R. P.

IOANNIS DE SALAS

GVMIELIENSIS, E SOCIETATE IESV, IN ACADEMIA SALMANTICENSI Philosophiæ, ac Sacræ Theologiæ quondam Professoris,

COMMENTARII IN SECVNDAM secundæ D. Thomæ de contractibus.

Siue

TRACTATVS QVINQVE,

De Emptione, & Venditione. De Vsuris.
De Censibus. De Cambiis. De Ludo.

NVNC PRIMVM IN LVCEM emissi cum Indicibus necessariis.

LVGDVNI,

Sumptibus Horatij Cardon.

M. DC. XVII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

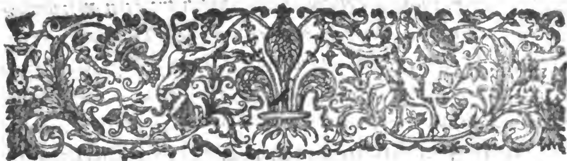

PRÆCLARO D. DOMINO

BALTHASARI GILIMO DE LA MOTA

PRÆPOTENTIS PHILIPPI III. HISPANIARVM, INDIARVMQVE MONARCHÆ, A SVPREMI REGALISQVE SENATVS consilio, Iuris vtriusque laude ac titulis florentissimo Didacus Muñoz Societatis Iesu Presbyter S. D.

A est mortalium animis immortalitatis innata auiditas (vir ornatissime) vt etsi certò sciant, continuóque, ac mobili rerum vsu experiantur, vitam hanc necessariò cum morte commutandam; nemo tamen sit, qui non perpetuò viuere, nunquam mori aueat, qui hoc non fastidiat, & ab illo abhorreat; insigniorum verò mentium homines, siquidem frustra cum nece contendere, ac inane esse persentiant, modum, non euadendi, sed vincendi inuenêre, ita vt ad immortalis memoriæ, si non vitæ, aditum statuerint sibi patefacere, fragilisque naturæ finibus astricti, firmissimæ

missimæ gloriæ immarcessibile brauium parare : illi morum illibata integritate , isti rerum præclarè gestarum monumentis; hi pellucida mentis , scientiarúmque splendore quasi igneo, igniuomi lethi tela confringendo ; de his (vt cæteros subiiceam) diuinus ita efflauit Spiritus Dan. 12. Qui docti fuerint , fulgebunt quasi splendor firmamenti , & qui ad iustitiam erudiunt multos , quasi stellæ in perpetuas æternitates. *Quàm fuerit doctrinæ ornamentis insignitus R. P. Ioannes de Salas, è nostra Societate(cui me natura fecit socium vterinum) quod sit nactus inter sapientissimos viros nomẽ, nemo qui ingenio polluit, aut literis excelluit, dum exstaret, ignorat: edita in lucem , dum illius vsura potiretur, egregia indicant opera. Illius inter cætera, posthumũ hoc, quod tibi (vir eximie) dico, si fas est ita illud dicere; neque enim desinunt esse nunc mortui , quæ illius fuerunt tunc viuentis verba, scripta, & monimenta; ea mediusfidiùs non alteri potiùs quàm tibi, integerrimo Iudici, Amico optimo, præclaro Mæcenati (atauis edito inclytis) mihíque præ cæteris intimæ necessitudinis societate illigato dicanda putaui : quo tu superstite familiarissimè vsus es, eodem iam æternitate donato, téque huius pignoris ac libri patrocinio decorante, non dedignare : cui te amicitia , ingenij , ac morum sympathia, méque ortus, amor , & religio, ei ambos vtinam beatitudinis æternæ fœdus consociet. Vale.*

APPRO

APPROBATIO.

DE mandato ſupremi Senatus Regij accuratè recognoui librum *de emptione, & venditione, de vſuris, de cenſibus, de cambiis, de ludo, compoſitum à Patre Ioanne de Salas Theologo Societatis Ieſu*: in quo nihil inueni quod fidei Catholicæ, Conciliorum decretis, aut ſanæ doctrinæ ſit contrarium, quin potiùs ſummam in enodandis moralis Theologiæ, & vtriuſque iuris difficultatibus eruditionem, Sanctorum Patrum, ac Doctorum placitis ad vnguem enucleandis miram facilitatem, ſummo cum labore, & ingenij felicitate coniunctam. Quare, vt in Theologorum gratiam, & vtriuſque iuris Profeſſorum vtilitatem typis, prælóque mandetur omnino cenſui. Apud Matritum decima die Octobris anni milleſimi ſexcenteſimi decimitertij.

GVNDISALVVS SANCTIVS LVZERO
S. Theologiæ Doctor, & magiſtralis Granaten.

EGo Alphonſus Carrillo Viſitator Societatis Ieſu in hac Caſtellana Prouincia, poteſtate ad id mihi facta à Reuerendo admodùm Patre Claudio Aquauiua Præpoſito noſtro Generali, facultatem facio, vt *Tomus de emptione, & venditione, de vſuris, de cenſibus, de cambiis, de ludo, à Patre Ioanne de Salas noſtra Societatis, ſacra Theologia Profeſſore in Salmanticenſi Academia compoſitus*, & eiuſdem Societatis grauium, doctorúmque hominum iudicio approbatus, typis mandetur. In quorum fidem has literas manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus. Valliſoleti in Collegio S. Ambroſij dictæ Societatis, 18. Aprilis, anni 1613.

ALPHONSVS CARRILLIVS.

De mandato P. Viſitatoris.

PETRVS OSORIO *Secretarius.*

EGo Gaspar de Vegas Præpositus Prouincialis Societatis Iesu in Castellana Prouincia, potestate ad id mihi facta à Reuerendo admodùm Patre Claudio Aquauiua Præposito nostro Generali, facultatem facio, vt *Tomus de emptione, & venditione, de vsuris, de censibus, de cambiis, de ludo, à patre Ioanne de Salas nostra Societatis sacra Theologia Professore compositus*, & eiusdem Societatis grauium, doctorúmque hominũ iudicio approbatus, typis mandetur. In quorum fidem has literas manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus. Vallisoleti 18. Aprilis anni 1613.

GASPAR DE VEGAS
Præpositus Prouincialis.

De mandato P. Prouincialis.

ILDEFONSVS ROMERO *Secretarius.*

Facultas R. P. Prouincialis Societatis Iesu in Prouincia Lugdunensi.

EGo Bartholomæus Iacquinot Societatis Iesu in Prouincia Lugdunensi Præpositus Prouincialis, iuxta priuilegium eidem Societati à Regibus Christianissimis Henrico III. 10. Maij 1583. Henrico IV. 20. Decembris 1606. & Ludouico XIII. nunc regnante, 14. Februarij 1611. cõcessum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab hominibus nostræ Societatis cõpositos, absque superiorũ eius permissione imprimant, permitto HORATIO CARDON Lugdunensi Bibliopolæ, vt Opus quod inscribitur *R. P. Ioannis de Salas Gumiliensis è Societate Iesu, in Academia Salmanticensi Philosophia, ac sacra Theologia quondam Professoris Commentarij in secundam secunda D. Thoma de contractibus, siue Tractatus quinque, de emptione, & venditione, de vsuris, de censibus, de cambiis, de ludo*, ad sex primos annos imprimere, ac liberè diuendere possit. Datum Lugduni Calend. Iulij 1617.

IACQVINOT.

APPRO

APPROBATIO.

IOANNES CLAVDIVS DE VILLE in sacra Theologia Magister in Sancti Pauli huiusce ciuitatis Canonicus, librorum Censor in hac Lugdunensi Diœcesi designatus: fidem facimus nos hunc librum, cui inscriptio est, *R. P. Ioannis de Salas Gumieliensis, è Societate Iesu in Academia Salmanticensi Philosophia, ac sacra Theologia quondam Professoris Commentarij in secundam secundæ D. Thomæ de contractibus, siue Tractatus quinque, de emptione, & venditione, de vsuris, de censibus, de cambiis, de ludo,* vidisse, nihilque Catholicæ & Romanæ fidei contrarium inuenisse. Lugduni apud S. Paulum 10. Iunij, anno M. DCXVII.

DE VILLE.

R. D. D. Thomæ de Meschatin la Faye huius libri imprimendi facultas.

THOMAS DE MESCHATIN LA FAYE, Comes, Canonicus & Camerarius Ecclesiæ Lugdunensis, & Vicarius Generalis in Archiepiscopatu Ludugnensi: Opus inscriptum, *R. P. Ioannis de Salas Gumieliensis è Societate Iesu, in Academia Salmanticensi Philosopia, ac sacra Theologia quondam Professoris Commentarij in secundam secundæ D. Thomæ de contractibus, siue Tractatus quinque, de emptione, & venditione, de vsuris, de censibus, de cambiis, de ludo,* vt in lucem edatur, facultatem concedo. Lugduni Calend. Iulij anno 1617.

MESCHATIN LA FAYE.

Summa

Summa Priuilegij à Christianissimo Galliarum Rege concessi.

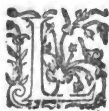VDOVICI XIII. Galliæ & Nauarræ Regis auctoritate sancitum est, atque patentibus Literis cautum, ne quis in Regno suo aliisve locis ditioni suæ subiectis, intra proximos annos decem, à die impressionis primæ inchoandos, ac numerandos excudat, vendat, excudendum, vendendúmque quouis modo, & ratione conetur librum, qui inscribitur, *R.P. Ioannis de Salas Gumieliensis, è Societate Iesu, in Academia Salmanticensi Philosophiæ, ac sacræ Theologiæ quondam Professoris Commentarij in secundam secundæ D. Thomæ de contractibus, siue Tractatus quinque, de emptione, & venditione, de vsuris, de censibus, de cambiis, de ludo,* præter HORATIVM CARDON Bibliopolam Lugdunensem, aut illos quibus ipse concesserit. Prohibitum insuper eadem auctoritate Regia omnibus suis subditis, eundem librum extra Regni sui limites imprimendum curare, vel quempiam, vbicumque fuerit, ad id agendum impellere, ac instigare sine consensu dicti HORATII CARDON. Idque omne sub confiscatione librorum, aliisque pœnis originali diplomate contra delinquentes expressis. Datum Turonibus die 19. Aprilis 1616.

De mandato Regis.

Signatum

BERRVYER.

INDEX

INDEX

TRACTATVVM, ET DVBIORVM.

Tractatus primus de emptione, & venditione.

Tractatus secundus de vsuris.

pro

Tractatus tertius de censibus.

cen

Tractatus quartus de cambiis.

Dub,

licita

Tractatus quintus de ludo.

TRA

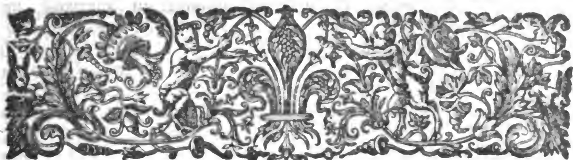

TRACTATVS DE EMPTIONE, ET VENDITIONE.

Quæstio LXXVII. S. Thomæ.

DVBIVM I.

Quidnam sit emptio, & venditio.

SVMMARIVM.

1 *Quid vox emptio, quid vox venditio significet.*
2 *Quid nomine contractus, siue pactum intelligatur.*
3 *Emptio contractus est bonæ fidei, non stricti iuris.*
4 *Variæ Doctorum definitiones emptionis, & venditionis impugnantur. num. 4.5.6.7.& 8.9.*
10 *Venditio est pactum rei pro pretio: emptio pretij pro re.*

Num. 1.

VETERES in emptione, & venditione, appellationibus promiscuè vtebantur. *l. veteres. ff. de act. empt.* notat Pinelus *(.de rerum vend. part.* 1 *.c.*2*.n.*3. Sed propriè qui dat pecuniam, seu pretiū, dicitur emere: qui verò mercem, aut rem, dicitur vendere. *l.*1 *ff. de contrahend. empt.* Idē tamen est contractus emptionis, & venditionis, quia adducit obligationem vnius ad dandum pretium; alterius verò ad dandum rem, nisi iam sit tradita. *l. ex empto. ff. de act. empt.* & siue verbis, siue literis, siue scriptura fieri potest. *inst. de oblig. §. fi. & l. obligamur. ff. de oblig.* Cùm verò pecunia pro pecunia, vel non pecunia pro non pecunia datur, permutatio est, non venditio, neque emptio. *l.*1 *.ff. de contrahend. empt.* Vbi etiam dicitur hunc contractum inter absentes per nuntium, vel literas fieri posse, esséque iuris gētium, quod non ita intelligas, vt eius obligatio iure gentium fuerit introducta: hoc enim ius, si propriè loquamur, positiuum est, vt contra multos alibi ostendemus. Sed quia vsus huius contractus naturalem obligationem inducentis iure gentium introductus fuit, vt narrat Aristoteles 1. *Polit. c.*6*.&* 5*.Eth. c.*2. & D. Thom. 2. *de regimine Principum cap.* 13. & lex prima *ff. de contrahend. empt.*

Num. 1. Contrahere interdum significat *celebrare, & facere*, vt notat Rebuff. *l. Labeo. §. contractus. ff. de verborum signific.* & Calepinus verb. *contrahere.* Sic accipitur *in rubric. ff. & C. de contrahend. empt. & C. de contrahend. stipulat. & l. in contrahenda. ff. de regulis iuris. & l. eum, qui. ff. de priuilegiis creditorum.* Interdum verò significat idem quod *pangere, conuenire*, & *pasciſci*; quod eſt in vnum venire, ſeu ad vnum trahi duas voluntates. Sic pactum, quod idem eſt cum contractu, definitur ab Vlpian. *l. 1. ff. de pactis*, vt ſit duorum, vel plurium in idem placitum, vel conſenſus; & ab eodem Vlpian. *l. 3. ff. de pollicitationibus*, vt ſit duorum, aut plurium in idem cõſenſus, atque conuentio: & ipſemet cõtractus definitur ab eodem Vlpian. *d. l. Labeo. §. contractus*, vt ſit vltrò, citróque obligatio. In quibus verbis non contineri definitionem contractus affirmat Morla cum aliis multis, *in Emporio iuris, tit. 9. n. 3. & ſeqq.* Sed magis placet, vt ſit definitio cõtractus, vt tenet Læſius 2. *de Iuſtit. c. 17. dub. 1.* Sotus 6. *Iuſt. q. 2. art. 1.* Valentia 2. 2. *diſp. 5. q. 20. punct. 1.* Rebellus *de obligationib. Iuſt. part. 1. lib. 1. q. 1. ſect. 1.* & alij multi, quos refert Morla ſ. Intelligenda tamen ſunt verba illa non finaliter, ſed cauſaliter, vt admonent auctores citati: nam obligatio finaliter ſumpta non eſt de eſſentia contractus; ſed eius effectus.

Sed contrà, quia mutuum eſt verè, & propriè contractus, tamen non parit vtrinque obligationem, quia ſolus mutuatarius manet obligatus. Reſpondeo, etiam mutuantem manere obligatum; nimirum quia tenetur non repetere ſtatim: ſed debet aliquod tempus expectare, vt dato mutuo fruatur. Aduerte autem aliquando nomen *contractus* accipi paulo laxiùs, & ſic eſſe conuentionẽ, quæ in altero ſaltem obligationem pariat. Sic donatio, & promiſſio acceptata contractus dicuntur *l. contractus. C. de fide inſtrumentorum*, & alibi.

Emptio inter contractus bonæ fidei computatur; in quibus Iudex non eſt omnino obligatus verbis cõtrahentium: ſed poteſt ex æquo & bono arbitrari, cuiuſmodi ſunt emptio, locatio, ſocietas, commodatum, depoſitum, pignus, permutatio, & ſimiles. *inſt. de act. §. act. & ſeqq.* Cæteri ſunt contractus ſtricti iuris; in quibus Iudex multùm ad verba adſtringitur, vt in contractu feudali, & emphyteutico, & in ſtipulatione. De hac diuiſione vide Morlam ſ. *n. 12.* Rebel. ſ. *part. 2. lib. 1. q. 2. ſect. 1.* Couar. *reg. poſſeſſio. part. 2. §. 6.* Mol. *tomo 2. de Iuſt. diſp. 259.* Læſium *ſ. citat. dub. 2.* Num. 3.

Iis præmiſſis Sotus ſ. Aragon & Bãnes 2. 2. *q. 77. in prin.* vẽditionẽ definiunt, vt ſit rei pro pretio diſtractio: emptionem verò, vt ſit rei pro pretio cõtractio, ſeu attractio & appropriatio. Quã definitionẽ approbat Pinel. *l. 2. C. de reſcind. vẽd. part. 1. cap. 3. n. 28.* Fabro *l. 2. C. de reſcind. vend.* vbi venditio nomine *diſtractionis* deſignatur. Cum Soto conueniunt Angelus, Syluester, & Tabiena *verb. emptio in prin.* definientes hunc cõtractum, vt ſit alienatio, qua dominium rei ſoluto pretio transfertur. Num. 4.

Sed meritò hanc definitionem reiiciunt Molina *diſp. 336. t. 2. de Iuſt.* Rebel. *de obligationib. part. 2. lib. 9. q. 1. ſectione 1.* Morla ſ. *n. 10.* quia repugnat legi primæ. *ff. de contrahend. empt. ad finem*: & legi ſecundæ. *ff. de act. & oblig. & §. 1. inſt. de oblig. ex conſenſu*: &

§. 1.

§. 1. *inst. de empt. & vend.* & legi primæ. *tit. 5. partit. 5.* in quibus habetur, emptionem, & venditionem consensu perfici, scil. verbis, aut aliis signis expresso, quanuis pretium nondum sit numeratum, nec res tradita, nec dominium translatum. Vnde in eo euentu venditori competit actio ex re vendita, & emptori ex re empta. *l. 1. l. ex empto. ff. de act. empt. §. 1. inst. de oblig. ex consensu.*

Eandem definitionem impugnant Molina, & Reb. quia de ratione emptionis non est, vt per eam etiam traditione interueniente, dominij acquisitio, vel translatio fiat. *l. 28. rem alienam. ff. de contrahend. empt.* per quam rei alienæ vẽditio vera, & valida absque dominij translatione habetur, licèt venditio suapte natura ad translationem dominij ordinetur. Vnde pactum ne dominium transferatur, contractui venditionis repugnat, vt colligitur ex *l. cùm manu sata. §. vlt. ff. de contrahend. empt.* cuius hæc sunt verba: *Nemo potest videri eam rem vendidisse de cuius dominio id agitur, ne ad emptorem transeat; sed hoc locatio est, aut aliud genus contractus.*

Num. 5. Hæc tamen impugnatio difficilis mihi est, quia vera venditio est dominij translatiua: venditio autem rei alienæ non est translatiua dominij; ergo non est vera venditio, licèt habeat aliquid veræ venditionis, sc. vendentem obligare ad tradendam possessionem, & teneri de euictione, & damnis, & dominij pretium accipere, vt latè probat Molina *disp. 327.* Priori ergo impugnationi innitendum est. *l.* autem *illa 2. C. de rescindend. vend.* venditio appellatur distractio causaliter, non finaliter. Sic etiam *cap. nulli liceat, de rebus Ecclesiæ non alien.* appellatur alienatio.

Alii venditionem definiunt, vt sit contractus, quo res pro pretio, emptionem verò, quo pretium pro re promittitur. Hanc definitionem reiicit Rebel. quia promissio de re vendenda non est venditio, vt docet glossa vltima *l. Tiij. ff. de pign. act.* Tiraquel. *de retractu. §. 1. ad finem tituli.* Sed posset responderi, non esse promissionem venditionis, sed traditionis. At neque hoc satisfacit: nam sæpe datur res, aut pretium nulla præcedente promissione. Num. 6.

Molina *illa disput. 336.* venditionem definiit, vt sit cõtractus qui consensu perficitur, mercis pro pretio; emptionem verò, qui consensu perficitur, pretij pro merce. Sed hanc definitionem impugnat Reb. quia *mercis* appellatio ad res tantùm mobiles pertinet; emptio autem etiam ad immobiles. Sed responderi potest, quòd licèt solæ res mobiles merces dicantur propriè, & strictè. *C. 66. ff. de verborum signif.* & Rebuff. *ibid.* tamen translatè etiam res immobiles dicuntur merces, vt colligitur ex *l. 1. ff. de contrahend. empt.* Num. 7.

Favianus de monte *tractatu de empt. q. 1.* definit esse contractum bonæ fidei vltrò, citróque obligatorum, qui consensu, re, & pretio perficitur: at iam diximus solo consensu perfici posse. Num. 8.

Rebellus cum aliis definit, vt sit contractus, qui cõsensu perficitur super re aliqua, mediante pretio, sc. dato, vel dando. Dicitur *contractus*, vt excludatur contractus tam irritus, quàm improprius, cuiusmodi sunt omnes simplices promissiones, quæ ex vna tantùm parte obligationem inducunt: tum etiam dispositiones Num. 9.

factæ per testamenta, codicillos, & donationes. Dicitur *consensu*, vt reiiciantur contractus qui solo consensu perfici nequeunt; cuiusmodi est stipulatio, & mutuum, & similes. Dicitur *super re*, prout res contra pretium, seu pecuniam distinguitur, vt cambium excludatur, quo pecunia pro pecunia commutatur: item prout res contra eius vsum distinguitur.

Num. 10. SED meliùs, & breuiùs dicitur, venditionem esse pactionem rei pro pretio; emptionem verò pretij pro re, abstrahendo à re, vel pretio dato, vel solùm promisso: & nomine *rei* intelligendo rem, quæ non sit vsus alterius rei; vel opera hominis; hæc enim locari dicuntur, non vendi: & ratio est, quia de natura venditionis est, vt quantùm est ex vi contractus, possessio, & dominium à venditore in emptorem transferatur: sed horum possessio, & dominium non potest transferri; ergo. Maior est Aluari, Valasci, Pineli, & Lasarte, vt docet Molina s. Cum hac definitione coincidunt aliæ, quas tradunt Lesius, Valentia s. & Sotus 4. *dist.* 15. *q.* 2. *art.* 2.

DVBIVM II.

Quæ emptio, & venditio dicatur propriè negotiatio, & Clericis, & Religiosis interdicta sit.

SVMMARIVM.

1 *Negotiatio est, cùm quis emit rem eo animo, vt integram, & non mutatam vendendo lucretur.*

2 *Negotiatio propriè dicta, interdicta est Clericis, & Religiosis.*

3 *Qui putent, semel aut iterum negotiari, esse mortale.*

4 *Semel aut iterum negotiari, non est mortale.*

5 *Clerici non initiati sacris non peccant, nec venialiter, negotiando, si non sint beneficiarij.*

6 *Beneficiarius non initiatus sacris, si beneficium non sit valde tenue, & publica negotiatio sit, peccat mortaliter negotiando.*

7 *Clerici propter suam, vel suorum necessitatem, cui non possunt aliter commodè subuenire, possunt per se negotiari.*

8 *Clerici possunt per alios negotiari.*
Clerici, & Religiosi possunt comparare materiam, ex qua arte facta conficiant, & vendant.

9 *Non possunt conducere aliena prædia, vt fructus vendant.*

DICO primò: negotiatio propriè est cùm quis emit rem eo animo, vt integram, & non mutatam vendendo lucretur. Ita Chrysost. *Homil.* 38. *in Matth.* & refertur *c. eiiciens.* 88. *d.* quem sequuntur D. Thomas 2. 2. *q.* 77. *art.* 4. *ad argumenta.* Toletus *lib. de septem peccatis. c.* 53. Molina *t.* 2. *de Iust. disp.* 339. Rebel. *de oblig. part.* 2. *q. vlt. sect.* 1. & *omnes.* Num. 1.

DICO secundò: negotiatio propriè dicta, est interdicta Clericis, & Religiosis. *c. consequens.* 5. *c. negotiatorē. c. fornicari.* 88. *dist. c. fin. de vita & honest. Cler. Clem.* 1. *eod. tit. c. placuit.* 21. *q.* 3. *c. secundum ne Clerici. l. Monachi.* vbi Pōtifex ait: *Sub anathematis interminatione prohibemus ne Monachi, vel Clerici causâ lucri negotientur.* Et *in illo c. consequens, & c. sed neque.* ponitur pœna suspensionis, & *c. Canonum. l.* 4. *q.* 4. ponitur Num. 2.

nitur pœna expulsionis à Clero: & *Clem.* 1. *de vita & honest. Cler.* expoliātur Clerici negotiatores priuilegio Clericali. Quæ pœnæ non sunt latæ, sed ferendæ, vt patet intuenti Text. & notant Doctores, & renouatæ sunt per Trident. *sess.* 22. *c.* 2.

Num 3. SED grauis est difficultas, an eiusmodi negotiatores peccent mortaliter? Læsius s. ait, si multùm negotientur, peccare mortaliter: cui consonat Morla *in Emporio iuris, part.* 1. *tit.* 9. *q.* 10. cum multis, asserens non dici Clericum negotiatorem si semel aut iterum negotietur. Indicant ergo vnā aut alteram negotiationem non esse peccatum mortale, eo quòd materia sit leuis. Molina tamen *disp.* 342. Salon 2. 2. *q.* 77. *art.* 4. Vega *in Epitom. & Summa, verb. Clericus, casu* 1. Morla s. cum Ioāne Medina, Conrrado, Syluest. Angelo, Armil. Antonino, & aliis, quos referunt, absolutè affirmāt peccare mortaliter, quia materia est grauis, & pœnæ graues apponuntur. Rebel. s. *sect.* 2. affirmat hoc esse certum: sed Emanuel Rodriguez *verb. negotiatio. num.* 2. putat esse probabile, non peccare mortaliter, modò negotiatio non sit turpis, & absque scandalo, temeritate, contumacia, & contemptu fiat. Citat Nauarr. sed malè, quia tenet oppositum. Citat etiam Ludouicum Lopez 1. *instruct. negotiantium c.* 10. Et apertè hanc sentētiam tenet Caietanus *verb. Clericus*, & Palatios 2. *de contract. lib. c.* 10. Sed ex falso fundamento, & à nobis reiecto *tract. de legib.* nimirum quia pœnæ illæ ferendæ nō indicant sufficienter legem obligare sub mortali.

Num. 4. EXISTIMO tamen semel aut iterum negotiari, non esse mortale; vt siquis libros, cruces, vel reliquaria occultè emat, vt cariùs vendat, quia non videtur grauis indecentia, nec dicitur Clericus negotiator si semel aut iterum negotietur, vt præter cæteros docet Zenedo *collect.* 37. *ad c. Principes. part.* 23. *q.* 5. *n.* 21. Salcedo ad Bernardum Diaz *c.* 55.

QVANVIS hæc generatim vera sint de omnibus Religiosis, tamen Clerici non initiati sacris non peccant mortaliter negotiando. Medina *de rest. q.* 30. Molina *de Iust. tract.* 2. *disp.* 342. Rebel. *illa sect.* 2. Salon 2. 2. *q.* 77. *art.* 4. *controu.* 4. Nauarr. *c.* 25. *n.* 110. *& consil.* 3. *de success. ab intest.* Emanuel *verb. negotiatio. n.* 1. Syluest. *verb. Clericus.* 3. *q.* 3. Angel. Panor. & Conrr. ab iis citati. Et licèt Molina insinuet, & Rebel. exprimat peccare venialiter, probabilius tamē est, nec venialiter peccare, quia omnia illis licent quæ laicis, possūntque redire ad sæculū, & laicare, vt loquitur Syluester. Sed addit, maximè si non habent beneficium. Vnde videtur anceps an beneficiarius in minoribus cōstitutus peccet mortaliter negotiando? & in partem negātem inclinat, vt & Molina, quam absolutè tenent alij. Num. 5.

ALII meliùs dicunt, mortaliter peccare. Vega *verb. Clericus. cas.* 1. & clariùs Rebel. *illa sect.* 2. cum ordinationibus Lusitanis *lib.* 4. *tit.* 32. Emanuel s. Tabiena *verb. emptio. q.* 15. Idem videtur dicere Sa *verb. Clericus. nu.* 2. vbi ait: *Cùm Clericis aliquid præcipitur, vel prohibetur, intelliguntur qui sunt in sacris, aut beneficiati.* Lesius ait ita esse tenendum, saltem si beneficium alicuius momenti sit, & negotiatio publica sit, atque ita sordida, vt statui Ecclesiastico notabiliter sit ignominiosa. Similiter limitat Emanuel, nisi Num. 6.

beneficium esset valde tenue: tunc enim sicut posset non recitare; ita posset negotiari. Si verò nō esset ita tenue, mortale esset negotiari, cùm sint Clerici, & congruam aut notabilem sustentationem habeant ab Ecclesia.

Num. 7. Dico tertiò: Clerici propter suā, vel suorum necessitatem, cui aliter nequeunt commodè subuenire, possunt negotiari per se. Sa *verb. Clericus. n.* 23. Nauarr. *illo n.* 110. Zerola *in praxi Episcopali, verb. Cleric.* §. 15. alios referens. Ratio est, quia illa necessitas excusat, vnde Conciliū Elibertinum c. 19. concedit eis in necessitate negotiari per se intra prouinciam, per alios extra.

Num. 8. Dico quartò: Clerici possunt per alios negotiari. Zerola s. Sa *illo n.* 23. Tabiena *verb. emptio. q.* 26. Armil. *n.* 28. Vega *verb. negotiatio. cas.* 2. vbi Emanuel *n.* 3. Salcedo s. Aragon 2. 2. *q.* 77. *art.* 4. vbi Salon *controu.* 4. Valentia *disp.* 5. *q.* 20. *punct.* 5. Medina *de restitut. q.* 30. Læsius & Molina s. & Rebel. addens, à veniali non esse excusandos si per seipsos rationem dati, & accepti exigant: imò tantam posse esse indecentiam, & scandalum, vt à mortali non excusarentur. Ratio conclusionis est, quia negotiando per alios cessat ratio prohibitionis: & quia negotiari per alios nullibi est prohibitum. Imò *Clementina* 1. *de vita & honestate Clericorum* in simili videtur permissum.

Num. 9. Dico quintò: Clerici, & Religiosi possunt comparare materiam aliquam, ex qua arte facta conficiāt, & vendant, quia hoc non est negotiari, vt expresse docet Chrysost. s. Sic olim Religiosi sportas storeas, & similia faciebant, vt venderent, & ex pretio se sustentarent: & Paulus artem cenofactoriam exercebat, *Act.* 18. Similiter possunt agros proprios colere, & opera rustica exercere, vt fructus vendant; greges alere, vt ex fœtu, lacte, & lana pecuniam conficiant, aut vt ipsa animalia adulta, vel saginata vendant. Ita docēt omnes auctores citati, & alij: & patet ex *c. quoniam de consecrat. dist.* 5. *& c. Clericus.* 1. *&* 2. 91. *dist. c. Clerici, de vita & honestate Cler.* Possunt etiam vendere cariùs quàm emerunt, nisi ad id emerint, quia hoc non est negotiari. D. Th. 2. 2. *quæst.* 77. *art.* 4. *ad* 2. Sa *illo n.* 23. Reb. *illa sect.* 2. Zenedo s. cum Salcedo, & Candelabro. Possunt etiam cambium minutum, & per literas facere, si ad pecuniam nō quærant, quia hoc non est negotiari.

Dico sextò: non possunt conducere aliena prædia, vel similes res fructiferas, vt fructus vendant. Licèt enim hoc non sit negotiari, tamen expresse illis est prohibitum 21. *q.* 3. *c.* 1. *&* 3. Ita Molina, & Læsius s. addēs, posse id efficere pro sua necessaria sustentatione. Similiter *c. Clericus.* 91. *dist.* prohibentur ambulare in nundinis non emendo, sed inter emptores, id est, inter mercatores exercendo officium proxenetarum, vt explicat P. Nauarr. 2. *de restitut. c.* 2. *n.* 326. Num. 10.

DVBIVM III.

Quomodo Clerici negotiatores priuilegium Clericale amittant, & gabellas soluere teneantur.

SVM

SVMMARIVM.

1 *Clerici negotiatores amittunt priuilegium Clericatus.*
2 *Requiruntur priùs tres monitiones.*
3 *Qui putent amittere priuilegium Canonis Clericum negotiatorem.*
4 *Verius est amittere priuilegium immunitatis à tributis & exactionibus.*
5 *Eo ipso quòd emendentur, recuperant priuilegium.*
6 *Qui negotiando vendunt, debent gabellam, etiamsi non sint moniti vt à negotiatione desistant.*
7 *De lucro quæsito per negotiationem, licèt turpem, possunt testari, nec tenentur dare pauperibus, nisi in pœnitentiam eis imponatur.*

Num. 1. N *c.fin. de vita & honest. Cleric.* sic Honorius Episcopo cuidã scribit: *Mãdamus quatenus si tales tertiò à te commoniti ab huiusmodi non resipuerunt; sed prætermissis diuinis officiis, negotiationibus institerint, suprà dicti cum facto priuilegium abiiciant Clericale, ita quominùs dum iis se implicant, de suis facultatibus, statutis, & consuetudinibus patriæ subiiciant, non defendas eosdem.*

Num. 2. AD incurrendam hanc pœnam, vnam monitionem sufficere tenet Rosel. *verb. excommunicatio. 2. n. 3.* Angelus *verb. Clericus. 9. n. 3.* Supplemẽtum apud Syluest. s. Sed meliùs Panorm. Glossa, Imola, & Ioan. Andreas *illo c. fin.* Tabiena *verb. excommunicatio. 5. n. 24.* Syluester *verb. Clericus. 13. q. 3.* tenent omnino requiri tres; quia odia restringenda sunt. Imò Nauarr. *c. 27. n. 81.* putat dies aliquos debere esse interiectos inter vnam & alteram monitionem: quod sensit glossa *Clem. 1. de vita & honest. Cleric. verb. 3.* Panorm. & alij *ibi. & c. fin. eodem tit.* quod optime probat Suar. *3. part. tom. 5. disp. 2. sect. 1. n. 16.* quia hæc interualla dantur ad expediendam emendationem: si autem non interponerentur aliqui dies, non cerneretur in hac re emendatio. Aliam probationem glossæ bene impugnat Suarez *ibi.*

SED quo priuilegio Clericali priuãtur Clerici, si post trinam monitionem non resipiscant? Ostiensis *c. fin. de vita & honest. Cler.* Syluester *verb. excõmunicatio. 6. n. 6. dicto 5.* dicũt, amittere priuilegium Canonis, pro quo etiam Syluest. citat Pisanel. Archidiaconum, Veluecum, & Innocentium: sed loca non indicat; probat, tum quia indistinctè ibi dicitur abiicere priuilegium Clericale; tum quia Text. illas subiicit statutis, & cõsuetudinib. patriæ quoad res ipsas, quæ statuta, & consuetudines volunt, quòd quis interdum conueniat coram Iudice laico, citetur, capiatur, & carceri tradatur, &c. Iste perdit priuilegium fori, & à fortiori Canonis, quod faciliùs perditur; vt fatetur Rosella. Ostiensis etiam tenet amittere priuilegium fori: & Salon *2. 2. q. 77. art. 4. controu. 4.* ait talem posse conueniri apud Iudicem secularem, & Consules mercatores, sicut quis alius secularis negotiator. Idem tenet Innocentius; qui tamen non aufert ei priuilegium Canonũ, quod tamen aufert Nauarr. *c. 27. n. 80.* Num. 3.

SED verius est propter negotiationem solùm amittere priuilegium immunitatis à tributis & exactionibus. Molina *disp. 342.* Rebel. *de oblig. part. 2. lib. 9. q. vlt. sect. 2.* Tabiena *verb. Clericus. 3. n. 2.* Rosella *verb. excommunicatio. 2. dicto 4. n. 3.* Suarez s. *n. 17.* Comito Num. 4.

mitolius §. & glossa *dict. c. fin.* Imò Syluester dicit fortè non amittere priuilegium Canonis, & absolutè non amittere priuilegium fori; quia nec Clericus coniugatus, quando contraxit semel tantùm, & cum virgine, & defert habitum & tonsuram, amittit priuilegium fori: ergo à fortiori nec Clericus non coniugatus negotiator. Item ex illo verbo, *de suis facultatibus*, & ex interrogatione ipsa constat solùm expoliari priuilegio exemptionis à tributis & exactionibus, quibus laici subiiciuntur secũdùm statuta, & cõsuetudines patriæ. Malè ergo Zenedo *collectan. 37. ad c. Principes. part. 23. q. 5.* tenet priuari etiam priuilegio fori.

Num. 5. ADVERTE autem primò, eo ipso quòd emendentur, priuilegium recuperare, vt ex Text. planè colligunt glossa, Innocentius, Panor. Ioan. Andreas, Ostiensis, Imola, Comitolius, Molina, & Rebel.

Num. 6. ITEM de iis quæ negotiando vendunt, gabellam debere, etiamsi non sint moniti, & à negotiatione desisterent, Zenedo §. alios referens, Rosel. cum Panor. Molina §. Gregorius Lopez *l. 41. tit. 6. partit.* 1. Lasarte *de decima venditionis c. 19. n. 79.* & expressè habetur *in l. 7. tit. 19. lib. 9. noua collect. & l. 12. tit. 3. part. 5. legum extrauagantium Lusitaniæ.* Imò quando licitè negotiantur per alios, vel per se propter necessitatem, gabellam debent. Imò etiam secundùm Molinam ex quibusdam negotiationibus impropriè dictis; vt si vuas emant, ex quibus per famulos, aut ministros ad id conductos vinum faciant, & vendant: si ex lana propriarum ouium per operarios, & artifices conductos pannos efficiant, vt vendant, & lucrentur; si agros alienos conducant, vt colant, & fructus vendant.

SED de lucro per negotiationem, licèt turpem, quæsito testari possunt; quia non est contra leges Iustitiæ acquisitum, sed Religionis. Emanuel *verb. negotiatio. n.* 4. citat Greg. Lopez, & Didacum Perez. Num. 7.

NEC tenentur illud dare pauperibus, nisi eis in pœnitentiam imponatur. Syluest. cum aliis *verb. Clericus. 3. q. 3.* Ant. *3. part. tit. 13. c. 2. §. fin.* Beneuentus *opusc. de mercatore, part. 3. n. 7.* Salon *2. 2. q. 77. art. 1. controu. 15. conclus. vltim.* Tabiena *verb. emptio.* q. 15. contra Panor. ab eo citatum.

DVBIVM IV.

Quotuplex sit rerum venalium pretium.

SVMMARIVM.

1 *Pretium est duplex, legitimum, & naturale.*

2 *In pretio naturali non attenduntur rerum natura, sed vt subsunt humanis vsibus.*

3 *Pretium legitimum consistit in indiuisibili.*

4 *Pretium naturale latitudinem habet supremi, medij, & infimi. explicatur n. 5.*

6. 7 *Aduersus hanc opinionem argumenta.*

8 *Argumentis fit satis.*

RESPONDETVR ex Arist. 5. *Eth. c.* 7. & omnibus Doctoribus, duplex esse; alterum legitimum, alterum naturale, seu vulgare, seu fori. Legitimũ est, quod lege Principis, vel Reipub. vel Num. 1.

vel eorum auctoritate taxatum est. Naturale verò est quod sine humana lege, aut decreto ex rerum naturis, conditionibus, & circumstantiis consurgit, & à vulgo, vel foro definitur, ad quod reducitur, quod mercibus quæ in prouinciam aliquam, in qua vendi non consueuerant, asportantur, imponitur: nam prudentis arbitrio definitur. Ita Molina *tom. 2. disp.* 348. Tolet. *lib. de septem peccatis c.*47. Syluester *verb. emptio*. §.7.

Num. 2. ADVERTE autem in hoc naturali pretio definiendo non attendi rerum naturas secundùm se, sed in ordine ad humanos vsus: sæpe enim res in sua natura viliores, in ordine ad humanos vsus meliores sunt, & magis æstimantur. August. 11. *de ciuitate Dei c.* 16. *Quis domi suæ panem habere, quàm mures, nummos, quàm pulices non mallet?* cùm tamen ordine naturæ viuentia non viuentibus præponantur. Atque hinc etiam fit, vt nõnulli cariùs equum quàm seruum, gemmam quàm annullum emant vtilitatis, vel voluptatis, non naturæ ordinem in æstimatione sequentes.

Num. 3. PRETIVM legitimum consistit in indiuisibili, & aliquando taxatur in vtilitatem ementium, & tunc non licet rem pluris vendere, quanuis possit minoris emi, vt in taxatione frumenti; aliquando in vtilitatem vendentium; & tunc non licet rem minoris emere, quamuis possit pluris vendi, vt in taxatione censuum. Interdum in vtilitatem vtrorumque, & tunc non licet pluris, aut minoris emere, aut vendere, vt in taxatione vini.

Num. 4. PRETIVM naturale consistit in indiuisibili; sed latitudinem habet supremi, medij, & infimi, seu rigorosi vel rigidi, moderati, pij, & minimi, vt docet D. Thomas 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. *ad* 1. vbi Caietanus, Aragon, Bãnez, Valentia, & alij. Scotus 4. *dist.* 15. *q.* 7. *art.* 2. Maior *ibi. q.* 29. 31. *&* 40. Medina *de restitut.* 31. Sotus, Syluester, Petrus Ledesma, Emanuel, Vega, Nauar. Toletus, Angles, Couar. & passim alij.

QVÆ sententia secundùm Molinam *disp.* 347. & Reb. *de oblig.* præter secundam *lib.* 9. *q.* 1. non sic est intelligenda, vt pretium iustum naturale indiuisibile sit, sed ignoretur quòd reuerà verum pretium iustum sit diuisibile, & latitudinem habeat. Num. 5.

IN quo sensu hæc sententia est difficilis: neque est penitus improbabile esse, aliquod pretium Deo, & nobis notum; quod si nobis reuelaret, iniustitia esset vel latũ vnguem ab eo discedere; quod sumitur ex valore rei in ordine ad omnes humanos vsus, attentisque omnibus circumstantiis, quas exactè comprehendere, & ponderare, Dei est, non hominum, quãuis in hominum opinione & æstimatione prudenti, & probabili triplex illud pretium iustum constitui possit. Ita sentit Aluornoz *de contract. tit.* 16. quem referunt Salon 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. *controu.* 3. *conclus.* 2. Palacios 2. *de contractibus, c.* 2. pro eadem sententia. Reb. citat Ricardum 4. *dist.* 33. *art.* 1. & Gandensem *quodlib.* 1. *q.* 40. Sed licèt Gandensis eam insinuet, in Ricardo nihil inuenio. Num. 6.

SVADETVR tamen, primò, quia iustitia consistit in æqualitate, dicente Aristotele *primo magnorum moralium c.* 34. *Quod iustum est, æquale est: sed tria inter se inæqualia cum vno alio æqualitatem habere non possunt.* Num. 7.

Secundò, quia iuxta Aristot. & alios iustitia commutatiua respicit æqualitatem arithmeticam, distributiua geometricam; æqualitas autem mathematica cõsistit in indiuisibili. ergo. Cõfirmatur, quia iustum pretiũ apud Deum consistit in indiuisibili: ergo & iusta commutatio apud homines. Confirmatur etiam. nam Molina, & Reb. fatentur dari aliquod pretium indiuisibile, in quo iustitia exactissimè seruatur. Hoc ergo videtur esse pretium verè iustum; cætera autem probabiliter tantùm iusta.

Num. 8. NIHILOMINVS tenendo sentẽtiam Molinæ, & Reb. quæ omnium videtur; ad primum argumentum respondeo, æqualitatem inter rem & pretium non debere esse mathematicam, cùm hæc sciri non possit; sed moralẽ, qua plura inter se inæqualia vni alteri æquari possunt; & ad hanc æqualitatem constituendam ordinatur iustitia, quæ humana, & moralis est virtus: vnde & medium virtutum moralium latitudinem habere dixit Aristot. 2. *Eth. c.* 8.

AD secundum respondeo, iustitiam seruare mathematicam æqualitatem, dando tantùm, quantùm debetur, non tamen obligando ad æqualitatem mathematicã inter rem & pretium: sed ad moralem, quæ latitudinem habet, secus est de iustitia diuina, quæ exactè nouit omnia, per quod patet ad confirmationes.

DVBIVM V.

An res aliquæ sint, quæ vendi possint quanti inter se contrahentes conuenerint.

SVMMARIVM.

1 *Sentẽtia affirmans, has res nullum aliud pretium habere nisi illud, in quo contrahentes conuenerint.*
Suadetur hæc sententia n. 2. & 3.
4 *Sententia affirmans, eiusmodi res suum habere limitatum pretium, profertur, & probatur n. 5.*
6 *Responsio ad argumenta contraria.*

VT sunt quædam gemmæ exquisitæ, aut insignes canes, falcones, aues Indicæ, picturæ veteres, statuæ antiquæ; idem dubium est de quibusdam operis non necessariis, an pro quocunque pretio locari possint, vt vsus mulieris, saltatio, fidium lusus, cantus, facetia, scurrilitas. Num. 1.

PRIMA sententia affirmat, hæc aliud pretium iustum non habere nisi illud, in quo contrahentes conuenerint. Tribuitur communiter Victoriæ, quem secuti sunt P. Nauarr. 3. *d restitut. c.* 2. *n.* 11. *Bãnez* 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. *in princip.* Valentia *disp.* 5. *q.* 20. *puncto* 2. §. 3. Sotus 6. *Iustit. q.* 2. *art.* 3. *ad finem.* Ledesma 2. *part. Summæ, tract.* 8. *c.* 32. *conclus.* 5. *reg.* 3. *& conclus.* 7. *difficultate* 5. Emanuel *verb. venditio c.* 77. *conclus.* 2. Ioannes Medina *de restitut. q.* 32. Bartholom. Medina, Canus, Penna, & alij *in manuscriptis.* Toletus *lib. de septem peccatis c.* 48. Vnde ait, statuam antiquam, & gemmam aliquam quatuor mille aureis vendi posse.

SVADETVR primò, quia res istæ non habent pretium determinatum auctoritate Principis, nec communi vsu fori: ergo sola voluntate contrahentium. Hoc videtur fuisse fundamentum Victoriæ, Soti, Num. 2.

To

Toleti, Ledesmæ, & P. Nauarr. Secundò suadetur, quia cùm hæ res nō sint humanæ vitæ necessariæ; siquis velit dare pro illis quod venditor exigit vltra pretium naturale, censebitur excessum donare, alioquin non emeret tanto pretio, cùm nulla necessitas compellat. Hoc est fundamentum Ioan. Medinæ, & Valētiæ, quibus fauet Sa *verb. emptio. n. 3.* dicens: *qui rem sciens & volens vendit pretio vilissimo, donare præsumitur, quod deest iusto pretio.* & *verb. venditio. n. 1. cùm quis pro empta re plus iusto dat sine vi, metu aut errore donare præsumitur.* Tertiò, quia quisque in rebus suis est moderator & arbiter. *l. in re mandatar. C. mandati.* & proloquium est, tantùm valet res quantùm vendi potest. *l. 2. §. si hæres ad S.C. Treb.* Quæ in hoc rerum genere intelligūtur, non in rebus humanæ vitæ necessariis, quæ lege, vel communi vsu fori pretium habent definitum.

Num. 3. AD hanc sententiam accedit Salon 2. 2. *controuers. 3. & 4.* dicens, res deseruientes pompæ, & ornatui extraordinario, & voluptati, quasdam esse communes inter magnates, & apud eos commune pretium habere, ac proinde pro illis non posse amplius exigi: alias verò non esse communes inter illos, vt rarissimas gemmas, & pro iis licere venditori exigere quantùm potuerit.

Num. 4. SECVNDA, & vera sententia est, etiam res istas suum habere limitatum pretium, vltra quod non licet aliquid exigere. Ita Læsius *lib. 2. c. 21. dub. 3.* Reb. *de obligationib. part. 2. lib. 9. q. 2. sect. 2. n. 10. ad 2.* dicens, oppositam sententiam cōmuni aduersari, & ante Victoriam fuisse inauditam, nec esse recipiendam. Aragon 2. 2. *q. 77. art. 1. §. huc vsque.* dicens, contrariam sententiam haud dubiè non esse vsquequaque veram. Hanc *in manu scriptis* tenet Mancius, & Mirand. indicat Molina *disputat. 348. in fine.* Nauarr. *c. 23. n. 78.* Caiet. 2. 2. *q. 77. art. 1. & opusc. 17. responsionum, respons. 12. dub. 3.* Gabr. 4. *dist. 15.* & alij.

PROBATVR primò, quia valor omnium rerum venalium sumitur in ordine ad humanos vsus: sed illarum rerū vtilitas ad humanos vsus erit limitata, & sæpe parui momenti; ergo & pretium erit limitatum, vltráque nihil potest exigi: nec rectè aliqui dicunt excessum illū pretij posse accipi titulo donationis; nā & bene obiiciunt Læsius, & Rebel. emptor non intendit donare, sed emere, nec venditor illud acceptat vt donatum, sed exigit vt debitum, & interdum contendunt illiberaliter de pretio: nec est vlla ratio præsumendi donationem, vbi non est amicitia. *l. cognatio*, &c. Sed illum excessum dat emptor ex inconsiderantia, passione, animi leuitate, vel nimio, & temerario affectu ad rem illam. Excessus autem sic datus, vel acceptus restitui debet iuxta Angelum *verb. emptio. §. 17.* Medinam *de restitut. q. 32. §. circa tertium.* Conradum *de contract. lib. q. 57.* Syluest. *verb. emptio. q. 9.* Et quanuis emptor non cogatur necessitate, non sequitur, venditorem posse excessum illum accipere, alioqui liceret pro pallio, ab eo qui non indiget, quoduis pretium accipere, & sub vsuris dare ei qui petit sine necessitate; quod est absurdum illatum à Læsio s. & Caiet. 2. 2. *q. 77. art. 1. §. quoad secundum.* Num. 5.

Ex iis patet ad primum, & secundum argumentum primæ sententiæ: Num. 6.

B 2 ad

ad tertium verò respondeo, primam illam legem nihil ad rem facere, quia non loquitur de pretio rebus imponendo; sed tantùm significat quemque de suis rebus disponere posse, etiam in suum incommodum; mãdatarium autem non posse. Illud verò proloquium, tantùm valet res, quantùm vẽdi potest, exponit Henriquez *quodlibet.* 1. *q.* 40. quantùm potest vendi licitè, addidi, quantùm vẽdi potest intra limites iusti pretij. Læsius, Ledesma, Nauarr. cum Ioanne Medina, Soto, & Antonino. Reb. autem cũ Syluest. & Caiet. s. *ff. quoad tertium.* & Nauarr. *c.* 23. *n.* 78. quantùm vendi potest secluso dolo, fraude, ignorantia, violentia, & necessitate; quia si aliquid horum non interueniat, non dabit emptor pro re plus quàm valet, nisi volendo donare excessum. Pro qua expositione multa adducit Salõ s. Sed licèt communitèr ita contingat, non tamen illud est perpetuum, quia ex nimio desiderio, & passione non excæcante plus interdum dat.

VNDE non probo quod ait Sa *verb. venditio. n.* 4. *Cùm rebus ad vitam non necessariis, vt aureis, vel argenteis, vel margaritis, aut aliis huiusmodi pretium non est taxatum, potest accipi quantùm emens sciens, & prudens dat.*

NOSTRA sententia confirmatur, quia Salon, Bannez, & Ioan. Medina dicunt considerandas esse expensas, laborẽ, & industriam, vt in artificio aquæ Toletanæ Ianelli. Ergo iuxta hæc debet pretium definiri, & non ex sola conuẽtione cõtractuum. Vnde & Nauar. cũ Medina, Syluest. Nauarr. Angelo, Gabr. & Caiet. ait, in iis pretiũ sumi ex iudicio probi & periti mercatoris, attẽtis circũstantiis, &c.

DVBIVM VI.

An liceat transgredi legem taxantem triticum, vel alia, modò seruetur pretium, quod seclusa lege iustum esset.

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmans refertur.*

2 *Discedere à pretio per legem taxato, etiamsi seruetur quod semota lege iustum esset, mortale est ex genere suo cum onere restituendi.*

3 *Probatur hæc sententia.*

4 *Princeps potest taxare triticum minori pretio infimo propter bonum publicum.*

5 *Venditor legem violans, tenetur excessum restituere, etiam quando pretium lege taxatum est minus infimo naturali.*

6 *Princeps potest diuites ad vendendum pretio taxato obligare propter commune bonum.*

7 *Princeps potest interdum cogere diuites, vt gratis triticum pauperibus porrigant.*

ALIQVI affirmant, vt Nauarr. *in Summa Hispana. c.* 23. *n.* 86. & Antonius Bernate *c.* 24. *n.* 44. Mexia *in pragmatica frumenti, conclus.* 3. *n.* 17. *& conclus.* 18. *n.* 26. Quidam Theologus probabile hoc putauit apud Salon 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. *controu.* 9. *Num.* 1.

DICO tamen primò, esse peccatum mortale ex genere cum onere restituendi, discedere à pretio per legem taxato, etiamsi seruetur quod semota lege iustum esset. Ita Nauarr. *in Summa Latina. c.* 23. *n.* 88. *& conf.* 3. *Num.* 2.

de

de emptione, *& venditione*. *n.* 3. Sotus 1. *Iustitia.q.6.art.6.ad* 5. *lib.*5.*q.*8.*art.* 4. *lib.6.q.*2.*art.* 3.*conclus.*3. Couarr. 3.*Variar.c.* 3. *n.* 5. *&* 6. *& c.*14.*n.*3. Reb. *de obligationib.part.*2.*lib.*9. *q.*2.*sect.* 1. Læsius *lib.* 2. *c.* 21. *dub.* 2. Valentia 2. 2. *disp.*5.*q.* 20. *puncto* 2. §. 1. Castro 1. *de lege pœnarum*,*c.*12. Medina *de restitut.q.* 36.& alter Medina 1. 2. *q.* 96. *art.*4. *&* 1.*Summa. c.* 14. §.25. Petr. Ledes. Salon,Aragon,Bannez, Vega, Emanuel,Lopez, Toletus, Grafis, & alij progressu citandi.

AZEVEDO *l.* 1. *lib.* 5. *noua comp. tit.* 25. *n.*7. docet, cùm de pragmatica frumenti anni 1558. dubitatum esset, an obligaret in conscientia, & cum onere restituendi excessum, id in pragmatica anni 1578. *c.*6.expressum fuisse, quod etiam in alia lege anni 1582. declaratum fuit,vt videte licet *lib.*5 *noua collect.tit.*25. *l.* 4. *&* 5. Pro qua re multos citat Azeuedo *s.n.* 8. & Matienzo *eadem l.* 1. *glossa* 1. ait, sacrilegij instar esse de huius legis iustitia dubitare, & meritò opinionem antiquam Nauarr.perniciosam esse dixit Henrriquez 4. *de Pontif. & legib. c.* 26. §. 1. *litera* 1.

Num. 3. PROBATVR hæc sententia, quia leges ciuiles possunt obligare sub mortali ad ea quæ non sunt de lege naturæ, vt docuimus *tract. de legibus*, quod præsertim posset esse verum de legibus taxantibus pretia frumenti, & similiũ; cũ maximè id expediat cõmuni bono,ne ciues,præsertim pauperes, grauissima incommoda patiãtur:& in legibus ipsis explicatur hãc esse mentem legislatorum. Ergo sic obligant.Confirmatur,quia iure naturæ, & de iustitia tenemur non excedere iustum pretium in venditione.Sed iustum pretium est quod lege taxatur, Ergo. Vnde sequitur transgressores legis teneri ad restitutionem, quia violatio iustitiæ commutatiuæ obligat ad restitutionem, & quia emptor patitur iniustum nolens & inuitus.

HOC ipsum docet Molina *t.*2.*disp.* 364.Sed duo addit notatu digna:primum est, Principem non posse obligare venditorem ad vendendũ rem minori pretio, quàm sit iustum infimum naturale, quo, seclusa lege, venderetur; sed tantùm intra latitudinem pretij naturalis. Secundum est,licet posset taxare infra infimum, non tamen ad restitutionem excessus obligare.

DICO tamen secundò, Principem Num. 4.
posse taxare triticum minori pretio infimo. Probatur, quia taxatio fit propter bonum,& populi necessitatem subleuandam. Ergo si id poscat, fas erit designare pretium minus infimo naturali; imò propter extremam necessitatem alicuius, licitum erit ad id cogere venditorem diuitem:ergo propter communem populi necessitatem,in qua multæ grauissimæ, vel etiam extremæ includuntur, licita erit illa taxatio.

SECVNDO probatur,quia commune bonum præferendum est priuato:sed ex tali taxatione solùm sequitur incommodũ priuati, & commune bonum promouetur; ergo est iusta. Tertiò, quia ita praxi seruari videmus in frumento: semper enim pretium minus infimo naturali taxari pro frumento solet.

ITA tenent Bart.*l.* 1. §. *cura carnis. n.*1.*ff. de officio præfecti vrbis*. Panor.*c.* 1. *de emptione*, *& venditione. n.* 6. Romanus,Tiraq. & Alex. quos citat,& sequitur Couar.2. *Var.c.* 3. *n.* 5. Grafis

1.*part.decisio.lib.2.c.57.n.12.& c.113.n.*1.Castro 1.*de lege pœn.c.*12.*ad finem.* Læsius 2.*iustitia c.*21.*n.*14.Reb.s̄. Palacios 2.*de contract.lib. c.* 2.

Num.5. Dico tertiò, etiam quando pretium lege taxatum est minus infimo naturali, si venditor legem violet, tenetur excessum restituere. Est de mente eorumdem auctorum,& probatur, quia ille peccat contra iustitiam commutatiuam: violatio autem iustitiæ commutatiuæ obligat ad restitutionem; item illum excessum capit, domino rationabiliter inuito. Ergo tenetur restituere. Item vt Princeps potest facere alias leges irritatorias, cur non poterit irritare venditioné quoad talem excessum; maximè cùm irritet excessum intra limites pretij naturalis? si autem excessus est irritus, venditor tenetur illum restituere. Denique lex naturæ quoties definit pretium, irritat excessum: ergo & lex positiua, maximè cùm explicat se velle obligare cum onere restituendi, sicut explicat ista.

Num. 6. Dico quartò: Princeps potest simpliciter obligare diuites ad vendendum pretio taxato, cùm id fuerit necessarium communi bono. Ita Couar.*illo n.* 5.*& c.* 14.*n.* 3. Grafis *illo c.* 113.*n.* 8. 9.*&* 12. Morla *in Emporio, part.*1.*tit.*9.*q.*1.*n.*4.*&* 5. Vega *verb.emptio. casu* 50. Molina *tomo* 2. *de Iustit. disp.*341. qui afferunt alios auctores & iura; & patet *l.*1.*tit.*25.*lib.*5.*noua collectionis, & l.*20.*&* 21.*tit.* 11.

Num.7 Dico quintò: interdum etiam possunt Principes cogere diuites, vt gratis triticum dent pauperibus. Reb.*illa sect.*1.*n.*5. Caiet. 2. 2.*q.* 118. *art.* 4. Couar. *illo c.* 14.*n.* 5. Mexia *in pragmat.frumenti.* Nauarr.*c.* 23.*n.*13. Sotus *c.* 4.*de liberal.in causa pauperum, ration*e 2. post Angelum, Syluest. Par. & Felinum. Vega *in illo casu* 150. Ratio est, quia possunt imperare quæ pertinent ad bonum commune. Vide D.Thomam 2. 2.*q.* 118.*art.*4.

DVBIVM VII.

An tempore magnæ sterilitatis pragmatica frumenti seruanda sit.

SVMMARIVM.

1. 2 *Pars negatiua suadetur duplici ratione.*
3 *In magna sterilitate taxa non cessat. Probatur n.*4. *&* 5.
6 *Ad argumenta contraria respondetur.*

Pars negatiua dupliciter asseri posset. Num.1. Primò, asserendo taxam tunc cessare, quia iniusta esset. Secundò, quia Princeps tacitè eam reuocaret, vel suspenderet. Priori modo hanc sententiam tenuit Nauarr.*in Summa Hispanica, c.*23.*n.* 86.& Mexia *loco citato lib.præcedenti.* Angles 2.*part.*4. *tit. de emptione, dub.*2. probans, quia si esset magna abundantia, deberet venditor descendere à pretio taxato per legem. Ergo si esset magna penuria, deberet emptor supra tale pretium ascendere, alioqui lex esset iniqua, quia magis faueret venditori, quàm emptori. Idé tenet Molina *disp.* 364. quando tanta esset sterilitas vt infimum pretium naturale maius esset legi

legitimo.

Num. 2. POSTERIORI autem modo eandem sententiam tenet Nauarr. *in Summa Latina.c.23.n.88.* dicens: *superueniente magna necessitate tollitur omnino taxa.* Quem sequitur Rebel. *de oblig.part.2.lib.9.q.2.sect.3.n.14.* dicẽs, non aliud debere præsumi de mente Principis;& valde probabile esse taxam notabiliter ab infimo pretio naturali deficientem fore iniustam, & vel non obligare sub peccato, vel solùm obligare sub peccato contra obediẽtiam, misericordiam, & charitatem, non contra iustitiam commutatiuam; & ideo non obligare ad restitutionem.

Num. 3. ABSOLVTE tamen tenendum est, in magna sterilitate taxam non cessare, vt tenet Cordoua *in Summa,q.78.*P.Nauarr. *3. de restitut.c.2.n.2.*Albornez *2.de contractib. tit.16.*Ledesma *2.part.Summa,tract. 8. c.32.difficultate 19.de taxa.* vbi ait, taxam tempore sterilitatis obligare sine dubio, vt tenent Bannez, Orellana, Bart.Medina, & cæteri Thomistæ, & Doctores;& opinionem contrariam censent nullam habere probabilitatem, nec esse tutam in conscientia, maximè cùm ipse Molina doceat, in dubio standum pro lege: hîc autem saltem sit dubium, an lex sit iusta, & duret.

Num. 4. NOSTRAM sententiam tenet Emanuel *verb.venditio.c. 69. conclus. 1.* citans Matienzum, & Palacium; nec obstat quòd dicit *conclus.4.* tempore famis non obligare: loquitur enim quando venditor extremam, vel grauissimam, ac ferè extremam necessitatem patitur: nam sicut posset tunc furari id est, alienum inuito domino accipere; ita taxam excedere: neque est impossibile, vt ei obiicit Ledesma s. triticum habere, & talem necessitatem pati. Patet: nam ad diuturnam vitæ conseruationem pretio taxam excedente indigere poterit.

IAM probatur nostra sententia, primò, quia lex taxans triticum cœpit annis maximæ sterilitatis, vt narrat Castro *1.de leg.pœn.c. 12.* & nunc præcipuè pro illis fit, quia pro abũdantibus non est necessaria.

SECVNDO, lex præcipit, vt Magistratus cogant omnes, etiam Ecclesiasticos, cuiuscunque status, conditionis, & dignitatis fuerint, vendere frumentum quod illis superest. Hæc autem coactio esset illicita nisi in magna necessitate. Ergo lex loquitur de tempore magnæ necessitatis, quod multa alia in ea contenta indicant. Nefas autem est dicere legẽ esse iniustam, cùm sit maximè necessaria bono communi, & cum consilio Regij Senatus, & Comitiorum facta. Ergo seruanda est etiam tempore magnæ sterilitatis. Quod etiã tenet Castro s. Mercado; *de conractibus.c.6.* Lucius *in Sum.resolut.1.nota 12.* Ioan.Medina *de restitut.q.31.§. prædictos tamen.& q.36.ad 2.in fine.* qui malè à Moli.& Ledesma pro contraria opinione citatur: non enim existimat aduentu sterilitatis iniustam reddi taxam; sed ita posse variari circunstantias, vt esset iniusta: quod esset quando iam non expediret bono communi, eo quòd computatis expẽsis, & laboribus plurium annorum, vnus annus alio nõ cõpẽsaretur, ita vt agricolæ omnibus rebus computatis moderatum lucrum haberent, vt si nunc rediret antiqua taxa nouem argenteorum pro faneca tritici.

AD

Num. 6. Ad argumentum Angles respondeo, bono communi expedire, vt magis faueatur emptoribus, quã véditorib', qui pauciores sũt, & minùs egẽt. Ex iis patet, decipi Vegam *verb. trigo. casu* 1. asserẽtem tempore famis Regni, vel prouinciæ taxam non obligare, secus tempore penuriæ tritici: nam tempore famis magis est necessaria: ergo magis obligat.

DVBIVM VII.

An tam indigenæ quàm exteri pragmaticam frumentariam seruare teneantur.

SVMMARIVM.

1. 2 *Pars negatiua suadetur duplici ratione.*
3 *In magna sterilitate taxa non cessat. Probatur n. 4. & 5.*
6 *Ad argumenta contraria respondetur.*

Num. 1. Ico primò: indigenæ extra hæc Regna nõ tenentur hac lege, quia leges horum Regnorum extra illa non ligant, & quia hæc lex dicit, *en todos estos Regnos*, vt patet *l.* 1. *tit.* 25. *lib.* 5. *noua collect.* vbi id notat Azeuedo *n.* 1. cum Mex. *conclus.* 5. *n.* 21. *& sequentibus.*

Num. 2. Dico secundò: qui aliunde per mare triticum asportant in his Regnis vendendum, non tenentur hac lege, quia id expresse in eadem dicitur, & exceptio est iusta, vt inquit Rebel. *de oblig. part.* 2. *lib.* 1. *q.* 2. *sect.* 9. *in fin.* contra aliquos, qui temerè dubitarũt: & rationem reddit ipsa lex, quia bono communi expedit, vt triticum aliunde veniat per mare; non autem veniret, si vẽtores taxa comprehenderet. Idem tenet Ledes. 2. *part. Summe, tract.* 8. *c.* 32. *difficultate* 11. *de taxa.* & Molina *disp.* 364. Salon 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. *controuers.* 13.

Sed quid de aliis, qui per terram aliunde triticum asportant? Salon *ibi* affirmat taxa non teneri, quia eadem est ratio de illis quæ de vehentibus per mare. Ergo eadem debet esse iuris dispositio, & ad eos extendenda est exceptio legis. Sed cõtrà est, quia exceptiones, & priuilegia odiosa sunt, & strictè interpretanda; præterea, quia non est eadem ratio: nam vehentes per terram, iuribus itineris fruuntur, & ad portandum alliciũtur; vehentes autem per mare, sola alliciuntur exceptione à taxa. Num. 3.

Sed quæres, an indigenæ, si per mare asportent, eximantur à taxa? Molina, Ledesma, & alij meritò affirmant, quia lex absolutè excipit per mare triticũ afferẽtes; & eadẽ est ratio quoad triticũ asportatũ. Sed exteri qui triticum non attulerunt, taxam non excedere tenentur, vt dicunt Molina s. & Ledes. *difficultate* 13. secus in Lusitania, vt refert Molina. Num. 4.

DVBIVM IX.

An pragmatica frumẽti Clericos & Religiosos adstringat.

SVMMARIVM.

1 *Pragmatica frumenti Clericos & Religiosos adstringit.*
2 *Non possunt cogi Clerici & Religiosi per*

per potestates seculares nisi ob instans periculum.

3 Ecclesiastici tenentur sub mortali, & cum onere restituendi, non vendere frumentum maiori pretio quàm sit lege taxatum.

4 Licèt gratis concedatur non posse leges ciuiles directè Clericos obligare, obligarent indirectè.

5 Clerici violantes taxam peccant mortaliter contra legem ciuilem, nō naturæ.

6 Clerici huius legis transgressores puniendi non sunt à Magistratu seculari.

Num. 1. Ico primò, ipsos adstringere, ita vt cogi possint triticum vendere, vt dixi *dubio* 4. Ita tenet Morla in *Emporio, p.* 1. *tit.* 9. *q.* 1. *n.* 6. vbi ait; id etiam verum esse, etiamsi triticum collectum sit ex decimis; & ad id posse compelli per potestates seculares. Quod probat Mexia *in pragmatica panis. conclus.* 1. Plura Panormit. Iason *l. placet. lect.* 1. *n.* 14. & 17. *C. de sacros. Eccles.* quia est iuri canonico cōsentaneum, vt qui fruitur cōmuni populi vtilitate, communi damno subiiciatur. *c. qui sentit. de regul. iuris in* 6. *c.* 1. *de empt. & vend* Facit etiam quòd Ecclesia tenetur nauē suam offerre ad publicam vtilitatem. *l. inuenimus.* 10. *C. de sacros. Eccles.* Et ita in pragmatica ipsa præcipitur Iudicibus secularibus, vt cogant Ecclesias, Ecclesiasticos, & Religiosos vendere triticum quod illis superest, ad occurrendum communi damno. *l.* 1. *tit.* 25 *lib.* 5. *noua coll.*

Num. 2. ADDIT tamen Morla. *Securius tamē erit quòd nō cogatur Clericus ad prædictā venditionē per potestates seculares, exc.* 2. *c. at si Cleri. c. de iudiciis. c. non minus. c. aduersus, de immunitate Eccles. c. quanquam de censibus in* 6. *c.* 2. *de rebus Eccles. Bulla cœna. c.* 12. *Sed recurrendum erit ad Ecclesiasticū Iudicē, nisi fames, & necessitas vrgeant, & periculum sit in mora, in quo casu Iudex laicus poterit frumētum sequestrare, & à Clericis extrahere, & vendere, non vi iurisdictionis, sed ob instans periculum de facto iuris auctoritate. l.* 1. *ff. de dāno infecto. l. ait Prætor. §. si debitorē. ff. quæ in fraudē cred. l. si quis.* 7. *ff. de furtis.* Sarm. 7. *select. c.* 13. Hæc Morla. Cæterùm nō oportet in hac parte recurrere ad Iudices Ecclesiasticos, quia lex iusta Regia potestatē dat ad hūc actū Iudicibus secularibus, & illi efficaciùs illum exercebūt, & Clerici tenētur directè in ciuilibus potestatibus secularibus obedire.

DICO secūdò: Ecclesiastici & Religiosi tenentur in cōscientia, & sub peccato mortali ex genere suo, & cum onere restituendi non vendere frumentum maiori pretio quàm sit lege taxatum: nā expressè illis etiam præcipitur *illa l.* 1. *n.* 25. *lib.* 5. *noua collect.* quæ si esset iniusta, nō permitteretur à Pontifice, & populo Christiano. Iustam autem esse probatur, quia etiam Clerici sint exempti à iurisdictione seculari quoad negotia Ecclesiastica, & quoad forum, & tributa. *c. decernimus de iudiciis. c. si indigenti, de foro competenti. c. bene quidem.* 96. *dist. c. Sancta Maria, de constitut. & aliis iuribus.* tamē quia sūt partes Reip. & vassalli Regū, quos proinde ipsi tenentur custodire, & defendere Regiis, & ciuilibus legibus, non derogantibus dignitati & immunitati Ecclesiasticæ, directè subiecti sunt, vt docent Victoria *relect.* 1. *de potestate Ecclesiæ. q.* 3. *vlt. n.* 3. Sotus 4. *dist.* 25. *q.* 2. *art.* 2. *conclus.* 4. Reb. *de oblig. part.* 2. *lib.* 9. *q.* 2. *sect.* 2. *n.* 9. Post Bart. Felinum; Panor. & alios idem tenet Salcedo super Bernar. Num. 3.

 nar.

nar. Diaz *c.* 55. Rebuf. 1. *t. constitution. Galliæ, tit. de constitut. in proœmio.* Glos. 1. *n.* 55. Salon 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. *controuers.* 10. Bannez *eodem art. post dubium* 2. Palacios 2. *de contractibus. c.* 2. Morla alios referens in *Emporio, part.* 1. *q.* 6. *n.* 7.

Num. 4. ET licèt gratis daretur leges ciuiles nō posse directè obligare Clericos, tamen taxantes pretia obligarēt illos indirectè, quia iure naturali tenētur iustum pretium seruare: tale autem est quod lege taxatur. Ergo. Veritas tamen est directè obligari legibus, vt diximus, & præter citatos tenet Syluester *verb. lex. q.* 15. Angelus §. 5. Petrus Ledesma 2. *part. Summa, tract.* 8. *c.* 32. *difficultate* 4. *de taxa*, dicens, esse omnium discipulorū D. Thom. Mol. *de Iustitia, tractatu* 2. *disp.* 31. *conclus. vlt. & disp.* 364. Sotus 1. *Iustitiæ. q.* 6. *art.* 7. *conclus.* 1. Gried. *de libertate Christiana. c.* 8. *proposit.* 5. Grafis *to n.* 1. *lib.* 2. *c.* 57. *n.* 13. & 14. *& c.* 113. *n.* 10. Matienzo, Azeuedo ex Mexia *in pragmatica frumenti.* Vega *verb. trigo. c.* 1. de qua re latè egimus *tractatu de legibus.*

REX verò, licèt indirectè teneatur ad legem quādiu durat, quia tenetur seruare iustū pretium, non tamen directè, quia nō potest directè obligare se suis legibus, vt *eodem tractatu* diximus.

Num. 5. VNDE falsò aliqui dixerunt, Clericos violantes taxam peccare mortaliter, non vt faciunt contra legem ciuilem, sed vt faciunt contra legem naturæ de seruando iusto pretio. Ita loquuntur Petr. Nauarr. *c.* 23. *n.* 88. Emanuel 2. *parte Summa. c.* 79. *conclus.* 5. Castro 1. *de lege pœnali. c.* 12. Ioannes Med. *de restitut. q.* 36. *column.* 9. Azor. *tom.* 1. *lib.* 5. *c.* 12. *q.* 4.

Num. 6. ADMONENT tamen citati, Clericos huius legis transgressores non posse puniri à Magistratu seculari; seuerè tamen puniendos ab Ecclesiastico, addit Sa cedo §. *n.* 20. pluribus id confirmans.

DVBIVM X.

An sit peccatum nolle vendere triticum nisi ematur alia res, putà hordeum, vel oleum.

SVMMARIVM.

1 *Si maiori pretio vendatur illa alia res quàm sit digna, est peccatum iniustitia cum onere restituendi.*

2 *Idem est si cogar sumere rem mihi inutilem propter triticum quo indigeo, & etiam si res sit vtilis, vel necessaria, erit iniustitia.*

RESPONDEO, si illa alia res maiori pretio vēdatur quā sit digna, peccatū est iniustitiæ cum onere restituendi. Medina *de restitutione. q.* 36. Nauarr. *c.* 23. *n.* 88. Salon 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. *controuersia* 11. *in fine.* Petrus Ledesma *p.* 2. *Summa, tractatu* 8. *c.* 32. *difficultate* 10. *de taxa.* Azeuedo *l.* 1. *tit.* 25. *lib.* 5. *noua collect.* & res est clara. Num. 1.

IDEM est si propter necessitatem tritici quā emptor habet, cogatur sumere rem sibi inutilem, vel non ita necessariam, & venditor tenebitur restituere quanti æstimabitur hoc grauamen, vt ait Reb. Addunt Salō, & P. Ledesma cum Med. & Nauarr. §. etiamsi ille nolit vendere triticum nisi simul vendendo aliam rem iusto pretio, & vtilem, vel necessariam emptori, committere iniustitiā, quia Num. 2.

illa

illa obligatio est pretio æstimabilis; & verum est, nisi illi æquè expediés esset emere ab isto quã ab alio: secus si minùs illi expediret, vel quia ab alio minoris emeret, vel quia ab alio emendo gratiam eius sibi magis vtilem compararet.

DVBIVM XI.

An semper liceat pro frumento pretium lege taxatum exigere.

SVMMARIVM.

1 *Non licet pro frumento pretium lege taxatum exigere, quando suum pretium naturale non attingit pretium taxatum.*

2 *Nec quando triticum est vitiosum, vel corruptum, corrosum,* &c.

Num. 1.

RESPONDEO, in aliquibus casibus illud non licere. Primus est, quando suum pretium naturale non attingeret pretium taxatum à lege: tunc enim nec creditò posset frumentum pretio legis vendi. Reb. *de oblig. p. 2. lib. 9. q. 2. sect.* 3. Cordub. *in Sũma. q.* 84. Medina 1. *Summa. c.* 4. §. 25. Palacios 2. *de contractibus. c.* 2. Lopez 2. *p. Instructorij conscietia. c.* 43. aliàs 216. citans Garsiam. Salon 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. *controuersia* 11. contra Mercadium 3. *de contractibus. c.* 7. Aragon *eodem art.* Emanuel 2. *p. Summa. c.* 79. *n.* 8. P. Ledesma *loco citato, dubio praecedenti, difficultate* 16. *&* 23. *de taxa*, rẽ existimãs certam. Angles *q. de empt. dub.* 2. indicat Nauarr. *c.* 23. *n.* 88.

RATIO est, quia taxa facta est in bonũ ementium: esset autẽ in damnum si tunc ab eis exigi posset pretium lege taxatum. Item, quia lex solùm præcipit, vt pretium illud non excedatur. Ergo liberum relinquit vt aliquando minus pretium exigatur: imò id erit necessarium quando ratio postulauerit propter abundantiam frumenti.

SECVNDVS casus est, quãdo triticum est vitiosum, & corruptum, à vermibus corrosum, inutile, vel immũdum valde, & plenum paleis: tunc enim est mortale ex genere cũ onere restituendi exigere pretium taxatum à lege; & tanto vilius vendi debet, quanto magis fuerit vitiosũ, aut mixtum. Reb. *illa sect.* 3. Ledesma 5. *conclus.* 7. *difficultate* 1. quia frumentum taxatur sanum, integrum & incorruptum, mundum, & purum puritate ordinaria, vt potest, & solet colligi ex area. Sic census non securi vendi debent minori pretio quàm sit lege taxatum, vt ait Ledesma, & cum aliis dicam *tract. de censu.* Num. 2.

DVBIVM XII.

An licitum sit tritico mundo, & sincero miscere aliqua mala, inutilia, vel inferiora, & pretio taxato vendere.

SVMMARIVM.

1 *Qui putent triticum ex industria mixtum posse vendi pretio per legem taxato.*

2 *Probabilior sẽtentia, nõ esse licitũ eiusmodi triticum vẽdere eodem pretio quo vendi potest triticum sic veniens ex area.*

3 *Si res non habet pretium lege taxatum, potest vendi eodem pretio quo res sic veniens ex area, modò emens cognoscat defectum.*
4 *Si emptor non cognoscit defectum, peccat venditor.*
5 *Responsio ad argumenta contraria.*
6 *Contractus autem de quo disputatur est validus.*
7 *Res ex industria mixta potest commutari pro re sic veniens ex area, modò is qui commutat, moneatur ne vendat illam eodem pretio quo res sic veniens ex area.*
8 *Vinum vetus nouo permixtum non licet vendere pretio taxæ.*
9 *Nec triticum quod quis posuerit in loco humido, vt turgeat, & plures impleat mensuras.*
10 *Nec aliquid vltra taxam exigere pro tritico, licet sit notabiliter melius, quàm communiter vendi consueuit.*

Num. 1. LVDOVICVS Lopez *in Instructorio conscientiæ, part. 1. c.* 42. aliàs 192. *in fin.* contendit, triticũ ex industria sic mistũ posse vendi pretio per legem taxato, quia potest vendi eodem pretio, quo triticũ ea mistione adductũ ex area, cùm sint æqualis bonitatis: sed triticum adductum ex area potest vendi pretio taxæ. Ergo & illud. Confirmatur primò, quia si quis triticum quod impurum venit ex area, sæpe cribraret & repurgaret, posset pluris illud vendere, quàm si non esset ita repurgatum. Ergo & triticũ quod ita purum venit ex area. Ergo similiter quod mistum est ex industria, eodem pretio vendi potest quo veniens ex area.

CONFIRMATVR secũdò, quia cur rem suã non possit quis ad eũ statum reducere in quo sunt res aliorum, & tunc eam vendere eodem pretio quo alij? Quo argumẽto hanc sentẽtiam tenet Læsius *lib. 2. c. 21. dub. 11. n.* 83. addens, si vino valde præstanti miscetur aliud tenue, vel aqua, posse vendi eodem pretio quo aliud vinum non deterius, nec melius, & hoc siue vinum vtrumque habeat pretium lege taxatum, siue non.

SED quando res habent pretium à Repub. taxatum, nõ posse sine peccato mortali eum qui eam ex industria miscet, vendere eodem pretio quo res sic veniens ex area, probabilius cẽseo cũ Medina 1. *Sum.* §. 14. P. Ledesma 2. *part. Sum. tract.* 8. *c.* 32. *post* 7. *conclus. difficultate* 2. Emanuele 2. *part. c.* 79. *n.* 10. Rebel. *de oblig. part.* 2. *lib.* 9. *q.* 2. *sect.* 3. *in proœmio. & q.* 8. *n.* 17. *q.* 9. *n.* 3. *q.* 10. *n.* 10. Mol. *disp.* 256. *in fine.* indicat Nauarr. *c.* 23. *n.* 88. Intelligitur etiamsi defectus notus sit emptori. Num. 2.

RATIO est, quia lex taxat triticum quale ex area adduci solet, non quale facit industria fraudulenta. Ergo si mistũ est ex industria, minori pretio debet vẽdi quàm sit lege taxatum, præsertim, vt ait Emanuel, si post venditionem misceatur: nã tale tenetur venditor tradere quale erat tẽpore vẽditionis. Et sanè si tales mistiones nihil mali continent, falsum erit quod subiungit Læsius: *crediderim tamen talem posse puniri tanquam specierum l. vendendarum adulteratorem, & emptorum deceptorem; tales enim mistiones sunt in Repub. valde odiosæ, & auctores infames.* hæc ille.

SI tamen res non habent pretium taxatum à Repub. probabile est eodem pretio vendi posse quo aliæ non meliores sic adductæ ex area, Num. 3.

modò

modò emptor defectũ nouerit, quia res æquè bonæ in eodẽ loco & tempore æquale pretiũ naturale habent, non tamen quæ pretiũ lege taxatum continent, quia lex potest facere res non æquè bonas, æquales in pretio, & æquè bonas, inæquales, quãdo expedit communi bono. Sic & in locatione equus siue bonus, siue malus, æquale precium habet lege taxatum in fauorem locantium, & conducentium.

Num. 4. Si autem emptor defectum ignorat, venditor peccat dans ei pro parte tritici aliam substantiam deteriorem. de quo dicam latiùs j. agendo de vitiis mercis manifestandis.

Num. 5. Ex quibus patet ad argumentum cum secunda confirmatione. Ad primam confirmationem verò respondeo, triticum industria repurgatum posse vendi maiori pretio quam sit lege taxatum, quia illa industria melius fit, nõ verò aliud æqualiter purũ, quod sic venit ex area. Sic etiã quòd industria factum est deterius, non potest vendi eodem pretio, quo id quod sic venit ex area.

Num. 6. Sed nota primò, Emanuelem asserere, contractum de quo est disputatio, esse validum; Medinam verò inualidum. Prior opinio est vera de valore quoad substantiam: secunda de valore quoad excessum pretij.

Num. 7 Secvndo nota, Ledesmam asserere, triticum mistum ex industria posse pro aliter misto commutari, eo quòd sit eiusdem bonitatis quoad omnes humanos vsus, propter venditionem: de quo admoneri debet is cum quo aliquis commutat, ne ille eodem pretio vendat, quo venderet id quod à sua natiuitate impurũ est. Sed cõtrà, quia nihil potest cõmutari pro re maioris pretij; triticum autẽ ex sua natiuitate mistum est maioris pretij. Ergo. Confirmatur, quia res quæ maiori pretio vendi potest, est maioris valoris: ergo est inæqualitas & iniustitia si commutetur pro re minoris pretij.

Tertio nota, non licere vinum vetus vẽdere pretio taxæ cui cõmistum est vinum nouum, quando diuersa pretia taxata habent, secus quando idem pretium. Num. 8.

Qvarto nota, bene Lopez, Emanuel. n. 11. Ledes. *difficultate* 17. asserere, si quis ex industria ponat triticum in loco humido, vt turgeat, & plures impleat mensuras, peccare mortaliter, & ad restitutionem teneri, quia faciliùs corrumpitur, & minùs sanũ est, & minùs datur emptori, quod cernitur cùm absumpta humiditate cõtrahitur. Imò etiã si id non fieret ex industria venditoris, deberet minori pretio vendi, & emptor moneri; ne si fortè seruare illud vellet, corrumpatur. Num. 9.

Qvinto nota, non posse pro tritico aliquid vltra taxam exigi, quamuis sit notabiliter melius, quàm quod communiter vendi cõsueuit, quidquid dicat Mol. *disput.* 364. §. *posito.* & similiter non posse emptorem in pretio descendere eo quòd triticum sit deterius quàm communiter vendi consueuit, modò sit sanum & integrum: & id valeret sine taxatione, quidquid dicat Mol. *ibi.* §. Probo, quia taxa potest, & vult propter commune bonum rebus valde inæqualibus idem pretium imponere; & oppositum est patentissimum ostium aperire in cõmune damnum violationi legis: multi enim dicerent suum tritiNum. 10.

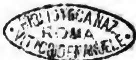

cũ esse notabiliter melius alio quod communiter vendi consueuit.

DVBIVM XIII.

An sub hasta liceat triticum vltra taxam vendere.

SVMMARIVM.

1. *Non licet sub hasta triticum vltra taxam vendere.*

Espondeo, minimè, vt cõtra Garsiã docet Emanuel 2.*p.Sũma.c.*79.*cõclus.* 24.*in fin.*Ledes.5.*difficultate* 18.Lopez *Instructorij negotiantium c.* 30.quia lex omnino prohibet venditionẽ vltra taxam, & alioqui omnes velent sub hasta vendere,vt tale lucrum haberent, quod tamen nõ est in vsu, & taxationem inutilem redderent.

DVBIVM XIV.

An agricola, vel alius cui mensura frumenti constat maiori pretio quàm sit lege taxatum, possit eodem pretio illam vendere.

SVMMARIVM.

1 *Non potest agricola(etiamsi amittat aliquid in contractu)vendere triticum vltra taxam.*

Num. 1.

Exia *in pragmatica frument. cõclus.* 4. *n.* 29. affirmat: sed pars negatiua tenenda est, quia lex commune bonum attendit, & communiter accidentia, nec semper agricolæ, & mercatores lucrari debent,sed interdum etiam perdere propter suam ignorãtiam, vel infelicitatem.Soto 6.*Iustit.q.*2.*art.* 3. Ledesma 5. *difficultate* 14. *de taxa.* Emanuel *illo c.*79.*n.* 5. Cordubẽsis *in Summa.q.*84.Palacios 2.*de contractibus.c.*2. Gutierrez 2.*practic.q.* 180.*n.* 3. Vega *verb.trigo. casu* 1. Mercado, Grafis, & alij communiter.

DVBIVM XV.

An vendere liceat triticum in farina, vel pane cocto carius quàm in grano taxatum sit.

SVMMARIVM.

1 *Licet carius vendere farinam, quanti valent sumptus molitionis, & non pluris.*
2 *Idem intelligendum est de pane cocto.*
3 *Si pretium panis cocti non sit taxatum à Magistratibus,arbitrio boni viri metiendum erit,aut vsu fori.*
4 *Hoc pretium à Magistratu ponendum est.*
5 *Non possunt personæ quibus interdicta est hæc negotiatio, inire societatem cum panificis.*
6 *Nec aliquis potest vendere illis triticum sub cõditione accipiẽdi aliquid lucri vltra taxam.*
7 *Vnusquisque cui non interdicta est huiusmodi negotiatio, post vendere panem coctũ pretio taxato, licèt à Magistratibus non sit constitutus ad coquendum.*
8 *Peccãt mortaliter personæ lege prohibitæ, si pa*

si panem coquant, vt vendant cum lucro.

9 *Possunt Clerici vendere panes, qui in Ecclesia illis offeruntur.*

Num. 1. 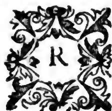RESPONDEO, licere cariùs vendere farinam, quanti valent sumptus molitionis, & expensæ factæ in molis frumentariis, & non amplius. Vnde lex prima *tit.* 25. *lib.* 5. *collect.* concessit pro farina posse tritici pretium exigi triginta marauedines, & nihil amplius.

Num. 2. EADEMQVE lex statuit pro pane cocto non posse plus exigi quàm in grano, nisi id quod valent labores ac sumptus in molitione, & decoctione suscepti, & facti: & quamuis id lex non exprimeret, taxa tritici sic ad farinam, & panem coctum extendenda est, siue per panificos, siue quouis alio modo panis fiat, alioqui lex taxæ frustratoria & inutilis redderetur, & in fraudem legis triticum in farina, & cocto pane venderetur, & venditor maius pretium posset exigere: in fraudem enim legis facit qui saluis verbis legis sententiam eius circumuenit. *l.* 7. *ff. de legibus.* Ita Reb. *de oblig. parte 2. lib.* 9. *cõclus.* 2. *n.* 9. *in fine.* cum Alciato, Marãta, Mexia *in pragmatica frumẽti conclus.* 4. *n.* 25. Idẽ tenet Salon 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. *controuer.* 14. *&* 15. citans iura, & Doctores. Azeuedo *illa lege* 1. *noua collect. num.* 15. 16. *&* 17. Emanuel 2. *parte Summæ. c.* 79. *num.* 2. Mol. *tit.* 2. *de Iust. disput.* 364. Ledes. 2. *parte Summæ, tract.* 8. *c.* 32. *diff.* 6. *&* 25. *de taxa.* & alij.

Num. 3. QVOD non ita intelligas, vt taxato tritico taxatum maneat lucrum panifici, quod pro suo labore, & expensis referre debet: sed quia præter pretium tritici, & laborum ac expẽsarum nihil exigere potest; quod si non taxauerint Magistratus, arbitrio boni viri, aut vsu fori metiendum erit, & nõ cõsistit in indiuisibili. Vnde immeritò Mexia ſ. *concl.* 6. *n.* 11. cẽset, quintam partem pretij panis cocti, laboris & industriæ panifici respondere debere.

RECTE autem Azeuedo ſ. *n.* 18. ex lege illa docente, vendenti panẽ coctum, lucrum moderatum concedendum esse, colligit, taxandum esse à Magistratu, vt quotidie fit, & asserit Ripa *lib. de peste, tit. de remediis præseruantibus. n.* 395. *& seqq.* Ait etiã Azeuedo huius lucri cupiditate oẽs etiam Ecclesiasticos, & nobiles panificos esse cœpisse per se, vel per interpositas personas, adeò vt nullũ ferè triticum in grano venderetur. Ideo legibus latis anno 1568. 1571. & 1591. statutũ est, vt personæ quæ panificorum officium non haberent, & quas eiusmodi negotiatio dedeceret, panem coctum vendere non possent per se, nec per alias, vt videre licet *lege* 4. 5. *&* 7. *tit.* 25. *lib.* 5. *noua collect.* Num. 4.

Ex dictis sequitur primò, nõ posse personas, quibus hæc negotiatio est prohibita, inire contractũ societatis cum panificis dando eis triticũ, vt in lucro participent. Num. 5.

SECVNDO, neminẽ posse vendere illis triticum sub conditione accipiendi aliquid lucri vltra pretium lege taxatum, quia hoc est in venditione taxam excedere. Mol. ſ. Petr. Ledes. *difficultate* 7. *de taxa.* Vega *verb. trigo. casu* 5. Num. 6.

TERTIO, personas non cõstitutas à Repub. ad coquendum, & vendendum Num. 7.

dum panem, modò nō sint talis qualitatis, vt eis negotiatio hæc sit indecens, posse coquere, & vendere panem coctum cum moderato lucro à Magistratibus taxato: vel si illi non taxauerint, prudentium arbitrio, & vsu fori cōstituto. Mol. ſ. Palacios 2. *de cōtractib. c.* 2. Ledes. *dif. cultate* 16. *&* 30. *de taxa.* Emanuel ſ. *n.* 16. *& vlt.* Azeuedo *illo num.* 18. Lopez 1. *Instructorij negotiantium. c.* 15. Gutierrez 2. *practicarum. q.* 181. & 182. Vega *verb. trigo. casu* 5. Probatur; quia lex aliis personis id non prohibet; imò *lege* 7. *citata* refertur anno 1590. permissum fuisse omnibus colligentibus triticum ex agris quos colerent, posse cum hoc lucro panem coctum vendere, quod illa lege reuocatur.

Num. 8. QVARTO, personas lege prohibitas, si panem coquant, vt cum lucro vendant, peccare mortaliter ex genere, quia materia est grauis, non tamen teneri ad restitutionem, si pretio iusto vendant, quia lex non irritat contractum quoad tale lucrum. Ita Salon 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. *controu.* 5. Vega *verb. trigo. casu.* 5. Ledes. & Emanuel. Vnde colligūt tres postremi Clericos, nobiles, ac diuites vendentes sic panem coctum peccare mortaliter, quia sunt lege prohibiti.

Num. 9. POSSVNT tamen Clerici vendere panes coctos qui in Ecclesia illis offeruntur: non enim tenentur eos donare, vel in domo propria consumere: solúmque illis est prohibitum coquere ad vendēdum. Ita Ledesma, Vega, & Emanuel. Sed inter eos est dissidium; nam Emanuel, & Vega dicunt, diuites, & nobiles posse panifico pauperi dare aliquas fanecas tritici in panē conuertendas, ea lege vt inde habeat quod eius labor meretur: reliquum verò lucrum dantibus cedat, modò ad id magis charitas, quàm lucri cupiditas eos moueat, & modò fanecæ sint paucæ. Sed meritò eos reiicit Ledesma *difficulta.* 28. & dicit primò: nemo potest triticū creditò, vel numerata pecunia vendere, exigendo aliquid vltra taxam, quia est contra legem, nec mutuò dare sub eadem conditione, quia est vsura. Secundò dicit: si nobilis, vel Clericus, aliúsue à lege prohibitus venderet panem coctum, & faceret contractum superiùs dictum, peccaret mortaliter: sed nō teneretur lucrum restituere, vt communiter docent Thomistæ. Prima pars probatur, quia sub specie charitatis violaret legem in re graui: nam lex prohibet iis per se, vel per alios huiusmodi lucrum quærere, nec sunt faciēda mala, vt inde veniant bona. Secunda pars probatur, quia ille seruat iustū pretium, & non est inhabilis per legem ad sic contrahendum, & lucrandū: ergo nō tenetur lucrum restituere. Tertiò: dicit si nō est de prohibitis, potest sic contrahere siue in paucis, siue in multis fanecis. Adde quartò cum Azeuedo ſ. *n.* 32. charitatis, & nōn lucri gratiā quemlibet posse panem ad vendendum conficere, nempe nullum lucrum reportando.

DVBIVM XVI.

An qui emit triticum pretio taxam excedente, poßit illud eodem pretio reuendere.

SVM.

SVMMARIVM.

1 *Qui emit triticum pretio taxam excedente, non potest illud eodem pretio reuendere.*

2 *Cùm quis triticum vltra taxam emit soluendo traiectori iura traiectionis, non potest illud alteri vltra taxam vendere, exigendo eadem traiectionis iura.*

3 *Nec quando quis ex horreo publico triticum emit maiori pretio propter expensas iustè diuisas inter ciues.*

4. 5 *Impugnantur contrarium asserentes.*

Num. 1. QVIDAM Iurisperiti, & Mexia *in pragmatica frument.* partem affirmatiuam tenuerũt: sed negatiua tenenda est cum Emanuele 2.*parte Sum.c.* 79. *n.* 5. Ledesma *tractat.* 8.*c.*32.*difficultate* 15.*de taxa.* Vega *verbo trigo.casu* 1. Salõ 2.2.*q.*77. *art.*1.*cõtrouersia* 9.*&* 11. Probatur, quia iniquitas prioris vẽditoris facultatẽ non tribuit secundo ad similem iniquitatem. Et in hoc cõuenire omnes Theologos, & Iurisperitos docet Salon *ibi.*

ADDVNT Emanuel, Vega, & Ledes. eum qui emit pretio taxam excedente, posse alteri vẽdẽti medietatem eodem pretio illam dare, quia hoc non est alteri vendere: sed participem emptionis illum volentem facere: sed hoc verum non esse nisi recissa in ea parte, vẽditione, tertius pro illa parte cum priori venditore contraheret, vel ad eandem partem pro se emendam procuratorẽ alium constitueret.

Num. 2. VNDE infero duo. Primũ est, quãdo quis triticum emit vltra pretium legis soluendo traiectori iura traiectionis non posse illud alteri vendere vltra taxam, exigẽdo ea iura, cùm ipse aliunde triticum non aduexerit, quia iura traiectionis solùm conceduntur per legem aduehentibus aliunde triticum, vt ciuitati prouideant. Contrarium dixit Ledesm. *illa difficultate* 15. quia illud triticum iustè venditum est eo pretio: ergo eodem reuendi potest. Sed negatur cõsequentia: sic enim quod iustè venditum est decem argenteis in vno loco, vel tempore, non potest in alio vendi eodem pretio, vt docet Sotus 6. *Iustitiæ.q.*2.*art.*3. Grafis 1.*part.decis. lib.*2.*c.*112.*n.*5. Couarr. 2.*Variarum.c.*3.*n.*4. & alij communiter: maximè quando iura transportationis propriè nõ sũt pars pretij, sed trãsportationis. Ergo qui nõ trãsportauit, non potest illa accipere, sicut qui emit ab eo qui vltra pretium taxatum dedit aliquid ratione lucri cessantis, vel damni emergẽtis venditori, non potest reuendere illud exigendo.

SECVNDVM est, eum qui ex horreo publico triticũ emit maiori pretio quàm sit lege taxatum, eo quòd Respub. inter ciues iustè diuidit expensas quas in tritico aduehendo, & seruando fecit, non posse illud alteri vendere eodem pretio, seu expensas ab alio exigendo: nam illa expensarum distributio ius illi non dat vendendi vltra taxam, vel partem illam oneris aliis cum tritico vendito imponendi: & alioqui tale triticũ non posset iustè pro alio commutari; nam aliud cùm vltra taxam vendi nequeat, minoris est valoris, & pretij: ergo contra iustitiam faceret qui aliud pro isto commutaret: consequens est falsum: ergo. Num. 3.

HÆC duo corollaria sunt Num. 4.

etiam contra Ledes. *difficultate* 10. *de taxa*. vbi quærens an qui tempore sterilitatis emit triticum cum iuribus itineris, vltra pretium legis possit ibi eodem pretio, & cum eisdem iuribus reuẽdere tempore abundantiæ, dicit duo, in quibus cũ eo conuenit Vega *verb. trigo. casu* 5. Primum est, durante eadem sterilitate posse eodem pretio, & iuribus vendere. Idémque ait si ex publico horreo illud emit maiori pretio quàm taxæ, quia illud est legitimum pretium illius tritici. Secundum est, secus esse si propter superueniẽtem abundantiam iam est imminutum pretium tritici, quia tunc nec iura itineris exigi poterunt.

Num. 5. Sed contrà, quia si tempore abundantiæ non possum triticum à me emptum solutis iuribus itineris, vel ciuitatis expensis, vendere cum eisdem: ergo nec durante sterilitate; eadem enim est ratio, nempe quia teneor vendere pretio taxato, vel fori, licèt pluris emerim. Item ipse Ledes. cum omnibus fatetur, triticũ aliud licitè posse tempore sterilitatis commutari cum tritico empto solutis iuribus itineris, vel expensis ciuitatis. Ergo sunt æqualia in pretio. Ergo si vnum non potest licitè vendi nisi pretio taxato, neque aliud: & alioqui omnes illi ad quos peruenirет triticũ communis horrei, possent illud vendere exigendo aliquid vltra taxam pro expensis ciuitatis, quia primus per se habebat ius ad talem exactionem: omne autẽ summum ius transtulit in sequẽtes. Consequens autem negat ipse Ledesma. Ergo. Vnde etiam falsum puto quod ait, siquis ex publico horreo emit decem fanecas, quamlibet viginti argenteis, & miscuit cum aliis decem ex proprio agro collectis, posse medietatem vendere ad rationem viginti argenteorum: aliam verò medietatem solùm ad rationem taxæ.

DVBIVM XVII.

An traiicientes triticum tempore abundantiæ ab vno loco in alium possint portationis iura exigere.

SVMMARIVM.

1 *Tempore abundantiæ triticum ab vno loco in alium traiicientes non posse iura portationis exigere, communis sententia est.*

2 *Possunt huiusmodi asportatores accipere, si illis donentur.*

Commvnis sententia est, non posse. Salon 2. 2. q. 77. *art.* 1. *controuersia* 9. & 11. *corollario* 1. *post solutionem* 2. *argumenti*. Ledesma 2. *part. Summa, tract.* 8. *c.* 31. *difficultate* 13. *de taxa*. Vega *verb. trigo. casu* 15. tum quia hæc concessio respicit tempus sterilitatis, pro quo solùm est necessaria taxa; tum quia pretium iustum legis tempore abũdantiæ tantùm est quod habet vsus fori. *Num.* 1.

Mihi videtur, illos vix repertutos qui vltra commune pretium dẽt ipsis iura itineris, cùm sine illis triticum omnes reperiant: siquis tamen ea velit dare, vel quia triticum est melius, vel quia creditò vẽditur, probabile puto posse illa recipere, quia lex vltra pretium tritici ea cõcedit *Num.* 2.

cedit aliunde afferentibus triticũ in bonum communeciuitatis, non distinguendo de tempore abundantiæ; nec curando an etiam proprias commoditates attenderint:tempore autem abundantiæ bonum commune est,vt triticum etiam aliunde afferatur;sic enim viliori pretio illud emũt ciues: ergo tunc etiam iura itineris recipi possunt,præsertim si traiectores existimarunt eo ciuitatem egere.

DVBIVM XVIII.

An nobiles aliunde in domos suas triticum afferentes iura asportatitionis pro illo exigere possint.

SVMMARIVM.

112 *Nobiles aliunde in domum suam triticum afferentes propter bonum commune, possunt vendere illud, iura asportationis exigendo, secus si propter propriam commoditatem attulerint.*

Num. 1. MANVEL 2. *part. Summæ, c.* 79. *n.*7. docet, ea iura vltra taxam recipere posse, quòd expenderunt in asportãdo tritico suorum redituum:imò etsi nihil in asportatione expenderint eo quòd agricolæ tenerentur ad transportandum illud in domos eorum, quia aliquid pretio æstimabile pro illa obligatione ab ipsis, vel eorum antecessoribus agricolæ acceperint. Eandem sententiam tenuisse aliquos Theologos, & Iurisperitos huius temporis ait Ledes. 7. *difficult.* 21. Vbi tamen addit contrariam sententiam esse multorum Thomistarum,& aliorum:quia in legibus Regni iura portationis solùm conceduntur agasonibus,& similibus personis:& vtramque sententiam putat probabilem. Sed melius iudicat,distinguendum esse:nam vel illi nobiles communis vtilitatis causâ triticum afferri fecerũt,& sic iura asportationis vltra taxam exigere possunt: secus si propriæ commoditatis causâ,vt in domibus suis meliùs conseruaretur:quia hanc gratiam concedere lex noluit, nisi eis qui prouisioni Reipub.intenderint.

Hæc distinctio mihi semper placuit:sed in lege 5.& aliis *tit.* 25.*lib.*5. *noua collect.* omnibus per se, per seruos,famulos,vel ministros afferentibus triticum, cõcedũtur iura asportationis;nec refert quòd expẽsas plures,vel pauciores,vel nullas fecerint in asportatione,modò prouisioni ciuitatis intenderint.Et malè Vega *verb. trigo.casu* 5.ait, etiam si ob solam propriam vtilitatem triticum attulerint,posse iura illa exigere. Num. 2.

DVBIVM XIX.

An traiectores si nõ afferant, vel non præsentent testimonium quale lex exigit; iura traiectionis exigere possint.

SVMMARIVM.

1 *Si non petatur testimonium, traiectores tritici non tenentur illud præsentare.*

2 *Potest traiector exigere iura asportationis,etiamsi testimonium non sit legiti-*

 mi-

mi tabellionis, modò veram relationem contineat.

3 Præmium constitui posset à Republica vectoribus frumenti.

Num. 1. Ico primò: si non petatur testimonium, non tenentur illud præsentare. Azeuedo *lege 2. tit. 28. lib. 5. noua col. n. 2.* & si vendant ante præsentationem, non peccabunt, nec punientur, si post venditionem denunciati præsentent. Ita Azeuedo: quia testimonium non requiritur ad iustificādum actum; sed ad defensionem, ad quā sufficit postea illud ostendere, nisi antea petatur ab habente auctoritatem, licèt verba illius legis secundæ liquida sint; & ideo consulit Azeuedo, vt ante venditionem testimonium præsentetur.

Num. 2. Dico secundò: etiamsi testimonium non sit legitimi tabellionis, si tamen veram relationem continet, potest traiector exigere omnia illa iura traiectionis, quia leges solùm intendunt vitare iniustitias, quæ fiunt, fingendo plures parasangas, seu leucas, quàm reuerà sint. Ita Gutierrez *in practicis. q. 181. in fin.* Emanuel 2. *part. Sum. c. 79. n. 7.* Ledesma 2. *part. tract. 8. c. 32. difficult. 21. de taxa.* Vega *verb. trigo. c. 5.* Si tamen testimonium plures leucas numerat, quàm reuerà sint, & ideo plura iura exigantur, quàm debeantur, restituendus est excessus, vt iidem docent, & perspicuum est.

Num. 3. Dico tertiò: vectoribus frumenti præmium cōstitui posset à Repub. vt adiicerentur ad vehendum triticum in ciuitatem, & ipsi licitè possent illud accipere. Colligitur *ex l. 1. C. de frum. vrbis Alex. & l. 1. C. de nauicularijs. lib. 10. & l. 1. ff. de nundinis.* & notat Ripa *lib. de peste, tit. de remediis præseruantibus. n. 193. & 194.* Et malè Azeuedo *s. n. 7.* addit: *quod præmiū ego non reciperē, neque promitterem, si Iudex essem, cùm non possem in pragmatica dispensare, vt in ea dicitur, etiamsi Matienzus, in glossa fin. cum relatione dictarum rerum transierit.*

DVBIVM XX.

An stabularij possint minutatim pro iumentis hordeum vendere maiori pretio quàm sit lege taxatum.

SVMMARIVM.

1 Conclusio affirmatiua.

Espondeo, posse, modò normā sibi traditam à Magistratibus, quā *Aranzel* vōcant, obseruent, vt bene docet Lopez *1. Instructor. negot. cap. 19.* & est consuetudo receptissima: vbi etiā aliud dubium tractat, an qui per legem prohibitus est panem coctum vendere, possit panifico triticū dare, vt conuersum in panem coctum illud reddat. Respondeo bene cum Cordubensi *in Sum. q. 106.* non posse, quod constat ex dictis *dub. 15. in fin.* Num. 1.

DVBIVM XXI.

An rectoribus ciuitatis liceat impedire ne panis, vinum, & similia abundè importentur, & in ciuitate vendantur, donec propria ciuium

nium vendantur, etiamsi permittendo importari, & vendi, minori pretio à ciuibus emerentur.

SVMMARIVM.

1 *Aliquando licet.*
2 *Taxandum non est aliud pretium pro indigenis, aliud pro exteris.*
3 *Taxantes iniustè res peccant mortaliter, & debent restituere venditoribus defectum, emptoribus excessum.*
4 *In dubio de iustitia taxationis taxa est seruanda.*

Num. 1. 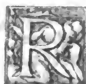ESPONDEO, communiter non licere, secus aliquando, nempe cùm Magistratus videret communi bono expedire. Ledes. *difficul.* 31. *de taxa.* Emanuel Rod. *illo c.* 79. *n.* 12. Lopez *illo c.* 19. Cord. *in Sum. q.* 82. cum Medina *n.* 2.

Num. 2. SED aduerte primò, communiter non esse taxandum aliud pretium pro externis, & aliud pro indigenis vel incolis: nam cõmuniter erit contra charitatem, vel etiam contra iustitiã, vt colligitur *ex c.* 1. *de emptione, & venditione.* An verò in aliquo euentu licitum sit cariùs vendere externis, quàm indigenis, peculiari dubio discutiemus.

Num. 3. SECVNDO aduerte, taxantes iniustè pretia, peccare cum onere restituendi damna venditoribus, quando à iusto pretio in taxatione deficiunt; emptoribus verò quando excedunt. Rebel. *de obligationib. parte* 2. *lib.* 9. *sect.* 3. cũ aliis. Quòd si taxa esset manifestè iniusta in fauorem vendentum, venditores illam seruantes tenerentur illa restituere: si verò in fauorem emptorum, emptores. Reb. *q.* 6. *in fin*

TERTIO aduertè, in dubio de iustitia taxationis taxam esse seruandam: nam pro superioribus est præsumendum, qui possunt meliùs cæteris omnes circunstantias nosse, ex quibus æstimatio rerum crescit, vel decrescit, essétque magnum detrimentum boni cõmunis, si in dubio non tenerentur subditi obedire legibus & præceptis superiorum. Ita Reb. *illa sectione* 3. Læsius 2. *Iustitia. c.* 21. *dubio* 2. Med. *de restitut. q.* 36. Salon 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. *controu.* 15. Arag. *eodem art.* Ledes. *illo c.* 32. *difficultate* 3. & 4. *post* 7. *conclus. & difficultate* 19. *de taxa*, dicens esse Mol. & omnium. Vide quæ diximus 1. 2. *tract. de conscientia.*

DVBIVM XXII.

Vtrùm ex permißione vel facultate prætorum, vel rectorum ciuitatis poßit taxa frumenti præteriri.

SVMMARIVM.

1 *Licitè permittitur aliquando à prætoribus, vt taxa frumenti prætereatur.*

ESPONDEO, aliquando licitè permitti id à prætoribus ob maiora damna vitanda, non tamen semper id necessarium esse, & numquam posse ad id dare licentiam, quæ id subditis licitũ faciat, nisi habeant ad id specialem commissionẽ à Rege: non enim possunt abrogare legem, vel in ea dispensare, támue suspendere; maximè cùm in lege id ex- Num. 1.

pressè caueatur. Ita Ledesma *difficultate* 4. *de taxa*. Emanuel *illo c*.79.*n*. 2. Cordoua *in Summa, casu* 78. qui alia addunt.

DVBIVM XXIII.

An per tolerantiam Principis taxa interdum tollatur.

SVMMARIVM.

1 *Taxa interdum per tolerantiam Principis cessat.*

Num. 1. REBELL. *vbi* s. *q*. 2. *sect*. 3. *n*. 15. sic bene loquitur: *per scientiam, ac tolerantiam Principis interdum tolli, vel suspendi taxa obligationem certum est; si enim Princeps sciat taxam non seruari ab omnibus, vel à maiori parte populi, cùm alioqui sine incommodo transgressores puniri valeant; non tamen faciat, sed taceat, & dissimulet, censendus est tacitè pro tunc dispensare in lege, iuxta regulam iuris in sexto; qui tacet, consentire videtur*. Cōsētiunt. Gutierrez 2. *practicarum*. *q*. 180. *n*. 21. Ledesma *difficult*. 5. *de taxa*. Salon 2. 2. *q*. 77. *art*. 1. cum Ioanne Med. Castro, Soto, & Nauarr. quos citat.

DVBIVM XXIV.

De pœnis vendentium frumentum maiori pretio quàm sit lege taxatum.

SVMMARIVM.

1 *Pœnæ impositæ vendentibus contra taxam frumentum, non incurruntur sola petitione maioris pretij.*

2 *Puniri debet moderatè, qui in modico taxam excedit.*

3 *Peccat mortaliter qui in pluribus mensuris acciperet id quod requiritur ad furtum mortale.*

4 *Si materia sit leuis, & tantum sit peccatum veniale, sub veniali obligat restitutio.*

5 *Quod dicitur quoad peccatum, pœnas, & restitutionem de vendentibus vltra taxam, dicendum est de commutantibus pro re maioris pretij.*

DICO primò, sola petitione maioris pretij non incurri pœnas. Ita multos citans tenet Azeuedo *l*. 1. *verb. ni se venda*. *n*. 2. *& verb. pedir ni lleuar*. *n*. 18. *tit*. 25. *lib*. 1. *nou. collect*. nam pœnæ solùm imponuntur consummantibus venditionem saltem essentialiter. Et tādem in hanc sententiam inclinat Mexia *ibi*, licèt priùs aduersari videatur, & refert Azeuedo, qui tamē malè ait contra Mexiam, petitionem illam non esse prohibitam; tum quia prohibita receptione indirectè, & consequenter prohibetur petitio; tum quia expressè prohibetur *in illa lege, verb. pedir ni lleuar, & verb. ni pidā, & verb. ni se le diga que tome cosa alguna*. Num. 1.

DICO secundò: etiamqui in modico taxam excedit, puniri debet. Num. 2. Azeuedo *n*. 4. cum Scepola, Didaco Perez, & Auiles intelligit puniendum esse grauiter, & tota pœna legis, si modicus excessus sit sæpe repetitus, seu in multis mensuris, quia tunc magnam efficit quantitatem: secus si in vna, vel altera mensura; nam grauis pœna non potest imponi propter leuem culpam. Ita Salon s. *controu*. 9.

Ibi o

Num. 3. IMO addit, etiamsi in multis mẽsuris excessus attingeret quantitatem, quæ in furto esset grauis, non fore peccatum mortale, quia Principes, & Magistratus non intendunt cum tanto rigore obligare: secus si in multis mensuris multorum argẽteorum cumulus fieret. Sed hoc diuinare præsertim sit. Est opinio Vasquez *tract. de legib.* asserentis, non posse legislatorem in materia graui leuem obligationẽ imponere: itẽ illum retinendo eum cumulum sufficientem ad furtum mortale, grauiter peccare: ergo & accipiendo siue ab vno, siue à multis, siue in paucis, siue in multis mẽsuris. Absolutè ergo tene, eum qui vendit, vel vendere vult multas mensuras, parum in qualibet excedendo, peccare mortaliter. Ita Emanuel *illo c.77.n.* 14. Gutier. 2. *pract.q.* 181. Palacios 2. *de contract.c.* 2. Mexia *in hac pragmatica, conclus.* 1.

Num. 4. DICO tertiò: licet tota materia sit cõmunis, & tãtùm sit peccatũ veniale, vt docet Palacios, Emanuel, Salon, & Mexia cõ. Nauarr. *c.* 23. *n.* 88. Grafis 1. *p. decis. lib.* 2. *c.* 56. *n.* 18. Sotus 6. *Iustitiæ. q.* 2. *art.* 3. tamen ea materia restituenda est sub veniali, vt ait Emanuel, & clarum est. Pœnam autem nemo tenetur soluere ante Iudicis condemnationem. D. Thomas 2. 2. *q.* 62. *ar.* 3. Grafis, Sotus, & alij cõ. Azeuedo *n.* 6. *&* 9. colligẽs ex ipsis pragmaticis; de quo latè nos *tract. de legibus.* Et pœnæ istæ non transeunt ad hæredes, vt cum multis Azeuedo *n.* 10. *n.* autem 18. cum Mexia contra Abendannum docet, pœnã amissionis tritici venditi sic debere intelligi; vt si triticum in potestatem emẽtis transierit, & fuerit consumptum, venditor sit damnandus, vt tantundem, vel eius valorem soluat; & ita haberi in praxi. *num.* autem *secundo.* bene cum Mexia probat, si emptor vltra taxam triticum emat, & ab eo ciuitas, vel depositum publicum, vel aliquis habens priuilegium retrahẽdi vellet illud pro tanto emere, venditorem illum probabiliter non incurrere pœnas legis, quia ipse non vendit; sed ille cuius triticum erat. Vnde confirmo quod dixi *dubio* 16. eum, qui emit vltra taxam non posse vendere eodem pretio; si quis tamẽ vt suo populo periclitanti subueniret, emerit alibi, vltra taxam posset conuicinis illud eodem pretio vendere, quia non debet ex charitate sua incommodum reportare. Addit Azeuedo *n.* 13. non esse publicandum saccum, in quo frumentum vltra taxam venditum portatur; quia lex hãc pœnam non imponit.

QVÆ dicta sunt quoad peccatũ, Num. 5. restitutionem, & pœnas de vendentibus vltra taxam, dicenda sunt de commutantibus pro re maioris pretij, quia ita exprimit lex: & licèt non exprimeret, ita esset intelligendum; alioqui non esset satis consultum communi bono: & quia non est licitum commutare rem minoris pretij pro re maioris valoris, & quia prohibita vẽditione, intelligitur prohibita commutatio. *l. statuliberi ff. de statuliberis.* Sic quod *l.* 2. *C. de resc. vend.* dicitur de venditione vltra dimidium, intelligunt omnes etiam de permutatione. Vide Bãnes 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. *post dub.* 3. Salon *controuersia,* 14. *in fine.* Ledes. 2. *p. Summæ, tract.* 8. *cap.* 32. *conclusione* 7. *post* 5. *difficultatem.*

DVBIVM XXV.

Ex quibus causis naturale, seu vulgare pretium augeri, vel minui solet.

SVMMARIVM.

1 *Causa ad augendum pretium naturale, est raritas, & penuria mercium.*
2 *Abundantia pecuniæ.*
3 *Vendendi modus explicatur n.4.*
5 *Nouitas, vel antiquitas rei.*
6 *Communis vtilitas, vel necessitas.*
7 *Excellentia ad humanos vsus, & securitas rei.*

Num. 1. RIMA causa ad augendum eiusmodi pretiũ est raritas, & penuria mercium, quod enim rarum est, pretiosum est, vt habet Hier. *epist.* 85. *ad Euagrium.* & habetur *c. legimus. dist.* 93. & ratio est, quia quod rarius est, difficiliùs haberi potest. Hinc etiã multitudo emptorum pretium auget: quo enim maior eorum copia est, minor copia mercium esse videtur: nam pro tot emptoribus minus quid est quàm pro paucioribus, & è contrario abundantia mercium pretium earum minuit, quia quod frequentius est, facilè habetur. Vnde Poëta, *inopem me copia fecit.* Et Tertul. lib. de habitu muliebri: *semper abundantia in se ipsam contumeliosa est.* Eadem ratione multitudo vendentium pretium minuit, quia tunc maior est copia mercis, & faciliùs haberi potest.

Num. 2. SECVNDA causa augendi pretium est abundantia pecuniæ: nam tunc pecunia vilescit, & per consequens plus pecuniæ dabitur pro eadem re quàm antè. Sic in orbe nouo res cariùs emũtur quàm in Hispania, quia ibi est pecuniæ abundantia.

TERTIA causa est vendendi modus: sic qui vendit ex officio, vt mercator, pluris vendere potest quàm ab aliis vendi soleat, vt peculiari dubio explicabo. Sic etiam minutim res maioris venditur quàm in magna quantitate. Syluester. *verb. emptio. q.* 20. Med. *de restitutione, quæstion.* 31. §. *& procedit.* Arag. 2. 2. *quæst.* 77. *articul.* 1. *in fine.* Reb. *de obligat. part.* 2. *lib.* 9. *q.* 1. *sect.* 7. Læsius 2. *Iustitia. c.* 21. *dub.* 4. & cæteri cõmuniter, quia prior ille modus plus laboris, & expensarum, & minùs vtilitatis vendenti affert; posterior autem multis curis & occupationibus exonerat, quas circa illas merces habuisset, venditorémque reddit expeditiorem, vt statim alias comparet, quod magis cedit illi in lucrum, quàm si eas pretio ordinario sensim vendidisset. Sic etiam res pluris venduntur in manu, & officina mercatoris eas asseruantis, quæsiti, & rogati, quàm cùm quis per se, aut proxenetas emptores quærit, & rogat. Vnde dici solet; merces vltroneæ vilescunt pro tertia parte, vt refert Læsius pro Caiet. 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. Imò Palacios in Caiet. *verb. emptio. c.* 1. dixit, palliũ, quod in officina mercatoris valet quatuor aureos, ab emptore rogato posse emi duobus: ratio est, quia iste modus vendendi indicat copiam mercium, & paucitatem emptorum, ac pecuniæ, vel modicam mercium vtilitatem, aut necessitatem. Vide Couar. 2. *Var. c.* 3. *n.* 4. *&* 5. Nauarr. *c.* 23. *n.* 78. Mercado 1. *de contract. cap.* 8. *&* 10. Num. 3.

HINC etiam fit, vt quando non Num. 4.

nisi

nisi rogatus, & pietate motus, & in gratiam potiùs vendentis quàm tui emis, fas sit minoris emere rē quàm aliàs valeret, quia quasi inuoluntarius rē parum tibi necessariam, vtilem, commodam, vel gratam emis. Ita Læsius, Reb. ṡ. Nauarr. *cap. 23. n.* 83. aliàs 84. Med. *de restitut. q.* 32. Syluest. *verb. emptio. q.* 7. Sotus, *6. Iustitiæ. q. 2. art. 3. ante 4. conclus.* Sed aduertit Læsius tunc tantùm pretio esse æstimabilem rem quam vendere nolebas, venalē in gratiam emptoris facere, cùm aliquid inde incommodi, vel molestiæ sensias. Eadem de causa Syuest. Nauarr. & Reb. fas esse putant interdum viliùs emere operas pauperis, pro solo scil. victu, ne fame pereat. Sic & res sub hasta vel auctione viliùs emuntur, quanuis, vt notat Læsius, in auctionibus interdum excedatur pretium commune ex emptorum cōtradicitate, & tunc probabile est venditorem non teneri ad restitutionem, vt docēt P. Nauarr. & Mercatus, quia ibi res subsunt fortuito, & incerto pretio, & sicut plerumque venduntur minoris quàm sit pretium mercatorum, ob ementium raritatem & frigus; ita venduntur interdū pluris ob ementium multitudinem, vel feruorem. Quare sicut illud ad malam; ita hoc ad bonā fortunam ipsius censebitur pertinere. Confirmatur, quia iustum pretium illius fori est quod absque fraude potest illo modo vēdendi obtineri: sic enim habet piorū, & doctorum vsus. Ita Læsius. Sed de auctoribus plura ꝧ. obserua tamen cum Lęsio ṡ. & Valencia *q. de empt. puncto* 2. & Med. *de restit. q.* 31. nō licere ex modo vendendi, vel emendi pretium lege taxatum præterire.

QVARTA causa est nouitas, vel antiquitas rei, quia omnia noua placent, & fructus præcoces amplius appetuntur, vel quia antiquissima; sic statuæ, vel monetæ antiquissimæ pluris æstimantur ob raritatem, vel curiositatem, & domus antiquissimæ propriæ familiæ ad ostendendam generis nobilitatem, & antiquitatem, & ob reuerentiam maiorum plurimi æstimantur. P. Ledes. *1. parte Summæ, tract.* 8. *conclus.* 7. Sic Iaponij pro ollis & tripodibus vetustissimis ataüorum multa aureorū millia exoluunt, & Æthiopes pro vestibus rubri coloris, & aliis ludicris, quæ apud illos noua, & rara sunt, magnū pretium pendunt; neque illud recipere iniquum putat Rebel. quia ex cōmuni gentis ignorantia hæc apud illos magni penduntur, & non ex priuato alicuius errore. Vnde Couar. 2. *Variarum cap. 3. n.* 4. ait pretium sumi ex communi hominum æstimatione, tametsi insana. *Num.* 5.

QVINTA causa augendi pretium est communis vtilitas, vel necessitas. Vnde in loco, vel tēpore, quo res est cōmuniter vtilior, vel magis necessaria, maiorem valorem habet; secus si vtilitas, vel necessitas sit singularis emptori: ob hanc enim nō debet augeri pretium. Ita Læsius, Reb. & alij communiter cum D. Thoma 2. 2. *q.* 27. *art.* 1. quamuis si res esset peculiariter vtilis, necessaria, vel delectabilis venditori, posset ratione voluptatas, vel lucri cessantis, vel dāni emergentis cariùs illam vendere, deducto in pactum damno illo emergenti: vel lucro, aut voluntate cessante, vt dicunt D. Thomas. Læsius, Reb. & alij, & Soto *6. Iust. q. 7. art.* 1. *Num.* 6.

SEXTO, excellentia ad humanos

vsus,& securitas rei augent pretium: vitium autem,periculum,& onus rei pretium minuit, vt per leges probat Pinel. *lege 2.C.de rescindenda vendit. p. 3.c.vlt.n. 29.& n.32.*ratione periculi insinuat ancillam grauidam minoris vendendam,quàm si grauida non esset: sed contrarium est verius, vt tenent Paul. Alex. & alij ab eo relati, quos sequitur Reb.quia multo verisimilius est, lucrũ ex prole obtinẽdum, quàm matrem perituram esse: hac tamen de causa minùs valet res litigiosa,vel cui pactum retrouendẽdi,aliúdue onus annexum sit.

DVBIVM XXVI.

An in conscientia sit licitum contrahentibus se decipere iuxta medietatem iusti pretij.

SVMMARIVM.

1 *Explicatur controuersia.*
2 *Emptor tunc vltra dimidium decipitur, cùm rem valẽtem decem, emit plus quàm quindecim.*
3 *Ad leges in contrarium citatas responsio.*
4 *Prima opinio asserens lædentem intra medietatem iusti pretij non peccare, nec teneri ad restitutionem.*
5 *Secunda opinio docens peccare, sed non teneri ad restitutionem.*
6 *Tertia opinio, & vera affirmans peccare, & teneri ad restitutionem.*
7 *Censura contraria sententia.*
8 *Ad argumenta prima opinionis respondetur.*
9 *Ad argumenta secunda respondetur.*

LOQVIMVR de deceptione latè dicta, in qua non interuenit mendacium, nec falsitas: nam de propriè dicta inferiùs dicemus. Omnes conueniunt,venditorem decipi vltra dimidium, si lædatur iuxta medietatem iusti pretij, vt si rem valentem decem vendat minoris quàm quinque:intra dimidium verò, si vendat quinque,vel sex, quia sic explicant omnes leges Castellæ, Lusitaniæ, Valentiæ, & Galliæ ꝫ. referendæ. Sed controuersum est, quando emptor vltra dimidum decipi dicatur: nam Petrus & Cinus *l. 2.C.de rescindenda venditione*,quos sequitur Pinel. *ibi.p.2.c.2.à n.6.* dicunt,emptorem tunc tantùm decipi vltra dimidium, quando læditur ita, vt emat in duplo iusti pretij;& si rem valẽtem decem, emat plus quàm viginti. Idem tenet Speculator *tit. de emptione, & venditione.§.quod autem.*Conanus *lib.7.c.9.* Cuia.*lib.16.obseruat.c.18.* Forcatulus *dial.100.* Panor.*c.cùm dilectus, de emptione.*tametsi statim *c. cùm causas.eod. tit.*contrarium dicat.Et hanc sententiam in puncto iuris esse vera n docet Morla, & alij citati à Matienzo ꝫ.& quod plus est,lex 16.*tit.* 11.*p.*4.& lex quinta *tit.*10.*lib.*5.*fori.* Num. 1.

SED tenendum est,emptorem tũc vltra dimidiũ decipi cùm rem valentem decem v.g.emit plusquàm quindecim.Et in contraria opinione emptori æqualiter læso non daretur actio, quæ venditori esset inconueniens: item non diceretur læsus in medietate iusti pretij, sed in duplo iusti pretij, & vltra dimidium dati pretij. Hanc sententiam docet glossa *c.cùm caus. de emptione.& dicta lege 2.* vbi Aldericus, Fulgosus, Cagnolus, Num. 2.

Mene

Menesius, Padilla, Bart. Bal. Paulus, & Salicetus, Ant. Gom *tom. 2. Variarum, c. 2. n. 22.* Couar. 2. *Var. c. 3. n.* 8. Azeuedo *lege 1. tit. 11. lib. 5. compilat. n.* 17. Matienzo *ibi.* glossa 1. Gutierrez *2. pract. q.* 133. Gregorius Lopez *lege 16. tit. 11. part.* 4. glossa primaria, & Morla *in Emporio. p. tit. 1. 9.* ait in praxi hanc seruari, & seruandam esse: pro qua citatur Azō, Rebuf. Socin. Molineus, Ant. Burius, Burg. Vedius, Motius: & ex Theologis idē tenet Mercado 1. *de cōtract. c. 1.* Mol. *tom. 2. disp.* 349. Læsius 2. *Iustitia. c. 21. dub.* 4. Rebel. *de oblig. part. 2. q. 3. sect. 1.* Sotus 6. *Iustitia. q. 3. art. 1.* Salon 2. 2. q. 77. *art. 1. controuers.* 17. Lopez 1. *Instruct. neg. c.* 13. Angles *q. de empt. dub.* 7. Neque mirum, cùm expressè habeatur *lege 56. tit. 5. part. 5. & lege 4. tit. 7. lib. 5. ordinamenti. & lege 1. tit. 11. lib. 5. compilationis, & lege Lusitaniæ, lib. 4. ordinat. tit.* 30. *& Valentiæ de rescindenda venditione, & lege Galliæ.* & refert Didacus Perez *ad legem citatam ordinamēti*, cum Tiraq. *de retract. municipali. c. 32.* glossa vnica *n. 61.*

Num. 3. Ad leges Regni in contrarium citatas omissis solutionibus Gomezij, Couar. Menes. & Greg. Lopez, quia non satisfaciunt, respōdeo cum Morla s̄. & aliis doctissimis, esse posterioribus correctas.

Num. 4. Iis suppositis, de proposita quæst. sunt tres sentētiæ. Prima Baldi, Andr. Siculi, Balbasij, Ioannis Cloti, & Petri Duenas, quos refert Salon s̄. & Matienzo s̄. *n. 9.* qui docuêre, lædentem intra medietatem non peccare; neque ad restitutionem teneri. Idem docuit Durandus quidam ordinis minorum, apud Anton. *2. par. tit. 1. c. 16. §. vltimo.* & Conradum *q. 57. de contract.* Suadetur primò, quia quod legis auctoritate fit, iustè fit. *C. gratum. C. ad legē Iuliam de adulteriis.* Sed lædentes intra dimidium, legum auctoritatem non rescindunt. *l. 2. l. si voluntate. C. de resc. vēditione. c. cùm dilecti. c. cum causa, de emptione, & venditione. leg. Castellæ, Lusitaniæ, Valentiæ, & Galliæ.* Ergo confirmatur, quia quod quis facit auctoritate Iudicis, dolo facere nō videtur. *l. 24. ff. de regul. iuris.* Sed illi excessum pretij retinent auctoritate Iudicis. Secundò, quia *l. in caus. §. idem Pomponius. ff. de minoribus. & l. item si pretio. §. quomodo. ff. locati.* dicitur licere naturaliter cōtrahētibus se circūuenire, & quod pluris est, minoris emere, & quod minoris est, pluris vēdere. Tertiò, quia tātùm valet res quantùm vēdi potest. *l. pretia rerum. ff. ad legem Falcid.* & vnusquisque in re sua est moderator, & arbiter. *l. in re. C. mādati.* Quartò, quia si quis sciens & prudens dat plus quàm res valeat, cēsetur excessū donare. Ergo vēditor nō peccabit illum accipiendo, nec tenebitur restituere.

Secunda opinio est Gersonis *tom. 2. Alphabeto 35. tract. de contract. part. 2. propositione 11. & in suis floribus*, asserentis lædentem intra dimidium peccare contra ius naturæ, sed non teneri ad restitutionem. Suadetur primò, quia lex humana potuit iustè ad vitandas lites, & animarum pericula, statuere, vt qui læderet intra dimidium, etiamsi peccaret, non teneretur restituere, sicut statuit præscriptionem, quæ vim habet in cōsciētia: & sic statuisse videtur. Ergo retineri potest in consciētia quod sic acceptum est, vt acquisitum ludo prohibito, vel alio simili contractu vetito, vt ait Innocentius IV. *c. quia plerique de immunitate Ecclesiarum.* Num. 5.

Secundo: scienti & volēti non fit iniuria. Ergo si emptor scit quantùm Num. 6.

res valet, & nihilominus vult plus dare pro illa, non peccat contra iustitiam, & sic non tenetur restituere. Tertiò, ille contractus est validus: ergo quod illo accipitur, iure retineri potest. Quartò, quia Aug. *cap. non sane.* 14.*q.* 5. loquens de quibusdam officialibus, ait: *ab iis extorta per immodicatam improbitatem repeti solent, magis magisque reprehēdūt eos qui talia insitatè receperint, quam quia iniquiter fecerint.* Ergo similiter venditor qui plus iusto pretio accepit, potest illud retinere, si solùm læsit intra dimidium.

Num. 6. Tertia, & certissima opinio est, lædentem intra dimidium peccare mortaliter contra iustitiam, & teneri ad restitutionem. Probatur primò ex Paul. 1. *ad Thessalon. cap.* 4. *nequis supergrediatur, neque circunueniat in negotio fratrem suum: vindex est enim Dominus de his omnibus.* Et *l. iure naturæ. ff. reg. iuris*, dicitur: *Iure naturæ aquū est, neminem cum alterius detrimento, & iniuria fieri locupletiorem.* Simile quid dicitur *l. iure succursum.* §. *fin. ff. de iure dotium.* & Cicer. 3. *de Officiis. & C.* 1. *ff. de empt. & vendit.* dicitur non licere cariùs vendere hospitibus quàm incolis. Et *Matth.* 7. atque *in proœmio decreti.* & *in glos. recepta. l. semper in contractib. ff. de reg. iuris*, dicitur; *quod tibi non vis fieri, alteri ne facias.* Sed quisque vult non lædi in contractibus: ergo nec lædere debet.

Secvndo, quia iustitia postulat æqualitatem. 5. *Ethicorum c.* 5. 1. *Politicorum cap.* 6. Sed in ista læsione violatur æqualitas: ergo & iustitia; ac proinde oritur obligatio restituendi. Tertiò, si liceret lædere in pretio; ergo & in mensura, & pondere: quod est contra id *Deuter.* 25. *Non habebis in in sacculo diuersa pondera, maius, & minus*, &c. & *Prouerb.* 20. *pondus, & pondus, mensura, & mensura, vtrumque abominabile coram Domino.* Quartò, quia etiamsi detur pro re Ecclesiæ plus quàm valet, nō est recipiendum. *cap. hoc ius.* 10.*q.* 2. Quintò, quia Aug. 13. *Trinitatis. c.* 3. ait: *Velle vili emere, aut carè vendere, vtrumque vitium est.* Et laudat hominem, cui cùm venalis codex esset oblatus, pretiique eius ignarū, & ideo exiguum quid petentem cerneret venditorem, iustum pretium, quod multo amplius erat, nec opināti dedit. Sextò, si res tantùm valet decē, quo titulo vēditor recipit duodecim, cùm emptor donare nolit, sed emere iusto pretio? Septimò, qui rem valentem decem, vendit sexdecim, non solùm tenetur restituere vnum, sed sex, vt patet ex iuribus citatis. Ergo nō solùm illud vnum accipit iniustè, sed etiā alia quinque. Ergo si in quinque tantùm læsisset, egisset iniustè cū onere restituendi. Octauò, contingere potest, vt maior sit læsio in vna vēditione intra medietatē, quàm in alia vltra. Ergo si in hac læsio est iniusta, & obligat ad restitutionē, etiam in illa, cùm maior læsio sit. Confirmatur, quia magis, & minùs absolutè, vel proportionaliter nō variat speciē. Ergo si læsio vltra dimidum est iniusta, & obligat ad restitutionem, etiā intra dimidium. Confirmatur etiam, quia seclusa lege positiua læsio vtraque esset iniusta, & obligaret ad restitutionem: sed lex positiua hoc non immutauit, tantùm concessit vni actionem in foro externo, & non alteri: ergo in conscientia vtraque est iniusta, & inducit obligationem restituendi.

Ita tenent Mol. *disp.* 350. Reb. *illa sectione* 1. & 2. Conradus *q.* 57. & 58.

& 58. *de contractibus. & in cōpendio totius operis. q.* 57. Salon, Sotus, Læsius, Antoninus. Lopez, & Mercado ī. Syluester *verb. emptio. q.* 8. vbi Angelus, Tabiena, & Armilla *eodem verbo*: quamuis Rosella *ibi. n. 6.* oppositum teneat. D. Thomas 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. vbi Caiet. Aragon, Bãnes, Valencia *ibi. disp.* 5. *q.* 20. *puncto* 2. §. 1. Angles *q. de emptione. dub.* 8. *difficultate* 4. Matienzo *illa glossa* 1. Azeuedo *eadem lege.* Menesius *lege* 2. *C. de rescindenda vend. n.* 8. & 75. Couarr. *regul. possessor. p.* 2. §. 7. & 2. *Variarum. c.* 4. *n.* 11. Caiet. *opusc.* 17. *responsionum. C.* 12. *dub.* 3. Ledes. 2. *p. Summæ, tract.* 8. *c.* 32. *conclus.* 7. Medina *de restitutione. q.* 32. Palacios 2. *de cōtractib. c.* 1. Nauarr. *c.* 13. *an.* 77. & *c.* 9. *de indiciis, notabili* 6. *corollario* 13. & *c. qualitas de pœnitentiã. dist.* 5. *à n.* 27. Citantur alia loca D. Thomæ. Gab. Maior, Scotus, Almai, Henrriquez, D. Bernardinus, Adrianus, Castro, Innocentius, Felinus, Panor. Butrius; Archidiaconus, Fortunius, Ancarranus Ananias, Anto. Burgẽsis, Gomezius, Placa, Tiraquellus, Almericus, Bart. Bald. & alij multi; & variæ glossæ, vt videre licet in Nauarro, & Salone ī. & Pinelo *lege* 2. *C. de resc. vend. part.* 1. *n.* 35.

Num. 7. Et contrariam sententiam esse improbabilem, vel etiam erroneam censent Anton. Aragon, & Bannes, & Gabriel ait, de hac re nunquam esse dubium inter Theologos. Et aduerte, licèt qui bona fide, & ignorãs rei valorem, excusetur à peccato, in hac læsione tamen, postquam eam nouerit, teneri ad restitutionem. Ita contra Padillam *lege* 2. *C. de resc. n.* 73. Arethinum *c. cùm causam. n.* 12. *de testibus.* Gomez. *c.* 2. *n.* 22. *de constitut. in* 6. Decium *c.* 1. *de constitutionib. n.* 18. Caterinum *ibi*, & Antonium Burgẽsem *n.* 18. & eundem *c. cùm dilecti. n.* 12. *de empt.* & Menochium *consilio* 19. *n.* 5. docẽt Anton. Adrianus, Mol. Valen. Reb. Med. Scotus, Conradus, Caiet. Syluest. Armilla, Tabiena, Castro, Bannes, Aragon, Salon, Ledesma, Mercado, & cæteri Theologi: & ex Iurisperitis Panor. Butrius, Bal. Aldericus, Curtius, Anton. Gomez. Pinelus, Placa, & alij, quos referunt, & sequuntur Matienzus *illa glossa* 1. *n.* 6. & 11. Nauar. *locis citatis.* Couarr. 2. *Var. c.* 4. *n.* 11. & Palacios ī. Sicut qui bona fide emit rem alienam, tenetur cùm id nouerit, restituere: quam si bona fide consumpserit, tenetur id tantùm restituere in quo factus sit ditior, vt aduertunt Mol. Reb. & alij communiter. Bene quoque notat Mol. *in dubio de læsione*, non peccare contrahentem, modò animum habeat examinandi rem, & restituendi, si læsionem nouerit.

Ad primum argumentum primæ opinionis cum sua confirmatione respondeo, quando aliquid fit lege iusta, & iusto Iudice id concedente, licitè fieri: secus si tantùm permittẽte, vt hìc, & in permissione lupanarij, & occisionis vxoris adulteræ, & violationis pacti nudi. Num. 8.

Ad secundum respondet Læsius, & Couar. 2. *Var. c.* 3. *n.* 2. iura loqui de circunuentione intra limites iusti pretij; quos reiicit Mol. quia ea lęsio nõ potest appellari circũuentio, nisi ineptè. Vnde Mol. secundò & Læsius respõdent, naturaliter idẽ esse quod iure gentiũ, quod quodammodo est naturale: nulla enim fuit vnqu. m natio, quæ pro quacumque valoris defraudatione actionem concesserit; sed omnis impunè permisit damnum

E 3 ali

aliquod fieri, & non restitui. Hanc expositionem admisit Couar. *in postrema editione*, & tradidit Matienzo *illa glossa* 1. cum Acursio, & Pinelo. Tertiò, quidam interpretantur naturaliter, id est, cōsentaneè ad naturā hominis vel contractus, quæ possit impune permittere læsionē intra dimidium. Ita Matienzus, & Couar. *ibi*. Padilla *lege* 2. *C. de rescindend. n.* 11. Andonderius *lib. subhastationum. c.* 3. *n.* 34. Quartò, alij exponunt naturaliter, id est, iuxta inclinationē naturæ corruptæ: omnes autem (*licere*) accipiunt pro (*permittere*) vt sæpe apud Plautum: & *l. non omne. ff. de reg. iur.* vbi dicitur: *non omne quod licet, honestum est.* & *Marci* 5. Christus concessit dæmonibus vt in porcos introierent, id est, permisit. De hac re optimè Menoch. *cōsilio* 109. *n.* 30. *vol.* 2. & Petrus de Geieuara *lib.* 3. *de Iust. & iure. n.* 8.

Ad tertium respondeo, illud proloquium, tantùm valet res quantùm vendi potest; intelligi quantùm vendi potest intra latitudinem iusti pretij, vel iure, vt dicunt Mol. & Salon, quia id possumus quod iure possumus, alioqui etiam intra dimidium iusti pretij vendere liceret. Illud verò, in re sua quisque est moderator, & arbiter, solùm indicat dominum posse ad libitum de re sua disponere, non verò mandatarium.

Ad quartum respondeo; siquis necessitate coactus, vel passione, aut nimio affectu ductus rē emat, quam non potest habere nisi pretio excedente, non censetur excessum donare, vt docet Couar. *n.* 11. licèt oppositum dixisse videatur *cap.* 3. *n.* 2. Consentiunt nobiscum Caiet. *opusc. citato. c.* 12. Matienzo *illa glossa* 1. *n.* 12. Conradus *locis citatis*.

Ad primum argumentum secundæ opinionis respondeo, nulla lege iusta statui posse, vt quis licitè retineat excessum pretij mala fide acceptum: quia ea lex faueret peccato, sicut leges Cæsareæ cōcedentes præscriptionem mala fide, quæ propterea damnatæ sūt ab Ecclesia. Ita Sotus, Mol. Reb. Lopez, Conrra. Bannes, Arag. & Valencia s̄. Imò ij docent fortè non posse fieri legem, quæ statua vt excessus bona fide acceptus possit postea scienter retineri. Neque est simile de præscriptione: nam in hac communiter interuenit negligentia dominorum, & diuturna possessio bonæ fidei. Et vt puniatur negligentia dominorum, & ne lites post longa tempora excitentur, & ne dominia diu maneant confusa, & incerta, & vt subueniatur animæ periculis, iusta est lex præscriptionis. At verò in contractibus sæpe læsio est sine culpa, & negligētia læsi: nam pretia rerum non facilè cognoscuntur, nec contrahens diu solet retinere excessum bona fide: si verò diu retineat, iam poterit præscribere. Vnde non est cur alia lege statuatur, vt à principio possit notū excessum retinere: & saltem non videmus lege ita fuisse statutum; sed solùm negasse læso intra dimidium actionem in foro contentioso. Ergo excessus etiam bona fide acceptus in conscientia retineri non potest. Num. 9.

Ad secundum respondeo, scienti & omnino volenti nō fieri iniuriam: secus si misceatur inuoluntarium. Vt hîc contingit, quia ille nollet emere rem tanto pretio, sed minori; vt suæ necessitati; vel libidini satisfaceret.

Ad tertium respondeo, illum contractum

tractum esse irritum quoad excessum; secus de ludo, vel alio contractu vetito; sed nulla ex parte irrito.

Ad quartum respondeo, illud testimoniũ August. sumptum ex epistola 4. ad Macedon. non rectè referri in quibusdam decretis; nam in suo originali, & in decreto Gregoriano sic habetur: *ab iis extorta per immoderatam improbitatem, repeti solẽt: data per tolerabilem consuetudinem non solent, magisque reprehendimus*, &c. & sic verba nullam habent difficultatem. Vide Conrr. *in compendio totius operis. q. 57. conclus. 5. post dictum 14. ad 1. argument.* & Salon, ac Palacios 5.

DVBIVM XXVII.

Quęnam sint maximè obseruanda circa læsionem intra, vel vltra dimidium pro foro interno, & externo.

SVMMARIVM.

1 *Cùm pretium vulgare triplex sit, supremum, infimum, & medium, in læsione passiua venditoris vltra dimidium, computandum est à pretio infimo.*

2 *Quęcunque modica sit læsio vltra dimidium dat actionem in iudicio.*

3 *In foro Ecclesiastico actionem dari etiamsi læsio sit intra dimidium, qui asseruerint.*

4 *Læsus intra dimidium etiam à seculari, potest petere à Iudice Ecclesiastico, vt læsorem ad restitutionem per censuras generales compellat.*

5 *Quando pretium est à Repub. taxatum, læsus intra dimidium potest recurrere ad Iudicẽ, qui tenetur ei subuenire.*

6 *Læsus intra dimidium, etiam in subhastatione, actionem habet contra lædentem.*

7 *Si læsio intra dimidium contingat per dolum, in qua mendacium, aut falsitas interueniat, datur actio in foro externo.*

8 *Is qui sciens rei valorem læditur vltra dimidium, etiam habet actionem.*

9 *Si emptor læsit vltra dimidium, & rem consumpsit, vel alienauit, ita vt non possit reddere, debet supplere pretium. explicatur n. 10. & 11.*

12 *Quod dictũ est de læso vltra dimidium in emptione, & venditione, locum habet in aliis contractibus.*

31 *Actio hæc de iure communi solùm durat triginta annis.*

14 *Hoc ius cessat per specialem renuntiationem eiusdem. explicatur numeris sequentibus.*

Respondeo, obseruanda esse quæ sequuntur. Primò, cùm pretium vulgare triplex sit, supremum, infimum, & medium, in læsione passiua vẽditoris vltra dimidium computandum est à pretio infimo, vt si rem valentem pretio infimo decem, vendidit minoris quàm quinque: & non à pretio iusto supremo, vel medio, quia emptor iustè potuit non dare nisi pretium infimum. Vnde solùm fecit iniustitiam dando minus infimo. In læsione verò passiua emptoris computandum est à iusto pretio summo, quia venditor iustè potuit non vendere nisi pretio summo: vnde ab illo exclusiuè incipit iniustitia læsionis, & obligatio restituendi in vtroque foro. Ita Mol. *disput. 349.* Reb. *de oblig. part. 2. lib. 9. q. 3. sect. 1.* Couar. 2. *Var. c. 3. n. 3.* Indicant Matiẽzo, gloss. 1 *n. 9. tit. 11 lib. 5.* Num. 1.

compi

compilationis.Nauar.*c.qualitas de pœnit.* ꝭ.*distinct.*5.*n.*34.*&* 36.Læsius, & alij dicentes, hos non peccare emendo, aut vendendo intra limites iusti pretij.

Salon verò 2.2.*artic.*1.*q.*77.*controu.*17.*in fin.*tenet, computandum esse à pretio medio: sicque facere æquos & sapientes Iudices, & sic esse faciendum in foro interno. Sed nullam adducit rationem: fortassis ea est, quòd venditor tenetur valorem rei manifestare emptori ignoranti, aut moderatum pretium exigere: de quo ꝭ.

Num.2. Secundo nota, quæcumque modica sit læsio, vltra dimidium dari actionem in iudicio. Reb. ꝭ.*sect.*2. cũ Tiraquel. Saliceto, Baldo, & aliis citatis à Padilla *l.*2.*C. de resc.n.*50. *iuxta leg. hac dictio plus.ff. de verborum sign.* Idem docet secundùm omnes Matienzo *l.*1.*tit.*11.*lib.*5.*compilat.* glossa 2.*n.*43.Petrus Greg.*lib.*25.*syntagmatis iuris.c.*24.*n.*2. Conrr. *compendio de contract.q.*57. *dicto* 7.*post* 5.*conclusionem.* optimè Morla *Emporio.* 1.*part.tit.*9.*q.*18.*n.*3.

Num.3. Tertio nota, multos asseruisse, in foro Ecclesiastico, ac proinde contra Ecclesiam, vel Ecclesiasticos dari actioné, etiamsi læsio sit intra dimidium, glossa *c. ea enim.§. hoc ius.* 10.*q.*2.*verb.& plus.* Clemen.*l.*2.*C.de resc. n.* 161. Padilla *n.*55.*&* 56. Butrius *cap.continebatur, de iis quæ, sunt à maiori parte capituli.& c. in ciuitate, de vsuris.n.* 9. Ananias 8. Cepola *de simulatione cõtract.præsumptione* 2.*n.* 20. Veroius, Gomezius, Panor.Canderinus, Ancarr.Franciscus Marcus, Cardinalis, Decianus, & alij, quos citant Tiraq. *q.*1.*connubialium.n.*11. Matienzo ꝭ. imò eos sequũtur Nauar.*c.* 9.*de iudiciis. notab.* 6.*corollario* 13.*& c. qualitas. dist.*5.*de pœnitent.*Couarr.2.*Var. c.*4.*n.* 11.Sed hæc sententia nullum habet in iure fundamẽtum: nam etiam ius Canonicũ solùm cõcedit actioné cõtra lædentes, quando læsio est vltra dimidium. *c. cùm dilecti.& c.cùm caus. de empt.* nec est vllus Textus in contrarium. Vnde eam opinionem non esse in praxi concedunt Padilla, & Decianus ꝭ. Imò Matienzus *l.*1.*tit.*11.*lib.*5.*compil.*glossa 1.*in fin.* & glossa 8.*n.*11. ait, neque in praxi esse, nec sustineri posse, & oppositam tribuit Ant.Burg.Decio, Curtio, Cagnolo, & Pinelo.

Fateor tamen læsum intra dimidium, etiam à sęculari, petere posse à Iudice Ecclesiastico, vt læsorem compellat ad restitutionem per censuras generales, vel conditionales ad satisfactioné, vt tenet pręter Nau. Couarr. & alios citatos pro 1.sentẽtia, Almai 4.*dist.*15.*q.*2.*col.*52.*& lib.de auct. Ecclesiæ.colum. penult.& q.* quam vocat vespertinam, *colum.*12. Sotus *de ratione tegend. lib.*2 Salon 2.2.*q.*77.*art.*1.*controuers.*17.Mol. *disputat.* 349. Reb.*illa sect.* 2. & sic potest intelligi caput 1.*de alienatione feudi.§.sed diuersum.* vbi dicitur, Ecclesiam non pati, contra iustitiam aliquid fieri. Num.4.

Qvarto nota, quando pretium à Repub.est taxatum, læsum intra dimidium posse ad Iudicem recurrere, qui tenetur ei subuenire. Ita Petrus Ledes.2.*p.Sum.tract.* 8.*c.*32.*conclus.*8. *difficultate* 2. citans Orellanam. Couarr.2.*Var.c.*4.*n.*11.Mexia *in pragmatica frument.conclus.*2.*n.*126.Emanuel 2.*p.Summæ.c.*79.*conclus.*4. Rationem aliqui reddunt, quia in hoc casu nõ militant rationes legum negantium actionem læso intra dimidium: cùm enim Num.5.

enim pretium ſit taxatum, & conſiſtat in indiuiſibili, facilè cognoſcitur læſio, & metu pœnæ rariùs committitur hoc delictū, & in paucis mercibus taxatur pretiū: vnde nō multiplicantur lites. Sed melior ratio adducitur à Palacios 2. *de contractibus.c.* .quoniam pretium taxatur à Repub. pro vtroq; foro: ergo in vtroque ſtandum eſt taxationi.

Num. 6. QVINTO nota, lęſum intra dimidium etiam in ſubhaſtatione, actionem habere contra lædentem. Bart. & alij, quos citant, & ſequūtur Reb. *illa ſectione* 2. Mol. *diſp.* 3.4.9. Pinel. *l.* 2. *C. de reſc. part.* 2. *c.* 2. *n.* 18. & 25. Ant. Gomez *tom.* 2. *Var. c.* 2. *n.* 22. Angles *in* 4. *q. de emptione, dub.* 7. Conſonat legi, *ſi quos. C. de reſcin.* & expreſsè definitum eſt *lege* 1. *tit.* 11. *lib.* 5. *compil.* & *legi* 4. *tit* 7. *lib.* 5. *ordinamenti.* & *lib.* 4. *Luſitanarum ordinat. tit.* 30. §. *huiuſmodi.* Intelligunt Mol. & Reb. ſi conſiderato illo modo vendendi adhuc læditur quis vltra dimidium iuſti pretij. Vide Matienzo *lege illa compil.* gloſ. 9. & Azeuedo *n.* 34.

Num. 7. SEXTO nota, ſi læſio intra dimidium contingat per dolum ſeu deceptionem propriè dictam, in qua mendacium, aut falſitas interuenit, actionem dari in foro externo contra læſorem. Patet *lege* 1. §. *perſuadere. ff. de ſeruo corrupto. l.* & *elegāter.* 7. §. *ſiquis affirmauerit. ff. de dolo. l. Iulianus.* §. *ſi venditor.* & §. *Idem Iulianus. ff. de action. empt. l.* & *ideo. ff. locati. l. vniuerſorum. ff. de rerum permutatione.* Panor. & Ananias *c. in ciuitate, de vſuris.* Decius *c.* 1. *n.* 18. *de conſtitut.* & alij multi, quos referūt, & ſequuntur Couarr. 2. *Var. cap.* 4. *n.* 1. & Pinelus *l.* 2. *C. de reſc. part.* 1. *c.* 1. *n.* 8.

IDEM habetur *l.* 57. *tit.* 5. *partita* 5. vbi Greg. & *lege* 2. *tit.* 11. *lib.* 5. *compil.* vbi Matienzus, & Azeuedo. Cardoſus *in praxi. verb. emptio. n.* 59. Palacios 2. *de contractibus. c.* 1. Reb. Mol. Salon 3. Valentia 2. 2. *diſp.* 5. *q.* 20. *puncto* 2. Conrr. & alij Theol. quod malè gloſſa *c. cùm dilecti, de emptione,* limitat ad caſum in quo dolus cauſam dedit contractui: nam etiam verum eſt quando dolus ſolùm incidit in contractu; diſcrimen tamen eſt, quòd quando dolus dedit cauſam, contractus eſt nullus; quando verò incidit, eſt validus: ſed reſcindendus actione doli, vt ait Zenon, & alij. Et in hoc euentu optio non datur lædenti: ſed læſo, an velit contractum reſcindi; vel pretium ſuppleri, vt ait Conrr. *in compendio de contract. q.* 57. *poſt quintam concluſ. dicto* 7. Matienzo *illa lege* 2. gloſſa 1. *n.* 11 Couar. *illo n.* 11. quamuis contrarium dicat Angelus *verb. dol.* §. 9. & Sylueſt. *verb. culpa.* §. 7.

SEPTIMO nota, eſſe opinionem multorum quos citat, & ſequitur Matienzo *dicta l.* 1. gloſſa 8. *n.* 35. & *ſequentibus*; cùm qui ſciens rei valorem læditur vltra dimidium, non habere actionem contra lędentem. Verior tamen opinio eſt, illam habere; quia neque *in dicta lege* 2. *C. de reſc.* neque *in cap. cùm dilecti.* neque *in cap. cùm cauſa. de emptione.* neque in legibus Regni excluditur, neque leges diſtinguunt, ac proinde nec nos diſtinguere debemus *l. nō diſtinguimus. ff. de arbitriis.* & alioqui paſſim excluderentur homines ab hoc remedio, quia propriæ rei pretiū non præſumitur quis ignorare. *l. quiſquis. C. de reſc.* preterea quia rariſſime vendentes & ementes læſionem donare preſumuntur, ſed emere, aut vende- Num. 8.

re intendunt permittentes læsionem propter necessitatem, libidinem, vel leuitatem, non propter liberalitatem, cùm etiam interdum illiberaliter de pretio contendant: & illos ab hoc remedio excludere, durum & inhumanum esset, vt significat glossa *l. venditor. verb. quari potest. C. de resc.* & firmans Aluer. *dicta l. 2. n. 12.* probat verissimam opinionem: & priorē piis hominibus indignā. Pinelus *ead. leg. part. 1. cap. 2.* Et licèt Pineli argumentis occurrere nitatur Matienzus, tamen constanter, vt veriorem hanc defendit Sarm. 1 *select. c. 2.* & venditoris ignorātiam in magna decoctione non præsumi docet glossa ordinaria *l. quisquis. C. de resc.* & communis secundùm Ant. Gabrielem *lib. 3. tomo 3. communium opinionum. tit. de emptione, & venditione.* Imò si in instrumento expressum sit, donari quod plus est, intelligendum est de modica læsione, non tamen vltra dimidium, ex adductis à Craueta *consilio 192.* & nouissimè à Vezio *consilio 41. n. 18.*

Num. 9. OCTAVO nota, si emptor læsit vltra dimidium, & rem consumpsit, vel alienauit, vt non possit rem reddere, debere pretium supplere. Mol. & Reb. s̄ glossa *l. 2. C. de resc.* Ant. Gom. *tom. 2. Var. c. 2. num. 22.* qui citant Ban, Bal. Sal. Castrum, & ordinationē Lusitanam. Quòd si soluendo non sit, dabitur actio venditori primo aduersùs tertium possessorem, etiam ignorantem prioris læsionis, qui tamen rem ipsam agit vel titulo lucratiuo, vel iniusto, eodem vitio læsionis intra dimidium laborante, vt cum Couarr. & multis aliis docet Matienzus *illa glossa 8. n. 24.* quod etiam in foro conscientiæ procedere affirmant Reb. & Mol. Si tamen emit iusto pretio ignorans prioris contractus læsionem, non datur actio aduersùs tertium possessorem, vt cum multis ait Matienzus *n. 24. & 25.* Mol. & Reb. s̄. Si tamen tertius possessor rem emit iusto pretio sciēs prioris contractus læsionem, dabitur actio contra illum, vt cum Couar. Padilla, & aliis docet Matienz. Quod limitant Reb. & Mol. cū aliis, nisi tertius possessor emerit illam rem credens illum venditorem non reddi impotentem ad soluendū primo venditori: nam si credidit manere ad soluendum primo venditori; nec male fecit, nec iniustitiam, & sic non tenetur restituere: si tamen res vendita perempta fuerit apud emptorem absque eius culpa, non poterit à vēditore conueniri ratione læsionis vltra dimidū, ad iusti pretij supplementum, iuxta communē opinionem iuris ciuilis peritorum, quos citant, & sequuntur Matiēzus *illa glossa 8. n. 26. & sequentibus.* Gutier. *2. pract. q. 137.* Couar. *2. Var. c. 4. n. 14.* Morla *1. p. Emporij. tit. 9. q. 22.* Pinelus, & alij; & ita definitum est *lege 56. tit. 5. partita 5.* vbi Greg. Lopez. *& lib. 2. Lusitanarum ordinat. tit. 5.* & ita sentiūt Mol. & Reb. s̄.

SED stando iuri communi magis mihi placet communis opinio Canonistarum, quos refert Matienzo, nempe emptorem debere pretium supplere, quoniam prior opinio nec Textū, nec rationem efficacem pro se habet, nisi quando bona fide res illo pretio empta fuit: tunc enim si illa pereat casu fortuito, aut sine culpa mea, non teneor ratione rei acceptæ, neque iniustæ acceptionis.

DICVNT etiam Mol. & Reb. cum *Num. 10.*

Ant.

Ant. Gomez. Gutierr. Greg. Lopez, & communi Iurisperitorum quos citant, quando læsio vltra dimidium à venditore facta est, si emptor rem alienauit, consumpsit, aut deteriorem reddidit, non dari ei actionem in foro externo aduersùs venditorem, quia impediuit optionem, quã venditor ex iure habebat ad rescindendum cõtractum, vel supplendum pretium. Idem tenet Matienzus *leg. 1. glossa 1. n. 33. tit. 11. lib. 5. compil.* quia illa lex partitæ sic habet: *esto decimos que pue de hazer e demandar el vẽdedor œl comprador non siendo la cosa que se vendio perdida in muerta nin muelo empeorada la si alguna de estas cosas le acaecrese ne podira despues haler tal demanda.* Propter quam legem in hoc Regno hæc opinio obtinet: contraria tamen de iure communi tenenda est cum Couar. 2.2. *Var. c. 4. in fine.* & Pinelo *l. 2. C. de resc. p. 2. c. 1. n. 39.* quia est rationi & æquitati naturali magis consona, vt fatetur Matienzus: imò *num. 33.* rectè probat, etiam in nostro Regno dari actionem si quid illorũ accideret lite contestata.

SI verò res vendita pereat apud venditorem, Matienzo *n. 32.* cum Pinelo, & Baptista Castell. putat vẽditorem læsum vltra dimidium non posse agere ad supplementum pretij contra emptorem. Sed mihi probabilior videtur opinio Panor. & Veroij, nempe posse agere aduersùs emptorem, quia venditor est iniustè læsus, neque infortunium emptoris excusat ipsum à restitutione in foro interno, aut externo.

Num. 11. QVIDQVID autem sit de iis in foro externo, certum est cum Mol. & Reb. in foro conscientiæ siue læsio sit vltra, siue intra dimidium, siue ab emptore, siue à venditore facta, etiamsi res perierit, læsorem teneri ad supplementum pretij, nisi bona fide rem, vel pretium consumpserit, vel factus sit ditior.

NOTA nonò, quod dictum est de læso vltra dimidiũ in emptione, aut venditione, locum habere in aliis contractibus; saltem bonæ fidei, qui numerantur §. *actionum instituta, de actionibus.* Tenent Bart. Bal. Salicetus, Angelus, Immola, Romanus, Claud. Pinel. Panor. & alij, quos sequuntur Mol. & Reb. š. & Mor. *loco citato. q. 19.* & definitum est *l. maioribus. C. communia vtriusque iudicij. & l. 4. tit. 7. lib. 5. ordinam.* vbi Didacus Perez. *& l. 1. tit. 51. lib. 5. compil.* vbi Azeuedo *n. 27.* & Matienzo *glossa* 8. Excipe cum Reb. permutationem beneficij ex Couar. 1. *Var. c. 5.* & Mor. š. *n. 4.* Excipit etiam Mol. locationes & conductiones redituum regionum, in quibus etiamsi cõtingat læsio vltra dimidium, negatur actio *l. 14. & 15. tit. 9. lib. 9. compilat.* Excipit etiam Morla *q. 19. n. 8. & q. 24.* artifices, qui de aliquo opere conficiendo conueniunt, & actionem nõ habent, etiamsi vltra dimidiũ læsi sint. *l. 3. tit. 11. lib. 5. compil.* Vide alia apud Matienz. Pinelum, Padillam, Couar. Ant. Gomez. & alios. Num 12.

NOTA decimò, actionem hanc de iure communi solùm durare 30. annis, vt ex *l. sicut. C. de præscrip. 30. vel 40. annorum,* docẽt Mol. Reb. Panor. Bart. Alue. & alij, quos citat, & sequitur Padilla *l. 2. C. de resc. n. 47.* Pinel. *part. 2. c. 1. n. 26.* Ant. Gom. *tom. 2. Variarum cap. 2. n. 22.* Couar. *2. Variar. cap. 3. n. 13. & lib. 2. cap. 3. n. 10.* Petrus Greg. *lib. 25. Syntagmatis Iuris cap. 24.* Menochius *consilio 197. n. 86. volumi-* Num. 13.

ne 2. Azeuedo, Matienzo, Morla, Greg. Lop. & alij, licèt Craueta *consilio* 151. *n.* 31. dicat 20. annis extingui; & de iure antiquo huius Regni 30. annis extinguebatur. *l. fin. tit. fin. partita* 6. sed iam 4. anno extinguitur. *l.* 1. *tit.* 11. *lib.* 5. *compil.* & *l.* 4. *tit.* 7. *lib.* 5. *ordinam.* in Lusitania 15. annis. 4. *Lusit. ordin. tit.* 11. §. 3. in Gallia 10. annis, vt ex Molinæo referunt aliqui citati: in Valentia 3. vt refert Morla.

Num. 14. NOTA vltimò, hoc remedium cessare etiam per renunciationem specialem eiusdem. Matienzus cum multis *l.* 1. *tit.* 11. *lib.* 5. *compil.* glossa 8. *num.* 42. & 43. Morla 1. *part. Empor. tit.* 9 *q.* 19. *n.* 11. Patet: quia quilibet potest iuri suo renunciare. *l. quaritur.* §. *si venditor. ff. de adilitio edicto. l. quisquis in cõscribẽdo. C. de pactis. cap. cum periculosum.* 7. *q.* 1. *c.* & *Apostolic. de regularib.* etiam simul, & in eodem instrumento, vt contra Calcaneum *consilio* 25. Matien. Mor. & alios ab eis citatos docent Couar. 2. *Variarum c.* 4. *n.* 4. & Gutier. *de iuramento confirmatorio. p.* 1. *c.* 26. *n.* 3. Neque autem Morla *eodem tit. q.* 2. & 24. *n.* 7. cum aliis docet, idque diximus *notabili* 7. donationem læsionis intelligi de modica, & intra dimidium.

Num. 15. ET quamuis in Lusitania 4. *ord. tit.* 30. §. *penul.* omnis donatio læsionis etiam notæ, & omnis renunciatio huius actionis sit irrita: idémque in Castella, nisi renunciatio sit iurata, probabiliter colligat Mol. *disp.* 349. *ex l.* 56. *tit.* 3. *partit.* 5. Idémque de iure communi docent Ant. Gomez & Pinelus propter fundamenta relata à Mol. Verior tamen opinio est de iure communi; & huius Regni, renunciationes solas sine iuramento excludere hoc remedium. Si tamen renunciatio solùm sit generalis, nẽpe omnium beneficiorum sibi competentiũ, non excludere hoc remedium tenent Mat. *s̃. n.* 8. Mor. *s̃. n.* 11. & *q.* 24. *n.* 6. Sed fortè probabilius est quod tenent alij citati à Mat. *illo n.* 8. renunciatione generali excludi. Item si læsio intra dimidiũ sit enormis, nec per renunciationem specialem excludi hoc remedio docet Couar. *ibi.* Dicitur autem hic enormis, si sit multùm vltra dimidium, vt ait Couar. *n.* 5. & Gom. *consilio* 198. Greg. Lopez *illa lege partita.* Reb. & alij, licet Cardosus *in praxi Iudicum, verb. emptio. n.* 59. omnem actionem vltra dimidium vocet enormem, eam verò quæ est multùm vltra dimidium, enormissimam.

PER iuramentum de non contraueniendo huic contractui, etiamsi non renuncietur huic remedio, excluditur, vt ex lege illa partitæ, & aliis iuribus docet Mol. *s̃.* Morl. *illa q.* 19. *n.* 12. Mat. *dicta glossa* 8. *n.* 45. & *seqq.* Menoch. *consilio* 2. *n.* 358. multos alios referens. Excipiunt ferè omnes præter Padillam, nisi læsio vltra dimidium enormis sit, vt refert Mat. *illa glossa* 8. Ant. Gomez *tom.* 3. *lib.* 3. *communium opinionum. verb. emptio. n.* 80. *decis. Pedemont.* 41. Vezius *cons.* 12. & 58. Morla *quæst.* 19. *num.* 13. quia talis læsio æquiparatur dolo. Si quis tamen expresse iurasset se non acturum de enormi læsione, excluderetur ab hoc remedio, nisi, vt ait Reb. ideo iurasset, quia credidit se non ita lædi. Num. 16.

ALIQVI etiam excipiunt minorem 25. annis, mulierem & rusticum, quos dicunt per tale iuramentum non amittere hoc beneficium; Num. 17.

sed

sed restitutionis in integrum. Communis tamen opinio est, ab vtroque excludi, vt docent Reb. *illa sect.* 2. Matien. *illa glossa.* 8. qui alios referunt. Morl. tamen cum Gutierrez, Padilla, Pin. & Mencha, priorem opinionem tenet *illo. n.* 12. *& quaest.* 24. *n.* 7. si tamen specialiter vtrique beneficio renunciauerunt in iuramento, ab vtroque excluderentur, vt dicunt Padilla, & Gutier. si quis iurauerit animo donandi id in quo defraudatus sit, teneri iuramẽto, nec posse relaxari; excipit Lusitaniam, in qua iuramentũ est irritum, nisi ex Regis facultate fiat. 4. *ordi. tit.* 3. Eadem ratione possem Castellam, & Valentiam excipere: nam *lege* 6. *tit.* 1. *lib.* 3. *ordinam. & lege* 11. *tit.* 1. *lib.* 4. *compil. & foro* 21. Valentiæ cauetur ne vllus cõtractus fiat in quo interponatur iuramentum; quòd si interpositum sit, nullius fore momenti; & tabellionem officio priuari. Ideo Morl. ait, in his Regnis iuramentum potiùs obstare exclusioni huius remedij: & an Principes seculares potuerint has leges facerẽ, tractant Pinel. & Pad. citati à Morl. *illo n.* 12. quãuis addat, posse has leges explicari cum Segura, Gomezio, Couar. Peres, Padilla, & Pinelo, vt procedant in contractibus per se validis de iure: secus in illis qui absque iuramento non valerent, vel facilè rescindi possent, vt hic contractus, quia quoad læsionem est nullus; quoad substantiam verò rescindi debet, nisi pretium suppleatur.

ADDIT Mol. etiamsi iuramentum factum esset sine animo donandi, seruandum esse, vbi non est irritum, nisi relaxetur.

DVBIVM XXVIII.

An cariùs vendi res possint externis quàm indigenis, quando externi pecunia abundant, vt cùm classis Indica, aut Rex cum aula ad oppidum aliquod venit.

SVMMARIVM.

1 *Sententia Molinæ in casu proposito affertur.*
2 *Sententia Lasij præfertur, quæ affirmat.*
3 *Explicatur.*

MOL *disp.* 346. ait, communiter nõ licere externis quàm naturalibus cariùs vendere, vt patet *c.* 1. *de empt. & vend.* quod intelligunt Conrr. *de contract. q.* 51. & Med. *de restitut. q.* 30. *art.* 4. & alij, quãdo limites iusti pretij exceduntur: sed in casu proposito cẽset Mol. non esse damnandum, quòd tunc res cariùs vendantur externis illis quàm indigenis, si pro vtrisque sit satis magna copia: nam respectu illorum externorum qui pecunia abundant, & plurima emere volunt, res istæ censentur pluris valere quàm respectu indigenarum: si tamẽ res non sufficerent pro vtrisque, augerent pretium absolutè respectu omniũ: neque venditores permittendi essent vendere cariùs exteris, vt viliùs dent indigenis. *Num.* 1.

HOC non reprobat Læsius *lib.* 2. *c.* 21. *dub.* 4. *n.* 30. sed addit: *Vel dici po-* *Num.* 2.

test vtroque casu accrescere pretium respectu omnium, neque vẽditores teneri minoris vendere indigenis, quã aduenis; tamen cõsuetudine receptum esse, vt indigenis fiat gratia, eo quòd incrementum illud sit fortuitum, & transiens, non enim est illicitum vendere cariùs exteris quàm incolis, modo limites pretij rigorosi non excedantur cum exteris.

Num. 3. HÆc secunda sententia magis mihi placet, alioqui liceret indigenis diuitibus cariùs res vendere quã pauperibus incolis vendi possent. De illa verò consuetudine, credo vniuersalem non esse, posse tamẽ Rempub. si expedire videret, taxare pretium pro indigenis mitius quàm currens pro exteris.

DVBIVM XXIX.

Vtrùm mercatores poßint cariùs vendere, quàm alij vendere soleant.

SVMMARIVM.

1 *Mercatores possunt res cariùs vendere quàm alij, si res in valore mutata est.*

2 *Etiamsi res in valore immutata sit, possunt cariùs vendere.*

3. 4. 5 *Tres occurrentes sententiæ impugnantur.*

Num. 1. ESPONDET Læsius *lib. 2. de instit. c.* 21. *dub.* 4. *num.* 24. cum Medina *de restitutione, q.* 3. in quo nihil inueni: & Caiet. 2. 2. *q.* 77. *articul.* 1. id posse, quia pretio æstimabile est, quòd curas & cogitationes suas in rebus conquirendis, conseruandis, & distrahendis assiduè impendant, aliásque multas lucrandi occasiones omittere cogantur: hinc fieri, vt pluris æstimentur res dum vendũtur à mercatore, quàm dum venduntur à milite, vel mechanico, quia fortuitò rem obtinet, & vendit: interdũque dicit Læsius paulo pluris à mercatore vendi posse; interdum multo pluris: addit etiam non ideo posse mercatorem pluris venre quàm lege, vel cõmuni æstimatione sit præscriptũ, quia in cõstitutione pretij habita est ratio officij mercãdi. Secũdò addit; si ille qui vendit aliquid, ex occasione tãtùm exigat quãtùm solẽt mercatores, nõ facere iniuriam emptori, modò res sit æquè bona, quia potest eam vẽdere pretio currenti, etiamsi ipse curas & impensas non habuerit quas mercator: non enim necesse est ipsum subiisse omnia incommoda, ex quibus æstimatio creuit, vt ipsam æstimationem petere possit; neque obstat quòd minoris in manibus eius æstimetur, quia non ideo minoris æstimatur, quia re vera minùs valeat supposita voluntate eam opportunè vendendi: sed quia tales nolũt, vel nesciunt opportunitatẽ spectare, & vltrò se emptoribus ingerunt.

HÆc optimè Læsius. Vnde intelliges, pretium currens statutum esse pro omnibus, attendẽdo vt etiã mercatores lucrum rationabile cõsequantur, quod etiam alij habere possunt, licèt minores curas & labores impenderint: sed illud sæpe non obtinent, quia non spectãt opportunitatem, & ex modo vendendi res suas vilescere faciunt.

ADDE ex Medina *de restituti. q.* 32. Num. 2. in

in fin. mercatorem posse cariùs vendere quàm sibi constet, non solùm quando res in valore intrinsecè, vel extrinsecè mutata est, sed etiam si sit penitus immutata: idque non solùm quando fuit empta in gradu pio aut modico; sed etiam extra illum casum, qu ndo ratione lucri cessantis, vel damni, aut grauaminis quod patitur venditor, maiori pretio quàm sit summum, vendita est, aut quando minori pretio emit ratione donationis admixtę; de quo dicã *dubio sequẽti.* Vnde male Henrriq. *quodlibet.* 1 .*q.*40. putat, per se loquendo, non esse licitum rem immutatam cariùs vendere quàm empta sit.

Num. 3. SECVNDO adde ex Mol. *disp.* 251. improbabilem esse sententiam cuiusdam qui dixit, mercatorem qui merces vendidit pretio infimo non teneri ex iustitia, & cum obligatione restituendi: sed tantùm ex fidelitate stare contractui quòd si merces tradidit, posse occultè facere compensationẽ vsque ad pretium summum.

Num. 4. TERTIO adde, falsam esse quamdam regulam Scoti 4. *distinct.* 15. *q.* 2. *art.* 2. *ad fin.* & Maioris *q.* 41. dicentium, iustum pretium Regni arbitrandum esse iuxta expensas factas à mercatore in emptione, asportatione, & asseruatione mercium, & iuxta industriam, labores, & pericula, quæ in iis interuenerunt. Vnde colligunt, si casu pereat nauis, licitè posse ad damnum compensandum aliis merces cariùs vendere in eadem Repub. in qua erant vendendæ. Sed meritò hanc regulam cum suo corollario reiiciunt Sotus 6. *Iustitiæ.* *q.* 2. *art.* 3. Couarr. 2. *Var. c.* 3. *n.* 4. Med. *de restitut. q.* 31. Grafis *part.* 1. *decis. lib.* 2. *cap.* 112. *n.* 15. *&* 18. Conrr. *de contract lib. q.* 56. Merçado *lib.* 1. *c.* 10. Salon 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. *controuersia* 9. *ad fin.* Petrus Ledes. 2. *part.* *um. tract.* 8. *c.* 32. *conclus.* 7. Reb. *de oblig. part.* 2. *lib.* 9. *q.* 1. *sect.* 7. Læsius *lib.* 2. *c.* 21. *n.* 29. & alij communiter: neque enim ex priuatis periculis fortuna flante, vel reflante, prudentia, vel ignorãtia mercatoris pretia arbitranda sunt: sed ex iis quæ communiter, & per se accidunt mercatoribus; vt si communiter, & per se loquendo, oporteat magnas expensas facere, labores, & pericula subire, industriam adhibere, &c. Sic *l. pretia rerum. ff. ad legem Falcid.* dicitur, *pretia rerum non ex affectu, neque vtilitate singulorum, sed communiter funguntur,* id est, taxantur & definiuntur, vt exponit Læsius *illo cap.* 21. *dub.* 2. nisi fortè legendum sit *finguntur*, vt legit Valen. 2. 2. *disp.* 5. *q.* 20. *puncto* 2. vbi cum Med. s̃. aliam Scoti regulam reiicit, dicentis, tantùm posse mercatorẽ lucrari, quãtùm Respub. illi decreuisset lucri, si eum cõduxisset vt merces aduheheret: nam aliquando accidit, vt mercator nihil iustè possit lucrari, vt si Respub. ea re abundat; & aliquando etiam multo plus lucratur quàm Respub. ei decreuisset, propter varia quæ breui possunt euenire, & pretium augere. Idem ait Led. Mercado, & Grafis s̃. Et licèt Angles eam regulam probarit *q. de empt. dub.* 2. *conclus.* 3. tamen ab ea recedere videtur *dub.* 3.

QVARTO adde, falsum esse quod ait Grafis s̃. *n.* 16. cum Syluest. *verb.* Num. 5. *emptio. q.* 10. posse mercatorem cariùs vendere ratione laborum, & expensarum quas subiit in rebus conquirendis, aduehendis, & conseruandis, quando eas affert ad locum, in quo antea nullum pretium habebant; quia

quia ibi non vendebantur, nisi limitetur cũ Læsio §. ad expensas, & labores per se requisitos,& non ratione infortunij,vel imprudentiæ, horum enim nulla ratio habenda est.

DVBIVM XXX.

An ratione damni emergentis, vel lucri cessantis possit aliquis carius vendere rem quàm per se valet.

SVMMARIVM.

1 *Ratione damni emergentis potest quis carius vendere rem quàm per se valet.*
2 *Quid reducatur ad damnum emergens.*
3 *Ratione lucri cessantis potest aliquid exigi vltra rei valorem.*
4 *Venditor debet emptori significare causam cur tantùm exigat.*
5 *Quid lucrum cessans sit.*
6 *Non oportet vt venditor rogatus, & ad instantiam emptoris vendat.*

Num. 1. RESPONDETVR, ratione dãni emergentis omnes concedere id fieri posse, quia tũc non tantùm venditur res nuda; sed etiam commodum venditoris, quo non tenetur gratis se priuare: ergo etiam huius æstimationem exigere potest, etiamsi res habeat pretium lege taxatum. D. Thom. 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. vbi Caiet Bannes, & Aragon, Salon *controuersia* 18. Valen. *disp.* 5. *q.* 20. *puncto* 2. §. 2. & 5. Læsius *lib.* 2. *c.* 21. *dub.* 4. Mol. *disp.* 351. Petrus Nauarr. 3. *de restitut. c.* 2. *n.* 23. Medin. *de restitut. q.* 32. Nauarr. *c.* 23. *n.* 84. Conrr. *de contr ct. q.* 57. & 58. Syluester *verb. emptio. q.* 6. & 7. Sotus 6. *Iust. q.* 3. *art.* 1. Grafis §. 1. *decis. lib.* 2. *c.* 112. *n.* 19.

AD damnum emergens reducitur si venditor peculiari voluptate & oblectatione se priuet, quam de re capiebat, propter peculiarem affectum ad illam, vt docet Nauarr. Læsius, Mol. Valen. Salon, Grafis, & alij. Sed limita, nisi affectus ille particularis imprudens esset & temerarius, vt notant Mol. Læsius, Salon, Grafis, & alij: debet enim habere fundamentum rationale, & proportionatum augmento pretij. Num. 2.

DE lucro verò cessante, licèt in venditione & mutuo, de quo eadem est ratio, videatur contradicere D. Thomas 2. 2. *q.* 78. *art.* 2. Durand. 3. *dist.* 37. *q.* 2. tamen communis & vera doctrina est, pro illo posse aliquid exigi. Syluester *verb. vsura.* 1. §. 19. Nauar. *c.* 17. *n.* 21. & *c.* 23. *n.* 82. Adrianus *in* 4. *q. de vsura.* Caiet. *verb. vsura.* & 2. 2. *q.* 77. *art.* 1. & 7. *art.* 2. Bartol. Med. 1. *Sum. cap.* 14. §. 25. Garsi. 1. *de contract. lib. cap.* 8. *n.* 216. Emanuel 2. *part. Sum. cap.* 78. *conclus.* 4. Valen. Læsius, Med. Petrus Nauarr. Salon, Grafis, & alij §. Conrr. *de contract. q.* 30. Med. *de rest. q.* 88. & 3. *de vsura.* Ratio est, quia cessatio lucri damnum quoddã est pretio æstimabile, quod non tenetur homo dare gratis. D. Thomam, & alios antiquos in bono sensu explicant Valen. & Syluester: vnde immeritò Sotus 6. *Iust. q.* 1. *art.* 3. cum Innocent. *c. fin. de vsuris,* putat minùs probabile, & contra Doctores antiquos licitum esse aliquid exigere ratione lucri cessantis, non violenter impediti. Num. 3.

ADVERTE autem primò cum Læsio, Mol. Salone, & aliis, venditorem debere emptori significare causam Num. 4.

causam cur tantùm exigat, vt videat emptor an velit incommodum venditoris compensare: nam nisi compensatio deducatur in pactum, non potest exigi. Sic intellige D. Thomam *de malo q. 13. art. 4.* vbi ait, non esse attendendum damnum venditoris.

Num. 5. SECVNDO aduerte, exemplum lucri cessantis poni solere, si constitueras rem seruare in tempus, vel transferre in locum, vbi plus lucrareris; & si lucrum detractum sit certum, de illo poteris pacisci detracta æstimatione laboris, curæ, periculi, & expensarum in seruatione, vel transportatione. Si verò sit dubium, detrahi aliquid debet pro ratione dubij: vnde *c. in ciuitate, de vsuris* dicitur, eum qui rem erat seruaturus in aliud tempus, posse illam vendere illo pretio, quo plus, minúsue putabatur valitura, id est, pretio medio inter summum, & infimum. Vide Couar. 2. *Var. c. 3. n. 6.* Secundò potes pacisci de pretio indetracto, id est, vt emptor soluat quātùm euetus ostendit communiter valere eo tempore, quo statueras vendere, detracta tamen æstimatione custodiæ, & periculorum: non tamen potes pacisci vt soluat tibi summum pretiū, quod tunc valebit, quia non es certus te eo venditurum, si rem asserues & ita non cessat tibi hoc lucrum. Detrahenda est ergo æstimatio illius certitudinis, id est, quanti æstimatur esse certum de summo pretio.

Num. 6. TERTIO aduerte, non oportere vt venditor rogatus, & ad instātiam emptoris vendat, vt dixêre Syluester *illa q. 6.* & Grafis *§.* nihil enim refert quòd vnus, vel alter contractum inchoet, vt ait Valentia *illo §. 5.* cum *Ioan. de Salas.* Nauar. & Soto: nec vt saltem in gratiam emptoris se offerat ad vendendū: sed satis est quòd simpliciter cesset ei lucrum, quod tamen simpliciter non cessat quando indiget pretio ad vitanda maiora, vel æqualia damna: nam ea vitare lucrum etiam est, quo aliud lucrum cessans compensatur. Vide Mol. *§. & disp. 315.*

DVBIVM XXXI.

An ratione donationis admixtæ possit res cariùs vendi quàm valeat.

SVMMARIVM.

1 *Conclusio affirmatiua.*

RESPONDETVR, posse, siue pretium sit lege taxatum, siue fori vsu constitutum, vt docent Med. *q. 31. 32. & 36. de restitutione.* Conrr. *q. 57. & 58. de contractibus.* Mol. *disp. 351.* Nauar. *c. 9. de iudiciis. notab. 6. n. 61.* Salon *2. 2. q. 77. art. 1. controu. 18. & q. 78. art. 2. controuers. vlt.* Valentia *q. 22. disp. 5. q. 20. puncto 2. §. 2.* Emanuel *2. part. Summæ. c. 67. n. 7. & c. 79. n. 14.* Merc. *1. de contract. c. 10.* Grafis *part. 1. lib. 2. cap. 112. n. 12.* Ledes. *2. part. Summæ tract. 8. cap. 32. difficult. 33. de taxa.* & res est clara. Difficultas tamen est quando præsumatur vera donatio; de quo vide citatos. Mihi verò non placet quod ait Sa *verb. venditio. n. 20.* *quod parum est, censetur emptor, & venditor condonare inuicem.* Num. 1.

AN verò venditio minori pretio facta, in eo quod pretium excedit, G cense

censeatur donatio, vide Matienzo *l. 12. tit. 6. glossa 2. & l. 12. tit. 10. gloss. 7. lib. 5. compil.*

DVBIVM XXXII.

An si emptore inscio sciam pretium mercis meæ minuendum, possim eam vendere pretio currente.

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmans partem affirmatiuam esse contra iustitiam.*
2 *Probatur hac sententia.*
3 *Vera sententia affirmans, licitum esse vendere pretio currente in casu posito.*
4 *Confirmatur hac opinio num. seqq. 5. 6. 7.*
8 *Ad argumenta contraria respondetur.*

Num. 1. ERBI gratiâ, accepi literas, magnam copiam aliunde aduehi, vel breui in lucē proferendam, quæ actenus suppressa fuit, vtrùm possim id dissimulare, & vendere pretio vsitato? Disputatur hoc apud Ciceronem tertio Officiorum inter Antipatrem, & Diogenem Babylonicum. Antipater vult esse contra officium boni viri; Diogenes negat. Vtrùm autem sit cōtra iustitiam, non clarè exprimunt. Cicero verò id clarè affirmat, & Med. *de restitut. q. 35* Conrr. *de contractib. q. 62. 63. & 76.* Bart. *l. quæro. ff. de action. empti.* glossa *l. contra legem. ff. de legibus.* Romanus, & alij Iurisperiti, quos refert Couar. J. Emanuel 2. *part. Sum. cap. 8 num. 10.* malè pro se citat Gabrielem, Sotum, Cordubensem, & Couar.

PRO hac sententia arguitur primò, quia merces ob proximè futuram abūdantiā decrescunt in pretio secundùm communem æstimationem, ob penuriam proximè futuram crescunt: ergo qui eas tunc venderet pretio minori currenti, iniuriam faceret emptori cum onere restituendi. Secundò, quia si scias internam mercis bonitatem breui minuendam, peccabis contra iustitiam vendendo illam, nisi emptorem admoneas, vel saltem quātùm æquū fuerit de pretio minuas, vt patet *ex l. si vina. ff. de actionib. empti*, decernente, venditorem teneri de damno emergenti, vel lucro cessante, nisi admoneat emptorem, sciens vinum quod vendit, breui duraturum. Idem est si quis vendat equum sciens breui moriturum, vel contracturum notabile aliquod vitiū, vel infirmitatem. Ergo similiter si communem æstimationē, & rei valorem breui diminuēdum præintelligas: neque enim minùs in vtroque euentu emptorem læseris. Confirmatur: nam si merces fisco obnoxiæ fuissent, venditor teneretur ad satisfactionem, nisi id emptori detegeret, vel in pretio descenderet. Idem videtur si liber aliquis periculum prohibitionis haberet, quod non detegeretur emptori, sed libero pretio currente venderetur: ergo similiter in isto casu. Tertiò, quia iustus valor nō ex quacumque æstimatione sumitur, sed ex prudenti & discreta, qualis non est illa quæ ex ignorantia & errore ciuium procedit, cùm, si scirent proximam rerum abundantiam, non tanti æstimassent: ergo non ille qui modò currit, est verus & iustus valor, sed putatiuus. Ergo, qui secundùm Num. 2.

secundùm illum sciens vendit, peccat, &ad restitutionem tenetur. Cõfirmatur: nam actus qui fit ex ignorantia est inuoluntarius: sed emptor tunc ex ignorantia dat tãtum pretium; si enim sciret copiã superuẽturam, non daret: ergo dat inuoluntariè; & sic non potest, à venditore retineri ille excessus. Quartò, quod parum distat, nihil distare videtur; Arist. 5. *Ethi.* Sed si merces iam essent præsentes, pretium similium decresceret: ergo similiter si breui venturæ essent. Quintò, aliàs mercator sciens cras hanc ciuitatem obsidendam, posset celeriter suas merces pretio currente diuendere, non monitis emptoribus de impendenti periculo. Item sciens aulam citò discessuram, ac proinde pretia elocationum esse minuenda, posset modò domum locare pretio currenti: item posset vendere triticum pretio currenti, etiamsi sciens citò promulgandum decretum de minuendo pretio. Item si scires breui minuendam, vel exauctorandam pecuniam aliquam, posses hodie omnẽ illam cambire, mutuò dare, vel ex ea res emere; quæ omnia videntur absurda: nam cedunt in magnam aliorum perniciem. Ergo.

Num. 3. TENENDVM tamen est cum Diogene, licitum esse vendere pretio currenti. Ita D. Thomas 2. 2. *q.* 77. *art.* 3. *ad* 4. Caiet. *ibi.* Bannes *dubio* 4. Arag. *dubio* 2. Valen. *disp.* 5. *q.* 20. *puncto* 4. *post medium.* Mol. *disp.* 354. Angles *de empt. in fin.* Tolet. *lib. de septem peccatis. c.* 50. *n.* 3. Rebel. *de obligatio. part.* 2. *lib.* 9. *q.* 6. Læsius *2. Iustitia. c.* 21. *dub.* 5. Sotus 6. *Iustitia. q.* 3. *art.* 2. *ad* 5. Gabriel 4. *dist.* 15. *q.* 10. *art.* 3. *dub.* 3. & alij referendi. Supponit autem Aragon tria, tanquam certa, quæ fatetur Emanuel s. & partim Med. Primum est, si res statim consumenda est, integro pretio currenti vendi potest; ad illum enim vsũm tãti communiter æstimatur, etiamsi communiter nota sit futura abundantia. Secundum est, si superuentura abundantia vtrique sit ignota, rem vendi posse pretio currenti sine vlla iniustitia, vel obligatione restituendi. Tertium est, si vtrique est nota, idem esse, quia sciẽti, & volenti non fit iniuria. Secundum, & tertium dictum expressè concedit Med. solùm ergo est controuersia quando soli venditori est nota abundantia superuentura, & in hoc euentu, licèt prima opinio sit satis probabilis, tamen secunda est probabilior.

PROBATVR primò, quia res iustè vendi potest iuxta communem æstimationem pro tempore vigentem: nam iustum pretiũ est vel quod Principis lege, vel cõmuni æstimatione constat, etiamsi in ignorantia & errore fundetur: alioqui etiam qui ignorantes futuram abundantiam, currenti pretio vendidissent, tenerentur postea restituere; quod etiam aduersarij negant. Num. 4. Confirmatur primò, quia non minùs valet merx scientis quàm ignorantis: ergo si merx ignorantis est digna pretio currenti, etiam merx scientis. Cõfirmatur secundò, quia scientia non minuit pretium nisi minuendo communem æstimationem, sed illa non minuit communem æstimationem: ergo nec pretium. Confirmatur tertiò, quia si circunstantia communiter ignorata minueret pretium, ergo qui venderet cariùs quando non sperabatur pluuia, si subitò superueniret,

niret, teneretur restituere; quod falsum est, siue ex Astrologia, siue ex agricultura, siue ex reuelatione quis sciret pluuiam futuram, & venderet pretio currente.

Num. 5. SECVNDO, principaliter probatur, quia priuata scientia venditoris cõmunem æstimationem non mutat, sicut nec priuata scientia emptoris, alioqui emptor non posset pretio currenti emere, si sciret pretium esse augendum; quod tamen falsum esse constat exemplo Iosephi, *Gen.* 41. qui sciens postea futuram maximã caritatem, omne frumentum Ægypti pretio currenti comparauit: & Thales Milesius apud Aristotelem 1. *Polit. c.* 7. per Astrologiam sciens futuram oliuarum sterilitatem, emit magnam copiam olei.

Num. 6. TERTIO, si sciat frumenti pretiũ auctum iri, non potest suum nunc vendere cariùs: ergo quamuis sciat minutum iri, non cogitur tunc vendere minoris.

QVARTO, aliàs qui haberet in animo post triduum vendere magnã copiam frumenti, non posset hodie vendere illud pretio currenti, quia scit post triduum minuendum esse pretium propter magnam copiam, quam venalem exponit; & mercatores initio nundinarum non possent vendere pretio currenti; quia sciunt in fine nundinarum propter paucitatem emptorum minuendum esse pretium. Consequens est falsum: ergo.

Num. 7. DENIQVE hæc opinio est in praxi apud mercatores timoratos sine vlla contradictione cõfessariorum, & eam præter citatos tenent Syluester *verb. emptio. q.* 15. *n.* 16. Rosel. *n.* 20. Armil. *n.* 21. Angelus §. 26. Tab. *q.* 12. *n.* 13. Lopez 1. *p. negotiantium, lib.* 1. *c.* 46. *ad argumenta.* Vega *verb. compras. casu* 47. Ledes. 2. *p. Sum. tract.* 8. *c.* 32. *conclus.* 12. *in fin. & conclus.* 13. *difficult.* 2. Comitolus *lib.* 3. *q.* 32. Ioan. Nidel. *tract. de mercatura. c.* 1. Alex. 6. *dierum genialium:* Couar. *reg. peccatum. p.* 2. §. 4. *n.* 6. Cordubensis *lib.* 1. *q.* 14. Salon 2. 2. *q.* 77. *art.* 3. *controu. vlt.* Pinel. *l.* 2. *C. de rescind. p.* 3. *c.* 2. *n.* 24. qui adducit Bal. & Fulgosium. Couar. autem adducit Franciscum Valdunum.

AD primum argumentum primæ opinionis respondetur, quando proximè futura abundantia est communiter cognita, rem communiter minus æstimari; secus quando soli venditori, vel paucis aliis est nota. Similiter penuria proximè futura solùm auget pretium cùm est communiter nota. Num. 8.

AD secundum respondetur, quãdo intrinseca bonitas mercis breui minuenda cognoscitur ex intrinseca dispositione ipsius, si non sit statim consumenda, minùs valere in ordine ad vsus humanos, & ideo pretiũ debere minui, etiamsi à solo venditore cognoscatur. Secus est de abundantia proximè futura: non enim reddit rem minus aptam humanis vsibus, vel vitiosam. Vnde si communiter non sit nota, sicut non variat communem æstimationem, ita nec pretium. Quare potest venditor, licet illam cognoscat, vendere suas merces sicut antea. Similiter ad confirmationem dico, rem confiscãdam, & librum prohibendum minùs aptam esse humanis vsibus; ideo eo ipso minoris pretij esse; & venditorem debere in pretio descendere: quod de re confiscanda Mol. & Reb. alia probant

bant ratione, nimirum quia ex vitio domini moraliter adhærere censetur vitium ipsi rei; & in casu libri prohibendi Lopez & Salon dicunt, cùm non soleat prohiberi nisi propter vitium ipsius, vel auctoris, descēdendum esse in pretio; sicut quando aliæ res vitiosæ venduntur.

Ad tertium respondetur, æstimationem illam esse prudentem, dum sit ex circunstantiis, quæ cōmuniter sciri possunt: euētus enim futuri non possunt sēper à vulgo cognosci: vnde ex illis nō debet sumi æstimatio rei.

Ad confirmationem respondeo, quamuis ille contractus procedat ex ignorantia emptoris, & sit quodammodo inuoluntarius, validum tamen esse, quia simpliciter est voluntarius, & nulla interuenit iniustitia, sicut contractus factus metu iuste incusso, validus est, licèt admixtum habeat inuoluntarium.

Ad quartum respondetur, abundantiam præsentem, vel imminentem, si passim nota sit, minuere pretiū: secus si cōmuniter ignoretur, vnde etiamsi merces sint in portu, vel oppido, si id vulgò ignoretur, non decrescit pretium, & potest suas vendere merces, sicut si ibi aliæ nō essēt, vt docent Læsius, Arag. Vega, & Sal. 5. & Nauarr. 3. *de restit. dub.* 8.

Ad quintum respondetur, illa omnia quæ absurda putat Med. meritò concedi à Reb. Læsio, Comit. Mol. Valen. P. Nauar. Bannez, Arag. Salone, Ledes. & aliis auctoribus nostræ sententiæ. Quamuis in casu de locatione domus, cognito recessu aulæ, dissentiat Valen. quadam ratione, quam non bene capio; & in casu legis de minuendo valore monetæ, vel frumenti Mol. & Reb. dicant, si occasione illius scientiæ plus tritici pretio currente vendideris, vel monetæ distraxeris, quàm esses venditurus, vel distracturus, teneri te ad restitutionem, etiamsi nec sis Rex, nec de consilio Regis, quia notitia legis, quæ omnibus debet esse communis, vteris in aliorum detrimentum. Citant Bart. & Couarr. 5. & Pinel. 5. *num.* 22. *&* 23. & Albarum Valas. *consilio* 184. *num.* 8. Idem tenent Baldus, & Matthæus de afflictis, citati à Pinelo: sed Fulgosus ab eisdem relatus absolutè docet, opinionem Bart. nec in iure subsistere, neque in praxi seruari & Petrus Nauar. Cord. Salon, Bannez, Ledes. Arag. & Comitolus absolutè fatentur iniustum non esse tunc vendere pretio currenti. Idē ait Couar. in foro interno, licèt in externo dicat non licere.

Ego verò cum Læsio sentio, Principem, eiúsque consiliarium teneri ad restitutionem, si scientia legis promulgandæ ipsi, vel aliis ex eorum negligentia vertatur in cæterorum detrimentum: quia tenentur ex officio illud vitare, reliquos verò minimè. Ita sentire videntur Paulus, & Romanus à Pinelo citati, prætereáque Læsius tribus rationibus, quas apud illum videbis. Neque oppositum tenent Bart. aut Couer. loquūtur enim de foro externo, & possūt de solis cōsiliariis explicari.

Addit bene Læsius; si consiliarium, vel Principem muneribus corruptum induxisti, vt tibi decretum, ante promulgationem patefaceret, & ideo merces tuas cum graui aliorum damno, pretio currenti distraxisti, te teneri restituere.

An verò sit licitum, pecuniam quam scio breui minuendam, vel deponendam cum obligatione habendi postea eundem valorem, mutuò dare? Syluest. *verb. vsura.* 1. *q.* 15. & Gab. 4. *dist.* 15. *q.* 11. *art.* 3. putant esse vsuram; sed parum consequenter, & falsò, vt docent Cord. P. Nauar. & Arag. siquidem hic communi æstimatione, vel ex lege tantùm valorem nunc habet. Idem ait Nau. de cambio.

DVBIVM XXIII.

Quid dicendum in aliquibus difficultatibus circa præcedentem doctrinam occurrentibus.

SVMMARIVM.

1 *Prima difficultas; an peccet contra charitatem qui res mox in pretio minuendas, vendit pretio currente? conclusio negatiua.*

2. 3 *Secunda difficultas, vtrùm si quis rogatus an futura sit maior copia, dicat se nescire, peccet contra iustitiam, & restituere teneatur? conclusio negatiua; secus tamen si non rogatus mendacio inducit alterum ad emendum.*

4 *Tertia difficultas; an quando nullum est pretium currens, debeat venditor in positione pretij attëdere proximam aliarum similium rerum abundantiam? conclusio negatiua.*

5 *Quarta difficultas; an si vëditor sciat, vel credat emptorem merces velle ad vendendum postea, & ideo notabile damnum passurum, teneatur ei veritatem aperire? conclusio negatiua.*

PRIMA difficultas est, an iste non peccet contra iustitiam, qui merces paulo pòst minuëdas in pretio, nunc vendit pretio currenti, peccet tamen contra charitatem, vel aliam virtutem? Couar. & Pinel. 3. affirmant: imò Couar. ait, talem esse puniendum. Dico tamen regulariter, & per se loquëdo, non esse contra charitatem, vel aliam virtutem: indicat D. Thomas *illa responsione ad* 4. dicens abundantioris fore virtutis si pretiū minuat, & futuram copiam exponat. Ita tenent Læsius, Bãnez, Mol. Sal. & Ledesma. Ratio est, quia potest quis rebus suis consulere, etiamsi inde par damnum proximo suo obueniat. Nec probo quod ait Reb. si ita vendendo non solùm indënis, sed etiam locupletior euadas, & notabile damnum alij inferas, fore quandam inordinationë contra charitatem, rationem, & humanitatë, quia inordinatum est cum alterius notabili iactura locupletari. Fateor tamen cū Læsio, Bannez, Arag. Sal. Reb. & Led. interdum fore contra charitatem, vt si nouerim alterum ex emptione incursurum extremā, vel grauem necessitatem: nam si tali necessitati teneor ex charitate succurrere, à fortiori in illam non inducere, nisi ego in similem necessitatë essem incursurus, quia non potero vendere triticum, nisi illum, vel alium in talem pauperiem iniiciendo, cùm non possim huic diuiti, vel aliis vëdere tantam copiam frumenti. *Num.* 1.

SECVNDA difficultas est, an si quis rogatus an expectentur naues, vel futura sit maior copia, dicat se nescire, peccet contra iustitiam, & teneatur restituere? Læsius benë ait, non *Num.* 2.

teneri

teneri ad restitutionem, quia non tenetur cum tanto suo incommodo veritatem aperire. Imò Arag. Bannez, & Salon putant non teneri ad restitutionem, etiamsi dicat non fore copiam, quia hoc mendacium est officiosum; cùm solùm inducat ad contractum iustum, & deseruiat ad vitandum proprium damnum; sicut si pauper astans ostio diuitis, & expectans eleemosynam, ne sibi sit minor, dicat alteri pauperi accedenti, iam esse datam, vel dominum abesse, non tenetur ad restitutionem: secus si diues, vel alius, cuius nihil interest, sic mentiretur: censetur enim causa nocendi, & perniciosè esse mentitus, cùm ex eo mendacio nec bonum assequatur, nec damnum effugiat. Quam sententiam probabilem putat Læsius, si ille in hoc non esset censédus fide dignus, qui enim credidit illi, suæ leuitati imputet, siquid inde incommodi sentiat. Et generatim Læsius, Mol. & Reb. docent, si per mendacium, fraudem, aut dolum, alterū induxerim ad emendum, vel ad plus emendū quàm aliàs esset empturus, teneri me ad restitutionem, sicut D. Thomas 2. 2. *q.* 62. *art.* 2. *ad* 4. docet, eos qui per vim, dolum, aut fraudem alios impediunt à consequutione boni, peccare contra iustitiam, & teneri ad restitutionem. Et Salon limitat suam sententiā, dicens; vbi emptor de superuentura copia mercis venditorem interrogat, exprimens apertè se tūc propterea ita emere, quia credit explicaturū veritatē, nec aliter empturus, teneri venditorem ad explicandam illi veritatem, aliàs venditionem fore nullam: quia conditio ista sic ab emptore posita, est honesta, & propterea ea deficiente contractus est omnino nullus. Imò Ludou. Lopez 1. *de contract. c.* 47. *dicto* 5. ait, talem venditorem interrogatum de aduentu mercium, non solùm peccare contra iustitiam cum onere restituendi, si dicat non esse venturas: sed etiam si callidè dissimulet, & quasi obsurdescens non respondeat; si emptor sciens aduentum mercium non esset præsentes pretio currenti empturus, sed viliori, vel alias expectaturus, quia licèt priuatus cui ex officio non incumbit furem manifestare, etiam extra iudicium interrogatus non teneatur de iustitia illum detegere, tamen si aliquid positiuè ageret, vnde sequeretur furtum, vt si astutè blandis sermonibus amoueret dominum à custodia domus, quomodo copia fieret latroni furandi, peccaret contra iustitiam, & teneretur ad restitutionem furti: ergo similiter qui ita se gerit interrogatus de aduentu mercium, quia positiuè efficit aliquid, vnde damnum sequatur.

Sed certè dissimulare, & retinere responsum, non est actus positiuus: deinde iste æquiuocè & amphibologicè respondere potest, cùm veritatem detegere non teneatur, & licèt non occurrēte æquiuocatione mentiatur, mendacium non est perniciosum, sed officiosum, quia ius habet consulendi suæ indemnitati, etiamsi inde sequatur damnum alterius: & licèt vtatur malo medio, scil. mendacio, non facit contra iustitiam, sed contra veritatem, vt tenet Ledes. cum Orellana, & aliis Thomistis.

Fortassis tamen esset contra iustitiam, siquis non interrogatus, mendacio Num. 3.

mendacio induceret alterũ ad emendum; in quo casu videtur loqui Mol. Reb. & Læsius, quia si interrogatus taceret, cogeretur veritatẽ silẽtio manifestare cũ proprio dãno, quod pati non tenetur: ex eo verò quòd interrogatus taceat, ad nihil cogitur. Ideo ius non habet vtendi amphibologia, vel alio medio ad occultandam veritatem.

Num. 4. SECVNDA difficultas, an quando nullum est pretium currens, quia illæ merces antea nõ vendebantur in ciuitate, debeat venditor in impositione pretij attendere proximũ aliarum aduentum? Cordubens. & Salon affirmant, hanc sententiã subtilem esse, & fortè veram ait Arag. sed casum putat rarum, & metaphysicum, vt & Petrus de Nauar. qui simpliciter docent, tunc in pretio nullam rationem habendam futuræ abundantiæ. Ego existimo, si à rectore ciuitatis sciatur illa abundãtia, debere illam manifestare, vt minuatur pretiũ ab illo, vel à venditore imponendũ, quia tenetur ex officio attendere bono communi, cui id expedit: si verò soli venditori sit nota, exigere posse pretium, acsi merces illæ venturæ non essent, quia id tunc forus iudicauit iustum, cùm de aduentu aliarum mercium nihil sciat.

Num. 5. QVARTA difficultas, an si venditor sciat, vel credat emptorẽ velle illas merces nõ ad consumendũ statim, sed ad vendendũ postea, & ideo damnum notabile passurum, teneatur ex iustitia ei manifestare veritatem, vel in pretio descendere? Respondet Valentia, teneri, vt qui vendit vinum ementi ad reuendendum postea, cùm venditor scit fore deterius. Sed P. Nauarr. Ledes. & cæteri expressè tenent, etiam in hoc casu venditionem esse iustam pretio currente. Neque est simile de vino: nam vinum non cõseruaturum suam bonitatem, si ad seruandum ematur, vitiũ habere censetur, ob quod in pretio descendendũ est: merces autẽ ex aliarum proximo adẽtu minùs valituræ nihil vitij habent, & ideo ante aliarum aduentum non oportet in pretium illarum descendere. Alias duas difficultates vide apud Comitolum 3.

DVBIVM XXXIV.

Vtrùm venditor teneatur ex iustitia, & cum onere restituendi, vitia, seu defectus mercium emptori manifestare.

SVMMARIVM.

1 *In re vendita triplex vitium; in substantia, in quantitate, in qualitate.*
2 *Iniustitia est cum onere restituendi, vendere rem vitiosam tanto pretio, quanto si vitiosa non esset.*
3 *Non tenetur venditor emptori vitia ex se manifesta aperire, si ille videre possit.*
4 *Quando vitium est occultum, non semper sufficit venditorem minuere pretium iuxta exigentiam vitij: sed debet ex iustitia vitium emptori manifestare. Tres casus afferuntur in quibus hæc doctrina locum habet.*
5 *Extra illos tres casus sufficit iuxta vitij exigentiam pretium minuere.*
6 *Quorundam circa præcedentem doctrinam moderatio.*

7 Hæc

7 *Hac moderatio falsa est quando venditor nullo mendacio nullóue dolo vtitur. Probatur n. sequenti.*

9 *Ad contraria argumenta respondetur.*

10. 11 *Rebelli limitatio alia reiicitur, Valentia, & aliorum admittitur.*

Num. 1. VPPONO primò, in re vendita triplex vitium esse posse. Primum est in substantia, vt quando aurum apparens venditur pro vero, stannum pro argento, vitrum pro gemma. Secundum est in quantitate, vt cùm venditur non libra pro libra, non modius pro modio, non centum pro centum. Tertium est in qualitate, vt dum venditur equus cæcus, monoculus, mancus, &c. pro carente iis vitiis. Ad hoc vitium Tolet. Salon, & alij pertinere putãt, quando vinũ limphatũ vẽditur pro puro. Sed meliùs cum D. Thoma *q.77. art.* 2. ad primum refertur vitium, quia tũc partim venditur aqua pro vino. Pôtest etiam referri ad secundum: nam cùm aqua vino miscetur, minùs datur vini. Idem est quando tritico miscentur alia semina, aut quisquiliæ.

Num. 2 SVPPONO secundò, vendere rem vitiosam tanto pretio, quanto si vitiosa non esset, esse iniustitiam cum onere restituendi, & mortalem, nisi leuitas materiæ, vel ignorantia, aut inaduertẽtia excuset: & quãuis bona fide cõtractus fiat, debere postea vitio cognito restitui excessum pretij. In hoc conueniunt D. Thomas *q. citata. art.* 1. & 3. & omnes. Addit tamen Læsius 2. *Iustitiæ.c.*21.*dub.*11. si res ex admixtione non esset deterior alia quam alij eodem pretio venderent, licitè posse eodem pretio vendi, etiamsi merces habeant pretium lege taxatum. Idem ait Lopez 1. *part. Instr. conscientiæ. c.* 42. aliàs 192. & 1. *Instr. neg. c.*19. & Salon 2. 2. *q.*77. *art.*2. *controuersia* 2. Sed iam *dub.* 12. cum aliis docui, triticum ex industria mistum non posse vendi eodem pretio lege taxato, quo venditur sic veniens ex area; bene tamen dicunt Salon, & Lopez, triticum domi repurgatum, & postea reductum ad pistrinum, statim posse vendi pretio legis: sed malè putant esse contra Med. 1. *Sum. c.*14. §. 25. *reg.*4.

SVPPONO tertiò, non opus esse venditorem emptori manifestare vitia ex se manifesta, dum ipsa ille videre possit. D. Thomas *q. citata. art.* 3. *ad* 1. Nauar. *c.* 23. *n.*89. Grafis 1. *p. decis. lib.* 2. *c.*116. *n.*4. Gabr. 4. *dist.*15. *q.*10. *art.* 3. *dub.* 1. Gerson *in reg. moralibus*, & *de auaritia, litera V.* quod putant aliqui verum esse, etiamsi ab emptore non aduertatur. Ita Sa *verb. venditio. n.*22. & Sotus 6. *Iustitiæ. q.* 3. *art.* 2. Contrarium tenent Panorm. *c. iniustũ, de rerum permutatione.* Syluest. *verb. emptio. n.* 20. Armil. *n.* 19. Tab. *q.* 11. Maior 4. *dist.* 1. *q.* 40. Ioan. Med. *de restitut. q.* 34. Conrr. *de contract. q.*54. Antoninus 2. *part. tit.* 1. *c.*17. §. 6. dicentes vitium manifestum. Probabilius tamen est quod dicunt Arag. 2. 2. *q.*77. *art.* 3. & Salon *ibi. controuersia* 1. Eman. 1. *p. Summa. c.*81. *n.* 1. Tolet. *lib. de septem peccatis. c.* 41. Palacios 2. *de contractibus. c.* 4. P. Nau. 3. *de restit. c.* 2. *dub.*7. Ledes. 2. *part. Sum. tract.* 8. *c.*32. *conclus.* 12. *dicto* 3. Lopez 1. *de contractibus. c.* 45. *conclus.* 2. Vega *verb. ventas. casu* 44. Si emptor ex negligentia, ignorantia, aut inaduertẽtia vincibili non aduertat, sibi debere imputare, nõ venditori, qui nõ tenetur Num. 3.

de iustitia eum monere de vitiis, quæ, si non sit negligens, ipse aduertet: secus si aduertere nequeat, quia est cæcus, vel in ea re imperitus, quãuis etiã cùm inaduertentia est crassa & culpabilis, putet Toletus esse peccatum cõtra charitatem, ipsum non monere: mortale quidem si faciat rem illi notabiliter noxiam, vel inutilem; veniale verò si secus. Imò Valentia 2. 2. *disp.* 5. *q.* 20. *puncto* 4. ait, in eo euentu ex iustitia debere moneri, si emptio sit directè contraria voluntati emptoris, quia venditor nequit punire negligentiam, & culpam emptoris, & contractus videtur nullus. Sed nos non loquimur quando emptio est directè contraria voluntati emptoris, nec dicimus venditorem posse punire incuriam emptoris; sed non teneri de iustitia eum monere quando ex sua culpa vitium non aduertat.

Num. 4. SVPPONO quartò, non semper quando vitium est occultum, satis esse venditorem minuere pretium iuxta exigentiam vitij: sed debere ex iustitia, & cum onere restituendi omnia damna, manifestare emptori vitium. Primò, si vitium sit periculosum emptori, vt si equus sit furiosus, iumentum malitiosum, domus ruinosa, vinum fugiens, seu statim periturum, cùm ematur ad seruandum in posterum. Secundò, quando ad finem ementis res est inutilis, vel parum vtilis licèt non sit noxia, vt si pharmacopola pro re vtili ad salutem det inutilem, vel si quis vendat aromata euanida pro recẽtibus, pannum adustum pro firmo, semina corrupta pro sanis. Tertiò, cùm venditor probabiliter intelligit emptorem emere ad reuendendum: tunc enim debet manifestare vitium, ne emptor reuendat rem maiori pretio, quàm cum illo vitio valeat.

DVOS priores casus ponunt omnes cum D. Thoma *quodl.* 2. *art.* 10. *&* 2. 2. *q.* 77. *art.* 3. Tertium verò ponit Caiet. *ibi.* Nauarrus, Petrus Nau. Toletus, Sotus, Læsius, Salõ, & Ioan. Med. s̃. Vega *verb. venias. casu* 45. Emanuel *c. citato. n.* 2. Grafis *n.* 7. Angles *q. de emptione, art. vnico. dub.* 8. *difficultate* 7. malè dicens esse contra D. Thomã: solùm enim est præter; imò fortè cùm dixit debere manifestari vitium, si sit noxium emptori, intellexit etiam de emptore remoto. Idẽ tenet Rebel. *de oblig. part.* 2. *lib.* 9. *q.* 9.

SED aduerte cum Caiet. Grafis, Lopez, & Reb. in hoc euẽtu satis esse monere primum emptorem post cõtractũ; in aliis verò antea monendum. Item secũdùm Antoninum *illo* §. 6. venditorem non satis facere detegendo vitium emptori, quando res est periculosa; sed debere non vendere ei quem scit sua leuitate non curaturum de periculo, vel ex sua iniquitate iniusto pretio alteri vendíturum. Sed hæc obligatio solùm est charitatis.

IN secundo casu aduerte, D. Tomam, Antoninum, & Gabrielem *locis citatis*, & Armil. *verb. emptio. n.* 17. dicere, si res non sit inutilis simpliciter: sed venditori, non opus esse vitium manifestare. Sed hoc absolutè falsum est: nam parum refert rem esse vtilem alteri, si est inutilis emptori, quia vel pretium amittet, vel aliũ emptorem quærere debet; & fortè nõ inueniet qui eodem pretio emat, vel serò, & cum labore inueniet, & interim priuabitur vsu rei: fit ergo ei iniuria, vt docet Salon *illa q.* 77. *art.*

art. 3. tota controu. 2. Possunt autem D. Thomas,& alij exponi,quando facilè,& commodè potest eadem res alij necessario vsui accommodari, vel æquali pretio vendi, & ex eo alia res emi ad finem emptoris vtilis.

Num. 5. EXTRA illos tres casus communis & vera sententia est, non opus esse vitium manifestare:sed satis esse iuxta vitij exigentiam in pretio descendere,ne fortè emptor vitij notitia insolentior factus plus velit de pretio detrahi, quàm sit detrahendum.Cùm enim seruetur æqualitas pretij,& detur emptori res innoxia, & pro quantitate pretij vtilis, nullam iniuriam pati videtur. Ita D. Thomas *locis citatis.* Antoninus *illo* §. 6. Ludouicus Vega 1. *p. respons. casu* 64.Petr.Ledes. *illa conclus.* 12 Caiet. Bannez,Aragon 2.2.*q.* 77.*art.* 3. vbi Salon *controu.* 1.Armil. *verb. emptio. n.* 17. Supplementum §. 5. Tabiena *q.* 11.Gerson,Sotus,& Læsius s̄.Ludo. Lopez 1.*de contractibus.c.*45.*conclus.* 3. Vega *verb.ventas.casu* 37.& 44.Grafis 1.*p.decis.lib.*2.*c.*116.*n.*2.Mol. Valētia, & alij citandi.

Num. 6. SED hanc sententiam limitant multi,vt non procedat quando emptor,si vitium nosset,nullo modo esset rem empturus;tunc enim inuitus & inuoluntarius emit:ergo contractus est nullus, ac proinde ipsi fit iniuria, si contractui stare cogatur. Ergo debet pretium,si datum est,illi restitui,si velit,ipso dante rē vēditori. Cōfirmatur *ex l.in reb.* §.*itē qui sciēs. ff.commodati.& l. Quaro.& l.Iulianum. ff.de actionibus empti.& l.* 1. imò *toto tit. ff.de ædilitio edicto.* vbi statuitur, vt venditor manifestet emptori occulta vitia, alioqui actionem redhibitoriam concedi. Vnde Ambros. 3. *de Officiis.cap.* 10. ait: *in contractibus vitia eorum quæ veneunt, prodi iubentur, ac nisi intimauerit venditor, quamuis in ius emptoris transcripserit doli actione, vacuantur.* Propter hæc istam limitationem ponunt Panor. *cap. innictum, de rerum permutatione.* Angelus *verb.emptio.* §. 8. Syluester §. 20. Armil. *num.* 20. Tab. *quæst.*11. Nauarr. Petrus Nauarr.Ioan.Medina, Conradus, Angles, Maior, Gabriel, & Reb. s̄. Mercado 1. *de contractibus. cap.* 8. Palacios *lib.* 2. *cap.* 4. Emanuel 1. *part. Summæ. cap.* 81. *numero* 2.

SED existimo hanc moderationem falsam esse, quando venditor nullo mendacio,dolóue vtitur, sed merè negatiuè se habet, maximè si aliunde non possit rei suæ iustum pretium habere. Ita expessè Sotus 6. *Iustitia. quæst.* 3. *art.* 2. Aragon *illo art.* 3. *post* 5. *dictum,* asserens esse commune Theologorum.Bannez *ibi.dub.* 2. *Val n. quæst.* 20. *puncto* 4. *conclus.* 2. & 4. Mol. optimè *disput.* 352. *conclus.* 3. & *disput.* 353. *post* 7.*conclusion.* Ledes.cū Orellana, & aliis Thomistis *illa conclus.* 12.Victoria relatus à Salone s̄. Grafis *cap. citato. num.* 8. *in fine.* Et videtur sententia D. Thomæ, Gersonis, Antonini, Toleti, Sa,Vegæ, Supplem. Læsij, & aliorū, qui sine hac moderatione illam sententiam docent. Num. 7.

PROBATVR primò, quia etiamsi emptor cognito vitio non esset rem eo pretio empturus, contractus est validus quoad pretium: ergo etiamsi simpliciter non esset empturus, simpliciter,& quoad substantiam erit validus: par enim ratio est. Secundò, si venditor ignorat illam emptoris dispositionem, Num. 8.

H 2 con

contractus esset validus, quia in illo nullus esset dolus: ergo & in nostro casu, cùm in eo nullus sit dolus.

Tertio, quando vitium esset manifestum, & ex culpa sua emptor illud non aduerteret, cōtractus esset validus, & iustus, quãuis si aduertẽret nō esset empturus: ergo similiter quando vitium est occultum, non tamen reddit rem noxiam, vel inutilẽ, &c. Quartò, cùm passim emptores eo animo sint, vt non essent empturi, si vitium scirent, innumeræ lites excitarentur, in quibus emptiones declararẽtur irritæ, quod esset magnũ Reipub. detrimentum. Quintò, licentiæ, & dispensationes, quæ à superioribus sine mendacio impetrantur, & absolutè, ac sine conditione conceduntur, validę sunt, licèt taceantur aliqua de iure non exprimenda, quæ si exprimerentur, non concederentur tales licentiæ, & dispensationes. Idem est in donationibus, eleemosynis, legatis, testamẽtis, electionibus, præsentationibus, matrimoniis, & aliis huiusmodi, & in venditione mercis pretio currente, quando emptori non manifestatur futura abundantia: ergo idem est in nostro casu. Confirmatur, quia, vt ait Valentia, *si nullum id esset, quod cognita aliqua circunstantia non fieret, nihil ratum esset in commerciis hominum, passim enim interuenit aliqua circunstantia, quæ si cognosceretur, res non fieret.* Sextò, quoniã si artifices, & mercatores eiusmodi defectus in dicto casu manifestare tenerentur, & aliàs cōtractus esset nullus, id sanè esset in notabile ipsorũ detrimentum, deterritis emptoribus vitiorum manifestatione: essẽtque illis graue admodùm iugum imponere, quod neque timorati ferre possent; essẽtque ipsis valde nociuum, qui detegendo vitia paucissimos haberent emptores, multúmque illis de iusto pretio detraheretur: cùm tamen cæteri vitia silendo multos haberent emptores. Obligatio igitur detegendi vitia suauiter accipienda est prout commercia hominum, ipsorúmque fragilitas postulat, maximè cùm emptores non possint meritò esse tunc notabiliter inuiti, cùm iusto pretio recipiant rem sibi non noxiam, nec notabiliter inutilem.

Ad iura in contrarium citata respondet Sotus, D. Thomam loqui stando in solo iure naturæ, quidquid sit de ciuili. Mol. autẽ ius ciuile non intendere omnia vitia manifestari debere, sed solùm grauia, quæ rem noxiam, vel minùs vtilem notabiliter efficiunt, & alioqui dari actionem redhibitoriam: nam de paruis non datur, vt patet *l.* 1. §. *proinde. & l. ob quæ vitia. & l. cui dens. ff. de ædilitio edicto.* obseruátque Greg. Lopez *ad l.* 65. *tit.* 5. *partit.* 5. *verb. mala enfermedad*, iuxta Textum *ibi.* Læsius verò respondet, leges illas locum non habere nisi vbi sunt moribus receptæ, vel intelligendas esse, quando emptor petit vt vitia occulta, si quæ sunt, ipsi manifestentur: vel solùm dari actionem ad redhibendum, & rescindendum per sententiam Iudicis. *Num.* 9.

Sed hæc solutio supponit ex Lopez 1. *de contract. cap.* 45. *& seqq.* interrogatum debere manifestare vitia, nec satis facere minuendo pretium; quod nulli nititur fundamento, cùm interrogatio non obliget

get ex iustitia ad dicendam veritatem.

Num.10. ALIAM limitationem ponit Reb. cum qua sine prima, ait posse defendi D. Thomam, vt scil. venditor possit vitia rei tacere, etiã quando emptor, si illa cognosceret, non esset rem empturus, modò vendat infimo pretio iusto: nam emptor ius habet emendi infimo pretio: ergo vel eo res illi vendi debet, vel vitium manifestari, vt illo iure vti possit. Sed Mol. meliùs docet, posse tacere illa vice, & vendere pretio summo, & probat; nam etiam quando emptor ignorat pretium, potest exigi pretium summum; vt *dub.27. difficultate prima* diximus. Ergo etiam quando emptor ignorat vitium rei, potest venditor pretium summum exigere.

Num.11. ADMITTENDA tamen est alia limitatio Valentiæ, Ledes. Orellanæ, Bannez, Arag. & Salonis, aliorúmque dicentium, si emptor explicet se nolle rem emere nisi careat vitio, venditionem esse nullam, cùm conditio non subsistat. Et hoc verum est, siue vitium sit occultum, siue manifestum, siue graue, siue leue.

DVBIVM XXXV.

Quomodo enodandæ sint aliquæ difficultates circa superiorem doctrinam emergentes.

SVMMARIVM.

1.2.3 *Prima difficultas; an contractus sit iustus, & validus, quando vna substantia æquè bona emptori pro alia datur? Conclusio affirmatiua, etiamsi res sit aliquantulùm deterior; modò error non sit in substantia, nec persona.*

4 *Secũda difficultas; an sit peccatum mortale dare quantitatem minorem pro maiori, si iustum pretium seruetur? Conclusio negatiua.*

5 *Tertia difficultas; an venditio rei noxiæ vel inutilis emptori, nulla sit? Conclusio affirmatiua.*

6 *Quarta difficultas; an venditio dolosa valida sit? si dolus dat causam contractui, nullus est contractus in foro conscientiæ, secus in foro externo.*

7 *Dolus potest contingere in factis, & verbis.*

8 *Quando dolus verborum, vel factorum dat causam contractui, vel res periculosæ, aut inutiles venduntur, tenetur venditor ad omnia damna subsecuta, nisi tempestiuè emptorem admoneat.*

9 *Si res inutilis sit ad finem ementis, etiamsi ad alios vsus vtilis sit, & iusto pretio vendatur, venditor in foro conscientiæ tenetur ad reddendum pretium.*

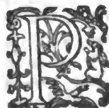

PRIMA difficultas est, an quando vna substantia æquè bona emptori pro alia datur, contractus sit validus, & iustus; vt si detur vinum Metinense æquè bonũ ementi pro Alaëxino vel seruus Toletanus pro Granatensi? Medina 1. *Sum. cap.14.§.25.reg.2.* ait, licèt pergraues Num.1.

Doctores partem affirmãtem tenuerint, negantem tamen esse probabiliorem, quia emptor non vult in eo euentu rem emere, aut dominium pretij transferre. Ergo contractus est nullus, & sic tenetur venditor rē suã recipere, & pretiũ reddere, si emptor in velit. Cõfirmatur, quia error in substantia irritat matrimoniũ, vt si detur Anna pro Maria: ergo & in venditione.

Sed contractum esse validum, & iustum tenent Toletus & Led. s. Grafis *illo c.116.n.12.* Lopez *2.part. Instruct.conscientia.c.42.* aliàs 192. *& 1. de contractibus.c.47.* Valentia *2.2.disputatione 5.punct.4.quæst.20.* Henrriquez *2.part.Summ.lib.11.cap.10.§.3.litera l.* Thom.Sanchez *tom.2.de matrimonio.lib.7.disput.18.num.13.* Salon *2.2.quæst.77.art.3.controu.1.* Bannez *dub.1.* Arag. *eodem art.* Emanuel *2.part.cap.81.num.6.* Vega & Sotus s. *verb.ventas.casu 43.* quia cùm res sit æquè bona, & vtilis ementi, irrationabiliter est inuitus, si contractui stare nolit. Confirmatur, quia tunc res non est vitiosa in substantia: ergo licèt contractus in quo res vitiosa in substantia, esset nullus, vt ait Angles *q. de emptione.dub.8. difficultate 6.* tamen hic validus erit, ac proinde iustus, cùm in pretio seruetur æqualitas, & nullum damnum, vel periculum creetur emptori proximo, vel remoto. Addunt Toletus, Vega, Lopez, Ledes. & alij, etsi tunc venditor mentiatur, mẽdacium non fore perniciosum, cùm nihil damni percipiat emptor.

Num. 2. Addunt præterea Mol. *disput. 353.* Ledes. Emanuel, Arag. & alij, etiamsi res sit aliquantulùm deterior, contractum fore validum: neque esse obligationem manifestandi vitium, vel redhibendi, quia dolus in re modica, & leui non irritat cõtractum, neque inducit eam obligationem, vt tenent Rebel. *2.part.de obligat. lib.9.quæst.9.* dicens esse omnium Doctorum, Mol. Bannez, Arag. & Eman. pro quo Greg. Lop. & iura retulimus *in calce dubij præcedentis.*

Nec putat Ledes. esse simile de matrimonio, quia matrimoniũ consistit in traditione corporum, non in vsu eorum. Ideo quilibet error in substantia, & persona, vel qui reducitur ad errorem personæ, irritat contractum: emptio autem respicit res, vt vtiles humanis vsibus. Similem rationem assignãt Thomas Sanchez, Henrriq. & Salon s. nimirum quia in matrimonio quæritur persona propter se: res autem venales quæruntur propter qualitatem, & vtilitatem. Aliam assignat Bannez, quia matrimonium est contractus amicitiæ coniugalis; amicitia autem debet esse ad singularem personam. Sed melior ratio est, quia matrimonium consistit in mutua, perpetua, & indissolubili obligatione vsus corporum, & indiuiduæ societatis, & communicationis. Ideo magis voluntarium requirit, quàm emptio, in qua parum refert distinctio numerica, vel specifica rei venalis, modò sit æqualitas in ordine ad humanos vsus. Num. 3.

Idem dicendum de auro alchimico dato pro naturali, si eiusdem bonitatis sit ad omnes vsus humanos, vt dicunt Salon, Bannez. Arag. Lopez, & P.Nauar. s. & Conr. *de contractib.q.54.* indicat D.Thomas *2.2.q.77.art.2.ad 1.* An verò arte Alchimię possit

possit verum aurum fieri, vide Comitol. *lib. 3. q. 53.*

SIMILITER Bannez ait, si quis pro vna ancilla aliam æquè bonam emptori det, venditionem fore validam. Hinc Aragõ, Nauarra, & Emanuel excusant phormacopolas dãtes vnum pro alio æquali, vel ferè æquali ad medicinam.

Num. 4. SECVNDA difficultas, an sit peccatum mortale dare quantitatem minorem pro maiori, si seruetur iustum pretium? Respondetur, non esse peccatum, saltem mortale, cum onere restituendi, præsertim si fiat ex aliqua iusta, & rationabili causa, vt si quis non possit vendere vinum suum pretio iusto, vel propter iniquitatem Iudicis malè taxãtis illud, vel propter emptorum malitiam, qui conuenerunt inter se, vt pauci emerent ad remittendum pretium, aut vt nõ emerent nisi minori iusto pretio, vel propter aliam rationabilem causam minueret mensuram, aut parum aquæ misceret, & venderet pro puro, ac pro mensura completa, modò non dicat mendacium; quod si dicat, non erit perniciosum, nec mortale, neque obligans ad restitutionẽ. Ita Tolet. Valen. Sotus, & Vega š. Anton. *2. p. tit. 1. c. 17. §. 5.* Conrr. *de contract. q. 54. & 55.* Med. *de restitut. q. 34. §. pen.* Syluester *verb. emptio. q. 19.* Tabiena *q. 9.* Gab. *4. dist. 15. q. 10. art. 3. dub. 1.* Vega *verb. compras. casu 46.* Lopez *1. de contract. c. 15. & 47.* Rebel. *de oblig. part. 2. lib. 9. q. 10. in fine.* Mol. *disp. 353. in fin.* Emanuel *p. 2. c. 81. n. 8.* Læsius *2. Iust. c. 2. dub. 11.* Grafis *illo c. 116. n. 12.* Bannez, Arag. & Salon *2. 2. q. 77. art. 3.* Nauar. *š. n. 53.* Aduertunt autem Mol. & Reb. in rebus taxatis per legem, non licere eodem pretio vendere mista ex industria, & absque industria, vt diximus *dub. 13. & initio dubij præcedentis.*

TERTIA difficultas, an venditio rei noxiæ, vel inutilis emptori sit nulla? Respondeo, esse nullam in fauorem emptoris, licèt dolus propriè in ea non interueniat, siue emptor in pretio descendat iuxta exigentiam vitij, siue non. Ledesma *illo cap. 32. conclus. 11. & conclus. 12. dicto 3.* Salon *illa controu. 1. conclus. 1.* Med. *1. Sum. c. 14. §. 25.* Lopez *1 de cõtract. c. 43.* Pala. *2. de contract. c. 4. conclus. 3.* Mol. *disp. 353.* P. Nau. Læsius, & Valentia š. Ratio est, quia contra finem intrinsecum emptionis, & eius naturam est, vt res sint noxiæ, vel inutiles emptori, & illum grauent, quem iuuare debuissent: & quia in ea venditione tacentur quæ iure naturæ essent ante contractum exprimenda; item quia iniustitia huius cõtractus tolli nequit, nisi venditor recipiat rem, & pretium reddat: ergo venditio est nulla, & propterea D. Thom. *quodl. 2. art. 10. & 2. 2. q. 77. art. 3.* hanc venditionem appellat dolosam, quia saltẽ æquiualet dolosæ ad irritandũ contractum. Et aduerte cum Læsio, in hoc casu venditorem, si res sit integra, debere monere emptorem, vt si velit, contractus rescindatur: si autem res sit consumpta, nec aliquid damni inde passus sit emptor, ad nihil teneri venditorem, nisi in pretio fuerit excessus, qui si fuit, compensandus esse manifestè, vel occultè. Num. 5.

QVARTA difficultas, an venditio dolosa valida sit? Resp. si dolus dat causam contractui siue bonæ fidei, siue stricti iuris, contractus est nullus in foro cõscientiæ, & iure naturæ, quia lex naturæ nõ patitur vt alicui Num. 6.

cui sit sua improbitas emolumento: esset autem, si valeret contractus qui alterius contrahentis malo dolo initur. Ita tenet Reb. *de oblig. p. 2. lib. 1. q. 6. sect. 2. conclus.* 2. Conr. *in compendio de contract. q.* 57. *post* 14. *dictum.* Comitol. *lib.* 3. *q.* 1. Mol. *t.* 2. *disp.* 259. *&* 352. & alij, quos sequuti sumus 1. 2. *tom.* 1. *tract.* 3. *disp.* 4. *sect.* 4. in cuius fine etiã ostendimus cum Ioan. Med. & Conr. cõtra Læsium, & alios, quorum sentẽtiam sequuntur Reb. *q. citata. n.* 11. Mol. *disp.* 352. *conc.* 3. & Comitol. § . licèt dolus sit cõmissus ab aliquo tertio, non cõmunicãte in dolo ipso cõtrahente, contractum esse irritum in conscientia: in foro tamen externo conueniunt omnes contractum esse validum *ex l. & eleganter. ff. de dolo.* Omnes etiam conueniunt, contractus bonæ fidei dolo factos esse nullos in foro externo; stricti verò iuris validos esse in eodem foro, & similiter contractus, quibus dolus causam non dedit.

DIXIMUS etiã cũ multis *illa sect.* 4. *cõclus. n.* 448. cõtractus leui dolo factos non esse irritos, quamuis dolus illis causam dederit; vnde bene Læsius *illo dub.* 11. ait, etiamsi venditor laudet rem supra meritum, non esse irritum contractum, etiamsi emptor alioqui non fuisset empturus, quia hæc est consuetudo mercatorum, quæ passim ab emptoribus scitur, vnde imprudentes sunt si illis credunt: item quia emptor per hoc nõ incurrit aliquã notabilem læsionem, imò venditor res nimis laudat, vt ad iustum pretium veniatur: quare ille dolus non est perniciosus, sed officiosus, quo consulit homo suæ indemnitati, durúmque esset tale genus hominum de iustitia obligare, vt in laudibus suarum mercium non excederent. Consentit Mol. latè *disp.* 352. *in fi.* Vega *verb. emptio. casu* 38.

NOTA autem ex Rebel. *illa sect.* 2. *in fin.* Læsio *illo dub.* 11. Mol. *disp.* 352. Anton. 2. *p. tit.* 1. *c.* 17. §. 2. *&* 7. Palacio 2. *de contract. c.* 4. *conclus.* 6. dolum posse contingere in factis, & verbis. In factis cõtingit, quando mãgoneo & ingenio artis venditor vitium tegit, vt si in aures equi infundat guttulam argenti viui, vt excutiat segnitiem, & generositatem præ se ferat, vel si rem vitiosam ponat cum aliis vitio carentibus, vt distingui ab emptoribus non possit; vel sigillum panni melioris in viliori ponat: aut si reuestiarij scalpant vestes, vt ex rasis videãtur pilosæ. In verbis autem contingit dolus, cùm venditor falsò ait rem non esse vitiosam, vel æquiuocis & amphibologicis verbis idem indicat, vt si inter multa vitia, apertè falsa numeret, occulta taceat: sic enim efficit, vt vera non credantur, vt si dicat; vendo tibi hũc equum pro cæco, claudo, mutilo, omnibúsque vitiis affecto. Ita Sũmistæ *verb. emptio.* Nauar. *c.* 23. *n.* 89. Maior *in* 4. *dist.* 15. *q.* 40. Mol. *disp.* 353. Palacios § . *conclus.* 6. Rebel. *illo lib.* 9. *q.* 10. *conclus.* 2. Ant. Gom. 2. *Var. c.* 2. *n.* 49. P. Nauar. 3. *de restitut. c.* 2. *dub.* 2. *n.* 47. Sotus 6. *In Iitia. q.* 3. *art.* 2. Vega *verb. emptio. casu* 48. Ioan. Andreas, Panor. Aretinus, Baldus, & alij, & expresse lex 66. *tit.* 5. *partita* 5. **Num. 7.**

IN iis, & similibus casibus, in quibus dolus verborum, vel factorum dat causam contractui, vel res periculosæ, aut inutiles venduntur, tenetur venditor ad omnia damna subsecuta, nisi tempestiuè emptorem admoneat, quod intelligit Læsius de **Num. 8.**

dam

damnis quæ probabiliter ex tali deceptione prouideri poterant euentura, vt si oues morbidas vendidit pro sanis, quæ totum gregem infecerũt, si tigna vitiosa, vnde domus ruinam est passa. *L. Iulianus. ff. de actionib. emp.*

Num. 9. SED quid si res notabiliter sit inutilis ad finem ementis ratione vitij occulti, pretium tamen receptum sit æquale pro qualitate rei venditæ commodæ ad alium vsum, vt si vendas vaccam decem aureis, inutilem quidem ad arandum, quòd iuncta iugo se prosternit, quæ tamen ad macellum eosdem decem bene valet? Respondeo cum Reb. *q. 9. in fin.* & aliis, etiàm in foro conscientia teneri ad reddendum pretium, & recipiẽdam vaccam cum fructibus ex ea perceptis, deductis tamẽ sumptibus & industria, posito quòd deceptus stare contractui velit. Idem Mol. *disp. 353. ad fin.* addens, in eo casu si res pereat, venditori perire, & nihilominus reddere teneri quod pro illa accepit, solúmque accipiet siquid ex illa supersit vnà cum emolumentis, quæ emptor ex ea percepit, deductis expensis, & valore industriæ. Alia multa præcipuè ad forum externum pertinentia vide apud Couar. *reg. possessor. p. 2. §. 11. n. 5.* Morl. *in Empori. p. 1. tit. 9 in proœmi. à n. 41.* Greg. Lopez *l. 64. 65. tit. 5. partit. 5.* Læsiũ *lib. 2. c. 17. dub. 5.* Reb. *de oblig. p. 2. lib. 9. q. 4. 8. 9. & 10.* Mol. *tom. 2. disp. 352. & 353.* Ant. Gom. *tom. 2. Var. n. 48. & 49.* Palaciũ, Pinel. & alios.

DVBIVM XXXVI.

An sicut venditor tenetur vitia mercis explicare, vel pretium minuere; ita emptor teneatur occultas virtutes exponere, vel pretium augere.

SVMMARIVM.

1 *Conclusio affirmatiua: si tales virtutes in communi æstimatione rerum pretium augeant.*

2. 3. 4 *Si quis sciens gemmæ valorem, illam emat à rustico, qui ignorat: etiã si rusticus affirmet se velle, si quid amplius valeat, condonare, non potest tuta conscientia retinere: secus si vtroque inscio, & quasi fortuna se committente, fiat contractus.*

5 *Ager, in quo emptor scit, venditor ignorat esse thesaurum, potest emi eodem pretio, ac si nihil ibi esset.*

6 *Contraria sententia improbatur.*

7. 8. 9 *Ex vera sententia tria corollaria accipies.*

RESPONDEO, teneri, si tales conditiones, vel virtutes in communi æstimatione pretium rei augẽt. Num. 1. Ita D. Thom. *2. 2. q. 7. art. 2.* Arag. *art. 3. dub. 1. ad vlt.* Bannez *dub. 3.* Salõ *controu. 3.* Valentia *disp. 5. q. 20. puncto 3. & puncto 4. in fin.* Tolet. *lib. de septem peccatis. c. 49.* Mol. *tit. 2. disp. 353. concl. 4.* Rebel. *de obligat. p. 2. lib. 9. q. 8. concl. 4.* Læsius *2. Iustitia. c. 21. dub. 11.* P. Nau. *3. de restitut. dub. 7. n. 51. & 52.* Mercado *1. de contract. c. 8.* Nau. *c. 23. n. 89.* Ledes. *2. p. Summa, tract. 8. c. 32. conclus. 13.* Grafis *1. p. lib. 2. c. 116. n. 14.* Emanuel *2. p. c. 81. n. 4. 5. & 11.* Panor. *c. quia plérique de immunitate Ecclesiarum.* Vega *1. p. responsi. casu 64.* Conr. *de contract. q. 54.* Probatur à paritate rationis, vnde si venditor

cui sit sua improbitas emolumento: esset autem, si valeret contractus qui alterius contrahentis malo dolo initur. Ita tenet Reb. *de oblig. p. 2. lib. 1. q. 6. sect. 2. conclus. 2.* Conr. *in compendio de contract. q. 57. post 14. dictum.* Comitol. *lib. 3. q. 1.* Mol. *t. 2. disp. 259. & 352.* & alij, quos sequuti sumus 1. 2. *tom.* 1. *tract. 3. disp. 4. sect.* 4. in cuius fine etiã ostendimus cum Ioan. Med. & Conr. cõtra Læsium, & alios, quorum sententiam sequuntur Reb. *q. citata. n.* 11. Mol. *disp. 352. conc.* 3. & Comitol. š. licèt dolus sit cõmissus ab aliquo tertio, non cõmunicãte in dolo ipso cõtrahente, contractum esse irritum in conscientia: in foro tamen externo conueniunt omnes contractum esse validum *ex l. & eleganter. ff. de dolo.* Omnes etiam conueniunt, contractus bonæ fidei dolo factos esse nullos in foro externo; stricti verò iuris validos esse in eodem foro, & similiter contractus, quibus dolus causam non dedit.

Diximus etiã cũ multis *illa sect. 4. cõclus. n.* 448. cõtractus leui dolo factos non esse irritos, quamuis dolus illis causam dederit; vnde bene Læsius *illo dub.* 11. ait, etiamsi venditor laudet rem supra meritum, non esse irritum contractum, etiamsi emptor alioqui non fuisset empturus, quia hæc est consuetudo mercatorum, quæ passim ab emptoribus scitur, vnde imprudentes sunt si illis credunt: item quia emptor per hoc nõ incurrit aliquã notabilem læsionem, imò venditor res nimis laudat, vt ad iustum pretium veniatur: quare ille dolus non est perniciosus, sed officiosus, quo consulit homo suæ indemnitati, durúmque esset tale genus hominum de iustitia obligare, vt in laudibus suarum mercium non excederent. Consentit Mol. latè *disp. 352. in fi.* Vega *verb. emptio. casu* 38.

Nota autem ex Rebel. *illa sect. 2. in fin.* Læsio *illo dub.* 11. Mol. *disp.* 352. Anton. 2. *p. tit.* 1. *c.* 17. §. 2. & 7. Palacio 2. *de contract. c. 4. conclus. 6.* dolum posse contingere in factis, & verbis. In factis cõtingit, quando mãgoneo & ingenio artis venditor vitium tegit, vt si in aures equi infundat guttulam argenti viui, vt excutiat segnitiem, & generositatem præ se ferat, vel si rem vitiosam ponat cum aliis vitio carentibus, vt distingui ab emptoribus non possit; vel sigilum panni melioris in viliori ponat: aut si reuestiarij scalpant vestes, vt ex rasis videãtur pilosæ. In verbis autem contingit dolus, cùm venditor falsò ait rem non esse vitiosam, vel æquiuocis & amphibologicis verbis idem indicat, vt si inter multa vitia, apertè falsa numeret, occulta taceat: sic enim efficit, vt vera non credantur, vt si dicat; vendo tibi hũc equum pro cæco, claudo, mutilo, omnibúsque vitiis affecto. Ita Sũmistæ *verb. emptio.* Nauar. *c.* 23. *n.* 89. Maior *in 4. dist. 15. q.* 40. Mol. *disp.* 353. Palacios š. *conclus.* 6. Rebel. *illo lib. 9. q. 10. conclus.* 2. Ant. Gom. 2. *Var. c. 2. n.* 49. P. Nauar. 3. *de restitut. c. 2. dub. 2. n.* 47. Sotus 6. *Iustitiæ. q. 3. art.* 2. Vega *verb. emptio. casu* 48. Ioan. Andreas, Panor. Aretinus, Baldus, & alij, & expressè lex *66. tit. 5. partita* 5. Num. 7.

In iis, & similibus casibus, in quibus dolus verborum, vel factorum dat causam contractui, vel res periculosæ, aut inutiles venduntur, tenetur venditor ad omnia damna subsecuta, nisi tempestiuè emptorem admoneat; quod intelligit Læsius de Num. 8.

dam-

damnis quæ probabiliter ex tali deceptione prouideri poterant euentura, vt si oues morbidas vendidit pro sanis, quæ totum gregem infecerũt, si tigna vitiosa, vnde domus ruinam est passa. *l. Iulianus. ff. de actionib. emp.*

Num. 9. SED quid si res notabiliter sit inutilis ad finem ementis ratione vitij occulti, pretium tamen receptum sit æquale pro qualitate rei venditæ commodæ ad alium vsum, vt si vendas vaccam decem aureis, inutilem quidem ad arandum, quòd iuncta iugo se prosternit, quæ tamen ad macellum eosdem decem bene valet? Respondeo cum Reb. *q. 9. in fin.* & aliis, etiam in foro conscientia teneri ad reddendum pretium, & recipiẽdam vaccam cum fructibus ex ea perceptis, deductis tamẽ sumptibus & industria, posito quòd deceptus stare contractui velit. Idem Mol. *disp. 353. ad fin.* addens, in eo casu si res pereat, venditori perire, & nihilominus reddere teneri quod pro illa accepit, solúmque accipiet siquid ex illa superfit vnà cum emolumentis, quæ emptor ex ea percepit, deductis expensis, & valore industriæ. Alia multa præcipuè ad forum externum pertinentia vide apud Couar. *reg. possessor. p. 2. §. 11. n. 5.* Morl. *in Empori. p. 1. tit. 9. in proœmi. à n.* 41. Greg. Lopez *l. 64. 65. tit. 5. partit. 5.* Læsiũ *lib. 2. c. 17. dub. 5.* Reb. *de oblig. p. 2. lib. 9. q. 4. 8. 9. &* 10. Mol. *tom. 2. disp.* 352. & 353. Ant. Gom. *tom. 2. Var. n.* 48. & 49. Palaciũ, Pinel. & alios.

DVBIVM XXXVI.

An sicut venditor tenetur vitia mercis explicare, vel pretium minuere; ita emptor teneatur occultas virtutes exponere, vel pretium augere.

SVMMARIVM.

1 *Conclusio affirmatiua: si tales virtutes in communi æstimatione rerum pretium augeant.*

2. 3. 4 *Si quis sciens gemmæ valorem, illam emat à rustico, qui ignorat: etiã si rusticus affirmet se velle, si quid amplius valeat, condonare, non potest tuta conscientia retinere: secus si vtroque inscio, & quasi fortuna se committente, fiat contractus.*

5 *Ager, in quo emptor scit, venditor ignorat esse thesaurum, potest emi eodem pretio, ac si nihil ibi esset.*

6 *Contraria sententia improbatur.*

7. 8. 9 *Ex vera sententia tria corollaria accipies.*

RESPONDEO, teneri, si tales conditiones, vel virtutes in communi æstimatione pretium rei augẽt. Ita D. Thom. 2. 2. *q. 7. art. 2.* Arag. *art. 3. dub. 1. ad vlt.* Bannez *dub. 3.* Salõ *controu. 3.* Valentia *disp. 5. q. 20. puncto 3. & puncto 4. in fin.* Tolet. *lib. de septem peccatis. c. 49.* Mol. *tit. 2. disp. 353. concl. 4.* Rebel. *de obligat. p. 2. lib. 9. q. 8. concl. 4.* Læsius 2. *Iustitia. c. 21. dub. 11.* P. Nau. *3. de restitut. dub. 7. n. 51. & 52.* Mercadõ 1. *de contract. c. 8.* Nau. *c. 23. n. 89.* Ledes. 2. *p. Summa, tract. 8. c. 32. conclus. 13.* Grafis 1. *p. lib. 2. c. 116. n. 14.* Emanuel 2. *p. c. 81. n. 4. 5. & 11.* Panor. *c. quia plerique de immunitate Ecclesiarum.* Vega 1. *p. respons. casu 64.* Conr. *de contract. q. 54.* Probatur à paritate rationis, vnde si venditor Num. 1.

putet rem esse vitiosam, & emptor sciat esse sanam, vel venditor putet esse vitrum quod emptor scit esse gemmam, tenetur manifestare valorem venditori ignoranti, vel pretium iustum ei dare: sufficiet autem dare infimum, vt ait Mol. sicut in eodem diximus de venditore, posse supremum exigere.

Num. 2. ADDIT Caiet. *in Summa. verb. emptio.* 2. quem sequitur Armil. *eodem verb. num. 6.* siquis sciens valorem gemmæ, illam emat à rustico, qui valorem ipsius ignorat, monendo se velle eam habere tuta conscientia, ac proinde vt videat num ipsi condonare velit, siquid amplius valeat, posse tunc sana conscientia eam ab eo emere longè minori pretio quàm valeat, si rusticus respondeat se condonare: neque enim tenetur rustico veritatẽ explicare, quam ipse ab aliis scire potest. Quam opinionem probabilem putant Emanuel s̃. & Lopez 1. *de contract. c.* 48. qui malè dicunt eam opinionem videri Medinæ 1. *Summa. c.* 14. §. 34. *reg.* 5.

Num. 3. SED Caietanum meritò reiiciunt Palacios *ibi*, dicens esse parum probabilem, Bannez, Salon, P. Ledes. citans Orellanam, & Mol. s̃. Imò ipse Emanuel, & Lopez hanc eandem sequuntur, & Cagnolus *l.* 2. *C. de rescind. n.* 2. Pinel. 3. *part. illius leg. cap.* 2. *n.* 20. cũ Paulo de Castro *l. item si pretio.* §. *fin. ff. locati.* asserens opinionem Caiet. tutam non videri: & omissis iuribus quibus hoc confirmat, ratio Mol. est, quia ea rustici palliata obtentio condonationis eius quod res plus valet, nõ habet tantùm volũtarij propter rustici ignorãtiã, quãtùm est necessarium, vt donatio sit valida. Sed efficaciùs probatur, quia donatio illa in pactum deducitur: ergo non est gratiosa & liberalis, ac proinde nec donatio, vt si vsurarius mutuum daret cũ pacto donãdi aliquid vltra sortem, illud auctarium non bene donaretur. Cùm igitur ibi non sit donatio, nec preti æqualitas, erit iniustitia, & certè nulla est ibi causa præsumendi donationem, cùm mercator non sit amicus, nec consanguineus, &c. Sed quia non potest rusticus maius pretium obtinere, ideo rem illo pretio vendit.

ID tamen quod ibidem docet Caiet. si emptor, & venditor ignorent valorem rei, & quasi fortunæ se cõmittentes ita paciscantur de pretio, vt siue res plus, siue minùs valeat, firma sit venditio, validam eam fore, neutrúmque ad vllam restitutionẽ teneri, siue postea res comperiatur longè plus, siue longè minùs valere. Ratio est, propter periculum, cui vterque se exposuit, quod tamen debet esse æquale; alioqui qui minori periculo se exposuit, restituere alteri tenebitur quãtùm valet minori periculo se exposuisse, vt latiùs docet Mol. & Reb. *illa q.* 8. *n.* 21. Med. *illo* §. 25. Lopez *illo cap.* 48. Num. 4.

ILLVD etiam obserua, agrum in quo ego scio, & venditor ignorat esse thesaurum, aut venas metalli, lapidísue pretiosi, licitè emi posse eodem pretio, quo si nihil eorum ibi fuisset, vt docet Sotus, Bart. Med. Mol. Reb. Valentia, Lopez, Toletus, Mercatus, Ledesma, Salon, Bannez, & Arag. s̃. Emanuel s̃. *n.* 13. Palacios 2. *de contract. c.* 4. *post* 5. *conclus.* Idem docent D. Thomas 2. 2. *q.* 66. *art.* 5. *ad* 2. vbi etiam Salon, Bannez, Arag. & alij. Reb. *illo lib.* 9. *q.* 5. Syluester *verb. inuentum. q.* 4. *in fine.* Ros. §. 1. Num. 5.

Moli

Molina *tit. 2. disp.* 54. *&* 56. Sotus 5. *Iustitiæ. q.* 3. *art.* 3. Nauarr. *cap.* 17. *n.* 175. Probant ex parabola Christi Domini *Matthæi* 13. de thesauro iuuento. vbi Lira, Abulensis, & alij. Ratio Soti, Toleti, & aliorum multorum est, quia tunc solùm æstimatur ac venditur superficies agri, vt apta ad ferendos fructus industria agricolæ, cùm de thesauro, & venis metalli nihil venditor, vel alij communiter nouerint. Potissima tamen ratio & communior est, quia licèt pretium sumatur ex communi æstimatione, communiter tamen ager ille non æstimatur ratione thesauri, vel venarum; ergo licitum est illũ emere pretio currenti, maximè cùm dominus fortasse nũquã thesaurum, aut venas ibi inueniret; sicutneq; antecessores, vnde nulla ei fit iniuria.

Num. 6. CONTRARIAM tamen sententiam tenet Armilla *verb. inuentum.* Angelus *ibi.* Tabi. *verb. restitutio.* §. 26. licèt aliquantulùm dubius. Padillan & Aluarus, Bannez apud Rebel. *il a q.* 5. Pro quibus non infirmum argumentum, quia ratione vitij mihi soli noti teneor minuere pretium: ergo ratione virtutis mihi soli notæ teneor augere. Respondet Arag. non esse simile, quia vitia in similibus rebus communiter cernuntur, & in communi æstimatione pretium minuunt; virtutes verò prædictæ communiter ignorantur, & in communi æstimatione pretium non augent. Salon verò respondet, emptorem nõ teneri manifestare suam singularem peritiam vel scientiam; sed satisfacere damno, quod periti in illa arte iustum iudicauerint; venditorem verò qui rem apud se habuit, & contrectauit, debere ex iustitia defectum quem nouit, aperire, aut iuxta eius exigentiam de pretio minuere. Sanè res est difficilis, vt ait Tolet. sed retinenda est communis sententia.

Ex qua sequitur primò, etiamsi in fasce herbarum, olerum, vel lignorum, quæ ad cibium hominum, vel pabulum animaliũ, vel ignẽ vendũtur, inueniatur herba aliqua magnæ virtutis ibi cõmuniter ignotæ, posse emi pretio currenti; vt dicunt Mol. Læsius, Reb. P. Nau. Lopez, & Mercado 3. Sa *verb. thesaurus. n.* 3. dicens; *licitè emis domum in qua scis esse thesaurum, vel alia pretiosa, neque ideo debes augere pretium. &* *verb. empt. n.* 1. dicens; *licitè emis rem communi pretio, etiamsi scias in ea latere aliquid pretiosum, vt in fasce herbarum, agro, aut domo.* Num. 7.

SECVNDO sequitur, si in aliqua regione res aliqua parui æstimaretur, eóq; ignorent incolæ eã alibi magni fieri, posse ibi paruo emi: & ideo olim apud Indos licitum fuisse Hispanis cõtra aurũ, aliásq; res pretiosissimas cõmutare specula, tintinabula, cultellos, aliáque crepundia: itémque si aliquæ gemmæ pretiosissimæ in aliquo loco parui æstimarentur à gemmariis illius loci, qui earũ præstãtiã nosset, paruo posset eas emere, quia eo loco non plus cẽsentur valere. Ita Læsius, Bannez, Arag. Ledes. & Salõ. Num. 8.

TERTIO sequitur, si communiter nec lapidariis esset nota virtus alicuius lapidis pretiosi, qui scit illius valorem posse communi pretio eum emere. Salon Bannez, Arag. Lopez, Ledes. Orellana, Mercado, & Emanuel. Confirmatur, quia virtus illa mihi soli nota est, quasi à me inuenta. Ergo sicut thesaurus à me inuentus in agro non postulat vt augeam agri pretium; ita neque illa virtus, vt Num. 9.

augeam gemmæ pretium:& alioqui etiamsi ignorarem talem virtutem, emerem gemmam communi æstimatione, postea illam sciens, tenerer supplere vẽditori defectum pretij. Item ego non teneor scientiam meam detegere venditori,& tunc ea virtus esset illi inutilis:ergo nullam facio ei iniuriã, vel damnum emendo gemmam communi pretio;& hoc est manifestũ discrimẽ inter vitia occulta, & virtutes sic occultas, quòd vitia occulta postea se prodant & noceant emptori; vnde minuunt pretium, virtutes tamen sic occultæ non se proderent venditori,nisi ego illas manifestarem, ad quod non teneor, vnde non prodessent illi,& ideo non augent pretium. Vide alia apud auctores citatos.

DVBIVM XXXVII.

An venditiones, & emptiones reciprocæ diuerso pretio, quas Hispanè, mohatras, *&* varatras *vocamus: Itali verò* stocholas, *&* varocholas *dicunt, licitæ sint.*

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmans iniustum esse.*
2.3 *Sententia tenens non esse iniustum, præfertur, mod. pactum explicitum, vel implicitum de retrouendendo non interueniat, & modò intra limites iusti pret consistat.*
4 *Tertia alia conditio reiicitur.*
5 *Mos Lusitaniæ aduertendus est.*

EXEMPLVM est: petit quis centum aureos mutuò à mercatore; ille non vult mutuò dare;sed paratus est merces illi vendere creditò summo pretio; vt ille eas vendat pecunia numerata cui voluerit; ille emptas offert mercatori,qui easdem emit:vel potiùs redimit pecunia numerata pretio medio,vel infimo, dubium est an hoc liceat? Quidam existimant esse iniustum, & palliatam vsuram, quando idem redimit qui vendit. Ita Med. 1. *Sum. cap.* 14. §.23.*post medium.*& Anton. 3.*part. tit.* 8. *cap.* 4. §. 4. & 2. *part. tit.* 1. *cap.* 8. *quæst.* 5. Num. 1.

VERIVS tamen est, non esse iniustum, etiamsi per se, vel per alium redimat ipse venditor, modò pactum explicitum, vel implicitum de retrouendendo non interueniat; & modò intra limites iusti pretij consistat; ita vt quando vendit creditò, non excedat pretium summum, & quando emit numerata pecunia, non excedat iustum infimum. Ita Læsius *lib.* 2. *cap.* 21. *dub.* 16. Nauar. *cap.* 23. *num.* 91. Garsia 1. *de contractibus. cap.* 22. Palacios 4. *de contract. cap.* 12. Petrus Nauarr. 3. *de restitutione. c.*2.*n.*170.Merc.1.*de cõtract.c.*26.Reb. 2.*part. de oblig.lib.* 9. *q.* 6. Toletus 5. *Sum.c.*31.*n.*3.Armil. *verb. vsura.n.*19. Gutierrez *in qq.canonicis.c.*39.*num.vlt.* Azeuedo *l.*22.*num.vlt.tit.*11.*lib.*5.*compil.* Grafis *part.* 1. *decis. lib.* 2. *c.* 109. *n.* 4. Num. 2.

PROBATVR hæc sententia, quia venditio,& emptio iusta est cum illis duabus conditionibus, & alius quiuis posset illo pretio emere:ergo & ipse qui vẽdidit. Imò beneficiũ illi Num. 3

illi in hoc præstatur, dum liberatur à quærendis aliis emptoribus, & sumptibus in proxenetas, & portatores faciendis, & à manifestanda aliis sua indigentia. Poterit tamen mercator peccare, primò contra charitatem emptoris, si posset absque magno incommodo ei pecuniam mutuare, & à magna necessitate, & dispendio eum liberare. Secundò, poterit peccare peccato scandali, aliis putantibus in pactum deduxisse, vt eidem merces reuēderentur, aut in venditione, vel emptione iustum pretium non seruasse. Cessabit tamen scandalum, vt dicunt Nauar. Merc. Reb. Palacios, Garsia, & Lopez, si res in publica subhastatione, vel in alia officina venalis exponatur, vel testes adhibeantur, quibus probare possit nullam labem fuisse in venditione, aut emptione. Tertiò, peccare poterit, se, & suos infamando, & periculo punitionis exponendo, non tamen tenetur ad restitutionē, inquit Nau. quod intelligit Læs. vt non teneatur ex iustitia: sed fieri posse, vt teneatur ex charitate, vt si alter sit pauper, & graue sit illi detrimentum; cùm enim ipse sit causa illius grauis incommodi, tenetur ex charitate illud amouere, si commodè potest: cessante tamen alterius paupertate, non tenetur, quia nec charitas, nec iustitia illum obligat.

Num. 4. ALIQVI tertiam adhibent conditionem, vt illa venditio ab iniustitia, & vsura immunis sit, nēpe quòd non fiat intentione principali reemendi viliori pretio, ita vt sine spe illius lucri non esset creditò venditurus. Ita Mol. *tom. 2. disput.* 310. Caietanus *verb. vsura. cap. de vsura implicitè. casu* 9. *in fin.* Angelus *verb. vsura.* 1. *n.* 60. Rosel. *verb. vsura.* 2. *n.* 20. Syluester *q.* 4. Lopez 1. *de contract. cap.* 34. citans Pennam. Angles *q. de vsura in emptio. art.* 1. *difficultate* 60. Salon 2. 2. *q.* 78. *art.* 2. *controu.* 6. qui, & Lopez malè citant Mercadum: nam expressè tenet sufficere illas duas conditiones, vt patet ex illis verbis: *si acaeciese auiendo vendido su ropa verla despues entienda o almoneda expuesta a vender ño hauiendo concierto en ello ni temiendo se de infamia bien podra cōprarla como qualquera otro del pueblo per el precio que los demas la compram.* Et eodem modo loquitur Palacios; & alij citati non requirunt hanc conditionem præter Nauar. *cap.* 17. *num.* 241. quem sequitur Vega *verb. vsura. cap.* 131. *casu* 62. ad quem se remittit *verb. varatas. casu* 1. Sed non requiri hanc conditionem probatur, quia vbi nihil vltra sortem deducitur in pactum, nec speratur, vt pretium, aut debitum de iustitia, pro mutuo nulla est vsura, siue auctarium principaliter, siue minùs principaliter intendatur, vt probaui cum multis in materia de vsuris.

ADVERTE tamen in Lusitania, *4. part. extrauag. tit.* 10. *l.* 2. sancitum esse, vt quicumque creditò eis merces vendiderit, quos constat eas non velle ad negotiandum, neque ad illas consumendum in sua familia: sed ad eas iterum pecunia numerata viliori pretio vendendas, amittat eo ipso actionem quam ex contractu comparare poterat ad eiusmodi debitum recuperandum tam à debitore principali, quàm à fideiussore, & insuper Num. 5.

mittatur in exilium per duos annos ad loca Africæ,& soluat 50. aureos, &c. In Castella autem *l. 29. tit. 4. lib. 3. compilationis* præcipitur Iudicibus, vt puniant eiusmodi cõtractus, quatenus eos illicitos inuenerint, aut in vsurarum fraudem celebratos, alioqui ipsi puniantur:& *l. 22. tit. 11. lib. 5. compilationis*, sub quibusdã pœnis prohibetur mercatoribus, & artificibus per se, vel per alios em.re viliori pretio numerato, quę maiori credito vendiderunt;eędémque pœnæ ad mediatores extenduntur. Vnde tales videntur mortaliter peccare, licèt iusto pretio emptio, & venditio facta sit, & sine pacto retrouendendi viliori pretio; quod licèt verũ esset, adhuc esset dicendum non peccare contra particularem iustitiam, & cum onere restituendi, sed contra charitatem communẽ, seu iustitiam legalem. Possumus tamen dictam legem interpretari cum Azeuedo *ibi, num. vlt.* vt solùm loquatur de emente pretio viliori quàm sit infimum iusto: vel cũ Palacio, quando in emptione, vel venditione non seruatur iustum pretium, aut in venditione deducitur in pactum ipsa redemptio viliori pretio.

DVBIVM XXXVIII.

An monopolia sint licita.

1 *Qvid monopolium sit.*
2 *Primò fit monopolium, cùm quis emit, vel impetrat priuilegium à Rege, vt sibi soli liceat aliquod genus mercis vendere;& licitum est.*
3 *Secundo fit monopolium, cùm mercatores cõspirant, vt non vendant nisi certo pretio;& est iniustum cum onere restituendi.*
4 *Tertiò fit monopolium, cùm vnus, vel pauci coëmunt merces certi generis, vt postea ipsi suo arbitratu eas vendant;& hoc non esse contra iustitiam, nec obligare ad restitutionem aliqui affirmant.*
5 *Vera sententia est, esse contra iustitiam, cum onere restituendi.*
6 *Dubio cuidam ex præcedenti doctrina prodeunti fit satis.*
7 *Quartò fit monopolium, cùm quis impedit ne maior mercium copia aliunde adueniat, vt ipse suas merces carius vendat. Multi dicunt teneri ad restitutionem. Explicatur.*

MONOPOLIVM, vt ait glossa *in rubr. C. de monopoliis.* & Anton. *2. part. tit. 1. c. 16. vers. 5.* Grafis *part. 1. lib. 2. c. 14. in fin.* Reb. *de oblig. part. 2. lib. 9. q. 7.* Mol. *tom. 2. disp. 345.* & Salon *tracta. de monopoliis*, qui habetur *tomo 2. in fin.* vox Græca est composita à *μόνος*, quod est *vnus*, vel *solus*, & *πωλεῖν*, quod est *venditio*, vel *πόλις*, quod est *ciuitas*; quasi vnius, vel solius in ciuitate venditio, vel vnica, & singularis venditio: vnde qui exercent monopolia, monopolæ, vel ab aliis monopoli, vel monopolitæ dicuntur. *Num. 1.*

FIT autem monopolium variis modis. Primo, auctoritate publica, dum aliqui emunt, vel impetrant priuilegium à Principe, vt sibi solis liceat aliquod genus mercis inuehere, & vẽdere. Et licèt Sotus *6. Iustitiæ. q. 3. art. 2.* Med. *1. Summa. c. 14. §. 25. reg. 5.* Grafis *s. n. 1.* Caiet. *2. 2. q. 77. art. 1. & verb. emptio.* & Syluester *ibi. q. 18.* absolutè damnent concedentes, impetran *Num. 2.*

petran

petrantes, & exercentes huiusmodi priuilegia;certa tamen sententia est, ex iusta causa & propter bonum cōmune concedi posse, vt sæpe conceduntur auctoribus, vel impressoribus librorum, & obligatis ad prouidendum ciuitati de carne, piscibus, vino,oleo, & aliis similibus. Quando autem Princeps talia priuilegia concedit in mercibus Reipub.communiter necessariis,debet simul pretium taxare, ne si id priuilegiatorum arbitrio relinquat, detur illis occasio vendendi iniquo pretio cum magno Reipubl. detrimento, quod ipse tenetur pro suo officio impedire: secus tamen si id concedat in mercibus quæ ad delicias,& luxum pertinent, quia cùm in iis nulli nisi fortè pauci aliqui diuites grauentur, facilè potest Princeps habere iustam causam non taxandi pretia: si verò priuilegium sine iusta causa cōcessum fuerit,iniquū erit, fietque iniuria vendere volentibus, qui iniustè impediuntur, & emptoribus,qui eas res meliori pretio emerent, vnde vtrisque tenentur restituere. In iis conueniunt Reb. Mol. & Sal. § .Med.*de restitut.q.30. ad finem.* Bannez 2.2.*q.*77.*art.* 1. *dub.*1 .Arag. *art.*4.*difficultate* 1 .Ledes. 2.*p. Summæ. tract.*8.*c.*32.*ante* 7.*concl.*Nauar.*c.* 23.*n.* 92. Rosel. *verb. emptio.* §. 23.Emanuel 2.*p.c.* 82. *n.* 1.Petr. Nauar.3.*de restitutione.cap.* 2. *dub.* 9. Palacios 2.*de contract.cap.*3.Grafis § .*n.*4.cum Innocentio *c.significando de pignoribus.* Lopez 1.*de contract.c.*42. Angles *q.de emptione.art.*1 .*dub.*7.*difficultate* 2. Læsius 2.*Iustitia.c.*21 .*dub.*20.aduertens, quādo priuilegium conceditur sine iusta causa, primo loco teneri ad restitutionem eos qui impetrant, cùm sint principales causæ damni: secundo loco, & in subsidium eos qui concedunt.

Secvndo fit monopolium, dum mercatores conspirant, vt non vendant nisi certo pretio, & si maius sit summo iusto, vt regulariter contingit,manifesta est iniustitia cum onere restituendi.Ideo *l.vnica.C. de monopoliis.& l.*7.*tit.*7.*partita* 5. sub grauissimis pœnis huiusmodi monopolia prohibentur. Si verò conueniant de pretio iusto, etiamsi summum sit, Mol.Læsius,Bannez,& Arag. § .Emanuel *n.*2.Vega *casu* 3.P. Nauar. *n.* 75. Angles *illa difficultate* 2. dicunt non esse peccatum contra iustitiam, & inducens restituendi obligationem. Fauet illis Anton. cum Ostiensi absolutè asserens, conuenire posse de pretio iusto. Fauet etiam ratio,quia non est contra iustitiam petere ab aliquo,vt rigoroso pretio vendat alteri, licèt esse possit contra charitatem.Sed Reb. probabilius dicit esse, peccare contra iustitiam, & cum onere restituendi: quod etiam videtur tenere Sotus,Nauar. Palac.P.Ledes.& Ioan. Med. § . Bart. Med. *illa reg.*5. Grafis § .*n.* 1.Valentia 2.2.*disp.* 5. *q.* 20. §. *ex iis.* Armil. *verb. monopol.* Syluester *verb. emptio.q.* 18. Garsia 1.*de contract. c.* 13. Conrr. *de contract. q.*65.*post* 3.*conclus. & in* 4.*conclus.*Tabiena cum Ostiens. *verb. emptio.q.*13. *& verb.ars.q.*7.Ratio horum est, quia illi virtualiter cogunt ad emendum illo pretio, & quia ius iustitiæ videtur habere Resp ub. vt non fiant hæc monopolia in damnum, vel cum damno ipsius. Confirmatur,quia isti mutant pretium, cùm iam non maneat nisi pretium rigorosum: ergo iniuriam faciunt Reipub. ad quam per

Num 3.

pertinet pretia constituere. Propter hæc vtraque opinio est probabilis, & in vtraque dicendum est, si venditores faciāt monopolium, posse emptores ad redimendam vexationem, monopolium facere, ne vllus emat nisi pretio medio, vel infimo. Ita Sotus, Mol. Reb. Valen. Bannez, Ledes. Salon, Arag. Grafis, Lop. & Garsia; quod intelligitur quādiu durat monopolium venditorum.

Hinc in auctionibus quidam putant nō fore iniustum petere ab aliquo ne pluris licitetur, vt ipse rem infimo pretio iusto habeat. Sic tenēt auctores primæ opinionis, Læsius, Mol. Vega, Arag Bannez, Emanuel, & Petrus Nauar. Oppositum autem tenent Sotus, Ledes. Grafis, Reb. Salō, & alij auctores secundæ sententiæ; & consonat D. Thom. & Caiet. 2.2.*q.77.art.*1. cum Tullio 3. *de Officiis*, damnantes fraudem istam in auctionibus.

Num. 4. Tertio, fit monopolium cùm vnus, vel pauci coëmunt totas merces certi generis, vt postea ipsi suo arbitratu eas vendant. Hoc non esse contra iustitiam particularem, neque obligare ad restitutionem, licèt esse possit contra charitatem, vel iustitiam legalem, quæ attendit bono communi, docent Læsius, Mol. Bannez, Emanuel, Arag. & Veg. §. quibus fauet Alex. *de arrestis.* 2. *Summæ tit. de turpi lucro.* vbi cum Ant. de Butrio *cap.* 1. *ne Clerici, vel Monachi.* ait, si emit frumentum, aut aliam speciem ad carestiam inducendam, turpe lucrum esse, & de consilio restituendū. Ratio est, quia non est contra iustitiam particularem emere totas merces, neque illas supprimere, aut non vendere vsque ad tempus opportunū: imò possent eas vastare, & in flumen proiicere, vel aliò transferre. Imò dicunt Bānez, & Arag. eiusmodi negotiationē publicè fieri in Repub. neque prohiberi legibus, nisi in frumēto, quod in hoc Regno prohibetur emi ad vendendum: neque, moraliter loquendo, periculum fore, quòd pretium plus iusto crescat propter vnit..tē venditoris, quia cùm habet magnam copiam merciū, properat eas vendere populo, vel aliis negotiatoribus. Si autem ex tali modo congerendi merces ad vnicum negotiatorem, sequeretur aliquod damnum cōmunitati, Princeps posset, & teneretur illum cogere vt vendat, & taxare pretium, vt ait Merc. *lib.* 1. *c.* 14. Cordub. *in Summ. q.* 119. *puncto* 5. §. *y la racon.* & Syluester *verb. emptio. q.* 5. quos citat & sequitur Petrus Nau. *illo dub.* 9. *n.* 77.

Communior tamen sententia est, illos pecca.. contra iustitiam, & teneri ad restitutionem. Gabriel 4. *dist.* 15. *q.* 10. *art.* 3. *dub.* 2. Maior *q.* 41. Conrr. *de contractibus. q.* 65. *post* 3. *concl.* & *in* 4. Angles §. *difficultate* 1. & 2. Cordub. *in Sum. q.* 85. *in fine ad* 3. *dub.* Merc. 1. *de contractibus. c.* 14. Med. *de restitution. q.* 30. & 36. Nauar. *c.* 23. *n.* 92. Tolet. Sotus, Ledes. Bart. Med. Salon, Armil. Pet. Nauar. & Reb. §. Lopez 1. *de contract. c.* 42. & *in Instruct. consc. p.* 2. *c.* 74. aliàs 224. vbi pro eadem sententia adducit Victoriam. Idem tenet Ang. *verb. negotium.* & *verb. restitutio.* 1. *in quadam q.* 3. *incipiente*; *quid de illis.* qui impendit Syluest. *verb. empt. q.* 10. & 18. Nid. *in* 7. *precepto*: Caiet. 2. 2. *q.* 71. *art.* 1. Mercatus iterum *lib. citato. c.* 8. *post medium.* Palacios 2. *de contract. c.* 3. Grafis §. *n.* 1. & 2. Emanuel *illo c.* 82. *n.* 3. Sotus 6. *Iustitia. q.* 2. *art.* 2. Num. 5.

post

post 5. conclusionem.

HANC sententiam valde probabilẽ meritò fatetur Læsius. Primum eius fundamentum est, quia cùm ex iure positiuo, & naturali ciues habeant ius, vt non fiant hæc monopolia, iniuria esse videtur illis irrogari, si fiant. Secundum, quia dum isti tantam copiam mercium emunt, supprimunt & recludunt, cogunt ciues pretium augere, quia raritate mercium, vel venditorum pretium crescit: & faciunt contra ius quod habet Respub. vt quando tanta copia est in ciuitate, pretium non augeatur: sed commodo pretio res vendantur. Tertium, quia isti eo animo emunt, vt cogant ciues postea ab illis emere, & carè, nempe pretio aucto, vel saltem summo; & ita de medio tollunt pretium currens, vel saltem medium, & infimum, & inducunt caritatem nunc, & in posterum. Si autem nullam inducerent, fas illis esset merces in magna quãtitate emere, vt eas minutim cum Reipub. vtilitate, & suo lucro vẽderent, vt sæpe faciunt dardanarij, de quibus latè disserunt lex 1. & 2. *tit.* 14. *lib.* 5. *compil.* vbi Matien. & Azened. Lopez, & Salon *locis citatis*: & Sotus 6. *Iust. q.* 2. *art.* 2. *post* 5. *conclus.* Menoch. 2. *de arbitrariis. centuria* 4. *casu* 384. vbi citat alia iura, & Doctores.

Num. 6. SED in hac sententia quæres, an quando ex iis conspirationibus pretium creuit, alij qui non fuerunt eorum participes, possint eo pretio vẽdere? Bart. Med. §. ait, si ignorantes bona fide emant, non peccare, nec teneri ad restitutionem, quia vendunt pretio currenti; & non fuerunt participes monopolij: secus si id sciuerunt. Sed hæc inter se pugnare videntur: nam etiamsi quis monopolarum fraudem ignorauerit, tamen pretium monopolio constitutum iniustum est: ergo qui bona fide eo pretio suas merces vendiderunt, licèt à peccato excusentur, non tamen à restitutione, & alioqui etiam scientes monopolium excusarentur: nam scientia monopolij non facit ipsos eius participes.

GRAFIS §. *n.* 3. sequitur Medinam *in* 1. *dicto*, scil. quòd ignorantes monopolium, si vẽdant pretio illo currente, non tenentur restituere. Alij tenent in neutro casu teneri ad restitutionem, quia illi siue conscij sint monopolij, siue inscij, vendunt pretio currenti, quod non iniquè constituerunt: ergo iusto ipsis. Item, quia non minùs valent merces scientis monopolium quàm nesciẽtis, quem tamen ad restitutionem Med. non obligat. Reb. §. meritò tenet in vtroque euentu esse obligationem restituendi, quia pretium eiusdem rei non potest esse simul in se iustum, & iniustum; vel igitur omnes tunc iustè eodem pretio vendunt, vel nulli. Cùm ergo auctores monopolij iniustè vendant, & ad restitutionem teneantur, idem de aliis dicendum erit, licèt eorum aliqui propter ignorantiam inuincibilem à peccato excusentur. Confirmatur, quia pretium factũ cõmune per monopoliũ, vel aliam iniustitiã, quæ cursum iusti pretij impedit, non est iustũ: sed illud quo res distraherẽtur si iniuria abesset iuxta Syluest. *verb. vsura.* 2. *q.* 1. *dicto* 2. quos sequitur Lopez 1. *de contract. c.* 42.

QVARTO modo fit monopolium cùm quis impedit ne maior mercium copia aliunde importetur, vt ipse suas merces cariùs vendat, Num. 7.

in quo euentu multi dicunt teneri ad restitutionem, tum Reipub. in quã caritatem induxit, tum aliis venditoribus, si quod damnũ sunt passi, vel lucrum amiserunt ex eo quòd suas merces non vendiderint in ea c uitate. Ita Syluest. *verb. emptio. q. 3. & verb. restitutio. 3. q. vlt. dicto* 8. Angelus *verb. restitutio. 1. in illa q. incipiente. Quid de illis qui impediunt.* Et Cord. *in Summa. q.* 78. §. *lo segundo lesigue.* Sed Læsius, P. Nau. Arag. s. Vega *verb. monopodios.* Eman. 2. *p. Sum. c.* 82. *n.* 3. dicunt id debere intelligi quando vi, vel fraude impediuit: constat enim si venditores solis precibus sine vlla fraude impediantur merces suas in ciuitatem inuehere, nihil illis damni emergentis, vel lucri cessantis restituendum esse. Quòd autem nec ciuibus restitutio facienda sit, probãt P. Nau. & Læsius, quia ciues non habent ius iustitiæ ad emendum minori pretio, nisi ex suppositione, quòd merces importentur in ciuitatem, & illis vẽdãtur; neque ad hoc vt precibus non impediantur venditores ingredi ciuitatẽ, sed vt non impediantur vi, vel fraude: ergo nulla ciuibus fit iniuria. Dici tamen posset, ciues habere ius vt non cogantur augere pretium, sicut hac via coguntur. Imò Emanuel s. *n.* 4. Vega *casu* 3. Arag. & P. Nau. dicunt, mercatores, qui afferunt merces ad eas statim vendendum, & ad hoc eas exponunt in foro, vel propria officina, si illas abscondant, vt cariùs vendant, peccare contra iustitiam, & teneri ad restitutionẽ excessus, quia Respub. ius acquisiuit ad eas emendum pretio tũc currente: secus si eas attulissent ad seruandam in tempus opportunum. Et Mercado 1. *de contract. c.* 14. docet, habentem plures merces ex necessariis, etiam ex suis fructibus, teneri vendere cùm primùm incipiat necessitas in Repub. Sed hoc non esse vniuersè verum ait Nau. sed cùm quis omnes merces per magnam earum quantitatem emit: secus si mediocrem, prudenter seruabit, quæ caritatem induxit. Consentit Emanuel *illo n.* 3. *in fine.*

DVBIVM XXXIX.

An chirographa credita seu librantiæ, seu pagæ acerbæ & viridis, debitáque immatura possint minoris emi quàm sit summa debita.

SVMMARIVM.

1 *Possunt minoris emi, si debita non sin liquida, &c. vel ratione damni emergentis, vel lucri cessantis.*

2. 3 *Etiamsi nihil horum subsit, posse minoris emi, sententia affirmans refertur & probatur.*

4. 5 *Contraria & vera sententia refertur, & suadetur.*

6 *Contraria sententia argumenta soluuntur.*

CAsvs est, cùm alicui debẽtur centum soluenda post annum, an possit modò aliquis pro illis dare 90. vel 95. Suppono ex omnium sententia posse minoris emi, si debita nõ sint liquida, vel eorum solutio difficilis, vel ambigua sit, aut non sine lite, expensis, laboribus, & molestiis obtinenda. Similiter ratione damni emergẽtis, vel *Num. 1.*

vel lucri cessantis ex emptione, tota difficultas est, an etiamsi nihil horum subsit, possit minoris emi?

Num. 2. CAIET. *verb. vsura, ad nem* cum Ioan. Ripa affirmat. Idem tenet Arm. *eod. verb. num.* 33. *&* 50. Rosel. *verb. vsura.* 2. §. 15. Salon *verb. debitum. n.* 21. Idem docuit olim doctissimus Cardinalis Bellar. Louanij, Parra Romæ, vt ait Læsius *lib.* 2. *c.* 21. *dub.* 8. Malè tribuitur Panor. & Innocentio *c. in ciuitate de vsuris:* nam Panor. nihil dicit: Innocentius verò loquitur de debito periculoso, vt probant Salon, & Syluester š. Id verò tenet Nauar. *c.* 17. *n.* 32. addens, etiam ab ipso debitore posse minoris emi, quod est contra Caiet. š. *casu* 3. & Armil. *n.* 13. & singulare secundùm Mol. *disp.* 361. Id verò tenet Bernardinus Bustius *sermone* 34. apud Adrianum ĵ. & Toletus *lib.* 5. *c.* 31. *in fine:* & Sa š. ait. *Nec apparet cur non liceat idem ipsi debitori facere, quamquam certè aliquid videtur interesse, vt mirum non sit quibusdam improbatum esse: ego faciendum non probarem, factum non improbauerim.*

Num. 3. HÆC sentẽtia suadetur, primò, quia talia iura dũ proponũtur venalia, communi hominum iudicio minoris æstimantur quàm pecunia præsens: ergo minoris emi possunt, quia illud censetur cuiusque rei pretium, quod communis hominum æstimatio statuit. Secundò, minus est habere actionem quàm rem. *l. minus. ff. de reg. iur.* ad quod alia congerit Decius *l. quia act. ff. eod.* Ergo minoris emi poterit etiam ab ipso debitore: non enim est peioris conditionis in emptione illius iuris quod venale exponitur, quàm alij, nisi fortè ipse difficilem se præbeat in soluendo; & ideo ius illud venale exponatur: tũc namque tenetur ex iustitia tollere illam difficultatem, qua sublata non vendetur. Tertiò, iniustæ erunt emptiones censuum personalium, quæ in plurimis locis sunt receptæ, quia in iis nihil emitur aliud quàm ius recipiẽdi quotannis pensiones, quarum aggregatio tãdem superat pretium, quod pro illis datum est: nihil autem refert siue diuisim quotannis, siue totam summam in fine illius tẽporis accipias. Ergo etiam posset minoris emi aggregatum illarum pensionum simul accipiendum. Idem autem est de debitis immaturis: ergo illa etiam possunt minoris emi.

SECVNDA, & verior sententia est, non posse ab eodem, neque ab alio minoris emi. Ita Læsius š. & Mol. oppositam opinionem Nau. dicens improbabilem. Ioan. Med. *de restitut. q.* 38. *dub. vlt. & q.* 1. *de cambiis.* Sotus 6. *Iustitia. q.* 4. *art.* 1. *ad* 3. Syluester *verb. vsura.* 2. *q.* 14. Gabriel 4. *dist.* 15. *q.* 11. *art.* 3. *dub.* 4. Maior *q.* 40. Reb. *de oblig. p.* 2. *lib.* 9. *q.* 13. D. Thomas *opusc.* 67. *ad lectorem Florentinum. & opusc.* 73. *de vsuris. p.* 1. *c.* 8. Anton. 2. *p. tit.* 1. *c.* 8. §. 3. *&* 4. Angelus *verb. vsura.* 1. *n.* 63. *&* 64. Conrr. *de contract. q.* 67. *& duabus sequentib.* Ban. 2. 2. *q.* 77. *art.* 4. *dub.* 5. Arag. *eod. art. in fin.* Salon *q.* 68. *art.* 2. *controu.* 17. Summa Corona *c.* 8. *q.* 7. Emanuel *tom.* 2. *p.* 2. *c.* 83. *n.* 7. Grafis 1. *p. lib.* 2. *c.* 112. *n.* 27. *& sequentibus.* Vega *verb. compras. casu* 9. *&* 10. Mercado 1. *de contract. c.* 12. Valentia 2. 2. *disp.* 5. *q.* 20. *puncto* 2. *conclus.* 5. Cordub. *in Summa. q.* 231. Adrianus *in* 4. *de restitut. vsura. §. occurrit insuper dubium.* Lopez, Angles, & alij. Num. 4.

PROBATVR primò, quia sublata omni difficultate recuperandi debitum, Num. 5.

tum,& omni lucro cessante,& damno emergenti, non minùs valent centum soluenda in futurum quàm centum præsentia:imò tunc tantùm valet ius ad centum, quantùm ipsa centum. Secundò, quia emptor qui ob anticipatam solutionem, quæ est mutuũ virtuale, soluit minùs quàm debet, committit vsuram; sed illa emptio est veluti anticipata solutio, in qua emptor soluit minùs quàm debet ob anticipatam solutionem: ergo est vsuraria. Tertiò, aliàs possent multæ vsuræ palliari: vsurarius enim dicere poterit se nolle mutuare: sed 40. aureis emere 50. postea soluenda, seu obligationem, quam ego mihi impono soluendi 50. Neque est vlla ratio, ob quam si potest minoris emi obligatio antiqua, non possit similiter emi obligatio noua. Quartò, si ius ad centum in fine anni recipienda minùs valet quàm centum præsentia. Ergo siquis occultè accipiat centum præsentia, tenebitur postea ad aliquam restitutionem, quia plus quàm illi deberetur, accepit. Confirmatur, quia sic qui debet cẽtũ post annum, satisfaceret dando nũc nonaginta, cùm per te nonaginta præsentia æquiualeant centum futuris.

Num. 6. AD primum respondeo, chirographam minoris æstimari, vel propter aliquod periculum, aut difficultatem annexam, vel quia qui dat pecuniam præsentem, priuat se aliqua commoditate quam non habet per chirographam. Ad secũdum respondeo, actionem difficilem, litigiosam, aut periculosam minùs valere quàm res ipsa valeat: secus est si omni vacat periculo, incommodo, & difficultate. Vnde Bart. *l. per diuersas. C. mandati.* & Baldus *l. 2. C. ne lite pendente.* dicunt tantùm valere actionem quantùm valet res ad quam est, deductis laboribus, & expensis. Ad tertium respondeo, in redditibus personalibus moraliter semper esse aliquod periculum, & incõmodum ob temporis diuturnitatem: ideo illud ius ad centum in multis annis soluenda, minùs æstimari quàm ipsa centum, vt docet Læsius, & nos cum aliis dicemus *tractatu de censibus.*

DE hoc dubio plura dicimus *tractatu de vsuris.*

DVBIVM XL.

An si solutio debiti certa & facilis sit emptori; dubia autem & difficilis venditori, possit emi minori pretio, vt in debitis à Rege militibus, vel aliis.

SVMMARIVM.

1 *Probabilius est posse minoris emi.*
2 *Sæpe mercatores illi peccant contra charitatem.*

QVIDAM partem negatiuam tenent, quia tũc videtur cessare ex parte emptoris ratio detrahendi de pretio: sed probabilius est posse minoris emi, vt tenet Læsius *s. dubio 9.* & Mol. *disputatione 361. §. illud etiam* Num. 1.

RATIO Læsij est, quia dum librantia, chirographa, aut debita

ta huiuſmodi offeruntur venalia, eorum pretium non pendet ex commodo vnius, vel paucorum, ſed ex publica æſtimatione, qua æſtimarentur ſi publicè ſub voce præconis concurrente tota ciuitate proponerentur. Confirmat Læſius, quia cùm non habeant pretium lege præſcriptum, illud ſumendum eſt ex communi æſtimatione. Ratio verò Mol. eſt, quia pretium iuſtum non eſt quantùm res valet emptori, præſertim ob ſuam induſtriam, vel fauorem apud aliquem: ſed quantùm res ipſa valet in ſe, atque ipſi venditori: quòd verò iſte facilè poſſit ſolutionem, alioqui difficilem obtinere, bonæ ipſius fortunæ deputandum eſt.

Num. 1. Sæpe tamen mercatores illi peccant cõtra charitatem ſi miſeris hominibus, qui per magnam inopiam coguntur eas librantias vẽdere, non ſuccurrant dando eis plus quàm illæ mereantur, cùm ipſi tam ingens lucrum inde reportent. Aduertit tamen Læſius, integrum eſſe iis qui talia chirographa habent, non æſtimare difficultatem, vel incertitudinem ſolutionis debitæ; ac proinde nolle vendere, niſi integrè numeretur tota ſumma: vſu enim receptum eſt vt hæc vendantur quanti vendi poſſunt abſque fraude, & ignorantia intra limites ſummæ contentæ. Illud etiam aduertunt Læſius & Mol. eiuſmodi chirographa non poſſe emi tali pretio à debitore, vel eius miniſtris, quorum officium eſt ea ſoluere; quia ipſi, vt ſic emant, ſunt in cauſa malignæ ſolutionis: qua in re interdum grauiter peccatur à receptoribus, & quæſtoribus Principũ; ſecus tamen ſi quæſtor in cauſa non ſit, & ſcandalũ abſit. Vide Nau. *c. 17. n. 145.*

DVBIVM XLI.

An liceat cariùs vendere dilata ſolutione, ſeu creditò, quàm vendi ſoleat præſenti pecunia.

SVMMARIVM.

1 *Licitum eſt intra limites iuſti pretij.*
2 *Supra pretium ſummum, quo res vendi poterat pecunia numerata, non licet eam vendere ob ſolam dilationem ſolutionis. Probatur n. 3.*
4 *Licitum eſt augere pretium ratione lucri ceſſantis, vel damni emergentis ex conceſſa dilatione ſolutionis.*
5 *Licitum eſt aliquid exigere ſupra pretium iuſtum ratione periculi ſortis. Probatur n. 6.*

DICO primò, intra limites iuſti pretij licitum eſt, vt ſi præſenti pecunia vendebas innmo, vel mediocri, poſſis creditò vendere pretio ſummo; quia omne illud pretium eſt iuſtum, & iuſtè exigi poteſt pecunia præſenti. Ita omnes. Num. 1.

DICO ſecundò, ſupra pretium ſummum, quo res vendi poterat pecunia numerata, non licet eam vendere ob ſolam dilatationem ſolutionis. Læſius *lib. 2. c. 21. dub. 6.* Reb. 2. *part. lib. 9. q. 11.* D. Thom. *opuſ. 67. &* 2. 2. *q. 77. art. 77* S. *art. 2.* Caiet. Arag. Ban. Salon, Valentia, & alij *ibi.* Sotus *6. Iuſtitia. q. 3. art. 2.* Anton. Conrr. vterque Medina, Nauarr. & alij omnes contra Raphaëlem Barnaſum, apud Syluest. *verb. vſura.* 2. §. 1. & Salonem *illo art. 2. controu. 16.* & contra Gerardum Oldonenſem apud Adrianum *q. de reſtitut.* quæ incipit, *occurrit inſuper dubium.* Num. 2.

Num. 3. PROBATVR, quia dilatio solutionis est implicitũ quoddam mutuum: dum enim creditor differt solutionem, perinde facit ac si acceptam à debitore pecuniam eidem mutuet; atqui pro mutuo nihil licet accipere supra sortem: ergo neque vltra iustum pretium pro dilatione solutionis. Sumitur ex Innocentio III. *cap. in ciuitate. & cap. consuluit de vsuris.* Hoc verum est etiamsi tempore solutioni destinato res sit plus valitura, nisi venditor esset eam in id tempus seruaturus. Est contra Caiet. 2. 2. *q.* 78. *art.* 2. *ad* 7. vbi docet, etiamsi non esset in id tempus seruanda, posse vendi pretio currente, tempore solutionis, quia eo tempore impletur contractus, secus si post venditionem pretium crederetur. Opinioni Caietani accedere Conrr. *de contractibus. q.* 61. ait Mol. Ī. & eam videtur tenere Sa *verb. venditio. n.* 7. & Sotus censet nõ esse omnino improbabilem. Nostra tamen sententia est communis; eam tenet Lęsius & Reb. Ī. Med. *de restitut. q.* 38. *cap.* 5. Couar. 2. *Variarum. c.* 3. *n.* 6. Sotus 6. *Iust. q.* 4. *art.* 2. Mol. *disp.* 355. Angles *q. de vsur. ratione emptionis, difficultate* 2. Tolet. *lib. de septem peccatis. cap.* 58. *in fine.* Palacios 4. *de contract. c.* 3. Lopez *in Instruct. conscientiæ, part.* 1. *c.* 216. vbi tamen ponit quinque conditiones, cum quibus opinio Caiet. defendi posset. Probatur, quia eo ipso quòd res traditur pretio credito, fit emptoris: ergo si crescit eius pretium, crescit emptori, ac proinde venditor non potest quicquam pro eo incremento exigere, nisi ipse rem esset seruaturus: tunc enim exigere posset ratione lucri cessantis.

NEC obstat *cap. in ciuitate de vsuris,* decernẽs, aromata quæ ad numeratum venduntur quinque, posse vendi sex ad creditum, si plus, minúsue tempore solutionis valitura putantur, quia loquitur de eo qui rem erat seruaturus, vt exponit glossa, & communiter Doctores, & colligitur *ex c. nauiganti. eod tit.* vbi similis species facti expeditur, vt docent glossæ, & Doctores in earum capita. Mol. Læsius, Reb. Gab. Maior, Med. Sotus, & alij, quos sequitur Couar. Ī. Confirmatur: nam si statim res consumantur, non crescent in valore; quo ergo titulo nisi ratione expectatæ solutionis pro eis maius quàm hìc valeant, recipi potest? Ad fundamentum Caiet. respondetur, contractum statim perfici cùm ad consumptionem & vsum res tradatur, vt colligitur *ex dicto cap. nauiganti.*

DICO tertiò, licitum esse augere pretium ratione lucri cessantis, vel damni emergentis ex concessa dilatione solutionis, vt in mutuo exigi potest aliquid vltra sortem hoc titulo, vt omnes docent. Num. 4.

DICO quartò, etiam est licitum aliquid exigere supra iustum pretium ratione periculi sortis, cui interdum vẽdens creditor exponitur, & ratione expensarum, & molestiarum, quas timet in recuperanda sorte. Posteriorem huius conclusionis partem docent omnes; priorem tamen negant Sotus 6. *Iustitiæ. q.* 4. *art.* 1. *ad* 2. Nauarr. *cap.* 23. *n.* 81. Lopez *in Instruct. conscient. part.* 2. *c.* 220. & 1. *de contractibus. c.* 36. & 37. Toletus *lib. de septem peccatis. c.* 51. Garsia 1. *de contract. c.* 23 *ad medium.* Palacios *lib.* 4. *c.* 3. *conclus.* 8. Bannez 2. 2. *q.* 77. *art.* 4. *dub.* 6. Cõrradus *q.* 231. §. *hic etiam.* Sed illam partem docent Med. *de restitut.* Num. 5.

restitut. q. 38. §. *ad* 3. *causam. & in* 4. *causa.* P.Nauarr. 3. *de restitut.c.* 2. *part.* 1. *dub.* 11. §. *vna hac. num.* 105. *& sequeti.& part.*2.*dub.*10.*c.*3.*n.* 342.Mol. *disp.*304.*&* 356.Læsius *lib.*2.*c.*21.*dub.* 6.*& c.* 23. *dub.* 4. *n.* 43. Valentia 2. 2.*disp.*5.*q.*20.*puncto* 2.*conclus.*4. Arag. *q.*77. *art.* 4 Salon *q.*78.*art.* 2. *controu.* 26. citans Pennam. Sa *verb. venditio.n.*3.Cordu.*in Sum.q.*84.§.*tan poco se iustifica.* Emanuel 2.*part.Sum.c.* 83. *n.*3.Gab. citans Angelum 4. *dist.* 15. *q.* 11. *art.* 1. §. *ad idem etiam.* & D. Thomas *opusc.* 73.*de vsuris.*

Num.6. PROBATVR primò, quia exponere se tali periculo est pretio æstimabile omnium iudicio: ergo pro eo potest aliquid exigi. Secundò,quia venditor potest petere fideiussorem, qui vt periculum illud in se suscipiat, potest iustum pretium stipulari:ergo si emptor cupiat venditorem illud in se suscipere, poterit venditor iustum eius pretium exigere. Vide Læsium *dub.* 13. vbi id pluribus confirmat, & ad rationes aduersariorum respondet, vt & nos *tract.de vsuris, dub.* 22. Quanuis Reb. *de obligationibus. part.* 2. *lib.* 9. *q.* 12. contrariam opinionem teneat cum Conrrado *de contract. q.* 59. *corollario* 1. *&* 2. *post* 3. *conclus. & arg.*2.*post.* 4. & Gutierrez *in quæst.canonicis. cap.* 39. *num.* 30.

DVBIVM XLII.

An merces pretiosæ maritimæ, quæ in magna quantitate non nisi ad creditum vendi solent, possint pluris creditò vendi quàm numerata pecunia.

SVMMARIVM.

1. 2 *Varia auctorum rationes, quare id iniustum sit,& palliata vsura.*
3 *In quo casu possit quis carius vendere dilata solutione, quàm pecunia numerata.*

ALIQVI affirmant id esse iniustum, & vsuram palliatam, quia vendere creditò maiori pretio quàm sit summum pecunia numerata, est ob mutuum virtuale aliquid vltra sortem accipere. Ita Nauar. *c.*23.*n.* 82. *& concilio* 32.*de vsuris.* Medina *de restitut. q.* 38. *cap.* 6. Gutierrez *in quæstionibus canonicis. c.* 39. *n.*41. Garsia 1.*de contract.c.*24.Palacios *lib.* 4. *c.* 13. Valentia 2. 2. *disp.* 5.*q.*20.*puncto* 2. §. 8.*conclus.*6. Angles *q. de vsura ratione empt. difficultate* 1. imò olim Sotus, vt refert Bannez. Alij verò, quia iste contractus multis in locis est vsitatus, eum iustificare contendunt. Sotus 6.*Iust.q.*4. *art.*1.*ad* 4. Victoria, & Canus *in scriptis.*2. 1. *q.* 78. *art.* 2. quos referunt, & sequuntur Salon *ibi. controuersia* 24. Bannez *q.* 77. *art.* 4.*dub.*9.Lopez 2.*part.Instruct.conscientiæ. c.* 64. aliàs 214. Toletus *lib. de septem peccatis.cap.* 50. *in fine.* Mol. *tom.* 2.*de Iust. disp.* 357. Læsius *lib.* 2.*c.*21. *dub.*6.*dicto* 5. Reb.*de oblig.part.*2.*q.*14. *in fine.* Colligitur ex Sa *verb.empt.n.*4. propendet Cordubensis *in Summa. q.* 85.*dub.*2.tenet Mercatus 1.*de cõtract. c.* 13. defendi posse, licèt oppositum sit tutius:tradit Couar.2.*Var.c.*3.*n.*6. citans Salicetum, & Decium. Ratio Soti,& Couar.est, quia in iis mercibus cùm non soleant, nec possint in Num. 1.

magna

magna quantitate emi pecunia numerata, cùm nec colligi debeat ex eisdem mercibus minutiùs venditis ab emptoribus, valor earum ad creditum in magna quantitate non debet sumi ex pretio ad numeratum currenti; sed aliunde: idque censebitur iustũ, quod homines mercaturæ periti iudicabunt attentis omnibus circunstantiis. Cùm igitur illi iudicent iustum esse pretium ad creditum, maius quàm illud quo merces distrahuntur in parua quãtitate, annumeratum pro sumptibus faciendis in portu, illud erit iustum pretium.

Num. 2. RATIO verò Mol. & Læsij, quæ est præcedentis explicatio, est, quia cùm istæ merces nõ possint ea copia, qua Reipub. expedit, & emptores desiderant, præsenti pecunia vendi, necessarium fuit institui modũ creditò eas vendendi, qui facit vt mox plurimi emptores sese offerant, quorum copia pretium auget, & sic non vendũtur pluris quàm præsenti pecunia præcisè obligatione solutionis: sed quia iste modus vendendi per accidens facit pretium crescere alliciendo copiam emptorum. Sed ratio sic explicata difficultatem habet, quia inde fieret, omnes merces vendi posse cariùs creditò quàm pecunia præsenti, quia si creditò vendantur, plures emptores habebunt. Consequens est falsum. Ergo multitudo emptorum nata ex isto modo vendendi pretium auget; vnde aliter iustificari prædicta venditio debet, nimirum, vt ait Bannez, Salon, Reb. Mercatus, & Lopez, asserendo merces illas posse creditò vendi eodem pretio, quo vendi possent pecunia numerata, si adesset, licèt non sic vendantur de facto, quia tanta vis pecuniæ non adest: sed colligenda est ex eidem mercibus paulatim venditis ab ementibus illas in magna quantitate.

IVXTA hanc doctrinam non constituuntur duo pretia de iure, vnum pro venditione ad creditum, aliud ad numeratum; & non esse constituenda colligit Reb. *ex c. in ciuitate. c. consuluit. 5. nauigamti, de vsuris.* & ex vsu, quia in nulla Repub. constituuntur. Ergo ex numerato quod merces iure merẽtur, sumi debet iustũ pretium earũ creditò vẽdendarũ.

Num. 3. SED vrgebis, quia si pretium iustum mercium quæ creditò venduntur in magna quantitate, longè maius est quàm quo venduntur de facto in minori quantitate; hoc erit iniustum respectu ementium, maximè cùm modus vendendi minutim augeat pretium, vt superiùs diximus. Respondeo, fieri posse, vt ementes minutim pecunia numerata, nimirum quia emunt infra iustum pretium infimum; & iste est casus quem ponit Rosel. *verb. vsura. 2. q. 13.* in quo licitum sit vendere maiori pretio ad creditum, quàm pecunia numerata: fieri etiam potest vt neutri peccent, videlicet si emptores pecunia numerata emant pretio infimo, & venditores pecunia credita vendant pretio summo: & hunc casum ponit Læsius §. addens, venditoribus illis fere semper esse incommodam illam dilationem solutionis; nam sæpe videmus postquam creditò vendiderunt, eos agere cum emptoribus de anticipãdo termino remittendo 8. vel 9. in 100. per annum, vel plus, minúsue secundùm numerum mẽsium. Itaque in taxando illo pretio potuit haberi etiam ratio illius incommodi, nec refert quòd:

quòd aliquis in particulari hoc incommodum non ſentiat, quia non ideo ceſſat pretium commune. Conſonat Sa *verb. venditio num.* 7. dicens, poſſe quẽ dilata ſolutione cariùs vẽdere certum mercium genus ob lucrum ceſſans, & ob laborem probabiliter ſubeundum in recuperando pretium, vel expenſas in eo facienda, etiamſi poſtea nullus labor accidat, aut expenſæ. Iuxta hanc doctrinam duo ſunt pretia in iis mercibus, vnum pro venditione ad creditum, aliud ad numeratum; quæ pretia ſeruando nec emptores, nec venditores peccant.

SIMILITER duo pretia conſtituunt Bannez, & Salon. Vnum, quo venduntur merces in magna quantitate ad creditum, aliud ad numeratum, quod vilius eſſe dicunt, quia illi venditores compulſi neceſſitate præſentis pecuniæ, vt ſumptus faciãt in portu, vltroneas offerunt merces, & quia paucos habent emptores pecunia numerata.

DVBIVM XLIII.

An liceat minoris emere anticipata ſolutione, ſaltem cùm res illæ eo tantùm modo emi ſolent, vt lanæ, &c.

SVMMARIVM.

1. *Infra pretium infimum non licet emere præcisè ratione anticipatæ ſolutionis.*
2. *Probabile eſt, has emptiones eſſe iuſtas.*
3. *Quibus rationibus poſſint huiuſmodi emptiones iuſtificari.*

Ioan. de Salas.

RESPONDETVR, infra pretium infimum non licere emere precisè ratione anticipatæ ſolutionis, quia hoc eſſet lucrari vltra ſortẽ ratione impliciti mutui, quod eſt vſura, ratione tamen lucri ceſſantis, vel damni emergẽtis licere. Item ratione periculi fraudis in venditore, quòd vel merces non tradet, vel non ſinceras, vel non ſtato tempore: hæc enim omnia pretio æſtimabilia ſunt, & quando merces ſunt tales quæ emi commodè non poſſunt, nec ſolent, niſi anticipata ſolutione, vt lanæ in Flandriam transferendæ minoris emuntur anticipata ſolutione, quàm valeant tempore traditionis, quas emptiones multi damnant, vt Medina 1. *Summa. c.* 14. §. 23. *reg.* 2. *c.* 22. Garſia 1. *de contract. c.* 24. Nauar. *c.* 23. *n.* 82. *& conſilio* 32. *de vſuris.* Valentia 2. 2. *diſp.* 5. *q.* 20. *puncto* 2. §. 8. Ioan. Med. *de reſtitut. q.* 38. *c.* 6. Mercado *lib. de vſuris. c.* 2. Gutier. *canonicis quaſtionib. c.* 39. *n.* 43. & 44. Palacios 4. *de contract. cap.* 3. §. *hoc exploſo.* Reb. *de obligationib. p.* 2. *lib.* 9. *q.* 11. *n.* 9. Pedraza *ad* 7. *præceptum dicto* 13. Sarabia, Aluernoz, & alij. Num. 1.

PROBABILE tamen eſt, has emptiones iuſtas eſſe, vt docet Soto 6. *Iuſtit. quæſt.* 4. Cordub. *in Summa. quæſt.* 85. Mol. *diſp.* 359. & 360. Læſius *lib.* 2. *cap.* 21. *dub.* 7. Tolet. *de ſeptem peccatis. cap.* 50. *in fine.* Angles *quæſt. de vſura ratione emption. art.* 1. *difficultate* 1. Palacios 5. Caietanus *verb. emptio* 9. *capite* 3. Sa *verb. emptio numer.* 4. Bannez 2. 2. *quæſt.* 77. *artic.* 4. *dubio* 10. Salon *quæſt.* 78. *articul.* 2. *controuerſia* 23. Emanuel 2. *parte* Num. 2.

*Summæ.c.*83.*n.*2.Lopez 1.*de contractibus.c.*41.*&* 2.*p. Instr. conscientiæ.c.*65. aliàs 215.citans Victoriam, Pēnam, Canum, & Doctores Parif. Optimè præit Læsius quinque rationibus, in quibus fere omnes citati cōueniūt.

Num.3. Ego solum aduerto has emptiones primò iustificari posse, dicendo fieri infimo pretio iusto. Secundò, si fiant minori pretio quàm sit infimū iustum, dicendo minoris emi merces propter periculum non recipiēdi ipsas, aut non sinceras, aut non stato tempore, aut non sine lite, & expensis. Tertiò, ob lucrum cessans, & damnum emergens ex anticipata solutione: possent enim emptores per cābia, & alias negotiationes lucrari. Quartò, quia sic emendo multiplicantur venditores, & sic minuitur pretium. Quintò, quia communis indigentia & necessitas venditorum, maximè si vltrò, & rogando offerant merces, diminuit pretium. Sextò, quia si lanæ omnes emerentur numerata pecunia tempore tonsionis, seu traditionis, viliùs venderentur propter earum multitudinē, & venditorum necessitates, quæ in causa essent, vt emptores rogarētur, maximè ad euitandos sumptus in eis conseruandis.

DVBIVM XLIV.

Vtrùm, si sciam occultè debitorem meum non esse soluendo, possim iis quid nesciunt vendere illud debitum pretio ordinario.

SVMMARIVM.

1 *Id foret contra iustitiam.*

Espondetvr, id fore non solùm contra charitatem, sed etiam cōtra iustitiam, quia illud debitum est defectuosum, & vitiosum: iniustitia autem est, vt vidimus, vitia mercium non manifestare, aut saltem iuxta earum exigentiam in pretio non descendere. Vide Læsium *lib.* 2.*c.*21.*dubio* 10. Num.1.

DVBIVM XLV.

Vtrùm is, cui aliquid traditum fuit vendendum, possit sibi aliquid ex pretio retinere, si pluris vendiderit quàm ei sit à domino præscriptum.

SVMMARIVM.

1 *Tenetur excessum domino restituere, si vendidit supra summum pretium.*

2 *Si vendat pluris intra latitudinem iusti pretij, non potest excessum reseruare, si accipit mercedem pro labore: vel hoc officium suscepit vt seruus, vel gratis, vel vt amicus.*

3.4.5 *In tribus casibus potest venditor excessum sibi reseruare.*

6 *In quo casu non possit.*

Ico primò, si vēdidit supra pretiū summū, tenetur excessū emptori restituere, vt docet Angelus *verb.emptio.*§.28.Nau. *c.*23.*n.*97.Ledes.Eman.Tab.&alij ꝗ. Num 1.

Dico secundò, si vendat pluris intra latitudinem iusti pretij, non potest excessum illū sibi accipere, si vel mercedē pro suo labore accipit, vel est in famulatu, vel gratis hoc officiū præstādum suscepit vt amicus: nullum Num.2.

nullum enim habet titulum legitimum, quo possit aliquid ex pretio vsurpare; non enim ratione rei venditæ, cùm hæc non sit ipsius; nec ratione industriæ, vel ministerij, quia pro eo mercedem accipit, vel si non erat in ministerio, gratis onus suscepit. Ita Læsius *lib. 2. c. 21. dub. 18.* Mol. *disp. 366.* Ledes. *2. p. Sum. tract. 8. c. 32. conclus. 17. difficultate 2.* Emanuel *2. p. c. 78. n. 4.* Nau. *s.* Ioan. Bap. Conrr. *in Sum. q. 133.* Syluest. *verb. emptio. q. 24.* cũ Anton. *3. p. tit. 8. c. 3. §. 4.* Archid. Ros. Ioan. Paulo, & Ioan. de platea. Nau. *s.* Maior. *4. dist. 15. q. 41. ad 5. argumentum.* Iason. *§. act. inst. de actionibus.* Tabiena *verb. emptio. q. 19.* Caiet. *verb. proxeneta.* Graf. *1. part. lib. 2. c. 16. n. 26.*

Nec obstat id quod in cõtrarium mouit Angelum, quòd dominus minus rei vendendæ pretium determinauerit, quia ille solùm petiit ne vẽderet infra; non autem ne supra, si fortè occasio ita ferret.

Num. 3. Dico tertiò, facta debita diligẽtia, vt quanti possit intra latitudinẽ iusti pretij rem venderet, posset mediator pretio quod alij obtulerunt, eam sibi vendicare, & si postea maiori pretio alteri vendat, excessum sibi retinere. Læsius, & Nauar.

Num. 4. Dico quartò, si interueniat pactum tacitum, vel expressum, vt solùm redderet domino decem, & si quid vltra inueniret, id sibi vsurparet, illud ad mediatorem pertinere. Ita omnes citati. Ex sola tamen pretij designatione non censetur dominus hoc pactum facere: secus si rem proxenetæ vendendam tradidit designato illo pretio, & non promisso stipendio; quia tunc censetur excessum dare in stipendium, nisi notabiliter sit maius officio. Ledes. Grafis, Nauarr. Conrr.

Dico quintò, si ille maiorem diligentiam adhibuit quàm deberet, vt si iussus vendere in hac ciuitate, vbi non inuenit vltra decem, profectus est in aliam, vbi inuenit duodecim; potest duo illa sibi retinere. Mol. Led. Emanuel, Nauarr. & Graf. Gab. *4. dist. 15. q. 10. art. 3. dub. 4.* Idem est si alia industria non debita rem meliorauit. Quæ omnia his verbis complectitur. Sa *verb. venditio. n. 11.* *Si pluris vendidisti quàm rei dominus constituerat, teneris ei totum reddere, nisi tacitè donauerit, vel opera tua illud quod amplius est, meruerit, vel industria partum sit.* *Num. 5.*

Dico sextò, si quis rogatus ab alio emat ei rem decem, quam potuit emere duodecim, nihil potest sibi retinere, si adhibere debuit diligentiam sufficientem ad emendum rem decem. Molina *s.* qui etiam docet, sartores, qui pro aliis emunt, & dicunt illis mercatores, se in ipsorum gratiam minoris rem vendere quàm essent vendituri, nihil posse sibi retinere, quia mercatores falsò hæc dicere solent, vt alliciant sartores ad emendum ab illis. *Num. 6.*

DVBIVM XLVI.

Quando res in solidum ex interuallo duobus sit vendita, vtri debeatur.

SVMMARIVM.

1 *Qui Doctores de hac re disputent.*
2 *Si neutri sit res tradita, debetur priori.*
3 *Si tradita est secundo emptori; primo autem tantùm vendita, debetur secundo.*
4.5.6.7.8.9 *In hac doctrina sex maximè*

mè notæ præ occulis habendæ sunt.
10 *In casu dubio res priori emptori adiudicanda est.*

Num. 1. DE hac re conformiter tractant Læsius *lib. 2.c.21. dub.* 19. Mol. *disp.* 369. Reb. *part.* 2. *lib.* 9. *q.* 17. *sect.* 3. Lopez 1. *de contract. c.*8. *pag.* 24. Morla *in Empor. part.* 1. *tit.* 9. *in proœmio. n.* 48. *& sequentibus.* Ant. Gomez *tom.* 2. *Var. c.*2. Couar. 2. *Var. c.* 19. Gutier. *de iuramen. confirmatorio. part.* 1. *c.* 10. *& repetitione legis, nemo potest de legat.* 1. *n.* 4. Decius *reg. cōtractus. n.* 18. *de reg. iur.* Tiraquel. *de retract. conuentionali.* §. 3. *glossa vnica. n.* 5.

Num. 2. DICO primò, si neutri sit tradita, debetur priori, quia est melioris conditionis, & iniustè vendita est posteriori. Ita omnes citati, & alij. Facit regula iuris in 6. *Qui prior est tempore, potior est iure.*

Num. 3. DICO secundò, si tradita est secundo emptori, primo autem tantùm est vendita, debetur secūdo, vt docent citati, & communis *ex l. quoties. C. de rei vend. in proœmio, & fin. & l. tradit. C. de pactis. l.* 50. *tit.* 5. *partita* 5. 4. *Lusitanarum ordina. tit.* 28. Ratio est, quia solo contractu absque traditione nō acquiritur dominium, exceptis quibusdam casibus, de quibus Læsius *cap.* 3. *dub.* 3. & nos ǰ. Idem est, si postquam promisi, vel donaui rem vni, tradidi alteri, si postquam locaui vni domum, eam habitandam concessi alteri. Couar. & Læsius, imò Couar. *de sponsalibus. part.* 1. *c.* 5. *n.* 9. Reb. Gutier. & Læsius dicunt, etiamsi contractus cum priore sit firmatus iuramento, posteriorem proferendum esse cui res est tradita. Idem tenet Morla cū Immola, & Iasone *dicta l. quoties.*

SED nota primò, hoc nō procedere Num. 4. in iis euentibus, in quibus peculiari iure ex solo contractu absque alia traditione trāsfertur dominium, vt si aliquid vēditum, aut donatum sit Ecclesiis, locis piis, aut ciuitatibus iuxta *legem fin. C. de sacr. Eccl.* tunc enim dominium transfertur per solum contractum sine traditione, vt ait glossa receptà *l. sine autem.* §. *si duobus. ff. de publicanis.* Vnde non poterit secundus emptor, vel donatarius per traditionem dominiū acquirere: secus si res solū sit promissa, quia promissio facta pio loco, & alteri non transfert dominium, nec tribuit ius in re: vnde si res Ecclesiæ promissa, alteri donatur, vel tradita fuerit, huius erit. Hoc notabile habent citati, & alij *l. quoties. C. de resc. vend.*

SECVNDO nota, nō habere etiam Num. 5. locum quando priori emptori in securitatem contractus res fuit hypothecata: tunc enim secundus emptor per traditionem non poterit eius dominium comparare, vt tradunt omnes citati *ex l. si creditor.* §. *fin. ff. de distract. pignorum.* Et ratio est, quia qui habet pignus, est simplici creditori preferendus, maximè in ipso pignore.

TERTIO nota, si secundus emptor Num. 6. mala fide egit, conscius nimirū prioris contractus, prior poterit rem ab eo euincere tamquam in fraudē ipsius alienatam. Ita citati ex glossa communiter recepta *c. si tibi absenti, de regulis iuris in* 6. Sponte tamen eam priori tradere non tenetur, nisi fortè induxerit emptorem vt eam sibi venderet; quo casu est causa iniusta

iusta damni quod prior per illam venditionem incurrit, vt docet Læsius. Si autem non sit conscius, non poterit ab eo euinci, nisi fortè prior titulum emptionis, vel alium onerosum habeat: secundus verò titulum donationis, tunc enim etsi secundus inscius fuerit prioris cõtractus, tamẽ prior poterit illam euincere, vt colligunt Doctores *ex l. ignoti. C. de renoc. iis quæ in fraud. cred.* Ita citati. Donatarius tamen non tenetur illam sponte tradere; sed solùm si emptor illam intra tempus iure constitutum exigat. Læsius, Mol. & alij.

Num.7. QVARTO nota, si res tradatur posteriori emptori, priorem habere actionem contra venditorem, vt soluat quantùm intererat rem sibi tradi, præter alias pœnas quæ habentur in iure ciuili, & Regio; inter quas vna est quòd vẽditor tenetur de crimine falsi, *l. qui duobus, ad leg. Corneliam de falsariis.* Iason plenissimè *dicta l. quoties.* De hoc notabili vide Reb. s. & Nauar. *concl. 12. num. 3. de voto.*

Num.8. QVINTO nota, etiãsi res sit tradita secũdo emptori, si nõ soluit, neque obtulit pretium, nec creditum est, nec pro soluto habitum, non transferri dominum in ipsum. Ideo nõ fore præferendum probat Reb. ex legibus Castellæ, & Lusitaniæ, & Mol. *disput. 338.* & iure communi.

Num.9. SEXTO nota ex Morla, in Regno Valentiæ, etiamsi res sit tradita secundo, & sit in possessione, præferri primum.

Num.10. DICO tertiò, si vterque emptor affirmet rem sibi priùs traditam fuisse, nec liquere possit vtri priùs sit tradita, adiudicãda est priori, quia seclusa traditione ius prioris est potius: ergo in dubio huic fauendum, nisi fortè posterior numerauerit pretium, prior verò nihil: tunc enim prẹsumptio est posteriori factam traditionem. Ita Couar. Reb. & Læsius ex Bal. & aliis.

DVBIVM XLVII.

An fas sit vendere, conficere, locare, dare, aut ministrare aliis eas res, quibus ad peccatum sunt abusuri.

SVMMARIVM.

1 *Qui affirment hoc nefas esse absolutè.*
2 *Non licet illa facere, vt alij rebus illis malè vtantur.*
3 *Non curiosè examinandæ sunt ementium intentiones.*
4 *Licitum est vendere res indifferentes ad bonum, & ad malum vsum, modò adsit causa proportionata.*
5 *Ocurritur obiectioni cuidam.*
6 *Ex dictis aliqua inferuntur, aliquorum limitationes improbantur; tradita explicãtur n. 7. 8. 9. 10. 11. 12.*

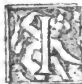

IN hac re aliqui nimis strictè & scrupulosè loquũtur, vt Ioannes Med. *de restitut. q. 30. §. dicendum.* Num.1.
Syluester *verb. has. quæst. 3. & sequent.* Nauarr. *c. 17. num. 195. & c. 21. n. 26. & cap. 23. n. 90.* absolutè dicentes nefas esse vendere, cõficere, locare, aut dare aliis res quibus scias, formides, aut formidare debeas ad peccandum abusuros. Quo etiã modo loquũtur Gab. *4. dist. 16. quæst. 3. artic. 3. dub. 6.*

Anton. 2. *part. tit.* 1. *c.* 23. §. 13. Rosf. *verb. Iudæus.* 2. *n.* 3. Ostiensis, Archidia. Guillelmus Parisiensis, Summa Pisana, & alij. Quam sententiam eligit Palacios 2. *de contract. cap.* 9. & Conrr. *in Sum. q.* 169. licèt cõtrariam censeat probabilem.

Num. 2. Dico tamẽ primò, nullo modo licet illa facere, vt alij rebus illis malè vtantur. Conclusio est manifesta, & communis.

Num. 3. Dico secundò, non esse curiosè scrutandas, & examinandas intentiones ementium, conducentium, aut recipientium res, quibus possunt bene, aut malè vti, an ad bonum, vel ad malum vsum eas velint; quia hæc est perniciosa curiositas, vt dicunt communiter Doctores.

Num. 4. Dico tertiò, res indifferentes ad bonum, & ad malum vsum licitum esse vendere, facere, locare, aut tradere iis quos noueris illis ad peccatũ abusuros, modò adsit causa rationabilis, & proportionata, aliàs non. Ita docet expresse Syluester *verb. infidelitas. q.* 4. Valentia 2. 2. *disp.* 5. *q.* 10. *puncto* 5. Sa *verb infidelis. n.* 1. Reb. *de oblig. part.* 2. *lib.* 9. *q.* 18. *sect.* 3. Anton. 2. *part. tit.* 1. *c.* 9. §. *vlt.* Maior 4. *dist.* 15. *q.* 35. Adrianus *q.* 3. *de Baptism.* quæ incipit, *Tertiò videndum. & quodl.* 3. *art.* 2. qui citant Palud. Ricardum, Monal. & Astensem, & causam rationabilem esse putãt, necessitatem, vel vtilitatem aliquam, intellige proportionatam qualitati peccati. Maior enim causa requiritur ad excusandum à peccato eum qui tribuit materiam, instrumentum, vel occasionem maioris mali, quàm minoris, & peccati interni, seu volũtatis peccandi, quàm executionis externæ, qua ipsum peccatũ consummatur, vt cùm aliquis est paratus ad mutuandum sub vsuris, vel ad fornicandum, quia actus externus nullam malitiam addit interno; & maior causa requiritur quando peccatum est certò futurum, quàm cùm solùm est opinio, vel formido de eius futuritate. Similiter, quando peccatum nocet communitati, vel tertiæ personæ, quàm cùm soli peccanti, & quando aliàs peccatum, vel damnum non fieret, quàm cùm re ipsa futurum esset, quia non deesset alius qui res illas venderet, vel daret.

Si obiicias: non excusabor à peccato homicidij si occidam Titium, quãuis certò sciam ab alio fore occidendum: ergo neque à peccato scandali si rem vendam abusuro illa, licèt sciam non defuturum alium qui eidem vendat. Respondet bene Reb. negando consequentiam, quia homicidium est intrinsecè malum: venditio autem solùm est malum quatenus sit occasio, & causa sine qua peccatum, vel damnum non fieret, & nullus finis, nullàque ratio inueniatur quæ ipsam honestare valeat. Vnde iam probatur conclusio, quia istæ actiones non sunt intrinsecè malæ: ergo possunt honestari ex aliqua rationabili causa sine qua malę erunt: quia non est faciendum sine causa rationabili id vnde resultat peccatum, vel damnum proximi. Num. 5.

Ex quibus meritò infert Reb. falsò, vel diminutè locutos fuisse aliquos, qui dictas actiones iustificant nulla facta mẽtione causę rationabilis, vt Caiet. 2. 2. *q.* 1. *art.* 4. §. *vlt. & q.* 147. *art.* 4. *ad finem. & q.* 169. *art.* 2. *circa respons. ad* 4. *& tom.* 1. *opusc.* 31. *respon.* 13. Nauar. *c.* 17. *n.* 195. *post medium. & c.* 19. aliàs 20. *n.* 16. *& c.* 21. *n.* 26. Num. 6.

n.26. Armil. *verb. ars. n.* 4. Mol. *tom.* 2. *disput.* 500. *casu* 27. Med. 1. *Summa. c.* 14. §. 25. *in fine.* Angelus *verb. infidelitas.* §. 1. Bannez 2. 2. *q* 10. *art.* 11. *& q.* 77. *art.* 4. *dub.* 1. Aragon *eod. art.* Salon *ibi. controu.* 2. cum Victoria *in scriptis.* Cordu. Sa, Vega, Emanuel, Grafis, Lopez, Ledes. alij ſ. citandi.

Num. 7. SECVNDO patet, immeritò adhiberi alias limitationes. Prima eſt à Cordubenſi *in Sum. q.* 9. & Sa *verb. venditio. n.* 24. licitè abuſuris vendi indifferentia, niſi ſcias illos emere ad abutendum. Sed hæc limitatio falſa eſt: nam etiamſi quis vendat illis, quos ſcit velle ad abutendum, non peccat ſecundùm communem Doctorum, ſi ex neceſſitate, vel alia cauſa rationabili vendat, vt cùm quis Iudæis vendit agnos, vel ramos, quos volunt ad celebrandum feſtum Phaſe, vel Tabernaculorum, quod præcipuè procedit quando certum, vel probabile eſt, emptores mutaturos intentionem.

SECVNDO limitant Bart. Med. ſ. Vega *verb. compras. casu* 65. Emanuel 2. *part. c.* 66. *n.* 13. Lopez 1. *de contract. cap.* 8. *& in Instruct. conſcientiæ. part.* 1. *c.* 59. Salon, & alij, niſi emptor re empta eſſet abuſurus in iniuriam proximi, vt ſi luſurus ſit res alienas vel cum fraudibus. Sed iſta limitatio falſa eſt, & contra Reb. Ban. & Arag. alióſque communiter concedentes poſſe vendi fucos, monilia, & veſtes fæminis abuſuris illis ad adulteria: item poſſe vẽdi taxillos, aleas, latrunculos, & cartas luſorias iniuſtè luſuris; poſſéque deponi pecunias apud vſurarium, qui illis exercebit vſuras, vt tenet D. Thomas *de malo, q.* 13. *art.* 4. *ad* 18. *&* 2. 2. *q.* 78. *art.* 4. *ad* 3. Mol. *diſp.* 331. Tab. *verb. vſura.* 8. *q.* 4. *&* 5. & alij.

SI obiicias, quia non licet arma dare abuſuris illis ad iniuſtã occiſionem, vel percuſſionem: ergo neque pecuniam abuſuro ea ad vſurarios contractus. Reſpondent Bannez, & Arag. non eſſe ſimile, quia vſurarius non eſt iniurius cum violentia, ſicut homicida, vel percuſſor: imò iniuria ei fiet ſi vſurarius per vim impediatur dare illi mutuum ſub vſuris, cùm aliter dare non vult. Sed hæc differentia nullius moment videtur. Vnde reſpondetur ſecundò, ex cauſa etiam eſſe licitum vendere, vel dare arma iniuſtè occiſuro, vel percuſſuro, vt ait Adrianus *locis citatis*, & Sa *verb. venditio. n.* 24. *& verb. peccatum. n.* 9. vt ſi mihi minitetur mortem niſi arma dedero, vel oſtendero, &c. Num. 8.

TERTIO limitãt & Bart. & Med. vt non poſſimus vendere quæ contra diuinum cultum ordinata ſunt, videlicet ex ſua inſtitutione, vt idola, & Meſquitæ Gentilium, Synagogæ Iudæorum, veſtes Sacerdotales ſuperſtitioſis vſibus accommodatæ. Eandem limitationem poſuére Caiet. *opuſc. citato. &* 2. 2. *q.* 169. *art.* 2. *ad* 4. Salon, Reb. & alij ſ. Hanc tamen limitationem impugnat Valentia 2. 2. *diſp.* 1. *q.* 10. *puncto* 5. quia etiam inſtitutis ad malum vſum poſſunt homines bene vti, vt cõuertẽdo Synagogas, fana, & Meſquitas Gentilium in Eccleſias, ex veſtibus Sacerdotalibus, & idolis faciendo alias veſtes, vel imagines, vel certè eas comburẽdo. Et venena poſſunt emi, vt effundantur, vel noxia animalia interficiantur, vel aliis vſibus vtiliter accommodentur: ergo licitũ erit hæc vendere abuſuris, ſi iuſta cauſa venden

vendendi interueniat. Communiter autem hæc venduntur, vt alij abutantur, & ideo dixit D. Thom. venditionem esse illicitam, quia est directè cooperari peccato illorum, vt explicat Valentia: non tamen mihi placet quod absolutè ait *disp.* 5. *q.* 20. *puncto* 5. peccatum esse, vendere indiscriminatim cartas lusorias, ornamenta quædam, cibos lasciuos, arma offensiua, & similia, quanuis liceat locare domos meretricibus, & vsurariis, aliisque peccatoribus qui illis abutantur: eadem enim ratio de loco, & de materia, quidquid ille dicat. Ergo si licitum est locare domos meretricibus, & vsurariis, licitum erit vendere cartas lusorias.

Num. 9. SPECIALITER autem prohibitum est *c.* 1. *de vsurar. in* 6. locare domum vsurario alienigenæ, vt *ibi* notat Valentia cum Nauarr. *c.* 17. *num.* 195. Vega §. cũ Ros. *verb. restitutio.* 9. §. 34. Tab. *verb. vsura.* 1. *q.* 5. Franc. *verb. ara. consil.* 158. qui inde colligũt licere domum locare vsurario indigenæ. Sed Læsius *lib.* 2. *c.* 24. *dub.* 7. addit, illum Textum nõ videri multis locis seruari: nã passim à Principibus, & Rebuspub. admittuntur alienigenæ vsurarij, Episcopis minimè contradicentibus.

Num. 10. VIDETVR Læsius *ibidem* indicare solùm licere locare domos meretricibus quando à Repub. permittuntur, vel non sunt defuturi alij qui domos eis elocent. Sed istæ limitationes non sunt necessariæ: ex causa enim citra hos euentus possunt illis locari. Vnde etiam fallitur Salon dicens, non licere illis domos locare, si honestas vicinas peruersuræ sunt. Falsò etiam Vega, Bãnez, Aragõ & Emanuel §. *n.* 14. Ledes. 2. *part. tract.* 8. *c.* 32. *post* 15. *conclus.* aiunt, non posse vendi ornatum accommodatum ad scandalizandum honestam aliquam personam: nam hoc etiam ex causa rationabili licet. Sic etiam Caiet. 2. 2. *q.* 162. *art.* 2. *in fin.* ait, artifices qui ex causa inueniunt superflua, & curiosa, posse excusari: falsò tamen ipse Caiet. *opusc. citato* affirmans licitum esse ministrare alicui cibos quibus ieiunium scio soluturum, negat posse ei ministrari vinum quo scio se inebriaturum; eadem enim ratio est. Vnde etiam malè Emanuel §. *n.* 15. putat peccatum esse, dare vinum se inebriaturo: meliùs Ledes. docet probabile esse, non esse peccatum, si inde non sit processurum damnum tertij, quanuis ex causa etiam in hoc casu liceret. Imò Sa *verb. ieiunium. n.* 15. non solùm ait esse licitum dare cibos soluturo ieiunium, sed etiam ad cœnam inuitare vrbanitatis causâ vel hospitalitatis; supposito quòd decreuerit non ieiunare. Idem Caiet. 2. 2. *q.* 147. *art.* 4. Nauarr. *c.* 20. aliàs 19. *n.* 16. Lopez cum Victoria.

ADVERTE autem iure positiuo prohibitum esse vendere infidelibus ferrum, galeas, naues, & similia. *c. ita quorundam de Iudais.* vbi latè Nauarr. *& extrauagant. multa de Iudais. & extrauagant. quod olim de immunitate Ecclesiarum, & in bulla cœna.* vbi Suar. & alij. Salon 2. 2. *q.* 77. *art.* 4. *controuersia* 2. *& c. vnico de sagittariis* prohibentur fieri sagittæ, scilicet tempore belli iniusti, vt exponunt Salon., Ioan. Med. & alij. *Num.* 11.

QVÆRES, an vendere, aut dare rem alteri abusuro ea contra iustitiam, sit peccatum iniustitiæ cum onere restituendi? Læsius *lib.* 2. *c.* 13. *dub.* *Num.* 12.

dub. 3. in fin. tenet, vendentem arma tempore belli iniusti, quando peccat, agere contra iustitiam cum onere restituendi. Idem dicunt aliqui de deponente pecuniã apud vsurarium, quem scit ea abusurum ad vsurarios contractus. Sed in casu vsuræ oppositum docet Salon ſ. *controu. 6.* solùm dicens esse contra charitatem, & iustitiam legalẽ. Expressiùs idem docet Mol. *disp. 33.* Valentia *disp. 5. q. 21. puncto 4.* quia ille non consulit, petit, præcipit, aut vult vt ille vsuras exerceat, nec tenetur de iustitia impedire earum exercitium: ergo non tenetur restituere. Contrarium insinuat Sotus *6. Iustitia. q. 1. art. 4. in fine.* Salon *q. 78. art. 4. controuersia 4.* & probabile putat Bannes *eodem art. dub. 40.* licèt in oppositum inclinet.

DVBIVM XLVIII.

Vtrùm venditio rei alienæ sit valida, venditórque pretium rei venditæ retinere possit.

SVMMARIVM.

1 *Quando, si res aliena furtiua est, sit irrita venditio, quando sit valida.*
2 *Quando emptor non habet actionem ad pretium.*
3 *Qui bona fide rem furtiuam vendidit, si non sit ditior, non tenetur restituere.*
4 *Si factus est ditior, tenetur.*
5 *Qui bona fide vendidit alicui rem alienã, non tenetur postea si sciat esse alienam, monere emptorem.*
6 *Qui teneatur ad restitutionem.*
7 *Quid in casu dubio faciendum sit.*
8 *Quando res aliena pauperibus distribuenda.*

Res aliena si furtiua est, irrita est venditio, siue solus emptor, siue vterque sciat esse furtiuam, solúmque est valida quando neuter, vel solus venditor scit. *l. si empt. §. item: si emptor. ff. de contrahenda empt.* Si verò res non est furtiua, valida est venditio, siue solus venditor, siue vterque sciat alienam esse. *l. rem alienam. ff. de contrahenda emptione.* Nulla autem venditio rei alienæ dicitur valida quia dominium transferat: non enim transfert l. *ex empto. ff. de act. emp.* sed quia venditor tenetur de euictione, & debet seruare emptorem indemnem, & quantùm in se est, facere vt emptor eam rem legitimè habeat. *Num. 1.*

Secunda conclusio: si emptor rem alienam esse sciat ad pretium, actionem non habebit, nec venditor de euictione tenebitur, nisi oppositum expresse deductum fuerit in pactum. *l. si fundum. C. de euictione. l. 19. tit. 5. part. 5.* & si talis res fuerit mobilis, emptor vt fur punietur. Vide Reb. 2. *part. lib. 9. quæst: 18. sect. 1.* Mol. *tom. 2. disp. 327. & 380.* Conrr. *de contract. q. 70.* Lopez *illa lege partita.* Mozium *tract. de empt. tit. de rebus quæ emi, & vendi possunt. ex numero decimo vsque ad decimum quintum.* *Num. 2.*

Tertia conclusio: siue res sit furtiua, siue alio modo aliena, qui bona fide eam vendidit, & non est factus ditior, non tenetur pretium restituere domino. Reb. ſ. Mol. *disp. 380.* Læsius *lib. 2. c. 21. dub. 17.* Lopez *de contract. c. 47. ad fin.* Syluest. *verb. rest. 3. q. 7.* Caiet. *verb. restitutio. c. 1.* Ioan. Med. *de rest. q. 10.* Sotus 4. *Iustitiæ q. 7. art. 2.* Nauarr. *cap. 17. n. 8.* Co- *Num. 3.*

uar. *reg. peccatum. part. 3. ad initium, conclus.* 4. Med. 1. *Sum. c.* 14. §. 3. *reg.* 2. Pedraza *in 7. præcepto, dicto* 1. *fol.* 21. Probatur, quia ille non tenetur ratione rei acceptæ, cùm hæc apud ipsum non extet, nec vllum ex ea perceperit emolumentum, nec ratione iniustæ acceptionis, cùm nullā iniustitiā cōmiserit cōtra dominū, & fur, ac possessor domino maneāt obligati.

Num. 4. QVARTA conclusio: si factus est locupletior ex venditione, tenetur illud lucrum restituere domino vice rei alienæ, in cuius locum successit, & cuius est prouentus, & fructus: par enim non est, vt quis ex re aliena ditescat absque sua industria; secus si illud lucrum ex sua industria proueniat, vt si rem detulit in alium locum, vbi pluris vendidit: tunc enim non tenetur illud restituere, vt dicunt Læsius, Reb. Mol. Lopez, Pedraza & alij. Idem dicunt Med. *illa reg.* 2. & Rebel. de donante rē alienam: solùm enim tenetur restituere domino id in quo factus est ditior, vt si aliam rem suam esset donaturus, nisi alienam donasset. Addit Mol. *Similiter si emptor in aliquo ex re illa factus est ditior, deducto pretio quod pro illa dedit, deductisque expensis, & valore industriæ apposita, illud tenetur restituere domino rei, & non amplius.*

Num. 5. QVINTA conclusio: qui bona fide vendidit alicui rem alienam, licèt postea sciat esse alienam, non tenetur emptorem monere, vt eam restituat, quia non tenetur cum pari suo damno curare, vt alteri fiat restitutio eius quod sine sua culpa periit, vel alienatum est. Læsius s. Tenetur tamen emptori de euictione si res euincatur, vel restituatur domino. Læsius s. Ioan. Med. Sotus, & Reb. Martinus, Ledes. 2. *p. tract.* 4. *fol.* 269. *col.* 4. licèt oppositum teneant Syluester, Bart. Med. & Caiet. s. nempe non teneri de euictione, nec debere seruare indemnem emptorem. Addit Med. si rem alienam sic vendidit, quæ fuerat sibi donata, debere illum seruare indemnem restituendo illi pretium. Nau. *n.* 7. & 8. tenet, venditorem satisfacere si cedat emptori actionem de euictione, quam habet contra primum illius rei alienæ venditorem, iuxta legem, *in creditore. ff. de euict.* quod verum esse ait Lopez, si illa cessio prodesse emptori pōsset, secus si non posset: quia primus emptor mortuus, vel absens est, vel non est soluendo; vnde æquius iudicat, se debere emptorem seruare indemnem, vel rationabilius fore, vt damnū ex æquo inter ipsum, & venditorem diuidatur.

NOSTRA tamē conclusio probatur, quia vēditor tenetur suū emptorē indēnē seruare, vt cùm à fure pro lapide pretioso vitrū emit, & alteri eodē pretio vēdidit, tenetur cōtractū rescindere, & secūdū emptorē indemnē seruare. Intelligit cōclusionē Reb. si pretium extet: nam si bona fide esset consumptum, neque inde ditior effectus esset, certum est apud omnes ex nulla restitutionis radice teneri. Idē ex Mol. retulimus. Intelligit etiā Reb. cū omnibus, quando secundus emptor ex tali venditione, quæ iusto pretio facta supponitur, nihil dāni pateretur, quòd, verbi gratiā, non compareat, sed in Indiam, aliòue discesserit, vbi bona fide re aliena tanquam propria vtetur.

SEXTA cōclusio: si quis sciēs rē esse alienā, potēnsq. domino restituere, eā alienauit, cōmunis ferè omnium senten Num. 6.

ſententia eſt, teſte Læſio, teneri ad reſtitutionem pretij, quia eam alienando, ad quod ius non habebat, damnum infert, ſicut ſi eam perimeret. Secus eſt dum res erepta à fure, eidem reſtituitur: hoc enim non eſt alienare, aut in alium transferre; ſed contractum reſoluere: quod iuxta probabilem ſententiam poterat facere ad vitandum damnum pretij, ſi alia ratione caueri non poterat; verùm extra hunc caſum tenebitur cum damno pretij rem domino reſtituere: vnde ſi non fecerit, tenebitur compēſare æſtimationem. Si verò rem non poterat domino reſtituere, & per alienationem non fecit eam recuperatu difficiliorem, non videtur domino teneri, niſi quatenus ex illa alienatione factus eſt ditior: quia per illam alienationem nihil damni intulit domino. Itaque non tenetur ratione acceptæ, neque ratione iniuſtæ acceptionis: ſuppono enim quòd ipſe eam non eripuerit, neque ſit cauſa cur ei reſtitui non poſſit. Confirmatur: ideo enim multi tradunt emptum à fure, etiam mala fide, poſſe eidem reſtitui ad pretium recuperandum, etiamſi domino reſtitui poſſit: ergo multo magis quando non poteſt reſtitui, poterit abſque iniuria alteri vendi. Qua ratione multi in Anglia, & Holandia, qui bona Eccleſiaſtica immobilia ab aliis empta, aliis poſtea vendiderunt, excuſari poſſunt à reſtitutione: per hanc enim venditionem nihil damni Eccleſiæ, cui illa bona hoc ſtatu rerum reſtitui non poſſunt, intulerunt; vnde non tenētur Eccleſiæ reſtituere pretium, vel æquiualens: ſi tamē ex fructibus, vel vēditione facti ſunt locupletiores, tenentur eatenus; nam fructus ſunt Eccleſiæ hoc ipſo quòd in re Eccleſiæ naſcuntur: & lucrum ex venditione, etiamſi Eccleſiæ nō ſit, eſt tamen ei debitum, tamquam id quod ſuccedit in locum rei, niſi ex induſtria proueniret: neque etiam ij tenentur emptoribus qui ab ipſis ea bona emerunt, quia etſi contractus fuerit irritus, & conſequenter non ſit tranſlatum dominium pretij; tamen quia venditor illud, volente emptore, accepit, & retinet, & emptor non vult diſſoluere contractū, & reſtituere emptum, non tenetur venditor pretium illi reſtituere; ſed poteſt retinere loco rei venditæ: ſi tamen emptor vellet diſſoluere cōtractum, & emptum reſtituere, deberet ei venditor reddere pretium, quia ab initio cōtractus fuit irritus. Ita Læſius.

Septima concluſio: ſi poſt debitā diligentiam, vel impotentiam ad ſciēdam veritatem, dubiū adhuc ſit an res ſit aliena, fas erit eā quouis titulo alienare, vel etiā recipere, modò ex parte vtriuſq; adſit intētio nō prætermittendi debitam diligētiam quoties ſe obtulerit occaſio ſciendi veritatem, vt ea cōperta res ſuo domino reſtituatur: & ſecūdùm Sa *verb. venditio. n. 23.* dubitans rē eſſe furtiuā tenetur id emptori indicare. Adde vel ratione huius defectus pretiū minuere; imò ſi inde timeret damnū recipientis, teneretur vēditor defectum mercis manifeſtare, aliàs tenebitur de damnis, vt dicunt Reb. Couar. & Ioan. Med. quamuis repugnēt Oſtienſis & Angelus: ſi tamē poſtea cōperiretur rē eſſe alienā, teneretur venditor ſeruare indemnem emptorem, niſi tale periculum ipſe em- *Num. 7.*

ptor in se suscepisset.

Num. 8. OCTAVA conclusio: quando rem scires esse alienam, & dominus non cōparet, non est licitū ea, vel pretio frui cum animo restituendi si comparuerit; sed res est pauperibus dāda, vel piis vsibus. Reb. s. Caiet. *tom. 1. opusc. 31. respons. vltim. §. penul.* quia hæc est volūtas domini præsumpta. Vide alia apud Reb. s. *& lib. 2. primæ part. à q. 5. vsque ad 9.* Sa *verb. venditio. n. 6. verb. emptio. n. 10. & 11.* Læsium *lib. 2. c. 14. dub. 1. & 5. c. 18. dub. 3. cap. 20. dub. 18. n. 163. & c. 21. dub. 17.* Mol. *disp. 327.* Ledes. *2. part. tract. 8. cap. 32. concl. 15.* & alios *2. 2. q. 62. art. 3.*

DVBIVM XLIX.

Quæ aliàs emi, aut vendi possunt, vel non possunt.

SVMMARIVM.

1 *Variæ quæstiones in disputationem reuocantur.*

Num. 1. DE hac re si per tempus liceret, multa essent discutiēda, vt an spiritualia, vel annexa spiritualibus emi, aut vendi possint, de quo *in tractatu de simonia.* An homo etiam inuita vxore possit se vendere in mancipium, de quo Sa *verb. venditio. num. 13.* An quis possit in mancipium filios suos vendere, & an meretrix possit vendere vsuram sui corporis, & pretium licitè pro ea accipere. Et an mulier, aliàs bona, & honesta, possit vsuram sui corporis vendere supra communem æstimationem; de quo Læsius *lib. 2. cap. 14.* Et an liceat vendere, aut locare domum, & similia non habenti bona, nisi malè acquisita; de quo Conradus *in Summa. q. 115.* Et an officia publica à Rege, vel magnatibus vendi possint; de quo Reb. *lib. 9. q. 18. sect. 2.* Mol. *tom. 1. tractatu 2. disp. 91.* Lopez *1. de contract. cap. 6.* An aurifices possint ligam pro auro, vel argento vendere, vt bene affirmant Cord. *in Summa. casu 80.* Lopez *1. de contract. c. 19. & 63.* Sa *verb. venditio. n. 9.* Salon *2. 2. quæst. 77. art. 2. controu. 1.* Emanuel *2. p. Summæ. c. 8. n. 9.* Denique de variis rebus, quæ vendi possunt, aut non possunt, agit Rebel. *illo lib. 9. q. 18. sect. 4.* Mozius *loco citato, dub. præcedenti.* Ledes. *illo c. 32. conclusione 5.* Palacios *2. de contract. cap. 8. & 9.* Lopez *1. de contract. cap. 4. & seqq.* Mol. *disput. 240.*

DVBIVM L.

Ad quem pertineat periculum, & commodum rei venditæ, & cui pereat, vel deterior fiat.

RESPONDEO communiter, periculum, & commodum rei etiam ante traditionem ad emptorem pertinere, & illi perire rem, aut deteriorem fieri, vt patet *ff. de peric. & commodo rei vendita.* Doctores *ibi.* Grafis *part. 1. lib. 2. c. 116. n. 18.* Sa *verb. venditio. numer. 26. & 27.* Mol. *disp. 340.* Lopez *1. de contract. cap. 7.* Reb. Læsius, & passim alij. Num. 1.

* * *

DVBIVM LI.

De retractu rei venditæ ratione propinquitatis, vel communionis in eadem re cum venditore.

Num. 1. E hoc satis est videre Mol. *disp.* 370. & 371. Tiraq. *de vtroque retractu.*

DVBIVM LII.

An notarius faciens instrumentum, in quo aliquis fraudatur citra dimidium iusti pretij, teneatur restituere.

Num. 1. ESPONDEO, non teneri, quia causam damni non dedit. Sa *verb. venditio. n.* 28.

DVBIVM LIII.

An cogi aliquis possit ad vendendam rem suam.

Num 1. ESPONDEO, in multis casibus posse cogi propter bonũ cõmune. Ita Reb. *p.* 2. *lib.* 9. *q.* 18. *sect.* 4. Sa *verb. venditio, n.* 25. Couar. 2. *Var. c.* 3. *n.* 5. & *c.* 14. *n.* 3. Grats 1. *p. decis. lib.* 2. *c.* 133. *n.* 8. 9. & 12. Mol. *tom.* 2. *disp.* 341. Morl. *in Emporio. p.* 1. *tit.* 9. *q.* 1. *n.* 4. & *sequentibus.* Vega *verb. compras. casu* 50. Emanuel 2. *p. Summæ. c.* 7. *n.* 2. Azeuedo *l.* 1. *tit.* 25. *lib.* 5. *compil. à n.* 21. alios adducẽs.

DVBIVM LIV.

An vendita re aliqua, etiam accessoria eodem pretio censeantur vendita.

ESPONDEO affirmatiuè cum Reb. optimè explicante 2. *part. lib.* 9. *q.* 17. *sect.* 1. Vega *verb. emptio. casu* 51. & aliis. *Num.* 1.

DVBIVM LV.

Inter quas personas contractus emptionis, & venditionis celebrari nequeat.

ESPONDEO, inter patrem & filium non emancipatum, inter virũ & vxorem, inter tutorem & minorem, vt bene explicat Reb. *p.* 2. *lib.* 9. *q.* 19. *sect.* 3. vbi etiam exponit quando emptio, & venditio facta ab vxore, vel famulo valida sit. *Num* 1.

DVBIVM LVI.

An peccent mortaliter cum onere restituendi qui triticum à Regno extrahunt.

VIDE Palacium 2. *de contract. cap.* 2. *Num.* 1.

DVBIVM LVII.

An liceat triticum emere ad reuendendum in hoc Regno.

ESPONDEO, non licere, vt habetur *l.* 19. *tit.* 101 *lib.* 5. *compil.* vbi Azeu. & Matien. *Num.* 1.

Emanuel *in Sum.p.1.c. 82. concluſ. 5.* Ledeſ.2.*p.tract.*8.*c.*32.*concluſ.*14.*difficult.*2.Cord.*in Sum.q.*83. Sed nō oritur inde obligatio reſtituendi, quia lex non irritat translationem dominij.

DVBIVM LVIII.

An qui falſas literas de induſtria proiecit, vnde alius credens, emēdo læſus eſt; & qui alienas aperuit, vel conciſas collegit, & lucrum ad quod mittebantur, emēdo merces præripuit, teneatur reſtituere.

Num. 1. RESPONDEO, non teneri, vt rectè probant Sa *verb.reſtitutio.n.*41. Lopez 1. *de contract.c.*52.Tabiena *verb. emptio. n.* 13. & 14.Anton. Roſella, Syluest. & Armilla, quos citat, & ſequitur Comit.*lib.*3.*q.* 32.

DVBIVM LIX.

An qui vendit rem pro decem, quæ tempore traditionis creditur tantùm valitura quinque, ſi poſtea valeat quindecim, debeat quinque reſtituere.

Num. 1. SA reſpondet affirmatiuè *verb. venditio. n.*21.

DVBIVM LX.

An emere, & vendere in aliquibus locis, vel temporibus ſit illicitum.

Num. 1. RESPONDET affirmatiuè Reb. 2.*p.lib.*9.*q.*19.*ſect.*4.& 5.Mol.*tom.* 2. *diſp.* 344. & alij, qui docēt lethale eſſe res ad locū ſacrum aſportare, ibique tamquam in foro publico vendere: & nomine *loci ſacri* etiam cœmeterium intelligunt; dicunt tamen non eſſe lethale pacta ibi facere: item licere ibi vendere candelas ad diuinum cultum, quia id fit ſine ſtrepitu, & ferè ſine vlla negotiatione.

DVBIVM LXI.

An res vendita cū expreſſione quātitatis, ſi poſtea reperiatur maior, aut minor, tota ſolo pretio ab initio conſtituto vendita cenſeatur.

E hoc vide Reb. *lib.* 2. *queſt.* 17. *ſection.* 2. Num. 1. Graſſis 1.*p.deciſ.lib.*2.*c.*116.*n.* 19.& 20. Vbi etiam de venditione, vel alienatione ad corpus & ad menſuram differunt; de quo etiam Mol.*diſp.*67.

DVBIVM LXII.

An venditor teneatur emptori de euictione.

IDE Doctores *ff.de euiction.* Num. 1. Mol.*tom.*2.*diſp.* 380. Lopez 1.*de contract.c.* 47. Fauianū de Monte *q. 6. principali de empt. circa* 13.& Gaſparum Cauallinum *tract. integro de euictione.*

DVBIVM LXIII.

An emptio, vel venditio metu facta ſit valida.

Num. 1. IDE Ledes. 2. part. tract. 8. & c. 32. conclus. 18. Ema. 2. part. c. 80. n. 2. & 3. Lopez 1. *de contract. cap.* 91. & quæ diximus 1. 2. *tom.* 1 *tract.* 3. *disp.* 3. & *sect.* 1. vbi resoluimus, omnes contractus factos metu graui iniustè, & directè incusso ad extorquendum consensum, esse irritos iure naturæ: metu autem leui factos nullo iure.

DVBIVM LXIV.

Quæ in fraudem creditorum vendita dicantur, & an eorum venditio sit nulla.

Num. 1. VIDE Molinam *disp.* 328.

DVBIVM LXV.

An scriptura sit necessaria ad valorem venditionis.

SVMMARIVM.

1 *Communiter non requiritur.*

Num. 1. ESPONDEO, communiter nō requiri, vt patet *l. cum res. C. de probationibus. l. contrahitur. ff. de pignorib.* sed tantùm quando contrahentes disertè, & expressè conueniunt, vt in scriptis contrahatur: nec aliter ratum volunt haberi contractum, nisi scriptura in mundū redacta, & subscripta. §. 1 *inst. de empt. & vendit.* vbi optimè Angelus *l. contractus. C. de fide instrumentorum.* vbi Castro, & Faber *l.* 6. *tit.* 5. *partita* 5. vbi Gregor. Lopez Anton. Gomez *tom.* 2. *Var. c.* 2. *n.* 17. Mol. *disp.* 337. Lopez 1. *de contract. c.* 44. *dicto* 5. Reb. *part.* 2. *lib.* 1. *q.* 3. *sect.* 1. & *lib.* 9. *q.* 9. Catelianus Cota *in memorabilibus. verb. contractus.* Læsius 2. *Inst. c.* 21. *dub.* 1. Palacios 2. *de contract. c.* 4. *conclus.* 8. Vuesenbechius *l. cum instrum.* 10. *C. de fide instrumentorum.* Bene autem notant Reb. Mol. & Gomez vtrique contrahentium fas esse etiam celebrato contractu alterum compellere ad conficiendam scripturam pro maiori firmitate contractus, & faciliori probatione. Vide alia apud citatos.

DVBIVM LXVI.

Quid operetur arra in emptione, & venditione, & an data arra possit quisque contrahentium à contractu resilire.

SVMMARIVM.

1 *Quid sit arra. Data arra non licet à contractu resilire.*

2 *Proponitur sententia negatiua.*

RRA est quod datur in signum, & argumentum celebrati contractus, & quasi pignus, & interdum in partem pretij, vt patet *l.* 2. *C. quando liceat ab emptione recedere.* §. 1. *inst. de empt. l. contractus.* §. *illud. C. de fide instrum. l.* 2. *fori. lib.* 3. *tit.* 10. *l.* 7. *tit.* 5. *partita* 5. *tit.* 24. *ordin. Lusitan.* Quæ iura statuunt, vt si emptor à contractu resilire velit, arram amittat; si verò venditor, duplam restituat: imò & Num. 1.

quòd

quòd si arra detur in partem pretij, quia res non est integra, sed contractus cœpit exequutioni mandari, resilire non liceat. Imò existimo, etiamsi arra solùm data sit in signũ, celebrato contractu, non esse licitum, saltem in conscientia, resilire, vt habet communis opinio, quibusdam asserentibus vltra arram qui resiliit, teneri ad totale interesse: Bartolo verò, & aliis multis affirmantibus arram detrahendam esse à totali interesse; vt referũt glossa iuribus cõmunibus citatis, & Greg. Lopez *d.l.7.* Ant. Gomez *tom.2.Var.cap.2.n.18.* Villalobos *in Antinomiis, litera E. n.40.*

Alii tamen dicunt licitũ vtrique esse resilire amissa arra, vel dupla reddita. Ita habetur *l. illa 7. partita*, quæ præualet legi fori: & fuit opinio Azonis *l. quod sæpe, in proœmio. C. de contract. empt.* quam Salicetus sequutus est, dicens esse in praxi communem quamque stando in iure Lusitaniæ, & Castellæ. Sequitur Mol. *disputat. 338.* Reb. *p. 2. lib.2.q.1. sect.2. in fin.* Mozius verò *tract. de actione. tit. de accidentalibus empt. n. 9.* ait, non solùm posse recedi quando contractus non fuit absolutus & perfectus, quippe solùm continens verba præparatoria: sed etiam quãdo fuit perfectus & absolutus, quãuis tunc qui recedit vltra arram, teneatur ad interesse secundùm aliquos antiquos, & modernos *dicto §. illi.* & Angelum. Quam opinionem cõmunem esse ait Ias. sed certè si contractus fuit absolutus & perfectus, non licet recedere in foro interno. Dicũt tamen Lopez *1. de contract. c. 48.* & Palacios *lib.2. cap.4.* quãdo non datur in pretium, contractum esse conditionalem; ideo in conscientia licitum esse ab illo recedere soluta arra. Imò Garsia *1. de contract. c.13.* ait, more iam receptum, vt arra simul in pignus & signum, & partem pretij detur, vt ait Syluester *verb. arra. q. 2. & Salon 2.2.q.77. art.3. controu. 2. ad finem.* Addit Garsia, etiam cùm datur vtroque nomine, posse vtrũque resilire, quod est contra Syluest. & iura citata. Si tamen consuetudo inoleuit, licitum esse ait bene Lopez à contractu recedere, quia consuetudo legem interpretari, legique derogare potest.

TRACTATVS

DE VSVRIS

Quæstio LXXVIII. S. Thom. 2. 2.

ARTICVLVS I.

Vtrùm accipere vſuram pro pecunia mutuata, ſit peccatum? Concluſio affirmatiua.

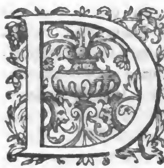

E hac re diſputant Theologi *hic & 4. d. 15.* Iuriſperiti *in decreto. d. 47. & 14. quæſt. 3. & 4. & in decretalibus, & in 6. & in Clement. ff. & C. de vſuris, & lib.* 8. *noua collect. tit. 6.* Summiſtæ *verb. vſura.* Nauar. *cap. 17. n.* 206. *& comment. de vſuris.* Albornoz, Fran. Gra. Conrrad. Palacios, Mercado, & alij *in lib. de contract. lib.* Ludouicus Lopez 2. *par. de Instructorio Confeſſorum, à cap.* 54. *& in Instruct. negotiantium.* Sot. 6. *de Iuſtitia.* Ioan. Med. *eod. de rebus per vſuram acquiſitis.* Mol. *tom.* 2. *de iuſtitia. tract.* 2. *à disput.* 303. *col.* 5. *Summa. à cap.* 28. Couar. 3. *Var. cap.* 1. Gra. 1. *p. deciſ. lib.* 1. *à c.* 101. *&* 2. *part. lib.* 2. *cap.* 24. Villaguta *lib. de vſuris.* Varij etiam tractatus Doctorum habentur *vol.* 7. Scripſit etiam de vſuris librum Carolus Momery, qui prohibitus eſt, poſtea tamen ſub nomine Caballini Venetiis ſine Typographi nomine editus fuit anno 1576. & poſtea Lugduni, & alibi, detractis nonnullis erroribus.

DVBIVM I.

Quid ſit vſura.

SVMMARIVM.

1 *Vſuræ variæ acceptiones.*
2 *Vſura propriè ſumpta quid ſit.*
3 *Duo aduertenda ad doctrinam traditam.*

SVRÆ nomine aliquando vſus cuiuſcũque rei deſignatur. Vnde Cic. 7. in Verrem: *curipſis pi-* Num. 1.

ratis lucis vsuram tam diuturnam dedisti? & Tuscul. 1. *dedit vsuram tanquam pecuniam*. Eodem modo loquitur pro Rabirio orat. 1. & orat. 1. in Catilinam, aliisque locis relatis in Thesauro Cic. verb. *vsura*. Sic etiam Plautus in Amphitru. *vsurámque eius corporis accipit sibi*. Aliquãdo verò *vsuræ* nomine id quod ex vsu alicuius rei tanquam fructus accrescit, signatur. Sic Cic. de Senect. *Terra nunquam sine vsura reddit, quod accipit*. Hinc incrementum, seu auctarium, quod tanquam pretium pro mutuo accipitur supra id quod mutuò datum est, appellatur vsura: & sicut *fidei*, vel *hæresis* nomine non solùm propositio Catholica, vel hæretica; sed etiam actus, & habitus qui circa ipsam versatur, appellari consueuit; ita *vsuræ* nomine vocari solet non solùm lucrum quod pro officio mutuationis accipitur, sed etiam actus, vel habitus quo tale lucrum accipitur, intenditur, vel in pactum deducitur: & in hac acceptione sumitur *vsura* in præsenti, & passim apud Cic. 5. in Verrem, & alibi sæpe, vt videre licet in eius Thesauro s̃. & apud Varro. 3. de Lingua Latin. Gellium, & alios, licèt interdum quod accipitur medio mutuo, non vt pretium mutui, sed quasi debitum ex alio capite appelletur vsura, valdè extenso nomine. Sic Ambros. 14. *q.* 4. *cap. vlt.* ait: *Ab illo exige vsuram, cui meritò nocere desideras, cui meritò inferuntur arma; huic lege tunc auferuntur vsuræ: quem bello vincere non potes, ab hoc vsuram exige, quem non sit crimen occidere*, &c. Quibus verbis, vt explicat Mol. *disp.* 303. *&* 304. Ambros. vult, quando aliquem licitè possumus occidere, & bona eius occupare, licitum esse vltra rem mutuatam aliquid ab illo accipere, non tanquam debitum ex mutuo, sed ex alio capite, secluso tamen scandalo: quod etiam vult Alex. Papa III. *cap.* 1. *de vsuris*, vt rectè explicat ibi glossa vltima. Hæc vsura appellatur compensatoria, & licita est, vt notat Caballin. *tract. de vsuris. n.* 6. & alibi: illa verò qua lucrum pro mutuo accipitur, appellatur lucratoria. Vsura autem dicitur, non vt putat Grafis *p.* 2. *cap.* 24. *libri* 2. quasi vsus æris (vt etiam Villaguta *quæst.* 1. *de vsuris. notabili* 6.) vel quasi vrens, & consumens; sed, vt notat Molina. *disp.* 303. dicitur ab vsu, vt cultura à cultu, & mercatura à mercatu. Fœnus etiam nũcupatur, quasi fœtus, partus, ac fructus rei mutuò datæ (quãuis alij deriuent *fœnus* à *fundo*, vel à verbo *fero*, vt notat Aret. Prouerb. 28. vers. 8.) Vnde Aristoteles 1. Politicorum cap. 7. *in fœnore nummum parit & tocon*, id est, vsum. Apud Aristophanem in Nub. describitur bellua, quæ argentum numerosiori fœtura semper generat. Quanuis *fœnerare* interdum idem sit quod *communicare*; sic Plinius lib. 2. cap. 6. *fœnerat Sol lumen suum cæteris syderibus*: interdum etiam est simpliciter *mutuare*; vt Lucæ 6. *Peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant æqualia*. vt ibi exponunt Caiet. Eras. & alij. Sic etiam Iansen. in Concor. cap. 84. exponit; *duo debitores erant cuidam fœneratori*. Fœnus etiam & vsura Græcè dicitur τόκος, quasi *partus*, à τίκτω, id est, *pario*, & τοκίζειν est *fœnerare*. Hæbraicè autem appellatur vsura נשך *Nesek*, quasi *morsus*, quia per eam mordetur substantia mutuatarij extrahendo aliquid ab ea vltra sortem. Vnde Exod. 22. *Si mutu. dederis pecuniam*

niã populo meo pauperi, nõ eris tãquã exactor, nec vsuris opprimes eum. Hebraicè, *neque inferes ei morsum.* & Deuter. 23. *non fœnerabis fratri tuo,* &c. Hebraicè, *ne morsum inferas fratri tuo, alienum mordebis.* Vbi Caiet. optimè explicat, cur vsura morsus vocetur, & meliùs Chryſ. in id Matth. 5. *Volẽti mutuari à te,* &c. vbi ait: *Pecunia vſurarij ſimilis eſt morſui aſpidis, percuſſus ſemel ab aſpide, quaſi delectatus vadit in ſomnum, & per ſuauitatem ſoporis moritur, quia tunc venenum latens per omnia membra decurrit: ſic qui vſuram accipit ſub tempore quaſi beneficium ſentit, & totum conuertit in debitum.* Pariéſque Matheualdus *vitio* 449. ius naturale *lib.* 3. ait vſurarium ſimilem eſſe vermiculo ligni, ſcil. teredini, Græcis eſt ξυλοφάγιον, quam Plinius *lib.* 17. & Hieronym. contra Iouin. delicatiſſimum cibum, & in deliciis olim fuiſſe putant; ad tactum enim lenis apparet, ſed dentibus eſt duriſſimus, quòd lignum interiùs rodit, & deuorat. Noui Iudæi vſuram vocant *Rabbid.* 1. *multiplicationẽ,* & Græcè etiã dicitur *δάνεισμα,* à *δανείζειν.* Vnde apud Italos, & interdũ apud Hiſpanos *dar a daño* eſt, *dare ad vſuram:* & Plutar. lib. de fœnore, vſurarium *δανειστὴν* vocat. De quo vide Sarmientum 17. *Select. cap.* 14. *concluſ.* 4. vbi *damniſtam* legit, & nomen interpretatur, quaſi damnũ inſtã. Luſitani vocant *onzenam,* quia vſurarius vndecim pro decem accipere ſolet contra exemplum Concilij Agath. *q.* 3. *cap. vlt.* Hiſpani communiter vocant *logeo,* & vſurarios, *logreros.*

Num. 2. VSVRA ſumpta propriè pro obiecto, ſeu materia vitij, dimiſſis multis aliis definitionibus, in quibus falſa, obſcura, vel ſuperflua miſcentur, quas partim reiicit, partim explicat, & ſequitur Villaguta *q.* 1. *de vſur. notab.* 7. rectè definitur ab Heroaldo in ſua epit. Philoſophiæ moralis, lucrum ſupra ſortem exactum tantùm propter mutuationis officium, in quo ſita ei eſt vſuræ decima. Communem Theologorum, & Canoniſtarum ſententiam fatetur Caballinus *q. de vſur. n.* 75. Sic debet intelligi definitio quã tradit Caiet. & Mol. *diſp.* 303. lucrum ex mutuo: ſentiúntque Auguſt. Hieron. & Ambroſ. 14. *q.* 3. *cap.* 1. *& ſequentibus.* Lucrum autem hoc loco appellatur pecunia, vel quodcumque aliud pretio æſtimabile, vt tres illi Patres, & Concil. Agath. locis citatis, & Doctores communiter affirmant. Quòd autem ſit pretio æſtimabile, ex dubiis ſequentibus conſtabit. Vſura autem ſumpta pro actione, quæ dicitur peccatum vſuræ, eſt actio qua aliquid vt pretium mutui accipitur, intenditur, vel in pactum deducitur.

ADVERTE autẽ primò, id quod mutuò datur, vel æquale quod ratione mutui debetur, appellari ſortem, quod nomen iuxta Sotum, & Mol. *ſ.* ex contractu ſocietatis videtur ad alios deriuatum: in contractu namque ſocietatis vnuſquiſque ſociorum ſuam ſortem, hoc eſt, portionem ſorti & fortunæ expoſitam mittit in cõmunem aceruum; eámque tempore partitionis extrahi in tres ſi integra perſeueret: deinde verò accipit partem lucri, quæ vltra ſortem ipſam contingit. Vnde Ambroſ. *cap. plerique.* 14. *q.* 3. *Quod accedit ad ſortem vſura eſt, ſors etiam appellatur capitale, & principale in contractibus ſocietatis, & vſuræ.* Num. 3.

SECVNDO aduerte, ad vsuram non requiri mutuum tale quale est, solum propriè in rebus vsu consumptibilibus. *l. mutuum. ff. de rebus cred. si certum petatur.* quanuis latè in aliis dicatur 4. *reg. 4. pete mutuò ab omnibus vicinis tuis vasa vacua*, &c. 4. *reg. 6. hoc ipsum mutuò acceperam.* sed satis esse mutuum virtuale, quale est rē vendere carè, iusto pretio rigoroso propter dilatam solutionem: expectare enim solutionem est quasi mutuare pecuniam emptori; & similiter qui viliùs emit propter anticipatam solutionem, virtualiter dat mutuò pecuniam vēditori. Vnde in his euentibus si lucrum vltra sortem recipiatur, vsura committitur. Ita Molin. 3. Cùm autem hoc passim contingat, non placet quod ait Valentia *disp. 5. quæst. 21. puncto* 1. ideo à Doctoribus vsuram in solo mutuo constitui, quia in aliis contractibus rarò contingit.

DVBIVM II.

Quotuplex sit vsura.

SVMMARIVM.

1 *Primò, vsura diuiditur in lucratoriam, compensatoriam, & punitoriam.*
2. 3 *Secundo, in mentalem, & realem.*

Num. 1. BALDVS, Salic. Paulus & alij *l. vsura. C. de vsuris.* Ancharr. *capit. peccati venia. col. 8. de reg. iur. in 6.* & Caballinus *quæst. 1. de vsuris. n. 5.* diuidunt vsuras in lucratorias, compensatorias, & punitorias. Primi generis sunt quæ tantùm propter officium mutui exiguntur. Secundi autem quæ propter aliquid aliàs debitum. Tertij autem quæ in pœnam deficienti in solutione mutui imponuntur. Sed certè solum primum genus est propriè vsura, vt ex dubio primo patet.

SECVNDO, diuiditur vsura in mentalem, & realem. Realis est, quando interuenit pactum de lucro ex mutuo, siue expressum, siue tacitum, quod vltimum contingit quando mutuans id innuit, vt si dicat mutuatario; nosti consuetudinem, aut confido pecuniam hanc nō reuersuram ad me vacuam, aut memineris me priuari vsu meæ pecuniæ, aut habere filios, aut aliquid simile. Mentalis verò est, quādo nec expressum, nec tacitum pactum interuenit de lucro ex mutuo, intenditur tamen pro mutuo. Ita mentalem vsuram explicant Mol. *disp. 303.* Valent. *q. 21. punct. 1.* Tol. *lib. 5. cap. 29.* alijque omnes. Sed limitandū est ad intentionem lucri per modū pretij pro mutuo: si enim aliter intendatur, non erit vsura, etiamsi intendatur principaliter, & etiamsi absque spe, & intentione lucri non esset quis mutuaturus: & etiāsi mutuatarius lucrum det, quia nouit nisi lucrum debet, non fore illi dandam iterum rem mutuò: quæ omnia sunt contra aliquos dub. 5. reijciendos. Num. 2.

DICITVR autem hæc vsura mentalis, quia licet mutuatio rei, & acceptio lucri sint actiones externæ, tamē nō manifestāt intētionē pretij pro mutuo, quæ vsurā cōstituit, quam tamē manifestat pactum implicitum, aut explicitum: ideo quando hoc interuenit, vsura appellatur realis. Num. 3.

Porrò,

Porrò, si pactum de lucro fuerit reale, expressum, explicitum, seu manifestū, vsura dicitur aperta, & explicita: si verò implicitum, palliata, & implicita. Tol. etiam *lib. 5. cap. 30.* & alij, quibus Mol. immeritò aduersatur, quoties mutuum est virtuale, tātùm palliatam vsuram appellant, vt quādo lucrum percipitur in emptione, & venditione propter dilatam, scilicet, vel anticipatam solutionem.

DVBIVM III.

An vsura realis illicita sit etiam iure naturæ?

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmans vsuras licitas esse, proponitur, & probatur pluribus argumentis.*
2 *Vsura prohibetur, vel prohibita declaratur in vtroque Testamento.*
3. 4 *Vsura prohibita est lege naturali.*
5 *De fide est, vsuram esse illicitam, & oppositum hæreticum est.*
6 *Ad contraria argumenta fit satis.*

Num. 1. LBANENSES, vt refert Antoninus *4. par. Theolo. tit. 1. c. 7. §. 5.* & Græci scismatici, vt refert Guido Carmelita in catalogo hæreticorū, dixēre vsuras esse licitas: quod de moderatis, & non excessiuis docuit etiā Carolus Molinæus hæreticus, & Caballinus *q. 12. & 74. de vsuris*: quamuis, si quis attentè legat quæ dicit *illa quæst. 2.* apertè sentiat pro ipso mutuationis officio nihil recipi posse, aut solere ab vsurariis; sed pro lucro cessante, & damno emergēte. Et sic intelligit leges quæ moderatas vsuras concedunt, quas leges censet nō esse permissiuas tātùm, sed dispositiuas, concederéque semper vsuram moderatam propter lucrum communiter cessans, damnúmque communiter emergens: nam leges respiciunt ea, quæ communiter accidūt. Quæ sententia non errat in eo, quòd asserit pro lucro cessante, & damno emergente aliquid recipi vltra sortem posse: nam hoc licitum esse postea videbimus; sed in eo quòd asserit sēper recipi posse, quod leges permittunt, cùm non semper cesset lucrū, vel damnum emergat præter terminum tanti valoris. Vnde hæc sententia cogitur asserere recipi aliquid posse propter solum mutuationis officium. Molinæo cōsentit Esmidelinus, qui, vt refert Valēt. supra quosdam alios sectarios Ratisbona expellitur, alij eo quòd prædicassent vsuram esse illicitam, & contra charitatem.

PRO hoc errore arguitur primò, quia vsura aliqua permittebatur filiis Israel. Deuteron. 23. *Non fœnerabis fratri tuo, sed alieno.* Secundò, Deuter. 28. in præmium promittitur; *fœnerabis gentibus multis, & ipse à nullo fœnus accipies.* Tertiò, quia Lucæ 19. dicitur: *quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego cum vsuris exegissem illam:* & Matth. 25. *oportuit te committere pecuniam nummulariis, & ego veniens recepissem vtique quod meum est cum vsura.* Quartò, quia ciuiles leges moderatas vsuras permittunt, vt patet ex *ff. & Codice de vsuris.* Quintò, quia licet in veteri Testamen-

to vsura aliqua fuerit prohibita, tamen vetus Testamentum non obligat nisi quantùm ad præcepta naturalia: vsura autem non videtur prohibita iure naturæ, vt statim ostendetur. Neque verò est prohibita in nouo Testamento; maximè in illis verbis Lucæ 6. *mutuum date nihil inde sperantes*; in quibus tamen non videtur prohibita: ibi enim tantùm continetur consilium mutuandi, etiam quando nulla spes est recipiendi capitale; vel consilium mutuandi nihil recipiendo vltra sortem, sicut in eodem cap. multa alia consilia continentur, qualia sunt: *qui te percutit in maxillam, præbe ei alteram. Et ab eo qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. Omni petenti te, tribue: & qui aufert quæ tua sunt ne repetas.* Vbi ergo vsuræ non fuerint prohibitæ iure positiuo, licitæ omnino erunt. Sextò, quia *in cap. conquest. de vsuris. & cap. 1. de feud.* datur facultas domino directo fœnori percipiendi filios feudatarij, quod habet loco pignoris à feudatario, non computatis illis in sortem, quod omnino videtur vsura. *& c. 1. de vsur.* fit facultas Clerico recipiendi fructus beneficij, quod loco pignoris à laico mutuatario accipit, non computando illos in sortem, quod etiam videtur vsura. *& c. Salubriter. de vsur.* facultas fit genero percipiendi fructus pignoris, quod recepit à socero pro expectatione solutionis dotis, nõ cõputatis illis in sortem, quod similiter videtur vsura. Ergo etiam iure Ecclesiastico licita est vsura. Septimò, quòd saltem stando in solo iure naturæ licita sit, probatur, quia mutuans priuatur vsu pecuniæ suæ: ergo pro tali priuatione potest aliquid vltra sortem accipere; nam ea priuatio est pretio æstimabilis. Confirmatur primò, quia pro omni beneficio quod non teneor ex iustitia impendere, possum aliquid accipere; sed non teneor ex iustitia mutuò dare: ergo. Confirmatur secundò, nam qui dat alteri pecuniam, præbet illi instrumentum lucrandi, & promouendi, ac tuendi res suas: ergo non erit iniustum si obligetur ad dandam aliquam lucri partem vltra sortem. Confirmatur tertiò, nam si mutuarius cogatur ante debitum tempus soluere, potest huius anticipationis compensationem exigere, quia priuatur capitali ad quod retinendum habebat ius: ergo etiam qui per mutuum se priuat ad tempus vsu rei suæ, potest huius incommoditatis compẽsationem aliquam petere. Confirmatur quartò, quia licitum est locare alteri pecuniam ad sustentationem, vel medicinam pro aliquo iusto pretio: ergo & mutuò dare pro illo. Confirmatur quintò, quia mutuum est necessarium in Republica, sed rarò fiet nisi sub vsuris: ergo vsuræ sunt necessariæ, atque adeò licitæ iure naturæ. Vltimò confirmatur, quia quod non est contra charitatem, non est peccatum mortale: sed vsura moderata non lædit charitatem, sæpe enim est vtile proximo accipere mutuum sub illa. ergo.

Dico primò, vsura prohibetur, vel prohibita declaratur in nouo & veteri Testamento. Ita docent Alex. III. *cap. quia in omnibus. & cap. super eo. de vsuris.* & Vrbanus III. *cap. consuluit. eod. tit. & l. 1. tit. 6. lib. 8. noua collect.* & communiter Doctores ex Ezech. 18. *qui ad vsuram non accommodauerit, & amplius non acceperit, hic iustus est, vitam* Num. 2.

vi

viuet, ait Dominus. & ℣. *ad vsuram dantem, & amplius accipientem nunquid viuet? non viuet, cum vniuersa hæc detestanda fecerit, morte morietur.* & ℣. *vsuram & superabundantiam non acceperit*, &c. Psal. 14. *Quis ascenderit in montem Domini?* &c. *qui pecuniam suam non dedit ad vsuram.* Quem locum perpendens Concilium Nice. *can.* 18. ait: *multi (crede ei) turpia lucra sectantes obliti sunt diuini præcepti.* Quod dicitur, *qui pecuniam suam non dedit ad vsuram*; refertur *cap. multi. d.* 47. Eodem modo intellectus est hic locus à Conc. Romano, & Mart. V. *cap. non quis oblitus.* 14. *q.* 4. Item Psal. 54. *Vidi iniquitatem, & contradictionem*, &c. *non defecit de plateis eius vsura & dolus.* & Psal. 71. de Messia dicitur, *ex vsuris, & iniquitate redimat animas eorum.* Deuteron. 23. *non fœnerabis fratri tuo.* Prou. 28. *Qui coaceruat diuitias vsuris & fœnore, liberali in pauperes congregat eas; oratio eius erit execrabilis.* Quem locum malè legit, & intelligit Lyra iungens *liberali* cum *fœnore*, vt sensus sit; peccare eum qui fœnore liberali, id est, lucro liberali dato à mutuatario, & intẽto à mutuante ditescit. Quæ doctrina falsa est, vt dubio 4. ostendemus: & rectè Iansenius eo cap. exponit, eum qui vsuris diuitias comparat quia peccat, in eo puniendum esse, adeò quòd diuitiis malè partis non fruatur: sed Deus eas det homini liberali, à quo inter pauperes, à quibus malè acceptæ sunt, distribuantur. Græca enim & Hebræa habent: *Qui multiplicat diuitias cum vsuris*, & multiplicationem esse, *qui miseretur pauperum congregat eas.* Et Aretin. eod. cap. licèt *liberali* cum *fœnore* iungat, tamen explicat, *congregare in pauperes*, id est, ad largiendum pauperibus, vel quia hæredes ad paupertatem deueniant, vel quia obnoxias restitutioni, & pauperibus à quibus fœneratur, distribuendas relinquat. Vnde Lucæ 6. *mutuum date, nihil inde sperantes*; quo testimonio vsuras esse prohibitas probat Vrbanus III. *cap. consuluit. de vsuris.* & Leo X. cum Concil. Later. *sess.* 10. non longè ab initio ait: *Dominus noster (Luca Euang. attestante) aperto nos præcepto obstrinxit, ne ex dato mutuo quicquam vltra sortem sperare debeamus.* Et in Bulla Leonis X. quæ approbat montem pietatis, dicitur, vsuram esse illicitam, & iniquam. Et Alex. III. in Conc. Later. *cap.* 25. & refertur *cap. quia in omnibus de vsur.* ait, vtriusque Testamenti pagina cõdemnari. Eas etiam damnat Concil. Lugdunen. & Gregor. X. *cap.* 1. *de vsuris. in* 6. & alij PP. *d.* 47. & 14. *quæst.* 3. & 4. & *in decretalib. tit. de vsuris.* Basil. in id Psalm. 14. *qui pecuniam suam non dedit ad vsuras.* Nyssenus tom. 4. in Ecclesiast. Aug. Psal. 36. Hieronymus in id Psal. 14. *non deficit de plateis eius vsura.* Et latissimè Ambrosius lib. de Tobia cap. 2. & sequentibus. & S. Antiochus tota hom. 12. Vide Sarmientum 7. *Selectarum. c.* 2. *n.* 15. *seu finali.* & *c.* 14. *n.* 4.

DICO secundò, vsuram esse prohibitam iure naturali. Est contra Amachan. qui tenet vsuram non esse prohibitam iure naturæ, vt refert Val. *disp.* 5. *quæst.* 21. *dub.* 1. *puncto* 1. & 2. Ancharran. qui, vt refert Sotus, & Salon, idem sensit. Malè autem Salon idem tribuit nonnullis Iurisperitis citatis à Couarr. 3. *Var. cap.* 1. *n.* 6. Expressè autem tenuit Abul. Matth. 25. *quæst.* 171. 172. Sed nostram conclusionem docet Mol. *tit.* 2. *de iust. disput.* 304. Aragon, Bannez, **Num. 2.**

Va

Valentia, Salon, & alij *cap.* 1. Ioan. Med. *de rebus per vsuram acquisitis. quæst.* 2. Couar. §. *n.* 5. Conradus *de contract. lib. quæst.* 22. *&* 23. Gab. 3. *d.* 15. *quæst.* 11. Maior *quæst.* 29. aliàs 23. Scotus *q.* 2. Grafis *p.* 1. *lib.* 2. *cap.* 102. *&* *p.* 2. *lib.* 2. *cap.* 24. *n.* 24. Palacios *de contract. lib.* 4. *cap.* 2. Lopez 2. *par. de Instruct. negotiant. cap.* 34. Nauar. *cap.* 17. *n.* 207. Conrrad. *quæst.* 219. Emanuel *verb. vsura. cap.* 101. *n.* 3. Vega *verb. vsura. casu.* 1. & alij communiter.

Num. 4. PROBATVR primò, & rectè à Salone, quia illud est contra ius naturæ, ex quo per se multa mala & incommoda sequuntur, vt patet in simplici fornicatione, ex qua per se sequitur mala educatio prolis: sed vsura infert multa & magna incommoda; nam per illam ditissimi spoliãtur, pauperes maximè grauantur, & opprimuntur: ergo. Confirmatur, quia recipere aliquid ex vi pacti inualidi, est contra ius naturæ; sed vsurarius ex vi pacti inualidi accipit aliquid vltra sortem: ergo. Minor probatur, quia pactum quod ex natura rei habet magna incommoda & damna, est irritum iure naturæ, & potest in contractu matrimonij inter cõsanguineos, vel affines in primo gradu, & in contractu de vsu proprietatis ad tempus, vel cum conditione, aliqua ex causa reuocari, & dissolui, & in matrimonio facto per errorem personæ, & in quolibet contractu facto per rerum gradum, & in emptione rei pretio inæquali, qui contractus, quoad excessum non valet; sed contractus vsurarius quoad solutionem vsuræ habet per se multa incommoda: ergo est irritus iure naturæ. Hac ratione moti videntur, qui vsuram damnant, eo quòd pauperem occidit: sic enim Cato apud Ciceron. 2. de Officiis ad fin. ait, dare sub vsuris nihil aliud esse quàm hominem interficere. Et initio lib. de re Rustica dixit: *Maiores nostri sic habuerunt, & ita in legibus posuerunt, furem dupli condemnare, fœneratorem quadrupli. Quanto peiorem ciuem existimauerunt fœneratorem, quàm furem, hinc licet existimare.* Et August. Epist. 54. ad Maced. relatum *cap. quod dicam.* 14. *quæst.* 4. ait, fœnore trucidari pauperem. Et Ausonius lib. 15.

——— ——— *Turpia lucra*
Fœnoris, & velox inopes vsura trucidat.

Greg. X. in Conc. Lugdun. *cap.* 1. *de vsur. in* 6. *vsurarum voraginem, quæ animam deuorat, & facultatem exhaurit.* Similia multa Ambr. lib. de Tobia à cap. 2. & Tit. Liu. lib. 2. ait, apud Rom. ab vrbe condita fuisse semper vsuras in odio, portámque esse magnę discordiæ inter Patres conscriptos ex oppressione plebis per vsuras. Appianus 1. de bello ciuili, ait, fuisse olim apud Prætores grauem curam de tollendo fœnore, & Aselium Prætorem id asserentem, à fœneratoribus occisum fuisse. Plutarc. in Lucul. & latiùs lib. de fœnore, vsuras damnat, vt naturali legi contrarias, sicut & Aristot. 1. Polit. cap. 6. & 7. & 4. Ethic. cap. 1. §. Concilia, & Sancti de illis loquuntur, vt secundùm se malis, non nouum ius statuendo, sed naturalem earum malitiam declarando. Et sanè si solùm essent prohibitæ iure positiuo ante legem veterem, licitæ fuissent Iudæis, & sub illa Gentibus, & nunc omnibus non baptizatis, quia nulli obligantur ad legem veterem nisi quoad præcepta naturalia. Lex verò noua solos

ſolos baptizatos ligat, & in ea non eſt ſatis apertum præceptum prohibens vſuras, vt Sotus, Molin. & Bannez aduertunt, & in ea nulla ſunt præcepta poſitiua niſi ſpectantia ad fidem, vel Sacramenta, vt D. Thom. aliquique Theologi paſſim docent, inductionéque conſtat. Ergo, ſecluſo præcepto huiuſmodi eas prohibente, vſuræ erunt licitæ, ſi non ſunt prohibitæ iure naturali, quo tamen modo eſſe prohibitas mihi perſuadeo argumento facto ab eius confirmatione cum Salone, & Bannez.

SECVNDO, id aliqui probant, quia contra naturam mutui eſt recipere aliquid vltra ſortem; ſed hæc ratio nullius momenti eſt, vt probat Mol. quia natura commodati eſt accipere aliquid pro vſu rei commodatæ; tamen non inde ſequitur illicitum eſſe id accipere, ſed deſtrui, nam commodatur, & tranſire in cõtractum locati: deinde, quia mutuũ vſurarium rationem mutui retinet, eo quòd mutui ratio in eo eſt poſita, vt detur aliquid vſu conſumptibile, quod ſtatim fiat accipientis redditurì poſtea tantundem in ſpecie, & bonitate: hoc verò manet etiamſi ſimul pactum fiat recipiendi aliquid vltra ſortem; quanuis Caballinus *q. 2. de vſur.* dicat deſtrui: nam mutui eſt tranſire in contractum fœnoris.

TERTIO, probat Mol. quia exigere aliquid vltra valorem rei iniuſtitia eſt; ſed exigere aliquid vltra ſortem, eſt exigere vltra valorem rei, quia tanti valoris eſt pecunia quæ poſtea redditur, quanti quæ accepta eſt. ergo. Sed reſponderi poteſt: licèt in ordinatione ad commercia humana tanti valoris ſit ſumma reddita, quanti accepta, tamen in ratione beneficij minoris etiam eſt valoris, eo quòd mutuans priùs dat, & ſine obligatione dandi, & imponit ſibi obligationem non exigẽdi illam certo tempore, in quo fortaſſis ea indigebit; alteri verò cõfert libertatem vtendi illa eo tempore, & non illam reſtituendi, quod peculiare eius beneficium eſt: nam ſi ſtatim eſſet ſoluturus, eſſet æqualitas inter datum, & acceptum; libertas autem non ſoluendi illam per annum, eſt aliquod peculiare pretio æſtimabile: ergo pro illa poteſt aliquid vltra ſortem exigi.

QVARTO, probant omnes iuniores hîc cum D. Thom. *art. 1. & de malo. q. 13. art. 4.* Sotus ſ. Dur. *3. d. 37. q. 2.* Araxiodorenſis *tract. 27. q. 1.* Nauarr. *3. de reſtitut. cap. 1. n.* 180. Lopez, & alij, quia illicitum eſt pro eadem re duplicem compenſationẽ accipere; ſed vſurarius accipit vnã, & æqualem compenſationem pro re mutuata, & alteram pro eius vſu, qui tamen includitur in ipſa re mutuata. ergo. Sed dici poteſt, vſurariũ pro vſu actuali rei mutuatæ nihil accipere; non enim curat an mutuatarius vtatur, vel non vtatur pecunia, nec pro vſu aptitudinali præciſè ſumpto, hoc eſt idem cum dominio; ſed pro expectatione ſolutionis, ſeu obligatione ad expectandam ſolutionem, quæ videtur alio pretio æſtimabilis.

QVINTO ergo meliùs probari poteſt cum Valent. Ioanne. Medin. & aliis; quoniam non poteſt exigi pro ipſa re mutuata præciſè: nam hæc æqualis ſumma compenſatur, nec pro vſu illius: nam hic includitur in dominio rei mutuatæ, nec pro

fructu resultante ex vsu pecuniæ; nam res domino suo, id est, mutuatario fructificat, neque pro vtilitate quam ex re mutuata recipit mutuatarius, eo quòd illa indiget ad sui sustentationem, &c. hæc enim vtilitas accedit ex propria mutuati conditione, opera, vel opportunitate: vnde pro ea nihil potest exigi, sicut nec potest venditor vtilitatem, vel necessitatem emptoris vendere; vt docet D.Thom. *q.*77.*art.*1. nec potest auctirium exigi, eo quòd expectans aliquo tempore, priuat se vtilitate, quam posset ex pecunia percipere; nam si erat probabilis opportunitas lucrandi, vel timor incurrendi damnum, nõ erit vsura exigere auctiriũ ratione lucri cessantis, vel damni emergentis: si verò non erat probabilis spes lucri, nec timor damni, nullius est æstimationis moralis, ideo auctirium exigi non poterit, maximè cùm hæc incommoditas, si quæ est, compensetur alia commoditate mutuantis: non enim poterit inutiliter expendere pecuniam, neque suscipiet eius periculum, sed si furto, infortunio, vel alia ratione perierit, mutuatario peribit, & fortè quando pecunia ipsi fuerit restituta, maiora lucra faciet. Eisdémque rationibus ostenditur, pro obligatione expectantis solutionem aliquo tẽpore, nihil vltra sortem exigi posse, quando ex tali obligatione, nec lucrum cessat, nec damnum emergit. Nec verò exigi potest pro affectu beneuolentiæ mutuantis: nam sine affectu beneuolentiæ mutuum dari potest, præsertim quando maius beneficium esset non mutuare, & affectus beneuolentiæ non est compẽsandus de iustitia, quæ solùm respicit æqualitatem dati, & accepti; sed de gratitudine. Et licèt acceptũ hîc & nunc sit maximè necessarium accipienti, non inde augetur pretiũ, vt patet cùm vendo alteri aliquid necessarium ad vitam tuendam. Nec verò auctirium exigi potest pro periculo cui capitale exponitur, nisi sit morale, seu probabile, quando non erit vsura auctirium exigere, vt docet Val. & Mol. addens, id à nemine negari. Exigi etiam potest pro labore numerandi pecuniam quando datur, & recipitur, aut metiendi, vel ponderandi, aut tradendi, vel recipiendi res alias quæ mutuò dantur, & restituuntur: itémque pro sumptibus si qui sunt in rebus recuperandis, scripturis conficiendis, in quibus euentibus exigi posse docent Mol. s̃. Nauarr. *cap.*17.*n.*209. *&* Comit. *de vsuris.*14.*q.*3.*cap.*1.*n.*25. Maior 4.*d.*15.*q.*31.*casu* 11. Syluester *verb. vsura.*1.*q.*32. Medina *de cambiis. q.*2. quia hæc omnia sunt pretio æstimabilia.

DICO tertiò, de fide est vsuram esse illicitam, & oppositum esse hæreticum. Castro, Emanuel, Vega, Bãnez, Aragon, Salon, Sotus, Lopez, Nauarr. & alij s̃. ex adductis *conclus.* 1. & ex Clemente V. & Concil. Vienens. Clement. vnica de vsuraris, dicente: *Sane si quis in illum errorem inciderit, & pertinaciter affirmare præsumat, exercere vsuras, non esse peccatum, decernimus, vel vt hæreticum puniendum,* &c. Asserere autem non esse prohibitas iure naturæ, non est hæreticum (quanuis id probabilius censeat Bannez *art.*1.*dub.*1.) cùm nullibi sit expressè definitum oppositum; sed tantùm est temerarium, periculosũ, erroneum, vel errori proximum. Num. 5.

Quam

Quam censuram præbet Salon *art.* 10. *controuersia* 1. Sotus 6. *Iustitia q.* 1. *art.* 1. & probabilem putat Bannez.

PROBATVR:nam vsuram esse prohibitam iure naturæ præter citatos *conclus.* 2. docent Villaguta *quæst.* 2.*&* 3.*de vsuris.* Araxiodorensis *lib.* 3.*tract.*26. *q.*1. Gerson *in rebus moralibus,alpha* 24. *lit.*S. Angles *quæst.de contractu mutui.art.* 1.*conclus.* 1. Innocent. Ioan. Andr. Ant. Panormitanus,Ioan.de anima, & omnes ferè Canonistæ *rubric.de vsuris.*Ioan.Altestarg.*in suo Lexico.verb. vsura.* Anton. de Rosel. *tract. de vsuris.* Baptist. Lupus *n.*31.Item de fide videtur modò omnibus illicitas esse vsuras, quod verũ nõ esset,nisi esset prohibitę iure naturæ, cùm nemo ligetur legibus positiuis veteris Testamenti;& legibus noui Testamenti, soli baptizati ligentur.Item Ecclesia cogit Iudæos restituere vsuras *cap. post miserabilem. & cap. quanto amplius. de vsuris.* quod non faceret nisi essent prohibitæ iure naturæ: Item PP. ad damnandas modò vsuras adducunt vetus Testamentum,quod tamen modò quoad solas naturales leges vim habet. ergo.

Num.6. AD primum argumentum, omissa expositione quorundam explicantium, *non fœnerabis fratri*; sed si quis fuerit alienus, qualis tamen nullus est,quia omnes sunt fratres,huic fœnerabis: omissa etiam sententia asserentium in textu vero, & correctis Bibliis Hebraicis non haberi, *sed alieno*, idque additum fuisse à S. Edrin. I. Concilio 7. seniorum, de de quo num. 11. vel à glossa, vt ait Hierony.de Luca *tract.de cambiis.cap. restat videre.n.*15.nam has sententias meritò reiicit Villaguta *q.* 4. *de vsuris*;respondetur cum D.Thom.*de malo.q.* 13.*art.* 4.*ad* 1.*&* *hic art.* 1. *ad* 2. Caiet.Molin.Valent. Soto, Artixodorensi, Eman.Vega,Lopez, Bãnez, Arag. Sal.Angles,Gers.Villaguta s. Castro *verb. vsura.* Innocent. & Panormit. *rubr.de vsuris.* Anton. de Rosel.*tract.de vsuris.n.*82. Bapt. Lupo *n.* 31. Alens. 3.*p.q.* 36. Mend. & aliis relatis à Couarru. 3.*Variar. c.* 1.*n.* 7. vsuram non fuisse licitam Iudæis, sed impunè permissam: nec ex auaritia ad quam populus ille valdè propensus erat, fratres suos vsuris opprimere;sicut ex multorum sententia libellus repudij non erat illis licitus, sed impunè permissus; vt inter nos permittitur meretricium. Sic eodem capite dicitur, *non erit meretrix de filiabus Israël*, permittendo esse meretricem ex aliis. Alij dicunt, Iudæis erga extraneos licitam fuisse vsuram non veram, & propriè dictã ad similitudinariam, eo quòd Deus illis concessit vt ab alienis auctirium reciperent, sicut concessit quando egressi sunt ex Ægypto, vt vasa Ægyptiorum sibi acciperent. Ita Conrrad.*de contract. q.* 24.Med. *q.* 2.*de vsuris.* Differunt tamen, quia Medin. nomine *alienorum* videtur intelligere omnes Gentiles: Conrradus verò eos tantùm intelligit, qui habitabant terram promissionis, seu alios contra quos bellum iustum habebant, & quos deprædari, & occidere iustè poterant Hanc sententiam primo modo expositam probabilem putat Valentia.Molin. autem secundo modo;additque ad eam accedere Gabrielem *illa q.* 11. *art.* 1. *ad fin.* Maior. ibi, & alios,quos citat Couarru. neutram

ſententiam reprobans. Pro hac etiã Villaguta *q. 4. de vſur.* citat multos Iuriſperitos, & eſt expreſſa Ambroſ. lib. de Tobia *cap. 15. partim relatus. 14. q. 4. c. vlt.* quod caput non eſſe D. Ambroſ. malè putat probabile Conrrad. *de contract. lib. q. 42. concluſ. 3.* Alenſis *3. p. q. 66.* Gab. ſ. quos meritò cum multis Canoniſtis reiicit Villaguta ſ. Et quidem ex conceſſione diuina, aut ratione belli iuſti, & ad recuperandum debitum, licitum eſſe aliquid accipere vltra ſortem, patet ex Alexandro tertio, & Concilio Turonenſi c. 1. *de vſuris.* & gloſſ. vlt. ibi. & Ambr. 14. *quæſt. 4. cap. vlt.* malè intellecta à gloſſ. 1. ibi. & Soto ſ. quaſi Ambroſius voluerit, ſicut nulli eſt nocendum, ſic à nullo exigendas eſſe vſuras; hoc enim pugnat cum textu, & mente Ambroſ. vt rectè probat Mol. & Villaguta *quæſt. 6.* Sed addit Molin. opinionem Conrradi, & aliorum eſſe intelligendam ceſſante ſcandalo, quod profectò non maius eo tempore erat in eo quòd filij Iſraël ab illis vſuras modo explicato acciperent, quàm quòd terras, & eorum bona vſurparent, præſertim cùm vſuras ex ipſa rei natura illicitas eſſe non ſit adeò perſpicuum, vt ignorari tunc ab omnibus ferè populis non poſſet.

HÆC ſolutio mihi non ſatisfacit, quia ille ſermo eſt de omnibus alienis: Deus autem non conceſſit filiis Iſraël ius occidendi, vel deprædandi omnes Gentiles: ergo nec accipiendi ab illis vſuras modo explicato. Retinenda eſt ergo prima ſolutio, quàlem etiam aſſignant Medin. & Gabriel.

AD ſecundum reſpondetur cum Molin. Villaguta, & Aragone, illis verbis tãtùm promitti bonorũ abundantiam, vt ipſi dare poſſint mutuò cæteris populis, & accipere ab eis non indigeant: nam *fœnerare*, vt notaui dubio 1. aliquando ſignificat mutuum dare etiam ſine vſuris; vt eodem cap. Deuter. 28. *non fœnerabis fratri tuo ad vſuram*; alioquin ſuperfluè adderetur, *ad vſuram.* & cap. 15. *Fœnerabèris gentibus multis, & tu à nullo mutuum accipies.* & Prouerb. 22. *Qui accipit mutuum, ſeruus eſt fœnerantis.* & Eccleſiaſtici 29. *Fœnerare proximo tuo tempore neceſſitatis eius.*

AD tertium reſpondet Molin. vſuram ibi ſumi metaphoricè, metaphorámque propriè duci ab vſura impropriè dicta, quæ eſt incrementum licitè proueniens ratione contractus cambij, vel ſocietatis.

AD quartum reſpondet Soto *illo art. 1.* Valent. *illo 1. art.* Araxiodorenſ. ſ. *quæſt. 3.* Villaguta *quæſt. 7. de vſur.* iure Cæſareo permiſſas fuiſſe aliquas vſuras propriè dictas, quantùm ad impunitionem tantùm, ad euitanda maiora mala. Sed meliùs Mol. putat, vſuras propriè dictas conceſſas fuiſſe vt licitas, quia *l. 1. C. de vſur.* dicitur, iure optimo deberi. *& l. eos qui. §. ſuper vſurarium.* conceduntur vt licitæ. *& l. 2. C. de nautico fœnore.* Tales tamen leges abrogatæ ſunt in Concil. Vien. Clem. vnica de vſuris: ſimúlque ſancitum eſt, vt ſi quæ poteſtas publica iudicare præſumpſerit, vt ſoluantur vſuræ, aut ſolutæ cùm repetuntur, non reſtituantur, ſit ipſo iure excommunicata poteſtas publica: quò fit, vt nunc actio in foro externo ad repetendas vſuras concedatur *l. 8. noua collect. tit. 6. per totum.* Imò vſuras olim fuiſſe à Iuſti

Iustiniano implicitè prohibitas tenet Nauarr. *cap.* 17. *n.* 208. Val. §. gloss. *cap. quod dicas.* 14. *q.* 4. *& cap.* 92.*morbus.de vsuris.* & Auth. *de Ecclesiasticicis titulis. verb. obseruamus.* Baptista Lupus, & alij: quia Iustinianus *Auth.de Ecclesiast. titul. in princip.* iussit seruari decreta Concilij Nicæni, in quo vsurę prohibebãtur *can.*18.*refert. c.quoniã.dist.*47. & quia *in l. cunctos populos. C. de summ. Trinitat.* iussit obedientiam præstari Ecclesiæ Romanæ. *& Auth. Ne Clerici apud proprios Episcopos. in fin. colla.* 6. dixit,*non dedignentur leges sacros canones imitari.* Ergo cùm vsuræ sint prohibitæ ab Ecclesia Romana, & sacris canonibus, etiam sunt prohibitæ à Iustiniano.

CONTRARIVM autem cum multis docet Villaguta *quæst.* 7. *de vsur.* & §.probatur à Conrrad. *quæst.* 22.*de contractib.conclus.*10. *& sequentibus.*& à Couaruu. 3.*Variar. cap.* 1. *n.* 6. eiusdémque sententiæ fuisse Panormitan. affirmat Molin. §. Fauet Aug. Epist. 54.ad Macedonium, vbi ait, leges & Iudices debere iubere reddi vsuras, scilicet à mutuatario. In quã expositionem magis inclinat gloss. *d. cap. quid dicas.* & Pala. *tract. de contractib.* 4.*cap.* 3. ait, iure Cæsareo concessas fuisse vt licitas.

AD quintũ respõdetur, vsuras fuisse prohibitas iure naturali contento in veteri, & nouo Testamento, & ideo illicitas esse, & fuisse omnibus, omníque tempore. Ad argumentum primum, quo probatur non fuisse prohibitas in nouo Testamento, respondetur; sicut in illis verbis, *diligite inimicos vestros*, consilia continentur, & præceptum respectu diuersorum euentuum, ita in illis verbis, *mutuum date nihil inde sperantes*, contineri præceptum dandi mutuum in necessitate, etiam sine spe recuperandi capitale. Item præceptum non dandi mutuum sub vsuris, simúlque consilium mutuandi extra necessitatem, & non recipiendi aliquid vltra sortem, etiam gratis concessum, & quidem illis verbis prohiberi vsuram, quanuis negauerint Mol. Cabal: *quæst.* 1. 2. *&* 74. *de vsuris.* Sot. 6. *Iustitiæ. quæst.* 1.*art.* 1. Aragon *hîc art.* 1.*conclus.*4.

TAMEN, vt certum tenendum est cum Palac. *cap.* 2. Villaguta *quæst.* 5. Couarru. Nauar. Conrrad. Ioan. Med. Gab. Sal. Bannez, Cast. *verb. vsura.* Artaxiodorens. *q.* 1.Innocent. Panormit. Mol. Valent.& aliis *quæst.* 2. *vers.* 3. *cap.consuluit.de vsuris.*& Leo X.in Laterensi Concil.*sessione* 10.dixit eo loco manifestè vsuram prohiberi:& sic exponunt Beda,& alij Lucæ 6. Basil. Psal. 14.Nyssen.hom. 4. in Ecclesiasten, & alij, quos partim refert D. Thom. in Cathe. idémque apertè significat Alex. III. in Lateranensi Concil. *quæst.* 2.*de vsuris.* vbi ait, vtriusque Testamenti pagina prohibitas esse vsuras. & *cap. super eo. eod. tit.* vbi ait, vtrumque Testamentũ vsuram detestari. Quod malè explicat Sot. quia vtroque Testamento prohibetur; nam Pontifex vult explicitè, & in particulari prohibitam esse in vtroque Testamento, & colligitur ex D.Thom. *art.* 1.*ad* 4. & oppositum non esse tutum ait Bannez *art.*1. *dub.* 1. *conclus.* 3.

AD sextum respondetur, quantùm attinet ad *cap.conquestus. de vsuris. & cap.* 1.*de feudis.* cum Soto *lib.* 6.*Iustitiæ.art.*1.*ad* 2.*quæst.*1. Medin.& Val. Villaguta *quæst.* 6. Panormit. *d. cap. conquestus.* Zabarella *cap. in ciuitate.de*

vsuris. oppositione 6. Graf. *p.2.n. 26.cap.* 24. hanc esse naturam feudi, vt si loco pignoris ad directum dominum fructus pertineant, interim feudatarius sit liber à consueto seruitio, quia dominium vtile feudi ea conditione & lege vasallo confertur. Quantùm verò pertinet ad *cap. 1. de vsur.* respondeo cum Val. Med. Molin gloss. vlt. illius cap. Immol. & Panor. ibi. Villaguta *quæst. 6.* Graf. *illo cap.24.n.* 27. Ricard. 4.*d.* 15. *art. vlt. quæst.* 5. intelligendum esse, quando beneficium iure pertinet ad Clericum, & iniquè est vsurpatum à laico. Tunc enim cùm fructus illos recipiat Clericus ex re proposita, & ad redimendum, vt textus inquit, beneficium de manu laici, nulla vsura committitur. Sic etiam Mol. Val. & Med. ex Ambros. 14.*quæst.* 4. *cap. vlt.* colligunt licitum esse vsuris impropriè dictis hostes premere, contra quos bellum est iustum. Quam sententiam communem fatetur Sot. sed sine firma ratione reiicit.

Ad *cap. Salubriter.* variæ sunt solutiones, quas dubio de fructibus pignoris examinabimus; nunc satis sit pro dilata solutione dotis præcisè nihil vltra sortem exigi posse, bene tamen ratione damni emergentis, vel lucri cessantis, vel ex donatione soceri, vel ex concessione Pontificis in fauorem matrimonij, & pœnam moræ soluendi dotem, vel ratione onerum matrimonij, ad quæ sustinẽda gens se obligat pro dote statim soluẽda, vel fructibus talis pignoris percipiendis dum dos non soluitur.

Ad septimum respondetur, eam priuationem includi intrinsecè in mutuo, nec per se esse alio pretio æstimabilẽ quàm ipsa pecunia mutuata, quæ æqualis summa compensabitur, qua æquè cõmodè, vel commodiùs vti potero alio tempore. Vnde vsus tum summæ non omnino tollitur, sed differtur, & in aliud tempus fortè commodius reseruatur sine damno emergente, aut lucro cessante, aut morali periculo, & cum aliqua commoditate, quia interim non potero inutiliter pecuniam expendere, neque illam amittere: nam si fortè, vel alia ratione pereat, mutuatario peribit.

Ad primam confirmationem respõdetur pro beneficio mutui nihil posse exigi vltra summam æqualem pecuniæ mutuatæ, quia mutuatio non est vtilis mutuatario, nisi ratione ipsius pecuniæ mutuatæ, quæ æqualis summa compensatione siue statim reddatur, siue post aliquod tempus: nam expectatio, vel obligatio expectandi non est aliquo alio pretio compensabilis, vt superiùs ostendimus, & simile est in emptione: quamuis enim sine obligatione iustitiæ alicui impendam emptionis beneficium, tamen quia emptio solùm est vtilis alteri ratione rei emptæ, eo tradito sufficienter emptio compensatur.

Ad secundam confirmationem, negatur consequentia, quia præter vtilitatem specialem quam alius habet ex re empta, vel mutuata, non possum aliquid exigere, alioquin si maxima ei prouenerit vtilitas, vt conseruatio vitæ, magnum auctirium possum ab eo exigere.

Ad tertiam confirmationem respondetur cum Valentia, mutuatarium, vel alium debitorem pro solutione quam nemine cogente anticipat, nihil exigere posse, quin vsuræ

tæ vitium incurrat, vt dicit Caiet. *verb. vsura. notab.* 2. Anton. 2. *part. tit.* 1. *cap.* 8. §. 3. & 4. Graf. 1. *part. lib.* 2. *cap.* 112. *n.* 27. & 29. Sot. 6. *Iustitia. quæst.* 4. *art.* 1. *ad* 3. Sylu. *verb. vsura.* 2. *quæst.* 14. *vers.* 3. Gabr. 4. *d.* 15. *quæst.* 11. *art.* 3. *dub.* 4. Nauarr. *cap.* 17. *n.* 231. licèt *n.* 232. in oppositum inclinet, quod singulare, & improbabile putat Mol. *tract.* 2. *de iustitia. disp.* 381. Neque fundamentum Nauarr. verum est primò pro debitis in futurum soluendis, quæ dicuntur debita acerba, seu viridia, absque iniustitia, & damno vsuræ pretium minui posse, ita vt actio quam aliquis habet ad decem aureos post annum sibi soluendos, emi nonaginta possit: quod quidem speciali dubio latè cõfutabimus. Addit autem Val. mutuatarium, si cogatur ante tempus soluere, pro actu iniuriæ compensationem accipere posse. Sed certè si ex illa anticipatione nullum aliud damnum, aut curentiam lucri patiatur, credo nullam compensationem accipere posse, vel exigere, vt colligitur ex Sylu. *illa quæst.* 14. *vers.* 2. & 3. & Graf. *illo cap.* 112. *n.* 28. quia coactio & alia huiusmodi iniuria non sunt pecunia compẽsabiles, vt patet in iniuria adulterij, & quando quiuis cogitur iurare; vouere, copulam habere, vel certo aliquo loco consistere.

Ad quartam confirmationem, concedo consequens cum Val. Albornoz 2. *de contract. tit.* 6. Caiet. *verb. vsura not.* 2. Nauarr. *c.* 17. *num.* 226. & aliis: sed nego consequentiam, quia in eo euentu dominium manet apud mutuantem, in mutuo verò transit ad mutuatarium.

Ad quintam confirmationem respondetur, propter hominum malitiam, & charitatis ac misericordiæ defectum negari solet mutuum sine vsuris in casibus necessitatis: sed vsuræ maiora damna afferunt, ideo prohibitæ sunt iure naturæ, idque etiamsi sint moderatæ, quia hæc sæpiùs dabuntur, & difficile esset intelligere, quænã sit moderatæ: vsurarius enim quamlibet moderatam esse putaret.

Ad vltimam confirmationem respondetur, licèt in aliquo euentu accipere vsuram sit vtile proximo accipienti, tamen per se & communiter loquendo, est ei valdè noxium: nam contractum vsurarium non tantùm prohibuit, sed irritauit, quãtùm ad lucrum vltra sortem, quare iniustũ est, & restitutioni obnoxiũ, ex vi talis contractus aliquid vltra sortem exigere.

Alia, quæ circa hoc dubium dici possunt lege apud Salonem *art.* 1. *controuers.* 2. & 3. & Villagut. *q.* 8. & 9. *de vsuris.*

DVBIVM IV.

An licitum sit vsuras impunè permittere?

SVMMARIVM.

1 *Per se loquendo, licitè permitti vsura non possunt stando in iure natura.*

2 *Multo minùs licitè permitti possunt stãdo in iure Ecclesiastico.*

3 *Potest summus Pontifex permittere vsuram ad vitanda maiora damna.*

Dico

Num. 1. DIco primò, per se loquendo licitè permitti non possunt etiam stando in solo iure naturæ. Sic intelligitur Molin. *tract. 2. de iustitia. disput.* 304. dicens: *cùm vsuræ iure naturali sint prohibitæ, cedántque in Reipublicæ, & partiū eius detrimentum, publicæ potestates tenentur illas prohibere non solum Christianis, sed etiam infidelibus sibi subditis, lethalitérque peccant permittendo illas Iudæis, aut aliis infidelibus pro tributis, aut quouis alio commodo. Similitérque lethaliter peccant admittendo Iudæos, aut alios infideles ad habitandum in eorum terris cum pacto vt illis vsuræ permittantur, esto pro huiusmodi habitatione pinguia tributa promittant: potéstque Summus Pontifex censuris, aliísque viis id prohibere, atque impedire.*

Num. 2. DIco secundò, multo minùs licitum esse vsuram permittere stando in iure Ecclesiastico. Ita Couaruu. *3. Var. cap. 1. n.* 8. Villaguta *q.* 10. & 11. *de vsuris.* Driedo *2. de libertate Christiana. cap. 1. propos.* 1. & alij; quia expressè prohibetur à Gregor. X. in Concil. Lugdun. *cap. 1. de vsuris. in 6.* & à Clem. vnica de vsuris: imò Innocent. III. *cap. quanto. de vsuris.* præcipit Principibus Christianis, vt compellāt Iudæos restituere vsuras immoderatas, quas à Christianis exegerunt, & per immoderatas fortè intelligit omnes propriè dictas; quia omnes tales immoderatę sunt Et *cap. post miserabilem. de vsuris.* præcipit Principibus Christianis & potestatibus, vt compellant Iudæos ad remittendum vsuras Christianis, & præcipit Christianis sub excōmunicatione, vt cū Iudæis vsuras exigentibus commercium non habeāt, donec Iudæi vsuras restituant. Sine fundamento autem Panorm. *dicto c. quāto. & d. cap. post miserabilem.* & Villaguta *illa q.* 11. & Conrrad. *q. 25. de contractib.* dicunt, Iudæos ratione vsurariæ prauitatis sortiri forum Ecclesiasticum, & directè compelli posse à Iudice Ecclesiastico, licèt non per excommunicationem, ad restitutionem vsurarum: hoc enim aduersatur Textui *in d. cap. post miserabilem.* vbi limitatè dicitur, Iudæos esse compellendos per Iudices seculares.

ADVERSATVR etiam rationi: nam soli baptizati subduntur legibus, & iudicio Ecclesiæ, iuxta id 1. Corinth. cap. 5. *Quid mihi de iis qui foris sunt iudicare?* & habetur *cap. multi. 2. quæst. 1.* Vnde etiam falsum est, quod ait Innoc. IV. super *cap. quod super. de voto. n.* 4. & 5. id est, Iudæos, aut Gētiles si pro transgressione legis naturalis non puniantur à Principibus secularibus, quibus subiecti sunt, posse puniri à Papa, quia etiam sunt oues Christi: nam certè soli baptizati sunt oues Christi à Petro pascente, & alioquin Papa posset punire non baptizatos, etiamsi non sint subiecti Principibus secularibus Christianis, vel isti non sint in eorum punitione negligentes.

DIco tertiò, licèt Summus Pontifex in vsura dispensare nequeat, Num. 3. definit Alex. III. *cap. super eo. de vsuris.* docétque Mol. *s.* & Villaguta *quæst.* 9. & Couaruu. cum multis *illo n.* 8. & Conrrad. *quæst.* 28. *de contractib.* quia est contra ius naturæ, in quo Pontifex dispensare nequit: potest tamen illam permittere etiam fidelibus ad vitanda maiora damna vel scandala, quæ orirentur si Iudices eam impedire tentarent: nam peccatum etiam hæresis tolerari potest ad maiora damna vitanda. Idémque possunt,

possunt, secluso in contrarium præcepto, permittere in eo euentu Principes seculares. Molin. ṡ. Sa *verb. Iudai.n.* 5. Caiet. *hîc art.*1. *ad* 2. Conrad.*q.*26. 27. *&* 28. *de contractib.* Villaguta *q.* 13. *de vsur.* Vnde malè Couaruu. ṡ. censet omnino falsam esse sententiam Ancharrani, Alex. Pauli Castrens. Roqui, Curt. & aliorum asserentium posse Romani Pontificis priuilegio Iudæis permitti vsurarũ exercitium erga Christianos. An verò liceat consulere alicui, vt potiùs peccatum vsuræ, quàm aliud maius committat, Villaguta *q.*12. & Conrad. *quæst.* 26. *conclus.* 2. *corol.* 2. negant esse licitum: oppositum tamen verum est, & commune inter Doctores generatim asserentes licitum esse consulere minus malum. De quo vide Med. 1.2. *q.* 14. *art.*6.

DVBIVM V.

An dare mutuò cum spe, vel intentione recipiendi aliquid vltra sortem, nullo interueniente pacto implicito, aut explicito, sit peccatum vsuræ?

SVMMARIVM.

1 *Prima opinio asserens vsuram esse si lucrum sit causa finalis, siue principalis: secus si sit tantùm causa motiua.*
2 *Secunda opinio asserens mutuationem esse vsuram, quando lucrum principaliter intenditur: secus si minùs principaliter.*
3 *Tertia opinio parum dissimilis refertur, & probatur.*
4 *Quarta opinio affirmat licitum esse desiderare, sperare, & intendere mutuum tanquam dandum à mutuatario ex amicitia, beneuolentia, vel liberalitate.* Ioan. de Salas.
5.6 *Spes, ac intentio comparandi aliquid vltra sortem, quod ex beneuolentia, gratitudine, aut liberalitate mutuatarij proueniat, nõ constituit mutuãtem vsurarium mentalem. Hæc conclusio probatur pluribus argumentis.*
7.8 *Intendere auctirium non ex mutuatarij liberalitate, sed tanquam pretium, & compensationem debitam ex iustitia, est vsura mentalis. Probatur.*
9 *Ad argumenta prima, secunda, & tertia opinionis fit satis.*

PRIMA opinio, si lucrum sit intentum, ac proinde causa finalis, siue principalis sit, siue minùs principalis, siue totalis, siue particularis, vsuram esse; si autem non sit causa finalis, sed tantùm motiua, & impulsiua ad mutuandum, etiamsi sit causa sine qua nõ, id est, sine cuius spe non mutuaret, nullum esse peccatum. Ita Medin. *de rebus per vsuram acquisitis. q.* 1. Cuius ratio est, quia quomodocumque lucrum ex mutuo intendatur, est vsura. Num. 1.

CONFIRMATVR, quia Lucæ 6. dicitur, *mutuum date nihil inde sperantes*; ex quo colligitur esse peccatum vsuræ mutuò dare cum spe lucri, quod non est verum de spe minùs principali. Ergo intelligendum est de principali, scilicet habente adiunctam intẽtionem lucri. Hæc sententia videtur Iacob. de Grafis 2. *p. cap.* 24. *lib.* 2. *n.* 21. *&* 22. & clariùs *p.*1 *lib.*2. *c.* 107. vbi ait, vsuram esse, si lucrum sit principalis causa, id est,

finalis, & non tantùm motiua, aut impulſiua, quanuis *eod.cap.*107.hanc opinionem cum omnibus ſequentibus videatur confundere. Hāc etiam ſententiam tenet Couaruu. 1. *Var. cap.vlt. n.* 4.*& lib.* 3.*cap.* 1.*n.*2. *& regula peccatum. p.* 1.*in princip. n.* 8.*& vlt.* Contrad. *de contract. q.* 29. *concluſ.* 2. vbi affirmat peccatum vſuræ mentalis eſſe, intendere ex mutuo beneuolentiam non ſiſtendo in illa, ſed referendo eam vlteriùs ad temporale, ita vt ex mutuatarij beneuolentia aliquid vltra ſortem quæratur.

Num. 2. SECVNDA opinio, quando lucrum principaliter intenditur, vel ſperatur, mutuationem eſſe vſurariam, ſecus ſi minùs principaliter intendatur. Ita gloſſ. & Innoc. IV. *cap. conſuluit. de vſuris.* Gabr. 4. *diſt.* 15. *q.* 11. *art.* 1. *not.* 1. Emanuel *verb. vſura. cap.* 101. *n.* 2. Vega *verb. vſura. caſu* 1. *ad finem.* Syluest. *verb. vſura. in princip. & q.* 1. vbi pro hac opinione citat multos Iuriſperitos, explicátque intentionem, ſeu ſpem principalem eſſe, quando ſi non ſperaret lucrum, non eſſet mutuaturus: minùs principalem autem, quando etiam ſine ſpe lucri mutuaturus eſſet. Additque cum nonnullis, intentionem, vel ſpem iſtam principalem, etiamſi adueniat poſt mutuationem, vſurariam eſſe, redderéque lucrum vſurarium, & reſtitutioni obnoxium.

HÆC ſententia ſuadetur primò, quia illud dictum Christi intelligendum videtur de ſpe principali: ſpes autem principalis eſt ſine qua mutuum non daretur: ergo.

SECVNDO, quia Vrbanus III. *cap. conſuluit. de vſur.* ſic ait: *qui mutuat, aliàs non mutuò daturus, eo propoſito, vt licèt omni conuentione ceſſante, plus tamen ſorte recipiat, pro huiuſmodi lucri intentione quam habet, iudicandus eſt malè agere.*

TERTIA opinio Nauarr. *c.* 17. *n.* 207.208.209.& Comit. *de vſuris.* 14. *q.*3. *c.* 1. *n.* 13. *& ſequentib.* præſertim 20. aſſerit vſuram eſſe intentione principali quærere, intendere, vel ſperare lucrum pecuniariū ex mutuo, non tamen intentione minùs principali, neque principali intentione quærere, ſperare, vel intendere amicitiam, & gratitudinem ex mutuo. Explicat autem intentionē non dici principalem eo quòd abſque ſpe, vel intentione talis finis non fieret actus, ſed eo quòd pluris, vel tanti æſtimetur, ac alius finis præter quem actus fiat. Vnde colligit non eſſe vſurarium, qui cum ſpe lucri mutuat, ſine qua non mutuaret, quia poteſt eius principalis finis eſſe amicitia, vel amor Dei, vel virtutis: lucrū autē minùs principalis. Num. 3.

PROBATQVE ſuam ſententiam primò, quia vſuram eſſe principaliter mutuare ob lucrum pecuniariū, tenet gloſ. & Innoc. *c. cōſuluit. de vſur.* communiter recepti à Theolog. & Iuriſperitis.

SECVNDO, quia cap. *ſi officia.* 54. *d.* & cap. *quod proderit.* 61. *diſt.* cum ſuis gloſſis probant, licitum eſſe Eccleſiæ, & Prælatis ſeruire cum ſpe ſecundaria, licèt non principali, aliquod beneficium obtinendi.

TERTIO, quia multa ſunt, in quæ quanuis non liceat intendere principaliter, licet tamen minùs principaliter. Verbi gratiâ, non licet dicere Miſſam, vel audire diuina officia principaliter propter diſtributiones quotidianas, ſecus autē minùs principaliter iuxta gloſſam ſingularē & receptā. *c.* 1. *de Clerico non reſidēte. lib.* 6.

Simi

Similiter non licet principaliter amare Deum propter alium, iuxta D.Thom.2.2.*q*.27.*art*.1.neque principaliter seruire Deo intuitu retributionis terrenæ:minùs principaliter autem sic,iuxta Psal.118.*Inclinaui cor meum ad constituendas,*&c.*propter retributionem*.& Trident.*session. 6. can*. 31.vbi oppositum censetur hæreticum.

QVARTO, secundùm Adrianum *quodlib*. 10. *col*. 4. omnis actus cuius finis totalis, & principalis est bonum temporale, vitiosus est.

Num.4. QVARTA opinio,licitum est desiderare,sperare, & intendere lucrũ per mutuum, tanquam dandum à mutuatario ex amicitia, beneuolentia,gratitudine,vel liberalitate, ortum ex mutuo, non tamen vt alius illud lucrum det propter mutuum, quinimò hoc esse vsuram mẽtalem, obligaréque ad lucri restitutionem. Ita Tol. 5.*Summæ.c*.29.idémque insinuat Graf.*illo cap*.107.*n*.1.parúmque differt Caiet.*hic art*. 1. *circa. ad* 4. vbi ait,intendere lucrum principaliter, vt dandum ex amicitia, vel minùs principaliter, vt dandum propter mutuum,nõ esse vsuram:secus principaliter, vt dandum propter mutuum;& explicat,non esse principalem intentionem quando aliàs non esset mutuaturus, sed quando finis ille magis mouet Additque se idem, licèt aliis minùs aptis verbis, alibi docuisse *to*. 2. *opusc*. 8. *cap*. 2. *& 3. in Summa. verb.vsura. cap. de vsura mentali*.

Num.5. DICO primò,spes,ac intentio cõparandi aliquid vltra sortem, quod ex beneuolentia,gratitudine,aut liberalitate mutuatarij proueniat, nõ constituit mutuantem vsurarium mentalem:esto intendatur tanquam principalis,primarius,aut totalis finis mutuationis, & esto mutuãs non esset mutuaturus nisi tale lucrum, aut commodum speraret. Mol.*tit*. 2. *de iustitia.disput*.305.Val.2.2.*disp*.5.*q*.21.*p*.1. Sot. 6.*Iustitia. quæst*. 1.*art*.2.*&* *art*.4.*vers.restat autem*. Almainus 4.*d*. 18.*quæst*. 2. innuit D. Thom. *de malo. quæst*.13.*art*.4.*ad* 5.*& opusc*.73.*de vsuris. cap*.3.*& hic art*. 2. vbi idem tenet Salon *controuersia* 1.Bannez 1.*artic*.1. *dub.vltim*. Aragon *dub. vlt. & penult*. Caiet.locis citatis. Lopez 2.*p.de Instructione conscientiæ.cap*.94. Ioan.Bapt. Conrrad.*quæst*. 281. Nauarr. 3. *de restitut.cap*.1. *dub*. 2. *n*. 190. *& sequentib*. citans Mercadum *tract. de vsuris.cap*. 10. *in princip. vers. digo lo tercero*. Idem tenet Villaguta *quæst*.1. *de vsur.not*.7. *in fine*.& latiùs *quæst*. 17. Tol.& Graf. ʒ.Armilla *de vsura.n*.34.& multi,vt Nauarr. & Molin. idem tribuũt Nauarro;sed malè.Et quidem licitũ esse mutuare cum spe recipiendi aliquid vltra sortem, si aliàs etiã eram mutuaturus (quam spem aliqui appellant concomitãtem, sicut ignorantia dicitur concomitans, quando etiam sine illa opus fieret) nemo est qui ambigat,vnde in eius probatione non morabor: licitum autem esse mutuare cum spe recipiendi aliquid vltra sortem, etiam sine tali spe(quã multi appellãt antecedentem, quia sine illa non fieret opus, non essem mutuaturus) probandum est, quod negatur à secunda opinione, quam præter ibi citatos tenent Angel. & Tabiena *verb. vsura*. 1. *in principio. &* *q*.1.Ricar.4.*d*.15.*ar*.5.*q*. 5. Antonin. 2.*p.tit*.1. *q*. 5. §. 5. *&* 31. Summa Pisani,Rosella.Alex.Scot.& alij relati à Tabiena, & Angelo ibi.Nobiscum

auté in hac re ſétiũt omnes auctores primæ,tertiæ, & quartæ opinionis.

Probatvrqve primò: nam in tali mutuatione nullus interuenit affectus recipiendi aliquid vt pretium mutuationis,ſeu tanquam reddendum pro mutuo ex obligatione iuſtitiæ:ergo nulla interuenit vſura mentalis,hæc enim conſiſtit in affectu recipiendi aliquid tanquam pretium mutui, ſeu tanquam debitum pro mutuo ex iuſtitia.

Secvndo,vſura mentalis eſt affectus contra iuſtitiam : in tali autem euentu nullus eſt affectus contra iuſtitiam, quia nihil volo accipere inuito domino, quanuis ſperé aliquid ex gratitudine, & mera liberalitate illius;nemo enim patitur iniuſtum volens. Ergo in illo euentu nulla eſt mentalis vſura.Taceo, ſi ex aliis beneficiis ſperarem gratuitam,debitam, vel decentem compéſationem,aliàs non collaturus talia beneficia, nullam iniquitatem incurrerem.Ergo nec ſic ſperãdo gratuitam compenſationem ex beneficio mutui.

Tertio,qui gratis mutuat,non eſt vſurarius, ſed qui mutuat cum tali ſpe;nihil enim in pactum deducit, nihil vltra ſortem recipere vult quaſi debitum ex iuſtitia.Ergo non eſt vſurarius.

Qvarto, mutuare cum ſpe etiã antecedenti quòd mutuatarius ſuæ obligationi ſatisfaciet,non eſt vſura: ſed mutuatarius, & quilibet beneficiũ recipiens tenetur ad antidora, id eſt, tenetur ex gratitudine cõpẽſare beneficiũ.*c.cũ officiis.de teſt.&l.ſi lege.§. conſuluit.ff.de pet.hæred.*Ergo mutuare cũ ſpe antecedenti gratuitæ cõpenſationis non erit vſura. Confirmatur,quia vnicuique licet nó conferre beneficium, niſi ſperet ſolutioné debiti ex eo manantis:ſed ex mutuo manat debitum gratitudinis ad cõpenſationem. Ergo licitum eſt non mutuare niſi cum ſpe illius.Et ſanè ſi duo mutuò à me peterent aliquid, & ab vno ſperarem gratuitam compenſationem, ab alio non ; ſi huic negarem,& illi darem, quando non poſſem vtrique, & cætera eſſent paria,nemo me damnaret vt iniquum, ſed laudaret vt prudenté. Ergo licitum eſt mutuare cum ſpe illa antecedenti,quam ſecunda opinio principalem appellat.. Quod denique probatur, quia ſpes antecedens ; & concomitans interdum, & per ſe non differunt ex parte affectus actualis,ſed ex diſpoſitione habituali ad mutuandum, vel non mutuandũ ſine ſpe auctirij. Diſpoſitio auté habitualis ad peccatum nihil refert. Ergo ſi licitum eſt mutuare cum ſpe comitante, licitum quoque erit mutuare cum ſpe antecedente, & alioquin multi emergent ſcrupuli, cùm non ſit facile cognoſcere quãdo ſpes ſit comitans,vel antecedens.

Qvod verò non ſit vſurariũ, ſed licitum potiùs intendere auctirium vt gratis,& liberaliter concedendũ, probatur contra primam opinioné. Primò, quia eiuſmodi intentio non eſt vſuraria,vel vitioſa ex fine intéto,neque ex medio, quo illud aſſequi intendo.Ergo nullo modo eſt vitioſa. Conſequentia eſt nota, quia ſuppono nullam eſſe aliam circunſtantiã,ex qua vitiari poſſit. Antecedens probatur,quia mediũ,népe mutuũ,per quod intendo auctiriũ aſſequi,nó eſt ex ſe malũ,ſed bonũ:accipere verò illud gratis, & liberaliter

à mu

à mutuatario,non est malum de se, sed potiùs bonum ex fine honesto ad quem dirigitur. Ergo illa intentio non est vsuraria,vel vitiosa.

Secvndo probatur, quia intétio sumit spé ab obiecto malo & formali; hìc autem neutrum reperitur in iustitia.Ergo intétio non est iniusta,ac proinde nec vsuraria. Confirmatur primò,quia accipere alienũ ex libera volũtate domini nõ est iniustitia, quia nemo patitur iniustũ volens,& scienti,ac voléti nõ fit iniuria.Ergo neque affectus sic accipiendi est iniustus,vel vsurarius.Conf.secũdò,nã quod licet desiderare,licet intédere per media aliàs nõ prohibita:sed licet desiderare auctirium.Ergo & intendere per mutuum, quod de se nõ est prohibitũ.Conf. tertiò, quia beneficiis aliũ prouocare, & obligare velle ad benefaciédũ,licitũ est, etiãsi fiat propter propriã cõmoditatem. Ergo mutuo prouocare,& obligare velle ad auctiriũ, non est illicitum, etiamsi fiat propter propriam commoditatem. Quartò,in eo euẽtu nihil intendo quod sit mutuatario inuoluntarium mistè:ergo nullam intendo irrogare iniuriam; lucrum enim ex mutuo tantùm est iniustum ratione inuolũtarij immistè.Ergo nõ habeo affectũ iniustitiæ, ac proinde nec vsurarium. Quintò,nã intédere beneuolentiam,amicitiam,& gratitudiné, & intendere donatiõné gratuitam & liberalem inde mananté, pro eodem reputãtur; sed primum licet,ergo & secundum.

Qvibvs etiã rationibus cõtra tertiam oppositioné probatur licitũ esse auctiriũ liberaliter dandũ intédere,etiã intentione principali,aut totali: nam prædictæ rationes in tali quoq; intẽtione militãt,& cõfirmantur, quia quicquid licitũ est intédere intẽtione particulari, vel min⁹ principali,licitum est intédere intẽtione principali,vel totali:nemo enim tenetur operi suo prĩcipalé finé imponere,vel prĩcipaliore intẽsiùs velle, sed licitè potest propter solũ finem minùs principalem agere, vel æquè agere propter vtrumq;:vel potiùs operari propter finé minùs principalé,vel nolle operari nisi illo, vel vtroque fine concurrente.Conf.secũdò,alioqui infiniti scrupuli pullularẽt,cùm nõ sit facile intellectu, quãdo intentio sit, vel nõ sit principalis eo modo quem statuit tertia opinio.

Ex quibus manet probata tota cõclusio,quã etiã tenet Palac. 4. *de contractibus. c.3.* Angles *q. de contractibus mutui.art.*2.Maior 4.*d.*15.*q.*23. aliàs 29. *ad* 1.Quam etiam totã confirmamus à simili de simonia: non enim est simonia dare aliquid alicui spe antecedenti, & intentione principali,vel totali obtinendi ab eo Ecclesiasticum beneficium:ergo neque vsura tali spe,vel intẽtione mutuare.

Ex quibus rectè inferunt Molin. Angles, & alij; si quis pecuniam mutuò daret Regi, sperans, & intendens ex gratitudine, & liberalitate Regis aliquid vltra sortem accipere, non peccaret, nec teneretur ad restitutionem,siue id sit pecunia, siue officiũ, commenda, dignitas, &c. licèt spes esset antecedens, & intentio principalis, vel totalis.

Ex quibus etiam infertur, tali spe, & intentione intendere,& postea recipere auctirium,licitum esse, quanuis à mutuatario detur propter mutuum: nam ex gratitudine, & liberalitate dari potest propter mu-

 tuum,

tuum, vſurarium tamen erit ſi detur propter mutuum; quaſi propter titulum iuſtitiæ, etiam fortè. Quarta opinio, quam etiam tenet Armil. §. ſolùm vult non eſſe licitum ſperare, & intendere illud vt dandum propter mutuum, ſeu titulo mutui, tanquam titulo iuſtitiæ: ſed ſi ita eſt, male Caietanus diſtinguit de intẽtione principali, & minùs principali; nam intendere auctirium, vt debitum ex iuſtitia, etiam intentione minùs principali, vſura eſt, vt ſtatim oſtendam.

Num. 7. SECVNDA concluſio, intendere auctirium non ex mutuatarij liberalitate, ſed tanquam pretium, & compenſationem debitam ex iuſtitia, eſt vſura mentalis, ſiue ea intentio principalis ſit, ſiue minùs principalis: ſiue quis eſſet mutuaturus ſine ſpe lucri, ſiue non. Mol. Sot. Salon, Lopez, Angles, Palac. Valent. Bannez, Aragon, & alij omnes.

Num. 8. PROBATVR, quia talis intentio habet pro obiecto actionem externam, vſurariam ſcilicet receptionem alicuius rei vltra ſortem per modum pretij mutuationis. Ergo eſt intentio vſuraria; ſicut intentio furti ſemper habet iniuſtitiam furti, ſiue furtum principaliter, ſiue minùs principaliter intendatur. Similitérque intentio recipiendi aliquid ſpirituale, vt principale pro re temporali, ſimonia eſt, ſiue illud principaliter intendatur, ſiue non. Et hactenus nomine *intentionis principalis* eam intelleximus quæ interior eſt, vel qua lucrum ita intenditur, vt niſi ſpes eius conſequendi eſſet, non mutuarem. Si verò intentio principalis dicatur ea, qua lucrum intenditur vt pretium, & quaſi debitum ex iuſtitia, fatendum eſt, intentionem principalem lucri ſufficiẽtem, & neceſſariam eſſe ad vſuram mẽtalem, quo pacto Bannez, & Bapt. Contrad. dicũt exponi poſſe ſecundam opinionem Syluest. Sed certè, vt notat Salon; Syluest. & alij, auctores illius opinionis intentionem principalem appellant quando ſine ſpe lucri non eſſet quis mutuaturus, licèt Syluest. *verb. vſura.* 1. *q.* 5. *in fin.* dicat, principalem intentionem ideo vſurariã eſſe, quia in ea implicitè pactum, & obligatio continetur. Malè autem Salon, Aragon, & alij nituntur opinionem Nauar. cum noſtra conciliare, dicentes, intentionem principalẽ vocaſſe quando aliquid intenditur vt pretiũ mutui: conſtat enim Nauarr. intentionem principalem aliter intellexiſſe.

A D argumentum primæ opinionis, negatur antecedens. Ad confirmationem reſpondetur cum Molin. Bannez, & aliis, Chriſtum loqui de ſpe lucri habente adiunctam intentionem illius per modum pretij, & quaſi debiti de iuſtitia: ex quo patet ad primum ſecundæ opinionis. Ad ſecundum verò reſpondetur, licèt caſus propoſitus Pontifici fuerit de eo qui ſine ſpe lucri non erat mutuaturus, tamen ipſe Pontifex abſolutè definit, eum qui cum ſpe, & intentione lucri mutuauit, vſurarium eſſe, quod (vt dicunt Mol. Bannes, & alij) intelligendum eſt de eo qui lucrum tãquam mutui pretium ſperabit, & intẽdet. Ad primum tertiæ opinionis reſpondetur, illã doctrinam gloſsæ, & Innoc. IV. non eſſe veram, nec receptam ab omnibus Theologis & Canoniſtis, ſed à multis, & non in ſenſu quem Nauar. Num. 9.

uar. intendit. Ad secundum respondetur, quicquid sit de glossis, textus illos non probare esse peccatum simoniæ, Ecclesiæ, vel Prælato seruire intentione principali consequendi. Ecclesiasticum beneficium, secluso omni pacto, & intentione recipiendi illud in pretium temporalis obsequij, vt tenet Sot. Aragon, Salon, Bannez s̃. Conrad. *quæst.* 221. aliique Theologi communiter. Ad tertium, negatur multa esse quæ non licet intendere principaliter, quanuis liceat minùs principaliter: & ad exemplum de distributionibus respondetur, licitè intendi à Canonico principaliter, imò & totaliter, ita vt actus, quo nullum aliũ finem immediatè intendit, sit licitus, modò illas velit ad vitæ sustentationem, vel ad alium honestum finẽ. Quanuis fortè sit peccatum veniale omissionis, nunquam velle interesse diuinis officiis ob aliquem altiorem finem. Quãdo verò D. Thom. *eod. lib.* 8. *art.* 11. dicit esse simoniam, intentione principali ire ad Ecclesiã propter distributiones, intentionem principalem vocat, qua intendũtur, vt pretium diuini officij, in quo sensu illum explicant, & sequuntur Bannez *hic art.* 1. *dub. vltim.* Conrad. *q.* 218. Ad exemplũ verò de dilectione Dei, dico licitum esse principaliter, imò etiã totaliter per aliquem actum amare Deum propter aliud, neque hoc esse contra D. Thom. 2. 2. *quæst.* 27. *art.* 5. Peccatum tamen esset mortale nũquam amare Deum propter se, aut velle illum non esse, aut præcepta eius non seruare, nisi quando id vtile esset ad bonum aliquod temporale, vel æternum consequendum.

DVBIVM VI.

An sit vsura mentalis auctirium velle recipere ab eo quem scio non daturum, nisi timore ne iterum negetur ei mutuum, aut ne videatur, vel vocetur ingratus?

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmans id esse vsuram mentalem.*

2 *Quando nullus est animus extorquendi auctirium, vt debitum ex iustitia, seu ex vi pacti, nulla est vsura: secus si quanuis non intercesserit pactum, mutuans exigit illud quasi debitum. Probatur n. 3.*

MOLIN. *disp.* 303. & 301. ait esse vsuram mentalẽ, etiamsi nullum pactum accipiendi auctirium interueniat, quia tunc mutuatarius non dat illud mera liberalitate, vel gratitudine, sed metu, & necessitate iterum recipiendi mutuum coactus. Quam opinionem tenent etiam Caiet. *hic art.* 1. *respons. ad* 4. Nauarr. 3. *de restitution. cap.* 2. *n.* 211. 214. 215. Villaguta *q.* 17. *de vsuris. conclus.* 3. Nauarr. *cap.* 17. *n.* 219. Antonin. 2. *p. tit.* 1. *cap.* 7. §. 6. citant Laurentiũ de Rodulfis. Graf. *p.* 1. *lib.* 2. *cap.* 107. *n.* 6. Tabien. *verb. vsura. q.* 1. Ricard. 4. *d.* 15. *art.* 5. *q.* 5. Angl. *q. de contractib. mutui. q.* 1. *definit.* 1. Caball. *q.* 1. *de vsuris. n.* 8. *Num.* 1.

SED existimo, quando nullus est animus extorquendi auctirium, vel recipiendi illud vt debitum ex iustitia. *Num.* 2.

tia, ſeu ex vi pacti, nullam eſſe vſuram, licèt ex illo timore dandum intelligatur, & ſic datum recipiatur: ſecus ſi quanuis nullum pactum intercesserit, tamen mutuans exigit, vel vult exigere, aut recipere illud quaſi debitum ex iuſtitia, ſeu ex vi pacti, ſiue mutuatarius credat ei debitum ex pacto, ſiue non: & ſic fortè intelligunt aliqui, vel omnes auctores citati.

Num. 3. IN primo autem euentu vſuram non eſſe probatur primò ſimili de ſimonia: ſi quis enim beneficium ſpirituale recipiat ab Epiſcopo dāte illud ex timore ne ab eius obſequio recedat, non eſt ſimoniacus, etiamſi intelligat ita ſibi dari beneficium. Ergo ſimiliter, &c.

SECVNDO, quia quando nihil exigitur ex vi pacti, vel recipitur, nec vt pretium mutui, aut quaſi debitum ex iuſtitia, nulla eſt vſura, vt docet D. Thom. *hîc art.* 1. *ad* 2. Aragon, Salon, Bannez, Val. & alij eodem in loco. Sot. *6. iuſtitia. q.* 1. *art.* 1. *ad* 2. inſinuátque Alenſis *3. p. q.* 19. aliàs *66. memb.* 4. *art.* 2. Sed ita eſt in prædicto euentu: ergo in eo nulla eſt vſura.

TERTIO, ſi quis aliquid mihi det, vt me alliciat ad mutuandum, vel aliud beneficium ei conferendum, aliàs non daturus, ego licitè poſſum illud recipere, & retinere, licèt nouerim animum dantis, quia donatio illa valida eſt. Sed ſic eſt in prædicto euentu: ergo.

QVARTO, licitè poſſum velle non mutuare ei, quem ſcio fore, vel fuiſſe ingratum. Ergo ſi ille timeat negandum ſibi eſſe mutuū niſi gratus fuerit prioris beneficij, timet ne faciam quod iuſtè facere poſſum: timor autem iuſtus ex parte obiecti præſertim non incuſſus à me directè, vel indirectè ad extorquendum donatum, non irritàt ipſum. Ergo talis donatio valida eſt, ac proinde donatum licitè recipitur, & retinetur.

QVINTO, ille dat gratis materialiter, id eſt, non quaſi ex debito iuſtitiæ, vel pacto. Ergo licitè poſſum datum accipere, & retinere, etſi non ſit datum affectu gratitudinis, amicitiæ, beneuolentiæ, vel liberalitatis: nam ad valorem donationis non eſt neceſſarium fieri huiuſmodi affectibus, ſed ſat eſt materialiter pertinere ad gratitudinem, amicitiam, & liberalitatem, hoc eſt, fieri non quaſi ex obligatione iuſtitiæ. Si tamen quis daret auctirium ea conditione, lege, & pacto vt illi iterum mutuarem, nō poſſem auctirium recipere, aut retinere, quia daretur vt pretium ſequentis mutuationis, licèt non præcedentis. Idem eſt ſi aliquid vt debitū ex iuſtitia exigo, vel intendo pro differenda vel expectanda mutui præcedentis ſolutione.

DVBIVM VII.

An ſi mutuans excitet mutuatarium ad mutui beneficium remunerandum, & mutuatarius ſic excitatus aliquid vltra ſortem mittat, accipiens ſit vſurarius, reſtituerè que acceptum teneatur?

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmans proponitur cum ſuis fundamentis.*

2 *Si mutuans ſolùm intendat lucrum ex libe*

liberalitate mutuatarij, ac sine vlla obligatione iustitiæ, si conferat accipiens, non est vsurarius. Suadetur num. 3.
4 *Ad fundamenta contrariæ sententiæ respondetur.*
5 *Obiectioni cuidam occurritur.*
6 *Occurrenti quæstioni fit satis.*

Num. 1. VIDAM affirmant, vt Caiet. *tom. 2. opuscul. 8. de vsura. quæst. 3.* Ioan. Medina *C. de vsuris. q. 4. ad 2. principal.* asserens opinionem esse communem. Ricard. *4. d. 15. art. 5. q. 5.* Scot. *q. 2.* Angles *q. de contract. mutui. art. 2. defin. 5. conclus. 1.* quorum aliqui probant: quia talis insinuatio est quoddam pactum implicitum. Alij verò, vt Angles, quia is qui dat, postquam præcessit talis insinuatio tempore mutuationis, non dat liberaliter, sed rubore, vel necessitate compulsus. Ergo tunc datum recipere, & retinere vsura est. Fauetq; Greg. à contrario sensu. *1. q. 1. cap. sicut.* vbi ait: *obligatio nullam culpæ maculam ingerit, quæ non ex ambientis petitione processit.* Ergo si ex petitione processit, illicitè recipitur.

Num. 2. RESPONDETVR tamen, si mutuans solùm intendat lucrum ex liberalitate, & gratitudine mutuatarij, ac sine vlla obligatione iustitiæ, & ita conferatur, accipiens non est vsurarius, nec tenetur lucrum restituere, Molin. *tract. 2. de iustit. disput. 305.* Conrad. *q. 218.* Caiet. *hic art. 1.* vbi Bannez *dub. vlt. conclus. 3.* Salon *art. 2. controuers. 2. conclus. 2.* dicens esse communem recentiorum. Aragon *art. 2. dub. 1. corol. 1. post 2. conclus. & conclus. 3.*

Num. 3. PROBATVR, quia si intentio est licita (quod iam ostendimus) per hoc quòd verbis explicetur, secluso scandalo, nequaquam fiet illicita.

CONFIRMATVR, quia post solutionem, vel in solutione sortis posset licitè excitari mutuatarius ad donandū auctiriū. Ergo similiter ante solutionē in cōtractu, vel post cōtractum mutui, quanuis cautè id faciendum sit, exprimendo clarè nullam esse intentionem recipiendi auctirium quasi debitum ex iustitia, alioquin suspicio erit vsuræ, vt benè aduertunt Caiet. Aragon, Salon, Bannez, & Conrad.

NEQVE argumenta in contrarium vrgent: nego enim in tali euentu esse aliquem contractum implicitum recipiendi auctirium, vel à mutuatario non conferri liberaliter; & argumentum illud à contrario sensu nihil valet, præsertim cùm Greg. exponi possit de petente lucrum vt pretium mutuationis. Sic etiam *in cap. de vsura. 14. q. 3.* dicitur: *vsura est vbi amplius requiritur, quàm datur,* scilicet ex iustitia. Vnde statim subiungit, *si super aliquid ex cæteris exactio enim quæ petitur quasi debiti, ex iustitia sonat.* Vnde malè propter hunc tex. Laurent. de Rodulfis *tract. de vsuris,* quem citat, & videtur sequi Antonin. *2. p. tit. 1. c. 7. §. 6.* videtur primam opinionem amplecti, dicens, si mutuans dixit aliqua verba ad inducendum, debere restituere quod vltra sortem propter inductionem ill[u]m ei datum est. Malè etiam Nauarr. *3 de restitut. c. 2. n. 211.* priorem opinionem sequi videtur, eo quòd si præcessit insinuatio, auctiriū nō datur liberaliter; fatetur tamen, si constiterit liberaliter dedisse, tuta conscientia retineri posse, quanuis Num. 4.

insinuatio præcesserit; quod etiam docet Ioan. Medin. *q.4.de vsuris.ad 2. principale.* & Sot. *6. de iustitia. q. 1. art. 4. §. restat.*

Num 5. Si obiicias: qui confert beneficium aliquod alicui spirituale, explicans se confidere recepturum pro eo ex gratitudine aliquod temporale, censetur simoniacus ex motu quodam proprio Pij V. Ergo similiter qui mutuat explicans confidenre se de auctirio ex gratitudine dando, vsurarius est. Respondet Bannez, & Conrad. illum non esse simoniacum iure naturæ, sed positiuo. Veritas tamen est, nec iure positiuo esse verè simoniacum, sed præsumi in exteriori foro: solent enim à Clericis pacta in beneficiis fieri, & ne puniantur, dicere se ex gratitudine dare, vel recipere. In vsura autem non est hæc præsumptio, quando mutuatarius fatetur se gratis dedisse, cùm hoc non dicat ad vitandam pœnam: nullam enim incurrit, licèt dicat se non gratis dedisse.

Num 6. Rogas, an licitũ sit nõ mutuare, donec mutuatarius à me excitatus dicat se daturum auctirium ex gratitudine, ac proinde ex veracitate & fidelitate, licèt nõ ex iustitia maneat obligatus? Respondeo, ea re nullam interuenire vsurã, quia neque effectu, neq; affectu recipitur aliquid in pretium, vel exigitur, & quasi debitum de iustitia, sed sola expectatio interuenit, qua mutuans expectat expressam, rectámque voluntatem mutuatarij de dando auctirio antequam mutuum recipiat.

DVBIVM VIII.

An mentalis vsura obliget ad restitutionem?

SVMMARIVM.

1 *Prima opinio asserens non obligare ad restitutionem, etiamsi in illa intentione peccatum interueniat, cum suis fundamentis.*

2 *Secunda opinio tenens obligare, cum suis fundamentis.*

3 *Vera sententia affirmat, quando vsuraria intentione mutuatum est, eandémque auctirium receptum, si postea datum esse gratis constiterit, nulli esse restituendum: secus verò si oppositum constiterit. Prima & secunda pars conclusionis probatur n. 4.*

5 *Ad argumenta contraria respondetur.*

6 *Cuidam dubio occurrenti fit satis.*

PRIMA opinio Ricard. 4. *dist. 5. art. 5. quæst. 5.* eum qui accipit aliquid vltra sortem sine pacto, & sine insinuatione intentionis corruptæ (qualis secundùm illum est si mutuabitur principaliter in spe lucri) peccasse quidem si habuit talem intentionem, non tamen teneri ad restitutionem. Ratio eius secundùm Molin. *disp. 306.* est, quia tunc præsumendum est mutuatarium liberaliter dare: qua ratione ait idem tenere Scot. *ead. d. q. 2.* Pro hac etiam opinione Alex. Lóbard. citant Tabiena *verb. vsura. 1. quæst. 1.* Syluest. *verb. vsura. 6. quæst. 3.* qui addit Cardin. *cap. consuluit.* & Clement. *ex graui. de vsuris.* Hanc opinionem reiicit Tabiena, quia est contra omnes Doctores. Mol. 3. cum Sot. *6. institiatie. q. 1. art. 4. §. resto.* quia sic vsura mentalis nunquam obligaret ad restitutionem contra *cap. consuluit. de vsuris*: quando enim intentio vsuraria manifestatur, non est Num. 1.

vsura

vſura mentalis, ſed realis. Dices id etiã eſſe verũ quando manifeſtatur per pactum, ſecus ſi ſine pacto: contrà, quia ſi manifeſtatur vſuraria intentio, cùm ea conſiſtat in voluntate accipiendi auctirium quaſi debitum ex iuſtitia, in ea manifeſtatione implicitè continetur pactum. Ergo vſura illa eſt realis, & nõ mentalis. Sed potiſſima ratio eſt, qua vtitur Ioan. Medin. *q. 4. de vſuris. ad 2. principale.* quia inſinuatio intentionis vſurariæ per ſe eſt impertinens ad reſtitutionem, ad quam tamen attendi debet, an mutuatarius vltra ſortem dederit, vel non dederit liberaliter, quanuis inſinuatio intentionis ſæpe ſit ſignum dationis non liberalis: nam qui lucrũ petit mutuãdo, videtur illud in pactũ deducere, ac proinde mutuatarius poſtea videtur nõ liberaliter, ſed quaſi ex pacto dare.

Num. 2. SECVNDA opinio eſt, quoties aliquid vltra ſortem acceptum eſt intentione vſuraria, eſto mutuatarius liberaliter illud dederit, idque poſtea mutuanti conſtet, eſſe neceſſariò reſtituendum.

SVADETVR primò *ex d. cap. conſuluit.* vbi dicitur, vſurarium mentalẽ in iudicio animæ efficaciter inducendum ab reſtitutionem. Secundò, quia ille iniuſtè accepit: ergo tenetur ad reſtitutionem. Tertiò, qui donatio nonniſi acceptatione donatarij fit; qui autem vſuraria intentione aliquid accipit, non acceptat donationem; quia non accipit illud vt donatum, ſed vt debitum: ergo tenetur illud reſtituere, quia donatio fuit nulla. Hanc opinionem tenet Tabiena ſ. Panorm. Innocent. & alij *d. cap. conſuluit.* Almainus *4. diſtinct. 15. quæſtione 2.* Caietanus *hic art. 1. reſponſ. ad 4.* (qui malè à multis pro tertia opinione hoc loco citatur.) Pro hac etiam opinione citari ſolent Ioann. Andr. Cardinalis, & gloſ. *reg. peccatum. de regul. iur. in 6.* Adrian. *in 4. dub. 8. de vſuris.* Enrrichus *c. in ciuitate. de vſuris. col. vlt.* gloſ. *cap. final. de ſent. excõmunicat.* Anchar. *reg. peccati venia. quæſt. 1. col. 6. de regulis iuris in 6.* Alex. *conſ. 93. lib. 6.* Card. Clement. vnica. *de vſuris. quæſt. 24. & d. cap. conſuluit.* Anani *d. cap. conſuluit.* Bar. Med. *1. Summa. c. 14. §. 21.* Mercado *tract. de vſuris. cap. 10. in princip. verſ. digo lo tercero. verb. requiereſſe tanto.* Laur. de Rodulfis *quæſt. 3. de vſuris.* Sed quidam ex iſtis malè referuntur: nam Medin. ſolùm ait, vſuram mẽtalem obligare ad reſtitutionem; & Cardinal. *illa quæſtione 24.* ait, vſurarium mentalem in foro animæ inducendum, ſed non compellendum ad reſtitutionem. & Innoc. ſolùm ait, hanc opinionem eſſe mitiorem. & Laur. de Rodulf. expreſsè tenet oppoſitam *quæſt. 7.* & Ioan. Andr. ſolùm ait, donationem mutuatarij non liberare ab onere reſtituendi, quando mutuans eo eſt animo, vt etianſi lucrum ei non donaretur, illud acciperet, ac retineret.

INTER auctores autem huius opinionis quidam exiſtimant ſic donatum non eſſe reſtituendum donanti, ſed pauperibus; vt Almainus, & Caiet. & Guido Pap. *tract. de contract. illicitis. n. 15.* Raynerius *in Summa. tit. de vſuris. verſ. ſed nunc quod voluntas.* Gofred. *eód. tit.* Alij verò tenent, vel non eſſe reſtituendum, vel etiam reſtituendum donanti. Tabiena ſ. Anton. *2. part. tit. 1. cap. 7. §. 26.*

TERTIA tamen veráque opinio eſt, quando vſuraria intentione mu- Num. 3.

tuatum est, eadémque auctirium receptum, si postea constiterit datum esse gratis, & liberaliter, nulli esse necessariò restituendum; secus verò si oppositum constiterit. Mol. Ioan. Medin. & Sot. in prima opinione citati. Couaruu. *regula peccatum. p. 2. initio. n.* 4. Caballin. *quæst.* 1. *de vsuris. à n.* 6. Paulus; Clem. 1. *de vsuris.* Butrius *cons.* 17. Cardinalis Florentinus *cap. consuluit. de vsuris.* Vega *verb. vsura. casu* 41. Emanuel *cap.* 106. *n.* 1-2. Toletus *lib.* 5. *cap.* 29. Palac. 4. *de contractib. cap.* 3. Et in hac re idem tenent Ricard. Scot. & Alex. Lombardus citati ab opinione prima. Idem tenet Angel. *verb. restitutio. quæst.* 18. Antonin. 2. §. 35. & 36. Conrrad. *quæst.* 224. Gabr. 4. *d.* 15 *quæst.* 11 *dub. penult. seu* 17. Armil. *verb. vsura. n.* 34. Syluest. *verb. vsura.* 6. *q.* 3. Bald. *l. penul. ff. de conditionib. ob turpem.* Alex. *l. si non sortem.* §. 1. *ff. de conditio. indebiti.* Graf. *p.* 1. *lib.* 2. *cap.* 107. *art.* 10. Nauarr. 3. *de restitutione. cap.* 2. *dub.* 3. *à n.* 208. Caiet. *tom.* 2. *opuscul.* 8. *de vsuris. q.* 3. Lopez 2. *p. de Instructione conscientia. cap.* 55. Angles *quæst. de contract. mutui. art.* 2. *difficult.* 1. Villaguta *q.* 14. *de vsuris. cōclus.* 4.

Num. 4. ET quidem secunda pars nostræ sentẽtiæ certa apud omnes est, eámque definire intẽdit Pótifex *c. consuluit. de vsuris.* Prior verò pars probatur: primò; liberalis donatio mutuatarij sufficiens fuit ad transferendum dominium, saltem accedente acceptatione eius cui facta est; eam autem acceptationem videtur sufficere habuisse (vt ait Mol.) si non formaliter, certè virtute; eo ipso quòd illud accepit, quandoquidem comparare intẽdit dominium illius meliori modo quo potuit, & esto virtualis illa acceptatio insufficiens esset ad comparandum dominium rei ita acceptæ, vt tenet Ioan. Med. formalis tamen acceptatio quam elicit eo ipso quòd intelligit donatam sibi esse liberaliter, satis est, vt ipse Medin. fatetur, ad constituendum eum dominũ illius rei; eo quòd nõdũ est reuocata est donatio ei facta; quare illum liberat ab onere restituendi.

SECVNDO probatur, quia in vsura omnis obligatio oritur ex iniusta læsione mutuatarij; sed in prædicto euentu nulla est læsio iniusta, quia mutuatarius merè gratis & liberaliter dat: ergo mutuans non tenetur ad restitutionem; quanuis cùm auctirium accepit, putauerit inuoluntariè datum. Sed quando ego animo furandi pallium accepi, quod postea comperi esse meum, non teneor restituere, quia verè non intuli iniuriam, sed inferre putaui. Imò, licèt quando noluit mutuatarius liberaliter dare, vel dedisse lucrum, eo essem animo, vt etiamsi non daret liberaliter, illud acciperem, vel retinerem, tuta conscentia accipio, & retineo; sicut qui omnino liberalem debiti remissionem obtinuit, quanuis eo esset animo, vt etiam sine liberali remissione retineret, tenetur ad restitutionem. Nauarr. 3. *n.* 216. & 217. cum Syluest. & Couarr. Vnde malè oppositũ docuit Ioan. Andr. *regula peccatum.* relatus à Laurentio de Rodulfis 3. *tract. de vsura. quæst.* 3. & 6. & latè impugnatus *quæst.* 7. cum Federico de Senis *cons.* 18. glos. & Franc. *regula peccatum.* Hostiens. *in Summa. tit. de vsuris.* §. *quæ pœna. verb. quid sit fœnerator,* & *verb. dicendum est igitur.* Grafis 3. & 2. *p. lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 47.

TERTIO probatur ex *l. inter omnes.* §. *rectè.*

§. *rectè. ff. de furtis.* vbi dicitur; *contrectans rem credens inuitum dominum, committit furtum, sed furto non est obligatus, si dominus erat volens. & Inst. de obligationib. quæ ex quasi delicto nascuntur.* §. *sed etsi credat.* vbi dicitur: *sed etsi credat aliquis inuito domino se rem commodatam sibi contrectare, domino autem volente id fiat, dicitur furtum non fieri.*

QVARTO probãt Cabal. Nauarr. Couarr. & alij ex *c. fin. de simon.* vbi dicitur, accepta per simoniã mẽtalem nõ esse necessariò restituẽda: cuius ratio est secundùm Nauarr. quoniã alter voluntariè pecuniam dedit, atque ita non fit ei iniuria: ergo similiter in vsura mentali, quando alter liberaliter auctirium dedit: sed certè eo *cap.* non est sermo de restitutione pecuniæ, sed beneficij per mẽtalem simoniam resignati, quod non est restituendum: quia tũc resignatio fuit valida, vt definit Pontifex: ratio autẽ esse videtur, quia Ecclesia noluit eam resignationem vetitã esse; sed quando fit per simoniam realem. Cui expositioni fauet Adrianus s̃. dicens, non esse simile de simonia, & vsura mentalibus, quia restitutio simoniacè acquisitorum debet Ecclesiæ fieri, quæ facultatem habet ius suum remittendi, vt facilem. *Dicto cap.* restitutio primò vsurarum fieri debet danti; non tamen omnia quæ in hac Adriani solutione continentur, vera sunt, vnde meritò impugnatur à Nauarr. s̃. qui etiã alias explicationes illius capituli assignatas à Ioan. & Bar. Medin. & ab aliis reiicit. Vincẽtius etiam, Hosti. Ioan. Andr. & Panorm. *c. consuluit. de vsuris.* Enrrichus *c. in ciuitate. eodem.* glos. & Cardin. *c. fin. de simonia.* Philip. Franc. *c. peccatũ. de regulis iuris, in 6.* Ancharr. *c. peccati venia. q. 1. eod. tit.* Laurent. de Rodulf. *de vsura. p. 2. q. 3.* Cardi. *Clem. vnica de vsur. in princip. q. 25.* Alex. *illo consf. q. 3.* Palud. *3. d. 37. q. 2. art. 2. conclus. 9.* Anton. *illo* §. 35. Guido Pap. *illo n. 15.* varias assignãt rationes discriminis inter simoniam mentalem, & vsuram mentalem; sed eas omitto, quia multa miscuerũt, quæ intelligi non possunt nisi ex materia de simonia.

QVINTO probat Nauarr. s̃. *n.* 220. ex Greg. *c. sicut. 1. q. 2.* asserente; *is qui ordinatus fuerit, si non ex pacto, nec exactus, nec petitus post acceptas cartas, vel palliũ aliquod cuilibet ex Clero gratia tãtummodo causâ dare voluero; hac accipi nullo modo prohibemus, quia eius obligatio nullam culpæ maculam ingerit, quæ non ex ambientis petitione processit.* Sed textus iste nõ est ad rem, vt notat Ioan. Medin. quia in hoc euentu nihil est acceptum per simoniam mentalem: ergo inde non probatur acceptum per vsuram mentalem non esse obnoxium restitutioni, etiamsi liberaliter datum fuerit.

SEXTO Caballin. *q. 1. citata. n.* 8. & Couarru. s̃. 5. probant, quia vsura realis non obligat ad restitutionem secuta liberali donatione, vel remissione: ergo multo minùs vsura mẽtalis. Antecedens docẽt glos. & Ancharr. *d. c. peccatum.* Host. *in Summa.* §. *fin. verb. quid sit fœnerator. tit. de vsuris.* Laurent. s̃. *q.* 7. Tiraquell. 2. *de retractu. q.* 18. Alex. *consil.* 91. *lib.* 2. Calderin. *consf.* 10. Federicus *consf.* 18. Ioan. Med. *q. 3. de vsuris.* Grafis *p. 2. lib. 2. cap.* 24. *n.* 46. *&* 47. & alij communiter.

AD primum argumentum secũdæ opinionis respondetur primò cum Molin. & Nauarr. textum loqui quando collatio mutuatarij nõ fuit,

Q 3 libe

liberalis, vt videtur cōtingere quādo aliàs non esset mutuandum, in quo solo casu loquitur Pontifex secundùm Nauarr. Secundò respondetur cum Cardin. *Clem. citata. quæst.* 24. & Nauarr. *in eo cap.* Pontificem non dicere esse illos compellendos ad restitutionem, sed inducēdos, & hoc in foro an mæ, quod non explicat obligationem restituendi.

Ad secundum respondetur cum Molin. Nauarr. & Angel. quando contractus factus fuit intentione vsuraria, atque adeò iniusta, acceptationem postea posse esse iustam, vt si constat mutuatarium dare gratis, & licèt sit formaliter iniusta, modò sit iusta materialiter, quia mutuatarius dat gratis, mutuantem posse datum retinere, si constiterit gratis datum fuisse, vt quando accepi aliquid putans esse alienum, & postea sciui esse proprium.

Ad tertium respondetur, ibi virtualiter inueniri acceptationem rei vt dònatæ, aut certè postea formalem sequi, & alterutrā sufficere ad transferendum dominium, vt cum Mol. dixi contra Ioan. Medin. asserente ante formalem acceptationem, quæ cognita mutuatarij liberalitate fit, non trāsferri dominium in mutuantem, ideo vel auctirium restituendum, vel formaliter donationem eius acceptandam.

Illud etiam contra Almain. & alios rectè docēt Molin. & Couaruu. *n.* 6. Nauarr. *n.* 232. si vsuraria intentio, & acceptatio sufficeret, vt accipiens restituere teneretur, restitutionem faciendam esse ei qui dedit, & non pauperibus, quia mutuatarius in solum mutuantem vuult transferri dominium, præsumptámque & quasi habitualē voluntatem habet, quòd si dominium in mutuātem non transeat, maneat apud se: quòd si abdicasset à se dominium (vt aduersarij existimant) instar eorum qui rem habent pro derelicta, vtique fuerit primi occupantis, ac proinde mentalis hic vsurarius licitè posset eā sibi retinere, vt ait Molin. rectè addens, pauperes non succedere nisi in defectum veri domini, cui res restitui non potest, aut nisi ius humanum id in aliquo euentu statuat: nullum autem esse ius humanum præcipiens eo modo acceptum pauperibus restitui.

Adde quoque cum Molin. *ead. disp.* 305. §. *tertius.* Caiet. *hîc art.* 1. *responſ. ad* 4. Lopez 2. *p. Instructor. c.* 55. §. *insuper.* Nauarr. *c.* 17. *n.* 209. Sot. 6. *iustit. q.* 1. *art.* 4. §. *restat.* Nauarr. *ſ. n.* 215. Conrrad. *q.* 234. Vega *verb. vsura. cas.* 42. Emanuele *illo n.* 12. si mutuans bona fide auctirium accepit, putans à mutuatario gratis dari, & postea comperiat non datum fuisse liberaliter, restituendum est. Hoc est contra Antoni. 2. *p. tit.* 1. *c.* 7. §. 6. cū Laurentio de Rodulfis asserentem, si bona fide recepit, probabiliter credēs sibi dari liberaliter, licèt postea comperiat non datum liberaliter, non teneri ad restitutionem; quod falsum esse probatur: quia ibi nulla fuit donatio vera, neque alius titulus, ratione cuius mutuatarius comparet dominium auctirij, & bona fides non sufficit ad transferendum dominium, & liberandum ab onere restituendi, nisi secuta legitima præscriptione, vel vsucapione, quam in hoc casu possibilem esse negat Emanuel ſ. Sed meliùs Grafis 1. *p. lib.* 2. *c.* 107. *n.* 10. quāuis res si bona fide

fide accepta, & consumpta fuit, solùm teneatur is, qui accepit, restituere id in quo factus fuerit ditior, eo quòd obligatio restituendi tunc non prouenit ex parte iniustæ acceptationis, bona fide excusante accipiëtem à peccato vsuræ, sed solùm ex parte rei acceptæ. Ita Mol. Sot. Nauarr. Toletus, & Grafis §. Caietanus *hîc art. 1. ad 4. & verb. vsura.* Quod primò pro se adducunt Antoninus & Laurentius, factum legitimũ retractari non debet, licèt casus postea eueniat, à quo non potuit inchoari *cap. 73. de regul. iuris in 6.* non est ad rem, quia donatio illa non fuit legitima in re, sed in falsa apparitione. Vnde nisi duret toto tempore bona fides requisito ad præscriptionem, vel vsucapionem, auctiriũ restituendum est.

SED quid si dubia fide accepi, vel postquam bona fide accepi, incipio dubitare, tenebórne statim restituere? Molin. affirmare videtur: sed credo acceptum retineri posse interini dum animum mutuatarij examino, si ipse illo tempore damnum nullum patitur; eo tamẽ examinato si dubium manet, teneor statim restituere: sicut qui aliquid accepit dubitans, an esset proprium, vel alienum, & post examen manet in eadem dubitatione. Sic potest intelligi Molin. cui consonat Tolet. *5. Summæ. cap. 29.* Grafis *illo cap.* 107. *num.* 12. Quando verò mutuatarius non explicuit an daret gratis, vel vt debitũ ex iustitia, aliqui præsumendum putant non dare liberaliter, vt Couar. §. *num.* 4. & Syluester *illa quæst.* 3. alii verò dare liberaliter, vt Caiet. locis nuper citatis, & opusculo superiùs citato *q.* 3. & Ang. quem citat, & sequitur Nauarr. §. *n.* 231. & alij apud Lop. *illo cap.* 55. qui id verisimile existimat, licèt tutius putet interrogationem mutuatarij, & considerationem aliarum circunstantiarum explorandam esse; quod ego necessarium puto cum Nauar. *c.* 17. *num.* 209. *& comment. de vsuris. n.* 24. imò & ipse Nauarr. § *n.* 230. Manẽte autem dubio, restitutio, vt diximus, facienda est. Malè ergo Caiet. locis citatis absolutè dixit, eum qui dubitat an datio fuerit liberalis, nõ teneri ad restitutionem: & licèt Couaruu. *illo n.* 4. eum non intelligens, excuset, tamen meritò illum reprehendit Grafis *illo n.* 12. & Caterinus *lib. 6.* contra Caiet. Si enim mala vel dubia fide accepit quis auctirium, manente post examen dubio, & non secuta præscriptione, vel vsucapione, necessariò restituendum est.

DVBIVM IX.

Vtrùm dare mutuum cum pacto, vt mutuatarius in posterum tantundem mutuò det, vel vt in posterum iusto pretio aliquid emat, vendat, locet, conducat, vel faciat, &c. vsura sit?

SVMMARIVM.

1 *Prima sententia affirmans hoc licitum esse, nullámque in illo vsuram inueniri, proponitur.*
2 *Secunda, & vera sententia tenens illud vsuram esse, exponitur, & confirmatur.*
3 *Ex maiori tria inferuntur.*
4 *Ad argumenta contraria respondetur.*

5. Difficul

5 *Difficultas occurrens dissoluitur, quomodo agrorum domini licitè contrahere possint cum colonis mutuo indigentibus, & variis respondetur modis.*

6 *Secunda difficultas, an licitum sit praefigere terminum mutui apponendo huiusmodi limitationem, mutuo tibi interim dum meum officium frequentaueris.*

7 *Tertia, an vsura sit pretio aliquo emere à pistore, vt meum molendinum frequentet.*

8 *Aliis quinque difficultatibus, quae proponuntur obiter, fit satis num. 9. 10. 11. 12.*

Num. 1. DRIANVS *in 4. materia de restitutione, quaest. de vsura. §. sed contra.* ait, mutuanti licitum esse in pactum deducere, vt alter mutuet quando aliàs tenebitur ex gratitudine, vel charitate, quia licitè deduci in pactum potest solutio debiti. Imò licitum videtur deducere in pactũ, vt alter mutuet, etiã quãdo aliàs tenetur: quia licitũ est deducere in pactum, vt alter iusto pretio aliquid à me emat, vel mihi vendat, vel pro me faciat, vt agrum colere, domum aedificare, &c. Tale autem pactum licitum esse probat primò Almain. 4. *d.* 15. *quaest.* 2. cum Grego. Armil *quaest. de monte pietatis*; quia talis non consequitur lucrum ex mutuo, cùm det aequiualens proprij coloni, vel artificis: ergo non est vsurarius. Confirmat Almain. nam si ille priùs locasset operas coloni, dedissétque ipsi pecuniam, & colonus nollet operari, liceret mutuare illi, vt operaretur pro pecuniis acceptis: ergo etiam erit licitum mutuare cum pacto, vt operetur pro pecuniis acipiendis.

SECVNDO probatur: nam si mutuans ille committit vsuram accipiendo operas coloni, vel artificis, tenebitur ad restitutionẽ, quia omnis vsurarius accipiẽs vltra sortem, tenetur ad restitutionem: ergo tenebitur bis soluere iustum pretiũ proprij coloni, vel artificis. Consequens est falsum: ergo licitum est mutuare istis cum pacto operandi pretio condigno. Quod etiam tenet Anton. 2. *part.* 1. *cap.* 7. §. 10. pro qua opinione Gabr. Ang. Salic. Nauarr. & alij ꝗ. referunt Rosell. Cui sententiae fauet etiam quod ait Almain. cum Aug. de Ancona, licitum esse dare mutuò pecuniam alterũ cum pacto, vt det mihi panem quo indigeo, quémque ipse mihi dare tenetur ex charitate: non enim deduco in pactum aliàs aliquid indebitum. Fauet etiam quòd ait licitum esse in pactum deducere, vt aliàs vadat ad meum molendinum, scholam, vel apotecham iusto pretio recepturus molituram, institutionem, vel rem aliam. Similiter ergo licebit in pactum deducere, quòd alter mutuet; & omnes ij casu confirmari possunt, quia licitum est in pactum deducere id quod non est pretio aestimabile, iuxta D. Thom. *art.* 2. sed mutuatio, emptio, &c. non sunt alio pretio aestimabiles, quàm quod dandum est pro re mutuata, empta, vendita, &c. ergo licitum est huiusmodi actiones in pactum deducere. Dices: quanuis istae actiones non sint alio pretio aestimabiles, tamen obligatio ad illas est alio pretio aestimabilis; ideo deducere eam in pactum vsura erit. Contrà ergo licitè poterũt negotiatores

tores cum petentibus mutuum ita pacisci; ego me obligo ad mutuandum tibi statim centum pro decem mihi reddendis vltra sortem, quod absurdum est:quia ex eo ea incommoda sequerentur quæ ex contractibus,in quibus pro mutuo aliquid vltra sortē exigitur. Ergo hæc obligatio non est pretio æstimabilis, & ita non erit vsura eam in pactum deducere Confirmatur,quòd alter se obliget ad mutuandum,vel vendendū absolutè, aut potiùs mihi quàm alteri,quando ex hoc nullum patiatur incommodum,non videtur prætio æstimabile : ergo in pactum deduci potest.Confirmatur secūdò:nā Maior 4.*d.*15.*q.*23.aliàs 29.*ad* 1.ait, licitum esse in pactum deducere remunerationem faciendam in casu necessitatis, licèt non extra talem casum. *& ad* 3.fatetur posse præfigi terminum mutui, donec alter frequentet meum molendinum, vel scholam, &c. Imò interdum indicat posse in pactum deduci eam frequētationem,licèt interdum indicet oppositum,obscurè non loquitur. Medin.etiam *q.*1.*de vsuris.* & latiùs *q.* 4. *ad* 1.*principale* ait,quanuis non sit licitum deducere in pactum aliquid ad quod determinatè alter nō tenetur,vt ad remutuandum, vel colendum agrum,&c.quia alio modo potest obligationi gratitudinis satisfacere:secus tamen id ad quod determinatè,& in particulari tenetur ex iustitia,vel charitate, vt in medico ad medendum mihi, quando alius non fuerit qui mihi medeatur.

Ex quo colligitur posse aliquem obligari ad mutuandum, vel donandum pecuniam cùm ea mihi necessaria sit, quia tunc alter ad hoc disiunctum tenetur lege charitatis,vel etiam gratitudinis. Et licèt Nauarr. *c.*17.*n.*120.123. doceat, vsuram esse mutuare cum pacto eundi ad suum molendinum, vel scholas, &c. vel rem mutuare cum pacto emendi, vel vendendi, & in medico ipsum curandi, etiam cùm alius medicus defuerit, quicquid dicat Ioan. Medin.tamen certè in eius opinionem relabitur *illo n.*223. *in fin.* dicens; *nisi quando solùm obligat per pactum ad id ad quod iure naturalis gratitudinis obligatur secundùm glos.*1.*c.si fœneraberis.in fin.*14. *q.*3.& Angel.*verb.vsura.*1.*q.*4.ait;*licèt non sit licitum in pactum deducere quòd simpliciter alter mutuet, bene tamen quòd mutuet quando tenetur ex gratitudine, & commodè mutuare possit, & ego indiguero.* Pro hac sententia citat Hostiens. & pro ea esse ait *c.significasti.de electione. & q.*5. licitum esse putat in pactum deducere quòd alius iusto pretio agrum colat,&c.apothecam, seu molendinum, vel scholas meas frequētet, si inde nullum damnum incurrat, & ita bene ac facilè ipsi satis fiat à me sicut ab aliis:secus quando propter hoc magis grauaretur, vel non ita bene ei satisfaciam. Additur cum D.Bernardino licitum esse præfigere terminum mutui, donec alter veniat ad meum molendinum, &c.nam mutuans potest tempus sui mutui limitare.*l.vinum.ff.si certum petat.*& si non liceret sic mutuare,omnis mutuatio esset vsuraria, cùm nō possint fundi sine mutuo locari colonis.Adrianus etiam 5.§.*iuxta prædicta,& sequentibus*,tenet nō solùm ei licitū præfigere terminū mutui modo explicato,sed etiā deducere in pactū,vt alius iusto pretio molendinū frequētet,&c.& Anton.2.*p.tit.* 1.*c.*7.

§.8.oppositū asserētem redarguit:nā §.10.cōcedit quòd si quis mutuat colono triticum, grana, vel pecunias, vt colat terras suas iusto pretio, non erit vsurarius, nec restitutioni obnoxius; & cū Ariminensi cōcedit licitum esse mutuare colono obligato ad colendum agrum,vt possit satisfacere suæ obligationi. Ergo etiam licebit mutuare à principio cum cōditione,vt agrum iusto pretio colat.

Num.2. His non obstantibus secunda & vera opinio est, vsuram esse, prædicta vt in posterum facienda, in pactum deducere. D.Thom.*art.* 2. *ad* 2. & 4.Caiet.& Aragon ibi. Salon *controu.*2. & 3. Bannez *art.* 1. & 2. Mol. *tract.*2.*de iustitia.disput.*308.309. 310. Nauarr.3.*de restit.c.*2.*dub.* 4. à *n.*239. Conrrad.*de contracti .q.*36.Sylu.*verb. vsura.*1. *q.*2.Medin.1.*Summa.c.*14. §. 23.Caiet.*verb.vsura.casu* 6.& 7.Palac. 4.*de contract.c.*3.Gabr.4. *d.* 15. *q.* 11. *art.*1.*dub.*1.Couarr.3.*Variar.c.*1.*n.* 2. Conrrad.*in Summa.q.*225.Sot.6.*iustitiæ.q.*1.*art.*2.glos.2.& Archidiacon.*c. si fœneraberis.in fin.*14.*q.*3. Gofred.*c.cōsuluit.de vsuris.* Panorm. & Calderin. *c.fin.eod.tit.*Ioan.Andr.*regula peccatum. de regulis iuris.in* 6.Laurentius de Rodulfis *de vsura.p.*2. *q.* 38.Ioan. de lynan.Rodēsis, & alij Iurisperiti. Tol. 5.*Summa.c.* 29. Lopez 2.*p. Instructory conscientiæ.c.*55.& 56.Gratis 1.*p.c.* 104. *n.*3.4.5.6.7. & *n.* 18. Phriuurgus 2. *Sum.tit.*7.*q.*10.Tabien.*verb.vsura.q.*1. & 2.Armil.*n.*4. D.Thom. *de malo. q.* 13.*art.*4.*ad* 5.Ratio est, & omnium est,quia obligatio ciuilis, seu ex iustitia ad tales actus est pretio æstimabilis:nā per eā mutuatarius amittit aliquam libertatē, & subiicitur mutuāti;intendere autē ex vi pacti, seu cōtractus mutui aliquid pretio æstimabile,vsura est.

Ex maiori huius rationis infero Num.3. primò cum Molin.*disput.illa* 308.Salone 5.*controuers.*3.Soto, Bannez, & aliis,posse quemquam licitè certam mercedem recipere à Republica,vel mutuatariis,vt se astringant ad mutuò dādū quibuscūque qui mutuū accipere velint,præstita cautione debita quòd mutuū restituent:talis enim obligatio est pretio æstimabilis.

Secundo infero ex Mol.Bānes, Conrrado,Lopes,& aliis,astringere quempiā alium ad sibi in futurum mutuandū decem, verbi gratiā,mēsuras tritici,vt vicissim alter obligetur ad mutuandum tantundem in vino,& oleo,non esse vsuram,neque iniustitiam, modò onera sint æqualia:quia quando reciproca est obligatio ad mutuandum res diuersi generis, nihil pro mutuo recipitur,sed vna obligatio per aliam compensatur,& est æqualis contractus vtrinque:& idem esset, si ego me obligarem ad mutuandam pecuniam vna die anni,& tu te obligares ad mutuādam eandem alia die.

Tertio, hunc contractum esse licitum, ego pro decem aureis me obligo ad mutuandum tibi centum per quatuor menses die anni quam elegeris:nam talis obligatio est pretio æstimabilis,& quando quis obligat se ad mutuādum maiorē summā, vel pro pluribus dieb⁹ ad libitū mutuatarij, mai⁹ pretiū potest recipere.

Ad argumentum ergo,quo Adria- Num.4. nus probabat licitum esse in pactum deducere remutuationē eo tempore faciendam, quo mutuatarius ex gratitudine,vel charitate aliàs tenetur;respōdetur ex D.Thom.& omnibus auctoribus secundæ opinionis, &

& aliquibus primæ, nõ esse licitũ, id quod est debitum ex gratitudine in pactũ deducere, secus si sit debitum ex iustitia, quia ciuilis obligatio seu ex iustitia lõgè maior, & strictior est quàm obligatio naturalis ad gratidinẽ spectans, cuius adimpletio sæpe absque vlla culpa, etiam veniali, permitti potest: cùm tamẽ ciuilis ex genere suo sub mortali obliget, & in foro externo astringat. Subire verò hoc tantum obligationis incrementum, pretio æstimabile est, præsertim quãdo fit circa obiectum difficile ac molestum. Idémque dicendum est quando in pactũ deducitur id quod aliàs est debitũ ex charitate; in quo euẽtu iidẽ auctores idẽ sentiũt, præter Mol. *disp. 309*. qui cum Ioan. Medi. docet id, quoniam est simpliciter debitum, deduci in pactum posse, vt quòd medicus curet, vel aduocatus patrocinetur in necessitate, & quando nõ est alius; ad quod ciuilis potestas obligare potest. Sed hæc opinio reiicitur, quia debitũ ex gratitudine, vel saltẽ ex voto, est simpliciter debitũ, tamẽ deducere id in pactũ, esset vsura: ergo similiter deducere in pactũ id quod est debitũ ex charitate.

Confirmatvr, quia obligatio ciuilis adiecta obligationi charitatis est pretio æstimabilis; habere autem ex vi pacti aliquid pretio æstimabile, vsura est. ergo. Adde, id falsò Nauarr. *illo numer.* 223. & Couarruu. locis citatis, qui alios refert, docuisse licitum esse in pactum deducere, vt alius mutuet, quando tenetur ex charitate, vel gratitudine, modò explicet nullam intendi obligationem præter eam quæ sine tali pacto esset: nã hoc est implicitè in adiecto, quòd obligatio ex vi pacti orta nõ sit diuersa ab ea quę pertinet ad charitatem, vel gratitudinẽ.

Ad primum verò argumentum Almaini respondetur; si pactũ illud validum esset, mutuatarium aliquid damni, mutuantem verò aliquid lucri ex vi pacti accipere: nam mutuãs accipit ius aliquod contra mutuatarium, & mutuatarius amittit libertatem, manétque subiectus mutuanti, ideo in eo euentu vsuram committit. Ad cõfirmationem verò eiusdem argumenti, negatur consequẽtia: quia quando deducit in pactũ, vt laboret alter pro pecuniis acceptis, exigit id quod aliàs erat sibi debitũ de iustitia ex vi cõtractus præcedentis, non verò cùm in pactũ deducit, vt laboret pro pecuniis accipiendis.

Ad secundum Ioan. Andr. *regula peccatum. de regul. iur. in 6*. ait, eum qui in pactum deduxit, vt alius suo vteretur molendino, non teneri ad restitutionem totius quod pro vsu molendini à mutuatario accepit; sed quantùm reputat sibi valuisse illud commodũ quod recepit ex eo quòd mutuatarius vsus est molendino ipsius; & exponens ait: *intelligo autem per illud commodum, concursum gentium, & notitiam ac famam quam consequitur eius molendinum, & ideo tãtùm debet restituere, quantùm ipsi hoc valet, & quanta pecunia debuisset hoc emere*. Addit autem; *si ex frequentatione molendini aliquod dãmnum patitur mutuatarius; quia scilicet adire posset molendinum propinquius, aut in quo minorem solueret pensionem, illi deberet fieri restitutio, sin minus verò, pauperibus*. Idem in frequentatione molẽdini, gymnasij, vel officinæ, & similibus euẽtibus tenet Anton. *2. p. tit. 1. c. 7. §. 8*. Ioan. de lynan. Calder. & Panor. *c. fin. de vsur*. Tabien. *verb. vsura. q.*

§.8.oppositũ asserẽtem redarguit:nã §.10.cõcedit quòd si quis mutuat colono triticum, grana, vel pecunias, vt colat terras suas iusto pretio, non erit vsurarius, nec restitutioni obnoxius; & cũ Ariminensi cõcedit licitum esse mutuare colono obligato ad colendum agrum,vt possit satisfacere suæ obligationi. Ergo etiam licebit mutuare à principio cum cõditione,vt agrum iusto pretio colat.

Num. 2. HIS non obstantibus secunda & vera opinio est, vsuram esse, prædicta vt in posterum facienda, in pactum deducere. D.Thom.*art.* 2. *ad* 2. *&* 4.Caiet.& Aragon ibi. Salon *contrau.*2. *&* 3. Bannez *art.* 1. *&* 2. Mol. *tract.*2.*de iustitia.disput.* 308. 309. 310. Nauarr. 3.*de restit.c.*2.*dub.* 4. *à n.*239. Conrrad.*de contracti .q.*36.Sylu.*verb. vsura.*1.*q.*2.Medin.1.*Summa. c.*14. §. 23.Caiet.*verb.vsura.casu* 6.*&*7.Palac. 4.*de contract.c.*3.Gabr.4. *d.* 15. *q.* 11. *art.*1.*dub.*1.Couarr.3.*Variar.c.*1.*n.* 2. Conrrad.*in Summa.q.*225.Sot.6.*iustitia.q.*1.*art.*2.glos.2.& Archidiacon.*c. si fæneraberis.in fin.*14.*q.*3. Gofred.*c.cõsuluit.de vsuris.* Panorm.& Calderin. *c.fin.eod.tit.*Ioan.Andr.*regula peccatum. de regulis iuris.in* 6.Laurentius de Rodulfis *de vsura.p.*2. *q.* 38. Ioan. de lynan.Rodẽsis, & alij Iurisperiti. Tol. 5.*Summa.c.* 29. Lopez 2.*p. Instructory conscientia.c.*55.*&* 56.Grafis 1.*p.c.* 104. *n.*3.4.5.6.7. *& n.* 18. Phriuurgus 2. *Sum.tit.*7.*q.*10.Tabien.*verb.vsura.q.*1. *&* 2.Armil.*n.*4. D.Thom. *de malo. q.* 13.*art.*4.*ad* 5.Ratio est, & omnium est,quia obligatio ciuilis, seu ex iustitia ad tales actus est pretio æstimabilis:nã per eã mutuatarius amittit aliquam libertatẽ, & subiicitur mutuãti;intendere autẽ ex vi pacti, seu cõtractus mutui aliquid pretio æstimabile,vsura est.

EX maiori huius rationis infero primò cum Molin.*disput.illa* 308.Salone.*s.controuers.*3.Soto, Bannez, & aliis,posse quemquam licitè certam mercedem recipere à Republica,vel mutuatariis,vt se astringant ad mutuò dãdũ quibuscũque qui mutuũ accipere velint,præstita cautione debita quòd mutuũ restituent:talis enim obligatio est pretio æstimabilis. Num. 3.

SECVNDO infero ex Mol.Bãnes, Conrrado,Lopes,& aliis,astringere quempiã alium ad sibi in futurum mutuandũ decem, verbi gratiã,mẽsuras tritici,vt vicissim alter obligetur ad mutuandum tantundem in vino,& oleo,non esse vsuram,neque iniustitiam, modò onera sint æqualia:quia quando reciproca est obligatio ad mutuandum res diuersi generis, nihil pro mutuo recipitur,sed vna obligatio per aliam compensatur,& est æqualis contractus vtrinque:& idem esset, si ego me obligarem ad mutuandam pecuniam vna die anni,& tu te obligares ad mutuãdam eandem alia die.

TERTIO, hunc contractum esse licitum, ego pro decem aureis me obligo ad mutuandum tibi centum per quatuor menses die anni quam elegeris:nam talis obligatio est pretio æstimabilis,& quando quis obligat se ad mutuãdum maiorẽ summã, vel pro pluribus dieb⁹ ad libitũ mutuatarij, mai⁹ pretiũ potest recipere.

AD argumentum ergo,quo Adrianus probabat licitum esse in pactum deducere remutuationẽ eo tempore faciendam, quo mutuatarius ex gratitudine,vel charitate aliàs tenetur;respõdetur ex D.Thom.& omnibus auctoribus secundæ opinionis, Num. 4.

&

& aliquibus primæ, nõ esse licitũ, id quod est debitum ex gratitudine in pactũ deducere, secus si sit debitum ex iustitia, quia ciuilis obligatio seu ex iustitia lõgè maior, & strictior est quàm obligatio naturalis ad gratidiné spectans, cuius adimpletio sæpe absque vlla culpa, etiam veniali, permitti potest: cùm tamé ciuilis ex genere suo sub mortali obliget, & in foro externo astringat. Subire verò hoc tantum obligationis incrementum, pretio æstimabile est, præsertim quãdo fit circa obiectum difficile ac molestum. Idémque dicendum est quando in pactũ deducitur id quod aliàs est debitũ ex charitate; in quo euẽtu iidẽ auctores idẽ sentiũt, præter Mol. *disp. 309*. qui cum Ioan. Medi. docet id, quoniam est simpliciter debitum, deduci in pactum posse, vt quòd medicus curet, vel aduocatus patrocinetur in necessitate, & quando nõ est alius; ad quod ciuilis potestas obligare potest. Sed hæc opinio reiicitur, quia debitũ ex gratitudine, vel saltẽ ex voto, est simpliciter debitũ, tamẽ deducere id in pactũ, esset vsura: ergo similiter deducere in pactũ id quod est debitũ ex charitate.

Confirmatvr, quia obligatio ciuilis adiecta obligationi charitatis est pretio æstimabilis; habere autem ex vi pacti aliquid pretio æstimabile, vsura est. ergo. Adde, id falsò Nauarr. *illo numer.* 223. & Couaruu. locis citatis, qui alios refert, docuisse licitum esse in pactum deducere, vt alius mutuet, quando tenetur ex charitate, vel gratitudine, modò explicet nullam intendi obligationem præter eam quæ sine tali pacto esset: nã hoc est implicitè in adiecto, quòd obligatio ex vi pacti orta nõ sit diuersa ab ea quę pertinet ad charitatem, vel gratitudinẽ.

Ad primum verò argumentum Almaini respondetur; si pactũ illud validum esset, mutuatarium aliquid damni, mutuantem verò aliquid lucri ex vi pacti accipere: nam mutuãs accipit ius aliquod contra mutuatarium, & mutuatarius amittit libertatem, manétque subiectus mutuanti, ideo in eo euentu vsuram committit. Ad cõfirmationem verò eiusdem argumenti, negatur consequẽtia: quia quando deducit in pactũ, vt laboret alter pro pecuniis acceptis, exigit id quod alias erat sibi debitũ de iustitia ex vi cõtractus præcedentis, non verò cùm in pactũ deducit, vt laboret pro pecuniis accipiendis.

Ad secundum Ioan. Andr. *regula peccatum. de regul. iur. in* 6. ait, eum qui in pactum deduxit, vt alius suo vteretur molendino, non teneri ad restitutionem totius quod pro vsu molendini à mutuatario accepit; sed quantùm reputat sibi valuisse illud commodũ quod recepit ex eo quòd mutuatarius vsus est molendino ipsius; & exponens ait: *intelligo autem per illud commodum, concursum gentium, & notitiam ac famam quam consequitur eius molendinum, & ideo tãtùm debet restituere, quantùm ipsi hoc valet, & quanta pecunia debuisset hoc emere.* Addit autem; *si ex frequentatione molendini aliquod dãmnum patitur mutuatarius; quia scilicet adire posset molendinum propinquius, aut in quo minorem solueret pensionem, illi deberet fieri restitutio, sin minus verò, pauperibus.* Idem in frequentatione molẽdini, gymnasij, vel officinæ, & similibus euẽtibus tenet Anton. 2. *p. tit.* 1. *c.* 7. §. 8. Ioan. de lynan. Calder. & Panor. *c. fin. de vsur.* Tabien. *verb. vsura. q.*

2. Grafis 1. *p. decis. lib. 2. cap.* 104. *n.* 13. aliíque nonnulli. Sed meritò reiicitur à Mol. *illa disp.* 309. Adriano s. & aliis, quia in vsura tota obligatio restituendi oritur ex damno iniustè illato ipsi mutuatario: ergo pro ratione illius facienda est restitutio, & non pro ratione lucri quod cum nullo, vel modico damno mutuatarij ex eius opere prouenit mutuanti, Confirmatur, quia etiamsi mutuans nullum reportaret lucrum, restituere deberet damnum mutuatarij, vt non in pactum deduxisset, vt mutuatarius proprias segetes combureret, itáque fieret. Ergo non est attendendum per se ad lucrum mutuantis, sed ad damnum mutuatarij, & alioquin mutuans sæpe teneretur restituere plus quàm à mutuatario accepit.

PRÆTEREA quod dicitur de restitutione facienda pauperibus, ridiculum videtur, quia nullum ius habent. Vnde Syluest. *verb. vsura.* 1. *q.* 7. ait, quod quidam dicunt restitutionem faciendam pauperibus, intelligi debere de consilio, non de præcepto. Alij probabiliùs ad argumētum respondent, in eo euentu restituendum esse mutuatario, quantùm valet obligatio remutuandi, vel aliud faciendi, & insuper restituendam eidem æstimationem aliorum damnorum, si quæ ex tali pacto incurrit. Ita Mol. *disp.* 308. & 389. Conrrad. *q.* 220. Sot. Armil. Ioan. Medin. Lopez, Nauarr. Aragon, & Tolet. s. & alij, quibus consonat Phriuurgus, licèt ad priorem dicendi modum possit accommodari. Couaruu. verò nihil de restitutione dicit, licèt Mol. pro se illū citet, sed nec iste modus dicendi mihi placet, quia tunc licèt mutuans fortè intēderit imponere mutuatario obligationem iustitiæ, eandémque suscipere voluerit mutuatarius, tamen reuerà non habet obligationem ex vi iustitiæ. Ergo in hoc reuera nullum patitur damnum, ac proinde pro hoc nulla restitutio ei est facienda.

CONFIRMATVR primò, quia si id ad quod mutuatarius se astringit, factum non fuerit, pro ea obligatione nihil est restituendum: ergo nec si factum fuerit; nam hoc est impertinēs antecedens *illa disp.* 309. his verbis, vt docet Molina Caiet. Ioan. Medin. Couaruui. & alij locis citatis rectè dicunt in his omnibus pactis in quibus dictum est interuenire vsuram, quando nihil ex parte mutuatarij executioni mandatū est, teneri mutuantem liberare illum ab onere, ratione mutui ei iniuncto, rescindendo quoad id contractum; nec ad aliam tunc restitutionem teneri, ad ídque in exteriori foro cogendum esse: si verò mutuatarius ex parte onus executioni mandauit, & adhuc aliquid oneris subeundum superfit, liberandum esse à parte illa, restituēdúmque ei solùm esse quantùm onus quod subiuit, æstimabitur.

CONFIRMATVR secundò, quia idem Mol. eadem *disp.* 309. ait, quādo re ipsa id (id est, obligari ad aliquid iusto pretio faciēdum, vel emēdum, &c.) nullū esset grauamen, quia mutuatarij liberaliter suā operā pro illo pretio impendūt, ad nullā restitutionem mutuantē teneri. Ergo præcisè pro obligatione imposita à mutuāte nulla restitutio debetur, quia nullū est grauamen, quando mutuatario nullum damnum ex ea prouenire potest. Pro quo etiā facit, quod ait Salon *hic art.* 2. *controuers.* 3. obligationem

gationem ad remutuandum, quando sine vlla incommoditate fieri potest, non esse pretio æstimabilem, & ideo si à mutuante in pactum deducatur, non esse vsuram. Quò etiam spectat quod ait Bannez *art.* 1. *dub.* 1. *Quando obligatio ad mutuandum, vel emendum, nulli prorsus periculo exponit mutuaturum, vel empturum: & reuera nullam incommoditatem potest illi afferre, non est pretio æstimabilis, aliàs petenti mutuum possit quis dicere: Nolo mutuare hodie; sed hodie me obligabo ad mutuãdũ cras, vel post mensẽ, & ratione huius obligationis etiam quando nullum incommodum ei afferri potest, pretium petere æquiualens vsuris: in quo euentu nemo* (inquit Bannez) *negabit tale pactum vsurarium esse.* Eò etiam spectat, quod ait Sa *verb. mutuum. n.* 2. referens eam opinionem quæ asserit licere aliquid accipere pro obligatione mutuandi, non ausus fuit eam approbare, quia videlicet quando ea obligatio nullum damnum mutuatario afferre potest, non est pretio æstimabilis. Ex quo infero eam in pactum deducere, vsuram non esse, ac proinde in illo euentu nullam mutuatario esse restitutionem faciendam.

CONFIRMATVR tertiò: nam deducere in pactum emptionem, vẽditionem, locationem, cõductionem, ac similia, sine vllo damno mutuatarij, nõ inducere obligationem restituendi apertè tenet Sa *verb. mutuum. n.* 3. Supplementum Confessorum, Rosella, Angel. Adrian. Almain. Gabr. Antonin. Greg Arim. Maior, & Syluest. supracitati à nobis, & ab ipso Syluest. *illa q.* 7. & à Lopez *illo cap.* 56. qui eandem sententiam probabilem putat; tum propter horum auctoritatem, tum quia secundùm Sot. & alios, si quis vim inferat fœminæ ad peccatum, ex quo nullum damnum incurrat, ad nullam restitutionem tenetur. Ergo similiter si quis ex vi mutui cogat ad prædicta, & inde nullum damnum proueniat mutuario, ad nullam restitutionem tenebitur. Fauet Laurẽt. de Rodulf. nam licèt *quæst.* 35. *de vsu.* dicat vsuram esse, in pactũ deducere remutuationem. & *quæst.* 38. *vsque ad* 40. in pactum deducere frequentationem molendini, vel scholæ, & restitutionem faciendam esse non mutuatario, sed pauperibus, vt tenent Panorm. & alij relati, quibus assentiri videtur Gab. t̃amen *q.* 42. cum Arimin. docet, eum qui in pactum deduxit cultum agri iusto pretio faciẽdum, non teneri ad restitutionem, nec esse vsurariũ, quia ipse nihil lucratur: quod secutus est Antonin. t̃. §. 10. quod malè explicat Syluest. *verb. vsura.* 1. *quæst.* 8. tenens in eo euentu vsuram committi; quod licèt concederemus, non sequeretur sic mutuantem teneri ad restitutionem: nam sicut in vsura mentali, qui nihil à mutuatario accepit, nihil restituere tenetur, vt docet Aragon *hic art.* 1. §. *supposito iam.* Sot. 6 *iustitiæ. quæst.* 1. *art.* 4. §. *restat autem.* Nauarr. 3. *de restitutione. cap.* 2. *dub.* 3. Molin. *tract.* 2. *disput.* 306. *in principio*, dicens esse notissimum. Ita in vsura conditionali, seu reali dicendum est, quando mutuatario nullum damnum affert.

AD confirmationes autem quas argumentis Almaini adiecimus, respondetur. Ad primam, licèt mutuum ipsũ pretio à sorte distincto non sit æstimabile, secus tamen obligatio ad mutuandum: ideo contractu mutui obligare ad mutuandum,

vſura eſt. Ad replicam reſpondetur ex paulo antè dictis cum Salone, Bannez, & Sa, obligationem mutuandi pro eo tempore quo nullum damnum tunc pati mutuans poteſt, non eſſe pretio æſtimabilem, ideo nihil pro illa licitè recipi poſſe; ſecus pro obligatione ad mutuandum ſimpliciter, ſeu in eo etiam euentu quo mutuans damnum pati poteſt. Ad ſecundam confirmationem, concedo in eo euentu obligationẽ mutuandi non eſſe pretio æſtimabilem, ideo in pactum licitè deduci poſſe. Ad tertiam confirmationem reſpondetur, auctores ibi citatos, quatenus ſuperiori doctrinæ aduersãtur, audi eiſdos nõ eſſe. In ea verò cõfirmatione duæ graues difficultates inſinuãtur.

PRIMA eſt, quomodo agrorum domini licitè cõtrahere poſſint cum colonis mutuo indigẽtibus? Reſpondetur variis modis. Primus eſt, vt domini anticipata pecunia emant coloni operas: hoc enim licitum eſt, vt latè, & egregiè probant Bannez *hic art. 2. caſu 1.* Salon *eod. art. controuerſ. 5.* dicens eſſe communem recentiorum. Graſis *p. 1. lib. 2. cap.* 104. Mol. *ſ. diſput.* 309. contra Sot. *6. iuſtitiæ. quæſt. 1. art. 2.* qui putat in eo cõtractu committi vſuram, quoniam anticipata ſolutio mutuũ quoddam eſt virtuale; quare obligatio ratione illius vſuraria inducitur. Sed hæc ratio friuola eſt: nam quando ratione anticipatæ ſolutionis nihil minuitur de pretio iuſto, nihil recipitur vt pretium mutui virtualis, ideo nulla vſura committitur, tametſi res ematur infimo pretio. Secundò, quando in contractu mutui non deducitur in pactũ, vt colonus agrum conducat, aut colat, ſed mutuum gratis ac liberaliter fit precedente, aut ſequẽte pacto, quo colonus operas ſuas locat, aut ſi in pactum deducitur, vt agrum colat, iam id erat debitum ex præcedẽtis locationis contractu. Tertiò, quando obligatio eſt reciproca, ita vt, ſicut colonus obligatur ad conducendum, vel colendum iuſto pretio agrum; ita dominus agri ad mutuandum pecuniam, vel triticum, &c. nam in hoc contractu nec vſura interuenit, nec iniuſtitia, modò onera ſint æqualia. Quartò, quando obligatio tantùm ſe tenet ex parte coloni, dominus autem agri propter obligationem, quam colono imponit, minuit aliquid de pretio in contractu locationis, ita vt minùs fructuum agri exigat à colono: quos tres caſus vltimos ponunt Salon ſ. & Bannez *caſu* 2. Quintò, quando dominus per mutuum non inducit colonum ad conductionem agri, ſed acceptat mutuum tanquam conditionem quam exigit colonus, vt ſe obliget ad colendum agrum. Ita Syluest. *verb. vſura. 1. quæſt.* 8. Secundùm quem id verum eſt, ſiue colonus illã cõditionẽ expoſcat, quia nõ poteſt aliter agrũ colere, ſiue quia nõ vult.

CONTRA hunc caſum nonnihil obmurmurare videtur Sot. *dict. art.* 2. ſed prorſus ſine fundamento. Sextò, quia colonus reuerà conducere vult agrum, quia tamen illud opere præſtare non poteſt niſi in mutuum eidẽ daretur ad ſumptus in agro colendo neceſſarios, vt ad ſemina, & boues emendos, &c. tũc enim vſura nõ eſſet mutuò illi dare, cũ pacto vt mutuans agrũ conducat, quia tunc cõditio non eſt quaſi in pactũ mutui, ſed potiùs ipſum mutuũ & medium ordinatum, vt ille conducere poſſit agrum,

agrum, vt optat.

Qvare si tunc pretium locationis non excederet iustũ rigorosum, vtique nec vsura, neque iniustitia interueniret: licèt ergo vsura sit cùm pecuniæ, vel alterius rei indigentia premitur, nulláque ratione conducere agrum vellet, obligare mutuo, vt illum inuoluntariè mixtè conducat, non tamen si ille volens agrum conduceret, quia vtile sibi esse existimat mutuo ad conductionẽ obligari, quæ mutuanti quoque vtilis est. Ita sentit Mol. *disp.* 350. quod illustratur simili quodam: nam si timore cadente in constantem virũ inducitur aliquis ad matrimoniũ maximè vtile, contractus erit validus, quia timor nõ est propria causa illius, nam absq; illo fieret. Ergo similiter si quis per mutuũ obligatur ad contractum, quẽ optat tanquã sibi vtilẽ, verè manebit obligatus, & nulla erit vsura.

Deniqve ratione dãni emergẽtis, & lucri cessãtis potest mutuans exigere a colono vltra sortẽm, conductionẽ sui agri, vel aliud pretio æstimabile, vt patebit in sequentibus. Per se autẽ loquẽdo deducere in pactum, vt mutuatarius se obliget ad conductionem agri cum detrimento quod aliàs nõ esset passur⁹, vsura est.

Num.6 Secvnda difficultas est, an licitum sit præfigere terminum mutui, apponẽdo huiusmodi limitationem: mutuo tibi interim, dum meum molendinum, gymnasium, vel officium frequẽtaueris? Respõdetur, in rigore hunc contractũ non esse vsurarium, neque illicitum. Adria. Maior, Ang. & D. Bernard. citati in illa confirmatione. Gab. *4. d. 15. q. 11. dub. 1. art. 3.* Caiet. *hic art. 1.* Mol. *tit. 2. de iustitia. disp. 309. in fin.* cuius hæc sunt verba, *si animus dantis mutuum non sit accipere auctirium tanquam pretium mutui, sed solùm non velle perseuerare in beneficio mutui cum eo qui rependere non velit illud, alius beneficium vteretur, nulla videtur vsura.* Vt tamen Caiet. 2. 2. *q. 78. art. 2.* ait, periculosa est appositio limitationis illius, quippe quæ intendi videtur ex mutuo grauamen illud ac incõmodum, atque ideo erit dissuadenda. Quòd si mutuans intelligat mutuatarium non ex gratitudine, atque liberalitate continuare gymnasium, aut molendinum, sed tanquam onus, & pretium ob mutuum, tunc vsura erit id vi mutui recipere cum onere restituendi, quantùm id æstimabitur, sicut vsura est accipere à mutuatario vi mutui quidpiã aliud pretio æstimabile: quòd si bona fide mutuans recepisset illũ in suo gymnasio, aut molendino, putans grato, ac liberali animo id efficere, tũc isti postea constaret de illiberali animo illius, ad nullam restitutionem mutuãs tenetur: quia nõ ad restitutionẽ pretij quod iustè pro tritico molẽdo accepisset, neq; ad restitutionẽ grauaminis, quandoquidẽ neq; ex parte iniustæ acceptionis, neq; ex parte rei acceptæ, quæ apud ipsũ nõ perseuераret, ad id tenetur. Mol. cui fauet *l. vino. ff. si certũ petatur.* vbi asseritur cuiuis licere præfigere terminũ mutui, & quidẽ si hoc faciat, vt seruet se indẽnẽ, quia scilicet nisi eo tẽpore mutuũ ei redderetur, damnũ incurret, certissimũ est; id quoque verũ est quando quod mutuatarius facturus est, vt mutuũ retineat, sine vllo suo detrimẽto facere potest, quãdo verò non posset sine detrimẽto, & solutio adueniẽte illo termino nõ esset necessaria ad indemnitatẽ mutuantis, vsuræ speciem

ſpem habet,quia ex vi pacti, & non ex damno emergente, vel lucro ceſſante mutuans indirectè cogit mutuatarium,vt aliquid præter ſortem cum ſuo detrimento faciat. Vnde Sot.*6.iuſtitia.q.1.art.2.§.ſed pro contrariis*.putat in hoc euentu vſuram cõmitti,quia perinde eſt,ac ſi in pactũ deduceretur frequentatio molendini.Sed etiam in hoc caſu credo licitam eſſe illam præfixionem termini, quia ex vi pacti nulla libertas tollitur mutuatario:poterit enim mutuũ reddere,quãdo voluerit, & ita nullum lucrum cum ſuo detrimẽto mutuãti dare, quòd ſi illud dare voluerit ad vitandum aliud maius detrimentem,non faciet quaſi obligatus de iuſtitia, vel coactus pacto, ſed propria neceſſitate, ſicut quando ad obtinendum mutuum,vel eius prorogationem qua indiget, cõfert munuſcula, vel lucra aliqua mutuanti, quæ aliàs non conferret.

SED dices; ergo mutuare licebit ad tempus quo vltra ſortem mutuatarius qualibet hebdomada, vel mẽſe aliquid dederit.Reſpondeo, conſequenter eſſe concedendum: & in re idem erit mutuare cum pacto, vt reddere mutuum teneatur, quando mutuans illud petierit; ipſe autem petat cum viderit vltra ſortem nihil ſibi dari ex liberalitate. vel gratitudine;hoc autem licitum eſt: ergo & illud.

Num. 7. Ex his ſoluuntur aliæ difficultates.Sit ergo tertia in ordine;an vſura ſit,pretio aliquo emere à piſtore, vt meum molendinum frequentet? Reſpondeo negatiuè,quia ibi nullũ interuenit mutuum, ſed emptio iuſta.Sot.ſ.Anto.*2.p.tit.1.c.7.§.8.*Laurentius de Rodulfis *tract. de vſuris. q. 41.*Ioan.Andr.*regula peccatum.de regulis iuris. in 6. §. ad vndecim quæro.* Syluest.*verb.vſura.1.q.7.in fin.*Lopez *illo c.56.in fin.*Grafis *illo c. 104. n. 5.in fin.* Conrrad.*q.36.de contractib.*

QVARTA difficultas eſt de illis qui veniente termino ſolutionis nolũt dare termini prorogationem debitori qui eſt iuramento aſtrictus ad ſolutionem,niſi data eis pecunia, vel aliquo æquiualẽte. Phriuurg. 2. *Summa. lib. 2. tit. de vſuris. q. 11.*cum Reimund.*eodem tit.§.4.*Sed nũc quod ait illos eſſe vſurarios, teneríque ad reſtitutionem, licèt expreſsè non exigant,probat ex *c.conſuluit.de vſur.* & verũ eſt ſi illud recipiatur in pretium mutui, non verò ſi recipiatur, vel etiam petatur vt dandũ ex gratitudine,vel liberalitate, etiamſi eo nõ dato terminus ſolutionis prorogandus non eſſet. Num. 8.

QVINTA difficultas;an ſit vſura, ſi mercator vendat ad terminum, ſeu credito per aliquod tempus pretio,vt plures emptores ad ſe trahat? Sylueſt. *verb. vſura. 1. quæſtione 7. & verb. vſura. 2. quæſtione 1.* cum Antonin. & Laurent. de Rodulfis, ait vſuram eſſe.Sed oppoſitum tenendũ eſt cum Molin.*diſput.309.§.Hinc facilè.*quia lucri intentio etiam principalis in mutuo formali,vel virtuali, quod in dicto caſu interuenit, vſura non eſt, quando nec in pactum deducitur,nec vt principale mutui intenditur,& recipitur. Num. 9.

SEXTA difficultas;vtrùm fas ſit nulla alia ratione velle dare pecuniam mutuò,aut quoduis aliud, niſi mutuatarius in præſenti mutuet triticum, vel quidpiam aliud? Reſpondet Mol.*diſput. 309.* ſi id exigatur tanquam conditio ſine qua mutuans Num. 10.

tuans non vult mutuare, quia indignus est mutuatarius qui in præsenti non vult concedere mutuũ aliud quod ab eo exigitur, cui concedatur quod ipse petit, nullam interuenire vsuram, sicut licitum est tibi desistere è mutuo illi concedendo quẽ intelligeres animum habere non mutuandi vicissim in futurum: longè enim diuersa sũt exigere obligationem mutui in futurum, vt concedatur mutuum in præsenti, & exigere mutuum in præsenti tanquam conditionem sine qua non vult concedere mutuum, quod ab eo petitur: in illo enim primo ciuilis obligatio pretio æstimabilis postulatur tanquam mutuum, cuius obligatio cõmutari licitè non possit pro aliquo vltra sortem: quando autem mutuũ in præsenti exigitur, nulla exigitur obligatio; sed solùm mutuum, pro quo mutuans nihil potest vltra sortem accipere: & esto mutuantes sibi inuicem hoc modo, de præsenti onus aliquod pecunia æstimabile sibi inuicem imponerent, quod falsum est, si tamen ea onera essent æqualia, fieret compensatio vnius oneris pro alio, ac proinde neque vlla in eo inueniretur iniustitia, neque vlla inde consurgeret obligatio restituendi. Hæc Molin. cui consonat D.Thom. & alij *art.* 2. ad quem Grafis 1.*p.lib.* 2. *c.*104.*n.*18. & alij dubio sequenti referendi.

Ex quibus etiã rectè colligit Molin. quãdo alicui duo mille aurei debebantur soluendi post duos annos, nullã interuenire vsurã, si debitor in fine primi anni cũ creditore paciscatur; soluam tibi mille statim, dummodò concedas, vt mille alij soluantur vno anno post terminũ præfixum, aut si è contrario creditor idem petat, & obtineat à debitore. Ratio est, quoniã id solùm est concessio de præsenti mutui vnius virtualis pro alio etiam virtuali de præsenti sine vlla obligatione mutuãdi iniuncta in futurum, etenim debitorẽ soluere mille aureos vno anno ante terminum præfixum est virtute mutuò illos dare creditori in totum illum annum.

SED quid si cõtractus fieret hoc modo; nũc (scilicet in fine primi anni) soluo tibi mille, vt pro aliis mille expectes vsque ad finem tertij anni? Arag. *art.* 2. & Nauarr. 3. *de restitut. c.* 2. *dub.* 4. dicunt contractũ esse vsurarium, quia mutuans virtualiter deducit in pactum quòd alius etiam virtualiter remutuet, & illũ obligat ad remutuandũ. Sed certè iste cõtractus communi omnium cõsensu iustus videtur, & ratio est, quia qui se obligat ad expectandã solutionẽ, nõ se obligat ad mutuãdum; sed statim mutuat, quia prorogat terminũ solutionis, quod est virtualiter mutuare: vnde in hoc cõtractu vnũ mutuũ datur pro alio, sicut in præcedenti, quẽ approbauit Mol. imò reuerà iste cõtractus ab illo nõ differt. Deinde, quòd Aragon, & Nauarr. dicunt hoc modo fieri posse, vt cõtrahẽtes quod intendunt, assequantur, videlicet si contractus ex quo debitum resultauit, rescindatur, & cũ nouis solutionis terminis renouetur, locũ nõ habet, quando debitum non resultauit ex cõtractu, vel cõtractus renouari nõ potest, vt si res empta iã esset cõsũpta, vel in dominiũ tertij trãslata. Periculosũ itẽ esse potest vni parti, quia altera fortè postea nollet renouare cõtractũ nisi cũ pacto renoua-

tionis rescissus sit; sine dubio autem si in eo contractu obligatio sit reciproca, & æqualis ad mutuum virtuale, nulla erit vsura, vel iniustitia.

Num. 11. SEPTIMA difficultas est, quòd si mutuãs deducat in pactũ, vt mutuatarius iusto pretio, infimo tamẽ, suas operas illi locet, aut vendat? Molin. *disp.* 309. ait, si ille alium inuenire poterat, cui cariùs suas operas locaret, mutuãtẽ teneri ad restitutionẽ pro illo grauamine ampliùs, quàm si tantùm obligasset mutuatarium ad locandum suas operas absolutè: supponit enim Molin. etiam in hoc secundo casu, obligationem restituẽdi interuenire; quod iã diximus falsum esse, si nullũ dãnũ ex eo cõtractu mutuatarius incurrat. Certum tamen videtur, & Mol. consonũ, quãdo mutuatarius nullũ inuenturus esset, cui cariùs suas operas locaret, non esse plus restituẽdũ, quàm si ad absolutè locandũ duntaxat obligatus fuisset.

Num. 12. OCTAVA difficultas, cùm diximus obligationem ad mutuandum, vel vẽdẽdũ, &c. esse pretio æstimabilẽ, sequi videtur, vt qui mutuat centum per annũ cum obligatione non repetẽdi illa intra tale tẽpus, possit iniũgere grauamẽ, vt mutuatarius in futurum teneatur ad annum, aut ad breuius tẽpus tantũdem mutuare; & similiter, vt qui formaliter, aut virtualiter mutuat cẽtũ per annũ, possit grauamen imponere, vt vltra pecuniã illam aliquid illi reddat, &c. Patet, quia obligatio nõ petẽdi mutuũ intra annũ est pretio ęstimabilis: cõsequẽs autẽ videtur absurdũ. ergo. Aliqui concedunt sequelã, negántque absurditatẽ cõsequẽtis: sed Mol. *disp.* 108. *in fin.* ait hãc opinionẽ non solùm esse nouã, & inauditã, sed etiã periculosam satis, & quæ viã aperit vsuris: quid enim hoc aliud est quàm pro omni mutuo quod precariò non conceditur, vt scilicet ad concedẽtis libitum possit quocumque tempore reuocari, posse aliquid accipi vltra sortem, atque adeò licitè accipi posse vsuram pro tali mutuo formali, vel virtuali? quid item id aliud est quàm pro extensione maiori, vel minori temporis quo eiusmodi mutuũ cõceditur, etiamsi nullum lucrũ cesset, vel damnum emergat, posse licitè accipi plus, vel minùs, atque adeò licitam esse vsuram pro quocumque mutuo, quod non conceditur precariò, quod tamen Scriptura, Cõcilia, Pontifices, & communis Doctorum sententia damnat? Est igitur opinio hæc periculosa valdè in fide, ne quid ampliùs dicatur. Addit Mol. apertè falsum esse fundamentum, cui nititur, nempe mutuare ad annum, esse mutuantem inducere super se obligationem in futurum, quæ duret à principio mutui vsque ad annũ expletum; non enim hoc est inducere super se obligationem aliquam, sed solùm ex sua liberalitate concedere beneficium mutui in totum id tempus; sicut enim qui donat, tradítque rem donatam, nullam inducit super se obligationem in futurũ, esto traditione eius rei à se abdicet potestatem ea re deinceps vtendi, aut fruẽdi; ita qui ad annum mutuat, nullam in se inducit obligationem concessione beneficij in totum id tempus, esto inde sequatur toto eo tempore neque vti posse re quam mutuat, neque posse illam repetere. Sed solutio hæc insufficiens videtur, quia negari non potest ex vi illius contractus mutuantem manere obligatum ad

non

non repetendam pecuniam mutuatam toto eo tempore, ſiquidem peccauit repetens,& ſimiliter in donatione. Explicandum eſt ergo cur pro hac obligatione nihil vltra ſortem exigi poſſit, cùm non ſit de eſſentia mutui,ſiquidem in mutuo precario non inuenitur. Reſpondetur ergo, ideo pro illa obligatione nihil exigi poſſe, quia ex eo ſequerentur incõmoda, quæ ex vſura ſequi diximus: nã pro mutuo precario nihil daret, ſed pro mutuo acceptum tempus. Deinde, quia obligatio illa ſufficiéter compenſatur obligatione reddẽdi mutuum,etiamſi res mutuata furto,vel infortunio pereat: nã mutuatario,& non mutuanti peribit. Item quia obligatio quæ non eſt incommoda mutuanti,non eſt pretio æſtimabilis.

DVBIVM X.

An mutuanti vnum liceat in pactum deducere, vt mutuatarius ſtatim aliud mutuet,emat, vendat,&c.

SVMMARIVM.

1 *Prima opinio aſſerens hoc non eſſe illicitum,probatur n. 2.*

3 *Secunda, & vera opinio in tali euentu vſuram committi, niſi reciproca ſit obligatio.*

4 *Ad argumenta in contrarium reſpondetur.*

Num. 1. RIMA opinio eſt Victoriæ *hic art.*2.qui,vt referũt Lopez,& Salon ℣.docuit hoc non eſſe illicitum,eo quòd obligatio ad ſtatim mutuandum,emendũ, &c. non eſt onetoſa, nec pretio æſtimabilis,cùm moraliter nihil duret,mutuatariúſque ſtatim ab ea obligatione liberetur, atque obligationem ad mutuandum intra hebdomadam moraliter, eſſe ad mutuandum ſtatim,ideo ſine vſura poſſe in pactũ deduci. Quam ſententiam tenet etiã Nauarr. *3.de reſtit.c.2.dub.4.illatione 2.* putátque eſſe D.Thom. *hic art. 2. ad 4.* vbi ſic ait. *Repugnat mutuationi obligatio ad mutuum faciendum in poſterum, quia etiam talis obligatio pecunia æſtimari poſſet,& ideo licet ſimul mutuanti vnum, aliquod aliud mutuum recipere,non autem licet eum obligare ad mutuum faciendum in poſterum.* Hanc opinionem eſſe veriſimilem, & valdè probabilem tenet Bannez *art.2.§.ſed eſt ſpecialis difficultas.* Conrrad. *in Summ. quæſt.*225. nonnullíque alij recentiores, qui ſuam ſentẽtiam iis rebus cõfirmant.

PRIMA,non eſt ſimonia obligare alterum ad audiendam meam confeſſionem,vel celebrandum pro me, ſi vult me eius confeſſionem audire, vel pro eo celebrare. Ergo nec vſura obligare alterum ad mutuandũ vnũ, ſi vult me ipſi mutuare aliud. Num. 2.

SECVNDA, licitum eſt non vendere rem vnam niſi emptor ſe obliget ad vendendum aliam. Ergo & nolle mutuare rem vnã niſi mutuatarius ſe obliget ad mutuandum aliam.

TERTIA,quia obligatio ad continuò audiendam confeſſionem, vel Miſſam celebrandam,non eſt pretio æſtimabilis,alioquin nõ eſſet ſimonia pro ea pecuniam accipere. Ergo neque obligatio ad cõtinuo mutuãdum.

QVARTA, ſi talis obligatio eſſet

pretio æstimabilis, posset diues aliquis petenti mutuum sub vsuris dicere; nolo mutuare sub vsuris, sed obligabo me ad mutuandum statim pro tali, vel tali pretio. Consequens est absurdum: ergo.

QVINTA, si obligatio ad statim mutuandum esset pretio æstimabilis, ergo ad statim vendendum, & sic posset quis vltra sūmum pretium rei venditæ aliquid exigere pro tali obligatione. Consequens est falsum: ergo.

Num. 3. SECVNDA opinio & vera, in tali euentu vsuram committi nisi obligatio sit reciproca. Mol. *tract. 2. de iustitia. disput.* 310. *in princip.* Lopez 2. *p. Instructory conscientiæ. cap.* 56. §. *super hæc.* Salon *hic art.* 2. *contro.* 3. Aragon *eodem art. dub.* 1. *casu* 3. Med. *quæst.* 4. *de vsuris.* §. *inde.* Sot. 6. *iustitia. quæst.* 1. *art.* 2. *ad* 1. Idem insinuat Grafis 1. *p. lib.* 2. *cap.* 104. *n.* 18. Imò Bannez, & Conrrad. s. fatentur talem contractum suspectum de vsura esse. Ratio omnium est, quia obligatio ad statim mutuandum, emendum, &c. potest esse non minùs grauis, & molesta mutuatario, & vtilis mutuanti, quàm obligatio ad mutuandum, vel emendum, &c. In futurum ergo potest esse æqualiter pretio æstimabilis, ac proinde sicut est vsura ex pacto mutui obligare ad hæc in posterum facienda, ita ad statim. Neque oppositum docet D. Thom. s. sed potiùs hoc innuit: non enim ait licere mutuanti obligare alium ad statim mutuandum, sed simul posse ab eo aliquid aliud mutuò accipere. Præterea D. Thom. damnat omnem obligationem in posterum; reuerà autem omnis obligatio est in posterum aliquo modo. Ergo etiam damnat obligationem ad statim mutuandum.

CONFIRMATVR, quia sæpe magis onerosum est obligare se ad aliquid mutuandum, vel vendendum statim, quàm ad dandam illi postea aliquam pecuniam supra sortem: sed hoc est vsura; ergo & illud.

AD primum argumentum respondetur, licèt non sit simonia facere sacrum pro alio, vel audire eius confessionem, vt ille faciat sacrum pro me, vel audiat meam confessionem, quando nulla imponitur obligatio, vel est reciproca: tamen si sit obligatio non reciproca, simonia erit, siue sit obligatio ad rem in posterum faciendam, siue ad statim, quia datur, & recipitur temporale pro spirituali.

AD secundum, negatur consequentia: nam pro mutuo nihil potest accipi pretio æstimabile, secus pro re vendita, & pars pretij esse potest, vt alter obligetur ad quidpiam aliud vendendum.

AD tertium, negatur antecedens, & ad eius probationem respondetur, pro illa obligatione dicendi statim Missam pro alio posse recipi aliquid pretio æstimabile, iuxta quantitatem oneris quod suscipitur.

AD quartum, negatur sequela, quia in tali huiusmodi obligatio ad statim mutuandum, nullam affert incommoditatem: quando verò obligatio ad mutuandum non est incommoda mutuatario, non est pretio æstimabilis, vt docet Salon s. *conclus.* 3. Bannez *art.* 1. *dub.* 1. Emanuel *in Suma. p.* 1. *verb. emprestito. cap.* 111. *n.* 2. quod etiam indicat Sa *verb. mutuum. n.* 2. Et hoc sæpiùs contingere

gere poteſt in obligatione ad ſtatim mutuandum, quia faciliùs cernitur, an ſit, vel non ſit incommoda, ideo tùnc pro obligatione ad mutuandum ſcilicet de præſenti, ſæpiùs nihil recipi poteſt: idémque dicendum eſt de obligatione ad ſtatim vendendum, emendum, &c. ex quo patet ad quintum.

DVBIVM XI.

An vſura ſit in pactum deducere, vt mutuatarius pro me fideiuſſor exiſtat?

SVMMARIVM.

1 *Concluſio affirmatiua.*
2 *Explicatur doctrina concluſionis.*
3 *Aliis difficultatibus reſpondetur.*

Num. 1. ESPONDET affirmatiuè Salon *art. 2. controuerſ.* 4. Aragon *dub. 1. caſ.* 2. Sotus *6. iuſtitiæ. quaſt. 1. art. 2. ad 1.* Molin. *tract. de iuſtitia. diſp.* 319. Nauarr. *5. de reſtit. cap. 2. dub. 4. illatione 3.* Grafis *lib. 2. cap.* 104. *n.* 25. & 26. Probatur, quia obligatio ad fideiubendum, vel in fideiuſſione incluſa eſt pretio æſtimabilis: ergo vſura eſt vi mutui mutuatario eam imponere. Antecedèns patet, quia talis obligatio maximis incommodis fideiuſſorem afficit, vt experientia conſtat, & proptereà licitè vendi poteſt, & ſimiliter licitè poteſt creditor pretiũ à fideiuſſore accipere, vt illum liberet à tali obligatione, vt cum multis docet Couarruu. *3. Variar. c. 2. n. 6.* & 7. Vega *verb. vſura. caſu* 13. & *verb. fiadores. caſu.* 1. vbi Emanuel *n.* 4. Lopez *in Inſtructorio negotiantium. cap.* 34. *ad fin.* Bapt. Cõrrad. *quaſt.* 216. Conrad. *de contract. quaſt.* 40. Nauarr. Angel. Sylueſt. Armil. Anton. Laurent. de Rodulfis, Ioan Medi. ſtatim citandi, & colligitur ex *l. hoc iure.* §. 1. *ff. de donation.* vbi Bart. communiter receptus, eã tenet Caiet. *hic art. 2. ad* 4.

SED concluſio, quam etiam tenet Tol. 5. *Sum. cap.* 29. intelligenda eſt de periculoſa fideiuſſione, ſeu obligatione ad fideiubendum, qualis moraliter, & vt plurimùm eſſe ſolet: ſi enim nullum prorſus habeat periculum, non erit vſura in pactum illam deducere, quia non eſt pretio æſtimabilis, nec licitè vendi poteſt, vt expreſsè docent Couarruu. Contra. & Grafis c. & Lametinus Dauriæ *ad cap. nauiganti. de vſuris. pag.* 18. Salon *controuerſ. citata. in fine.* Sylueſt. *verb. vſura 7. quaſt. 6.* & *verb. fideiuſſor. q. vlt.* vbi Armil. *n.* 15. Tabiena *num.* 16. Ang. *n.* 20. In idem inclinat Antonin. 2. *par. tit. 1. cap.* 7. §. 45. cum Laurent. de Rodulf. inter quos tamen diſcrimen aliquod eſt: nam Angel. Sylueſt. Tab. Armil. Antonin. & Laurentius putant in venditione fideiuſſionis non periculoſa interuenire quidẽ iniuſtitiam, quia venditur obligatio, quæ nullius eſt valoris; non verò vſura, quia nihil accipitur pro mutuo, ſed pro obligatione ad virtualiter mutuandum: nam fideiuſſio eſt obligatio ad ſoluẽdum pro alio, ſoluere autem pro debitore eſt virtualiter illi mutuare, & quòd debitor tenetur poſtea reddere quod à fideiuſſore pro illo ſolutum eſt. Couaruu. tamen, cui videtur conſentire Salon, putat in Num. 2.

eo euentu vſuram committi, quia perinde eſt pretium accipere pro mutuatione, ac pro obligatione ad mutuandum non periculoſa: & ſic videtur intelligendum quod dixit D. Bernardin. *tract. de reſtitution.* relatus ab Antonin. ʂ. & à Ioan. Medin. ʂ. illicitũ, & vſurarium eſſe pro fideiuſſione pretium accipere; quod etiam ait Caballinus *q.* 31. *de vſuris. n.* 251. Quod verò ait *q.* 34. *n.* 257. creditorem poſſe pretium à fideiuſſore accipere, vt illum liberet à vinculo fideiuſſionis, de periculoſa fideiuſſione intelligendum eſt. Pro qua Salon, Grafis, & omnes docent pretium accipi poſſe à fideiubente, & pro libertate concedenda fideiuſſori pretium accipi poſſe à creditore, imò fideiuſſionem, & obligationem fideiubendi, etiamſi periculoſa non ſit, pretio æſtimabilem eſſe, & ideo vſurariè in pactum deduci tenet Molin. Arag. & Petrus Nauarr. ʂ. & Ioan. Medin. *q.* 4. *de vſuris. ad* 1. *principale.* §. *ſequitur amplius.* Vega *verb. fiadores. caſu* 1. & Emanuel *n.* 4. quorum aliqui malè id tribuunt Caiet. Sot. & Nauarr. Quorumcumque autẽ ea ſit opinio, reiicitur ex dictis dubio 9. & 10. nam obligatio ad mutuandũ, vẽdendum, &c. quando non eſt alteri periculoſa, aut incommoda, non eſt pretio æſtimabilis, ideóque licitè poteſt in pactum deduci: ergo idem de fideiuſſione non incommoda, neque periculoſa dicendum eſt. Et licèt talis eſſet etiam pretio æſtimabilis, tamen rectè fatetur Molin. modico pretio æſtimalem eſſe, ideo modicam iniuſtitiam eſſe, ſi in pactum deducatur. Id etiam certum eſt, fideiuſſorẽ vſurarium eſſe ſi pro ſolutione aliquid accipiat vltra ſortẽ: nam ſolutio illa eſt mutuũ quoddam virtuale. Ita Nauarr. Mol. Arag. Salon, & Ioan. Med.

Sed quid ſi aliquis eſt fideiuſſor fictus, & in veritate mutuator; fingit enim mutuum dare alij, & ipſe fideiubet, vt pro fideiuſſione aliquid à mutuatario accipiat? Sylueſt. *illa q.* 6. cum Anton. & Laurẽt. putat vſuram committi, quia accipit pro mutuo quod verum eſt, non pro fideiuſſione quæ ficta eſt. Idẽ ſignat Molin. ʂ. Exiſtimo tamẽ, licèt in eo euentu ſit iniuſtitia, vt etiã docet Salõ, vſurã tamẽ nõ eſſe, quia nihil pro mutuo accipitur, ſed pro fideiuſſione ficta, quæ nullius valoris eſt: & in hoc inclinat Nauarr. *cap.* 17. *n.* 285. & comment. de cãbiis *ſuper c. fin de vſuris. n.* 7. licèt probabile putet vſurã eſſe. Num. 3.

Sed quid ſi Petrus paratus eſt vendere, vel locare Ioanni aliquid ſine fideiuſſione, ego verò ſuadeo Petro vt id non faciat niſi Ioan. me offerat in fideiuſſorem, vt neceſſitate cõpulſus det mihi aliquid pro fideiuſſione, quod inter me, & Petrũ diuidendũ eſt, vel Petro dãdum, vt me à fideiuſſione liberet? Salon, & Nauarr. id iniquum putant, & vidẽdum eſt, quando fideiuſſio vel non eſt vera, vel non eſt periculoſa, ſi tamen vera eſt, & periculoſa mihi, quanuis Petrus me tacente eſſet ſine fideiuſſore mutuaturus, vel venditurus, nulla interueniret iniuſtitia, & quãuis fideiuſſio eſſet ficta, nulla interueniret vſura; ſed ſola iniuſtitia: in quod magis inclinat Nauarr. licèt probabile putet, vſuram quoque interuenire; ſimiliter, quãdo fideiuſſio non eſt periculoſa, probabilius exiſtimo in eius vẽditione interuenire quidẽ iniuſtitiam, nõ tamen vſuram, quia fideiuſſio nõ eſt mutuatio verè, ſed

ſed obligatio mutuandi. Vſura autẽ in mutuatione tantùm inuenitur.

SECVNDO, dico deducere in pactum, vt mutuatarius fideiuſſorẽ adhibeat, quando neceſſarius eſt ad debiti aſſecurationem, licitũ eſſe, quia mutuãti licitum eſt ſe indemnẽ ſeruare exigendo pignus, ſcripturã, iuramentum, fideiuſſorẽ, &c. Aragon *art. 2. dub. 1. caſ. 3.* Ioan. Medin. *q. 1. de vſuris. ante §. lucrũ.* Quãdo verò non eſt neceſſarius, inquiunt, & vſurariũ eſt exigere illud à mutuatario, quia ex vi mutui iniuſtè vexatur. Salon *controuerſ. citata in fin.*

IVXTA hæc mutuare decem ei qui debebat alia decem, ſed negabat eo pacto, vt ſyngrapham faciat pro 20. non eſt vſurarium, quia nihil lucri ex mutuo accreſcit, ſed debitum recuperatur. Sylueſt. *verb. vſura. 1. q. 10.* Grafis *p. 1. lib. 2. c. 104. n. 20.* Nauar. *c. 27. n. 209.* Maior *4. d. 15. q. 23.* aliàs *29. initio.* Med. *1. Sũ. c. 14. §. 23.*

DVBIVM XII.

An pactum vt mutuatarius liti cedat, à debito petendo deſiſtat, iniuriam remittat. &c. vſurarium ſit?

SVMMARIVM.

1 *Si alter me iniuſtè in iudicium vocat, lædit, &c. licitum eſt ei mutuum dare, vt liti cedat.*

2 *Quod pactum vſurarium non ſit.*

3 *Pactum, vt mutuatarius in honore læſus iuſtam vindictam in iudicio non petat, vſurarium eſt.*

4 *Non erit vſura in pactum deducere, vt mutuatarius non exigat pecuniariam ſatisfactionem, quando iniuria illata fuit in ſolo corpore, honore, vel fama.*

5 *Alind pactum licitum.*

DICO primò, ſi alter iniuſtè me in iudicium vocat, perſequitur, lædit, aut vexat, licitum erit ei mutuum dare, vt liti cedat, à vexatione, vel debito petendo deſiſtat. Aragon *art. 2. dub. 2. circa 3. reſolutionem.* Salon eod. *art. controuerſ. 2. in fin.* Sot. *6. iuſtitia. q. 1. art. 2.* Medina *1. Summa. cap. 14. §. 13.* Ioan. Med. *quæſt. 1. de vſuris. §. lucrum.* Bapt. Conrrad. *q. 222.* Caiet. *verb. vſura exterior.* Antiſiodorenſ. *3. Summa. tract. 26. c. 1. ad fin.* Vega *verb. vſura. c. 1. caſ. 5.* Armil. *n. 2.* & alij, quia tunc mutuans nihil pretio æſtimabile accipit, ſed ſuam iuſtam redimit vexationem, quod cuique licet. *cap. dilatus. 2. de ſimo.* Imò rectè addunt Vega, & Armil. mutuo redimi etiam poſſe vexationem proximi, vt cùm vexatur propter debitum quod reuerà nõ debet. Si verò quis paciſcatur, vt mutuatarius debitũ, vel partẽ debiti liquidi, vel dubij à iudice non petat, vſura erit, vt docẽt Sot. Salon, Ioan. Medin. Cõrrad. Vega, Armil. & alij. Num. 1.

DICO ſecundò, pactum, vt mutuatarius offenſus deſiſtat ab iniuſta vindicta, quam propria auctoritate ſumere vult à mutuante, vel ab aliis damnis, quæ iniuſtè ei infert, non eſt vſurarium. Patet ratione præcedentis concluſionis, id quod docet Molin. *tract. 2. de iuſtit. diſput. 307.* Vega *verb. vſura. caſu 6.* Emanuel *part. 1. cap. 111. n. 4.* vterque Medin. ſ. Nauarr. *3. de reſtitut. cap. 2. dub. 13.* & alij. Num. 2.

DICO tertiò, pactum, vt mutuatarius in honore, aut fama læſus iuſtam vindictam in iudicio nõ petat, vel ſi iam eam litem mouit, ab ea deſiſtat, vſurarium eſt. Hoc eſt contra Sotum ſ. qui ait, ceſſationem ab Num. 3.

actione

actione iusta, quam mutuatarius aduersùs mutuantem habebat, in pactum deducere, vsuram nõ esse: quoniam, licèt iactura honoris, & famæ pecunia compensari possit, solet tamen per amicitiam condonari. Idem docet Syluest. *verb. vsura.* 1. *q.* 11. cum Antonin. & Laurent. de Rodulfis, qui tamen minùs clarè loquuntur. Idem tenet Nauarr. *c.* 17. *n.* 237. dicẽs, si pactum sit de remissione iniuriæ quoad pœnam quam mutuatarius iustè potest exigere, vsurarium non esse, quia pœna ante latam sententiam non debetur; si tamen sit de remissione iniuriæ quoad compensationem damni illati, vsurarium esse, eo quòd cõpensatio illa ante omnem sententiam debetur. Cõclusionem tamen nostram tenent Molin. Arágõ, Conrrad. Ioan. Medin. Emanuel s. Vega *casu* 6. Conrrad. *de contract. q.* 37. Nauarr. & Salon s. Bannez *hic art.* 2. Angles *q. de contractu mutui. art.* 1. Lopez 2. *p. Instructo. consciẽtiæ. c.* 56. Angelus *verb. vsura.* 1. *n.* 3.

PROBATVR, quia licèt pœna ante datam sententiam nõ debeatur, ius tamen ad illam exigendam est aliquo pretio æstimabile, cuius cessio non erat debita de iustitia: ergo si in pactum deducatur, vsura committetur. Quòd autem iniuria interdum soleat per beneuolentiam cõdonari, impertinens est, vt quando in pactum condonatio deducitur, vsura non sit: etenim pecuniæ, & res aliæ pretio æstimabiles solent aliquando per beneuolentiam condonari; tamen id non obstat quominùs quando in pactum earum condonatio deducitur, vsura non sit. Nec verò refert quod Antoni. & Laurent. s. dicũt, alterum vindictam petẽdo peccare, non enim semper peccat, & licèt interdum peccet contra charitatem, quia vindictam appetit, non vt iustam, sed vt hosti noxiam, tamẽ vsura est in pactum deducere, vt alter omittat, quod non ex iustitia, sed ex charitate tantùm committere tenetur.

IOAN. Medin. s. generatim ait, vsuram esse si quis mutuet deducendo in pactum, vt mutuatarius cesset à iusta persecutione qua mutuantẽ persequitur in iudicio, vel extra. Sed fortè quando ex illa iusta persecutione nihil commodi reportat ipse, neque amicus, neque cõsanguineus, nec affinis, nec Respub. cessatio illa quanuis mutuanti vtilis, posset sine vsura in pactum deduci, quia non videtur pretio æstimabilis. Verius tamen puto etiam in hoc euentu vsuram committi, quia in qualibet punitione iusta, qui iniuria affectus fuit, bonum iustæ vindictæ reportat: cedere autem iuri benefaciẽdi cuicumque proximo, videtur pretio æstimabile.

DICO quartò, quando iniuria illata fuit in solo corpore, honore, vel fama, non erit vsura in pactum deducere, vt mutuatarius non exigat pecuniariam satisfactionem. Videtur contra Nauarr. Lopez, Arag. Molin. & alios s. qui quoniam putant, quando hæc in proprio genere compensari non possunt, obligationem esse ad compensandum in pecunia, consequenter vsuram esse eorum remissionem in pactum deducere. Ego verò, quia cum multis aliis in materia de restitutione docui, quando hæc non possunt in proprio genere compensari, non esse obligationem compensandi in pecunia, censeo Num. 4.

censeo non esse vsurā in pactum deducere, vt alius non petat pecuniariam compensationem per modum compensationis; secus in iudicio per modum pœnæ, quia compensatio, vt sit, non est illi debita de iustitia, quanuis fortè mutuatarius oppositū opinetur. Idem est de iniustitia adulterij, incarcerationis, detentionis coactæ ad ludendum, fornicandum, &c. quando non habent alia damna coniuncta, in quibus clara res est. Nā licèt Sotus, Lopez, nonnullique alij dicant læsionē corporis, famæ, & honoris, quando proprio genere compensari nequit, in pecunia cōpēsandā esse, de præfatis iniustis oppositum censeo.

Num. 5. QVINTO dico, quando propter dubietatem causæ certum esset mutuatarium maiores ipso debito expensas in lite facturum, non esset iniustitia in pactum deducere, vt à lite desisteret, quia talis cessatio non esset pretio æstimabilis, eo quòd non esset illi incōmoda, sed potiùs vtilis, quanuis etiam esset mutuanti vtilis.

DVBIVM XIII.

An sit vsura cum obligatione restituendi, si quis mutuet cum pacto vt mutuatarius ei conferat temporale officium?

SVMMARIVM.

1 *Variæ sententiæ Doctorum referuntur.*
2 *Qui mutuat cum pacto, vt mutuatarius conferat temporale officium, committit vsurā, etiamsi labor aut opera impendendæ superent officij valorem.*
3 *Quædam cōclusionis prædictæ limitatio.*
4 *Mutuans cum tali pacto, nihil tenetur restituere præcisè pro obligatione imposita mutuatario.*
5 *Quando quis eo pacto mutuauit Regi, vel magnati, non tenetur officium resignare.*
6 *Cuidam obiectioni respondetur.*

DIVVS Thom. *opusc.* 21. ad Ducissam Brabantiæ sic ait: *si hoc pacto mutuum dant, vt officium accipiant, absque dubio pactum est vsurarium, quia pro mutuo accipiunt officij potestatem. Vnde in hoc datur eis occasio peccandi, & ipsi etiam tunc tenētur resignare officium taliter acquisitum.* Num. 1.

ADRIAN. tamen *in* 4. *tract. de vsuris.* §. *ex his suboritur num industria, labores, & expensæ officialis exæquent, vel excedant stipendium, & alias eius vtilitates,* ait non esse vsuram in pactum deducere officium, sicut neque in pactum deducere, vt mutuatarius iusto pretio aliquid emat, vendat, locet, &c. Si verò stipendium, & vtilitates officij excedant industriam, labores, & expensas officialis, pactum ait esse vsurarium quoad illū excessum, qui quidem restituendus est, sed officium non esse abdicandum; sicut quando aliquis vendit excedens in pretio, licèt teneatur excessum restituere, non tamen inualidus est contractus vēditionis, aitque D. Thom. s. loqui quando valor officij industriam, &c. excedit, quia loquitur de officiis vēdibilibus, qualia nō sunt, quæ nō valent plus quàm industria, labores, & expensæ officialis. Itaque quātùm attinet ad peccatū vsuræ, existimat se nō sentire cōtra D. Thom. secus quātùm attinet ad officii resignationem.

ARAGON autem *hic art.* 2. *dub.* 2. *circa* 1. *conclus.* tenet vsuram esse cum pacto, vt Rex officium con-

cõferat, siue iusto pretio, siue gratis, hoc est, nullo adhibito pretio præter industriam, labores, & expensas officialis. Probat, quia tunc mutuans ex pacto aliquid accipit vltra sorté, scilicet ius ad tale officium, Réxque dat illi obligationem pretio æstimabilem, & amittit libertatem, & ius ad dandum, vel non dandum gratis, vel pro pretio alteri ad libitum. Dubitat autem vlteriùs Aragon, an tale officium resignandum sit; & pro parte affirmatiua argumétatur, quia vsurariè acceptum relinquendum, & restituẽdum est; sed tale officium est vsurariè acceptum: ergo. Itẽ, quia simoniacè accepta sunt restituenda, & relinquenda: ergo & vsurariè accepta. Cùm ergo tale officium vsurariè acceptum sit, relinquendum, & restituendum est. Quibus tamen nõ obstantibus, quem omnino sequitur Cõrrad. *in Summ. q.* 220. affirmat nullam esse obligationem resignãdi officium, sed tantùm restituẽdi aliquid ad arbitrium boni viri pro grauamine obligationis, quod vltra sortem accepit. Probat, quia vbi est rerum æqualitas, locum non habet obligatio restitutionis; sed in casu posito siue officium detur pro iusto pretio, siue gratis, vt alteri dandum erat, est rerũ æqualitas quãtùm attinet ad ipsum officium: ergo qui illud accepit nõ tenetur ad ipsius restitutionẽ. Confirmat; nam vsurarius tantùm tenetur ad restitutionem eius quod vltra sortem accepit. Sed in casu posito tantùm accepit vltra sortem ius ad officium: ergo pro illo solo iure tenebitur restituere. Ex quibus solutum putat primum argumentum.

Ad secundum verò ipse, & Conrad. respondent, non esse simile: nam de simonia (scilicet reali) est lex cõstituta, quæ obligat ad restitutoinem cuiuscumque beneficij Ecclesiastici per simoniã acquisiti. Ecclesia enim quæ est domina seu administratrix beneficiorum, non vult simoniacum realem comparare beneficiorũ dominium. De vsura verò tantùm est lex, quæ obligat ad damni restitutionem. Cùm igitur in eo euentu mutuatarius nullum patiatur damnum, non est ei restituendum, neque officium resignandum.

Prima conclusio; qui mutuat cũ pacto, vt mutuatarius conferat temporale officium, vsuram committit, etiamsi labor, & operæ imponendæ æquent, vel superent valorem officij. Ita Aragon, & Contrad. š. Mol. *disput.* 310. *in fine.* Caiet. *verb. vsura. cap.* 2. *casu* 8. Armil. *n.* 4. Syluest. *q.* 5. Sot. 6. *iustitiæ. quæst.* 1. *art.* 2. Nauarr. *cap.* 17. *n.* 223. Calderin. *cap. fina. de vsuris.* Medin. 1. *Sũma. c.* 14. §. 13. *casu* 8. Ioan. Medin. *quæst.* 4. *de vsur.* § *inde sequitur.* Salon *hic art.* 2. *controuers.* 2. Grafis *p.* 1. *lib.* 2. *cap.* 104. *n.* 8. & 9. Nauarr. 3. *de restitution. cap.* 2. *dub.* 6. Lopez 2. *p. Instruct. cap.* 56. *in princip.* Angles *quæst. de mutuo. art.* 1. *ad* 2. Patet, quia ex vi mutui imponere mutuatario obligationem pretio æstimabilem, vsura est; sed in hoc euẽtu ita contingit, præsertim quando mutuatarius esset ipse officialis, qui ex officio magnum emolumentum esset percepturus, vel esset fortè venditurus officium, aut quia iam ad id facultatem habebat, aut quia iam ipsam facilè obtinere poterat. In quibus casibus magnum patitur detrimẽtũ, ideo manifestissima est vsura, & obligatio restituendi damna, vt notant Molin. & Nauar. Cõfirmatur conclu Num. 1.

conclusio, quia vi mutui obligare ad mutuandũ, emendũ, &c. vsura est, vt dubio 9. vidimus: ergo ad conferendum temporale officium.

Num. 3. Hæc tamen conclusio limitanda est iuxta dicta dubiis præcedẽtibus, vt quando obligatio non est periculosa, aut incommoda mutuatario, illam in pactum deducere vsura nõ sit. Secundò limitat Nauarr. dicens, si pactum esset, vt statim fieret collatio officij non excedentis operas, nõ esse vsurarium, iuxta ea quæ superiùs dixerat ipse Nauarr. obligare ad statim mutuandũ, emendum, &c. non esse vsuram. Sed iam dubio 10. ostendimus obligare ad statim mutuandum, &c. vsuram esse posse, licèt vsura non sit quando ea obligatio non esset periculosa, aut incommoda mutuatario, quam exceptionem ipse Nauarr. facit illo dubio cum Angel. *verb. vsura. q.* 5. dicẽs, quoties mutuatarius nõ grauatur occasione mutui, vel alterius contractus, vsuram non esse illud in pactum deducere, quia vsura est essentialiter iniustitia, & quasi furtum: vbi autẽ in nullo læditur, vel grauatur proximus, nulla est iniustitia, aut quasi furtum; ergo neque vsura. Item, quia si esset vsura, restituendũ esset nõ pauperibus, sed mutuatario, vt rectè Couarru. *regul. peccatum. p.* 2. *in princ. n.* 4. Sed quando mutuatarius nullum damnum passus est, nihil est ei restituẽdum: ergo. Quæ Nauarr. rationes eodem modo procedunt, siue obligatio ad mutuandum, emendum, conferendum officium, &c. sit ad statim, siue in posterum: ergo idem in vtroque euentu dicere debuisset.

Num. 4. Dico secundò mutuans cum tali pacto nihil restituere tenetur præcisè pro obligatione imposita mutuatario. Est contra Mol. Caiet. Armil. Nauarr. Arag. Conrad. Barthol. Medin. & Grafis; aliósque qui in hoc, vel similibus euentibus pro obligatione vsurarie imposita, mutuatario aliquid restituendum censent, quos iã dubio 9. ad argumenta reiecimus.

Dico tertiò, quãdo quis eo pacto mutuauit Regi, vel magnati, non teneri officium resignare. Est Adriani, Aragonis & Conrad. contra D. Thom. Molin. Ioan. Medin. Lopez, & Grafis oppositum docentes, eo quòd tũc collatio officij à mutuatario facta, inualida fuit propter inuoluntarium admixtum; ac proinde insufficiens ad trãsferendum dominium officij in mutuantem, sicut quando quis ex pacto mutui vltra sortẽ accipit equum, non cõparat eius dominium: sed certè non est eadem ratio, nam licèt contractus merè gratuiti, ad quos ex vi mutui vltra sortem mutuatarius obligatur, cuiusmodi sunt donatio, institutio in hæredem, vel legatarium, resignatio officij in fauorem alicuius, inualidi sint, ideóque mutuans accepta ex vi eorum, vel æquiualentia restituere mutuatario teneatur: tamen si contractus sint onerosi, cuiusmodi sunt emptio, venditio, locatio, cõductio, & contractus innominati, do vt des, facio vt facias, do vt facias, facio vt des, validi sunt, ideóque accepta à mutuante ex vi illorum restituenda sunt, nisi fortè mutuatarius plus dederit, quam receperit; in quo euentu excessus solùm restituẽdus est, iuxta doctrinam omnium Doctorum, eorũ præsertim quos dubio 9. retulimus, & Ioan. Medi. Adria. Nauar. & Grafis s. Cùm ergo officij collatio- Num. 5.

onerosa sit, quia recipiẽs officiũ, ad eius administrationem, & interdum ad expensas aliquas tenetur, valida erit, etiamsi non nihil inuoluntarij, ex parte mutuatarij, & nonnihil iniustitiæ ex parte mutuantis habeat, sicut quidam dicunt contractus factos metu graui directè, & iniustè incusso, si gratiosi sint, inualidos esse: si onerosi, validos, tamen si auctoritate iudicis, rescindendos, quia ad gratiosos plus volũtarij ex parte coacti, vel minùs iniustitiæ ex parte cogentis requiritur. Hinc Nauarr. Caiet. Nauarra, Bart. Medina, Armil. Sot. Sylu. & Calder. s. de resignatione officij per vsuram extorti à Rege nullam mentionem faciunt.

Num. 6. DICES, saltem si officij valor industriam, laborem, ac expensas officialis excedat, ille excessus mutuatario restituendus erit, vt si rem ex vi pacti vsurariè emisset pluris quàm valeret, excessus restituendus esset, ita in præsenti casu concedunt Ioan. Med. Petr. Nauarr. Adrian. & Grafis s. Sed existimo ex fructibus officij nihil restituendum esse, quod videtur de mente Mol. Nauarr. Caiet. Armil. & Lopez absolutè negantium officij fructus restituendos esse, licèt Lopez dicat hoc in parte nõ carere difficultate; videtur esse de mente D. Thom. & cæterorum quos suprà retuli, qui de restitutione fructuũ officij nihil prorsus dicũt. Probatur autem, quia id tantùm restituendũ est mutuatario in quo damnum passus est; sed in his fructibus nullũ damnũ passus est, neque enim illos, neque aliquid pro illis erat habiturus, vt suppono, quoniã vel non poterat, vel certè firmiter statuerat officium non vendere: ergo nihil tenetur restituere; & hoc intendunt, rectéque probant Aragon, & Conradus, si tamen quis vi mutui cogeret aliquem, vt quod decreuerat in vita, vel morte dare pauperibus, ipsi daret, teneretur mutuatario restituere. Et similiter si vi mutui cogeret, vt quod decreuerat dare Petro, daret Paulo: nã hi contractus gratiosi sũt, ideo si ex vi mutui fiant, erunt inualidi. Tunc autem pauperibus restituendum non esset, quia nullum habebant ius ad rem, neque iniustitia vsuræ contra illos directè fuit. Si verò per vim, aut fraudem, vel iniustum metum cadentem in constantem virum directè fuisset aliquis coactus ad non donandum, quibus donare decreuerat, violentiæ, metúsue, aut fraudis illator ad restituendum illis teneretur, quia per iniustitiam directè in illos commissam damnum passi sunt. Ita omnes in materia de restitutione. Similiter si officialis, vel qui erat officiũ vendituruss, coactus fuit per vsurarium contractum resignare officium in fauorem mutuantis, vel ipsi illud conferre, mutuans tenetur damnum totum resarcire, quia omne damnũ vsurariè illatum mutuatario, restituendum illi est. Imò quanuis in eo euentu, quo ipse mutuatarius collator est, non sit ei resignandum officium, quia collatio fuit valida, eo quòd est contractus onerosus, tamen in eo euentu, quo mutuatarius erat officialis, ipse tenebitur mutuãs, si potest ei officium reddere, quia eius resignatio tanquã contractus merè gratiosus per vsurã extorta nulla fuit: ac proinde etiã collatio quæ tali resignationi nitebatur. Præterea certum est, & à Ioan. Medin. Grafis, Molin. omnibúsque concessum,

concessum, si quis vi mutui aliquem obligauit, vt vltra sortem contractum aliquẽ iniret, ante initũ contractum debere mutuatariũ suæ libertati relinquere, explicãdo se iam nolle ex vi mutui illum cogere ad contractum celebrandum. Denique, vt rectè ait Mol. quòd mutuans indignus esset officio, teneretur restituere Reipublicæ, aut partibus quibuscum agit administrando tale officium, damna omnia quæ ex insufficientia ipsius illis proueniunt, nihil verò collatori, qui solùm est dispensator, seu distributor publici illius muneris.

DVBIVM XIV.

An mutuare cum pacto, vt mutuatarius conferat Ecclesiasticum beneficium, vsura, vel simonia sit?

SVMMARIVM.

1 *Propriè prædictum vsura est.*
2 *Et propriè est simonia.*
3 *Quædam obseruatio.*

Num. 1. AVARRVS c. 17. n. 207. existimat non esse propriè vsuram, quia nihil temporale per mutuum acquiritur, sed spirituale, esse tamen simoniam. Dico tamen primò esse propriè vsuram. Aragon *hic art. 2. dubio 2. circa primam conclusionem*. Emanuel *2. p. cap. 59. n. 3.* Ioan. Medin. *q. 4. de vsuris. §. inde sequitur*. Mercad. *tract. de vsuris. c. 7.* Bart. Medin. 1. *Summa. cap. 14. §. 23.* Lopez *2. p. Instructor. c. 56. §. adde.* Grafis 1. *p. cap. 104. n. 8.* Nauarr. *3. de restitut. cap. 2. p. 2. dub. 6* Angles *q. de contract. mutui. art. 1.* imò & ipse Nauarr. *in Sum. cap. 17. n. 210.* Probatur, quia illa obligatio adimit libertatem præsentanti, vel collatori, ac proinde est pretio æstimabilis: ergo eam habere ex vi mutui est vsura. Item, quia ipsum beneficium habet aliquid tẽporale annexum, nimirum prouentus, & reditus, ratione cuius expetitur: ergo vsur est illud in pactum deducere. Confirmatur, quia beneficium est ius percipiendi reditus; ergo est aliquid temporale, quapropter eius venditio non est simonia de iure naturæ, sed tãtùm de iure positiuo: ergo illud deducere in pactũ est vera vsura, quod apertè significat Sot. *6. iustit. q. 1. art. 2.* Conrrad. *in Sum. quæst. 220.*

DICO secũdò, esse etiã simoniam. Num. 2.
Ita Petrus de Nauarra, Nauarrus, & Aragon sup. Bannez *hic art. 1. ad. 2.* Lopez, & communiter recentiores hic, & in materia de simonia; quod apertè etiã indicat Sot. & Conrrad. 3. Probatur, quia licèt mutuum non sit æstimabile pretio, quia tamen est contractus temporalis, temporalia afferẽs emolumẽta, nõ solùm autem est simonia commutare res spirituales pro pecunia, vel aliquid quod sit pecunia mensurabile, sed etiam pro quolibet tẽporali cõmodo, & emolumento, irrogatur tamẽ iniuria rebus spiritualibus, quoties pro tẽporalibus cõmodis accipiũtur, & ideo Christus dixit, *gratis accepistis, gratis date.* Et licèt Petrus Nauar. loco citato docuerit, deducere in pactum collationem, vel præsentationem beneficij statim faciendam, non esse vsuram, quia obligatio ad statim cũ modico tẽpore duret, nec propriè sit obligatio, eo quòd omnis obligatio propriè dicta in posterũ est, non est pretio æstimabilis: tamen hæc limitatio non est admittenda, vt patet ex dubio 10. & sequentibus.

Num. 3. OBSERVANDVM tamen est, fructus beneficij sic accepti restituendos esse; quia collatio fuit nulla, vt docet Ioan. Medin. s. Arag. & Conrrad. citati dubio præcedenti: demptis tamen laboribus, & expensis, quæ semper defalcanda erunt, vt ait Ioan. Medin. s. & Grafis s. *n.* 9. & omnes in materia de simonia.

DVBIVM XV.

Vtrùm mutuanti liceat in pactum deducere amicitiam, beneuolentiam, vrbanitatem, & earum signa, & effectus?

SVMMARIVM.

Num. 1. VOD attinet ad amicitiam & beneuolentiam, pars affirmatiua videtur D. Thom. *hic art.* 2. vbi postquam dixit, *si quis accipiat aliquid pecunia mensurabile, non quasi exigens, nec quasi ex aliqua obligatione & pacto tacito, vel expresso, sed sicut gratuitum donum, non peccat*, &c. subiungit, *recompensationem verò eorum quæ pecunia non mensurantur, licet pro mutuo exigere, putà beneuolentiam, vel amorem eius cui mutuauit, vel aliquid huiusmodi.* Vbi si verbũ *exigere* non significat petere quasi debitum ex pacto tacito, vel expresso, sed vt donum gratuitum, non potest constare discrimen positum à D. Thom. inter res pecunia, & non pecunia æstimabiles. Eodem ferè modo loquitur *tract.* 2. *de iustit. disp.* 303. Bannez *hic art.* 2. *in princip.* Calderin. *cap. fin. de vsuris.* Syluest. *verb. vsura.* 1. *q.* 5. imò Sot. 6. *de iustitia q.* 1. *art.* 2. quem imitatur Arag. *hic art.* 2. *dub.* 1. *circa* 3. *conclusionem in fine.* & expressiùs Conrrad. *q.* 220. *&* 221. At impossibile esse verum amorem in pactum deducere, licitum tamen esse in pactũ deducere amicitię signa, vt putà quòd mutuatarius non tibi noceat, affabilem, ac vrbanum se præbeat. Consonat Lopez 2. *p. c.* 56. §. *hinc sequitur.* asserens, non esse vsuram mutuare hac conditione, vt nunquam mutuatarius ab amicitia mutuantis recedat (quia amicitia non est æstimabilis pretio) nisi aliquam obligationem ciuilem aliquo actu amicitiæ ratione mutui velit superinducere. Et §. *adde*, ait amorem, & amicitiam inappretiabilem esse.

DICO tamen primò, actus internos amicitiæ, & beneuolentiæ non posse per se cadere sub obligatione ciuili orta ex pacto. Ita Sot. Bannez, Aragon, Mol. & Conrrad. s. Salon *art.* 1. *controu.* 2. *conclus.* 1. *&* 4. Val. *disput.* 5. *q.* 21. *p.* 2. §. *circa* 3. Probatur primò; sicut actus interni non possunt per se cadere sub præcepto humano, ita nec sub contractu humano, & obligatione ciuili orta ex illo. Secundò; quia id solùm cadit per se sub obligatione ciuili, ad quod per se potest iudex compellere; sed ad actus internos non potest sic compellere, ergo non cadit sub obligatione ciuili. Quod etiam tenet Villaguta *q.* 15 *de vsur. in fine.* Abulensis Num. 2.

Matth.

Matth. 25. q. 184. Caiet. *verb. vsura. c. 2. casu* 1. Et fortasse id volunt D. Thom. & reliqui supracitati, cùm aiunt amicitiam, & beneuolentiam non esse pecunia æstimabilem: quod etiam docet Medin. 1. *Summæ. c.* 14. §. 13. *cas.* 1. & Ioan. Medin. *quæst.* 1. *de vsuris*. Nauarr. *c.* 17. *n.* 207. Gab. 4. *d.* 15. *q.* 11. *art.* 1. Phriuurgus 2. *Summa. tit.* 7. *q.* 2. alijque communiter.

Num. 3. DICO secundò, si ad prædictos actus internos possumus ciuiliter & ex pacto obligare, vsura est in pactum illos deducere. Ita Val. & Abulen. §. Probatur, quia omnis obligatio ciuilis est pretio æstimabilis; ex pacto autem mutui accipere, vel intendere aliquid pretio æstimabile, vsura est. Confirmatur primò, quia licèt beneficia Ecclesiastica, & alia spiritualia nó sint pecunia æstimabilia, tamen quia obligatio ad illa est pecunia æstimabilis, deducere ea in pactum est vsura. Ergo similiter licèt interim actus amicitiæ, & beneuolentiæ non sint pecunia æstimabiles, tamen quia obligatio ad illos est pecunia æstimabilis, vsura erit in pactum illos deducere. Confirmatur secundò; vera amicitia, & beneuolentia efficax est vtilis: ergo si potest in pactum deduci, consequenter potest in pactum deduci eius effectus, vt quòd quis cedat actioni iniuriarum, &c. quod est absurdum, cùm non solùm obligatio ad illos, sed etiam ipsimet sint pretio æstimabiles. Quo argumento rectè Bannez, Val. Lopez §. Salon *illa controuers.* 2. *conclus.* 3. *&* 4. contra Sot. Conrrad. Arag. docent effectus externos, & signa amicitiæ, & beneuolentiæ vsurariè in pactũ deduci: & Angles *q. de contract. mutui art.* 1. ait: *mutuans alteri pecuniam hoc pacto, & lege, vt nunquam ab eius amicitia recedat, quia ex illa aliquod temporale commodum, beneficium scilicet, vel suffragium sperat, vsurarius est, quoniam non tam amicitiam, quàm temporale beneficium exigit*. Tamen non probo quod ait Sa *verb. mutuum. n.* 3. tunc mutuare cum pacto remittendi iniuriam, si non pro iniuria debeatur aliquid pretio æstimabile, licitum esse: nam licèt pro iniuria nihil debeatur, cedere tamen actioni iniuriarum est aliquid pecunia æstimabile, ideo non potest in pactum deduci, vt latè dubio 12.

DICO tertiò, tamen si obligatio ciuilis absoluta, seu illimitata ad amicitiam, vel beneuolentiam, vel ad eius signa, & effectus, vsurariè deducatur in pactum, secus tamen conditionalis seu limitata ad prædicta, quando sine periculo, incommodo, cura, vel molestia mutuatarij præstari possint: nam talis obligatio non est pretio æstimabilis, sicut neque obligatio ad mutuãdum, emendum, &c. quando id sine periculo, & incommodo mutuatarij fieri possit, vt patet ex dubio 9. & sequentibus. Idem est de effectibus pertinentibus ad vrbanitatem, comitatem, affabilitaté, dignationem, &c. quos inter ea quæ non sunt pecunia æstimabilia numerant Sot. Bannez, & Conrrad. indicátque D. Thom. asserens, amicitiam, & beneuolentiam, & alia eiusmodi non esse pecunia æstimabilia. Num. 4.

AD testimonium D. Thom. quod secundæ conclusioni aduersari videtur, respondetur primò, solùm velle vsuram, esse pretio æstimabilia petere, vt debita ex pacto tacito, vel expresso, non verò petere beneuolentiam, Num. 5.

lentiam, & quodcumque, vt ex beneuolentia conferendum. Ita interpretatur Caiet. hìc. Respondetur secundò, velle vsuram esse, absolutè petere, & exigere pretio æstimabilia, quia cùm ista possint, & soleant in pactum deduci; quando absolutè exiguntur, in pactum deduci videntur: secus quæ nō sunt pecunia æstimabilia. Ita interpretatur Val. & ait ita indicare Sot. nec immeritò, quia Sotus nunquam dixit in pactum deduci posse amicitiam, & beneuolentiam, licèt id concedat de eius effectibus. Respondetur tertiò, velle amicitiam, & beneuolentiam, & eius signa, & effectus in pactum deduci posse, quando obligatio esset ita stricta, & limitata, vt nullū posset incommodum mutuatario afferre. Vtcumque sit, rectè Val. docet non esse mētem D. Thom. quòd amicitia, & beneuolentia possit simpliciter in pactum deduci: tum quia superflua esset eius doctrina; cùm vulgò non soleamus sic exigere; tamen si res externas, quæ solent facilè ab alio in alium transferri, & in quibus facilè apparet æqualitas iustitiæ, tū quia iniusta esset talis petitio, eo quòd mutuans vellet quantùm in se est, imponere obligationem pretio æstimabilē. Quod verò Ioan. Medin. & Nauarr. s. & alij dicunt, pecunia æstimabilia non posse intēdi ex mutuo, alia verò posse, falsū est: iā enim superiùs ostendimus licitum esse pecunia æstimabilia sperare, & intendere ex mutuo etiam spe, & intentione principali.

DVBIVM XVI.

An pactum, vt mutuatarius comitetur vxorem mutuātis, vel vt mulier copiam sui faciat, vsurarium sit? & quid de nonnullis aliis pactis.

SVMMARIVM.

1 *Quoduis obsequium intendere vt pretium mutui, vsura est cum obligatione restituendi obsequij æstimationē.*
2 *In pactum deducere, vt mulier copiam sui faciat, vel oscula, & amplexus turpes admittat, vsura est.*
3 *Deducere in pactum, vt mutuatarius aliquid det pauperibus, vsura est.*
4 *Nec licet deducere in pactum, vt mutuatarius cantet coram mutuante, aut negotia eius gerat.*
5. 6. 7. 8 *Circa varios casus varia notanda.*

DICO primò; non solùm mutuum cum pacto, vt mutuatarius vxorē mutuantis ad Ecclesiam comitetur, vel quoduis aliud obsequiū præstet, sed etiam sine pacto commodi, tanquam pretium mutui intendere, vsura est cum obligatione restituendi æstimationem obsequij, quod fuerit ea ratione præstitum: nam obsequia sunt pretio æstimabilia, quæ tamen licèt essent in pretium mutui exhibita, si postea qui illa præstiterunt, recompensationem æstimationis illorum nollent, non essent necessariò compensanda ob expressam, vel tacitam ipsorum remissionem: obsequia verò ex liberali Num. 1.

ralitate, & gratitudine pro mutuo exhibita restitutioni obnoxia non sunt, quin potiùs licitè accipiuntur. Hæc omnia Mol. *disput.* 37.

Num. 2. DICO secundò, in pactum à mutuante deduci, vt mulier copiam sui faciat, vel oscula, & amplexus turpes admittat, vsura est. Arag. *art.* 2. *dub.* 2. *circa* 3. *conclus.* Sot. 6. *iustitia. q.* 1. *art.* 2. Lopez 2. *p. Instructorij. c.* 56. *q.* 3. Vega *verb. vsura. casu* 8 Mol. *disput.* 310. & 307. addens primò, si ea ratione mulier sui copiam fecerit pro obsequio, restituendum esse, nisi postea intelligatur illam nullum velle pretium. Secundò addit, si mutuans id ab illa non peteret, vt pretiũ mutui, sed ex gratitudine & liberalitate, qui tamen non esset mutuaturus nisi eam liberalitatem, & gratitudinem speraret, ad nullam fortè restitutionem teneri, esto illa non consentiret, nisi & mutuum obtineret, & esto talis esset, quæ libẽter acciperet obsequij pretiũ, si offerretur. Sed potuisset Molin. sine formidatione id dicere, quia copia illa tunc nõ deducitur in pactum, nec petitur, aut accipitur vt pretium. Ergo nulla interuenit vsura iuxta superiùs dicta.

Num. 3. DICO tertiò, deducere in pactũ, vt mutuatarius aliquid det pauperibus, vsura est; nihil enim refert si in pactum deducam lucrum meum, vel amici, vel consanguinei, vel alterius proximi, modò sit cum detrimento mutuatarij. Ita Antisiodorens. *lib.* 3. *tract.* 26. *c.* 1. *ad finẽ.* Syluest. *verb. vsura.* 1. *q.* 3. Vega *verb. vsura. casu* 7. Conrr. *q.* 223. Sot. *illo art.* 2. Angles *q. de contractu mutui. art.* 1 Alensis, & alij. Confirmatur ex *c. super eo. de vsuris.* vbi dicitur, neque pro redimẽdis captiuis licitũ esse aliquid vltra sortem exigere. Sic etiam vsura est in pactum deducere, vt mutuatarius non mihi, sed alteri mutuet. Emanuel *p.* 1. *c.* 111. *n* 5. vbi etiã rectè docet, quod dub. 10. docuimus, vsurã esse in pactũ deducere, vt mutuatarius statim aliud remutuet, vendat, &c.

DICO quartò, nõ licet in pactum deducere, vt mutuatarius coram te cantet, aut psallat, aut negotia tua gerat, aut pro te oret Principẽ. Arag. *art.* 2. *dub.* 2. *circa tertiam conclus.* Molin. *disp.* 310. Conrr. *q.* 223. quia hæc obligatio est pretio æstimabilis. Limitãt Sot. s. & Vega *verb. vsura. casu* 11. nisi res essent tã exiguæ, pro quibus non consueuit pretium repẽdi. Sed limitatio est nulla, quia ad vsurã satis est obligare ad rem pretio æstimabilẽ. Meliùs limitaretur, nisi talis obligatio nullam molestiam, laborem, curam, periculum, vel incõmodũ afferret mutuatario, quia tunc licèt esset vtilis mutuãti, nullo pretio æstimabilis esset, vt dubio 9. & 10. docuimus cũ Bannez & Sa, quibus adiicio nũc Emanuelẽ 1. *p. c.* 111. *n.* 2. Vegã *verb. vsura. casu* 76. Arag. *hac q.* 78. *art.* 1. *ad* 3. *arg. pag.* 668. Eadẽ ratione nõ licet in pactum deducere, vt mutuatarius sit meus scriba, aduocatus, vel medicus, vt Rex, vel Respub. me liberet à iustis tributis, collectis, vel impositionib. (secus ab iniustis) nec mutuare centũ ea lege, vt mutuatarius illa, vel alia teneatur exigere à debitore mutuantis, à quo nõ facilè extorquebũtur: nec mutuare frumẽtũ, quod ab hoc loco lõgè distat, ea lege, vt mihi in hac ciuitate reddatur, quia omnes istæ cõditiones sũt onerosæ, & pretio æstimabiles. Arag. *illo art.* 2. Sot. s. Vega *verb. vsura. casu* 9. & 10. Lopez *illo cap.* 56. Caiet. *verb. vsura. cap.* 2. Tol. *lib.* 5. *cap.* 30. Salon *art.* 2. *controuers.* 2. *in fin.* Conrrad. *illa* Num. 4.

q.223.Molin.*disp.*310.Nauarr.*c.*17.*n.*243.Angles ȳ.

Num. 5. SED circa hos casus aliqua notãda sunt. Primum, circa casum illum de mutuãte Regi, vel communitati sub conditione, vt quandiu mutuum non soluitur, ipse non soluat collectas, vel alias impositiones, malè Guillerm. tamen Specul.*tit. de vsuris. verb. finali*, absolutè docuisse, pactum illud non esse vsurarium, quia mutuans non agit de lucro captãdo, sed de damno vitando, quod vitare poterat: malè etiam Abulens. Matth. 5. *q.*229.& Angel.*verb. vsura.*1.*n.* 8. distinguere, vt si collectæ sint certæ, pactum sit vsurarium, secus si dubiæ: nam vitare damnum, etiam dubium, lucrum quoddam est: ergo in pactũ deducere eius vitationẽ, vsura erit, quando tale damnum secundùm iustitiam inferendum esset. Vnde meliùs dicunt, si onera illa sint iusta, deducere in pactum liberationem ab illis, vsuram esse, secus si iniusta. Ita Armil. *verb. vsura. n.*5.Caiet.*c.*2.*casu* 9. Vega *casu* 11. Lopez *illo c.* 56. Sotus, & Aragon *illo art.*2.*dub.*2.*circa* 3. *conclus.*Med.1.*Summ.c.*14.§.23.*casu* 9. Emanuel *p.*1.*c.*111.*n.*8.Grafis *p.*1.*lib.* 2.*c.*104.*n.*10.Syluest.*verb. vsura.* 1.*q.* 9.Tol. Molin. Salon ȳ. Angles *q. de mutuo. art.*1.Caiet.*hic art.*2.*ad* 1. Non autem esset vsura mutuare præfigẽdo terminum mutui, donec nõ exigãtur gabellæ, &c. iuxta dicta dubio 9. ad argumẽta, *difficultate* 2. quia in hoc euentu nulla imponitur obligatio præter redditum mutui præfixo tẽpore, quod etiamsi tunc non reddatur, ad nihil per se loquẽdo, & ex vi pacti tenetur mutuatarius. In priori autẽ euẽtu ex vi pacti tenetur gabellas remittere dum mutuum non soluit. Sed quid si in aliqua ciuitate statutum fuisset, vt mutuanti certã pecuniam gabellæ remitterentur, aut aliquod munus daretur, essétne vsura mutuare ad illud consequẽdum? Angles *illo art.*1. ait, tale statutũ esse iniustum, quia crimen est vsurariũ; sed fallitur vehementer, quia mutuans non ex pacto mutui, sed ex liberalitate Reipub. auctirium recipit; quod meritò Respublica offert, vt ad officium mutuationis incitet.

SECVNDO, circa illum casum de mutuante centum sub conditione quòd mutuatarius illa, vel alia teneatur exigere à debitore mutuãtis, à quo non possunt facilè extorqueri, Mol.*illa disp.*310.*casu* 3. obseruat, si mutuatarius non inuoluntariè mistè, sed sua sponte suscipiat mutuũ, in eiusmodi debito, vel quia ipse facilè illud recuperabit, vel quia ex gratitudine, & libera libertate vult onus illud suscipere ob mutui beneficium, tunc neque vsuram esse, neque iniustitiam, esto mutuãs offerat genus tale mutui, cedátque in ipsius commodum. Num. 6.

IN dubio autem, an plena libertate acceptetur, peccatum esse putat mutuare cum intẽtione illud auctirium recipiendi, & postquam fuerit datum, restitui debere: quod intellige, si post inquisitum dubium adhuc manet de mutuatarij libertate, vt 8. dubio dictum est.

TERTIO, circa illum casum de mutuante triticum quod est in loco distanti, sub conditione, vt detur in hac ciuitate, vel in aliã cum maioribus laboribus, & expensis deferẽdũ est, vel plus valebit, obseruat Mol. restituendum esse pro grauamine, & valoris incremento. Itẽ, quòd si mutua- Num. 7.

tuatarius indigeret tritico in alio loco, quod facile hîc persolueret, vbi tantundem valoris habet, non erit vsura mutuare in alio loco cum pacto, vt hîc solueretur, quoniã id reuerà non tã esset mutuũ, quàm iusta cõmutatio tritici in vno loco, pro tritico in alio cum beneficio expectandi solutionem, & cederet cõtractus in commodũ vtriusque; & quãuis cederet in cõmodũ solius mutuãtis, si non redũdaret in detrimẽtum, & grauamẽ mutuatarij, satis id esset, vt neque contractus iniustus esset, neque ad restitutionem obligaret. Ego credo, quanuis ille esset verus contractus mutui, & non commutationis, vt certè non est, quia triticum reddẽdum à mutuatario reuerà manet sub eius dominio, & si pereat, illi est periturum, non esse vsurariũ; quia illa obligatio cùm non sit incõmoda mutuatario; sine vsura potest in pactũ à mutuante deduci, iuxta dicta dubio 9. & sequentibus.

De mutuo verò tritici in vno tẽpore, vt soluatur in alio in quo plus valebit, postea dicemus.

Num. 8. QVARTO nota, si quis ita præfigat terminum mutui, vt ante tale tẽpus non possit à mutuatario reddi, vsuram esse, quia grauamen hoc est pretio æstimabile: potest enim esse valdè noxium mutuatario.

DVBIVM XVI.

***An vsura sit mutuare cum pacto, vt mutuatarius partem mutui quod pecunia petit, recipiat, vel reddat in mercibus, & an vsura sit viliori pretio merces emere pecunia numerata ab eo, cui iam credito maiori pretio venditæ sunt, qui cõtractus ipse dicitur* Mohatras.**

SVMMARIVM.

1 Mutuò petẽti viginti dare decẽ cũ pacto, vt alia recipiat in mercibus, vsura est.
2. 3 Quædam ab auctoribus inferuntur, quædam disputantur, & variæ quæstiones dissoluuntur.
4 Secunda conclusio.

PRIMA conclusio: mutuò petẽti viginti dare decem cũ pacto, vt alia recipiat in mercibus, vsura est. Sot. *6. iustitia. q. 1. art. 2. col. 5.* Bannez *hic art. 2. casu 6.* Salon *controuersia 6.* idem indicat Caiet. *eod. art.* & clariùs *verb. vsura. c. 2. casu* 10. Vega expresè *eod. verb. casu* 12. & 13. Medin. 1. *Summæ. c. 14. §. 23. cas.* 10. Molin. *tract. 2. de iustitia disp.* 310. *casu* 2. Conrad. *q.* 223. Grafis 1. *p. lib.* 2. *c.* 104. *n.* 13. 14. 15. Lopez 2. *p. Instructor. conscientiæ. c.* 57. *& lib.* 1. *Instructo. negotiantium. c.* 34. Tol. *lib.* 5. *c.* 30. Patet, quia mutuare cum pacto, vt mutuatarius aliquid emat, vsura est, vt dubio 9. diximus; sed recipere partem mutui quod petitur, in mercibus, est eas emere; ergo hoc deducere in pactum, vsura est. Conclusionem bene limitat Vega, vt quando mutuatarius mercibus indiget, non sit vsura deducere in pactum, vt eas emat, scilicet iusto illo pretio, quo eas esset ab alio empturus: tunc enim cùm obligatio nõ sit mutuatario incommoda, deducere eam in pactũ, vsura non erit, iuxta dicta dubio 9. & sequentibus. Si verò incõmoda esset mutuatario, vsurariè in pactũ deduceretur, mutuánsque teneretur ad restituẽda damna sequẽtia; pro ipsa tamẽ obligatione precisè nihil restituere teneretur, quicquid dicat Mol. Num. 1.

vt patet ex dubio 9. ad argumenta.

Ex hac conclusione inferunt Sot. Mol. Grafis, Vega, Bannez, Lopez, & Salon, vsurarios esse mercatores qui mutuò dant Regi ad soluenda stipendia militibus, ea lege, vt aliquam partem mutui accipiat in mercibus, quia vi mutui grauant Regẽ accipere eas merces, quibus non indiget, quásque nõ esset aliàs empturus. Prętcrquàm quòd aliæ iniquitates vsurariæ in hoc contractu interuenire solẽt. Prima, quòd propter expectatã solutionem cariùs multo eas merces Regi vẽdunt, seu eius vice militibus, quàm si pecunia numerata eas aliis vẽderent, ita vt latitudinẽ iusti pretij excedant; & interdũ merces tradunt diminutas, vitiosas, aut corruptas, & interdũ illas simul, & in magna copia vẽdũt, ac proinde liberantur à labore vendendi minutim, nec propterea minus pretiũ exigũt, quàm si integras, sanas, incorruptas, atque minutim, & diuisim vẽderẽt. Secunda, quia exigũt aliquid ratione lucri cessantis, cùm tamẽ nullũ, vel minus lucrũ cesset, quàm quod illi exigunt. Tertia, quia cùm Rex eodem pretio merces illas militibus tradat quo ipse à mercatoribus accepit, redundat eorum iniquitas in magnũ militum detrimentũ, qui cogũtur viliùs merces vẽdere, vt sibi necessaria cõparẽt, aut certè ipsiusmet Regis, qui, si nouerit merces nõ iusto pretio vendi militibus, tenebitur illis damnũ resarcire, imò etiam tenebitur resarcire damnũ quod patiuntur recipiendo stipendiũ in mercibus iusto pretio venditis, quòd vel viliori pretio eas emerent, vel quia eis non indigent, coguntur eas distrahere viliori pretio, quàm emerunt, sine diligentia Regis hoc damnum patiuntur, secus si absque Regis culpa contingat, vt non recipiant stipendium in pecunia, quia non potest Rex in pecunia tunc soluere, & ipsi nolunt expectare quousque illam habeat, eligúntque potiùs statim stipẽdium recipere in mercibus iusto pretio venditis, quod si mercatores excedunt, damna militum non Regi, sed mercatoribus imputabuntur. Sic etiam non semper peccant nobiles qui famulis salarium soluunt in mercibus sumptis à mercatore, vel in aliis rebus quibus non indigent, & quas viliùs vendituri sunt, vt comparent sibi necessaria, quanuis eos nobiles peccare cum onere restituendi absolutè dicant Vega *verb. vsura. casu* 13. Emanuel *p.* 2. *cap.* 48. *n.* 10. Angles *quæst. de vsura ratione emptionis. art.* 1. *difficult.* 1. *in fin.* addentes etiam mercatores qui hæc vendunt nobilibus, peccare cum onere restituẽdi famulis. Sed si mercatores iustum pretium seruent, non video qua ratione teneantur famulis restituere, etiam cùm dicendum restituere tenentur. Si verò mercatores ipsi manualibus soluant in mercibus quas non facilè, vel minori pretio venderent, restituere illis tenerentur, vt docet Conrrad. *q.* 23. quia possunt, & debent si aliter pactum non fuisset, in pecunia soluere.

Refervnt tamen Salon, & Lopez, illum mercatorum cum Rege contractum iustum à Nauarr. existimatum fuisse; & certè dupliciter iustè cum Rege, vel quouis alio contrahere possent. Primò, non dando beneficium mutui, nisi ei qui priùs sine vllo mutuantis pacto cõtulisset, vel conferre proposuisset beneficiũ emendi

emendi ipsorum merces, iuxta dicta in fine dubij 7. & dub. 9. ad argumenta *difficultate* 7. Secundò, vt inquiunt Salon, Bannez, & Lopez, Penna, & Molin. hunc in modum; petit aliquis mutuò centum à mercatoribus, dicunt ipsi, non possumus, vel nolumus mutuò dare tantam pecuniam, sed mutuabimus 50. sine vlla obligatione emendi merces, & si volueris totidem, dabimus in mercibus, vel totum quod mutuò petis, dabimus in mercibus pro summo pretio ad creditum venditis, non vitiosis, vel corruptis: in quo contractu nihil vltra sortem exigitur ratione mutui formalis, aut virtualis, interueniтque vsura, vel iniustitia; idémque erit si simul lucrum verè cessans, vel damnum verè emergens in pactum deducant, licèt contingere possit, vt peccent contra charitatem non subueniendo per mutuum proximo, vel Reip. extremè, aut grauiter indigenti, sed per venditionem mercium, quæ illi est maximè noxia; quia multo viliori pretio merces sunt vendendæ, vt optimè notarunt Salon, Bannez, Lopez, Penna, qui etiam rectè dicunt, tunc nullam interuenire vsuram, licèt mercatores videant merces multo viliùs aliis vendendas: quia ad hoc non cogunt pacto, sed cogit necessitas ementis. Idem docet Mol. Caiet. *verb. vsura. c. 3. casu* 10. Angel. *verb. vsura.* 1. *n.* 60. Conrrad. *quæst.* 157. Nauarr. *cap.* 7. *n.* 241. Nauarr. Marcado, Palacios, Syluest. Garsia, & Angles statim referendi.

Num. 2. AN verò iidem mercatores possent illas merces emere viliori pretio ab eo cui illas vendiderunt? Quidam emptionem istam absolutè damnant, vt vsurariam. Mercado 2. *de contractibus. cap. vlt.* Medin. 1. *Summ. cap.* 14. §. 23. Tol. *lib.* 5. *cap.* 31. quibus nonnihil fauet Cord. *in Summa. quæstione* 79. *dicto* 2. *in fine.*

SVADENT primò, quia vendere centum vlnas panni ad creditum pretio summo, & iterum numerata pecunia eas emere pretio infimo, perinde est ac si mercatores mutuarent minus, exacturi amplius: ergo vsuram committunt. Secundò, quia communis populi opinio est, hos malè agere, præsertim si merces nondum traditas emptori infimo pretio redimunt.

TENENDVM tamen est stando in iure naturæ, eiusmodi emptionem vsurariam, aut iniustam, aut illicitam non esse. Nauarr. *c.* 17. *n.* 241. *&* *cap.* 23. *n.* 91. Lopez, Bannez, Salon, Molin. & Angel. 3. Syluest. *verb. vsura.* 2. *q.* 4. Nauarr. 3. *de restitut. cap.* 2. *p.* 1. *dub. vlt.* Pala. 4. *de contractib. cap.* 12. *ad medium.* Franciscus Garsia *p.* 1. *de contract. cap.* 22. Angles *q. de vsura ratione emptionis. art.* 1. *diffic.* 6. Emanuel *p.* 2. *cap.* 85. *n.* 9. *concl.* 5. Probatur, quia si alter easdem merces emeret infimo pretio pecunia numerata, nullam committeret iniustitiam: ergo neque ipse mercator qui priùs eas vendidit; non enim factus est deterioris conditionis ad emendum per hoc quòd vendiderit iusto; imò etiam iniusto pretio.

RESPONDET Tolet. argumẽtum nihil valere: nam mercator obligat emẽtem vt ipsi vendat, neque aliter ei venderet vlnas panni, nisi essent ipsi mercatori reuendendæ. Sed hæc solutio nõ satisfacit: pono enim mercatorẽ in pactũ nõ deduxisse, vt em-

ptor eidē, vel sociis, vel aliis merces reuenderet, & esse eodem pretio venditurum, etiamsi sciret non fore ipsi, vel sociis, vel aliis reuendendas.

Confirmatvr, in eo euentu duplex tantùm est contractus, scilicet venditio, & emptio; & vterque omnino iustus, quia in vtroque seruatur iustitia pretij, in neutróque aliquid pro mutuo vltra sortem exigitur: ergo nulla interuenit vsura, aut iniustitia, licet aliquando per accidens interueniat peccatum contra charitatem, vt Nauarrus, Nauar. Salon, Lopez, aliique notarunt.

Qvidam hanc sententiam limitant, vt, si mercator merces ad creditum vendit, animo iterum eas ab eodem emendi viliori pretio pecunia numerata, vsuram palliatā committat; quoniam eo ipso animus illius est mutuum pecuniæ ea via palliare, ex quo incrementum vltra sortem accipit, secus si simpliciter venderet non cogitans emere, & emptor non inueniens alium emptorem, venit eidem vendere. Ita Mol. Syluest. Ang. Lopez, Emanuel, Garsia, Bannez, & Salon. Sed facilè reiiciuntur, quia quod licitum est facere, licitum est intendere, vt dubio 5. cum multis ostendimus: sed licitum est sic emere; ergo & id intendere. Alio modo limitat Nauarr. *illo n.* 241. vt vsura sit si mercator principaliter intendat merces emere, & fortè intētionē principalē vocat quādo sine spe emptionis non esset ad creditum venditurus, in quo euentu vsuram esse etiam docet Angles, & saltem hoc vult Toletus. Sed facilè ij etiam reiiciuntur: nam, vt eodem dubio 5. ostendimus, quod licet intendere minùs principaliter, licet etiam principaliùs intendere. Vnde nec Nauarr. nec Palacios, nec Conrad. s̄. nec ipse Nauarr. postea *cap.* 23.*n.*81. superiùs sententiæ illam limitationem apposuit.

Neqve refert intentionem fuisse, aut non fuisse à mercatore manifestatam: nam si intentio est iusta, non reddetur iniusta per hoc quòd manifestetur: & patet ex dictis dubio 7. & 8. quamuis cautè manifestanda sit, ne vsura præsupponatur vbi non est, & scandalum, aut supplicium sequatur. Omnes tamen concedunt, si mercator ad creditum vendat pretio excessiuo, vel summo cum pacto retrouendendi ipsi, vel sociis, vel aliis infimo pretio, aut pro pecunia numerata, vsuram esse. Quod etiam docent Armil. *verb. vsura.n.* 19. Caiet. *ibi.cap.* 3.*casu* 5. Item si mercator, postquam merces vendidit, inueniat eas in aliqua officina, vel foro venales, seu venditioni expositas, posse eas emere numerata pecunia viliori pretio, ingenuè fatentur Mercado, Garsia, & Lopez.

Et stando tamen in iure positiuo huius Regni, damnari videtur mercator qui ad creditum vendit, si iterum emat pecunia numerata quocumque pretio, quia *l.*22. *tit.* 11. *lib.* 5. *noua collectionis* dicitur; *mandamos que los dichos mercaderes y plateros por si, ni por otras interpositas personas para ello directè, nec indirectè no tornē à recobrar lo que assi dierem en fiado so pena que lo ayan perdido, y demas desto incurran en perdimiēto de sus officios y mas cada vno en* 50000 m̄is, &c. Quibus verbis, vt ait Mol. mercatores prohibentur emere per se, vel alios pecunia numerata, quæ credito maiori pretio vendiderunt: & Matienzo ad *eandem l. glos.* 20. Num. 4.

satis

satis indicat huiusmodi retractum esse vsurarium; & communiter ita est, quia non seruatur iustitia pretij in venditione ad creditum, vel ratione mutui virtualis in ea inclusi, si exigitur obligatio reuendendi. Ideóque generaliter prohibetur, licèt nõ semper vsurarius fit, vt notat Palacios ꝟ. addens, quando ipsis mercatoribus non procurantibus, res est vendita tertiæ personæ, posse illos eandem iterum emere.

Qvid verò in hac re Lusitaniæ leges disponant, videre licet apud Nauarr. *c.* 17. *n.* 141. & meliùs apud Mol. ꝟ. Sed, vt ad leges nostri Regni reuertamur, quando in huiusmodi contractibus vsura interuenit, non solùm prædictis pœnis, sed etiam vsurariorum puniendi contrahentes sunt, vt patet *l.* 29. *tit.* 4. *lib.* 3. *noua collectionis.* vbi præcipitur iudicibus, vt puniant eiusmodi contractus, quatenus eos illicitos inuenerint, vel in vsurarum fraudem celebratos, alioqui ipsi punientur.

Qvando autem vsura interueniente contractus fit, si proxeneta, seu mediator (Hispanè *corredor*) se tenet ex parte vsurarij, peccat, tenetúrque ad restitutionem in solidum, vt latè Caballin. *de vsura. n.* 14.

Si verò ex parte primi emptoris, non tenetur ad restitutionem, nec peccat, imò beneficium illi præstat: nam precibus eius adductus industriam adhibet. Ita Nauarr. ꝟ. & Conrradus citans Anton. 3. *part. tit.* 8. *cap.* 4.

Sed quòd in hoc euentu emit proxeneta à mercatore centum vlnas pãni ad creditum centũ aureis, ea lege, vt si intra mensem, verbi gratiã, offerat alium, qui se in ea quantitate debitorem efficiat, ipse liber sit à debito. Tum quærit egentes, qui *Mohatras*, eis oblaturus cum iactura viginti pro centum, ea lege, vt obligentur præfato mercatori ad solutionem. Tunc igitur ipse mediator quærit emptores ad statim, venditque prædictas merces cum iactura decẽ, aut quindecim pro centum, lucratúrque ipse quinque, aut decem vltra id quod accipit pro mercede mediationis. Hunc ait Mercat. nõ posse quicquam pro mercede accipere, quia reuerà nõ est mediator, sed principalis venditor: nec posse lucrum accipere, quia ob plura inconuenientia prohibitus est emere, & vendere ea de quibus agit inter partes, vt patet *l.* 14. *tit.* 12. *lib.* 5. *noua collectionis.* Nauarr. verò ait, nisi latitudo iusti pretij in venditione excedatur, non teneri illum ad restitutionem, cùm sit principalis venditor; si autem non excedatur, peccare contra legem sui officij, sed non teneri ad restitutionem, quia vendit iusto pretio, sicut venderet mercator; mercedem tamen sui officij recipere non posse, quia non est mediator verus, sed fictus.

Mihi magis placet opinio Mercati, quæ etiam videtur Garsiæ, & Salonis, quia ille reuerà est venditor principalis, & sic non potest mercedem officij accipere, vt fatetur ipse Nauarr. Deinde ipse egentibus vendit cum pacto, vt amittant 20. pro 100. & ex vi huius pacti lucratur quinque, vel decem: ergo hoc lucrum est vsurarium, ac proinde restituendum. Secus esset, si non deduxisset in pactum iacturam illam, in quo euentu vera esset opinio Nauarr. scilicet non teneri ad restitutionem

tionem

tionem lucri, si in vēditione iustum pretium seruatum est. Quod etiam docere videtur Palacio 5̄.

Num. 5. SECVNDA conclusio: esto non sit licitum mutuare cum pacto, vt mutuatarius totidem alia in mercibus reddat, quia hoc est in pactum deducere, vt alius vendat, quæ obligatio est pretio æstimabilis, scilicet cōmuniter, quia communiter est incommoda mutuatario: tamen licitum est petenti mutuum dicere; nolo eam summam mutuare, sed totam, vel partē eius dabo pro mercibus, quod est illas emere anticipata solutione. Ita sentiunt Salon, & Molin. 5̄. & patet ex priori conclusione.

DVBIVM XVIII.

An vsura sit damnum emergens in pactum deducere?

SVMMARIVM.

1 *Quædam obseruanda.*
2 *. icitu est pactum de competenti pretio vltra sortem pro damno emergente. Suadetur n. 3.*
4 *Si damnum emergens ex mutuo antequam mutuatarius in mora sit soluēdi, non deducatur in pactum, mutuatarius non tenetur ex iustitia illud soluere. Probatur n. 5.*
6 *Cuidam difficultati occurritur.*
7 *Quiddam obseruandum.*
8 *Decisio illius quæstionis, an qui mutuum sub vsuris accepit, possit ipsum, vel eius partem in alium transferre cum onere soluendi vsuras, vel partem earum pro rata?*

BSERVANDVM est, lucrum cessans, & damnum emergens, si latè accipiantur, idē esse; nam cessatio lucri damnū quoddam est, & vitatio damni lucrū; per se tamen sumpta differre; vt docet Molin. 2. *de iustit. disp.* 314. Salon *hîc art.* 2. *controu.* 8. cæterique Theologi. Bart. *l. omnes populi. post n.* 55. *ff. de iust. & iure.* Alex. *cons.* 101, *n.* 15. *&* 17. *vol.* 3. vbi opinionem istam receptam affirmat; *& cons.* 111 *n.* 3. *volum.* 7. & communiter Iurisperiti *l. prospexit. ff. qui, & à quibus.* & colligitur planè ex *l. si fraudatum. in princip. ff. quæ in fraudē credit. & l. si is cui. §. eius rei. ff. de furtis. & l. iuris ignorantia. ff. de iuris & facti ignor. l. quamuis. & l. fin. C. eod. tit. l. sciendum. ff. ex quibus causis maior.* Si enim iactura sit in bonis acquisitis, vel alia via acquirendis, dicitur damnum per se emergens: si verò sit iactura in eo quod ex pecunia, si non mutuaretur, proueniret, dicitur per se lucrū cessans. Exemplis res illustratur. Si quis pecunias habeat ad reficiendam domum, & quòd mutuò illas det, passura est ruinam, aliúdue detrimentū, iactura hæc nuncupatur damnum emergēs: & similiter si pecunias habeat ad triticum messis tempore emendum, & quòd illas mutuò det, empturus est illud postea longè maiori pretio: si verò pecunias habeat ad eis negotiandum, & quòd det illas mutuò, impediatur ab acquirendo per negotiationem incremento, dicitur lucrum cessans: de quo agemus dubio sequenti; nūc de solo dāno emergenti per se sumpto. Num. 1.

SCOTVS 4. d. 15. q. 2. art. 3. expressè videtur docere, non esse licitū dānū emergens, etiam per se sumptū, in pactum deducere. Cùm enim propo-

suis-

fuisset argumentum,quia vnicuique licet in cōtractibus se seruare indēnem, vt dictū est priùs (scilicet *art.* 2.)quòd vendens potest cariùs vendere attendens damnum suum in vendendo, maximè si inducatur ab illo cui vendit. Ergo eodem modo si quis inducatur ab alio, vt sibi mutuet,licet illi se seruare indemnem, quod non potest,nisi accipiendo aliquid vltra sortem, & hoc ex pacto, aliàs est incertum. Respondetur, si non vult damnificari, pecuniam sibi necessariam reseruet, quia nullus eum necessitat ad faciendum misericordiam proximo; sed si vult misericordiam facere, necessitatur ex lege diuina, vt non faciat eam vitiatam..

Num. 2. SIT tamen prima conclusio : pactum de competēti pretio vltra sortem pro damno emergente licitum est.Mol.& Salon s.Sot.6. *iustitiæ.q.* 1. *art.3.conclus.* 3. (quanuis id non adeò certū putet D.Thom.*hîc art.* 2. *ad* 1.) vbi Caiet.Bannez & Arag.Idem Caiet.*in Summ.verb.vsura.c.*2.*casu* 4. Armil.*verb.vsura.n.*3.Tabiena *verb. vsura.* 2.*in princip.* Ang. *verb. vsura.* 1. *n.* 16.Syluest.*q.*19.Anton. 2.*p.tit.*1.*cap.* 7.§.14.15.18.19.Conrrad.*de contract.* *q.*30.Adrian.*in* 4.*tract. de vsuris.*Phriuurg.2.*Sum.tit.*7.*q.*16.Grafis *p.* 1. *lib.* 2.*c.*105.*n.*6.Emanuel *p.*1.*c.*111.*n.*7. Angles *q.de mutuo.ar.*2.*difficult.*3.Tol. *lib.*5.*c.*32.Conrr.*q.*227. Villag.*q.*19. *de vsuris.* referens multos alios. Duran.4.*d.*15.*q.*3.Gabr.*q.*11.*art.*1.*notab.* 2.Nauarr.*c.*17.*n.*111.*& comm.de vsuris.n.*44.Palacios *de contract.lib.c.* 4. Sa *verb. mutuum. n.* 4.Valent.*hîc disp.*5.*q.* 20.*p.*2.& alij referendi.

Num. 3. PROBATVR primò:damnū emergens pecunia est æstimabile, nec æquitas patitur,vt qui mutui beneficium alteri confert,teneatur gratis hoc dispendium pati:ergo licitè de eius compensatione pacisci potest. Confirmatur;quia tunc pro mutuo nihil recipit,sed pro aliquo alio pecunia æstimabili : ergo nullam vsuram,vel iniustitiam committit.Confirmatur secundò, quoniam euenire poterit,vt longè maius damnum sit, quod proximus ea pecuniâ euitat, aut longè maius lucrum, quod illa sperat,quàm sit damnum quod mutuans mutuando incurrit.Ergo charitas tunc ac æquitas postulat,vt qui eam ad damna sua vitanda paratam habet,mutuò eam concedat plus ea indigenti,& vt vicissim mutuatarius damnum resarciat, quod mutuans idcirco incurrit,quò fit, vt licitum sit pactum de pretio competenti pro damno emergente.

SECVNDO probatur:nam quod ex mutuo damnum emergit, pecunia plus valet mutuanti, quia per eam damnum vitaret:ergo licet plus pro illa petere.

TERTIO,quia vēdens potest damni emergentis ratione cariùs vendere,vt Scotus fatetur : ergo etiā mutuans potest ratione damni emergētis aliquid vltra sortem petere:par enim ratio est ; discrimen tantùm quod indicat Scot. s. hoc secundum prohibitum esse illa lege Christi, *mutuum date nihil inde sperantes*; primum verò nulla lege prohibitum esse,nullius momenti est : nam lex Christi non addit aliquam obligationem legi naturæ :stando autem in lege naturæ,par ratio est in vtroque euentu.ergo.

QVARTO, quia damna quæ fideiussor incurrit soluens pro debitore, tenetur debitor rependere, & resarcire, vt patet ex *c. 2. & 3. de fideiussoribus.* Ergo similiter mutuatarius resarcire tenetur damna quæ mutuãs ex mutuo incurrit.

QVINTO, nemo tenetur cũ proprio damno subuenire socio. *c. si non licet. 24. q. 5.* Item nemo tenetur contra propriam vtilitatem de proprio facere beneficium. *c. precarij. 14. q. 5.* Item probari potest ex *l. Lucius Titius. ff. de actione empti.* Sed, vt bene notat Adrianus, ex legibus hac in re non possumus commodè argumentari, quia vsuras etiam propriè dictas cõcessisse videntur: ampliùs autem corroborabitur conclusio ex his quæ de lucro cessãte dicentur dubio sequẽti. Præter citatos videri possunt Hostiens. *c. Salub. de vsuris.* Panorm. *ibi. n. 3.* Ananias *c. conquestus. eod. tit. n. 16.* Nauarr. *3. de restitut. c. 2. p. 2. dub. 7. & 8.* Archid. *c. vsura. 14. q. 3.* Alex. *cons. 221. vol. 2.* Dec. *c. cùm venerabilis. de exceptionib. n. 14.* Pal. Rub. *c. per vestras. de donatio. inter vir. & vxor. not. 4. n. 6.* Couaruu. *3. Variar. c. 4. n. 5.* Hieron. Curiel. *tit. de vsura. q. 3. p. 1.* Francisc. Garsia *de contractib. p. 1. c. 9.* Abulen. Matth. *25. q. 217.* imò Conrrad. *q. 219.* & Arag. *hîc art. 1. pag. 668. in fin.* Bannez *art. 1. dub. 1. ad fin. pag. 584.* existimant non tantùm ratione dãni emergẽtis, & lucri cessantis, sed etiã ratione alterius incommoditatis, quam mutuans subit, posse aliquid vltra sortem accipere, vt quia non potest exercere actum liberalitatis, vel magnificentiæ, quam decebat ipsum exercere, aut aliam operationem necessariam, vel conuenientem. Sed ego existimo hanc incommoditatem, si pro illa aliquid pretio æstimabile exigi potest, ad damnum emergens reducendam esse.

SECVNDA conclusio: si damnum emergens ex mutuo antequam mutuatarius in mora sit soluendi, non deducatur in pactum, mutuatarius non tenetur ex iustitia illud soluere. Num. 4. Oppositum signat Io. Medin. *s.* & Maior *4. d. 15. q. 23. ad confirmationem 1. argumenti.* Imò in alia editione *q. 30.* vt refert Molin. dixit, quanuis in exteriori foro cogi ad solutionem non possit, in foro tamen conscientiæ soluere id teneri, eo quòd gratiâ ipsius id incurrerit mutuans, occasióque ipsius fuerit mutuum exigẽdo, & accipiendo. Sed certè non loquitur consequenter: nam quod in foro interno ex iustitia restituendum est, etiam restituendum & in foro externo, nisi probatio actori desit. Eandem verò sententiam cum quadam limitatione docet Tol. *lib. 5. c. 32. in fin.* dicens, cùm quis vi, vel fraude, vel metu cogitur ad mutuãdum, licitè posse damna emergentia recipere, quãuis nullum fecerit pactum, vel conditionem. Item, cùm quis sponte mutuauit, licitè potest exigere damna quæ acciderunt, si quando mutuauit, erant antè formidata, & mutuatario ea manifestauit, quanuis nullum fecerit pactum, & mutuatarius tenetur reparare.

CONCLVSIONEM tamen nostram absolutè docent Emanuel *s. & cap. 110. n. 11.* cum Victoria, & Mercado, scilicet *de contractib. cap. 12.* Molin. Abulens. Sot. Val. Angles, & Couaruu. *s.* D. Thom. *de malo. quæst. 13. art. 4. ad 14.* quam idem insinuat *hîc art. 2. ad 1.* dum ait, posse in pactum deduci compensationem damni,

ni, quaſi debeat à principio conueniri. Idem tenet Conrrad. *illa quæſt.* 227. Nauar. *c.* 17. *n.* 211. *& comm. de vſuris. n.* 46. Grafis *illo cap.* 105. *n.* 17. Bannez *art. 2. pag.* 595. Salon *eod. art. controuerſ. citata. concluſ.* 2. Villaguta 3. *concl.* 8. Petrus Nauarr. 3. *dub.* 7. *&* 9. Franciſc. Garſia, & alij communiter.

Probatvr, quia licèt mutuatarius tacitè ex mutui contractu teneatur ad damnum quod ex mora ipſius in ſoluendo tempore præfixo mutuanti obuenit, vt in ſequentibus videbimus, quia tale damnum iniuſtè capit, non tamen tenetur ad damnum quod intra terminum præfixum, atque adeò nulla interueniẽte ipſius mora, vel iniuſtitia, mutuãti obuenit, ſibique mutuans imputet, quòd de eo non cauerit, idque in pactum non deduxerit. Confirmatur primò: nam fortaſſe mutuatarius nolet cum eo onere mutuum accipere, neque id fortè illi expediret: quare ſi mutuans intendebat, vt mutuatarius de damno, ſi quod fortè emergeret, teneretur, debebat illa de re illum admonere, deduceréque in pactum. Confirmatur ſecundò: nam ſi abſque pacto eſſet debitum, fruſtra deduceretur in pactum. Tertiò confirmatur, quia nulla eſt obligatio reſarciendi damna ex venditione emergentia venditori, niſi illa in pactum deducat: ergo nec reſtituendi emergentia ex mutuo. Quartò confirmatur, quia hæc obligatio non oritur ex iure, nec ex pacto: ergo nulla eſt.

Num. 5. Sed cõtrà, quia damna emergẽtia ex fideiuſſione ſemper ſunt reſtituẽda ex *c.* 1. *&* 2. *de fideiuſſorib.* ergo & emergẽtia ex mutuo. Reſpondet Salon, non eſſe ſimile; quia mutuãs gratis, ac liberè mutuat, fideiuſſor verò ſoluit coactus à iudice propter moram, & culpam debitoris: qui autem culpa ſua alteri damna infert, tenetur illa compenſare, etiamſi de hoc nullum pactum præceſſerit. Sed non placet, quia coactio illa iudicis iuſta eſt, etiamſi nulla præceſſerit culpa debitoris. Ergo debitor nõ tenetur de damnis propter culpã ſuã, ſed ex pacto implicito, vel explicito incluſo in fideiuſſione: nam eo ipſo quòd aliquis fideiubet pro altero, intelligitur alterum obligare ad ſeruandum illum indemnem circa capitale, & reliqua. Adde, quòd etiamſi debitor in culpa ſit, tamen cùm ea non ſit directè contra fideiuſſorem, ſed contra creditorem, obligatio reſtituendi non poteſt oriri ex illa, ſed ex pacto. Quod quidem cùm in mutuo non interuenerit, non debetur damnum emergens; quod limita, niſi per vim, metum, vel fraudem iniuſtè coactus ſit homo ad mutuandum: nam in eo euentu damnum emergens ex mutuo reſtituendum eſt, licèt pactum non præceſſerit. Ita Sot. 3. Sal. & Arag. *art.* 2. Palac. & Garſia 3. *ex l. cùm quidam. ff. de vſuris. & l. vſuras. eodem tit.* vbi emptor qui fuit in mora ſoluendi pretium, cogitur vſuras ſoluere venditori, non alia ratione niſi quia vẽditor iniuſtè dãnum patitur. Sed ſimiliter patitur in noſtro caſu. ergo. Ad idem eſt regula iuris in 6. *Si tua culpa datum eſt damnum, vel iniuria irrogata, iure ſuper his ſatisfacere te oportet.* Ad idem Salon *citato c.* 2. *&* 3. *de fideiuſſoribus.* Sed non ſunt ad rem, quia is pro quo aliquis fideiubet, non tenetur de damnis niſi ratione pacti, & non iniu-

riæ, vt diximus. Malè etiam ait Salon, certum esse apud omnes pro ipsa iniustitia coactionis aliquid restituendum esse: nam restitui non potest in proprio genere; in alia verò nulla est obligatio restituendi, vt dictũ in materia de restitutione; bene tamen ait Salon, Regem, licèt iustè interdum pro bono communi compellat aliquos ad mutuandum, teneri ad resarcienda damna, quia pro bono communi non sunt hi specialiter grauandi, sed inter omnes subditos distribuendum est onus, sicut regula iuris in 6. ait; *quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari.* Idem in lucro cessante tenet Bannez *art.* 2. *dub.* 1 *circa ad* 1 *concluſ.* 3. Nauarr. *cap.* 17. *n.* 211. Sot. *illo art.* 3.

IVXTA hanc secundam conclusionem intelligi fortè possunt Iurisperiti dicentes, mutuatarium, si non est in mora, non teneri de damnis, quos citant Salon, & Couaruu. §. & in sensu huius conclusionis sequitur Tabiena, licèt alij dicant, ipsos docuisse lucrum cessans (quod latè est damnum emergens) non posse in pactum deduci, vt sequenti dubio referemus.

Num. 6. SED circa hanc eandem conclusionem obseruat Nauarr. *dub. illo.* 9. *n.* 313. quanuis mutuatarius auctirium non debeat ratione dãni emergentis, vel lucri cessantis, nisi deducatur in pactum, non tamen opus esse, vt mutuans mutuatario explicet ea ratione auctiriũ exigi, secus quandò damnũ emergeret, vel lucrũ cessaret ex vẽditione ad creditum: nam tunc tenetur venditor de lucro cessante, vel damno emergẽte monere, & alioquin nihil posset pro ipso recipere vltra sortẽ, etiãsi plus quã res valeret, in pactum deduxisset. Rationẽ discriminis assignat, quia licèt in mutuo formali teneatur mutuãs ad vitãda scãdala admonere de lucro cessãte, vel dãno emergẽte, non tamen tenetur per se loquendo, & secũdùm leges iustitiæ: nam cùm mutuatarius sciat se recipere viginti, & à se exigi triginta, iam consentit in excessũ, & cùm aliàs iustus sit cõtractus ex parte mutuantis, licèt causa sit ignota mutuatario, nulla ei fit iniuria: si enim ipse sine obligatione ad auctiriũ vellet mutuũ accipere, nõ se obligaret ad auctiriũ; cùm igitur se obliget, iam consentit in ipsũ, & quia iustè petitur, debet illud reddere; secus in emptione, quia exactus cùm omnino non intelligat punctim rei valorẽ, putat illud, quod alter plus exigit, esse in rei valorem. Existimo tamen idẽ dicendũ in mutuo formali, quod in veditione siue ad creditum, siue numerata pecunia: nã si alter nõ moneatur de ratione recipiẽdi auctiriũ; licèt verè in ipsũ nõ cõsentiat, tamẽ præcisè consentit ratione mutui formalis, vel virtualis, quo indiget, vel ratione fraudis factæ in valore: huiusmodi autem cõsensus non sufficit ad valorẽ contractus quoad excessum. Et ita auctores secũdæ opinionis absolutè docent non deberi, nisi tempore contractus mutuatarius admoneatur de lucro cessante, vel damno emergente.

Ex dictis sequitur decisio illius quæstionis, an qui mutuũ sub vsuris accepit, possit ipsũ, vel eius partẽ in aliũ trãsferre cũ onere soluẽdi vsuras, vel partẽ earũ pro rata? Quidam absolutè negant, vt Almain. 4. *d.* 15. *q.* 2. Monald. apud Tabien. Ang. & Syluest. §. Tancredus apud Abulẽ. ¶. Alij

Alij verò absolutè affirmant, vt Archidiaconus *cap. vsura.* 14. *q.* 3. & Bart. Briensiensis apud Abulens. Molin. autem 3̃. ita distinguendum arbitratur; si perseueret adhuc causa, ob quā mutuatarius sub vsuris mutuum accepit, & nondum ipsum pœnituerit, sic mutuū accepisse, poterit cum onere soluendi vsuras, vel earū partē pro rata mutuū, vel eius partē alteri dare. Nec enim vsura cernitur ex parte huius mutuantis, sed solùm seruare se indemnē admittendo oneris cōparticipē cōparatione vsurarij, atq; se ipsū priuādo mutuo, aut parte mutui, nō obstāte causa, ob quā illud accepit, quæ adhuc perseuerat. Quare est quasi vēdere damnū sibi ex mutuo dādo emersurū: quòd si causa solùm ex parte perseueret, vel minùs vtilem eā cōperiat, ita vt ipsum pœniteat, mutuum sub vsuris sumpsisse, tunc pro quantitate causæ perseuerantis, & emolumenti, aut lucri, quo se illam pecuniam mutuēdo priuat, poterit reiicere partē oneris soluendi pro rata vsuram, non verò totam. Si denique ea omnino cessauit, quia omnino non indiget ea pecunia, aut quia ad rem vanam mutuò illam accepit, pœnitétque accepisse, tūc vsura est cum eo onere mutuò illam dare. Hoc, & præcedens assertum probatur simul, quoniā pecunia illa non est iam vsurarij, sed huius qui mutuò illam ab eo accepit. Nec ex parte huius est iam causa vlla, ob quam iustè imponere possit onus illud humeris alterius, & ob quam licitè illi quasi vendat, onus illud in eum reiiciendo; vt in primo euentu est priuare se mutuo, ad finem adhuc integrè perseuerantem, & in secundo, priuare se eodem mutuo, ad eundem finem adhuc ex parte perseuerantem, ratione cuius ex parte solùm, & non integrè potest reiicere onus illud in nouū mutuatarium. Ergo vsura est in tertio euentu aliquid oneris reiicere in nouum mutuatarium, & in secundo plus quàm pro quātitate causæ adhuc perseuerātis, aut lucri quod ex tali secūda mutuatione ipsi cessat. Hæc Mol.

ALITER distinguunt Abulens. Matth. 25. *q.* 218. Syluest. *verb. vsura.* 1. *q.* 10. Angel. *n.* 22. Ancharran. post Ioan. And. *c.* 1. *de vsuris. n.* 6. Calderin. *cap. nauigant. de vsuris.* Grafis 2. *p. lib.* 2. *cap.* 24. *n.* 34. Aut enim tranferens mutuum cum illo onere intendebat tunc de illa pecunia satisfacere creditori suo vsurario, vt deinde liber maneret ab vsuris, aut non. Si primum, non peccat, quia solùm paciscitur de dāno vitando, nullúmque reportat lucrum, & hoc non est vsura, vt colligitur ex *c. si quis oblitus.* 14. *quæst.* 4. Si verò secundum, vsurarius est, & ad restitutionem tenetur, quia vltra sortem recipit ratione mutui, & non ratione damni emergentis. Idem cum Laurent. de Rodulf. docent Anton. 2. *p. tit.* 1. *cap.* 7. §. 14. & Tabien. *verb. vsura.* 2. *n.* 1. adhibentes tamen hanc limitationem, vt in primo casu vsura non sit, si vsurarius creditor erat recepturus debitū sine vsuris respōdētibus tempori sequenti, secus si nō erat recepturus sine huiusmodi vsuris, quia nolebat mutuum recipere ante terminū præfixum, nisi illi soluerentur vsuræ, toti illi tēpori respōdentes. Tunc enim trāsferens mutuum, ex translatione non incurrit damnum: ergo nihil potest vltra sortem recipere. Addit Tabien. quæstionē istā tractari à Rosel. *verb.*

vsura. 1. §. 14. sed non explicat, quid sentiat.

Hi duo distinguendi modi veritatem continẽt; sed breuiùs, & clariùs sic distinguo. Aut transferenti mutuum ex ea translatione damnum emergit, lucrum verò cessat, quia iterum sumpturus est mutuum sub æqualibus, vel maioribus vsuris; vel non inueniens aliam pecuniam non poterit reficere domũ, patitúrque eius ruinam, vel non poterit lucrari, & sic licitum erit cũ eo onere mutuum transferre: aut nullũ damnum illi emergit, lucrum verò cessat, & sic vsura erit cum eo onere mutuum trãsferre. Ita docent Conrrad. *de contract. q.* 41. & Maior 4. *d.* 15. *q.* 9. *art.* 7. Nauarr. *c.* 17. *n.* 233. Lopez 2. *p. Instruct. cap.* 78. *q.* 4. Vega *verb. vsura. casu* 18. qui tamen duo limitant cum Angles *q. de mutuo. art.* 2. *difficult.* 2. vt si non habeat animum ad aliam pecuniam mutuò dandam, nisi quam accepit, & nondum consumpsit, non sit vsurarius, quia solùm se indemnem seruat, & mutuum nondum consumptum trãsfert in alium, secus si aliam pecuniam mutuat. Quæ distinctio nullius momenti est, quia cùm per mutuum factus fuerit dominus pecuniæ, quam mutuò accepit, idem est mutuare illam, vel aliam. Plura de damno emergente dicentur duobus dubiis sequentibus.

DVBIVM XIX.

An mutuanti licitum sit lucrum cessans in pactum deducere?

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmans, non esse licitum pro lucro cessante aliquid exigere pacto præcedente, vel non præcedente, nisi mutuatarius fuerit in mora soluendi: cum suis fundamentis.*

2 *Vera opinio tenens pactum illud licitum esse seruatis quibusdam conditionibus. Suadetur n. 3. nouem argumẽtis.*

4 *Ad argumenta contraria respondetur.*

5 *Cuidam obiectioni satisfit.*

6 *Qui per vim, metum, vel fraudem ad mutuandum inductus est, posset lucro cessante pacisci, imò etiam nullo præcedente pacto, restituendum esse illi.*

7 *Is qui sua sponte mutuat ad certum terminum, licitè potest pacisci de damno emergente, vel lucro cessante, ex eo quòd mutuatarius in termino præfixo mutuum non soluat.*

8 *An mutuatarius teneatur ad compensanda damna emergentia, & lucra cessantia ex mora inculpabili? Respondetur n. 9.*

10 *An si mutuans ante præfixum tempus pecuniam petat, teneatur mutuatarius illam reddere, & si non reddat, teneatur de damnis?*

11 *An, si nullus fuit dies solutioni mutui designatus, & mutuans petat pecuniam, teneatur de damnis, si non statim reddat cum commodè poterit mutuatarius?*

QVIDAM dicunt non esse licitum pro lucro cessante aliquid exigere pacto præcedente, vel non præcedente, nisi mutuatarius fuerit in mora soluendi. Ita Ioã. And. & Innocenc. *c. nauiganti. de vsuris*. Anton. de But. *c. salubr. eodem tit.* Sot. 6. *iustitia. q.* 1. *art.* 3. *conclus.* 4. docens, non posse in pactum deduci lucrum cessans, nisi cùm quis vi, metu, aut fraude ad mutuandum inducitur (licèt oppositum censeat probabile.) Videtur sententia D. Thom. *hac quæst.* 78. *art.* **Num. 1.**

art. 2. *ad* 1. vbi ait; *recompensationem damni quod consideratur per hoc quòd pecunia non lucratur, non potest homo in pactum deducere, quia non potest vendere id quod non habet, & potest multipliciter impediri ab habendo.* Eodem prorsus modo loquitur Dur. 3. *dist.* 37. *q.* 2. *ad* 1. Abulens. Matth. 25. *q.* 184. *ad* 1. & expressè *q.* 227. sequitur opinionem Innocentij. Scot. etiam 4. *d.* 15. *q.* 2. *art.* 3. expressè docet, damnum emergens non posse in pactum deduci, vt retulimus dubio præcedenti; & saltem vult lucrum cessans, quod latè est damnum emergens, non posse in pactum deduci: & ita hanc opinionem tribuunt ei Adrianus, Petrus Nauarr. Couaruu. Tol. Salon, & alij, quanuis Molin. Villaguta, & alij contrariam sententiam ei tribuant. Pro hac etiam Couarruu. citat Ancharr. *consf.* 376. Aimon. *consf.* 389. malè verò ipse, & Salon citant Calder. & Laurent. de Rodulfis, cùm expressè doceant oppositum; & fortassis malè etiam Salon citat Salic. *Auth. ad hac. collat.* 5. *C. de vsuris.*

Cvivscvmqve autem hæc sit sententia, suadetur primò, quoniam cessare lucrum, non est aliud quàm mutuantem à lucro cohibere: qui autem sponte mutuat, non dicitur à lucro cohiberi: ergo nihil poterit accipere pro lucro, cùm verè, & propriè ei non cesset. Secundò, quia cõtraria sententia ostium magnũ aperit vsuris; quiuis enim facilè finget lucrum sibi cessare ex mutuo, eóque veluti pallio vsuras exercebit. Tertiò, quia mutuum ex natura rei, & præcepto Christi gratis est dandum. Quartò, quia neque in iure Canonico, neque in Ciuili significatur pro lucro cessante ante moram posse aliquid exigi, præcedente, vel non præcedente pacto. Alia argumenta sine causa multiplicat Salon.

Secvnda, & vera opinio est, pactum illud licitum esse seruatis conditionibus, de quibus agemus dubio 20. Ita Adrian. Bart. Med. Angles, Palacios, Valen. locis citatis dubio præcedenti. Nauarr. 3. *restit. cap.* 2. *p.* 2. *dub.* 9. Pedraca *præcept.* 7. §. 24. Turrecremata *cap. si res.* 14. *quæst.* 6. Mercad. *lib de vsuris.* seu 5. *de contract. c.* 20. §. *istos titulos.* Cordouensis *in Sum. q.* 105. Caiet. *verb. vsura. cap.* 2. *casu* 5. & latè *hac q.* 78. *art.* 2. *ad* 1. vbi Aragon, Bannez, Victoria, aliíque recentiores, & Salon *controuers.* 9. Felin. *c.* 1. §. *eundem filium. de offic. deleg. & c. cùm venerabilis. de exceptionib.* Iason §. *fuerat. Instit. de actionib.* Palacios Rubeus *c. per vestras. de donationib. inter vir. & vxor. notab.* 2. *q.* 5. Panormit. *c. conquestus. de vsuris.* Archidiaconus *c. vsura.* 14. *q.* 3. Alex. *consf.* 228. *volum.* 2. Laurent. de Rodulf. *q.* 24. *de vsura.* Host. *c. Salubriter. eodem tit. & in Summa de pœnis.* §. *fin. vers. quid si paratus.* Calderin. *c. fin. de vsuris. q.* 3. (quanuis dicat communiter teneri cum Innocentio) Ioan. de lignano *eod. c.* Mol. *tit. de iustitia.* 2. *disp.* 315. Sa *verb. mutuum.* 4. Tol. *lib.* 5. *cap.* 302. & 303. Gabr. 4. *d.* 15. *quæst.* 11. *art.* 1. *notab.* 2. Maior *q.* 30. Almainus *q.* 2. Ioan. Med. *q.* 3. *de vsuris. casu* 2. Conrrad. *de contractib. q.* 30. Ang. *verb. vsura.* 1. *à n.* 15. Syluest. *quæst.* 19. Armil. *n.* 3. Tab. *verb. vsura.* 2. *n.* 1. Nauarr. *c.* 17. *n.* 211. & *com. de vsuris à n.* 40. Couaruu. 3. *Variar. c.* 4. *n.* 5. Anton. 2. *p. tit.* 1. *cap.* 7. §. 15. Caballin. *de vsuris. n.* 34. & 500. Philip. Beroaldus *in Epitome Philosophia Moralis.* Villaguta *q.* 18. *de vsuris.* Vega *verb. vsura. casu* 26 Emanuel Num. 2.

Emanuel 1.*p.c.*111.*n.*10.Conrrad. *q.* 229.Grafis *p.*1.*lib.*2.*c.*105.*à n.*7. Lopez *p.*2.*c.*61.Francisc. Garsia *de contractib.p.*1.*c.*10.& 11.

Num.3. PROBATVR primò, quia lucrum ratione mutui cessans non est minùs pecunia æstimabile,quàm damnum ex mutuo emergẽs;neque enim prouidens mercator,qui ad negotiandũ paratam habet aliquam pecuniam, ex qua sperat lucrari centum,minus æstimabit lucrum illud ita in spe, quàm pati iacturam viginti cum æquali probabilitate;imò longè plus. Ergo sicut fas illi est pacisci de damno illo emergente,rationéque illius accipere aliquid vltra sortem;ita pacisci de lucro cessante,& pro illo aliquid accipere.

NEQVE satisfacit solutio Soti,scilicet lucrum cessans pẽdere ex mutuãtis industria:damnum verò emergens esse meram passionem, imprimis,quoniam ex mutuãtis industria pend t etiam vitare damnum emergens,reficiendo domum ea pecunia quam mutuò dat,aut emendo triticum,quod postea cariùs esset empturus.Deinde,quoniam tam voluntariè subit damnum emergens, quàm voluntariè amittit lucum cessans. Ergo sicut potest pacisci de damno emergente,ita de lucro cessante.

SECVNDO probatur, quia quando inuitus quis mutuat,eáque de causa lucrum ipsi cessat, vel potest licitè pacisci de lucro cessante ratione solius iniuriæ,quæ illi fit in eo quod mutuò dare cogitur, & consequẽter cogitur lucro carere; vel simul etiã, quia lucrum cessans est pecunia æstimabile,ideóque aliquid potest pro illo petere.Si Sotus det primũ;ergo malè addit,si Rex,postulante id bono publico,licitè cogat mercatores ad mutuandum,posse illos licitè pacisci de lucro cessante. Si verò det secundum; ergo pro lucro cessante aliquid potest peti, etiam dum quis cogitur ad mutuandum. Tertiò,pecunia,vt subest industriæ mercatoris, qui eam negotiationi destinauit,ex eáque lucrum sperat,plus illi valet,quàm si ex ea nullum lucrum posset sperare; atque hac ratione si quis eam furetur mercatori, tenetur ei de lucro cessante, vt ait D. Thom.2.2.*q.*62.*art.*4.*ad* 2. quia non solùm intulit illi damnum in pecunia ipsa; sed etiam in lucro, quod ex ipsa sperabat. Ergo mutuans licitè potest pro lucro cessante aliquid vltra sortem petere. Patet consequẽtia,quia pro eo quod plus valet,plus peti potest. Confirmatur, quia ille iacturam facit vltra sortem lucri illius in bonum mutuantis,vt per mutuum illi subueniat: ergo vltra sortem potest aliquid petere. Cõfirmatur etiam, quia omnes concedunt, quando id quod venditur,plus valebat vendenti quàm cæteris, venditorem pro eo petere aliquid posse vltra communem æstimationem, vt si quis triticum habebat ad seminãdum, potest pro eo plus accipere, quàm si non haberet ad seminandũ, quia amittit fructum quem ex eo sato perciperet.

QVARTO,si quis ab operario petat, vt non locet operas suas aliis, sed ipsum comitetur ad recreationẽ aliquam, potest licitè operarius ab eo exigere lucri cessantis pretiũ. Si quis itẽ mutuò petat ab opifice instrumẽta artis,ídque in causa sit, vt ille laborare omittat,vtque lucrum illi cesset,licitè potest exigere non solùm

solùm quãtùm valet vsus instrumẽtorum;sed insuper quantùm suo labore erat lucraturus. Ergo pari ratione mercator, qui destinatam habebat pecuniã ad negotiãdũ, ex eáque tanquã ex instrumẽto suæ industriæ subiecto sperabat certũ lucrũ, poterit exigere eius æstimationẽ.

QVINTO, piscator licitè potest vẽdere pisces quos iactu retis capere sperabat, vt constat ex *l.si iactum.ff.de actionib.empti.* Ergo similiter mercator vendere poterit mutuatario lucrum, quod sperat ex pecunia negotiationi destinata. Estque huiusmodi contractus innominatus; faciam, seu potiùs desistam ab hac negotiatione in tuum commodum, si mihi tantum, vt desistam, des. Sicut etiam piscator non solùm poterit vẽdere pisces incertos quos iactu retis capere sperat, sed etiam aliquid exigere, vt desistat à iaciendo rete in gratiam alicuius qui id ab eo petat.

SEXTO, quia nemo tenetur cõtra propriam vtilitatem de proprio facere beneficium. *c.precariè.* 10.*q.*2. ergò qui contra propriam vtilitatem, & lucro sibi cessante mutuat, potest pro eo aliquid exigere. Idque cõfirmãt omnes rationes adductæ superiori dubio pro dãno emergẽte: nam etiam lucrum cessans est damnum quoddã emergẽs, vt docet D.Thom. *q.*62.*art.*4.*ad* 1.*&* *q.*78.*art.*2.*ad* 1. Et certè si ex damno emergente cessent deinde lucra, mutuatarius potest obligari ad ea soluenda: ergo & ad lucra quæ immediatè cessant ex quo mutuo, nihil enim refert, quòd cessent mediatè, vel immediatè.

SEPTIMO, potest aliquis sine mutuo recipere aliquid, vt desistat à negotiatione in gratiam alterius: ergo & cum mutuo; & ita potest pacisci de lucro cessante ex mutuo.

OCTAVO, seruaturus suas merces in tempus quoddam plus valituras, si in gratiam alterius nunc eas vendat, potest aliquid exigere ratione illius lucri cessantis (vt omnes docẽt ex Greg.IX. *c.nauig.ñi. de vsur.*) ergo similiter in mutuo aliquid potest exigi ratione lucri cessantis. Cõfirmatur, quando merces deferendæ erant in alium locum, vbi plus valerent, qui nunc eas vendit in gratiam alterius, potest pacisci de lucro cessante. ergo similiter in mutuo. Confirmatur secundò, quia ratione partus futuri licitum est rem pluris vẽdere, quàm si non esset paritura. *l.nec emptio.ff.de contrah.empt.* ergo similiter ratione lucri futuri licitum mutuãti erit aliquid vltra sortem exigere.

NONO, is pro quo aliquis fideiubet, tenetur fideiussori soluere capitale, & omnia damna emergẽtia, & lucra cessantia ratione fideiussionis, ex *c.peruen.de fideiuss.* vbi textus rationem reddit, quia nõ est iustum, vt fideiussor inde patiatur dispendiũ, vnde meretur præmium. Ergo eadẽ ratione mutuatarius tenetur mutuãti de lucro cessante, si pactũ interuenit, vt interuenit in fideiussione. Ad id adducitur *l.atqui nam.§.non tantùm. in princip.ff.de nego.gest.* vbi negotiorum alienorũ gestor tenetur de lucro cessante. Sed hæc lex nõ est ad rẽ, quia intelligitur de lucro cessante ex culpa, & negligẽtia eius qui aliena negotia gerebat. Similiter, vt notat Nauarr. nõ est ad rẽ quod adducunt Ioan.Med. Salõ, & Arag. ex *Clem. religiosi.de priuileg.* vbi Religiosi retrahẽtes à legatis faciẽdis cogũtur satisfacere læsis: nã hoc tãtũ est verũ, quãdo

iniustè per vim, vel fraudem retrahunt. Magis est ad rem (quicquid dicat Nauarr.) quod adducit idem Medin. ex *c. Salubriter. de vsur.* vbi gener nõ tenetur fructus pignoris accepti pro solutione dotis computare in sortem, quia scilicet ei debentur ex pacto ratione lucri cessantis. Sed alij aliter hunc textum interpretantur, vt inferiùs videbimus.

PROPTER hæc existimo bene Molin. & Nauarr. dixisse, hanc sententiam proculdubio esse veram, licèt Aragon oppositam probabilem putet. Intelligitur autem hæc sentẽtia de lucris iustis, secus de iniustis, qualia essent habenda per iniquos, & vsurarios cõtractus: ad hæc enim soluenda non potest mutuatarius obligari. Ita Salon *illa controuers. 9. cõdit.* 4. Nec mirum, quia lucra quæ nõ possumus iure habere, non dicuntur simpliciter possibilia, imò nec verè sunt lucra, cùm sint restituẽda. Præterea in *l. itaque fullo. ff. de furt.* dicitur actum furti ad interesse recipiẽdum non dari possessori malæ fidei; quia ille reuerà de suo nihil amisit. Ergo similiter cùm amittens lucrum iniustum, nihil de suo amittat, non debet ei restitui, siue sequatur ante morã mutuatarij, siue postea.

Num. 4. AD primum argumentum primæ opinionis, negatur maior, si sermo sit de coacta, vel iniusta: si verò de iusta, & non coacta, negatur minor; nã qui precibus à me impetrat mutuum, vel ex charitate à me oblatum acceptat, verè impedit lucrum, quod ex ea pecunia, si non daretur mutuò, essem habiturus.

AD secundũ respondetur imprimis, nõ propterea veritatẽ esse celãdã quòd sua culpa, eo quasi pallio, aliquis sua scelera occultare velit, fingẽs lucrũ cessare, quãdo reuerà nõ cessat. Deinde eo argumento solùm probari cautos debere esse Cõfessarios, & qui de rebus consciẽtiæ cõsuluntur, vt diligenter examinent, num verè lucrum cessauerit, & quousque cessauerit, aut non cessauerit, ne eiusmodi veluti pallio vsuræ tegãtur. Probari itẽ, cautas esse debere potestates publicas, vt vbi lucrũ cessare non intellexerint, aut non tãtum, quantum obtendunt mutuãtes, non propterea pronunciare omittãt contractus esse vsurarios. Probari item, quando apertè non constat de lucro cessante, aut non de tanto, quãtum obtenditur, dissuadendos esse huiusmodi cõtractus antequã fiant. Hæc tamẽ non tollunt expedientissimum esse sciri, ac manifestari veritatem hac in re, tum ne condemnẽtur peccati, aut restituere iubeãtur qui licitè tales contractus celebrarunt, iustéque pretiũ veri lucri cessantis acceperũt: tum etiam vt iusti, atque vtrique contrahentium expedientes contractus neque prohibeãtur, neque damnentur.

AD tertiũ respondetur, mutuũ ex natura rei, & præcepto Christi debere fieri gratis, id est, nihil exigẽdo pro ipso mutuo, secus pro damno emergente, vel lucro cessante.

AD quartũ respõdetur, licèt in iure positiuo expressũ omnino nõ sit, posse lucrũ cessans in pactũ deduci, tamẽ ex eo, & manifesta ratione colligi, quinimò ius Ciuile cõcedere, vt vltra sortẽ pro ipso mutuo aliquid exigi possit. Quæ leges secũdùm aliquos sunt permissiuæ, secundùm alios verò concessiuæ rei tanquã licitæ, vt superiùs vidimus.

AD testimonium D. Thom. respondent primò Caiet. & Val. tãtùm velle,

velle, illicitum esse cõmuniter pacisci de lucro cessante, quanuis cõmuniter sit licitũ de damno emergẽte. Sed nõ placet, quia, vt obiicit Salon *controu.* 9. rationes superiùs allatæ ostendunt communiter licitum esse de lucro cessante pacisci. Secundò, respondent Caiet. Bannez, Valẽt. Villaguta, Garsia 1. *p. de contractib. c.* 10. D. Thom. solùm velle, non posse in pactum deduci integrum lucrum cessans, quia deducendæ sunt expensæ, & pericula, & secundùm aliquos etiam labor, qui in negotiatione esset ponendus ad lucrandum; & sic exponi posse D. Thom. admittit Sot. *illo art.* 3. *in fine.* Sed non placet, quia D. Thom. absolutè negat de lucro cessante pacisci posse, eo quòd non possit quis vendere quod non habet, & quod multipliciter impediri potest. Tertiò, respondet Gabr. 4. *d.* 15. *q.* 11. *n.* 2. D. Thom. velle, non posse exigi lucrum cessans, nisi cum quinque conditionibus, quas ibi ponit, de quibus postea. Sed contrà, quia D. Thom. simpliciter negat licere pacisci de lucro cessante: si autem licitũ per se esset secundùm D. Thom. id ipse docuisset adhibitis illis conditionibus. Quartò, respõdet Molin. *disp.* 315. *&* 316. *in principio.* Corad. s. Syluest. *verb. restit.* 3. *quæstio.* 9. *ad fin. & verb. vsura.* 1. *quæst.* 19. cum Nicolao de Ausmo, D. Thom. velle non posse pacisci de lucro cessante, quando non fuerit certum, vel probabile, quia pecunia non erat negotiationi destinata, vel alia de causa. Sed contrà, quia D. Thom. absolutè negat, licitum esse pacisci de lucro cessante: ergo videtur existimasse esse vniuersaliter illicitum, & alioquin cur constitueret discrimen inter lucrum cessans, & damnũ emergens? nam neque hoc in pactum deduci potest nisi sit certum, vel probabile. Item, quando pecunia non erat destinata negotiationi, lucrum non dicitur cessare ex mutuo. D. Thom. autem loquitur de lucro cessante ex mutuo: ergo non loquitur de eo euẽtu. Vnde Adrian. Sot. Couarru. Angles, Aragon, & Lopez existimant D. Thom. in prima fuisse sententia.

Obiicies *l. cùm quidam. ff. de vsur.* vbi dicitur, *vsura non propter lucra petentium, sed mora causâ soluentium infliguntur.* Ergo non potest exigi lucrum cessans. Respondetur, ea lege solùm probari lucrum cessans non deberi sine pacto nisi in mora soluendi. *Num.* 5.

Vt verò hoc dubium magis illustretur, addenda duo sunt. Primum est, qui per vim, metum, vel fraudem ad mutuandum inductus est, posset lucro cessante pacisci, imò etiã nullo præcedẽte pacto, restituendũ esse sibi. Ita Molin. *disp.* 315. dicens, in eo cõmuniter Doctores cõuenire. Ponit exempla; si quis mortem, aut graue aliud malũ mercatori qui pecuniam ad negotiandũ habet paratã minetur, nisi eam mutuò det. Probatur, quoniã qui eo pacto mutuò dat, inuitus reuerà damnũ patitur: iniustè ergo qui est causa illius, tenetur restituere: nam si tua culpa datũ est dãnũ, vel iniuria illata, *c. fin. de iniuriis, & damno dato*, teneris restituere: sic qui mercatori furatur pecuniam, qua lucraturus erat, tenetur non solùm pecuniam, sed lucrũ etiã restituere. Cõsentiũt D. Thom. 2. 2 *q.* 62. *art.* 4. *in corpore, & ad* 1. *&* 2. Sot. *illo art.* 3. Grafis 1. *p. c.* 105. *n.* 24. *& seqq.* Lopez 2. *p. Instructor. c.* 61. Ang. *q. de mutuo art.* 2. *difficult.* 3. Garsia *illo c.* 10. Emanuel 1. *p. c.* 111. *n.* 7. Tol. *lib.* 5. *c.* 32. *&* 33. Nau. s. Nauarra *illo dub.* 9. Salõ *art.* 2. *Num.* 6.

*controu.*8.*&* 9. Arag. Bannez, & alij: & confirmatur ex *Clem. Religiosi. de priuilegiis.* vbi retrahētes quempiam, scilicet per vim, vel fraudem, à faciendo aliquo legato, compelluntur satisfacere læsis. Meritò etiam Sot. Molin. Bānez, Nauarr. Lopez, Arag. & Salon ʒ. doctrinam veram existimant non solùm quādo iniustè quis cogitur ad mutuandum, sed etiam interdum quando iustè, vt si Rex, postulāte id bono publico, sumeret mutuò pecunias à mercatoribus inuitis: tunc enim tenetur lucrum cessans mercatoribus restituere ex propria pecunia, aut cæterarum Reip. partium, inter quas proportione quadam posset onus distribuere, vt ex dubio præcedenti notauimus.

Num. 7. SECVNDA est, eum qui sua spōte sine vi, metu, vel fraude mutuat ad certū terminū, licitè posse pacisci de dāmno emergente, & lucro cessante, ex eo quòd mutuatarius in termino præfixo mutuū nō soluat. In hoc cōueniūt omnes auctores primæ, & secundæ opinionis, nominatim Caiet. Sot. Bānez, Aragō, Couaruu. Villaguta, Val. Nauarr. Salon ʒ. Mol. *disput.* 299. *&* 315. Ioan. Med. *q.* 3. *&* 4. *de vsur.* Garsia *p.* 1 .*de contract.c.*10. Grafis 1.*p.c.*106.*n.* 5.*& sequēt.* Contr. *de contract.q.*30. Palac. *lib.*4. *c.* 4. Ang. *verb. vsur.*1. *q.* 16. *& verb.mora.n.*1. Armil. *n.*2. Tab. *in princip.* Adrian. *q. de vsuris.* §.*quia tactum est.* & Scotus, & Tartaretus 4.*d.*15.*q.*2.*art.*2. Gabr. *q.*11.*notab.* 2. Nauarra *de rest.* ʒ. *dub.* 7. *in fin.* D. Thom. *de malo.q.*13.*art.*4.*ad* 14. *&* 4. *d.*15.*q.* 1.*art.*5. *q.*2.*ad* 4.*&* 2.2.*q.*62. *art.*4.*ad* 2. glos. *c.cōquest.de vsur.* Panor. *ibi.& c.*1.*de vsur.n.*6. Syluest. *verb.vsur.* 1. *q.* 26. *& verb.mora.q.* 4. Probat Sot. quia mutuans significare potest mutuatario se inuitū esse quòd mutuum vltra terminū retineat. Quare cùm vltra eum terminū patiatur inuitus detrimētū dāni emergētis, vel lucri cessantis, licitè potest illud exigere. Videtur autē innuere necessariū esse pactū antecedēs, vt de illo interesse teneatur, quod tamē necessariū non esse docēt Mol. & ferè omnes: nō tamē rectè probāt Mol. & Syluest. ex *c. per vim. de fideiussoribus.* vbi is pro quo aliquis fideiubet, tenetur de damnis ortis ex fideiussione: nā hoc prouenit ex pacto incluso in fideiussione. Meliùs probatur ex *c.fin.de iniuriis, & dāno dato.* vbi dicitur: *si tua culpa datū est dānum.* & ex aperta difficultate *l.*2. §. *fin.& l.*4.*& l.fina.ff. de eo quod certo loco. & l.quidam. & l. vsuras. ff. de vsur. & l. nummis.* iuncta glos. *ff. de in litē iurādo. & l. vlt.tit.* 1.*p.*5. vbi Greg. Lopez ait, si mutuū sit alterius rei quàm pecuniæ, solùm teneri mutuatariū de interesse intrinseco; nō verò de extrinseco lucro, quod negotiando re illa cōparari poterat, iuxta *l.sterilis.*§.*si per venditorē.ff.de actionib.empti.* Et ratio esse videtur, quia pecunia negotiari mos est, nō verò aliis rebus. Neq; obstat quod ait Mol. locis citatis, legē loqui de solo debito ex emptione: nā eadē ratio est de debito ex mutuo. Rectè autem Greg. Lop. limitat suū dictū cū Bart. *l.*2.§.*nō vtique.ff.de eo quod certo loco.* quādo res alia à pecunia non debetur mercatori qui per illā soleat negotiari. Neque obstat quod ait Molin. legem de mercatore loqui; hoc enim ex ea non colligitur.

SED quæres primò, an mutuatarius teneatur ad cōpensanda dāna emergētia, & lucra cessātia ex mora inculpabili, vt quādo mutuatarius ex egestate, vel ratione nō potuit soluere in termino præfixo? Adrianus *illo* §.*quia tactum est.* refert Bernardinum de bustis *Num.* 8.

ſtis *ſerm.*42. dicentem tunc non teneri: ipſe verò ait teneri,niſi tempore mutui in ea eſſet neceſſitate,vt alter ex charitate teneretur ei mutuare: nam à fortiori tunc teneretur interelle non exigere. Si verò mutuatarius nõ ſit in ea neceſſitate,tenebitur de dãnis emergẽtibus, & lucris ceſſantibus ex mora etiam inculpabili, quia potior eſt mutuantis conditio. Palacios verò *illo c.*4.*condit.* 3.*& dub.* 4.ſic diſtinguit; vel mutuatarius cõſtitutus in neceſſitate, nec quando mutuũ petiit,nec poſtea poterat mutuũ ſoluere, & tunc alter tenebatur ei ex charitate ſortẽ donare, & conſequenter nõ petere intereſſe ratione moræ,etiã nulla cõuentione præcedente,licèt mora ſit inculpabilis. Salon verò *hîc art.*2. *controuerſ.* 8. *&* 9. duo dicit. Primũ eſt,quãdo mutuatarius grauiter, vel extremè indiget, & nec tunc,nec poſtea habebit vnde ſoluat,tenetur ei alter ſubuenire per donationẽ:nec ſatisfacit mutuãdo,& ita non poterit paciſci de intereſſe, nec propter moram illud exigere. Si verò alibi,vel alio tẽpore habeat vndè ſoluat, poterit ad id obligari. Secundum eſt, ſi mutuatarius potens credebatur ad ſoluendã ſortẽ tẽpore præfixo; ſed morbo vel alio caſu re ipſa factus eſt impotens, nõ tenetur de dãnis ortis ex mora,niſi à principio cõtractus ita cõuenerit, quia nõ poteſt teneri niſi ex cõtractu,vel culpa, quorũ neutrũ nũc interuenit;ſed ſi promiſit,tenebitur cũ cõmodè poterit,quia pacto aſtrĩgitur. Mol. autẽ *illa diſp.*315. abſolutè ait,etiãſi mora ſit inculpabilis,mutuatarium teneri ad cõpẽſanda dãna emergẽtia, & lucra ceſsãtia,ſi mora ex parte mutuãtis cauſã nõ habeat. In quã opinionẽ inclinat Sa *verb.mora.n.*2.dicẽs;*obligatus ex delicto ſemper eſt in mora;qui autem ſine delicto, & non poteſt, aut difficilè, aut alioqui cauſa iuſta excuſatur,putãt quidã non eſſe in mora,ideóque nõ teneri ad intereſſe ratione moræ, niſi ex pacto,vel appoſitione pœnæ conuentionalis,ſi tali tẽpore non reſtituerit:aut eius culpa impotẽtia accidiſſet. Alij putãt, qui non ſoluit tẽpore debito, etiã ſine culpa,in mora eſſe. Quæ mihi opinio videtur mercatorũ vſu recepta*:Hęc Sa.

Ego verò exiſtimo,ſi mora fuit inculpabilis, & non præceſſit pactũ de ſoluendo intereſſe procedẽte etiã ex mora inculpabili,debitorẽ nõ teneri de dãnis,quia nõ poteſt obligari niſi ex culpa,vel pacto,quorũ neutrũ interuenit.Et hoc apertè vidẽtur docere Sylu.*verb.mora.q.*1.Armil.*n.*2.Tab. *in princip.* Ex regulis iuris in 6. nõ eſt in mora qui poteſt exceptione legitima ſe tueri;idq; verũ eſt etiãſi tẽpore mutuationis mutuans ſubuenire teneretur p donationẽ,&nõ p ſolũ mutuũ,licèt peccauerit cõtra charitatẽ, nõ tamẽ cõtra iuſtitiã;& ſecundũ leges iuſtitię potuit mutuare cũ onere, vt ſibi dãna emergẽtia, & lucra ceſsãtia cõpẽſarẽtur:licèt Palac.4.*d.* 15. dicat,etiãſi in eo euẽtu mutuatarius ſe obliget ad ſoluẽdã ſortem,& lucra cũ venerit ad pinguiorẽ fortunã,nõ teneri,quia pactũ fecit, vt vexationẽ redimeret; ꝙ verò eſſet in extrema neceſſitate, ſi,vt multi cẽſent, eſſet tũc obligatio iuſtitiæ ad donãdũ. De qua re vide Vegã *verb.eleemoſ.caſu* 10. Eman. *eod. verb.c.* 181.*n.*1.Nau. *3. de reſt.c.*1 *à n.*365. Exiſtimo etiã probabile eſſe,nũq̃ eſſe obligationẽ ſubueniẽdi p donationẽ,cùm ſatis ſẽper ſit ſubuenire p vẽditionẽ, vel p mutuũ cõditionale,videlicet,vt ſoluat ſi quãdo cõmodè poſſit.Ita tenet Nauarr.*cõ. de vſur.n.*54.*& c.* 17.*n.*61.*& c.* 24.*n.*5. Adrian. *quodlib.* 1. *art.* 2.*& in* 4.*q* 33. *Num.* 9.

de restitut. quæ incipit, *quia tactum est de lucro.* in qua inquirit, an qui rapit aliena, in necessitate teneatur restituere? Idem tenet Couaruu. *reg. peccatum. p. 2. §. 1. n. 3.* Tolet. *lib. de septem peccatis. c. 36. in fine.* & latiùs *cap. 37.* licèt communiter Doctores sentiãt, ei qui est in extrema necessitate, vel etiam graui, & non habet aliunde, nec habiturus speratur, vnde possit commodè soluere, subueniendum esse per donationem. Ita Sa *verb. eleemos. n. 10.* Val. *2. 2. disp. 3. p. 4. §. 7.* Certissimũ est ex Sot. *4. iustitiæ. quæst. 7. art. 1. ad 4.* Bannez *2. 2. q. 32. art. 6. dub. 3.* Arag. *art. 5. ad argumentum contra 1. conclusionem. & q. 78. art. 2. §. sed quoniam.* Sarmient. *2. p. defens. monito 4. n. 5. & 6.* Nauarr. *s. & eod. lib. c. 2. p. 2. dub. 8. n. 309.* Medin. *q. 3. de vsuris. casu 2. condit. 5. & Codice de eleemos. c. 6. & q. 3. de restitut. p. 1.* Emanuel. *sup. n. 4. 5.* Cordubens. *lib. 1. quæst. 26. ad 7.* Ledesma *2. q. 15. art. 3. fol. 117. & sequent.* Ouand. *5. d. 16. propos. 71.* Conr. *in Summa. q. 229.* imò Medin. Nauarra, & Ledesma existimãt, eum qui poterit postea soluere, si sit in extrema necessitate, obligari non posse ad reddendum id quod accepit, si modicum sit; sed in modicis subueniendum ei esse per absolutam donationem; quanuis Nauarr. *illo cap. 2.* cum Medin. doceat, extra necessitatem extremam, vel quasi extremam, etiamsi vrgeat præceptum eleemosynæ, non esse obligationem donandi; sed satis esse subuenire per mutuum: quod etiam docet Nauar. in extrema necessitate non proueniente ex paupertate, vt si latro sit fratrem occisurus nisi dederit centum, tenebor ex præcepto mutuare fratri centum; non verò donare, si ipse alibi pecunias habeat, poteróque de interesse pacisci. Similiter aduocatus, medicus, & quiuis alius, licèt teneatur subuenire extremè indigenti, licitè poterit tamen de mercede, & interesse pacisci, secundùm Nauarr. Sed licèt admitteremus in aliquibus euentibus esse obligationem donandi, non inde sequitur, si tantùm mutuetur, non posse citra peccatum iniustitiæ fieri pactũ de interesse: nam esto tunc mutuatarius peccet contra charitatem nõ donando, tamen non peccat contra iustitiam, & alius manet obligatus ad sortem, & ad interesse sequens moram culpabilem, vel antecedens moram: imò si pactum fuisset de soluendo interesse procedente etiam ex mora culpabili, obligatio iustitiæ erit ad soluendum illud.

Ex quibus patet, malè *Conr. de contract. q. 30. concl. 1.* & Sylu. *verb. vsura. 1. q. 19.* dixisse, si mutuatio sit in præcepto, mutuantem non posse de interesse pacisci: quod meritò reiicit Nauarra *illo n. 54.* Nauarr. *illo cap. 2.* Medin. *illa q. 3.* Falsum quoque est quod ait Garsia *1. p. de contract. cap. 10.* quando quis tenetur dare eleemosynam, etiam cum suo detrimento, vt in extrema necessitate, vsuram esse in pactum deducere damnum emergens, vel lucrum cessans; nam ille licèt peccet contra charitatem non donando, tamen non peccat contra iustitiam obligando ad sortem & interesse: ergo non committit vsuram. Quod ait Val. *q. 18. conclus. 1.* falsum est, si mutuatarius tanta sit necessitate oppressus, neque habeat, nec habere speret, vnde possit pro interesse prædicto satisfacere, licèt possit mutuatã sortem suo tempore soluere,

ſoluere , non poſſe ab eo exigi lucrum ceſſans, ſiue mutuatio ſit in caſu præcepti, ſiue conſilij: nam obligatio ad ſoluendum lucrum, ſi quandò commodè poſſit, non eſt contra iuſtitiam, imò nec contra charitatem. Falſum denique quod dicunt Medin. *illa q. 3. de vſuris*. Nauarr. *illo dub.* 8. Aragon *art.* 2. vſuram, vel iniuſtitiam eſſe in neceſſitate, qua mutuans tenetur donare, paciſci de lucro ceſſante: nam mutuare tunc cum eo onere, vt plurimùm eſt contra charitatem.

Num. 10. QVÆRES ſecundò, an ſi mutuans ante præfixum tempus pecuniam petat, teneatur mutuatarius illam reddere, & ſi non reddat, teneatur de damnis? Molin. *diſp.* 299. ait tunc non teneri mutuatarium pecuniam reddere. Alij dicunt, ſi commodè poſſit, debere reddere ſi mutuans ea indigeat; quòd ſi non reddat, teneri de damnis. Quam opinionem Salon *illa controuerſ.* 8. *in fin.* falsò ait tribui Conrrad. eſſe tamen Turrecrematæ *in Sum.* 14. *q.* 3. & Rebuf. *l. vnica. C. de ſentent. quæ pro eo quod intereſt. n.* 24. & Salon ait, ſi mutuans à principio deduxit in pactum damna mutuatarij, teneri tunc de illis, ſiue commodè poſſit pecuniam reddere, ſiue non: ſi autem non deduxit, teneri quidem ex charitate, & gratitudine reddere pecuniam, ſi commodè poſſit, non tamen ex iuſtitia, quia ius habet retinendi eam vſque ad tempus præfixum; vnde nec tenebitur ad reſarcienda damna orta ex illa non ſolutione.

SED quid ſi metu, vi, vel fraude mutuans extraheret pecuniam à mutuatario, teneretúrne de damnis mutuatarij? Sa *verb. mutuum n.* 1. indicat interdum non teneri; ait enim: *mutuum repetens ante tempus, qui eget, non tenetur ad intereſſe, niſi mutuatarius aliunde, ſi ille non mutuaſſet, fuiſſet habiturus.*

QVÆRES tertiò, quòd ſi nullus dies fuit ſolutioni mutui deſtinatus, & mutuans petat pecuniam, tenebitúrne mutuatarius de damnis, ſi non ſtatim reddat cùm commodè poterit? Reſpondetur, ſi mora talis ſit, vt in ea committatur culpa mortalis, teneri de damnis, ſecus ſi venialis tãtùm, quia, vt alibi cum multis docui, ex veniali iniuſtitia, qualis eſt cũ ſemiplena deliberatione, vel modica negligentia non inducit obligationem reſtituendi. Si verò, quando nullus dies fuit ſolutioni deſignatus, mutuans non petat pecuniã, ideóque incurrat damna, nõ tenebitur de illis mutuatarius, niſi pactum fuerit de compenſandis damnis ortis ex mutuo, quia obligatio ad reſarcienda damna, oriri nequit niſi ex culpa, vel pacto: culpa autem tunc interuenit, imò licèt interdum peccaret videns damna ſequi, & non occùrrens illis ſolutione mutui, tamen quia hoc peccatum eſſet tantùm contra charitatem, vel gratitudinem, non oriretur ex eo obligatio reſarciendi damna. Iuxta hæc, ſi dies non fuit appoſitus ſolutioni mutui, vt mutuatarius dicatur eſſe in mora inducendi obligationem reſarciendi damna, requiritur monitio; quod docent Salon *illa controuerſ.* 8. Ang. *verb. mora. n.* 1. Armil. *n.* 1. *& verb. oblig. n.* 5. Syluest. Tabien. & alij *verb. mora.* ex *l. ſi ex legati cauſa. ff. de verbor. obligat.* vbi habetur, quando dies non eſt appoſita obligationi, requiri monitionem. Quod etiam docet Panormit. *cap. licèt. de ſimonia. cap.* 2. *de accuſationib.* Num. 11.

tionib. Addit Salon, ad moram, quantùm est ex parte monitionis, sufficere signa quibus creditor indicet debitori se inuitum esse in dilatione solutionis, vel egestatem & indigẽtiam eius esse debitori notam. Sed credo hoc secundum non sufficere, quia id reuerà non est petere mutuum, tanquam debitum de iustitia, manifestando voluntatem obligandi de iustitia, licèt propter timorem reuerentialem, vel alium non petat expressis verbis, debitor erit in mora, & tenebitur de damnis, si nõ reddat. Iuxta hæc limitandum est, quod docuit Angel. *verb. mora.* §. 1. Syluest. *q.* 1. Tabiena *in princip.* Caballin. *de vsuris. n.* 31. si quis ob timorem etiam reuerentialem non audet petere debitum, vel quia ignorat, etiam sine monitione debitorem in mora constitui: aliàs verò non, quia ex quo scit sibi deberi, & sine omni respectu possit petere, & non petat, videtur consentire in retentione; & sic aiunt intelligi *l. omnibus oblig. ff. de rebus.* & Theolog. *in* 4. Adde etiam, quando dies præfixus est solutioni, requiri monitionem, vt quis non soluendo peccet contra iustitiam, & teneatur de damnis, quia non tenetur alteri se offerre ad soluendum, nisi appositum fuisset in pacto, sed soluere cùm petatur adueniente tempore. Et hoc velle videtur Caballin. hìc (quẽ trãscribit Salon) dicens moram committi citra litis contestationem per diei certæ lapsum, & congruam interpellationem extraiudicialem; vt habet communis opinio glos. & Doctor. *d. l.* vbi latè asserit Ias. & Purpurat. citat autem Caballin. ibi alios oppositum asserentes. Sic etiam intelligo Angel. Syluestr. Armil. Tabien. *verb. mora.* cum Ludouico Rom. asserentes non esse in mora qui non fuit monitus. Quòd verò iidem Sũmistæ dicunt ex *c. vlt. de locato. & conducto,* quando dies apposita est obligationi, non requiri monitionem, quia dies pro hoc interpellat, intelligo quando debitor ex parte, vel ex præcepto iudicis tenebatur se offerre ad soluendum adueniente termino.

NOTAT etiam Molin. *disp.* 299. quando solutioni mutui terminus non fuit præfixus, mutuatarium debere soluere cùm mutuans petierit, modò non statim repetat, ac mutuũ dedit, nisi fortè superueniat sufficiẽs causa, quæ cogat statim repetere: sine hac enim statim repetens præsumeretur dolo dedisse, vt deciperet mutuatariũ, dãnúmque illi inferret, ac proinde doli exceptione repelleretur.

IN Regno autẽ Castellæ *l.* 2. *tit.* 1. *p.* 5. taxatum est, vt quando dies solutioni non fuit præfixus, nõ teneatur mutuatarius mutuũ reddere nisi post decem dies à principio quo id accepit. Vbi Greg. Lop. glos. antepen. cum Bald. & Salicet. ait, si ex re ad quam mutuauit, & ex circunstantiis colligitur tacitè mutuum dedisse in longius tempus, ante illud elapsum non esse reddendi obligationem, esto nullus terminus præfixus fuerit. Vbi verò lex non stat, quæ statuat quanto tempore mutuum retineri possit, sanè quãdo neque tacitè terminus fuerit præfixus solutioni, arbitrio iudicis standum est quanto tempore retineri valeat. Hactenus Mol. qui etiam *disp.* 315. obseruat, quando mutuans idcirco sub vsuris ab aliquo alio mutuũ accipit, quòd

quòd mutuum in termino non fuit solutum, teneri mutuatarium soluere illi damnum illud vsurariũ, quod propter moram solutionis sibi faciẽdæ incurrit. Quod intelligit non solùm quando necessitate compulsus ad soluenda alia debita, aut prouidẽdum sibi de rebus omnino necessariis sub vsuris mutuò sumpsit: sed etiã quando ad negotiationem sibi expediẽtẽ, quã facturus erat pecunia sibi soluenda. Quod tamen regulariter minus erit, quàm lucrum quod sibi cessaret ex pecunia nõ soluta tẽpore præfixo, si eam negotiationem non aggrederetur, quam alioquin foret aggressurus; ad quod totum tenetur mutuatarius propter moram: quare sumere id sub vsuris ad eam negotiationem, in mutuatarij commodum cedit. Quando verò sub vsuris sumeret ad rem non necessariam, vel ex qua minus lucrum erat sperandum, quàm esset quantitas vsurarum, tunc mutuatarius restituere non teneretur, nisi quod rationabiliter sub vsuris fuit sumptum, aut lucrum cessans ex mora solutionis, prout mutuatarius maluerit: quando item credẽdum erat mutuatariũ admonitum minori cum suo sumptu soluturum illi pecuniam, teneretur illum admonere se velle mutuũ sumere sub vsuris, nisi mutuũ illi soluat, modò tamen posset commodè illum admonere. Item quãdo mutuãs minori cum dispendio mutuatarij potest subuenire sibi, quàm sumendo sub vsuris, tenebitur id efficere, nec tunc mutuatarius tenebitur illud soluere incrementum illi, quòd plus consumpsit sumẽdo sub vsuris. Hæc eadẽ intelligenda similiter sunt de fideiussore, qui vel coactus fuit sumere sub vsuris ad soluẽdum pro principali debitore, vel postea sumpsit sub vsuris, eo quòd debitor in mora fuerit sibi soluendi, quòd loco illius ipse coactus est soluere. Iuxta hæc dicta Molin. intelligendi sunt asserentes, ei qui sumpsit ab aliis sub vsuris compensandum hoc damnum esse. Arag. Bannez, & Salon *art.* 2. Caiet. *hîc & verb. vsura. c.* 2. *casu* 4. Medin. 1. *Sum. c.* 14. §. 23. & 24.

Ex dictis infert Bannez *art.* 2. *pag.* 600. *in fin.* quomodo intelligi debeant iudicum sententiæ imponentes pœnam pecuniariam debitoribus propter soluendi moram. Nam si id fiat in pœnam, non debet reddi ante condemnationem, & sententiæ executionem, sed post eam tantùm. Si verò ratione lucri cessantis creditori ex mora debitoris, si verè cessauit, tenebitur debitor reddere mulctam etiam ante iudicis sententiam. Si autem verè nõ cessauit, non tenebitur etiam post sententiam, quia sententia fundatur in falsa præsumptione.

DVBIVM XX.

Quæ conditiones requirantur, vt mutuans damnum emergens, & lucrum cessans exigere possit?

SVMMARIVM.

1 *Prima conditio est, vt damnum emergẽs, vel lucrum cessans non exigatur tanquam debitum ex iustitia, nisi in pactum deductum fuerit.*

2 *Secunda, vt pecunia sit destinata, vel exposita negotiationi, & propter*

mutuum remoueatur à negotiatione.

3 *An requiratur tertia conditio, vt quis non vltrò se offerat ad mutuandum cum pacto de lucro cessante, sed rogatus mutuet?*

4 *An requiratur quarta, vt non malit eo pacto mutuare, quàm negotiationem exercere: sed malit exercere negotiationem, vel sit indifferens?*

5 *Quinta conditio, vt lucrum ex mutuo cessans non compensetur alio lucro, quo careret mutuans, si non mutuaret.*

6 *An requiratur sexta conditio, vt mutuans non habeat aliam pecuniam, quam possit commodè exponere negotiationi loco huius quam mutuat; & non esset expositurus, si non mutuaret?*

7 *An requiratur septima conditio, vt non deducatur in pactum totum lucrum quod sperabatur ex vsu pecuniæ, vel alterius rei mutuatæ, sed deductis expensis, quæ facienda erant in negotiationi, detrahendóque aliquid propter pericula? Variæ sententiæ proponuntur, quædam obseruantur.*

8 *Variæ controuersiæ diluuntur, variæ expenduntur opiniones. Prima opinio eligitur, & suadetur, & ad contraria respondetur argumenta n. 8. 9. 10. 11.*

12 *An requiratur octaua conditio, vt tempore mutuationis nihil pro lucro cessante accipiatur, sed postea?*

13 *An requiratur nona conditio, vt lucrũ cessans sit proximum, & non remotum?*

14 *An requiratur decima conditio, vt mutuatarius non sit in extrema necessitate, ita vt mutuans teneatur ei mutuare, vel donare?*

15 *An requiratur vndecima, vt mutuans non sit vsuris assuetus?*

16 *Duodecima, decimatertia, decimaquarta, & decimaquinta conditio profertur.*

VARII varias conditiones ponunt, quarum aliquæ simpliciter, vel in aliquo sensu, aliæ verò omnino reiiciendæ sunt. *Num. 1.*

PRIMA conditio & admittenda est, vt damnum emergens, vel lucrũ cessans non exigatur tanquam debitum de iustitia, nisi in pactum deductum fuerit. Arag. Bannez *art.* 2. vbi Salon *controuers.* 8. & 9. dicens esse communé. Molin. *disp.* 314. Garsia 2. *p. de contract. lib. c.* 10. Palacios *lib.* 4. *c.* 4. *dub.* 4. Lopez 2. *p. c.* 61. Sot. 6. *iustitia. q.* 1 *art.* 3. Nauarr. 3. *de restitut. c.* 2. *p.* 2. *dub.* 8. & 9. Val. *disp.* 5. *q.* 20. *p.* 4. *conclus.* 3. Coradus *q.* 229. & hoc intendit D. Thom. *de malo. q.* 13. *art.* 4. *ad* 14. dicens mutuatarium, qui non est in mora, non teneri de damnis, si nullum de illis pactũ præcessisset; quod præcipuè ostendimus dubio 18. conclusione 2. quia damnum, vel lucrum cessans non debetur ex iustitia ex vi iuris naturalis, vel positiui, neque ex vi solius mutui, nam hoc saluatur in sola obligatione reddendi sortem: ergo solùm potest deberi ex mora, vel pacto compensandi illud.

SECVNDA conditio & vera est, vt pecunia sit destinata, vel exposita negotiationi, & propter mutuũ remoueatur à negotiatione. Vnde si nunquam fuit negotiationi destinata, vel iam propter aliam rationem fuerat à negotiatione abstracta, mutuãs nõ poterit de lucro cessante pacisci, illúdue exigere, quia tunc lucrum *Num. 2.*

crum non cessat propter mutuum: sed alia de causa. In quo euentu lucrum appellatur remotum, seu in potentia remota. Ita Molin. *disp.* 315. *in fin.* & 316. *in princip.* Garsia *illo c.* 10. Aragon, & Bannez *art.* 2. Salon *ibi. controuers.* 9. Caiet. *ad* 1. & *verb. vsura. c.* 2. *casu* 5. Medin. 1. *Summ. c.* 14. §. 23. Ioann. Medina *q.* 3. *de vsuris.* Palacios, & Lopez ꝰ. Angles *q. de mutuo. art.* 2. *difficult.* 3. Villaguta *q.* 18. *de vsuris.* Conrad. *de contractib. q.* 30. Vega *verb. vsura. casu* 26. Sa *verb. mutuum. n.* 4. Tol. *lib.* 5. *c.* 33. Coradus & Valent. ꝰ. Nauar. *illo dub.* 8. Nauarr. *c.* 17. *num.* 212. Armilla, & alij.

Sed quid, si quis non destinauerat pecuniam negotiationi, certò tamen aut probabiliter erat destinaturus? Molin. locis citatis indicat, in eo euentu non posse de lucro pacisci, quia tunc non cessat ex mutuo, fauéntque alij nũc relati. Sed oppositum videtur dicendum, quia talis propter mutuum probabiliter amittit lucrum; ergo pro quantitate probabilitatis poterit aliquid vltra sortem petere: communiter tamen qui neque absolutã, neque conditionalem (si se offerrat occasio) voluntatẽ negotiandi habet, si erat probabiliter lucraturus, ideo absolutè Doctores asserunt eum qui non habet pecuniam destinatam, paratam, vel expositam negotiationi, de lucro pacisci non posse.

Ad hanc cõditionẽ reduci potest alia quoque, vt mutuans, re quam mutuat, negotiari soleat; pro qua citatur Bart. *l.* 2. *in fin. ff. de eo quod certo loco.* & *l.* 2. *in fin. C. de sententia qua pro eo quod interest profertur.* Cardin. *Clem. vnica de vsuris.* §. *Sanè. q.* 4. Alex. *l. diuortij. in princip. col.* 7. & *l. insulam.* §. *vsura. ff. de matrimo.* Decius *c. cùm venerabilis. col.* 5. *de exceptionib.* Ludouicus Gomezius §. *actionum. Instit. de actionibus.* Sed hoc non esse necessarium in foro interno rectè ait Salon *controuer.* 9. *condit.* 3. quia etiam aliis volentibus ea re negotiari cessat lucrũ ex mutuo. Ergo possunt pro eo aliquid vltra sortem petere. Ita Conrad. & alij Theologi hanc conditionem nõ posuerunt: imò eam non esse necessariam docuerunt Vega ꝰ. Anchar. *Clement. graui. de vsuris.* & *c. conquestus. eod. tit.* & *c. de Clericis.* 2. *q.* 2. In foro tamen externo huius conditionis ratio habẽda est, vt ait Salon, quia qui non sunt soliti re aliqua negotiari, non præsumuntur cùm mutuant, negotiari velle: & rectè addit Salon; si quis mutuauit ad biennium, & solo primo anno negotiari volebat, pro illo solo posse aliquid exigere, quia pro illo solo cessat ei lucrum. Idem docet Coradus *q.* 229. Lopez *p.* 2. *c.* 62. Bannez *art.* 2. *pag.* 599. Idem ait Salon, & Bannez, si volebat negotiari biennio, sed post primum annum mutauit animum. Hoc tamen limita, si à principio non fuit taxatum pretium lucri cessantis iuxta circumstantias tunc concurrentes: nam si fuit taxatum, nihil de illo detrahendum est, sed tantùm quãdo in genere de soluendo lucro cessante cõuentum est, taxatum relinquendo successui temporis.

Ad hanc quoque conditionem reduci potest quod aliqui dicunt, nõ posse pactum fieri de lucro, nisi certum, vel probabile sit nullius esse æstimationis. Item, quia non esset animus negotiandi, nisi speraretur lucrum, sic etiã damnum quod non est certum, nec probabile, non posse

in pactum deduci docent Bal. *l. etiam. col. 2. ff. de excut. rei.* Palac. Rub. *c. per vestras. de donationib. inter vir. & vxor. §. 6.* Male autem Paul. *l. 2. §. fin. ff. de eo quod certo loco.* ait: *nõ sufficit lucrũ fuisse in potẽtia incerta, & remota; sed oportet fuisse in actu, vel in potẽtia certa, & propinqua.*

Num. 3. TERTIA conditio, vt quis nõ vltrò se offerat ad mutuandũ cũ pacto de lucro cessãte, sed rogatus mutuet. Hanc conditionem ponit Angles *illa difficult. 3.* Ioan. Medin. *q. 3. de vsuris.* Villaguta *q. 18.* Anton. *2. p. tit. 1. c. 7. §. 19.* Sed non esse necessariã meritò docent Molin. *illa disp. 315.* Lopez *2. p. Instructory. c. 62.* Sot. *6. iustitia. q. 1. art. 3.* Nauarr. *c. 17. n. 212.* Nauar. *illo dub. 8.* Salon *illa controuers. 9. ad argumenta 2. opinionis. & condit. 2.* Val. Toletus, Sa, Palacios, Coradus Garsia, Caiet. Bannez, & Aragon s̃. Probatur, quia sæpe charitas exigit, vt quis se offerat ad mutuandum, etiam cum eo onere; & cùm in cõmodum, & gratiam alterius amittat lucrũ, non est cur de illo compensando pacisci non possit; licèt offerre se ad mutuandum sæpe indicet maius lucrum quàm in negotiatione, & sic iniustè, & vsurariè tantum pro lucro cessante exigatur, minù enim esset exigendum. Et quamuis Caiet. Victor. Lopez, Bannez, & Conrrad. exigere videãtur, vt affectu charitatis, vel pietatis homo moueatur ad sic mutuãdũ, tamẽ oppositũ censent Nauar. Nauarra, Val. Mol. & Salon. Similiter, quãuis Syluest. *verb. vsura. 1. q. 19.* dicat, mutuantẽ in gratiã, & commodum mutuatarij debere à lucro cessare, tamen Nauarr. & Nauarra meritò docent id nõ esse necessarium. Bannez fatetur, quãdo dicitur, quod faciẽdum est in cõmodũ mutuatarij, nõ oportere esse verũ cõmodũ; sed satis esse, tale à mutuatario æstimari, vt si pecuniam petat ad expendẽdũ prodigè in ludis, & luxuriis, quia tũc esto mutuãs mutuãdo peccet cõtra charitatẽ, tamẽ nõ peccat cõtra iustitiã exigendo lucrũ.

QVARTA cõditio, vt nõ malit eo pacto mutuare, quàm negotiationẽ exercere; sed malit exercere negotiationẽ, vel certè sit indifferẽs. Cõrrad. Villaguta, Veg. Ioan. Medin. s̃. Grafis *1. p. lib. 2. cap. 115. n. 13.* Syluest. *verb. vsura. 1. q. 19.* Sed hãc cõditionẽ non esse necessariã docet Nau. s̃. *& com. de vsuris. n. 54.* Bannez, Val. Nauarr. s̃. Lopez *c. 61.* cum Caiet. *hic art. 2.* & Victoria. Quiã ad iustificandũ illud pactũ, satis est mutuãtẽ reuerà fore negotiaturũ, & prudenter expectare lucrũ ex sua negotiatione; & quia integrum illi est, vt pro suo arbitratu malit potiùs hoc genus cõtractus, vel negotiationis exercere quàm aliud. Si vtrũque est licitũ, & quia ex charitate possit malle mutuare eo pacto, quàm negotiari; adde id malle licitè posse, ne in periculo habeat capitale, aut ne dedecus aliquod ex negotiatione incurrat, aut quia sic amicum lucratur, laudẽ, & famã cõsequitur, minùs habet curæ, & laboris; &c. Sicut artifex qui ad venatũ, vel aliã recreationẽ ducitur, licitè potest petere lucrũ cessãs, licèt mallet ire ad eã recreationem eo pacto, quàm suã artẽ exercere. Vnde etiã falsũ est quod ait Gab. *4. d. 15. q. 11. not. 2.* cũ Angelo *verb. vsura. 1. q. 16.* necessariũ esse, vt mutuans non intendat principaliter lucrari per mutuationem; sed per mercaturam, vel negotiationem. *Num. 4.*

QVINTA conditio & admittẽda est, vt lucrum ex mutuo cessans non compensetur alio lucro, quo careret *Num. 5.*

mutuans

mutuans si non mutuaret. Mol. *disp.* 316. inquiens, *inde fit, vt si pecunia destinata erat negotiationi, attamen esto illam mutuò det, non proinde minuetur negotiatio, & lucrum, quia vel applicabit aliam quā reseruare decreuerat; vel mutuò pecuniā ab aliis accipiet, vel aliunde sibi subueniet, ita vt nihil minus habeat in termino ad solutionem mutui præfixo, quàm esset habiturus si non mutuasset, nullū pretium licitè pro lucro cessante posset accipere; quod si pars lucri solùm ei cessat ob mutuum, reliquam verò modis explicatis compensat, licitè poterit accipere pretium solius partis quæ verè ob mutuum sibi cessat. Si verò propter mutuum negotiari omnino desinat, tamen vel totum lucrum quod ex negotiatione sperabat, vel partem eius opificio, aut alia sua industria compensat, quam tamen appositurus nō fuisset, si negotiationi illi insisteret, fas illi erit accipere pretium solius partis, quam sua industria non compensat. Si tamē hac industria molestior est, aut laboriosior, tunc aliquod pretij incrementum poterit accipere, vt in mutuatarij gratiam negotiationem minùs laboriosam, & molestam omittat, & in hac potiùs aliàs se exerceat.* Eandem conditionē ponit Garsia *illo c.* 10. ex qua colligitur primò cū Mol. vsurarios esse mercatores qui vēdentes creditò, accipiunt aliquid vltra pretiū rigorosum, dicentes se id accipere ratione lucri cessantis, eo quòd si statim eis solueretur merces pretio summo, aut medio, tantundē, aut plus lucrarentur quàm recipiant vltra sortem; aliunde enim hoc lucrum compensatur: nā vendēdo ad creditū, quod virtualiter est mutuare, plures habēt emptores, pluresque res vendunt, & ita cōpensatur lucrum quod vendēdo numerata pecunia haberēt, vt fusè explicant Molin. Ioan. Med. Bannez, Villaguta, & Garsia s. Med. 1. *Sum. c.* 14 §. 25. Palacios 4. *de contractib. c.* 4. *dub.* 5.

SECVNDO colligitur cū Salone *illa controuers.* 9. si mutuatarius ob mutuū det mutuanti officiū, ex quo tātūdem lucratur, quatùm lucraretur pecunia quam mutuat, & sine maiori labore, aut plus, licet maiori cum labore, non posse pacisci de lucro cessante, quia verè nullū lucrū cessat ei ex mutuo; quod enim ex vna parte amittit, ex alia cōpēsat ratione eiusdē mutui.

SEXTA cōditio, vt mutuās non habeat aliā pecuniā quā possit cōmodè, & sine vllo detrimēto exponere negotiationi loco huius quā mutuat, & nō esset expositu[us] si nō mutuaret: nā si eā exponit, iā cōpēsat lucrū, & nihil amittit: si verò nō exponit, iā nō cessat ei lucrū ex mutuo, sed ex propria incuria, & negligētia. Tolet. *lib.* 5. *c.* 33. Garf. *illo c.* 10. Caiet. *hac q. art.* 2. *ad* 1. *& verb. vsura. c.* 2. *casu.* 5 *cōd.* 1. Armil. *eod. verb. n.* 3. Graf. 1. *p. lib.* 2. *c.* 115. *n.* 18. Sot. 6. *iust. q.* 1. *art.* 3. Ioan. Med. *q.* 3. *de vsur.* Veg. *verb. vsura. casu* 26. Nau. 3. *de rest.* s. *dub.* 8. Bart. Med. §. *citato.* Ang. *q. de mutuo. art.* 2. *difficult.* 3. Eman. *tom.* 1. *c.* 111. *n.* 10. Corad. *q.* 229. Lop. 2. *p. Instr. c.* 62. Ban. *hic art.* 2. *pag.* 599. Salon *controu.* 9. *condit.* 2. id confirmans. Primò, quia mutuanti triticum quod terræ mandare volebat, si habeat aliud æquè aptum ad seminandum, quod commodè seminare posset, sed nollet, non liceret accipere aliquid ratione lucri cessantis: ergo similiter in casu proposito. Secundò, quia lucrum tantùm peti potest, quando mutuans ex mutuo fit ad lucrandū impotens; in hoc autē euentu non fit impotens: ergo. Tertiò, quia hoc videtur dicere Conrad. *de contractib. q.* 30. *conclus.* 1. ait Num. 6.

enim ad petendum lucrum necesse esse, vt non cesset ratione propriæ incuriæ, & negligentiæ, sed ratione mutui. Fatentur tamen Salon, Emanuel, Coradus, Garsia, Lopez, & alij cum Nauar. *cap. 17. n. 212. & comment. de vsuris. n. 54.* si alia pecunia sit necessaria ad debita soluenda, vel ad alendam familiam, vel ad similes necessitates, quæ iam occurrerint, vel moraliter occurrere posset, licitè posse lucrum cessans exigi; quia tunc non ex incuria, & negligentia mutuantis, sed ex ipso mutuo cessat lucrum, eo quòd mutuans non habet aliam pecuniam præter mutuatam, quam commodè valeat negotiationi exponere: quod verò commodè fieri non potest, simpliciter dicitur impossibile. Palac. *n. 4. de contract.* simpliciter reiicit, & expungit istam conditionem, & Valent. *disp. 5. q. 20. p. 4. conclus. 3.* quatuor argumentis, quæ manifesta appellat. Primum est: nam mutuans minimè tenetur aliam pecuniam, quam ob qualescumque causas seruare voluit, gratis exponere negotiationi, nec gratis subire detrimentum lucri cessantis ex alia pecunia.

SECVNDVM: nam quòd habeat aliam pecuniam, non releuat mutuatarium ab obligatione compensandi lucrum cessans ex mutuo istius; quia eo ipso quòd impedit lucrum pecuniæ mutuatæ, potest ad compensationem obligari.

TERTIVM: quia, quanuis aliam pecuniam negotiationi exponeret, amitteret lucrum huius; ergo licitè potest lucri huius compensationem petere.

QVARTVM: quia alioquin etiamsi non haberet pecuniam, & posset aliquam rem vendendo, vel alio modo pecuniam habere, teneretur id procurare, & per eam negotiari.

MOLIN. etiam *disp. 316.* apertè reiicit hanc conditionem, dicens non solùm posse licitè mutuantem lucrum cessans exigere quādo aliam pecuniam habet, quam prudenter reseruat aliis necessitatibus; sed etiā quando ex auaritia, & pusillanimitate non vult eam negotiationi exponere, quia eo ipso quòd eam negotiationi exponere non vult, verè illi cessat lucrum ob tale mutuum, & non solùm ratione incuriæ, & negligentiæ: ergo licitè poterit eius compensationem petere. Confirmatur, quia ratione mutui minùs habet, quam aliàs haberet: ergo verè illi cessat lucrum ex mutuo; esto aliud lucrum cesset ratione incuriæ, & negligentiæ, Itaque duplex lucrum illi cessat, alterum ratione incuriæ, & negligentiæ; & pro hoc nihil potest petere: alterum ratione mutui, & pro hoc potest aliquid petere. Idémque est in exemplo tritici, per quod patet ad fundamenta Salonis, & aliorum. Et quanuis Garsia 5. primùm quidem ponat sextam hanc conditionem, tamen postea ait, si mutuans non possit, aut nolit aliam pecuniam negotiationi exponere, posse de lucro cessante pacisci.

EGO autem hanc litem sic dirimerem. Si certum, vel probabile est reliquam pecuniam nō esse mutuanti in negotiatione sustinendam, licitum esse de lucro cessante pacisci, quia tunc certò, vel probabiliter ex mutuo lucrum cessat: si verò certum sit sustinendam esse, non posse de lucro cessante pacisci,

quia

quia tunc nec certò, nec probabiliter lucrum cessat: & quæ dicta sunt de lucro cessante, intellige de damno emergente,& vera sunt quando lucrum cessat,vel damnum emergit sine culpabili mora mutuatarij. Nam ex sola mora sine alio pacto solùm tenetur quis compensare lucrum cessans, vel damnum emergẽs quod non potuit commodè à mutuante vitari,iuxta dicta cum Mol. ad calcem dubij præcedentis, & Ang. *verb.vsura*.1.§. 20. qui citat Alexādr. & ait colligi ex *c.quoniam*. 14.*q*.4. *&* *c.si quis.de Clericis*.12.*q*.2.

QVOD autem Mol. & Angel. *ibidem*,& Caiet. *hic art*. 2. dicunt, vt mutuatarius teneatur soluere damna secuta ex eius mora, opus esse admonere de illis,meritò reiicit Nauarr.*de restit.* 3. *dub*. 7. sicut enim vt homicida, fur,vel raptor teneatur de damnis ex suo delicto sequutis, non opus est illa nosse, ita, &c. Indicat autem Nauar.ibi, etiamsi mutuum non petatur, mutuatarium qui in termino non soluit, esse in mora culpabili,& teneri de damnis. Sed iam dubio præcedenti docuimus hoc falsũ esse,nisi ex præcepto,vel pacto aliquo mutuatarius teneretur aduenientetermino solutionem offerre. Ex charitate autem tenetur mutuans mutuatarium admonere de damnis imminentibus ex eius mora culpabili,vt sic moram iniustam non protrahat, neque tot damna compensare teneatur. Bene autem Nauarra *ibi.dub*. 10.*n*. 316.*&* 341. ait, moram inculpabilem non esse verè moram,neque ad resarcienda damna obligare.

Num. 7. SEPTIMA conditio, vt non deducatur in pactum totum lucrum quod sperabatur ex vsu pecuniæ, vel alterius rei mutuatæ, sed deductis expensis quæ faciendæ erant in negotiatione,detrahẽdóque aliquid propter pericula, seu incertitudinẽ lucri, aut tanti lucri. Caiet.Bannez, Aragon locis citatis, Salon *illa controuers.9.condit*.6. Molin. *disput*.316.§. *hinc iam*.Tol.*illo c*.33.Nauarra *illo dub*. 8. Vega *verb. vsura.casu* 26. Emanuel *p*.1.*c*.111.*n*. 9.*&* 10. Angles *illa difficult*.3.Gabr.4.*d*.5.*quæst*. 11.*n*. 2. Syluest.*verb.vsura*.1.*q*. 19. Angel.*q*. 16. Armil.*n*. 3.Medin.*q*. 3. *de vsuris*. Villaguta *q*.18.Grafis *illo cap*. 15. *n*. 20. Palacios 4.*de contract.cap*. 4.

PROBATVR, quia tanto minùs valet lucrum in spe, quàm in re, quanto magis spes frustrari potest, spectatis omnibus circumstantiis, minùs etiã valet lucrũ obtinẽdũ cũ expẽsis, quàm sine illis.Obseruandũ autem est cum Moli. pretium talis lucri non consistere in indiuisibili; sed latitudinem quandam habere, sicut pretia cæterarum rerum: & sicut quando is qui alterius sata destruit, non tenetur restituere illi quantùm inde optabat deductis expensis,sed quantùm prudentis arbitrio sata illa æstimabuntur pensata maiori,vel minori elongatione spei à re, & pensatis periculis, quibus fructus subiarent, cum reliquis circunstantiis, sic rem habere cum valore lucri cessantis.

SECVNDO obserua, lucrum ex mutuo cessans aliquando esse certum quoad substãtiam, & quantitatem, & tunc totum exigi posse,nihil detrahendo ob incertitudinem, cùm nulla sit, sed ob expensas tantùm, velut quidã volunt(quos 7. reiiciemus) & propter labores. Villaguta *quæst.*

quæſt. 18. Garſia *c.* 11. Eman. *illo n.* 9. Angles *illa difficultate* 3. *dub.* 1. putans eſſe contra Caiet. *art.* 2. De mente tamen Innocentij, & aliorum quos Caiet. impugnat, idem tenet Salon *illa condit.* 6. dicens eſſe cõmune, exẽpláque ponens in ſtipendiis mercenariorum, quæ certa eſſe ſolẽt quoad ſubſtantiam, & quantitatem, & cùm quis mutuaret pecuniam qua emprurus erat ſtatim cenſum, poſſet enim tunc exigere integram penſionem.

Tertio obſerua, quãdo lucrum in quantitate, vel ſubſtantia certum non eſt, ſed probabile tantùm, dupliciter poſſe contractum fieri, vel, vt ſicut lucrum incertum eſt, ita pretiũ incertum ſit, ac dependens ab euentu aliorum negotiorum eiuſdem, vel alterius hominis in eodem genere negotiationis, & cum eiſdem circũſtantiis temporis, loci, &c. & tunc ſoluatur quantitas pecuniæ proportionaliter reſpondẽs lucro pecuniæ mutuatæ. Et tale pactum licitum eſſe docet Grafis ſ. *n.* 21. cum Alex. *l. quod te. ff. certum petat.* Iaſ. *l.* 2. §. *fin. ff. de eo quod certo loco.* Couaruu. 3. *Variar. c.* 4. Idem tenent alij ſtatim referendi.

Qvarto, poteſt fieri pactum taxando ſtatim ad arbitrium boni, & prudentis viri vnam certam quantitatem reddendam mutuanti pro lucro ceſſante deductis expenſis, vel etiam laboribus. Et hoc pactum eſſe licitum docent Molin. *diſp.* 316. Medin. *q.* 3. & 4. *de vſuris.* Grafis *illo n.* 22. Salon *illa controu.* 6. Palacios, & Bannez ſ. Sot. 6. *iuſtitia. q.* 1. *art.* 3. *in fine.* Adrian. *q. de vſuris.* §. *quia tactum eſt.* Couaruu. 3. *Variar. c.* 4. *n.* 5. Angles ſ. Garſia *c.* 11. *q.* 18. *de vſuris. concluſ.* 1. & 2. Alex. *conſ.* 200. *lib.* 6. Dec. *conſ.* 111. *col. vlt.* & *conſ.* 322. *n.* 4. & *c. cum venerabilis. n.* 63. *de exception.* Carnulus apud Villagutam ſ. & Lupum j.

Probatvr, quia licitum eſt vẽdere ſpem taxato ſtatim pretio. Secundò, quia gener cùm non ſtatim confertur dos, quam ipſe alicui negotio expoſuiſſet, poteſt conuenire cum ſocero de lucro ceſſante taxato ſtatim pretio. Tertiò, quia piſcator poteſt vendere lucrum incertũ taxato ſtatim pretio. Quartò, quia *c. in ciuitate.* & *c. nauiganti. de vſuris.* decernitur ſeruaturum merces in tempus quo plus valebunt, licitè poſſe nunc taxare pretium exigendo id quod creduntur valituræ plus, minúſue: & *l. fin. ff. de pretoriis ſtipulationib.* habẽtur hæc verba: *in eiuſmodi ſtipulationibus quæ quanti res eſt promiſſionem habent, commodius eſt certam ſummam comprehendere, quoniam plerunque difficilis probatio eſt, quanti cuiuſque interſit, & ad exiguam ſummam deducitur.* Non autem eſſe licitum taxare ſtatim pretium, docere videntur Conrad. *q.* 30. *concluſ.* 1. vt ei tribuunt Palacios, Corad. & Salon *q.* 229. Lopez 2. *p. Inſtructorij. c.* 62. Aragon *hic art.* 2. Nauarr. ſ. *dub.* 8. & 9. & expreſſiùs Ioan. Bapt. Lupus Geminianus *comment.* 1. *de vſuris.* §. 6. *à n.* 121. vbi docet de lucro ceſſante ante moram nullum pactũ fieri poſſe: de ceſſante autẽ poſt moram licitè fieri poſſe, relinquendo taxationem pretij euentui temporis in ſimili negotio (vt docet Gab. ſ. *art.* 3. *dub.* 2. & Angel. *verb. vſura.* 1. *n.* 17. & cæteri omnes) non tamen taxato ſtatim pretio. Adducit Sorin. omnia hæc dicẽtem *conſ.* 176. *col.* 3. *verſ.* 7.

Probant autem ſuam ſententiã

Lup.

Lup.Lopez,& Corad.ex cōſtitutione Pij V.edita anno 1561.quā ad verbū refert Naua.*c.*17.*n.*300.vbi præcipitur ne deinceps quiſquā audeat ſiue à principio, ſiue aliàs, certum,& determinatum intereſſe, etiam in caſu non ſolutionis paciſci.

SED reſpondetur, hanc conſtitutionem ad cambium, non ad mutuū pertinere,vt optimè Sal.ſ.Nauarr.*c.* 107. *n.* 212. *& comm.de vſuris.n.* 54. Val.*diſp.*5.*q.*20.*p.*4.*concluſ.*3. Villaguta ſ.qui & Sal.addunt non eſſe eandem rationem de cambio, & mutuo, quia intereſſe cambij nec probabiliter poteſt ab initio æſtimari, ſecus intereſſe ceſſans ex mutuo. Sed non placet diſcrimē, quia cur in cambio non poterit probabiliter intereſſe æſtimari?Vnde cenſeo diſcrimen eſſe,quòd in cambio maius eſt periculum vſuræ,& iniuſtitiæ; ideo in eo tantùm Pontifex conſtitutionem fecit,& ideo ait ſe præcipere id ad tollendas occaſiones peccandi,& fœneratorum fraudes. Addit autem Val. cum Nauarr.*c.*17.*n.*301.conſtitutionē illā vbi eſt recepta,nō obligare in foro interno,quādo verè coram Deo cōtrahens eſt cert⁹ de ceſſatione lucri,& plus,minúſue paciſcitur de illo tantū probabiliter,quæ eſt de tanto, vel tāto lucro futuro, quia reſtitutio fūdatur in præſumptione iniquitatis talis pacti; vnde non obligat in foro interno,cū nō eſt talis iniquitas,ſec⁹ in externo.Plura alia contra Lupum videre licet apud Villagut. ſ.

Num. 8. CONDITIO ergo ſeptima,vt non poſſit exigi totum lucrum ceſſans, ſed aliquod deducendum ſit ratione incertitudinis;intelligenda eſt quādo pactum eſt hoc ſecūdo modo, ſcilicet taxando ſtatim pretium lucri ceſſantis,non autē quando fit primo modo,ſcilicet relinquendo taxationē ſucceſſui tēporis,quia tūc nihil deducēdū eſt propter incertitudinē, vt rectè notat Mol.quia tūc incert tudo lucri cōpēſatur incertitudine pretij. Nec probo quod ait Salō,etiā tūc aliquid deducēdū eſſe;eo quòd accidere aliquid poſſet,ob quod pecunia mutuata min⁹ lucraretur,quā alia ęqualis; nā etiā fieri poſſet, vt lucraretur amplius:ergo ſicut nō eſt addendum aliquid,ita nec detrahendum quādo nō eſt veriſimile diuersū fore vtriuſque pecuniæ euentū. Sic quādo quis ſegetes alterius conculcat, poteſt cum eo conuenire, vt ſoluat quantum fructum ſimiles ſegetes ferunt, nihil addendo,vel detrahendo.

QVINTO obſerua,ſi ſpectatis omnib⁹ circūſtātiis plus valeat quod exigitur quā lucrū quod ceſſat,illud pro mutuo accipere, vſurā eſſe, pro lucro autē ceſsāte,iniuſtitiā cū obligatione reſtituēdi;nō tamē vſurā, quod apertè indicat Moli. *diſp.* 316. §. *pro lucro.*

SEXTO,obſerua cū Mol.hìc,Caiet. Sylu.Conr.Ioan.Medi.Naua.Nauar. Tol.Salō,& aliis omnibus,ſi mutuās in negotiatione à qua ob mutuū deſiſtit, facturus erat maiores expenſas quàm faciat ab ea negotiatione deſiſtēs, incremētū illud expēſarū deducendum eſſe de lucro ceſſante: imò expenſas omnes quæ in negotiatione illa faciendæ erant,computandas eſſe cum capitali, & reliquū ſolùm, quod vltra illas & capitale remanſerit,appellari lucrū. Duplex tamē eſt inter Doctores cōtrouerſia. Prima, an ſi capitale in negotiatione alicui periculo ſubiacebat,detrahēdū aliquid ſit ratione illius periculi, quādo pactū fit de ſoluēdo lucro ceſſāte taxato ſtatim pretio,ita vt ratione illi⁹ periculi min⁹ pretiū exigatur?

Partem affirmatiuam tenet Molin. 5. qui ait, quando taxatio pretij relicta est successui temporis in simili negotio, si in eo aliquid de capitali amissũ fuerit, tantundẽ amittendũ esse de capitali à mutuãte, ita vt non sit ei integrum mutuum soluendum.

Sed meritò contrarium tenet Sot. *illo art. 3. in fin.* & Salon *illa condit. 6.* quia licèt res mutuata apud mutuãtem haberet periculũ, & certissimè esset peritura, vt vinũ, vel triticum, vel alia corruptioni, & furto obnoxia, tamẽ integra reddenda est. Item, quando nullum pactum fieret de lucro cessante, nihil esset detrahendum de capitali ratione periculi, cui in negotiatione obnoxium erat. Ergo nec quando fit pactum: nam pactum de lucro cessante extrinsecum est, & non accidentarium est pacto mutui, obligationíque reddendi sortẽ, neque in eo habetur ratio sortis, sed lucri cessantis. Ergo siue sors sit periculo exposita, siue nõ, idem pro lucro cessante exigi poterit, quamuis si taxatio pretij relicta fuerit successui tẽporis, & capitale perierit, nihil pro lucro dandum sit, quia nullum fuit lucrum; sed solum capitale.

Secvnda controuersia est, an deducendi sint labores qui in negotiatione à mutuante essent subeundi, ita vt propter eorũ carẽtiã mutuanti minùs dandũ sit pro lucro cessante?

Partem affirmatiuam docent Tol. *lib. 5. cap. 33.* Syluest. *verb. vsura. 1. quæst. 19.* Ang. *q. 16.* Vega *eod. verb. casu 26.* Palacios 4. *de contractib. cap. 4.* Nauarr. *illo dub. 8.* Med. *q. 3. de vsuris.* Villaguta *q. 18.* Graf. *illo c. 105. n. 13.* Arag. *hic art. 2. pagin. 695.* Corad. *q. 229.* Gab. 4. *d. 15. q. 11. not. 2.* Lopez 2. *p. Instructorij. c. 62.* Suadetur, quia pauca sine labore eligibiliora sunt, quàm multa cum labore. Secundò, quia mutuans, si nihil deducatur pro laboribus, vltra sortem, & vltra id quod recipit ratione lucri cessantis, reportat aliquid pretio æstimabile, scilicet non laborare: ergo est vsurarius.

Secvnda opinio absolutè negat aliquid propter labores esse deducendum. Sot. & Mol. 5. Garsia *illo c. 11.* Bannez *art. 2. pag. 600. col. 2.* & alij recentiores. Quod etiam videtur tenere Caiet. *art. 2. circa. ad 1.* Conrrad. *quæst. 30. de contractib. concl. 1. condit. 8.* Nauar. *com. de vsuris. c. 54.* qui de expensis deducendis mininêre, non de laboribus.

Tertia opinio, quam refert Salon *illa cond. 6.* distinguit, vt propter labores intrinsecos, & per se necessarios, sine quibus per se negotium exerceri non posset, huiusmodi sunt emere, vendere, & similes cõtractus celebrare, nihil deducendum sit; quia valor ipsorum est ipsum lucrum negotij, ipsúmque detrahere, est detrahere totum negotij lucrum: secus propter labores intrinsecos, huiusmodi sunt ire ad nundinas, longa itinera peragere, & alia sine quibus, per se loquendo, negotium fieri non posset. Quã opinionem non retulit fideliter, nec satis intellexit, neque bene impugnauit Salon: vnde omissis eius argumentis, eam reiicio, quia quòd labores sint, vel non sint per se necessarij ad lucrũ, impertinẽs videtur, vt sint, vel nõ sint deducendi: rationes enim primæ opinionis de vtrisq; militant.

Qvarta opinio Salonis est cum Victoria, non esse detrahẽdũ aliquid in rigore propter labores, sed in aliqua

aliqua quota iusta, & moderata ad arbitrium prudentis in ea negotiatione. Sed hæc opinio fundamento caret, quia nulla est ratio ob quam si aliquid laboribus respondens deducendũ sit, nõ sit deducendũ totum.

Num. 9. VNDE teneo secũdam opinionem, quæ probatur, primò, quia labores quibus vtitur negotiator frequẽter æquantur lucro: vnde si illorum valor deducendus esset, illúdque solùm censeretur lucrum quod deductis laboribus maneret, nullum maneret lucrum, de quo posset cum mutuatario pacisci; imò nullum lucrum diceretur mercatori cessare.

SECVNDO, quia meritò posset aliquis, præsertim si non haberet vnde victum quæreret, velle potiùs laborem suum impendere, quàm propter otiũ amittere aliquid de lucro quod sperabat. Quò fit, vt mercenarius qui rogatur cessare à labore, vt aliquem comitetur ad honestã recreationem, iustè posset exigere integrũ pretium quod laborando compararet, vt morem id postulãti gerat, quoniam integrum illi est velle potiùs cum labore totum pretium acquirere, quàm cessando à labore aliquid illius amittere.

TERTIO, quia cùm quis cogitur ad mutuãdum, tenetur mutuatarius compensare ei lucrum cessans, nihil deducendo propter labores, vt Tol. 5. docet. Item, qui ex mora culpabili, mutilatione, rapina, furto, vel alia iniustitia, in causa fuit, vt alicui dãnum emergeret, vel lucum cessaret, tenetur illud cõpensare, nihil detrahẽdo propter labores; vt in materia de restitutione cõmuniter docetur. Ergo idem in proposito, quantùm ad hoc enim par ratio est, licèt in aliis euentibus compensatio debeatur sine pacto, in nostro verò non.

QVARTO, si agricola mutuet, vel vendat triticum quod seminare volebat, posset pacisci de lucro cessante, nihil detrahendo propter labores; & idem est de eo, qui mutuaret, vel venderet triticum deferendum vbi plus valeret. Ergo similiter qui mutuat pecuniam.

QVINTO, quia *lex 1. ff. de fructibus & litium expens.* dicitur, *hoc fructuum nomine continetur, quod iustis sumptibus deductis superest.* & *l. fructus. ff. soluto matrimo.* fructus eos esse constat, qui deducta impensa supererunt. Ergo non sunt deducẽdi labores, sed expensæ tantùm.

AD primum argumentum primę opinionis respondetur, licèt interdum pauca sine labore eligibiliora sint, quàm multa cum labore; hoc tamen non semper est verum: nec tenetur quis ex iustitia id eligere, quod eligibilius est, integrúmque illi est velle totum lucrum cum labore potiùs, quàm partem sine labore. *Num. 10.*

AD secundum respondetur negãdo consequentiam; quia id non exigitur à mutuante, nec datur à mutuatario pro ipso mutuo; sed consequitur ex natura mutui, vt qui pecuniã mutuat, non laboret negotiãdo per illam.

OCTAVA conditio est, vt tempore mutuationis nihil pro lucro cessãte accipiatur, sed postea. Ioan. Medin. Conrrad. Villaguta, Tolet. Vega, Lopez. Corad. locis proximè citatis, Valent. *disput. 5. q. 1. p. 4. conclus. 3.* Bannez *art. 2. pag. 690.* Aragon 693. Emanuel *tom. 1. c. 100. n. 10.* Nauarr. *3. de restit. c. 2. p. 2. dub. 9.* Sed rectè Molin. *in calce disp. 316.* ait, hanc cõditionem, *Num. 11.*

nem,vt vera ſit, intelligendam eſſe, quando ex acceptione ſtatim talis pretij lucrũ ceſſans minuitur,& non minuitur de pretio, quantùm ea de cauſa minùs ceſſat lucri,in quo euẽtu plus acciperetur pro lucro quàm eſſet lucrum ceſſans, verbi gratiâ, ſi ex mille aureis quos negotiationi expoſitos habebas, mihi des mutuò 500.& lucrũ ceſſans ęſtimetur 30.& quando mutuò illos mihi das, accipias 30. ſolùm mihi tradis 470. ex quibus nihilo minus lucrũ tibi ceſſat,quàm 30.Quò fit,vt accipere non debeas integros 30. ſed detrahere aliquid ratione eorũ, quibus tu negotiaris,& quos ego nõ accipio mutuò. Hæc Molin. Confirmatur,alioquin cùm lucrum ceſſans aliquando excedat, vel æquet capitale, poſſet aliquis nihil pecunię mutuatę domũ deferens,ſed totam ſolués ſtatim pro lucro ceſſante, obligari ad reddendum capitale;quod eſt abſurdum.

Si verò mihi mille dediſti, ex quo ceſſat lucrum 30. bene poteris à me ſtatim exigere rẽ aliquam, qua nihil ſis lucraturus, & ideo lucrũ ex mutuo ceſſans nõ minuatur. Colligitur ex Molina. Similiter, ſi pecunia quã à me accipis pro lucro ceſſante ex mille,propter ſuã paruitatẽ nihil tibi proſit ad lucrũ, licitè poteris eam ſtatim accipere, quia ea ſtatim accepta,nihilo minùs lucri tibi ceſſat.Ita Valent. ſ.ſed tũc nõ tã dicitur homo mutuare mille quàm 900. Verbi gratiâ, ſi pactũ fuiſſet de cõpenſando lucro ceſſante taxãdo ſtatim pretiũ, nõ tamẽ obligãdo ad ſoluẽdũ ſtatim, mutuatariúſque vellet aliqua parte pecuniæ mutuatæ ſoluere ſtati lucrũ ceſsãs,bene poſſet mutuãs ſtatim cõpẽſationẽ accipere:rarò tamen, vel nunquam id facit mutuatarius,quia cùm indigeat tota illa pecunia,lucríque ſolutionẽ differre poſſit, nullam pecuniæ partẽ conſumet in ſoluẽdo ſtatim lucro. Vnde Palacios 4.*de contract. c.* 4. expreſsè reiicit hanc octauã cõditionẽ:& Franciſcus Garſia 1. *p.de cõtract.c.*11. docet,ab initio poſſe aliquando recipi cõpenſationẽ lucri ceſſantis.Et quidem in mutuo tritici ſeminãdi licitũ mutuanti eſt in pactũ deducere, vt ſtatim ſibi in pecunia lucrũ ceſſans cõpenſetur. Quare verò cenſus emi non poſſit cũ obligatione recipiendi ſtatim penſiones annuas,vt ex quodam motu proprio Pij V.docẽt Aragõ,Vega,& Eman. ſ. manifeſta ratio eſt, quia id non eſſet cẽſum emere; ſed maiorem pecuniæ ſummam pro minori commutare, quod eſſet apertè iniuſtitia.

Nona,vt lucrũ ceſsãs ſit proximũ, Num.12. & nõ remotũ.Med. *q.3.de vſur.*explicãs intereſſe remotũ eſſe, quod non ceſſat immediatè ex mutuo;ſed mediante aliquo alio lucro ceſsãte,vel dãno emergente. Et fortè idẽ vult Sa *verb.mutuum.n.*4. dicens;*nõ tenetur mutuatarius ad intereſſe remotũ:eſt enim id infinitum,ſed propinquum ſolummodò.* Credo tamen illũ tãtùm velle, nõ teneri ad intereſſe remotũ ab omni probabilitate:nã intereſſe remotũ eo modo quo explicuit Medin.ſiue ſit lucri ceſſantis,ſiue dãni emergẽtis, apertè probant rationes dubij 18. & 19. & ita docet Villaguta *quaeſt.* 18. *de vſuris.concluſ.*5. vbi cum Ioan. Lupo Gemin. *comment.* 1. *de vſuris.* §. *6. n.* 16. refert Carnolum *l.vnica.col.* 19. *num.* 45. *Cod. de vſuris*, idem docentem, aſſerẽtémq; hoc eſſe in praxi receptum,præſertim apud Senatum Ducis Sabaudiæ : pro eáque ſententia citan

citantem Salic. *l.2.C.de vsuris.* Signorolum *consil.6 1.col.vlt.* Socin. *cons.* 93. *col.* 7. *lib.* 1. Corsetum *in singularibus. verb. lucrum.* Hanc sententiam limitat Villaguta, vt ad exigendum lucrum remotum, seu mediatum mutuator in fine cuiuslibet anni mutuum repetat, & realiter cupiat sibi reddi simul cum lucro cessante illo decursu. Sed hæc limitatio non est necessaria, si de toto lucro cessante pactum fuit: si autem lucrum cessans solùm debetur ratione moræ, satis erit adueniente termino solutioni mutui præfixo mutuũ repetere. Malè etiam Grafis *p.2.lib.2.cap.* 105. *n.* 20. ait, interesse immodicũ exigi non posse, si per immodicum intelligat magnum; nam quodcumque sit, exigi potest lege iustitiæ, quanuis lege charitatis exigi non possit, quòd mutuatarium relinqueret in extrema, vel graui necessitate. Fallitur etiam Grafis ibi dicens, interesse intrinsecum exigi non posse, vt si mutuaui vinum tibi, vel frumentum, ideóque serui, vel iumenta interierunt, aut aliquod lucrum amisi; cui partim consonat Ang. *verb. vsura.* 1. §. 29. dicens, quando damnum euenit solùm ratione omissionis, debitorem solùm teneri ad interesse intrinsecum. *l. si sterilis.* §. *cùm per venditorem. ff. de actionibus empt.* vt si frumentum non est datum emptori in termino, solùm consideratur quod plus valuit, quod est interesse intrinsecum, non quòd animalia mortua sint, quod est interesse extrinsecum: si autem euenit ratione commissionis, teneri debitorem de extrinseco damno, vt si promisit dare frumentum tali die, & quia promissionem violauit, mutuans non sibi prouidit, eiúsque iumenta mortua sunt, tenetur debitor de hoc damno extrinseco. Sed certè hoc damnum ex omissione etiam prouenit, eadémque ratio est de omissione, & commissione. Deinde in foro conscientiæ nihil refert damnum esse extrinsecum, vel intrinsecum, licèt hoc sæpe in foro externo exigi non possit, quia non præsumitur, & sic intelligitur illa *l. sterilis.* iuxta dicta dubio præcedẽti not. 6. Similiter in foro interno falsum est, quod dicunt Molin. & Cabal. *de vsuris. n.* 500. *& sequentib.* damnum emergens, vel lucrum cessans si plus quàm in duplo sortem excedat, exigi non posse etiam post moram. Contrarium meritò tenent omnes Theologi, & Iurisperiti, quia in foro conscientiæ nihil refert sic excedere, vel non excedere, vt rectè docet Salon *art.2. controuers. 9. col.* 707. *&* 734.

PRO foro autem externo, quod præsumptione ducitur, & fraudes ac lites vitare intendit, sancitur *l. vnica. C. de sententia quæ pro eo quod interest.* in omnibus casibus qui certam habent quantitatem, vt in venditionibus; locationibus, & omnibus contractibus, quod interest ratione dãni emergẽtis, vel lucri cessãtis, dupli quantitatẽ minimè excedere: in aliis verò iudices arbitrari debere, ita tamẽ vt ad immoderatũ interesse nõ cõdẽnẽt: & *l. final. ff. de periculo, & commodo rei vẽd.* dicitur; *si emptor in pretio soluendo morã fecerit, vsuras duntaxat præstabit, nõ interesse omnio quod vẽditor mora nõ facta cõsequi potuit, veluti si negotiator fuit, & pretio soluto, ex mercibus plusquàm vsuras consequi potuit.* Quãdo autẽ dicitur secundũ leges vsuras dupli quãtitatẽ excedere nõ debere, intelligitur de

vsuris vnius anni: nam pensiones multorum annorum possunt dupli quantitatem excedere. Villaguta *q.* 18. *conclus.* 5. *& l. vsura. C. de vsuris.* Idem ait Salic. *ibi.* & Bart. *ibi. & l. vsuras. C. eodem tit.* vbi addit, has vsuras etiam iure Canonico esse licitas, quia magis, vt interesse petuntur, quàm vt vsuræ, idémque ait Host. *ibi, & l. curabit. C. de actionib. empti.* Sed certè si reuerà nullum fuit interesse, iniustè exiguntur vsuræ.

Num. 13. DECIMA conditio, vt mutuatarius non sit in extrema necessitate, ita vt mutuans teneatur ei mutuare, vel donare. De hac conditione tractat Grafis 1. *p. lib.* 2. *c.* 105. *n.* 17. Conrrad *q.* 30. *de contract.* Medin. *q.* 3. *de vsur.* Villaguta *q.* 18. Anton. 2. *part. tit.* 1. *cap.* 7. §. 15. Matth. de afflict. *decis.* 20. Syluest. *verb. vsura.* 1. *q.* 19. Ang. *q.* 16. Tabien. *verb. vsura.* 2. §. 6. Gab. 4. *d.* 15. *q.* 11. *notab.* 2. Lopez 2. *p. Instructorij. c.* 62. Garsia 1. *p. de contract. c.* 11. Salon *art.* 2. *controuers.* 9. & alij, licèt non omnes eodem modo. Sed de hac re vide dubio superiori post not. 2.

Num. 14. VNDECIMA conditio, vt mutuans non sit vsuris assuetus. Grafis ꝫ. *n.* 12. tribuit Matth. de afflictis, *decis.* 20. Aim. *consilio* 189. & Conrrad. sed hic eam non tenet, & non esse necessariam nisi fortè in foro externo, vel ratione scandali rectè docet Grafis hìc, Nauar. *de vsuris. n.* 84. Nauarr. *de restitut.* ꝫ. *dub.* 8. Lopez *illo c.* 62.

Num. 15. DVODECIMA conditio, vt mutuum non detur pro semper, sed citò terminetur. Conrrad. *q.* 229. Syluest. *verb. vsura.* 1. *q.* 19. Ang. *q.* 16. Sed non est necessaria; quia si semper cessat lucrum, semper peti potest.

DECIMATERTIA, vt non petantur lucra cessantia illicita. Garsia ꝫ. *cap.* 10. Salon *illa controuers.* 9. *conditione* 4. Grafis *illo cap.* 105. *n.* 19. quod ostendi dubio præcedenti.

DECIMAQVARTA, vt vitetetur nota infamiæ, & scandalum. Conrrad. Ioan. Medin. & Villaguta ꝫ. sed rectè Nauarr. *c.* 17. *n.* 212. *& com. de vsuris. n.* 54. Grafis ꝫ. *n.* 16. dicunt, non esse necessariam ad vitandam vsuram, vel obligationem restituendi, quia hæc requirunt peccatum contra iustitiam, quod non est scandalum.

DECIMAQVINTA, vt mutuans non possit damnum vitare per pecunias quas habet in arca, vel petendo mutuum ab amico facilè daturo. Garsia *c.* 15. Sed non esse necessarium in damno emergente ante moram, deductóque in pactum, sed in emergente post moram culpabilem, dixi conditione sexta.

DVBIVM XXI.

An pactum, vt mutuatarius certam soluat pœnam si in termino præfixo non soluerit, vsurarium sit?

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmans vsuram palliatam esse, nisi ratione lucri cessantis, vel damni emergentis; cum suis fundamentis.*

2 *Vera sententia, tenens licitum esse eiusmodi pœnam exigere nomine pœnæ, & vbi nullum sit damnum emergens, aut lucrum cessans; cum suis fundamentis.*

3 Expli.

3 *Explicatur, & roboratur.*
4 *Quæ conditiones requirantur, vt pœna conuentionalis iuste imponatur, & exigatur. Septem conditiones afferuntur.*
5 *An Clerici, & Religiosi possint pœnam conuentionalem apponere, & exigere?*
6 *An possit pœna imponi, quando id necessarium non est ad securitatem debiti suo tempore reddendi?*
7 *An qui exigit interesse, possit pœnam exigere, & è contrà. Cuidam obiectioni fit satis.*
8 *An pœna iniusta, vel improportionata soluenda sit, si iuramento promissa est?*

Num. 1. RIMA opinio affirmat vsuram palliatã esse exigere huiusmodi pœnã, nisi ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, & iuxta ipsius quantitatem. Ita tenet Albornoz 1. *de contractib. tit.* 5. Aragon *hac q.* 78. *art.* 1. *pag.* 669. *ad* 2. *confirmationem tertij argumenti*; & nonnulli recentiores. Et hæc, vt notant Nauarr. & Ioan. Medin. (quãuis Molin. Gabr. & alij Scotum interpretentur aliter) videtur opinio Scoti 4. *d.* 15. *q.* 2. *art.* 2. *ad fin.* vbi ait, vltra sortem posse recipi pœnam conuentionalem nisi fiat in fraudem vsurarum, vt si apponam pœnam nisi tali die soluas, quia multùm damnificabor, quæ licita est, quia licet me seruare indemnem, sic proponendo illi quicum contraho. Eiusdem sententiæ videtur Maior *ead. dist. q.* 23. aliàs 31. & expressiùs Grafis 1. *p. decisionum. lib.* 2. *c.* 106. *n.* 12. vbi inter alias conditiones ad exigendam pœnam conuentionalem ponit, quòd pœna non excedat interesse.

SVADETVR primò, quia personæ priuatæ non habent auctoritatem imponendi aliis pœnam. Ergo nomine pœnæ nihil possunt exigere ab illis cum quibus contrahunt, sed nomine damni emergentis, vel lucri cessantis.

SECVNDO, quia Confessarij obligare non solent pœnitentes ad soluendas pœnas positas in contractibus, nisi post iudicis sententiam, ad quam impertinens est pactum. Ergo exigere pœnam ex vi pacti, illicitum, & vsurarium est.

SECVNDA tamẽ & vera opinio est, licitum esse eiusmodi pœnã exigere non solùm nomine interesse damni emergentis, vel lucri cessantis, sed etiam nomine pœnæ, & vbi nullum, vel minus sit damnum emergens, aut lucrum cessans. Ita Sot. *de iustitia.* 6. *quæst.* 1. *art.* 3. *col.* 2. Nauarr. 3. *de restitut. c.* 2. *p.* 2. *dub.* 10. Medin. *quæst.* 3. *de vsuris.* Villaguta *q.* 20. Conrrad. *quæst.* 31. *de contractib.* Gabr. 4. *d.* 15. *quæst.* 11. *art.* 1. *not.* 2. Almainus *quæst.* 2. Molin. *tit.* 2. *de iustitia. disput.* 97. *tom.* 1. *& disp.* 317. *tom.* 2. Nauarr. *c.* 17. *n.* 215. *& c.* 23. *n.* 67. *&* 68. *& consil.* 4. *&* 5. *de vsuris.* Ang. *verb. vsura.* 1. *n.* 31. Syluest. *quæst.* 28. *& verb. pœna. q.* 25. *particu.* 7. vbi Sa *n.* 2. Tabien. *n.* 8. *& verb. vsura.* 1. *n.* 10. *& verb. vsura.* 9. *per totum.* Tolet. *lib.* 5. *c.* 32. Palacios 4. *de contractib. c.* 5. Abulens. Matth. 25. *quæst.* 185. Bannez *hîc art.* 2. vbi Salon *controuers.* 11. Vega *verb. vsura. casu* 24. *&* 27. Emanuel *tom.* 1. *cap.* 110. *n.* 12. *& tom.* 2. *cap.* 84. *n.* 2. Caiet. *verb. vsura. c.* 2. *ad fin.* Armil. *n.* 10. Lopez 2. *p. Instructorij conscientiæ. c.* 60. *q.* 9. *& lib.* 1. *Instructor.* *negotiantium. cap.* 30. Garsia 1. *p. de contractib. c.* 12. Angles *quæst. de mutuo. art.* 2. *difficult.* 4. Glos. *c. conquestus. de vsuris.* Num. 2.

ad

*ad fin.*Panormit.& Innocent. *c. suam. de pœnis.* & alij referendi.

RATIO est,quia quamuis contrahentes publicæ potestates non sint, quæ auctoritate publica iustas pœnas perinde ac legum latores ac iudices constituere possunt, tamẽ quia res de se æqua est,& vtilis ad dãdum robur contractibus,& vt meliùs pacta seruentur iuris naturalis,& gentium,etsi tantùm iuris Ciuilis dispositione illis concessum est,vt in contractibus possint de communi consensu eas constituere,atque ad illas se obligare,non secus atque ad reliqua eisdem contractibus contenta, vt constat *l.magnum.C. de contrahenda, & committenda stipulatione.& l. traiectitia.ff.de actionib.& obligationib.l.si pacta. C.de pactis.*atque ex aliis iuribus,seruátque consuetudo. Et eò pertinet regula illa *ff.de regul.iuris.Quod à quodam pœna nomine exactum est,illud eidem restituere nemo cogitur, & c.dilecti. de arbitris.* vbi præcipitur , vt per pœnam in compromisso statutam quidam compellãtur à iudice. Ex quo tamen emergit difficultas,an hæc pœna debeatur in conscientia ante iudicis condemnationem?

Num.3. PARTEM affirmatiuam tenet Felin.*c.1.de constitutionib.n.4.*Dec.*ibi.n.2.* Sed Nauarr.*c.28.n.67.& 68.*his verbis illis aduersatur.Quorum opinio quanuis hactenus placuerit , nunc tamen plurimùm displicet; tũ quia Ancharr.*d. c. possessor.* cuius illos auctoritas mouit,non id affirmat : tum quia nemo,quanuis iustus , & religiosus,eam nisi coactus soluit ; tum quia cùm in omnibus ferè instrumẽtis contractuum apponantur pœnæ, & frequentissimè incurrantur, maxima mundi pars ad magnam restitutionem teneretur, durúmque Cõfessariis esset negare absolutionem his,qui restituendi firmum propositum non haberent, quales essent ferè omnes qui huiusmodi pœnas incurrissent : tum quia viros honestos dedecet pœnam accipere, nisi quando ob interesse accipitur,*cap.suam.de pœnis.& cap.fraternitas.*12.*q.*2.quanuis de rigore iuris exigi posset:tum quia videtur non esse partibus eiusmodi pœnas in suis contractibus constituentibus intentio,vt qui eas incurrerit , vltra solutionem earum offerat,vt solutionem debiti principalis offerre debet,sed vt per eas ad obseruantiam contractus cogatur , vt per pœnas ad legum obseruationẽ.Tum denique quòd non solùm communiter tam boni, quàm mali ita concipiunt , sed etiam consuetudo ita interpretatur; quare limitanda est eorum opinio,vt procedat in illis pœnis quæ in satisfactionem interesse debentur,iuxta Anchar.*cap.peccatum. de regulis iuris.in 6.n.*10.hęc enim pœna licèt sit pœna ex parte soluentis, non tamen ex parte recipientis , secundùm omnes : & hoc sentit glos. recepta quæ est vltima , *dicto cap.peccatum.*Itaque qui eã incurrit , ad eius solutionem in conscientia teneretur , aut saltem ad tantam eius partem , quantum est verum interesse eius cui debetur , iuxta latè tradita per textum gloss. & Doctores *l.1.C. de sentent.qua pro eo quod interest.* Hæc ibi Nauar. cuius sententiam tenent Vega *verb.vsura.casu* 24.*&* 26. Emanuel *tom.2.c.84.n.* 3. Lopez 1.*Instructor.negotiant.cap.* 31. probabilémque censet Palacios s.

SED opposita probabilior est, quam probat Molin *disput.citata*,quia quod

quod debetur ex contractu, soluendum est nulla expectata iudicis sententia; sed hęc pœna debetur ex contractu. ergo. Alioquin nihil contractus operaretur: nam ex sentētia iudicis etiam nullo contractu praecedente debetur pœna. Si dicas id operari contractum, vt obligetur iudex ad imponendam talem pœnam. Cōtrà, quia ipsi contrahentes non possunt directè iudices obligare, sed tātùm indirectè obligādo se ipsos: hoc enim fit, vt iudex teneatur morosum debitorem cogere ad solutionē pœnæ. Ergo sine ordinatione ad sententiam iudicis erat iam obligatus, ac proinde nulla expectata iudicis sententia debebat soluere pœnam cùm peteretur. Pro qua sententia Mol. citat Nauarr. *cap.* 23.*n.*67. in postrema editione. Eandem sententiam tenet Couarr. *in Epitom.* 4. *p.*2.*c.*6.§.8.*n.*11. Syluest. *verb. pœna.* §.14. Angel. *q.*12. Salon ꝫ. Ancharran. *reg. possessor. de regulis iuris. in 6. q. 5.* Si credimus Couarru. Felino, & Decio, eandem indicat Almain. ꝫ. Imò Caietan. Armil. Tolet. Ang. Garsia, Gab. Abulens. cū Raimundo, & Hostiensi *tit. de vsuris.* Medin. *q.*3. & 4. *de vsuris.* Mercado *tit. de vsuris. c.*7. Antoni. 2.*p. tit.* 1. *cap.* 7.§. *quod de pœna.* & alij absolutè dicentes pœnam positam in contractu deberi in conscientia; & expresse idem tenet Nauarr. 3. *de restit.* ꝫ.*n.*336. addēs, rationes Nauarri in contrarium friuolas esse. Et quod dictum est de pœna conuentionali, dicendum est de amissione arræ, quæ Hispanè dicitur *Señal*: nam pœna quædam conuentionalis est, & in conscientia eam amittit, qui à contractu recedit.

Ex quo infertur, eum qui huiusmodi conuentionalem pœnam exigit, seu extorquet, nullum peccatum committere, quia licitè quisque petit, quod sibi in conscientia debetur. Molin. & Couarruu. ꝫ. dicentes esse probatissimā opinionem, doceri que à Fortunio *tit. de vltimo fine. illatione* 18. Cornel. *cons.* 69. *volum.* 2. Bald. *l.* 1. *C. vnde vi. col. antepen.* Rectè etiam Couarru. Salon, Molin. Sa, & Nauarr. ꝫ. Cornel. ꝫ. & *cons.* 55. *vol.* 3. Rebuf. *l. vnica. C. de sentent. quæ pro eo quod interest. n.* 40. & alij communiter dicunt, non esse obligationem soluendi hāc pœnam etiam in foro conscientiæ, nisi ab alio petatur, secus si petatur cum animo obligādi ex iustitia: nam sicut iudici exequenti pœnam legis non licet resistere, ita petēti pœnam ex conuentione, & promissione non licet refragari, & sicut iudicis executio in legali, & iudiciaria pœna est necessaria, ita in conuentionali petitio creditoris necessaria est, cùm is qui pœnam promisit communiter non se voluerit obligare ad eandem dandam nisi cùm peteretur, aut iuxta coniecturam pręsumere posset alterum nolle pœnam recipere, si eam non petierit: quāuis autem creditor pœnam remittat, poterit iudex morosum debitorem punire, vt ait Nauarr. Item, quamuis Salon, & Nauar. dicāt mutuum esse reddendū etiamsi nō petatur, intelligi hoc debet si ob ignorātiā, & impotentiā nō petatur: si enim id alia ratione cōtingat, mutuatarius nō peccat retinēdo, q a non retinet inuito dnō. Omnes quoq; fatētur regulariter pœnā legalē, vel iudicialē nō deberi ante iudicis sētētiā.

Ex quibus patet tū ad argumenta primæ opinionis principalis; tum ad argumenta Nauarri.

SECVNDO tamē est difficultas, quæ *Num.* 4.

*ad fin.*Panormit.& Innocent. *c. suam. de pœnis.* & alij referendi.

RATIO est,quia quamuis contrahentes publicæ potestates non sint, quæ auctoritate publica iustas pœnas perinde ac legum latores ac iudices constituere possunt, tamẽ quia res de se æqua est,& vtilis ad dãdum robur contractibus,& vt meliùs pacta seruentur iuris naturalis,& gentium,etsi tantùm iuris Ciuilis dispositione illis concessum est,vt in contractibus possint de communi consensu eas constituere,atque ad illas se obligare,non secus atque ad reliqua eisdem contractibus contenta, vt constat *l.magnum.C. de contrahenda, & committenda stipulatione.& l. traiectitia.ff.de actionib.& obligationib.l.si pacta. C.de pactis.*atque ex aliis iuribus,seruátque consuetudo. Et eò pertinet regula illa *ff.de regul.iuris.Quod à quodam pœna nomine exactum est,illud eidem restituere nemo cogitur, & c.dilecti. de arbitris.* vbi præcipitur, vt per pœnam in compromisso statutam quidam compellãtur à iudice. Ex quo tamen emergit difficultas,an hæc pœna debeatur in conscientia ante iudicis condemnationem?

Num. 3. PARTEM affirmatiuam tenet Felin.*c.1.de constitutionib.n.*4.Dec.*ibi.n.*2. Sed Nauarr.*c.*28.*n.*67.*&* 68.his verbis illis aduersatur.Quorum opinio quanuis hactenus placuerit, nunc tamen plurimùm displicet; tũ quia Ancharr.*d. c. possessor.* cuius illos auctoritas mouit,non id affirmat: tum quia nemo,quanuis iustus, & religiosus,eam nisi coactus soluit; tum quia cùm in omnibus ferè instrumẽtis contractuum apponantur pœnæ, & frequentissimè incurrantur, maxima mundi pars ad magnam restitutionem teneretur, durúmque Cõfessariis esset negare absolutionem his,qui restituendi firmum propositum non haberent, quales essent ferè omnes qui huiusmodi pœnas incurrissent: tum quia viros honestos dedecet pœnam accipere, nisi quando ob interesse accipitur,*cap.suam.de pœnis.& cap.fraternitas.*12.*q.*2.quanuis de rigore iuris exigi posset:tum quia videtur non esse partibus eiusmodi pœnas in suis contractibus constituentibus intentio,vt qui eas incurrerit, vltra solutionem earum offerat,vt solutionem debiti principalis offerre debet,sed vt per eas ad obseruantiam contractus cogatur, vt per pœnas ad legum obseruationẽ.Tum denique quòd non solùm communiter tam boni, quàm mali ita concipiunt, sed etiam consuetudo ita interpretatur; quare limitanda est eorum opinio,vt procedat in illis pœnis quæ in satisfactionem interesse debentur,iuxta Anchar.*cap.peccatum. de regulis iuris.in 6.n.*10.hęc enim pœna licèt sit pœna ex parte soluentis, non tamen ex parte recipientis, secundùm omnes: & hoc sentit glos. recepta quæ est vltima, *dicto cap.peccatum.*Itaque qui eã incurrit, ad eius solutionem in conscientia teneretur, aut saltem ad tantam eius partem, quantum est verum interesse eius cui debetur, iuxta latè tradita per textum gloss. & Doctores *l.*1.*C. de sent.qua pro eo quod interest.* Hæc ibi Nauar. cuius sententiam tenent Vega *verb.vsura. casu* 24. *&* 26. Emanuel *tom.*2.*c.*84.*n.* 3. Lopez 1. *Instructor.negotiant.cap.* 31. probabilémque censet Palacios s.

SED opposita probabilior est, quam probat Molin *disput.citata*,quia quod

quod debetur ex contractu, soluendum est nulla expectata iudicis sententia; sed hæc pœna debetur ex contractu. ergo. Alioquin nihil contractus operaretur: nam ex sentētia iudicis etiam nullo contractu præcedente debetur pœna. Si dicas id operari contractum, vt obligetur iudex ad imponendam talem pœnam. Cōtrà, quia ipsi contrahentes non possunt directè iudices obligare, sed tātùm indirectè obligādo se ipsos: hoc enim fit, vt iudex teneatur morosum debitorem cogere ad solutionē pœnæ. Ergo sine ordinatione ad sententiam iudicis erat iam obligatus, ac proinde nulla expectata iudicis sententia debebat soluere pœnam cùm peteretur. Pro qua sententia Mol. citat Nauarr. *cap.* 23.*n.*67. in postrema editione. Eandem sententiam tenet Couarr. *in Epitom.* 4. *p.*2.*c.*6.§.8.*n.*11. Syluest. *verb. pœna.* §.14. Angel. *q.*12. Salon 5. Ancharran. *reg. possessor. de regulis iuris. in 6. q.* 5. Si credimus Couarru. Felino, & Decio, eandem indicat Almain. 5. Imò Caietan. Armil. Tolet. Ang. Garsia, Gab. Abulens. cū Raimundo, & Hostiensi *tit. de vsuris.* Medin. *q.*3.*&* 4. *de vsuris.* Mercado *tit. de vsuris.c.*7. Antoni. 2.*p.tit.*1.*cap.*7.§. *quod de pœna.* & alij absolutè dicentes pœnam positam in contractu deberi in conscientia; & expresè idem tenet Nauarr. 3. *de restit.* 5.*n.*336. addēs, rationes Nauarri in contrarium friuolas esse. Et quod dictum est de pœna conuentionali, dicendum est de amissione arræ, quæ Hispanè dicitur *Señal*: nam pœna quædam conuentionalis est, & in conscientia eam amittit, qui à contractu recedit.

Ex quo infertur, eum qui huiusmodi conuentionalem pœnam exigit, seu extorquet, nullum peccatum committere, quia licitè quisque petit, quod sibi in conscientia debetur. Molin. & Couarru. 5. dicentes esse probatissimā opinionem, doceri que à Fortunio *tit. de vltimo fine. illatione* 18. Cornel. *consl.* 69. *volum.* 2. Bald. *l.*1.*C. vnde vi. col. antepen.* Rectè etiam Couarru. Salon, Molin. Sa, & Nauarr. 5. Cornel. 5. *& consl.* 55. *vol.* 3. Rebuf. *l. vnica. C. de sentent. quæ pro eo quod interest. n.* 40. & alij communiter dicunt, non esse obligationem soluendi hāc pœnam etiam in foro conscientiæ, nisi ab alio petatur, secus si petatur cum animo obligādi ex iustitia: nam sicut iudici exequenti pœnam legis non licet resistere, ita petēti pœnam ex conuentione, & promissione non licet refragari, & sicut iudicis executio in legali, & iudiciaria pœna est necessaria, ita in conuentionali petitio creditoris necessaria est, cùm is qui pœnam promisit communiter non se voluerit obligare ad eandem dandam nisi cùm peteretur, aut iuxta coniecturam præsumere posset alterum nolle pœnam recipere, si eam non petierit: quāuis autem creditor pœnam remittat, poterit iudex morosum debitorem punire, vt ait Nauarr. Item, quanuis Salon, & Nauar. dicāt mutuum esse reddendū etiamsi nō petatur, intelligi hoc debet si ob ignorātiā, & impotentiā nō petatur: si enim id alia ratione cōtingat, mutuatarius nō peccat retinēdo, q̄a non retinet inuito dn̄o. Omnes quoq; fatētur regulariter pœnā legalē, vel iudicialē nō deberi ante iudicis sētētiā.

Ex quibus patet tū ad argumenta primæ opinionis principalis; tum ad argumenta Nauarri.

SECVNDO tamē est difficultas, quæ condi *Num.*4.

conditiones requirantur, vt pœna cõuentionalis iustè imponatur, & exigatur.

PRIMA conditio, quam ferè omnes auctores ponunt cum glos. *c. quacumque. 25. q. 2. in fin.* est, vt pœna non imponatur in fraudem vsurarũ; quã cõditionẽ explicant auctores primæ opinionis, vt in fraudem sit, quando non imponitur, vt soluenda ratione damni emergentis, vel lucri cessantis, sed per modum pœnæ. Si auctores huius explicationis vellẽt in foro exteriori præsumi vsuram, quãdo pœna imponitur secluso dãno emergente, aut lucro cessante, admittẽda est explicatio: & sic videtur intelligere Grafis §. *n.* 12. & 13. Angel. Syl. Lopez, Villaguta, Vega, Emanuel, & alij, dicentes, quando pœna excedit interesse, vsurã præsumi. Eodémque modo possunt intelligi Host. & Anton. de Burr. citati ab Angelo *verb. pœna.* §. 12. & Syluest. *q.* 25. *p.* 7. dicentes vsuram esse si pœna excedat interesse; & gloss. *l. cum pœna. ff. de receptis arbitr.* & Bart. *eadem l.* & cũ multis *l. 2. §. item si in facto. ff. de verbo. obligatio.* Ang. *consi.* 219. Aret. *l.* 4. §. 4. *ff. eodẽ.* qui, vt refert Salõ, asserunt pœnam imponi non posse nisi quando ex mora damnum emergit, vel lucrum cessat: licèt ij fortè solùm intendant in eo euentu non esse honestum, aut decens pœnã imponi, vel in eo euẽtu non posse integrè pœnam imponi, quia cùm culpa morosi debitoris modica sit pœna, magna esse non debet; & fauet *l. & si post tres. ff. si quis cauta. & l. 2. in fin. ff. si quis in ius vocatus non ierit.* Ex quibus colligitur, in Prætoria stipulatione pœnam non exigi si non interest, quanuis ex *illa l. cum pœna.* constare videatur, pœnam conuẽtionalem, etiam cùm nihil interest, exigi posse. Si verò auctores illius explicationis vellẽt, neque in foro interno poenam conuentionalẽ locũ habere, nisi ratione damni emergẽtis, vel lucri cessantis, admittenda explicatio non est, vt patet ex probatione secundæ opinionis.

SECVNDA explicatio est, vt in fraudem vsurarum pœna censeatur imposita, quando mutu[...]s mallet incursionẽ pœnæ quã solutionẽ mutui in termino præfixo. Ita Scot. Almain. Gab. Corad. Garsia, Angles, Tolet. Syluest. Ang. Salon, Vega, Emanuel, Lopez, & Nauarr. §. Sed, vt rectè notat Molin. licèt hoc sit non leue vsuræ mẽtalis, seu animi vsurarij indiciũ appetẽtibus debitũ lucrũ ratione mutui, quod tãtùm voluerũt Tolet. Vega, Emanuel, & alii ex citatis; cõiunctúmque sit cum peccato auaritiæ, & cõtra charitatẽ, quia licitũ nõ est optare culpã proximi; vt cõmodũ pœnæ nobis proueniat, præsertim cũ detrimẽto tẽporali proximi: nihilominùs nullã cõtinet iniustitiã, ac proinde nec vsuræ peccatum efficit, neq; ad restitutionẽ eius quod in pœnã esset acceptũ, obligat. Et sic Palacios §. ait illo modo pœnam imponi, nõ satis esse ad vsurã: & Medin. ait, quãuis vsura sit ex intẽtione lucri pœnã magis optare, ex zelo tamẽ iustitiæ, vel odio proximi nõ esse vsurã, vel iniustitiã, licèt sit peccatũ cõtra charitatẽ; &, vt meliùs Nauarr. ait, siue moueatur affectu lucri, siue zelo iustitiæ, siue odio proximi, cõtra charitatẽ esse, non tamẽ contra iustitiã.

TERTIO ergo dicẽdũ est, pœnam tunc imponi, vel exigi in fraudẽ vsurarũ, quãdo imponitur, vel exigitur vt soluẽda, vel debita, nulla interce- dente

déte culpabili mora mutuatarij, qué mutuãs scit non fore, vel fuisse soluẽdo; est enim códitio necessaria ad exigẽdã hãc pœnã, vt mutuatarij mora culpabilis sit. Ita Molin. Medin. Corad. Gab. Almain. Nauarr. Nauarra, Garsia, Tolet. Angles, Sa, Caiet. Armil. Syluest. Lopez, Salon, Palac. & Villaguta s̃. Angel. *verb. pœna. n.* 13. Grafis, Mercado, & alij; quia mora inculpabilis mora nõ est, vt docét Garsia, & alij ex Anton. 1. *p. tit.* 20. *c.* 1. §. *mora.* Syluest. *verb. mora. q.* 1. *&* 4. glos. *c. mora. de regulis iuris in* 6. Nauar. s̃. Item, quia vbi nõ est culpa, nõ est pœna. *l. sancimus. C. de pœnis.* & quia pœna exigi non potest, nisi interueniẽte debitoris culpa. *c. significante. de pignorib. c.* 2. *de constitution. l. traiectitia. ff. de actionib. & obligation.*

OBSERVANT auté Salon, Villaguta, Lopez, Med. Molin. & Garsia, si quis in impotẽtiã soluẽdi venerit culpa sua, vel dilapidado bona ludo, aut luxu; vel ex imprudẽtia, aut negligẽtia, aut quauis alia ratione, quã vitare poterat, attẽderéque debebat, teneri ad solutionem pœnæ cõuẽtionalis, sicut ad solutioné sortis, & interesse, quia tũc debitor culpa sua in termino nõ soluit, ergo subiacet pœnæ. Nauarra autem s̃. ait, si fraudulenter se impotenté fecit, dissipãdo bona, vel alia faciẽdo, vt tépore solutionis soluere nõ posset, & sic pœnã euaderet, & creditoré eluderet, non excusari à solutione pœnæ. Si autem ob alias causas, licet culpabiles, inops factus est, putà quia vel fornicãdo sæpiùs in infirmitaté incidit, vel sua culpa, & ineptia captiuus factus est, ex eo quòd in termino nõ soluat debitũ, pœnã nõ incurrere, quia ille tũc nõ peccat; antea verò pœnã nõ debebat: ergo nec modò. Confirmatur, quia peccatũ moræ est essẽtialiter iniustitia: nã est retentio rei alienæ inuito domino; sed ille ante aduẽtũ termini nullã iniustitiã commisit, quia iustè debitum retinebat, nec verò postea, quia non potest soluere. ergo. Atque idem est de eo qui sua culpa in infirmitaté incidit, ob quam nõ potest implere præceptũ, vel votũ ieiunãdi, recitãdi, &c. Neque eadem est ratio de sorte, quia hæc debetur ratione rei receptæ, & nõ ratione moræ. De interesse verò distinguẽdũ est: nam si à principio conuẽtũ est de interesse prouenieẽte ex mora, tenebitur mutuatarius illud cõpensare, sicut & interesse ante moram, quando in pactũ deductũ fuit; nã hoc debetur sine culpa mutuatarij. Si verò de interesse post moram nullũ fuit pactũ, non tenebitur mutuatarius illud cõpensare, sicut nec pœnam ipsã. Censeo tamé, etiãsi debitor sine fraude in creditoré faciat se impotenté ad soluẽdũ, si facilè potuit eã impotẽtiã vitare, peccasse cõtra iustitiã eã nõ vitãdo, quia de iustitia tenetur adhibere omnia media quæ facilè, & commodè potuerit, vt debitũ soluat. Quare in eo euẽtu tenebitur ad pœnã, nisi fortè in termino cõtrahẽtiũ fuerit nõ obligari ad illã, nisi in termino præfixo debitor verè sit soluẽdo. Si verò difficile admodùm fuerit vitare causã, quanuis alioquin ex castitate, vel alia virtute sit obligatio ad vitãdũ illã, nõ peccabit debitor cõtra iustitiã creditoris, eã nõ vitãdo, quia nõ tenetur ad media valde difficila. Vnde quãdo ea de causa nõ sit soluẽdo, nõ tenebitur ad solutioné pœnæ. Idéque est de interesse dãni emergẽtis, vel lucri ces-

ſantis, quod nõ fuit deductũ in pactũ.

Ad argumenta autem Nauarri facilè reſpondetur. Nã ſicut qui fraudulenter ſe impotentẽ fecit, tenetur ad pœnam, & intereſſe, quia peccauit contra iuſtitiam creditoris, licèt tempore ipſius moræ nullum peccatum committat, vt non committit, ſaltem quando eum pœnituit cauſæ datæ: ita qui facilè potuit impotẽtiã vitare, eámque non vitauit, tenetur ad ſolutionẽ pœnæ, & intereſſe, quia per iniuſtitiam ſe impotẽtẽ reddidit, licèt tẽpore moræ nõ peccet, ſaltẽ ſi præteritam voluntatẽ retractauerit. Neque eſt ſimile de præcepto, vel voto ieiunandi, recitandi, &c. quia votũ, vel præceptũ obligat iuxta intẽtionẽ vouẽtis, vel præcipiẽtis, quæ non videtur fuiſſe de adhibendis mediis etiã facilibus ad euitandã impotentiã, ſed tantùm de ieiunando, vel recitãdo quãdo affuerit potentia. Eſt autẽ ſimile de pœna irregularitatis, & aliis multis pœnis legalibus, & iudicialibus, quæ incurruntur etiam eo tẽpore quo homo nõ peccat; ſuppoſito tamen peccato, ex quo effectus ſequitur prohibitus, vt ſi quis poſtquam emiſit ſagittã, vel ſulphureum globum, alium occidit, antequã occiſio ſequatur, facti pœniteat, in irregularitatem incidit, licèt fortè non in excommunicationẽ, quia hæc requirit contumaciam actualem, de quo alibi.

Qvarto, pœnam eſſe in fraudem vſurarum bene explicant Angles, & Grafis, ſi ſit grauis, & immoderata, reſpectu culpæ debitoris: debet enim eſſe moderata, & proportionata, vt etiam docent Molina, Gab. Almain. Nauarr. Palacios, Lopez, Emanuel ſ. ſicut enim legiſlatores, & iudices non poſſunt obligare ad pœnas immoderatas, & improportionatas culpis, ita ad eiuſmodi pœnas nulla poteſt oriri obligatio ex contractu, talis enim poteſtas eſſet in cõmune damnum; & ſic quod pro communi bono inſtitutum eſt, contra commune bonum militaret: & quidem in *l. Iulianus. §. ibidem Papinianus.* præcipitur, vt pœna appoſita in contractu ei qui ſit in mora, locum non habeat, ſi legitimam vſurarum quantitatem, id eſt, duplum excedat, quod ſæpe etiam in foro interno verum eſt. Hinc Nauarra ait non poſſe imponi in pœnam, vt quis amittat pignus, vel rem emptam ſi non ſoluerit pretium in termino, quia pœna hæc exceſſiua eſt, licèt, vt Salon dicit, ſi pignus parum excedat ſortem, licitè retineri in pœnam poſſit. Hinc etiam Angles, & Grafis aiunt, vſuram eſſe ſi quis in pœnam imponat, vt ſingulis diebus moræ tãtùm pecuniæ ſoluatur. Idem de ſingulis annis, & menſibus aiunt Conrad. Villaguta, Nauarr. Salon, & alij. Sed meritò id limitant Vega *illo caſu* 24. Emanuel *tom.* 1. *cap.* 110. *n.* 12. Angelus *vſura.* 1. *n.* 31. Syluest. *q.* 28. Lop. *illo c.* 30. & Abul. ſ. vt hoc ſolùm cõſideretur ad præſumptionẽ in foro externo. Hinc etiã Almainus, Salon, Pala. & Villaguta dicunt, ſi in termino præfixo tenetur creditor mutuare, non poſſe pœnam exigere, quia tũc debitor non eſt in mora culpabili. Quanuis autem tempore mutuationis mutuare quis teneretur, poſſet pœnam imponere, vt ait Salon contra Corad. Hinc etiam infert Salon ſ. *concluſ.* 4. Lopez *cap.* 31. quòd mora eſt modica, iniuſtè exigi pœnam: nam quod parum eſt, & ſine

ſine damno, pro nihilo reputatur. Idem tenet Emanuel *illo c.* 84. *n.* 13. & Nauarra, dicens morã debere eſſe notabilem, quia, vt ait Mercatus, mora vnius diei, vel hebdomadæ nõ ſufficit ſemper vt pœna incurratur, ſed attendendæ ſunt circũſtantiæ ad arbitriũ prudentis, quia nõ ſẽper mora vnius diei eſt peccatũ mortale. Vnde qui pũcto expleto accipit pignus ſibi commiſſum, vel aliam pœnam exigit, iniuſtè facit. Idem Vega ſ.

Observandvm autem eſt; cùm dicimus mutuatarium qui eſt in mora inculpabili, non teneri ad intereſſe, intelligi quando non fuit deductum in pactum, ſecus ſi in pactum deductum fuit, vt dictum eſt in ſuperioribus, & docent Angles, Sa, Garſia, Vega, Nauarra, Med. Emanuel ſ. Angelus *verb. pœna. n.* 13. Lopez *illo c.* 30. *& in Inſtructor. conſcientia. lib.* 2. *c.* 70. Obſeruat etiã Lopez *ibi. c.* 71. nobiles, & magnates prodigè abutentes redditibus ſuis, ideóque culpa & negligẽtia ſua differẽtes ſolutionẽ vltra tẽpus debitũ, teneri ad cõpenſanda dãna emergẽtia, & lucra ceſſantia: hoc tamen intelligẽdũ eſſe, vt ſcripſit Penna, quãdo mercatores exploratũ nõ habebant tempore ſtatuto non eſſe ſoluturos. Si enim ij exploratũ habebãt, excuſantur magnates à reſtitutione, quia mercatores eo quòd ſcirent illos nõ eſſe ſoluturos tempore præfixo, cariùs eis vendunt ad creditum, & ita dãna compenſantur exceſſu pretij, quod tamen non fieret, ſi per multum tempus differretur ſolutio. Vnde tunc tenerentur damna compenſare, quæ mercatores inuiti patiuntur.

Qvinto, Angles, & Sylueſt. in fraudẽ vſurarũ pœnã imponi putãt, quãdo mutuãs eſt vſuris aſſuetus: ſed hoc nõ ſẽper accidit, licèt præſumi poſſit, ideo à talibus propter ſcandalum & infamiam cauenda eſt pœnæ appoſitio. Vnde Almain. inter cõditiones requiſitas, vt iuſtè apponatur pœna, ponit, vt nõ ſequatur diffamatio creditoris, putà ſi priùs fuit vſurarius, & eſt ſuſpectus de vſura. Rectè etiam Mol. aduertit, eã conditionem, vt ex impoſitione vel exactione pœnæ ſcandalũ nõ ſequatur, non ad vitãdã vſurã, & iniuſtitiã ſpectare, ſed ad declinãdũ ſcãdali peccatũ. Idẽ Salõ, Veg. Palac. Abul. Villag. ſ. Graf. *illo n.* 12. Lopez *illo cap.* 30.

Sexto, quidam dicunt in fraudem vſurarum, & vſurariè pœnam, imponi, ſi ponatur ſuper ſola quantitate, vt ſi quis promittat ſoluere 100. ſub pœna ſoluendi 10. ſecus ſi ſuper facto, vt ſi quis ſub certa pœna promittat alteri fabricare domũ, aut priùs ſuper quantitate, & poſtea ſuper facto, vt ſi quis promittat ſoluere 100. vel fabricare domum ſub pœna ſoluendi decem. Ita multi Iuriſperiti, quos citant, & ſequi videntur Angel. *verb. pœna.* §. 12. & Syluest. *vſura.* 1. *quæſt.* 18. Sed ſaltem pro foro interno hæc doctrina eſt omnino impertinens. In vtroque ergo foro exigi pœna poterit ſeruatis debitis conditionibus, etiamſi ſuper quantitate poſita ſit.

Septima conditio ſit, vt ſi pars debiti in termino ſoluta ſit, non exigatur tota pœna. Conrrad. Villag. & alij ex *c. ſuam. de pœnis.* Id tamen limitãt Mol. *diſp.* 97. *&* 317. Vega *verb. vſura. caſu* 27. Nau. *c.* 17. *n.* 215. Grafis *illo n.* 12. Syluest. *vſura.* 1. *quæſt.* 28. *& verb. pœna. q.* 10. vbi Ang. §. 14. *& verb. vſura.* §. 31. Tabien. *vſura.* 9. §. 1. Lopez

illo c. 30. & 31. Salon *illa controuers. 11. in fin.* Tolet. s. Panormit. *d. c. suam.* Bart. & alij *l. stipulationes diuiduntur. ff. de verbor. obligation.* nisi obligatio soluendi esset indiuidua, id est, ad soluendum totum debitum simul, quia tunc tota pœna deberetur, etiamsi pars debiti in termino solueretur; intellige si pœna esset proportionata: non autem esset proportionata si creditori parùm referret solui debitum simul, aut per partes. Vnde Molin. ad cognoscendam obligationem indiuiduam tradit hanc regulam, vt si solutio partis afferat commoditatem comparatione partis, sicut solutio totius comparatione totius, obligatio sit diuidua: si verò aliter, indiuidua. Eodem modo explicant Angel. Syluest. & Bart. Lopez *illo c. 31.* glos. *d. cap. suam.*

Num. 5. SED tertia est difficultas, an Clerici & Religiosi possint pœnam conuentionalem apponere, & exigere? Angel. negat, quòd videlicet, inquit Grafis s. *n. 13.* sic scandalum oriatur ratione personæ, aliàs non, præsertim iudice pœnam applicante. Vnde secundùm Hostiens. quem refert, & sequitur Rosella, etiam Religiosi possunt petere pœnam conuentionalem ab eo, qui non seruat arbitrium, non ex impotentia, sed ex negligentia, vel contumacia, etiamsi nullum prætenderetur interesse, vel damnum. Grafis, cui nō omnino dissonat Angelus, nam *verb. pœna. §. 11.* ait, pœnam conuentionalem arbitrariam per quemcunque à non seruante arbitrium peti posse. *cap. dilecti. de arbitr.* & glos. ibi. licèt §. 12. id neget de pœna conuentionali extraiudiciaria: qua in re non loquitur consequenter; nam de vtraque pœna eadem est ratio, & sic Religiosos, & Clericos vtramque exigere posse docet Syluest. neque obstat *c. fraternitas. 12. q. 2.* vbi dicitur, Ecclesiam res furto sibi sublatas non debere recipere cum augmento, id est, pœna: nā loquitur de legali, vel iudiciali, quā textus ait non esse exigendam ab Ecclesia secundùm honestatem, & decentiam. Syluest. autem & Grafis s. cum Archidiac. dicunt intelligi in foro pœnitentiæ, vbi sufficit simplum, nisi condemnatio præcesserit.

QVARTA difficultas, an possit pœna imponi, quando id necessarium non est ad debiti suo tempore reddendi securitatem? Respondetur, cum Garsia, posse. Sic enim leges & iudices pœnam inponere possunt, etiam cùm necessaria non est, vt præcepta seruentur. Num. 6.

QVINTA difficultas, an qui exigit interesse, possit pœnam exigere, & è contrà? Respondetur affirmatiuè cum Caiet. Armil. & Garsia s. Veg. *verb. vsura. casu 27.* Lopez *illo cap. 30.* Eman. *tom. 1. c. 110. n. 13.* & à fortiori poterit simul exigi sors, & pœna, vt docet glos. *cap. quacumque. 25. q. 2.* quæ est textus ibi. *& cap. Episcopus qui mancipium. 12. q. 2. & cap. quamque. 23. dist. & l. fidem. ff. de transactionib.* Num. 7.

SED obiicitur, iniquum esse pretio habito pœnam petere. *l. apud Celsum. §. Labeo. ff. de doli exceptione.* Respondetur primò, si prostatus est, quòd contractus maneat in sua firmitate, potest vtrunque peti, aliàs nō. Secundò, si pœna apponatur loco interesse, vel in contumaciā, vtrumque peti potest: secus si in fraudem vsurarum. Sed meliùs respondetur, textum loqui de pœna impropriè dicta, quæ est onus sub disiunctione impositum.

impositum hac forma, faciam hoc, vel soluam 100. Sic etiam intelligitur *l. si pacto quo pœnam. C. de pactis.* vbi dicitur; *si pacto quo pœnam aduersarium tuum promisisse proponis, si placito non stetisset, stipulatio subiecta est, ex stipulato agens vel id quod in conuentionem deueneras, vt fiat, consequeris, vel pœnam stipulatione comprehensam more iudiciorum exigis.* Eodem modo intelligo difficillimam. *l. prædia. ff. de action. empti.* vbi dicitur; *si ex stipulato pœnam consequutus fueris, ex vendito agere non poteris, nisi in id quod pluris eius interfuerit, id fieret,* id est, non poteris petere id quod facere conuentum erat, sed solùm interesse moræ culpabilis, vel si in pacto de illo præcessit etiam inculpabilis.

Num. 8. SEXTA difficultas, an pœna iniusta; vel improportionata soluenda sit, si iuramento promissa est? Respondetur, non esse soluendam de iustitia, sed de religione ob reuerentiam iuramenti. Salon 3. ex simili in *cap. debitoris. de iureiuran.*

Ex dictis patet, falsò Molinæum, & Caballin. *n.* 35. *de vsur.* dixisse, pactum pœnale nihil valere, quamuis contrarium docuerint omnes Theologi. Iurisperiti verò in varias sententias secti fuerunt; sed tandem crebriorem sentētiam inualuisse, vt omnis pœna dationi quantitatis apposita præsumatur in fraudem vsurarum: vt patet per Alex. *l. stipulatio ista. §. alteri. de verbor. obligat. & cons.* 49. *in lib.* 4. &c. contra quos auctores rectè Salon *illa controuers.* 11. qui pro vera sententia asserente pactum pœnale valere, etiam cùm pœna excedit interesse, adducit multos Iurisperitos, & Theologos aliquos. Plures verò Villaguta *illa q.* 20. *conclus.* 1. præter quos Beruentium, & Rodensem citant Angel. *vsura.* 1. *n.* 31. Syluest. *quæst.* 28. *& verb. pœna. quæst.* 25. *partit.* 7. Idem Ricard. 4. *d.* 15. *art.* 5. *q.* 5. Nicolaus de Olberis *quæst.* 3. §. 2. Tabien. *verb. pœna.* §. 8. Contra id verò quod dicunt Emanuel *tom.* 1. *cap.* 110. *n.* 14. & alij *difficult.* 1. pœnam conuentionalem non deberi ante iudicis sententiam, vide Beneuentum *de contractib. mercator. p.* 5. *n.* 23.

DVBIVM XXII.

An vsura sit ratione periculi in recuperanda sorte auctirium exigere?

SVMMARIVM.

1 *Prima opinio asserens ratione talis periculi mutuantem formaliter, vel virtualiter, id est, vendentem, auctirium recipere, vel exigere, vsuram esse, si creditò vendat. Suadetur n.* 2.

3 *Vera sententia affirmans mutuantem formaliter, vel virtualiter cum periculo probabili amittendi capitale, posse pro illo periculo auctirium exigere. Suadetur decem argumentis n.* 4.

5 *Ad contraria argumenta respondetur.*

RIMA opinio, ratione talis periculi mutuantē formaliter, vel virtualiter, id est, vendentem, auctirium recipere; vel exigere, vsuram esse, si creditò vendat. Conrrad. *de contract. q.* 59. *corol.* 1. *&* 2. *post tertiam conclusionem, & arg.* 2. *post* 54. Rebell. *de oblig. p.* 2. *lib.* 9. *q.* 12. citans Gutier. *in practicis. cap.* 39. *n.* 36. Idem tenent Sot. 6. *instit. q.* 4. *art.* 1. *ad* 1. Nauarr. *cap.* 23. *n.* 81. Num. 1.

Tol.

Tol.*lib. de septem peccatis. c.* 51. Lopez *lib.* 1. *Instructory negotiantium. c.* 27. *& c.* 36. *ad* 6. *conclus.* 37. *&* 1. *p. Instruct. consc. c.* 120. *&* 2. *p. Instructory conscientiæ. c.* 70. Garsia 1. *p. de contract. c.* 23. *ad medium.* Bannez 2. 2. *q.* 77. *art.* 4. *dub.* 6. Palacios 4. *de contractib. c.* 3. *conclus.* 8. *ante* 2. *corollarium.* Pro hac sententia Lopez nõ immeritò 1. *Instruct. negotiationum. c.* 37. (vbi latè eã docet) citat Anton. 2. *p. tit.* 1. *c.* 8. §. 2. *in fine.* Nauarr. etiam *in Summ. Latin.* anni 1575. (nam in aliis editionibus recentioribus hoc non habetur) *c.* 17. *n.* 243. ait, nec ob periculum perdendi pecuniam, aut pretium mercium, eo quòd emptor fugere, aut decoquere potest, aliquid peti posse. Idémque ait de deponente pecuniam apud aliquem mercatorẽ, vel numularium, quanuis illud appelletur depositum, & non mutuum. Primò, quia id non petitur propter periculum, sed propter mutuum nomine depositi palliatum. Secundò, quia illud periculum non est cõsiderabile per notata in *c. nauiganti. de vsuris. & c. si fœneraberis.* 14. *q.* 3.

Num. 2. HÆC opinio suadetur primò à Corado, & Soto, quia nulla ferè est venditio, in qua pretium alicui non subsit periculo: ergo semper licebit aliquid vltra sortem recipere; & sic vsurarij suum intentum consequẽtur, scilicet semper aliquid lucri habere ex mutuo formali, vel virtuali.

SECVNDO, suadet Conrad. quia tunc non solùm capitale, sed etiam auctiriũ periculo subest. Ergo si ratione periculi capitalis licet auctiriũ exigere, etiam licebit ratione periculi auctirij, aliud auctirium recipere; & sic in infinitum. Confirmat Bannez, quia cùm auctirium etiam periculo subsit, de illo pacisci non est medium proportionatum ad recuperandum, vel assecurandum capitale: ergo nõ est licitum de auctirio pacisci.

SED quia hæc duo argumenta Conrrad. friuola Soto videntur, ipse tertiò argumentatur, & cum eo Lopez, & Bannez, quia in eo euẽtu auctiriũ non petitur, vt supponimus, ratione damni emergentis, vel lucri cessantis. ergo nõ est cur petatur. Si dicas peti propter periculum quod probabiliter timetur, cuius timor est pretio æstimabilis, instant, quia licèt metus ille sit pretio æstimabilis (quod tamen *illo c.* 37. negare videtur Lopez) nam mallet homo alicuius pecuniæ dispendiũ facere, quàm tali anxiari metu: tamen non inde fit esse vlla ratione vendibilem. Tum quia venditor sua sponte illum metum subiit, tum præcipuè, quia emptor non tenetur aliter illum leuare tali metu, quàm soluendo mercis pretiũ; cui idcirco dũ soluit, satisfacit. Confirmant Sot. Lopez, & Bannez, quia si initio non fuisset facta timoris mentio, venditor tamen fuisset ob periculum vehementi metu vexatus, postea dum emptor non soluit, nihil posset venditor vltra sortem recipere ratione præteriti metus, ac periculi: ergo nec initio id potuit in pactum deduci.

SECVNDO, id confirmant Sot. & Lopez, quia si vera esset contraria opinio, conditio vendentis, putà esse auarum, vel nimis meticulosum, etiam esset legitima auctirium recipiendi, quod absurdum videtur.

TERTIO, confirmat Bannez, quia tale periculum non sequitur ex ipsa venditione secundùm se, sed quia

ven

venditor voluntariè se illi committit;poterat enim exigere pignus,vel fideiussorem,aut aliam sufficientem cautionem,si emptor non erat bonæ fidei,vel pacisci cum illo de soluendis expensis faciendis in recuperatione pretij, vel imponere illi pœnã si definito tempore non soluat.Ergo si vẽditor hæc omnia omittit, deputet negligentiæ suæ periculum, & non exigat iniquè aliquid pro illo.

QVARTO,principaliter id probãt Bannez,Lopez, Antoni.& Nauarr. *illo n.243.ex cap.nauiganti.de vsuris.* vbi Pontifex definit vsurarium esse mutuatorem, qui recipit aliquid vltra sortem, eo quòd in se suscipiat periculum mutui:sed in nostro casu venditor exigit aliquid vltra sortem,eo ꝙ in se suscipit periculũ mutui impliciti.ergo vsurari⁹ est.Adducit etiã Nauarr. *illo n.81.c. in ciuitate.de vsuris.*

QVINTO suadetur hæc sententia, quia si ratione talis periculi præcisè posset auctiriũ exigi,sequeretur exigi etiam posse, licèt mutuatarius offerret sufficientem cautionẽ pignoratitiam,fideiussoriã,vel instrumentariam,quam mutuãs acceptare nollet,sed manere in periculo, vt pro illo posset auctirium accipere.Consequẽs videtur falsum,vt fatetur Salon ÿ *col.*913. Ergo.

Num.3. SECVNDA tamen opinio, quam verisimiliorem censeo,est, mutuantẽ formaliter,vel virtualiter cũ periculo probabili amittendi capitale, posse pro illo periculo auctiriũ exigere.Ita docet Med.*q.38.de restitutione.§.ad 3.causam.& in 4.causa.* Molin. *disp.304.col.335.& latius disp.356.*Lesius *lib.2.c.21.dub.6.& c.13.dub.4.n.43.*& receptam fuisse hanc opinionẽ in Eboremsi Schola, fatetur Rebellus ꝰ.& eam tenent Eman. *2.p. Sum. c.83.n.3.*Val.*disp.5.q.20.puncto 2.conclus.4.*Sa *verb.venditio.n.3.*Nauarra *3. de restitut.c.2.p.1.dub.11.§.imò hac.n.105.& sequent.& p.2.dub.10.causa 3.n.342.*Cordubens.*in Summ.q.84.§.Tan poco se iustifica.* Aragon *q.77.art.4.pag.651.*Salon *q.78.art.2.controuers.26.*citans Pennam.Gab.*4.d.15.q.11.art.1.§.ad idem etiam.* & citat Angel. Val. etiam citat Maiorem *eadem dist.q.31.in fin.*& Couarru.*3.Variar.c.2.n.5.*Sed hic de nostro casu nihil expresè dicit,vt nec Maior ibi. Aragon etiam citat Nauarr. *in Summ.Hispan.c.17.n.239.& 240.* & putat Nauarrũ sui oblitum, vel sibi contradixisse. Sed hoc falsum est, vt notat Salon ꝰ. *col.917.*& ÿ.videbimus, quid sibi velit eo loco, *& in Sum. illa Antuerpiensi.c.23.n.84.* Hæc tamen sententia videtur D.Tho.*opusc.73.de vsuris c.10.*vbi ait,venditorẽ, si intendat rẽ suã cariùs vẽdere propter dãnũ,quod videt sibi eminere ex dilatione solutionis recipiendæ,seu propter vexationem suã redimẽdã,quã probabiliter timet futurã sibi in repetitione debiti propter malitiã,paupertatem,vel impotentiã debitoris,excusari à vitio, & fieri æquitatẽ æstimationis in huiusmodi cõtractib.p compẽsationẽ dãni, vel quãdo ꝓbabiliter timẽtur hęc incidentia accidere. Intellige siue postea sequãtur dãna, siue nõ,modò cõpẽsatio periculi in pactũ deducta sit.

PROBATVR primò,quia propter timorem expensarũ in recuperando debito,licitum est auctirium petere, & recipere, etiãsi expensæ re ipsa nõ fiant:ergo & propter timorem amittendi capitale, etiamsi re ipsa non amittatur.Antecedẽs non solùm docent Sa, Val. Aragon, Molin. Med. Nauar. Num.4.

Ioan.de Salas. Cc

Nauarr. Cordubens. & alij auctores secundæ opinionis:sed etiã Sot.citatus pro prima opinione,& Lopez *illo c.*70.quanuis 1. *Instructor. negotiantiũ.c.*27.*&* 37. existimet probabilius esse,si expensæ postea non sequãtur, auctirium recipi non posse; vbi cõtrariũ probabile existimat. Quo cõcesso,vt cõceditur à Soto, quẽ Scot. & Bannez imitari videntur, vrget valdè argumentum,quia nulla videtur esse ratio discriminis. Vnde magis consequenter loqui videtur Corad. *illa q.* 231. & Nauarr.*in Summ. Hispana.*§.*& in Antuerpiensi n.illo* 84. affirmantes,quanuis propter timorẽ expensarum liceat in pretio ascendere,tamen si reuerà expensæ non fiant,nõ posse auctiriũ recipi. Quod etiam docet Grafis 1.*p.lib.*2.*c.*115.*n. vlt.*Citatur etiam Sylu. *in Rosa aurea. cas.*6.& Maior 4.*d.*15.*quæst.*40.*arg.*7. Idémque tenet Conrrad. *illa q.*59. quãdo in pretio ascenditur propter solum periculum expẽsarum. Addit tamen, quando ascenditur pro ipso timore inferente anxietatem,& molestiam,licèt expensæ non sequãtur, auctirium recipi posse, quia satis est timore illo grauatũ fuisse, & anxietatẽ, laborémque perpessum fuisse. Sed non video cur si pro anxietate metus expensarum, auctiriũ recipi potest,etiamsi expensæ non fiant,similiter recipi non possit pro anxietate metus amittendæ sortis,etiamsi postea non amittatur.Deinde, quod dicunt Nauarr.Corad.Grafis,& Lopez cum D.Thom.*opusc. cit.* propter timorem expensarũ ascendi in pretio posse,cũ animo tamẽ nõ recipiẽdi auctirium,si expẽsæ nõ sequãtur,displicet Syluest. *vsura.* 2. §. 10.*in fine.* quia licèt venditor rectã habeat intentionem,vt nolit nisi iustum pretium accipere, si suo tempore sine expensis debitum soluatur, tamen libris stantibus, & non demonstrantibus cur in pretio ascensum sit, vẽditoris voluntas mutari, obliuio & mors euenire potest, vnde emptor iniustè damnum patitur.

SED dicũt Nauarr.Conrrad. Grafis, & Lopez, huic periculo occurri posse si venditor chirographum subscriptum emptori tradat de diminuẽdo pretio,si suo tempore absque expensis debitum soluatur,quod obseruandum est,quando compensatio periculi non fuisset in pactum deducta. Et fortasse hoc vult D. Thom. *opusc.citato*,licèt magis sententiã nostram insinuet.

SECVNDO probatur,quia propter timorem probabilem damni emergentis, vel lucri cessantis licet auctirium petere,& recipere, siue postea sequatur damnum,vel cesset lucrum,siue non. Ergo & propter timorem probabilem amittẽdi sortẽ.

TERTIO, quia pro fideiussione, & assecuratione licet auctirium petere,& recipere, vt docent Couar.§. *n.*5.*&* 6.& Maior *illa q.* 31 *in fine.* & cõmuniter alij, vt vidimus dubio 11.& videbimus dubio sequẽti. Ratio autem secundùm omnes est,quia tunc homo exponit se periculo soluendi pro alio, vel quod alius amiserit. Ergo similiter pro periculo amittendi capitale potest mutuans auctirium exigere, & recipere. Respondet Sot.non esse simile, quia fideiussor obligat se ad soluendũ, quæ obligatio est pretio æstimabilis. Sed hæc solutio friuola est, vt probant Salon,Nauarr.& Val.quia obligatio illa est pretio æstimabilis, & pro illa

illa nihil posset recipi, imò nec posset dici assecuratio, & quo maius fuerit periculum, plus exigi poterit. Ergo similiter in mutuo poterit aliquid exigi ratione periculi, cùm sit pretio æstimabile, vt Sot. & eius sectatores fatentur. Vnde Bannez aliter respondet, non esse simile: nam fideiussor, & assecurator sine vlla sua commoditate exponunt se periculo, ideo possunt aliquid pro illo accipere, secus mutuãs formaliter, vel virtualiter, quia commoditatem aliam expectat, scilicet sortem. Sed contrà, quia hæc commoditas non respondet periculo, sed mutuationi formali, vel virtuali. Ergo pro periculo aliquid aliud potest exigi. Tertiò respõdet Sot. non esse simile de assecuratore, quia nõ potest postea recuperare capitale si pereat, mutuans autem semper habet actionem contra mutuatarium. Sed meritò hanc solutionem reiicit Val. quia ius ad sortem, quod habet mutuans contra mutuatarium, ex mutuo ipso oritur; ergo ratione periculi potest auctiriũ exigi, sicut fideiussor, quanuis posset sortem recuperare à debitore, potest vberius aliquid exigere propter periculum cui se exponit. Aliam solutionem refert, & refellit Salon, quã omitto, quia nullam habet probabilitatis speciem.

QVARTO, probatur nostra sentẽtia, quia licitum est pacisci de damno emergẽte ex mutuo, eo quòd nemo tenetur ex iustitia cum damno suo alteri esse vtilis, sed subiacere huic periculo, est damnum quoddam emergens. ergo Confirmatur primò, quia subiacere tali periculo propter alium est aliquid pretio æstimabile, vt fatentur Sot. Bannez, Lopez., & alij aduersarij: ergo pro eo potest aliquid exigi. Respondent negando consequentiam, quia mutuans spõte se subiicit tali periculo. Hæc tamẽ responsio friuola est, vt notant Molin. Arag. & Nauarr. nam etiam qui mutuat, vel vendit cũ damno emergente, vel lucro cessante, sponte subiicit se damno, tamen potest pro illo aliquid exigere, iuxta D. Thom. *q. 77. art. 1.* & alios. ergo. Confirmatur secundò, quia pro illo periculo posset aliquid accipere ab alio qui illũ solicitaret ad mutuandum, vt fatetur Bannez. ergo & ab ipso mutuatario.

QVINTO, qui cõmodat, vel locat equum alicui, apud quem timet nimio onere, fatigatione, fame, fuga, vel alia ratione periturum, potest pacisci de compensando damno quod timet, taxando statim pretium illud, quod recipere debet etiamsi equus non moriatur. ergo similiter, &c. Respondent Sot. & alij, non esse simile, quia in locatione, & commodatione non transfertur dominium, secus in mutuo formali, vel virtuali. Sed solutio hæc meritò reiicitur à Salone, & Nauarr. quia hoc discrimen ad præsens institutum nihil refert, cùm pretium illud in locatione, & commodatione solùm accipiatur ob probabile periculum quod etiã in mutuo formali, vel virtuali reperiri potest. Ergo tunc licebit de pretio talis periculi pacisci.

SEXTO, in contractu societatis, si vnus apponat industriam, alter pecuniam, vterque est particeps lucri propter periculum, cui pecuniã, vel industriam suam exponit. Ergo similiter in mutuo propter periculum potest aliquid recipi.

SEPTIMO, mercator potest cariùs

vendere quàm emit, ratione periculi cui se exponit, transferendo rem de loco ad locum, vel transferri faciendo, vt docet D. Thom. *q. 77. art. 4. ad 2.* Sot. *6. iustitia. q. 2. art. 3. conclus.* 2. Nauarr. *c. 23. n. 78. in fin.* Gab. 4. *d. 15. q. 10. art. 1. not. 3. reg. 3.* Antonin. *2. p. tit. 1. c. 8. §. 2.* Val. s. & alij communiter. Ergo & mutuans ratione periculi sortis potest aliquid vltra eã exigere.

Octavo, probant Nauarr. & Arag. quia licitũ est emptori, quando est verisimile periculum de rei traditione propter infidelitatẽ, vel impotentiam venditoris, minoris rem emere anticipata solutione. Ergo & propter simile periculum licebit rem cariùs ad creditum vendere.

Nono, debita post aliquod tempus soluenda potest aliquis minoris emere à creditore, quando periculosa sunt, vt docet Tol. *lib. 5. cap. 31. in fin.* Nauarr. *c. 27. n. 231. & conclus. 11. de vsuris. n. 7. & 8.* Aragon *q. 77. art. 4.* vbi Bannez *dub. 5.* Val. *disp. 5. q. 20. p. 2. conclus. 5.* Lopez *2. p. c. 57. & 58.* Salon *q. 78. art. 1. controuers. 1. ad 4. & art. 2. controuers. 17.* Mol. *disput. 361.* Grafis *p. 1. lib. 2. cap. 112. n. 27.* Sot. *6. iustit. q. 4. art. 1. ad 3.* Caiet. & alij. Ergo etiam ratione periculi cui mutuans se exponit, licebit auctiriũ exigere. Respondet Sot. non esse simile: nam qui vendit cũ periculo, vel mutuat, cùm nullã vim patiatur, vel nõ mutuet, vel sufficientem cautionem accipiat, alioquin cùm sine vlla necessitate subire velit periculũ, sibi imputet. Qui verò emit rẽ subiacẽtem periculo, iustè minuit pretium, quia res subiecta periculo minùs valet. Sed contrà, quia si res subiecta periculo minùs valet, ideo licitè minoris emitur; & res non subiecta periculo plus valebit, ac proinde licitum erit pro 90. certis quæ mutuantur, petere 100. periculo subiecta, vt argumentatur Val. Quod argumentum confirmat: nam dupliciter potest declarari iustitia emptionis debiti periculosi pro minori summa. Primò, si dicatur licitum esse emere 100. periculosa pro 90. quia 100. periculosa non plus secundùm se valent, quàm 90. certa. Secundò, si dicatur ideo licere, quia quanuis secundùm se æqualem habeant valorem, tamen æquum est, vt periculum emptoris compensetur ei per illa 10. quæ retinẽt ex pretio iusto illius debiti, ita vt intelligantur esse ibi duo contractus, vnus emptionis debiti pro 100. alter compensationis periculi pro 10. Quocumque autem ex iis modis iustitia contractus explicetur, sumitur argumentum firmum pro nostra sententia. Si primo modo dicatur talem contractum iustum esse, vt Sot. *illa q. 4. art. 1.* verè videtur, imprimis id non videtur verum, quia sequeretur, quòd si ille creditor reciperet à suo debitore, vel aliquo alio 100. pro illo debito, iniquè faceret, siquidem tale debitum minùs valet secundùm se quàm 100. Item sequeretur quòd mutuatarius infidus, vel pauper non dans aliquid vltra sortem, etiamsi id mutuans non deduxisset in pactum, iniquè faceret; quæ omnia vidẽtur absurda, & sequelæ sunt claræ. Deinde, etiamsi illud esset verũ, inde sumeretur pro nostro casu validissimũ argumẽtũ: nam si centũ incerta, & periculosa nõ plus valẽt secũdùm se, quàm 90. certa; ergo qui credit alteri 90. certa pro 100. periculosis licitè faciet, quia seruat æqualitatem. Si autem secundo modo contractus iustificetur,

iustificetur, vt iustificari debet, efficax argumentum sumitur pro nostra sententia, quia emptor ille licitè à creditore petit illius periculi compensationem. Ergo similiter in nostro casu qui formaliter, vel virtualiter mutuat, licitè petit periculi quod pro mutuatario subit, cõpẽsationem.

Decimo, Mol. probat conclusionem, quia pecunia subiecta periculis minùs mihi valet, quàm non subiecta. Per hoc ergo quòd illam mutuo alteri, cum periculo non recipiendi illam, extenuo eius valorem, & amitto aliquid propter alterum: ergo potero ab illo petere compensationem. Si obiicias, argumẽtũ probare etiam nullo præcedente pacto mutuatariũ teneri ad cõpensandũ hoc dãnũ, quia si non cõpensat, non reddit æquale; respondeo omissa obscura solutione Mol. negãdo consequentiã, quia mutuans, quãuis sine alio pacto debeat reddere æquiualẽs simpliciter, id est, quãtùm valet res mutuata secũdùm communẽ æstimationẽ, tamẽ nisi fiat aliud speciale pactũ, nõ tenetur reddere quantùm valet specialiter ipsi mutuãti. Sicut ergo superiùs diximus mutuatarium nõ teneri ad cõpensationẽ dãni emergentis, vel lucri cessantis, nisi de hoc præcedenti speciali pacto, quia onus illa cõpensãdi nõ est imponendũ, nisi consentienti; ita de compensatione periculi amittendi sortem, faciendi expensas, sustinendi labores, &c. dicendum est cum Mol. Arag. Salone, Val. Nauarr. & aliis, ne emptor qui fortè cũ eo onere emere ad creditum nolet, contra suam voluntatem grauetur. Vnde Ang. *vsura*. 1. *n*. 37. rectè cum multis docet, mutuãtẽ ratione periculi posse aliquid vltra sortem exigere, quia res cum periculo minùs valet mutuanti quàm certa.

Ad primum argumentum respondetur, friuolum esse, vt Sot. etiam fatetur, quia auctores secundæ opinionis non dicunt pro omni periculo aliquid vltra sortem recipi posse, sed pro morali, verisimili, & probabili, quod non semper in formali, vel virtuali mutuo inuenitur. Et ita vsurarius per istum contractum non consequitur intentum, nempe lucrari semper in mutuo, maximè cùm sæpe imprudenter faceret, committendo se periculo propter aliquod lucrum. Num. 5.

Ad secundum respondetur, friuolum etiam esse, vt fatetur Sot. quia dici potest cũ Soto, Arag. Nauarr. & Valent. expectatione auctirij omnem compensari metum. Addit Salon: *sicut in dispositionib. nõ proceditur in infinitũ, ita neq; in periculo mutui, vnde idem auctirium recipi potest pro periculo sui, & sortis*. Ex quo inferri potest, si statim pro periculo sortis auctiriũ daretur, minus esse debere quàm si ipsũ etiã differretur cũ periculo. Addit etiam Val. nõ esse incõueniens, si concedatur posse peti aliud auctiriũ pro periculo auctirij donec veniatur ad minimã pecuniã, cuius periculũ iã non sit pretio æstimabile. Nauarr. etiã ait pro periculo auctirij, si auctiriũ etiã credatur, posse aliud auctirium peti. Ad cõfirmationẽ respõdetur negãdo cõsequẽtiã: nõ enim ideo iusta est auctirij pretitio, q̃a sit mediũ ad habẽdã securitatẽ, vel ad recuperãdũ debitũ, sed quia subire pro alio periculũ est pretio æstimabile, & nõ tenetur quis illud gratis impẽdere. Ita Val. 5. addẽs ꝙ auctiriũ credatur, maneátq; periculo subiectũ, esse gratiã mutuãtis in mutuatariũ: posset. n. iustè illud

ſtatim exigere, ſicut aſſecurator pretium aſſecurationis.

AD tertium argumentum reſpondetur, ipſum periculum eſſe damnum emergens,& metum illius eſſe pretio æſtimabilem, vt Sotus fatetur, ideo meritò poſſe eius compenſationem peti,ſeu ipſum vendi.

NEQVE obſtat quòd ſponte periculum, ac metum creditor ſubeat, ſicut etiã in opinione Soti *6. iuſtitia. q.1. art. 3.* qui ſponte mutuat, poteſt petere compenſationem dãni emergentis, & in communi opinione etiam lucri ceſſantis,ita periculi imminentis. Sic etiam in opinione Soti,qui ſponte emit debita periculoſa, poteſt propter periculum quod ſuſcipit,in pretio deſcendere: ergo. Et quanuis emptor nullo præcedente pacto non aliter teneatur metu illo amittendi ſortem, venditorem leuare,quàm ſoluendo illam, tamen per pactum poteſt ad auctirium obligari, quia non tenetur venditor gratis pro illo periculum ſubire, ideóque poteſt illud ipſi vendere.

AD primam confirmationẽ,negatur conſequentia; quia ſine ſpeciali contractu non debet quis grauari, vt ſoluat plus quàm res valet ſecundùm communem æſtimationem, licèt plus valeat vendenti, vel mutuanti, ſecus per ſpecialem contractum, vt patet in compenſatione damni emergentis,& lucri ceſſantis.

AD ſecundam confirmationem, negatur conſequentia, quia non debet conſiderari metus, anguſtia, vel moleſtia inde orta ſecundùm ſe, ſed ratione periculi,vel quatenus ex ipſo periculo ſecundùm rectam rationem,& non tantùm vitioſam diſpoſitionem oriri poteſt. Ita ſentiunt Molin. & Nauarra.

AD tertiam confirmationem reſpondetur, tale periculum ſequi ex ipſa venditione, vt hîc, & nunc, & hoc ſatis eſſe,vt periculi compenſatio petatur,nec tenetur vẽditor, aut mutuator talem petitionem omittere,etiam cùm periculum alia via vitari poſſit:nam ex contractibus iuſtis poteſt quem velit,eligere: patétque etiam ad ſolutionem 5. argumenti. Neque admitto quod ibi ex Salone retuli, & ex Nauarro contra Med. J. poſſe auctirium pro periculo exigi, etiam cùm homo potiùs vult mutuare, vel vendere cum periculo, quàm à periculo liberari per pignus, fideiuſſionem, vel aliam ſufficientem cautionem, quod tamen ſæpe erit imprudentia.

AD quartum argumentum reſpondetur, textũ loqui in eo euentu in quo aliquis mutuat obligando mutuatarium ad ineundum ſecum contractum aſſecurationis, vel ſocietatis.Med. Valen. Arag. Salon,& alij referendi dubio ſequenti.Imò & Sot. *6.iuſtitia. q. 4. art. 2.* ideo in præſenti pro ſe nõ attulit illũ textum:c. autem *in ciuitate. de vſuris.* non eſt ad rem,vt bene notant Val. Nauarr. & Arag. Imò ij vltimi inde argumentum in oppoſitum deducunt; quia textus docet ſeruaturum merces in tempus quo erant plus valituræ,poſſe aliquid exigere vltra pretium quod habent de præſenti, ſcilicet, quia exponit ſe periculo amittẽdi illud lucrum:ergo ſimiliter poteſt aliquid recipi pro periculo cui mutuans ſe exponit.Et eodem modo licet argumentari ex *c. nauiganti.* vbi idem decernitur,quod *c.in ciuitate.* Ad quintum iam reſponſum eſt.

AD

AD id verò quod dixit Nauarr. de deponente pecuniam apud mercatorem, vel numularium, respondetur, si deponat dando facultatem vtendi, mutuum fieri, vt ait Sa *verb. mutuum.n. 6.* ideo posse aliquid recipere vltra sortem pro periculo probabili, si verè existat, non recuperandi illam, iuxta nostram opinionem, quam probabilem refert Sa *eod.verb.n. 2.* Si tamen non det facultatem vtendi, non poterit auctirium pro periculo exigere, quia illud non patitur, in vtilitatem depositarij, sed in propriam.

DVBIVM XXIII.

An vsura sit ratione periculi rei mutuatæ quam mutuans in se suscipit, ad securitatem mutuatarij auctirium exigere?

SVMMARIVM.

1 *Explicatur controuersia.*

2 *Illicitum, & vsurarium est mutuare formaliter, vel virtualiter cum pacto vt alius cum eo ineat contractum assecurationis, détque ei aliquid vltra sortem, eo quòd in se periculum mutui suscipiat.*

3 *Quando contractus assecurationis non exigitur tanquam conditio sine qua mutuans non vult mutuare, nec deducitur in pactum, sed mutuatarius sua sponte illud iniit cum mutuante, nulla vsura interuenit, etsi ad talem contractum mutuans se offerat.*

4 *Qui iuxta primam conclusionem est vsurarius, si non plus iusto pretio accepit pro suscepto periculo nihil tenetur restituere.*

5 *In eodem euentu, precisè pro obligatione ad celebrandum contractum assecurationis imposita mutuatario, nihil tenetur mutuans restituere.*

6 *Varia interpretationes ad* cap. nauiganti de vsuris. *Sexta, vt legitima admittitur n. 7.*

T si quis formaliter, vel virtualiter mutuet alicui 100. mari asportanda, aut per loca alia periculosa, suscipiátque pecuniæ periculũ, quousque ad locum quò mittitur, perueniat. Glos. Ber. *c. nauiganti. de vsuris.* absolutè docet, in eo euentu vsuram committi. Idem Innoc. Panormit. Anton. de Butr. Ioan. de Anania, Ioan. Andreas, & communiter alij Canonistæ *c. fin. de vsuris.* Host. *in Sum. tit. de vsuris. §. an in aliquo casu. verb. in traiectitia etiam pecunia.* Lancelot. *in canonicis institutionib. tit. de vsuris. §. fin.* & ex Theolog. Richar. *4. d. 15. art. 5. q. 5.* & Nicolaus de Olberis *q. 3. §. 12.* nituntur præcipuè *d. cap. nauiganti. l. final. de vsuris.* vbi sic dicitur; *nauiganti, vel eunti ad nũdinas certã mutuans pecuniæ quantitatem, eo quòd suscipit in se periculum recepturus aliquid vltra sortem, vsurarius est censendus.* Omitto alia argumenta, quia ne apparentiam quidem habent, vel tantillùm versato in hac materia. Num. 1.

PRIMA conclusio: regulariter, & per se loquendo illicitum, & vsurarium est mutuare formaliter, vel virtualiter cum pacto, vt alius cum eo ineat contractum assecurationis, détque ei aliquid vltra sortem, eo quòd in se periculum mutui suscipiat; ita vt si apud mutuatarium perierit, sibi pereat, & non mutuatario. Num. 2.

Ita

Ita Caiet. *hac quæst.78. art.2.in princip. & in Summa.verb. vsura.casu* 12. Vega *casu* 75. Villaguta *quæst.* 26. *de vsuris.* Emanuel *tom.1.cap.*111.*n.*5. *& tom.*2. *cap.*105.*n.*5. Antoni.2. *p.tit.*1.*cap.*7.§. 21.*&* 46. Molin. *disput.* 318.Ioann. Medin. *quæst.*4.*de vsuris.ad* 1 *.principale.& quæst.*38.*de restitutione.* Bart.Med. 1. *Sum.cap.*14.§.23. *casu* 12. Couarr. 3.*Variar.c.*2.*n.*5. Nauarr.*cap.*17.*num.* 284.*&* 221. *& com. de cambiis. num.* 3. Angles *q.de mutuo. art.* 2.*difficultate* 5. Lanetinus *cap.nauiganti.de vsuris.*Sot. 6.*iustitiæ.quæst.*4.*art.* 2. *& quæst.*7. *art.*1. *ad* 1.Maior 4.*d.* 15. *quæst.*31. *casu* 15. aliàs *q.*27.*&* 24.*arg.* 3. Gab. *eadem d. quæst.*11.*art.* 1.*&* 2. Almain. *q.* 2.Angel.*vsura.*1.*n.* 8.Syluest.*quæst.*35.Salon *hac quæst.art.* 2.*controuers.* 20.Aragon, Nauar.Ioan.Med.& Valent.locis citatis dubio præcedenti, opinione secunda. Angles *quæstione de mutuo. art.*2.*difficult.*5. Conrad. *de contractib. quæst.* 39. Alberic. *in Dictiona. vtriusque iuris.vers.quid de eo qui mutuat nauiganti.* Iacob.Butrius *l.* 1. *C. de nautico fœnore.*Bald.*l.*1 *col.* 4. *ff.de summ. trinit. & l.periculi.ff.de nautico fœnore.& in Rubrica.C.eod. tit.* vbi etiam Paul.de Castro *l.* 1. & communiter Iurisperiti *cap. nauigant .de vsuris* . ex quo textu idem colligitur. Ratio autẽ est, quia grauamen illud,scilicet vt mutuatarius celebrare teneatur contractum assecurationis cũ mutuãte etiã iusto pretio,est aliquid pretio æstimabile, sicut quòd teneatur emere,vendere, locare, &c.de quibus diximus dubio 9.& sequentibus. Vt autem circa illos alios euẽtus vidimus Adrianum esse singularem, sic in materia de restitutione,quæ incipit,*occurrunt*, &c. priùs singularis est, hac in parte affirmans mutuãtem,nec vsuram, nec peccatum cõmittere si mutuet cum pacto celebrandi cõtractum assecurationis iusto pretio; neque tamen attendit etiam iusto pretio seruato obligationem esse pretio æstimabilem, vt in aliis contractibus diximus, & ideo non posse vi mutui exigi.

Dixi in conclusione,regulariter, & per se, quoniam rarò, & per accidens in aliquibus casibus non erit vsura.Primò secundùm Mol.quando lucrum mutuanti cessaret, vel damnum emergeret, nisi mutuatarius contractum assecurationis cum eo celebraret, quo totum lucrum cessans,vel damnum emerges, aut eius partem compensaret. Secundò, quãdo obligatio ad celebrandũ cõtractũ assecurationis nullatenus esset incommoda mutuatario,eo quòd contractus est illi expediens:nec refert cum mutuante, aut cum alio celebrare; tunc enim obligatio illa posset in pactum deduci,vt in similibus superiùs diximus.

Secunda cõclusio:quando contractus assecurationis non exigitur Num.3. tanquam conditio sine qua mutuans non vult mutuare, nec deducitur in pactum: sed mutuatarius sua sponte illum iniit cum mutuãte, nulla vsura interuenit; esto ad talem contractum mutuans se offerat.Ita Mol.& omnes citati cõclusione prima.Probatur, quoniam suscipere in se tale periculum,est pretio æstimabile,pro quo posset quicumque tertius competẽs pretium accipere.Ergo & mutuans: non enim per hoc quòd impenderit mutui beneficium, factus est deterioris conditionis, quàm alij ad celebrandum cum mutuatario cõtractum assecurationis, quod maximè

ximè verum eſt, quando aſſecuraret rogatus, vel ſe offerens ex charitate, eo quòd mutuatarius indiget aſſecuratore, & alium ſaltem æquè idoneum non habet. Confirmatur: nam quid abſurdius, quàm ex pecunia incommodũ periculi ſuſcepti me habere, cuius alius lucrum capit totũ? vt patet *l. ſecundùm naturam. ff. de regul. iur.* Ergo pro ſuſcepto periculo licitũ eſt aliquid à mutuatario exigere.

Num. 4. TERTIA cõcluſio: qui iuxta primam concluſionem eſt vſurarius, ſi non plus accepit pro periculo ſuſcepto, quàm iuſtum pretium, nihil de pretio reſtituere tenetur, vt ſuperiùs diximus in ſimilibus contractibus. Ita Mol. & Salon, aliíque citati. Sed limitant Vega, & Emanuel, vt ſi mutuatarius nõ erat cum alio celebraturus contractũ aſſecurationis, quia eo non indigebat, reſtituendum illi pretium ſit, quia contractus fuit nullus. Ex quo etiam inferunt, ſi res mutuata pereat, perire mutuatario, & non mutuanti, pro quo citant Lop. *2. p. Inſtructor. negotianti. c. 16. pag. 369. col. 1.* Sed omnes falluntur, quia cõtractus iſte oneroſus eſt, ideóque licèt fiat ex vi mutui, validus eſt iuxta ſuperiùs dicta. Quare ſi in eo ſeruatur iuſtitia pretij, nihil reſtituendum eſt mutuario, & vterque tenetur pacto ſtare.

Num. 5. QVARTA concluſio: in eodẽ euẽtu præciſè pro obligatione ad celebrandũ contractũ aſſecurationis impoſita mutuatario, nihil tenetur mutuans reſtituere. Eſt contra Mol. Sal. Couar. Eman. Veg. Vict. & alios multos, qui in hoc, & ſimilibus euentib. docent pro obligatione vſurariè impoſita, à mutuario aliquid reſtituendum eſſe, quos ſuperiùs reiecimus; quia illa obligatio non eſt vera, ſiquidem mutuatarius non manet verè obligatus. Ergo pro illa nihil eſt reſtituendum, ſed ſatis erit mutuatarium liberum relinquere, & nõ cogere illum ad faciendum quod promiſit. Si verò iam coëgit pro hac iniuria, ſicut & pro iniuria adulterij, detentionis iniuſtæ, &c. nihil eſt reſtituendum, vt docet Salon ſ. Confirmatur, quia Mol. *diſp. 312.* in ſimili euentu concedit pro grauamine & obligatione nihil eſſe reſtituendum. Ergo idem in præſenti dicẽdum eſt.

AD *cap. nauiganti. de vſuris.* variæ ſunt interpretationes. Num. 6. Prima eſt Ianeti ſ. & quorundam recentiorum Canoniſtar. verba illa, *eo quòd in ſe periculum ſuſcipit,* referẽda eſſe ad mutuatariũ, & non ad mutuantem, vt ſenſus ſit; nauiganti, vel eunti ad nũdinas certã mutuans pecuniæ quantitatẽ recepturus aliquid vltra ſortem, vſurarius cẽſendus eſt, eo quòd ipſe nauigans, vel iens ad nundinas periculum mutuatæ pecuniæ in ſe recipit, ideóque nullus eſt titulus ratione cuius poſſit aliquid vltra ſortem exigi. Laborant ij multùm in oſtendendo iuxta regulas Ciceronis, & Grammaticorũ verba illa poſſe ad mutuatarium referri, & rationem reddi, quia mutuans vſurarius cenſendus ſit. Sed certè explicatio hæc præterquàm quòd eſt ſingularis, dura, & violẽta, Põtifice eſt indigna. Sic enim nihil egregium diceret, nihil nouum, aut difficile definiret, impertinentérque ſatis doctrinam quæ generalis eſt omni mutuatario, peculiariter applicaret nauiganti, & eunti ad nundinas: quando enim mutuatarius, vt fieri ſolet, periculũ ſuſcipit mutuatæ pecuniæ, mu-

tuans non potest vltra sortem exigere.

SECVNDA expositio est, vsuram esse, si mutuans aliquid accipiat ratione periculi quod subit in recuperāda sorte propter infidelitatem, vel impotentiam mutuatarij. Ita exponere videntur Anton. Nauarr. Lopez, & Bannez relati dubio præcedenti. Constat tamē Pontificem non loqui de periculo recuperandæ sortis, sed de periculo rei mutuatæ, quod propter naturam mutui suscipere solet in se mutuans nauiganti, vel eunti ad nundinas.

TERTIA expositio Antoni. *illo* §. 21. cum Ioan. de Neapoli *in quodlibet.* & Calder. *d. cap. nauiganti.* Pontificem velle vsurarium esse eum qui recipit vltra sortem, & ratione mutui, & ratione periculi. Sed non placet, quia textus solùm dicit, eo quòd suscipit in se periculum.

QVARTA expositio, textum velle vsuram esse quocūque modo pro assecurāda sorte mutuātem aliquid vltra illam recipere. Ita glos. ibi, & alij Canonistæ initio citati, & Petrus Grego. *in Syntagmate iuris. p. 3. lib. 22. c. 3.* Crot. *cap. nauiganti. de vsuris. not. 3.* Conrrad. *q. 71. de contract.* Sed hæc expositio ex impugnatione primę opinionis reiecta manet.

QVINTA expositio, vsuram esse mutuantē ex vi mutui obligare mutuatarium ad celebrandum contractum assecurationis pretio iniusto: Adrian. s. Sed nō placet, quia ibi de iniustitia pretij non differitur, tum quia supponitur, quādo pretium assecurationis esset iustum, vsurā non esse mutuare cū pacto celebrādi cōtractū assecurationis, quod falsū est.

Num. 7. SEXTA, & legitima expositio est, vsurā esse vi mutui obligare ad contractū assecurationis, etiā iusto pretio celebrandū. Ita Val. Nauar. Arag. Ioan. Med. Caiet. Syluest. Sot. & cōmuniter alij citati dubio 1 Couarr. *3. Variar. cap. 2. n. 5.* Gab. Maior, Ang. Villaguta s. Ioan. Bapt. Lupus *d. cap. nauiganti. n. 15.* Sāterus Lusitanus *tit. de assecuratione p. 1. n. 18.* Mol. qui septimam adhibet interpretationem cū Nauarro, vt Pontifex ex præsumptione in eo capite procedat, atque adeò intelligēdus sit in exteriori, nō verò in conscientiæ foro: cùm enim multi vsuras palliarēt, solùm iis mutuando qui pecuniam traiectitiam peterent cum contractu assecurationis, atque inter illos quidam reuerà non vellent eam aliò perducere: ab iis verò qui aliò eam perducere volebant plus pro assecuratione exigerent, quàm esset iustū pretium, vt ita mutui ratione aliquid acciperent, Greg. IX. ad tollēdas has fraudes, & iniustitias eo capite voluit præsumptionē iuris aduersùs accipiētes aliquid vltra sortē ratione periculi traiectitiæ pecuniæ definire; decreuitq; eo ipso vsurarios esse censendos in externo foro: atque hac ratione ait Nauar. non dixisse esse vsurarios, sed censendos esse vsurarios, id est, tales iudicandos in foro externo. Sed hanc interpretationem reiicit Ianetinus; cur enim si creditor quod per legē ei licet, agat, vsurarius est præsumēdus? & nunquid scire necessitatem debitoris, aut mentem eius tenetur?

VLTIMA expositio, quā etiā probabilem putat Molin. vt Pontifex eo capite declarare voluerit, nauticum fœnus, vt ciuilibus legibus concedebatur, vsurariū esse, nō obstāte quòd mutuās in se susceperit periculū pecuniæ

cuniç mutuatç. Leges quippe ciuiles cócedebant in nautico fœnore vsuram centesimam pro quolibet mense, non solùm ratione periculi, quod mutuans in se suscipiebat, sed etiam ratione mutui, & hac ex parte contractus erat vsurarius, licèt nó quatenus recipiebatur aliquid ratione periculi, & ideo quantùm ad illam partem leges concedentes nauticum fœnus. *C. & ff. de nautico fœnore*, abrogatæ iam sunt.

DVBIVM XXIV.

An vsura sit mutuare triticum, vel aliquid aliud reddendum quando plus valebit, in eadem mensura?

SVMMARIVM.

1 *Tribus modis Molina respondet.*

2 *Explicantur tria in quibus omnes conueniunt.*

3 *Vsura est mutuum in eadem quantitate, & bonitate naturali exigere, quando probabilius, vel certum est plus valiturum tempore solutionis, siue ille præfixus sit terminus, siue non, si res non erat seruanda in tempus maioris valoris. Probatur n. 4.*

5 *Pro maiori explicatione quædam notanda.*

6 *Ad fundamenta contraria respondetur.*

Num. 1. MOLIN. *disp.* 311. respondet primò, si dubiũ sit, vtrùm res plus, aut minùs valitura sit tempore solutionis (vt triticum mense Maii plus valere solet, quàm in Nouembri) æqualéq; sit periculum ascensus, & descensus in valore, ita vt tãtùm possit descẽdere in valore, quantùm ascendere, & è contrà, tunc propter æquale periculũ, & cómodũ, cui vterq; contrahentiũ exponitur, licit' est cótractus, qcqd postea tépore solutionis eueniat.

SECVNDO, quando moraliter est certum rem mutuatam plus esse valituram tempore solutionis, aut certum est non minùs esse valiturã, & dubitatur, num plus valitura sit, aut maius periculum est incremẽti pretij, quàm decrementi, distinguẽdum est, quoniam si tunc aliquis mutuet aliquos tritici modios, vt totidẽ reddantur, nullo præfixo solutionis termino, sed indifferenter quando mutuans petat, vel mutuatarius reddat, neque mutuans aliqua vi, metu, aut fraude impediat solutionem, quãdo mutuatarius soluere voluerit, tunc esto mutuãs expectet tempus in quo triticum plus valeat, vel tunc illud petat, nullam iniustitiã committit, sed solùm in eo cernitur nimia cupiditas, paruáque in proximum charitas, siue de industria fecit, vnde ad restitutionem nó tenetur, sibique mutuatarius imputet, quòd sibi nó consuluerit soluendo triticum quando minùs valebat. Si verò solutioni terminus fuit præfixus, iterum distinguendum est, quia vel mutuãs seruaturus in id tempus erat triticũ illud, vel non: in primo euentu nulla interuenit vsura, modò tamen si eo

tempore triticum in potestate ipsius alicui periculo subiacebat; aut cum eo sumptus aliquos erat facturus in eo asseruãdo, tantùm de quantitate tritici sibi restituendi detrahat, quantùm vtrumque prudentis arbitrio æstimaretur, idue mutuatario soluat. Ratio verò omnium horum est, quoniam tunc mutuans ratione lucri cessantis accipere potest solutionem in eo maiori valore tritici, quia illud in id tempus seruaturus erat, quare cùm sicut sumptus aliquos cum eo erat facturus, vel in potestate ipsius alicui periculo subiacebat, vt corruptionis, vel furti, tanto minus lucrum illi cesset, valorem illorum duorum detrahere debet de quantitate tritici sibi reddendi, vel aliunde illum compensare. Si verò seruaturus triticum nõ erat in tempus maioris valoris, sed statim distracturus, vsura interuenit, quia exigitur vltra valoré rei mutuatæ: idémque est quando vel nullus præfixus erat terminus solutioni, & vi, vel dolo impediuit solui triticum antequam in pretio ascenderet, vel præfixus quidem erat terminus, tamen simili modo fecit, vt ante incrementum valoris non solueretur.

Tertio, quãdo præfixus fuit terminus solutioni, & longè minus periculum erat, ne decresceret, quàm ne ascenderet valor, tunc mutuans, esto ad restitutionem teneatur si triticum in valore crescat, non tamen restituere debet totum valoris incremẽtũ, sed parté, quia aliã parté incremẽti retinere potest ratione periculi decrementi, cui se exposuit. In his ferè omnibus Molin. putat conuenire Angel. *vsura.1.n.* 36. Syluest. *q.*14. *Gab.*4.*d.*15. *art.*1. *lit.*1. Med. *de rest.q. vlt.* §. *sequitur iam, & sequentib.* Sot. 6. *iustitiæ. q.* 1. *art.*1. Nauarr. *c.*17. *n.*219. & 225.

Sed certè isti auctores in multis, & inter se, & à Molin. differunt. Vt ergo difficilis quæstio explicetur, tria sunt initio præmittenda, in quibus omnes conueniunt, vt ait Nau. 3. *de restitut.p.*2. *cap.*2. *dub.*5. **Num. 2.**

Primo, certum est, quòd nisi constet rem pluris valituram postea, sed hoc sit dubium, nõ est attendendum pretiũ rei tempore solutionis, sed substantia, quantitas, & qualitas naturalis vt optimè dixit Mol. *illa conclus.*1. & ratio est euidẽs, quia sic nulla fit iniustitia; sicut enim potest minoris æstimari res, & tunc mutuans minùs recuperabit, quoad pretium, ita etiam potest pretium crescere, & tunc recuperabit rem maioris pretij quàm dederat. In hoc casu nulla fit iniuria, vt rectè præter citatos sentiunt Ancharr. *c. vsurarum. de vsuris. in* 6. Rodens. apud Angel. & Syluest. 5. Tol. 5. *Summ. c.* 34. Salon *hîc art.* 2. *controuers.*25. Cor. *in Sum. q.*224. Emanuel *tom.*1. *c.*111. *n.*5. *corol.* 5. Lopez 2. *p. Instructor. conscientiæ. c.*67. Anton. 2. *p. tit.*1. *c.* 7. §. 13. cum Archidiacono, & Vgorio. *c. si quis Clericus.*14. *q.* 4. & Ioan. de lignano. *c. in ciuitate. de vsuris.* Laurentius de Rodulfis *q.*27. *de vsur.* Idem Almainus 4. *d.* 15. *quæst.* 2. *in fin.* Sotus *quæst.* 2. *art.* 1. *in fine.* gloss. finalis *d. cap. si quis Clericus.* Angles *quæst. de contractu mutui. art.* 2. *difficult.* 1. in quodam appendice. Grafis 1. *part. lib.* 2. *cap.* 104. *num.* 21. & 23. Mercadus *tit. de vsuris. cap.* 5. *vers. en lo que.* Sa *verb. mutuum. num.* 9. Vega *verb. vsura. casu* 17. Garsia *de contractib. part.* 1. *cap.*7. & consonat *l. vinum. ff. si certum petatur.* vbi dicitur;

vinum

vinum quod mutuò datum erat per iudicem petitum est, quæstio est cuius temporis æstimatio fieret, videlicet cùm datum esset, an cùm litem contestatus fuisset, an cùm res iudicaretur? Sabinus respondet, si dictum esset quo tempore redderetur, quanti tunc fuisset, si non quanti tunc cùm petitum esset. Interrogaui cuius loci pretium sequi oporteat, respondet, si conuenisset vt certo loco redderetur, quanti eo loco esset; si dictum non esset quanti, vbi esset petitum: intelligendum tamen hoc est, quando pactũ fuit de mutuo reddendo in eadem mensura; si enim de hoc pactum non fuisset, non esset reddendum æquale in mensura, sed in valore, iuxta statim dicenda. Intelligendum etiam est, siue mutuans seruaturus esset triticum in tempus maioris valoris, siue non.

SECVNDO, certum est, si seruandum esset in tempus maioris valoris certi, vel probabilioris, exigi posse eandẽ mensuram, ratione lucri cessantis non posse auctirium exigi. Id tamen docent Mol. Salon, Lopez, Syluest. Angel. Anton. Scot. Almain. Gab. Petrus Nauarra, & Nauarr. *illo n.* 219. & ferè omnes alij.

TERTIO, conueniunt omnes in hoc, nempe vsuram esse, si mutuans deducat in pactum cùm mutuatarius non reddat mutuum ante tempus maioris valoris, vel quãdo mutuans petierit, etiamsi res maiorem valorem habeat. Item, si mutuatario volente soluere antequam res in pretio ascendat, mutuans se abscondat, & nullo modo admittat solutionem, & denique si directè, vel indirectè per vim, metum, vel fraudem solutionem impediat. Molin. Nauarra, Antonin. Syluest. Angel. Gab. & alij: imò Nauarr. *n.* 225. Grafis *n.* 23. Salon, Lopez, Vega & Emanuel fraudem esse putant; si mutuans antequam res in pretio ascendat, vt lucrum accipiat, dicat mutuatario, noli modò laborare, aut solicitus esse de solutione, & vtere tritico ad tuam vtilitatem, nullo pudore afficiaris, eo quòd nondũ solueris, &c.

QVARTO, mihi probabilius est, vsuram esse mutuum in eadẽ quantitate, & bonitate naturali exigere; quando probabilius, vel certum est plus valiturum tempore solutionis, siue illi præfixus sit terminus, siue non, si res non erat seruanda in tempus maioris valoris. Oppositum tenent Sot. Tol. Salon, Nauarr. *illo n.* 225. Grafis *n.* 21. *&* 23. Eman. Lopez, Mercado, & Garsia s̃. Sed nostram conclusionem tenet Nauarr. sibi contrarius *eod. cap. n.* 219. vt notat Nauarr. qui idem tenet. Similitérque Ioan. Medin. Angel. Syluest. Ancharr. Calderin. Ioan. de lignano. Rodensis, Cor. Antonin. Laurent. de Rodulfis, Scot. Gab. Almain. & Angles s̃. Maior 4. *d.* 15. *quæst.* 24. Palud. *3. dist.* 37. *quæst.* 2. *art.* 2. *conclus.* 4. Ioan. de Francordia *de contract. conclus.* 14. quem citat Conrrad. *quæst.* 38. *de contract.* vbi idem tenet, licèt obscurè. Idem indicat Couarruu. 2. *Variar. cap.* 3. *num.* 6. *in fine.* Idem tenet Molin. & indicant Vega, & Sa s̃. quando terminus solutioni fuit præfixus, licèt negent quando non fuit præfixus. Qua in re non loquuntur consequenter, quia eadem ratio est in vtroque euentu, cùm in vtroque liber maneat mutuatarius ad reddendum mutuum antequam in prestio ascendat, ergo. Num. 3.

PROBATVR conelusio, quia vi mutui, Num. 4.

mutui, & non ratione lucri cessantis, vel alio simili titulo exigens rem maioris valoris moralis vsurarius est; sed ita contingit in his euentibus: ergo. Confirmatur, quia in huiusmodi contractibus non solùm attéditur valor naturalis, sed moralis, alioquin quælibet res maioris valoris naturalis magis æstimaretur, nec beneficentior esset qui donaret rem tempore maioris valoris moralis, quàm minoris. Ergo si res tempore solutionis plus valet, vsura est in eadem mensura illam exigere, nec valet dicere mutuatarium debere id sibi imputare, quia potuit, & noluit reddere triticum antequam in pretio ascenderet: tum quia sæpe mutuatarius solutioné differt propter impotentiam, vel propter ignorantiam inculpabilem, & inuincibilem de ascen... pretij, & tunc non debet sibi imputare, sed contractui mutui, quo soluere cogitur eandem mensuram, quando plus valet: tum quia si quis mutuet alicui ea lege, vt si nolit soluere intra tale tempus, det aliquid vltra sorté, est manifesta vsura, esto præueniendo tempus liberari possit à solutione auctirij. ergo similiter in nostro casu. Confirmatur secundò, quia si contractus ille est iustus, nullatenus peccabit mutuans peccato auaritiæ, aut aliquo alio, siquidem quod iustum est, petit, nullóque malo medio vtitur, & proximus non est in ea necessitate constitutus, vt ex charitate remittendum ei sit aliquid de debito. Consequens est contra Sot. Tol. Graf. & Lopez. ergo.

Secvndo probatur, quia credita pecunia vendere triticũ pretio quod habebit tempore solutionis pecuniæ, quando creditur eo tempore plus valiturum, quàm tempore venditionis, & non erat seruandum, est manifesta vsura, vt docent Sot. Tol. Petr. Nauarr. Ioan. Medin. Lopez, Mercado, Salon, Garsia, & alij omnes contra Caiet. suo loco impugnandum. Ergo similiter mutuare cum pacto vt soluatur triticum in eadem mensura tempore quo plus valebit, vsura est: nam perinde est, ac vendere illud pretio vltra summum ratione expectatæ solutionis.

Confirmatvr ex *c. in ciuitate. & c. nauiganti. de vsuris.* vbi decernitur, vsuram esse vendere cariùs rem, eo quòd tempore solutionis plus sit valitura, nisi esset in illud tempus seruanda. Ergo similiter in mutuo formali: nam eadem ratio est de mutuo formali, & virtuali.

Confirmatvr secundò cum Nauarra, quia mutuare triticum reddendum in loco, vbi plus valebit, quò non erat deferendum, vsura est, quanuis id neget Sa *illo n.* 9. quando nullus locus fuit solutioni designatus. Ergo & reddendum tempore, in quo plus valebit, si in illud non erat seruandum.

Tertio probatur, si valor monetæ crescat, minor summa reddenda est, vt dubio sequẽti dicetur. Ergo similiter si valor tritici crescat, minor eius mensura reddenda est. Respondent Sotus, Mercad. Garf. & Salon, negando consequentiam, quia in mutuo tritici substantia, & naturalis qualitas eadem manet, & ideo reddenda est eadem mensura: in mutuo autem monetæ substantia variatur; nam substantia monetæ in valore consistit quem habet ex lege: vnde quãdo ex lege valor crescit, perinde est, ac si modius tritici esset maior,

in

in quo euentu non esset totus modius reddendus. Similiter ergo nec tota moneta, quia in ratione monetę esset maior, quàm antea. Sed hæc solutio, vt notat Nauarr. friuola est, quia sicut moneta in suo valore morali subſtātiali crescit ex lege, ita triticum ex raritate eius multitudine emptorum. Ego, sicut non est exigenda tota moneta, quando eius valer crescit ex lege, ita nec integra mensura tritici, quando in valore morali ascendit.

QVARTO probatur, quia mutuans triticum tempore maioris valoris, licitè exigit maiorem quantitatem tempore minoris valoris, vt docent Ioan. Medin. Antonin. §. Syluest. *vsura. 1. q. 16.* cum Archidiacono, & Vgone. Conrrad. *illa q. 58. conclus. 5.* Nauarr. *illo n. 225.* cum Canonistis communiter *cap. in ciuitate de vsuris.* Ergo in redditione mutui non solùm est attendendus valor naturalis, sed etiam moralis, ac proinde vsura erit exigere eandem mensuram tempore maioris valoris: sicut enim in priori euentu interuenit emptio tritici iusto pretio cum beneficio mutuatæ solutionis, ita in posteriori interuenit virtualis emptio cum pretio excessiuo ob anticipatam solutionem. Scio Sot. Graf. *n. 21.* Mercat. Tol. Garf. Sal. & Lopez negare antecedens: sed manifestè decipiuntur; nam cùm concedant posse triticum tempore maioris valoris dari, vt tantundem in pretio sibi postea detur, quomodo negare poterunt si in tritico minoris valoris solutio fiat, plus tritici esse reddendum? Nec obstat *c. si fœneraberis. c. plerique. cap. putant. cap. vsura est. 14. q. 3. cap. consuluit. cap. si quis oblitus. cap. nullus. de vsuris.* quibus locis decernitur, vsuram esse, maiorem mensuram accipere: intelligitur enim quando mensura minorem valorem habitura non est; semper enim licitum est exigere moralem valorem rei, vt patet *cap. in ciuitate. cap. nauiganti. de vsuris.*

CONFIRMATVR secundùm Sal. Garsiam, Sa, & Mercatum, aliósque ex aduersariis; si quando mutuum petitur à mutuatario, non posset illud soluere in eadem specie, deberet soluere in pecunia, vel in alia specie eiusdem valoris. Ergo etiam à principio posset in pecunia talis valor exigi. Consequens est absurdum, ergo & antecedens negari debet.

QVINTO probatur, quia secundùm omnes vsura est obligare mutuatarium, vt non reddat triticum vsque ad tempus maioris valoris moralis. Ergo in mutuo valor moralis attendi debet, & non solùm naturalis; ac proinde vi mutui recipere eandem mensuram tritici tempore maioris valoris, moralis vsura erit, vt colligit Nauarra.

SEXTO, si opposita opinio vera esset, vsurarij suum consequerentur intentum mutuando res tempore minoris valoris, vt reddantur tempore maioris valoris, ac proinde ex illis plus pecuniæ acquiratur.

DENIQVE, quāuis licitum sit mutuare triticum vetus, vt reddatur nouum æqualis valoris, esto id cedat in mutuātis cōmodū, qui meliùs nouum quàm vetus conseruabit, vt docet Mol. §. Syluest. cum aliis *vsura. 1. q. 17.* Nauarr. *cap. 17. n. 224.* Graf. §. *n. 22.* Medin. Couaruu. & Cōrrad. §. Salon *controuerſ. 26.* Vega *verb. vsura. casu 16.* Emanuel *illo cap. 11. n. 15.* quia contractus est æqualis quoad valorem,

valorem, ac ex mutuo fas est reportare commodum sine detriméto, vel iniuria mutuatarij, tamé si triticum nouum plus valeat, quia vetus erat semicorruptũ, vel alia ratione, mutuatariúsque propter necessitatem quam patitur, vel alia de causa, illud cum eo pactò recipiat, vsura cõmittetur cũ obligatione restituendi mutuatario illum maiorem valorem tritici noui, nisi mutuatarius excessum condonet, vt docent ij auctores relati. Ergo similiter si quis mutuet triticum, quando minùs valet, & illud exigat in eadem mensura, & bonitate naturali, quando moralẽ maiorem valorem habet, vsurarius erit.

Num. 5. PRO maiori explicatione nota primò, quando quis seruaturus erat triticum in tempus maioris valoris, licèt posset illud exigere in eadem mensura, & bonitate naturali, debere tamen expensas deducere, secundùm Molin. Ang. Gab. & alios; debere itẽ aliquid detrahere ratione periculi, & incertitudinis lucri, si pretium statim taxetur, & nõ relinquatur successui temporis, de capitali tamen, vel ratione laborum, nihil est detrahendum, vt patet ex his quæ superiùs diximus de lucrocessante.

SECVNDO nota, non esse vsuram dare triticũ vetus eo pacto, vt si mutuatarius non dederit vetus æquè bonum, postea teneatur dare triticum nouum eiusdem valoris, siue in eadem mẽsura, siue in alia. Sed obiicit Salon *illa controuers. 26.* quia obligatio reddendi in tritico nouo mutuum etiam æqualis valoris est onerosa, & pretio æstimabilis. Ergo sentit etiam stante illo dubio vsurã esse sic vendere, si merces non erant in tempus maioris valoris seruandæ: quocirca dicendum est eundem esse casum huius capitis, & *cap. in ciuitate.* Greg. *l. 9.* amplius explicuisse quæ Alex. III. *cap. in ciuitate.* dixerat, vt docent omnes citati cum Panormit. & glos. vtriusque capitis, quas immeritò Caietan. & Conrrad. reprehendunt.

TERTIO probatur, quia venditio inchoatur in mutua òbligatione tradendi rem, & pretium, ibique seruatur essentia contractus, iuxta *l. Labeo. ff. de verb. signifi.* vbi dicitur. *pactum vltrò citróque obligat.* Intelligatur tamen, vt consummatur substantialiter in traditione mercium, etiamsi solutio pretij differatur, quia in traditione emptor comparat dominium, vt superiori dubio diximus, & alioqui si per vim, vel fraudem postquam res tradita est vni, traderetur alteri statim soluenti pretium, ille esset verus dominus; quod est absurdum. Ergo pretium non debet attendi secũdùm tempus in quo soluitur, sed secũdùm tẽpus traditionis mercium, vt apertè colligitur ex *cap. nauiganti. de vsuris. casu 2.* Ergo, si quis non erat seruaturus merces in tempus maioris valoris, non poterit eas cariùs vendere pecunia credita, quàm numerata, quia tũc nullum esset damnũ emergens, aut lucrum cessans. Confirmatur primò, quia merces quas venditor non erat seruaturus, neque ipsi, neque secũdùm se plus valent, quàm commune pretiũ fori tempore quo traduntur, ex *l. pretia. ff. ad l. Falcidiam.* Ergo non licet vltra tale pretiũ exigere. Confirmatur secundò, quia res æstimandæ sunt quatenus veniunt in humanos vsus; in hos autem veniunt,

niunt,quando traduntur:ergo ex eo tempore, & non solutionis sumendum est pretium. Vnde nunquã Respubl. vnum pretium constituit pecunia numerata,aliud credita, quod tamen secundùm opinionem Caiet. faciendum esset. Confirmatur tertiò, quia res quæ in futurum plus est valitura,non plus valet venditori statim traditurо illam, quàm valeat de præsenti,cùm statim abiiciat à se dominium,& res possit ab emptore cõsumi. Ergo si in præsenti eam vẽdit, ac tradit,non potest, eo quòd solutionem pretij expectet, maius pretium exigere, & alioquin peccaret emptor,si minus pretiũ tũc offerret.

QVARTO,quia si statim consumatur,nõ potest in valore crescere. Ergo solutione præsenti tempore facta,non debetur pro ea pretiũ quod valeret si apud venditorem esset vsque ad id tempus conseruata.

QVINTO,arguit Bannez, quia ex opinione Caiet. sequitur eum, qui non erat seruaturus merces, posse eas cariùs vendere, quàm qui erat seruaturus,quia non tenetur detrahere quidquam ratione periculi,vel expensarum in conseruatione, cùm non esset eas conseruaturus,& quia ratione illarum nihil est de capitali detrahendum;pretium autem illud secundùm Caiet. est capitale,quia nõ exigitur ratione lucri cessantis, vel damni emergentis,&c.

SEXTO, qui simul vẽdit, & tradit triticũ tẽpore maioris valoris pecunia credita vsque ad tẽpus minoris, iustè exigit pretiũ currẽs tẽpore traditionis. Ergo pretiũ nõ debet taxari iuxta tẽp⁹ in quo soluitur,sed in quo merces traditur, ac proinde tradens tẽpore minoris valoris, poterit exigere pretium currens tẽpore maioris valoris,licèt tunc nõ sit soluendum.

SEPTIMO,probant Bannez,& Salon:nam venditio beneficij pecuniæ traditione cõsummatur in traditione beneficij,& non in solutione pretij,vt concedit Lopez 5. ideóque secundùm Caiet. & alios communiter q. 100. in ipsa traditione beneficij incurruntur pœnæ iuris latæ contra simoniacos, licèt Lopez dicat fortè ex benignitate Ecclesiæ non incurri vsque ad solutionem pretij. Ergo similiter venditio aliarum rerum in traditione consummatur,& nõ in solutione pretij,ac proinde iustũ earũ pretium est quod habent,quãdo traduntur,non quando pretiũ soluitur.

OCTAVO,siue traditio mercis differatur in ea vẽditione,siue postea,siue vẽditore volẽte, & potẽte statim tradere, siue nõ,eodẽ modo cõsũmatur vẽditio in traditione mercis,idẽque pretiũ soluẽdũ est. Ergo similiter siue solutio pretij differatur in vẽditione,siue postea, siue emptore volẽte,& potẽte soluere, siue nõ, eodẽ modo consummabitur vẽditio in solutione pretij,idẽmq; pretiũ soluẽdũ erit. Sed secũdùm Caiet. quãdo dilatio pretij conceditur post vẽditionẽ, vel emptore volẽte, & potẽte statim soluere; vsura erit aliquid exigere vltra pretiũ currẽs tẽpore quo merces traditur. Ergo idẽ erit si solutio pretij differatur in venditione, aut emptore nolẽte,vel nõ potẽte statim soluere. Confirmatur,quia aduersarij concedunt sine certis conditionibus contractum esse illicitum. Ergo idem dicendum est illis seruatis, cùm ferè omnes sint impertinentes, quod de conditionibus positis à Caiet. nunc ostendebamus.

De reliquis verò probatur; nã quòd merces sit seruabilis, licèt non seruanda a venditore in tempus maioris valoris, nihil refert vt contractus consũmetur, vel non consũmetur, in solutione pretij. Ergo similiter vt possit, vel non possit exigi pretium currens tempore quo ipsum soluitur. Item, quòd taxatio pretij fiat, vel non fiat, est impertinens in lucro cessante, vel damno emergente. ergo & hic. Item, in lucro cessante, & damno emergente nihil detrahendum est propter labores subeundos in conseruatione rei, vt superiùs vidimus. ergo neque hic. Item, de capitali nihil detrahendum est in mutuo propter expensas quæ fierent à mutuante in conseruatione rei mutuatæ: sed pretium in vẽditione ad creditũ, iuxta opinionẽ Caiet. verè est capitale; ergo nihil de illo detrahendũ est propter expensas. Item, quòd venditor malit vẽdere pecunia numerata, quàm credita, etiã videtur impertinẽs, vt in lucro cessãte dixim⁹ impertinẽs esse malle negotiatione lucrari, quàm mutuo.

Num. 6. Ad fundamẽta Caiet. patet ex dictis. Ad argumentũ verò quo Sotus dicit opinionem Caiet. probabilẽ, & Lopez veram existimat cũ illis limitationibus, respondetur falsum supponere, quod malè concessit Salon, scilicet mutuanti reddẽdam rem in eadem mensura, etiamsi crescat in valore, neque esset seruãda vsque ad tẽpus incremẽti; hoc enim superiùs reiectũ est. Similiter quod ait Salon, illis conditionibus seruatis perinde esse, ac si vẽditor rẽ esset in tẽp⁹ maioris valoris seruatur⁹, falsũ est: quia si eã esset seruatur⁹, ex præsẽti vẽditione lucrũ ei cessaret, & ideo posset auctiriũ exigere, nõ verò si non erat seruaturus, licèt omnes illæ cõditiones concurrant.

DVBIVM XXV.

Si valor pecuniæ pragmatica accrescat, vsuráne sit, totidem quot mutuò datæ sunt, pecunias accipere? & vniuersè quid de incremento monetarũ, ac mẽsurarũ cẽsẽdũ sit.

SVMMARIVM.

1 *Variis conclusionibus Molina respondet. Prima conclus. Molinæ, sex rationibus comprobata.*

2.3 *Secunda conclusio Molinæ, vbi octo præcipuè obseruanda sunt.*

Prætermissis variis Iurisperitorũ sententiis, quas inter alios refert Couar. *de collatione numism. c. 7. §. vlt.* Caballin. *de vsuris. q. 90. & seqq.* præsertim q. 92. *n.* 749. Pan. *c. quando. de iureiurando. ex n.* 12. Num. 1.

Molina *disp.* 312. iis conclusionibus respõdet. Prima est, non solùm in mutuo, atque aliis contractibus, sed etiam in pœnis pecuniariis lege, aut alia ratione statutis, quando expressum non fuit, vt solueretur pecunia talis materię, ac formæ, soluẽdus est valor, quem pecunia tẽpore contractus, legis, aut latæ sententiæ habebat, siue pecuniæ quibus talis valor fuit expressus, accreuerint postea, siue decreuerint. Ita tenet Sot. 6. *iust. q.* 1. *art.* 2. Medina *de rest. q. vlt.* Pan. loco citato. Coua. 5. n. 3. Abulens. Matth. 25. *q.* 220. & 221. (licèt in tritico, vino, &c. aliter sentiat) Pet. Nauarra 3. *de rest. c.* 2. *p.* 2. *dub.* 5. *n.* 259

Syl.

Syl.cum aliis *vsura.1.q.14*.Angel. *n.* 36.Armil.*verb.solutio.n.4*. Sa *verb. mutuum.n.9*.Toletus,Garsia, Saló, Mercado,Palud.& Antonin.citati dubio 24. & Caballin. ſ. præſertim *q.92.* vbi ſpeciatim de pecunia mutuò data agit, & pro ſe adducit Franciſcum Curtium ſeniorem *tract. monetarum.* & decem rationes quas viuas appellat.Idem latè docet Lopez 2. *p.Instruct.conſcien.c.77. §.emergit.* Lauren.de Rodulphis *q.27. de vſuris.* quē malè in contrarium citat Angelus, & Syl.ſ.Sed peiùs Nauarrus in contrarium citat Cald.2.*c. final. de vſuris.* Lauren.*q.1.*(vbi nihil de hoc dicit) Pan.*c.quando. de iureiurando.*Molinæū ſeu Caballinum *de vſuris.n. 696.* vbi nihil ad rem. Tametſi Bart. in contraria fuerit ſententia in *l. Paulus.ff. de ſolutionib. & l.cùm aurum. ff. de auro, & argento legato l. cùm quid. ff. de rebus creditis ſi certum petatur. n.* 7. quem Iuriſperiti communiter ſequuntur, Baldus,Alex. Iaſon, &c. in materia mutui. Nauarrus *c.17.n.294. & comment.de cambiis à n.48.* Coradus etiam *q.224.* tenet monetam ſiue creſcat, ſiue minuatur in valore, eandē reddendam eſſe,ſiue eſſet ſeruanda,ſiue non;in tritico verò cenſet,ſi creſcat in pretio,& ſeruandum eſſet,totum eſſe reddendum. præter id quod detrahi debet ob periculum putrefactionis,vel corruptionis.Sed contrà: nam etiam moneta poteſt habere alia pericula,vt furti, &c. Ergo ratione illorum detrahendum eſt de incremento pretii. Quando verò ſeruanda non eſſet, idem eſt de illa, & de tritico.Ergo ſicut nō debet exigi integra mēſura tritici, ita nec tota moneta, quia tunc nullus eſt titulus lucri ceſsantis, vel dāni emergentis.

PROBAT Molina ſuam cōcluſionem, quia pecunia quando expreſſum aliud non eſt in cenſu, mutuo, tributo, aut quouis alio contractu, ſententia,vel lege pœnali, attenditur,vel conſideratur ſecundùm valorem.Ergo tantus valor eſt reddendus,quantus tempore cōtractus, legis aut ſententiæ fuit cōſtitutus iuxta valorem,quem tunc pecunia habebat,qua fuit expreſſus,aut cōſtitutus; ſiue poſtea pecunia illa accreſcat, ſiue decreſcat in valore:vtrumque enim æquè cedere poteſt in detrimentum,aut commodum tam debitoris,quàm creditoris, atque adeò æqua ex natura rei eſt vtriuſque conditio. Secundò probatur ex dictis dubio præcedenti. Tertiò probatur cū Soto,quia ſi modius creſceret, non eſſet integer reddendus: ergo ſimiliter ſi pecunia creſcat in valore,non eſt integra reddenda.

NEQVE obſtat quod quidam dicunt, quando obligatio prolata fuit in certa monetæ ſpecie, vt ſi dictum fuit, ſoluat tot aureos, non teneri creditorem recipere aliam monetæ ſpeciem.Nō,inquam,obſtat, primò, quoniam id colligunt ex *l.2.§.mutui. ff.ſi certum petatur.*vbi dicitur,*aliud pro alio inuito creditore non ſoluitur.*Si enim antecedentia in eo §. attendantur, contrarium profectò inde colligitur;præmiſerat enim Iuriſconſultus mutuum non eſſe niſi in pondere numero & menſura conſiſtant, in quibus vnum in ſpecie reddi poteſt pro alio;ſubiungit verò in aliis,quia creditore inuito vnum pro alio reddi non poteſt, mutuum non eſſe,vt in equis, & ſimilibus.Ex hac autem doctrina potiùs oppoſitum quā propoſitum colligitur,quippe cùm ma-

tuua potissima mutui sit pecunia. Secundò, non obstat, quia Doctores, etiã ij cum quibus nunc disputamus, affirmant, contrarium consuetudine seruari; & vt Pan. loco citato ait, stãdum est tali consuetudini: quod efficaciter probat, quia contractus celebrari cēsentur iuxta consuetudinem loci, in quo fiunt; constat autem in Hispaniis hanc consuetudinem vigere, non solùm quia soluitur quæcunque pecunia pro ea quæ exprimitur in contractu (ærea excepta in Lusitania) sed eti quia frequentissimum est in contractibus ingentes pecuniæ summas exprimi nummis æreis, cùm dicitur, *vn quento y 600. mill marauedis*, &c. Perspicuũ autem est, intentum proferentium non esse obligare, vt prædicta summa soluatur in pecunia ærea; sed solùm in illo valore. Tertiò, id non obstat, quoniam esto pecunia soluenda esset in eadem materia, & forma, in qua fuit data mutuò; quia tamen potissimùm data est mutuò quoad valorem, potiùs habẽda est ratio in solutione valoris mutuò dati, quàm numeri pecuniarum, quæ mutuò datæ sunt. Quò fit, vt si pecunia in valore crescat, tot numero pecuniæ illius materiæ, & formæ detrahendæ sint in solutione, quot detrahere oportet, vt valor solutionis valori mutui æquetur; sicut è contrario, si in valore decrescat, tot sunt addendæ, quot ad valorem æquandũ sunt necessariæ.

Ex quibus quartò probatur conclusio: nam si valor pecuniæ mutuatæ decreuisset, non ideo minùs valoris esset soluendũ mutuanti, siquidem valor ille non periit, quãdo pecunia erat mutuantis, sed quando mutuatarij; valor autem rei domino perit non alteri: ergo pari ratione, si pecuniæ valor creuerit, crescit mutuatario, nõ mutuãti, ac proinde non plus valoris est mutuãti reddendum quàm sit is quem mutuò dedit.

Dices; saltem quando mutuans seruaturus erat pecuniã in tẽpus incremẽti, debet ei reddi. Respondetur, minimè, nisi formaliter, vel virtute deductum fuerit in pactum, sicut superiùs dictum est de lucro cessante, & damno emergente.

Qvinto, huic cõclusioni cõsentiũt *c. cùm olim, & c. cùm Canonici. de censibus*. in quorũ priori cùm antea solui esset consueta quædã moneta, posteáque successisset alia minoris valoris, quã per aliquot annos quidã Episcopus ab eis susceperat, qui priorẽ debebãt, neq; tamen anni illi tot essẽt, quot ad præscribendũ aduersùs eum Episcopũ erãt necessarij, decernit Põtifex soluẽdã esse priorem, aut tot ex posterioribus quæ valorẽ prioris adæquarẽt. In posteriori verò capite cũ antea pẽsio solueretur certæ pecuniæ, & postea succederet alia maioris valoris, contenderéntque quidã Canonici, quibus ea pẽsio debebatur, soluẽdã esse in quãtitate æquali quoad numerũ earũ pecuniarũ, quæ prioribus successerũt, definit Pontifex soluẽdã esse vel in priori viliori pecunia, vel si illa in vsu nõ sit, soluẽdam esse quoad æstimationẽ tãtùm prioris pecuniæ. Hoc argumẽtũ Molinæ non vrget, quia in his casibus nõ creuit, nec decreuit valor monetæ; sed vni monetæ alia successit.

Sexto, probatur ex Hispaniarũ vsu, in quarum nullo Regno, quod sciã, vlla est hodie moneta quæ ducatũ valeat, hoc est, 11. regales argẽteos in Castella, aut 40. rais in Lusitania,

tania, eo quòd aureus ducatus antiquus in Hispania creuerit quoad valorem, vt in materia de cambiis explanabitur: tamẽ debita antiqua tot, vel tot ducatorũ, siue sint census antiqui, aut quicunque alij annui reditus, siue quæcũque alia, soluuntur in valore antiquo ducatorũ quoad antiquũ valorẽ, cùm tamẽ hodie nullus nummus sit, qui cũ valorem habeat. Quò fit, vt in contractibus, & vniuersim in debitis persoluendis, solùm habeatur ratio valoris antiqui monetarũ, vt ad æqualitatẽ eius valoris debita persoluãtur, nõ verò numeri ipsarum monetarum atque incrementi, quod temporis successu quoad valorem habent. Eandem conclusionem confirmant quæ Molin. habet *disp.* 278.

Hoc eodẽ modo, si ex mutuo, atque ex quocunq; alio contractu, vel titulo debitus sit modius tritici. v. g. & postea mẽsuræ varietur, siue quoad decrementũ, siue quoad incremẽtũ, soluendus est modius tritici, eius quantitatis, cuius erat antequã mẽsuræ variarẽtur. Nau. & omnes: quoniam nec maior, nec minor quantitas erat, quæ ante eam varietatem debebatur, ea quæ solui debet; sic in Lusitania fuit obseruatum, legéque publica fuit sancitum à Sebastiano.

Num. 2. SECVNDA conclusio Molinæ. Esto in mutui contractu, aut in quouis alio exprimeretur, vt debitum in pecuniis certæ materiæ & figuræ solueretur, vt. v. g. mutuum in nummis eiusdẽ rationis cum eis qui dati sunt, redderetur, si crescerẽt, aut decrescerent quoad valorem, soluendus est valor antiquus in nummis illius rationis, nisi ex verbis contractus, aut dispositionis aliud intelligeretur, nẽpe in quocunque variationis euentu numerum illarum monetarum esse soluendum; & iuxta hanc posteriorum partem Molina intelligit Panorm. *n.* 15. *citato.* Couar. 9. *cit. n.* 5. Priorem verò partem probat, quia in mutuis, & aliis contractibus, & dispositionibus potissimùm habetur ratio valoris; appositio verò illa pecuniæ, vt pecunia talis qualitatis soluatur, fieri solet, ne in viliori moneta & quæ multùm oneret, soluatur debitũ. Sed certè posterior pars vera non est nisi existente æquali periculo ascẽsus, & descẽsus pecuniæ in valore, iuxta dicta dubio præcedẽti.

ADVERTE autem primò, licèt vsura non sit mutuò dare cum pacto, vt restituatur moneta eiusdem rationis, Vega *verbo vsura. casu.* 34. Mercado 4. *de contractib. c. de las species de prestamos. pag.* 87. Lopez *lib.* 1. *Instructor. negot. c.* 39. *con.* 5. cum Hostiens. *in Summ. tit. de vsuris. §. an aliquando. sub finem*, Nau. *c.* 17. *n.* 226, Graf. *p.* 1. *lib.* 2. *c.* 115. *n.* 11. *in fine.* tamen secus est, si sit diuersæ rationis, rarior ac melior in æstimatione hominum, vt mutuò dare æream cùm eius abundãtia est, ea lege, vt restituatur argentea, vel aurea, eo quòd grauamen illud iniustè vltra sortem apponatur, & ante exhibitionem teneretur mutuans obligationem mutuatario remittere; post solutionem verò teneretur tantùm restituere sumptus, aliáque damna, si quæ præterea pactus est mutuatarius; pro grauamine autem nihil est restituendum, quia potiùs habet rationẽ iniuriæ quàm dãni dati: ob solam autẽ iniuriam sine dãno dato, restitutio nõ debetur, vt agẽtes de restitutione diximus. Hoc dictum, quod est Molinæ, cõfirmat sentẽtiam Num. 3.

quã s.cõtra eundem tenuimus, pro grauamine obligationis ad remutuandum, &c. nihil esse ab vsurario restituendum. Quando verò gratis nobilior pecunia redderetur à mutuatario, nulla interueniret vsura.

SECVNDO obserua, si ex eo quòd debitor in mora sit soluendi, creditor detrimentum incurrit propter variationẽ pecuniæ, vel aliam similem causam teneri ad restitutionem, quia culpa eius datum est damnum. Pan. Bart. Couar. s. & alij communiter.

TERTIO obserua de monetis nostratibus quomodo in valore variatæ sint, agere Marianam *de ponderibus, & mensuris. c. 22.*

QVARTO obserua, si mutuans seruaturus erat pecunias in tempus maioris valoris, posse in pactũ deducere incrementum. Abul. Lop. Syl. Ange. Cald. s. Nauar. & alij.

QVINTO nota, Nauarrum *comm. citato* asserere, quòd licèt communis opinio relata in prima conclusione, in omnibus casibus defendi possit, tamen æquius videri, vt in tribus tãtùm intelligatur. Primus est, quando seruanda erat in tempus maioris valoris. Secundus, quando pactum fuit, vt tot & tales redderentur, siue pecuniæ crescerẽt, siue non. Tertius, quando ita repentè earum pretium creuit, vt eis vsus fuerit pretio aucto. Ad quod, inquit, nos mouet partim quod Bart. tenet *d. c. cùm quid. & commun.* partim quod adducit Molinæus *de vsur. q. 90. à num. 694.* partim æquitas magna, de qua scribit Baldus *Auth. ad hæc. q. 17. de vsur.* quam optimè interpretatur *n. 707.* Lopez ait; *extra hos tres casus, licèt vtraque opinio sit probabilis, æquior est opinio Soti.*

SEXTO obserua, de illa quæstione, an qui scit pecuniæ valorem de proximo esse minuendum, possit illam mutuò dare ignorantibus, dictum esse *tract. de emptione, & vend.* Vide etiam Abulens. *illa q. 220.* vbi putat esse vsuram, si in animo sit recipere postea quantùm modò valet. Sed credo vsuram non esse, quia non recipio plus quàm dedi. Et confirmatur: nam si emerem rem aliquam ex ea pecunia statim, vel postea tradendam, iuxta præsentem valorem, non esset vsura, secundùm eundem Abulens. ergo nec mutuò dare exigendo eundem valorem in pecunia; par enim ratio est.

SEPTIMO obserua, ex dictis colligi, non rectè Gabrielem 4. *d. 15. q. 11. art. 3. dub. 6.* resoluisse quæstionẽ illam, an habens pecuniam, cuius valorẽ timet lege minuendum, possit mutuò dare illam cum pacto, vt sibi reddatur in valore, quem nũc habet? In qua quæstione Angelus *vsura. 1. §. 76.* cum Alex. Comb. *in quodlib. q. de vsura.* tenet non esse vsuram, si mutuans possit ante diminutionem valoris pecuniæ emere ex ea aliquid æquiualens: tunc enim ratione lucri cessantis, vel damni emergentis possit exigere, vt valor æqualis sibi reddatur. Angelus autem refert alios dicentes etiam in hoc euentu esse vsuram, ideo tutius esse non dare mutuò, sed emere ex ea aliquid æquiualens. Sed ex dictis patet, nõ solùm quando posset & empturus esset ex ea aliquid æquiualens, licitè eam eum eo pacto mutuò dare, ratione lucri cessantis, & damni emergentis; sed etiam nullo pacto adhibito, quia semper tenetur mutuatarius reddere æquale in valore.

OCTA

Octavo obserua, prædictis consonare Sa *verb. debitum.* nam *num.* 1. ait, *debitum soluendum æstimatione monetæ tempore contractus. Num.* autem 2. *qui debet monetam certi metalli, in ea soluat, vel eius æstimationem in tempore solutioni præfixo* : quamuis hæc vltima pars aduersetur secundæ conclusioni. *Num.* autem 3. ait. *si debita pecunia mutata est materia, vel pondus, soluenda est æstimatio temporis contractus : si verò solum pretium est mutatum ante moram, prodest id & nocet creditori, nisi aliud sit coniunctũ; sed post moram soluenda est æstimatio temporis, quo solui debuit. Quidam tamen dicunt soluendam maximo pretio quod valuit post moram.* Hæc Sa.

DVBIVM XXVI.

An vsura sit, ministros Regis aliquid recipere, vt expectent debitores, vel ante tempus creditoribus soluant?

SVMMARIVM.

1 *Sex Molinæ conclusionibus quæstioni respondetur n. 2.3.4.5.6.*

Num. 1. Recte Mol. *disp.* 313. his cõclusionibus respõdet. Prima, vsura est pro expectatione debitorum aliquid exigere, quia expectatio est mutuum virtuale, quod etiam cedere solet in detrimentum creditorum Regis, quibus debita non soluuntur, ideo tenentur Regis ministri illis damna compensare quæ ea de causa incurrunt.

Secunda, exigere aliquid à creditoribus Regis ob anticipatam solutionem, vsura est cum onere acceptum restituendi, vt ait Nauarr. *cap.* 17. *n.* 245. & alij communiter, siue accipiatur remissio partis debiti, siue quidpiam aliud, quia solutio anticipata virtuale mutuum est. Num. 2.

Tertia, interdum tales ministri ne retardent solutionem eam debitam, aut vt in solutione hos creditores præferant aliis, partem debiti, aut aliquid aliud accipiunt, & in vtroque iniustitiam committũt, cum onere restituendi acceptum. Nec enim in potestate eorum est solutionem retardare, si habent bona Regis vnde soluant: aut per ipsos stat quominùs ea habeant, neque iustus titulus vt aliquid accipiant, est, ne iniustè solutionem retardent. Item, si non sint bona vnde omnibus statim soluatur, iniustitia est efficere venale quem cui debeant præponere in solutione, neque ad id ius habent, cedítque in detrimentum publicum, atque in grauamen, & præiudicium aliorum, quibus non condonatur tantundem, aut postponuntur aliis. Sicut autem Rex ipse nõ potest ea de causa accipere remissionem partis debiti, tenetúrque id restituere, si ea de causa aliquid accipiat, ita ij qui vice Regis soluunt. Quando ergo non sunt bona sufficientia, vt omnibus statim soluatur, præferendi qui ius prælationis habent propter hypothecam, vel quauis alia ratione. Quòd si nullum ius prælationis habent, diuidantur bona proportione quadam inter creditores, fiátque ita omnibus solutio per partes, vt nullus grauetur. Hæc Molin. Quibus consonãt, quæ Doctores Num. 3.

com

communiter dicunt disputantes de ordine in restitutione seruanda, quibuscum nonnulla dicemus agentes de vsurarum restitutione.

Num. 4. QVARTA Molinæ conclusio est. Solent præterea ij ministri conuenire cum tertio, vt emat eiusmodi debita pecunia statim numerata à creditoribus Regis minori pretio quàm sit id quod eis debetur, obtendentes id licitè fieri posse, eo quòd debita illa minùs valeant creditoribus ipsis propter difficultatem, & molestiā ea recuperandi, & quoniam si alius mercator eodem pretio illa emeret, non condemnaretur iniustitia, eo quòd spectatis circumstantiis debiti illius comparatione creditoris non plus valeat, & cùm tertius hic sciat continuò sibi esse soluenda debita, eo quòd ministri Regis eligere soleant cui primò soluant, emit ea; quandoque pecunia ipsa Regis soluitur, quod postea illi incremētum, ministro Regis cum eodem ministro iuxta pactum inter ipsos initum, diuidendam. Nullus autem sāę mentis dubitare potest hanc esse iniustitiam cum obligatione restituēdi creditoribus Regis, neque vllum ius habere ministros publicos, aut eiusmodi intermedios ad ea retinenda.

Num. 5. QVINTA conclusio. Solent ij ministri habere occupatam Regis pecuniam in suis negotiationibus, eáque de causa differre solutiones, quod etiā in causa esse solet, vt creditores ea debita longè minori pretio aliis vendāt, vt pecunia sua fruātur, quæ, & alia similia damna ministri restituere tenentur; quin & Regi restituere debent damna quæ patitur, dum, quia solutiones nō fiūt tempore congruo, cariùs ei omnia venduntur, & locantur.

SEXTA conclusio. Conducūt mercatores à Rege partem commercij nauium Indicarum, ea tamen lege, vt in partem pretij accipiant debita, quæ Rex ipse aliis debet, tūc verò cùm multa à Rege debeantur, neque omnibus tempore constituto solui possit, emunt à multis eiusmodi debita multò minoris, & sic soluente Rege debita integra, lucrantur ipsi partem magnam eiusmodi debitorum, quod in causa est, vt multi nobiles in paupertatem ea via redigātur. Item ij mercatores ne retardent solutionem debitorū, quæ Rex præcipit ab eis solui, de reliquo pretio Regi debito accipere solent condonationē partis alicuius: hæc autem omnia iniquissima sunt. Hæ conclusiones Mol. quæ fusiùs ab eo tractātur, valdè notandæ sunt. Num. 6.

DVBIVM XXVII.

An debita in futurum soluenda, quæ pagas acerbas vocant, minori pretio anticipato emere, vsura, vel iniustitia sit?

SVMMARIVM.

1 *Explicatur quæstionis titulus.*
2 *Quid in primo euentu sentiat Nauarrus.*
3 *Secluso lucro cessante, aut damno emergente, ex anticipata solutione debitorem huiusmodi debita emere minori pretio anticipato, vsura est.*
4 *Explicatur conclusio, & quæsito respondetur.*

5 Quid

5 *Quid in secundo euentu sentiat Caiet.*
6 *Quando ex anticipata solutione nullum lucrum ementi cessat, vel damnum emergit, debitúmque est liquidũ, & absque periculo, vsurarium est illud minoris emere, etiamsi emptor sit quidam tertius, non ipse debitor.*
7 *Quando debita non sunt liquida, vel periculum est ea non recuperãdi sine labore, & expensis, vel aliis de causis, licitè potest tertius ea emere minori pretio anticipato.*
8 *Duo notatu digna.*
9 *Ad argumẽta secundi casus respõdetur.*
10 *Ad argumenta primi respondetur.*

Num. 1. EBITA ista seu iura ad illa dupliciter emi possũt. Primò, ab ipso debitore. Secundò, à quodã tertio.

Num. 2. IN primo euentu Nauarr. *c.* 17. *n.* 231. & 232. (vt intelligitur à Mol. Arag. Lopez, Cor. Sal. Læsio, Rebello, & aliis nonnullis) ait, prædicta debita non solùm à tertio, sed etiam ab ipso debitore iustè emi posse minori pretio anticipato, esto nullum cesset lucrum, vel damnum emergat emptori ex anticipata solutione, & esto debitum certum sit moraliter, certóque soluendum suo tempore absque expensis creditorum. Sed mihi videtur Nauarr. tantùm docere, id esse licitum quando damnum emergit, vel lucrum cessat, aut debita non sunt liquida, vel timentur expensæ, labores, & pericula in eis recuperandis: expressè enim ait ob anticipatam solutionem ea debita minoris emere, vsurã esse, secus ob prędictas causas. Hãc tamẽ Nauarri sententiam quibusdam quorũ nomina supprimit, tribuit Ban. ȷ. eandémque Armilla *vsura.* 1. *n.* 33. 50. & 51. & Ioan. de Ripa tribuit Lopez 2. *p. Instructorij conscientiæ. c.* 57. & 58. quanuis Armil. *ibi.* §. 13. docuisset, vsuram esse, debitorem ea debita minoris emere ob anticipatam solutionẽ, secus ratione damni emergẽtis, vel lucri cessantis.

CVIVSCVMQVE autẽ hæc sit sẽtẽtia, suadetur primò; nam in eo cõtractu nõ interuenit mutuũ, sed emptio iuris ad rẽ in futurũ soluendã, quod ius minùs valet, quàm res ipsa, nam minus est habere actionem quàm rẽ. *l. minus. ff. de reg. iuris.* cũ aliis quæ cõgerit. Dec. *reg. qua actionem. ff. eodem tit.* ergo iustè tale ius minoris emitur, ita vt 100. in futurum soluenda iustè pro 90. nunc datis emantur. Cõfirmatur, quia ius quod vno anno est inutile, minùs valet, quàm si esset statim vtile.

SECVNDO, tertius aliquis posset illa debita minoris emere à creditore. ergo & ipse debitor.

SENTENTIAM Nauar. singularẽ, & omnino improbabilẽ censet Mol. *disp.* 361. contra illámque statuit hãc cõclusionẽ: secluso lucro cessãte, aut damno emergẽte ex anticipata solutione debitorem huiusmodi debita emere minori pretio anticipato, vsura, & iniustitia est, licèt verisimile sit creditorẽ difficilè, at cum labore, molestiis, ac expẽsis recuperaturum illa. Ait, secluso damno emergẽte, & lucro cessante, quoniam esto debitũ contractum esset ex mutuo, ac beneficio creditoris, non tenetur debiti solutionem anticipare, quòd si illam anticipet, poterit pro lucro cessante, vel damno emergente iustũ pretiũ exigere, vt docẽt omnes. Conclus. autẽ probat Mol. quia debitor ipse tenetur ex iustitia integrè Num. 3.

Ioan. de Salas. Ff de

debitum soluere, amouendo omnem nequitiam, totúmque quod in se est faciendo. Si autem faciendo totum quod in se est, non possit plenè debitum soluere, tenetur soluere totum quod potest, manétque obligatus ad soluendum reliquum cùm primùm possit. Quò fit, vt quicquid anticipata solutione dederit, si minus sit, quàm debitum integrũ, adhuc plus valeat ius creditoris, atque adeò à debitore iusto pretio minoris non ematur; & cùm anticipata solutio mutuum virtuale sit, consequens est, vt si propter illam in minori quantitate factam integrum debitum nõ ex liberalitate, sed ex pacto remittatur, lucrum ex mutuo, vsuráque palliata sit. Atque in hoc conueniunt Doctores communiter. Caiet. *verb. vsura.c. 2.casu 3.* & Armil. *illo n. 13.* Sot. *6.iustitia.q.4.art.1. §. de materia 3. argumenti.* Val. *disp. 5. q. 20. puncto 2. conclus.5.* Arag. *q.77.art.4.§.adhuc circa medium.* Bannez *eodem art.dub.5.* Salon *q.78.art.2.contr.17.* Lopez *s.* Corona *c.8.q.7.* Cor. *q.231.§.hic etiam.* Medin. *q.38.de restitut.dub.vlt.* Grafis *1.p.lib.2. c.112.n.28.& sequentibus.* Adrian. *in 4.* agens de instit. vsuræ. *§.occurrit insuper dubium.fol.53.* D.Thom. *opuscul.73. de vsuris.p.1.c. 8.* Anton. Angel. Sylu. Cõrrad. Angles, & alij referẽdi. Imò ipse Nauarr. *consi.11.de vsuris.n.8.§.7.* definire non audet, quod circa hoc *in Summ.* docuerat; quem hac in parte sequutus est Toletus *lib.5.c. 31.in fin.* dicens; *mihi videtur dicendum cum Nauarro c.17.n.231. quòd si ratione tẽporis d sibi remitti petit, vsura est: si verò ratione periculi, & absentiæ pecuniæ, quia verè pecunia præsens magis valet, quàm absens, non est vsura, cùm vnus alius possit emere illa 100. pro 80. vel 90. Cùm igitur nulla fraus intercedat, neque temporis ratione id exigatur, non est vsura.* Hæc Toletus. Idem docet Sa *verb. debitum. n. 20.* dicens; *pro debito à te postea soluendo potes nunc minùs soluere, sic volente creditore. Est enim id velle emere rem futuram, quæ minùs valet, quàm si præsens esset. ita Nauarr. Sed quidam alij negant licere. Mihi non videtur illicitum, si quis aliquod à creditore emat debitum post annum soluendum minori pretio, neque apparet cur non liceat idem debitori facere: quamquam certè aliquid videtur interesse, vt mirum non sit quibusdam improbatum: ego faciendum non probarim, factum non improbauerim.* Hæc Sa.

CONCLVSIO tamen proculdubio tenenda est, quæ intelligitur, Num.4. si debitum in futurum soluendum est liquidum: si enim non fuerit liquidum, sed incertum, rectè Sot. Lopez, Antonin. Coron. Cord. Caiet. & Nauarr. docent, posse minoris emi anticipata solutione; adde, imò etiã credita pecunia, quia debitũ incertum minùs valet, quàm certum. Cõcedunt etiam D.Thom. Grafis, Mol. & alij, si creditor ex eo quòd pars debiti ante tempus præscriptum illi soluatur gratis, & sine vllo pacto velit aliam partem remittere, non esse vsuram à debitore acceptari eã remissionem: nam quando gratis datur, licitè auctirium recipitur.

SED quid si quis antequam commodè possit, ac proinde nec teneatur, soluat partem debiti, eritne vsura exigere remissionem alterius partis à creditore? Respondetur affirmatiuè, quia solutio anticipata mutuũ virtuale est: ergo vsura est pro ea aliquid vltra sortem recipere, quanuis si soluat cùm commodè non poterat, hoc ferè nunquam fiet sine

damno

damno emergẽte, vel lucro cessante, labore, aut molestia, pro quibus licitũ erit vltra sortem remissionẽ partis debiti exigere.

In secundo autem casu Caiet. *verb. vsura. c. vlt.* affirmat, quando tertius quidam debitum emit minori pretio anticipato, esto ementi nullũ lucrum cesset, vel damnum emergat ex anticipata solutione, & esto debitum sit liquidum, & tale quod absque expensis, & labore, moraliter loquendo, suo tempore recuperabitur, contractum esse licitum quia creditor tunc non vendit quod sibi debetur, sed ius ad illud, vt constat, qui eo contractu inito non habet ius ad debitum; illud enim pro pretio concessit emptori, pro quo pretio ad nihil se obligauit; vnde si debitor vel ob inopiam, vel alia ratione debitum non soluat, ad nihil tenetur creditor, licitéque retinere potest pretium quod pro iure in emptorem trãslato accepit. Est ergo iste contractus emptionis, & venditionis, non mutui. ergo in eo nulla interuenit vsura. Dices illum contractum esse mutuũ virtuale, ac proinde in eo reperiri vsuram, cùm in eo propter anticipatam solutionẽ auctirium recipiatur. Contrà arguit Caiet. quia in mutuo etiam virtuali mutuatarius manet ad aliquid obligatus; hîc autẽ creditor ad nihil manet obligatus: ergo non est mutuatarius, nec alter cum illo contrahens, est mutuans, ac proinde vsuram non committit. Si dicas saltem esse iniustum propter inæqualitatem pretij, cõtrà arguit Caiet. quia ius quod vẽditur, minùs valet quàm res ad quã est ius: ergo nulla inæqualitas, vel iniustitia est, si minoris ematur. Minor probatur primò, quia ius illud sterile est vsque ad tẽpus solutionis debiti; terra autẽ per aliquot annos sterilis, vel mihi non tradenda, minùs valet, quàm si statim esset fructifera, & tradenda. ergo. Secundò, quia iustum pretium illius iuris est, quod pro eo communiter inuenitur si vẽditioni exponatur: si autem ius illud vẽditioni exponeretur, nemo daret aliquid æquale debito; ergo tale ius minùs valet. Tertiò, quia sicut fructus quo plus à tẽpore perceptionis distãt, minùs valẽt, viliúsq; emuntur; ita eiusmodi solutiones acerbæ, & virides, seu iura ad illas, dũ longiùs distãt à tẽpore pro quo debẽtur, minùs valẽt, & viliùs vẽduntur, quàm præterito iã tẽpore solutionis. Pro hac opinione faciũt, quæ pro prima opinione cas' præcedẽtis allata sũt; & Innoc. ac Pan. *c. ex parte. de alienatione mutãdi iudicij causa facta.* vbi docẽt, actionẽ minùs valere etiã deductis expẽsis, & laboribus subeũdis in debiti recuperatione, quàm rẽ ipsã. Sed ipsi se exponũt dicẽtes, id esse propter periculũ, seu dubiũ de euẽtu litis. Sic etiã intelligo Ioannẽ de Ripa, & Innoc. *c. in ciuitate. de vsuris.* & Rosell apud Syluest. ꝟ. dicẽtes, licitũ esse eiusmodi debita minori pretio anticipato emere, scilicet ratione periculi, laboris, aut expẽsarum. Hanc tamẽ opinionẽ expressè tenet Sa *verb. debitũ. n.* 20. aliàs 21. vbi adducitur Boninsig. *tit. de empt. & vend.* dicẽs esse probabilẽ. Aliqui, vt Mol. Lop. Conrr. Arag Sal. Val. & Philiarius putãt esse opinionẽ Nauarri: sed falsò, vt in præcedẽti casu notauimus.

Sit tamẽ secũda cõclusio: quãdo ex anticipata solutione nullũ lucrũ Num. 6.

ementi cessat, vel damnum emergit, debitúmque est liquidum, & absque periculo, labore, & expensis, moraliter loquendo, integrum suo tempore soluendum, vsurarium est, illud minoris emere, etiamsi emptor non sit ipse debitor, sed quidam tertius. Ita Conrrad. *de contract. q. 67. & duabus sequentibus.* Lopez *illo cap.* 58. Armil. *illo* §. 33. Sot. Val. Med. Mol. Corad. Arag. Bannez, & Corona s̃. Læsius, Rebellus, & alij citati *dubio 39. de emptione, & vend.* Anton. *2. p. tit. 1. cap.* 8. §. 3. & 4. Angles *q. de vsura ratione emptionis. art. 1. difficult.* 4. Grafis s̃. *n. 31. & sequentib.* Salon s̃. Maior 4. *d. 15. q. 40. arg. 7.* Gabr. *q. 11. art. 3. dub.* 4. Angel. *vsura. 1. n. 63. & 64.* Syluest. *vsura. 2. quæst.* 14. Tabien. *vsura 5. n. 9. & 10.* Philiarius *2. p. Sum. lib. 5. cap.* 13. citans Astensem. Idem tenet Ioannes de Anania *additionibus ad Speculatorem*, vt citant Salon, & Angel. Idem sentit Dec. *cap. in ciuitate. & c. nauiganti. de vsuris.* & clariùs Bart. *l. per diuersas. C. mandati.* & Bald. *l. 2. C. ne lite pendente.* qui docét tantùm valere actionem ad rem aliquam, quantùm res ipsa valet deductis laboribus & expensis. Adde cum Molin. & periculo non recuperandi debitum integrum.

PROBATVR primò; nam perinde est quod recipiens 90. maneat obligatus ad reddẽdũ 100. & quòd alium substituat todidem 100. redditurum; sed in primo casu esset vsura: ergo & in secundo, de quo est præsens quæstio. Confirmatur efficaciter; nam si mutuatarius recipiens 900. nollet se obligare, sed substituere aliũ, veluti spõsorẽ, & fideiussorẽ, qui se obligaret pro 100. mutuans esset vsurariu: sed hoc contingit in nostro casu: ergo. Si dicas nõ esse simile quãdo substitutus est debitor, & quando nõ est debitor, sed alius. Contrà, quia hoc prorsus nihil refert, quòd substituatur debitor, vel non debitor. Ergo si esset vsura substituendo nõ debitorẽ, etiã erit vsura substituẽdo debitorẽ.

SECVNDO, quia seclusa rei mutatione, omnique damno emergente, & lucro cessante, & quocumque alio grauamine, propterea solũ quòd res siue pecunia præsenti tẽpore sit vtilis, nõ valet plus quam pecunia futura vtilis in alio tẽpore: vtilitas .n. pecuniæ in vno tẽpore per vtilitatẽ eius in alio tẽpore sufficiẽter cõpensatur. Ergo obligatio soluẽdi 100. siue ipsa 100. postea soluẽda (moraliter .n. loquendo pro eodem computantur ista duo) secluso periculo, &c. tãtùm valẽt quantũ 100. præsẽtia, & ita nõ possũt iustè emi pro 90. præsẽtibus.

TERTIO, si ius illud minoris valeret, nulla esset vsura, vel iniquitas in mutuo exigere aliquid vltra sortẽ, quia 90. in præsenti quæ mutuans dat, tantùm valent quantùm 100. postea soluenda à mutuatario. Confirmatur primò, quia in mutuo est æqualitas si pro 100. quæ mutuatarius recipit, teneatur soluere alia 100. Ergo erit inæqualitas si aliquis dans 90. de præsenti, sit postea recepturus 100. vt in casu nostro: nec valet dicere, in nostro casu nõ emi 100. sed ius ad illa, quod debilitatum est per hoc quòd mutuans se obligauit non petere illa 100. vsque ad tempus statutũ; & ideo pro 90. emi posse, quia pari ratione possemus dicere mutuãtem posse à principio auctiriũ exigere pro obligatione, quã in se suscepit nõ petẽdi mutuũ vsque ad certũ tempus.

CONFIRMATVR secundò, quia ius ad recuperandũ illa 100. secundùm se toto illo tẽpore expectationis inutile potiùs est: ergo totus eius

valor

valor desumitur ex illis 100. postea soluendis. Ergo nec plus, nec minùs valet quã 100. nisi esset periculũ recuperandi, & alia damna: ac proinde iniustè emitur minori pretio anticipato.

QVARTO, si ius ad 100. post annũ recipienda nõ valeret modò 100. vt ait Caiet. sequerentur multa absurda. Primum, me absque vsura, & iniustitia posse mutuum petenti dicere, nolo mutuò dare, sed pro 90. de præsẽti emã à te obligationẽ, qua tenearis soluere mihi 100. post annũ. Secundũ, eũ qui mutuò accipit 100. iniustè agere si se obliget ad 100. soluenda, quia 100. de præsenti plus valẽt, quàm 100. postea soluẽda. Tertium, licitũ per se esse vendere cariùs credito, quàm numerata pecunia, quia minùs valet obligatio ad soluẽdũ postea 100. quàm 100. de præsenti accipere. Ergo quod iustè venditur pro 90. de præsenti, iustè venderetur pro obligatione ad 100. in futurum: similíque ratione probaretur licitũ esse minoris emere numerata pecunia, quã credita. Quartũ, ipsũ debitorem posse minori pretio anticipato emere debitũ à suo creditore, quia tantùm valẽt 90. quæ dat de præsenti, quantùm valet ius ad 100. quod creditor habet in ipsũ. Cõsequens est cõtra ipsũ Caiet. & alios citatos cõclusione prima, Tab. & Philiariũ cõclusione secunda. Quintũ, mutuatarium posse lucrari cũ mutuante, scilicet redimendo ab eo suã obligationẽ minori pretio anticipato. Sextũ, mutuantẽ, vel aliũ creditorẽ nõ posse licitè ante tẽpus solutioni præfixum recipere à debitore integrũ debitũ, nisi titulo donationis admixto, quia minùs valet ius creditoris ad 100. postea recipienda, quàm 100. de præsẽti. Ideo si nõ misceatur donatio, cõtractus erit inæqualis, & iniust'. Septimum, duos socios posse licitè ditari ex alienis per emptionem solutionis acerbæ. Verbi gratiâ, sint Ioannes & Paulus socij, & Paulus emat ab alio tertio merces iusto quidẽ pretio, expectata tamen vsque ad annũ solutione; tunc accedat Ioannes, & emat minoris solutionem ab illo tertio, & rursus ipse Ioãnes emat ab eodẽ tertio alias merces expectata solutione ad annum, quam Paulus minoris emat, & ita poterunt tertium expilare, & ditari.

PROPTER hæc existimo cũ Bannez opinionẽ Caiet. esse improbabilem, quãuis Boninf. & Philiar. s̄ & vt ait, Ban. aliis Theologis doctissimis visa sit probabilis, imò eã tenuerit Sa *ver. debitum. n. 20. & 26.* & à fortiori eam concedere debuerit Tol. s̄. cùm admittat ipsummet debitorem posse huiusmodi debita minori pretio anticipato emere; de quo idem Nauarr. sentire multi putãt. Cor. etiã s̄. opinionẽ Caiet. probabilem censere videtur, vt & Pen. apud Lopez & Salonem. Imò Salõ ait esse probabilem, si iuxta Arist. 1. Top. & Dialect. id probabile dicatur, quod videtur omnibus, pluribus, vel sapientibus: cùm ea opinio sit Caiet. Nauarri, aliorúmque virorum magni nominis & eruditionis. Sed statim Salon ait nõ esse securã, & Pen. & Sa dicũt ante factũ esse improbandũ illũ contractum. Sed certè si opinio Caiet. est probabilis, etiã ante factum approbari posset contractus ille, licèt non consulendus, cùm opposita opinio securior sit. Bene autem notat Bannez, si quis bona fide secutus sententiã Caiet. emit solutionẽ acerbam minori pretio anticipato,

neque peccasse, neque teneri ad restitutionem, scilicet si adhuc bonam fidem retinet. Sed posse Confessarium prudentem dissimulare factum præteritum, admoneréque illum ne de cætero id faciat, alioquin quærat alium Confessarium, nisi fortè ipse sit proprius Parochus, in quem pœnitens ius habeat, vt eius confessionem audiat. In quo euentu Confessarius tenebitur illum absoluere, quia sequitur opinionem sibi meritò probabilem: nam non tenetur credere Confessario, potiùs quàm auctoribus illius opinionis, nisi vim rationum quibus improbabilis redditur, percipiat. Ratio horum est, quia in dubiis melior est conditio possidentis: ego ipse pœnitens quandiu rationabiliter dubitat de iniustitia contractus, non tenetur restituere, & quicumque Confessarius audita eius confessione tenetur illum absoluere, etiamsi restituere nolit. Parochus autem insuper tenetur eius confessionem audire.

Ex dictis patet, falsò Philiarium ſ. docuisse, si quis ex sibi vendito credita pecunia summo pretio debitor existat, posse cum creditore conuenire, vt si pecuniam ante tempus præfixum velit, pretium rigorosum reducat ad pium: nam iste ob anticipatam solutionem, quæ est virtuale mutuum, exigit aliquid vltra sortem, scilicet remissionem partis debiti: ergo vsuram committit.

Num. 7. Tetia conclusio: quando debita non sunt liquida, vel periculum est ea non recuperandi, saltem integrè, sine labore, & expensis, vel ex anticipata solutione, lucrum cessat, aut damnum emergit, licitè potest ea tertius minori pretio anticipato emere. In hac omnes conueniunt, quia ex qualibet prædictarum caussarum licitum est emptori pretium minuere. De quo latè Grafis ſ. *à n.* 24. Rectéque Molin. addit, etiam debita matura, quorum terminus solutioni præfixus, iam est præsens, vel præteriit, sed nondum soluta sunt, posse à tertio dictis de causis minoris emi.

Dvo tamen notat Mol. quæ difficultatem habent: primum est, si creditori parum valeat debitum, quia modica ipsi spes est illud recuperandi, & aliquis sua industria, & fauore, quem apud debitorem, vel eius ministros habet, sperat se facilè illud recuperaturum; tum si propter illud debitum creditori det quantùm re ipsa eidem creditori valet, contractum esse iustum, sine vllo restituendi onere; licèt emptor facilè totum debitum recuperet, magnúmque commodum reportet. Ratio est, quoniam pretium iustum rei emptæ non est quantum illa valet emptori, præsertim ob suam industriam, aut fauorem apud aliquem, sed quantùm res ipsa valet in se, aut ipsi venditori. Num. 8.

Ego verò existimo in hoc euentu non posse debitum minoris emi. Probatur primò, quia licèt esset creditori dubium, & incertum ipsum debitum, si tamen ementi esset liquidum, & certum, non posset minoris emi. Ergo nec si emptori est facile & sine periculo, aut expensis recuperabile, non autem ipsi creditori: par enim ratio esse videtur.

Secvndo, quia debitum cum labore, & expensis recuperabile non minùs valet secundùm se, quàm si esset recuperandum sine labore, & expensis, vt optimè docet Val. *disput.* 5. *quæst.*

quæst.20.*p*.2.*conclus*.4. cuius verba retulimus dubio 22. licèt ratione damni emergentis minùs valeat recuperaturo ipsum Ergo nullus poterit illud minoris emere nisi ratione damni emergentis, vel periculi. Hæc autem non concurrunt in nostro casu. ergo.

SECVNDVM, quod Molin. notat, est, dixisse se *disp*.313. eos quibus incumbit soluere debita Regis, aut cuiusuis alterius, esto penes ipsos sit soluere vni potiùs, quàm alteri, quando omnibus solui non potest, nihil posse accipere, vt hunc potiùs, quàm illum eligant, neque posse per se, aut per interpositam personam emere minori pretio debita, quæ Regis loco soluere debet, quàm sit id quod debetur, sicut neque Rex ipse potest id efficere, vt in primo casu huius dubij dictum est. Sed prima pars huius annotationis videtur cōtra dicta ab eodem Molin. *disput. illa* 313. in ea enim docuit, quando non sunt bona, quibus omnibus solutio fiat, præferēdos esse eos qui ius prælationis habent; si verò nullus ius prælationis habeat, diuidenda omnibus bona pro rata. Ergo nullus est euentus in quo penes ministros Regis sit vnum creditorem alteri in solutione præferre.

RESPONDETVR tamen, quando dilatio solutionis nulli creditorum nociua est, penes ministros esse vnū alteri præferre, si alter ius prælationis non habet; & sic intellige quod hîc dicit Molin. Quando verò dilatio est nociua vni, & non alteri, is cui nociua est, præferri debet: quādo verò vtrique nociua est, diuidenda sunt bona pro rata inter illos: & sic intelligitur Molin. *illa disp*. 313.

AD argumentum Caiet. respondet Mol. in eo contractu non solùm vendi ius ad debitum alterius; sed simul etiam debitum ipsum, ita tamen, vt periculo stet ementis, vt qui vendit iactum retis, vendere etiam dicitur pisces quos ceperit, ita vt commodo, aut periculo stent ementis, & ideo contractum esse iniustum, maximè cùm ius ad 100. non minùs valeat quàm 100. quando nullum est periculum, nullæque expensæ, aut labores faciendi in recuperatione debiti. Addit Mol. esse vsurarium, quia quanuis solùm sit formaliter emptio, & venditio, virtualiter tamen est mutuum cum obligatione ad aliquid vltra sortem recipiendum pro pretio anticipato, & ad mutuum virtuale satis est, eum qui vicem mutuatarij subiit, nempe creditorem, teneri ad aliquid in futurum per se, vel per quendam alium, scilicet debitorem, quem loco sui constituit. Eodem modo communiter alij respondent. Ad primam autem rationem, qua Caiet. probat ius ad 100. postea soluenda minùs valere quàm 100. de præsenti, respondetur, terram esse ex se fructiferam, ideo valorem illius ex fructu quem ferre posset, æstimari. Aut verò ad pecuniam tantùm esse fructiferam ratione ipsis pecuniæ; ideo eundem valorem habere, quem ipsa pecunia reddenda; & quia pecunia reddenda non minùs valet in se, quàm si esset præsens, ideo ius ad illam non potest minoris emi, nisi ratione damni emergentis, vel lucri cessantis, ad quæ reducitur periculum sortis, laboris, & expensarum. Ideo autem, per se loquendo, non plus valet pecunia præsens, quàm futura, Num.9.

futura,quia vno vſu conſumitur,ſeu diſtr.hitur; vnde vtilitas præſentis pecuniæ,per ſe loquendo, vtilitate futura ſufficienter compenſatur. At verò terræ vſus ipſa manēte poteſt eſſe multiplex, & diuturnus, ideo quæ pluribus annis poſſideri,& fructum ferre poteſt, pluris emi debet, quàm quæ non ſtatim tradenda, vel fructum latura eſt,& ſimiliter ſi emptor non eſſet percepturus aliquo tempore fructus eius propter pactū initum cum venditore,minoris terra vendenda illi eſſet.

Ad ſecundam rationem reſpondetur,ius ad pecuniam futurā apud homines doctos, & prudentes non minùs æſtimari,quàm pecuniam ipſam,per ſe loquendo,& quando nullum eſt periculum in eius recuperatione,&c.ſecus per accidens ratione periculi,&c. & quia frequenter aliquod onus reperitur,vel homines nihil poſſunt lucrari ex iuſta emptione taliū iurium,& obligationum, ideo rarò emūtur æquali ſumma, niſi ex charitate,vel amicitia, ſicut iuſtum mutuū rarò ſine charitate, vel amicitia eſt.

Ad tertiā probationē reſpōdetur cū Mol. idcirco fructus plus valere dū sūt maturi, quàm dū sūt virides, quoniā effectus ſunt meliores;pecunia autē ſiue ad longius, ſiue ad breuius tēpus debeatur, non fit melior in ſe,ac proinde nec habet maiorem valorē.Addit Mol.fruct⁹ virides minùs valere ob pericula,quibus vſque ad maturitatem ſubiacent, & ob laborem,& expenſas circa eos faciendas;quòd ſi ſimilibus periculis debitū ſubiaceat,inde etiā eius valorem decreſcere.Similem ſolutionem habet Salon,& alij.

Ad argumenta propoſita pro prima opinione primi caſus.Ad primū, communiter minùs valere actionē, quàm rem,quia communiter eſt periculū nō recuperādi debitū,ſaltē integrè,ac ſine labore, & expenſis. Ad cōfirmationem reſpōdetur,ius quod vno anno eſt inutile, minùs valere non ſecundùm ſe, ſed negotiaturo per pecuniā,ſicut ipſa pecunia, quādo eſt præſens plus valet negotiaturo per illā,quàm ſi eſſet abſēs: tunc enim nō poſſet per illā negotiari:ſicut autē ipſa pecunia præſens per ſe nō plus valet,quàm abſēs,ita neque ipſum ius ad pecuniā,ideóque per ſe loquēdo,nō poteſt minoris emi. Num.10.

Ad ſecundū, negatur antecedēs, quādo debitū eſt liquidū, integrum, certū,& ſine labore,& expēſis recuperādū;quādo autē nō poſſet ſic recuperari, negāda eſt cōſequentia, quia debitor tenetur integrū debitū ſoluere ſine expenſis, & labore creditoris, & ideo nihil de pretio debet detrahere propter expenſas,& labores quos creditor ſubire timet. Tertius autem poteſt à creditore tale debitū minoris emere,quia nō tenetur gratis exponere ſe labori, & expenſis faciendis in recuperatione debiti, ideóque hac ratione poteſt aliquid de pretio detrahere.

Sed adhuc obiicies,quia plus ſoluit,qui ante tempus ſoluit.*c.vnico. de plus petitionib.* ergo plus valent 100. de præſenti,quàm in futurū ſoluēda.

Respondent Syluest.Angel.Sal. S.Grafis *c.citato.n.*28. intelligi de eo qui ſoluit cū damno emergente, vel lucro ceſſante, vt cōmuniter cōtingit.Sed meliùs reſpōdetur,in eo textu id nō haberi, ſed cùm ante tēpus petit,licèt nō petat plus quātùm ad

rem,

rem,petere plus quantùm ad tẽpus.

Ex dictis patet falsò Armil. *verb. vsur.a.n.*50.docuisse,nõ solùm ratione periculi in recuperatione debiti,sed propter solam eius acerbitatem, & quia plus valet pecunia præsens, quàm futura,posse non solũ à tertio, sed etiã ab ipso debitore acerbã solutionem minori pretio anticipato, emi.

DVBIVM XXVIII.

An vsura sit, creditorem accipere fructus pignoris fructiferi ipsis in sortem non computatis?

SVMMARIVM.

1 *Explicatur titulus.*
2 *Creditor fructus pignoris vltra sortem accipiens,& non aliqua iusta de causa,vsuram committit.*
3 *Certũ est expensas integrè deduci debere.*
4 *Ex dictis aliqua colliguntur.*
5 *Omnia hæc de vero pignore intelligenda esse.*
6 *Aliqua obseruanda sunt.*
7 *An pro labore custodiendi pignus possit aliquid vltra sortem recipi.*
8 *Alia aduertenda.*

Num. 1. PIGNVS propriè non dicitur de immobilibus,sed de hypotheca.§.*interpignus.Instit.de actionibus,& obligat.l. plebs.* §.*pignus.ff.de verbor.signifi.*latè tamen dicitur etiam de immobilibus: & ita sumitur in præsenti,quia quantùm ad actionem eadem est ratio. Hoc supposito.

Num. 2. AD quæstionem respondetur,creditorem teneri fructus pignoris in sortem computare, aut eos debitori reddere deductis expensis quas in illis colligendis fecerit:quòd si vltra sortẽ illos accipiat;& nõ ratione lucri cessantis,aut damni emergentis, neque ex libera debitoris donatione,neque in pœnam instam, neque aliqua alia iusta de causa,vsurã committit, apertam quidem in mutuo formali,palliatam verò in virtuali, quale est expectare solutionẽ debiti.

PROBATVR primò ex *c.1.& 2.& c.conquestus. de vsuris. c.cũm cõtra.c.significante. de pignorib.cap. ad nostram.* 1. *de iureiurãd.l.*1.*&* 2.*C.de pignorat.actione. l.*1.*C. de distract. pignor.* quibus locis idem docent Iurisperiti.

SECVNDO, quia res debet suo domino fructificare; pignoris autẽ domin⁹ est qui illud tradidit, vnde si casu fortuito pereat,illi peribit.*l.incertum. C.si certum petat.*

TERTIO, quia exigere aliquid vltra sortem ratione mutui formalis, vel virtualis, est merè vsura.

QVARTO,quia pignus non datur in vtilitatem,sed in securitatem creditoris.§.*furti.Instit. de oblig. quæ ex delict. nascuntur.*

QVINTO,quia ita tenent omnes. D.Thom.*hac quæst.* 78.*art.*2.*ad* 6. Caietanus, Aragon, & Bannez ibi,Salon *eod.art.controuers.*11. Sot.5.*iustitiæ. quæst.*1.*art.*2. *ad* 2. Molin. *disput.* 320. Sylu. *vsura.*3.*& verb.pignus.quæst.*7.*&* 11.Tabien. *vsura.*4.*per totum.* Armil. & alij eisdem verbis. Vega *verb. vsura.casu* 55. Canisius *in catech. de virtutib.cardinalib.* §. 9. Bela 4. *de contractib.cap.*5. Cardinalis Aracæli *in compendio Theologico. cap.* 59. Bar. Medin. 1. *Summæ. cap.* 14.§. 23. Lopez 2.*p. Instructor. cap.* 52. Toletus *lib.* 5. *cap.* 30. Corona *cap.* 8. §. *de vsura in contractu pignorat.* Philiard.*tom.* 2. *lib.* 5. *cap.* 8. *conclus.* 3. Grafis 1. *part. lib.* 2. *capite* 109. *num.* 16.*& sequentib.*

Nauarr. 3. *de restitut. p. 2. dub.* 1. Mercado 2. *de contract. lib. c.* 7. Emanuel *tom.* 1. *c.* 111. *n.* 11. Gab. 4. *d.* 15. *q.* 11. *art.* 2. *concl.* 4. Adrian. *q. de vsura.* §. *sed dub.* Ioannes Med. *q.* 2. *de vsuris.* Conrrad. *q.* 32. *de contractib. conclus.* 5. Hostiens. *in Summ. tit. de pignorib.* Nauarr. & alij.

Num. 3. Et certum est expẽsas integrè deduci debere; addit tamen Salon, labores esse deducẽdos, sed non integrè: non tamen video cur si deducẽdi sint, nõ sint integrè deducẽdi, sed ad arbitrium prudentis viri. Deinde, licèt Nauarr. *c.* 17. *n.* 216. Armil. ꝰ. *n.* 30. Grafis, Sotus, Corona, & Philiar. de laboribus deducendis nihil dicant, tamen cum Mercado, Tol. & Vega deducẽdos existimo, quod etiã indicat Mol. & probatur, quia creditor non tenetur debitori inseruire, & pro ipso laborare, & eo ipso quòd ei pignus fructiferũ traditur, & illud colit, obligatur pignorans ad compensandos labores, scilicet ad expẽsas, maximè cùm leges disponant, vt qui vtiliter circa res aliorum laborãt, & expẽdũt, cõpẽsationẽ accipiãt: neque obstat quod *c.* 1. *&* 2. *de vsur. & c. ad nostram.* 1. *de iureiuran.* solùm dicitur, deducendas esse expensas: nã eadem est ratio de laboribus, & nomine expensarum labores etiã comprehenduntur, vt è contrà *in c. ad nostram. de reb. Eccles. non alienand.* nomine laborum expensæ etiam comprehendi videntur. Cùm verò dicimus expensas deducendas esse, intelligitur de necessariis, non de voluntariis. *l. si necessarias. l. si seruus. ff. de pignor. l. fructus. ff. solut. matrimo. l.* 2. *C. de pignorat. actio. l.* 2. *Codice de pacto pignorum.* Grafis, & Gabr. ꝰ. glossa *cap. de vsuris.* Addunt tamen Syluest. *verb. pignus. quæst.* 12. Sa *n.* 8. non solùm expensas necessarias, sed etiam vtiles repeti posse: idem de laboribus intellige.

Ex dictis colligunt Caiet. Molin. Sot. Grafis, Palac. Salon. Bannez, Tolet. & Mercad. Reges, & magnates, quibus ab aliis Principibus, & magnatibus traditur in pignus alicuius pecuniæ illis debitæ Regnum aliquod, vel ciuitas, debere computare in sortem fructus, & reditus quos percipiunt ex illo Regno, vel ciuitate. Limitant Salon, Palacios, & Mercado, nisi is qui Regnum, vel ciuitatem in pignus recipit, maneat obligatus ad eam gubernandam, in pace continendam, & ab hostibus defendendam: si enim ad hæc obligatus manet, distinguendum est de fructibus; quidam enim sunt tributa & seruitia quæ subditi soluere solent suis Principibus in stipendia laborum quos patiuntur, & expensarum quas faciunt in ipsis tuendis, & gubernandis: alij verò sunt veluti bona patrimonialia ipsorum Principum, vt mineralia auri, argẽti, & aliorum metallorum quæ tali loco nascũtur, piscationes magnæ vtilitatis, quæ in quibusdã littoribus illius prouinciæ habentur, venationes in nemoribus clausis, &c. Fructus primi generis nõ tenẽtur cõputare in sortem, cùm sint stipendia eorũ quæ pręstãt in gubernatione, & defẽsione subditorũ: quòd si locus adeò tutus sit, & munitus, vt facilè, cum exiguóque labore, & expensis defendi posset, non potest omnia tributa, & seruitia accipere, vt stipendia; sed aliquam partem debet cõputare in sortẽ. Fructus verò secũdi generis cũ nõ sint stipẽdia, sed alia bona debitoris, debet creditor cõputare in sortẽ; vnde malè Eman. ꝰ. ait, cùm Num. 4.

cùm alicui villa aliqua pignorata est, teneri in sortẽ cõputare fructus iurisdictionis:nã fructus iurisdictionis sũt stipẽdia data ꝓ administratione.ergo non sunt cõputãda in sortẽ.

Num. 5. Hæc omnia de vero pignore intelligenda sunt:potest enim, vt notat Caiet.Salon, Molin. Sot. Grafis, Bannez,Palacios, & Mercado, res aliqua alteri dari pro pecunia antea, vel tunc primùm ipsi debita,non per pignorationem,sed per vẽditionem cum pacto retrouendendi eandem eadem summa;qui contractus iustus erit, si ratione huius pacti minoris res vendatur,quantùm valet grauamen hoc quod emẽti imponitur, vt pro eodem pretio teneatur rem vẽdere suo venditori quando illi placuerit, & interim fructus sint emptoris,quia de re propria illos percipit;vnde non tenetur illos computare in sortẽ,quod verum est secundùm Grafis s.& Panor. *c. ad nostram. de emptio. & vendit.* licèt in eo cõtractu interuenerit læsio vltra medietatẽ iusti pretij,quia adhuc res empta est emptoris; vnde de re sua fructus percipit,& quòd pactum de retrouendẽdo minuat pretiũ,quia per illud grauatur emptor,habetur *l.fũdi partem.ff.de contrah.emptio.* Quòd verò emere cum pacto de retrouendendo licitũ sit,habetur *l.42.tit. 5. partit. 5.* Quod intellige, quando vendẽs deducit in pactũ,vt res sibi reuẽdatur: secus quando emptor deducit in pactum,vt alius post tempus aliquod rem iterum emat,& interim fructus sint possidentis,quia hoc pactũ continet vsuram palliatam,in qua verè vltra sortem fructus recipiuntur, & non tam est venditio, quàm pignoratio.Ita habet *l.5.tit.6.lib.8. noua collectionis.* Notat autem Palacios,si quis domum valentem 90. det in pignus pro 80.quæ mutuò accepit,eo pacto vt si non solueret post annũ, domus fieret mutuantis, ipse verò non teneatur mutuum soluere, contractũ esse licitum,modò fructus computẽtur in sortem,& illa 10.vltra sortem recipiantur in pœnam:quod tamen fieri non poterit, quando mutuatarius non potuit in tempore soluere, quia tunc cùm nulla in eo sit culpa, nihil vltra sortem poterit pœnæ nomine ab ipso exigi.Idem tenet Mercad.s.Armill. *verb. vsura. n. 32.* Syl. *verb.vsura.3.§.1.* Emanuel *tom. 1. c. 111.n.11.* Nauarr. *c. 17.n.217.* qui alios citant,de qua re plura inferiùs.

Sotvs s.ait, si debitor sterilẽ agrum,quem colere non intendebat, creditori dederit in pignus,& creditor sua industria,& labore ex eo colligat modicos fructus, fortè non teneri computare illos in sortẽ, quia sine debitoris detrimento illos percepit, neque tenetur computare in sortem fructus suæ industriæ:si tamẽ fructus sint alicuius momenti, perceptique essent ex agro qui non reputabatur sterilis, sed domini ignauia non colebatur,computandos esse in sortem.Imò Sa *verb.pignus.n. 9.* ait,agrum à te incultum accipiẽs in pignus si colat, posse fructus nõ cõputari in sortem.Quidam aiunt,alij minùs probabiliter negant: sed meritò Sot.impugnant Nauarr.& Mol. dicẽtes tam modicos,quàm magnos fructus esse computandos in sortem quando expensas excedũt,cùm enim sint fructus agri illius, ad dominum eius spectant deductis expensis, nisi intelligatur dominum liberè illos donare.

Num. 6 OBSERVANT autem Molin. & Grafis, quando pignus est fructiferum, & creditoris culpa non percipiuntur fructus ex illo, teneri creditorem computare interesse eorum fructuum in sortem, vt si pignus esset domus, & eam sua negligentia non locaret, aut esset ager seminari consuetus, negligentiáque creditoris semina ei non mandarentur. Addit Mol. id verum esse, etiamsi culpa sit leuis, quoniam si pignoris contractus in vtriusque commodum sit celebratus, vt regulariter celebrari consueuit, tenetur creditor etiam de culpa leui, sed non de leuissima, iuxta ea quæ docet Molin. *disp.* 293. & aliis sequentibus, & postea cùm de pignore agit. Idem sentiunt Lopez, & Conrad. s̄. Syluest. *verb. pignus. q.* 14. Est autem culpa leuis quando id omittitur, quod diligentes facerent; leuissima verò quando quod facerent diligentissimi, lata, quando omittitur, quod nulli etiam negligentes omitterent.

ADDIT Grafis, si domus data fuit in pignus, & actum fuit, vt creditor eam habitaret, teneri creditorem ad pensionem, quam ipse solitus erat soluere, non ad eam, quam pro conductione domus ab alio debitor percipere potuisset. *l. si ea.* 1. *C. de vsuris.* Paul. de Castr. *l.* 1. *C. de pignor. actione.* Vide tamen Syluest. *verb. pignus. quæst.* 12.

SED quid si debitor in contractu mutui datis pignoribus donationem fecerit creditori fructuum quos ex pignore percipit? Grafis cum Dominico *conf.* 12. ait, etiamsi ob merita donatio fiat, vsuram præsumi; quod intellige in foro externo.

ADVERTIT etiam Grafis si detur in pignus res quæ paulatim vsu atteritur, & consumitur, vt vestis, & creditor ea vtatur, si hoc fiat voluntate debitoris, vsuram esse, si verò contra eius voluntatem, furtum. *l. si pignora. ff. de furtis.* Si tamen res vsu nihil detrimenti accipiat, aut fortassis etiam melior reddatur, licitum erit ea vti, vt quando res pignorata est liber, vel cymbalum, &c. Idem docet Philiarius s̄. *& c.* 5. Armil. *verb. vsura. n.* 30. Nauarrus *cap.* 17. *n.* 203. Syluest. *verb. pignus. q.* 7. & ita iudicatum esse ait Sebastian. de Sapia. *additionib. ad Panorm. c.* 1. *de deposito.* vbi idē docet Panormit. Hinc qui mutuat super domo cū pacto ea vtēdi, vsurarius est secundùm Grafis: quod intellige nisi pro vsu, quod iustum fuerit soluat, aut partem mutui remittat.

SED an pro labore custodiendi pignus, aliquid vltra sortem recipi potest? Num. 7. Angles *q. de mutuo. art.* 2. *difficult.* 1. *in fin.* & Emanuel s̄. affirmant, addúntque ita definitum esse *c. ad nostram. de rebus Eccles. non alien.* sed ibi nihil est ad rem. Palacios verò s̄. ait quando pignora non sunt fructifera, vt vas aureum, vel argenteum, vel pretiosæ vestes, propter eorum custodiam nihil referri posse: nam creditori incumbit, eiúsque interest ea illæsa seruare. Si obiicias, quia ministri montis pietatis possunt pro asseruatione pignorum mutuatariorum stipendia accipere: ergo similiter. Respondet Pala. non esse simile, quia illi ministri custodientes pignora, non sibi seruiunt, sed bono publico, ideo mercedem referre possunt; nunc autem custos rem suam agit. Si verò pignora sint fructifera, ait Palacios recipere aliquid pro eorum

eorum conseruatione, & cultu non esse vsuram, neque iniustitiam: & fructus recipi posse modò deductis expēsis computentur in sortem. Sed non video quid referat esse, vel non esse fructifera; vnde sentio si custodia sit difficilior, quàm custodia rei mutuatæ, posse pro illa aliquid recipi, iuxta quantitatem excessus.

Num. 8. ADVERTE insuper, quando modici sunt fructus pignoris, vel agri, quem dominus non intendebat colere, censeri donari pignoratario. Item aliquando non excedere labores, & expensas culturæ, & tunc non esse computandos in sortem. Vega *verb. vsura. casu* 55. Lopez *illo cap.* 53.

VLTIMO aduerte, si quis mutuum accepit, & pignus fructiferum dedit iurans se super eo nullum grauamen illaturum mutuanti donec pecunia soluta sit, si postea à mutuante pignus abstulerit antequam pecuniam soluat, debere restituere illi vsque ad pecuniæ solutionem: soluta verò pecunia creditor debet fructus restituere deductis expensis. *cap. ad nostram.* 1. *de iureiurando.* Vnde, vt iuramentum adimpleatur, non dabitur compensatio ante solutionem mutui; quem textū non videntur intellexisse Grafis 5. *num.* 19. nec Couaruu. *relect. de pactis. part.* 1. §. 4. *num.* 10. *in fin.* dicentes ideo tunc non posse peti compensationem, quia quantitas fructuum pignoris nō erat liquida: compensatio autem nonnisi de liquido fieri debet. *l. non debeas. ff. de compensat.* Bart. *l. frater à fratre. ff. de conditione indebiti.* non enim hæc est ratio; sed quia iuramentum quod non est cōtra bonos mores, implendum est, nisi priùs fuerit relaxatum.

DVBIVM XXIX.

Vtrùm gener vsuram committat fructus pignoris dotalis non computando in sortem?

SVMMARIVM.

1 *Pars negatiua omnibus communis.*
2 *Variæ Doctorum cuiusdam legis interpretationes ad maiorem quæstionis intelligentiam proponuntur n.* 3. 4. 5. 6. 7.
8 *Si à principio pactum fuit, certo tempore dotē soluendā, quacumque verò ratione differretur solutio, dandum esse pignus fructiferum, percipiendósque eius fructus vltra dotem postea soluendam, licitè poterit gener vltra sortem fructus pignoris recipere.*
9 *Si solùm pactum fuit, dotem definito tempore reddendā, interim verè dum non reddatur, tradendum esse ei pignus fructiferum, non exprimendo an fructus essent, vel non essent cōputandi in sortem, non tenetur gener in sortem illos computare.*
10 *Tria sunt aduertenda.*
11 *Si à principio conuentum expresiè fuit de fructibus pignoris vltra sortem non recipiendis, non poterunt vltra sortem recipi.*
12 *Si à principio conuentum est de dote post aliquot annos soluenda, nullo promisso pignore fructifero, interim dum non solueretur: postea verò ante aduentum termini præfixi traderetur, fructus illius essent computandi in sortem.*
13 *Si pactum fuit de dote certo tempore soluenda; socer autem petat dilationem offerens. statim pignus fructiferum,*

ferum, computandi sunt fructus in sortem, nisi donari credantur, vel aliis de causis.

14 *Si socer tenetur, & potest dotem soluere termino præfixo, sed propter suam commoditatem petit à genero dilationem, non potest gener pro concessione indebita dilationis de fructibus pignoris pacisci.*

15 *Si socer est in mora inculpabili, tenetur de damno emergẽte, & lucro cessante.*

16 *Aliæ duæ conclusiones breuiter statuuntur n. 17.*

Num. 1. ARTEM negatiuam absolutè docent omnes ex Innoc. III. *cap. salubriter. de vsuris.* dicẽte: *sanè generũ ad fructus possessionum quæ sibi à socero sunt pro numerata dote pignori obligata computandos in sortem non credimus compellendum, cùm frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonij supportanda.* Quæ decisio difficillima est, quia recipere fructus non computando eos in sortem, vsura videtur ex dictis dubio præcedenti. Vnde variæ sunt huius textus interpretationes.

Num. 2. PRIMA est, vsuram, licèt in aliis casibus illicita sit, in hoc tamen ex concessione Pontificis in fauorẽ matrimonij licitam esse. Ita videtur docere glos. *eod. cap.* & Bald. *in Rub. C. de vsuris.* & auctores ordinationum Lusitanicarum apud Moli. *disp.* 321. Sed hæc interpretatio meritò reiicitur à Molin. Sal. & aliis cõmuniter; quia vsura propriè dicta est illicita. ergo neq; cõcessione Principis licita fieri potest; fortassis tamẽ auctores huius interpretationis loquuntur de vsura impropriè dicta, intẽdũtque ex concessione Pontificis concedi ius, & dominium illorum fructuum genero, quod meritò potuit facere Pontifex in fauorem matrimonij, & ita fructus illi non ex vi mutui virtualis, sed Pontificiæ cõcessionis à genero vltra sortem recipiuntur, ac proinde nulla propriè interuenit vsura. Et ita textũ interpretatur Banez *hîc art.* 2. *ad* 6. Cor. *q.* 230. & 238. quanuis *quæst. hac* 230. opiniones Soti, Lopez ℣. referendas misceat. Sed nec hoc placet, quia Pontifex ibi non condit nouum ius, sed declarat quod ius naturæ habeat.

SECVNDA interpretatio est, Pontificem solùm velle fructus tunc vltra sortem recipi posse ratione lucri cessantis, vel damni emergentis ex dilata solutione dotis. Ita Adrian. *quæst. de vsura.* § *restat breuiter soluere. resp. ad* 3. & §. *sequenti.* Conrr. *de contractib. quæst.* 25. *conclus.* 7. Maior 4. *d.* 15. *quæst.* 31. *casu* 3. Ricard. *art.* 5. *quæst.* 5. § *tertio modo.* Nicolaus de Orberis *quæst.* 3. §. 4. Almain. *quæst.* 2. Syluest. *vsura.* 3. *quæst.* 2. citant Panormit. Ioan. Andr. Antonium de Butrio. *d. cap. Salubriter.* Ananiam *eod. cap. n.* 8. Hostiensis, & alij quos refert Caballin. *n.* 495. & Couaruu. 3. *Variar. cap.* 1. *n.* 3. qui expresè idẽ tenet, tribuítque Ioan. Medin. *quæst.* 2. *de vsuris.* §. *ad cap. salubriter.* quem etiam pro hac sententia citat Molin. sed Salon alia tenere arbitratur; pro hac etiam citantur Paul. de Castro, Imol. & Alex. *l. insulam.* §. *vsuras. ff. soluto matrimon.* idémque Alex. *conf.* 119. *n.* 4. expresè eam tenet Philiar. *lib.* 5. *c.* 8. *conclus.* 3. Lopez 2. *p. Instructorij. cap.* 60. vbi ait, damnum emergens semper contingere in eo casu, quia gener cogitur ex suis bonis matrimonij onera sustinere, ac proinde etiamsi non esset cum

Num. 3.

cum pecunia dotis negotiaturus, nullúmque ei lucrum cesset, posse fructus pignoris recipere non computando eos in sortem: pro qua sententia citat Didac. Roma. Episcopum Tascalen. itáque exponit Sotum J.

Hæc tamen interpretatio impugnatur à Nauarr. *com. de vsuris. n. 64.* Mol. Sot. Sal. & aliis. Primò, quoniam textus non eam rationem reddir, sed longè diuersam, nempe licitè fructus pignoris vltra sortem accipi pro sustinendis oneribus matrimonij; quia frequenter fructus dotis non sufficiunt. Secundò, quia Pontifex eo capite peculiare aliquid declare voluit circa generum ratione onerum matrimonij: non verò tradere rationem communem genero cum cæteris omnibus ad licitè accipiendum aliquid vltra sortem, nempè ob lucrum cessans, vel damnum emergens. Tertiò, quia si solùm ratione lucri cessantis, vel dãni emergentis ex dilata solutione dotis liceret genero fructus vltra sortem accipere, sequeretur non posse illos vltra sortem accipere quando nullum cessat lucrum, neque dãnum emergit. Consequens est contra consuetudinem, quæ est optima legum interpres: ergo.

Num 4. Tertia interpretatio est, dum ait, &c. Pontificem voluisse fructus vltra sortem recipi posse ex tacita, seu præsumpta donatione soceri. Sed hanc interpretationem impugnant Mol. Sal. Arag. & alij, quia Pontifex de donatione nihil dicit, aut insinuat, nec semper donatio præsumi potest, cùm sæpe soceri conentur de quantitate dotis quantùm possunt, minuere.

Num. 5. Quarta interpretatio est Fortunij *tit. de vltimo fin.* asserentis textum solùm habere locum in genero comparatione soceri, non alterius, qui ipsius vxorem dotasset, quia pater tenetur dotare, vel alere filiam; ideo dum dotem non soluit, licitè potest gener ab eo accipere fructus pignoris in sortem non computandos ad filiæ pro eo tempore sustentationem. Hanc interpretationem reiiciunt Mol. & alij, tum quia, vt Nauarr. ait *num. 604.* Pontifex vniuersè loquitur, & non tantù m de genero comparatione soceri: tum quia pater non tenetur alere filiam, quando aliunde habet vnde alatur, vt si ali potest à marito, & ipse præter dotem nulla alimenta promisit; dotem autem dat tempore præfixo: quòd si tempore præfixo non dederit, licèt peccet contra iustitiam, si commodè dare potuit, tamen solùm videtur manere obligatus ad solutionem dotis, sicut qui aliorum debitorum solutionem iniustè differunt, per se loquendo, seclusóque damno emergente, & lucro cessante tantùm tenentur ad eorum solutionem.

Quinta interpretatio est Soti *6. iustitia. quæst. 1. art. 2. ad vltimum.* idcirco generum accipere posse fructus pignoris non computandos in sortem, quia cùm salua dote, quæ integrè seruari debet vxori, vel eius hæredibus, teneatur ad onera matrimonij; præsumit lex ex dote empturum aliquid, vnde salua dote vxorem aleret. Eandem interpretationem sequuntur Arag. & Vega. Hanc interpretationem reiicit Molin. vbi J. Deinde, quia quando genero constaret nihil se tale esse empturum, neque negotiaturum cum pecunia, sanè accipere non posset fructus Num. 6.

pignoris

pignoris non computando illos in sorte, quia lex quæ in præsumptione fundatur, vim non habet in foro cōscientiæ, quando de opposito præsumptionis constat, præsertim quando quod lex statuit iniquum est ea præsumptione seclusa.

SEXTA interpretatio; accipere posse generum vltra sortem fructus pignoris ratione onerū matrimonij, seclusa quacumque donatione soceri, damno emergente, lucro cessante, aut aliis similibus. Ita Caiet. *q.* 68. *art.* 2. *ad* 6. *arg.* ibidem Sal. *controuers.* 14. Abulens. Matth. 25. *q.* 202. *& seqq.* Tol. *lib.* 5. *c.* 30. Et reuerà idem sentiunt Sot. Vega, Emanuel S. Molin. ita explicans, vt definitio Pontificis locum habeat siue socer constituat certum terminum, in quo dotem sit soluturus, recepturúsque sua pignora, siue non: sed generatim dicat dotem se soluturum genero, interímque dum nō soluit, daturum pignora cum facultate fruendi illis, concedendóque eorū fructus loco vsusfructus dotis, inter quæ duo solet esse æqualitas; ideo sicut licitus est cōtractus in quo pro vsufructu dotis toto tempore matrimonij gener se obligat ad sustinenda onera matrimonij, ita in quo se obligat ad ea sustinēda pro aliquo tempore pro fructibus pignoris eo tempore percipiendis. Itaque fructus illi vltra dotem non percipiuntur pro dilata solutione dotis, sed pro vsufructu dotis sibi debito pro obligatione quā suscipit ad sustinenda onera matrimonij: & ad hoc nihil refert, quòd sponsa à socero, vel ab alio dotetur; vel quòd maritus teneatur integrā dotem vxori seruare, vt in Castella, vel medietatem tantùm, vt sæpe in Lusitania, vel quòd genero ex dilatione dotis lucrum cesset, aut non: quia non pro lucro cessante recipit fructus pignorum, sed pro sustentatione onerum matrimonij, quanuis si lucrum genero cessaret, dandum aliquid esset vltra fructus pignorum æquales vsuifructui dotis. Quòd si gener matrimonij onera non sustineret, interim dum ei dos non soluitur, quia videlicet vxor post matrimonium in domo patris perseueraret, à patréque aleretur, ita vt propter illam nullum maius onus maritus sustineret, quàm alioquin esset habiturus, tunc accipere ex eo capite non posset fructus pignorum non computandos in sortem. Notat etiam Molin. definitionem Pontificis locum non habere, quādo pignus solùm cōceditur ad securitatem dotis tali die soluendæ: si enim tali die soluatur, nō poterit gener extra sortem fructus recipere, etiamsi onera matrimonij ad illud vsque tempus sustinuerit, quia pro omnibus oneribus durantis matrimonij cum socero conuenit, vt ille eo tempore dotē solueret; sed tantùm habere locum quando pignus datur non solùm ad securitatem, sed etiam ad supplendū vsumfructum dotis. Quærit autem Molin. quid si socer à principio constituit se daturum genero in dotem filiæ mille aureos, post celebratum verò statim matrimonium videns se non posse statim soluere, petat dilationem solutionis vsque ad annum cum pacto, vt interim gener possessione soceri fruatur, erítne tunc gener vsurarius, posito quòd ex tali dilatione lucrum ei non cesset? Pars affirmatiua suaderi potest, quoniam generum concedere tunc socero dilatio-

lationem, est virtualiter mutuare illi mille aureos, pro mutuo autem aliquid vltra sortem accipere, vsura est. Confirmatur, quoniam si gener iam accepisset pecuniam illam à socero, & socer mutuò illam ab eo peteret soluendam post annum, vsura esset accipere fructus possessionis illius vltra sortem: ergo etiam est vsura accipere illud pro dilatione solutionis pecuniæ iam sibi debitæ ex pacto præcedenti. Respondet Mol. vsuram esse si pro dilatione solutionis, aut pro mutuo illorum aureorũ accipiat gener à socero fructus possessionis illius, etiamsi matrimonij onera sustineat: si tamen dicat socero; dissoluamus præcedentem contractum, atque hunc alium de nouo ineamus, vt pro sustinendis matrimonij oneribus interim dum mihi non tradis istam pecuniam, des fructus illius possessionis; quando verò illam tradideris, sit illa in pretium sequentium onerum matrimonij, contractum esse iustum, esto nullum lucrum genero cesset.

Si obiicias, pari ergo ratione, si extraneus à genero petat pecuniam acceptam à socero pro sustinendis oneribus matrimonij, poterit gener cum eo similem cõtractum celebrare, ab eóque accipere aliquid vltra sortem pro sustinendis oneribus matrimonij, interim dum pecunia illi non soluitur, esto ex datione pecuniæ nullum ei lucrum cesset. Negat Molin. consequentiã, quia non spectat ad extraneum compensare onera matrimonij, sicut ad socerum, vel alium qui sponsam dotat, eáque de causa aduersùs eum qui sponsam nõ dotat, non habet alium titulum quã mutui, ratione cuius nihil potest vltra sortem accipere.

Sed hæc interpretatio, quam etiã tenet Panorm. *c. Salubriter. de vsuris.* & Gab. *4. d. 15. quæst. 11. art. 2. post 4. conclus. casu* 4. (etiam vt à Molin. explicata est) non caret difficultate: nam quando dos traditur in pecunia, reuerà interuenire videtur mutuum formale, vel virtuale, quia gener fit pecuniæ dominus cum obligatione reddendi eam, vel aliquid æquiualens, si illã non seruet vxori, aut eius hæredibus soluto matrimonio, quod est mutuam pecuniam accipere pro toto illo tẽpore. Pro mutuo autem obligare generum ad sustinenda onera matrimonij, vsura videtur ex parte soceri, & sic ex vi talis contractus gener non manere videtur obligatus ad onera matrimonij; sed ad reddendam pecuniam soluto matrimonio. Item si dare dotem in pecunia, est mutuare, obligare se socerum ad dandam dotem in pecunia, est obligare se ad mutuandum pro illa obligatione, quam gener in se suscipit, sustinendi scilicet onera matrimonij. Obligatus autem ad mutuãdum, si non mutuet tempore constituto, nihil debet mutuatario vltra sortem, per se loquendo, & secluso damno emergente, &c. Ergo si socer dotem non soluit tempore constituto, ad nihil tenetur, per se loquendo: vnde si gener non erat cum dote negotiaturus, aut damnum aliquod vitaturus, non poterit fructus recipere vltra sortem, quia mutuans nihil debet pro vsufructu rei, quam mutuare tenebatur, quando mutuatario nullus futurus erat vsusfructus. Vnde Nauarr. 3. *de restit. c. 2. p. 2. dub.* 11. hanc sextã opinionẽ

ſeu interpretationem reiicit, ſequitúrque ſecũdam, quam etiam tenet Angel.*verb.vſura*.§.25.Armil. 22. & 23.Syluest.*vſura.3.q.3*. Antoni.*2.p.tit.1.c.7.§.27*.Bald.*l.vlt.§.praterea.C.de iure dotium*.Dec.*conſ.119.n.4*. Postea tamen ipſe Petrus Nauar.*n.361*. in hanc vel in primam opinionem incidit, dicens, *fortè quamuis in aliquo caſu particulari nullum lucrum ceſſaret, poſſet gener fructus pignoris non computare in ſortem, quia licèt in particulari ceſſet finis legis id concedentis, non tamen in communi*.

Num.8. Ego tamẽ in tanta varietate opinionum, & confuſione dico primò, ſi à principio pactum eſt ſtatim vel certo aliquo tempore dotẽ ſoluendã, quacumque autem ratione differretur ſolutio, dandum eſſe pignus fructiferum, percipiendóſque eius fructus vltra dotem poſtea ſoluendam, licitè poſſe generum vltra ſortẽ recipere fructus pignoris, quia tunc propriè pertinent ad dotem, licèt non ſint propriè pars ipſius, quia maritus non tenetur ſoluto matrimonio, aliquid pro eis reddere vxori, vel eius hæredibus, ſicut neque quando pactum fuit, vt ſocer donec redderet dotem, vxorem & maritum aleret. Ita docent Bannez, Cord. & Salon ꝰ. dicentes certum eſſe, & cõmune. Eadémque ratio eſt, vt docẽt, ſi ſocer promitteret certã pecuniæ quantitatem ſoluendam genero, interim dum ei dotem non ſoluit. Idẽ ſentiunt Sot. Couaruu. Sa, Mol. Panormit. Conr. Sylu. ꝰ. Nauar.*c.17.n.213*. Angles *q.de contractu mutui.art.2.difficult.6*. Angel. Maior, Gabr. Alm. & Petr. de Nauar. ꝰ. licèt oppoſitum ſentiant Ioan. Andr. & alij relati à Couarr. Sylu. & Ang. ꝰ. & Ioan. Lupus *c.per veſtras. de donat. inter vir. & vxor.not.6*. Abulenſ. Matth.*25.q.206*. & Antonin. ꝰ. dicẽtes, pactum illud illicitum eſſe, quia Pontifex in *d.c.Salubriter.* ſolùm loquitur de fructibus pignoris qui à fortuna pendent. Sed hos reiicit Molin. quia cùm fructus illi dum adhuc à fortuna pendent, vendi poſſint pro aliquo determinato pretio quotannis ſoluendo, nulla eſt ratio cur ſicut gener paciſci licitè poteſt de fructibus illis, non poſſit etiam paciſci de tanta quantitate pecuniæ, quanta eſt illud pretiũ. Secundò, quia cùm gener in recompenſationem iuſtam pro oneribus matrimonij, quæ ſuſtinet, licitè accipiat fructus poſſeſſionis alicuius, nulla profectò eſt ratio, cur ſimiliter non poſſit iuſtè paciſci, vt ſibi quotannis tanta pecuniæ quantitas ſoluatur, quantùm æſtimabũtur onera quæ ſuſtinet, & iuſtum eorum pretium erit, quantùm dos ipſa in poſſeſſionibus tradita reddere deberet. Hæc ſecunda ratio non omnino placet, propter ea quæ contra ſextã opinionem allata ſunt, & inferiùs afferentur, & minùs placet ratio Adriani, Syluestr. & Angel. ꝰ. & Villagutę *q.22.de vſur.concluſ.9*. qui hoc fundãt in lucro ceſſante, & damno emergẽte ex dilatione: nam etiam ſecluſo damno emergente, & lucro ceſſante licitum erit recipere vltra dotem penſionem illam, quando ita ab initio conuentum eſt: ſicut enim gener poſſet maiorem dotem petere iuſtè, ita vltra dotem penſionem illam petere, præſertim quando ſolutio dotis differretur.

Dico ſecundò, quando ſolùm pactum fuit vt dos ſtatim, vel definito tempore redderetur, interim verò Num.9.

dum

dum nō redditur, tradatur ei pignus fructiferum, non exprimendo an fructus essent, vel nō essent cōputādi in sortem, non teneri generum in sortem illos computare. Villaguta 5. *conclus.* 2. Salon *conclus.* 1.

PROBATVR primò, quia iste videtur casus *d. c. Salubriter.* nā si expressè pactum fuisset de fructibus cōputandis, vel non computandis in sortem, huius pacti mentio illic fieret, & gener ac socer minimè contenderent, an essent, vel non essent computandi in sortem. Casus ergo erat quando de hac re nihil expressè pactum fuit. Ratio autem cur Pontifex statuit in eo euentu non esse compellendum generum ad computandos in sortem fructus pignoris, est, quia cùm socer fructus illos simpliciter concesserit, dum dotem non soluerit, videtur tacitè promisisse integram dotis solutionem non curādo de fructibus pignoris, ac proinde voluisse, vt fructus illi non computarentur in sortem, sed cederent genero vice vtilitatis quam ex soluta statim, vel definito tempore dote habere posset, siue reuerà esset habiturus, siue non, genérque idem intendisse videtur, quoniam aliter perceptio illa fructuum communiter illi esset noxia, cùm non posset tantam vtilitatem consequi ex fructibus pignoris paulatim decerpendis, quantam cōsequeretur ex dote simul vel per partes notabiles integrè soluta tempore competente. Vnde si exprimeretur, fructus pignoris computādos esse in sortem, meritò nollet ita contrahere. Omitto alias rationes quibus Villagut. & Salon hanc conclusionem probant, quia sunt inefficaces.

EANDEM conclusionem tenet Mercad. *tit. de vsuris. c.* 8. Iuxta has autem duas conclusiones explicandi sunt auctores sextæ opinionis, quam etiam tenet Angles, Mercad. Villaguta 5. Corona *c.* 8. §. *vlt.* Tabien. *vsura.* 10. *in princip.* Palac. 4. *de contractib. c.* 5. qui tamen malè explicat propter onera matrimonij fructus pignoris vltra sortem accipi posse ex insufficientia dotis, & non aliter, vt cùm pars dotis est soluta, & interim dum alia non redditur, datur pignus fructiferum, ex quo, & parte dotis soluta per se insufficienter sustineantur onera matrimonij. Fauet Gab. dicēs, si fructus dotis sufficiant, non posse fructus pignoris recipi vltra sortem. Sic intelligit Palac. rationem Pontificis dicentis, *cùm frequenter dotis fructus non sufficiant*, &c. Sed fallitur, quia pater non tenetur dare dotem sufficientem ad onera matrimonij, sed sat est ex fructibus pignoris in sortem computādis supplere dotis insufficientiam, imò posset nullā dotem dare. Ergo licet dederit dotē insufficientem, non ideo fructus pignoris capiendi sunt vltra sortem, & alioquin etiamsi ab initio, vel tempore præfixo dedisset totam dotem promissam, si non esset ad onera sufficiens, possent fructus pignoris vltra sortem exigi, quod negat ipse Palac. maximè quando tempore cōtractus sufficiens dos existimabatur. Item ergo si alius à patre dotem dedisset, non possent fructus pignoris vltra sortem recipi, quia talis nō tenebatur dare dotem ad onera sufficientem, imò posset nullam dare. Respondet Palac. concedendo illa, tum cum Fortunio, cui tamen præter Couaruu. cæteri aduersantur,

quibus textus fauet; non enim limitat facultatem illam ad generum, quia socer promissam dotem expectat. ergo à quocumque expectetur, possunt fructus pignoris vltra sortem accipi. Ratio verò illa Pontificis, *cùm frequenter dotis fructus*, &c. sic formanda est: cùm frequenter fructus dotis etiam statim solutæ ad onera matrimonij sustinenda non sufficiant, meritò inter socerum, & generum conuentum videtur, vt quandiu dos non soluitur, fructus pignoris recipi possent non computandi in sortem.

Num. 10. ADVERTE autem decimò, id verum esse, etiamsi fructus pignoris excedant fructus qui ex dote percipi possent deductis laboribus, & expensis, quicquid dicat Corona, cui meritò refragantur Salon, Sa, Vega, Emanuel, Val. Lopez, & alij, quia excessum socer donare censetur, dum aliud non explicat, vel gener potuit in pactum deducere, saltem in pœnam iustam moræ culpabilis, vel ratione damni emergentis, aut lucri cessantis, quia non potest ita cum fructibus pignoris negotiari, sicut cum pecunia dotis.

ADVERTE secundò, si interim dum dos non soluitur, filiam alit pater, ita vt gener nulla sustineat onera matrimonij magis quàm si dotem definito tempore percepisset, non posse fructus pignoris vltra sortem recipere, quia cessante causa cessat effectus. *cap. cùm cessante. de appellat.* & quia fructus promissi sunt ea lege, vt onera matrimonij sustineret. Ita Syluester, Angelus, Tabiena, Corona, Armillia, Antonin. Emanuel, Molina, Vega, Salon, Angles, Sotus, Palac. 5. *conclus.* 8. & ferè omnes ex *l. pater. ff. de doli mali, & metus exceptione.* vbi dicitur, quando pater filiam aluit, licèt vsuras dotis per errorem promiserit, putans eas tunc etiam deberi, non esse genero concedendas. Fortè tamen hoc limitari debet, nisi absque consensu filiæ pater filiam aluerit; si enim per generum non stetit, quominùs illam aleret, videtur posse fructus pignoris promissos recipere non computandos in sortem: & sic potest intelligi Sa *verb. dos. n.* 18. dicens, posse fructus non computare in sortem, licèt matrimonij onera non sustineat. Imò Palacios idem videtur dicere ante primam conclusionem impugnando primam conditionem positam à Syluest. & certum est id quod ait Mercado, si simul pactum fuerit, vt pater certo tempore filiam aleret, & pignus fructiferum daret, donec solueret dotem, fructus pignoris non computandos in sortem, quia tam illi quàm alimenta illius temporis promissa sunt vltra dotem, & quodammodo sunt pars dotis.

TERTIO aduerte, si fructus pignoris excedant onera matrimonij, excessum esse restituendum vel in sortem cōputandum, secundùm Syluest. Angelum, Tabien. Coronam, Palac. Angl. Couaruuiam, Sotum, Molinam, & alios, quia fructus non computandi in sortē dantur propter onera matrimonij. Cùm ergo pars non sit necessaria ad onera cōputanda erit in sortem, quia cessante causa cessat effectus. Oppositum meritò tenet Sa, & Sal. id probās, quia cùm ex contractu dotali fructus illos

perci

percipiat vice dotis, sicut posset fructus dotis recipere etiamsi excederent onera, ita & fructus pignoris; putátque insinuari ab Innocent. *d. c. Salubriter.* dum ait, *cùm frequenter dotis fructus*, &c. quasi dicat: cùm fructus isti aliquando non sufficiant, aliquando verò vberiores sint, percipiat illos, sicut perciperet fructus dotis, siue non sufficerent, siue excederent. Credit tamen intelligendum, nisi adeò excederẽt, vt prudenter iudicaretur minimè esse promissos quantùm ad illum excessum; tunc enim excessus restituẽdus esset, quia textus de moderatis fructibus loqui videtur, & quia esset grauis, euidénsque deceptio soceri, talis autem deceptio etiam in foro externo excusat. Sed credo, etiamsi socer per errorem promiserit omnes illos fructus, putans esse minores, si tamen promissionem non limitauit, nec gener cum limitatione illam acceptauit, omnes illos fructus vltra sortem recipi posse, sicut fructus possessionum dotalium recipi possent, quantumcumque excederent onera matrimonij, & socer minores esse putasset, neque cessante causa finali dispositionis, cessat dispositionis effectus, quãdo finis non ponitur, vt additio, & propterea hîc non cessat finis, licèt obtineri posset minoribus fructibus pignoris; & certè quando dicunt eos percipi ratione interesse, vel donationis, non loquuntur consequenter, si dicant excedentes onera non posse vltra sortem recipi, quia potest interuenire donatio, aut interesse, ratione cuius licitè recipiantur; & ita Grafis 1. *part. lib.* 2. *cap.* 96. *num.* 1. *& sequentib.* tenens recipi ratione interesse, consequenter docet cum Couaruu. recipi posse, licèt onera matrimonij excedant.

Tertia conclusio: si ab initio conuentum expresse fuit de fructibus pignoris vltra sortem non recipiendis, non poterunt vltra sortem recipi, sed in eam computandi sunt. Mercad. s. Palacios *conclus.* 7. Nauarr. *num.* 213. Probatur, quia sicut socer potuit nullam assignare dotem, ita in pactum deducere, vt fructus pignoris in sortem computarentur, & à fortiori verum est, quod dixit Molin. quando pignus tantùm ad securitatem datum est, non posse fructus vltra sortem recipi. *Num.* 11.

Qvarta conclusio: si à principio conuentum est de dote post aliquot annos soluenda nullo assignato, aut promisso pignore fructifero interim dum non solueretur: postea verò ante aduentum præfixi termini traderetur, fructus illius essent computandi in sortem. Villaguta s. *conclusione* 1. Antonius de Butrio, Panormit. Ioannes de Anania *capite Salubriter. de vsuris.* Syluester *vsura.* 3. *quæst.* 2. *&* 3. Bart. implicitè *leg. insulas.* §. *vsuras. ff. solut. matrimo.* Conrradus, Corona, Angelus, Petrus Nauarra, Almainus, Armilla, Caietanus, Tabien. Angles, & Molina s. Grafis s. *num.* 6. Nauarrus locis citatis, quicquid dicat Lopez *illo capite* 60. malè pro se citans Nauarr. & Sot. Probatur, quia pro expectatione debita ex pacto præcedenti nihil potest recipi, vt debitum. Confirmatur: nam vt gener potuit vxorẽ accipere absq; dote, ita non obligare socerum ad eam soluendam vsque ad certum tempus; interim ergo *Num.* 12.

vxorem alere tenebitur ex propriis bonis, vel ex fructibus pignoris computandis in sortem nisi illi donentur. Nam propter dotem postea dandam ad matrimonium cum omnibus suis oneribus se obligauit: ergo dote soluta non potest aliud exigere pro oneribus matrimonij, ita neque dilata vsque ad tale tempus.

Num.13. QVINTA conclusio: quando pactum fuit de dote statim, vel certo tempore soluenda, socer autem non potens eo tempore soluere petat dilationem, offerátque interim pignus fructiferum ad onera matrimonij, computandi sunt fructus in sortem, nisi donari credantur, aut ex dilata solutione dotis ęquale damnū emergens vel lucrum cessans timeatur, in pactúmque deducatur compensandum, etiamsi sequatur ex mora inculpabili: patet, quia tunc dilatio solutionis est debita; ergo gener pro concessione talis dilationis nihil potest exigere. Item mora est inculpabilis; ergo pro lucro cessante, vel damno emergente ex illa nihil exigi potest, nisi initio contractus pactum fuerit de compensatione damni emergentis, vel lucri cessantis ex quacumque mora. Ita videntur tenere auctores quartæ conclusionis. Cōfirmat Nauarr. nam si socer deberet ex dote mille aureos, & diceret se non posse soluere modò nisi 100. illósque statim solueret, vsura esset non computare illos in sortem: ergo idem est si statim daret fructus valentes 100 par enim ratio est. Sed quæres, an si gener concedat socero dilationem per tres annos, verbi gratiâ, à nuptiis, non recipiens interim pignus fructiferum, possit saltem in foro conscientiæ petere fructus quos ex dote percipere posset? Emanuel *illo cap.97.n.6.* cum Angles 5̄.& Lopez *2.p.Instructorij. c. 7.* contra Panormitan. & Syluest. affirmat. Sed nescio quo iure fructus illi peti possint, nisi à principio in pactum deducti sint, vel postea ratione lucri cessantis de illis inter socerum, & generum conuentum sit: nam pro sola dilatione illos exigere, vsura est.

SEXTA conclusio: quando socer tenetur, & simpliciter potest dotem soluere in termino præfixo; propter suam autem commoditatem petit à genero dilationem, non potest gener pro concessione indebita talis dilationis de fructibus pignoris pacisci, illósue vt debitos recipere. Probatur primò, quia concessio dilationis indebitæ est mutuum virtuale, pro mutuo autem virtuali aliquid exigere vsura est. Secundò, quia iure Doctores citati dubio præcedenti docent pro mutuo fructus pignoris recipere non computandos in sortem, vsuram esse. Tertiò, quia si sortem iam acceptam gener mutuaret socero pro fructibus pignoris, esset vsurarius, vt tanquam certum docet Salon. ergo similiter, &c. Quartò, quia si gener oblatam dotem nollet accipere, sed pro dilata eius solutione fructus pignorum perciperet, esset vsurarius, vt etiam docet Salon. ergo similiter, si propter dilationem dotis fructus pignorum accipiat: & ita tenet Molin. addit tamen, vt retulimus, si gener à socero petat, vt priori contractu dissoluto hic de nouo fiat; pro sustinendis oneribus matrimonij interim dum non tradis mihi istam pecuniam, des mihi fructus huius possessionis non computandos in sortem, contractum esse iustum. Num.14.

iustum. Ego verò censeo priorem contractum omnino dissolui nō posse cùm iam sit ex parte mandatus executioni: erat enim contractus, vt gener obligaretur ad ducendā vxorem, & ad omnia matrimonij onera ea conditione, vt socer teneretur tali tempore dotem ei dare; & primum iam impletum est, quia gener vxorem duxit, & ex vi matrimonij ad eam alendam obligatus manet, ita vt neque socer, vel etiam illa consentiente, liberari possit ab ea obligatione: ergo iam nihil potest pro subeunda obligatione accipere. Pro dilatione autem solutionis aliquid accipere, vsura est: ergo si fructus pignoris pro dilatione accipiantur à genero, ipse vsurarius erit non minùs quàm si ab extraneo fructus pignoris acciperet pro tali dilatione socero concedenda, aut pro mutuo formali pecuniæ dotalis acceptæ, vel accipiendæ: nihil enim quantùm ad hoc refert (quicquid dicat Molin.) agere cum socero, vel dotante, vel cum aliquo alio. Confirmatur, quia ab alio debitore exigere aliquid pro concedēda dilatione solutionis, vsura est. ergo & à socero, vel quocumque alio dotante; eadem enim est ratio. Item pro oneribus matrimonij, quæ iam gener subire tenetur, aliquid ab extraneo accipere, iniustum est, eo quòd gener nihil dat. ergo pari ratione iniustum erit id accipere à socero, vel dotante.

Num 15. SEPTIMA conclusio: quando socer est in mora culpabili, tenetur de damno emergente, & lucro cessante, etiamsi non fuerit deductum in pactum, eáque ratione gener poterit vltra sortem fructus pignoris recipere. Ita Palac. 3. *concl.* 1. & auctores secundæ opinionis, & reliqui omnes. Idémque erit si pactum fuit de fructibus pignoris in pœnam moræ culpabilis amittendis, si culpa tantam pœnam mereatur: patet ex superioribus dubiis, & docet Palac. *concl.* 2. qui *conclus.* 3. idem ait quando expensæ in colendis pignoribus exæquant fructus. Idem est de laboribus colendi pignora, idémque ait Palac. *conclus.* 4. si pignora egeant administratione æquali fructibus, vt si detur in pignus ciuitas tuenda, gubernandáque à pignoratario.

OCTAVA conclusio: quando socer intelligitur fructus pignoris donare, gener poterit illos vltra sortem recipere. Hæc clara est, eámque docet Conrrad. Nauar. & alij, præsertim auctores tertiæ opinionis, quam etiam tenet Medin. 1. *Sum. cap.* 14. §. 23. Num. 16.

NONA conclusio: licitum esset statutum, vt interim dum dos genero non soluitur, teneatur socer soluere ei quotannis certam pecuniæ quantitatem ad sustinenda onera matrimonij ad rationem vnius verbi gratiâ pro 14. æstimationis dotis, non solùm ratione lucri cessantis: sed etiam quia id iustum pretium est pro oneribus matrimonij sustinendis. Molin. *in fine disp. cit.* Num. 17

DVBIVM XXX.

An soluto matrimonio possit adhuc gener fructus pignoris dotalis accipere non computandos in sortem? & quando de filiis vxoris defunctæ, & de ipsa vxore defuncto viro.

SVM

SVMMARIVM.

1 *Quatuor conclusionibus Molina respondet n. 2. 3. 4.*

5 *Vir qui defunctæ vxoris hæres non est, non potest fructus pignoris traditi interim dũ dos non soluitur, percipere.*

6 *Vxor potest, defuncto viro, sibi percipere fructus pignoris dotalis, quos maritus percipiebat donec ipsi dos traderetur.*

7 *Hæredes mariti defuncti non possunt sine consensu vxoris.*

8 *Probabile est vxorem marito defuncto non posse accipere ab hæredibus fructus pignoris non promissi, nec traditi à dotante; præter id quod necessarium est ad congruam sustentationem, dum dotem non recipit, nisi ratione lucri cessantis, &c.*

9 *Contrarium reputatur probabilius, & explicatur.*

10 *Si in aliqua ciuitate fuerit statutum, vt hæredes mariti, dum dos non soluitur, dent illi quinque, octo, vel decem pro 100. dotis vltra sortem, tale statutum est validum.*

11 *Si quis ea conditione mutuet genero, vt sibi tradat fructus pignoris dotalis, seu ipsum pignus cum fructibus non computandis in sortem, vsuram committit, secluso damno emergente, vel lucro cessante, & pœna conuentionali.*

Num. 1. OLINA *disp.* 322. quatuor conclusionibus respondet. Prima est, quanuis maritus ex vxore defuncta liberos habeat, eorúmque sit tutor, aut curator, & vsufructuarius, non potest absque vsuræ vitio perseuerare in accipiendis fructibus pignoris interim dum ei dos non soluitur, non computando eos in sortem. Ita haberi in ordinationibus Lusitaniæ, & proculdubio ita esse disputat, quoniam cessat iustus titulus eos accipiendi vltra sortem, qui est sustinere onera matrimonij. Obseruat tamen Molin. posse tunc virum petere ab eo qui dotem debet, vt soluat statim dotem in qua filius defunctæ succedit: si verò non soluatur statim, exigere posse totum lucrum cessans, non solùm quantum dos reddere posset, si soluenda esset in possessionibus, sed etiam quantũ æstimaretur lucrum quod sua industria ex illa speraret, cùm sit loco filij vsufructuarius eorum omnium bonorum: idémque lucrum cessans posse petere filium defuncto patre, aut tutorem, vel curatorem filij.

SECVNDA conclusio Mol. est: mortuo viro vxor petere non poterit ab eo qui dotem promiserit, aut debet, quicquam vltra sortem, nisi solùm lucrum ex eo ipsi cessans, quòd dos statim non soluatur, quia cessat causa percipiendi fructus vltra sortem, scilicet sustinere onera matrimonij. Num. 2.

TERTIA eiusdem conclusio est: à tempore in quo hæredes viri in mora sunt soluẽdi dotem vxori, aut vir, vel ipsius hæredes in mora sunt soluendi dotem hæredibus vxoris, vxor, hæredésue illius solùm possunt exigere lucrum cessans, eo quòd dos non soluatur, non verò aliquid aliud vltra sorté, eo quòd nullũ alium iustum titulum habeant, vnde plus exigere possint: ante omnem autem moram soluendi dotem solùm poterunt petere fructus dotis, si qui à die soluti matrimonij ad vxorem pertineant, & insuper poterit vxor exigere, quod defuerit ad competen- Num. 3.

peten-

petentia sua alimenta. Pro hac conclusione citat Caiet. *hac quæst.* 78. *art.* 2. *ad* 6. & Couaruu. 3. *Variar. cap.* 1. *n.* 3. *corol.* 6. Pro eiúsque explicatione & probatione aduertit de iure communi (omisso iure Lusitaniæ, de quo etiam agit) defuncto viro post receptam dotem hæredes viri manere tanquam familiæ caput, ab ipsisque vxorem recipere debere, quæ ad ipsam spectant (sicut defuncta vxore hæredes eius ab illo recipere debent, quæ ad ipsos spectant, tamen si interim dum ei dos non restituitur, possit vxor retinere domum in qua simul cum viro habitabat, & bona omnia intra illam reperta, quódámque statutum fuit, vt vir, aut eius hæredes restituere tenerentur dotem vxoris intra tres annos quolibet anno tertiam partem restituẽdo: nouissimè verò sancitum fuit, vt quando dos consistit in bonis aliquibus immobilibus inæstimatis, restituatur statim absque vlla mora quoad hæc bona: si verò consistit in rebus mobilibus, aut se mouẽtibus, vel in iuribus incorporalibus inæstimatis, aut denique reddenda sit tota summa quoad solam æstimationem, tunc quoad hæc omnia restituatur dos intra annum à die soluti matrimonij. Ita habetur expressè *l. vnica.* §. *exactio. C. de re vsuraria.* & *l. pen. tit.* 11. *part.* 4. Ait verò Anton. Gomez *l.* 50. *tauri. n.* 46. in hoc Regno Castellæ iam hodie solere instrumẽtis dotalibus deduci in pactum, vt soluatur intra triginta dies, seruandúmque tunc esse pactum affirmat etiã Mol. in Lusitania, & si quod interueniat de hac re pactũ in instrumẽtis dotalibus, illi standum esse; à die autem soluti matrimonij fructus rerum dotaliũ immobiliũ si traditæ fuerunt inæstimatæ, pertinẽt ad vxorem, vel eius hæredes, & similiter fructus rerum mobilium inæstimatarum, vt sunt fructus pecorũ, merces, nauis locata, iumentorum, aut mancipiorum locatorum. Vsus tamẽ istorum omnium, & vsus dotis quæ in summa consistit, quã maritus debeat, & non in aliquibus determinatis rebus in indiuiduo, pertinent ad virum, aut hæredes viri toto tẽpore ad restitutionem dotis eius concesso. Hæc omnia habentur *illo* §. *exactio.* & affirmat Ant. Gomez *art.* 46. *citato.* Couar. 2. *p.* 4. *cap.* 3. §. 9. & alij quos referunt. Intra tempus autem à iure permissum, interim dum vxori dos non traditur, ali debet de mariti bonis. Panorm. *c. Salubriter. de vsur.* Bart. & alij quos referunt, ac sequuntur Anton. Gomez 5. *n.* 48. Couar. *illo corol.* 6. *illa q. n.* 9. & 10. quod intelligitur dummodo alimenta petat, neque aliunde habeat à quo sustentetur: quare si ab alio alimẽta ei præbeantur, non tenentur hæredes mariti ea soluere, nisi idcirco illi sint collata, quia cùm ab hæredibus illa petiisset, noluerint ea illi ministrare, eáq; de causa coacta est petere ea ab aliis; tunc enim soluere tenẽtur hæredes, cùm ita expendisset. Ait verò Couaruu. *illo n.* 10. si intra id tempus ad secundas nuptias transiisset, paupérque esset, neque dos illi traderetur, præbenda illi esse alimenta: secus cum aliis quos refert, esse putat, si diues esset, vírque eam aleret. Præterea, si iuxta hactenus dicta fructus aliqui bonorum dotalium, aut aliorum suorum bonorum intra id tempus ad eam pertinent, de eis est alenda, atque solùm, si quid

quid desit ad integram sustentationem, soluẽdum est illi de bonis mariti defuncti. Inter alimenta autem ei præstanda computat Couaruu. *illo n.* 10. vestes lugubres, tenetúrque mulier eo tempore laborare iuxta consuetudinem patriæ, & qualitaté personæ: statim verò ac dos illi soluitur, nõ debentur ei alimenta, etiamsi continuò post mortem mariti ei soluatur. Quia verò ius hoc aliméṫorum ex eo habet ortum quòd pro dote debita sunt alimenta vxori, dũ iuxta dispositionem iuris dos ei non soluitur, priuilegium hoc est personale vxori, quò fit, vt ea defũcta alimenta non debeantur eius hæredibus cùm illis dos non soluitur. In Castella autem, & Lusitania, in quibus bona omnia, vel saltem superlucrata communia viro, & vxori sunt, consuetudo habet, vt de communibus bonis vxor sustentetur, dũ partitio bonorum non fit, nec traditur vxori dos. Item, si vxor grauida maneat, alimenta sunt ei præbenda de bonis communibus, etiamsi dos statim ei tradatur, iuxta *l. 1. §. mulier. ff. de ventre in possessionem mittendo.* & Anton. Gomez s. Hæc Mol. qui postea inquirit, an licitũ sit statutum, quod in aliquibus locis est, vt interim dum viduæ dos non soluitur, teneantur hæredes mariti soluere ei quotannis certam pecuniæ quantitatem ad rationem, verbi gratiâ, vnius pro quatuordecim æstimationis dotis, vt in fine dubij præcedentis dicebatur, licitum esse statutum, vt genero detur quotannis certa pecuniæ summa, dum dos ei non traditur.

Num. 4. QVARTA conclusio est, eiusmodi statutum illicitum esse, vt tenent multi relati à Couaruu. *illo n. 3. corol. 7.* id probantes, quia vsuras introduceret; contrà *Clem. 1. de vsur.* Molina ait, id probat, quia iuxta prædicta viduis in primo anno solùm debentur aliqui fructus dotis, & insuper si quid desit ad competentia alimenta, quæ aliunde non habeant. Deinceps verò solùm eis debetur lucrum cessans; & si quid amplius accipiant, vsuram committunt, vnde iniquum esset statutum quod plus eis concederet: imò quando statutum id taxaret, arbitramur, quantùm ex capitibus commemoratis esset eis quotannis soluendum, vim non habere in conscientiæ foro, nisi quãdo vel fructus illi dotis, & alimenta, vel lucrũ cessans reuerà totũ id valerét. Quare tale statutum non esset consulendum, nisi fortè in pœnam iustam contra hæredes mariti id sanciretur, quando contra viduæ voluntatem dos detineretur; intra tempus verò taxatum interuenisset vera culpa detinentium, vt vult Caiet. s. deficiente enim culpa, vt si vidua non remitteretur, nihil accipi posset in pœnam, quia vbi culpa deest, pœna locum non habet; vnde neque in pœnam prudens esset tale statutum. Hæc Molin.

DICO tamen primò; vir qui vxoris defunctæ hæres non est, minimè poterit fructus pignoris traditi interim dum dos ei non soluitur, percipere. In hoc cum Molin. conuenio, à quo nullus, vt credo, dissentit. Probatur, quia fructus pignoris non pertinent ad virum pro eo tempore quo dotem non expectat sibi; sed defuncta vxore sibi dotem non expectat, si eius hæres non est: ergo non potest fructus pignoris sibi Num. 5.

ſibi percipere. Confirmatur primò: quia neque ex pacto, neque ex donatione soceri, neque ex lege, vel ſtatuto, vel conſuetudine aliquod ius habet ad tales fructus. Ergo ſi vir non eſt vxoris hæres, nullo modo ad ipſum pertinent (intellige quoad proprietatem) nam ſi filios ex vxore defuncta habet, quoniam ad illos proprietas talium fructuum pertinet, ad ipſum pertinebit eorum vſusfructus: eſt enim vſufructuarius in omnibus filiorum bonis: intellige etiam niſi in aliqua parte illorum fructuum, vel in omnibus ſit vxoris legatarius: tūc enim eorum proprietas ad ipſum pertinebit.

Num. 6. DICO ſecundò; defuncto viro vxor poterit ſibi percipere fructus pignoris dotalis, vel quantitatē pecuniæ, quam maritus percipiebat, donec ipſi dos tradatur, vel alius ipſam dotauerit, neque tenetur ipſos fructus, vel pecuniæ quantitatem in ſortem computare, etiamſi ex dilata ſolutione dotis nullum lucrum ſibi ceſſet, vel damnum emergat, nulláque pœna in contractu dotali poſita ſit. Hoc eſt contra Molin. ſ. & Angl. *quæſt. de contractu mutui. art. 2. difficult. 7. dub. 2. & 3.* Caiet. *hic art. 2. ad 6.* Syluestr. *vſura. 3. quæſt. 9.* Anton. 2. *p. tit. 1. cap. 7.* §. 30. qui cum aliis docent, viduam ex pacto dotali nullos fructus poſſe percipere non computandos in ſortem, niſi ratione damni emergentis, vel lucri ceſſantis ex mora culpabili debentis dotem, aut ratione pœnæ conuentionalis. Nobiſcum tamen ſentiunt Sot. *6. iuſtitia. q. 1. art. 2.* Tol. *lib. 5. cap. 30. in fin.* Sa *verb. dos. n. 18.* Bannez, & Aragon *hac quæſtione 78. art. 2. ad fin.* Salon *eod. art. controu. 15.* Mercatus *de vſuris. cap. 8.* Palac. *4. de contractib. cap. 5. concluſ. 9.* Emanuel 1. *p. Sum. capite 97. num. 5.* Corona *cap. 8. §. de contractibus pignorationum.* Cor. *quæſt. 230. & 238.* Lopez 2. *p. Instructor. cap. 60.* & communiter recentiores.

PROBATVR, quia ſocer, vel alius qui nuptui aliquam tradidit, & pignus fructiferum dedit, vel promiſit dum dotem non daret, expreſſè, vel tacitè promiſit toto eo tēpore fructus pignoris non computandos in ſortem non ſolùm viro, vt præcedenti dubio dictum eſt: ſed potiſſimè ipſi vxori. Ergo etiam vxor poterit illos toto eo tempore vltra ſortem recipere, maximè cùm exiſtat finis ob quem promiſit, & dati ſunt, ſcilicet vt vxor, filij, familiáque decenter, & iuxta ſuam, maritíque & patris qualitatem aleretur, & cùm ipſa ſuccedat in oneribus matrimonij quæ antea maritus portabat. Sicut ergo ille, etiamſi diues eſſet, poſſet toto illo tempore fructus dotis recipere, ſic ſimiliter dicendum eſt de illa. Limitat tamen Salon concluſionem, vt tantùm vera ſit exiſtentibus his conditionibus.

PRIMA, vt vidua ſuſtineat onera matrimonij, quia ſi Religioſa fiat, vel à dotante alatur, vel alia cauſa deſinat onera matrimonij ſuſtinere, non poterit illa fructus vltra ſortē percipere, quia ceſſante cauſa ceſſat effectus. Idem tenet Emanuel ſuprà.

SECVNDA, ne ipſius negligentiæ dos non ſit ei ſoluta. Tertia, vt promiſſio pignoris dotalis ſit abſolutè, & ſimpliciter facta. Sed priores conditiones neceſſariæ non ſunt: cùm enim ſimpliciter ſint promiſſi vltra ſortem fructus pi-

gnoris, vel certa summa pecuniæ donec dotem recipiat, simpliciter & sine vlla conditione poterit fructus vltra sortem percipere. Et ita Conrradus *illa quæst.* 230. Lopez, Nauarr. *comm. de vsuris. num.* 67. & 68. idem *in Summa. cap.* 17. *num.* 213.

Num. 7. DICO tertiò, hæredes mariti defuncti non possunt sibi sumere sine cõsẽsu vxoris, fructus pignoris traditi ab eo qui vxorem dotauit, vt fructus perciperet, dum dos non solueretur. Ita Anton. *illo cap.* 7. §. 28. Syluest. *vsura.* 3. *quæst.* 6. Ang. Tabien. *vsura.* 10. *num.* 1. Armil. *eod. verb. num.* 22.

PROBATVR, quia fructus pignoris pertinent ad vxorem, vel eius hæredes iuxta secundam conclusionem. Ergo hæredes mariti non possunt illos sibi sumere nisi ex consensu vxoris, vel hæredum ipsius.

SECVNDO, quia vir defuncta vxore non potest illos fructus percipere, vt dixi in prima conclusione. Ergo neque hæredes viri vxore defuncta, ac proinde nec viuente: non enim habent maius ius in fructus viuente illa quàm defuncta.

Num. 8. DICO quartò, probabile est vxorem marito defuncto non posse ab eius hæredibus fructus pignoris non promissi, neque traditi à dotante, seu ab ipsis, aut aliquid aliud non computandum in sortem accipere, præter id quod necessarium est ad decentem sui sustentationem dum dotem non recipit, nisi ratione lucri cessantis, vel damni emergentis ex mora, aut ratione pœnæ conuentionalis, aut donationis hæredum. Ita Mol. Caiet. & Tabien. š. Nauarr. 3. *de restit. cap.* 2. *p.* 2. *dub.* 11. Abulens. Matth. 25. *quæst.* 204. Hostiens. *in Sum. tit. de vsuris.* §. *an aliquo eam. col.* 5. Bart. *l. atqui natura.* §. *non tantùm. ff. de negotiis gestis.* Matth. de Afflict. *decis.* 284. Paul. de Castr. *cons.* 429. *num.* 4. *lib.* 2. Imol. *l. diuortio. num.* 24. *ff. solut. matrim.* vbi Alex. *n.* 24. & *cons.* 63. *col.* 2. *lib.* 4. & *cons.* 31. *col.* 2. & *cons.* 200. *lib.* 6. Laurent. de Rodulf. Aim. & alij quos præsertim refert Couaruu. *l. Titia. ff. de solutionib.*

RATIOQVE esse potest, quia ad recipienda alimenta quibus indiget dum ei dos non redditur ab hæredibus mariti, vidua titulum habet ex iure communi, & Regni id præcipiente, non verò ad aliquid aliud. Ergo iniustè illud recipiet, nisi interueniat damnum emergens, lucrum cessans, pœna cõuentionalis, vel donatio: nullo enim horũ interueniente erit recipere aliquid vltra sortem propter solam expectationem solutionis dotis, quæ expectatio est mutuum quoddam virtuale; pro mutuo autem virtuali aliquid exigere, vsura est; & ideo Iason *Instit. de actionib.* §. *fuerat. num.* 19. & Socinus *consilio* 56. quod incipit, *viso testamento. col.* 1. *num.* 2. *volum.* 3. damnant viduas quæ recipiunt quinque, vel decem pro sua dote non soluta ab hæredibus mariti.

INTER auctores autem huius sententiæ quidam dicunt, viduam non posse secluso damno emergente, &c. recipere ab hæredibus mariti alimenta necessaria non computãda in sortẽ, nisi primo anno viduitatis, in quo lex præcipit illi dari alimenta, nisi sit soluta dos. Ita Molin. & Couaruu. Alij verò tenent etiam post illum primum annum

viduita

viduitatis posse alimenta recipere non computanda in sortem; si absque eius consensu solutio dotis est dilata; quia putant secundùm leges deberi viduæ alimenta, quandiu hæredes mariti causa inuenta differunt solutionem dotis. Ita Syluest. *vsura. 3. quæst.* 8. cum Panormit. & quidam alij apud Couaruu. qui tamen, necnon Molina, & Petrus Nauarra hoc impugnant; & meritò, quia nulla est lex qua præcipiatur, vt toto tempore quo dos viduæ non soluitur, alatur de bonis mariti non computatis in sortem,& fortè hoc non pręcipit lex,quia esset magnum grauamen.

Num.9 Dico tamen quintò: probabilius videtur viduam etiam secluso damno emergente, &c. posse toto tempore,quo ei dos non redditur,recipere non computandum in sortem quicquid ad decentem eius sustentationem fuerit necessarium, siue illud sit aliqua pensio pecuniaria, siue aliquorum fructus pignorum. Ita sentiunt Sotus, Corona, Tolet. Mercad. & Palac. s. Salon *art.* 2. *controuers.* 15. *conclus.* 2. Idem Bannez & Cor. *quæst.* 230. *&* 238. & Nauarr. *capite* 17. *num.* 213. dicens: *Verum est quod insinuauit Sot. maritum scilicet qui dotem accepit, & hæredes eius teneri vxori viduæ, at in casu diuortij separati ad alimenta præstanda, quæ salua manente dote dari possunt, quoad illi ea persoluatur.* Clariùs verò idem docet *com. de vsuris. num.* 67. *&* 68. Lopez 2. *p. Instructor. cap.* 60. Emanuel 1. *p. cap.* 100. *num.* 4. Garsia *de contractib. p.* 2. *cap.* 106. *post medium.* Arag. *hîc art.* 2. *in fin.* Val. *disp.* 5. *quæst.* 21. *p.* 1. *ad* 5. *in fin.* Villaguta *quæst.* 22. *de vsur. conclus.* 12. *& sequentibus.* Grafis *p.* 1. *lib.* 2. *cap.* 106. *num.* 4.

Ratio est, quia vir pacto dotali implicitè se obligare videtur ad alendam vxorem indigentem ex bonis suis,simpliciter quidem quandiu matrimonium durat quoad vinculum, & torum, vsque ad traditionem autem dotis, si matrimonium quoad vinculum, vel torum dissoluatur; quæ obligatio partim pertinet ad ipsos hæredes, quibus cum eo onere hæreditas datur, & rectè possunt vxor, & eius pater non consentire in matrimonium, nisi vir eam obligationem subeat. Hoc fundamentum attigerunt Nauarr. *illo num.* 67. Emanuel, Garsia, Lopez, Villagut. & Salon, qui tamen, & similiter Grafis, & Palac. idem fundare videntur in pacto hæredum mariti cum vidua, quod planè censeo vsurarium esse, huiusmodi pactum ea de re cum marito præcessisse, quando contractus dotalis inuitus est. Rectè tamen aduertit Palac. si bona superlucrata ad vxorem pertinentia sufficiant ad alendam vxorem,ex illis debere ali,nec posse fructus pignoris non computandos in sortē recipere. Villag. aduertit cum Bart. *conf.* 224. quē refert Additio ad Bart. *l. diuortij. in princip. ff. solut. matrimonio.* etiamsi habeat aliqua bona non fructifera,vt sunt gemmæ, & alia huiusmodi, non teneri ex illis parare sibi alimenta, sed posse ali de bonis mariti donec dos ei soluatur. *conclusione* autem 13. explicat an alimenta tradenda tantùm sint viduæ viuenti in domo hæredum, an verò etiamsi in alia viuere vellet: & *conclusione* 14. debere iuxta qualita-

tem ſuam, & patriæ conſuetudinem laborando iuuare hæredes mariti, vt eam alant; quod malè limitat Salon, vt verum non ſit quando fructus dotis, ſi ei traderetur, ad alimenta ſufficerent: cenſeo enim, etiamſi ſufficerent, debere ſuarum operarum lucra impendere in ſuis alimentis, & non poſſe illa integra ab hæredibus recipere niſi ratione lucri ceſſantis, &c. Malè etiam Salon contra Iuriſperitos ait, deberi viduæ alimenta quacumque ratione extra domũ hæredum habitare voléti, quia ſatis erit in ea ipſi alimenta miniſtrare, vt ex Iuriſperitis docet Villag. *illa concl.* 13.

Num 10. DICO ſextò, ſi in aliqua ciuitate fuerit ſtatutum, vt hæredes mariti interim dum viduæ dos non ſoluitur, dẽt illi quinque, octo, vel decem pro 100. dotis vltra ſortẽ, tale ſtatutũ eſt validum, virtutéque illius vidua licitè vltra ſortem percipiet penſionem illam. Eſt contra Ioan. de lignan. *Clement. vnica. de vſuris.* Imol. *hic num.* 35. Panorm. *conſ.* 39. *lib.* 2. & alios relatos à Couaruu. *illo n.* 3. *illatione* 7. aſſerentes tale ſtatutum eſſe iniquum, viduámque ſi recipiat penſionem illam vltra ſortem, eſſe vſurariam. Oppoſitum tenet Card. Zabarell. *dicta Clement. vnica. de vſuris.* Imò Panormit. *c. Salubriter. de vſuris.* Adrian. *quæſt. de vſuris.* §. *ex eodem.* Antonin. 2. *p. tit.* 1. *cap.* 7. §. 31. Ang. *verb. dos.* §. 28. vbi Tabien. §. 18. *& vſura.* 10. *q.* 1. Armil. *verb. vſura. n.* 22. Syluest. *vſura.* 3. *q.* 8. Sa *verb. dos. n.* 17. Molin. Caiet. Petr. Nauarr. Salon, & Garſia ꝫ. Nauarr. *cap.* 17. *n.* 213. *& com. de vſuris. n.* 68. Grafis ꝫ. *n.* 4. Palac. ꝫ. id ẽ dicẽs de conſuetudine patriæ. Matth. de Affl. *illa deciſ.* 284. Capic. *deciſ.* 65. *&* 24. Cor. *quæſt.* 238. Conr. *quæſt.* 35. *de contract. concluſ.* 11. 12. *&* 10. Bannez *hac quæſt. art.* 2. *ad fin.* Lopez 2. *p. Inſtructor. cap.* 60. Villaguta ꝫ. *concluſ.* 15. Maior 4. *d.* 15. *quæſt.* 31. Bal. Molinæus, ſeu Caballinus & Cepola apud Couaruu. ꝫ. quanuis inter hos diſcrimen ſit: nam Molin. Couaruu. Antonin. Ang. Syluest. Adrian. Tabien. & Conrrad. docent, penſionem illam vltra ſortem ſolùm recipi poſſe ratione damni emergentis, lucri ceſſantis, aut pœnæ conuentionalis, quod ſi negarẽt, auctores primæ opinionis ab eis non diſſentiunt. Cepola verò *conſ.* 15. Bald. *l. vlt.* §. *præterea. C. de iure dotali. & conſ.* 166. Caiet. Bannez, Cor. Nauarrus, Nauarra, Grafis, Lopez, Garſia, Salon, Palacios, Villagut. & alij meritò dicunt, etiam ſecluſo damno emergente, lucro ceſſante, & pœna conuentionali poſſe penſionem illam vltra ſortem recipi; quod rectè probant Caiet. Conrrad. Bannez, Salon, & Nauarra, quia ad vitandas lites quæ inſurgerent circa lucrum ceſſans, damnum emergens, eiúſque vel alimentorum quantitatem, culpámque moroſi debitoris, &c. iuſtè ſtatui potuit, vt cùm communiter lucrum ceſſet, damnum emergat, &c. interímque alimenta viduæ debeantur, teneantur debitores dotis, dum eam non ſoluunt, dare certam penſionem, ſicut Mol. conceſſit valere ſimile ſtatutum in fauorem generi, vt diximus in fine dubij præcedentis.

DICO ſeptimò, pro huius, & præ- Num. 11.
cedentis dubij complemento, ſi quis ea conditione mutuet genero, vt ſibi tradat fructus pignoris dotalis, ſeu ipſum pignus cum fructibus non computandis in ſortem, vſuram com-

committit, secluso damno emergente, lucro cessante, & pœna conuentionali. Antonin. 3. §. 32. Syluest. Phriuur. *lib. 2. tit. 7. q. 2.* Medin. *q. 2. de vsuris. in fin.* Idémque est si quis viduæ sub ea conditione mutuet; vsura quoque erit mutuari ab illa ea lege, vt filiam ipsius mutuatarius ducat. Sotus, & Arag. 3. Cor. *illa q.* 230. non tamen erit vsura si alius nolit filiam eius ducere, nisi ipse illi mutuet, vel se ad mutuandũ obliget, & idcirco ipse mutuũ det. Ita Arag. Falsò autem Eman. *illo n. 6.* dixit posse viduã si post mortem mariti ad solutionem dotis triennium patri concedat, petere interim fructus dotis, nisi intelligat ratione damni emergentis, &c. Probo, quia tunc non recipit ex pacto dotali, sed ex alio pro sola expectatione dotis, ac proinde pro mutuo virtuali: ergo vsuraria est. Idem est de genero ex pacto non dotali concedente triennium socero ad solutionem dotis, licèt ibi Emanuel oppositum doceat, citans pro se Angl.

DVBIVM XXXI.

An vsura sit proprietarium non computare in sortem fructus pignoris feudalis sibi pro mutuo traditi, & quid de pignore emphyteutico?

SVMMARIVM.

1 *Quatuor, quæ omnibus Doctoribus communia.*
2 *Sententia Nauarræ proponitur.*
3 *Ab obiectionibus vindicatur.*
4 *Aliorum responsio ad obiectiones.*
5 *Sententia Nauarræ admittitur, & ab aliis obiectionibus liberatur.*

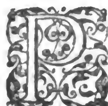

RIMO, certum est in feudo Ecclesiæ posse fructus feudalis pignoris ab Ecclesia non computari in sortem. Ita habetur *cap. 1. de feud. & cap. conquestus. de vsuris.* conueniúntque omnes Theologi, & Iurisperiti. Sed in ratione, & intelligentia huius decisionis, & an intelligenda etiam sit de feudis laicorum, & ad emphyteusim extendenda, & quæ conditiones ad percipiendos vltra sortem tales fructus requirantur, grauis, satísque difficilis est controuersia. *Num. 1.*

SECVNDO, certum est, dominum directum feudi non posse fructus illos vltra sortem percipere, nisi consuetum seruitium pro eo tempore, quo mutuum ei non redditur, feudatario remittat: nam expressè habetur *c. 1. de feudis.* ab omnibúque docetur.

TERTIO, communis omnium doctrina est, si feudatarius in re feudali melioramenta, seu meliorationes fecerit, ratione quarum maiores fructus ferat, quàm aliàs tulisset, proprietarium debere in sortem computare, aut feudatario restituere excessum illum fructuum.

QVARTO, omnes etiam conueniunt, & certum est, proprietarium tunc non teneri ad computandum in sortem, vel restituendum feudatario omnes fructus, sed deducere posse valorem consueti seruitij, quod ei non redditur, & expensas factas, laborésque suceptos in cultu pignoris, vt generatim de huiusmodi pignore fructifero superiùs dictum est: &

& notat Nauarr. *3. de rest. c. 2. p. 2. dub.* 12. Similitérque videtur si iam feudatarius labores subierat, expensásque fecerat in cultu agri, vt eo anno fructum ferret, dominum directum debere ei reddere valorem earum expensarum, & eorum laborũ, quia ius non habet percipiendi vltra sortem omnes illos fructus illius anni, nisi eo anno agrum suo labore, & expensis colat.

Num. 2. QVINTO, Nauarrus, Nauarra, Couaruu. Gabr. Syl. Angel. & Adrianus, ac alii communiter dicunt, si feudatarius pro fundo dedit pretiũ, & propterea minor pensio fuit illi à principio imposita, ita vt partem fructuum accipiat pro illo pretio, & partem pro pensione subsequenti, vsuram esse portionem fructuum, quæ pretio illi respondet non, restituere, neque in sortem computare, quia sic feudatarius iniustè propter mutuũ priuatur ea portione fructuũ quam pecunia sua emerat. Idem ait Molin. de portione respondente obsequiis, & meritis, ob quæ cum minoris seruitij obligatione feudum accepit, & retinet.

SEXTO addit Nauarra loco citato cũ Couaruu. *3. variar. c. 1. n. 4.* Adrian. *q. de vsuris. verb. restat breui soluere, in respons. ad* 2. si feudatarius sine vllo pretio feudum acceperit, velítque consuetum seruitium præstare, proprietarium debere restituere, vel in sortem computare valorẽ, quo fructus consuetum seruitium excedũt; & ita quanuis in hoc euentu licitũ sit recipere aliquid vltra sortẽ mutuatam, non tamen vltra sortem, & vltra valorem consuetæ pensionis. Quam opinionem tenet Henrricus de Asia *tit. de contract. p. 1. c. 38. & 39.* dicitque eam tenere Innoc. & plerosque alios Doctores. Pro eadem Couaruu. s. citat Innocent. *c. 1. de feud.* Molinæum *in consuetudinibus Parisiens. tit. 1. §. 1. glos. 9. n. 11. q. 3.* Palac. verò citat Ioan. Anan. & Barbat. *c. 1. de feudis.* eámque opinionem esse rationabilem, & securam docet Gabr. *4. d. 15. art. 2. concl. 4. casu 2.* licèt priùs absolutè docuerit proprietariũ posse fructus illos vltra sortem recipere, rationémque reddiderit, quia cùm feudatarius absoluatur ab omni obligatione fructus rei feudalis, dominium vtile illius redit ad proprietarium, & consolidatur vsusfructus cum proprietate, seu dominiũ vtile cũ directo. Et sic proprietarius licitè accipit vltra sortem omnes fructus, licèt sint maiores seruitiis, quia percipit illos ex rebus, quarum nõ solùm habet dominiũ directũ, sed vtile. Idem docet Panormit. *c. conquestus. de vsuris. not. 2. & c. 1. de feud.* quibus locis idem docẽt Hostiens. Ioan. Andr. & Cardinalis, Villag. *q. 6. de vsur. §. ad c. conquestus.* Vega *verb. vsura. casu 56.* Angelus *vsura. 1. §. 11. & 12. & verb. feudum. §. 31. & seqq.* vbi Syluest. §. 29. & 30. Tabien. §. 21. & 32. Maior *4. d. 15. quæst. 31. casu 1.* Nauarr. *c. 17. n. 217. & 218.* Abulens. Matth. *25. q. 191. & sequentib.* Mercatus *de vsuris. c. 8.* Garsia *de contractib. p. 2. c. 16.* Emanuel *2. p. c. 26. n. 2. & seqq.* Aluar. Vaz *de iure emphyteutico. q. 14. n. 27.* Lopez *2. Instructor. negotian. c. 20.* Pala. *4. de contract. c. 5. concl. 10.* Conrr. *de contract. q. 32. concl. 3.* Sa *verb. pignus. n. 6.* atque alij qui s. referentur. Vnde hanc esse communem sententiam ait Almain. *4. d. 15. q. 2. §. iam videmus.*

ET si obiicias ex ea sequi, feudatarium Num. 3.

tarium

tarium toto eo tempore ante solutionem mutui non esse feudatariũ, aut vasallum, cùm nõ habeat dominium vtile: item feudum eo tempore non esse pignus, cùm dominium directum, & vtile sit possidentis. Ad primum obiectum respondetur, nõ esse feudatarium in actu, sed solùm in habitu, quia habet ius ad recipiẽdos fructus postquam mutuum soluerit. Ad secundum, esse verè pignus quia feudatarius habet dominium vtile, licèt in habitu tantùm, seu ligatum vsque ad solutionem mutui, quia non potest antea exire in actũ. Sic etiam has obiectiones diluit Pal. s. & nihilominùs Almain. contra communem sententiam putat vsuram esse, si proprietarius vltra sortem mutui, & valorem consueti seruitij aliquid percipiat: & ita conuenit cum Nauarra, qui suam opinionẽ probat, primò, quia quãdo feudũ pretio emptum est, nõ possunt vltra sortem recipi quicumque fructus ex quinta conclusione. Ergo nec quãdo sine vllo antecedenti pretio datum est, quia in vtroque euentu æqualiter dominium vtile est feudatarij: vnde proprietarius non minùs accipit alienum in vno casu, quàm in alio.

Secvndo, quia dominium vtile fundi est feudatarij. Ergo illius fructus sunt ipsius, & non proprietarij etiam habentis fundum in pignus, neque est cur illos recipiat vltra sortem nisi ob mutuum; & sic erit vsurarius,

Num. 4. Respondent aliqui, non recipi ex vi mutui, sed ex concessione speciali Pontificum facta in fauorẽ Ecclesiæ, ideóque locũ non habere in feudo laicali. Ita glos. *cap.* 1. *& cap. conquestus. de vsuris. & c.* 1. *de feudis*. Sed meritò Sot. Mol. Ang. Syluest. Adria. Couaruu. Salon, Nauarra, Bannez, & alij id reiiciunt, quia Pontifices illis locis non intendunt condere nouum ius, sed ius naturæ declarare. Vnde textus dicit, *declaramus*. Item, quia nulla est causa id statuendi, maximè cùm habeat speciem vsuræ, à qua Ecclesia maximè abstinere intendit. Vnde omnes ferè Doctores dicunt, in feudo Ecclesiæ, & laicorum idem esse dicendum.

Alii respondent, non recipi ex vi mutui, sed ex vi contractus feudalis, cuius natura est, vt quandocumque res feudalis in pignus traditur domino directo, ad ipsum pertineant fructus, modò consuetum seruitium feudatario remittat. Ita Sot. 6. *iustitia. q.* 1. *art.* 2. *ad vltimum*. Conrrad. & Villagut. s. Tol. *lib.* 5. *c.* 30. *in fine*. Medin. *q.* 2. *de vsuris. §. ad c. conquestus. & q.* 3. *§.* 1. Igitur Bannez, & Aragon *hîc art.* 2. *circa ad* 6. Salon. *controuers.* 13. Val. *disp.* 5. *q.* 21. *p.* 1. *ad* 3. Molin. *disp.* 323. hoc modo rem explicant: sicut quando contractus feudi inuentus fuit, institutus est cum quibusdam conditionibus, quibus violatis amitteret feudatarius dominium vtile, ídque ad proprietarium rediret; sic etiam institutus est cum conditione, quæ semper in illo explicitè, vel implicitè continetur, vt si proprietario res feudalis tradatur in pignus, ad eum pertineant fructus illius, nec teneatur eos in sortem computare, modò consuetum seruitium remittat. Ita autem institutum fuisse ait Molin. constare

ex vſu, & ex iuribus citatis:& quidē eam cōditionem in pacto feudali licite poni poſſe,& ſi ponatur,dominū directum ex vi illius poſſe omnes fructus vltra ſortem recipere, rectè docent Almai.Maior,& Henrric. de Aſia ſ. & quidam Iuriſperiti apud Syluest.*verb.feudum.q.*29.Et male Palac.cenſet ad illum effectum eſſe inſufficientem ſine remiſſione penſionis,cum illa verò ſufficientem eſſe arbitratur:non enim video cur conditio illa ſi ponatur in feudo,non ſit ſufficiens cauſa ad percipiēdos omnes fructus vltra ſortem, niſi exprimeretur penſionem eſſe remittendā;quia in eo caſu oporteret penſionem remittere,vt fructus omnes vltra ſortem reciperentur. Sed nō video vnde colligi poſſit eam cōditionem,etiam cum obligatione remittendi penſionem, in pacto feudali ſemper contineri. Ex vſu enim non rectè colligitur, eo quòd vel non eſt talis vſus,vel fundatur in communi opinione,quam falſam eſſe contendimus.Ex iuribus autem citatis minimè colligitur, quia in illis nulla mentio facta fuit:ſed in *illo c.feud.* dū dicitur, debere conſuetum ſeruitiū remitti, ſatis inſinuatur pro illo dūtaxat percipi fructus vltra ſortem poſſe,ac proinde nō poſſe ſic omnes recipi ſi ſeruitium excedant.

CONFIRMATVR, quia ſi ex vi feudalis pacti recipiuntur fructus vltra ſortem, etiam dici poterit ſic poſſe omnes recipi,etiamſi feudatarius meliorationes fecerit,vt tenent Sot.& Arag.ſ.probabiléque cenſet Garſia,quibus tamen cæteri omnes refragantur.ergo.

TERTIO,ſuam ſententiam probat Nauarr. quia ex oppoſita ſententia ſequeretur,in quolibet vſufructuario vſurario,vel conductore verum eſſe ſi det fūdum in pignus domino directo, amittere interim fructus, quod falsò concedunt Angel. *vſura.* 1.§.12.*& verb.feudum.*§.21. Mercat. & Vega ſ. Panormit. *c.conqueſtus. de vſuris.*quos meritò impugnant Couaruu.& Nauarr. ſ. & Molin. *illa q.* 3.*&* 23.quia quanuis id concederetur, in feudo tamen in conceſſione vſus, vel vſusfructus, vel locatione non eſſet concedendum:cùm in his contractibus non includatur talis conditio,ſicut dicunt ſuperiùs citati includi in feudo.Imò Sal.ſ.& Barba. *c.*1.*de feudis.*dicunt nō includi in emphyteuſi,cùm tamen ferè cæteri prę ter Ananiam *c.* 1.*de vſur.* dubitātem conſtanter affirment idem de feudo, & emphyteuſi dicendum eſſe. ergo nec in feudo includitur.

PROPTER hæc exiſtimo ſententiam Nauarræ veram eſſe. Sed obiicit Salon , ſi fructus ſunt minores ſeruitio , feudatarius non tenetur ſupplere defectum:ergo ſi ſunt maiores,proprietarius non tenetur reſtituere , vel in ſortem computare exceſſum. Quo etiam argumento videtur vti Bannez.Sed cū Nauarr. negatur antecedens:nulla enim eſt ratio cur mutuans amittere aliquid debeat.Ergo ſi fructus ſint minores ſeruitio, feudatarius tenebitur ſupplere defectum. Si verò maiores, proprietarius reſtituet , vel in ſortem computabit exceſſum , niſi eorum donatio à feudatario fiat ; quod expreſse docuit Hoſtienſ. *in Summa. tit. de vſuris,§. an aliquo caſu.* vt refert Adrian.ſ. Ad iura autem ſ. citata, quæ contra noſtram opinionem militare videntur, facilè reſpondetur, Num.5.

tur, solùm velle fructus vltra sortem recipi posse, quando æqualis valoris sunt cum consueto seruitio, & domino directo non cogente vi mutui ad talem commutationem, quia si cogeret, esset vsurarius. Alij exponunt dicta iura, vt procedant quando feudatarius iniustè feudum possidebat: tunc enim licitè per mutuum recuperatur, vt dicitur *cap.* 1. *de vsuris.* Ita Grafis 2. *p. lib.* 2. *cap.* 24. & Innocent. IV. apud Adrian. ṡ. Simile quid habetur *cap. fin. de decimis.* & generatim quòd per mutuũ liceat aliud debitum recuperare. Vide Salonẽ ṡ. *coro*[illegible]. Anton. 2. *p. tit.* 1. *cap.* 7. §. 25. Ricard. 4. *d.* 15. *art.* 5. Almai. *quæst.* 2. Nauarr. ṡ. *dub.* 10. *ad* 4. Medin. *quæst.* 1. *de vsuris.* §. *sed est.* *& q.* 3. §. *prima igitur.* & alterũ Medin. 1. *Sum. cap.* 14. §. 23. Syluest. *vsura.* 3. *quæst.* 8. Angel. *quæst.* 9. Adrian. ṡ. Molin. *disp.* 303. 304. 309.

DVBIVM XXXII.

An pactum legis commissoriæ in pignoribus vsurarium sit, vt si quis pignus pro mutuo, vel quocumque alio debito accipiat, ea lege vt si debitor intra certum tempus non soluerit, pignus efficiatur creditoris pro eo debito, aut emptũ certo aliquo, ac determinato pretio.

SVMMARIVM.

1. *Huiusmodi pactum reprobatum, atque irritum est.*
2. *Cuidam obiectioni respondetur.*
3. *An fideiussor possit licitè paciscì cum debitore, vt si non soluat intra terminum præfixum maneat certo aliquo pretio eidem venditum pignus pro indemnitate ipsi datum?*

RESPONDETVR, huiusmodi pactum reprobatum, irritúmque esse l. 1. *& vlt. C. de pactis pignor. c. significante. de pignorib. l.* 41. *tit.* 5. *& l.* 12. *tit.* 13. *p.* 5. *& lib.* 4. *Lusitanarum ordinationum. tit.* 26. *in princip.* Et quidem si pignus plus valeret, quàm pretium illud, in pactũ ratione mutui formalis, vel virtualis (quod includitur in dilatione solutionis) deducere, vt pignus eo pretio venditũ maneat, vsura est seclusa à lege positiua. Ad hoc autem, & alia mala vitanda, meritò huiusmodi pactũ prohibitum, irritúmque effectũ est. Quò fit, vt esto debitor præfixum terminũ trãsgrediatur, repetere possit pignus debito soluto. Obseruat verò Panormit. *d. c. significante. n.* 7. & alij ibi, Molináque *disp.* 324. si pactum sit, vt debitore intra terminum non soluente pignus sit venditum nõ certo aliquo determinato pretio, sed pretio iusto arbitrio boni viri, pactum esse validum. Quod iam hodie definitum est legibus nostris, & ordinationibus Lusitanis *tit. citato.* §. 1. docéntque Syluest. *verb. pignus.* §. 6. Coro. *c.* 8. §. *de contractib. pignoratiorum.* Cepola *cautel.* 309. aliàs 261. incipiente, *pactum pignoris.* Alex. *cons.* 378. Anton. Rubeus *cons.* 134. Couarum. 3. *variar. c.* 2. *n.* 7. Lopez 2. *Instructor. negot. c.* 20. Salon *tom.* 2. *tit. de pignorib. in fine.* Nauarr. *c.* 17. *n.* 203. aliàs 204. Grafis *p.* 1. *lib.* 2. *c.* 109. *n.* 26. Syluest. *verb. pactum.* §. 14. *& in rosa aurea. casu* 18. Citatur Antoni. 2. *p. tit.* 1. *c.* 7. in quo nihil inueni. Num. 1.

Kk 2 Col

Colligitur ex *l. si fundus. §. vlt. ff. de pignorib.* Bart. etiam citatus à Panorm. s. ait, si pactum esset, vt pignus termino transacto venditum maneret, validum esse, quia sensus esset, quòd maneret venditum iusto pretio, arbitrio boni viri æstimando. Idem docent Couaruu. Molina, & Salon s.

Num. 2. Si obiicias, quia vi mutui obligare mutuatarium ad alium contractum ineundum, vt ad emendum, vendendum, mutuandum, assecurandum, &c. vsura est, vt patet ex superioribus: ergo similiter vsura erit in pactum deducere, vt pignus absolutè, vel iusto pretio venditum maneat. Respondent Couaruu. Molin. & Grafis, si id fieret tanquam grauamen pro mutuo iniunctum, atque tanquam lucrum ex mutuo, vtique esse vsuram: si tamen fiat, vt creditor se indemnem seruet, eáque via in termino rem sibi debitam accipiat, nullam esse vsuram; quasi dicant, mutuantem posse obligare mutuatarium ad ineundum alium contractum qui expediat ad eius securitatem, vt potest illum obligare ad dandum pignus, vel fideiussionem, vel chirographum, &c. Addit autem Mol. grauamen illud licitè etiam iniungi posse debitori in pœnam iustam, si culpa sua in termino constituto non soluat. Idem Nauarr. *illo num.* 204. *&* 217. Corona, Salon, & Lopez s. Emanuel *p.* 2. *cap.* 25. *num.* 2. Aragon *hic art.* 2. *in fine.* Syluester *vsura.* 3. §. 1. Corona *quæst.* 2; 8. *post medium.* Pœna autem vt amittat pignus, & nihilominùs totum debitum soluere teneatur, iniusta est, quia excessiua, vt dubio 21. notauimus; docétque Nauarr. 3 *de restit. cap.* 2. *p.* 2. *dub.* 11. *num.* 337.

Sed an possit fideiussor licitè pacisci cum debitore, vt si intra terminum præfixum non soluat, pignus pro indemnitate ipsi datum, maneat certo aliquo pretio eidem venditum? Respondet Molin. *Quicquid dicat Couarun. eiusmodi contractus improbatus non est, sed approbatus potiùs l. vlt. ff. de contrah. emptio. quare si vel pretium in se esset iustum, vel in pœnam iustam debitori esset iniunctum, vt pignus viliori illo pretio esset venditum, vel fideiussio ea compensatione esset digna, improbare non auderem.* [illegible] *pactum, iuxta ea quæ superiùs disputata sunt, tametsi semper sit consulendum, vt homines ab huiusmodi pactis abstineant.* Hæc ille. Idem Syluest. & Corona s. imò id docere videtur etiam pactum cum debitore, vt si non soluat intra tempus designatum, pignus maneat venditum minori pretio, licitum esse, si non fiat in fraudem, sed in pœnam iustam ad coërcendam moram debitoris; quod etiam docet Tabien. *vsur.* 4. *quæst.* 2. Vide alia apud Graf. s. *à n.* 24. Molin. & alios citatos. Num. 3.

DVBIVM XXXIII.

An in monte pietatis vsura interueniat?

SVMMARIVM.

1 *Quid mons pietatis, & tres eius leges.*
2 *Sententia affirmans tertiam huius montis legem vsurariam esse, proponitur, & suadetur.*
3 *Sententia asserens talem contractum licitum*

licitum esse, eligitur, duobus præcipuis argumentis, & variis confirmationibus comprobatur. Quidam ad secundum argumentum respondent, quorum responsa impugnantur num. 4. 5. 6. 7.

8 *Concluditur, eum qui in monte pietatis pauperibus seruit, de eorũ bonis viuere debere; & ad argumẽta respõdetur.*

9 *Apud quem sit montis pietatis dominiũ?*

10 *An licitum sit exigere pensionem sufficientem non solum ad conseruationem, sed etiam ad aliquod augmentum montis?*

Num. 1. MONS pietatis est cumulus frumenti, vel alterius rei similis destinatus ad subleuandas per mutuum miserias pauperum, relictus alicui loco, cuius montis tres sunt leges, vel conditiones. Prima, vt qui montis curam gerunt, teneantur pauperi petenti mutuare certam summam, verbi gratiâ, tres aureos soluendos intra annum. Secunda, vt mutuatarius teneatur dare pignus custodiendum à ministris montis suo ipsorum periculo, vendendúmque si præfixo tempore non soluerit, vt inde debitum soluatur; & si quid pretij fuerit residuum, pauperi restituatur. Tertia, vt mutuatarius vltra capitale exiguam aliquam pensionem singulis mensibus reddere teneatur pro expensis, quæ fiũt in mõtis conseruatione, stipendióque ministrorum qui pecuniæ curã habẽt, mutuò illam dant, pignora accipiũt, & custodiũt, reddúntq; dominis, aut vendũt, & recipiũt mutui solutionẽ, cõducũt domum in qua pecuniæ, & pignora seruẽtur, & ad quã accedãt, qui mutuo indigẽt, arcã emũt, librósque rationum in quibus scribũt, &c.

VLTIMAM conditionem vsurariam apponi censent Syluest. *vsura. 5. q. 4.* Caiet. *tom. 2. opuscul. 6.* Sot. *6. instit. quæst. 1. art. 6.* quanuis Leo X. in Lateranen. Concil. approbante eodem Concilio definierit, ac declarauerit licitos esse montes pietatis sub forma explicata erectos, atque institutos, asserueritque prædecessores suos PP. Paulũ II. Sixtum IV. Innoc. VIII. Alex. VI. Iul. II. idem fecisse. Armil. *verb. vsura. n. 47. & 48.* Num. 2.

SVADETVR primò, quia hoc contractu pauperes cogũtur soluere stipendiũ ministrorũ montis: iniustum autem est vi mutui aliquem cogere ad soluendum stipendia iis qui absque vlla conuentione præcedenti in ipsorum gratiam laborauerunt.

SECVNDO, quia licèt pro custodia pignorum onerosa posset auctirium à pauperibus mutuatariis exigi, tamen pro custodia non onerosa nihil ab illis exigi potest, cùm tamen à ministris montis indifferenter exigatur æquale pretium, siue custodia pignorum onerosa sit, siue non.

TERTIO, quia maius pretium cogitur soluere pauper qui maiori tempore mutuum retinet. Ergo ratione temporis aliquid exigitur, quod quidem vsura est.

QVARTO, quia si diues aliquis eo modo pecuniam aliquam per aliquot annos deputasset retento illius dominio, vsurarius sanè esset si ad eos sumptus incrementum aliquod à mutuatariis acciperet, quia sumptus in sua cõseruanda pecunia non ad mutuatarios, sed ad ipsum spectant, esto ad mutuũ in illorũ gratiã deputatã eã habeat. Ergo quanuis dominium illius à se abdicauerit, illúdque in Rempub. transtulerit, cùm

ad illum præcisè vsum eam concessit, vtique ad Rempub. ipsam ex ipsamet pecunia, aut aliũde pertinebit eos sumptus facere, non verò ad mutuatarios, qui non sunt eius domini; ideóque si ab illis aliquid vltra sortem accipiat, vsuram committet. Quòd si (ait Sotus) illius pecunia nullius remaneat, ad ipsam spectat se ipsam conseruare, atque ideo ad eius administratores pertinebit sumptus ad id necessarios ex ea facere.

Num. 3. QVIBVS non obstantibus meritò talem contractum licitum esse affirmat Med. *q.* 10. *de vsur.* Nauarr. *c.* 17. *n.* 213. *& com. de vsuris. à n.* 64. Salon *hac quæst.* 78. *art.* 2. *controuers.* 27. Bannez *art.* 4. *in fine.* Mol. *tit.* 2. *de iustit. disp.* 925. Val. *hic disp.* 5. *q.* 23. *puncto* 4. *ad fin.* Grafis *p.* 1. *lib.* 2. *c.* 17. Tolet. 5. *Sum. c.* 58. Tabien. *vsura.* 1. §. 7. Bernard. de Bust. *tit. de monte pietatis.* Lopez cum Penna 2. *p. Instructor. cap.* 59.

PROBATVR, quia in hoc contractu quatuor inueniuntur. Primum est, mutui cum onere dandi pignus vendendum ad solutionem debiti, si præfixo termino non soluatur. Secundũ, ipsius pignorationis. Tertium est locationis, & conductionis: nam ministri suas locant operas cum expensis, eósque Respub. conducit ad prædictum ministerium, salarium eis dando ex pauperum mutuatariorum bonis. Quartum interdum est venditio pignorum ad solutionem mutui soluendo de pretio id quod necessarium est, residuúmque mutuatariis restituendo: in iis autem contractibus nulla iniquitas, vel malitia interuenit. De primo, secũdo, & quarto cõstat: neque aduersarij dissentiunt. De tertio autẽ contractu, in quo solùm est difficultas, probatur, quia Respub. potestatem habet conducendi ministros in ordine ad commune bonum, & satisfaciendi illis de bonis illorum qui beneficium, & emolumentum recipiunt ex laboribus, & expensis ministrorum: id autem recipiunt pauperes quibus mutuum datur. ergo licitè potest Respub. ex eorum bonis satisfacere ministris. Nulla autem est commodior ratio inter eos distribuendi, quàm si eis imponatur moderata pensio iuxta quantitatem mutui, temporísque quo ipsum retinere possunt. Ergo iustè id fit, maximè cùm Respub. vel non possit, vel non teneatur ex propriis salaria ministrorum soluere, nec possit ex monte illis satisfacere; cùm sit contra voluntatem testatoris, vel aliorum, qui pecuniam reliquerunt, vel dederunt ea conditione, vt integra semper maneret, neque sit expediẽs, vt in salariis ministrorum paulatim consumatur, imò non solùm Respub. sed etiam priuata persona dominium, vel administrationem rei mutuandæ habens, potest cum quolibet mutuum petente pacisci, vt si velit mutui beneficio frui, soluat aliquid vltra sortem pro iis, qui præcisè pro ipso, & aliis labores, & expensas sustinent in administratione montis. Possunt igitur domini, vel administratores talis pecuniæ eam prædicta lege mutuare, etiam nulla interueniẽte auctoritate Reip. vt Palac. docet, confirmátque primò, quia si Petr. mutuò petat à Ioãne 100. coros tritici, Ioannésque respondeat se habere illos remotè, ideóque si Petrus eos mutuò habere velit, necesse esse, vt quærat baiulos tritici,

vel

vel pretium baiulorum,& mensurariorum soluat vltra sortem,non esset vsurarius tale pretium exigendo, & recipiendo. Ergo similiter vsurarij non sunt, qui vltra sortem aliquid exigunt pro laboribus & expensis positis à ministris montis in beneficium pauperum qui mutuum accipiunt, in montis indemnitatem: nam mutuans id etiam exigere potest,quod necesse est, vt ex ipso mutuo, aut præparatione ad mutuandum, etiam antequam cum mutuatario conueniat, nullum damnum patiatur.

SECVNDO confirmat: nam si Petrus remotè habeat 100. aureos, quos petat mutuò Ioannes, cui dicat Petrus, si vis mutuò tibi exhiberi,necesse est vt famulus meus eò relaturus tendat, tunc si famulus in locum remotum concesserit,aureósque retulerit,qui mutuò dentur Ioãni,à quo impendia in itinere facta exigantur,nulla erit iniustitia. Ergo similiter nec in nostro casu: nihil enim referre videtur ante, vel post contractum susceptos fuisse labores, vel impendia facta, modò propter solum mutui beneficium impẽdendum facta sint: iure enim potest aliquis non communicare beneficium ei,qui non vult communicare in solutione sumptuum,qui ad illud impendendum facti sunt. Quod tertiò confirmat Val.nam iuxta veram, & communem sententiam fas est campsori propter operas quas collocat in administrando cambio, nonnihil lucri reportare taxatum secundùm consuetudinem fori cambiorum,quod Hispanè dicitur, *segun anda la longa*: aut secundùm taxatum pretium, quod etiam tenet Pala.5. Dur.3.*d.*37.*q.*2.Maior 4. *d.*15.*q.* 31. *ad fin.* Medin. *per totum ferè titulum de cambiis.* Nauarr. *cap.* 17.*n.*283. aliàs 288.& alij contra Sot. *6.iustitia.quæst.* 10.*art.* 2. Cur ergo isti ministri vsurarij erunt,si propter administrationem montis stipendium ex bonis mutuatariorum receperint æqua facta inter eos distributione? maximè interueniente auctoritate Papæ, & Reip.quæ omnem aufert dubitationem iniustitiæ, vt ait Tabien. eo quòd Respub. & Papa iusta de causa transferre dominia possunt, vt in confiscatione,& præscriptione, maximè cùm id fit in bonum eorum qui antea dominium habebant:sic etiam Palac.docet Rempub.posse instituere officialem ad mutuandas pecunias indigentibus,qui salarium competens ex mutuatariorum bonis accipiat.Imò fatetur, si quis auctoritate priuata à nonnullis peteret pecunias, vt aliis mutuò daret, pro hoc ministerio à mutuatariis exigere posse aliquid moderatum secluso scandalo.Quibus omnibus conf[illegible]nat Molin.conclusionem probans, quia sicut mutuans potest auctirium exigere, & recipere ratione lucri cessantis, & damni emergentis, ita ratione laborum,& expensarum quæ vt mutuum in horum gratiam præparatum semper habeatur, mutuatariisque quando voluerint, detur, fiunt:neque enim subire eas tenetur qui beneficium mutui præstat; sed fas illi est deducere illas mutuatariis in pactum,vt si mutuum in ipsorum tantùm commodum ex charitate præparatum accipere velint, eas soluant, alioqui ab accipiendo eo mutuo se contineant.

CONFIRMATVR quartò: nam, vt

vt habetur *de regulis iuris.in 6.* qui sẽtit commodũ, sentire debet & onus; sed soli pauperes mutuatarij sentiũt commodum montis, ergo ipsi debẽt sentire onus satisfaciendi ministris in eorum bono laborantibus.

CONFIRMATVR quintò: nam elector montis non tenetur de bonis suis illum conseruare, satis enim piè egit relinquendo illum obligatũ ad mutuandum pauperibus: neque verò Respub. ad quam pertinet cura montis, tenetur istud stipendium soluere, imò posset pro cura sua aliud stipendium exigere. Soli ergo pauperes tenentur in quorum bonũ mons cedit, ministrorum stipẽdium soluere.

SEXTO confirmat Tolet. cui cõsonãt Salon, Lopez, & Bannez, quia secundùm Caiet.*verb.vsura.* Sot. *6. iustitia.q.1.art.2.ad* 4.glos.*c.si feneraberis.*14.*q.*3.Panormit.*c.consuluit.de vsuris.*Syluest.*vsura.*2.§.2.& alios, mutuare alicui cum onere remutuãdi, vsur est, eo quòd obligatio mutuãdi est pretio æstimabilis. Cùm ergo mons sit obligatus ad mutuandum pauperibus, pro ea obligatione poterit auctirium exigi. Sed hæc ratio difficilis est, nisi ei aliquid addatur, quia iuxta eam etiam antequam peteretur mutuum, posset auctirium aliquod exigi, quia mons etiam ad mutuandum illis est obligatus.

ADDENDVM ergo est, pro obligatione posse aliquid exigi quãdo vel pro tempore quo suscepta est obligatio, ita conuentum est, vel post susceptam gratis obligationem ab eo aliquid exigitur, quia eius beneficio frui vult, ab aliis autem nihil exigi potest.

Num.4. SECVNDO, principaliter probatur nostra sententia ex Leone X. & Concil.Lateranensi *sess.*10.vbi commemoratis variis opinionibus circa montem pietatis, earúmque fundamentis, apertè definitur licitum esse & pium: excommunicantúrque qui oppositum docuerint, & conceduntur indulgentiæ porrigentibus manus adiutrices.

RESPONDENT Sot. & Arag. primò, non omnia acta huius Concilij esse vsu, & more Ecclesiæ recepta; nam sess.præcipitur, vt qui per sex menses non recitauerit, priuetur beneficio, quod tamen non est vsu receptum. Sed hæc responsio friuola est, vt notat Mol. Sal. & Bannez, quia licèt constitutionum obligatio pendeat ex vsu, non tamen vis definitionum, & declarationum iuris naturalis, vel diuini, qualis est ista. Item, quia constat hanc esse vsu receptam; nam post eam manent mõtes antè instituti, & alij de nouo erecti sunt.

SECVNDO, respondent Sot. Arag. & Armil. ibi tantùm approbari mõtem, qui contineat capitula non pugnantia cum iure naturali, vel canonico; & quia illud tertium capitulũ vsurarium est, ac proinde iuri naturali, & canonico contrarium, non approbatur à Concil. mons in quo illud fieret. Confirmat Sot. hanc responsionem, quia Caiet. qui illi Cõcilio interfuit, vt ipse refert 2.2.*q.*1.*art.*10.optimè intellexit mentem illius: hanc tamen solutionem adhibet opusc.citato. Item, quia Caiet. propter hoc illud opusculum non fuit à Leone X.reprehensus.

SED hæc solutio meritò confutatur à Med.Val.Mol.Sal.primò, quia in illo decreto talis limitatio non habe Num.5.

habetur, quin potiùs cum illo 3. cap. mons approbatur. Secundò, quia Caiet. in fine illius opusculi ait se illud perfecisse anno 1498. Conciliũ autem Lateranense indictum fuit à Iulio II. anno 1512. & sessio illa 10. habita est sub Leone X. an. 1515. Ergo Caiet. in suo opusc. non explicuit decretum Cõcilij Lateran. sed aliud antiquius, quod non est in corpore iuris: sed Bulla quædam Mantuæ concessa. Vnde Caiet. opuscul. citato ait se illa verba legisse in originalibus calamo scriptis Bullæ Mantuanæ, quod etiam refert Armil. Falsò ergo Sot. Arag. Arm. Molin. & alij putant Caietanum locutum de decreto Concilij Later. quin potiùs Bannez credit Caietan. in eo Concilio suam retractasse sententiam, quia cùm in ea sessione interrogati fuissent Pp. an decretum placeret, omnes responderunt placere vno excepto Hieremia Episcopo Tranensi. Cùm ergo Caiet. qui ibi aderat, tanquam generalis sui ordinis decretum approbauerit, retractasse videtur quod opusculo citato scripserat. Salon autem credit sess. illi non interfuisse, quia in ea cùm referuntur qui interfuerunt, non referuntur generales ordinum.

Tertio, confutatur solutio, quia ibi ad tollendas disputationes eo tẽpore scandalosas, allatis vtriusque partis argumentis definiuit Pontifex nullam in eo contractu reperiri vsuram. Si autem adderet limitationem illam, non auferret occasiones disputationum, sed augeret potiùs. Fuit ergo approbatum ibi absolutè hoc institutum.

Num. 6. Tertio, respondet Arag. ibi tantùm declarari pro obligatione mutuandi posse auctirium recipi: sed hæc solutio meritò reiicitur à Bannez, & Sal. quia ibi de obligatione nulla fuit mentio, sed de stipendio & expensis ministrorum. Item eadem ratio videtur de obligatione, & de oneribus, atque expensis compensandis. Ergo si potest exigi compensatio obligationis, vt etiam Sotus fatetur, similiter laborum, & expensarum, quod Sotus negat. Item, non pro omni obligatione mutuandi potest aliquid recipi vltra sortem, sed tantum pro illa quæ est incommoda mutuanti: ergo generaliter non deberet definiri posse à ministris montis auctirium exigi, si solùm haberetur ratio obligationis mutuandi. Vnde tandem ipse Arag. ait, quando erector montis transfert dominium in communitatem pauperum, licitum esse auctirium ab illis recipere pro stipendio, & sumptibus ministrorum, quia res tunc pauperum agitur, & propria illorum bona cõseruantur; in eoque euentu ait veram esse opinionem Med. & Nauarr. Pontificésque montem pietatis approbasse: non verò quando dominium manet apud erectorem montis. Sed de hoc postea.

Quarto, respondet Caiet. rem istam non potuisse à Pontificibus, & Conciliis definiri tanquam de fide, neque id eos intendisse, quia tantùm potest definiri de fide, quod in sacris literis, vel traditionibus Apostolicis continetur; hoc autem sola ratione naturali inuestigandum est: solũ ergo id definierũt Põtifices tanquã Doctores & Philo- Num. 7.

ſophi morales. Sed hoc, vt notat Molin. parum reuerenter, nimiſque audacter dictum eſt, & plus iuſto poteſtatem quæ in Eccleſia eſt ad definiendum, & declarandum, quæ ad fidem, & mores ſpectant, coarctat; neque tutum eſt. Vnde Salon ait sẽtentiam Soti quæ poſt definitionem Concilij Lateran. hunc montẽ damnauit, eſſe temerariam ac periculoſã: falsóque docere errare poſſe Põtifices, & Concilia in definitionibus earum rerum, quæ non habentur in ſcripturis, vel traditionibus: ſic enim multæ definitiones ad fidem & mores pertinentes poſſent in dubium reuocari, dicendo non colligi ex Scripturis, vel traditionibus. Deinde falſum omnino eſſe, quòd Leo locutus ſit tãtùm vt Doctor, quia Bullam facere, & ſacro approbante Cõcilio definire, & ſub excommunicatione præcipere, vt nemo oppoſitum doceat, &c. non pertinet ad Pontificẽ, vt eſt priuatus Doctor, vel moralis Philoſophus. Probabile tamen exiſtimo nihil ab eo definiri poſſe quod non contineatur in ſacris literis, vel traditionibus, ac proinde veritatem hanc ex Scripturis, & traditionibus ſimiles cõtractus approbantibus, ſumptam fuiſſe. Confirmatur hæc veritas ex Trid. *ſeſſ. 22. c. 8. de reformat.* vbi inter opera pia, & charitatis numerat montes pietatis, ſcilicet cum illa tertia conditione, quia certum, & publicum erat multos circa huiuſmodi montes (vt viri fide digni, qui illi Concilio interfuerunt, retulerunt) Pontificij illius Concilij magnas eleemoſynas dediſſe monti pietatis Trident. Confirmatur etiam ex vſu receptiſſimo multarum ciuitatum, præſertim Italiæ vbi ſunt multi eiuſmodi mõtes, quos ſanè non ferrent Pontifices ſi vſurarios eos cenſerent. Confirmatur ex *l. id quod pauperibus. C. de Epiſcopis, & Clericis.* vbi dicitur, id quod pauperibus teſtamento, vel codicillis relinquitur, non relinqui vt in certis perſonis relictum euaneſcat, ſed omnibus modis ratum, firmúmque conſiſtat: cui conſonat *l. ad declinandum. eod. tit. & l. 1. & l. generalis. C. de Summ. Trinit.* Ergo mons relictus ad mutuandum pauperibus non debet euaneſcere, ſed ratus, firmúſque conſiſtere, & conſeruari, ſi neceſſe fuerit, ex bonis pauperum mutuatariorum. Confirmatur etiam, ſicut mutuans poteſt in pactum deducere quod neceſſarium eſt ad ſuam indemnitatem, *capite 1. de vſuris.* ita qui ſe obligat ad mutuandum: ſed erector montis obligat ſe, vel ſua bona ad mutuum; ergo poteſt à mutuatariis exigere id quod neceſſum eſt, vt mons integer, indemníſque ſeruetur. Et hoc eſt, quod ſ. definit Leo X. non eſſe vſurarium, neque habere ſpeciem mali accipere aliquid moderatum pro impenſis, & indemnitate ipſius montis ad miniſtrorum operas, & aliarum rerum quibus huiuſmodi montes indigent, conſeruationem. Et certè deducere aliquid in pactum pro onere, & periculo quod in ſe ſuſcipiunt miniſtri cuſtodiendi pignus, aliiſque laboribus & expenſis poſt petitionem mutui ſubeundis, licitum eſſe, nullam habet difficultatem, quia *nemo militat ſtipendiis propriis.* 1. Corinth. 9. &, *dignus eſt operarius mercede ſua.* Lucæ 10. & 13. *q.* 1. §. *iis itaque. & 28. quæſt. 1. cap. iam nunc. in fine. & c. in offic. de*

sic. de praescription. Pro antecedentibus autem ad alias rationes recurrendum est.

Num. 8. Ex quibus omnibus sequitur, sicut *qui altari seruit, de altari viuere debet*, ex 1. Corinth. 9. ita qui in monte pietatis pauperibus seruit, de eorum bonis viuere debere.

AD primum ergo respondetur, etiam pro impensis, & laboribus ad mutuum alteri dandum factis posse aliquid ab eo exigi, si velit mutui beneficio frui, praesertim auctoritate Reip. vel Ecclesiae: aut quando montis erector nollet etiam ipsum pauperibus ad mutuum obligare, nisi ea lege, vt ad stipendia & expensas ministrorum contribuerent.

AD secundum respondent primò Bannez, & Salon, quando pretium est lege taxatum, non debere variari propter varias mercis conditiones, & vt pretium tritici optimi, medij, & infimi lege taxatũ idẽ est; sic pretium pro ministerio mõtis à Repub. taxatum idem esse siue custodia pignorum onerosa sit, siue non. Sed responsio non satisfacit, primò, quia custodia non onerosa nullo pretio digna est. Secũdò, quia etiamsi Respublica non taxaret pretium, adhuc posset aequalis pensio imponi afferentibus pignora non aequalia in onere, & labore custodiae. Tertiò, quia triticum interdum illicitè venditur pro toto pretio à Repub. taxato: non enim ita taxatur, vt non possit, vel non debeat vnquam minui, sed vt nũquam debeat excedi.

SECVNDO, respondet Palac. pignus quod custoditur minori labore, vt vas argenteum, custodiri maiori periculo, quàm id quod custoditur maiori labore, vt vestis, quae vento exponenda, & excutienda est, vt à corruptione seruetur, ideo aequalem pensionem vtrique pignoranti imponi posse. Sed non satisfacit, quia non semper quod custoditur minori labore, custoditur maiori periculo.

TERTIO, respondent Palac. Medin. Salon, & Valen. eum qui affert pignus minùs onerosum, quando soluit pensionem, aequalem soluere, quam soluit afferens pignus magis onerosum, miscere donationem. Sed contrà, quia non est perpetuum, vt velit quidquam donare, sed saepe velit minori pensione, si posset, mutuum obtinere.

QVARTO, respondent Val. Salon, & Pala. tam exiguum esse illud auctirium, vt secluso onere pignoris pro aliis oneribus, quae communiter ad omnes pertinent, iustè exigatur. Sed contrà, quia ex solutione sequitur pro ministrorum stipendio, & impensis maiorem pensionem imponi posse afferentibus pignora onerosa, quàm sit illis imposita nihil minuendo de pensionibus aliorum, ac proinde, si ministri summo pretio suas locarunt operas, non posse aequalem pensionem imponi afferentibus pignora, quae in labore custodiae inaequalia sint, quia tunc illi qui pignus minùs onerosum attulissent, plus cogerentur soluere, quàm deberent, eo quòd minùs debeant, quàm alij qui aequali pensione totum suum debitum exactissimè soluunt.

VNDE respondetur, scilicet quando Respubl. pensionem taxat, nullum esse scrupulum, quia

propter difficultatem summam in ponendi omnibus pensionem, quam ex natura rei debent, & propter necessitatem custodiendi integrũ montem ad commune bonum, potest Respublica in modico aliquo nonnullos ampliùs grauare: iustis enim de causis etiam quod aliàs non debent, potest ab aliquibus exigere, maximè cùm id redundare potest in eorum commodum, vt in proposito; & sic posset defendi prima solutio. Sed quando Respub. non taxaret pensionem, id quoque licitum esset, eo quòd ad imponendã cuique pensionem ex natura rei debitam, immensus ministrorum labor esset necessarius, magnáque esset confusio, & iniustæ distributiones, querimoniarúmque occasio, ac proinde stipendium, & expensæ ministrorum nimis deberent crescere: quare in eo euentu plus quisque solueret, à quo excessu vt liberetur, iustè ab eo exigi potest amplius quàm deberet contribuere, si distributio commodè ac facilè fieri posset.

Ad tertium respondent primò Bannez, Salon, & Palac. ministros nõ amplius recipere formaliter pro expectatione maioris temporis, sed propter suas operas, quæ dum maiori tempore mutuũ retinetur, maiores sunt. Sed non placet: quia non semper ministri plus laboris, & curæ impendunt ei qui maiori tempore mutuũ retinet. Vnde meliùs respondent secundò Valen. & Salon, non plus recipi formaliter ob maiorẽ expectationem temporis, sed quia quo diutiùs quis mutuũ retinet, eo magis mutui beneficiũ participat, & consequẽter meritò ab eo exigitur maior compensatio onerum sceptorum causâ impertiẽdi talia beneficia: nã tũc in effectu magis talia onera sũpta sunt pro ipso, quàm pro aliis qui minori tempore mutuum retinent.

Tertio, respondent etiam Val. & Salon, tunc plus accipi, quia ministri diutiùs obnoxij manent periculo pignorum, & communiter diutiùs illorum curam gerunt.

Ad quartũ respõdet Bañez, primò, nõ esse simile de diuite: nã homo particularis retinẽs apud se dominium mõtis, poterit cũ voluerit in alios vs ipsũ cõuertere. Vnde ad ipsũ pertinet de bonis propriis eũ cõseruare: qui autem erexit mõtem pietatis, de quo loquimur, transtulit eius dominium in communitatem pauperum cum obligatione ad mutuandum singulis pauperibus, ideo administratio montis digna est stipendio dato à pauperibus mutuatariis.

Secvndo respondet Bannez, neque hominẽ particularẽ esse vsurariũ, si obligauit montẽ ad mutuandũ pauperibus in perpetuũ retinẽdo sibi dominium directum dum vixerit, & tranferendo vtile in commoditatẽ pauperũ, licèt recipiat moderatũ pretiũ à mutuatariis. Arag. verò ait, quando trãsfertur dominiũ in communitatẽ pauperũ, licitũ esse auctirium ab illis recipere ad expensas, & stipendia ministrorũ, secus si non tranfertur dominium. Lopez ait licitum esse non solùm quando dominium transfertur, sed etiam quando erector montis se, vel montẽ obligat ad perpetuò mutuandum. Salon verò ait, si diues, neque dominium transtulit in communitatem pauperũ, neq; se obligauit ad mutuãdum, nõ posse a pauperibus accipere omnes sumptus qui in administratione, &

& conseruatione montis fiunt; sed aliquos ad arbitrium boni viri, quia non omnino cedunt in vtilitatem pauperum. Molin. autem ait diuitem illum posse in pactum deducere mutuatariis, vt soluant sumptus factos, vt in eorum vtilitatem mutuum esset præparatum: quanuis enim ad pecuniæ dominũ spectet facere sumptus necessarios ad suæ pecuniæ cõseruationem, neque possit deducere in pactum, vt à mutuatariis soluantur, quando ad mutuum, cõmodúmque mutuatariorum eos non ordinanit: quando tamen præcisè facti sunt, vt ea pecunia ad mutuum in aliorũ commodum deseruiret, ad mutuatariorũ maius damnũ vitandum, licitum est deducere mutuatariis in pactum, vt ad illos contribuant, si mutuum accipere velint, non minùs quàm sit licitũ deducere illis in pactum lucrum cessans, aut damnum emergens. Hæc Molin. cui consonat Palac. affimans eum, qui præcisè in bonum mutuatariorum operam nauat, vt illis mutuum detur, posse pro sua opera auctirium recipere. Ex dictis infert Molin. licitum esse communitatibus, aut etiam priuatis hominibus huiusmodi montẽ pietatis erigere, retinẽdo dominium pecuniæ ad mutuũ eo modo deputatæ, & cum potestate reuocãdi huiusmodi montes, & cõuertẽdi pecuniã illã in alios vsus quãdo sine mutuatariorũ detrimẽto voluerint. Hìc sanè Sot. & Caiet. nullũ discrimẽ faciũt, siue dominiũ maneat apud deputantẽ pecuniã ad mutuũ, siue illud à se abdicet: sicut ergo illi in vtroque euentu negãt, ità nos in vtroq; euentu affirmamus ex Molinæ sẽtentia montẽ esse licitum, & quidẽ pro expẽsis faciendis post mutui petitionẽ, laboribúsque subeundis non dubito quin possit auctirium exigi.

Sed est difficultas, apud quem sit dominiũ mõtis pietatis: videtur enim nõ esse in Repub. neque in cõmunitate pauperũ, cũ neutra possit monte vti in quẽcũque vsũ. Respõdet Bãnez primò, siue dominiũ maneat in Repub. siue in cõmunitate pauperũ, nõ esse perfectũ, & absolutũ, sed limitatũ voluntati antiqui domini, qui montẽ erexit, sicut primogenitus est dominus maioratus; sed non perfectè, quia nõ potest in quoscũque vsus illũ cõuertere, & vxor imperfectè est domina dotis, quia non potest eam administrare viuente viro. Secundò, dominiũ esse in cõmunitate pauperũ, quia ad eã præcisè pertinet tota mõtis vtilitas, licèt administratio ad Rẽpub. pertineat. Idẽ docèt Caiet. Lopez, Salon, aliique communiter. Sotus autẽ putat montẽ in nullius esse dominio; cui cõsonat Val. dicens, dominium non pertinere ad Rempub. sed administrationẽ tantùm; & propriè illam pecuniam nullius videri esse, sed tantùm committi curæ aliquorũ, vt mutuò detur pauperibus. Addit autem, licèt esset Reipub. non inde sequi onera suscepta causã cõseruãdæ eius pecuniæ nõ debere cõpẽsari à pauperibus: satis .n. ad id est, quòd in pauperum vtilitatem ea onera sint suscepta. *Num 9.*

Ego existimo dominium esse in communitate pauperum, de quorum bonis Respub. singulis pauperibus mutuat propter administrationem quam habet.

Secunda difficultas est, an licitum sit exigere pensionem sufficientẽ non solùm ad cõseruationem; *Num. 10.*

ſed etiam ad aliquod augmentum montis, vt fit in aliquibus Hiſpaniæ locis? Reſpondet Med. id (quod Palac. 5. *ad* 14. & alij inſinuant) illicitum eſſe, quia illud ſuperadditum non ſoluitur ratione operum miniſtrorum: ergo ratione mutui; & ſic vſurariè exigitur, & recipitur, neque excuſat bona intentio, quia non eſt licitum vſuras petere ad faciendas eleemoſynas; & ita apertè ſignificatur in illa Bulla Leonis X. Aliquibus tamen viſum eſt licitè poſſe montē augeri hoc modo, vt triticū indigentibus non detur mutuò, ſed vēdatur, quādo plus valet, obligādo illos, vt maiorem menſuram ſoluāt quādo minùs valebit, minorē tamē quā ea ſit, quæ in rigore poſſit ab illis exigi, in quo fiet illis aliqua gratia; quem modum dicendi ideo non probat Medin. quia niſi ſtatutum montis mutetur, non poteſt triticum pauperibus vendi; ſed mutuari. Vnde ſi à principio facta fuiſſet facultas vendendi modo dicto, non improbaret Medina huiuſmodi exactionem: augeri tamen poſſet mons alio modo, vt ſcilicet quoniam pecunia poſſet negotiationi exponi, & lucrari, propter mutuatarios autem ceſſet lucrum, ratione ipſius moderatum aliquid ad augmentum montis ex conſenſu, dicendum formali, vel interpretatiuo, exigatur vltra ſortem, ex vltra id quod exigitur ad conſeruationem montis.

DVBIVM XXXIV.

An in pacto de retrouendendo vſura interueniat?

VIDE Caiet. *art.* 2. Sylueſt. *vſura.* 2. *quaſt.* 15. Nauar. *cap.* 17. *n.* 247. Coron. *cap.* 8. §. *de vſura circa contractus de retrouendendo.* Sot. 6. *iuſtitiæ. q.* 5. *art.* 3. Molin. *diſput.* 374. *& ſequentib.* Graſis 1. *p. lib.* 2. *cap.* 109, *n.* 9. *&* 10. Palac. 4. *de contract. lib. c.* 4. *pag.* 281. Angles *quaſt. de vſura ratione emptionis. art.* 2. *difficult.* 9. *& art.* 3. *concluſ.* 2. Gab. 4. *diſt.* 15. *q.* 12. Lopez 2. *p. Inſtructory. cap.* 77. Angel. *vſura.* 1. *n.* 69. *& duobus ſequentibus.* Tabien. *vſura.* 16. *per totum.* Armil. *eod. verb. n.* 14. *&* 28. *& l.* 5. *tit.* 6. *lib.* 8. *nouæ collectionis. & l.* 42. *tit.* 5. *part.* 5. & nos nonnulla diximus dubio 30. plura dicturi in materia de emptione, & venditione, & in materia de cenſu redimibili. **Num. 1.**

DVBIVM XXXV.

An in contractu ſocietatis vſura interueniat?

DE hac re diſſerunt aliqui hac *quaſt.* 78. *art.* 2. *circa. ad* 5. vbi Aragon *pag.* 697. Bannez *art.* 4. *pag.* 635. Gab. 4. *d.* 15. *quaſt.* 11. *dub.* 10. Lopez 2. *p. cap.* 72. Sal. alios multos citans peculiari diſputatione de contractu ſocietatis poſt diſputationē de cambiis: nos de hac re latè diximus peculiari titulo poſt hanc materiam de vſuris. **Num. 1.**

DVBIVM XXXVI.

An vſura ſit pro numeranda pecunia quæ in mutuo datur, aliquid vltra accipere?

VIDE

Num. 1. IDE Molin. *disp.* 304. *ad* 2. *obiectionem.* Lopez 2. *p. cap.* 55. *quæst. vlt.* qui citat Nauarr. & alios, de qua re dicemus in titulo de cambiis.

DVBIVM XXXVII.

An vsura sit mutuantem deducere in pactum, vt vltra sortem aliquid alioquin debitum illi detur?

Num. 1. IDE Lopez 2. *p. cap.* 55. *quæst. penult.* & alios citatos in calce præcedentis dubij 33.

DVBIVM XXXVIII.

An vsurarius dominium eorum comparet, quæ per vsuram acquirit?

SVMMARIVM.

1 *Prima opinio affirmans proponitur; & sex probatur argumentis.*
2 *Secunda opinio negans dominium accessionis vsurariæ in vsurarium transferri.*
3 *Tertia opinio aliorum refertur.*
4 *Secunda opinio suadetur, & variis responsionibus occurritur n. 5.*
6 *Secunda sententia probabilior reputatur.*
7 *Ad argumenta contraria respondetur.*
8 *Prima difficultas; an per accidens aliquando vsurarius acquirat dominium accessionis vsurariæ?*
9 *Secunda, an si vsuraria pecunia per se soluatur, eam verè vsurarius cum sua misceat, ita vt distingui nequeat, comparet eius dominium? Quæstioni respondetur, & argumentis contrariis fit satis n. 10. 11.*

PRIMA opinio absolutè affirmat, quam tenet glos. *cap. si quis vsuram.* 14. *quæst.* 4. *cap. si episcopum.* 16. *q.* 6. *c. ex transmissa. de decimis. cap. debitoris. de iureiurando.* Palud. 4. *d.* 15. *q.* 2. *art.* 5. & *q.* 3. *art.* 5. *n.* 32. Nicolaus de Orbeteris *eadem d. q.* 3. §. 17. Adrian. *in materia de vsuris.* §. *ex his oritur aliqua quæstio.* Henrric. *eod. lib.* 4. *quæst.* 27. Can. apud Sal. 3. Armil. *verb. vsura. n.* 59. Nauarr. *c.* 17. *n.* 265. neque contrarium docet *n.* 268. cùm enim ait aliqua lucrifacta per vsuras non esse vsuraria; explicat de pignoribus. Eandem opinionem tenet Tabien. *vsur.* 6. *in princip.* aitque videri Archid. & Turrecrematæ *d. c. si quis.* apertéque doceri à Summa Confessorum *lib.* 2. *tit.* 7. *q.* 25. Pisan. *vsura.* 1. §. 14. Rosel. *vsura.* 4. §. 14. Panormit. *d. c. transmissa. de decimis.* glos. 1. & ab Innoc. glos. *c. Michaël. de vsuris.* Anton. 2. *p. tit.* 1. *cap.* 8. §. *fin.* Addit Tabien. ad idem esse S. Bernardinum, & Gofred. Multi ex iis dicunt hanc esse opinionem communem, & Adrian. esse D. Thom. 4. *dist.* 15. *q.* 2. *art.* 4. *quæstiuncula* 2. qui tamen, vt notant Molin. Lopez, & alii; solùm dicit quosdam sic opinari. Communiter etiam hæc sententia tribuitur Scoto 4. *d.* 15. *q.* 2. *art.* 3. sed malè, vt cum Angles postea probabimus. Num. 1.

SVADETVR primò, quia per consensum cum traditione transfertur dominium. *l. contractus.* & ibi per glos. *C. de fide instrum. l. multùm. l. si quis alteri.* Num. 2.

alteri. & notatur *l. traditionibus. C. de pactis.* Idem habetur *Instit. de rerum diuis. §. per traditionem.* redditúrque ibi hæc ratio, quoniam nihil tam conueniens est naturali æquitati; quàm voluntatem domini volentis rem suam in alium trãsferre, ratam habere. Cùm ergo mutuatarius voluntate sua tradat mutuanti lucrum vsurarium quod erat ipsius, consequens est, vt mutuans dominium illius comparet. Neque obstat quòd traditio illa sit inuoluntaria mixtè, quoniam, vt Aristot. 3. Ethic. cap. 1. ait, simpliciter est voluntaria, & secundùm quid solùm inuoluntaria, non secus ac voluntas eius qui tempestate coactus merces suas proiicit in mare, simpliciter est voluntaria. Et confirmatur: qui metu etiã cadente in virum constantem tribuit aliquam rem, transfert dominium illud in accipientem, vt colligitur ex *c. Abbas. de his quæ vi metúsve causa fiunt.* Confirmatur, alioquin cùm quis necessitate pressus aliquid vendit, venditio erit nulla, quia est inuoluntaria mixtè. Secundò, quia si vsurarius non compararet dominiũ lucri vsurarij, maximè, quia eius acceptio est prohibita, hoc nihil valeret, quia habens votum castitatis, vel non contrahendi matrimoniũ, licèt non seruando votum faciat rẽ prohibitam, & peccet, validè tamen contrahit. Idem est de eo qui rem vni promissam, aut venditam, vendit, tradit, & donat alteri: nam licèt peccet, tamen donatio, aut secunda venditio valida est.

TERTIO, si vsurarius non compararet dominium accessionis vsurariæ, irriti essent omnes contractus quos postea circa illam celebraret, atque adeò qui vsurariè panem, vinum, vel domum venderet pro pecunia vsurariè ab eo comparata, teneretur eam pecuniam restituere illi à quo vsurarius eam accepit, quia ille est verus dominus. Consequẽs est absurdum, & contra D. Thom. *hoc art. 2. ad 2.* & omnes.

QVARTO, si vsurarius non esset dominus pecuniæ vsurariæ, quod per illam lucratur, esset restituendum ei à quo pecuniam accepit, quia res suo domino fructificat. Consequens est falsum. ergo.

QVINTO, dominium est ius vtẽdi re in quemcumque vsum; sed vsurarius potest pecunia vsuraria vti in quemcumque vsum: potest enim de illa eleemosynas facere, vt docet Altisiodor. *lib. 3. tit. 8. q. 5.* neque enim tenetur restituere eandem numero, sed satis erit eandem summam reddere: ergo habet eius dominium; sicut qui mutuum accepit à domino pecuniæ mutuò acceptæ, licèt teneatur eandem summam postea restituere.

SEXTO, contractus emptionis, vẽditionis, locationis, & similes per vsuram extorti, validi sunt, vt superiùs diximus: ergo similiter translatio dominij accessionis vsurariæ in vsurarium; par enim ratio est, cùm hæc omnia sint vsurariè habita: & magis vrget argumentum quando mutuatarius iurauit se vsuras soluturum, quia tunc tenetur soluere. Ergo contractus quantùm ad vsuras fuit validus, ac proinde earum dominium transtulit in vsurarium.

SECVNDA opinio absolutè negat dominium accessionis vsurariæ in vsurarium transferri. Mol. *disp. 326.* Num. 3.

Sa-

Salon *hoc art. 3. controuerſ.* 1. Bãnez,& Arag. *dub.* 3. Caiet. *ibid. & tom. 2. opuſc.* 8. *cap.* 1. Sotus 6. *iuſtitiæ. quæſt.* 1. *art.* 4. Altiſiodorenſ. 3. *p. tit.* 21. *quæſt.* 1. Alenſ. 3. *p. quæſt.* 66. Medin. *quæſt.* 4. *de vſ. ris. ad* 3. *princip.* Couar. 3. *variar. cap.* 3. *num.* 6. Gab. 4. *d.* 15. *quæſt.* 11. *art.* 1. *not.* 3. (licèt *q.* 3. *dub.* 5. *propoſ.* 3. *in corol.* oppoſitam ſententiam retulerit, nec improbauerit) Maior. *quæſt.* 38. Almain. *quæſt.* 2. Lopez 2. *p. Inſtructor. cap.* 79. Angel. & cum eo Vgar. *vſura.* 2. *n.* 18. Sylueſt. *vſura.* 6. *quæſt.* 1. Vega *verb. vſura. caſu* 29. Palac. 4. *de contractib. cap.* 9. Val. *hic diſp.* 5. *quæſt.* 21. *p.* 3. Vaſquez 1. 2. *diſp.* 27. *in fine.* Mercad. *tit. de vſuris. cap.* 11. Caſtro *de lege pœnali. fol.* 112. Emanuel *verb. vſura. c.* 106. *num.* 1. Nauarr. 3. *de reſtitut. cap.* 2. *p.* 2. *dub.* 14. Cor. *quæſt.* 232. *in fine.* Villaguta *quæſt.* 25. *de vſuris.* Angles *q. vlt. de vſuris. art.* 5. vbi ait malè oppoſitum tribui Scoto 5. diſputans enim an vſurarius teneatur ad reſtitutionem, ait videri non teneri, quia dans vſuras transfert dominium: ergo vſurarius non tenetur reſtituere, quia non habet alienum. Reſpondet, etſi transferat dominium, tamen vſurarius tenetur ad reſtitutionem, ſicut in mutui datione, licèt transferatur, tamen debitor tenetur reſtituere creditori: vbi Scotus non ait in vſura dominium transferri, ſed licèt transferatur, vſurarium teneri ad reſtitutionem: nam *art.* 4. eiuſdem quæſtionis docet non transferri, dicens: *fenerator non tenetur reddere lucrum acquiſitum ex pecunia fœnebri, alioquin ille qui reciperet, poſſet iuſtè eſſe vſurarius, quia reciperet fructum de ſua pecunia prouenientem per induſtriam alterius, quod eſt facere vſuras.* Ecce dicit pecuniam fœnebrem. i. acquiſitam per vſuram, eſſe eius qui illam dedit, & nõ vſurarij qui illam accepit.

HANC ſecundam opinionem quantùm ad res quæ vſu non conſumuntur, expreſsè docet D. Thom. *art.* 3. *in corpore.* ad 3. autem clarè id ſignificat quantùm ad res quæ vſu conſumuntur: ait enim vſurarium plus iuris habere in re acquiſita de pecunia vſuraria, quàm in ipſa pecunia vſuraria, nimirùm quia illius eſt dominus, huius verò non. Eandem videntur tenere D. Bonau. 3. *d.* 32. *in lit. n.* 14. & 4. *d.* 15. *art.* 2. *quæſt.* 1. *ad* 7. Ricard. *art.* 2. *quæſt.* 5. & *art.* 5. *q.* 6. & alij poſtea referendi.

TERTIA opinio, quam ſine auctoris nomine referunt Caiet. Bannez, Arag. & alij, eſt, dominium rei vſurariæ vſu conſumptibilis transferri in vſurarium, non verò dominium rei vſu non conſumptibilis. Quam opinionem Sylueſter tribuit Palac. ſuprà, verámque eſſe putant Syluest. Ang. & Nauarr. quando res vſu conſumptibiles per vſuram acquiſitæ ſimilibus aliis permixtæ sũt. *Num.* 4.

SECVNDA autem opinio ſuadetur primò, quia, vt habetur *l. nũquam. ff. de acquir. rerum dom.* nunquam nuda traditio trãsfert dominium niſi præceſſerit venditio, aut iuſta alia cauſa, hoc eſt, iuſtus alius titulus. Sed titulus, quo aliquid ob mutuum, pactúmue vſurarium accipitur, eſt iniuſtus, ac nullus naturali, diuináque, ac humana lege, vt ſuperiùs vidimus: ergo vſurarius nõ comparat dominiũ acceſſionis vſurariæ. Neque obſtat quod gloſ. & Bart. *l. citat.* eam exponũt de cauſa iuſta ſecũdùm veritatẽ, vel exiſtimationem, quia (inquiunt) quando ſoluitur indebitum, trãsfertur dominiũ, eſto nõ interue- *Num.* 5.

niat causa iusta vera, sed existimata: quia omnibus constat contractum vsurarium non esse titulum iustum, & propterea improbabile est (inquit Molin) ex natura rei, atque in conscientiæ foro, quando quis indebitum soluit, putans id debere dominium transferre in accipientem, quicquid sit de foro externo, quò fit, vt nisi præscriptio sequatur, acceptum sit restituendum.

SECVNDO, si vsurarius compararet per vsuram rem aliquam fructiferam, vt agrum, restituere tenetur, & rem, & fructus eius, deductis expensis, vt aduersarij fatentur. Huius autem non est alia ratio, nisi quam tradit D. Thom. *hoc art. 3.* scilicet quia fructus rei pertinent ad dominum ipsius. Ergo vsurarius non est dominus illius rei: sed mutuatarius ipse.

RESPONDENT primò aduersarij, vsurarium teneri ad restitutionem fructuum ratione iniustæ moræ in restituendo agro, ex qua mora factũ est, vt dominus non possit fructus percipere, præterquã solutionem. Hoc argumentum, quo vtuntur Caiet. Bannez Molin. & alij, communiter infirmum censet Val.

SED contrà, quia inde sequeretur, si mutuatarius non erat agrum culturus vel minores fructus esset percepturus, non teneri vsurarium ad restituẽdos omnes fructus deductis expensis: quia non impediuit omniũ fructuum futuram perceptionem, neque in ea re mutuatarius passus fuit damnũ Cõsequẽs est falsũ. ergo.

SECVNDO, respondẽt debere restituere omnes fruct⁹ deductis expẽsis, quia cũ eo onere dominiũ accepit.

SED contrà, quia nec mutuatarius imposuit illi tale onus, nec lex positiua, nec naturalis, quæ ob solam iniustam acceptionem obligat ad restituendum valorem. Ergo si res illa verè est vsurarij, illi fructificauit, nec tenebitur fructus restituere, esto per iniuriam factus sit eius rei dominus. Consequens est falsum. ergo. Confirmatur, quia natura non patitur, vt quis ex sua iniquitate commodum cum alterius detrimento reportet: sic autem reportaret, si contractu vsurario compararet accessionis vsurariæ dominium. ergo.

TERTIO, non minùs requiritur ad transferendum dominium rei alicuius in alterum quàm ad transferendum ius, quia dominium plus est, quàm ius: sed solutio vsuræ non sufficit, vt mutuatarius cẽseatur abdicasse à se ius in rem quam soluit, & transtulisse illud in vsurariũ: ergo multo minùs sufficit ad transferendum dominiũ in illum. Minor probatur, alioquin vsurarius nõ teneretur restituere mutuatario eandẽ numero rem vsu non consumptibilẽ, aut certè non consumptam, nec distractam, nec permixtam. Consequẽs autẽ est falsum: ergo adhuc mutuatarius retinet ius in eam rem. Sed ad hoc argumentum, quod est Mol. dici posset, voluntatẽ absolutam mutuatarij non posse ex vi contractus mutui trãsferre dominium perfectum, ac sine vllo onere restituendi eandẽ numero rem in quibusdam euentibus, posse tamen transferre dominiũ imperfectum, scilicet cũ prædicto onere.

SED contrà, quia dominiũ imperfectum, & perfectum sunt eiusdem rationis: ergo voluntas quæ sufficit ad 100. sufficit ad 1000. Cõfirmatur, quia

quia si res illa est vsurarij, vndenam oritur obligatio illam restituendi? Neque enim dici potest oriri ex eo, quòd sine rationabili titulo data est, quia res etiam leuiter donata, aut sine rationabili causa, retineri potest: ergo rei eius dominium quod sine rationabili causa, & cum iniustitia accipientis in ipsum translatum est.

QVARTO, dominium non transfertur nisi aut vi legis, vel publicæ auctoritatis, vt in præscriptione, & confiscatione, &c. vel vi alicuius cõtractus: sed dominium accessionis vsurariæ non transfertur vi legis, vel publicæ auctoritatis, quæ potiùs videtur resistere hunc contractum reprobando: nec vi alicuius contractus: non enim videtur interuenire donatio, aut alius contractus, cuius vi transferatur. ergo, &c.

SED ad hanc rationẽ, quæ est Val. & Bannez; dici posset transferri ex vi contractus fœnoris, qui formaliter, vel virtualiter includit contractum mutui, & aliquid aliud, eámque vim habere hunc contractum, licèt sit iniustus, quia verè mutuatarius eo vult transferre dominium, vt supponimus: si enim nollet dominium transferre, nullus assereret transferri, sicut quando in tempestate quis proiicit merces in mare, non vult à se dominium abdicare, vt notat Bannez: vnde si ab aliquo saluarentur, domino essent restituendæ; & similiter quando peregrinus furi pecunias dedit, quia noluit earum dominium transferre, illi erunt restituendæ. Quando autem reuerà propter metum dominium transferre voluit, multi censent transferri, quod tamen falsum puto, vt alibi ostendi, & inferiùs ostendetur. Eadem ratione per contractum vsurarium non transfertur dominium accessionis vsurariæ; quod confirmat Val. quia vsurarius per leges est incapax talis dominij: deberet tamen id probare, & propterea sentire, quando mutuatarius non solùm rem tradit, sed etiam vult dominium transferre; vsurarium fieri dominum; quod est incidere in primam opinionem, quæ nihil aliud vult.

QVINTO, si vsurarius esset accessionis vsurariæ domin⁹, sequeretur, si haberet creditores aliquos priuilegiatos, vel qui hypothecam vniuersalem in bonis illius haberent, illos esse præferendos, vt ex pecunia, aut ex aliis bonis per vsuram acquisitis solutionem acciperent, antequàm mutuatarij, quorum erãt ea bona per vsuram acquisita, quod tamen nullus concedet. ergo. Probatur sequela, quia ex bonis, quorum dominium ad debitorem spectat, creditores priuilegiati, aut qui hypothecam habent, præferendi sunt cæteris, vt docet Molin. *disp.* 536. & communiter alij in fine materiæ de restitutione. Si autem illi, qui vsuram soluerunt, dominium eius non retinent, sanè nullum priuilegium scimus ipso iure concessum illis esse, ratione cuius in solutione de illis bonis præferendi sint aliis creditoribus. Hoc argumento vtuntur Molin. Salon, Aragon & alij. Sed dici posset, iure naturæ bona illa esse obligata antiquis dominis, eo quòd iniustè ab illis ablata sunt, ideo illos etiam præferendos; idémque dici posset de his, à quibus aliqua per metum, vel fraudem ablata sunt.

Sexto, nam dominium est ius vtendi re in quemcunque vsum; sed vsurarius non habet ius vtendi accessione vsuraria in quemcumque vsum, siquidem tenetur statim eandem numero restituere, ergo. Confirmatur, quia non tenetur illam restituere ex vi alicuius contractus, quo se ad eius restitutionem obligauerit; ad nihil enim se obligauit; sed miserum mutuatarium obligauit ad solutionem sortis, & auctirij; ergo solùm, quia est aliena: qua sola ratione lex humana, & diuina ipsum obligant ad eius restitutionem, vt ad restitutionem rei furto sublatæ. Vnde etiam si quis eam bona fide ab vsurario accepisset, cùm primùm nouerit eam fuisse vsurariè acquisitam, tenetur eam restituere mutuatario.

Septimo, probat Salon, quia si detur pecunia assassino, vt alterum occidat, vel Iudici, vt iniquè iudicet, vel simoniaco, vt conferat quid spirituale, non transfertur dominium, quia datur pro re quæ non est pretio æstimabilis: sed similiter mutuum non est pretio æstimabile; ergo in vsura non transfertur accessionis vsurariæ dominium. Sed duo priora exempla falsa sunt in communi opinione, dicente pro actu inuito posse aliquid exigi, licèt teneatur quis illum non facere, & si non fecerit, teneatur restituere rem acceptam, vel eius valorem, quia virtualiter hoc includitur in ipso contractu: sed exemplum de simonia bonum est, ad idémque est exemplum de dante aliquid Iudici, vt iustè iudicet, ad quod cùm iam teneatur de iustitia, non potest pro illo pretium accipere, & si accipiat, non capit eius dominium, & tenetur illud restituere. Idem est de eo qui fingit se pauperem, vel fratrem ad extorquendam eleemosynam, vel donationem.

Octavo, promisso vsuræ licèt sit simpliciter voluntaria, est tamen inualida, nullámque inducit obligationem ciuilem, vel naturalem ex *cap. debitores. de iureiuran.* glos. ibi. & ratio est, quia iniustè extorquetur à mutuatario per vsurarium: sed solutio vsuræ iniustè etiam per vsurariũ extorquetur, ergo, &c. licèt sit tantùm vsurariũ, maximè quando quis vsuras soluit ideo, quia putat ad earum solutionem se fuisse obligatũ.

Confirmatvr, quia, vt habet glos. *§. traditionibus. Inst. de rerũ diuisione. & l. tradito. ff. de acquir. rerum domin.* vt traditio aliqua trãsferat dominium, debet esse ex causa idonea, aut ex liberali donatione; sed in traditione vsuræ nihil horum interuenit. ergo. Neque est simile de quæstu meretricis: nam licèt fornicari non liceat, tamen licitum est pro fornicatione pretiũ accipere. *l. 4. ff. de condit. ob turp. caus.* vbi dicitur; *licèt turpiter faciat, nõ tamẽ turpiter recipiũ cũ sit meretrix.*

Nono, quod simpliciter est prohibitum iure, censetur etiam ipso iure irritum. *l. non dubium. §. pactum. C. de legib.* glos. 6. Bart. *n.* 38. *& l. 1. §. si vir vxori. n. 4. ff. de acquir. possess.* Sed petitio, & acceptio vsuræ simpliciter est prohibita, vt patet *cap. 1. & 3. & cap. consuluit. de vsur.* ergo.

Confirmatvr, quia obligatus ad restituẽdũ ex delicto nõ cõparauit rei dominium. *l. in re furtiua. & l. si non manifestus ff. de condit. furtiua.* Sed vsurarius tenetur ex delicto ad restitutionẽ eius, quod vsurariè accepit: ergo non comparauit eius dominium.

Et

Et sanè videtur repugnare quòd teneatur ad statim restituendum, & nihilominùs habeat rei dominium. Sed etiam aduersarij fatentur teneri restituendum ad ergo.

Decimo, vsurarius in iure vocatur fur, seu raptor, vnde in *cap. si quis vsuram.* 14. *quæst.* 4. dicitur: *si quis vsuram accipit, rapinam facit.* Sed fur, & raptor non comparat dominiũ eius quod furatur, vel rapit; ergo neque vsurarius dominiũ accessionis vsurariæ. Pro quo citantur etiam Archidiaconus *eod. cap.* Ioann. Andr. Domin. & Anton. *cap. quamquam de vsuris in* 6. Felin. *consil.* 21.

Num. 6. Propter hæc probabiliorem censeo secundam opinionem, licèt prima sit probabilis. Tertiam verò quæ distinguit inter res vsu consumptibiles, & non consumptibiles, improbabilem censent Caiet. Bannez, Aragon, & Salon, quia de vtrisque rebus eædem rationes sunt. An verò iuxta tertiã opinionẽ secunda sit aliqualiter limitãda, postea videbimus.

Num. 7. Ad primum argumentum primæ opinionis respondetur, traditionem sine donatione, vel alio contractu iusto factam non sufficere ad translationem dominij, etiam cùm adest voluntas illud transferendi, & à se omnino abdicãdi. Ita Mol. Sal. Arag. Palac. Vasquez, & alij communiter: requiritur enim vt ea volũtas nõ sit iniquè extorta, alioquin ex sua iniquitate commodum quis cum alterius damno reportaret. Putant autem Sal. Bannez, Arag. & Val. communiter mutuatarios non habere voluntatem transferendi dominium in vsurarium. Sed certè communiter habent talem voluntatem transferendi dominium, quantùm in se est, vt suæ promissioni satisfaciant. In qua etiam volunt se obligare quantùm est ex parte sua, alioqui mentirentur, vt ait Palac. qui enim simpliciter promittit, enunciat animum se obligandi quantum in se est: sicut autem per eam promissionem non obligatur, ita neque per solutionem transfert dominium, etiamsi quantùm est ex parte sua, illud transferre velit, quamuis oppositum sentire videantur Bannez. & Val.

Ad id verò quod de metu in eodẽ argumento tãgebatur, respõdetur cũ Mol. Sal. Arag. Archidiacon. Ang. Syluest. & aliis, per contractus metu graui factos nõ trãsferri dominiũ. Ad *cap.* verò *Abb.* citatũ respõdetur, solùm velle metu facta debere irrita declarari, vel irritãda esse quantũ est ex parte Iudicis; tametsi alioquì etiã sint irrita iure positiuo, vel saltẽ naturali, vt colligitur ex *l. metũ.* §. *volẽti.* §. *licet.* §. *sed & præter. ff. quod metus causa.* & docet Bart. *illo* §. *volẽti.* Panor. *c. ad audiẽtiã.* 1. *de iis quæ vir.* Sa tractat. Immeritò ergo Sot. 4. *d.* 29. *q.* 1 *art.* 3. id impugnauit, cõtra quẽ meritò Mol. & alij quos *tit. de matri.* & *tit. de volunt.* secuti sumus, affirmãt tale matrimoniũ irritum esse iure naturæ; & quicquid sit de aliis cõtractibus, tamẽ in matrimonio propter suã indissolubilitatẽ, & in donatione, eo quòd est cõtractus merè gratiosus, & liberalis, dicẽdũ est iure naturæ non valere, quia plus voluntarij requirũt. Malè ergo Bãnez 3. existimat matrimoniũ, & donationẽ metu extortã irritã nõ esse iure naturæ, licèt matrimonium irritũ sit iure positiuo; & alioquì solutio vsuræ valida erit, si volũtate trãsferẽdi dominiũ fiat. Quod malè Val. concedere videtur, cui præter alios

citatos meritò refragantur Emanuel Lopez, & Sot. in secunda opinione citati, Vega *verb. vsura. casu 30.* quanuis falsò etiam Sotus, & Lopez putent mutuatarium quando vsuras soluit, non habere animum transferendi dominium. Si quis verò donet, vt aliquem alliciat ad id quod intendit, nõ donaturus si sciret ea via permouendum illum non esse, donatio est valida, quia consensus neque iniusto metu, neque fraude extortus est, nec dicipitur homo in aliquo cui ad donandum nitatur. Idem est cùm quis pressus necessitate rem vendit consensu per vim, aut fraudem non extorto, nec venditione nitente alicui falso. Ita Mol. & omnes. Obseruat autem Molin. si titulus aliquis partim sit iustus, partim iniustus, tũc traditione transferri dominium cum obligatione accipientis ad restituendum quãtùm sit opus, vt titulus omnino iustus reddatur, vt si quis emat aliquid intra pretium iustum, transfertur dominium tam pretij, quàm rei emptæ: sed emens in foro conscientiæ tenetur augere pretium vsque ad iustum infimum. Si verò aliquid venderetur vltra pretium iustum, nummíque successiuè soluerentur, ita vt priùs deueniretur ad complementum pretij iusti rigorosi, & postea traderetur incrementum, tunc dominium increm̃eti non magis trãsiret in venditorem, quàm vsuræ dominium transeat in vsurarium; quia postquam ad vltimum pretium iustum est deuentum, nullus adest iustus titulus etiã ex parte ad recipiendum incrementum; quãdo autem totum simul pretium solueretur, tunc idem dicendum esset secundùm Mol. quod ꝗ ex eo referemus, quando simul vsurario soluitur mutuum, & vsura.

Ad secundũ respondet Mol. duobus modis ius resistere alicui actioni, vel acceptioni: vno, quia actio illa de se iure naturali est nulla ad transferendum dominium, & sic resistit solutioni vsuræ: altero, quia licèt ex se apta sit ad transferendum dominium, nihilominùs cedit in iniuriam alterius, aut aliqua alia ratione efficitur mala, vt cùm res vni promissa, aut vendita, donatur, vel venditur, simúlque traditur alteri: nam per priorem contractum licèt se obligauerit ad dandum vni, non tamen abstulit à se potestatem dandi eam alteri, quia retinuit eius dominium. Sic etiam vẽdere tempore, vel loco prohibito, malum est, sed venditio est valida, & contrahere matrimonium contra votum non contrahendi, vel contra votum simplex castitatis malum est, sed matrimonium est validum, præterquàm si fiat post vota simplicia societatis, quia id irritauit Gregor. XIII. Ad tertium, quartum, & quintum argumentum ex sequentibus difficultatibus, dubiísque constabit.

Ad sextum respondetur, solutionem eius quod vltra sortem promissum est, inualidam esse, quia in ea datur pretium pro re quæ nullo pretio digna est, nihilque in ea solutione inuenitur, quod non sit iniustitia ex parte recipientis; idémque est de contractu alioquin gratioso, extorto per vsuram, secus de oneroso, quia in eo inuenitur intrinsecè iustitia, quanuis extrinsecè inueniatur iniustitia, per quam vsurarius ipsum extorsit, quanuis si vltra infimum pretium pro re vendita exigit, teneatur

tur

tur excessum restituere. Si verò infra rigidum pretium rem emit, tenetur vsque ad rigidū augere. Porrò, quanuis mutuatarius solutionem vsuræ iurauerit, & sic ex religione teneatur vsuram soluere, nisi iuramenti absolutionem obtineat, tamen non tenebitur de iustitia soluere, neque per solutioné trásferre dominium, vt perperàm docuit Bannez, cui meritò aduersantur Arag. & Vega *illo casu* 30. quia talis contractus est irritus iure naturæ, & positiuo, & iuramentum solùm affert obligationem religionis.

Num. 8. SVPEREST tamen difficultas. Prima, an per accidens aliquando vsurarius acquirat dominium accessionis vsurariæ? Respondetur, propter confusionem in eius solutione aliquando acquirere eius dominium: si enim vsurario erant debita 100. quæ mutuò dederat cum pacto, vt 110. ei redderétur, mutuatariúsque ad illum mittat 110. non designando, quæ illorum sint in mutui, & quę in vsuræ solutionem, tum receptione efficitur dominus tā capitalis, quàm vsuræ, eo quòd distingui nequeat vnum ab alio. Ita Molin. §. *illo tamen.* vbi insinuare videtur id verum non esse, si accessio vsuraria non sit longè minor, quàm mutuum, ita vt maior copia in tanto excessu præualeat, in eáque sit, vt dominiū totius ad eum pertineat, qui dominium illius partis maioris comparat; & à simili id nititur colligere ex §. *præterea quod per. Insti. de rer. diuis.* Sed cōtrà est, quia quando accessio vsuraria æquaret, vel excederet sortem, & solueretur simul & confusè cum illa, vsurarius fieret dominus alicuius partis pecuniæ, & non esset maior ratio de vna quàm de alia. Ergo fieret dominus omnium partium, nimirum quia respectu omnium habet titulum iustum, licèt habeat etiam alium iniustum, propter cuius mixtionem dominium omnium partium imperfectum est, solúmque confert ius ad sumendū ex eo aceruo pecuniæ quātitatem quam mutuò dedit. Quoniam verò etiam mutuatarius habet ius sumēdi ex eo aceruo quātitatem auctirij, totius acerui dominium retinet; itaque ambo sunt illius domini vsque ad decisionem: imperfectè tamen, & per talem solutionem mutuatarius non abdicat à se dominiū, sed illud extenuat, & cum vsurario communicat, qui cósumendo quantitatem sortis extinguit in se dominium residui, cuius perfectus dominus tunc fit mutuatarius: similiter quando res pretio excedente venditur, emptor, & venditor manent domini totius pretij, & quilibet habet ex eo ius sumendi portionem suam.

SECVNDA est difficultas, an si vsuraria pecunia per se soluatur, eā verò vsurarius cum sua misceat, ita vt distingui nequeat, comparet eius dominium? Mol. 5. & *disp.* 55. affirmatiuè respondet, quando auctirij pecunia multo minor est, quàm pecunia propria ipsius vsurarij; ait etiā quando aliqui de communi consensu miscēt pecuniam, vel aliquid aliud, tunc vtrūque manere dominū totius acerui resultātis, vt inter vtrūque suo tēpore diuidatur, atque ad vtrumque tunc spectare detrimentum. Quæ omnia probat ex §. *quod si frumentū cū antecedentibus, & sequentibus. Instit. de rerum diuis.* Et quidem quòd per mixtionem vsurarius fiat dominus pecuniæ vsurariæ, etiam docent Ang. Num. 9.

Syluest.

Syluest. Ioan. Med. & Nauarr. ſ. idémque dicunt de aliis vſu conſumptibilibus. Probántque, quia iſta recipiunt functionem in genere per ſolutionem, id eſt, ſolui poſſunt in aliis eiuſdem generis. *l.2.§.1.ff. ſi certum petat.* ergo proculdubio in iſtis dominium transfertur, ſi permixta ſunt, aut conſumpta. *l. ſi alieni nūmi. ff. de ſolution. l. nam etſi fur. ff. ſi certum petat. l. ſi frumentum. ff. de rei vindic.* Sed hæc ſententia diſplicet primò, quia dominium transferri nequit, niſi auctoritate publica, vel contractu iuſto: ſed in ea mixtione nihil horum interuenit; ergo in ea non transfertur dominium; & alioquin in poteſtate vſurarij eſſet fieri dominum acceſſionis vſurariæ, miſcendo eam cum propria pecunia. Secundò, quia ſi vſurarius ſolus (vt iſti velle videntur) poſt talem mixtionem maneret dominus acceſſionis vſurariæ, non eſſet præferēdus in reſtitutione aliis creditoribus priuilegiatis, aut hypothecariis: nam in ſolutione ex bonis quæ verè ſunt debitoris, præferendi ſunt habentes priuilegia, vel hypothecas, vt docet Mol. Sot. Sal. Arag. ſ. & alij. Conſequens eſt falſum. ergo.

Respondet Molin. in eo euentu mutuatarium habere ius in re, vt ſibi ante omnes alios creditores ex illo aceruo reddatur quod vltra ſortē ſoluit, tamquam quod cum re aliena fuit commixtum.

Sed contrà, quia ſecundùm Mol. per immixtionem videtur fieri, vt nulla pars illius aceruui ſit mutuatarij: ergo non habet dominium in re, neque vlla ratio eſt cur aliis creditoribus præferatur. Præferendus autē eſt; ergo id eſt quia retinet pecuniæ traditæ dominium quæ in illo aceruo continetur.

Tertio, ſi res miſcētur vſu nō cōſūptibiles, vt maſſa auri, argēti, &c. vſurarius non fiet dominus acceſſionis vſurariæ: ergo nec quando res vſu conſumptibiles ita miſcentur; par enim ratio eſt.

Qvarto, quando acceſſio vſuraria non eſſet longè minor quàm pecunia vſurarij cui miſcetur, vſurarius per mixtionem nō compararet dominium ſecundùm Molin. ergo nec quādo eſt longè minor: hoc enim videtur impertinens ex dictis difficultate prima.

Qvinto, per ſimilem mixtionem fur, vel raptor non compararet dominiū rei furtiuæ: ergo nec vſurarius acceſſionis vſurariæ, quia vſurarius eſt veluti fur, & raptor. *cap. ſi quis vſuram.* 14.q.4.

Sexto, ſi per reuelationem aut alio modo poſtea conſtaret, quæ eſſet pecunia vſurarij, non poſſet vſurarius de illa diſponere magis quàm ſi mixta non eſſet: ergo per mixtionē non comparauit merè eius dominium.

Septimo, in ſententia Molin. difficile erit intelligere quando per mixtionem dominiū acquirat vſurarius, quia neſcimus quantùm excedere debeat pecunia vſurarij acceſſionem vſurariam, vt totius aceruui dominium in vſurario ſit.

Octavo, hæc ſententia eſt contra leges, vt poſtea oſtendam. Quæ etiā docent, id quod Mol. aſſerebat, quādo duo communi cōſenſu pecunias ſuas miſcent, vtrūque manere aceruui dominum, quia tunc intēdūt ſibi mutuò communicare dominiū, ita tamen, vt quemadmodū cuiuſque domi

dominium crescit in extensione, minuatur in intensione. Fateor tamen quando non de communi consensu pecuniæ miscentur, licèt quilibet solùm maneat dominus suæ partis, nihilominùs quia ignorat, quænam illa sit, posse ex illo cumulo eandem summam separare, & expendere vt voluerit, quia absurdum esset neutrum posse absque alterius consensu quidquam expendere, & non est maior ratio de vno quàm de alio; ergo vterque potest expendere summam cuius dominus erat, etiamsi in ea aliquid alienæ pecuniæ mixtum sit; quia cùm in residuo tantundem propriæ pecuniæ maneat, alter erit irrationabiliter inuitus, si nolit vnam alia commutare, vel compensare; & ita quantùm ad hoc perinde se habẽt, ac si vterque esset totius cumuli dominus, imperfectè tamen: & fortè nihil aliud intendunt qui dicunt per mixtionem vsurarium fieri dominũ pecuniæ vsurariæ. Sic etiam intelligi potest quod ait Molin. si de toto aceruo pecuniæ, in quo vsuraria pecunia est permixta, vsurarius dispẽdat emendo, donando, aut alia simili ratione, trãsferre dominium pecuniæ quam ita expendit in accipientes, eo quòd tribuat quod suum est, scilicet formaliter, vel virtualiter. Addit autem Molin. *Arbitror tamen interim dum aceruus pecuniæ, ex quo ita insumit, manet idem numero qui erat, quando vsuraria pecunia fuit illi permixta, esto aliquatenus variatus additione, & detractione pecuniæ (eo modo quo ignis qui continuò generatur ex lignis, dicitur idem numero, licèt successiuè partes quædam corrumpantur, & aliæ generentur) mutuatarium retinere ius in re comparatione illius acerui, vbicũque aceruus ille sit, & ad cuiuscunque potestatem deueniat, vt inde ante omnes alios creditores sibi reddatur vsura quã soluit secus esset si aceruus ille paulatim cõsumeretur, ita vt apud nullum esset idem numero aceruus, qui erat quãdo permixta illi fuit vsuraria pecunia: tunc enim cessaret ius in re, solùmq; mutuatario cõpeteret personalis actio aduersus vsurariũ, hæredésque illius, vt sibi restitueretur, quod tãquã vsurã soluit, neque ius vllũ prælationis haberet, vt ante alios creditores sibi solueretur de bonis vsurarij.*

Doctrina hæc difficilis est. Dico ergo quòd quãtacũque fiat aceruo illi additio, semper mutuatarius manet quasi eius dominus, habétque ius sumendi de illo totam summam pecuniæ propriæ, quam in eo contineri constat, licèt quæ illa sit ignoretur. Si autem fiat detractio, vel ea fit per consũptionẽ auctoritate vsurarij; & sic quando iã fuerit detracta tota sũma propriæ pecuniæ vsurariæ, reliquũ manet quasi in dominio solius mutuatarij, eique restituẽdũ est quãdo, & quomodo restituẽda esset illi pecunia vsuraria si nõ esset mixta pecuniæ vsurarij. Quòd si totũ aceruũ simul vsurarius expendat, de illo dicẽdũ est, ac si verè fuisset cõmunis: si autẽ detractio nõ fiat auctoritate vsurarij pecuniã expẽdẽtis, sed casu, vel aliorũ auctoritate; vel auctoritate quidẽ vsurarij diuidentis aceruũ, sed nihil eius consumẽtis, tũc ex omni illa pecunia poterit mutuatarius sũmam accessionis vsurariæ sibi accipere, quasi esset verus dominus omniũ partiũ in quas aceruus diuisus est, quãtùm ad istũ effectũ. Quòd si illę partes mixtæ sint cũ aliorũ pecuniis, inde mutuatarius poterit extrahere quod necessariũ fuerit, vt integrum debitũ recuperet: ꝙ si cumuli in quibus istæ partes denuò positę sunt, diuidãtur, similibus distinctionibus vtendum erit. Num. 10.

Num. 11. An leges quas pro se citat Mol. Syluest. & alij, quibus consentit Lopez 2. p. cap. 81. respondetur, *l. nam etsi fur* parum esse ad rem. §. autem *quod si frumentum cum antecedentibus & seqq.* pro nobis esse: nam §. præcedenti qui incipit, *si duorum*: dicitur, si duorum naturæ voluntate dominorum confusæ sunt, totum id corpus, quod ex confusione fit, vtrique commune est, veluti si qui vina sua confuderint, aut massas argenti, vel auri conflauerint; sed & si diuersæ sint naturæ, & ob id propria species facta sit, fortè ex vino, & melle mulsum, aut ex auro, & argento electrum, idem iuris est; nam & hoc casu communem esse speciem non dubitatur: quòd si fortuitò, & non voluntate dominorum cōfusæ fuerint, vel diuersæ naturæ, vel quæ eiusdem generis sunt, idem iuris esse placuit, scilicet speciem esse communem. In ipso autē §. *quòd si frument.* ita dicitur: Quòd si frumentum Titij frumēto tuo mixtum fuerit, siquidem volūtate vestra commune est, quia singula corpora, id est, singula grana, quæ cuiusque propria fuerunt, consensu vestro cōmunicata sint. Quòd si casu mixtum fuerit, vel Titius id miscuerit sine nostra voluntate, non videtur commune esse, quia singula corpora in sua substātia durant, nec magis istis casibus commune fit frumentum quàm grex intelligitur esse communis, si pecora Titij tuis pecoribus mixta fuerint: sed si ab alterutro vestrûm totum id frumentum retineatur, in rem quidem actio pro modo frumenti cuiusque competit; arbitrio autem Iudicis continetur, vt ipse existimet quale cuiusque frumētū fuerit. *l. si frumētum.* (aliàs *idem Pomponius*) *ff. de rei vindicat.* Si frumentum duorum non voluntate eorum confusum sit, competit singulis in rem actio in id, in quantum paret in illo aceruo suum cuiusque esse; quòd si voluntate eorum commixta sunt, tunc communicata videbuntur, & erit de cōmuni diuidundo actio, in *l. autem alieni ff. de solutionib.* solùm dicitur; si alieni nummi insçio, vel inuito domino soluti sunt, manēt eius, cuius fuerunt. Si mixti essent, ita vt discerni nō possint, eius fieri qui accipit, in lib. Gaij scriptum est, ita vt actio domino, cum eo qui dedisset, furti cōpeteret. Intellige, fieri accipientis, si totam eam summā potuit, qui dedit, dare, quia aliā habebat, quam vice eius posset domino restituere; infrà enim videbimus in eo euentu pecuniæ vsurariæ, etiā non mixtæ dominium in accipientem transferri.

Ex dictis patet, falsum esse quod dixit D. Thom. *opusc. 73. de vsu. c. 19.* cum eo Sa. *verb. vsura. n. 2.* dominium rei vsurariæ etiam vsu non consumptibilis in vsurarium transferri. Addit tamen D. Thom. id esse verum iure fori, non iure poli. Eius tamen rationes magis procedunt de iure poli, quàm fori, & non loquitur consequenter: nam si iure poli non trāsfertur dominium, falsò ait pro aliquo vsurariè accepto satis esse pretium restituere.

DVBIVM XXXIX.

An vsurarius comparet dominium eius quod re vsuraria vlteriùs acquisiuit, illúdue restituere teneatur, & quid de acquisitis à latrone, vel depositario, &c.

1. Sen

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmans restituendum esse mutuatario quod pecunia, aut alia re per vsuram acquisita lucratur, dempto aliquo pro labore, & industria.*

2 *Vsurarius non comparat dominium fructuum rerum per vsuram acquisitarum, quæ vsu non consumuntur, sed ad mutuatarium pertinent, & ipsi restituendi sunt deductis expensis.*

3 *Si vsurarius negotiando rebus vsu consumptibilibus vsurariè acquisitis aliquid vlterius acquirat, eius dominium comparat, nec restituere tenetur, excepto toto lucro cessante, & damno emergēte, ex eo quòd res vsurariæ non fuerint mutuatario restitutæ.*

4 *Ad argumenta contraria respondetur.*

5 *Quoddam aduertendum.*

Num. 1. LTISIODORENSIS 3. *Summa. tit. 26. c. 3. de restitutione vsuræ.* censet, quod vsurarius pecunia, aut quauis alia re per vsuram acquisita lucratur, restituendū esse mutuatario dempto aliquo pro labore & industria sua. Primò, quia, vt habetur Rom. 11. *Si radix sancta & rami.* ergo si radix infecta, & rami. Sed res vsuraria iniustè est acquisita, obnoxiaque est restitutioni: ergo & id quod illa vlteriùs acquiritur.

SECVNDO, quia fraus & dolus nulli debent patrocinari, nullúsque ex iniquitate commodum reportare debet: quæ falsa essent si lucrata per vsuram pecunia, vel furto parta esset vsurarij, vel furis.

TERTIO, quia res empta per vsurariam pecuniam in locum pecuniæ succedit, sicut è contrario pretium ex re vsuraria acquisitum loco rei succedit: nam Iurisperitorum axioma est, pretium loco rei succedere, ex *l. si ad rem & pretium. ff. de petit. hæredit. & ex l. Imperator. §. vlt. ff. de legat.* 2. Ergo vsurarius non plus iuris habet ad id quod re vsuraria acquirit, quàm ad rem ipsam, ex qua acquiritur, ac proinde tenetur id restituere.

QVARTO, efficaciùs suadetur hæc sententia, quia vsurarius non est dominus pecuniæ vsurariæ: ergo quando ea aliquid emit, non transfert eius dominium in venditorem. Ergo nec venditor transfert dominiū rei venditæ in ipsum: non enim intendit transferre illud nisi in eum, qui vicissim in ipsū trāsfert dominiū pretij, & contractus nō potest esse validus ex vna parte, & ex alia nullus. Ergo fructus rei emptæ non sūt ipsius vsurarij, sed vendentis, res enim suo domino fructificat.

QVINTO, quia lucrū factū ex pecunia vsuraria, non tantum est fructus industriæ vsurarij, sed etiam rei cuius mutuatarius est dominus. Ergo debet saltem aliquid ipsius dare mutuatario, vt in contractu societatis, quoniam alter apponit pecuniā, alter industriam, lucrū inter vtrumque diuidetur, aut certè, sicut omnes fructus agri vsurariè habiti, cultúque industria vsurarij cedunt mutuatario deductis expensis, quia est agri dominus: ita omnes fructus pecuniæ vsurariæ per ipsius industriam fructificantis cedere debēt mutuatario deductis expensis, cùm ipse sit eius pecuniæ dominus.

CONFIRMATVR: si vsurarius, vel fur triticum vsura, vel furto habitum seminat in proprio agro; fructus magis tribuuntur semini,

quàm agro : ergo potiùs debent cedere domino seminis, quàm domino agri.

Propter aliqua ex iis lucrata per pecuniam vsurariam non cedere vsurario docet Hostiens. *cap. tua nos. de vsur.* Bald. *l. 1. C. pro socio. art. 1.* Dec. *l. certa conditio. §. vlt. n. 3. ff. si certum petat.*

Notandvm est tamen res vsu consumptibiles functionem recipere in suo genere, scilicet specie, quia in solutione eiusmodi rerum vna fungi solet vice alterius, eo quòd esse solent eiusdem bonitatis, & qualitatis. Secus verò quæ vsu non consumuntur, quæ dispares esse in valore solent, vt prædia, mancipia, equi, & similia. Ita docent D. Thom. *hoc art. 3.* & alij Theologi & Iurisperiti ex *l. 2. §. mutui. ff. si certum petat.*

Num. 2. Hoc constituto, dico primò, vsurarium non comparare dominium fructuum earum rerum per vsuram acquisitarum, quæ vsu non consumuntur, sed eorum dominium ad mutuatarium pertinere, eósque illi esse ab vsurario restituendos deductis expensis, quia res suo domino fructificat, ei scilicet qui habet dominium vtile. Ita D. Thom. *hoc art. 3.* Sot. Med. Bannez, Arag. Val. Angles, Palac. Caiet. Villag. Emanuel, & Nauarra, aliíque citati dubio præcedenti, opinione secunda. Molin. *disp. 327.* Merca. *de vsuris. cap. 11.* Salon *hoc art. 3. controuers. 1. 2. 3.* sed præcipuè 4. Abulens. Matth. *5. q. 269.* quanuis probabile putet, dominium harum rerum transire in vsurarium, nec teneri ad restituendos earum fructus. Grafis *2. p. lib. 2. cap. 24. n. 43.* Cor. *quæst. 232.* Vega *verb. vsura. cap. 28.* Lopez *2. p. cap. 79. & 81.* imò etiam Adrian. infrà, & Tabien. *vsura 6. in princip.* & D. Tho. *opusc. 73. de vsuris. cap. 20.* Nauarr. *cap. 17.* tenent vsurarium debere restituere fructus istarum rerum, quanuis teneant esse earum dominum. Limitat tamen Nauarrus hanc sententiam ad res vsu non consumptibiles, quæ ex se non sunt fructiferæ. Vnde infert, eum qui torquem aureum à non domino emptum sæpiùs locauit, non teneri ad restitutionem eius quod pro locatione accepit; quia torques aureus non est de se res fructifera. Sed censeo, sicut pretium locatæ domus alienæ debetur domino, ita pretium locati torquis alieni; eadem enim ratio videtur in vtroque euentu, quanuis domus magis sit ex se locabilis, quàm torques: imò idem dico de pecunia locata ad medicinam, vel ostentationem: nam tunc per se fructificat non minùs, quàm res vsu non consumptibilis. Aliqui etiam limitant conclusionem, inter quos Salon *illa controuers. 4.* vt fructus quos res tulit propter summam vsurarij diligentiam non sint omnes restituendi; sed illi tantùm quos res tulisset communi diligentia Sed hoc non placet, quia res domino suo fructificat, neque tenetur dominus alteri soluere laborem culturæ sine eius consensu factæ, & alioquin si ager nullum fructum tulisset, nisi per sūmam diligentiam vsurarij afferentis de longinquo semina, nulli fructus essent restituendi domino; quod est absurdum. Et licèt Ricardus, Grafis, Emanuel, & alij dicant restitutionem fructuum domino faciendam

dam deductis non solùm expensis, sed & laboribus, id tamen falsum esse credo, quia dominus non tenetur labores furis, vel vsurarij emere, aut compensare. Vnde Molina, Nauarr. Val. & alij non laborum, sed expensarum tantùm meminêre: imò si res apud dominum sine expensis, vel cum minoribus expensis eosdé fructus esset allatura; nullæ, aut certè non omnes expensæ deducendæ essent, alioquin dominus damnum pateretur. Rectè autem Mol. & alij dicunt vsurarium non solùm teneri ad restituendos fructus rei vsu non consumptibilis, quos de facto percepit, sed etiam quos eius dominus erat percepturus: nam detinédo vsuram iniustè impediuit mutuatarium ne eius fructus perciperet. Si verò mutuatarius non erat fructus percepturus, non tenebitur vsurarius restituerere fructus quos propter negligentiam propriam non percepit, quia non tenebitur ratione rei acceptæ, nec ratione iniustæ acceptionis, seu damni illati.

Num. 3. Dico secundò, si vsurarius negotiando rebus vsu consumptibilibus vsurariè acquisitis aliquid vlteriùs acquirat, eius dominium comparat, neque illud restituere tenetur; sed tãtùm tenetur restiture mutuatario totum lucrum cessans, & damnũ ex eo emergens, quòd res vsurariæ non fuerint illi restitutæ. Ita D. Thom. *hoc art. 3.* Bannez, & Aragon ibi, Ioan. Medin. *quæst. 4. de vsuris ad 4. principa.* Adrian. *in materia de vsuris. §. occurrunt circa prius dicta in respõs. ad 3.* Mol. Sot. Angl. Mercatus, Conrr. Grafis, Caie. Pala. & Abulens. s. Couar. *3. Variar. cap. 3. n. 6.* Sa *verb. debitum n. 12.* Toler. *lib. 5. c. 35.* Altens. *lib. 3. de vsuris art. 7. quæst. 22. ver. secũdùm vsurarius.* Nauar. *cap. 17. n. 29. & 270.* Petrus Nauarr. *4. de restit. cap. 1. dub. 9.* Lopez *illo c. 81.* Panormit. *cap. nauiganti. de vsuris. n. vlt.* Gab. *4. d. 15. quæst. 11. art. 2. conclus. 6.* Almai. *q. 2.* Scotus *quæst. 2. art. 4.* Vega *verb. vsura. casu* 28. Ang. *vsura. 1. n. 55.* Syluest. *vsura. 6. quæst.* 2. citans Raimundum & alios. Zabarella *Clem. vnica. de vsuris. quæst. 7.* Anchar. *reg. peccatum. de regul. iur. in 6. col. 2.* glos. *cap. cùm tu. de vsuris. verb. possessiones.* Antonius ibi, Ioan. Andr. ibi. Dominicus Francus, & Ioan. Andr. *cap. quanqaum. de vsuris. in 6.* Laurentius de Rodulfis *tit. de vsur. quæst.* 44. Maior *4. d. 15. quæst.* 38. aliàs 30. Idémque dicunt Molin. Salon, Sot. Ricar. Couar. Sa, Nauar. & alij communiter de depositario, & fure.

PROBATVR primò ex *l. si ea pecunia. C. de rei vendicat.* vbi dicitur, rem emptã etiam mala fide emptoris ex pecunia mea non esse meam, neque mihi debitã, sed esse emẽtis. Similia habẽtur *l. 1. C. si quis alteri vexillet. & l. vlt. eodẽ t. & l. quãuis ex ea. C. de pignorat. actio. & l. ad probationẽ. la primera. C. de probationibus. & l. si vt proponis. C. de rei vendicat. & l. 3. C. arbitriũ tutela. & l. 49. tit. 5. p. 5.* & aliis iuribus, quæ à glossis istorum afferuntur, & à Syuest. *verb. emptio. quæst.* 22. & à glos. *cap. cùm tu. de vsuris. ver. debet vendi.* & à Nauar. *4. de restitut. cap. fin. dub. 1. §. quoad hoc autem.* Sed non est omittendus textus *d. cap. cùm tu. de vsuris.* vbi Alex. III. præcipit, quando non sunt alia bona vnde vsuræ restituãtur, vẽdi possessiones ab vsurario emptas per pecuniam vsurariam, vt restituãtur vsuræ. Ergo reuerà possessiones illæ erũt vsurarij, & non vẽditoris, aut mutuatarij, & ita vsurario

fructificabunt. Et præterea Alex.III. nulli præcipit restitui fructus ex talibus possessionibus perceptos: ergo non erunt mutuatarij, vel venditoris, sed ipsius vsurarij, & alioquin quoad fructus nullum erit discrimē inter possessiones acceptas vsurariè, & emptas per pecuniam vsurariam; quod est absurdum.

SECVNDA ratio, quia pecunia vsurariè accepta per se est infructifera, & sterilis, nullóque cultu affert vtilitatem, aut fructum possidenti, sed vt aliquam afferat, oportet in alium transferre emendo aliquid ex ea, vel commutando eam pro alia pecunia, vt in cābio fit. Vnde etiam adhibita industria nō fructificat per se, & immediatè, sed re empta per illam, vel in quam est commutata: ergo non fructificat priori domino, nisi ipse suam industriam apposuerit emendo, commutando, &c. mutuatarius autem hanc industriam nō adhibet; ergo illi non fructificat: neque verò fructificat venditori, quia dominium rei vēditæ transtulit in vsurarium. Ergo fructus cedunt soli vsurario, qui est dominus, possessionis emptæ per vsurariam pecuniam.

TERTIO, probat Nauar. argumēto quod cōtra se fecit Antisiodor. Nam qui per vsurariam pecuniam nihil lucratus est, satisfacit eam restituendo, nec tenetur restituere lucra quæ per illam facere posset; sed tenetur illam restituere. Sed consequentia non valet, vt patet in vsu non consumptibilibus: qui enim fructus percepit, tenetur illos restituere; non verò qui illos non percepit, nisi dominus eos esset percepturus.

Num. 4. AD primum argumentum respōdetur cum Molin. Medi. Val. Salone, Nauarr. & aliis, rem vsurariam non tam se habere, vt radicem à qua efficitur, & procedit ramus, quàm sicut materiam, qua vsurarius ad negotiandum vtitur, quæ, vt subest industriæ ipsius, parit lucrum; aut sicut instrumentum alienum, quo artifex ad proprium arte factum conficiendum vtitur: quamuis enim peccet vtendo eo instrumento inuito domino, teneatúrque valorem vsus, & damna emergentia restituere, tamen comparat arte facti dominium; ita vsurarius fit dominus lucri, quod re vsuraria vtendo percipit, licèt peccet non restituendo eam, teneatúrque illam, & damna restituere, non tamen aliquid aliud pro vsu quo consumitur, quoniam in rebus vsu consumptibilibus vsus non habet valorem ab ipsis distinctum.

RESPONDETVR secundò, licèt ex radice naturali, & propriè dicta nequeat bonus ramus prodire, quia eius bonitas pendet ex bonitate radicis: secus tamen ex radice morali, & metaphorica, quia bonitas rami non pendet per se ex bonitate talis radicis, vt patet in actu fornicario, & aliis eiusmodi, ex quibus postea resultat licitum lucrum.

AD secundum respondetur, nullum esse absurdum, si ex prauo aliquo actu interdum secundariò & per accidens lucrum licicitum sequatur.

AD tertium respondet Mol. negando antecedens. Ad illud verò axioma Iurisperitorum respondet cum Bart. *l. qui vas. ff. de furtis. & l. si ad rem, & pretium.* Intelligendi sunt in vniuersalibus quæ. Iurisperiti vocant, qualia sunt hæreditas, fideicommissū vniuersale, & dos: si enim quis

quis bona, aut mala fide hæreditatem accepit ad alium pertinentem, vendiditque ex illa aliquod pretium, quod pro illa accepit; ita accedit hæreditati loco rei venditæ, vt licèt antequam ab eo petatur hæreditas, emerit iterum eandem numero rem viliori pretio, illud incrementũ pretij accrescat hæreditati, pertineátque vnà ad legitimum hæredem, & hoc est quod iura disponunt.

Facilivs tamen respondetur, rem semper succedere loco pretij, & è contrà, non respectu eiusdem domini, sed eiusdem, vel alterius, vt cùm do tibi 100. vt des alteri domino, vel tibi dono, vt des alteri 100. similiter domus empta ab vsurario fit ipsius, & non mutuatarij, cuius erat pretium, quia vsurarius eam emit sibi, & non mutuatario.

Ad quartũ respondent aliqui, vsurarium transferre in véditorem dominium pecuniæ vsurariæ eo quòd vel consentit dominus, vel est irrationabiliter inuitus in translatione, cùm nihil eius intersit, eandem numero, vel æqualem illi restitui. Alij verò respondent, contractum esse validum, quia licet vsurarius non transferat dominium pretij, manet tamen obligatus ad dandum aliud, si illud euincatur, & vindicetur à proprio domino. Quæ autem harum opinionũ sit probabilior, sequenti dubio excutiemus.

Ad quintum respondet Val. in contractu societatis pecuniam fructificare domino, quia per eius voluntatem exposita est negotiationi, & facta fructifera: non verò in casu nostro, in quo non fuit per voluntatem mutuatarij, seu domini exposita negotiationi. Sed melius discrimen est, quòd in contractu societatis dominus exponit se periculo amittendi pecuniam, nó verò in casu nostro.

Ad confirmationem respondet Val. fructus agri esse per se effectus ipsius, & ideo cedere domino agri, & non domino seminis seu tritici; at fructus pecuniæ solùm esse ab ipso, vt ab instrumento per voluntatem vsurarij negotiationi exposito. Sicut ergo arte facta per alienum instrumentum sunt ipsis artificis, ita lucrata per pecuniam vsurariam sunt vsurarij. Salon autem respondet, si vsurarius triticum vsurariè habitum terræ suæ mandet, fructus esse ipsius, quia sunt fructus pignoris agri propria industria culti, & vsus tritici quo consumitur non habet valorem distinctum à tritico. Sed meliùs respondetur, non pertinere ad dominum tritici, sed ad dominum agri, eo quòd fructus quantùm ad dominium magis sequitur causam quæ materiam ministrat, quàm efficientem, vt patet in mancipiis: partus enim sequitur ventrem seu matrem, & non patrem. Item, quia terra germinat manens apud eundem dominum; triticum autem non germinat nisi corruptum, ac proinde domino amittendum eius dominium.

Advertendvm autem quòd si triticum, oleum, vinum, pecuniæ, vel aliæ res vsu consumptibiles vsurariè acquisitæ creuerint in pretio dum erant apud vsurarium, incrementum cedit mutuatario, licèt non esset rem seruaturus in tempus maioris valoris, quia mutuatarius est verus dominus, & illud incrementum est fructus rei manentis sub eius dominio, & non est fructus industriæ ipsius vsurarij. Ita Salon Num. 5.

illa

illa controuersia 4. Bannez, & Cor. suprà.

DVBIVM XL.

An contractus ab vsurariis facti de rebus quarum dominium non habent, validi sint?

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmans eum qui cum fure, vel alio contractum celebrat de rebus vsu cõsumptibilibus, quarũ dominiũ ad alterum sciat pertinere, & contractum validum facere, & comparare dominium, nec teneri ad restitutionem, si furi, vel alteri simili maneant sufficientia bona ad debita restituenda.*

2 *Hæc sententia à Molina impugnatur.*

3 *Defenditur autem & magis probatur, præcedens opinio explicatur, quibusdam obiectionibus respondetur, & quædam obseruantur n.* 4. 5. 6.

Num. 1. EDINA *de restit. q.* 11. *ad fin. & de vsur. q.* 3. *ad* 3. *princip.* affirmat, quando vsurario, furi, vel alteri simili debitori manent sufficientia bona ad debita restituenda, si quis cũ eorum aliquo contractum celebret circa rem quæ vsu consumitur, cuius dominium ad alterum pertinere sciat, non solùm contractũ validum facere, sed & comparare dominium rei illius, neque teneri illam restituere domino cuius antea erat, etiãsi debitor illam non restituat. Ratio est, quia cùm huiusmodi res functionem in suo genere recipiat, hoc est, sufficienter restituatur si alia eiusdẽ speciei, & bonitatis reddatur, vt dubio præcedenti diximus, consequẽs est, vt cùm debitor potens ad restituendum maneat, dominium in accipientem transferat, ac proinde accipiens nec ratione rei acceptæ restituere teneatur.

HANC opinionem singularem, & proculdubiò falsam censent Mol. *disp.* 330. & Couar. *reg. peccatum. p.* 3. *in princip. n.* 2. quoniam traditione huiusmodi rerum facta per furem vsurarium, aut alium similem debitorẽ, sanè veri illarum domini non amittunt earum dominium, quare ad cuiuscunque manus quouis titulo pertranseant semper illarum dominiũ perseuerat apud antiquos dominos, vt de se, inquit Mol. est notissimum; & colligitur apertè ex *l. rogasti.* §. *vlt. ff. si certum petatur.* vbi dicitur, fugitiuum, vel alium seruũ contra volũtatem domini credendo, id est, mutuãdo, non facere accipientis. & *l. nam etsi fur. ff. eod. tit.* nam licèt fur nummos tibi dedit animo credendi, accipientis non facit. & *l. si & me, & Titium. eod. tit.* si debitor pecunias meas tibi mutuò dedit, mihi esse dicit restituendas. Obseruat autem Molin. quia eiusmodi res in suo genere fũctionem accipiũt, sufficiẽtérque restituuntur traditis aliis rebus eiusdem speciei, & bonitatis, non solùm contractus circa eas celebratos esse validos, sed etiam posse licitè eas accipi de manu vsurariorum, furum, ac depositariorum, quando non dubitatur huiusmodi homines restituturos eas veris dominis; eo tamen animo, & cum eo onere accipi tunc debent, vt si ab illis hominibus non Num. 2.

sol

ſoluantur, ipſas accipientes eas reſtituant, alioquin peccabunt eas accipiendo: quò fit, vt qui ſciẽtes alienas eſſe, eas accipiunt, ſemper teneã. tur ad earum reſtitutionem non ſolùm ex parte rerum acceptarum, ſed etiam ex parte acceptionis, quatenus vel iniuſtè eas accipiunt, vel ſi iuſtè id fit, animo, atque onere eo & lege, vt in defectu principalis debitoris ipſi eas ſoluant. Illa eadem ratione, nẽpe, quia huiuſmodi res ſufficiẽter ſoluuntur aliis eiuſdem ſpeciei, & bonitatis; dicendum eſt, quãdo nullum ex mora damnum, nullâque moleſtia dominis earundem rerum ſequitur, retinentes illas poſſe expectare, vt principales debitores eas ſoluant: imò æquitas poſtulat, vt tunc earundem domini petant ſolutionem potiùs à principalibus debitoribus, quàm à retinẽtibus, præſertim quando eas retinendo in nulla fuerunt culpa. Eadem ratione depoſitarij, vſurarij, & fures, quãdo certi ſunt ſe huiuſmodi res tẽpore opportuno reſtituturos, diſtrahere illas poſſũt eleemoſynis, atque aliis titulis, vt Medin. *q. illa 4 ad 3. princip.* & alij affirmant; ſaltem non peccant lethaliter, ſi certi quòd abſque detrimento vllo dominorum ⟨ei⟩s reſtituent, ipſas alienent. Vnde Mol. generalem concluſionem ſtatuit: Qui titulo quocumque res vſu conſumptibiles, vel non conſumptibiles acceperit à depoſitariis, vſurariis, furibus, vel aliis earum dominium non habentibus, ſi ſciens alienas eſſe illas accipiat, vel id illi conſtet antequam eas alienet, vel cõſumat, tenetur reſtituere eas propriis dominis in euẽtu quo præcipuus debitor nõ eas reſtituat. Si verò ignorãs eas alienas eſſe, eas accipiat, alienet, vel cõſumat, ad earũ reſtitutionẽ tenetur, ſi eas habeat, alioquin ſolùm quãtùm fuerit ex illis locupletior effectus. Cõcluſio eſt cõmunis doctorũ. Ratio verò prioris partis eſt: nã qui ſciens accipit, alienat, vel conſumit eiuſmodi res, tenetur non ſolùm ex parte rei acceptæ, ſed etiã ex parte acceptionis, aut damni illati cõſumẽdo, aut alienando ſcienter eas res. Ergo ſiue adhuc eas habeat, ſiue nõ, tenetur ad earũ integrã reſtitutionẽ, quãdo præcipuus debitor eas non reſtituerit, qui tamẽ aſtrictus manebit ei ſatisfacere, quod illius loco reſtituerit. Ratio verò poſterioris partis eſt, quia is ſolùm tenetur ex parte rei acceptæ, quare ſolùm tenetur illas reſtituere ſi eas habeat, aut quãtùm ex illis ditior fuerit effectus. Hactenus Mol. cui per omnia cõſonat Couar.

SED opinio illa Medin. ſingularis nõ eſt; imò multi eã, aut expreſsè docẽt, aut ſat inſinuãt, Bannez, & Arag. *hoc art. 3.* vbi Sal. *contr. 2.* Val. *diſp. 5. q. 21. p. 3. corol. 2. & ad 3 arg.* Tol. *lib. 5. c. 35.* Caiet. *tom. 2. opuſcul. 8. q. 4.* Sot. *6. iuſtitiæ. q. 1. art. 4.* Vega *verb. vſura. caſu 28. & 31. vſque ad 34.* Mercado *de vſur. c. 11.* Lop. *2. p. c. 80. & 81.* Eman. *p. 1. c. 106. n. 2.* Angl. *q. de vſura ratione emption. art. 5. difficultate 2.* Cor. *q. 232. & 233.* Vil. *de vſuris. q. 28. & 32.* Nau. *c. 17. n. 265.* Pal. *4. de contract. c. 9.* Abul. Matth. *5. q. 141. & 242. & 253.* Maior *4. diſt. 15. q. 30.* aliàs *38.* Altiſ. *lib. 3. tit. 8. c. 1. q. 5.* Quæ opinio mihi magis probatur, quia ſi vſurarius habeat, vel facilè habere poſſit bona eiuſdẽ ſpeciei, & bonitatis, quibus opportunè reſtituat vſuras, dominus earũ vel expreſsè, aut tacitè cõſentiet, vel erit irrationabiliter inuitus in earum Num. 3.

alienatione, cùm nihil interſit eius quòd eadem, vel alia res eiuſdem ſpeciei, & bonitatis ipſi reſtituatur. ergo alienatio valida erit. Confirmatur primò ex regul. iuris, quod mihi prodeſt, & tibi nō nocet, facere poſſum. Secundò, quia propter illam rationem vſurarius, vel alius debitor non tenetur reſtituere eandem rem numero, vt concedunt Couar. Mol. & omnes ex *l. 2. §. 1. ff. ſi certum petat.* vbi dicitur, huiuſmodi res in ſuo genere functionem per ſolutionem accipere. Eadémque ratione concedunt Couar. & Molin. vſurarium licitè donare poſſe pecuniam vſurariam, & ex ea emere; cur ergo non dicemus poſſe ipſius dominium transferre? Confirmatur tertiò; nam ſi vſurarius cùm aliquid ex ea emit non transfert ipſius dominiū, emptórque tenetur ipſam mutuatario reſtituere, ſi vſurarius non reſtituat, ſanè iniuria fiet venditori, ſaltem ſi non moneatur de modo, & onere cum quo ad ipſum pecunia tranſit. Idémque erit in infinitum de aliis aliquid ementibus ex ea pecunia, nempe iniuriam irrogare venditoribus, qui etiam tenebuntur examinare, an pecunia quæ illis datur, aliena ſit, & poſtea an principales debitores reſtituerint, quod eſſet mundum replere ſcrupulis. Confirmatur quartò; aliàs mutuatarius poſſet huiuſmodi bona recuperare à retinentibus ea, etiamſi facilè poſſet eorum reſtitutionem ab vſurariis, vel furibus obtinere, quia quiſque poteſt quod ſuum eſt à quocumque poſſidente recuperare. Conſequens videtur falſum, ergo.

Hinc ſecundùm omnes ferè citatos, ſi vſurarius emat rem aliquā ex qua facilè poſſit pecuniam habere, quā opportunè reſtituat mutuatario, licitus, & validus erit contractus, licèt fiat ex pecunia vſuraria, eámque ſolam vſurarius habeat: ſi autem non poſſit ex re empta pecuniam ad opportunè reſtituendū habere, ſed cum mora notabili, emptio erit nulla ſecundùm Canum *relect. de ind.* apud Lopez, & Vegam ſ. qui tamen, & Sot. clariúſque Salon docent etiam in eo caſu contractum eſſe validum, & dominium pretij in venditorem transferri, quia licèt vſurarius peccet faciendo aliquid, vnde neceſſe ſit ſolutionē vſuræ nimiùm differri, tamen mutuatarius erit irrationabiliter inuitus ſi non conſētit in illam venditionem, qua vſurarius non redditur impotens, ſed fortè potentior ad reſtituendum (licèt non ſtatim) eo quòd ſi rem illam nō emeret, pecuniam expenderet in rebus quæ impoſſibilem, vel difficiliorem, aut tardiorē redderēt ſolutionē.

Ex quibus patet falsò Nauarram *3. de reſtit. c. 2. p. 2. dub. 14. & lib. 4. c. 1. dub. 3.* dixiſſe, pecuniam vſurariam ſi non ſit mixta alteri, eſſe eandem numero reſtituendam: hoc enim etiam ſecundùm primam opinionem falsū eſt, imò ipſe *illo dub. 3.* ſtatim ſibi aduerſatur dicens vſurariū ſatisfacere ſi res vſurarias vſu conſūptibiles in eadem ſpecie, bonitate, & quantitate reſtituat: ſi autē per alienationē pecuniæ vſurariæ vſurari' fiat impotēs ad reſtitutionem, alienatio erit nulla iuxta prædictos auctores, quia fiet domino rationabiliter inuito, & illi ad quos pecunia vſuraria peruenerit, tenebuntur eandem numero, vel æquiualentē reſtituere. Et ſic intelliguntur leges ſuperiùs citatæ à Couar. Num. 4.

&

& Mol. nam seruus, & communiter fur non habet aliũde bona ex quibus pecuniã furtiuã possit restituere, & ideo is cui eã mutuauit, tenebitur ad eius restitutionem domino faciẽdam. Vnde falsò Sa *n.2.* docet etiamsi vsurarius non sit soluendo, valere contractus etiam dotationis ab eo factos de rebus vsurariis, etiam vsu non consumptibilibus, in quibus sanè omnes præter ipsum ibi, & D. Thom. *opuscul.73.de vsuris.c.*19. tenẽt esse restituendas easdem numero ad quascũque manus peruenerint, quia suo genere functionem non recipiũt. Quod solùm credo esse, quando nõ esset certũ alias esse eiusdẽ speciei, & bonitatis in ordine ad omnes humanos vsus: nã si id esset certũ, vt in vlna eiusdẽ panni, in massis eiusdẽ argẽti, vel auri, crederẽ idẽ de illis dicẽdũ esse, quod de vsu consumptibilibus dictũ est: quia eadẽ omnino ratio est; & consentire videtur Nauar. *illo dub.*3.

Num.5. SED contra id quod dictũ est, dominiũ rei vsurariæ, vel furtiuæ, vsu non consumptibilis non posse per vsurariũ, vel furẽ in aliũ trãsferri, arguitur ex *l. qui vas.§.vlt.ff.de furtis.* vbi habetur, si fur rem quam furto abstulit, vendat, & dominus rei furtiuæ pretiũ ab ipso per vim auferat, rapinã cõmittere. Ergo fur habebat dominiũ pretij, alioquin nõ esset furtũ, vel rapinã illud ab eo per vim tollere, ac proinde etiã videtur dominiũ rei furtiuæ in ipsũ emptorẽ transtulisse, & consequenter emptorem nõ teneri ad eius restitutionem.

RESPONDETVR, per hanc legem Molin. *disp.327.concl.2.* docuisse, dominiũ pretij pro re furtiua dati apud furẽ esse, licèt dominiũ rei furtiuæ apud emptorẽ nõ sit, vt habetur expressè *l.emptor.ff.de action.empti.* Quæ sententia probatur, quia fur tenetur curare meliori modo quo possit, vt res illa apud emptorem maneat, tenetur etiã de euictiõne, atque adeò de valore rei quam iam habet apud emptorem, & de omnibus damnis, quæ ex euictione emptoris subsequuntur. Ergo contractus fit validus ad hoc vt emptor comparet dominium pretij, quod iustè recipit pro hac obligatione, illámque in se suscipit, & pro iure quod emptori cõtra se tradit; in quo sensu contractũ in quo res aliena distrahitur, validũ esse cõstat ex *l.rem alienam.ff. de contrah.emptio. & l.si in emptione. ff. item si si emptor.eod.tit.& l.19.tit.5.p.5.* Eandem sententiam tenet Conrrad. *de contract.lib.q.70.* quæ confirmatur, quia licèt emptor petat pretium, non tenebitur fur illud dare, sed satis faciet curando, vt dominiũ rei emptæ in emptorem transferatur. Ergo verè fur est dominus talis pretij.

OBSERVA autem cũ Molin. ex *illo §.item si emptor.* & ex *l.partita citata.* & ex *l.si fundum.C.de euictionib.* si emptor sciebat rẽ esse furtiuam, siue venditore id sciente, siue ignorante, nullam oriri obligationem in venditore ad reddendũ pretium, vel restituẽda damna, etiamsi res furtiua à domino vendicetur, nisi id fuerit expressè in pactum deductũ, quia emptor tunc videtur totũ illud periculum in se ipso suscepisse: & sic intelligitur quod ait Mol. in eo euentu contractũ esse nullũ, qui tamen validus est quãtùm ad hoc quòd vẽditor sit dominus pretij, & tenetur rẽ vẽditam nõ repetere. De hac re vide alia apud Mol. *illa cõclus.*2. & Couar. suprà. Num.6.

DVBIVM XLI.

An omnia vsurarij bona sint tacitè hypothecata, seu realiter obligata ad vsurarum restitutionem, & quid de bonis furis?

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmans proponitur.*
2 *Oppositum tenendum.*
3 *Quid dicendum, si ad alium eiusmodi bona transeant?*
4 *Aliqua rectè à Molina tradita.*

Num. 1. Lossæ quædam *cap. cùm tu. & cap. tua nos. de vsuris. & cap. quanquam. de vsuris. in 6.* innuunt vsurarij bona tacitè esse hypothecata, seu reali obligatione obligata pro vsuris soluendis, ita vt quouis titulo ad quencumque pertranseant, transeant cum eo onere, vt ex illis vsuræ sint soluendæ. Atque hanc affirmat Panor. duobus capitibus primo loco citatis, fuisse communem opinionem antiquorum Canonistarum.

Num. 2. OPPOSITVM verò meritò tenent Panorm. ibi cum Ioan. Andr. Host. Feder. & recentioribus Iurisperitis. Caiet. *tom. 2. opusc.* 8. *quæst.* 4. Sot. *6. iustitia. quæst.* 1. *art.* 4. *ad* 3. Couarr. 3. *Variar. cap.* 3. *n.* 6. Nauar. *cap.* 17. *n.* 265. Syluest. *vsura.* 6. *n.* 5. Sa *verb. vsura. n.* 1. Vega *casu* 31. Arag. & Bannez *hic art.* 3. vbi Salon *controuers.* 3. Val. *disp.* 5. *quæst.* 21. *p.* 3. Lopez 2. *p. cap.* 80. Tolet. *lib.* 5. *cap.* 35. Nauarr. 3. *de restit. cap.* 2. *p.* 2. *dub.* 14. *n.* 394. *& lib.* 4. *cap. vlt. dub.* 7. Pala. 4. *de contract. cap.* 9. Emanuel alios referens 2. *p. verb. vsura. cap.* 106. *n.* 2. Mercad. *de vsur. cap.* 11. Villag. *q.* 32. *de vsur s.* Molin. *disp.* 329. Medin. & alij referendi, qui probant, quia neque ex ipsa natura rei, neque ex aliquo iure positiuo colligitur talis hypotheca, seu realis obligatio, & quia id esset illaqueare conscientias omniũ celebrãtiũ cõtractus cũ vsurariis, etiãsi vsurarij ex suo patrimonio essẽt ditissimi, & esto bona fide cũ eis contractus celebrarẽt: etenim quæcũque ab eis acciperent siue lucratiuo, siue oneroso cõtractu, obligata manerẽt pro soluẽdis vsuris ad quorumcumque manus deuenirent. Communiter etiam affirmant Doctores hoc locum habere in bonis furis, scilicet non esse hypothecatá pro furtis soluendis; affirmant etiam cõtra Medi. *q.* 4. *de vsuris. ad* 4. *princip.* & nonnullos alios relatos à Couarr. esto bona illa empta essent pecunia vsuraria, vel furtiua, non esse hypothecata pro vsuris soluẽdis, alioquin cum eo onere transirent, ad quemcumque dominiũ perueniret, etiam quãdo lucratiuo titulo peruenirent, quod ipse Medin. negat: & præterea cùm nihil tale colligatur ex *cap. cùm tu. de vsuris.* cui aduersarij nituntur, vt rectè Molin. ostendit, qui etiam à Med. petit, num si is qui titulo lucratiuo bona illa ab vsurario accepit, ea titulo oneroso alienet, transeant ad hunc vltimum possessorem cum eo onere reali, maneántque vsurarum restitutioni obnoxia, an non? Si dicat manere: contrà, quia quantum ius vsurarius habebat, transtulit in eum cui bona illa alienauit; sed si vsurarius ipse titulo oneroso alienasset, ipsa vltimo possessori non manerent restitutioni obnoxia, vt Med. concedit. Ergo neque restitutioni obnoxia manent alienata simili modo ab

eo

eo qui titulo lucratiuo immediatè ea ab vsurario accepit. Si verò dicat nõ transire ad vltimum possessorẽ cum onere reali, tũc sequitur neque illud habuisse in manu eius, qui ea titulo lucratiuo immediatè accepit ab vsurario: nam si illud iam habebãt, quocumque titulo postea ad alium transirent, retinerent illud semel in se susceptum. Communiter etiam Doctores contra Panorm. š. & Nauarr. *cap.17.n.266.* docẽt, etiamsi illæ possessiones titulo lucratiuo alienẽtur, nec sint alia bona ex quibus vsuræ soluantur, non esse accipiendas de manibus possessorũ, vt inde soluantur vsuræ; nõ enim colligitur hoc ex *d.cap.cùm tu.* neque ex *l. si & me, & Titium.ff.si certum petat.* quibus Panorm. & Nauarr. nituntur, quos rectè impugnat Mol. Vnde D. Tho. *hîc art. 3. ad 2.* nullum hac in parte constituit discrimen inter bona vsuraria pecunia empta, & alia vsurarij bona; & Caiet. aliíque communiter affirmãt inter hæc & illa nullum esse discrimẽ; imò & Nauar. suã sentẽtiã restrinxit, vt intelligatur quãdo res accepta fuit cũ scientia, aut verisimilitudine quòd in creditorũ fraudem alienaretur. Omnes tamen docent omnia bona vsurarij obligata esse ad solutionem vsurarũ obligatione personali, scilicet quãdiu apud ipsum manent.

Num. 3. SED quid si ad aliũ transeãt? Respõdet Caiet. si quo tẽpore vsurarius ea alienauit, remanebãt illi sufficiẽtia bona vnde vsuras restitueret, tũc quocũque titulo alienata fuerint, nõ tenetur recipiẽs ad vllam restitutionẽ, esto postea vsurarius impotẽs effectus sit ad illas restituendas: si verò vsurario nõ remanebant bona sufficientia, sed impotẽs per eam alienationẽ fiebat ad vsuras restituendas, tũc quocũque titulo alienatio sit facta, accipiẽs manet obligatus ad restituendã tantã vsurarũ portionẽ, ad quantã restituendã per eam alienationẽ vsurarius fuit impotens effectus, sibíque accipiẽs imputet, quòd ab eo emerit, aut in dotẽ cum vxore, aut quocũque alio titulo acceperit, qui tot debitis erat astrictus, vt debita æquarẽt, aut excederent illius bona: idem diceret Caiet. de accipiẽte à fure, aut quocũque alio debitore. Sẽtentiã hãc multi alij amplectũtur, tametsi meritò, vt ait Mol. plurimi eam restringãt, quãdo accipiens conscius erat, aut attendere debebat per eam alienationẽ vsurariũ impotentẽ fieri ad vsuras restituẽdas. Et quidã illorũ eã insuper restringũt, quãdo alienatio facta fuit titulo lucratiuo: inter alios eã tenẽt Sot. Cou. Val. Sal. Arag. Bannez, Lopez, Vega, & Emanuel š. Nauarr. *illo n. 266.* Gab. 4. *dist.* 15. *quest.* 11 *art.* 3. *dub.* 16. Palud. *quest.* 2. *art.* 5. *n.* 27. Angel. *restitutio.* 1. *à n.* 17. Syluest. *vsura.* 8. *n.* 1. Med. š. licèt non admodùm firmus sit.

MOLINA autẽ dicit rectè, primò, si eiusmodi bona ab vsurario, aut fure per vltimã volũtatẽ etiã legata, aut donatione causa mortis alienata sint, obnoxia omnino esse restitutioni, quousque vsuræ, & res furto sublatæ integrè restituantur. Num. 4.

SECVNDO, si eiusmodi bona alio titulo alienata sũt, quo tẽpore per eã alienationẽ vsurarius, aut fur impotẽs non reddebatur ad vsuras, aut res furto sublatas soluendas, nullo modo esse obnoxia restitutioni.

TERTIO, si accipiẽs cõscius non fuit alienationẽ fieri in fraudẽ creditorũ, tũc quocũque titulo bona illa

acceperit, obnoxia non esse restitutioni, nisi vsurararius, aut fur conscij alienationem fieri in fraudem creditorum, bona illa alienauerint titulo lucratiuo: tunc enim accipiens tenetur in vtroque foro restituere rem acceptam, aut id in quo ex ea factus sit ditior, modò tamen à creditoribus petatur intra annum à die scientiæ alienationis in fraudem ipsorum factæ; secus siue non petatur, vel petatur post annum elapsum: nam tunc in neutro foro ad vllam restitutionem tenetur.

QVARTO, si accipiens conscius erat huiusmodi bona in creditorum fraudem alienari, obnoxia sunt restitutioni vsurarum, rerúmque furto ablatarum. Quòd si apud accipientem non existant, tenetur restituere valorem eorum, modò tamen à creditoribus bona illa, aut illorum valor petantur intra annum à die sciẽtiæ alienationis in ipsorum fraudem factæ; secus si non petantur, vel petantur elapso iam anno, nam tunc in neutro foro ad vllam restitutionem tenetur.

QVINTO, si is qui cõscius erat huiusmodi alienationem in creditorum fraudem fieri, atque alienatorem mouit ad eam alienationem, tunc creditoribus etiam anno elapso restituere tenetur, quod ex valore rerum ita acceptarum necessarium fuerit ad vsuras, aut res furto ablatas restituendas, idque esto non petatur. Quæ omnia optimè ostẽderat Moli. *disp.* 328. vbi disputauit quæ dicantur alienata in fraudem creditorum, & quousque rescindi ea alienatio possit, obnoxiúmque quod ita alienatum est restitutioni ab accipiente sit. Eadẽ autem repetit *disp.* 330. vbi ex illis infert verum esse quod dicunt Medin. *de restitut. quæst.* 10. *&* *de vsuris. quæst.* 4. & Adrian. *de vsur. quæst. vlt.* quando quis ignorans reddi aliquem impotentem ad soluenda debita, operas suas illi locauit, aut onerosum alium cõtractum cum eo celebrauit, ex quo constituit illum sibi debitorem, posse ab illo exigere, & accipere tale debitum, perinde ac alij creditores accipiunt, etiãsi ante solutionem intelligat impotentiam ad soluenda alia debita, quam ante talem contractum habebat, redditúmque fuisse impotentiorem occasione contractus quem secum iniuit.

INFERT etiam, quando famuli aliquorum nobilium, qui tanto ære alieno grauati sunt, vt impotentes sint ad illud soluendum, bona fide illis seruire cœperunt, aut heris inuitantibus in illorum seruitium sunt recepti, non solùm cogendos non esse restituere quæ in victu, vestitu, & stipendijs ab eis acceperunt, esto huiusmodi famuli attenderent eam alienationem esse in fraudem creditorum; sed neque cogẽdos esse egredi seruitium illorũ, præsertim quando, etsi egrediantur, non deerunt alij qui similiter eisdem heris inseruiãt, præterquàm enim quòd lege charitatis fortè vitare non tenentur creditorum damnum cum tanto suo incommodo, per eum tamen egressum illorum damnum non vitant. Cauere autem debent Confessarij, ne admonendo huiusmodi homines qui regulariter bonam fidem habent, & præcipiendo illis, vt egrediantur seruitium dominorum, in causa sint quòd mala fide, & cum peccato illis deinceps inseruiant.

Hæc

Hæc omnia quæ fusiùs illis disputationibus prosequitur Molin. ex dubio sequenti diducidiora fient. Quantùm ad bona autem vsurariè acquisita, quæ vsu non consumuntur, omnes conueniunt esse obligatos ad eorum solutionem, ita vt ad quemcumque peruenerint, mutuatario restituenda sint. De his verò quæ solutione consumuntur, quomodo sint restitutioni obligata, superiori dubio aliqua diximus, plura in sequentibus dicturi.

DVBIVM XLII.

An vsurarius non habens alia bona vnde poßit vsuras soluere, poßit in propriam, & vxoris, ac filiorum, & famulorum sustentationem, in aliósque eiusmodi vsus expendere bona propria, vel etiam vsurariè, vel furtiuè acquisita?

SVMMARIVM.

1 *Ex omnibus istis bonis potest expendere quantum opus fuerit ad occurrendum extremæ necessitati, propriæ, vel suorum, vel aliorum.*

2 *Probabile est, vsurarium de illis validè, & licitè disponere posse ad conseruationem proprij status iustè acquisiti; & quædam remedia vsurario traduntur.*

3 *Vsurarius etiamsi nulla alia bona habeat, potest de bonis vsurariis vsu consumptibilibus disponere per contractus quibus non reddatur impotentior ad opportunè restituendum.*

4 *Quædam falsitatis nota inuruntur.*

5 *Quatuor obiectionibus fit satis.*

6 *Primum corollarium, quid sentiendum de quadam opinione?*

7. *Secundum, tertium, & quartum, quorundam placita vel falsa esse, vel non vniuersaliter vera. n. 8. 9.*

10. *Quintum, an qui vsurariis, furibus, vel similibus debitoribus impotentibus ad debita soluenda vendunt atinentia ad quotidianos vsus, restituere teneantur quæ in recompensationem ab illis accipiunt?*

11 *Quid de famulis qui debitoribus ad soluenda debita impotentibus ministrant?*

12. *Quid de vxore huiusmodi debitoris dicendum?*

13 *Quid de filiis vsurarij, vel furis impotentis ad debita soluenda?*

14 *Quid de dote, quam gener, aut filia ab huiusmodi debitoribus accipit?*

15 *Quid de eo qui mutuò dedit huiusmodi debitoribus?*

16 *An vsurarius, qui non habet bona vnde restituat vsuras, & vxoris dotem, teneatur potiùs vsuras soluere? Salon quinque conclusionibus respondet n. 17. 18. 19. 20. 21.*

22 *Salon, & Medina impugnantur; Salon in quodam probatur.*

23 *Ex dictis sequitur non esse omnino vera multa quæ docet Angles.*

24. *Quæ dicta sunt de vsura reali, de mentali intelligenda.*

Dico primò: certissimum est ex omnibus istis bonis expendere posse quantùm opus fuerit ad succurrendum extremæ necessitati propriæ, vel suorum, vel aliorum, quia in extrema necessitate omnia sunt communia quoad vsum, & quilibet Num. 1.

bet

bet poteſt ex quibuſcumque bonis, etiā furto, vel rapina ſibi, atque aliis cōſulere, atque à fortiori res per vſuram, aut furtū acquiſitas expendere. Ita Salon *art.3.controuerſ.3.concluſ.3.corol.4.* & latiùs *controuerſ.8.* Pala.4.*de contract.c.9.* Grafis *p.2.n.15.c.14.* Gabr.4.*diſt.15.q.11.art.3.dub.16.cor.4.* Lopez 2.*p.c.81.* Antoni.2.*p.tit.1.c.12.§.18.* cum Raim.*in Summa.*

Confirmatvr, quia neceſſitas caret lege, *c.diſcipulo.de conſecrat.d.15.* Idem ad neceſſitatem ferè extremā extendunt Salon. & alij. An verò ſi ſic accipiens & expendēs aliena venerit ad pinguiorem fortunam teneatur reſtituere, alio loco diſputatur. Si verò neceſſitas non ſit extrema, nec penè extrema, quanuis grauis ſit, non poſſunt vſurarij res vſurariè acquiſitas expēdere, ſi per hoc fiant ad reſtitutionem vſurarū impotentes, quia ſicut tunc non poſsūt aliena rapere, vel furari, ita neque expendere in proprios vſus, quia dominus eſt rationabiliter inuitus. Vnde falsò Nauarr. *c.17.n.268.* & contra omnes ferè docet vſurarium de vſurariè acquiſitis poſſe expendere ad ſui ſtatus conſeruationem, quando eorum dominium habet; ſupponit enim falſum, nempe vſurarium aliquando habere dominiū rerum vſurariè acquiſitarum: iam enim ſuperiùs vidimus non ſolùm non habere dominium pignorum (quod Nauarr. fatetur) ſed neque aliarum rerum vſu conſumptibiliū, vel non conſumptibilium, quas pro mutuo vltra ſortem accepit.

Num. Qvia tamen probabile eſt, vt ibidem docuimus, dominium omnium rerum vſura acquiſitarū, etiā vſu non conſumptibilium in vſurarium tranſire; dicendum erit probabile quoque eſſe vſurarium validè & licitè de illis diſponere poſſe ad conſeruationem proprij ſtatus iuſtè acquiſiti eo tempore, & modo, quibus ad eundem finem de aliis bonis propriis diſponere poteſt, ſecundùm Nauarr. ibi, & Val. *diſp.5.q.21.p.3.* alióſque communiter: & hoc eſt primum remedium quod vſurarij habent, eorúmque vxores, filij, & famuli, quando nulla eſſent bona ad conſeruationem ſui ſtatus iuſtè acquiſiti ſufficientia præter bona vſurariè comparata, nempe cōformare ſe illi opinioni probabili.

Secvndvm remedium eſt, vſurarum remiſſionem impetrare à mutuatariis. Tertium, ſi vſuræ ſunt incertis perſonis reſtituendæ, ſumere Bullam compoſitionis, vel componere ſe cum Commiſſario Cruciatæ, vel Papa. Quartum, impetrare ab Epiſcopo, vt vſuras incertis perſonis debitas, quæ aliis pauperibus dandæ eſſent, ipſis vſurariis applicaret. Ita Nauarr. *c.17.n.261.* aliàs 272. Angel. *verb.reſtit.n.20.* Syluest. *vſura.8.q.2.* & 5. Tabien. *vſura.6.q.5.* Tolet. *lib.5.c.35.ad fin.* Lopez *illo c.81.* Antoni. *illo §.18.* qui tamen & Syluest. dicunt hoc tantùm habere locum quando alia bona ſuppetunt, ex quibus reſtitutio fiat eorum, quæ certis perſonis debentur: hæc enim priùs reſtituenda ſunt, quàm quæ incertos habent creditores. Sed exiſtimo locum etiā habere quando non ſuppetunt bona ad reſtituendum creditoribus certis: quanuis enim ij præferēdi ſint, quādo reſtitutio fit de bonis propriis debitoris, ſecus tamen quando de alienis, qualia ſunt vſurarij: nam de iis, quæ conſtiterit eſſe ablata à perſonis

nis incertis, restitutio debet statim fieri pauperibus, qui loco ipsarum succedunt: ita quanuis ex voluntate Ecclesiæ de bonis propriis vsurarij priùs debeat restitutio fieri creditoribus certis quàm incertis: secus tamen quãdo aliud voluerit Ecclesia; quapropter Prælato non cedẽte iure pauperum, qui incertis creditoribus succedunt, bona debitoris debent pro rata diuidi inter ipsos, & alios creditores non priuilegiatos: imò existimo quãdo vsurarij ex bonis vsurariis, vel propriis debẽt pauperibus restituere, posse etiam vxoribus, filiis, & famulis dare, quæ ad cuiusque status conseruationem necessaria fuerint; si illi aliunde ea cõmodè habere nõ possint, nisi ex eleemosynis, quia tunc verè sunt pauperes, & ipse vsurarius potest restitutionem dare quibuscumque pauperibus. Quod verò vlteriùs ad conseruationem proprij status fuerit necessarium, quærat vsurarius alia via. Quòd autem in hoc euentu non sit auctoritas Episcopi necessaria, sed vsurarius possit propria auctoritate vsuraria bona incertis debita applicare vxori, filiis, & famulis, docet Nauarr. *c.* 17. *n.* 269. & clariùs Salon *art.* 3. *controuers.* 8.

QVINTVM remedium secũdùm aliquos est, vt vxor, verbi gratiâ, si alio labore ad conseruandum statum obtinere non possit, laboret monendo virum, vt vsuras vel non exigat, vel restituat, pro quo labore cũ spe fructus suscepto poterit aliquid de bonis mutuatariorum recipere, quia vtiliter gerit eorum negotium. Ita Anton. *illo* §. 8. Syluest. *vsura.* 8. *q.* 2. qui citant Raimund. *in Sum.* dicúntque concordare Vlderi. Guiller. Hostiẽsem, Ber. & Rodonẽsem. Cõsentit Nauarr. *illo n.* 269. & Caiet. *verb. vsura.* Salon. *illa controuer.* 8. *in fine.* qui tamen reprehendit Caiet. dicentem famulos posse aliquid recipere quãdo laborant in cõseruatione pignorum, quia vsurarius tenetur stipendium famulis dare ex propriis bonis. Sed fallitur, quia quando difficile est pignora custodire, non tenetur vsurarius ex propriis bonis stipendium custodienti dare, & licèt possit, ac teneatur, si tamen nolit ex propriis bonis custodiam soluere, poterit custos pro illa, sicut pro aliis laboribus in bonum mutuatarij susceptis aliquid ex eius bonis recipere. Si dicas, quanuis vtiliter gerens negotiũ alterius licitè recipiat expẽsas de bonis eius. *l.* 2. *& l. Pomponius. ff. de nego. gestis.* tamen secluso pacto nõ videtur idem dicendum de laboribus, quia nemo tenetur secluso pacto laborem ipsius gratia susceptum compensare. Respondetur, quando non est alius qui laborem illum suscipere possit, aut velit, compẽsationem deberi ex iustitia, aut saltem licitè à laborante recipi posse.

SED antequam ad hoc veniatur, vt omnia bona vsurarij sint iniustè acquisita, petat vxor dotem, arras, & alia bona paraphernalia, eáque licito lucro, ex quo alatur, exponat, vt cõsulit Syluest. *vsura.* 8. *q.* 2. Salon *illa controuers.* 8. & alij ex *c. per vestras. de donat. inter vir. & vxor.*

DICO secundò, vsurarius etiamsi nulla alia propria bona habeat, potest de bonis vsurariis vsu consumptibilibus disponere per contractus quibus non reddatur impotẽtior ad opportunè restituẽdum, vt si per pecuniã vsurariã emat domũ, vel agrũ, Num. 3.

vel conducat colonos, vel alios contractus faciat, quibus æquè potēs, vel potentior ad opportunè restituendū maneat. Sot. *6. iustitia. q. 1. art. 4. ad 3.* Tolet. *illo c. 35.* Pala. *4. de contract. c. 9.* Aragon, & Bannez *art. 3.* Salon, Lop. Med. & omnes citati dubio 42. pro vtraque opinione, Vnde immeritò Nauarr. *3. de restit. c. 4. dub. 6.* docet pecuniam, & alia vsu consumptibilia vsurariè, vel furtiuè habita, esse eadē numero restituenda ab vsurario, vel fure, ita vt quanuis habeat, vel habere facilè possit alia eiusdem speciei, quibus opportunè restituat, peccet mortaliter illa distrahendo, & omnes qui ea acceperint, teneantur eadem numero restituere, quando non sunt aliis mixta, quia eorum dominium semper manet apud mutuatariū: putátque hanc esse opinionem non solùm Couarr. *reg. peccatum. p. 3. in princip. n. 2.* sed etiam Med. *q. 10. de restitut.* fallitur tamen: nam Medin. & cum eo Couar. quem cum Molin. retulimus dubio 42. putat eorum dominium tunc transire in accipientē sine onere restituendi idem numero, vel specie, & vsurarium, aut furē validè, & licitè tunc ipsa alienare; quanuis Couar. & Mol. teneant eorum dominium tunc in accipientes non transferri, eósque teneri ad restituendum idem specie, si vsurarius, vel fur non restituat. Affert etiam Nauarr. pro se *l. rogasti. §. vlt. ff. si certum petatur.* vbi contineri ait, harum rerū alienationem cùm bona fide facta fuerit, validam esse: si verò mala fide facta sit, esse inualidam, posséque rē apud quemcumque inuentam à domino vēdicari, vt Bart. & alij interpretantur. Quod etiam putat haberi in *l. nam etsi fur. ff. eod.* Sed certè in his iuribus longè aliud habetur, vt dubio 42. vidimus; & licet id haberetur, quod Nau. refert, expressè nobis faueret: nam si bona fide alienatio illa facta est, valida erit, dominiúmque transfert; & ita non erit generatim verum quòd hæc sint eadem numero restituenda à possessoribus; sed tantùm à fure, vel vsurario, qui non habent eorum dominium. In quibus nihilominùs dicendum est, satis esse restituere eadē specie, quia hæc in suo genere functionem accipiunt quantùm ad solutionem. *l. 2. §. 1 ff. si certum petatur.* quam legē malè ipse contra omnium mentem interpretatur, vt functionem in suo genere recipere sit, ea talis esse generis, vt functione, vsúque suo consumantur: id quod etiam Nauarr. *eodem dubio 6.* & latiùs *dub. 7.* docet, tamen rerum, si misceantur quacumque ratione cum aliis similibus rebus vsurarij, vel furis, ita vt discerni nequeant, dominium esse penes solum furem, vel vsurarium, ac proinde si aliis det, etiamsi per hoc fiat ad restituendum impotens, earum dominium in accipientes transferri, eósque ad nullam restitutionem teneri, Idémque ait de aliis rebus quarum dominium est in fure, vel vsurario, vel alio debitore, vbi multa falsa continet.

Primvm est, quòd per quamcūque mixtionem vsurarius, vel fur fiat earum rerum dominus, quod falsum esse cōstat ex dubio 40. difficultate 2. & licèt daremus per quamcumque mixtionem fieri dominū, dicendum esset non in eo solùm manere dominium, sed dominium acerui fieri commune ipsi, & priori domino partis permixtæ, & vtrumque Num. 4.

ex

ex eo posse suam quantitatem accipere & distrahere, & si vnus plus distrahat quàm possit, eius quod sit fuerit distractũ, manere dominium apud alterum, ipsique esse restituendum quantùm ad partem quæ ipsi debebatur. Quòd autem per mixtionem rei vsurariæ, vel furtiuæ fiant vsurarij, vel fures domini, docẽt etiã Ioan. Medin. *q.* 10. *de restuut. ad fin. & q.* 4. *ad* 3. *principale.* Lopez 2. *p. c.* 81. & Nauarr. 3. *de restitut. c.* 2. *p.* 2. *dub.* 14. *& c.* 4. *dub.* 6. *&* 7. *& lib.* 4. *c.* 1. Mol. *disp.* 57. *&* 826. Angel. *vsura.* 2. *n.* 18. Syl. *vsura.* 6. *q.* 1. *circa princip. & q.* 2. *ad fin. & restit.* 3. *q.* 6. Paluda. 4. *dist.* 15. *q.* 2. *art.* 5. *ad fin. ver. de illo autem.* & probabile putat Gabr. 4. *dist.* 15. *q.* 5. *dub.* 3. *propos.* 3. *corol.* 1.

SECVNDVM est, quando quis per contractum fit impotens ad restituendum creditoribus, si ex bonis propriis fiat, eorum dominium trãsferri in accipiẽtes, eósque ad nullã restitutionem teneri: quam opinionem ipse fatetur singularem: deberet quoque ipsam reputare falsam; nam alienationes propriorum bonorum in fraudem creditorum factas interdum esse nullas, interdum verò rescindẽdas, & res sic acceptas interdum esse ab accipientibus restituendas patet ex dictis dubio 43. cum Molin. *disp.* 328. *&* 329. *&* 330. & cum aliis multis, & ipse Nauarr. pro opinione asserẽte, eum qui sciẽter recipit ab vsurario, vel fure res vsu consumptibiles permixtas rebus propriis vsurarij, vel furis, vel proprias eorundem non habentium alia vnde restituant, teneri ad restitutionem, citat Paluda. & Gabr. 3. Syluest. *restit.* 3. *q.* 6. *dicto* 2. Cordub. *lib.* 1. *q.* 39. *pũcto* 3. *dicto* 2. Antoninum *secunda parte, tit.* 1. *c.* 12. §. 17.

SED arguit Nauarr. primò, quia accipiens de bonis propriis illius vsurarij qui fit impotens ad restituendum, non tenetur restituere creditoribus vsurarij ratione rei acceptæ, quoniam hæc non ipsorum, sed vsurarij erant: nec verò ratione iniustę acceptionis, quia nõ accepit ea inuito domino: ergo nullo modo tenetur creditoribus restituere. *Num.* 5. Secundò, quia donatio illa, vel venditio valida est, cùm res sit donantis, vel vendentis, donatarius vel emptor fit rei dominus, & sic non tenetur eam restituere. Tertiò, quia si donans deberet aliquid ex contractu licito, nullus diceret donatarium tẽneri ad restitutionem rei donatæ: ergo similiter si debeat aliquid ex furto, vel vsura. Quartò, ex opposita enim opinione insurgunt scrupuli: nam semper deberet examinare, an dans aliquid habeat vnde debita soluat, qui tamen auctor suam sententiam humiliter subiicit meliori iudicio. Hęc tamen non vrgẽt.

AD primum respondetur, teneri ratione iniustæ acceptionis, qua debitorem reddidit impotentem ad soluenda debita, & interdum ratione rei acceptæ, quia non capit eius dominium, vt cùm ex legato, vel ex testamento, vel mera donatione, vel quia sciens induxit ad alienandam in fraudem creditoris rem quã accepit iuxta dicta illo dubio 43.

AD secundum, illam donationẽ, vel venditionem interdũ esse nullam, quia debitor nullã donationem potest licitè, aut validè facere, qua se reddat impotentẽ ad soluenda debita, sicut nec potest testamẽtũ, vel legatum validũ facere in fraudẽ credi-

torũ, vel inductus alienare in eorum fraudẽ, & licèt contractus esset validus, oriretur obligatio ex iniusta acceptione, quia sic accipiens infert damnum iniustè creditoribus.

Ad tertium, negatur antecedens. Ad quartũ, negatur inde oriri scrupulos, quia non tenetur quis magnam diligentiam facere, vt intelligat an alius reddatur impotẽs, & in dubio post conuenientẽ diligentiam bene poterit ab eo accipere, & postea non tenebitur restituere, si cõtractus fuit onerosus, secus si titulo lucratiuo res ad eum peruenit, vel si sciẽs debitorem fieri impotentem ad soluenda debita, aliquid ab eo accepit. At dicit Nauar. quòd ille accipiens non peccaret contra iustitiam, licèt peccaret contra charitatem, non tamen si magni sua interesset rem illam habere, nimirum donatam, vel vili pretio emptam, vel alia ratione, lex enim charitatis huiusmodi permittit magis sibi, quàm tertio consulere. Sed dico quòd cùm vnus iniuste det, alter iniuſtè recipiat; ergò saltem ratione iniustæ acceptionis tenebitur restituere: subiungit autem Nauarr. & optimè. *Illud minimè vnquam confitebor, quod ait Anton. illo* §. 17. *Quòd si quis bona fide rem accepit, vel consumpsit, si postea cognoscat eum, qui donauit non esse soluendo, tenebitur ad restitutionem: si enim is non tenetur restituere, qui rem alienam accepit bona fide & consumpsit, quomodo non magis liber erit qui bona fide accepit, & consumpsit rem cuius verè dominium acquisiuit, quoniam ab eo donata illi est qui eius dominium pro tunc habebat, & ipse accipiens non erat eius incapax, cùm acceperit rem ignarus impotentiæ debitoris ad soluendum debita?*

Ex dictis deducuntur aliqua corollaria. Primum est, quid sentiendum de opinione asserente contractus celebratos cum vsurario de bonis propriis, per quos fit non impotens ad restituendum, validos esse, & eum qui per illos bona vsurarij accepit, non teneri ad restitutionem, quanuis teneatur restituere si per tales contractus debitor fiat ad restituendum impotens, ita vt si sciens acceperit, teneatur integrè restituere: si verò cum ignorantia inuincibili, id tantùm in quo factus fuit ditior? Quod tenent Syluest. *vsura*. 8. *quæst*. 1. Ang. *restit*. 1. *à n*. 17. Caiet. *tom*. 2. *opusc*. 8. *quæst*. 4. & alij citati dubio præcedenti, opinione 2. Sed limitandum est cum Molin. ibidem. *Num*. 6.

Secvndvm est, non esse vniuersaliter verum quod ait Panormit. apud Syluest. *vsura*. 6. *quæst*. 5. bona vsurarij non esse obnoxia restitutioni quando titulo oneroso distracta sunt; quando autem titulo lucratiuo, officio iudicis vendi posse ad vsurarum restitutionem: nã si debitor per distractionem factus est impotens ad restituenda debita, bona illa erunt obnoxia restitutioni in aliquibus casibus, vt diximus, etiamsi titulo oneroso distracta sint: si verò non est factus impotens, etiamsi titulo lucratiuo distracta sint, non erunt restitutioni obnoxia. *Num*. 7.

Tertivm, non esse generatim verum quod ait Host. apud Syluest. ibi, bona vsurarij etiamsi comparata sint per pecuniam vsurariam, quacumque ratione perueniãt ad alium, siue titulo oneroso, siue lucratiuo, possidentem non posse molestari super illis à quouis Iudice, etiam propter restitutionẽ vsurarum: nã licèt hoc *Num*. 8.

hoc ſit verũ quãdo debitor ex eo non fuit factus impotẽs ad reſtituendum, tamen ſi factus fuit impotens, fallit in multis caſibus, vt dictum eſt.

Num. 9. QVARTVM, falsã eſſe apud Syluest. reſolutionem illius quæſtionis, an ſi vſurarius ex pecunia fœnebri emit equum, vel prædium, & donauit, & deinde factus eſt nõ ſoluẽdo, qui rem accepit, teneatur eam reſtituere mutuatario? Raimund. affirmat, quod limitat Barbatius, quando talem rem ille habuit titulo lucratiuo, ſecus ſi emptione, vel alio titulo non lucratiuo, ac bona fide; & concordat Hoſt. & Gofred. addens, ſi res illa ex cauſa lucratiua perueniat, & poſtea ad alium ex ſimili cauſa, & is vltimus cui vſuræ reſtituendæ erãt, liberatus eſt is cui primò data erat, vt contra eum agi non poſſit *ff. de actionib. & obligat. l. omnes debitores.* Cum hac reſolutione trãſit Syluest. qui eam ſequitur *vſura* 8. *quæſt.* 1. Sed falſa eſt, quia ſi vſurarius, quãdo rem alteri tradidit, erat ſoluendo, licèt poſtea reddatur impotens, tamen res tradita nulli reſtitutioni obnoxia manet, etiamſi titulo lucratiuo data ſit, quod *illa quæſt.* 1. fatetur Syluest. quando res non fuit habita per pecuniam vſurariam: eadem tamen ratio eſt de habita per pecuniam vſurariam.

Num. 10. QVINTVM, an qui vſurariis, furibus, vel ſimilibus debitoribus impotentibus ad debita ſoluenda vendunt attinentia ad cibum, veſtitum, vel alios quotidianos vſus, reſtituere teneantur, quæ in recompenſationem ab illis accipiunt? Reſpondent aliqui, ſi illi ea vendunt ſine quibus non poſſunt vitam conſeruare, non teneri ad reſtitutionem, ſecus ſi illa vendunt, quæ ad vitæ conſeruationẽ neceſſaria nõ sũt. Ita docere videtur Sylu. *vſura.* 8. *q.* 9. Gab. 4. *diſtin.* 15. *q.* 11. *art.* 3. *dub.* 16. *corol.* 4. Angel. *reſt.* 1. *n.* 21. Sot. 6. *iuſt. q.* 1. *art.* 4. *ad* 3. & Lopez.

SEXTVM corollarium, quid de famulis, qui debitoribus ad ſoluenda debita impotentibus miniſtrãt? Quidam diſtinguunt, ſi ſuis miniſteriis tantùm vtilitatis afferunt bonis debitorum quantùm cum ipſis in victu, veſtitu, & ſtipendio conſumitur, ad nullam tenentur reſtitutionem, quia debitores propter ipſos non redduntur impotentes ad debita ſoluenda, neque peccant eos habendo, & cum ipſis prædicta conſumendo: ſi verò famuli tales non ſint, debitores peccant eos habendo, & famuli ipſi reſtituere tenentur creditoribus quantùm debitores ea de cauſa fuerint effecti impotentes ad debita ſoluenda Syluest. *vſura.* 8. *quæſt.* 6. Ang. *reſtit.* 1. *n.* 21. Tolet. *lib.* 5. *cap.* 35. Gabr. ſ. *corol.* 5. Sot. ſ. Nauar. *cap.* 17. *n.* 270. Vide de famulis quod ex Molin. in calce dubij præcedentis diximus: notat etiam Tolet. famulos ſeruire coactos non teneri ad reſtituenda alimenta, & ſtipendia quæ accipiunt de bonis vſurariis. Hoc corol. habet etiam Lopez. Num. 11.

SEPTIMVM eſt, quid de vxore huiuſmodi debitoris dicendum ſit? Nauarr. *cap.* 17. *n.* 268. adducit Cardin. *Clem.* 1. *de vſuris. quæſt.* 8. Imol. *ibi. n.* 55. affirmantes peccare vxorem ſi ſciat maritum non habere plura bona quàm neceſſaria ſint ad debita ſoluenda, & viuat ex eius bonis, cùm ex ſuis, aut conſanguineorum bonis, aut ex ſuo labore honeſtè viuere poſſit. Syluest. Num. 12.

autem *vsura*.8. *quæst*. 2. cum Archid. & Raimund. ait, teneri restituere quicquid consumit. Sed intelligit quando viuit de bonis vsurariis. Vnde cùm Raimund. ait, si sibi essent aliqua de iusto ex quibus viueret, etiamsi talia discerni non possint, non teneri ad restitutionem. Idem cum Archidia. ait, licèt discerni possint, si id maritus non permitteret. Vnde non rectè Syluest. citat Molin. *disp*. 30. & Nauarr. *illo n*. 268. quasi velit Syluest. vxorem consumentem de bonis propriis viri debere restituere. Rectè autem Mol. & Nauarr. consentaneè ad Medin. & Adrian. affirmant maritum ex bonis propriis posse tunc alere vxorem iuxta personæ qualitatem: patet; nam maritus nō tenetur debita soluere cum amissione status iustè acquisiti; ad suum verò statum pertinet vxorem alere iuxta personæ qualitatē: & ideò Sa *n*. 6. *vsura*. ait: *plus tenetur vsurarius de rebus non in specie debitis, filiis, & vxori, quàm creditori*. Meliùs dixisset, de rebus propriis. Idem sentit Salon *art*. 3. *controuers*. 8. cum aliis recentioribus, & Sal. s̃. Sed putat Nauar. dominiū vsurarum esse penes vsurariū, ideóque ait statum vxoris, & filiorum posse de his bonis sustentari, quod Mol. & alij meritò falsum putant, eo quòd dominium vsurarum non est penes vsurariū, vt superiùs diximus.

OBSERVAT autem inter alia Mol. si vxor sciens consumpsit aliquid cuius dominium ad maritum non pertinebat, teneri restituere domino totum quod ipsa inde consumpsit, quando maritus id non restitueret, quoniam tunc teneretur ratione rei acceptæ, ac acceptationis, seu consumptionis, quatenus vel iniustè rem consumpsit, vel si absque peccato, ac proinde non iniustè, quia id excusari non potuit, tenebatur rem consumere animo illam restituendi quando posset.

SED numquid poterit vxor viuente viro, & nec formaliter, nec virtualiter consentiente, restituere quæ vir iniustè acquisiuit? Respondet Astiensis *lib*. 3. *de vsura*. *tit*. 11. *art*. 7. quem citat, & sequitur Grafis *p*. 2. *lib*. 2. *cap*. 24. *n*. 51. nō posse, cùm nō sit domina rerū. Sed respondetur posse, si bona malè parta stent in propria specie, secus si sint consumpta: quia de bonis viri non potest disponere, etiam ad debita soluenda. Cùm autem aliena reddit propriis dominis, cauere debet, ne iterum ab illo, vel eius hæredibus restitutio fiat.

OCTAVVM corollarium, quid de filiis vsurarij, vel furis impotentis ad debita soluenda? Respondetur, si suo labore & industria tantùm parenti acquirunt, quantùm consumūt, ad nullā restitutionem tenentur, si verò non tantùm illi acquirunt, restituere tenentur, quantùm ea de causa parens impotens redditus est ad debita soluenda. Ita Mol. *disp*. 330. Syluest. *vsura*. 8. *quæst*. 3. Arm. *eodem verb*. *num*. 39. *& restitutio*. *n*. 35. Nauuar. *cap*. 17. *n*. 269. & 270. Lopez. *illo cap*. 71. qui dicunt si huiusmodi filij labore proprio aliis seruiendo, vel aliqua alia ratione poterant se honestè sustentare, restituere teneri id in quo parens factus sit ad soluendum impotens. Si autem non poterant, non teneri ad restitutionem, quia in eo euentu parens sustentare illos tenebatur iuxta decentiam sui status: si tamen Num. 13.

plus

plus consumunt, quàm status requirat, teneri id restituere. Consonant Sa 5.& Merca. *de vsura.cap.*1. Plura agit Lopez de filiis 5.

Num.14. NONVM, quid de dote quam gener, aut filia ab huiusmodi debitoribus accipit? Molin. *disp.*330. Syluest. *vsura.8.quaest.*3. Nauarr. *cap.*17.*n.*271. *& tit. de redditib.* quem citat Lopez, & sequitur *illo cap.* 81. aliique, aiunt generum, aut filiam teneri restituere creditoribus quantùm qui dotem dedit, ea de causa impotens effectus est ad debita soluenda: addit autem Nauarr. si non sciuit, nec credidit, nec credere debuit gener socerum fieri impotentẽ ad soluẽdum debita, non teneri ad restitutionem; quod verum esse ait Lopez, si dos data est de bonis propriis vsurarij, qualia nõ sunt acquisita vsurariè: & consonat iis quæ Mol. Adrian. & Medin. docuêre, eum qui bona fide celebrauit cum vsurario contractus onerosos, licèt postea intelligat per illos factum fuisse impotentem ad debita soluenda, ad nullam teneri restitutionem, si bona illa erant propria ipsius vsurarij. In dote etiam à parentibus accepta specialis est ratio, quia ad eorum statum pertinet competenter dotare filiam, quæ nec tenetur religionem ingredi, nec innupta manere: debita autem non sunt soluenda cum detrimento status. Ergo quanuis per dotem filiæ parentes reddantur impotentes, non tenentur filiæ, aut viri qui dotem competentem acceperũt iuxta exigentiam status soceri, vel parentum, restituere illam creditoribus, etiamsi tempore quo promissa, vel soluta est, cognita fuerit talis impotentia. Falluntur ergo Vega *verb.vsura. casu* 37.*in fin.* & Emanuel *eod. verb. p.* 2. *cap.* 106. *n.*9. dicẽtes generum qui recepit dotem etiam moderatam, vel non excessiuam à socero vsurario, cuius bona propria non sufficiunt ad soluendas vsuras, si id sciebat, vel scire debebat, peccasse, & ad restitutionem teneri, quia recepit dotem ab eo, qui nec dare, nec donare poterat: peccaréque etiam vxorem si cùm posset viuente, aut defuncto marito, dotem non restituat creditoribus patris; nam hoc solùm est verum cùm dos illi data est à parentibus aut excessiua, aut soluta in bonis quorum dominium parentes non habebant. Rectè autem Molin. Vega, Emanuel, & ferè alij in hoc corol. citati dicunt in eo euentu quo dos restitutioni obnoxia est, si qui eam dedit, haberet sufficientia alia bona ad soluenda debita certa, dósque solùm esse necessaria ad incerta debita soluenda, quæ proinde pauperibus essent restituenda, virum, & vxorem exigere posse ab Episcopo, vt ipsis tanquam pauperibus eam applicaret ad vitam transigendam, sustinendáque matrimonij onera. Addimúsque in eo euentu vsurarium posse propria auctoritate bona incertis personis debita, expendere cum vxore, filiis, & famulis, si pauperes sint, illísque indigeant ad proprij status iustè acquisiti conseruationem, neque possint illum conseruare nisi ex eleemosynis. Imò iam superiùs diximus, vxorem vsurarij sola bona vsuraria habentis, si non habeat vnde aliàs iuxta suum statum viuat, posse ab Episcopo impetrare, vt ipsi tanquam pauperi applicet vsuras incertis personis debitas. Quod etiam docent Vega *illo casu* 36. & Emanuel

Emanuel *illo cap.* 106. *n.* 8. addentes id quod etiam ſuperiùs diximus; ſi vxor continuè maritum moneat,vt vſuras reſtituat,poſſe de bonis mutuatariorum iuſtam compenſationem capere.

Num. 15. VNDECIMVM,quid de eo,qui mutuò huiuſmodi debitoribus dedit? Syluest.*vſura*.8.*q*.7.Ang *reſtit*.1.*n*.22. aiunt, ſi ſciebat, aut veriſimiliter præſumebat illos mutuum velle ad inutiliter illud expendendum in ludis,deliciis, vel aliis ſimilibus, non poſſe ab illis ſolutionem accipere: ſi verò illam accipiat, reſtituere teneri ipſorum creditoribus,quantùm illi mutui occaſione, eiúſque ſolutione impotentes effecti ſunt ad debita ſoluenda.Idem reſpondet, quãdo aliquis ab eis aliquid emit, ſciẽtibus,aut præſumentibus eum illud velle ad inutilia, & quando ſimili modo cum eis celebrauit quemuis alium contractum.Idem ſentit Mol. *diſp*.330.Lopez 2.*p.c*.81.Gabr.4. *diſt.* 15.*q*.11 *art*.3.*dub*.16.*corol*.2.Nauarr. *c*.17.*n*.264.qui tamen quod dictum eſt, mutuantem impotenti ad ſoluenda debita, & in rebus vanis cõſumpturo,non poſſe ab eo ſolutioné accipere, limitat ad forum conſciẽtiæ,vel ad caſum quo debita eſſent æquè priuilegiata iuxta dicta ab eo eodem *c*.55.vbi cum Caiet. *verb. reſtit.c*.8.dixerat priùs etiam ſoluenda debita per cõtractus licitos, quibus debitor non fuit effectus pauperior: huiuſmodi ſunt contractus mutui, emptionis,&c.Sed Lopez ait debitũ vſurarum ſemper eſſe magis priuilegiatũ,quàm debitũ eiuſmodi mutui, quia etiam hoc illicitè contractum eſt. Sed quo ordine vſurarum reſtitutio fieri debeat, differetur in materia de reſtitutione, & aliquid dicetur corollario ſequenti, & dubio proximo:nunc tantùm dico mutuum ad neceſſitatem vitæ, vel ſtatus præferendum eſſe vſuris,etiamſi eius ſolutio reſtitutionem vſurarum omnino impediat:mutuum verò ad non neceſſaria poſtponendum vſuris eſſe,ſi earum impediat reſtitutionem.

VNDECIMVM, an vſurarius qui non habet bona vnde reſtituat vſuras,& vxoris dotem,teneatur potiùs vſuras ſoluere? Salon *art*.3.*controu*.9. ait tribus modis vſurarium poſſe dotem vxoris conſumpſiſſe.Primò,ſine conſenſu ipſius,vt ludis,meretricio, vel alia ſimili via,cui vxor nullatenus conſenſerit Secundò, ipſa conſentiente, vt in rebus domeſticis vtrique gratis.Tertiò,per caſum,vel infortunium ignis, furti, &c. Quo ſuppoſito cum quibuſdam recentioribus ſtatuit has concluſiones. Num. 16.

PRIMA eſt,cùm dos caſu, vel infortunio conſumpta eſt, vxor cuius debitum dotale anterius vſuris eſt, & ſimiliter alij creditores anteriores mutuatariis poſſunt ex bonis nõ vſurariis,neque per vſurarias pecunias acquiſitis ante mutuatarios ſolutionem accipere, licèt vſurarius non maneat ſoluendo mutuatariis; non tamen exigere, aut petere talé ſolutionem. Et quòd poſſint hanc ſolutionem recipere, probat, quia tales creditores habuêre ius in in illa bona vſurarij,antequam mutuatarij,nec reddunt illum ipſi impotentem ad ſoluendas vſuras,ſed ipſe ſolus ſe impotentem reddit. Ergo poſſunt talem ſolutionem recipere: vtuntur enim iure ſuo,& vſurarius nullo iure impeditus eſt ad ſoluendum Num. 17.

dum illud; & sic solutio valida est, quamuis ex parte solutionis illicita. Neque obstat contractus vsurarios quibus redditur impotens ad soluendum, inualidos esse: nam hoc intelligi debet de contractibus gratiosis, aut lucratiuis, aut de illis quibus distrahuntur res vsurariæ, vel per pecuniam vsurariam acquisitis, non de contractibus onerosis, quibus alia ab vsurario possessa distrahuntur. Quòd autem non possunt illi talem solutioné petere, probat, quia sic redderent vsurarium impotentem ad restitutionem, quod nó licet.

Num. 18. SECVNDA conclusio, creditores posteriores mutuatariis, & similiter vxor, si eius debitum dotale posterius est debito vsurarum, quando dos eius consensu consumpta fuit, non possunt solutionem vltrò etiam oblatam recipere; si vsurarius alia bona non habeat præter ea quæ ad restituendas vsuras necessaria sunt.

PROBAT primò, quia tunc mutuatarij priùs habent ius in illa bona: ergo posteriores cum ipsorum incommodo præferre iniquum est. Secundò, quia debita contracta cũ maiori iniuria, priùs restituenda sunt. Sed debitum vsurarum contractum est cum maxima iniuria mutuatarij: ergo priùs soluendũ est. Tertiò, cùm omnes pecuniæ vsurariæ post acceptas vsuras sint obnoxiæ restitutioni, donec vsuræ sint restitutæ, quicumque deinceps contraxerunt cũ vsurario, non possunt ex pecuniis id onus habentibus solutionem accipere, quin priùs vsuræ soluãtur. Vnde si vsurarius nó habeat alia bona præter ea quæ ad solutioné vsurarũ necessaria sunt; perinde se habét posteriores ij creditores, ac si vsurarius in ordine ad posteriora debita nulla propria bona haberet. Confirmatur, quia si creditor tunc sciat suũ debitũ esse posterius aliis iustè contractis, non poterit eius solutionem accipere: ergo nec sciens vsurarum debitũ esse antiquius; eadem enim ratio est.

TERTIA conclusio, vsurarius nó habens alia bona quàm necessaria ad restituendas vsuras, iniquè agit priùs soluens aliis creditoribus, etiã anterioribus, vel vxori, cuius dos casu cõsũpta fuit, quã restituat vsuras. Num. 19.

PROBAT primò, quia sicut soluẽda sũt priùs debita antiquiora, quàm posteriora, ita contracta cũ iniuria, quocumque tempore contracta fuerint, priùs soluenda sunt, quàm iustè contracta: sed debita vsuraria sunt iniustè cõtracta: ergo priùs restituẽda, licèt si creditores anteriores præferantur, factum teneat, sicut in prima conclusione expositum est. Secũdò, cùm omnia bona vsurarij substituantur loco vsurarij, sub eodé vinculo manent: ergo illa quibus indiget ad restituendas vsuras, nulli alteri conferre potest. Dices, vsurarius non potest præferre anteriores creditores: ergo illicitè illi recipiunt solutionem, quia eius cooperantur peccato. Respondetur, non cooperari quando vltrò ille solutionem offert, quia tunc non exigunt, neque consulunt, sed habẽt se merè passiuè recipientes solutioné debiti ad quod habét ius maximè cũ solutione quæ verè est soluentis.

QVARTA conclusio, qui dotem consumpsit sine vxoris consensu in ludis, &c. habétque alia bona præter vsuraria, & per vsurariam pecuniã parta, priùs debet soluere vxori doté, quã mutuatariis vsuras, esto nulla bona ipsi maneãt ad ipsas soluẽdas, quòd si doté vxoris cũ ipsius cõ- Num. 20.

ſenſu conſumpſit, ex huiuſmodi bonis priùs debet vſuras ſoluere quàm dotem. Prima pars probatur, quia debitum contractum cum maiori iniuria, priùs eſt reſtituendum; ſed debitum dotis quando vxor non conſenſit in eius ruinam, eſt cum maiori iniuria contractum, quàm vſuræ debitum. ergo, &c. Etiamſi dotale debitũ poſterius ſit, ratione enim maioris iniuriæ præferendum eſt etiam antiquioribus in foro conſcientiæ, quanuis in externo antiquiora debita doti præferãtur. Ex quo infertur, vxorem tunc de illis bonis poſſe ſe, virum, & familiam alere, cùm bona illa, quantùm dos ipſa exigit, ipſius ſint omnino, poſsítque de illis pro libito diſponere. Secunda pars conclusionis probatur, quia debitum vſuræ contractum eſt cum iniuria; debitum autem dotis conſenſu vxoris conſumptæ non eſt contractum cum iniuria.

Num. 21. QVINTA concluſio, vſurarius poteſt per aliquod tempus non ſoluere debita, & ſeipſum alere illo tẽpore, quo indiget ad computãda debita, & quo explorat, quid ſit priùs reſtituendum, colligítque pecunias ex quibus reſtituat, nec ſolùm ſeipſum, verùm etiam vxorem, & familiam alere poteſt, dando illis ſola neceſſaria, iuxta decentem ſui ſtatum, ſicut in materia de reſtitutione dictum eſt. Quòd ſi per vſurarios, vel alios iniuſtos contractus ſtatum comparauit, non poteſt ſe alere iuxta illum ſtatum, neque aliquid aliud accipere præter neceſſaria naturæ. Hæc Salon. Quòd ſi iam non habebat bona vſuraria, ſed alia iuſto titulo acquiſita, quanuis neceſſaria ad reſtituendas vſuras, ait creditores anteriores, & vxorẽ, cuius dos vſurã præceſſerat, poſſe ſolutionem vltrò oblatam ab vſurario accipere, illámque exigere, tum, quia creditores iſti exigunt, quæ iure ſibi debentur, poſſúntque ſibi potiùs quàm mutuatariis conſulere, tum, quia eorum debita sũt antiquiora, ac proinde præferenda. Creditores verò quorũ debita poſteriora ſunt debitis vſurariis, poſſe ſolutionem ab vſurario oblatam recipere, etiamſi non maneãt illi bona, vnde vſuras reſtituat, quia ipſi non reddunt vſurariũ impotentem ad reſtituendum, ſed recipiunt, quod verè illis debitum eſt ex pecunia, cuius vſurarius eſt dominus, & quam neque vſurariè extorſit, neque per vſuraria bona comparauit, ſed alio titulo iuſto habuit: nõ poſſe autem hos debita exigere, quia vſurarium redderent impotentem ad ſoluendas vſuras, quæ priùs eſſent ſoluẽdæ; quò fit vt vxor, ſi eius debitum dotale poſterius eſt debitis vſurariis, viro ſponte offerente ſolutionem dotis, poſſit illam recipere, non tamen exigere.

SED Salon non rectè refert ſententiam Med. neque veram proponit. Primò enim nec Med. diſtinguit, nec diſtinguendum eſt inter bona per pecuniam vſurariam comparata, & alia iuſtè habita; ſed de vtriſque idem eſt dicendum, quia vtrorumque vſurarius æqualiter eſt dominus, & vtraque æqualiter ſunt obligata ſolutioni vſurarum, ſcilicet obligatione tantùm perſonali. Secũdò, falluntur Salon, & Med. exiſtimantes quãdo vſurarius de propriis bonis priùs ei ſoluit, qui ſecundùm iuſtitiæ ordinem poſtponẽdus eſſet, eum qui ſolutionem accipit, nõ iniuſtè Num. 22.

iustè accipere, licèt interdum iniustè exigat: nam quoties vsurarius iniustè soluit, creditor id sciens iniustè recipit, eo quòd vnus dãdo, alter recipiẽdo vsurarium reddit impotentem ad soluendum iis, qui secũdùm iustitiæ ordinem præferendi essent; & qui iustè accipit, iustè exigit, & è cõtrà, quia eadem est ratio de exactione & acceptione. Si ergo in aliquo euentu iniustè aliquis exigit, iniustè etiam accipit.

TERTIO, fallitur Med. putãs quoties vsurarius de bonis propriis soluit, licèt non seruet iustitiæ ordinẽ, accipientem tamen ad nullam restitutionem teneri, eo quòd solutio valida fuerit: licèt enim tunc debiti solutio valida videatur, nisi aliud iure positiuo dispositũ sit: tamen is qui illam accipit, contra ius aliorum creditorum facit, ideóque ratione iniustæ acceptionis, seu damni illati tenetur illis restituere, quanuis si bona fide accepit, licèt postea sciat debitorem ea solutione factum impotentem ad soluenda alia debita, quæ essent præferenda, ad nullam restitutionẽ teneatur, quia nihil alienũ habet, nihílque iniustè accepit, esto solutio illa interdũ per Iudices rescindi possit, qua recisa qui solutionẽ accepit, tenebitur restituere creditoribus, qui præferendi erant.

QVINTO, multa apud Doctores incerta, falsa, vel distinguenda miscet Salon, quæ non possunt hic exactè discuti: sed in materia de ordine restitutionis; nempe debita iniustè contracta priùs esse soluenda, & inter iniustè contracta ea quæ cũ maiori iniuria contracta sunt, & inter ea quæ sunt eiusdem ordinis antiquiora, de quibus tamen aliquid dicemus dubio sequenti; nunc satis est debita priuilegiata (in quibus est dos) præferenda esse non habẽtibus priuilegiũ, siue contracta sint cum iniuria, aut maiori iniuria, siue non, siue antiquiora sint, siue posteriora; nihil horũ enim attẽdendũ est, quando alia debita sunt priuilegiata.

FALSVM quoque est quod ait Arag. *art. 3. dub. vlt.* de bonis debitoris solutionem debiti antiquioris vsuris licitè priùs recipi, & exigi: debiti verò recẽtioris licitè recipi, sed illicitè exigi, quãdo debitor per hoc fit impotens ad priorũ solutionem debitorum.

ADDE vlteriùs contra Salonem, maiori cum iniuria exigi vsuras, quàm dotem consumi, vt cùm vxor non admodùm est irrationabiliter inuita in eius cõsumptione: ac proinde non semper ratione maioris iniuriæ debitũ dotale præferendum esset debito vsurarũ, vt existimauit Sal. sed ratione priuilegij dotis.

SEXTO, verũ est quod Salon dicit, de bonis propriis non debere fieri restitutionem cum detrimento vitę, vel status iustè acquisiti; quod etiam docet Val. *disp. 5. q. 21. p. 3.* Nauarr. *c. 17. n. 63. & 268.* aliíque communiter hìc, & in materia de restitutione. Sed malè id limitat Sal. ad bona propria non comparata per pecuniam vsurariã: nam, vt diximus, de iis, & aliis eadem ratio est.

DVODECIMVM corollarium, ex dictis sequitur non esse omnino vera multa quæ absolutè docet Angl. *q. vlt. de vsura. art. 5. difficult. 2.* de obligatione restituẽdi nonnulla accepta ab vsurariis, sed partim reiicienda, partim distinguenda iuxta superiùs dicta, quod etiam intellige de aliis *Num 13.*

dictis à Pala.4.*de contract. cap.9.*Arag. & Bannez *hic art. 3.*

Num.24. Nota autem quæ dicta sunt de vsurario reali, intelligenda etiam de mentali: nam teiam vsura mentalis obligat ad restitutionem, vt latè Val. *illo puncto 3.* Vega alios citans *verb. vsura.casu 42.*Salō *hic art.3. contro. 12.* Pala.4. *de contract.cap. 9. in fin.* Corad. *q.264.* Sot.6. *iustit. q. 1. art. 4.ad 3.* & nos latè initio huius materiæ.

DVBIVM XLIII.

An hæredes vsurarij ad restitutionem vsurarum teneantur?

SVMMARIVM.

1 *Si vsurarij dum viuerent vsuras non soluerunt, eorum hæredes illas tenentur restituere; ac possunt ad id cogi in externo foro.*

2 *Vtrùm hæredes vltra vires hæreditatis teneantur?*

3 *An si vnus hæredum impotens effectus sit ad soluendum, aut ratione aliqua non restituat, cæteri teneantur?*

4 *De ordine in restitutione seruando.*

5 *An vsura non stantes in propria specie priùs sint restituendæ, quàm debita contracta per licitos contractus?*

6 *Quid quando vtrumque debitum vsurarium est, alterum tamen antiquius?*

Num.1. Espondetvr, si vsurarij dum viuerent, vsuras non soluerūt, eorum hæredes restituere illas tenentur, atque ad id cogi in externo foro possunt, perinde ac vsurarij ipsi dum viuerent, vt habetur *cap. cùm tu. de vsuris.* quod etiam locum habet in omni damno temporali iniustè proximis illato, & non debito, defuncti actiones quippe actiuæ ad hæredes vt trāseūt, ita & passiuæ aduersùs eos transeūt, tametsi non ad soluendam pœnam pro delicto defuncti, quando delictum morte defuncti expirauit. Mol. *disp.332.* Couarr. 3. *Var. cap.3. n.7.* Caiet.*tom.2. opusc.8.quæst.5.* Emanuel.*2.p.cap.106.n.3.*Syluest.*vsura.6. quæst. 10.* Sa *eodem verb.n.14.*Salon *hic art.3. controu. 10.* Aragon *conclus. vlt.* Bannez *dub.vlt* Med.*quæst.4.de vsuris.* Cor.*quæst.233.*Abul.Matth.*5.q.267. & duabus sequētibus,* aliíque referendi.

Vtrvm autem hæredes vltra vires hæreditatis teneātur, consentiūt omnes non teneri, quando inuentarium confecerunt: quando verò illud non confecerunt, Mol. *disp. 517.* cum Couar.3.*Variar.cap.3.n.8.* docet teneri vltra vires hæreditatis etiam in foro interno, quanuis Couarr. excipiat hæredes vsurarij circa vsuras soluendas, quia *cap.quanquam. de vsuris. in 6.* præcipit satisfactionem vsurarum fieri iuxta vires hæreditatis. Sed Mol. *disp.332.*ait verba hæc non probare sufficienter hanc exceptionem: tum, quia textus non loquitur in illo euētu, qui rarissimus est, quādo hæredes inuentarium non confecerunt, tum, quia si textus vellet excipere hæredes vsurariorum, etiā in foro externo excepti essent, ita vt neque in illo cogerentur restituere integras vsuras quando inuētariū non confecerunt, cùm de externo foro ibi sit sermo. Hoc autem est falsum, & contra glos. ibi, *verb. facultates.*ergo. Sed tenendum est non solùm in casu vsurarū, sed etiam in aliis hæredes, qui inuentarium non confecerunt, non teneri in foro interno, sed externo tātùm restituere vltra vires hæreditatis. Hane esse communem sententiam fatetur ipse Mol.eam tenent Num.2.

nent Sot. 5. Lopez 2. *p. cap.* 80. Tolet. *lib.* 5. *cap.* 31. Salon *illa controu.* 10. Bannez *illo dub.* 4. Mercad. *de vsur. cap.* 11. Abulens. Emanuel, & Sa 5. idem significat. Ratio autem est, quia leges disponentes eos, qui non confecerunt inuentarium teneri etiam vltra vires hæreditatis, fundantur in præsumptione: ergo quãdo quis certus est de viribus hæreditatis non tenetur in conscientia vltra illas debita soluere.

Si autem hæredes multi sint, restituere vsuras, vt quæcumque alia debita, tenentur pro rata iuxta portionem hæreditatis secundùm Mol. Tolet. & alios suprà.

Num. 3. Sed quid si vnus eorum impotens effectus sit ad soluendũ, aut ratione alia non restituat, an reliqui restituere teneantur, saltem quò vsque portiones suas exhauriant? Glos. *cap. tua nos. de vsuris.* & antiquiores Canonistæ arbitrantes omnia vsurarij bona esse hypothecata pro vsuris soluendis, affirmanter respondent. Recentiores verò, de quorum numero sunt Panorm. *cap. tua nos. citato.* & Anton. apud Syluest. *illa quæst.* 10. *ver.* 3. aliíque affirmant eandem opinionem esse sequendam, & practicandam, vt defuncti anima integræ satisfactionis effectu citiùs à pœnis liberetur; in rigore tamen ad id non teneri, quia vsurarij bona hypothecata non sunt pro vsuris soluendis, & passiuæ actiones quæ aduersùs defunctum erant, hæreditariáque onera pro rata inter hæredes dispositione iuris diuiduntur, vt constat ex *l.* 2. *C. de hæreditar. actionib. & ex l. pacto successorum. C. de pactis. & disp.* 155. docet Molin. qui quantùm ad vsuras idem docet (ob rationem Panorm.) *illa disp.* 5. Sot. *illo art.* 4. *ad* 3. Syluest. *illo ver.* 3. Salon *illa controu.* 10. dicens esse omnium Thomist. Confessorum Sum. *lib.* 2. *tit.* 7. *quæst.* 54. Eman. *tom.* 2. *cap.* 106. *n.* 3. Nauarr. 3. *de restit. cap.* 2. *p.* 2. *dub.* 17. vbi ad explicãdam obligationem restituendi vsuras quæ ad hæredes transit, dicit primò, filij, vel alij hæredes vsurariorum tenentur restituere pro viribus hæreditatis, *cap. tua nos. & cap. Michael. de vsuris.* & colligitur ex *l. quæ presona. ff. de regul. iuris.* Et ratio est, quia cùm hæres succedat in honore, & bonis, debet etiam succedere in onere. Secundò, si hæredes succedant non solùm in bonis, sed etiam in crimine vsurarum, tenentur in solidum. ita decernitur *illo cap. tua nos. de vsuris.* Et ratio est, quia omnes participantes in iniusta acceptione tenentur in solidum, ita vt altero deficiente ipsi in integrum soluere debeant. Vnde in *l.* 2. *C. de fructib. & expens.* dicitur: *hæredis succedentis in vitium par fortuna habenda est.* Tertiò, si res in specie staret, tenerentur illam integram restituere. In his tribus omnes conueniunt.

Addit tamen quartò, verissimã esse sententiam Med. & aliorum asserentium, quòd si hæres, vel ignorãtia, vel alia causa nõ sucedit in crimine, sed tantùm in bonis defuncti, non tenetur restituere, nisi eam portionẽ debiti, quæ ad ipsum pertinet, etiamsi alter suam non soluat propter impotẽtiam, vel aliam causam, quia in successione, & diuisione hæreditatis, sicut bona ipsius defuncti diuidũtur, ita etiã diuiduntur debita. Ergo quilibet hæres sicut in bonorum parte, ita in debitorum parte succedit, non in omnem obligatio-

nem, & æquitas postulat, vt qui honorem, & bona solùm in parte consequitur, solùm etiam in parte onus, & obligationem suscipiat, maximè cùm bona vsurariorum non sint pro vsuris hypothecata. Nauar. *cap.* 17. *n.* 278. tenet quando alij hæredes non soluunt, quia nolunt, vel non possunt, quemlibet teneri ad integram restitutionem, donec suam portionem exhauriat. Probat ex *cap. tua nos. de vsuris.* vbi dicitur, hæredes ea esse districtione cogendos vsuras soluere, qua defunctus cogeretur, si viueret: constat autem quòd si ille viueret, & media suorum bonorum pars periret, teneretur de residua satisfacere. Ergo cùm stent eadem bona eadem obligatione ad hæredes descendentia, si bona in altero hærede pereant, vel ab eo exigi non possint, tenetur hic de illa residua parte creditoribus satisfacere. Hanc sententiam tenet Ang. *quæst. vlt. de vsuris. art.* 3. *in fin.* Abulen. Matth. 25. *quæst.* 268. cum Host. *in Sum. tit. de vsuris.* §. *qua pœna.* Sa *verb. vsura. n.* 14. & in eandem tanquam in securiorem, probabiliorem, & magis iuridicam, rationique consentaneam propendent Vega *verb. vsura. casu* 37. Lopez 2. *p. Instructor. cap.* 80. *quæst.* 10. Eandem tenet Palac. 4. *de contract. cap.* 9. *pag.* 342. *col.* 2. quanuis *pag.* 344. *col.* 2. expressè doceat oppsitum cum Almai. 4. *dist.* 15. *quæst.* 2. Hanc etiam tenet Ancharr. *reg. peccati venia. de regul. iuris. in* 6. cum communi Canonist. apud Syluest. *illo ver.* 3. Ego eandem probabiliorem iudico, ad quam defendendam non est necessarium dicere, omnia bona vsurarij esse tacitè hypothecata, seu obligata obligatione reali pro vsuris soluendis; sed satis est esse obligata obligatione personali, quæ etiam transit ad hæredes; nam defuncti personam repræsentant. Et certè, vt notât Abu. & Host. sæpe hæredes tenentur ad id ratione delicti, quia deberent curare, vt debita soluerentur antequam hæreditas diuideretur, aliisque suæ portiones traderentur. Nec leges in contrarium vrgent; solùm enim præcipiunt debita ab hæredibus pro rata restitui, non autem præcipiunt, nec volunt, si vnus non restituat, reliquos non teneri ad integram restitutionem. Tenendo tamen priorem opinionem ad *cap. tua nos.* respondent Medin. Molin. Nauarr. & Nauarra, & alij communiter, ex eo solùm colligi obligationẽ restituendi transire ad hæredes; quod intelligendum est pro rata hæreditatis, non ita vt quisque alio deficiente teneatur in solidum. Secundò, respondet Nauarr. textũ loqui de hærede participante in crimine vsurarum: ait enim filium succedentem in crimine vsurarum teneri, sicut parens si viueret teneretur; idémque de extraneo, scilicet succedente in crimine. Ex quibus colligit Nauar. multo minùs legatarium teneri restituere deficiẽtibus hæredibus, maximè quando ex legato defunctus non sit impotens ad soluendum. Idem docet Medin.

De ordine autem quem vsurarius, & eius hæredes, aliíque debitores in restitutione seruare debent, multa hîc dici possunt, quæ tamen potissimè pertinent ad materiã de restitutione, de quibus Caiet. *verb. restitutio. cap.* 8. Syluest. *restitutio.* 6. *quæst.* 5. *vsque ad* 8. *& vsura.* 6. *quæst.* 10. *dicto* 1. Ang. *restitutio.* 2. §. 16. Armil. *eodem* Num. 4.

eodem verb. n. 35. Tabien. §. 25. Grafis part. 1. lib. cap. 133. Medi. de restitut. quaest. 2. Nauar. cap. 17. art. 47. Nauarra 6. de restitut. per totum. Philiar. lib. 6. cap. 29. Gab. 4. dist. 15. quaest. 2. dub. 6. Palud. quaest. 3. Angles quaest. de restitut. art. 3. Aragon, Salon, Bannez 2. 2. quaest. 62. in fine. Val. disp. 5. quaest. 6. p. 10. Bald. l. pro debito. C. de bonis auctor. iudicis possiden. Antoni. 2. p. tit. 2. cap. 7. §. 3. Medin. 1. Sum. cap. 14. §. 33. Mol. disp. 536. in 2. tom. Sa verb. restitut. n. 62. & sequentibus. Tolet. lib. 5. cap. 25. Lopez 1. p. cap. 110. & 111. Emanuel 2. p. cap. 46.

Num. 5. QVOD magis ad hanc materiam pertinet, est, an vsuræ non stantes in propria specie priùs sint restituendæ, quàm debita contracta per licitos contractus? Quidam dicunt hæc priùs esse soluenda quàm contracta per vsurarios, vel alios illicitos contractus. Caiet. Bartol. Medi. Tole. Philiar. Tabien. Val. Sa, Angl. Grafis, & Emanuel s. Corona cap. 6. n. 24. Lopez s. & 2. p. cap. 81. Nauarr. cap. 17. n. 52. & 264. Quod verum est si cætera sunt paria, & quantùm ad ratam cuiusque creditoris: & ratio est optima, quia in debitis contractis per vsurarios, vel alios illicitos contractus creditor voluit rem quæ ab ipso iniustè extorta est, dare simpliciter, & sine vlla conditione futuræ restitutionis, ideo minùs ei debetur, quàm quod alij debetur ex contractu licito, qui omnino voluit postea sibi fieri solutionem. Vnde non est verum quod generatim dicunt Ioann. Medin. s. Salon s. & quaest. 78. art. 3. controuers. 9. priùs esse soluenda debita per rapinam, vel furtum contracta, quàm quæ per contractus licitos contracta sunt, vt docent Lopez, Grafis, Emanuel, Salon, & Ioan. Medin. cum Bonau. quòd in furto, & rapina non procedit ratio in vsuris facta. Fateor etiam quod dicunt Salon, Ioann. Med. & Val. priùs esse restituenda debita ex rapina quàm ex furto, scilicet per se loquendo, & cæteris paribus, quia retentio est æquè inuoluntaria creditoribus; & maior fuit iniuria in rapina, quàm in furto. Dixi autem cæteris paribus priùs esse soluenda debita iustè contracta, quàm orta ex contractu iniusto, quia alia interdum præponderant, vt antiquitas debiti, necessitas creditoris, & similia, quæ consideranda sunt ad præferendum vnum debitum alteri, in sua tamen rata, quia debita non priuilegiata pro rata soluenda sunt, & non in integrum, etiamsi vnum sit aliis antiquius, &c. Ideo Nauarr. s. dub. 8. Syluest. s. verb. restitutio. Bannez, Arag. Ang. Molin. & alij dicunt, in restitutione nullum ordinem necessariò seruandum inter debita contracta licitè, & illicitè, quando nullum eorum habet priuilegium.

Sed quid, quando vtrumque debitum vsurariè contractum est; alterum tamen est antiquius? Guil. apud. glos. cap. 2. de vsuris. in 6. verb. facultates, dixit habẽdam esse temporis rationem, & ei qui primò soluit vsuras, debere primò fieri integram restitutionem. Syluest. autem cum Laur. de Rodulf. ait si bona vsurarij non sunt hypothecata pro vsuris soluendis (vt diximus s.) satisfactionem debere illis fieri pro rata, quod verum est; ita tamen vt si cætera sint paria, antiquior creditor in sua rata præferatur. Num. 6.

DVBIVM

DVBIVM XLIV.

An cooperantes ad vsuram peccent, & ad restitutionem teneantur?

SVMMARIVM.

1 *Auctores referuntur.*

2 *Qui cooperatur ad vsuras ex parte mutuatarij, ad nullam restitutionem tenetur.*

3 *Qui cooperatur ex parte vsurarij consulendo, etiamsi vsuras non exigat, nec recipiat, esto peccet lethaliter, non tenetur ad restitutionem.*

4 *De eo qui apud vsurarium deponit pecuniam, non vt ea vsuras exerceat; attamen existimans ea vsurum esse ad vsuras, distinguendum est. Vera opinio explicatur, ad contraria fundamenta respondetur n. 5.*

6 *Domini, Iudices, aduocati, aut quicunque alij, qui statuto, precepto, aut quouis alio modo vsurarios iuuant in vsuris à mutuatariis exigendis, aut ad earum solutionem compellendis, peccant mortaliter, & tenentur restituere vsuras.*

7 *Quid de tabellione seu notario conficiẽte instrumentum contractus vsurarij dicendum sit? n. 8. 9.*

10 *Quid de testibus instrumento conficiẽdo interessentibus?*

11 *Quid de gestoribus negotiorum, factoribus, curatoribus, famulis, atque aliis qui dant ad vsuras, atque exigunt ac recipiunt?*

12 *Quid de ministris merè executoribus, aut scribentibus ad memoriam quãtum cuique ad vsurã sit datũ, de famulo custodiẽte fœnebrẽ pecuniã, de proxenetis, vel aliis? n. 13. 14. 15. 16.*

DE hac re Tol. *lib. 5. c. 36.* Vega *verb. vsura. casu* 38. & *sequentib.* Pala. 4. *de contract. c.* 10. Emanuel *c.* 106. *n.* 7. Sal. *hac q.* 78. *art.* 3. *controuers.* 11. Aragon *eod. art. dub. vlt.* Bann. *dub.* 5. Val. *disp.* 5. *q.* 21. *p.* 3. Cor. *in Sum. q.* 235. Mercado *de contract. c.* 11. *ad fin.* Sot. 6. *iustitia. q.* 1. *art.* 4. *in fin.* Villag. *de vsuris. q.* 33. Sa *verb. vsura. n.* 12. & 13. Mol. *disp.* 331. Medin. *q.* 4. *de vsuris.* Nauarr. *in* 3. *de restitut. c.* 2. *p.* 2. *dub.* 18. Nauarr. *c.* 17. *n.* 267. & *seqq.* Armil. *eodem verb. n.* 39. & *seqq.* Ang. *restitu.* 1. *à n.* 4. Angl. *q.* 2. *de restitut. art.* 1. *dub.* 3. Lopez 2. *p. c.* 82. Palud. 4. *dist.* 15. *q.* 2. *art.* 3. & 5. Abulens. Matth. 25. *q.* 285. Anton. 2. *p. tit.* 1. *c.* 9. §. 13. & aliis. Generatim autem omnes docent, eum qui cooperatur vsurario, & efficaciter infert damnum mutuatario, teneri ad restitutionem ex *regul. iuris. in* 6. *qui causam damni dat, damnum dedisse videtur.* & alia reg. *si tua culpa datum est damnum, iustè super iis satisfacere te oportet.* & Rom. 1. *digni sunt morte non solùm qui talia agunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.* Ergo à fortiori peccant, & tenẽtur restituere qui vsurariis cooperãtur. Sed vt res magis explicetur, quia multas continet difficultates. Num. 1.

DICO primò, qui cooperatur ad vsuras ex parte mutuatarij, ad nullã restitutionem tenetur, esto persuadeat vsurario, vt mutuum ad vsurã concedat, & esto persuadeat mutuatario, vt soluat vsuram, neque alia via vsurarius mutuũ offerat, & esto de consensu mutuatarij instrumentum conficiat, quo posteà mutuatarius vsuram soluere cogatur, quia sicut mutuatarius petendo ad vsuras nõ committit iniustitiam, ita neque qui partes illius cum vsurario agit, Num. 2.

tametsi

tametſi ſcandali peccatū vſuras ſuadendo incurrere poſſit,ſicut mutuatarius poſſit ſcandali peccatum incurrere incitando vſurarium ad vſuras: in eo autem quòd quis abſque fraude & dolo ſuadeat mutuatario vt vſuram ſoluat,partes ipſius agẽdo,& non vſurarij,nulla fit ei iniuria,neque id eſt communicare peccato cum vſurario , ſed tenere ſe ex parte mutuatarij.Ita Mol.Med. Nauarr. Nauarra , Val. & ferè omnes citati.

Num. 3. Dico ſecundò,qui cooperatur ad vſuras tenendo ſe ex parte vſurarij, & abſolutè illi ſuadendo,aut conſulendo vt mutuet ſub vſuris,vel dando illi pecuniam,vt vſuras exerceat, etiamſi fiat ſub conditione ,vt pars ei cedat, ſeu contrahendo ſocietatẽ cū vſurario, ſi nihil amplius faciat, id eſt,vſuram non exigat, ſeu recipiat , eſto lethaliter peccauerit id ſuadendo,aut pecuniam ad id referendo,ſecundùm multos non tenetur ad reſtitutionem , quia non dat cauſam efficacem damni, præſertim cùm mutuatarius poſſet vſuram nō ſoluere. Ita tenet Gabr. 4. *diſt.* 15. *q.* 11. *art.* 2. *concluſ.* 3. Medin. & Tol. ſ. Sum.Cōfeſſ. *lib.* 2. *tit.* 7. *q.* 71. Angel. *reſtitutio.* 1. §. 4. Syluest. *vſura.* 7. *q.* 2. cum Alex.Lombard.Monaldo,Rodonenſi, & aliis. Idem videtur tenere Sa *verb.vſura.n.* 12. Mol. tamen ait contrariū omnino eſſe amplectendum: quod tenẽt Sot.Nauarr.Arag.Bann. Sal.Val.Mercad. Cor. & alij cōmuniter ſ.Veg.ſ. *caſu* 39. & 43. dicens eſſe omnium, Palud. *illo art.* 3.

PROBATVR,quia eſſe cauſā conſulentẽ, vel pecuniam præbere eo fine vt vſuræ exerceantur,& damnū proximo inferatur, ſufficit ad inducendā obligationẽ reſtituendi. Neque obſtat quòd mutuatarius poſſet vſuras non ſoluere;nam ſicut eo nō obſtante vſurarius tenetur ad earū reſtitutionẽ , ita qui per conſiliū ſuum , vel alio modo in cauſa fuit , vt mutuatarius damnum pateretur:teneretur tamẽ qui ſic fuit cauſa damni,in defectū tantùm eorū reſtituere ad quos vſurarū cōmodū deuenit, qui eidem reſarcire tenerentur , ſi quid loco illorum reſtituat.

Dico tertiò,de eo qui apud vſurarium pecuniam deponit,non quidem vt ea vſuras exerceat , attamen exiſtimans vſurū ea pecunia ad eum finẽ,diſtinguūt D.Thom. *q.* 78. *art.* 4. *ad vltimum*,& alij ſecundùm Mol. ſ. Num. 4.

QVOD ſi depoſitarius habebat, vel facilè habiturus erat pecunias alias,quibus exercuiſſet vſuras , qui depoſuit,neque peccabit,quia ſolùm vſus eſt hoc peccatore ad depoſitū, & cuſtodiam ſuæ pecuniæ,illi offerendo,quod ex malitia illius futurū erat illi materia peccati,cùm tamen defutura illi non eſſet aliūde ſimilis alia materia : ſi autem depoſitarius habiturus non erat aliūde pecuniā ad vſuras exercendas,ſaltẽ in ea quātitate,tūc peccatū fuit abſque ingẽti neceſſitate deponere apud illum pecunias, eo quòd vitare tenebatur peccatū illius,& proximorū damnū. Sed rectè ipſe Mol. ait,etiam in hoc euẽtu deponẽtẽ non teneri ad reſtitutionem, quia non ex iuſtitia , ſed ex charitate tenebatur non deponere,& non induxit ad vſuras , neque eas intendit , ſed præter intentionem ipſius ſequutæ ſunt. Idem eſſe putat ,ſi mutuò , aut quocumque alio iuſto cōtractu eandẽ pecuniam vſurario dediſſet, nō intẽdẽdo

quòd ea ratione vsuras exerceret. In cuius doctrinæ illustrationem aduerte, vsurarium qui deposito vtitur ad exercendas vsuras, duo peccata committere: alterum iniustitiæ contra mutuatarium, alterum cõtra depositorem pecuniæ, quod peccatum infidelitatis appellãt Caiet. & Arag. *illo art. 4. ad vltimum.* Bannez ibi *dub.* 4. & Salon *controuers.* 4. Reuerà tamẽ etiam est iniustitia, quia depositarius distrahendo rem depositam, etiam in negotiatione alioqui licita, contrectat rem alienã domino rationabiliter inuito. Quod intellige quando id fit cum aliqua incommoditate depositoris, vel aliquo ipsius periculo, quæ si leuia sint, peccatum erit veniale, si grauia, mortale: si verò nulla interueniat incõmoditas, nullúmque periculum, eo quòd depositarius opportunè omnino aliam pecuniam deponenti reddere poterit, nullum erit peccatum. Quòd verò leui incommoditate, vel periculo interueniente veniale peccatum sit, docent omnes citati: & similiter qui sine vi depositario præbet occasionẽ distrahendi infideliter depositum, communicat peccato illius, vt iidem docent, præter Bannez qui putat, neque infidelitatis peccatum deponenti tunc imputari; & similiter meo iudicio hoc peccatum deponentis erit peccatum scandali. Sicut autem is, qui sine causa sufficienti præbet depositario occasionẽ infidelitatis, peccat peccato scandali contra charitatem, ita & multo magis qui sine sufficienti causa præbet ei occasionẽ exercendi vsuras, quas alioqui non exercuisset, saltem in tanta quantitate: & de hoc peccato manifestè loquitur D. Thom. in prædicta solutione. Et malè Caiet. cuius sententiam hac in re sequuntur Arag. & Bann. ait, neque secũdùm veritatem, neque secundùm D. Thom. in prædicto euẽtu deponenti imputari peccatũ vsuræ, quod depositarius cõmittit. Meritóque Caiet. reprehendit Palac. 4. *de contract. c.* 10. Salon s̃. Val. *disp.* 5. *q.* 21. *p.* 4. qui rectè ait D. Thom. in ea solutione docere, deponentem dupliciter peccare posse ratione vsuræ quã committit depositarius. Primò quidem directè, vt si velit pecuniam deponere eo fine, vt depositarius vsuras exerceat. Secundò indirectè, vt si velit deponere non intendẽdo talem finem, præuidendo tamen depositario fore occasionem exercendi vsuras, quas alioqui non exercuisset: & primum peccatum est contra iustitiam, & ideo obligat ad restitutionem, vt rectè Mol. s̃. secundum autem solùm est contra charitatem, vt rectè docent Mol. & Val. Et sic potest intelligi Palac. s̃. qui absolutè ait deponenti imputari tunc peccatum vsuræ commissum à depositario. Sic etiam intelligi possunt Vega *verb. vsura. casu* 43. Eman. *tom.* 2. *c.* 103. *in fine.* & Cordub. *in Summ. q.* 5. *corol.* 7. contra Caiet. dicentes tunc depositorem mortaliter peccare. Vnde malè Salõ (quod etiam insinuat Sot. 6. *iustitiæ. q.* 1. *art.* 4. *in fine.*) censet tale peccatum esse contra iustitiam mutuatarij, ideóque deponentem obligari ad vsurarum restitutionẽ. Quod etiã valdè probabile putat Bannez, primò, quia D. Thom. in illa solutione ait quòd ille qui tunc deponit pecunias apud vsurariũ fit particeps culpæ vsurarij; & certum est loqui de culpa quam vsurarius committit exercendo vsuras; sed illud peccatum

tum est iniustitiæ:ergo qui deponit pecunias est particeps iniustitiæ, & tenetur ad restitutionem. Secundò, qui deponit gladium apud hominē qui eo commissurus creditur homicidium, peccat peccato homicidij: ergo similiter,&c. Cōfirmatur, quia si quis deponeret arma apud eū qui ea occasione præuideretur illaturus iniustum bellum, peccaret peccato iniustitiæ. ergo similiter,&c. Tertiò, si depositarius reddat depositum volenti iniuriam inferre alteri, peccat contra iustitiam,& tenetur ad restitutionem damni subsequuti. Ergo multo magis peccat cōtra iustitiam qui deponit proprias pecunias apud vsurarium paratum inferre iniuriā mutuatario. Patet consequētia:nam depositarius ille tenebatur aliàs iure naturæ reddere depositum, nisi adesset alia circumstantia: qui verò deponit proprias pecunias nulla obligatione,sed vltrò,deponit stante eadem circumstantia. ergo multo magis peccat. Confirmatur, si quis furi paratissimo ad furandū det clauem adulterinam,fit particeps furti illius.*l.si pignora.§.si feramus.ff.de furtis.* ergo similiter in casu proposito. Et hanc opinionem valdè probabilem arbitrari videtur Bannez,etiā quādo propter magnam suam commoditatem quis pecuniam deponeret apud eum cui videret fore occasionē exercendi vsuras. Quod sanè est falsissimum, & valdè alienum à mente D.Thom.& omnium, qui bene existimant,tunc neque committi peccatum contra iustitiam, neque contra charitatem. Vnde ipse Bannez fatetur D. Thomam intelligi posse quando depositor ex eo quòd deponat apud vsurarium, admittit suam commoditatem;tūc enim peccat peccato scandali, sed non iniustitiæ, quia non tenetur de iustitia à tali depositione abstinere.

Ad primum argumentum oppositæ sententiæ respondetur,sicut qui suo exemplo alterū inducit ad peccatum iniustitiæ, si id non intendat, non peccat contra iustitiam, sed cōtra charitatem peccato scandali;ita qui materiam præbet exercēdi vsuras non eas intendens, non peccat contra iustitiam,sed contra charitatem vsurarij,& peccato scandali. Adde si mutuatarius ob vsuras constituatur in graui necessitate, depositorem mortaliter peccare etiam contra charitatem illius, & licèt nō constituatur in tanta necessitate, peccare venialiter contra charitatem eiusdem, quatenus sine vlla necessitate occasionem præbet inferendi illi damnum:& hæc peccata contra charitatem intendit docere D.Thom.in illa solutione. *Num. 5.*

Ad alia duo argumenta Bannez in sentētia Caiet.quam probabiliorem censet,respondendum putat,esse maximum discrimē inter mutuatariū,qui soluit vsuras, & alios quibus infertur vis: nam mutuatarius mouetur ab intrinseco ad quærendū mutuum,etiam non obstātibus vsuris,propter suam commoditatem,& gaudet inueniens mutuatorem, etiā vsurarium,vnde non propriè anticipatur per vim vsurarij, neque cōqueritur de illo qui deposuit pecunias apud vsurarium; sicut meritò queritur qui percutitur,aut expoliatur de illo qui dedit gladium, vel ferramentum. Hanc tamen responsionem meritò impugnat Salon, quia licèt mutuatarius necessitate

coactus quærat mutuũ, etiã sub vsuris, tamen adhuc patitur iniuriã ab vsurario, & vsurarius tenetur illi restituere. ergo. Idem dicendum videtur de illo qui vsurario præbet occasionem irrogandi iniuriam mutuatario deponens pecuniam apud vsurarium, quem præuidet à mutuatario vsuras exacturũ. Meliùs ergo respondetur iuxta doctrinã. Mol. & Val. falsum esse id quod Bannez & Salon. supponunt, eum qui absque causa sufficienti præbet materiam, vel instrumentũ, quibus alteri damnum creditur inferendum, peccare contra iustitiam, tenerique ad restitutionem; solùm enim peccat contra charitatem: qui verò id facit vt alter damnum patiatur, peccat etiam contra iustitiam cum obligatione restituendi, quia directè cooperatur damno alterius; & ita intellige eam legem *si pignore*. Rectè ergo Caiet. & Arag. in priori euentu negarunt peccatum cõtra iustitiam; sed malè negarunt absolutè peccatum mortale, quod limita, nisi vsurarius esset paratus ad dãdum sub vsuris: tunc enim depositor non peccaret mortaliter contra eius charitatem, vt rectè docet Salon; peccaret tamen contra charitatem mutuatarij, interdum mortaliter, interdum venialiter, vt diximus.

Num. 6. Dico quartò, domini, aut Respublicæ, temporales Iudices, aduocati, & quicumque alij, qui statuto, præcepto, patrocinio, aut quouis alio modo vsurarios iuuãt in vsuris à mutuatariis exigendis, & in eis ad earum solutionem compellendis, peccant mortaliter, & tenentur restituere vsuras, quæ eorum causâ solutæ sunt, si illi ad quos deuenerunt, illas non restituant, & illis qui restituerint, resarcire ipsas tenebuntur; Iudices etiam, ac domini temporales, quibus ex officio ius dicere incumbit, restituere mutuatariis tenẽtur vsuras, quas soluerũt, si corã ipsis repetãtur, nec tamẽ cõpellãt eas soluere, vt ex officio cõpellere tenẽtur; non secus ac restituere eas tenentur quicumque impedierint earum restitutionẽ. Syluest. *vsura. 7. quæst.* 10. Anto. *cap. citato.* per varios §§. Nauar. *cap.* 17. *n.* 275. Sot. Med. Mol. Salon, Bãnez, Arag. Cor. Nauar. Lopez, Vega, Emanuel, & alij communiter, quia ij omnes iniustè sũt causa dãni.

Pro prædictis notanda sunt aliqua iura: nã *c.* 1. *de vsuris. in* 6. Greg. X. cum Concil. Lugdunensi præcipit Principibus, & communitatibus, ne vlli alienigenæ publicè vsuras exercẽti domos locẽt, vel habitare illum in suis terris permittant, sed ab illis omnino illum expellant. & *cap.* 4. *de vsur.* Innocentius III. præcipit Principibus, vt compellant Iudæos soluere Christianis vsuras ab illis acceptas; & *cap. per miserabilem. eod. tit.* præcipit idem Innoc. compelli Iudæos per Principes Christianos, & potestates seculares ad remittendas vsuras Christianis. Vide Panormit. ibi, & Innocent. IV. *cap. quod super. de Voto. n.* 4. *&* 5. *& in Clement. ex graui. de vsuris.* excommunicantur qui statuta facere, scribere, vel dictare audent cõtinentia quòd vsuræ soluãtur, vel vsuræ non restituantur. Ait Nauarr. nõ reputari teneri ad restitutionem quãdo vsurarios permittunt, nullum eis dantes auxilium, vel fauorem ob necessitatem, vel aliam iustam causam, pro qua adducit Syluest. *vsura.* 7. *q.* 11. secus si permitterent Iudæos à Christia

Christianis accipere:nam mortaliter peccarent,vt habetur *cap. per miserabilē.de vsuris. & in Extrauag. Paul.III.* quæ incipit, *cupientes Iudæos.* Sed certè tāta posset esse necessitas,vt etiam Iudæis licitè permitterentur vsuræ, & tūc prædicti non tenerētur ad restitutionē.Vnde Sa *verb.vsur.n.15.*absolutè ait:*domini tēporales possunt ob bonū publicū cogere soluere promissas vsuras.*

Num.7. Dico quintò, de tabellione, seu notario conficiēte instrumētū cōtractus vsurarij communiter distinguūt Doctores.Anton.*illo cap. 9.§.6.*Vega *verb.vsura.casu 41.*Abul. Mol. Sotus, Tolet.Cor.Bannez,Salon,Arag.Val. Lopez *s̄.in illo n. 12.*Ang.*restit.1.§.6.* Angles *quæst. de restit. ratione iustitiæ in iudicio commissa, in fin.*Nauarr.*illo n.18.* Si enim conficiat simulatum instrumentum,in quo vsura non appareat, & quo mutuatarius soluere vsuras cogatur, tunc in vsurarij defectū restituere tenetur vnusquisque eorum, si quas vsuras mutuatarius vi talis instrumenti soluerit, etsi confectioni instrumenti cōsenserit mutuatarius, nisi ad petitionē mutuatarij, & quasi partes illius agens illud cōfecerit ; licèt enim in hoc posteriori euentu interdum peccet,non tamen restituere tenetur, vt cōclusione prima dicebamus;quia sciēti, & volenti non fit iniuria, nemóque patitur iniustum volens, & licèt iniustè faciat cōtra Rempub. cui se obligauit, tamē non facit iniustè cōtra mutuatariū;sicut tabellio qui profert in iudicio falsum instrumentū, peccat quidem mortaliter contra iustitiam, & obligationē officij sui, nō tamen tenetur ad restitutionem, si eo instrumento defendat innocentem contra eius persecutorem, qui damnū patitur ex innocentiæ defensione : nam tabellio persecutori nullā iniuriam irrogat. Quòd autem in confectione talis instrumenti vsurarij tabellio peccet,docet Mol.Addunt verò Syluest. & Ang. mortaliter peccare;rationem autem reddunt Nauarr.*c.17. n.275.*Anton.Bannez, Abulen. Cor. Vega, & Lopez,quia facit contra iuramentum de non conficiendis eiusmodi instrumentis, vel etiam contra præceptum sub excommunicatione de eadem re, quod in aliquibus locis est; quomodocumque autem instrumentum conficiat, accipere potest competens stipendium,quod restituere postea non tenetur,vt neque homicida tenetur restituere pretium quod pro patrando homicidio accecepit.Ita Mol.Med.Arag.Nauar.Syluest. aliíque communiter. Quod verò ait Antoni. licèt non teneatur restituere pretium ei qui dedit, debere tamen illud dare pauperibus,falsum est,nisi intelligatur de cōsilio,vt notat Syluest.Si tamē instrumentū palliatum non fit, non tenetur tabellio vsuras restituere quas mutuatarius soluit, quoniam vi illius cogi non potest eas soluere, quin potiùs ex ipso instrumento ostēdere poterit vsuram esse quod petitur, neque teneri illud soluere.Ita omnes citati, excipe, nisi instrumentum conficiat vbi iniustè præciperetur solutio vsuræ: tunc enim, quia mutuatarius ex vi talis instrumenti cogeretur vsuras soluere, teneretur tabellio vsuras restituere.Syluest.*illa q.7.*cū Archidi. Antoni. *illo §. 6.* Vega, Salon, Arag. Cor. Nauarr. Mol. s̄. & alij communiter. Neque oppositum docet Med. quicquid Nauar. dicat.Si tamē propter bonum commune aliquādo

Iudices, vel Principes cogerent ad solutionem vsuræ, tabellio secundùm Arag. & Med. non peccaret, neque ad restitutionem teneretur conficiendo verum instrumentum, quo mutuatarius cogatur ad solutionem vsuræ, sicut nec conficiendo instrumentum venditionis, in qua aliquis læditur vltra, vel infra medietatem iusti pretij, quo instrumento iustè cogitur læsus ad standum contractui. Sed cum Nauarra existimo in his euentibus obligationẽ restituẽdi nasci, nisi quemadmodum Principes & Iudices iustè propter commune bonum cogunt tales mutuatarios ad solutionem vsurarum, ita propter idem bonum iustè cogerent tabelliones ad conficienda eiusmodi instrumenta.

SED quid si tabellio timeat, vel suspicetur in contractu vsuram occultari? Respondet Salon, indicet illud contrahentibus, admoneátque ipsos, vt si ex responsis eorum colligat prudenter illis credendum esse, deponat suspicionem, & scrupulum, conficiátque scripturam, quòd si ex qualitate contrahentium, & modo contractus, aliisque circumstantiis videat (quicquid illi dicant) prudenter timeri posse contractum illum esse iniquum, & latere in eo vsuras, non conficiat instrumentum, quia non tenetur in re adeò prudenter dubia, ad exercenda ea, quæ sui muneris sunt. Sic intelligit Nauarr. *cap. 17. n. 277.* vbi ait: *qui dubitat de contractu, an sit vsurarius, necne, si antequam dubietatem rationabiliter deposuerit, testificetur, vel faciat instrumentum vsurarium, restituere tenetur.* Quæ verba etiam vsurpauit Lopez 5. Addit autem Nauarr. dubietatem licitè deponi per opinionem alicuius solemnis Doctoris ratione fultam; quod limitat Lopez, nisi sciat alios Doctores graues communiter tenere contrarium, melioribúsque niti rationibus; & id vsu receptum est. Bannez veò ait; si tabellio ignoret, vel dubitet, an contractus sit vsurarius, vel etiam si suspicetur esse vsurarium, si tamen rogatus, & ad instantiam vtriusque partis cõficiat instrumentum palliatiuum vsuræ, nullum est peccatum; quoniam ratione officij tenetur præstare fidem suam postulatus à ciuibus, & quoniam ista fides pendet in illo casu à narratione partium, quando ipse aliàs nescit contrarium, tunc verè reddit testimoniũ, maximè si ipse moneat contrahentes ne pallient vsuram mendacio. Cùm igitur vtraque pars habeat certum ius erga tabellionem, vt reddat testimonium cõtractus quem illi faciunt, tenetur tabellio, etiamsi dubitet esse vsurarium, exercere suum officium in fauorem ciuium, quoniam in dubiis melior est conditio possidentis. Hæc Bannez. Existimo tamen debere cõficere instrumentum, quo fidem faciat, non quidem contractum esse iustum, aut habere circumstãtias quales iustitia requirit, sed quomodo contrahentes dicant se contrahere. Tabellio enim solùm habet præceptum nõ palliãdi contractus, quos vsurarios, vel iniustos esse nouerit, & non affirmandi tãquam certum quod dubium est. Et sanè durum esset teneri ad examinandam iustitiam contractus, de cuius iustitia dubitat propter ignorantiam iuris, vel facti, ídque esset valdè onerosum ciuibus, quia hoc colore excusari tabelliones possẽt à conficiendis

ficiendis instrumentis nullam iniustitiam continentibus, aut redolentibus.

Num. 9. An verò peccent (licèt, vt diximus, non teneantur restituere) tabelliones qui instrumentum clarè vsuras continens conficiunt? Medin. Arag. & Bannez dicunt non peccare, quia veritatis fidem faciunt, & nulli irrogant iniuriam. Oppositum insinuat Abulens. & apertè tenet Armil. *illo n.* 41. Angles *in fin. illius quaestionis de restitutione ob iudicij iniustitiam commissam.* Emanuel, Cor. & Nauarra, quia putant esse contra iuramentum & positiuum praeceptum, quod credo fingere.

Recte autem Syluest. *illa quaest.* 7. Ang. *illo* §. 6. cum Gerard. Odon. Vega *illo casu* 41. Mol. Nauar. Sot. & alij censent, in eo euentu in quo tabellio tenetur vsuras restituere, non teneri nisi in defectum vsurarij, vel aliorum ad quos vsurae ipsae peruenerunt: & ita si mutuatarius non ex ignorantia, vel impotentia, sed ex incuria, & negligentia solùm ab illis non abstineat, non poterit à tabellione eam exigere, nec tabellio tenebitur illam exhibere.

Num. 10. Dico sextò, de testibus instrumento conficiendo interessentibus perinde ac de tabellione id cóficiente iudicandum, nempe teneri, quando tabellio tenetur: itaque si instrumentũ erat palliatiuum vsurae, & testes se tenebant ex parte vsurarij, tenentur ad restitutionem, aliàs non. Mol. Bannez, Cor. Arag. Nauarr. Salon, & Lopez s. Angel. *restitutio.* 1. §. 7. Syluest. *vsur.* 7. *quaest.* 9. Armil. *verb. vsura. n.* 41. Nauarr. *cap.* 17. *n.* 277. Anton. & alij communiter. Circa hos tamen & quoscumque alios cooperatores, qui ratione iniustae acceptionis, damníve illati tenentur, obserua, si bona fide ad contractum, vel actum concurrunt, quem inuicibiliter iniustum ignorant, ad nullam restitutionem teneri, quoniam non ratione rei acceptae, quam suppono ad ipsos non peruenisse, neque ratione iniustae acceptionis, eo quòd non peccauerint concurrendo, eo pacto excusante illos ignorantia. Ita Sot. Mol. Nauarra, Nauar. Cor. Pala. Arag. Bannez, Salon, Eman. Angles, Abulens. Lopez s. Vega *verb. vsura. casu* 40. Sa *n.* 13. Sum. Confessorum, & alij. Addit verò. Mol. saepe praesumendum esse de mutuatariis, non velle hos teneri ad restitutionem, sed solos vsurarios, quibus vsuras soluerunt.

Dico septimò: negotiorum gestores, seu factores, tutores, curatores, famuli, atque vniuersim quicumque aliorum nomine dant ad vsuras, atque exigunt, ac recipiunt, ad restitutionem tenentur in defectum eorum quorum negotia gesserunt, & ad quos vsurae deuenerunt. Syluest. *vsura.* 7. *quaest.* 4. Ang. *restitutio.* 1. §. 10. Angles *q.* 2. *de restit. art.* 1. *dub.* 3. Nauar. *cap.* 17. *n.* 267. Anton. 2. *p. tit.* 1. *cap.* 9. §. 3. *&* 4. Med. Mol. Salon, Arag. Bannez, Mercado, Lopez, & alij. Num. 11.

De aliis verò vsurariorum famulis, vel ministris qui sunt merè executores, & nudum exhibent ministerium, solúmque deferunt mutuum, scientes esse ad vsuras, vel solùm vsuras, aut pignora recipiũt, missi vel iussi à dominis, rectè s. Sot. *&* 4. *instit. quaest.* 7. *art.* 3. Armil. *verb. vsura. num.* 4. Sa *n.* 13. Vega cum Orellana *casu* 38. Lopez, Emanuel, Cor. Arag. Salon, Num. 12.

Salon,Bannez, Nauarr. & Sylu. §. Palud.4.*dist.*15.*q.*2.*art.*3.*&* 5.Tabiena *vsura.*7.*q.*5.Antoni. *illo* §. *3. &* 4. cum aliis quos citant, dicunt non teneri ad restitutionem, quia non cogunt ad solutionem vsurarũ executiuè,consultiuè, aut præceptiuè. Nauarr.tamen *n.citato.* & Med. *q.*4. *de vsuris in fin.*apertè docẽt oppositũ, quod insinuat Palac. expresséque tenent Ang. *illo dub.*3.Caiet. *in Sum. & q.*62.*art* 7.Val.*disp.*5.*q.* 21.*p.* 3.& tutius,ac probabilius putat Molin. quia isti verè sũt cõsciẽtiæ effusione vsurarij, saltem ij qui vsuras recipiunt.

Num.13. De amanuensibus verò,qui videlicet neque vsuram recipiũt, neque vsuram dant, sed solùm scribunt ad dantis memoriam quantùm cuique ad vsuram sit datum,Mol.Angles,& Sot.dicunt non teneri ad restitutionem,quia parum,vel nihil cooperãtur. Contrarium tenent Nauar. & Val.Verúmque est, vt rectè ait Sal. quando illorum libri in iudicio fidem faciunt cõtra mutuatarios, qui ex vi illorum vsuras soluere coguntur. Sic etiam rectè Lopez, Mercado,Nauar.Emanuel,Cor.Sal. & Bãnez dicunt, si famuli auctoritatem à domino habent compellendi ad solutionem vsurarum, vel saltem illam simulant,vel minas, aut importunas preces violentiæ æquiualentes adhibent, & ita vsurarum solutionem obtinent, teneri ad restitutionem,quia cogunt ad vsurarũ solutionem. Item de famulis qui sunt merè executores dandi, recipiendi vsuras,pignora, &c. dicunt Palud. Sylu.Ang.& Antoni. peccare in eo ministerio;meliùs tamen Nauarr. id negat:nam si peccarent, tale peccatum esset contra iustitiam,& obligaret ad restitutionem,quod tamẽ ipsi negant.Ergo dicendum est non peccare.Quod intellige per se loquẽdo; nam per accidens peccarent contra charitatẽ, si cessare possent commodè ab eo ministerio, eáque cessatione impedire peccata vsurariorum,& damna mutuatariorum,& tamẽ non cessarent.Deinde, quanuis peccarẽt, non esset cum Paluda. dicendum nõ posse salarium recipere, quia etiam pro actione praua, & iniusta potest pretium recipi, & retineri. Malè etiam Palud. ait eiusmodi famulos non teneri ad restitutionem, si absque ipsorum ministerio vsuræ essent dandæ,vel recipiendæ:nõ enim necessaria est ista limitatio; vnde ab aliis Doctoribus nõ adhibetur, quãuis ea circumstantia concurrente certius sit non teneri ad restitutionem,vt rectè cum Guiler.notat Anton.*illo* §.4.

De famulo custodiente fœnebrẽ pecuniam quidam dicunt teneri ad restitutionẽ; sed meliùs Nauar. Sal. & alij communiter dicunt non teneri:intellige,nisi custodiat à mutuatariis impediendo iniustè, ipsius recuperationem, quando sine suo incommodo posset illis permittere,vt suam pecuniã recuperarent; sed nõ teneatur de iustitia arcam illis aperire,aut claues dare,quibus ad alios impediendos arcam clausit. Num.14.

In casu quo famuli,vel alij ministri, aut factores vsurariorũ tenentur restituere, licèt Nau.*n. citato* dicat teneri ad restitutionem non solùm in defectũ vsurariorũ,sed æqualiter cũ ipsis,quia æqualiter,aut ampliùs peccauerũt:rectè tamen Lop. *illo c.*82.Antoni.cũ Hostiens.& aliis *illo*

ilo §.3.*&* 4.Sylu.Ang.Mol.& reliqui communiter affirmant non teneri, nisi in defectum, & subsidium vsurariorum,quia minùs peccauerunt, & licèt ampliùs peccauerint, tamen vsurarij vsuris potiti sunt,& in suam vtilitatem illas conuerterunt, vel conuertere potuerunt.

Num.15. PROXENETÆ,siue intercursores, quos Itali *censales*,Hispani, *corredores* appellant, si vsurariorũ partes agãt, quærendo qui ad vsuram accipiant, atque id illis suadendo,ad restitutionem tenentur, vt docent Sot. Mol. Nauar.Pala.Lopez,Conrr.Nauarra, Salon Arag.& alij locis citatis. Antonin.ı̃.§.13.quoniam cooperantur ad istum effectum.Contrarium contendit Syluest.*vsura*.7.*q*. 3. cum aliis quos citat,quando solùm cooperantur,vt mutuum eis detur ad vsuram, non verò, vt postea vsura exigatur, ac soluatur. Hæc tamen opinio reiecta est conclusione 2. cum multis, quibus adiunge Antoni.ı̃.§.4. *&* 5.

ILLVD vniuersim de cooperatoribus,vt de testibus dicebatur, obseruat Mol.Conr.& alij,si de aliquo verisimiliter credebatur mutuatarium non velle illum ad restitutioné obligare,credendum est talem à restitutionis onere excusari;& regulariter multi ex cooperatoribus facilè veniam obligationis restituendi à mutuatariis obtinebunt,si id petant,eo quòd ratio id postulat, neque ad ipsos quidquam vsurarium deuenit, vsurariique ipsi ad integram restitutionem tenẽtur,quã mutuatarij exigere ab illis in foro interno posſũt.

ID autem quod diximus,consulẽtes teneri ad restitutionem,intellige etiãsi ipsis nõ cõsulẽtibus, alij cõsultores stetissent,quod cõmune est omnibus consulentibus iniustã damnificationem,vt latè ratione & auctoritate ostendit Villaguta *q*.33.*de vsuris.conclus*.2. De qua re disserunt Caiet.& alij 2.2.*q*.62.*art*.7.

COOPERATORES,de quibus dictum est teneri ad restitutioné vsurarum,simul tenentur restituere mutuatariis lucra cessantia, & damna emergẽtia ex eo quòd vsuras ab eis acceperint, vel acceptas restituere distulerint. Quòd si mutuatarij superstites nõ sint,restituẽda hæc sunt ipsorum hæredibus. Si verò hæredibus carẽt,pauperibus,vel piis operibus.*c.cũ tu.de vsur*.Mol.*disp*.332.*initio*.

ET hæc dicta sint de cooperãtibus ad conuentioné,vel exactioné vsurarũ:de cooperãtibus verò ad earũ cõsumptioné superioribus dubiis dictũ est.Adde tamen Cor.*q*.235.Lop.2.*p*.*c*.81.cum Caiet.*verb. restitutio*. docere vxoré,& filios,ex quorũ victu,& vestitu fœnerator redditur impotẽs ad restituẽdũ,licitè vti posse rebus alienis,dũ sub vsurarij potestate sũt, & aliter viuere nequeũt iuxta exigẽtiã sui status,cũ onere tamé restituẽdi, quãdo cõmodè potuerint;quod licèt verũ esset,limitãdũ tamé esset ad casũ, in quo coacti id facerent:coactio auté talis esse deberet,vt probabiliter timeant morté,mutilationé, grauia verbera aut aliquid huiusmodi, si potiùs mendicare velint, quàm talibus rebus vti;in eo enim euentu domini pecuniæ vsurariæ tacitè consẽtiẽt,vel erunt irrationabiliter inuiti,& ideo prædictæ personæ non peccabunt; & quanuis eiusmodi damna magis timere possint vxor, & filij sub patria potestate existentes,tamen si eadem timerẽt serui, filij, aut alij quicumque sub vsurarij potestate. Num.16.

testatè non existentes, licitè possunt ex bonis vsurariis ali: imò sic coacti aliena bona vsurpare,& consumere. Probabilius tamen puto in eo euentu non manere obligationem restituendi, nisi id in quo quis ditior effectus fuerit,quia ad integram restitutionem nemo tenetur nisi ratione rei acceptæ, vel iniustæ acceptionis, vel contractus, quorum nullum tūc interuenit.De bonis autem propriis mariti,aut patris possunt vxor, aut filij existentes sub patria potestate sic ali sine vllo onere postea restituēdi, non solùm quando vxor attulit sufficientem dotem,sed etiam quādo nullam attulit,quia sic alere vxorē, & liberos pertinet ad statum viri,& patris,licèt in hoc posteriori euentu Lopez s̄.dicat,onus restituendi manere,quia vxor in Hispania non potest de bonis durante matrimonio lucratis suam medietatem accipere, quin soluat medietatem debitorum, quæ durante matrimonio contracta sunt. Ergo tenetur ad restitutionem vsurarum, quæ eo tempore à marito sunt acceptæ. Sed hoc solùm probat teneri ad restitutionem de bonis lucratis durante matrimonio, non verò de bonis dotalibus,vel de aliis bonis propriis.

Recte autem Lopez ibi, Vega *verb.vsura. casu* 46.Palud. 4.*d.* 15.*q.*2. *art.*5.dicunt, eum qui bona fide, vel ad necessaria mutuum vsurario dedit,posse de bonis vsurarij solutionē accipere,etiamsi ex solutione reddatur impotens ad vsuras, vel alia debita soluenda, secus si mala fide, & ad inutilia mutuum dedit, vt docuimus *dub.* 44. *art.* 10. cum Gab. Mol. Nau & aliis.

De cooperantibus ad vsuras aliqua Tab.*restit.*6.*q.*3.&c. quæ maiori ex parte consonant iis quæ in hoc dubio dicta sunt.

DVBIVM XLV.

Ad quodnam tribunal spectet cognoscere de crimine vsurario?

SVMMARIVM.

1 *Tria Molina dicta referuntur.*

2 *Quid dicant alij?*

Olina *disp.*333.ait primò crimen hoc secundùm se esse seculare, ac proinde cognoscere de illo ad secularem Iudicem spectare: est quippe solùm contra ius naturæ, atque iustitiam,non secus atque homicidium,adulterium,& similia alia crimina,quorum cognitio ad seculares Iudices pertinet. Ita Couar. 3. *Variar.c.*3.*n.*1.Syluest. *vsura. 9.in princip.* cum Panorm. & plerisque aliis quos citat. *Num.*1.

Secvndo ait,declarare, num vsura peccatum sit,& num in contractu aliquo vsuræ peccatum interueniat ad Ecclesiæ iudicium spectare, eiúsque definitioni ea ex parte standum esse: cohibere etiam vsuræ vitiū Ecclesiasticis pœnis, quin & aliquibus temporalibus, si animarū saluti expedire fuerit iudicatum, ad Ecclesiam attinere.

Tertio ait, vt bene Couarru. s̄. obseruat, cùm quondam ciuiles leges non omnes vsuras prohiberēt, Ecclesia hoc vitium vniuersim prohibere,ac punire cœpit, saluti animarū prospiciens, atque inde ortum habuêre canones vsuram inhibētes, illiúsque punitionem pœnis variis statutis Iudicibus Ecclesiasticis cómit

mittentes,quin cùm à multis seculis in defectum ciuilium legum, atque ad secularium Principum negligentiam supplēdam consueuerit Ecclesia cognoscere de hoc crimine,illúdque punire, eatenus Iudices Ecclesiastici in vnaquaque prouincia possunt,ac debēt se intromittere in punitione, ac prohibitione huius criminis, quatenus consuetudine fuerit in ea receptum,nihil impediente quòd crimen secundùm se ad tribunal seculare spectet:quo loco memineris cohibitionē peccatorum omnium paterna, ac pastorali correctione ad Prælatos Ecclesiæ spectare, tum ad eruendos delinquentes ipsos à peccatis. eósque deinceps in officio continendos, tum etiam ad resarciendum aliorum scandalum. Hæc Molin.Sa verò *verb.vsura.n.16.* tantùm ait: *de vsura inter seculares potest cognosci,etiam Iudex secularis, siue de iure,siue de facto quæratur.* vbi satis significat Sa,etiam ad Iudices seculares spectare, declarare quando contractus aliquis vsurarius est Quod verum cēseo,quia ipsi rationem naturalem,& Canones consulere possunt,quanuis Pontifices & Concilia infallibilem auctoritatem habeant in definiendo,qua tamen carent non solùm Iudices seculares, sed etiam alij Iudices Ecclesiastici.

Num.2. SALON *hac q.68.art. 3.controu.vlt.* aliquid addit his quæ à Molin. dicta sunt, ait enim: sunt qui existiment ad Iudicem Ecclesiasticum pertinere definire in re dubia quando vsura committatur, punitionem verò huius delicti ad Iudicē securalem pertinere, eiúsque auctoritate, quando solutæ fuerint vsuræ,esse restituēdas, apud ipsúmque repetēdas.Prius illud ostendunt ex *cap. illa vos. de pignorib.* vbi Innocentius III.explicat,fuerítne contractus quidam vera vēditio, vel vsuraria impignoratio. & *cap. ad nostram de empt. & vendit.* explicat contractū quēdā vsurariū fuisse,licèt prætextu emptionis, & venditionis fuerit celebratus. Posterius verò docent ex *cap.post miserabilē.de vsuris.*vbi Pontifex præcipit compelli Iudæos per Principes Christianos ad remittendas vsuras Christianis. Verior tamen & communior Theologorum & Iuristarum sententia docet,quādo apertum fuerit contractum aliquem esse vsurarium, huiusmodi delictum esse mixti fori,ita vt sit locus præuētioni, posséque huius delicti reum, vbi nō vertitur in dubiū esse vsurariū,tam ex mādato Iudicis secularis, quàm Ecclesiastici cōpelli ad restitutionem,& ratione delicti puniri.De seculari patet ex *d. cap. post miserabilem.* De Ecclesiastico verò ex *cap. tua nos.de vsuris.*vbi Alex.III.præcipit ad restitutionem vsurarum cōpelli vsurarios,eorúmque hæredes,quia verè Iudæi sūt eis subiecti:ideo *cap. quamquā. de vsuris.* præcipitur secularibus Principibus Christianis,vt eos compellāt ad vsurarū solutionē; Christianos verò vtrique Principes, & Iudices cōpellere,& punire possūt:cùm enim vsura omni iure sit prohibita, quatenus iure naturali,&ciuili prohibita est, possūt Principes, & Iudices seculares compellere, ac punire vsurarios;quatenus verò diuino, & Ecclesiastico iure prohibita est, id pertinet ad Ecclesiasticos: vbi verò res fuerit dubia, ad Ecclesiasticos pertinet, & declare an contractus vsurarius sit,& vsurarium ad restitutionem compellere, ac punire, quæ

omnia cõmuni vſu tribunalium ſeruantur. Hæc Salon. In quibus illud probandum non eſt, quod etiã ſentit Pala. 4. *de contractib. cap. vlt.* Principes, & Iudices ſeculares in dubio declarare non poſſe, quãdo contractus aliquis vſurarius ſit. Rectè enim Couar. & Sa̅. dicunt de crimine vſurarum etiam ſecularem Iudicem cognoſcere poſſe, ſiue quando ſit iuris, ſiue facti. Illud tamẽ placet quod ait etiam Pala. Principes, & Iudices Eccleſiaſticos nõ poſſe directè, & per ſe compellere Iudæos ad ſolutionem vſurarum, neque eos punire ob earum acceptionem, aut retentionem, cuius contrarium tenet Villagut. *quæſt.* 11. *de vſuris.* & probat primò ex gloſ. *cap. poſt miſerabilem. de vſuris. verb. denegari.* vbi gloſ. ait: *non eſt dubium quin pœna corporali puniantur Iudæi per Eccleſiam, & etiam pecuniaria. cap. ſæpe in fin.* 28. *quæſt.* 1. *cap. conſtituit.* 17. *quæſt.* 4. *ita tamen vt vſque ad vindictam ſanguinis non procedatur. cap. in Archiepiſcopatu. de rectorib. Sed contrà, quia nihil ad nos de his quæ foris ſunt. cap. multi.* 2. *quæſt.* 1. *& cap. gaudemus. de diuortiis. Solutio, quod dicitur ibi nihil ad nos. &c. intelligitur in quãtum Deum offendunt; ſed in quantum hominem offendunt, ſecus eſt, vel poteſt intelligi de directa coercitione quam in eos non exercemus, ſecus de indirecta, vt hic, & cap. de terris. tit. de decimis. cùm etiã præter delictum efficiantur de foro noſtro. cap. nouit. de iudiciis. & cap. cùm ſit generale. de for. comp. & cap. placuit.* 6. *quæſt.* 3. *& cap.* 1. *de raptoribus. & hoc dictum eſt cap. ita quorundam. de Iudæis.* Hæc illa gloſſa.

Secvndo probat Villagu. ex Panorm. *cap. quanto. de vſuris*, notante, quòd ratione vſurariæ prauitatis etiam Iudæi ſortiũtur forum Eccleſiaſticum; vnde directè compelluntur per Eccleſiam ad reſtitutionem; & in *illo cap. poſt miſerabilem*, dicente, Iudæos ad reſtituendas vſuras poſſe æquè compelli per Iudicem Eccleſiaſticum, ſicut per ſecularem, cùm vſura ſit crimen merè Eccleſiaſticum: quod verò in textu dicitur per Iudices ſeculares, ait Panorm. non dici quia Eccleſiaſtici nõ poſſunt, ſed quia faciliùs id poſſunt exequi laici habentes miniſtros armatos.

Tertio probat ex Inn. IV. *c. quod ſuper. de voto. n.* 4. & 5. vbi docet, Papam, & alios Prælatos Eccleſiaſticos exiſtentes vbi Iudæi degunt, poſſe eos punire pro tranſgreſſione præceptorum moralium (licèt non pro tranſgreſſione Euãgelij) quia à Chriſto omnium Domino poteſtatem accepit Papa tanquã eius Vicarius etiã in Iudæos, & alios infideles, cùm Dominus dixerit Petro, *Paſce oues meas*, & Iudæi ſint oues Chriſti per creationẽ, licèt non ſint de ouili Eccleſiæ Chriſti; vnde ſubdit ſe credere quòd ſi gentilis quiſque non habens niſi legem naturæ faciat contra illam, poteſt puniri per Papam, ſi vires habeat, cùm ſit Vicarius Chriſti, qui puniuit Sodomitas peccantes contra legem naturæ. Geneſ. 19.

Qvarto probat ex Conr. *de contract. quæſt.* 25. qui expreſsè tenet eandẽ ſentẽtiã, & ex Abulenſ. Matth. 25. *quæſt.* 284. malè tamen pro ſe citat Couarr. 3. *Variar. cap.* 1. *n.* 8. quia ibi nihil ad rem.

Qvinto probat ex duodecim caſibus, in quibus Iudæi per Eccleſiã puniũtur, quos latè ibi enumerat, & ſumpſit ex Conr. ſ̃. longúmque eſſet recenſere, ideo eos omitto, maximè cùm hoc pertineat ad materiã de fide, vel de legibus, vbi agitur de poteſtate

ſtate Papę, & ad materiã de dominio, vbi inquiritur, an Papa habeat dominium proprietatis, vel iuriſdictionis in totum orbem? Ad illud autem Pauli *quod ad nos.* &c. reſpondet Villagut. & Conr. primò, loqui de punitione per excommunicationẽ quam tulerat in quendam Chriſtianũ, qui vxorem patris ſui habebat. Secundò, loqui de cõpulſione infidelium ad recipiendam Chriſtianam regulam, ſeu Religionem, ſecus ad obſeruantiam legis naturæ. Sed mihi magis placet quod dixit illa gloſ. *cap. poſt miſerabilem.* Apoſtolũ velle Prælatos Eccleſiæ non poſſe directè cõpellere, vel punire eos qui Baptiſmum non ſuſcepêre: quòd ſi in caſu vſurario, vel alio ſimili id poſſunt, non eſt ex poteſtate Eccleſiaſtica, ſed ex poteſtate temporali, quã aliquando habẽt, vel ex conceſſione Principum ſecularium, vt rectè Palac. ſ. Optimè autem Molin. Conrr. Salon, Sa, & Palac. dicunt, quoad vſurarios Chriſtianos crimen vſuræ eſſe mixti fori: Eccleſia enim cùm ad ſupernaturalem finem expedire iudicauerit, poteſt compellere directè pœnis à Iudice, vel à iure inflictis ad obſeruantiam legis naturalis, quod circa vſuras expedire iam iudicaui. Cur autem Iudex Eccleſiaſticus magis ſe intromittat in pœna vſurariorum quàm furum, vide Grafis *p. 2. lib. 2. c. 24. in fin.* qui etiam *n.* 38. multa affert ad præſens dubium ſpectantia.

DVBIVM XLVI.

Qui ſint vſurarij notorij, ſeu manifeſti?

SVMMARIVM.

1 *Qui ſint notorij vſurarij notorietate facti, qui notorietate iuris?*

2 *An argumenta aut indicia, quòd quis vſuras exerceat vnà cum infamia eiuſdem ſufficiãt vt manifeſtus vſurarius dicatur? & quæ indicia euidentia dicantur?*

3 *Confeſſio extraiudicialis interdum ſufficit ad notorietatem requiſitam pro pœnis incurrendis. alij quatuor modi vſurarij manifeſti n. 4.*

5. *Quomodo hoc delictum probetur?*

MOLLINA *diſp.* 333. ait illos imprimis dici notorios, ſeu manifeſtos vſurarios, qui tales ſunt notorietate facti, quales ſunt qui in conſpectu populi vſuras exercent, tot id conſpicientibus, vt nulla poſſit tergiuerſatione celari (quem tamen notorietatis modum attigit Sa *verb. vſura. n.* 7.) ad quod neceſſe non eſt, vt multos vſurarios actus exerceant, vt quidam ſunt arbitrati, ſed ſatis eſt ſi vnum publicè eo modo exerceant, vt Nauarr. *cap.* 17. *num.* 280. cum Panorm. & aliis affirmat: neque item eſt neceſſe, vt mutuo formali vſuram exerceant; ſed ſatis eſt ſi eam virtuali mutuo exequantur vendendo rem cariùs iuſto pretio rigoroſo ob dilatam ſolutionem, vt Nauarr. ibi & Sylueſter *vſura.* 9. *quaſt.* 2. cum Panormitan. *cap. ad noſtram, de emptione, & vendit.* aliiſque conſentaneè ad textum ibi affirmant. Deinde notorij, ſeu manifeſti vſurarij dicuntur, qui tales ſunt iuris notorietate, nempe illi qui manifeſta Iudicis ſententia de eo crimine condemnati Num. 1.

ſunt, vel qui recto iuris ordine id crimen de ſe ipſis coram Iudice ſunt confeſſi, vel de ipſis per idoneos teſtes coram Iudice plenè eſt probatum, vt cum Panorm. *cap. quia in omnibus. de vſur. n. vlt.* affirmant Couar. *3. Variar. cap. 3. n. 4.* Syluest. *vſura. 9. quæſt. 1.* Nauarr. ſ. & communiter Doctores.

Esto autem quis laboret infamia vſurarij, quia apud multos, & probos viros ea eſt opinio de illo, non dicetur notorius, ſeu manifeſtus vſurarius, vt modò loquimur, niſi ſimul notorius ſit aliquo ex prædictis modis, quin eſto infamia coram Iudice probetur, & ſimul cum ea ſit teſtis vnus, aut multi qui omni exceptione maiores non ſint, & qui cum infamia plenam non efficiant probationem, notorius vſurarius non dicetur, imò verò eſto ea de cauſa à Iudice dānetur pœna aliqua extraordinaria, ac arbitraria, non dicetur notorius vſurarius. Cōſentit Couar. ſ. Multi etiam teſtes ſingulares, id eſt, qui conteſtes nō ſunt circa eundem numero actum vſurarium, ſed quorum vnus teſtificatur de vno, & alius de alio, non cenſentur plena probatio, vt quis notorius vſurarius dicatur, pœnáque ordinaria puniatur, niſi tot eſſent, vt Iudicis prudentis arbitrio plenæ probationi æquipollerent, præſertim concurrēte infamia, & aliis ſimilibus circūſtātiis. Lege Couar. ſ. & Ang. *vſur. 2. n. vlt.* in *l.* autem *4. tit. 6. lib. 8. nouæ collectionis.* admittuntur duo, aut tres teſtes ſingulares omni exceptione maiores ad probādum vſuram palliatam.

Num. 2. An verò argumenta, aut indicia, quòd quis vſuras exerceat, vnà cum infamia eiuſdem ſufficiant, vt manifeſtus, ſeu notorius vſurarius dicatur? Reſpondetur, non alia ſufficere quàm quæ euidenter oſtēdunt illum vſuras exercere; atque de eiuſmodi indiciis loquitur *c. cum diœceſi. de vſuris.* vbi ſermo eſt de notorio vſurario notorietate facti, vt patet *cap. illud inuenti.* quicquid Syluest. & Ang. locis citatis, aliíque in contrarium dicant. *l.* autem *citata* probatio per indicia manifeſta admittitur in crimine vſuræ. Hæc Molin. qui addit, licèt gloſ. *cap. 2. de vſur. in 6.* dicat, cùm quis coram Sacerdote, & teſtibus confeſſus eſt ſe vſurarium eſſe, reſtituique vſuras præcepit, & libros rationum tradidit, cenſendum eſſe manifeſtum vſurarium ad effectum, vt pœnis ſubiaceat manifeſti vſurarij à iure ſtatutis; atque eam gloſſam approbant multi, quos Syluest. ſ. & alij referunt, & ſequuntur. Ego verò non alios modos notorij vſurarij in iure comperi quàm qui explicati ſunt, nec credo confeſſionē aliquam extra iudicium efficere confitentem notorium peccatorem; nobíſque videtur conſentire Nauar. ſ. non commemorans inter reliquos hunc notorij vſurarij modum. Huic Mol. doctrinæ conſonat Bernard. Diaz, & Azeuedo in *Tract. crimin. cap. 89.* vbi huius notorietatis modi non meminerunt, & Sot. *lib. 5. cap. 36.* dicens notorium dici qui in iudicio per teſtimonia ſufficientia conuictus eſt, vel in iudicio ſponte confeſſus eſt vſuram, vel de ea damnatus eſt, vel cuius factum fuit notoriū, putà quia publicè ad vſuras dedit; & Lopez *2. p. cap. 85.* Emanuel *2. p. cap. 107.* dicentes vſurarium manifeſtum eſſe qui clarè, & notoriè mutuat ſub vſuris, aut cariùs ſummo pretio res vendit

dit ob dilatam ſolutionem, neque opus eſſe, vt alij dicunt, dare ad vſuras nó id petéti, ſed ſufficere delictũ eius eſſe manifeſtũ per ſententiam, aut notorietatem facti: pro qua re Lopez citat Panorm. & Anton. de Butr. *cap. ad noſtram. de emptione.*

Num. 3. SED exiſtimo confeſſionem extraiudicialem interdũ ſufficere ad notorietatem requiſitã pro pœnis incurrendis, vt tenẽt Ang. *vſura. 2. n. 19.* Tabi. *vſura.* 1. *quæſt.* 5. Sylueſt. *vſur. 9. quæſt.* 1. Armil. *eod. verb. n.* 53. Federic. *conſ.* 8. qui tamen malè limitant ad caſum articuli mortis: nam ad notorium ſat eſt, quacumque via rem in multorum phyſicè, aut moraliter notitiam euidentem deueniſſe. Ad hoc autem ſæpenumerò ſufficit confeſſio extraiudicialis cũ quibuſdam circumſtantiis, ſiue fiat corã Sacerdote, & in articulo mortis, ſiue non. Conſentiunt Couarr. & Villaguta *quæſt.* 25. *de vſuris. not.* 1. vbi ponunt quatuor modos manifeſti vſurarij.

Num 4 PRIMVS eſt, quãdo quis palàm & publicè fœneratur, ita vt ipſa patrati ſceleris euidentia nullam excuſationem habeat, iuxta *cap. euidentia. de accuſation.* in quo omnes Doctores conueniunt.

SECVNDVS eſt, quando quis in iudicio confeſſus eſt ſe vſurarium eſſe, facit *cap. veſtra. de cohabitatione Clericor. & mulier. cap. olim. & cap. ſuper quibuſdam de verbor. ſignif.* & in hac ſpecie id docent gloſ. *c.* 1. *de vſur. in* 6. & Doctores *illic, & c. quia in omnibus. de vſuris.* & hoc verum eſt, licèt non dicat ſe eſſe manifeſtum vſurarium, ſed ſimpliciter eſſe vſurarium, vt tenet Franc. *illo verb. manifeſtos.* & Doctores ibi. Panormit. Anan. & alij *d. c. quia in omnibus.*

TERTIVS modus, per confeſſionẽ extraiudicialem: licèt enim confeſſio extraiudicialis non efficiat quem manifeſtum vſurarium *arg. c. fin. de cohabit. Clericor. & mulier.* Si tamẽ ea facta fuerit coram Sacerdote, & teſtibus publicè, ita vt in plurium notitiam deuenerit, manifeſtus vſurarius erit, vt docet gloſ. *c. quanquam. de vſuris. in* 6. *verb. manifeſtum.* quam etiam intelligunt Panorm. *d. c. quia in omnibus. col.* 5. Bald. *l.* 1. *col.* 4. *C. de ſacroſ. Eccleſ.* Felin. *c. auditis. col. pen. de præſcrip.* quorum opinio communis eſt ſecũdùm Socin. *conſ.* 127. *col.* 2. *lib.* 3. Et profectò ſi eorum rationes conſideremus, non refert, an confeſſio extra iudicialis fiat coram Sacerdote, vel notario, modò ita facta fuerit coram teſtibus palàm, & publicè, vt in plurimorum notitiã deuenerit: nam ij Doctores ea ratione probant talem eſſe manifeſtum vſurarium, eo quòd ore proprio rem manifeſtam fecerit.

QVARTO, manifeſtus vſurarius eſt qui per ſententiam Iudicis damnatus ſit, ex *cap. fin. de cohabit. Cler.* Vnde non dicetur manifeſtus vſurarius qui conuictus in iudicio eſt, niſi ſuperueniat ſententia Iudicis. Hæc Villaguta, & Couar. ſ. cum quibus quantùm ad hoc quòd conuictus, & nondum damnatus in iudicio manifeſtus vſurarius non ſit, conueniunt Bernard. Diaz in *Pract. crim. cap.* 89. Panorm. *d. cap. quia in omnibus.* Ioann. Andr. *ibi. & cap.* 1. *eod. tit. in* 6. & Federic. *conſ.* 64. Panorm. *conſ.* 2. *lib.* 2. *& conſ.* 34. *lib.* 1. Hoſtienſ. & Panorm. *cap. cum in diœceſi. de vſuris.* Iaſ. *conſ.* 78. *n.* 3. *lib.* 3. Menoch. *caſu* 238. *in fine.* Sed Sa ait; *in foro interno, ſi vulgatum nondum ſit multis aliquem omnino conui-*

ctum

ctum esse in iudicio, manifestus vsurarius censebitur, licèt condemnatio nondum secuta sit.

ADDVNT Villag. & Couar. §. *n.* 5. prædictis quidem modis dici quempiam manifestum vsurarium ad incurrendas pœnas statutas *d. cap. quia in omnibus.* non tamen ad statutas *c. quanquam. de vsur. in 6.* sed oportere esse manifestum primo modo, quia nõ est verisimile tam graues pœnas statutas fuisse aduersùs eum qui semel mutuum sub vsuris dederit, & eas acceperit, licèt id confessus fuerit publicè in iudicio, vel extra, aut eadem de causa à Iudice dãnatus fuerit: nec item in eum, qui secretè & occultè vsurarios contractus fecerit, quanuis eius criminis accusatus, vel confessione, vel aliis probationibus condemnatus fuerit. Quod meritò impugnat Mol. *illa disput.* 334. *not.* 5. tum, quia ex *d. c. quanquam.* id nõ colligitur, & vbi textus non distinguit, nec nos distinguere debemus: tum etiam, quoniã cæteri Doctores id nõ affirmant: tum denique, quia ille textus etiam loquitur de pœnis *c. quia in omnibus.* quod supponit, vt de prohibitione Ecclesiasticæ sepulturæ: & ideo in contrarium facta tã non probat non sufficere esse manifestum vsurium tribus vltimis modis, quàm debere esse assuetum vsuris, siue eas palàm, siue occultè exercuerit, modò iam res manifesta sit. Et certè verisimile est, pœnas positas cõtra manifestos vsurarios non incurri, nisi ab eo qui vsuris assuetus fuerit, & cuius vsuræ ipso tempore erunt manifestæ ex ipso modo faciendi, etiãsi in omnibus pœnis manifesti vsurarij fatentur Couar. & Villagut. Secundum verò docent in pœnis *cap. quamquam.* Sed in omnibus vtrumque docere videntur Bart. & Bald. nam Bart. *l.* 2. *n.* 3. *ff. de furtis.* Vbi autẽ quandoque quæritur an quis dicatur delinquens, seu peccator manifestus, vt fur, vel vsurarius respectu certi, & determinati delicti, & tunc requiritur apprehẽsio, seu acclamatio contra cũ in ipso actu delinquendi, vel in iis quæ sunt proxima delicto, quandoque quæritur, an aliquis sit manifestus peccator alicuius delicti in genere, & tunc non sufficit quòd fecerit semel, vel bis illud delictum; sed requiritur quòd constet publicè paratũ esse ad illud faciẽdũ, vt facit meretrix in prostibulo, vel vsurarius ad bancum; vt in *l. palàm. in princip. ff. de ritu nuptiar.* & quod notatur *c. vsuris. in 6.* Item si non faciat ita palàm, sed quasi, vt putà, si mutuat in camera sua cuilibet volenti. Bald. autem *l.* 1. *C. de sacros. Eccles. col.* 4. ait, ad hoc vt quis sit vsurarius manifestus, non sufficere quòd probetur vsurarium esse, sed requiri publicam probationem. Et sanè cùm pœna debeat esse proportionata culpæ, si culpa vsurarij leuis sit, eo quòd rara, vel in materia leui, non esset tot, tantarúmque pœnarum reus in foro externo, aut interno.

QVOMODO autẽ hoc delictũ probetur, & an in eius probatione admittendi sint testes singulares vltra ea, quæ ex Mol. retulimus, nota quæ docet Azeuedo in *Pract. crimin. c.* 88. *Num.* 5.

DVBIVM XLVII.

De pœnis manifestorum vsurariorum, & quorundam illis fauentium.

SVMMARIVM.

1 *Prima pœna, infames esse.*
2 *Secunda, non posse ad sacros ordines admitti.*
3 *Tertia, si Clericus est, suspendendum ab officio, & beneficio.*
4 *Quarta, esse degradandum ab officio, & beneficio iam accepto.*
5 *De pœna pecuniaria vsurarij.*
6 *Sexta pœna, non esse admittendum ad Eucharistiam.*
7 *Septima, eius oblationes in Ecclesia accipiendas non esse.*
8 *Octaua, Ecclesiasticam sepulturam eis denegandam.*
9 *Quædam circa prædictam doctrinam digna obseruatione.*
10 *An valeat vsurarij testamentum?*
11 *Nona, decima & vndecima pœna vsurarij n.12.13.*

Num.1. PRIMA pœna eorum vsurariorum est, esse infames. *l. improbum fœnus. C. quibus de causis irrogat. infam.* (vbi Albericus) *& cap. infames. §. porrò. 3. quæst.7. cap. inter dilectos. de excess. Prælato.* Refert autem, & non refellit Bernard. Diaz in *Pract. crimin.* Bald. *d. l. improbum fenus.* asserentem, vsurarios manifestos etiã post restitutionem vsurarum, & peractam pœnitentiam esse infames. Sed Azeuedo notat ibi docuisse Bald. contrarium *l. casus. ad fin. ff. de solut.* vbi ait: *quòd si vsurarij pœniteant, & vsuras restituant, de æquitate canonica famam recuperant.* Quem sequuntur Felin. *cap. 1. col. 12. verb. limit. 8. de probation.* & Matth. de Afflict. *sing. 196.* Hanc pœnam ab vsurariis occultis non incurri, rectè asserit Couar. *illo n.2.* Villagut. *quæst. 35. de vsuris. conclus. 2.* Salic. *d. l. improbum.* & alij communiter.

SED an hæc pœna incurratur ab exercente vsuras iure ciuili communi permissas? Communior & verior opinio est, quam referũt, & sequuntur Mol. *disp. 334.* & Couar. *3. Variar. c. 3. n. 2.* Villagut. *quæst. citata.* glos. *d. l. improbum.* etiam in illis habere locum, quia pœna illa statuta est exercentibus vsuras prohibitas; omnes verò sunt prohibitæ: & *l. vlt. tit. 6. lib. 8. nouæ collectionis*, hæc pœna ad omnes vniuersim vsurarios extenditur.

SECVNDA pœna manifesti vsurarij est, non posse sacris ordinibus insigniri. Azeuedo 5. ex *cap. maritum. 33. dist. & cap. si ditionarius. 46. distinct.* colligitur etiam ex *cap. infames. 6. quæst. 1.* vbi postquam dictum est infames esse omnes quos Ecclesiasticæ, vel sæculi leges infames pronunciant (inter quos sunt manifesti vsurarij, vt vidimus) subiungitur; *ij omnes nec ad sacros gradus debent prouehi.* Num. 2.

TERTIA pœna manifesti vsurarij, si Clericus sit, est, suspendendum esse ab officio, & beneficio. *cap. præterea. de vsur.* quanto autem tempore suspendatur, cùm textus nõ appellet, videtur arbitrio Iudicis relictum: sed fortè erit suspendẽdus perpetuò, donec à potestatem habente absoluatur. Cùm autem is nõ sit ipso iure suspensus, vt patet intuenti textum, quicquid dicat Ang. *vsura. 2. n. 7.* etiãsi celebret, nõ fiet irregularis, vt latè Lopez *2. p. Instructo. consciẽtiæ. c. 85.* Num. 3.

QVARTA pœna est, esse degradãdum, & deponendum ab officio, & beneficio iam adepto. Probat Mol. 5. *ex capit. 1. de vsuris.* vbi dicitur, *Ecclesiastici officij periculum patiatur.* Num. 4.

Idem colligit ibi Panorm. *not. vlt.* Alex.autem *conf.72.vol.* 1. probat ex *capit.praterea.de vsuris.& c.inter dilectos. de excessib. Prelat.* Sed Bernard. Diaz ait ex nullo horum duorum capitũ probari;ita quòd si Clericus desistat à crimine vsurarum degradationis pœnam euadat. Sic intelligit Host. prædicta iura; pro quo etiam refert Gofred. & hunc intellectum bene sustinet *littera d.c.1.de vsuris.*dum ait, *nisi stat.*facit *c. Episc.* 47. *dist.*& Concil Elibertinum *can.*20.relatum *c. si quis.*47.*d.*vbi dicitur:*si quis Clericorum detectus fuerit vsuras accipere, placuit degradari & abstineri.* Vide etiam *c. quoniam multi.*14.*q.*1.*& c.*1. 47. *dist.* quin & talis Clericus repellendus est ab obtinendo beneficio.*d.c. inter dilectos. & c.de Petro.*47. *dist. & reg. infamibus. de regul. iur. in 6.* quæ sic ait,*infamibus porta non patent dignitatis.*Couar. 3.*Var. c.3.n.3.*cum Hostiens. ait, Clericum vsurarium primò suspendendum esse: deinde verò si contumax sit, & perseueret,deponendũ esse.Panorm. verò *d. cap.praterea.* innuere videtur posse vtramque pœnam indifferẽter imponi,cùm vtraque in iure statuta inueniatur. Ac sanè, vt notat Mol. iura non sonant, vt priùs suspensio imponatur, &postea depositio, tametsi æquũ sit,vt ordo ille seruetur, quandoquidem vtraque pœna imponi potest,& grauiorem decet vltimò imponi.

GLOSSA *d.c.praterea.*ait,Episcopum dispensare post pœnitentiam, & satisfactionem posse cum Clerico vsurario,vt habilis ad Ecclesiastica beneficia sit: quod etiam docet Villagut.*illa q.35.conclus.*14. & Bernard. Diaz *illo cap.* 88. & Panormit *c.inter dilectos.* eámque glos. communiter esse receptam affirmat Couarr.Postea verò cum alia glos. *cap. inter dilectos.*sic restringit, vt intelligatur ad beneficia obtenta, non ad obtinenda.Quam etiam videtur tenere Azeuedo *illo cap.*88. Molin. tamen arbitratur glos. *cap. inter dilectos.* non negare, posse Episcopum post pœnitentiam,& satisfactionem reddere habilem Clericum vsurarium ad obtinenda beneficia, quæ de nouo vacent, & ad quæ de nouo post talem pœnitentiam ius acquirat (quo pacto intelligenda est glos. *cap. praterea.*)sed solùm asserere, ad ea beneficia obtinenda, ad quæ ante pœnitentiã,&satisfactionẽ erat electus, & habebat ius,nõ posse reddi habilẽ per Episcopũ;sed esse omnino ab eis repellendum, conferendáque esse alteri;posse tamen dispensare vt maneat in iam obtentis, quia licèt possit eum deponere ab illis,potest etiã non deponere;sed suspendere illum ad tempus,iuxta *d. c.praterea.* & post pœnitentiam,& satisfactionem potest eum relinquere in proprio beneficio iam obtento.

QVINTA pœna est:vsurarij amittunt formale,vel virtuale mutuatarij,quod ad vsuram eis dedit, & insuper tantundem, dimidium quidẽ fisco Regis,& dimidium alterius dimidij accusanti, & reliquum in refectionem murorum, aut si locus nõ est,de hoc in aliis.Quòd si post hanc condemnationem iterum labantur in idem crimen, amittunt dimidium omnium suorum bonorum simili modo diuidendum.Si verò post hanc pœnam iterum labantur, amittunt omnia sua bona similiter diuidenda.*l.4.& seq.tit.6.lib.8. noua collectionis.* De simili autem pœna in Lusitania

idem

idem Mol. §. optimè tractat.

SEXTA pœna est: vt manifesti vsurarij ad communionem altaris non admittantur, *cap. quia in omnibus. de vsuris.* quod est Concil. Lateran. quod licet Panorm. *ibi. & cap. cum tu. eodem tit.* & Ang. *vsura. 2. n. 5.* & alij intellexerint, quòd sacrificio altaris, vt erubescant, interesse non sinantur, eo pacto, quo excommunicati interesse non permittuntur. & Ioan. Anan. *eod. c. quia in omnibus.* eandem sequens expositionem dicat vltra montes obseruari textum: tamen id non sonat, sed quòd ad Eucharistiæ perceptionem non admittantur, vt Mol. cum Syluest. *quæst. 4. citata.* Couarr. §. *n.* 5. Innoc. & Ioann. Andr. aliique affirmant, vt Toletus *lib. 5. cap. 36.* citans Sot. *6. instit. quæst. 1. art. 1.* Villaguta verò *illa quæst. 35. conclus. 3.* vtramque expositionem bonam esse affirmat, & relinquit lectoris arbitrio, vt & Tabien. *vsura. 1. q. 5.* Sed secundā sequitur Pala. *4. de contract. c. 3.* Sa *verb. vsura. n. 7.* addens, hos ad nullum Sacramentum admittendos esse ante satisfactionem, vel saltem sufficientem cautionem, quod etiam docet Tolet. *illo cap. 36.* & Nauar. *cap. 17. n. 279.* Sed vnde collegerint, ignoro.

Num. 7. SEPTIMA pœna: *c. quia in omnibus. de vsuris.* sancitum est, vt oblationes in Ecclesia ab iis non accipiantur. Obseruat autem Villagut. *quæst. citata conclus. 4.* eleemosynas horum posse recipi si inde non fiant inhabiles ad restituendas vsuras, vt Doctores eodem *cap.* probant, & Ioann. Andr. *c. cum voluntate. de sentent. excommu.* & Theologi *2. 2. quæst. 32. art. 7.* Similiter possūt ab iis recipi decimæ. Item Clerici accipientes oblationes de manu vsurariorum manifestorum illas restituere tenētur, & executione suorum officiorum carent, donec satisfaciant ad arbitrium Episcopi, vt habetur *eodem cap. quia in omnibus.* & docet Villagut. §. *q. 16.* In illis autem verbis contineri suspensionem ipso facto, contra Bart. & Host. docet Ang. *vsura. 2. n. 7.* cum Panormit.

OCTAVA pœna: *eod. cap. quia in omnibus.* est statutū, vt si eo peccato ex hoc vita decesserint, Ecclesiastica careant sepultura, & qui eos Ecclesiasticæ sepulturæ tradiderit, donec arbitrio Episcopi satisfecerit, sit suspēsus: quod intelligit Ang. loco proximè citato cum Panorm. ibi, Molin. §. Tabien. *vsura. 1. quæst. 5.* & communiter alij de suspensione ipso facto. Constitutionem hanc præcipit Greg. X. in Concil. Lugdunens. *Cle. vnde vsuris.* sub interminatione diuinæ maledictionis inuiolabiliter obseruari. Posteáque *Clemen. 1. de sepultur.* sancitum est, vt qui manifestos vsurarios scienter sepelire præsumpserit, sit ipso facto excommunicatus, neque absoluatur quousque Episcopi arbitrio satisfecerit; & *cap. quamquam de vsuris. in 6.* decretū fuit, vt quanuis manifesti vsurarij in suo testamento, aut quacumque alia vltima voluntate restitui præcipiant vsuras, siue exprimendo earum quātitatem, siue non, eis non tradatur Ecclesiastica sepultura donec de vsuris, prout eorum facultates patientur, plenariè fuerit satisfactum, aut sufficiens præstetur cautio; idque vel iis quibus faciēda est restitutio, si præsentes sint, vel aliis qui de iure possunt illis acquirere (vt sunt filij, serui, & personæ aliæ ad id à Num. 8.

iure expressæ, de quibus glos. ibi & Angel. *vsura.2.num.* 8. Lopez 2. *part. cap.* 85. vel iis omnibus absentibus Ordinario loci, aut eius Vicario, vel Rectori Parochiæ in qua defunctus habitabat, coram aliquibus fide dignis de ipsa Parochia, aut coram tabellione, vel notario publico de mandato Ordinarij. Insuper præcipitur, si de vsurarum quantitate constat, vt ea ipsa quantitas in cautione exprimatur, si autem non constat, exprimatur verisimilis quantitas arbitrio cautionem recipientis, qui si scienter minorem verisimili posuerit, ad restitutionem teneatur vsque ad verisimilem quantitatem: ibidémque subiungitur, si Religiosus aliquis manifestos vsurarios aliter ad Ecclesiasticam sepul. turam admiserit, incurrat pœnam suspensionis statutam *d. cap. quia in omnibus.* Præcipitur quoque vt nullus intersit illorum testamentis conficiendis, & vt nullus eos ad confessionem admittat, aut illos absoluat antequam vel restituant, vel prædicto modo cautionem præstent. Insuper statuitur, vt manifestorum vsurariorum testamenta aliter confecta (quàm scilicet satisfactis vsuris, aut cautionem modo explicato præstent) sint ipso iure irrita & nulla.

Num. 9. CIRCA quæ obserua primò, hæc non habere locum in vsurariis occultis; his enim deneganda non est Ecclesiastica sepultura, neque Eucharistia, si publicè illam petant, sed in conscientiæ foro absoluendi non sunt nisi satisfecerint, aut satisfacere sint parati, sicut furibus occultis, & aliis debitoribus fieri consueuit. Ita Molin. & alij s̃. Sa *illo n.* 7.

SECVNDO obserua, in *d. cap. quanquam.* non dici expressè præstandam esse cautionem cum pignoribus, aut fideiussoribus, sed solum dici præstandam idoneam cautionem, nomine tamen *idoneæ cautionis*, vt ibi notat glos. & consentiunt Doctores, intelligitur cum pignoribus aut fideiussoribus, iuxta *l. si mandato Titij.* §. *vlt. ff. mandati. &* l. 4. §. *adiici. ff. de fideicommiss. libertat.* Ita docet Villaguta s̃. *concl.* 5. Anchar. *d. cap. quanquam.* glos. *cap. fin. de pignor. verb. idoneæ.* Couarr. s̃. *num.* 6. Speculator *tit. de emption.* §. 1. *n.* 9. & 10. Anton. de Butr. Felin. & alij super dictas glos. s̃. Hæc notant glos. Archidiac. Ancharr. & Dominic. *d. cap. quanquam.* & glos. *d. cap. cùm tu. de vsuris.* Ang. *vsura.* 2. *num.* 8. Syluest. *vsura.* 9. *quæst.* 4. Molin. & Villag. iuxta *cap. alma mater.* §. *illis. de sent. excommun. in 6.* Quòd si quis in periculo mortis sit, velitque ea omnia præstare, neque possit, quia vel est in deserto, vel in mari, vel transfixus gladio, vel alia ratione ita affectus, vt tam celeris mors timeatur, vt locus non sit ad ea præstanda, absoluendus est à quocumque Sacerdote, modò tempus ad id suppetat, iurétque se ex ipsis præstiturum quæ potuerit. Si autem adsunt aliqui, coram illis protestetur se illa debere, ac præcipiat vt de bonis suis restituantur, Confessariúsque obtineat ab eo facultatem prædicta omnia manifestandi Ordinario, vt si conualuerit curam habeat Ordinarius illum cogendi ea omnia implere. Molin. & Salon s̃. Nauarr. *cap.* 17. *num.* 280. Syluest. *restitutio.* 6. *quæst.* 1. Emanuel 2. *part. cap.* 17. *num.* 2.

TERTIO obserua cum Villagut. s̃. con

§. *concluſ.* 7. ibi non eſſe ſermonem de reſtitutione damni illati mutuatario, ideo vſurarium manifeſtum, ſi reſtituat vſuras, licèt non intereſſe, non incurrere pœnas *d. cap. quanquã.* vt notãt ibi Anchar. Arch. & Domin. & confirmatur, quia in pœnis ſtrictior interpretatio facienda eſt, neque extendi debent *cap. in pœnis. & cap. odia. de reguli iuris. in* 6.

QVARTO obſerua cum Molin. & aliis nomine *Ordinarij* intelligi quécumque qui iuriſdictionem Epiſcopalem habet, vt *cap. ſede vacante.* eiúſque Vicarium, & Abbates, alióſque ſuperiores aliquibus in locis, eorúmque Vicarios.

QVINTO obſerua, ſi notarius publicus in hoc euentu de mandato Ordinarij nomine eorum ſtipuletur quibus reſtitutio vſurarum debetur, acquirere illis ius in foro externo; ſecus autem ſi id de mandato Ordinarij non efficiat, vt notant gloſ. *cap. quanquam.* Molin. & alij communiter.

SEXTO obſerua, ſepelientes eum notorium vſurariũ, qui vſuras reſtitui iuſſit, antequam executioni mãdarentur ea quæ in *d. cap. quanquam.* ante conceſſionem ſepulturæ executioni mandari præcipiuntur, eſſe ipſo facto excõmunicatos, iuxta *Clem.* 1. *de ſepulturis*, quæ poſt illud caput condita fuit. Qui autem ſepelientes dicantur, rectè Villag. §. *concl.* 9. & 17. probat intelligi non ſolùm tumulantes, ſeu in foueam, aut ſepulturam mittẽtes corpus, ſed etiam Clericos portantes cereos, comitantes, aſportantes funus, aperientes, fodientes, ſeu fabricantes ſepulcrum, & alios eiuſmodi contra Zabarel. *Clemen.* 1. *de ſepultur.* & *concluſ.* 11. qui ait ſepultum non præmiſſa cautione dicta, ſi poſſit diſcerni ab aliis, debere exhumari, & à dicta ſepultura amoueri in odium tanti criminis, vt notant gloſ. *Clement.* 1. *de ſepulturis. verb. eis quibus Zabarella. in fin. eiuſdem Clement.* Imol. ibi *num.* 30. & communiter Doctores. Molin. etiam notat quòd quanuis ad incurrẽdas pœnas *d. cap. quanquam.* non requiratur notorietas primi modi poſiti à Couarr. & Villagut. dubio præcedenti, tamen teſtamentum eius vſurarij eſt validum, qui ante mortem non erat notorius, eſto poſt mortem ſufficienter probetur illum vſuras exercuiſſe, eáque de cauſa damnetur, illiúſque hæredes præcipiantur illas reſtituere, atque adeò crimen fiat notorium; quia cùm teſtamẽtum morte teſtatoris confirmetur, teſtatórque ante mortẽ, aut mortis tempore nullum habuerit impedimentũ, cur teſtamentum validũ non erit? Si tamen teſtator ante mortem eſſet damnatus, & abſque ſatisfactione, vel idonea cautione decederet, teſtamentum eſſet ipſo iure nullum. Idem de codicillo, quod de teſtamento, atque alia quacumque vltima voluntate, vt ait Molin. Couar. §. *num.* 9. gloſ. vlt. *cap. quanquam.* communiter recepta. Syluest. *vſura.* 9. *quæſt.* 7. Ang. *vſura.* 2. *num.* 11. Tabien. *verb. vſura. quæſt.* 5. Armil. *eod. verb. num.* 53. Villagut. §. *concluſ.* 9. cum Archidiac. Anchar. Ioan. Andr. Franc. & Dominic. in *illo cap. quanquam.* Ana. *cap. quia in omnibus. de vſuris.* Patet, quia ea eſt mens illius legis, alioqui facilè poſſet elidi, & quia codicilli largè dicuntur teſtamenta, quia mentis teſtationes, *cap. placuit.* §. *ſed*

 aliud

aliud. 13. *quæst.* 2. *Instit. de testamentis in princip. & l. conficiuntur. l. ab intestato.ff. de iure codicillor.*

QVOAD legata ad pias causas in eis relicta, cõueniunt Doctores non valere quando à notorio vsurario qui impœnitẽs decessit, relicta sunt: quando verò signa pœnitentiæ apparuerunt, quidam relati à Syluestr. & Couarr. valere affirmant, tamen vt ea vltima dispositio quoad reliqua non valeat si ante mortem non restituit, aut idoneam cautionem non præstitit.

Num. 10. DE testamento notorij vsurarij infidelis, vel ad iurisdictionem Principibus Christianis subiecti, quanuis nonnulli validum esse censeant, tamen Molin. cum Couarr. inualidum esse putat, quoniam licèt in eum infidelem locum non habeat pœna spiritualis, tamen Summus Pont. annullare eius testamentum potest, quatenus Principi Christiano subiectus est, & per consequentiam cen- [illegible]um est fuisse mentem ipsius in *cap. quamquam.* licèt nihil de eo tunc cogitauerit, quia credẽdum est, si tunc interrogaretur an vellet ea lege illum comprehendere, quoad nullitatem testamenti, affirmanter eum responsurum. Sed probabilius existimo testamentum non esse inualidum, quia tales infideles per se non sunt subiecti Rom. Pontif. non constat autem ex consensu Principum Christianorum eam legem in eos etiam tulisse.

TESTAMENTVM eius notorij vsurarij qui ab vsuris iam destitit, nullum est si ante mortem non restituit, vel idoneã cautionem non præstitit. Ita Mol. cum Felin. & aliis quos citat, & sequitur Couarr. An autem testamentum ante præstitam cautionem ab vsurario notorio, vires assumat, aut conualescat, si vsurarius ante mortem idoneam cautionem adhibeat? Respondetur affirmatiuè cõtra aliquos cũ Mol. glos. Anchar. & Domin. *d. cap. quanquam.* Villag. *illa quæst.* 35. *conclus.* 10. glos. *Clem.* 1. *de sepultur. verb. manifestius.* Imol. *ibi n.* 28. & 29. Zabarel. *q.* 21. Anto. de Butr. & Anan. *cap. quia in omnibus. de vsuris.* Ioann. Andr. Bart. & aliis quos citat, & sequitur Syluest. *s. quæst.* 6. quia testamentum morte testatoris firmatur: eiusmodi autem testamentum ante mortem testatoris habuit omnia necessaria, vt esset validum: item quia in fauorem testamentorum inclinandum est.

AN autem si notorius vsurarius post testamentum confectum cauit quidem idoneè, sed post cautionem secretè vsuras exercuit, validũ censendum sit? Neganter respõdet Mol. quia præsumẽdum est pœnitentiam, & cautionem fictam fuisse. Ita etiam Couar. *s.* & alij. Panorm. tamen *cap. quia in omnibus. de vsuris. n.* 10. validum esse innuit: quod verum esse arbitratur Mol. in foro conscientiæ, quando verisimiliter creditur absque fictione animo restituendi præstitisse cautionem: etenim secretè vsuras postea exercere inualidum illud non reddit. Ego absolutè existimo esse validum, quia licèt fortè non habuerit animum restituendi, tamen veram & sufficientem cautionem præstitit, vt ad restitutionem cogi posset.

AN verò si aliquis qui vsurarius non erat testamentum condidit, sed postea notorius vsurarius est effectus, testamentum reddatur nullum?

Molin.

Mol. cum Couarr. & aliis ab eo citatis affirmat, quia testamentum morte testatoris confirmatur: illud verò tempore mortis non habuit quæ necessaria erant, vt validum esset.

An verò Princeps statuere possit, vt testamentum manifesti vsurarij ante prædictam restitutionem, vel cautionem factam validum sit, vel vt possimus ei assistere? Rectè Villag. 5. *concl.* 8 cum Bald. *cons.* 334. neganter respondet, quia Princeps secularis non potest derogare legibus Pontificiis.

Num. 11. Nona pœna: *cap. 1. de vsuris. in 6.* vt neque collegium, neque vniuersitas, aut persona aliqua singularis cuiuscumque status, aut ætatis sit, alienigenis & quibuscumque ex eadem Republ. non oriundis, qui publicè vsuras exercent, aut exercere volũt, domos conducant, vt in illis vsuras exerceant, vel conductas habere sinant, aut habitare in ipsorum terris, &c. Vide prædict. cap. & Mol. 5. & Villagut. 5. *conclus.* 3. Armil. *verb. vsura. 9. n. 53. & 54.* Syluest. *vsura. 9. q. 4. particul.* 8. Angel. *vsura.* 2. §. 13.

Num. 12. Decima pœna: *Clement. in eadem vsur.* vt cõmunitates, earum potestates, Iudices, aut quicumque alij Officiales qui condiderint, scripserint, vel dictauerint statuta, quibus vsuræ permittantur, aut solui compellantur, vel repeti prohibeantur, eo ipso excommunicati sint: similique pœnæ subiaceant, qui scienter iudicare præsũpserint, vt vsuræ soluantur, aut repetitæ non restituantur. Itémque vt nisi prædicta statuta intra tres menses deleantur ab iis qui ea delere possunt, sint eo ipso excommunicati, atque ij qui vel eam, vel similem consuetudinem seruauerint, eandem pœnam incurrant. Item cùm quis vsuram commisisse præsumitur, censuris ostendere cõpellatur codices suarũ rationum, vt inde res meliùs intelligatur.

Undecima, si vsurarius ad vsuram aliquid accipit, & vsuram soluit alteri, neque ei, neque eius hæredibus conuenit repetitio, donec ipse vsuras ab aliis acceptas soluat. *cap. Michaël. de vsuris.* Si tamen aliquis Ecclesiæ, aut alicuius alterius nomine ad vsuras accepit, atque eas soluit, conceditur repetitio, esto qui nomine alterius eas soluit, vsurarius sit, restituendásque vsuras habeat. Panorm. *d. cap. Michael.* Syluest. *vsura. 9. quæst.* 4. Mol. & alij. Alia de his pœnis vide apud Doctores citatos. Num. 13.

DVBIVM XLVIII.

An licitum sit petere, & accipere mutuum sub vsuris?

SVMMARIVM.

1 *Quinque conclusionibus Molina respondet n. 3. 4. 5.*

6 *An qui ad finem venialem, vel ad superuacaneam causam petit sub vsuris, peccet mortaliter? duæ opiniones proponuntur, in quibus, & resolutione controuersiæ, distinctione vtendum. n. 7. 8.*

9 *Non peccat mortaliter qui ad res indifferentes petit mutuum à parato dare sub vsuris.*

Molina *disp.* 335. statuit has conclusiones. Prima est, accipiens mutuum sub vsuris nõ committit Num. 1.

mittit iniustitiam aduersùs vsurarium. Hæc est notissima, quia in eo nullam illi iniuriam infert, sed potiùs mutuatarius est, qui ab vsurario iniuriatur.

Num. 2. SECVNDA cõclusio, mutuatarius potest iniustitiam committere contra vxorem, & filios suos accipiendo ad vsuras, vt si in eorũ præiudicium æs multum alienum contrahat: præsertim *mohatras* quas vocant exercẽdo, & dissipando bona sua. Hæc etiã est perspicua, eámque affirmant Sot. 6. *iustitiæ. quæst.* 1. *art.* 3. Nauar. *cap.* 17. *n.* 263. Tolet. *lib.* 5. *cap.* 37. Vega *verb. vsura. casu* 45. *&* 47. Lop. 2. *p. Instruct. conscientiæ. c.* 83.

Num 3. TERTIA conclusio, nefas est inducere vsurarium ad mutuandum sub vsuris, quoniam cùm ille absque peccato efficere nõ possit, esset illũ ad peccãdum inducere, quod est per se & intrinsecè malum. Ita D. Thom. in *hac quæst.* 78. *art.* 4. vbi Bannez *dub.* 1. Arag. & alij, Caiet. *eod. art. & tom.* 1. *opuscul.* 31. *respons.* 13. Val. *susp.* 5. *quæst.* 25. *pũcto* 4. Tabiena *vsura.* 8. *in princip. & q.* 3. citans Diuum Bernardin. Syluestr. *vsura.* 7. *q.* 1. Ioan. Bapt. Conrrad. *in Summ. q.* 236. Nauar. *c.* 17. *n.* 262. Antoni. 2. *p. tit.* 1. *c.* 9. §. 14. Villagut. *q.* 34 *de vsuris.* Grafis *p.* 1. *lib.* 2. *c.* 108. *n.* 3. Intelligitur autem etiamsi homo paratus esset ad mutuãdum sub vsuris, vt notat Caiet. locis citatis, & Val. §. vbi meritò impugnat Sot. *illo art.* 5. asserentem licitum esse inducere paratum; nisi fortè Sotus intelligat, vt intelligere videtur, de inductione impropriè dicta, scilicet de petitione mutui ab eo quẽ scis esse paratum dare sub vsuris, neque aliquid aliter daturum; non verò de inductione propriè dicta, quæ habet pro obiecto mod mutuãdi, scilicet sub vsuris: actus enim qui respicit mutuationem, vt affectam tali modo, est malus ex obiecto, neque vlla ratione potest honestari. Vnde etiam non est admittendum quod ait Tolet. §. Innoc. & Panormit. communiter recepti à Canonistis. *cap. super eo. de vsuris.* in extrema necessitate licitum esse inducere alterũ, vt det sub vsuris, nisi intelligant, vt intelligũt, de conditione conditionali, scilicet suadendo, vt si non velit donare, aut gratis mutuare, ad quod tenetur, saltem det sub vsuris, quod est minus peccatum quàm omnino non dare, & licitè potest consuli: nam, vt dicemus dubio sequenti, licitum est conditionaliter cõsulere minus malum, vt vitetur maius: & ita Panor. interpretatur Tabien. *illa quæst.* 3. & Innoc. Nauarr. & Syluestr. §. in eodémque sensu idem docent Salon *art.* 4. *controuers.* 1. *in fin. & controuers.* 2. *in princip.* Villagut. & Grafis §. Ang. *vsura.* 2. *n.* 2.

SI petas quodnam peccatum sit inducere ad dandum sub vsuris? Respondetur, si inducat quis ad dãdum eo modo alteri, esse peccatum contra charitatem mutuantis, & iustitiam mutuatarij, cuius damnum iniustè inferendum suadetur: si verò inducat ad dandum sub vsuris ipsi inducenti, est tantùm peccatum contra charitatem mutuantis, maximè si neque actu, neque habitu erat paratus dare; & semper est peccatum mortale, si materia est grauis, etiãsi alius ex consilio non credatur moueri, neque in mala voluntate confirmandus, aut augmentum aliquod habiturus, quia tunc quantùm in se est, & affectu suo efficaci causat damnum

num

num spirituale mutuantis, & temporale mutuatarij, nisi fortè ideo persuadeat ipsi mutuationem vsurariam, quia nouit eo consilio, & suasione non mouendum, neque notabiliter confirmandum, vel augẽdum in praua voluntate, neque ipse velit damnum spirituale mutuantis, aut tẽporale mutuatarij; quia in eo euẽtu fortè non esset peccatum mortale vsuras consulere, sed veniale tãtùm, eo quòd consilium, licèt sit malum ex obiecto & intrinsecè, non tamen est notabiliter perniciosum in affectu, aut effectu: sicut quando quis detrahit proximo nolens eius damnum, & credens non futurum, eo quòd fides illi non adhibebitur, non peccat mortaliter in falsa illa detractione, sed venialiter tantùm.

Num. 4. QVARTA conclusio Molinæ: nefas est absque necessitate aliqua afferre alicui occasionem nouæ lethalis culpæ mutuum ab eo exigendo quem scis vsuras petiturum, esto ille paratus sit habitualiter ad eo pacto mutuandum. Ratio est; quia sub reatu lethalis culpæ lege charitatis teneris vitare peccatũ lethale proximi, si absque tuo incommodo, aut graui molestia id possis, esto ex parte illius scandalum non sit pusillorum, sed Pharisæorum.

Num. 5. QVINTA conclusio Molinæ: si quis vel mediocriter pecunia indigeat, aut propter lucrum notabile quod sperat, aut vt negotiatione vitam sustentet, aut quòd in necessitate, pressuráue sit aliqua, neque facilè possit pecuniam habere aliũde, licitè poterit mutuò petere, nihil impediente quòd intelligat eum à quo mutuò petit, exacturum vsuras, quin subintelligat illum non aliter esse daturum mutuum nisi ipse vsuram offerat, poterit dicere, da mutuò 90. & reddam 100. aut da 90. & vide quid vis insuper tibi reddam, quia hoc nõ est cooperari peccato illius: sed ex rationabili causa vti peccato illius in vtilitatem propriam, offeréque illi ex causa rationabili occasionem peccati, scandalíque Pharisæorum, ostẽderéque se paratũ ad ita accipiendum, si aliter dare noluerit.

AN autem qui ad finem venialem, vel ad superuacaneam aliquam causam, vt ad ludos, vel spectacula petit sub vsuris peccet mortaliter? Nauarr. *c.* 17. *n.* 262. Caiet. *hic art.* 4. & *verb. vsura. c. vlt.* & Sotus *illo art.* 5. Salon *hic controu.* 3. Arag. *eod. art.* 4. Cor. *in Sum. q.* 236. Armil. *verb. vsura. n.* 38. Sa *n.* 5. Tolet *illo c.* 37. Vega *verb. vsura. casu* 46. & 47. existimãt in eo euẽtu ad summum eum qui mutuũ petit, peccare venialiter. Molin. autem 5. ait, id damnare non auderem, quãdo alij eiusdem status ad illa eadem exhibenda concurrerẽt, indecorúmque quodammodo esset pecuniã ad vsuram petenti illos non sequi. Ceterùm, quando commodè id vitare posset ad quod vult eam pecuniam, rationabiliúsque esset, vt id vitaret, dicere si auderem illum non peccare lethaliter; Conradúsque *de cõtract. lib.* eum lethaliter peccare affirmat. Hæc Mol. Alij asserunt pro eo opere illicito sumẽtem sub vsuris peccare mortaliter. Val. *disp.* 5. *q.* 21. *p.* 4. Bannez *hoc art.* 4. *dub.* 3. Syluest. *vsura.* 7. *quæst.* 1. Tabien. *vsura.* 8. *n.* 2. & 3. Angel. *vsura.* 2. *n.* 2. qui alios referunt. Idem tenet Ricard. 4. *dist.* 15. *art.* 5. *q.* 5. *ad* 2. Gabr. *quæst.* 11. *art.* 3. *dub.* 14. Duran. 3. *dist.* 37. *quæst.* 4. Num. 6.

Paludan. *quæstione* 2. *articulo* 1. Grafis 1. *parte*, *libro* 2. *capite* 108. *numero* 3. *&* 4. Antoninus 3. *parte* .*tit*.1.*c*. 9. §.14.

SVADETVR primò ex his quæ dicuntur à D. Thom. *quæst*. 43. *art*. 7. *&* 8. & ab aliis in materia de scandalo, vt debere mulierem, ne alicui sit scandalo domi se continere, & non respicere per fenestram quando cōmodè sine suo, vel aliorum detrimēto ab his abstinere potest, præsertim si aliter peccatum est nō ex malitia, sed ex ignorantia vel passione. Secūdò, quia vnicuique mandauit Deus de proximo suo. Ecclesiastic. 17. Tertiò, quia quisque debet quando sine suo, vel aliorum detrimento id potest, vitare damnum temporale alterius, vt si conflagraret vicini domus, & facilè queat subuenire: ergo à fortiori debet quando sine suo, vel aliorum detrimento potest vitare damnum spirituale alterius, & multo magis quando alioqui tenetur sub mortali, vel veniali abstinere ab eo quod proximo est causa ruinæ spiritualis. Quartò, quia D. Thom. *hic art*. 4. non aliter licere concedit petere mutuum ab vsurario, nisi ratione alicuius boni quod sibi succedat, id damnum vitet.

Num. 7. Ego priorem opinionem verissimam puto, quando alter est actualiter paratus ad dandum sub vsuris, siue quia reuerà tunc erat in illa voluntate actuali, siue quia paulo antè eam habuit, & postea eam non retractauit, proptereáque censetur in eadem manere, & licèt actum physicè repetat, non censetur moraliter illum repetere, sed in eodem actu manere, ipsúmque continuare, quia tunc damnum spirituale proximi, cuius est occasio, modicum est, nempe aliquantulùm continuare actum, vel intendere, aut ipsum consummare opere externo. Præbere autem occasionem modici damni spiritualis non est peccatum, saltem mortale, etiamsi fiat absque necessitate, vel magna vtilitate, etiam cum peccato alioqui veniali, vel mortali: licèt enim alioqui tenear abstinere à tali opere, nihilominùs non teneor saltem sub mortali ab eo abstinere, ne sequatur aliud leue detrimentum spirituale proximi. Quando verò alter non esset sic actualiter paratus ad dandum sub vsuris, tutior, & valdè probabilis est secunda opinio, asserens esse peccatum mortale petere ab eo sub vsuris ad opus alioqui illicitum, etiam venialiter tantùm.

SED nihilominus distinguerem, Num. 8. nam vel facile est ab eo opere abstinere, vel difficile. Si primum, credo peccatum mortale esse, occasionem illius spiritualis ruinæ præbere proximo, quia teneor sub mortali abstinere cùm commodè, & facilè possum abstinere ab omni eo quod est proximo occasio spiritualis ruinæ: & hoc probant argumenta secundæ opinionis. Si secundum, credo non esse mortale vno forte, nec veniale præbere illam occasionem, quia non teneor saltem sub mortali abstinere cum magna mea incommoditate, vel difficultate ab eo quod alteri erit occasio spiritualis ruinæ, vel temporalis detrimenti. Salon vtitur alia distinctione,

ctione, dicens ad offerendas à principio vsuras vsurario, requiri necessitatem aliquam ineuitabilem, & non sufficere voluntariam, & euitabilem, esto sit licita, vt quæ decet statum; sed non est ad illum necessaria: ad acceptandum autem vsuras quas vsurarius petit, nullam necessitatem requiri, & non esse mortale etiam ob finem venialem eas acceptare. Sed hæc sententia non placet, quia quòd vsuræ offerantur à principio, vel acceptentur postea, per se videtur impertinens ad honestandam, vel vitiandam mutui petitionem, quicquid ille latè doceat *controu.* 2. licèt per accidens possit conducere, quia si à principio non offerantur vsuræ, sæpe mutuator illas non petet à mutuatario. Quidam etiam ex auctoribus primæ opinionis eam restringere videntur ad eum qui petit mutuum à parato dare sub vsuris, vt Sotus, Vega, Villaguta, Nauarr. & Lopez. Sed durum est dicere omnes qui absque magna necessitate, vel vtilitate, aut ad rem venialem petunt à parato dare, peccare mortaliter. Vnde Caiet. Salon, Sa, & Armill. fine distinctione de parato, & non parato, dicunt in tali euentu non peccare mortaliter. Dubitat tamen Salon *illa controuers.* 3. *in fin.* an qui propter finem mortalem, vt qui propter fornicationem petit mutuum à parato dare sub vsuris, peccet peccato scandali? Caietanus, Sotus, Lopez, & Corad. malè citans Bannez, tenet peccare tantùm peccato fornicationis, idémque dicit quando quis paratum inducit ad fornicationem. Val. verò, Syluester, Bannez. Dur. Paludan. Antoninus, & alij peccare etiam mortaliter peccato scandali. Salon ibi ait, si vsurarius ex malitia & prauo habitu paratus erat, veram esse priorem sententiam, quia cùm iam sit lapsus in peccatum, nulla ei offertur occasio ruinæ: secus si ob infirmitatem, fragilitatem, seu vehementem passionem, vel ignorantiam paratus erat. Sed friuolum est, quia etiam in hoc posteriori euentu iam erat lapsus: ergo non præbetur ei occasio ruinæ. Existimo tamen, licèt sit mortale, esse tamen veniale peccatum scandali, quatenus sine sufficienti causa præbetur ei occasio continuandi, intendendi, confirmandi, aut externo opere consummandi prauam voluntatem: quoties autem quis iuxta superiùs dicta sub mortali, vel veniali tenetur abstinere à petitione mutui propter vitandam ruinam proximi, peccat mortaliter, vel venialiter peccato scandali: videntur enim Caiet. Sotus, Tol. Armil. Nauarr. Lopez, Arag. Sa, & alij tenere, quando quis propter vanitatem, vel delectationem venialem petit à parato dare, peccare eo peccato ad quod pertinet prauus finis.

VTCVMQVE sit, verum existimo quod ait Angelus *vsura.* 2. §. 2. cum Panormitano, Hostiens. & Anania *capite super eo. de vsuris.* non peccare mortaliter eum qui ad res indifferẽtes id est, neque bonas, neque malas secundùm se, quæ non sunt necessariæ, neque valdè vtiles, petit mutuum à Num. 9.

parato dare sub vsuris, licèt id reiiciat Tabiena *vsura*. 8. *num*. 2. & 3. Probabile etiam iudico, omnem qui sine necessitate, vel magna vtilitate petit è parato dare, peccare mortaliter, quod præter citatos docet Palacios 4. *de contract.c*.10. Certum etiam puto, quando maior timetur ruina proximi, maiorē difficultatem superandam, & maiorem commoditatem relinquendam esse ex præcepto charitatis. Et quæ dicta sunt de abstinentia à mutuo propter vitandum vsurarij peccatum, intellige de abstinentia à deposito, mutuatione, vel donatione vsurario faciendis, qui per pecuniam depositam, donatam, vel mutuatam incumbit vsuris. De qua re vide dicta dubio 44. Tabien. *vsura*. 8. *quæst*. 4. & *q*.5. *in fine*. Bosel. *rest*. 9.§.1. D. Thom. *de malo. quæst*. 13. *art*.4. *ad* 18.

PER hæc limita quod ait Sa *verb. peccatum. num*. 5. non esse mortale facere rem licitam, etiamsi scias alteri futuram occasionem peccati mortalis, etsi quidam aliter sentiant.

DVBIVM XLIX.

An licitum sit suadere minus malum ad maius vitandum?

SVMMARIVM.

1 *Explicatur titulus quæstionis.*
2 *Sententia negans cum suis fundamentis.*
3 *Sententia affirmans tenenda est, explicatur, & suadetur n.* 4.
5 *Quorundam limitatio.*
6 *Aliquæ resolutiones.*
7 *Ad argumenta contraria respondetur.*

VERBI gratiâ, an licet inducere eum, qui subuenire gratis non vult extreme indigenti, vt saltem subueniat mutuãdo sub vsuris, vel inducere eum qui sumere vindictam de aliquo illum interficiendo decreuit, vt mitiorē aliquam de illo vindictam sumat, quando aliter eum remouere non potest, aut qui vult committere adulterium, vel furtum grauius, vt potiùs simplicem fornicationem, aut leuius furtum committat? *Num.* 1.

PARS negans suadetur, primò, quia *non sunt facienda mala, vt eueniant bona*. Rom. 3. Sed consulere minus malum, est cooperari ad illud, ac proinde ipsum efficere. Ergo illicitum est, etiamsi fiat intuitu tanti boni, quantum est vitare maius aliquod malum. *Num.* 2.

SECVNDO, nefas est vsurario facere minus malum, vt euitet maius: ergo nefas etiam erit id illi consulere, quia quod non licet alteri facere, non licet ipsi consulere.

TETIO, consulere minus malum ad maius euitandum, est consulere malum, ad illúdque inducere, quod sanè memini licet. Cõfirmatur: nam cõparatiuũ supponit positiuum: ergo suadere, & velle minus malum, est suadere, & velle malum; hoc autem nunquam licet. ergo, &c.

QVARTO, nefas est ab aliquo petere, aut consulere id quod sine peccato facere non potest, sed ille non potest absque peccato facere minus malũ, vt euitet maius. ergo nefas est id ab illo petere, aut id illi cõsulere.

PROPTER hæc Val. *disp*. 5. *q*. 21. *puncto* 4. *notab*. 2. tenet, neque absolutè, neque conditionaliter, seu comparatiuè

paratiuè

paratiuè oportere consulere minus malum, vt vitetur maius. Citat pro se Caietan. *hoc art.* 4. & Gabr. 4. *dist.* 15. *quæst.* 11. *art.* 3. *dub.* 14. Sed malè ab eo, & aliis isti pro hac sententia referuntur, solùm enim loquuntur de consilio absoluto, non de conditionali, & cõparatiuo. Eam tamen sententiam tenet Conrrad. *de contract. quæst.* 26. *corol.* 1. *& 2. post* 2. *conclusionem.* Fauet Syluest. *matrim.* 7. *quæst.* 5. *dicto* 9. Villaguta *illa quæst.* 12. *de vsuris.* Pro illà prima sententia malè citat Couar. *de sponsal. cap.* 4. *p.* 1. *n.* 9. *circa* 1. potiùs enim insinuat oppositum ex *cap. nerui.* 13. *dist.* & Aristot. 5. Ethicorum cap. 3. dicentẽ, minus malum boni locum habere si maiori malo comparetur. Quam tamen sententiam videtur apertè tenere Sa *verb. peccatum. n.* 6. & Angl. planè tenet oppositũ, vt referemus.

Num. 3 DICENDVM ergo est, quanuis nefas sit suadere minus malum ei quem alia ratione arcere possumus à maiori malo, quanuis item nefas sit solùm vt præueniamus executionem praui habitus alicuius ad maius aliquod malum, vt ad sodomiam, suadere ei vt exercere incipiat minus aliquod malum, putà simplicem fornicationem; fas tamen est suadere illi vt potiùs executioni mandet minus aliud malum, quod est consulere minus malum conditionaliter, & comparatiuè. Ita docent Molin. *disp.* 335. Sot. 4. *instit. quæst.* 7. *art.* 3. ante solutionem argumentorum, & latiùs *lib.* 6. *quæst.* 1. *art.* 5. Ang. *vsura.* 2. *n.* 8. Syluest. *vsura.* 7. *quæst.* 1. Tabiena *vsura.* 8. *quæst.* 3. Villaguta *quæst.* 12. *&* 34. *de vsur.* Nauarr. *cap.* 17. *n.* 263. Innocen. & Panorm. *cap. super eo. de vsuris.* Adrian. *quodlib.* 3. *art.* 2. *§. iis præmissis. & quodlib.* 9. *art.* 3. ante solutionem tertij argumenti principalis. Angles *quæst. de eo qui tenetur ad restitutionem. art.* 1. *difficult.* 8. Tolet. *lib.* 5. *cap.* 57. Grafis *p.* 1. *lib.* 2. *cap.* 108. *n.* 3. Aragon *hac quæst.* 78. *art.* 4. ante dubitationem circa solutionem tertij argumenti. Salon *eod. art. controuers.* 1. Pala. 4. *de contractib. cap. vlt. in fin.* & latiùs *cap.* 10. Medin. 1. 2. *quæst.* 14. *art.* 6. Lopez 2. *p. Instruct. cap.* 84. Conrrad. *quæst.* 237. Caiet. *verb. Tyrannus. & tom.* 2. *opuscul.* 31. *cap.* 23. *dub.* 3. quo in loco conciliat quæ dixerat *hic art.* 4. cum his quæ dixerat 1. 2. *quæst.* 93. *art.* 8. *in fine.* vbi in hanc etiam sententiam inclinauit. Quare immeritò multi putant Caiet. *illo art.* 4. docuisse non esse licitum cõsulere minus malum conditionaliter, & comparatiuè ad vitandum maius: solùm enim docuit Caiet. non esse licitum inducere absolutè ad minus malum, quanuis liceat offerre, & ministrare materiam minoris mali, vt caueatur maius.

HÆC sententia probatur, quoniam qui ei quem aliter à maiori malo patrando non potest retrahere, consulit, vt minus potiùs exequatur, aut id ab eo petit, non consulit, aut petit vt faciat id quod minus malum est, sed petit commutationem minoris pro maiori, præelectioné verò minoris, posito quòd sua nequitia alterũ facturus sit: hoc autem obiectum non esse malum, sed bonum, iuxta regulam topicam, seu potiùs Concil. Tolet. VIII. *cap.* 2. relati *cap. duo mala. dist.* 13. ex duobus malis minus est eligendum: vbi Concilium loquitur de malis culpæ. Quam etiam suadet Grego. 32. *Moral. cap.* 20. relatus Num. 4.

cap. nerui. 13. distinct. Ergo consilium ac petitio illa non est mala, sed bona ex obiecto.

SECVNDO, qui ignorantia inuincibili perplexus, & inter duo quorum alterum necessariò est facturus, & vtrumque arbitratur esse peccatum, vtique non peccat id eligendo quod sibi videtur minus, vt omnes concedunt, consonátque Grego. s. Peccaret autem si eligeret quod sibi videtur maius. Ergo electio minoris mali ad vitandum maius non est in se mala; sed potiùs bona, posito quòd malum sit futurum, atque adeò consiliũ ac petitio huius electionis erit bona, posito quòd ex malitia illius cui consilium datur, alterũ illorum malorum sit futurum. Confirmatur, quia quisque potest sibi consulere, & conditionaliter eligere minus peccatum, vt dicendo, si aliquod istorum facturus sum, id faciam, vel volo facere quod est minus. Ergo etiam alij licitè possunt ei conditionaliter & comparatiuè consulere minus malum.

TERTIO, si eiusmodi consilium malum esset, id propterea esset, quòd proximus induceretur ad peccatum. Consequens est falsum, quia cùm ille peccare decreuit, eo consilio non inducitur ad peccandum, sed ad minuendam culpam, quod est desistere à parte culpæ, ac proinde bonum est. ergo consilium bonum est.

IN qua sententia apertè est Aug. *illo cap. si quod verius.* vbi ait, *si facturus est quod non licet, putà vel vxorem occidere, vel dimittere, iam faciat adulterium, vt si faciat homicidium*: licèt subdat Aug. neutrum debere facere. Ex quo patet malè Angl. s. vt notat Lopez dixisse, quando minus malum, est malum intrinsecè, non esse licitum consulere minus malum ad vitandum maius, secus quando solùm est malum extrinsecè, seu ex lege positiua: tunc enim licitum est consulere id ad vitandum malũ prohibitum lege naturali. Quam opinionem priùs retulerat, & reiecerat Conrrad. *illo corol.* 2. sed malè adiecit, in neutro euentu licere minus malum consulere.

ALIQVI verò limitant hanc sententiam, dicentes licitum esse consulere minus malum, modò non vergat in detrimentum tertij. Ita Molin. Lopez, Conrrad. & Sal. s. Et sunt qui hanc limitationem limitent, vt vera sit quando tertius non tenetur illud damnum pati, secus si tenetur illud pati, vt si Petrus firmiter constituisset occidere Regẽ, vel plebeiũ, possũ (inquiunt) consulere Petro, vt occidat plebeium, quia plebeius tenetur vitam pro Rege exponere; & similiter volenti adulterare, non licet consulere, vt fornicetur cum muliere non parata, secus cum meretrice, quæ quandiu sic exposita manet, tenetur copiam sui facere cuicũque poscenti. Sed aliter distinguendum est, vt non sit licitum consulere minus malum quando est in damnum tertij, cui teneor magis prospicere. secus quando non teneor magis illi prospicere. Exemplum secundi est quod ponit Augu. s. de homicidio & adulterio commisso in personam, cuius cura specialiter consulenti non incumbit, & in eo qui vult furari à paupere: licitum enim est, vt potiùs furetur à diuite, consulere: ergo & volenti comburere oppidum magnum, licitum est consulere, vt potiùs comburat exiguum; & volenti

lenti occidere Petrum licitum est consulere, vt potiùs mutilet Paulum, & volenti furari 100. ab vno, vt potiùs furetur nonaginta ab alio, & volenti à consanguineo, vt furetur potiùs ab extraneo. Exemplum autem primi est in volente adulterare cum extranea, cui non est licitum consulere, vt potiùs fornicetur cum vxore, vel filia, vel sorore consulentis; & volenti furari 100. ab alio, non est licitum consulere vt furetur 90. à pupillo, patre, vel filio consulentis.

Num. 2. Ex quibus patet falsum esse quod Sotus 4 *iustit. quaest.* 7. *art.* 3. ante solutionem argumentorum dixit, & approbauit Salon §. peccatum esse cum onere restituendi si quis alicui consulat minus malum vnius, vt vitetur maius malum alterius: nam in tali consilio rarò interuenit peccatum, saltem iniustitiæ. Ergo rarò interuenit obligatio restituendi. Dixi rarò: nam aliquando interuenit, vt tutor de iustitia tenetur prospicere bono pupilli, vnde si consuleret alicui, vt furaretur ab eo nonaginta potiùs quàm ab alio centum, teneretur restituere pupillo, secus si vterque à quo aliquis vellet furari, esset extraneus; quiquid dicant Sotus & Salon.

Ex dictis etiã sequitur quid dicẽdũ sit de illo facto Lot, Gen. 19. qui filias suas Sodomitis obtulit, vt illis abuterẽtur, &c. Ambr. *n.* 1. *de Abrahã. cap.* 6. Chrysost. *hom.* 43. in Genes. Aug. *lib. de mendacio. cap.* 7. D. Thom. *de malo. quaest.* 1. *art.* 1. *ad* 14. sentire videntur rectè fecisse; & expresè Caiet. *ibi, & in hoc art.* 4. & Ioannes Arboreus 10. *Theosoph. cap.* 1. rationem insinuant Chrysost. Ambros. & D. Thomas, & expresè Caietan. *d. art.* 4. & Arboreus, quia minus malum consuluit, vt vitaret maius, vel propter eundem finem occasionem minoris mali obtulit. Sed hoc meritò reiiciunt Pererius Gen. 19. *disp.* 1. *tom.* 3. Sot. 6. *iustit. quaest.* 1. *art.* 5. Ferus, Lyra & alij Gen. 19. Mol. Lop. Palac. Villagut. Arag. & Conr. §. quia in eo euentu licitum non erat consulere minus malum, seu minoris mali occasionem offerre; quia Lot magis tenebatur consulere filiarum pudicitiæ; quàm vitare illam in hospites nequitiam Sodomiticam.

Aliam rationem reddit Caietanus Geneseos 19. quam signat Sa ibi, & probabilem putat Pererius, & expresè sequitur Molina, nempe prostitutionem illam fuisse hyperbolicam, non animo vt res ita fieret, sed ad ostendendum quàm molestum ipsi esset eam molestiam hospitibus irrogari; eo sensu quo quis ad ostendum quàm ægrè ferat aliquid effici, dicere consueuit; potiùs me interficias, quàm hoc facias.

Alii verò sentiunt Lot in eo euentu illicitum quid fecisse, excusatum tamen fuisse à tota culpa, vel eius parte, propter animi perturbationem, & indeliberationem, aut ignorantiam. Ita Sotus, Pererius, Angles, Palacios, Villaguta, Lopez, Aragon, Coraddus, & Salon §. glossa interlinearis, Thomas Anglicus, Lypomanus, Lyra, & Ferus, Genes. 19. Addit autem Salon, Ambrosium, & Chrysostomum, non approbasse factum Lot, sed zelum. Quòd verò Lot 2. Pet. 2. appe

appellatur iustus, refertur à Palac. & glos. ad carentiam vitij Sodomitici: vnde non obstãte hoc testimonio Petri dici potest in ea filiarum oblatione peccasse mortaliter.

Qvod autem licitum aliquando sit consulere minus malum, vt vitetur maius, confirmatur ex Chrysost. *hom. 26. ad populum.* vbi assueto iurare per Deum consulit, iura per filium tuum, iura per te ipsum, ita non carnifex meis instet lateribus, &c.

Num. 7. Ad primum argumentum, negatur minor: non enim est cooperari ad illud, vt in se malum, sed ad præelectionem minoris mali, supposito quòd is cui id consulitur, non vult desistere à malo: ea autẽ præelectio bona est.

Ad secundum, negatur consequẽtia, quia in eius potestate cui consilium datur, est vitare etiam minus malum, ideo peccat illud faciendo: at verò in potestate consulentis nõ est eum arcere omnino à peccato, ideóque fas illi est consulere vt saltem culpæ partem vitet efficiendo minus malum.

Ad tertium cum sua confirmatione, iam patet ex dictis illud non esse consulere malum, vel ad illud inducere, sed potiùs consulere bonũ, quia præelectio minoris mali bona est. Vel respond. illud non esse consulere malum absolutè, sed cõditionaliter, quod est consulere malum secundùm quid, neque est illicitum.

Ad quartum, negatur maior, quãdo id non petitur absolutè: sed posito quòd is à quo petitur, desistere nõ vult à peccato, postulatúrque ab eo tanquam præelectio minoris peccati, diminutióque culpæ quam decreuerat.

TRACTATVS.

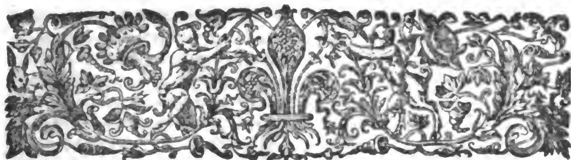

TRACTATVS DE CENSIBVS.

EXPEDITA materia de emptione, & venditione, & vſura, de cenſibus à Doctoribus ac ſimul de cambiis ſolet diſputari. Differemus de his etiam duobus ſequentibus tractatibus, tametſi de his non differat D. Thom. Ratus nimirum, facilè poſſe ex his quæ à Doctore de emptionis, & venditionis iuſtitia & iniuſtitia tradita ſunt, iuſtitiam & iniuſtitiam quorumcumque contractuum diiudicari.

Auctores referuntur.

Num. 1.

DE hac re Mol. *tom. 2. diſputat.* 381. *& ſequentib.* Med. Val. Salon, Bãnez, Arag. poſt tractatum de vſuris, Sot. 6. *iuſtitiæ. quæſt.* 5. Felician. Petrus Gregor. Anton. Gomez iunior, Benedictus Bonius, & Emanuel in tractatu de cenſibus, Conrrad. *de contract. à quæſt.* 72. Gab. 4. *diſt.* 15. *quæſt.* 12. Maior *eadem.* D. Anton. 2. *p. tit.* 1. *cap.* 8. Verginius de Voccatiis Iuriſconſ. Romanus *tract. de interdicto, vti poſſidetis: & alio tract. de cenſib.* Molinæus *tractat. de vſur.* qui anno 1582. ſub nomine Caballini prodiit expurgatus, vt refert Felician. *to.* 2. *de cenſib. lib.* 2. *cap.* 1. *n.* 11. Palacios 4. *de contract. à c.* 6. Sarmiento 7. *Select. c.* 1. Couar. 3. *Variar. c.* 7. 8. *&* 9. Nauarrus *c.* 17. *à n.* 234. *& Comment. de vſuris. à n.* 69. Syluest. *vſur.* 2. *q.* 12. *&* 13. Tabien. *vſura.* 14. *& vſura.* 15. §. 9. Angel. *vſura.* 1. *n.* 77. *&* 78. Armil. *eodem verb. n.* 52. Iuriſperiti *c. in ciuitate. de vſuris.* Petrus Bellug. *in ſpeculo Principum, Rubrica de cenſualib.* Tolet. *lib.* 5. *à c.* 42. Henrric. *quodlibeto* 1. *quæſtione.* 39. *& quodlibeto* 8. *quæſtione* 24. Miranda *in Summa Conciliorum.* poſt Trident. Sa, Vega, & Emanuel *verb. cenſus.* Corradus *in Summa. q.* 239. Lopez *lib.* 1. *Inſtruct. negotiam. à cap.* 54. Angles *in* 4. *quæſt.*

de censibus. Mercad. *tract. de cambiis. c. vlt.* Corona 2. *p. cap.* 8. §. *penult.* Philiar. *lib.* 5. *de officio Sacerdotis, à cap.* 17. Francisc. Garsia, Læsius, Rebellus, Albornoz, Comitolus, Gaspar Rodericus, & alij in progressu referendi.

DVBIVM I.

Quid sit census, & quotuplex, & quæ eius origo.

SVMMARIVM.

1 *Census variæ acceptiones.*
2 *Vera acceptio.*
3 *Cẽsus prima diuisio in reseruatiuum, & consignatiuum.*
4 *Secunda, in realem, & personalem.*
5 *Tertia, in fructualem, & pecuniarium.*
6 *Quarta, in perpetuum, & temporalem.*
7 *Quinta, in redimibilem, & irredimibilem.*
8 *Quædam aduertenda.*

Num. 1. ENSVS à *censendo*, id est, *æstimando*, dictus est, æstimatio quippe bonorum cuiusque, vt iuxta illorum quantitatem, ac valorem tributum imponeretur, census dicta est, vt habetur *l. fin. l. vitia. l. per discursum l. forma. de censib. l.* 1. 2. & 3. *Cod. de censibus. lib.* 11. & aliis iuribus, quæ citant Couar. 3. *Variar. c.* 7. *n.* 1. & Valascus *de emphyteusi. q.* 32. Inde nomen accommodatum est, tum ad significandum facultates, & bona cuiusque, eo quòd censeri ac æstimari consueuerint, vt intelligeretur, quantùm quisque subuenire in bello Reipub. posset, vel etiam ad tributum imponẽdum, iuxta id, *Dat census honores, census amicitias*: tum ad significãdum tributum ipsum, quod ex eis soluebatur; & in hac significatione sumitur *l.* 2. *C. sine censu,* &c. & *c. quæsitum.* 1. *quæst.* 3. & apud Titũ Liuium lib. 1. cùm ait, Seruium Tulliũ Romanorum Regem census ciuium constituisse. Inde verò extensum est nomen ad ea etiam tributa significãda, quæ per capita imponebantur, præsertim in subiectionis ac dominij iurisdictionis recognitionẽ, quo pacto sumitur *c. omnis anima. de censibus.* & Matth. 22. *licet censum dare Cæsari,* &c. & Dauid, quia sic censuit, seu numerauit populum, pœnas dedit. 2. Reg. 24. sic Lucæ 2. *Exiit edictum à Cæsare Aug. vt scriberetur vniuersus orbis.* Sumitur etiam aliquando pro eo quod datur in signum susceptionis in protectionem. *c. recipimus. de priuileg.* vbi recepti in protectionem Papæ, in signũ talis receptionis soluerunt censum. Pan. *d. c. omnis anima. n.* 3. Graf. 2. *decisionum. c.* 118. *n.* 2. Sumitur etiam latiùs *census* iure Canonico pro eo, quod annuatim præstatur alicui, etiãsi sit inferior Principe, ratione subiectionis, fundationis, aut alterius iustæ causæ, vt Aluarus Valasc. ait, atque ex variis canonibus, & ex aliis iuribus confirmat *tract. de censib.* vbi cum Panorm. & aliis subiungit; cùm eiusmodi cẽsus ex variis causis solui possit, esto quis probet sibi deberi, ac solitum præstari fuisse, nisi causam in particulari probet, non conuincere sibi in subiectionis signum deberi. Addit cum Otalora sumi etiam *censum* generalissimè pro quocumque onere alicui imposito. Dicebatur etiam *census* descriptio illa, & enumeratio ciuium quæ Romæ fieri solebat ad

ad distinguendos status, iuxta quos munia publica belli, & pacis inter Romanos distribuerentur, vt refert Budęus in Pandectis ad *l. vlt. ff. de Senatorib.* & Couar. §. Vnde & liber huiusmodi descriptiones continens, siue patrimoniorum, siue singulorũ ciuium, *census* appellari cœpit. Vnde Marcellus *l. census. ff. de probation.* ait, census & monumenta publica potiora esse testibus.

Num. 2. In nulla harum acceptionũ agimus modò de censibus, sed sumendo *censum* pro pensione per aliqua tempora soluẽda, impositáque personæ, vel rei ipsius immobili, & fructiferæ, vel pro iure ad exigendam talẽ pensionem, vel pro contractu, ex quo tale ius resultat. Quam *census* significationem colligit Nauar. *Com. de vsuris. n. 69.* ex *c. peruenit. de censib. & c. preterea. de iure patron.* Hinc rectè Sot. *6. iustitia. q. 5. art. 1.* definit censum, vt sit pẽsio, quam quis super suis bonis, vel persona constituit, aut ius percipiendi pẽsionem in fructibus, pecunia, vel alia re vtili. Illa verò definitio quæ ponitur à Toleto *lib. 5. c. 42.* Philiar. *lib. 5. c. 17.* Valen. *disp. 5. q. 22. punct. 1.* Arag. *q. 78. in fin.* vt sit ius exigendi pensionem ex re vtili alterius, censui reali conuenit, non personali. Vnde meliùs definit Læsius *lib. 2. c. 22 dub. 1.* census est ius percipiendi pensionem ex re, vel persona alterius.

Num. 3. CENSVS sic acceptus diuiditur primò in reseruatiuum, & consignatiuum. Reseruatiuus est, quãdo aliquis transfert dominium directum suorum bonorũ, vt domus, vel agri, in alterum reseruãs sibi aliquã pẽsionẽ singulis annis reddendã in pecunia, fructibus, vel alio æquiualente. Talẽ censũ constituit Ioseph in omnibus terris Ægyptiorũ, præter Sacerdotales, Gen. 47. vers. 24. Cõsignatiuus autẽ, quando quis retinet dominium directum, & vtile rei, obligat tamen illam ad solutionem annuæ pensionis, vel obligat præcisè personam.

SECVNDO, iste census diuiditur in realem, & personalem. Num. 4. Realis est, qui super re alicuius constituitur, qua pereũte perit census, quia solùm ex illa debebatur. Personalis verò, qui super personam. Quibus possumus addere mixtũ, siue realem simul & personalẽ, qualis est, qui ita imponitur bonis, vt illis pereuntibus, nihilominùs persona obligata maneat ad solutionem pensionis, qui etiam appellatur census personalis cũ hypotheca, quæ datur ad solã solutionis securitatẽ. Vnde ex ea non est soluenda pensio nisi quando aliter solutio nequit à persona debitoris obtineri; vt ait Læsius *l b. 2. c. 22. dub. 2.*

TERTIO, diuiditur in fructualem Num. 5. seu fructuarium, & pecuniariũ. Fructuarius est, quando pensio soluenda est in fructibus. Pecuniarius, quando in pecunia. Fructuarius, alius certus est, & definitus, vt cùm certa fructuũ quota assignata est, siue annuis fructibus ab[illegible]det, siue sterilis existat; alius verò incertus, vt cùm assignatur quarta, vel quinta pars fructuũ, qui colligentur.

QVARTO, diuiditur in perpetuũ, Num. 6. & tẽporalẽ, & tẽporalis in eũ, qui durat certo tẽpore, vt 20. vel 30. annis, & in eũ, qui durat tẽpore incerto, vt per vnã, vel duas vitas (qui appellatur vitalitius) vel toto tempore, quo nõ redditur pretiũ rei vẽditę.

Num. 7. QVINTO, diuiditur cēsus in redimibilē,& irredimibilē. Redimibilis est,cùm is,qui cēsū vēdit, potest emptorē cogere ad redimēdū illū eodem pretio, & sic se suáque à pensione liberare. Irredimibilis verò est, quando non potest ad id emptorē cogere. Vide Maiorem 4. *d.* 15.*quæst.* 34. Aduertendum autem est, à Val. Rebello 2. *p. de oblig. lib.* 10. *quæst.* 1. Anton. Gomez *l.* 68. *Tauri.* & aliis, debitorem census appellari censuarium: creditorem autem seu emptorē appelari censualistam. Palacios verò 4. *de contract. cap.* 6. ait frequētiùs creditorem dici censuarium, & censualistam (licèt alij etiam debitorē censualistam appellent) & vtroque nomine vtrumque appellari posse. Nos Val. sequemur *disp.* 5. *quæst.* 22. *punct.* 1. & alios superiùs citatos.

Num. 8. ADVERTENDVM est etiā pensionem appellari redditum à reddēdo, secundùm aliquos, à Mol. verò *disp.* 383. & passim, & à Plantino, & aliis appellari reditum à redeundo, quia à tempore in tempus soluenda redit: & hanc etymologiam, scribendíque rationem sequemur.

Ex illis autem quinque diuisionibus, sex censuum genera potissimè colliguntur. Primum est census reseruatiuus. Secundum, cōsignatiuus perpetuus redimibilis. Tertiū, irredimibilis. Quartum, census vitalitius. Quintum, census debitorius, nimirum soluendus, quandiu non soluitur pretium rei emptæ. Sextum, census personalis, de quibus & in communi, & in particulari differemus: de eorum verò origine parum attinet dicere, constabitque differendo de singulis in particulari. Interim videri potest Salō *disp. de censib. art.* 1.

DVBIVM II.

An census realis perpetuus tam redimibilis, quàm irredimibilis, licitè ematur?

SVMMARIVM.

1 *Quædam suppositio.*
2 *Sententia tenens licitum esse emere censum gratis iam donatum & constitutum, iniustum autem & vsurarium emere censum qui eadem emptione constituatur; cum suis fundamentis.*
3 *Vera sententia affirmans censum realem perpetuum, siue redimibilem, siue irredimibilem licitum esse probatis quibusdam conditionibus.*
4 *Suadetur hæc opinio sex argumentis.*
5 *Ratio à priori.*
6 *Ad argumenta in contrarium respondetur.*

SVPPONIMVS tanquam certissimum, & ab omnibus receptum, præsertim à Soto 6. *iusti. quæst.* 5. *art.* 1. Aragone 2. 2. *quæst.* 78. *in fin.* vnumquemque posse in bonis suis, modò libera sint, censum constituere. Potest enim quisque bona sua libera, vel pensionem super illa, vel ius ad pensionem gratis donare, seu bona sua gratis onerare, quod est censum in illis cōstituere, secus si libera non sint, vt libera non sunt bona maioratus. Solùm ergo est difficultas, an per venditionem possit quis in bonis suis liberis censum cōstituere, ita vt non solùm ipse non peccet contra iustitiam (quod clarum est) sed neque emptor ipse, quin potiùs contractus ex parte emptoris iustus sit. Num. 1.

QVIDAM existimant licitū quidem Num. 2.

dem esse emere censum gratis iā donatum,& constitutū,vt licitè emuntur tributa, & alia iura, quæ quis in alterum habet; iniustum autem & vsurarium esse emere censum, qui eadem emptione constituatur. Ita Henrr.*quodlib.1.quæst.39.& quodlib.8. quæst.* 24.Salicet.*auth. ea lege.C.de vsuris.* citans Gregor. Arimmiens. pro eadem sententia. Sotus,Læsius, Val. Felician. & alij communiter citant Ioannem Andream,& Innoc. *cap. in ciuitate. de vsuris.* Mol. autem ait, hos non perspicuè id docere. Pro eadem citat Felicianus Antoni. de Butr. & Alexandr. de Neuo *d. cap. cùm in ciuitate.* Refert etiam Pizarrum ad statutum Guadalupēse glos.1.& 2.asserentem, hos contractus esse periculosos, suspectos, odiosos, exterminándosque à Republ.

Sententia hæc suadetur primò, quia in eiusmodi contractibus qui emptiones dicuntur,formaliter, vel virtualiter datur mutuò pecunia cum increměto per partes restituenda;accipere autem vi mutui formalis,vel virtualis aliquid vltra sortem iniustitia, & vsura est. ergo. Maior probatur, quia in eiusmodi contractibus datur pecunia postea per partes soluenda in maiori quantitate quàm data sit. Ergo in his interuenit verum mutuū cum increměto,quod solùm datur propter mutuationem: per se enim & generaliter loquendo non est alius titulus ratione cuius detur tale incrementum. Confirmatur: nam qui pro 90. aureis alium obligaret ad 100. postea simul soluendos, vsurarius esset, eo quòd pro mutuo formali, vel virtuali aliquid vltra sortem exigat. Ergo similiter si obliget ad soluendos illos 100. aureos per partes, seu per certa temporum interualla, nihil enim referre videtur,quòd simul,vel per certa interualla soluendi sint.

Confirmatvr secundò: nam per 90. emere ius ad 100 per partes soluenda, perinde est ac emere ipsa 100. seu potiùs commutare 90. pro 100.quod quidem mutuare est:nam pecunia ipsa cùm sit pretium, & měsura omnium rerum,non est merces, nec venalis, vt patet *l.1.ff. de contrah. emptio. ff.de rerum permutat.* Aristot.5. Ethicor. cap. 5.& 1. Polit. cap. 6. mutuare autem 90. pro 100. est vi mutui aliquid vltra sortem exigere. ergo contractus est vsurarius.

Secvndo,licèt daremus eiusmodi contractum non esse vsurarium, tamen non videtur negari posse quin sit iniustus, & prohibitus iure naturæ non minùs quàm contractus vsurarius, quia eadem habet incommoda:nam imprimis qui census emunt, viuere volunt de alieno sudore cum suo proprio otio, vnde terras nō colunt, neque exercent alias negotiationes Reip. vtiles. Deinde via præcluditur exercendi charitatem in multos, dum poscenti mutuum protinus qui pecunias habet, offerat, vt censum vendat,quem ipse, vel alius pecunias habēs emat. Præterea, qui census vendunt,depauperantur valdè grauando bona sua annuis reditibus quos soluunt. Vnde in censu conuenit, quod de vsura dixit Lucanus:*vsura vorax auidúmque in tēpore fœnus.*& quod dixit Bern.Syluest.(falsò enim hic liber tribuitur D.Ber.& inter eius opera ponitur) *lib. de cura rei familiaris*, ꝙ est vsura venenū patrimonij,ꝙ est vsura legalis, latro prædicēs ꝙ intēdit.Et ꝙ Chrys.hom.5.in Num.3.

Matth. in fine: Nihil huius seculi vsura turpius, nihilque crudelius. & quod ait hom. 38. vsurarium esse veluti homicidam. & multa quæ Plutarc. lib. de fœnore. & Antioch. hom. 12. & alij Patres citati *dub.* 2. *de vsur.* dixerunt. Vide Sarmi. 7. *se-lect. cap.* 2. *in fin. & cap.* 14. *n.* 4.

Tertio, talis contractus videtur iniustus, quia in eo non seruatur æqualitas inter datum, & acceptum: dantur enim 14. verbi gratiâ, pro vno quotannis soluendo, si census sit redimibilis, 30 autem si sit irredimibilis, & in censu redimibili habetur sors, & aliquid amplius: in irredimibili autem 30. & adhuc supersunt multæ pensiones soluendæ. Ergo amplius recipitur, quàm datur, ac proinde emptor iniustitiam committit. Si dicas pro pretio illo non accipi pensiones ipsas, sed ius ad illas, & ideo inter datum, & acceptum æqualitatem seruari. Contrà, quia ius certum, & facile ad pensiones recipiendas non minùs valet, quàm ipsæ. Ergo sicut esset iniustum pro pretio illo ipsas pensiones accipere; ita etiam ius ad illas.

Qvarto, si contractus isti iusti essent, seruaretúrque æqualitas inter pretium, & mercem, deberet esse excessus pretij temporalis ad pretium census perpetui, qui secundùm duratione͂ est inter perpetuum, & temporale, & quæ est aggregati pensionum soluendarum in vno censu ad aggregatum pensionum soluendarum in alio. Ergo sicut census perpetuus in duratione excedit infinitè temporale͂, & aggregatum pensionum census temporalis perpetui infinitè excedit aggregatum pensionum census temporalis, ita pretium census perpetui deberet infinitè excedere pretium census temporalis, quod tamen non ita contingit. ergo,

Confirmatvr primò, quia quicquid licitè emitur numerata pecunia, licitè emitur pecunia credita: sed non est licitum emere hos census pecunia credita, vt patet ex Bulla Pij V. de censibus. ergo neque pecunia numerata. Confirmatur secu͂dò: quando aliquid potest licitè emi pro aliqua quantitate pecuniæ, licitè etiam potest commutari pro aliqua possessione eiusdem valoris: nam & possessio dotalis dum datur æstimata pretio, emptitia esse videtur. *l. si inter. C. de iure dotium.* & quasi pecunia est quod datur in pecunia æstimatum. Consequens est contra dictam Bullam Pij V. vbi prohibetur emi censum pecunia credita. ergo.

Qvinto, si mutuet Petrus Ioanni 100. aureos ea lege, vt interim dum eos no͂ soluit, det fructus aliquos, vel certam pecuniæ summa͂ non co͂putandam in sortem, vsuram committit. Simile autem accidit in emptione census redimibilis: in eo enim Petrus dat 100. Ioanni, pro quibus totidem recipit, quando census redimitur, & interim recipit pensiones non computandas in sortem. ergo etiam iste contractus est vsurarius.

Nihilominvs tenendum est, censum realem perpetuum, siue redimibilem, siue irrredimibilem licitum esse seruatis conditionibus postea ponendis. Molin. *disp.* 385. Medin. *quæst.* 1. 2. *& vlt. de censibus* seu *quæst.* 12. *de vsuris.* Conrrad. *de contract. quæst.* 37. 75. 79. & 82. Sot. 6. *iustitia. quæst.* 5. *art.* 1. & 3. Couarr. 3. *Variar. cap.* 7. *num.* 2. Gab. 4. *dist.* 15. *Num.* 3.

15. *quæst.* 12. Maior *quæst.* 43. *&* 44. Panormit. *in suis quæstionib. quæst.* 5. *& cap. in ciuitate. de vsuris.* vbi Host. Ancharr. Cardinal. Annan. Bero. & alij. Nauar. *Comm. de vsuris. not.* 22. *à n* 69. Læsius *lib.* 2. *cap.* 22. *dub.* 5. Petrus Gregorius *lib.* 1. *de vsuris. cap.* 3. *n.* 15. Gaspar Rodericus *de annuis reditibus. lib.* 1. *quæst.* 4. citans multos. Rebellus *de oblig. p.* 2. *lib.* 10. *quæst.* 2. Cenedus *p.* 3. *collectan.* 24. *n.* 1. Cassan. *catalog. gloriæ mundi. p.* 12. *consid.* 99. Medin. 1. *Summæ. c.* 14. §. 16. Alciatus *lib.* 12. *parergon. cap.* 6. Rebuf. *tom.* 2. *tit. de constitut. redit.* glos. 1. *ex n.* 1. Brunorus à Sole *quæst.* 2. 3. *&* 4. *legali.* Spin. *in speculo testam. in glos.* Rub. 13. *p. n.* 36. Matien. *lib.* 5. *noua collection. l.* 1. glos. 1. *n.* 3. Tiraquel. *de retractu linag.* §. 1. glos. 6. *ex n.* 15. *volu.* 1. *commun. opinion. pag.* 13. *verb. annui reditus.* Ioann. Garsia *de expensis & melior. cap.* 9. *ex n.* 37. Redoan. *de rebus Eccles. non alien. ex pag.* 107. Bursatius *consil.* 214. Salazar *de vsu & consuetud. c* 11. Ludo. Veia *casu* 25. Caualcan. 2. *p. decis.* 2. Petrus Ledes. 2. *p. Sum. cap.* 24. *con.* 3. Vinsfeld. *de vsuris. ad cap. in ciuitate. quæst.* 12. Aluarus Valascus *de iure emphyt. quæst.* 32. *n.* 8. *&* 9. Castillo, Palacios Rub. & Anton. Gomez *l.* 68. *Tauri. n.* 2. Grego. Lopes *l.* 28. *tit.* 8. *part.* 5. *verb. à censo.* Baptista Contra. *in Summa. quæst.* 339. Syluest. *vsura.* 2. *quæst.* 12. Aragon & Bannez *quæst.* 78. *in fine.* Salon *disp. de censibus. art.* 3. *controuers.* 2. *& art.* 4. *controuers.* 1. Val. *disp.* 5. *quæst.* 22. *puncto* 5. Palacios 4. *de contract. cap.* 6. Toletus *lib.* 5. *Summæ. cap.* 44. Mer. *de contractib. lib.* 4. Felician. 1. *de censibus. cap.* 7. dicens, rem esse adeò certam, vt temerarium sit eam negare. Sa *verb. census. n.* 1. *&* 2. Vega *casu* 10. Petrus Gregor. *quæst.* 3. *de censibus.* Emanuel *tract. de censib.* Lopez 1. *Instruct. negotiant. cap.* 56. Garsia 2. *p. de contractib. cap.* 2. 3. *&* 4. Philiarc. *lib.* 5. *cap.* 17. Corona 2. *p. cap.* 8. §. *pen. n.* 237. Angles *quæst. de censibus. art.* 2. *&* 4. Antonin. 2. *p. tit.* 1. *cap.* 8. Ang. *vsura.* 1. *n.* 44. & alij referendi.

Num. 4. Molina probat hanc sententiam, supponendo in eo contractu interuenire emptionem, & venditionem, cùm in eo vera mors reperiatur, nempe ius quod pro pretio venditor census tribui, atque obligatio quam in suis rebus suscipit ad annuam pensionem, quod ius, vel obligatio est immediatum obiectum emptionis, & venditionis, & non ipsæ pensiones, quanuis ipsæ pensiones esse possét immediatum obiectum emptionis, si census esset fructuarius, licèt nondum existeret: nam quod est in spe, vt fructus vineæ, & pisces qui ex iactu retis sperantur, partus futurus, & alia eiusmodi, vendi possunt. Deinde licitā esse emptionē census perpetui realis fructuarij pretio aliquo finito, & limitato, probat Mol. quia licitū est cōstituere censū realem alio titulo, vt aduersarij fatentur, nempe donationem, qua quis in agro suo puellæ, vt nubat, vel alteri concedat annuos reditus, aut data lege iusta, vt ex vno quoque agro tantùm soluatur in tributum, vel pro expensis faciendis in aquæductu, vnde agri illi rigentur. Ergo etiam erit licitum constituere censum titulo emptionis, quippe cùm ij census eodem pretio æstimabiles sint, idémque valeant quocumque titulo constituti sint.

Sed hæc ratio non vrget, quia quando census perpetuus constituitur

tur alio titulo quàm emptionis, nulla apparet ratio iniustitiæ, secus quando titulo emptionis, quia per 100. emitur ius ad infinitas pensiones, quod longè maioris valoris videtur. Vnde meliùs arguitur secũdò à simili: quia licitum est pretio finito emere perpetuam seruitutem, quæ de nouo in prædio aliquo constituatur, vt itineris per alienũ agrũ, stillicidij, altiùs non tollendi, & similium, quæ sunt iura realia cum obligatione in prædiis, in quibus cõceduntur. Item, vt habetur *l. necessaria. §. vlt. ff. de periculo, & commodo rei venditæ*, licitũ est pretio finito emere vsumfructum agri alicuius qui de nouo concedatur: is autem vsusfructus non est aliud quàm ius percipiendi fructus illius agri manente in alio proprietate. Ergo licita similiter est emptio census realis perpetui qui de nouo constituatur: quippe cùm nihil aliud sit, quàm ius accipiendi ex agro in quo constituitur certam pensionem fructuum. Cõsequentia patet, quoniam huiusmodi census non est aliud quàm pars quædam maioris iuris quam proprietarius in eo agro habebat, sicut etiam vsusfructus, & aliæ seruitutes non sunt aliæ quàm partes quædam iuris quod proprietarius habebat, quas à se abdicat, & in alium transfert, nõ secundùm identitatem numericam, sed specificam, pereunte iure quod proprietarius habebat.

Tertio probatur, quia licitum est pretio finito emere prædium aliquod, quoniam ad plenum dominiũ, & integrum ius in illo prædio, etiãsi fructus ex prædio percipiẽdi in perpetuũ pertineant ad emptorẽ, quoniam valor eorum, vt sunt in potẽtia prædij non efficit ipsum valoris infiniti; sed emptio census realis perpetui in aliquo prædio, nõ est aliud quàm emptio partis iuris ad fructus quod habebat proprietarius. Ergo iustè fit pretio finito minori, quàm emeretur idem prædium pleno iure. Sed negari posset consequentia, quia emens prædium, vt infinito tẽpore fructus colligat, deberet infinitas expensas, & labores ponere. Vnde non est iniustum pretio finito rẽ emere infinitos fructus allaturam; emens autem censum perpetuũ nõ est positurus infinitos labores, aut expẽsas. ergo nõ videtur licitè emere pretio finito ius ad infinitas pensiones.

Qvarto probat Mol. & alij ex *Extrauag. communi* 1. & 2. Martini V. & Calixti III. & ex Bulla Nicolai V. quam ponit Petrus Gregor. s̃. & ex alia Bulla Pij V. de censibus, quæ cõmuniter circunfertur, & alia Greg. XIII. cuius meminit Felicanus 1. *de censibus. c. 1. & 7.* in quibus definitur emptionem census realis perpetui redimibilis licitam esse cũ quibusdam conditionibus quas ponũt. De irredimibili verò licèt non agant Pontifices, quia de illo non sunt interrogati, tamen de illo idem dicerent, quia de illo semper fuit minor dubitatio, cùm minorem habeat vsuræ speciem.

Sed hoc argumentum non vrget, quia, vt refert Conr. *de contract. q.* 82. quidam Iurisperitus Viennensis *titulo de censib.* approbans emptionem cẽsus perpetui redimibilis, reprobauit emptionem census perpetui irredimibilis: nam per eam magis grauatur venditor, quàm per emptionem census redimibilis, imò quàm per vsu

vsuras,quia ab onere census redimibilis,vel vsurarũ potest se ipsũ reddito capitali liberare:non autem ab onere census perpetui irredimibilis.

QVINTO probatur, quia *l. vlt. C. de rerum permut.* approbatur contractus quo quis bona sua concedit alicui cũ pacto, vt accipiens teneatur singulis mensibus, aut annis ei soluere certũ quid; vbi licèt sermo sit de censu reseruatiuo, vt in *c. conquestus.de religios. domib.* tamen ex eo argumentari licet ad censũ consignatiuũ,de quo nũc agimus, tũ quia pro domo,pro fũdo,vel alia re valoris finiti licitè exigitur census reseruatiuus perpetuus. Ergo similiter pro pretio finito licitè emi potest census cõsignatiuus perpetuus. Tũ quia cẽsus reseruatiuus,postquã est cõstitutus,potest emi finito pretio:ergo, & consignatiuus,quia eiusdem valoris est; quod etiã probãt Mol. & alij ex *authem.si qui obligata.§.qui autem. vers. licebit.* vbi tutoribus, & curatoribus præcipitur,vt de pecunia minorũ illos emãt annuos reditus,in quo præcepto approbari videtur emptio cẽsus:nulla verò magis licita apparet, quàm ea de qua loquimur; ergo de ea videtur intelligendus textus,præsertim cùm ea sit magis vtilis ijs minoribus; quam aliam Cæsarum Nouellam referunt Franc sc.Octau. & Couar.Feliciã.*illo c. 7.* Mol.& alij, quæ in communibus codicibus non habetur,in qua emptio eiusmodi cẽsuũ magis approbatur. Tolet. etiam probat ex *Institut.lib. 2. tit. de vsufruct.* vbi habetur, posse aliquem legare alteri vsũ, vel vsumfructum rei; id quod etiam facere aliis stipulationibus,& pactionibus potest: ergo licitum erit emere, & vendere censum vsufructuarium.Sed negari posset consequentia loquendo de emptione finito pretio,quia ibidem dicitur, *variis modis extinguitur,& finitur vsusfructus;alioqui proprietas esset inutilis.* Vnde videtur res temporalis, ac proinde, quæ iustè emi possit finito pretio; census autem de quo loquimur, est perpetuus, ideo videtur iustè emi non posse finito pretio.

SEXTO probatur, quia aduersarij fatentur censum perpetuum iam constitutum licitè emi finito pretio. Ergo idem dicendum est de censu qui per ipsam emptionem,& venditionem constituitur, cùm eundem habeat valorem.

OMISSIS autem his argumentis quæ sunt ad homines, vel à similibus, ratio à priori est, quia sicut venditor census realis perpetui obligatur ad infinitas pensiones, vel absolutè, si census irredimibilis sit, vel sub conditione, quòd venditor noliteum redimere, si census redimibilis sit; ita emptor infinitam quandam suscipit incommoditatẽ, quia infinito tẽpore periculũ habebit amittendi censum pereũte re in qua est constitutus,& nũquam poterit,licèt maximè indigeat, vt in tanto tẽpore necesse erit indigere,integram sortem exigere,sed per magna interualla, & paulatim recipiet pẽsiones; ita pecuniæ emolumẽtis in infinitũ se priuat, singulisque annis in perpetuũ laborem, & curam habebit in recuperãdis pẽsionibus,imò & periculũ maximũ suscipit,quia in tanto tẽpore non possũt, moraliter loquẽdo,deesse pericula, labores, & molestiæ in pẽsionibus exigẽdis. Ergo per finitũ pretiũ cũ iis incõmodis infinitis sufficienter cõpensatur ius, Num.5.

quod emptor accipit ad infinitas pensiones.

ADDE ex Mol. *disp. citata ad* 5. homines non adeò de successoribus curare, præsertim si valdè distantes sint, sicut de seipsis, & rem præsenté magis æstimari, quàm quæ post longissima tempora habenda est; tũ, quia hæc plurimis subiacet periculis; tũ, quia ea proximè frui, ac negotiari non possunt; tum denique aliis de causis: ideo ius ad pensiones in infinitum recuperandas paulo plus valere, quàm ad pensiones 100. annorum, verbi gratiâ. Cùm ergo ius ad has iustè emi possit finito pretio idẽ erit dicendum de iure ad infinitas pensiones, præsertim si ematur cum pacto retrouendendi, vt in censu redimibili; nam hoc pactum valdè minuit pretium. Hæc ratio non minùs in pecuniario cẽsu, quàm in fructuario procedit. Ergo etiã pecuniarius licitus est, vt docẽt etiam omnes auctores citati, & citandi pro secunda opinione.

CONFIRMATVR primò, quia postquam census fructuarius licitè est emptus, & collocatus in aliquo prædio, licitus est cõtractus permutationis, quòd debitor illius census velit potiùs se adstringere ad soluẽdum valorem eius in pecunia, aut in aliquibus aliis fructibus, quorũ prędium ferax non sit, & qui plus minúsue sperentur quotannis eundem valorem habituri. Ergo licitus fuit à principio contractus, quo census in eodem prædio emeretur in pecunia, aut in fructibus, quorũ prædium nõ esset ferax. Consequentia perspicua est, quoniam ex formali, vel potiùs virtuali coniunctione illorũ cõtractuũ facta à principio nullũ sequitur absurdum. Antecedens eorũ est manifestũ, quoniam commutatio æquiualẽtis pro æquiualẽti ex se est licita, quãdo res tales non sunt, quæ sint prohibitæ commutari.

CONFIRMATVR secundò, quia æqualis est valor census fructuarij, & census pecuniarij, quando pensiones sunt æquales in valore: eodémque modo subiacent periculo solutionis. Ergo sicut iusta est emptio cẽsus fructuarij in prædio aliquo pro aliquo pretio, ita iusta erit emptio æqualis pensionis pecuniæ quoad valorem in eodem prædio, pro eodẽ pretio. Consequentia est notissima, & similiter antecedens, quia valor census attenditur penes valoré pẽsionis posita æqualitate in periculo, & aliis.

CONFIRMATVR tertiò apertissimè (inquit Mol.) adeò vt locus dubitationi non relinquatur, quia cẽsus qui in Extrauag. Martini V. & Calixti III. approbãtur pecuniarij erãt, vt legenti constabit: multíque eorũ constituti erant super domos, vt ex eisdem liquet: in domo autẽ nõ alius census constitui potest, quàm pecuniarius, vel in fructibus, quorũ domus non sit ferax. ergo.

QVARTO, quia pecuniaria pensio certa esset inuariabilis quoad valorẽ, ac proinde aptior, vt iuxta illam valor, ac pretium census meliùs cõstituatur absque iniustitia, & deceptionis periculo. Pensiones verò in fructibus incõstantes admodùm sũt quoad valorẽ, cùm tritici mensura vno anno valeat 10. alio, 20. & ita de aliis fructibus: atque adeò pensio in fructibus ineptior est, vt iuxta illam pretiũ census cõstituatur, id quod in causa fuit, vt in hoc Regno *l. 4. tit.* 15.

lib.

lib.5.noua collect. prohiberētur omnes census fructuarij, cum pacto de retrouendēdo, solique pecuniarij permitterentur: ergo hic liciti sunt.

CONFIRMATVR quintò, quia vt aduersarij fatētur, si pecuniarius cēsus licitè à principio constitutus fuit in aliquo prædio titulò donationis, aut aliquo alio, potest postea licitè emi pro pecunia finita. ergo pari ratione potuit sic emi à principio. Et ita præter citatos pro secunda opinione tenent Ancharr. *reg. peccati venia. de regul. iuris in 6.* Sarabia *Instruct. mercator. c.* 15. Roman. *conf.* 302. Paris. 75. *n.* 27. *vol.* 4. Tiraquel. 1. *de retract.* §. 1. glos. Ricard. Villagut. *in speculo Principum, Rubr.* 41. Octauian. *decis. Pedemont.* 95. *n.* 5. 6. Matien. *l.* 1. *tit.* 15. *lib.* 5. *noua collect.* glos. 1. Med. 2. *um. c.* 14. §. 26. Rauer. *c. in ciuitate. de vsuris.* & communiter alij Theologi, & Canonistæ.

IDQVE suadet communis vsus hominum. Vnde malè Henrric. *quodlib.* 8. *q.* 24. *& quodlib.* 2. *q.* 15. ait, iis cēsibus nullū contradicere, quia in iudiciū non deducuntur, & mala per patientiam non tolerantur, & Theologos, ac Religiosos huiusmodi cēsus approbantes non esse in hac parte sapientes. Malè etiam quidā, quorū suppresso nomine meminit Molin. §. inter quos est Sarmient. 7. *Select. c.* 1. *a n.* 1. damnant census pecuniarios tanquam manifestè vsurarios, quia putāt ius ad pecuniam non posse esse materiam emptionis, & venditionis. Quinimò pecunia absens, & periculis exposita emi potest præsenti, vt ait Læsius *lib.* 2. *c.* 22. *dub.* 3. & latiùs *c.* 23. *dub.* 4. Malè etiam Sarmi. ibi ait, licèt cōstituto censu fructuario fructus possent reduci ad pecuniam, non tamen posse à principio reduci, cuius oppositū meritò docet Mol. *illa disp.* 385. Garsia *illo c.* 3. Sot. §. Lopez 1. *Instruct. negotian. c.* 57. aliique communiter.

AD primū argumentū communis responsio est, ob id in emptione census perpetui vsuram non interuenire, quia in ea non interuenit mutuū; sed alius contractus: in explicando autem quis sit iste contractus varij sunt modi dicendi. *Num.* 6.

PRIMVS est Albornoz 3. *de contract. tit.* 2. dicentis in censu perpetuo emphyteusim contineri, excogitauit enim in eius constitutione hunc progressū, & ordinem contractuum implicitè inueniri, vt Ioannes cōferens Petro mille aureos super domū, aut fundū, qui cēsui supponitur, emat re ipsa à Petro domū, vel fūdū sine pacto de retrouendendo, quādo census est irredimibilis: cū pacto autem de retrouendendo, quando census est redimibilis, in vtroque autē censu emptio, & venditio fiat cū pacto celebrandi statim contractū emphyteusis pro eodem pretio, præter quæ duo pacta scilicet retrouendēdi, & celebrandi contractū emphyteusis pro eodem pretio, rés quæ absolute valet mille, iustè emitur, verbi gratiâ, pro centum.

Ex quibus infert primò iniquum esse, vt in censu postuletur fideiussor, quia in emphyteusi inique postulatur.

SECVNDO, censū in persona, aut in re mobili constitui non posse, quia emphyteusis in his constitui nequit.

TERTIO, emptorē cēsus habere dominiū proprietatis rei subiectæ cēsui, vēditorē autē solū habere dominiū vtile talis rei, vt in emphyteusi.

QVARTO, docet cẽsus hoc modo cõstitutos nõ esse malos, nec tamẽ bonos, & sibi non constans ait esse malos, & Reipub. nociuos, eo quòd eorum occasione pauperes spoliantur, cessãtque homines ab exercẽdis honestis negotiis, & artib' Reip. vtilissimis. Vnde infert omnia oracula sacra, & Doctores testamẽti, & iura quę dãnant vsurã, hos etiã census dãnare. Ad extrauag. autẽ Martini V. & Calixti III. quæ eos approbare vidẽtur, respõdet primò, non habere vim legis, quia non continentur in decreto, aut decretalibus. Secũdò, loqui de cẽsibus fructuariis, nõ de pecuniariis. Tertiò, has extraua. peiores esse legibus Romanorũ cõcedẽtibus vsuras, cùm illæ leges solũ approbarint triẽtalem, & semissem vsuram: centesimam verò reprobarint, quam tamen extrauagãtes istæ approbare vidẽtur, Hunc modũ dicendi, quantùm ad id quod ait in censu emphyteusim contineri, ingeniosũ, subtilẽ, & probabilem putant Garsia *2. p. de contract. c. 3.* Lopez *2. Instruct. negotiant. c. 66.* licèt simpliciter aliud doceãt. Pala. autem *4. de contract. cap. 6.* Salone, & aliis impugnatoribus omissis.

SIC Albornoziũ reiiciendũ puto. Primò, quia qui censũ emit, nõ intẽdit emere rem subiectã censui, neque venditor illã vendit, neque intendit contractũ emphyteusis inire, sed solùm emere, & vendere pensiones, vel ius, aut obligationem ad illas. ergo non est cõtractus emphyteusis: actus enim agentium non operãtur vltra eorum intentionẽ. *l. non omnis, ff. si certum petatur.* & alioqui censuarius non posset sine facultate censualistæ vendere, vel alienare rẽ subiectam censui, & vt facultatem illam obtineret, deberet laudemium soluere, caderétque in commissũ si per trienniũ (vel apud nos per quadriẽniũ) annuã pensionẽ non solueret, vt in emphyteusi accidit, quæ omnia aliena esse à cẽsu nemo ignorat. Vnde etiam rectè Nauar. *Cõm. de vsuris. n. 65.* meritò reprehendit Mirãdam *in summ. Cõciliorum*, eo quòd referens extrauagantem illã Martini V. & Calixti III. dixerit primam conditionẽ iusti census iuxta illas extrauagantes esse, vt vẽdens censum vendat prædiũ super quo imponitur, & Sarmient. *7. Select. cap. 1. n. 24.* dãnat eos qui census istos sic iustificãt, vt in eis ematur prædium, & postea vendatur, retentis fructibus, quoniã non est talis intentio contrahentiũ, & iã census iste nõ esset consignatiuus, sed reseruatiu'. Vnde tabelliones, & alij cùm instrumẽta census fiũt, non dicũt emi, aut vendi res subiectas censui, neque emphyteusim constitui, sed emi census, reditus, aut pensiones, &c.

SECVNDO, quia irreuerẽter, & temerariè loquitur Albornozius de illis extraua. quod enim ait nõ habere vim legis, quia nõ continẽtur in decreto, aut decretalibus, ridiculũ est: nã Clemẽtina, & aliæ extrauagantes etiã quæ nõ habẽtur in corpore iuris vim legis habent, & extra iudiciũ, & in iudicio admittũtur. Neque obstat quòd istæ extrauagantes ad priuata quædã Regna dirigãtur, tũ quia pleræque aliæ decretales priuatis Ecclesiis, vel Episcopis missæ, & corpori iuris insertæ ad ius cõmune pertinent. Tum quia ius quod declarant idẽ est apud omnes: neque verò dicẽdum est errasse hos Pontifices hac in parte; nã in rebus fidei, & morũ errare nõ possũt, si definiãt vt Pontifices,

quo

quo pacto definiſſe videntur, & licèt definirent vt priuati Doctores, magnæ auctoritatis eſſent illæ extrauagãtes, q̃ ex doctiſſimorũ cõſilio factæ sũt. Dicere autẽ ſolùm loqui de cẽſu fructuario, falſiſſimũ eſt, vt ſuperiùs oſtẽdi, quãuis autẽ de ſolo illo loquerẽtur, tamẽ propter rationis paritatem ad pecuniariũ eſſent extẽdendæ.

SVPPOSITA ergo falſitate illius modi dicẽdi Albornozij, & quòd res ſubiecta cẽſui nõ ematur, alij dicunt emi pẽſiones fructuũ rei ſubiectæ cẽſui, & deinde in pecuniã cõmutari, hóſque duos cõtractus in cẽſu pecuniario implicitè contineri; pro qua opinione multos refert Salõ ſ. quorũ nullus eã aſſerit. Sed eã docet Garſia 2.*p. de cõtra. n.* 3. in eãdẽq; inclinare videtur Lopez *illo c.* 56. licèt poſtea cõmunẽ opinionẽ referẽdã ſequatur.

HIC tamẽ modus dicẽdi facilè reiicitur, quia nõ eſt intẽtio cõtrahentiũ emere, aut vẽdere immediatè fructus, & deinde pro pecunia illos cõmutare, ſed immediatè agũt de dãda pecunia: in cõtractibus autẽ mẽs cõtrahẽtiũ attẽdẽda eſt, *l. inſulã. ff. de præſcriptis verbis. l. ſi cũ vno. ff. locati. & l. ſi olei. C. eodẽ tit.* quod etiã docet Couar. cum aliis 2. *Variar. c.* 4. *n.* 9. & quod opus eſt emere primùm fructus, & deinde cõmutare eos pro pecunia, cùm immediatè ius, actio, ſeu obligatio ad pẽſiones pecuniarias emi poſſit, ſicut emi poſsũt alia iura, actiones, & obligationes. Fateor tamẽ cũ emitur ius ad pẽſiones fructuarias fructus ipſos emi: idẽ .n. eſt emere illos, & emere ius ad illos, & è cõtrà. Et fortaſſe idem dici poteſt de pecuniaria pẽſione: licèt enim pecunia ſecũdũ ſe nõ ſit res venalis, tamẽ vt cẽſualis, eſt, venalis eſſe videtur. Vnde Mart. V. & Calixt. III. *in extrauag. citatis*, & cõmuniter alij multi dicũt emi ipſos redit⁹, aut pẽſiones, & tot aureos cẽſus, &c. q̃ tamẽ intelligi poſſunt de emptione pẽſionum, redituũ, vel aureorum, nõ in ſe, ſed in iure, & obligatione ad illos.

QVOD autẽ in his cõtractibus ius ipsũ, & obligatio ad pẽſiones ematur, certũ eſt, docétque Nauarrus *Com. de vſuris. n.* 77. Conr. *quæſt.* 75. *de contract.* Vega *verbo cenſus. caſu.* 1. Couar. 3. *Variar. c.* 7. *n.* 2. Sarmient. Corrad. Medin. Mol. Sot. Val. Sa, Bannez, Arag. Pala. Læſius, Petr. Greg. Gaſpar Roderic. Gabr. Garſia, Lopez, Tol. Angl. Sylu. & alij citati pro ſecunda opinione.

SI obiicias, quia ius illud eſt ens rationis: ergo eſt nullius valoris, ac proinde nõ poteſt eſſe obiectũ emptionis, & vẽditionis. Reſpõdet Mol. *illa diſp.* 385. *ad* 3. ius illud licèt ſit ens rationis, eſſe pretio æſtimabile, non ratione ſuæ entitatis, ſed ratione pẽſionis, ad quã eſt ius: rerũ enim valor nõ attẽditur penes entitates, ſed penes vtilitates, & cõmoditates. Cõſonat Medi. *quæſt.* 2. *de cenſib.* Val. *diſp.* 5. *q.* 22. *puncto* 1. dicẽs facultatẽ, ſeu ius percipiẽdi pẽſionẽ, licèt non ſit reale ens extraneũ, ſed tãtũ relatio quædã rationis; tamen moraliter loquendo magni æſtimari, & tãti quãti pecunia: id quod ſatis eſt vt poſſit, pecunia emi, & vẽdi; nã æqualitas iuſtitiæ nõ attẽditur ſecundùm res ipſas moraliter, ſed proximè ſecũdùm æſtimationem quam communiter homines habent de rebus. Sed hæc ſolutio non placet, quia ens rationis & fictum nullius momenti, aut vtilitatis eſt: ergo nec ratione vtilitatis, au commoditatis habet valorem moralem.

RESPONDETVR ergo: cùm dicimus emi ius, non loquimur de

iure sumpto pro relatione rationis, sed pro eius fundamento, quod est negatio vel denominatio extrinseca, scilicet venditorē ex vi verborū quæ protulit, & animo quem habuit, peccaturum contra iustitiam, si pensionem non reddat, vt cū Ocham docet Gab. 4. *d.* 15. *quæst.* 12. *art.* 1. *not.* 1. & hoc est magnæ æstimationis, & ratione illius inter bona immobilia computantur iura. Clem. 1. *de verb. signifi.* §. *cùmque annui redditus.* & §. 1. *de non alienand. reb. Eccles.* in Nouella.

Ex eo autem quòd in huiusmodi contractu pecunia præsenti ematur ius, colligit Salon *illo art.* 3. *contro.* 1. in eo nullam inueniri vsuram, quia ad vsuram requiritur mutuum formale, vel virtuale: hìc autem non est mutuum formale, cùm contractus sit emptio, neque virtuale, cùm non anticipetur pretium, neque expectetur solutio mercis, sed simul tradatur pretium, & comparetur ius, quod est res empta.

Sed hoc non placet, quia si quis per 100. de præsenti emat ius ad totidem, vel plura postea danda, licèt contractus formaliter sit emptio comparatione iuris, tamen formaliter etiam est mutuatio comparatione pecuniæ, in primo quidem euentu licita: in secundo autem vsuraria similiter; ergo qui dat 100. dum quotānis recipiat certam pēsionem, licèt formaliter emat ius, tamen formaliter videtur etiam mutuare pecuniā recepturus paulatim sortem, & aliquid amplius, quod videtur vsurarium.

Confirmatvr, quia emere ius ad 100. quotannis recipienda, & emere ill[...] [p]ro eodem reputatur, respectu autem illorum est anticipata solutio: ergo in censu eo interuenit mutuum virtuale; aliunde autem videtur propter tale mutuum recipi aliquid vltra sortem, ac proinde contractum esse vsurarium.

Respondetvr primò: transeat in eo cōtractu interuenire mutuum virtuale, imò & formale, sed non inde sequitur interuenire vsuram; quia quod recipitur vltra sortem, non recipitur ratione mutui, sed ratione obligationis amittendi sortem, si pereat res in qua census est cōstitutus, & ratione incommodorum, & periculorum, quæ ex mutuo illo sortis paulatim per tot, ac tanta interualla recipienda sequuntur per se loquendo, vt in septima ratione dicebamus.

Respondetvr secundò, in eo contractu non interuenire mutuum formale, neque virtuale, quia, vt patet ex *l. cùm quid. ff. si certum petatur.* mutuans potest pecuniam reuocare, & omne mutuum exposcit obligationem reddendi sortem, vel quando mutuās eam petierit, vel breui tempore definito, vel saltē nō post longa tantùm tempora, nec tantùm per magna, ac multa interualla: quod non reperitur in censu perpetuo, quia non potest emptor pretium reuocare. Hæc solutio magis est consentanea communi doctrinæ: nam Sot. Conrrad. Mol. Val. Salon, Arag. Bannez, Garsia, Tolet. Lopez, Emanuel, Mercado, Palacios, Vega, & alij communiter omnino negant in censu interuenire mutuum. Dices: illud ius non extat; ergò non potest vendi. Respondet Læsius primò: etsi nunc non extet, tamen paulo pòst extabit, sicut hæreditas futura, & iactus retis futurus vendi potest. Ita Med. *de vsuris. quæst.* 12. Secundò respondet Læsius,

Læsius, hoc ius tunc extare in vendente: hic enim ius habet percipiendi pensionem ex re sua, quanquam tunc non vocetur census; quod ius sicut alteri donare potest, ita & vendere. Per hæc patet ad primum principale.

Ad primam eius confirmationem respondetur, eum qui 90. aureis alium obligaret ad simul postea 100. soluendos, si non post multum tempus solutio facienda esset, vsurarium esse per se loquendo. Idémque esset si solutio per pensiones breui tempore facienda est, quia in eis euentibus incurrerentur per se incommoda, & pericula, quorum ratione aliquid vltra sortem per se exigi posset. Si tamen solutio tota, vel per pensiones post multum tempus facienda sit, emptor non erit vsurarius, quia per se loquendo non possunt in tanto tempore non incurrri incommoda, & pericula, quorum ratione aliquid vltra sortem exigatur; siue talis contractus appellandus sit mutui, siue non.

Ad secundam confirmationem respondetur, licèt emere ius ad 100. per pensiones soluenda sit veluti emere ipsa, tamen non est mutuare 90. pro 100. quòd sors non est breui recuperanda: & licèt esset mutuum, non esset vsura, quia vltra sortem nihil recipitur pro mutuo, sed pro incommodis & periculis per se coniunctis tali generi mutui.

Num. 7. Ad secundum argumentum respondetur, non solùm eiusmodi contractum non esse vsurarium, sed neque per se illicitum, aut prohibitum iure naturæ. Rationem reddit Mol. *disp.* 285. *in fine*, quia ea omnia incommoda quæ in argumento mala, ac absurda reputantur, non minùs, imò plus ex eo sequũtur, quòd prædia emi iusto pretio possint ab iis, qui pecunia indigent: qui enim pluribus abundant prædiis viuere æquè possunt in otio, sudore, ac labore aliorum ea illis locando; atque illi in otio viuunt, qui multos habent census emptos: ij etiam qui prædia vendunt faciliùs in paupertatem rediguntur, quàm qui census in prædiis vendunt, præsertim si redimibiles sint. Quare sicut ob hæc non sequitur emptionem prædiorum iusto pretio factam, illicitam esse, ita neque sequitur illicitam esse censuum emptionem.

Sed ratio non satisfacit, quia cùm in iis reperiantur incommoda sicut in vsuris, ita videntur iure naturæ prohibiti sicut vsuræ, quæ propter similia incommoda prohibitæ sunt iure naturæ, vt tractatu de vsuris dictum est. Vnde addendum est, in vsuris per similia incommoda non vitari maiora, secus in censibus, & in emptione prædiorum, in quibus si emptio quæ fit, non esset licita, descẽdẽdũ esset in pretio alioqui iusto propter ementis necessitatem, & ascendendum propter necessitatem vendentis, quod esset absurdum, quia cogerentur homines ex iustitia cum suo detrimento aliorum necessitatibus succurrere: non ascendere autem in pretio, neque descendere propter talem necessitatem, neque aliquid vltra sortem exigere propter necessitatem mutuò petentium æquissimum est, quia afflictis non est danda afflictio, neque est vllus iustus titulus ad id faciendum.

Ad tertium respondetur, in eo contractu seruari æqualitatem, quia infinitas

infinitas pensionũ cõpensationes infinita sequũtur incommoda, quibus per se loquendo subiacet qui census perpetuos emit, vt ostensum est.

Ad quartum respondetur, non esse seruandũ illum excessum in pretio, quia per infinita incommoda cõpensantur, sicut prædium quod infinitos fructus laturum est, quoniam infinita habet incommoda laborandi, & expendendi in cultu ipsius, iustè emitur finito tẽpore, neque oportet vt pretium eius infinitè excedat pretium vsusfructus finiti temporis.

Ad primam confirmationem Sot. *6.iustit.q.5.art.1.in fin.* contra Mirand. s̃.ait, quòd conditio illa, quòd pretium statim detur, non sit necessaria. Nauarr. autem *Com.de vsuris.n.*85.& 88. necessariam esse putat. Illum sequitur Lopez *illo c.*56.*ad* 4.& præter constitutionem Pij V. rationem reddit, tum quia non est præsumendũ de venditore quòd velit pretiũ credere, tũ quia præsumeretur vsura in foro exteriori, si emptor non statim pretiũ daret. ergo §.*plus autem. Instit. de actionib.* Sed hîc agimus in foro interno, quod non ducitur præsũptione, sed veritate. Et contingere potest vt vẽditor pretiũ credat seruata omnino eius æqualitate, & tũc neque erit vsura, neque fundamentũ præsumendi vsuram, & §. ille non est ad rem: vnde respondetur, si eiusmodi census emerentur per pecuniã creditam, saltem ad multũ tempus, nulla, vel pauca incommoda emptor incurreret, ideóque nihil esset ratione cuius summam illam vltra sortẽ exigeret, ideo emptio esset iniusta, secus si ad modicũ tempus pecunia crederetur: tũc enim emptio non esset iniusta ex natura rei: an verò iure positiuo, dicemus infrà examinãtes conditiones propositas à Pio V.

Ad secundam confirmationẽ respondetur, commutationem illam possessionis pro censu ex vi rei licitam esse, vt ait Lopez *illo c.*56.*ad* 5. Sed quia solet habere incommoda, eo quòd qui census vẽdunt nõ possunt per possessionem, sicut per pecuniam præsentem sibi prouidere, & quia in ea possunt multæ fraudes esse, & ne facilè census constituãtur prohibita est à Pio V. An verò quantùm ad hoc constitutio Pij V. seruãda nunc sit, dicemus agentes de conditionibus positis ab eodem Pio V.

Ad quintũ respondet Mol. *disp.* 385.*ad* 1. ex Conrrad. *de contract. q.* 83.*ad* 1.2.& 3. si in cõtractu illo Petrus sibi non reseruet facultatem repetẽdi illos 100. aureos, sed in Ioanne sit facultas illos reddendi, vt extinguatur ius exigendi pensionem, contractũ reuerà esse censualem, neque interuenire in eo mutuũ, esto à contrahentibus mutuũ appelletur, quia in contractibus potiùs attendendũ est ad id quod in re celebratur, quàm ad verba contrahentiũ, vt habetur *l.* 3. *C. plus valere quod agitur,* & per totũ titulũ. Quòd autem in eo contractu mutuũ non interueniat, probat Mol. quoniam mutuũ in sua ratione includit ius repetendi quod mutuò datur, aut in termino aliquo, aut quando mutuans voluerit. Præterea, quia sors non periit mutuanti quocũque alio pereũte. Contrariũ verò cernimus in illo contractu. Addit Mol. si autem in eo contractu Petrus sibi reseruet facultatẽ repetendi 100. illos aureos, pereũtéque prędio Ioannes non maneat liber tam à

cen

censu, quàm à restitutione 100. illorum aureorum, quos accepit, concedendũ est cõtractũ esse vsurariũ, Petrúmque cõputare debere in sortem. Hæc Molin. Sed dicendum est, etiam si in eo contractu dans pecuniã non teneatur pereunte prædio amittere sortem, & pensionem nondum solutas, nullam interuenire vsuram, vel quia ibi nullum interuenit mutuũ, vel quia ratione mutui nihil vltra sortem accipitur, vt statim docebimus, probãtes contra Mol. & alios in emptione census personalis (quæ cernitur in tali contractu) vsuram non interuenire. Quod verò dixit Mol. in priori alio contractu nõ interuenire mutuũ, probabile est, vt diximus, sed etiam probabile est oppositum, quod qui voluerit defendere, ad primam rationem Mol. respõdeat, non esse de natura mutui quòd sors reddenda sit in termino aliquo certo, vel quando mutuans voluerit, si intelligatur de redditione totius sortis simul; nam etiamsi per interualla reddenda sit, vt in eo cõtractu reddenda est, mutuũ erit. Ad secũdã verò, quòd sors non periit mutuanti quocũque alio pereũte, nisi aliud deducatur in pactum, vt deducitur in censu reali, vnde rectè in eo potest inueniri ratio mutui.

DVBIVM III.

An emptio cẽsus personalis licita sit?

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmans proponitur cum suis fundamentis.*

2 *Sententia affirmans censum personalem Ioan. de Salas.*

licitè emi posse minori pretio quàm sit latitudo pẽsionum, praefertur, & probatur n. 3.

4 *Ad argumẽta cõtraria respõdetur, vbi aliqua scitu digna tradũtur. n. 5. 6. 7.*

PRIMA sententia affirmat esse illicitã. Nauarr. *Comẽt. de vsuris. n.* 81. citãs Hostiẽsẽ, Innoc. Ioan. And. Ancharran. Butrium, Zabarellam, Panor. & Ananiam *c. in ciuit. de vsuris.* Eandẽ tenet Molina *tract. 2. de iusti. disp.* 387. Lop. *in Instructo. negoti. lib. 1. c.* 58. Aluarus Valascus *de iure emphyte. q.* 32. *à n.* 10. Lassarte *de decim. vendit. c.* 10. *à n.* 5. Grego. Lopez *l.* 28. *tit.* 8. *part.* 5. *in glossa magna.* Gutierrez 2. *quæstionum pract. q.* 177. *n.* 7. Cassan. *in catalogo glor. mundi. consid.* 98. & 99. Laur. de Rodulphis *c. cõsuluit. de vsur. p.* 2. *q.* 12. quem citat, nec refellit Anto. 2. *p. tit.* 1. *c.* 8. §. 10. idem tenet Alciatus *respon.* 3. *n.* 7. Didacus Perez 8. *ordinam. titu.* 2. *ad finem Rubricæ.* Ioan. Baptista Lupus *tract. de vsuris. commẽto* 2. §. 2. *n.* 63. Vega *in Sũma, & Epit. verb. cẽsus. casu* 10. Anton. Gomez iunior *tract. de censib. c.* 2. *n.* 7. Angel. *vsura.* 1. *quæst.* 44. & 78. Excipit autem nisi venditor cẽsus solitus sit operas suas locare: tunc enim super personam suam tanquam super rem fructiferam potest censum constituere quem alius licitè emat. Consonat Angles *quæst. de censibus. art.* 5. docens quando persona suo labore, & industria nihil lucratur, non posse licitè censum super ea constitutũ ab alio emi, secus quãdo persona suo labore, & industria lucratur, vt mercator, mercenarius, miles, artifex, aduocatus, procurator, & alij huiusmodi: nam si persona sit eo modo fructifera, perinde est super *Num. 1.*

ei censum constituere, ac constituere illum super alia re fructifera. Eãdem sententiam cum eadem limitatione docet Garsia 2. *p. de contract. c.4.* ait enim censum personalem vitalitium iustè emi posse, non verò alios census personales. Eandem sẽtentiã multi alij amplectuntur, quos postea referam.

Svadetvr primò, quia Martinus V. Calixtus III. & Pius V. in extrauag. de censibus solùm approbarunt census reales in rebus immobilibus fructiferis constitutos.

Secvndo, quia in censu personali pro vsu pecuniæ quã emptor tradit, aliquid vltra sortem accipit, ac proinde vsum pecuniæ vendit: vendere autem vsum pecuniæ est vsura iuxta D.Thom. *q. 78. art. 1.* & alios. ergo in tali censu vsura interuenit.

Confirmatvr, quia ibi non emitur domus, aut prædiũ aliquod, non fructus illius, non persona, quæ libera est: quid ergo aliud emitur nisi vsus pecuniæ? Ergo non potest fructificare per se, sed tantùm exposita negotiationi, & subiecta periculo exponentis; sed in censu personali non exponitur negotiationi cũ periculo exponentis, quia eius periculũ subiit censuarius, sicut periculũ rei mutuatæ subiit mutuatarius; ergo emptio talis census vsuraria est. Confirmatur, quia qui emit possessionẽ, vel alia ab eis qui illis carent, & illa quasi essent pro annuis pensionibus locat, vsurarius est, vt docet Angel. *vsura. 1. §.7.* Syluest. *vsura. 2. q. 6.* Maior 4. *dist. 15. q. 46.* & alij cõmuniter; & similiter vsurarius est qui emit ius ad tales possessiones, vel talia alia. Ergo pari ratione vsurarius est qui ab aliquo emit ius, & obligationẽ ad pẽsiones non imponẽdo cẽsum super re aliqua fructifera, sed super sola tantummodo persona.

Secvndo, præcipuè arguitur, quia ciuili lege cautũ est, vt persona libera in pignus dari non possit constituendo in ea ius reale, ita vt vẽdi ob debitũ possit, aut in seruitutẽ redigi, aut cogi ea de causa seruire, quin potiùs si quis liberã personã in pignus accepit, amittit debitũ, atque incidit in alias pœnas pecuniarias, & corporis, vt constat *l. ob æs alienum. & l. sequenti. C. de actionib. & obligation. & l. filios. C. quæ res.* &c. *& auth. nulli Iudicum. §. quia verò. col. 9. & c. 2. de pig.* ergo iniqua est emptio census personalis.

Tertio, de ratione emptionis est, vt periculũ rei emptæ perfecto contractu ad emptorem spectet; si autem census in persona constituatur, & non in aliquibus determinatis bonis, periculum census nunquã ad emptorem spectabit, quia semper persona ipsius cum eius hæredibus, obligata manebit ad census solutionem. Ergo iniqua est emptio personalis, vt pote cum emptionis natura pugnans.

Qvarto, quia in nulla Republica Christiana census personalis receptus vnquam fuit, & ponere censum super personam, est reuerti ad duritiem antiquam & Barbarorum.

Qvinto, quia si emptio talis cẽsus licita est, nemo mutuum dabit, sed petenti mutuum respondebit, vt vendat illi censum personalem, quẽ quilibet vendere potest, & hoc erit occasio magna debita contrahendi, quia innumeri constituent super se hos census non solùm ad res necessarias, sed etiam ad ludum, aliásque res inutiles. Quibus, & aliis rationibus

bus parui momenti quæ à Nauarro, Lop.& aliis proponuntur neglectis.

SEXTAM hanc sententiam suadet Mol. *disp.386.& 387.*quia emptione census personalis non aliud emitur quàm ius ad exigendum, & recipiēdum pensiones;ius autem illud non minùs valet si nullū timetur periculū,quàm ipsæ pensiones,vt ius ad recipiēdum hinc ad annū,vel ad duos, aut três,aut plures annos 50. solùm valet 50. Quare sicut census personalis recipiendi ad paucos aliquos annos certam aliquam pensionem non potest iustè emi minori pretio quàm sit latitudo omnium pēsionū; ita census personalis multorum annorum,vel perpetuus,siue redimibilis sit, siue irredimibilis, nunquam iustè emi poterit minori pretio quàm sit latitudo pensionum, nisi per accidens ratione periculorum quibus pensiones soluendæ subiacēt,vel ratione lucri cessantis, damni emergentis,& similiū, eo addito quòd is qui censum emit,non est potiturus illis in infinitum, aut post longissimum tempus,sed successores in bonis ipsius. Quare eiusm di cēsus quantùm est ex se, & ex pretio etiam cum hypothecis, quibus ad securitatem emi consueuit,ex natura rei est iniustus, atque vsurarius, eáque de causa nunquam antea definitus iustus à summis Pontificibus, imò meritò hodie à Pio V. in Bulla de censibus prohibitus: tales tamen interuenire possent circumstantiæ, vt propter illas,quantùm est ex natura rei,reddi posset licitus; si enim quis emere vellet possessiones, quæ in perpetuū ei parerent annuos reditus æquè securos,aut emere vellet censum realem perpetuum in magna ac secura possessione alterius, atque alius ab eo peteret vt potiùs in gratiā ipsius ab eo emeret censū personalē perpetuū,quantùm est ex natura rei,id posset fieri licitè ex capite lucri cessantis, quoniā tātūdem ipsi valerēt possessiones, aut census reales,quos emere volebat, & tā securè tantundē redderent,quātùm ex eo cēsu personali sperat.Itē tantū esse posset pretiū finitū pro censu personali perpetuo,vt habita ratione lucri cessātis,ex eo quòd æqualis quātitas longissimo tēpore non perueniat ad manus emētis,qua in decursu tēporis empturus erat prædia,aut negotiaturus, si eū censū non emisset, tantúmque extenuari potest valor pensionum, quæ ex eodē censu post longissimum tēpus sperātur, tū quòd illis nō potiatur emptor cēsus, sed successores remoti ipsius: tū etiā quòd tēpore lōgissimo multis subiaceant periculis,vt emptio cēsus perpetui personalis iusta esset pretio finito,attēta cōditione emētis cēsum, aliisque circumstantiis,quia tamen personales cēsus nō solēt ita iustificari,iure optimo eorum emptio prohibita, irritáque est facta à Pio V. vsurariúsque est pronunciatus is cōtractus,nō secus, quàm si pretiū mutuò daretur soluendum eo modo per partes. Hæc fusiùs Mol. s. qui suā sētentiam confirmat triplici ratione quæ ibi videri potest.

HANC sententiā tenet Eman. *tract. de censibus fund.*1.*& condit.*1. Azeuedo *lib.*5.*noua collectionis.tit.*13.*l.*1.*n.*7. Sarmiēto 7.*Select.p.*1.*n.*31.*& seqq.* Ioānes de Lignano *c.final.de vsur.* Carrāza seu Mirāda *in Summ.Conciliorū*,post Florentinū,vbi refert extrauag.Martini,& Calixti: ait enim ex natura rei

Zz 2 em

emptioné census personalis iniustã esse & vsurariã. Pro eadem sententia Caballin. seu Molinæus *tract. de vsuris.n.22.* & cũ eo Salon *controuer.5. de censib.* refert Bonau. *tract. de contract.* vbi de censibus; & Bernard. Senens. *de Euang. æterno. sermone* 41. *cap.* 2. & Aretin. *cons.*151. *Viso themate. colu.* 3. Eandem tenet Felicianus 1. *de censibus.c.*8.*n.* 3. & citat Pizarrum ad statutum Guadalupen. glos. *de su trabajo.* Albornoz 3.*de contract. tit.*2. Auendaneum *resp.* 12. Saraniam *in Instructione mercatorum.c.*15. Salazar *de vsuris & consuetud. c.*11. Videtur etiã hæc opinio Petri Greg. *illa quæst.*5.*n.*20.& cõmuné esse fatentur Couar. & Matienzo ĩ. Hanc etiam sententiam tenet Rebellus *de oblig.p.* 2. *lib.* 10.*q.*3. tribuens Panorm. *in suis quæstionib.q.*5. *col.vlt.* Ludouico Lopez *lib.* 1.*Instruct. negot.c.*54.*de censib.* & addit Rebellus, *licet contraria opinio sit aliquo modo probabilis, longè tamẽ probabilior est hac, imò omnino certa videtur.* Ex parte eandem tenet Philiar. *lib.*5.*c.*17. dicens census personales prohibitos fuisse per Piũ V. sed addit, *qui tamen antea tanquam non prohibiti, liciti habebantur.* vnde insinuat nõ esse illicitos iure naturæ, ac proinde nec modò vsurarios. Idẽ videtur sentire Medi. 2. *Sum.c.*14.§.26. vbi hãc conditioné, quòd census ponatur super bonis immobilibus, & alias nonnullas, ait non requiri ex natura rei, sed de iure positiuo. Sa etiã *verb. census.n.*11. ait, *vbi Bulla Pij V. recepta est negant quidam licere censum super persona constitui, & super communitate, & super bonis incertis, scilicet possessis, & possidendis. Alij concedunt licere, etiam vbi recepta est, si census sit perpetuus, quod ego non concesserim.* Hæc ille.

Num. 2. SECVNDA opinio, mihíque probabilior est, censum personalem licitè emi posse minori pretio, quàm sit latitudo pensionum (nam de æquali non dubium, vt ait Molin.) Ita docét Maior. 4. *dist.* 15. *q.* 34. item *q.* 44. in vltimis verbis. Gab. *q.*12.*art.*2.*concl.*1. Conr. *de contract.q.*74.75. *&* 79. *& q.* 73.*concl.*13. Ioan. Med. *q.*1.*de cẽsib.&* 2. seu *q.* 11.*de vsur.*§.*sed quæ vt.* Sot. 6.*inst. quæst.*5.*art.* 1.*conclus.*4. Salon *disput. de censib. art.*3.*controuers.*5. Bannez, & Aragon 2. 2.*post quæst.* 78.*tract. de censib.* Tolet. *lib.*5.*c.*46. Val. 2.2.*disp.*5.*q.*22. *puncto* 2. Couar. 3.*Variar.c.* 7.*n.*5.*&* 6. Palacios 4.*de contractib. cap.* 7. Tiber. Decian. *consil.* 3. *n.* 70. *volum.* 1. Andr. Gail. *lib.* 2. *obserua. practi. obserua.* 7. *n.* 13. Angl. *in floribus.*4. *q. de censib. art.*5. Felicia. *tom.* 1. *lib.*1.*de censib.c.* 8.*n.*4. *& sequentib. & tom.* 2.*lib.*1.*c.*4.*n.*1. eãdem tenet Matienzo *lib.*5. *noua collectio. tit.* 15.*l.*1. glos.1.*n.*5. Molinæus & Caballinus ŝ. Læsius *lib.*2.*c.*22.*dub.*4. Thomas Boninsignius *c.*4.*n.*7.*tract. de censibus.* Henrric. de Assia *tract. de contract. p.*12.*c.*2. Rebellus pro hac sententia citat Molinam *disp.* 387. sed reuerà, & expressè tenet priorem. Hãc verò tenet Antonius Gomez *l.* 68. *Tauri. n.* 2. Medina *in Summa. lib.*1.*c.*14.§.26. etiam existimat hos contractus esse licitos stando in solo iure naturæ; & Phil. vt retulim', idẽ tenet *lib.*5. *Sum. cap.* 17. nec aduersatur Sa in verbis citatis, licèt hi tres existimẽt hos cõtractus esse prohibitos in Bulla Pij V. Hanc etiã tenet Vinsfeld. *q.*10. *de vsuris.* super *cap. in ciuitate.* Henrricus Hoita *de contract. dub.*2. Graf. 2. *decisionum.c.*118.*n.*16.

IMO ex Doctoribus, qui à Nauarro & aliis pro cõtraria sẽtẽtia afferuntur, vt notat Mol. & Læsius, multi nõ negant licitũ esse censũ personalem

lem in sensu quo auctores proximè citati licitum esse affirmãt. Auctores quippe proxime citati nõ in eo sensu affirmãt licitũ esse emere censũ personalẽ, quasi emptor cẽsus cõparet ius in personã, ita vt deficiẽtibus bonis vnde persona soluat, possit eã redigere in seruitutem, aut eam cogere vt pro valore annuæ pensionis ad tempus seruiat: sed in eo sensu arbitrantur censum super personã cõstitui posse, quòd persona ꝓ pecunia quã accepit, possit se obligare ad annuas pẽsiones, quarũ collectio pretiũ excedat, eo modo quo qui rẽ creditò emit, manet obligatus ad pretij solutionem, & quo aliis cõtractibus assueuerũt homines se obligare ad aliquid, ratione cuius obligationis cõpetit creditori personalis actio, & nõ realis. Quia verò huiusmodi actiones, & obligationes tantũ sunt tam actiuè, quàm passiuè ad hæredes, eo ipso quòd hæreditatem adeũt, cõsequẽs est, vt personalis census ea ratione durare in perpetuum possit; si tamẽ extingueretur persona, quæ cẽsum debet, neq; relinqueret sufficiẽtia bona, eáq; de causa nullus vellet cũ tãto onere esse hæres illius, tũ eo ipso exspiraret cẽsus personalis, solũq; ei manerẽt obligata si quæ bona defũctus reliquit, sicut & ad reliqua eiusdẽ defũcti debita. Et sanè Panor. *illa q. 5. col. pen. ver. aut quærimus. & vers. sequẽt.* apertè affirmat cesũ personalẽ perpetuũ licitũ esse in sẽsu proximè explicato: & fortè alij quos Nau. Couar. & alij pro prima sẽtẽtia referũt, vt Mol. & post eum Læsius aduertit.

Num. 3. HÆC verò secũda sentẽtia probatur primò, quia homo capax est obligationis in sensu explicato, vt de se est notissimum, & sicut potest titulo donationis se eo modo ad censũ obligare promittẽdo annuã pensionẽ pro dote orphanæ mulieris, vel in subsidiũ hospitalis, &c. atque, sicut is, cui fit promissio, potest ius illud titulo donationis cõparatũ iusto pretio vẽdere, q sanè non erit infinitũ, neque æquale in q̃titate toti collectioni pẽsionũ; sed finitũ, & min⁹: ita is qui se obligauit, potuit à principio inducere in se obligationẽ illã ꝓ pretio finito, & minori, q̃ sit collectio omniũ pẽsionũ, & stultus esset qui pretium in quãtitate æquale toti collectioni pẽsionũ pro tali censu daret. Ergo cẽsus ille iustè emitur pretio minori in quãtitate, quã sit latitudo pẽsionum.

SECVNDO, quia cẽsus personalis licitè potest lege statui: lege enim Ecclesiast. decimæ personales persoluũtur, vt ex cõparatis artificio, negotiatione, militia, & aliis similibus, *c. decima. 16. q. 1. c. nõ est. & c. Apostolica. & c. pastoralis. de decimis.* quæ consuetudo ex parte perseuerat in aliquibus Ecclesiis. Imò famuli ex stipẽdio, quod pro suo seruitio quotãnis accipiunt, decimas in nõnullis diœcesibus soluũt: in lege etiam veteri personales decimæ solui videbantur, vt Deut. 12. innuitur. & 2. Esdræ 10. fideles constituerunt annuum reditum tertiæ partis sicli pro fabrica tẽpli, panibus propositionis, & sacrificiis, idque tãtùm super personas suas. Principes etiam seculares iusta de causa possunt personale tributũ quotannis soluẽdum inducere, quod erit personalis census. Atque hũc censũ aiunt Doctores Augustũ induxisse Lucæ 2. Hos autẽ cẽsus lege statutos nemo sanæ mẽtis emeret à dominis sũma nõ minori, quàm sit latitudo pensionum: ergo eadem possunt licitè emi

ab eo, qui pro pecunia velit super se illos constituere, vt sanè potest: nam quæ fieri possunt per statutum, possunt etiam fieri pacto ciuium, vt habet glossa *in Rubric. C. de decurionibus. lib.* 10.

Tertio probatur, quia constituere census super nuda persona sine vlla cautione præter solam fidem pauperis debitoris, magis est commodum venditori; & incommodum emptori, quàm super bonis generaliter, vel specialiter hypothecatis, & cum fideiussore. Ergo si hoc nullam vsuram, vel iniustitiam continet ex parte emptoris, multo minùs illud, quicquid enim alleuiat, vel minùs grauat debitorem, & deteriorem facit conditionem creditoris, eleuat, vel minuit suspicionem & rationem vsuræ: quod argumentum Molinæo, & Caballino visum est manifestissimum, ideo contrariam opinionem irrationabilem censuêre. Eodem argumento vtitur Salon. Dici tamen posset etiam cum hypotheca generali, & speciali dari posse censum personalem, nimirum quando non deducitur in pactum, vt pereunte re in qua census est constitutus, nulla sit obligatio reddendi pensionem, aut capitale, & talē censum illicitè emi minori pretio, quàm sit latitudo pensionum, secus si sit census realis propriè, ita vt pereunte re in qua est collocatus, nulla maneat obligatio soluendi pensiones aut capitale.

Sed contrà: nam si propter hoc periculum, quod subit emptor, potest recipere aliquid vltra sortem, cùm per se loquendo maius sit periculum in censu personali, nullam habente cautionem pignoratitiam, hypothecariam, aut fide iussoriam, multo meliùs poterit aliquid vltra sortem recipere.

Confirmatvr primò: nam census realis propriè dictus à personali eo solùm differt quòd in reali pereunte re, in qua est constitutus, extinguitur omnis obligatio censuarij: non verò in personali; aliquando autem, moraliter loquendo, perire non potest res, in qua census est constitutus, vt si sit ager, vel ingens sylua, &c. Ergo tūc ratione huius conditionis parum, vel nihil poterit vltra sortem accipi, sed ratione aliarum quæ inueniuntur, etiam in censu personali: ergo in eo etiam licebit aliquid vltra sortem accipere, nimirum propter magna pericula, & incommoda quibus subiacet, qui censum emit, iuxta dicta dubio præcedenti ratione septima.

Confirmatvr secundò: nam in censu reseruatiuo pro re valoris finiti dantur pensiones in infinitum, siue res pereat, siue non: ergo similiter per pretium finitum potest emi ius personale ad pensiones in infinitum recipiendas.

Confirmatvr tertiò: nam seruitutes reales in infinitum iustè emuntur pretio finito, quæ tamen possunt plus valere quàm personales: ergo etiam hæ iustè emi possunt pretio finito, ac proinde etiam census personalis perpetuus, qui potest non plus valere, quàm seruitus realis, aut personalis perpetua.

Confirmatvr quartò: quis enim dicat, ius personale perpetuum recipiendi ab aliqua communitate, vel ab aliqua priuata persona, & eius hæredibus quotannis vnum obolum æreum plus valere, quàm mille nummos aureos de præsenti?

ſenti? ergo tale ius iuſtè emitur mille aureis præſentibus,ſicut etiam iuſtè emeretur pretio aliquo finito obligatio', qua communitas aliqua in perpetuum ſe obligaret ad efficiendum aliquid quotannis pro alia communitate, aut perſona priuata, eiúſque hæredibus, vt ad laborandum in vineis,agris,itineribus, &c. mutuandum, vendendum, locandum,&c.

Confirmatvr quintò: nam Martinus V.& Calixtus III. *in 1. & 2. extrauag. communi de emptione, & venditione*, approbant cenſus perpetuos redimibiles,abſtrahendo à realibus, & perſonalibus; neque enim ponunt conditionem quòd pereunte re, in qua cenſus eſt conſtitutus,extinguatur omnis obligatio cenſuarij, ſed quòd adhuc venditor non teneatur reddere capitale: ergo emptio cenſus perſonalis perpetui licita eſt. Quo argumẽto vtuntur Sot.Couarr. Salon,& Felicianus. Retorſit autem Molina, quia non rectè ponderauit verba Pontificũ, & putauit PP. agere de contractu,in quo deficientibus poſſeſſionibus extingueretur omnis obligatio cenſuarij. Melius argumentum ſumitur à Vinsfeldio,&Salone ex Nicol. V. qui fuit poſterior Martino V.& prior Calixto III. & in ſua extrauag. de cenſibus pro Regno Siciliæ, ait poſſe obligari perſonas,earúmque proprietates,reditus, iura,iuriſdictiones,cenſus, & omnia ac ſingula mobilia,& immobilia.

Confirmatvr ſextò: nam ferè omnes cenſus, qui olim fuerunt,& nunc ſunt in vſu, videntur perſonales, & non reales propriè, & ſtrictè intelligendo,ſcilicet per reales eos, in quibus pereunte re extinguatur omnis obligatio cenſuarij: quanuis enim in illis detur hypotheca quaſi in pignus ad ſecuritatem ex *l. fundus quem. ff. de annuis legatis.* vbi Bart. & alij illud annotarunt,tamen niſi aliter illud expreſsè conuentum ſit, etamſi res pereat, manet obligatio ad penſiones, donec capitale reddatur,vt docent Matienzo ſ. *n. 6.* Sot. Mercad. Felician. Couaruu. & Salon ex *l. creditor qui nolit. ff. ſi certum petatur.* & ex *l. aduerſus. C. de actionib. & obligat.* licèt id cũ aliis reiiciat Mol. *diſp. 383.* quos dubio 33. inferiùs impugnabimus. Ergo emptio cenſus perſonalis perpetui licita eſt,non ſolùm ex natura rei, ſed etiam ſtando in iure poſitiuo, ſaltem ante Bullam Pij V. quid verò poſt illam dicendum ſit, poſtea explicabimus. Adde ſecundùm Saloné primò, Nicolaum V. in Bulla de cenſibus,quam refert Summa Coron. approbaſſe etiam cenſus perſonales, dum ait, ſe facultatem dare vendendi, & emendi cenſus redimibiles,dummodo annualis cenſus decimam capitalis partem non excedat, & obligandi perſonas, earúmque proprietate,&c.

Sed hoc argumentum leue eſt: nam etiam in cenſu reali obligantur perſonæ:vnde ex illis verbis non colligitur, cenſum perſonalem licitum eſſe, quanuis id aliqualiter colligi poſſit ex eo quòd ibi cenſus redimibilis abſtrahendo à reali, & perſonali approbatur. Idem ex eo probant Gabr. Arag.& Salon,quia lege naturæ & veteri Leuit. 25. Deut. 15. Exod. 21. quilibet poteſt ſe ipſum vendere, & in ſeruitutem tradere: ergo & aliquam penſionem ſuper ſe conſtituere.Item,quia opera mercenarij

narij sunt digna pretio, ideóque potest illa locare, seu vendere. *l. qui operas. & l. in operis. ff. locati.* ergo & obligare se ad dandū tertio partem valoris, seu pretij quod pro illis accipiet, & hanc obligationem vēdere, quod est vendere censum personalem. Sed hæc argumenta non vrgent, quia nō dubitamus an liceat vēdere, & emere censum personalem, sed an liceat illum emere minori summa; quàm sit tota collectio pensionum. Quod licitū esse confirmat Læsius primò, quia ius ad pēsiones in omni Repub. longè minùs valet quàm pensiones ipsæ, si essent præsentes, valerēt; ergo minori pretio emi potest. Secundò, quia census realis perpetuus licitè emitur minoris quàm sint pensiones speratæ: ergo etiam personalis: par enim est ratio. Tertiò, quia cōmuni hominum iudicio pluris æstimatur census realis super amplissimo agro, vel copiosis decimis fundatus, quàm census personalis cū hypotheca: ergo si ille minoris emi potest, etiam hic. Quartò, alias damnādi essent plerique census in Belgio, Germania, & Gallia. Nam plerique antequam certo modo realizentur coram magistratu (quod sæpe nō fit, aut non fit, nisi post lōgum tempus) sunt merè personales cum hypotheca generali omnium bonorum, & emuntur ad rationem 16. in singula: non est aut facilè damnādum, quod tot viri docti & Religiosi in tot prouinciis faciunt. Aduertunt autem Gab. Ioan. Med. Læsius, & alij, debere personam esse fructiferam, id est, posse lucrari sua opera, & industria, vel habere in re, vel spe aliqua bona; vnde soluere possit: alioqui ius ad pensiones nullius esset valoris, quod explico ad tertiam confirmationem septimi argumenti.

Ad primum argumentum respōdetur, Martinum V. & Calixtum III. approbasse census cum hypothecis abstrahendo à censibus realibus, & personalibus propriè dictis, vt superiùs vidimus: & licèt solos cēsus reales approbassent de quibus erant cōsulti, tamē non reprobasse personales, vt notat Molin. *disp.* 387. *in fin.* & Salon *illo art.* 3. *controuers.* 5. & Læsius 5. Pius autem V. non reprobauit cēsus personales iam constitutos, sed prohibuit in posterum constitui, & voluit, si constituantur, cēsendos esse vsurarios, id est, quoad pœnas: nā quoad substantiam, si antea non erāt vsurarij, neque postea vsurarij esse poterant. Hanc verò Bullam Pij V. saltem in Hispania vim non habere, nisi in quantum est declaratoria iuris naturalis, ac diuini, peculiari dubio cōstabit. Præterea licèt Vinsfel. & alij dicāt cēsus personales prohibitos esse à Pio V. alij tamen probabiliter tenent solùm dedisse formam constituendi census perpetuos redimibiles.

Ad secundum, negatur in censu personali pro vsu pecuniæ aliquid vltra sortem accipi, sed pro periculis, & incommodis, quibus per se loquendo emptor subiacet in tanto tempore, propter quod illud ius minoris æstimatur quàm pēsiones speratæ si essent præsentes.

Ad primam confirmationem respondetur, emi ius ad pēsiones, quod licèt secundùm se non minùs valeat quàm collectio omnium pēsionum; tamen minoris emitur propter pericula, & incommoda, quibus per se loquendo emptor subiicitur, & quāuis

uis interdum aliquis nõ subiiciatur, tamen Resp.& vsus fori in imponẽdo pretio ad ea respicit, quæ cõmuniter contingunt, vt ait Læsius *dub.* 4.*n.*31.

Ad secundam confirmationẽ respondetur, non sic cõtingere in cẽsu personali, quia in eo nihil vltra sortem accipitur pro vsu pecuniæ, nec pro mutuo, sed pro aliis, vt dictũ est.

Ad tertiam confirmationem respondetur, quanuis in cẽsu personali pecunia quæ datur venditori censu non exponatur negotiationi cũ periculo, quod in se suscipiat emptor; ita vt si pereat, velit sibi perire, tamen ipse subest periculo non recuperandi illam, nec pensiones, aliisque incõmodis, & propterea licitè potest aliquid accipere vltra sorté.

Ad quartam confirmationem respondetur, nullius esse momẽti: nam licèt vsura sit emere, & deinceps locare res nõ extantes, quia in rei veritate ibi interuenit mutuum cũ incremento ratione ipsius, tamẽ emere ius ad res non extantes, ita vt alter obligetur eas dare, nulla est vsura, vel iniustitia: idémque est de emptione iuris ad pensiones quas alter dare teneatur, etiamsi earum collectio capitale excedat.

Ad tertium respondent Salon, & Molin. locis proximè citatis, solùm probare ex dispositione iuris humani in illis iuribus; & in *l. Senatus.* §. *vltimo. ff. de legat.* 1. *& l.* 3. *tit.* 13. *p.* 5. non posse ita constitui censũ in persona libera, quasi emẽs censũ cõparet ius in illã, ita vt possit illã vẽdere, aut in seruitutẽ redigere pro solutione cẽsus, & quasi census sit realis eo modo collocatus in illa persona, quo in mancipio ius reale, & dominiũ cõparari potest; nõ verò probare in eo censu nõ posse esse censũ personalẽ, quòd persona eũ vẽdẽs maneat ad illũ obligata personali solùm obligatione, siue simul subiiciat hypothecę in securitatẽ eiusdem cẽsus alia sua bona, siue non. Addit Mol. in aliquibus euẽtibus posse hominẽ redigere se in seruitutẽ, & tũc secundùm glossas, & Doctores posse in persona cõstitui obligationẽ realẽ ad aliquid soluẽdũ. Sal. etiã putat ex mẽte quorũdã Iurisperitorũ hominẽ posse in perpetuũ suas operas officiales, seu artificiales locare, quia hoc non est redigere se in seruitutẽ, secus omnes suas operas in perpetuũ locare. Felicianus etiã 1. *de censib. c.* 8. *n.* 8. ait, hominem liberũ nexu pignoris teneri posse ex tex. celebri in *c. ex rescripto. de iureiuran.* nec cõtrariũ probari ex *c.* 2. *de pign.* quia solùm dicit, hominẽ liberũ nõ posse teneri pro debito, idque legibus improbatũ esse, quod ita accipiendũ est, vt nõ possit teneri tãquã seruus, aut intelligendũ est de persona alia à debitore, ex *l. qui filios. C. quæ res pignori obligari pos.* & ratio est, quia pignus debet esse de bonis debitoris, non de alienis. *l. rem alienam. ff. de pign. action.* Quòd verò in illo canone sermo sit de persona alia à debitore, cõstat ex integra decretali, quã ibi refert Felicianus ex Antonio Augustino in notis ad primã collectionẽ decretaliũ *lib.* 3. *tit.* 13. *c.* 2. Præterea in *d. l. ob æs alienum.* solùm dicitur; *seruire liberos creditoribus compelli iura nõ patiũtur.* Nullus ergo textus probat hominẽ liberũ nõ posse ius pignoris in se cõstituere, & licèt id daretur, nõ sequitur non posse censum super se constituere, quia hoc minoris seruitutis est: nã qui daretur pignori, teneretur manere sẽper apud creditorẽ, qui verò in se cẽsũ cõstituit, po-

test quocũque velit abire. Hæc Felicianus.

Ad quartum respondet Mol. periculum rei emptę nũquam pertinere ad emptorem, nisi quando res empta perit: censum autem personalem nunquam quoad obligationem vendentis perire, nisi vendens pereat, & omnia bona illius, quæ defuncti loco subiacẽt omnibus obligationibus personalib. defũcti, eáq; de causa nunquã censũ personalem perire emptori, nisi hæc omnia pereant.

Secundo respondet, quanuis id sit de natura emptionis, tanquam cõcomitans, seu consequens, ac consẽtaneũ naturæ illius, non tamẽ de essentia illius, aut proprietatem ab ea inseparabilem: quæ autem talia sũt, remitti posse pacto aliquo quin ea de causa contractus reddatur inualidus, præsertim, si ea de causa fiat iusta compensatio in pretio, neque positiuo iure irritus sit talis cõtractus.

Ad quintũ respondetur, in nulla Republ. Christiana receptum fuisse personalem censum cũ iure redigẽdi in seruitutem ipsum venditorem, si non habeat bona vnde soluat, secus secũdùm modum explicatum, in quo nulla barbaries, aut durities constituta est: vnde Aragon s̃. ait, passim constitui censũ personalẽ, vt quando super aliquẽ populũ constituitur, obligãdo singulas personas.

Ad sextum respondetur, per hũc censum non sequi, vt nemo det mutuũ: quia securius diuitibus est aliquid mutuare pauperibus, quàm cẽsum personalem ab eis emere, vnde pauperes occasione eius census non poterunt multa contrahere debita: & licèt contraherent, magis esset in damnum ementium census, quàm in damnum vendentium; quare non sequitur emptionem esse illicitam.

Ad septimum respondetur, licèt ius ad 50. simul, vel successiuè, nõ post multum tempus dãda, valeat 50. tamen si post multũ tẽpus danda sint, præsertim diuisa in multas partes, minùs valet propter pericula, & incommoda, quæ per se loquẽdo habet adiũcta: & ideo tale ius minoris emi potest, quàm sit cumulus omnium pensionum.

Ad primam confirmationem respondetur, in contractu reddẽdi sortem integram post longum tempus, & interim singulis annis aliquid aliud, nõ esse propriè mutuũ, sed cẽsum, & licèt cõcederetur esse mutuũ, non tamẽ vsuram; quia nihil recipitur vltra sortem ratione mutui, sed ob incommoda, & pericula, quæ tali mutuo per se annexa sunt. Num. 5.

Ad secundam confirmationem respondetur, concedendo illum contractũ esse licitum, & similiter vltra sortẽ accipere fructus pignoris moderatos, quãdo debitum post 30. annos soluendum est.

Ad tertiam confirmationem respondetur, emptionem cẽsus ad certum annorũ numerũ licitã esse, etiãsi cumulus pensionũ sortẽ excedat, vt sequẽti dubio docebimus. Quicquid autẽ de hoc sit, certũ est, stãdo in solo iure naturæ, censũ personalẽ vitalitiũ licitũ esse, vt fatentur Garsia, & Lopez s̃. Nã emẽs talẽ cẽsũ exponit se periculo amittẽdi citò sortẽ cum magna parte pensionũ, ratione cuius periculi potest per partes aliquid vltra sortẽ accipere. Quod autẽ dicunt Angel. *vsur. 1. n. 44.* Angl. *q. de censibus. art. 5.* Sal. *art. 3 controuers. 5. cõcl. 1.* scilicet censũ personalẽ super persona

pau

paupere, inutili, & infructifera emi non posse, falsum omnino est: nã in tali censu maius est emptoris periculũ. Ergo magis erit licitũ emere talẽ censũ minori pretio, quàm sit pẽsionum cumulus, quàm emere alios census securiores emptori. Ex parte autẽ vẽditoris videtur iniustitia interuenire: nam ius in persona paupere, quæ nullo modo sperat meliorem fortunam, nec potest suo labore, industria, aut eleemosynis soluere capitale, aut pensionem, parui, vel nullius momenti videtur: ergo pro tali iure parũ, aut nihil potest accipere ab eo, in quẽ illud transfert. Et fortè hoc tãtùm voluerũt Angelus, Angles, & Sal. proximè citati. Gab. Ioan. Medin. & Læsius remotiùs relati, Vinsfel. & Hoita suprà. Vide alia apud Felicianũ, & Salonẽ suprà. Vide etiam Ricardũ *quodlibeto 2. q. 23. art. 6. & art. 7. dub. 3.* vbi expressè approbat census personales etiã perpetuos, emptos finito pretio, quia pecunia reddenda post longũ tẽpus, maximè successoribus & remotis, minoris æstimatur absque dubio, quàm præsens. Vide etiã quæ de honestate census personalis irredimibilis dicimus dubio 30.

Vide quoque Gasparum Rodericũ, qui *lib. 1. de annuis reditibus. q. 4.* sententiam nostram latè docet præter citatos referens pro ea Modern. Paris. *in consuetud. Paris. 1. p.* §. 11. & Andreã Gail. *lib. 2. obseruationum, obser. ua. 7. n. 13.* vbi dicit, generali cõsuetudine passim receptã esse, & eam in imperiali camera obseruari. Petrum Surdũ *tract. de alimẽtis. tit. 7. q. 33. n. 16.* Redoanũ *de rebus Ecclesiæ non alienan. in Rubrica de constitutione annuorũ cẽsuũ. n. 55.* Tiberium Decianum, qui plures refert *cõsilio 2. lib. 1. n. 73. & n. 141.* Deinde ipse Rodericus probat hanc sententiã, quia actio personalis quæ est ius persequendi in iudicio, quod sibi debetur, *instit. de actio. in prin.* vendibilis est. *l. si nomẽ, cum seq. ff. de hared. vel actione vend. l. nominis venditio. C. eodem.* ergo similiter obligatio reddẽdi annuas pensiones vendi potest iusto pretio, nẽpe minori quàm sit pẽsionũ collectio: nec in hac re est vsura cùm non sit mutuum, eo quòd in mutuo non est perpetua alienatio pretij. Nec per hoc debitor seruus efficitur, vt per Alex. *consil. 18. n. 2. & 3. lib. 5.* & plus quàm manifestè patet: aliàs in omni obligatione personali infringeretur libertas, & personæ pignus contraheretur, quod est absurdum. Item Nicolaus V. & Greg. XIII. in suis extrauagantibus de censu editis pro Regno Siciliæ expressè constituunt personam in censu obligari posse, imò personæ obligationẽ esse præcipuam, & rerũ accessoriam iure pignoris & hypothecæ ad securitatẽ debiti, vt cõstat ex verbis Põtificum relatis à Feliciano *1. de censib. c. 8. n. 7.* & Redoano *illo n. 55. & 56.* & Rodericus ipse *n. 33. & 34.* Hoc autem non esset verum, si census essent penitus reales: ergo approbãtur ibi census personales: & alioqui nullus motus proprius in Hispania esset bene constitutus. *Ego quidem,* inquit, *hactenus non vidi reditum pecunia emptum, nisi super obligatione personali adiunctis specialiter certorum prædiorũ, deinde generaliter omnium bonorum hypothecis, & persæpe prædibus, & fideiussoribus: & quotidie videmus tam debitorum, quàm fideiussorum personas capi, & in carcerem detrudi pro soluendis redituum pensionibus, quod neutiquam fieret, si reditus*

creari nō posset nisi super obligatione personali. Dixerat antea idem Rodericus *eod.n.34.* quanuis à principio reditus creari possit super obligatione tantùm personali absque bonorum hypotheca, nō tamē videtur posse fundari super sola reali obligatione, & bonorū hypotheca; quia hypothecaria obligatio, vt accessoria, sine personali à principio nō cōstituitur, vt probat textus *l. is qui promisit.l.si legati. ff.de pigno.*docet Barto*l.fideiusso.obligari in princip.* per textum ibi *de fideiussor.* Negusan. *de pignor. 6.p.memb. 2.n.5.* Hugo Donel *eod. tract.c. 2. versi. illud videamus.* Felicianus *de censib. lib. 3. c. 4.n.3.*sed postea meritò hoc reiicit, quia reditus potest constitui super fundo limitatim, ita vt constituēs & eius hæredes non teneantur ad soluendum reditum, nisi ratione rei,& quandiu illam possederint, vt per Paris.Modern. *in consuetu.Parisien.1.p.* §. 11.*n.*15. Couar. *3.Variar. c. 7.n. 5. vers. quartò.* & hoc putat sibi velle Pium V. in Bulla de censibus, dum ait, nullo modo posse constitui nisi in re immobili, qua pereunte ex toto,vel ex parte, voluit censum ex toto, vel ex parte perire.

Pro qua doctrina ponderat textū optimum *l. si fideicommissum.§.tractatu. vers.quod tamen.ff. de indi.*per quem dixit Bald. *l.1.C.si certum petatur.*quòd si testator posuit onus super aliqua re, non diuiditur inter hæredes, sed rei possessorem sequitur. Eodem modo potest imponi census super solo aliquo prædio, quem censum solus prædij possessor soluere tenebitur. Ibidem Rodericus, & ante ipsum Felician. *illo n. 7.* Couarr. *3.Vari.c.7. n. 5. vers. primum etenim.* Soto *6. iusti. quæst. 5. art. 1. vers. secunda illius actoris conditio.* Matienzo. *l. 1. tit. 15. de los censos. lib. 5. noua compil.* glos. 1.*n. 6.* Ex extrauagantib. Martini V.& Calixti III. non sequitur obligationem personalem in censu poni non posse: nam ex illis potiùs colligitur, peremptis bonis adhuc manere obligationem ad pensiones.ergo approbant census, qui partim,imò præcipuè erant personales.

Confirmatvr: quia etiam anno quo nullus colligitur fructus, soluenda est pensio, vt ait Sa *verb. census. n. 9.* ergo non solùm res in qua census constituitur, obligatur, sed etiam persona vltra eius vires, & sic census isti sunt mixti ex realibus, & personalibus, & quatenus personales,illiciti non sunt.

Et similiter liciti esse possunt *Num.6.* merè personales empti minori pretio, quàm sit pensionum cumulus; quia in eo non reperitur mutuum, vt ostendimus, ac proinde nulla interuenit vsura; & pretium est iustum, quia ius percipiendi pretium per tot & tam longa interualla non plus valet in æstimatione hominum propter periculum, & damna emergentia, & lucra cessantia emptori:de quibus non oportet moneri venditorem,nec cum illo pacisci, vt volunt Molina, & Rebellus, quia per se sunt annexa, & illis inspectis à vulgo, vel Rep. aut Principe positum est pretium illi iuri, vel censui, vt optimè docet Læsius.Quando verò census esset ad breue tempus, vt ad percipiendas pensiones in anno per singulos menses, non posset emi minori pretio quàm sit pensionum cumulus,nisi venditor admoneretur de damno emergēte, & lucro cessante, & nisi auctarium deduceretur in

pactum

pactum, vt rectè admonet Valen. 2.2. *disp.* 5. *quæst.* 22. *punct.* 3. & ideò quãdo Ioann. Medin. dicit, in mutuo posse aliquid recipi ratione periculi recuperandi sortem, meritò reprehenditur à Rebello *de oblig. p.* 2. *lib.* 9. *q.* 12. & *lib.* 10. *q.* 3. si intelligat posse auctarium accipi, si non deducatur in pactum: si verò deducatur, rectè dixit.

Nec vrget quod aliqui dicunt, per emptionem census personalis nihil posse emi, quia nihil aliud ibi est, nisi obligatio ad pensiones; hæc autem non potest emi cum fiat emptione ipsa. Respondeo enim futurã obligationem siue realem siue personalem cùm fit ipsa emptione, emi posse, vt exemplis patet. Vnde nõ debuit Rebello id intellectu difficile, aut falsum videri. Sed esto nõ esset hic contractus emptionis, esset alius contractus licitus innominatus, quales sũt, facio vt facias, do vt facias, facio vt des. Sic ille dicit, si æquè probabilis sit spes lucri, & timor damni in vtroque contrahente contractum, licèt non sit emptionis, & venditionis, ac proinde nec propriè censualis, esse tamen iustum, & posse vocari fortunæ, aleæ, aut sortiũ: vt si mutuò dem 100. per 10. annos ea lege, vt si ante 10. annos moriaris, reddas tantũ 80. si verò eò vsque viuas, reddas 120.

Sed obiicit Rebellus, quia per huiusmodi cẽsus personales obstruitur ostium gratuitò mutuum petentibus: si enim indigeas, & mutuò petas à me, respondebo, vt potiùs censum pecuniarium super personam tuam imponas, saltem ad tempus, pro pecunia quam dabo. Aperitur præterea ostium ad palliãdas vsuras sub pretextu talis census personalis. Respondeo, nullo modo per hãc opinionem impediri mutua gratuita, quia census personales non habent locum, nisi sint perpetui, vel ad longum tempus, & cùm capitale est notabilis quantitatis, quam nemo prudens dabit pauperi non habenti bona quæ censui subiicere, vel hypothecare possit: mutuò autem parua quãtitas & ad modicum tempus peti, & concedi solet cum pignore, aut scriptura aliqua, & sic minus est quod periculo exponitur, & ipsum periculum est longè minus, & non solet lucrum cessare, aut damnum emergere mutuanti, quia breui tempore potest pretium reuocare. Nec in censu hoc est periculũ vsuræ, quia cùm non possit homo pretiũ reuocare, nec formale, nec virtuale mutuũ interuenit.

Ex his colligitur licitam esse emptionem census personalis irredimibilis minori pretio quàm sit pensionum cumulus, vt significat Med. *q.* 12. & 15. *de vsur.* Sotus 6. *iust. q.* 5. *art.* 1. & clarè dicit Læsius *lib.* 2. *cap.* 22. *dub.* 5. probãs primò, quia minor est species vsuræ in hac emptione, quàm in emptione personalis cẽsus redimibilis, cùm in censu redimibili cogatur emptor ad redimendum, quando venditori placuerit: ergo si redimibilis potest emi minori pretio quàm sit pensionum cumulus, etiam irredimibilis: in quo tamen pretium debet esse maius, cùm maius onus subeat venditor. Secũdò, quia certũ est hominem posse sibi talem obligationem imponere, quæ ad solos hæredes transeat secundùm vires hæreditatis, nec pereat re aliqua pereunte: sed hic est census personalis, & vẽdibilis minori pretio, quàm sit cumulus pensionũ. ergo licita est emptio personalis minori pretio, quã sit sũma pẽsionũ. *Num.* 7.

Confirmatvr, quia si vir aliquis opulentissimus tale onus sibi suísque posteris in perpetuum imponeret, illúdque publicè venale proponeret, nemo tanti illud æstimaret, quanti omnes pensiones, si præsentes essent, sed longè minoris; atqui pretia rerum & iurium ex communi hominum æstimatione pendet. ergo. Tertiò, quia pretium census realis irredimibilis minus est, quàm sint pensiones speratæ; sæpe autem census reales sunt multo meliores, & securiores, quàm personales: ergo etiam pretium iustum census personalis irredimibilis minus est quã omnes pẽsiones speratæ.

Neqve obstat quòd pretiũ census personalis irredimibilis maius esse deberet, quàm pretium census realis irredimibilis nudè considerati, eo quòd venditor ibi maius onus sustineat: etsi enim eius bona omnia pereant, non tamen perit obligatio huius census, cùm sit personalis, sed tantùm consopitur, donec melior fortuna obtigerit. Quia si census realis annexum habeat pactum assecurationis, non est minori pretio dignus quàm census personalis perpetuus: atqui pretium eius tunc est minus, quàm omnes pensiones speratæ: ergo etiam pretium census personalis.

DVBIVM IV.

An census temporales ad certum annorum numerum, vt ad 20. vel 30 annos tam reales, quàm personales licitè emantur minori pretio, quàm sit pensionum cumulus?

SVMMARIVM.

1 *Sententia tenens talem emptionem esse absolutè illicitam.*
2 *Sententia docens censum illum temporalem siue realem, siue personalem licitè emi minori pretio, quàm sit pensionum cumulus.*
3 *Sententia affirmans illicitè emi censum personalem temporalem, licitè verò realem temporalem.*
4 *Sentẽtia secunda præfertur, & suadetur.*
5 *Molinæ solutionibus occurritur, & ad argumenta respõdetur.*

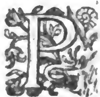

Prima opinio absolutè ait talem emptionem esse illicitam, nisi incrementum recipiatur ratione periculi, cui census subiaceat, vel ratione damni emergentis, aut alterius iusti tituli in pactum deducti. Num. 1. Ita Gabriel 4. *distinct.* 15. *quæst.* 12. *conclus.* 3. Sotus 6. *iustitia. quæst.* 5. *art.* 2. *ad* 2. Toletus *lib.* 5. *cap.* 49. Lopez 1. *Instructor. negotiant. cap.* 56. citans Pennam. Garsia 2. *p. de contractib. cap.* 5. Summa Coron. *tit. de vsura in censibus pag.* 290. ante Bullam Nicolai V. Matienzo *lib.* 5. *noua collectio. tit.* 15. *l.* 1. glos. 1. *n* 4. Sarmiento 7. *Select. cap.* 1. *num.* 31. *& sequentib.* Vega *verb. census. casu* 9. Angles. *de censibus. art.* 4. *dubio* 1. inter quos Lopez, Corona, Angles malè pro hac sententia citant Ricard. *quæst.* 8. tum quia non indicant quæ sit hæc quæstio 8. tum quia Ricard. potiùs videtur sentire oppositum 4. *dist.* 15. *art.* 5. *quæst.* 5. & expressiùs *quodlib.* 2. *quæst.* 23. *art.* 6. *& art.* 7. *dub.* 3. vbi approbat censum personalem perpetuum. Ergo à fortiori temporalem emptum

emptum minori summa quàm sit latitudo pensionum. Sed hanc sententiam tenet Pan. *in suis quæstionib. quæst.* 15. *col. penult.* & Rebell. 2. *p. de oblig. lib.* 10. *quæst.* 4. malè citans Ioann. Medin. *quæst.* 12. *de vsuris.* eandẽ tenet Vega *in Summ. & Epitome verb. census. casu* 9.

Num. 2. SECVNDA opinio affirmat, censum illum temporalem, siue realem, siue personalem licitè emi minori pretio, quàm sit pensionum cumulus. Ita Conrr. *de contract. quæst.* 79. & *quæst.* 8. *conclus.* 4. Couar. 3. *Variar. cap.* 7. *n.* 4. Nauar. *in Summa, c.* 17. *num.* 230. & *Com. de vsuris. n.* 71. & *n.* 98. glos. 18. quanuis, vt vidimus dubio superiori, reprobauerit emptionem census personalis perpetui. Nec rectè ait Molin. potiùs debuisse approbare perpetuum, quàm temporalem, nam magis videtur illicitum recipere vltra sortem infinitas pensiones, quàm finitas, ideo Nauarrus finitas concessit licitè recipi posse, de infinitis verò negauit. Hanc verò secundam opinionem tenent Salon *art.* 3. *de censib. controuers.* 23. Antoni. 2. *p. tit.* 1. *cap.* 8. §. 10. & 11. cum Ioann. And. & Laurentio de Rodulphis, pro eadem sententia citatur; cùm tamen expresse teneat oppositam, quando census ipsa emptione constituitur. Hanc verò sententiam tenet Molinæus & Caballinus *de vsuris. quæst.* 62. 63. & *sequentib.* & *quæst.* 71. Palacios 4. *de contractib. cap.* 7. Medin. 2. *Summæ. cap.* 14. §. 26. Emanuel *de censib. fundamento* 2. Bannez *dub.* 3. Val. *disp.* 5. *quæst.* 21. *punct.* 5. Grafis 1. *p. lib.* 2. *cap.* 118. *n.* 20. Felician. 1. *de censib. cap.* 7. *n.* 18. & *lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 22. citans Benedictum Bonium *art.* 14. *de censib.* Rom. *consil.* 302. *n.* 2. expresse D. Thom. *opuscul. de vsuris. p.* 2. *cap.* 1. Læsius *lib.* 2. *de iustitia. cap.* 22. *dub.* 6. *n.* 42. & 43. Idem tenet Ioann. Medin. *quæst.* 3. *de censib.* quando census temporalis est ad longum tempus, secus si ad breue. Et rectè pro hac sententia citatur à Nauarro, quidquid dicat Rebellus, Petrus Ledes. 2. *p. Summæ. tract.* 6. *cap.* 34. *post* 7. cum Orellana idem tenet.

TERTIA opinio Molin. *disp.* 386. Num. 3.
illicitè sic emi censum personalem temporalem, licitè verò realem temporalem. Priorem partem probat primò Mol. quia si sors esset integrè soluenda in fine 30. annorũ. v. g. & vlteriùs aliquid esset dandum, esset vsura: ergo idem est si sors sit soluenda per partes in 30. annis, quia ad rationem mutui, & vsuræ nihil refert, quòd solutio simul, vel successiuè per partes fieri debeat, & quia in eo quòd annuæ pensiones solui cõcedantur simul in fine anni, gratia est quæ venditori census fit, non grauamen. Ergo si in hoc casu committit emptor iniustitiam & vsuram, à fortiori in illo.

SECVNDO, si quis id quod ad summum pecunia numerata valet 180. vendat creditò 200. soluendis per partes intra decennium, cõmittit vsuram, vt ex se liquet, nisi contractus ex lucro cessante, aut ex alio simili capite iustificetur. Ergo pari ratione si det pecuniam, vt illam per partes in eodem incremento recipiat, vsuram committit.

TERTIO, si tibi dem 200. aureos, interímque dum illos non soluis accipiam à te pignus reddens quotãnis 20. aureos fructuum, qui computandi non sunt in sortem, contractus est vsurarius ex *cap.* 1. & 2. *de vsuris.*

vsuris.c.cum contra & c.significasti. de pignoribus. Sed perinde est deducere in pactũ vt pro 200. aureis mihi quotannis vsque ad decennium soluas 20. aureos. ergo cẽsus personalis pro minori pretio quàm sit latitudo pẽsionum vsurarius est.

Posteriorem verò partem probat, & declarat hoc modo. Sicut licitus est census realis perpetuus pro minori pretio quàm sit latitudo pensionũ, esto res in qua collocatur certissima sit, ita licitus est ex natura rei cẽsus realis ad certum annorum numerum pro minori pretio quàm sit latitudo pensionum illarum.

Primo, quia in censu reali emitur pars iuris in re, seu dominij plenissimi rei dependenter ab ipsamet re, quare non emũtur pensiones nisi vt sunt in potentia rei, depẽdentérque ab ipsa; itaque periculum earũ vt sic ad emptorẽ census spectat, eáque r tione minùs valent, vt sunt sic in potentia quàm valeant eo tempore quo percipiuntur: sicut enim integrum rei dominium minùs valet quàm omnes fructus iam collecti, qui deductis expensis ex ea re in perpetuum sperantur, & sicut pars iuris ad percipiendam ex ea re in perpetuũ certam annuam pensionẽ minùs valet, quàm pensiones in se iam perceptæ, quæ tempore emptionis in futurũ sperantur, ita pars minor eius iuris, videlicet percipiendi solùm pensiones ad certum annorum numerum minùs valet, quàm pẽsiones ipsæ, quæ ex ea re, dependentérque ab illa percipi sperantur.

Secundo, census realis temporalis plus interdũ valeret, quàm perpetuus eiusdem pensionis, quod est absurdũ; sequela patet: nã si perpetuus in quo vnum soluitur in perpetuum, rectè emitur per 30. de præsẽti, temporalis verò 40. annorum non potest emi nisi per 40. plus valet temporalis, quàm perpetuus.

Nihilominus secundã opinionem teneo, quam probabilem putãt Garsia, Lopez, & Vega suprà, expresséque tenet Medin. *q. 3. de cens.* quanuis à Mol. pro prima opinione citetur: & quidem quòd attinet ad censum realẽ temporalem consentio Molinæ propter eius rationes, quàtùm verò ad temporalẽ personalem ab eo dissentio cum Læsio *lib. 2. c. 22. dub. 6. n. 43.* Num. 4.

Primo, quia centum nummi præsentes pluris æstimantur quàm centum absentes per plura & longa interualla recipiendi.

Hac ratione vtuntur non solùm Conr. Couarr. Valen, Læsius, Lopez, & alij; sed etiam D. Thom. & immeritò reiicitur à Soto, Sal. Ioan. Med. Mol. Sarmiento, Lopez, Bannez, & aliis, eo quòd sic omnis vsura esset licita. Sed falluntur, nam quanuis pecunia post plura, & longa interualla recipienda minùs valeat, quàm de præsenti propter pericula, & incommoda, lucra cessantia, & damna emergẽtia, quæ communiter, & per se loquendo habet adiuncta, vt in censu contingit, tamẽ quando post breue tempus recipienda est, nõ minùs valet, cùm per se loquendo non habet ea incommoda & pericula adiuncta. Vnde nõ poterit ius ad illam iustè minoris emi. Hanc rationẽ de lucro cessante non admittit Sotus, quia generatim tenet ratione lucri cessantis nihil vltra sortẽ exigi posse, quem retulimus, & cum communi reiecimus latè in materia de vsuris.

ris.Mol. autem,Rebell. & alij eã reiiciunt, quia ratione lucri cessantis, & damni emergentis nihil vltra sorté exigi potest, nisi probabiliter intelligatur emersurum damnum, & cessaturum lucrum; & nisi deducatur in pactum: quæ duo nõ reperiũtur in omni censu temporali personali. Ergo ex illis capitibus non sẽper iusta est emptio talis census. Respondeo, quando per se cessat lucrũ, vel damnum emergit, vt in cẽsu lõgi temporis, licèt per accidens id non contingat, nec probabiliter cõtingere possit in aliquo euentu, licitè exigi aliquid vltra sortem, etiamsi non deducatur in pactum: quia rebus, & iuribus à communiter accidentibus pretia imponuntur à Rep. Principe, & vulgo: ergo cùm vulgus propter dicta damna, pericula, & lucra communiter cessantia minoris æstimet illud ius quàm sit latitudo pensionum, minori pretio emi poterit. Vnde id rectè

SECVNDO probat Bannez; nam emptio census certi temporis ita ab omnibus celebratur, vt pretium sit minus, quàm tota collectio pensionũ, & stultus iudicaretur qui æquali summa illum emeret. ergo emptio pro minori summa licita est.

TERTIO probãt Conr. Bãnez, Salon, & alij, quia census perpetuus, etiã personalis, iustè emitur minori summa quàm sit cumulus pensionũ: ergo & tẽporalis, alioqui interdũ tẽporalis plus valeret, quàm perpetuus eiusdẽ pẽsionis. Nam si perpetuus iustè emitur pro 30. & tẽporalis 34. annorũ non potest iustè emi nisi pro 34. plus valet tẽporalis, quàm perpetuus. Propter quod argumentũ Mol. negat censũ personalẽ perpetuũ esse licitũ. Sot. autem, qui id concessit, nescio quo pacto possit argumento satisfacere, maximè cùm ferè omnes rationes factæ dubio præcedenti in censu personali perpetuo, maiorem vim habeant in temporali. Et confirmatur: nã si huiusmodi census esset antea cõstitutus, licitè emeretur minori pretio quàm sit cumulus pẽsionum, vt cũ aliis fatetur Antoni. *illo* §. 11. ergo & in prima sui constitutione.

QVARTO probat Bannez, quia multa pecunia simul vtilior est, & aptior ad quamlibet negotiationem quàm si sigillatim, & per partes possideatur, ideo plus valent 10. de pręsenti quàm 10. recipiẽda per 10. annos. Ergo qui dat 10. de præsenti, plus potest exigere quàm 10. sigillatim sibi dãda per 10. annos. & eodem pertinet ratio Bartholomæi Medinæ, & Emanuelis, quam probabilem putant Garsia, Lopez, & Vega, quia obligatio non exigendi 8. nisi per 8. annos est alicuius valoris: ergo pro ea aliquid exigi poterat vltra sorté. v.g. vnum. Vnde secundũ istos tẽpus 8. annorum longum est, & sufficiens ad emptionem census temporalis pro minori summa, quàm sit cumulus pensionũ. Imò D. Thom. & Nauarr. tẽpus 6. annorum ad hoc sufficiens arbitrari videntur, & Bannez, licèt malè referat Cõrradũ de quinquennio loquentem. Ego sanè quãtùm ad rem præsentem attinet, non arbitrarer tẽpus sufficiens nisi 10. annorum, in quo multi exemplum ponunt, vel saltẽ 8. aut 7. Nec certũ existimo quod ait Bart. Med. § . si pẽsionũ cumulus duplo pretiũ excedat pretiũ esse min' iusto: sed ex circũstãtiis tẽporis & loci pẽsãda est iustitia pre

pretij. Nam generaliter & bene Sa *verb. census n. 6*. ait pretium iustũ census esse, quo publicè vendi solet.

SED iam quintò probatur nostra sentẽtia, quia licitè emitur vsusfructus fundi, vel reditus ad certum tẽpus pro minori pretio quàm sit cumulus pensionum, vt colligitur ex *l. 4. & §. ff. de vsufructu. l. & puto. §. & puto. ff. familiæ erciscundæ. glos. l. omnibus. ff. de seruitutib.* ergo & census ad certum numerum annorum.

CONFIRMATVR: sicut pensiones census realis pendent à re in qua est census collocatus, & ideo ius ad illas iustè emitur minori sũma, quàm valeat earum collectio; ita pensiones census personalis pendẽt à persona in qua collocatur, & ab eius bonis quæ facilè perire possunt. ergo sicut ea ratione census realis secundùm Mol. poterit emit minori pretio, quàm sit cumulus pensionũ, ita census personalis.

Num 5. HVIC argumento triplicem solutionem assignat Mol. sed nulla satisfacit: potissima est, non ex eo solùm cẽsum realem iustè emi minori pretio, quàm sit latitudo pensionũ, quia pendet à re quæ perire posset, sed quia minùs valẽt fructus in potẽtia, & iure illo, quàm in actu & re ipsa.

QVÆ tamẽ solutio nulla est, quia ideo minùs valent in potẽtia, quàm in re & actu, quoniam dum nõ sunt actu, subiacent per se loquẽdo multis periculis, & eorum carentia annexas habet incommoditates. Idem autem inuenitur in censu personali, maximè si constituatur in fructibus rei hypothecatæ, sine vlla tamẽ obligatione amittendi censum ea percũte in quo euẽtu, licèt census sit fructuarius, erit personarius) ergo etiã census personalis est licitus. Quod si concedatur in fructuario, pari ratione concedendum erit in pecuniario.

SEXTO probant aliqui, quia Mart. V. & Calixtus III. approbarũt census redimibiles, vt erant in vsu in aliquibus prouinciis: sed ibi erant in vsu temporales ad certum annorum numerum pro pretio minori, quàm sit latitudo pensionum: ergo.

AD primum argumentum Molinæ respondetur, idem fieri posse in cẽsu reali temporali, & sicut in reali non valet secundùm Mol. ita neque in personali valere. Vnde illud soluit Bannez negando consequentiã: quia pecunia simul plus valet, quàm diuisa per longa tẽpora, secus per breuia; vnde non fit gratia creditori quòd sic diuisa reddatur, quin potiùs magis in eo grauatur, quàm si post multos annos tota simul reddenda esset. Ego verò probabilius puto pecuniam reddendam simul post longa tempora minùs valere, quàm præsentem, quia sic communiter æstimatur, neque immeritò, cùm præsẽs per se loquendo plures habeat commoditates, quàm futura post longa tempora, præsertim cùm sit verisimile non venturam ad manus emẽtis censum, aut proximorũ eius successorum, sed remotorum.

DVBIVM V.

An emptio cẽsus vitalitij seu in incertum annorũ numerũ licita sit?

SVMMARIVM.

1 Sententia tenens talem emptionem, & recuperationem pensionum, quarum cumn

cumulus capitale excedit, illicitam & vsurariam esse.

2 *Sententia affirmans hunc contractum licitum esse, si seruetur iustitia pretij, præfertur.*

3 *Ad contraria argumenta respondetur.*

Num. 1. HENRRICVS *quodlib. 1. quæst. 39. & quodl. 2. q. 15.* tenet talem emptionem, & recuperationem pensionum, quarum cumulus capitale excedit, illicitam, & vsurariam esse; quia in tali contractu propter mutuum aliquid vltra sortem recipitur. Pro eadem sententia communiter citantur Raimund. & Gofred. *in Summ. de vsuris.* eandem tenet Antonin. 2. *p. tit. 1. c. 8. §. 11. & 12.* quando census ipsa emptione constituitur. Vnde malè à multis, inter quos est Coua. Salon, Felicianus, & Vinsfeldius, in contrariū citatur; dubius etiam videtur manere Sarmiento 7. *Select. c. 1. n. 29. in princip.*

SED certum est, hunc contractū, si seruetur iustitia pretij (vt seruari potest, etiamsi contingat cumulum pēsionum sortem excedere) licitū esse. Ita D. Thom. *opuscul. 73. de vsuris. p. 1. c. 9.* Ricard. *quodlib. 2. q. 23.* Conrrad. *de contract. q. 81.* Ioan. Med. *q. pen. de cens. fol. 161.* seu *de vsuris. q. 14.* Sot. *6. iust. q. 5. art. 2. ad finem.* Couarr. *3. Variar. c. 7. n. 3. & 4.* Læsius *2. de iusti. c. 22. dub. 6.* Salon *art. 5. de censib. controu. 1.* Medin. *1. Sum. c. 14. §. 26.* Valen. *2. 2. disp. 5. q. 22. pun. 4.* Lopez *1. Instr. negoti. c. 55.* Bannez *de censib. dub. 1.* Palac. *4. de cōtractib. c. 8.* Didacus Perez *in proæmio. tit. 2. lib. 8. ordinament. pag. 30. col. 2. versic. 4. sit con.* Albornoz *3. de contractib. tit Iuro o censo depor vida.* Matienz. *lib. 1. tit. 15. lib. 5. nouæ collectionis.* glos. *1. n. 4.* Benedictus Bonius *art. 1. p.* Emanuel Rodriguez *de censib. fund. 2.* Sa *verb. census.* addens non fuisse prohibitum à Pio V. Vega *in Epitom. verb. census. casu 9. & 10. & in Summa. p. 1. colu. 412. & seq.* Vide etiam *casu 14.* Vinsfeld. *de vsuris super. c. in ciuitate. q. 11.* Henrricus de Assia *2. p. de contr.* Laurentius *c. consuluit. de vsuris. 2. p. q. 15.* Bald. Cynus, Salicet. & alij. *l. si ea pactione. de vsur.* Ancharran. *consil. 30.* Gab. *4. dist. 15. q. 12. art. 2. conclus. 3. & art. 3. dub. 2.* Maior *q. 44. & 34. con. 2.* Felician, *1. de censib. c. 7. n. 19.* Nauarr. *Comm. de vsur. n. 17.* (dicēs, malè aliquos oppositum tribuisse Decio *cons. 123.* Panor. *in suis quæstion. q. 5. n. 9.* seu *penult. & c. in ciuitate. de vsuris.* vbi Innoc. Anton. de Butr. & Aug. Bero. *n. 9.* Archidiacon. & Turrecremata *c. quicumque. 14. q. 4.* Garsia *2. p. de contr. cap. 5.* Philiar. *lib. 5. cap. 18.* Tolet. *lib. 5 cap. 44. & 49.* Molina *disp. 388.* Grafis *1. p. lib. 2. cap. 118. n. 17.* Corona *tit. de vsura circa census. n. 7. q. 2.* Angel. *vsura. 1. n. 44.* Syluest. *vsura. 2. q. 12. dicto 5.* Bald. *cons. 18. & 416. lib. 1. & cons. 154. lib. 2. & cons. 133. lib. 3. & cons. 292. lib. 5.* Romanus *cons. 302.* Host. *in Summ. tit. de vsuris. §. in aliis autem: vers. quid de his qui emunt.* Ioan. de Ligniano. *clem. vnica. de vsuris.* Mollinæus, & Caballinus *q. 72. de vsuris.* Oldrad. *cons. 207.* Iason *l. cunctos. C. de Summ. trinit. n. 63. 64. & 65.* & alij communiter.

PROBATVR primò: nam census vitalitius per legatum, aut donationem antea constitutus, licitè emi potest: ergo etiam quando constituitur, præsertim cùm in eo contractu tam emens quàm vendēs periculo amittendi se exponant, sicut & probabilitati lucrandi, propter incertitudinem durationis vitæ, qua finita nihil de capitali restituē-

dum; sed integrum illud amittit emens: cōtractus verò cum pari certitudine lucri, & damni censentur iusti. *l. si ea. lege. C. de transact. l. de fideicommisso. C. de transactio.* notatúrque à Doctoribus *l. si pater puellæ. ff. de inofficioso testam.* Ad idem possunt accommodari *l. si ea pactione. C. de vsuris. & l. si. iactum. ff. de actio. empti. l. soleo. C. de vsur.*

SECVNDO, quia licitus est contractus precariarum, quo Ecclesia possessionem aliquam alicui concedit quantùm ad vsumfructum pro vita illius pro aliqua alia possessione, quam post mortem etiam Ecclesiæ reddat. 10. *quæst. 2. c. 2. §. si œconomus; & cap. precaria, eadem causa, & quæst. & auth. de non alienand. §. si quis autem.* & aliis iuribus citatis à Mol. *disp.* 298. Eiusmodi autem contractus nihil aliud est quàm concessio vitalitij pro aliquo pretio, ergo, &c.

OBSERVAT tamen Molin. *disp.* 388. in his precariis, quia prædium pro censu vitalitio ex deuotione datur, plus valere solere.

TERTIO probatur, quia *Clement.* 1. *de rebus Ecclesiæ non alienandis.* habetur Prælatum, exigente id necessitate, vel vtilitate Monasterij, posse pro pecunia concedere alicui possessionem aliquam, vel annuum reditum ad vitam illius seruatis quibusdam solemnitatibus: id autem est concedere vitalitium pro pecunia. Ergo census vitalitius pro pecunia constitutus super reali, licitus est; idémque de constituto super persona fatetur Molin. si æquale sit vtrumque periculum, æqualísque spes plus minúsue. Sed malè ait, regulariter vitalitium personalem esse vsurarium, & prohibitum fuisse in Bulla Pij V. clausula 1. quod repetit *disp.* 389. Sed reiicitur, quia Pius V. de vitalitiis nō egit, sed de perpetuis redimibilibus, vt in sequētibus dicemus: & iure naturæ tam licitus est cēsus vitalitius personalis, quàm realis. Malè etiam Couarr. 3. ait; *Decius cons. 123. probare nititur emptionem annui reditus ad vitam ementis constituti, & pecuniam soluendi esse licitam, & præsumi vsurariam ex coniecturis, vtiturque plurimorum auctoritate; quibus ipse consentio, modò non quibuslibet coniecturis, nec omnibus & singulis quæ per Dec. referuntur, locus sit ad vsuræ, & fraudis præsumptionem inducendam, sed Iudicis rectissimi, ac prudentissimi arbitrio ea res omnino delegetur.* Hæc Couar. quibus omissis

QVARTO sententiam hanc probat Salon, & alij, quia hîc non est mutuum, cùm nulla sit obligatio reddendi sortem. ergo nulla vsura.

SED facilè responderi posset, esse obligationem reddendi sortem successiuè sub conditione vitæ alicuius, idque satis esse ad mutuum, quod quanuis concedatur, nego interuenire vsuram, quia nihil pro mutuo recipitur vltra sortem, sed pro periculo capitalis & pensionum, aliisque incommodis per se annexis tali mutuo.

QVINTO, quia licita est emptio, & venditio vsusfructus ad vitam vsufructuarij. *l. necessariò. §. cùm vsumfructum. ff. de periculo. & commodo rei vendita.* docétque latè Iason *l. cùm dubitatur. n. 106. C. de iure emphyt.* Couar. *3. Variarum. cap. 8. n. 7.* ergo etiam est licitum emere annuum reditum, etiam pecuniariū pro vita alicuius.

SEXTO probat Læsius, quia quòd pensiones simul iunctæ superēt sortem,

tem, est fortuitum: sicut enim possunt superare, ita & superari. Nec obstat quòd interdum certius est superaturas, quia non emuntur pensiones, sed ius ad illas exigendas, quod minùs longè valet, quàm pensiones præsentes, tum ob commoditatem pecuniæ præsentis, tum quia multis modis tanto tempore fieri potest, vt nihil ex eo possit percipi. Septimò, quia nemo emeret censum nisi speraret maiorem pretio fore cumulum pensionum: ergo communi æstimatione emi potest minori pretio, quàm sit cumulus pensionum. Vnde falsum est quod ait Rebellus 2. *p. de obliga. iustitiæ. lib.* 10. *quæst.* 4. hunc contractum ex natura rei esse illicitum, nisi sit æqua spes, æquúmque periculum vtriusque contrahentis, & ne tunc quidem esse verum contractum census, sed aleæ, sortis, & fortunæ, & prohibitum esse per Bullas Martini V. & Calixti III. maximè verò Pij V. Nam hi de censibus vitalitiis non differũt. Vnde ipsemet *quæst. vltima. diffic.* 5. fatetur hos census licitos esse, etiam vbi Bulla Pij V. recepta est.

Num. 3. ARGVMENTA aduersariorum leuissima sunt, & facilè diluuntur à Conr. Felician. Molin. & aliis.

SOLVM est difficultas de iusto pretio vitalitij tam redimibilis, quàm irredimibilis, de quo Vinsfel. Salon, & ferè omnes s̃. sed nos ĩ. Nunc solùm nota, malè Panor. *illo n. penult.* dixisse emptionem census vitalitij Clericis esse prohibitã; de quo alibi.

DVBIVM VI.

An conditiones positæ à Martino V. & Calixto III. extrauag. 1. & 2. inter communes de empt. & vend. à Pio V. extrauag. de censibus, relatæ à Nauarr. cap. 17. n. 234. à Salone art. 3. de censib. controu. 3. Molin. & aliis, ad iustitiam census requirantur?

SVMMARIVM.

1 *Quædam conditiones ad hunc contractum ab auctoribus assignatæ referuntur.*

2 *An Bulla Pij V. obliget in Hispania & omnibus Christiani orbis partibus? Sententia Molinæ proponitur, & suadetur, & doctrina sequenda assertione quadam explicatur n. 3. 4. 5.*

MIRANDA *in Summ. Conciliorũ*, post Florentin. priùs compendio relatis extrauag. Mart. V. & Calixti III. subiicit conditiones, sine quibus censet nulla ratione tolerandos hos contractus, affirmátque quarundam earum omissionem reddere contractus ex natura rei vsurarios. Easdem conditiones ponit Nauarr. *Comm. de vsuris à n.* 72. colligunt autem conditiones illas ex extrauag. Martini V. & Calixti III. Num. 1.

PRIMA, quòd census collocetur in aliqua, vel aliquibus rebus determinatis, quæ solæ census solutioni maneant obligatæ, & non persona nisi ratione rei, neque alia bona personæ. Secũda, quòd census iusto commẽsuratóque pretio ematur. Tertia, quòd pretiũ integrè soluatur tẽpore quo contractus celebratur. Quarta, quòd vẽditori cẽsus facultas in cõtractu cõcedatur censũ in totum, aut in partẽ quãdocũq; voluerit, pro eodem

 pretio

pretio redimẽdi. Quinta, quòd venditor non obligetur ad censum aliquando redimendum, sed liber semper maneat ab obligatione illum redimendi. Sexta, quòd pereunte re in qua census est collocatus, census pereat omnino emptori, ita vt venditor deinceps nec soluere censum teneatur, nec reddere pretium. Septima, quòd res in qua census collocatur, tantùm vt minimum reddat, quantus est census soluendus: parum autem refert (inquit Mol. *disp.* 389. & Salon *illa controuers.* 3.) quòd Miranda has conditiones redegerit ad sex, & Nauarrus in octo diuiserit, sicut Pizarro in statut Guadalup. vbi omnes conditiones necessarias putat: inter quas sexta non deducitur ex illis extrauag. non enim habetur, quòd pereunte re, in qua census est collocatus nulla maneat obligatio soluendi pensiones, sed quòd nulla maneat obligatio reddendi pretium, vt contra Molin. Nauar. & alios aduertimus dubio 3. cum Soto & aliis. Addit verò Molina, has conditiones præter vltimam contineri quidem in extrauag. illis, ita vt probentur censuales contractus, qui eas habuerint, de quibus contractibus consulti tunc fuêre Pontifices, non tamen reprobentur, qui eis caruerint, quò fit, vt ex illis extrauag. minimè colligatur censuales contractus, qui eis caruerint, illicitos esse, vt fatetur Nauarr. *Com. de vsuris.* *n.* 78. Salon *illa controuers.* 3. *&* *controtro.* 6. 7. *&* 8. Sotus 6. *iust. quæst.* 5. *art.* 1. Arag. *quæst.* 78. ferè in vltimis verbis. Læsius *lib.* 2. *de iust. cap.* 22. *dub.* 12. *num.* 75. licèt de hoc fuerint contrariæ opiniones inter Doctores, vt refert Bannez *de censib. dub. vlt.* imò Nauar. vt ipse refert *num.* 74. *&* 75. licèt in duabus editionibus Manualis senserit cõditiones positas à Martino, & Calixto, non esse necessarias; ibi tamen *num.* 75. *& sequentibus* sigillatim docet omnes esse necessarias, tum quia id insinuant illi Pontifices solùm approbando census, qui illas habent, tum ob rationes peculiares sũptas ex natura rei.

QVARE examinandum restat, an ex natura rei, aut ex motu proprio Pij V. de censibus omissio illarum, vel aliarum conditionum contractum reddat illicitum? quod multa continet dubia in sequentibus tractanda. Nunc verò solùm est generatim examinandum, an in nostro Regno & in aliis Christianorum terris constitutio Pij V. recepta sit, & omnino seruanda? Et quidem Molin. *disp.* 392. *clausula* 12. & alibi interdum insinuat alicubi receptam non esse: ait enim, *vbi hæc Bulla recepta est*, non tamen explicat vbi recepta, aut non recepta sit. Eodem modo loquitur Sa *verb. census.* §. 11. Bannez autem *de censib. dub. pen. in fin.* ait, Bullam Pij V. in hoc Regno, & aliis seruandam esse, quia Resp. ciuilis Christiana subdita est Ecclesiasticæ in omnibus quæ pertinent ad salutem animarum; sed ad salutem animarum pertinet, vt ait Pontifex, per hanc Bullam multis malis occurri: ergo obligat in foro conscientiæ. Neque valet (inquit) dicere quòd istæ sanctiones, vel conditiones non sunt acceptatæ, quia reuerà in tribunalibus Regiis admittuntur, & viri timoratæ conscientiæ ita seruant. Neque aliquando fuit supplicatum ab huiusmodi cõstitutionibus apud ipsum Pontificem. Idem ait Corrad. *in Sum.*

An Bulla Pij V. obliget in Hispania & omnibus Christiani orbis partibus.

Sum. quæst. 239. *in fine.* Medin. etiam 1. *Sum. cap.* 14. §. 26. *in fin.* hanc Bullam absolutè obligare docet: quod etiam videntur tenere Garsia 2. *p. de contract. cap.* 4. Lopez 1. *Instruct. negotiant. cap.* 55. & 56. sed maximè 57. Tolet. *lib.* 5. *cap.* 46. & 48. Vega *verb. census. casu* 2. Antoni. Gomez iunior *tract. de censibus. cap.* 3. & alij.

SENTENTIA hæc suadetur primò, quia lex Pontificia circa ea in quibus versatur animæ periculum, etiamsi non contineat legem naturalem aut diuinam, seruanda est in vtroque foro ab omnibus Christi fidelibus, & vbique gentium. *cap. vlt. de præscrip. cap. cum sit generale. de for. comp. cap. nouit. de iudiciis. cap. cùm contingat. de iureiurand. cap. licet mulieres. eod. tit. in 6. cap. quanuis pactum. de pactis. in 6. cap.* 1. & 2. *de secund. nup. cap. iuxtà. qui filij sint legit.* & aliis iuribus. Denique glossa celebris *cap. possessor. de regul. iur. in 6.* quam receptam dicit Nauarr. *Com. de vsuris. num.* 106. Sed hæc constitutio lata est circa ea, in quibus vertitur maximum animæ periculum, nempe ad tollendas varias fraudes vsurarias, quæ sub titulo censuum sæpe exercentur: ergo obligat totius orbis fideles.

SECVNDO, quia condere leges declarantes quid sit iustum, vel iniustum, pertinet ad potestatem collatam Petro, & eius successoribus, Matth. 16. 18. Lucæ 22. Ioan. 21. *cap. in nouo. distinct.* 21. *cap. ita Dominus. dist.* 19. *cap. omnes. dist.* 22. *extrauag. vnam sanctam. de maiorit. & obed. cap. solita. eodem tit. cap. cùm adueniant. cap. quodcumque.* 14. *q.* 1. *cap. ad Apostolica. de re iudic. in 6. cap. nouit. de iudic. cap. per venerabilem. qui filij sint legit.* Vide Nauar. *d. cap. nouit. notab.* 6. *in princip. n.* 11. Sed in hac extrauag. hoc præstat Pontifex circa census: ergo erit ab omnibus fidelibus seruanda.

CONFIRMATVR, quia explicare qui contractus sint vsurarij, pertinet ad Summum Pontificem, vnde in hac materia id fecerunt Nicolaus I. Mart. V. & Calixtus III. à fidelibus consulti. Ergo idem potuit efficere Pius V. & eius constitutioni standum est, & fauet cap. Deut. 17. vbi præcipitur sub pœna mortis decretis Sacerdotis stādū esse; & Matth. 23. *super cathedram Moysis,* &c. *quæcumque dixerint vobis facite.* & Greg. *cap. præceptis. dist.* 12. *Præceptis Apostolicis non dura superbia resistatur, sed per obedientiam quæ à Sancta Romana. Eccles. & Apostolica auctoritate visa sunt salutifera impleantur, si eiusdem Sanctæ Dei Ecclesiæ, quæ est caput nostrum, communionem habere desideratis.* Vide etiam *cap. inquisitionis.* §. *vlt. cap. vlt. & penult. de hæreticis. in 6. c. vlt. & penul. de secund. nuptiis.* vbi dicitur, legem Pontificiam circa spiritualia seruandam esse, & Host. *cap. de treuga & pace.* ait: *Superioris lex præceptiua non desinit obligare, eo quòd non recipiatur à subditis.* & Bart. *l. omnes populi. ff. de iust. & iure. n.* 53. cui omnes ferè Iurisperiti subscribunt, docet appellationem non impedire, neque suspendere vim, & effectum statuti respicientis totam communitatem. Ergo quanuis in hoc Regno Bulla hæc non esset recepta, & ab ea esset supplicatum, adhuc obligaret. Pro qua sententia multa alia adducit Felician. 1. *de cens. cap.* 9. *n.* 1. qui tamen *n.* 2. absolutè docet hanc Bullam in hoc Regno non obligare, nisi quatenus conuenit cum iure naturali & diuino, quod etiam docet Azeuedo super Bernar. Diaz *in*

Pract.

*Pract. criminali.cap.*88.Emanuel *tract. de censib.* §.*puestos estos fundamentos.*Salon *art.*3.*de cens. controu.*4. *& contro.* 5. *con.*3.& alibi sæpe.Gaspar Rodericus *lib.*1.*de annuis reditibus.q.* 4.*n.* 28. *& q.* 3. *n.* 3. Gutierr. *in Practicis. lib.* 2.*q.* 177.*in fine.*Lassarte *tract.de decim.venditio. cap.*10.*n.*2.*& n.*20.*in fine.*Anton. Gomez dicens rem esse manifestam *tract. de cẽsib.cond.*4.*n.*18. Quia in Comitiis Matriti habitis an. 1583. vel vt alij referunt, 1585.vel 1587.*c.* 2. *fol.*28.petitio in hunc modum Regi facta est.

El Papa Pio V.*de felice recordacion en el año passado de* 1559. aliàs 1569. num vt cõstat ex motu proprio quẽ multi referunt editus est an. 1567. 14.Kalend.Februarij *hizo publicar vn motu proprió que trata de que los censos se impongan y ita en dineros de presente ante el escriuano y testigos de la escritura, en el qual assimismo se contiene otras muchas cosas tocantes ala materia de censos y sobre la guarda y obseruãcia del motu proprio ha hauido y ay muchos pleitos y diferencias en estos Reynos y sententias contrarias vnas de otras, porque algunos Iuezes le mandan guardar, y otros dizén que no ha sido Receuido de estos Reynos; y que esta suplicado de el, y escusarseyan muchos pleitos, inconuenientes, y daños si se declarasse y entendiesse lo que en esto se ha de tener y guardar. Supplicamos a V. M. sea seruido de declarar si se ha de guardar en estos Reynos el dicho motu proprio, y si esta suplicado de el, y en caso que se aya de guardar desde que tiempo ha de ser para que cessen y se acauen los dichos pleitor y diferencias.* Respondit autem his verbis Rex. *A esto vos respondemos, que el motu proprio que de zis, no esta receuido, antes se ha suplicado de el por el fiscal de nuestro consejo a donde se ha hecho iusticia en los casos que se han offrecido y se hara en lo de adelante, y con su sanctidad la instancia que parecera necessaria.*

Nec mirum est ab eo motu proprio supplicatum fuisse, nam in *c.si quando. de Rescript.* dicitur, quando mandata, aut literæ Apostolicæ ad aliquorum Prælatorum, vel Principum manus peruenerint, integrum esse, si aliqua incommoda iudicẽtur continere, Pontifici indicare, vt sua reuocatione, & moderatione prouidere dignetur; si autem taceat, cẽsetur reuocare, quia petitioni annuere, seu cõsentire videtur. Et quidem legem vim non habere nisi sit sufficienter promulgata, & à populo acceptata, vsúque recepta, vel saltẽ si in desuetudinem abierit, docent glos.Innoc.Ioann.Andr.Gofred.Calderin.Butrius,Cardinal. Panorm.& alij multi *c.* 1. *de treuga & pace.* Prepos.*c.quia Ecclesia.de consang. & affinit.* (vbi textus ipse id cõfirmat) Anchar. *cons.* 278. Imol. *c.* 1.*& c.vt quisque.de vita & honestat. Clericorum. & cap. cùm olim.notab.2.de Cleric.coniugat.* Anani. *c.*1.*de torneamentis.*Alex.*cons.*6.*n.*2.*vol.* 1.Bald.*l.rem non nouam.in fine. C. de iudiciis.*vbi Ias.*n.*5.Bart.*l.*1.§.*sed cùm antiquitas. C. de curator. furios.* Syluest. *verb.lex.* §. 9. Archid. Geminian. & vterque Cardinalis *c.in istis.*§.*leges.d.* 4. Paul. de Lalazar, Matthæus,& Cardinalis *in proœmio institutionum.* Lucas de Penna *l.euidenter.n.*2. *& 3.C. de excusat munerum.lib.*10.*& in l.prisco. n.*1. *C. de palatinis sacrarũ largitionibus.* Montaluus *l.*10.*tit.*11.*p.* 3. glos.magna *ad finem.*Oroscius *l.de quibus.n.*58.*ff.de legib.* Guillermus Benedictus *c. Raynutius. de testam. vers. vxorem nomine ad Ecclesiam.n.*235.Segura.*direct.Iudicum Eccles.p.*2.*n.*27.Gutierrez *c.*38.*n.* 9. Num.5.

Pro

PROBATVR ex *c.in istis.§.leges.dist.4.* vbi dicitur: *leges si instituuntur, cum promulgantur, confirmantur, cùm moribus vtentium approbantur.* Et sermonẽ esse de lege Ecclesiastica patet ex *vers. vnde illud.* vbi refertur decretũ quoddam Thelesphori Papæ, quod quia non fuit moribus vtentium approbatum, nõ obligat. Eadémque ratione idem colligitur ex *c.denique & vltimo. ead. dist. & ex c. de Syracusana. §. Ecclesia.28. dist. & c.de libellis.* iuncta glos. vlt. *20.dist.c.in synodo.63.dist.d.cap. cùm olim.de clericis coniugatis.* De lege autem ciuili idem probat tex. *l.2. in princip. Cod. de constituend. pecunia.* Auth. *de hered.& falcid.c.1.l.de quibus. ff.de legib.l.1.§.sed etsi. C. de veteri iure enuclean.l.1.in princip. C. de caduc.tollend.§.sed & actione. Inst. de obligationib.quæ ex delicto. & Instit.de testament. in princip.* & in vtrisque legibus verum habet, leges per contrariã consuetudinem abrogari. *cap. fin.de consuetud.* saltem legislatore sciente & consentiente, & à fortiori verum est legem non obligare, si à principio non recipiatur, vt in proposito accidit, de quo multa alia Felician. *n.2.& sequentib.* Et confirmatur: nam Bulla hæc recepta non fuit in Regno Neapolis citra & vltra Farum, ideóque ibi non est seruanda, vt ait Corona dũ agit de censibus *n.* 15. ergo eadem ratione, neque etiam in hoc nostro Regno.

Num.4. PRO maiori autem explicatione nota, vbi Bulla hæc recepta est, seruandam non esse quoad ea quæ non pertinent ad ius naturale, seu diuinum, neque sunt necessaria, aut valdè vtilia ad animarũ salutẽ, nisi Principes seculares aliud velint, aut terræ sint tẽporaliter subiectæ Romano Pontifici. Ita docent Nauarr. *Com. de vsuris. à n.*105. *vsque ad* 108. Salon *illa controuers.4. &* 5. Mol. *disp.* 392. *clausula* 12. Philiar. *2.p.Sum.lib.5.c.17.* Exempla ponit Nauar. Philiarc. & Salon in prælatione quæ datur emptori census, quantùm ad emptionẽ rei censui subiectæ, & in denunciatione quam redditurus censum debet facere ante bimestre, & in obligatione, qua denuncians tenetur, velit, nolit, redimere cẽsum primo anno post denunciationem. Molina verò exempla ponit in aliis, scilicet quòd census creari non possit, nisi in pecunia numerata coram tabellione, & testibus: & in eo quòd creari nõ possit ex permutatione rei, vt mãncipij, prædij, equi, aut alterius rei pro censu.

ASSERTIO ergo probatur, quia Summ. Pontif. non habet potestatẽ circa temporalia nisi quoad necessaria sunt, aut valdè vtilia ad spiritualia. Ergo non potest obligare ad seruandum conditiones aliquas in censibus, quæ non sunt necessariæ, neque valdè vtiles ad salutem animarum: quod fortè voluit glos. *c. 2. de arbitris.* & alibi, asserens leges canonicas in foro canonico, & ciuiles in ciuili obseruari debere. & glos. *Clem. dispendiosa. de iudiciis. verb. vsura.* ait illi Clementinæ, quæ inducit formã in repetendis vsuris non esse locum in foro seculari, & placet Nauarro *Com. de vsur. n.* 106. quia ille modus procedendi non est necessarius, vel valdè vtilis ad salutem animarum; ideo Principes seculares non tenẽtur illum seruare.

CONFIRMATVR, quia, vt constat *capite nouit. de iudiciis.* summi Pontifices non intendunt in suis

constitutionib. perturbare iurisdictionem rerum circa gubernationẽ ciuilẽ, & temporalem suorum subditorum. Vnde glos. *c.2.de arbitris. in 6. & c.cùm contingat. de iureiuran.* docet, leges Summi Pontificis quæ nõ continent, neque declarant ius naturale, aut diuinum circa temporalia, non esse necessariò seruandas in foro seculari.

Dixi autem quoad ea quæ non pertinent ad ius naturale, aut diuinum, nam ad ea quæ sunt de iure naturali, aut diuino omnes vbique & semper tenentur secluso omni præcepto humano, vt Panorm. *c. fina. de præscription.* Felin. *c. fina.de constitutionib.* & omnes docent ex *c. quod iure. dist.8.* vbi dicitur; *quod iure naturali, aut diuino institutum est, vbique & ab omnibus obseruandum est.* Non dixi autem quatenus declarat ius naturale, aut diuinum, quia Bulla hæc non est declaratoria, vt malè interdum loquuntur Nauarr. Salon, & alij: sed merè præceptoria, & irritatoria. Si autem esset declaratoria iuris naturæ, vel diuini, non dubium quin eatenus seruanda esset semper & vbique, etiam quoad contractus ante illam factos; idémque esset si esset declaratoria iuris humani antiquioris: nam omnis constitutio declaratoria iuris antiqui extendit se ad præterita. *cap.ex antiquis.distinct.54.*

Num.5. Illvd verò minimè placet quod ait Nauar. etiã vbi hæc Bulla recepta est, non obligare in his quæ sunt tãtùm iuris humani, etiamsi ad salutẽ animarum valdè vtilia sint: vel vt ipse loquitur, etiãsi quæ fiunt cõtra Bullam, habeant præsumptionẽ vsuræ, sic coram Deo quis non est vsurarius, quia lex (inquit) fũdata super præsumptionem neminẽ obligat in foro cõscientiæ seu Dei, si contrariũ eius quod præsumitur est corã Deo: verũ iuxta *c.sua.& c.15. qui de sponsalib.& c.humana aures. 22. q. 5.* cum eis annotatis, quamuis Iudices debeant hos punire ac si essent vsurarij. Idem insinuat Philiarc. 5. & expresè tenet Val. *disp.5. q. 22. puncto 2.in fin.* id probans ex verbis illis Pij V. *omnes alios contractus posthac sub alia forma celebrandos fœneratitios.* Videamus quod solùm intelligi potest secũdùm præsumptionẽ: nam iure naturæ liciti sunt sub alia forma.

Secvndo, quia ad propositũ Pontificis quod erat arcere homines ab alia forma emendi census, satis erat obligare in foro externo: communiter enim nolunt homines contrahere, ita vt non possint recursum habere ad forum externum.

Tertio, quia similiter non nisi ex præsumptione procedit alia Bulla Pij V. edita eodem ferè tenore, quę vetat in cambiis pacta de lucro cessante, vt rectè notat Nauarr. *c. 17. n. 301.* aliàs *283. litt. m.* Sed hæc nõ vrgent, vt contra omnes ferè dicamus hanc Bullam solùm obligare in foro externo quantùm ad ea, quæ non sunt iuris naturalis, aut diuini: est enim mens Pontificis constituere ea, quæ quamuis non sint de iure naturali, vel diuino; necessaria, vel valdè vtilia videbantur, vt sub prætextu censuũ non exercerẽtur vsurę, quod non est fundari in præsumptione, nec præcipere tantùm vt propter vsuræ præsumptionem puniantur à Iudicibus qui tales conditiones non seruant; coram Deo verò sint liberi, si veritas præsumptioni est contraria: sed est præcipere media necessaria

ria

ria, vel valdè vtilia ad salutem animarum. ergo etiam quando cõditiones præceptæ reuerà non sint de iure naturali, aut diuino, seruandæ sũt in foro conscientiæ, maximè quòd ad obuiandũ peccatis aliud non sufficeret, quia venditores censuũ possunt iudicare se teneri in foro externo ad solutionẽ cẽsus, illúmque soluerent etiam quando reuerà est vsurarius, & sic emptor tempore lucri exerceret vsuras sub colore census, quod vt non faciat, irritat Summus Pontifex contractus in quibus non seruatur ea forma quæ illi seruanda visa est, vt caueãtur vsuræ. De Bulla autem cambiorũ suo loco dicemus. Ex superioribus patet falsum esse quod dixit Bannez s̃. & Ioan. Baptista Conrrad. *q. 239. in fin.* in hoc Regno supplicatum non esse à Bulla Pij V. rectéque Palac. *4. de contract. c. 6.* dixisse apud nostrates hanc Bullam nõ seruari, nec practicari; neque esse vsu receptam. Incertum autem est quod ait Sa *verb. cẽsus n. 3. Quadam in dicta Bulla prohibentur ob præsumptionẽ fraudis, quæ si absit, licent. Itaque potest pretium non statim solui, potest & prius solui, & fieri pactum, ne redimatur ille census.* &c. Vide alia de hac re *dub. 8. diffi. cul. 2. & dub. 32.*

DVBIVM VII.

In quibus rebus census collocari possit, & an seruanda sit necessariò prima clausula Bullæ Pij V. quæ sic habet? Nostra cõstitutione statuimus cẽsum, seu annuũ reditum creari, constitui vel nullo modo posse nisi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, & quæ nominatim certis finibus designata sit.

SVMMARIVM.

1 *Prima difficultas, an super annuis reditibus seu alio censu census collocari possit? vbi duæ referuntur opiniones n. 2.*

3 *Secunda difficultas, an vbi Bulla Pij V. nõ seruatur, possit constitui censu in re mobili, & an id fuerit licitũ ante Bullam Pij V. Refertur sententia negans, & affirmãs præfertur n. 4.*

5 *Tertia difficultas, an census in re quæ non sit fructifera, vbi nõ est recepta Bulla Pij: seu antequam edita esset, possit collocari? sententia negans & affirmans proponuntur, sed distinctione vtendum, & tria notanda n. 6. 7. 8.*

9 *Quarta difficultas, an census necessariò debeat collocari in re quæ nominatim certis finibus sit designata? Auctoris placitum tribus assertionibus n. 10. 11. 12.*

13 *Quinta difficultas, an census generaliter super omnibus bonis censuarij constitutus, sit realis, an personalis? duæ opiniones referuntur, & vera refertur., talem scilicet censum parum differre à purè personali n. 14. 15.*

16 *Sexta difficultas, an quãdo res, in quibus census constituitur, ad varios possessores pertinent, singuli ad solutionem census in solidũ teneãtur?*

17 *Septima difficultas, an cùm vnus census super alio fundatur, & prior redimitur, censuarius teneatur an-*

nuas pensiones soluere?

18 *Octaua difficultas, an census possit cõstitui super iure & actione, quam quis habet ad exigenda alia debita, quæ census non sunt?*

Num. 1. IRCA quam clausulam est prima difficultas, an super annuis reditibus, seu alio censu census collocari possit? Emanuel *tit. de censib. ead. conditione. dub. 2.* resolutionẽ huius difficultatis pẽdere ait ex resolutione alterius, scilicet an reditus isti bona immobilia cẽseãtur? qua in resunt duæ opiniones.

PRIMA affirmans fundata in *Clement. exiuit de Paradiso.* seu *prima.* §. *cumq; annuus reditus. de verb. significat.* Cui concordat *cap. 1.* iuxta glos. receptã *in verb. iura, de non alienand. in 6. &* §. *de non alien. rebus Eccles.* in Nouella. & alia iura, quæ postea referemus: & ita inter bona immobilia computari tenet Petr. Grego. 2. *de vsuris. cap. 3. n. 15.* Sa *verbo census. n. 12.* & multi alij referendi dubio 45. Tiraquel. 1. *de retractu linagier.* §. 1. glos. 6. *n. 4.* Xuarez *lib. 2. tit. de los emplazamientos n. 28. lib. 2. fori.* Couarr. 3. *Variar. cap. 7. n. 2.* Molin. 2. *de primogeniis. cap. 10. n. 6.* Mieres *de primogeniis. part. 1. quæst. 40. n. 6.* Rebellus *de oblig. iustitiæ. p. 2. lib. 10. q. 6. n. 4.* qui tamen cum limitatione dicit super veteri censu nouum creari posse, nempe pro toto tempore quo prior non fuerit extinctus, sicut nec vinea, nec domus, aut similia, immobilia esse desinunt, incapaciáque censuum sunt, licèt præsciãtur per fluminis cursum, vel alia ratione peritura: & sicut census perpetuus non censetur res mobilis, licèt cessare possit donatione cẽsualistæ, vel permissione eius vt redimatur. Lælius etiam 2. *iustitia. cap. 22. dub. 12.* ait vnum cẽsum in alio fundari posse etiã redimibili, modò vẽditor paratus esset in alia re fructifera censum collocare, si prior redimeretur, alioqui redempto priori, posterior periret, vel maneret personalis. Valen. etiam 2. 2. *quæst. 2 2. punct. 2.* cũ Med. *q. 11. de vsura,* quæ est 1. *de cẽsibus,* tenet vnum cẽsũ in alio fundari posse, quia est bonum immobile.

SECVNDA opinio negat esse bona immobilia, quam tenet Molinæus *in consuetudinibus Parisiensib. p. 2. tit. 6. n. 29.* Cifuentes *l. 7. Tauri. quæst. 15.* Emanuel autem ait, si reditus annui sint perpetui, & irredimibiles, inter bona immobilia computantur, & consequẽter in illis potest census constitui, quia Pius V. dixit cõstituendum in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, vt defendunt Bald. *l. hac edictali.* §. *is illud. Cod. de secund. nupt.* & multi alij relati à Tiraquel *s. n. 7.* & à Purpurato *l. ex conuentione n. 73. ff. de pactis.* Et sic intelliguntur iura citata pro prima opinione, quia eorum tempore non erant in vsu reditus redimibiles. Si verò reditus annui sunt redimibiles, computantur inter bona mobilia, & sic non potest super ipsos census constitui, vt contra Couarr. *s. n. 5. vers. Primò etenim.* docet Aluarus Vaez *de iure emphyteutico. q. 32. n. 15. vers. alia insuper.* Quæ probatur, quia tales reditus pereunt per redemptionem. Iémque pereunte re in qua sunt collocati, vt in hac Bulla docet Pius V. ergo non sunt res immobiles; & sic nequit in eis census cõstitui. Limitat Emanuel, nisi venditor census redimibilis obligetur ex pretio alium censum emere: sic enim Num. 2.

enim census redimibilis censetur res immobilis. Hæc Emanuel, quem (vt solet) transcribit Vega *in Summa. verbo, census. casu* 16. *colum.* 418. *& in Epitome. eodem verb. casu* 16. *n.* 3. Molina autem *disp.* 389. & absolutè ait cũ Nauar. *Comment. de vsur. n.* 87. *& n.* 112. *quæst.* 12. vnum censum in alio maiori, vel æquali collocari posse. Deinde id limitat dicens, censum, in quo alius potest collocari, debere esse irredimibilem, alioqui censu redempto periret census in eo collocatus, aut transiret in personalem, si venditor secundi cẽsus teneretur adhuc illum soluere: quod tamen Pius V. hac clausula, & sequentibus prohibet; postquam verò census vnus collocatus esset in alio irredimibili, vẽdi primus non posset sine onere alterius census similiter realis in eo collocati: quare redimi posset, neque aboleri ab eo in quo esset collocatus, quia sẽper retinere debet onus alterius cẽsus interim dum res in qua census est collocatus, integra perstiterit. Hæc Molina. Sa etiam ait, reditum annuum etiam esse rem immobilem, ideóque in eo census collocari posse. Quotidiéque ita fit, ait Mastrillus, quẽ citat Felician. 2. *part. de censib. cap.* 3. *nu.* 32. *ver.* 9. *reddendum.* Vbi Felician. ait: licèt Casaneus in consuetudinibus Burgundiæ *titu. de censib. rubrica* 11. *verb. le segmeur. censici. nu.* 5. reditum super reditu constitui posse, non tamen censum super censu dicat; sed oppositum tenendum cum Fabro §. *adeo. Institu. de locat. & conduct.* nam siue census sint irredimibiles, siue redimiles, inter bona immobilia referuntur *Auth. de alienand. & permutandis rebus Eccle. & l. Iursperitos. ff. de excusat. tutor. & l. sufficit. ff. de condict. indebiti. & Clement. exiuit de Paradiso.* §. *cúmque annuus reditus. ff. de verbo signif.* & non obstante Bulla Pij V. super censu redimibili, & irredimibili cẽsum collocari posse, modò dominus prioris census in secundi constitutione obligetur ad non acceptandam redemptionẽ census irredimibilis, vel ad emendum alium æqualem censum, si de facto census redimibilis, vel irredimibilis redimatur, nam alioqui non constituitur secundus census in re perpetuò duratura, quæ sola ad dictum effectũ immobilis censetur à Pio V. Itẽ quia si ea obligatio non interueniat, grauabitur emptor cẽsus, soluétque plusquã valet, nã secũdũ leges huius Regni nõ potest emi cẽsus redimibilis nisi dãdo 14. pro vno, quod est pretiũ excedẽs, quando res, in qua cẽsus collocatur, nõ est perpetua; sicut est æquale quãdo est perpetua, vnde vbi nõ seruatur Bulla Pij V. neq; est obligatio emẽdi censũ pretio determinato; licitum erit emere illũ super alio cẽsu sine prędicta obligatione, dummodo minuatur pretiũ iuxta quantitatẽ dictæ obligationis, quia tũc vẽditor nullã inferet iniuriã emptori similiter minuẽdo pretiũ, licitũ per se erit cõstituere cẽsũ maiorẽ in minori; cõstitui enim potest in rebus minoris valoris, quàm sit census, vt docet Bannez *de censib. dub.* 1. *conclus.* 2. *corol.* 2. vt ex sequẽtibus intelligetur.

Ex his patet verũ esse ꝙ ait Mol. *disput.* 389. in iuribus & reditibus annuis aut mẽstruis, vt in iure gabellarũ, & in aliis iuribus perpetuis sitis in ciuitate, oppido, sylua, piscatione, macello, &c. posse cẽsũ cõstitui: nam iura ista perpetua pro rebus immobilibus habẽtur, & cũ eis cõputãtur.

SECVNDO patet verum esse quod dicunt Felician. § n.32. Fol lerius numero 42. in officiis perpetuis quæ perpetuos habent fructus posse censum cõstitui, quia sunt bona immobilia fructifera: excipiunt ij cum Benedicto Lyno in *decisionibus. art. 9. vsque ad 56.* officia deputata ad iustitiæ administrationem: non tamen video cur excipienda sint, si sunt perpetua & fructifera.

TERTIO patet, vbi seruatur Bulla Pij V. Super debita ab aliis mihi soluenda, seu super obligationes quas alij habent mihi soluendas, non potest census cõstitui, qui tales obligationes nõ sũt res immobiles quãdo non sunt ad soluendum aliquid in perpetuum, secus si essent ad soluendum ali quid in perpetuum, vnde de iis vltimis loquendo verum dicunt qui affirmant super huiusmodi obligationes censum constitui posse, quia sunt res immobiles.

DE prioribus autem obligationibus verum est quod ait Emanuel *illa cond. 1. dub. 1.* censum in illis constitui non posse, quia sunt res mobiles: quod probat ex quibusdam legibus, in quibus tutori conceditur, vt possit absque auctoritate Iudicis vendere tales actiones seu obligationes in bonum pupilli, quod non posset facere si essent res immobiles. Quod confirmat ex Bart. *l. tutor qui repertorium. §. fina. ff. de administrat. tutor.* & ex Pinel. *1. p. relectionis. Cod. de bonis matern. num. 24. & sequentib.*

Num. 3 SECVNDA difficultas est, an vbi Bulla Pij V. non seruatur constitui census possit in re mobili, & similiter, an id fuerit licitum ante Bullam Pij V. Quidam partem negatiuam tenent, vt Emanuel *de cens. conditione 1. in princ.* qui citat Aluarum Valascum, vel Vaez *de iure emphyt. quæst. 32. num. 10.* Micras *tit. de maioricatu. p. 1. quæst. 41. num. 9.* Salazar *de vsu & consuetudine. cap. 8. num. 49.* Idem tenet Nauarr. *Comment. de vsur. num. 105.* Philiard. *2. p. Summ. lib. 5. cap. 17.* qui duo censent esse de iure naturæ, vt census constituatur super re immobili. Eandem opinionem tenet Carranza seu Miranda *in Summa Cõciliorum*, post Florentinum. Grafis *1. p. lib. 2. cap. 118. num. 21.* Vega *verb. census. casu 16.* Suadetur primò, quia hæc conditio ponitur à Martino V. & Calixto III. qui quidem, imò & Pius V. eam posuisse videntur, eo quòd sit necessaria iure naturæ, quod indicat Molin. *disp. 389.* dicens: quia verò census de quo in hac Bulla est sermo perpetuus est, tametsi redimibilis, ideo meritò effectum est, vt à numero rerum, in quibus collocari possit, exclusæ sint res omnes mobiles, eo quòd perpetuæ non sint; & quanuis aliquæ longissimæ sint durationis, maximíque valoris, & quasi perpetuæ, vt gemmæ, quia tamen reditus non habent, ac proinde dominium earum non continet ius percipiendi ex illis annuum reditum, cuius quasi quædam pars esse deberet census realis, qui in eis collocaretur, inde etiam effectum est, vt hæ quoque res mobiles, quanuis pretiosæ, & duraturæ, à numero rerum, in quibus census perpetuus collocaretur, sint exclusæ. Hæc Molin. qui ibidem docet, omnem censum personalem siue redimilem, siue irredimibilem, siue ad certum numerum annorum per hanc Bullam excludi, eo quòd sit illicitus iure naturæ. Lopez etiam *1. Instruct. negotiant.*

gotiant. cap. 57. sentire videtur necessarium esse iure naturæ, vt census super re immobili constituatur, quia contractus censualis natura sua perpetuitatem intendit, quam nisi in re immobili census constituatur, obtinere non potest. Item quia per talem contractum reditus annuales perpetui emuntur, quos res mobiles reddere non possunt. Eodem tendit ratio Nauarri, & Philiar. scilicet quia res mobilis sine sui totius, vel partis consumptione non potest fructum reddere: census autem est quidam fructus qui de aliqua re sine eius peremptione percipitur.

Num. 4. NIHILOMINVS vbi non seruatur Bulla Pij V. & ante illam necessarium non puto censum constitui in re immobili. Pro hac sententia Emanuel s. refert Pizarrum ad statutum Guadalup. eandem tenet Soto *6. institia. quæst. 5. articul.* 1. Valent. *disput. 5. quæst. 22. part.* 2. Angles *quæst. de censibus. art. 6.* Med. *quæst. 1. de censib.* Palac. 4. *de contractib. cap. 6.* Conr. *de contract. quæst. 74. & quæst. 83. conclus. 13.* Salon *art. 3. de censib. controuers. 5. concl. 3.* citans Innocen. Panorm. & Ananiam *cap. in ciuitate de vsur.* Laurent. de Rodulph. *cap. consuluit. eod. tit.* Ioann. de Lignano *cap. fin. eod. tit.* Petrum Bellug. *in Speculo Principum. dub. de censualib.* Sarmientum *Select. cap. 1.* Couarr. *3. Variar. cap. 7.* Idem tenet Felician. *2. de censib. cap. 3. num. vlt.* vbi ait, quanuis nauis sit res mobilis, & ideo vbi recepta est Bulla Pij V. non possit super illam census collocari, tamen vbi recepta non est, super naui, vel quacumque alia re mobili collocari posse. Idem Mol. & Caballin. *de vsuris num. 22.* & omnes, qui licitum putant censum personalem. Vnde Bãnez *de censib. dub. 1.* ex eo quòd census super nuda persona constitui potest, colligit constitui posse in bonis incertis, & minoris valoris quàm sit census, & facilè perituris non pereunte censu. Idem ait Salon, qui Ioannem Medinã impugnat, quia dixit constitui non posse in reb. vsu consumptibilibus: & Nauarrum, quia dixit constitui non posse in re quæ minores pensione fructus ferat.

PROBATVR primò, quia seclusa Bulla Pij V. conditio hæc non requiritur propter extrauag. Martini, & Calixti, nec propter ius naturæ: ergo non requiritur omnino. Consequentia patet, quia non est aliud ius vnde requiratur. Prima pars: antecedens probatur, quia illi Pontifices non posuerunt hanc, vel alias conditiones quasi necessarias ad iustitiam contractus, sed quasi sufficientes, vt legenti patet, & notat Sot. s. *art. 1. & 3.* Val. *punct. 2. & 7.* Tolet. *lib. 5. & 45. in fine. & 46. in fine.* Coua. 3. *Variar. c. 7. n. 6.* Felician. *1. de censib. cap. 7. num. 5.* Aragon *quæst. 78.* fere vltimis verbis. Moli. *disp. 389. 392. in principio.* Salon *art. 3. de censib. controu. 3. & controu. 5.* & passim alibi, *conclus. 3.* Palac. 4. *de contractib. cap. 6.* quod affirmat Nauarr. *Comm. de vsuris. n. 72.* licèt sæpe aliàs dicat in Bullis illis insinuari, eas conditiones esse necessarias, & Vinsfeld. *super cap. in ciuitate. de vsur. quæst. 12.* dicit censum personalem esse ex natura rei licitum, licèt sit illicitus stantibus extrauagantibus Martini V. Calixti III. & Pij V.

SECVNDA autem pars probatur, quia census constitutus super nuda persona licitus est iure naturæ, vt superiùs,

superiùs, & docet Angles *quæst. de censib. art. 5.* Tolet. *lib. 5. cap. 47.* licèt prohibitus fuerit à Pio V. vt docet Molin. ſ. & Tolet. *cap. 46.* & Felicia. *lib. 1. cap. 9. num. 8.* Vega *verb. census. casu 2. & 9.* ergo à fortiori licitus erit census super re mobili, quæ simul obligata maneat cum ipsa persona.

Confirmatvr: nam secundùm Medin. *1. Summ. cap. 14. §. 16.* Vegam *verb. census. casu 2.* hæc est de conditionibus, quæ non sunt necessariæ iure naturæ, sed propter Bullam Pij V. ergo vbi hæc non obligat, hæc conditio necessaria non est. Vnde Nicolaus V. in Bulla de censib. edita pro Regno Siciliæ an. 1491. relata à Coron. *de censibus. num* 10. approbat contractus cẽsuales, in quibus bona mobilia obligabantur: seruanda tamen est iustitia pretij, quod minui debet, si census in sola persona, aut in ea, & in rebus mobilibus solis collocetur, alioqui venditor census iniustus erit. Iuxta hæc rectè Philiarc. *2. p. Sum. lib. 5. c. 17.* dixit ante Pium V. iustũ fuisse cẽsũ constitutũ super nuda persona, & super bonis in communi, & Val. censum constitui posse in animalibus, vt rectè Ioan. Medin. ſ. & in rebus vsu cõsumptibilibus; si tamen sint in statu fructificandi, vt in pecuniis negotiationi expositis, quod bene notauit Sot. *illo art.* 1. Sed hæc limitatio ad sequentem pertinet difficultatem.

Num. 5. Tertia difficultas, an census in re, quæ non sit fructifera, collocari possit, vbi non est recepta Bulla Pij V. seu antequam edita esset? Partem negatiuam tenet Emanuel *de censibus. conditione 2. in principio.* imò addit, rem in qua constituitur census, talem esse debere, vt eius fructus vel excedant, vel saltem adæquent pẽsionem. Idem tenet Ioan. Med. *tract. de censibus q. 1.* Lauren. de Rodulphis *tract. de vsuris. q. 12.* Miranda *in Summa Conciliorum,* post Florentinũ. Grego. Lop. *l. 37. tit. 8. partit. 5.* Angl. *de cẽsib. art. 6.* Val. *2. 2. disp. 5. q. 22. pun. 2.* Nau. *Comment. de vsuris. n. 105.* Philiar. *2. p. Sum. lib. 5. n. 17.* qui duo probãt, quia est contra naturam census, qui est quidam fructus, capi de re infructifera. Eandem sententiam tenet Mol. *disp. 389.* dicens illam in cõstitutionẽ Pij V. sic debere intelligi, vt in re, quæ culta vel nullos fructus ferat, vel tam modicos, vt ad soluendam pensionem deductis laboribus, & expensis in eis colligendis, sufficiẽtes nõ sint, census cõstitui nequeat. Et rationem Põtificiis ait esse, quia nemo emeret censum merè realem in re, quæ culta, non tantum redderet, quanta esset pensio, quoniã cessione eius rei liber maneret debitor census ab eius solutione. Necesse ergo esset miscere aliquid de censu personali, scilicet vt persona obligaretur ad solutionem census, etiam deficiente re, in qua esset constitutus; & ita census esset vsurarius: quia omnis census merè personalis, vel mixtus ex reali, & personali, est vsurarius; ideóque statuit Pontifex, vt in re illo modo fructifera cẽsus collocaretur: & hũc esse legitimũ sensum huius cõditionis ait docere Nauarrũ *Commẽtario de vsuris. n. 79. & 85.*

Oppositam sententiã tenet Sot. *6. iustitia. q. 5. art. 1.* Couar. *3. Vari. c. 7. n. 5.* Medin. *1. Summa. c. 14. §. 26. in fine.* Veg. *verb. census. c. 2. in fine:* qui duo has & similes conditiones putãt nõ requiri de iure naturæ, sed de iure tãtùm positiuo inducto à Pio V. Ad idẽ sũt qui Num. 6.

dicunt,

dicunt, censum posse cõstitui in nuda persona, etiãsi non sit fructifera; quod tenet Bãnez post *q.78. tract. de censibus.dub.1.con.2.* Vega *verb. census. casu 10.in fine.* quanuis Angles & Valentia §.exigant, vt persona sit fructifera. Quod etiam exigit Salon *art. 3.de censibus controuersia 5.con.1.* & nihilominus *con.3.* ait, in quibuscũque bonis censum constitui posse, modò persona sit fructifera: & reprehendit Medin. §.asserentem, non posse constitui censum in rebus vsu consumptibilibus. Nam si potest constitui in nuda persona, etiam poterit in quibuscumque, cùm omnia obligentur obligata persona.

Num.7. SED distinguendum est. Nam cẽsus dupliciter constituitur in aliqua re, primò vt percipiendus, aut perceptibilis ex illa: quod fit emendo ius ad percipiendã portionẽ aliquã fructuũ eius, vel aliquid tali portioni æquiualens, quando fructus ex re sperari nõ potest. Et in hoc sensu est vera prima opinio. Quod rectè probat Nauarr. *illo n.79.* ex Angelo *vsur. 1.§.7.* Syluest. *vsura.2.q.6.* Maiori *4.d. 15.q.46.* & communi sententia asserente vsurarium esse cùm quis fictè emit animalia, vel aliqua alia quæ alter non habet, & ea ipsi locat, vt aliquid vltra sortem accipiat. Nam sicut hîc vsura interuenit, quia aliquid vltra sortẽ accipitur pro mutuo, cùm locatio sit ficta; ita in nostro casu interuenit iniustitia, quia venditur ius ad fructus, qui nõ sunt, neque erunt, aut ad aliud æquale illis; quia venditio est iniusta & nulla, cùm tale ius nullum sit. Eodem modo non potest census collocari in persona fructifera, emendo scilicet ius ad fructus eius, vel ad aliquid illis æquales.

SECVNDO constituitur census in re aliqua non vt percipiendus, vel perceptibilis ex illa ad modum explicatum: sed obligando rem ad solutionẽ, & sic in re infructifera potest constitui census; in eóque sensu vera est secunda opinio. Nec tũc refert, quòd persona ipsa sit, vel nõ sit fructifera. Hanc distinctionem insinuauit Toletus *lib.5.c.47.* vbi docuit, quosdam census ex natura rei constituendos esse in re fructifera, quia in illis venduntur fructus, vel ius ad illos: alios verò constitui posse in re infructifera, imò & in nuda persona. Hinc etiam conciliantur dicentes, illicitè constitui census in re, cuius fructus sunt minores pensione, cum asserentibus licitè constitui. Nam priores, de quorũ numero sunt Valentia, Emanuel, Grego. Lopez, Nauarrus, Laurentius de Rodulphis, Ioan. Medina §. Sylu. cum aliis, *vsura.2.q.1 2.parti.4.* Petrus de Rauenna apud Couar. §. verum dicunt loquẽdo de censu prima ratione collocato in re: posteriores verò, de quorum numero sunt omnes citati pro secũda opinione, verum dicunt de censu secunda ratione collocato in re.

NOTA autẽ primò, stãte Bulla Pij V. nõ sufficere quòd res sit fructifera per accidens, eo quòd sit in statu fructificandi, vt quando pecunia est negotiationi exposita; petit enim Pius quintus esse ex natura sua fructiferam. Exclusa autem Bulla Pij quinti ad censum constitutum primo modo in re, sufficit esse Num.8.

verſ. quod autem. vbi ait eſse cõmunẽ opinionẽ Theologorum &Canoniſtarum; & eſſe magis communem & receptam confitetur Blaſius Florez, Diaz *1. p. additionum ad deciſiones Antonij Gama. deciſione 42.* quanuis ipſe in contrariam inclinet.

Num. 12. Tertio, vbi Bulla Pij V. non eſt recepta, & ante illam cenſus generaliter & ſpecialiter conſtitutus ſuper omnibus bonis præſentibus, & futuris poſſeſſis, & poſſidendis licitus erat, & nunc quoque licitus eſt. Hanc cõcluſionem teneo cõtra Molinam, & Nauarrum ſ. & Emanuelem *tract. de cenſibus. conditione 12. dubio 2.* Caſſaneum *in catologo gloriæ mundi. parte 12. conſideratione 98. fallentia 25. & in conſuetudinib. Burgundiæ. rubrica 11. §. 6. in princi. & conſil. 63. n. 6.* Redoan. *de rebus Eccleſiæ. rubrica de conſtituendo annuo cenſu. ex num. 41.*

Sed noſtram concluſionem tenet Felicianus *illo n. & to. 2. lib. 1. c. 4. n. 1.* citans multos à me relatos *con. præced. & lib. 1. c. 8. n. 10.* citãs Ioannẽ de Lignano *c. fin. de vſuris. q. 1.* Innoc. Panorm. Ananiam, & Beroum *c. in ciuitate, eodem tit.* Laurẽtiũ de Rodulphis *tract. de vſur. parte 2. q. 13.* Aluarum Valaſcum *de iure emphyte. c. 31. n. 11.* Petrum Bellug. *in ſpeculo Principum. rubrica 41. § leges Regni.* Sarmient. 17. *Select. c. 1. n. 26.* Conr. *de contract. q. 83. con. 13.* Sotum *6. inſt. q. 5. art. 1.* Med. *q. 1. de cenſib.* Maior. *4. d. 15. q. 44.* Conr. *de contract. q. 74. & 75.* Couar. *3. Var. c. 6. n. 5. & 6.* Palac. Matienzum, Antonium Berardutium auctorem Summæ Coronæ, quos ferè omnes citat, & ſequitur etiã Valen. *2. 2. diſp. 5. q. 22. pun. 2.* Salon *art. 3. de cenſib. controu. 5. con. 3.* Bãnez *tract. de cenſib. dub. 1. poſt 2. con.* Angles *de cenſib. art. 6.* Cuius opinionem ſequerer ego, inquit Emanuel ſ. quãdo reditus annui bonorum immobiliũ præſentium æquarẽt penſionẽ; ſi verò non æquarent, exiſtimo ſcrupuloſã, motu proprio Pij V. reprobatã, & ſi præſentia bona nõ deſignarẽtur nominatim, exiſtimo falſam.

Sed noſtrã opinionẽ abſolutè etiã tenet Toletus *lib. 5. c. 45. n. 3. & c. 47. n. 4.* & Valen. ſ. cũ Maior. Ioan. Med. Soto, Conrado & Couar. Probatur, quia in extrauagãtibus Nicolai V. & Grego. XIII. ſuperiùs citatis expreſsè cauetur, & ſpeciatim, & generatim omnia bona ſubiici poſſe cẽſus præſtationi: nec cõtrarium docẽt extrauagãtes Martini V. & Greg. XIII. & ex natura rei non eſt illicitum, quia etſi talis contractus ſit cenſus perſonalis cum hypotheca ſeu obligatione bonorũ, licitus erit iure naturæ, vt ex ſuperioribus cõſtat. Idem probat Sarmient. ſ. Toletus *illo c. 43. n. 2.* quia ſicut poteſt quis vendere ius ad fructus vnius rei ſuæ, ſic ad fructus omniũ rerũ ſuarũ, licèt modo deſignari ſoleat res aliqua, in qua cẽſus cõſtituatur, & ita debeat fieri propter decretũ Pij V. præcipiẽtis cẽſũ cõſtitui in re determinata, & certis limitibus deſignata. & *c. 47. n. 4.* ait Toletus hypothecã bonorũ nõ debere eſſe talẽ, vt vẽditor nullatenus poſſit abſque facultate emptoris vllã rẽ ſuam alienare, quia hæc cõditio iniuſta eſſet, eo quòd valor cẽſus cũ hac cõditione maior eſſet pretio, quod cõmuniter datur ab emptoribus. Sufficiet, vt res in qua cẽſus fundatur, ad quẽcũque trãſierit, maneat obligata: & cætera bona ita maneãt hypothecata, vt dũ durat ea res in poteſtate vẽditoris, ſẽper maneãt obligata ſolutioni cenſus. Hæc Toletus. Similiter

ego dicerẽ si census super omnibus præsẽtibus rebus cõstituatur, ita vt nõ nisi omnibus illis pereũtibus, pereat, iniustã esse cõditionẽ pro cõmuni pretio, quia minùs valet quã cẽsus cum prædicta obligatione, quæ maxima est. Addit Val. s̄. nõ solũ posse vẽdi cẽsũ realẽ ex rebus immobilib⁹, vt ex domo, &c. sed etiã ex mobilib⁹: vt ex animalibus, sicut rectè asseruit Med. *q.11. de vsur.* & etiã ex vsu cõsũptibilibus, si tamẽ sint in statu fructificandi, vt ex pecuniis, si sint expositæ negotiationi, vt bene notauit Sotus *6.iust.q.5.art.*1. Ratio est clara: nam etiã ex rebus vsu consumptibilibus existẽtibus in statu fructificãdi, verè habet quis ius percipiẽdi vtilitatem: ergo verè habet quod vẽdat quando vendit censum ex illis: secus si eiusmodi res vsu consumptibiles non essent in statu fructificandi, tunc enim non esset ius percipiendi ex eis vtilitatem, quod posset vẽdi. Hæc Valentia, explicans se loqui stando in lege naturæ seclusa Bulla Pij V.

ADDIT Valen. *puncto 4.* censum perpetuũ nec in persona, nec in rebus mobilibus cõstitui posse: secus verò temporalem, modò nõ sit ad lõgius tẽpus quàm res mobilis possit durare. Vnde ait falsò Nauarrũ *Commen. de vsur. n.*105. indistinctè dixisse esse cõtra ius naturæ cẽsũ in re mobili constituere. Hinc nõ rectè Vega *in Sum.& Epit. verb. census. casu* 15. absolutè docet, super boue, aut equo censum constitui non posse.

Num.13. QVINTA difficultas est, an census generaliter super omnibus bonis censuarij constitutus sit realis, an verò personalis? Grego. Lopez *l.8.tit. 8.part.5.* ait esse personalem, cum hypotheca tamen & obligatione accessoria omnium bonorum ad solutionem census ad maiorem securitatem. Idem tenent Molina & Læsius superiori difficultate relati, & Nauar. *Comment. de vsuris num.75.*

ALII tenent esse realem, vt Syluester *vsura 2.quæst.* 12. *dicto* 4. quem sequitur Sotus *6.iusti.quæst.5.art.*1. ante solutionem argumentorũ *corol. 2.*

REBELLVS autem *de obligationib. iustitiæ part.2. lib.*10. *quæst.6.* ait realem esse si censuarius per se primò intendat bona sua obligare & consequenter se ipsum ratione eorum, siue dependenter ab eis: secus tamẽ si se ipsũ per se primò; bona verò sua cõsequẽter ad securitatẽ cõtract⁹ obliget. Num.14.

ADDIT Rebellus: Verùm etsi iste census generaliter per se primò super omnibus bonis constitutus, realis sit, nec iure naturæ de se, saltem apertè prohibitus, iure tamen Canonico, præsertim in diplomate Pij V. expressiùs prohibetur: exigit enim, vt res nominatim certis finibus designetur. Quanuis non opus sit vt nomine proprio exprimatur: satis enim erit si per nomen commune aut circumloquium, distinctè tamen & expressè designetur.

SED quid, inquit, si ita te & rem simul velis obligare, vt pereunte re, maneas tamẽ obligatus, & te moriẽte, res itidẽ maneat obligata? Respõdeo, cõtractũ fore tunc mistũ ex personali & reali cẽsu, quẽ quaten⁹ personalis est, vt minimũ, iure Canonico irritũ esse cõstat. Hæc Rebellus.

SED dico talẽ cẽsũ si cõstituatur super omnibus rebus pręsẽtibus, & futuris, ita vt maneat dũ aliquæ illarũ fuerint; parũ differre à purè personali, quia sẽper manet persona obligata solutioni census, vel absolutè, Num.15.

vt cùm habuerit bona aliqua, vel conditionaliter, si in posterum illa habuerit: quæ conditio semper est possibilis, nisi in religiosis, & non in omnibus, nā scholares societatis emissis tribus simplicibus votis verè sunt religiosi, tamen sunt capaces proprietatis, vt alibi tractabo.

QVANDO verò census solùm constituitur super omnibus bonis præsentibus, ita vt illis pereuntibus pereat, multùm differt à personali: quia persona manens potest non esse obligata, nimirum pereuntibus omnibus bonis præsentibus, cōstitutioni census. Sed si persona quoque per se obligetur, erit mixtus ex reali & personali, & quatenus personalis erit irritus tempore & loco vbi seruatur Bulla Pij V. & à fortiori merè personalis, vbi obligatur persona per se primò, non verò eius bona, nam transire ad alium possunt sine vllo onere.

Num. 16. SEXTA difficultas est, an quando res, in quibus census constituitur, ad varios possessores pertinent, singuli ad solutionem census in solidum teneātur? Suppono in pluribus rebus constitui posse si vna non sufficit, vt ait Vinsfeld. *de vsuris. cap. in ciuitate. quæst.* 12. *concl.* 12. post Bullam Pij V. circa primam eius conditionem: quamuis enim Pius V. in suo diplomate dicat, in re immobili debere constitui; intelligitur tamen ab omnibus, & vsus habet, vt in re multiplici, seu multis rebus cōstitui possit. Tutius tamen est vt in vnica re constituatur non solùm quia verba id sonare videntur: sed etiam quòd plures lites aut dubia oriantur, cùm super pluribus rebus, quàm cùm super vna dumtaxat constituitur. Etenim si contingat, vtres illæ diuersæ in diuersos quoque dominos & possessores transeant, necesse erit à pluribus pensionem exigere. Hoc supposito dico, licèt singuli earum rerum possessores ad soluendam pensionem teneantur, non tamen in solidum tenentur, sed pro rata, hoc est, vt tanto plus pensionis quisque soluat, quanto maioris pretij res ex numero earumdem rerum censitarum prouenit, iuxta Panorm. Couarr. 3. *Variar. cap.* 7. *num.* 8. & aliòs, quos refert Aluarus Valascus *de iure emphyte. quæst.* 32. *num.* 15. quamuis ipse totum à singulis exigi posse defendat, *non quidem*, vt ait, *secundùm iuris regulas, quæ contrarium docēt, sed attenta mente contrahentium*, qui ea ipsa de causa plures res designare videntur.

VERVM, vt bene ait Rebellus *de oblig. iustitia. p.* 2. *lib.* 10. *q.* 6. *cond.* 1. *&* *q. vlt. diffic.* 2. non debemus à priori communíque sētētia recedere, quam sequi Lusitani proprij Regni lege tenentur. Probatur primò, quia contrahentes si nihil aliud exprimant, secundùm iuris regulas velle cōtrahere credendi sunt, nec contra eas obligatio census, quæ odiosa, & stricti iuris est, extendi debet, esto res dubia foret. Secundò, quia eadem est proportio vnius census ad omnes suos fundos censitos, quæ est eiusdem census ad omnes partes eiusdem fundi, supra quem creatus est, atqui pereūte parte talis fundi perit etiā proportionalis pars totius pensionis. Ergo similiter, si ex pluribus fundis censitis vnus fundus apud quemcumque pereat, peribit proportionalis pars totius pensionis: ergo in eo fundo solùm erat obligatio ad eandem partialem illi correspondentem

dentem pensionem, & non ad totalem. Et certè obligatio in solidum, maiori pretio digna esset, quàm quod communiter datur pro censu: ergo iniustè imponeretur pro communi pretio. Nec verò contrahentes quando aliud non exprimunt, ideo plures res designare credendi sūt, vt à singulis earum futuris possessoribus in solidum pensio soluatur, sed vt securior census sit. Hæc Rebellus. Sed quanuis conclusio placeat, de qua *dub. 11. diffic. 1.* circa decimam conditionem: *& dub. 39. ad finem*, tamen fundamētum illud, quòd re pereunte pereat census, &c. falsum est, vt dubio 30. ostendam.

Num. 17. SEPTIMA difficultas, an cū vnus census super alio fundatur (quod fieri posse difficultate prima dictū est) & prior redimitur, censuarius teneatur annuas pēsiones soluere? Quæstio locum habet etiam in censu irredimibili, nā iste etiam redimi potest ex voluntate vtriusque contrahentis, licèt non ex sola voluntate venditoris, sicut redimi potest census redimibilis. Videtur ad nihil teneri dominum prioris census, quia extincta & pereunte re in qua census collocatur, census perit: ergo cùm perit prior census, perit etiam secundus in eo fundatus. Respondeo tamen priorem censum tunc non perire simpliciter cùm dominus pro illo pretium iustū recipiat, ideo dominum antiquum illius census debere reddere annuas pensiones pro secundo, & fundare illum in alia re immobili, vel principale emptori & domino antiquo illius posterioris census, & alioqui iniquus fuisset contractus, cùm tam facilè venditor ab obligatione omni pensionis, & [illegible] principalis pretij liberari posset.

SIC etiam iniustus esset contractus census constituti super domum quam dominus sciret citò ruituram, vel super vineam, aut quid simile quod citò præsciretur destruendum, teneretúrque venditor census postea vel censum eodem pretio quod accepit, redimere, vel in re alia immobili, & per se loquendo perpetuò duratura ipsum collocare.

OCTAVA difficultas est, an census possit cōstitui super iure & actione quam quis habet ad exigenda alia debita quæ census nō sunt? Respondetur, non posse, quia huiusmodi ius, vel actio ad pecuniam, rémve aliam mobilem pertinens, non numeratur inter bona immobilia, vt tradit Rebellus *2. p. de oblig. iustitiæ. lib. 10. quæst. 6. num. 4.* cum Syluest. *verb. alienatio. n. 8.* Idem tenet Emanuel Rodericus *motu proprio de censib. conditione 1. dub. 1.* probans quia in multis legibus ciuilibus hæc numerantur inter bona mobilia. *l. à Diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudicata. l. contuberniones. §. fin. ff. de pactis. l. potest. ff. de auctoritate tutorum.* & ideo tutores possunt vendere tales actiones, & iura minorum suorum; vt post Barto. *l. tutor qui repertorium. §. finali. ff. de auctoritate tutorum.* resoluit Pinel. *1. p. relectionis. C. de bonis maternis. à num. 24.* Idem tenet Rebel. *s.* Num. 18.

HÆC verò sūt contra Accursium *l. fin. verb. quærere. versic. respondere secundùm quosdam. Cod. in quibus causis in integrum restituatur.* asserentem huiusmodi iura, & actiones seu obligationes inter bona immobilia computari, & consequenter censum in illis constitui posse. Hæc tamen intellige stando in Bulla Pij V. nam illa

illa seclusa etiam in illis census cõstitui possũt, sicut in aliis rebus mobilibus, quæ sunt in statu fructificãdi, vt docet Valentia *2.2.disp.5.q. 22. puncto 2.* & Medina *q.11.de vsuris*. vt in quarta difficultate retulimus.

DVBIVM VIII.

De secunda conditione posita à Pio V. vt non valeat census nisi fiat pecunia numerata præsentibus testibus, & notario in actu celebrationis instrumenti: non autem priùs recepto integro, iustóque pretio.

SVMMARIVM.

1 *Prima difficultas, an stãdo in iure naturæ licitum sit emere censum pecunia, vel parte pecuniæ credita? sententia negans, & affirmans referuntur. Secunda admittitur, & ad contraria argumenta fit satis n.2. 3.*

4 *Quarta difficultas, an sit licitum constituere censum ex massa argentea, vel aliis mercibus loco pecuniæ datis, vel ex pecunia aliquo titulo cẽsuario debita? sententia affirmans præfertur, & probatur, & ad contraria argumenta respondetur n. 5.6.*

7 *An iure positiuo prohibitum sit censum mercibus, vel debito constituere ad modum in superioribus explicatum?*

8 *An vbi recepta est Bulla Pij V. quæ expressè prohibet constitutionem cẽsus nisi in pecunia numerata, census aliter constitutus cessante omni fraude & iniustitia in pretio validus sit, saltem in foro conscientiæ?*

9 *Sententia affirmans validum esse in vtroque foro.*

10 *Sententia tenens tantùm in foro conscientiæ.*

11 *Vera sententia affirmans in nullo.*

12 *Tertia difficultas, an quod diximus vbi non est recepta Bulla Pij V. pretium posse dari in debitis antea contractis, sit verum vniuersè, an cum aliqua exceptione? Duæ opiniones referuntur. Secunda impugnatur n.13.*

PRIMA difficultas hîc est, an stando in solo iure naturæ licitum sit emere censum pecunia, vel parte pecuniæ credita? Partem negãtem docẽt Mol. *de vsur.n.355.* Nauarr. *Cõmẽtario de vsur.n.85.& 88.* Emanuel *de censibus cond.4.in princip.* Rebellus *de oblig. p.2.q.1.n.21.* Palac. *4. de contract. c.6.* Felician. *1. de censibus.c.8.n. 11. & 12.* Salon *2.2.disp.de censibus art.3.controu. 7.& 8.* Maurus Antonius Berarducius *titulo de vsura circa contractus censuales.pag.288.* Antonius Gomez *tract.de censibus cond. 4.n. 12.* Gaspar Rodericus *1.de reditibus.q.13.n.3. ad finem.* Num. 1.

PROBAT Rebellus primò, quia cùm huiusmodi contractus introductus sit, vt subsidio præsentis pecuniæ occurreretur præsentibus necessitatibus, & secluso isto euentu non solùm inutile, sed etiam damnosum apertè sit cuique in re sua cẽsum constituere, inualidus iure naturæ erit census, vel saltem iniustus in quo pretium integrum statim nõ solui

ſoluitur: & iniquum apparet eius, quod quis non accepit, reditus ſoluere, & alioqui quod pro fauore vẽditoris introductum eſt, contra venditorem militabit.

SECVNDO probat Salon, Felician. & Palac. quia contractus cenſualis eſt venditio de præſenti, non in diẽ, ſiquidem ab hora initi contractus conſtituens cenſum manet debitor ſoluẽdi penſionẽ annuã: ideo neceſſe eſt quòd pecunia ſit præſẽs & integra, ex qua recipiens fiat debitor.

TERTIO, quia Martinus V. & Calixtus III. & Pius V. videntur ponere ſolutionem integram pretij tẽpore contractus tanquam conditionẽ ex natura rei neceſſariam. Cõfirmatur: nã Gaſpar Rodericus *1. de reditibus. q. 13. n. 22.* pro certo ſupponit ex *l. eos, qui. C. de vſuris.* impoſſibile eſſe reditũ currere niſi pro rata ſortis exiſtẽtis in libera poteſtate debitoris: ergo cenſus conſtitutus pecunia credita, nõ incipit currere antequã ſoluatur, & ſic nõ poterit emi pecunia credita cẽſus qui ſtatim currere incipiat, ſed curſurus ab ipſa ſolutione pretij.

QVARTO, quia ſi non ex quo incipit obligatio ſoluendi penſionem, datur totũ pretiũ, pẽſio nõ erit proportionata pretio, ſed maior: ergo cõtractus erit iniuſtus. Conſequẽtia eſt nota, & antecedẽs probatur. Nã ſi cõtractus fiat prima die Ianuarij, à quo die cẽſuarius cõſtituitur debitor pẽſionis, & nõ recipit niſi mille aureos, recepturus ad feſtũ D. Ioannis alios 500. cùm pẽſio dãda in eodẽ feſto deberet cõmẽſurari mille aureis tãtùm, & cõmẽſuretur 1500. maior erit pretio; quod eſt iniquum.

Num. 2. CONTRARIAM ſẽtẽtiã tenet Sot. 6. *iuſtitia. q. 5. art. 1.* quem videntur ſequi Mol. *tom. 2. de iuſtitia. diſp. 390. clauſula 2.* Vinsfeldius *ſuper c. in ciuitate. de vſuris. q. 12.* poſt Bullã Pij V. conditione ſecunda: quatenus abſolutè docent conditionem hanc Pij V. nõ requiri iure naturæ. Apertiùs eandẽ ſentẽtiam tenet poſt Bullam Calixti conditione quarta Sa *verb. cenſus. n. 3.* dicens, etiam ſtante Bulla Pij V. ceſſante fraude, poſſe cẽſũ nõ ſtatim ſolui. Videtur etiã opinio Læſij *lib. 2. c. 22. dub. 12.* dicẽtis, ad iuſtitiam cẽſus iure naturæ nihil aliud eſſe neceſſariũ, niſi vt ſit æqualitas, & ſi aliqua grauamina hinc inde per pacta imponantur, ea prudentis arbitrio debitè compenſentur.

PRO hac ſententia eſt primũ validũ argumẽtũ, quia cæterarũ rerum emptiones & venditiones poſſunt fieri pecunia credita, ſeu ſolutione dilata: ergo & vẽditio cẽſus; par enim ratio eſt. Antecedẽs patet ex communi vſu, & *§. vendita verò res & tradita. inſtit. de rerum diuiſione. l. quod vẽdidi. 19. ff. de contrahenda emptione.*

SECVNDO arguitur, quia cenſus iã conſtitutus poteſt emi pecunia credita: ergo & impoſitus de nouo. Antecedẽs docet Anto. Gomez *de cenſibus. cond. 4. n. 12.* & conſuetudo ipſa.

TERTIO, quia poteſt quis vendere cenſũ cũ pacto, vt non currat ſtatim, ſed poſt aliquot menſes, vel annũ, aut aliud tẽpus; vt ait Gaſpar Rodericus *lib. 2. de annuis reditib. q. 1. n. 50. in fin.* & conſuetudine receptum eſt. Ergo etiam emptor poteſt deducere in pactũ, vt pretium totum, vel pars non ſtatim ſoluatur: eadem enim ratio videtur.

PROPTER hæc probabilis eſt hæc ſententia, quam Num. 3.

tuendo ad primum argumẽtũ prioris ſententiæ dici poteſt, debitori ſæpe melius eſſe aliquando emptori vendere cenſum pecunia credita quàm ſtatim tradita, quia apud ſe haberet pericula latronum, vel ſimilia, aut quia emptor non habet de præſenti pecuniam: poſtea verò erit abſens, nec poterit venditor cũ eo contrahere, nec indiget modò pecunia, ſed poſt menſem, aut annũ: quare ergo tunc non poterit cenſus emi pecunia credita?

Ad ſecundum reſpondeo, quanuis illa venditio ſtatim conferat dominium rei venditæ, quod eſt ius ad penſiones, tamen poteſt fieri pecunia credita, ſicut quando emitur domus, ſtatim fit ementis, licèt pretiũ ſit creditum.

Ad tertium reſpondeo, conditionem de ſolutione pretij in celebratione contractus, non poni à Calixto, & Martino tanquam neceſſariã, ſed tanquam ſufficiẽtem cum aliis ad honeſtatem cenſuum de quibus fuère conſulti, vt cum multis diximus dubio 6. Pius autem V. præcepit adhiberi, non quòd eſſet neceſſaria ex lege naturæ; ſed quia expediebat eam præcipi ad obuiandũ fraudibus.

Ad cõfirmationẽ reſpondeo, id eſſe verũ in cõmuni modo cõtrahẽdi, ſecus, ſi aliquando fieret venditio cenſus toto pretio, vel eius parte credita per aliquod tempus.

Ad quartum reſpõdeo, ſicut aliæ res emptæ ſunt proportionatæ pretio, quanuis ipſum, vel pars ipſius non ſtatim detur, ſed poſtea; ita ius ad pẽſiones, quod emitur in cõſtitutione cenſus, eſt proportionatũ pretio omnino, vel ex parte credito.

Secvrivs tamẽ & probabilius eſt cenſum ſtatim integrè currẽtem iniuſtè emi pretio, vel parte pretij credita, ſecus ſi pactũ ſit, vt nõ currat integrè, donec pretium ſit integrè ſolutum, ſed pro rata accepti pretij.

Ad primum autem argumentum ſecundæ ſententiæ reſpondet Rebellus non opus eſſe, vt per omnia venditio cẽſus ſimilis ſit cæteris vẽditionibus: cùm enim ſit ſpecie diuerſa, diuerſas ſeu peculiares debet habere proprietates, vnde à quibuſdam venditio anomala, ſeu irregularis appellatur. Sed hæc ſolutio nõ ſatisfacit, quia ſolùm differt materia ab aliis venditionibus: diſtinctio autem materialis non eſt ſpecifica: vnde reſpondeo, in hac venditione id eſſe ſpeciale ratione materiæ; nam, vt ſ. dicebamus, hic cõmutatur pecunia præſens pro futura per longa interualla recipienda, & quo plus pecuniæ recipitur de præſenti, maior penſio ſoluenda eſt; vnde iniquũ eſt pecunia, vel eius parte dilata æqualem penſionem exigere: ergo debet reſtitui exceſſus penſionis, ſi recepta fuerit, ſeu augeri pretiũ cenſus, quod hîc idem eſt; nam tantum debet eſſe pretij incrementum, quãtus fuit penſionis receptæ exceſſus. Quòd ſi receptus exceſſus non fuerit, recipiendus non eſt, quia nullo titulo debetur, vel ſi debetur à vẽditore, compenſari debet incremento æquiualente ab emptore.

Ad ſecundum reſpondeo, non eſſe ſimile, quia emens cenſum iam conſtitutũ, non cõmutat pecuniam præſentem pro futura ab ipſo cum quo contrahit recipiẽda: ſed pro iure quod habet in aliũ, & quod trãsfert in emptorem; quod perinde emi poteſt atque aliæ res immobiles, nẽpe credi

credita per aliquod tẽpus pecunia.

Ad tertiũ respondeo, pactu illud vt census nõ statim accepto pretio incipiat currere, esse iniquũ, nisi vẽditor de pretio minuat, vel pẽsiones augeat: & similiter emptor, si deducat in pactũ, vt pretiũ non statim integrè soluatur, debet pretiũ augere, vel de pẽsionibus minuere: quæ paria sunt. Nõ igitur potest emptor dilata solutione pretij, vel partis eius integras pẽsiones recipere, ac si totũ pretium esset à principio solutum.

Num. 4. Secvnda difficultas est, an sit licitũ constituere censum ex massa argẽtea, vel aliis mercibus loco pecuniæ datis, vel ex pecunia aliquo titulo debita censuario? Hæc quæstio intelligi potest vel stando in solo iure naturali, & diuino, vel stando in iure positiuo humano. In primo sẽsu variæ sunt opiniones, quoad vtrãque partem difficultatis, quæ sigillatim tractandæ sunt.

Qvoad primam ergo partem de mercibus stãdo in iure naturali, seu diuino (quod idem est, quia hîc nullũ est ius diuinũ positiuũ) prima sententia est, iure naturali prohibitam esse constitutionem census pro mercibus. Probant, quia contractus cẽsualis est emptio, & venditio: emptio autem & venditio non est sine vero numismate & pecunia: datio enim vnius mercis pro alia, cõmutatio, nõ emptio, aut venditio est, vt ex terminis cõstat, & ex *l.1.ff. de cõtrahen. empt. l. naturalis. §. & si quidẽ. vers. Sed si scyphos tibi dedi. ff. de præscrip. verb. pacta conuẽta, eodem tit. l.1. ff. de rerum permut. §. pretium. & §. item pretiũ. instit. de emptio. & vend.* & ex aliis textibus & Doctoribus in hos textus: ergo non potest cõtractus censualis celebrari mercibus, sed sola pecunia. Hãc sententiam tenet Felician. *tom.1. lib.1. de censib. c.4. n.10. 11. & 12. & tom.2. lib.1. de censib. c.4. n.3. 4. & 6.* dicens etiãsi merces dentur pecunia æstimatæ, censũ nõ valere, sed reditus in sortẽ cõputandos esse, etiamsi à principio agatur de reditu certo pretio in pecunia constituẽdo, & postea loco pecuniæ species taxata quãtitate detur, quia etiam tunc non est emptio.

Secvnda & vera sentẽtia est: stãdo in iure naturæ, censũ posse mercibus solis sine pecunia cõstitui, aut tradẽdo pretiũ partim in mercibus, partim in pecunia. Ita Nauarr. *Comment. de vsur. n.105. & consil.1. de empt. & vendi.* Ludouicus Lop. *in Instruct. negot. lib.1. c.59.* Molinæus seu Cabal. *de vsur. q.22. n.225.* Sal. *2.2. disp. de cens. art.5. controu.7. p. 2.* & alij postea referendi. Quos sequitur Gaspar Rodericus *1. de reditib. q.12. n. 3.* Sed cum quadam limitatione; ait enim, si reditus venditur pretio conuento in pecunia, & soluitur pro eo massa argenti, aut alia species æstimata, valet cõtractus *arg. tex. in l. si pro mutu. C. si certum petatur. l. pro auro.* iuncta glossa 1. *ff. de vsuris.* quia in tali euẽtu cõtractus est emptionis, quidquid dicat Felicia. s. & Gutierrez 2. *practicarũ. q.176. n.2.* cùm pretiũ & merx, idest, reditus ipse, interueniant. Nec obstat quòd ex natura rei pretiũ in pecunia requiritur: nam licèt verũ sit quod ex natura rei debet interuenire pretiũ in pecunia numerata, intelligendũ est respectu conuẽtionis, non verò numerationis, quia, vt elegãter dixit Vlpian. *l.1. ff. de contrahen. emptione. Non pretij numeratio, sed cõuẽtio perficit sine scriptis habitã emptionẽ.* Atque ita conuentione habita de Num. 5.

pretio in pecunia, licèt postea loco pretij detur species æstimata, vera emptio contrahitur. *l. pretij causa. C. de rescindenda vendi.* vbi gloss. Fauianus *tract. de emptio. & vend. p. 5. princip. n. 2.* Pinel. dicens communem *Rub. de rescin. vend. p. 2. c. 1 n. 16. vers. nec obstat. & c. 3. n. 1.* & ita hoc casu censum valere voluit Nauar. *consil. 1. tit. de emptio. & vend.* Hæc Gaspar Rodericus *illo n. 3.* addit verò in 5. etiam valere reditum quãdo constituitur nõ habita mẽtione pretij in pecunia, sed pro specie æstimata. Si tamẽ cõstituitur pro specie nõ æstimata (quòd raro cõtigit, cũ fere sẽper creditores de pretio in pecunia cõueniãt) tũc cũ nõ sit venditio, vt tradũt s. relati, non subsistet annuus reditus. Hæc ille, quæ mihi non placent, sed teneo etiamsi merces dentur non æstimatæ in pecunia, censum constitui posse, siue illa sit verè & formaliter vẽditio, siue non. Nam cẽsus, seu ius ad pẽsionem non sola venditione acquiri potest, sed donatione, legato, & permutatione, quæ emptio quædam virtualis est: vnde frustra & inaniter contẽdũt Felicianus & Rodericus, an contractus sit emptionis, & venditionis, vel non? Quanuis iuxta eorum & aliorum sententiam relatam difficultate præcedẽti, quòd cẽsus nõ potest currere nisi pretio tradito, dicẽdũ est, etiãsi priùs cõuẽtũ sit de tradẽda pecunia, vel de merce absolutè, vel de merce æstimata in pecunia, vsque ad traditionẽ pecuniæ, vel mercis, contractũq; valere, sed cẽsũ nõ currere.

Per hæc patet ad fũdamẽta Feliciani, & ad fũdamẽta Roderici, quatenus ait si non sit conuẽtio de mercibus pecunia æstimatis censum non valere, & absolutè teneo mercibus constitui censum posse, stando in lege naturæ, quod præter citatos tenet Vinsfeldius *de vsuris. super cap. in ciuitate. q. 11.* post motum proprium Pij V. conditione secunda, Molina *tomo 2. de iusti. disp. 390.* Salazar *de vsu & consuetud. cap. 6. vel 8. n. 45.* Paulus Parisien. *consil. 75. n. 33. & seq. lib. 4.* Petrus Follerius *in practica censu. li. vers. si huiusmodi census super rebus. nu. 95.* & post Bertrandum Tiraquel. *lib. 2. de retractu conuentionali in fine. n. 137.* Redoanus *de rebus Eccles. non alien. Rubri. 16. de constiu. census. n. 16.* Benedictus Bonius *tract. de censib. art. 25. n. 52.* quos refert Gaspar Roderic. 1. *de reditib. q. 13. n. 1. in fine. & n. 3.* Quorum sententia confirmatur, quia pecunia est quidquid pecunia æstimari potest: sed merces sunt huiusmodi; ergo quoad constitutionem census æquiualent pecuniæ. Vnde *l. pretij causâ non pecunia numerata, sed pro ea pecoribus in solutum consentienti datis, contractus non constituitur irritus.* Quod malè restringunt Sarmien. *7. Select. c. 1. n. 39.* & alij ad casum in quo priùs erat conuentũ de pecunia: nam eadem est ratio, licèt non fuerit conuentum de pecunia, saltem si postea merx taxata & æstimata sit. ex *l. 1. C. de rerum permut. in verbo licèt non taxata quantitate.* vbi Accursius, Barthol. & Baldus à contrario sensu docent, taxata quãtitate esse emptionẽ, quia textus dicit nõ taxata quantitate esse permutationẽ; quod etiam docuerũt Paul. de Castro ibi, Decius *consil. 160.* Tiraq. *de retractu. §. 1. gloss. 14. n. 19.* Alciatus *l. 1. ff. si certum petatur. n. 23.* Molinæus *in consuetud. Parisien. §. 13. glos. 5. 147.* omnes tamen docent cõtractũ in vtroque casu esse validum: ergo similiter census est validus

lidus siue merx pro illo data, fuerit æstimata,& taxata,siue non.Nam & vẽditione,&permutatione constitui potest,& qui rem permutatã accepit, emptori similis est,itẽ qui rẽ in solutũ accepit.*l.quib⁹ ex causis in possessionẽ eatur.* Simile habetur *l.apud Cels. §.si quis autẽ.& l.Senatus.in prin.ff.de legib.*

QVOAD secundam verò partẽ huius difficultatis de pecunia antea debita, an scilicet ex ea cẽsus cõstitui possit seclusa Bulla Pij V. & omni iure positiuo,Felician.1. *de cẽsibus.c.8.n.*13.14.*&* 15.*& lib.2.c.5.n.* 17. partẽ negãtem tenet, quia cẽsus solo titulo emptionis,& venditionis cõstituitur;at datio in solutũ emptio nõ est. *l.fin. ff. ex quibus causis in possessionẽ eatur.* Secundò,quia si in cẽsu non esset necessaria pecuniæ numeratio tempore cõtractus, sequeretur haberi posse fidem de pretio,quod est contra dicta difficultate præcedenti. Tertiò,quia ex solutione debiti non debetur gabella; ex cõstitutione autem census debetur gabella:ergo solutione debiti non constituitur census. Pro eadem sentẽtia refert Felician.aliquos Iurisperitos, & Palaciũ 4.*de contract.c.6.*eandem amplectitur Rebel.*de oblig.p.2.lib.*10.*q.*1.*n.*23. ex alio etiã fũdamẽto, nimirũ quia cõtractus census ordinatus est ad succurrẽdum cẽsuarij necessitatibus. Si autẽ non sit pecunia numerata,non sucurretur censuarij necessitatibus: ergo contractus est nullus: vnde si aliqui reditus ex eo recepti sũt, restituẽdi sũt,vel in sortẽ cõputãdi.Cõtrariã tamen sententiã,nempe ex debito liquido censũ constitui posse secluso iure Põtificio, tenẽt Vinsfeld. Molin.& Salazar s̃.Gaspar Roderic. 1.*de reditibus.n.3. & seqq.*licèt cũ quibusdã limitationibus,de quibus postea Sa *verb.census.n.3.*Læsius 2.*iust.c.*22.*dub.*12.*n.*80.Nauar. *Comm.de vsur. n.88.&* 121.Boninsignius *tract.de censib.c.5.n.5.*Ioan.Baptist.Corr.*in Summ. q.*239.Salon *disp.de censib.art.3.contro.* 8.Emanuel *tract.de censib.cond.4.dub.1.* Anton.Gomez *tract.de censib.n.*12. *& seqq.*Vega *in Summa,& Epito.verb.census. casu* 7. *& casu* 15. Petrus Surdus *cons.*160.*n.*38.Parisius,Follerius,Redonaus,Tiraq.Bonius citati à Surdo, &Gaspare Roderico s̃.Idẽ tenet Nauarr.*Comm. de vsur.n.* 105.*& consil.*1. *de empt.& vend.* Lopez *Instruct. negot. lib.*1.*c.* 59.*cond.*4. Molinæus *de vsur.q.* 22.*n.*225. Aymon *cons.*217.*n.*4. Decian.*consil.*2.*n.*68. *lib.*1.

PROBATVR primò,quia cũ iuxta cõmune vulgaréque proloquiũ apud omnes receptũ pecunia sit quidquid pecunia æstimari potest: sed solutio illius debiti est pecunia æstimabilis: ergo sicut census pecunia constitui potest,ita & solutione debiti.Secundò, qua mercibus potest constitui cẽsus, vt vidimus:ergo & extinctione alterius debiti; quæ non minùs valet censuario, quàm merx vel pecunia,qua emi posset census.Confirmatur, quia accipere 100.aureos in solutos, idẽ est ac illos dare:ergo sicut illi dati essent in iustũ pretium constitutiuum census, ita ipsi accepti in solutos.Tertiò: quia sic censitor verè soluit totum & integrũ pretium census transferens in dominium censuarij pecuniam sibi debitam,qua emere potest ipsum cẽsum; ergo in eo contractu nulla est iniustitia, imò meliùs agitur cum cẽsuario, quàm si cogeretur pecuniam debitam dare, quia sic censuarius fortè deberet pecuniam qua indiget,

dare, vel bona sua viliùs vendere, vt solueret, vel sub vsuris ab alio eã accipere. Quartò, hîc nullũ interuenit mutuum, sed iusta cõmutatio vnius debiti pro alio, nempe debiti pecuniarij pro obligatione reddẽdi pensionem, quandiu non redimatur census: ergo nulla interuenit vsura, aut iniustitia.

Num. 6. AD primũ argumẽtũ respõdeo in oppositum, censum non tantùm emptione formali, sed etiam virtuali constitui posse, qualis est accipere in solutum aliud debitum pro censu: nam qui rem permutatam, vel in solutam accepit, emptori similis est. *l. fin. ff. quibus ex causis in possessionem eatur.* cum aliis concordantibus superiùs relatis. sic ad rationẽ simoniæ sufficit virtualis emptio rei spiritualis, qualis est eius permutatio pro re temporali, vt cum omnibus docet Salon *illa controuer. 8.* & certè si creditor pecuniam debitam à debitore acciperet, posset eãdem reddendo censum creare: perinde autem est eam illi in pretium census relinquere: ergo sic potest censum creare, vt authoritate Iudicis potest debitor pupilli, vel alterius condemnari, vt vel debitum soluat, vel censum constituat, vt ait Salon §. ex Nauar. *Commenta. de vsuris num. 99.* Demum datio in solutum habet vim emptionis, & venditionis, vt post alios notauit Tiraquel. *de retractu linagier.* gloss. 4. *num. 12. & sequentib.* ergo satis est ad constituendum censum.

Num. 7. AD secũdũ negatur consequẽs cũ Salone, & Gaspare Roderico, quia hic totũ pretium soluitur antequam incipiat currere census: secus quãdo census credita pecunia, vel eius parte emitur.

AD tertium respondet Salon *controuers. illa 8. in solutione secunda cõfirm. 3. argum.* imprimis non solui gabellam in omni emptione, & venditione: nam apud nos cùm merces lineę minutim ciuibus venduntur, nulla redditur gabella: quin neque in cẽsibus qui constituuntur in pecunia actu numerata tẽpore contractus, illa soluitur: quanuis sit emptio, & venditio, vt superiùs ostendimus, & docent authores alterius opinionis. Demũ quòd ex datione in solutũ nõ soluatur gabella, non prouenit ex eo quòd datio illa nõ habeat eandẽ vim quam emptio, & venditio, sed quia ius censuale, quod in hoc contractu emitur non est merx, cui, imposita sit gabella aliqua, saltem apud nos, scilicet, Valentinos. Hæc ille. Sed in Regno Castellæ, vbi gabella est imposita vendenti censum, vt dubio 32. videbimus, maius dubium est an cùm census mercibus constituitur gabella debeatur? & videtur non deberi, cùm talis census non constituatur formali emptione, & venditione: sed virtuali tantùm; odia verò restringenda sint.

AD fundamentum Rebelli respondeo, hoc contractu sæpe occurri necessitatibus censuarij, seu debitoris, vt ostendimus.

SED an iure positiuo prohibitum est censum mercibus, vel debito constituere ad modum explicatum? Dico primò id non esse prohibitum in extrauagantibus Martini V. & Calixti III. vt contra Felicianũ §. docet Salon *disp. de censibus. art. 3. controu. 8. ad 4.* Quia, vt sæpe cum eodem, & aliis diximus, Pontifices illi approbarunt census, de quibus fuêre consulti, qui numeratæ pecu-

niæ

niæ conditionem cum aliis ibi relatis habebant; non tamen reprobarunt eos qui ea, vel aliis conditionibus carerent.

Num. 9. SOLVM ergo restat videndum, an vbi recepta est Bulla Pij V. quæ expresse prohibet & irritat constitutionem census nisi in pecunia numerata coram tabellione, &c. census aliter constitutus cessante omni fraude & iniustitia in pretio validus sit, saltem in foro conscientiæ?

Num. 10. PRIMA opinio tenet validum esse in vtroque foro. Ita tenet Salazar *de vsu & consuetudinib. cap. 6. num. 45.* quia Pōtifex dānat cēsus celebratos non numerata pecunia tempore celebrationis ad obuiandum fraudibus quæ contingere solent in contractibus aliter celebratis, vnde si probetur fraudem nullam intercessisse, sed antea pretium iustum debitum fuisse ratione pecuniæ mutuò acceptæ, vel alterius rei æquiualentis, validi & iusti contractus illi iudicabuntur: *pecunia* enim nomine æquiualentia comprehenduntur, vt patet *l. pecunia. ff. de verb. signifi. & l. qua. 20. ff. de iure dotis.*

ALII sentiunt, talem contractū esse validum & licitum in foro conscientiæ, licèt non in foro exteriori. Nauar. *Comment. de vsuris num. 88. &* 121. Boninsignius *tractatu de censib. cap. 5. num. 5.* Læsius 2. *de iust. cap.* 22. *dub.* 12. Ioann. Baptista Corrad. *in Summa. quæst. 239.* Sa *verb. census. n. 3.* Fundamenta huius sententiæ ad calcem dubij 6. proposita & soluta sunt: illud est potissimum, quòd lex fundata in falsa præsumptione, qualis ista videtur, non obligat in consciētia, quando præsumptio veritati non conformatur.

ALII, quos magis probo, tenent Num. 11. eiusmodi census esse illicitos & irritos etiam in foro conscientiæ. Ita Molina *tom. 2. de iusti. disp. 890.* Salon 2.2. *disp. de censib. art. 3. controu. 7. & 8.* Medina 1. *Summa. cap.* 14. §. 26. Lopez 1. *Instructor. cap.* 59. Emanuel *tract. de censib. condit.* 4. *dub.* 1. Antonius Gomez *tract. de censib. condit.* 4. *num.* 12. *& sequentibus.* Rebellus *de oblig. iusti. p. 2. lib.* 10. *quæst.* 1. *num. 23. & quæst. 6. cond. 2. num. 9. & quæst. vltima difficul.* 1. (vbi tamē oppositam sentētiam probabilem putat.) Nec mirum si teneat in Lusitania. & aliis locis, vbi recepta est Bulla Pij V. illum contractum esse illicitum, & nullum, sentiat etiam à Martino V. & Calixto III. & iure naturæ esse prohibitum, & irritatum, secutus nimirum Felicianum, & Palacium sic sentientes. Hanc etiam opinionem nostram tenet Gaspar Rodericus 1. *de reditibus. q. 13. num. 3. & 13.* Vega *in Summa. & in Epi. verb. cēsus casu. 2.* & aliis. Vinsfeld. *de vsuris* §. *cap. in ciuitate. quæst.* 11. *post motū proprium Pij V. cond. 2.* & alij. Probatur, quia Pius V. omnino petit pecuniam numeratam coram tabellione, & testibus tempore contractus: ergo non sufficit antea esse datam etiam ad finem constituendi censum, nec fuisse debitam, imò, nec fuisse ostensam tabellioni, & testibus, licèt enim nomine *pecunia* absolutè dictæ intelligi possit aliquando quidquid pecunia æstimatur; nomine tamen *pecunia numerata* non id intelligitur, vt notant Anton. Gom. & Emanuel §. & Rebuffus *l. pecunia. vers. ad hac, de verb. signifi. & l. 1. ff. de contract. empt. & l. vendere. in fine. ff. de priuilegio. creditorum.* imò etiamsi lex absolutè dicat, (*pecunia*,) intelligi debet

bét vt ſonat de vero numiſmate;quia ex antecedentibus & conſequentibus, vel aliis circumſtantiis id colligitur, vt patet ex Baldo, Socino, & Purpurato *l.2.§.fin.ff.ſi certum petatur.* Bart.*l. talis ſcrip.ff. de legatis. 1.* & Romano *ſingulari 107.* Nec Pontifex id ſolùm ſtatuit in foro externo; vel in interno, quando præſumptio veritati conformetur, ſed omnino vult aliter celebratum contractũ eſſe nullũ in vtroque foro, vt patet ex illis verbis: *Hac igitur noſtra conſtitutione ſtatuimus, cenſum, ſeu annuum reditum creari, conſtituive nullo modo poſſe*, &c. *niſi vt in pecunia numerata*, &c. vbi verbum *nullo modo* ad forum etiam internũ ſe extendit, & ad caſum, in quo alioqui nulla ſit fraus & iniuſtitia, maximè cùm fraus & iniuſtitia iure naturali clariſſimo eſſet prohibita, nec op⁹ fuerit eã à Pio V. prohiberi. Vult ergo prohibere aliqua alioqui nõ prohibita, quorũ prohibitio neceſſaria erat ad occurrẽdũ fraudibus, & periculis iniuſtitiæ, & auaritiæ, ne ſcilicet emptores cenſuum per iniuriam cogerent egentes vẽditores accipere in pretium merces, quibus nõ indigent, & aliquãdo iuſto cariùs vẽditas; aut debita nõ liquida, aut pecuniã in poſterũ ſoluendã: aut eos cogerẽt ad bona ſua immobilia dilapidanda, vel onerãda per cenſuũ venditiones, ad quæ tamẽ onerãda nõ compellerentur in foro externo, quãdiu mobilia ſufficerent. Hic igitur fuit ſcopus & finis Pontificis, qui quãuis in aliquo caſu particulari ceſſet, non tamen ceſſat in generali: ſeruari autẽ debet lex quanuis ceſſet eius finis in particulari, ſi nõ ceſſat in generali, vt patet *in l.iciunij.* & ſimilibus, vt tractatu de legibus dictum eſt à me & omnibus aliis. Vide alia dicta *hoc dub.8.diffic.1.& dub.32.* Vbi autem nõ eſt receptus motus proprius Pij V. pretiũ cẽſus poteſt in mercibus, vel debitis antea à cenſuario contractis dari.

Tertia difficultas, an quod diximus, vbi non eſt recepta Bulla Pij V. pretiũ poſſe dari in debitis antea contractis, ſit verũ vniuersè, an verò cum aliqua exceptione, vel limitatione? Num. 12.

Prima opinio, quam tenet Emanuel *tract.de cenſibus.cond.4.dub.1.* & Anton.Gomez *tract.de cenſib. cond. 4. n.18.* & Vega *in Summa, & Epito.verb. cenſus.caſu 15.* affirmat, ſi debitum à cenſuario nõ ſit cõtractũ ex mutuo, vel depoſito, vel alia cõſimili cauſa, ſed ex venditione aliquarũ merciũ; quia merces cariùs iuſto ſolent eſſe venditæ ad creditũ. Hoc idem tenet Anton.Gomez ibi etiam vbi viget Bulla Pij V. quia in priori euẽtu ceſſat ratio legis, non verò in ſecundo. Sed hæc opinio meritò reiicitur à Gaſpare Roderico *1.de reditib.q.13.n. 5.& n.12.& ſeq.* quia interdũ merces venduntur iuſto pretio ad creditũ; quod pretiũ habet latitudinem, nam pretium iuſtum aliquando eſt infimum & piũ, aliquando ſummum & rigoroſum, aliquando eſt mediũ ſeu mediocre & moderatũ, vt poſt Ariſto.2.Ethic.c.6. docent Coua. *2.Var. c.3.* & Meſſia *in pragm.frumẽtaria. con. 3.c.1.* & cæteri paſſim: ergo ex eo pretio iuſto poterit cenſus conſtitui vbi nõ eſt recepta Bulla Pij V. nec enim maior eſt ratio de debito contracto ex mutuo, vel depoſito, quàm de debito contracto ex venditione, ſi verũ debitũ eſt, vt ex eo poſſit conſtitui

cen

census:ergo sicut in vno euentu potest constitui,ita & in alio. Vbi autẽ recepta est Bulla illa, in neutro euẽtu potest constitui, quia in neutro cessat ratio legis in communi, esto interdum cesset in particulari.

Num. 13 SECVNDA opinio est eiusdẽ Roderici *illa q.*13. nam *n.6* ait: Aut incontinenti post venditionem & traditionem mercium,pro pretio earũ constituitur reditus, & tunc nõ valet,quia is est casus Arrestorũ Parisiẽsis Senatus, in quibus fuit cõdemnatus iste contractus, vt refert Rebuffus ad leges Galliæ *tom. 2. de constit.redib. art.1. glos. 5.* & quotidie rescindi in Regio Hispaniæ consilio refert Felicianus 1.*de censibus.c.1.n.10.* Primò,quia mercator ex eisdẽ mercibus alioqui iusto pretio venditis, & eodem actu cõsequeretur duplex commodum, duplicem negotiationem & quæstum,primum ex venditione mercium;secundum ex acquisitione reditus,quod est prohibitum *l. bona fides. ff. de regul. iuris.* & tradit Rebuff. s. Secundò, quia mercator ex eo quòd non recipit promptã pecuniam,pluris solet vendere, & ex eo pretio excessiuo partim non suo reditum emit, & sic minori pretio censum emit,quàm sit lege taxatum. Tertiò, propter perniciosum exemplum, & deformationem ciuitatis quæ sequeretur:cùm enim omnes mercibus passim indigeant,omnes tandem & omnia prædia vsuris subiicerentur. Quartò, quia huiusmodi reditus inuenti sunt,vt sit aliquis commodus alieni æris vsus,sine quo negotia conseruari non possũt. Non igitur ita debent exerceri, vt meliores & honestiores negotiationes deserantur.Quintò,ne alliciantur mercatores ad vendẽdas merces nõ minutatim egẽtibus pro vsu suo, sed in magna quantitate constituentibus pro eis reditum, quas vili statim cum magna sua pernicie distracturi sunt.

SED hæc sententia falsa est, quia supponimus merces iusto pretio esse venditas,& sine pacto vt illis minori pretio reuendantur; id enim esset *mohatra*.Hispanè dicta,& contractus perniciosissimus,& execrandus,& vsuram palliatam continens. De eo agit *l.22.tit.15.lib.5. noua collectionis*.Caiet.*verb.vsura.casu* 17.*ad finem*.Gutierr.*in pract.c.39. n.* 71. alios referens:sed sine vllo pacto vendũtur,& emuntur, & ex pecunia pro illis debita census constituitur, vel ipsæ immediatè pro censu commutantur æqualis valoris.

RATIONES autem in contrarium sunt friuolæ & informes. Ad primã facilè dicitur, si immediatè merces dentur pro reditu,vnum tantùm esse actum, nempe commutare vnam rem pro alia,in quo fortè perdet;nã sunt multa pericula recipiendi pensiones, & recuperandi valorem rei datæ per tam longa interualla. Si verò priùs vendantur, & postea ex pretio debito census constituatur, sunt duo, & fortasse nullum erit lucrum,sed damnum; quia nullum pretium recipitur in pecunia, sed in censu,qui fortè peribit antequam pensiones adæquent sortem: & fortasse etiam merces maiori pretio emptæ fuerant, quàm censuario venditæ. Præterea lex illa non dicit ex eodem actu non posse duplex lucrum haberi, sed tantùm ait: *Fides bona non patitur vt bis idem exigatur.*

Ad ſecundam reſpondeo, nos nō loqui de euentu, in quo mercator exceſſiuo pretio vendit merces, & ex eis cenſum emit pretio lege taxato, ſed in eo euentu, in quo pretio iuſto, licèt interdū ſummo, merces emit, & poſtea, vel incontinenti ex eis cenſum conſtituit æqualē in valore pretio mercium. Ad tertiā reſpondeo, in ea re nullū eſſe pernicioſum exemplum, nec Reipub. perniciē; nā licèt omnes mercibus indigeant, non tamen in ea copia, vt ex illarum pretio poſſint cenſum cōſtituere: quòd ſi aliquando conſtituāt, ipſi viderint, an eis ſit commodum, vel minùs noxiū quàm ſoluere debitum alio modo; quiſque enim habet ius ad exigendum debitū pro mercibus, ſiue in pecunia, ſiue cenſum creditori conſtituēdo. Ad quartam reſpōdeo nō ex eo impediri alias honeſtiores negotiationes, quia rari ſunt, qui ex debito per mercium vēditionē contracto cenſum ſuis rebus imponere velint. Ad quintam reſpondeo, non ex eo allici mercatores ad vendendas non minutatim merces, quia rari ſunt qui merces quibus non indigent, emant, & ex pretio debito ſuis rebus cenſum imponant. Sed multi petunt merces minutatim, & ſoluto ſtatim pretio, quod melius & tutius eſt mercatoribus. Quòd ſi in Senatu Galliæ, vel Hiſpaniæ cenſus huiuſmodi damnantur, id eſt propter veram iniuſtitiam, vel etiam vſuram, aut eius ſuſpicionem interuenientem. Sicut ergo ex debito mutui conſtitui reditus poteſt. *l. ſi pro mut. C. ſi certum petatur.* ita ex quolibet debito, etiam ſi per proximam venditionem mercium contractum ſit; ſicut concedit ipſe Gaſpar Rodericus *n.* 14. cùm multæ mercium venditiones præceſſerunt, & vltima proximè præceſſit, reditum ex debito earum creari poſſe; quod verum eſt, licèt mercator non mercatori magnam mercium quantitatem vendiderit ſuis vſibus non neceſſariam, ſed aliis vendendam, ſi enim verè eas vendidit iuſto pretio, ex eo poteſt cenſum creare, ſi debitor velit, quidquid dicat Rodericus *n.* 10. licèt fortè in foro externo erit vſuræ præſumptio, exiſtimabitúrque debitor pro pretio mutuato vſuras ſoluere. Hæc intellige niſi debitum ſit à debitore præſcriptum, vt apud Gallos Regia lege anno 1512. præſcribitur ſex menſibus, & apud Hiſpanos *lege finali tit.* 15. *lib.* 4. *noua collectionis* præſcribuntur ſalaria famulorum, pharmacopolarum, & aliorum officialiū mechanicorum, & res mobiles. Quanuis de bona fide ad præſcriptionem neceſſaria debitores à Iudicibus cū iuramento interrogandi ſint, vt ait Rodericus *illa q.* 13. *n.* 15. cū Couarr. *reg. poſſeſſor. p.* 2. §. 11. *n.* 4. *verſic. tertiò infertur.* & Petro Duennas *reg.* 306. *incipiente, famulus. limit.* 9. Similiter per legem Matritij editam anno 1582. *c.* 82. aduocatorum honoraria, & procuratorum ſalaria triennio præſcribuntur: nec eius legis diſpoſitio pacto ſeu renuntiatione tolli poteſt, iuxta Roderic. *n.* 17. de qua renuntiatione agebant Bart. *l.* 1. *de vſucapio. in fine.* Iaſon *l. nemo poteſt. n.* 116. *de legatis.* 1.

Si verò debitum non eſt præſcriptum, quia non tranſiuit triennium, vel quia non fuit bona fides in debitore, reditus ex eo conſtitutus valet: & malè Rodericus *n.* 18.

restringit ad semestre: imò potest Iudex condemnare debitorem, vt nisi intra sex menses, vel annum restituat, reditus currat, quod etiam pacisci posset creditor, vt *eodem n.* Rodericus affirmat.

SED an liceat supellectili argentea, vel serica reditum constituere? Respondeo, posse, sicut aliis mercibus, vel earum pretio; eadem namque ratio est: vnde in hac quæstione explicanda frustra vexatur Rodericus *n. 19. & sequentibus.* & malè tenet reditum non valere, nisi amissa æstimatione, & valore artificij, seu manufacturæ, etiamsi venditor merciũ sit rogatus, & non esset alioqui merces venditurus.

SED aduerte, quòd si censitor ex debito contracto per mutuum, vel alia via reditus accipiat, & accusetur in iudicio de vsura, non liberabitur à suspicione vsuræ ex sola confessione censitoris, sed probaturus est ex pretio sibi debito censum emisse, vt tractat Rodericus *illa q. 3. n. 4.*

ADVERTE etiam vbi locum non habet Bulla Pij V. ex pensionibus non solutis posse augeri reditum antiquum, vel nouum constitui: secus vbi Bulla locum habet, vt docet Rodericus *ibi n. 32.* cum Nauarr. *Comment. de vsuris num. 94.*

ADVERTE etiam ex debito litigioso emi posse censum, reducendo debitum ad minorem valorem ratione dubij & litis: nam minùs valet ius litigiosum, & obscurum quàm liquidum, certum, & clarum. Hoc potest dupliciter fieri, vno modo, si tale debitum debet censuarius censitori; alio modo, si tertius censitori illud debet, & censitor transfert ius suum in censuarium pro censu: imò si creditor caueret de euictione, & de bonitate debiti, posset emere censum illo debito, quasi esset liquidum, non tamen incipiet currere census donec debitum totum, vel pars exigatur, aut censuarius fuerit negligens in exigendo, & curret pro rata eius quod exactum fuerit, & à tempore exactionis. Vide Rodericum *illa q. 13. n. 35. & sequentib.* qui etiam *n. 40. & sequentib.* quærit, an valeat contractus, quo colonus domino suo cẽsum constituit pro reliquiis conductionis; & bene resoluit partem affirmantem valere.

Ex dictis patet malè Felicianum reiecisse *tom. 2. de censib. lib. 2. c. 4. n. 3.* Theologos Complutenses asserentes inspecto iure diuino, & naturali in censum dari posse res mobiles vsu consumptibiles, vt vinum, oleum, &c. neque refert quòd contrarium dicat Anto. Gomez *tract. de censib. art. 3. n. 18.* Malè etiam *n. 4.* contra Sahagum *c. in ciuitate. de vsuris*, docere argentum rude, vel elaboratum, & similia non posse dari in censum, seu censum ex eo creari non posse, & in supremo Sanatu varias fuisse opiniones in quadam lite, & primò iudicatum esse censum validum; sed postea inualidum; quod vltimum iudicium ipse approbat, immeritò tamen. Sed pro opinione Sahag. parum facit *l. 1. §. vlt. ff. de auro, & argen. legato. & l. si quis argentum. C. de donatio.* & quod notat Pinel. *Rub. de rescin. vend. p. 1. c. 8. n. 9.* Cuiacius *Nouel. 4. colu. 346. in princip.* Rectè enim Feli. respondet, nihil probare, quoniam licèt verissimum sit debi-

torem massæ auri, vel argenti satisfacere soluendo pecuniam numeratam æqualis æstimationis, econuerso tamen debitor pecuniæ numeratæ non satisfacit præstando massam auri, vel argenti, vt cum Decio, Alciato, Butigella & Ripa obseruat Pinel. testatus esse veriorem, & communiorem sententiam *d. cap. 3. n. 14.* Ergo si iure naturæ ad censum pecunia numerata requiritur, nihil proderit præstatio massæ auri, vel argenti.

NEQVE item obesse putat *l. 8. tit. 5. lib. 5. noua compil.* quæ peculiariter in censu vitalitio disposuit non posse creari ex mercibus, auro, vel argento rudi, vel elaborato, ibi: *No se pueda da todo, ni en parte alguna ni en plata labrada, ni en oro labrado, ni en tapizes, ni en otras alhajas, ni en joyas estimadas*; ac proinde in censu redimibili perpetuo. Contrarium affirmandum videbatur *argumen. l. ius singulare. & l. quod verò contra. ff. de legib. & cap. 2. de coniugio leprosorum.* Namque ea lege, inquit, magis confirmatur nostra sententia, & recepta praxis, quia reuerà nihil noui, nihílque peculiare, aut singulare inducit in censu vitalitio; sed ex natura communi, & generali census pecuniiarij legislator infert ad censum vitalitium.

EGO verò censeo ex natura rei vtrumque massa auri, vel argenti creari posse, sed ex lege non posse in hoc Regno constitui vitalitium, & ex consuetudine fortè neutrum.

AN verò si partim pecunia, partim mercibus census sit creatus, in totum sit nullus, disputat Felician. *ibi. num. 6. & 7.* & resoluit, si valor mercium excedat pecuniæ numeratæ quantitatem, censum omnino esse nullum. Sed malè, quia etiamsi vera esset opinio asserens censum non posse mercibus constitui, tamen vtile per inutile non vitiatur; ideo valet census qua parte respondet pecuniæ numeratæ: nisi mens contrahentium sit, vt si totus non valeret, nihil fieret.

IDEM Felician. *tom. 2. lib. 2. cap. 1. num. vltimo* quærit an cùm venditur census antea creatus, pretium debeat interuenire in pecunia numerata? & rectè cum Azebedo *l. 8. titu. 15. lib. 5. noua compila. num. 3.* docet, etsi in censu vitalitio creando requiratur præsentia pecuniæ ex dicta *l. 8.* & in perpetuo redimibili ex motu proprio Pij V. tamen eam non requiri in censu anteà creato. Quod etiam tenuit Ludoui. Lopez *in Instruct. negot. lib. 1. cap. 57. versi. in contrarium est. pagina* 228. & in simili idem resoluit Felician. *eod. tom. lib. 1. cap. 8. versi. denique in proposito.* Limitat cum Azebedo, nisi in mercibus iniustitia aliqua versaretur. Sed ego idem dicendum puto in noua creatione census, quia eadem est ratio stando in iure naturali, & diuino.

DVBIVM IX.

De tertia conditione, vt non fiat, nec in pactum deducatur anticipata solutio pensionum.

SVMMARIVM.

1. *Explicatur.*

ID

Num. 1. D est, vt venditor non cogatur soluere pensionem nisi pro rata temporis elapsi, vnde nō potest emptor dum pretium numerat, ex eo detrahere pensionem primi anni per modum anticipatæ solutionis, aut elapsa parte temporis exigere amplius, quàm pensionem illi parti respondentem. Hanc conditionem esse iure naturæ necessariam, nisi hoc onus alia ratione compensetur, ait Læsius *libro* 2. *capite.* 22. *dubio* 12. *num.* 81.

IDEM indicat Rebellus *de oblig. iust. p.* 2. *lib.* 10. *quæst.* 6. *num.* 9. *in fine.* Certè, cùm censuarius vendat totum censum propter pecuniæ præsentis indigentiam, magnum grauamen est, non recipere statim integrum pretium, vel quod perinde est, soluere anticipatam pensionem: ergo iniustè imponitur ei hoc onus, nisi aliunde suppleatur. Voluntariè tamen omnino aliquando solui solet pensio aliqua anticipata, quia censualista indiget: hoc non prohibetur, sed solùm pactio de anticipandis solutionibus: vel anticipata ipsa solutio in principio facta, quia tunc non solet fieri voluntariè; sed ex necessitate habendi pecuniam de præsenti.

VIDE Molinam *tom.* 2. *tractatu* 2. *disputatione* 390. *clausula tertia,* qui dicit de natura huius contractus esse, vt pro rata temporis elapsi pensio soluatur; quod cum multis docet Couarruuias *libro* 1. *Variar. capite* 15. *numero* 10 *&* 11. Pactum verò de anticipata solutione est præter eius naturam. Addit verò Molina, & rectè: *Contractus ante hanc Bullam celebrati, aut vbi ea non est recepta, ex defectu huius conditionis iudicandi non sunt iniusti, & multo minus nulli, quando pretium datum pro censu cum eo grauamine latitudinem iusti non egreditur. Cùm enim inter pretium, & mercem inæqualitas non cernatur, sanè non est cur talis contractus ex natura rei iudicetur iniustus. Si autem egrederetur latitudinem iusti pretij, quoad solum grauamen additum, remittendum esset grauamen, aut restituendum, si iam esset acceptum.*

EANDEM omnino sententiam tenet Salon *articulo* 3. *de censibus disputatione* 12. & bene probat.

DVBIVM X.

De quarta conditione, ne vlla pacta indebita, aut conuentiones adiungantur, quibus censuarius extra naturam contractus obligetur.

SVMMARIVM.

1 *Explicatur, & sententia Læsij proponitur n.* 2.

BI imprimis vetat (quod superiori conditione vetabatur) anticipatas pēsionū solutiones in pactū deduci: deinde Num. 1.

deinde generatim cætera pacta indebita, qualia sunt directè, vel indirectè obligantia ad casus fortuitos eum, qui aliàs ex natura contractus non teneretur. Ponit Læsius exemplum, vt si emptor obliget venditorem ad solutionem pensionis, etiamsi casu res subiecta censui pereat, vel nullos fuctus ferat. Cùm enim in censu reali solùm vendatur ius ad fructus rei, si casu nulli sint fructus, nihil ex vi contractus debetur. Si tamen sint aliqui fructus, hi debentur emptori census, nec dominus rei quicquam ex illis percipere potest, nisi integrè emptori sit satisfactum. Quam sententiam sumpsit Læsius ex Molina *to. 2. tract. 2. disp. 390. clausula 4.* (licèt illum non citauerit) vbi ait proculdubio tenendam esse. Tum quia inferiùs peculiarem clausulam subiungit Pontifex, qua annullat pacta, quibus debitor census obligatur ad casus fortuitos circa rem, in qua census collocatur: ergo in hac agit de pactis, in quibus obligatur ad casus fortuitos erga fructus. Tum quia falsum est de natura census realis, quem solum Pius V. in hac Bulla approbat, esse pereuntibus fructibus aliquo anno, teneri nihilominùs census debitorem ad pensionis solutionem: cùm enim emptio census merè realis non aliud sit quàm emptio iuris ad recipiendã partem fructuum, quos res censui subiecta quotannis reddiderit, idque vel in ipsismet fructibus, vel in aliquo æquiualenti, vtique sicut pereunte re casu fortuito, debitor census ex natura contractus deinceps non tenetur ad solutionem census, ita pereuntibus fructibus aliquo anno, non tenetur ex natura contractus ad solutionem pensionis eo anno: sed satis erit dare domino census, fructus, si quos tulerit res eo anno, deductis propria industria & expensis: secus si ob negligentiam censuarij, vel quia illi melius erat cessare vno anno à cultura agri, vt alio redderet fructus vberiores, non tulit eo anno fructus. Nam pactum de danda nihilominùs pensione ex natura contractus intelligitur, licèt non exprimatur.

HANC sententiam probabilem valdè putat Rebellus *2. par. de oblig. iustitiæ lib. 10. quæst. 6. cond. 3.* Sed meritò probabilius putat, dum res integra perseuerat, siue per culpam, vel inaduertentiam censuarij, siue casu fortuito fructus non ferat vno vel altero, pluribúsve annis, censuarium tamen iuxta naturam contractus ad pensiones soluendas eisdem annis respondentes obligari, vt ante Lopium *lib. 1. de contractib. cap. 60.* docuit Nauarr. *Commentario de vsuris n. 117.* Sotus *6. inst. quæst. 5. art. 1. post medium ante 1. corol.* idque communi praxi obseruari affirmat Nauarr. & bene. Ratio est, quia census non imponitur super fructibus rei, sed super re ipsa, nec per contractum census emitur ius ad ipsos numero fructus ex eadem re colligẽdos, alioqui inuito censitore censuarius non posset de fructibus rei censitæ pro arbitratu disponere, consumendo eos, vel alienando: sed venditur dumtaxat ius ad rem, hoc est, ad constitutam pensionem durante re censita exigendam, quæ eadem est siue anni sint fertiles, siue non, & alioqui infinitæ lites emergerẽt, censuario asserente fructus casu fortuito defuisse, censitore verò id negante, & valde onerosum esset censitori Num. 2.

attende

attendere ne hac in re fraus aliqua ex multis, quæ esse possent, intercederet; & in contractu emphyteusis fatetur Molina obligationem esse reddendi pēsiones, licèt casu fortuito fructus pereant: ergo idem in censu dicendum est. Imò nos tenemus, etiam re pereunte pēsiones deberi in Hispania & aliis locis, vbi persona directè se obligat, & omnia bona sua. Ex quibus patet ad posteriorem Molinæ rationem. Ad priorem verò dic, Pontificem inferiùs non prohibuisse iterum eiusmodi conuentionem, nempe, vt nō pereat obligatio re perempta ex casu fortuito, sed declarasse, re tota perempta, vel infructuosa effecta perire totam obligationem, & partem obligationis proportionaliter, si pars rei pereat, vel infructuosa fiat, quod specialiùs declarare potuit, quia hîc non tam clarè prohibitum fuit.

ADDIT Molina. Quod attinet ad census ante hanc Bullam creatos cum pactis in hac clausula redditis nullis, aut post hanc Bullam vbi non est recepta, dicendum est, si pretium datum non egrediatur limites iusti comparatione census cum eo onere, non esse cur ex natura rei damnentur, vt *disp.385.* ostensum est, ac proinde licitos esse iudicandos. Si verò pretium datum limites iusti ob defectum egrediatur, habita ratione eius oneris, tunc tenebitur Dominus cēsus restituere, quod de pretio vsque ad latitudinem iusti ob id onus deest. Hæc ille, & bene.

DVBIVM XI.

De sex constitutionibus positis à Pio V.

SVMMARIVM.

1 *Quinta, sexta, septima, & octaua conditio proponitur.*

2 *Nona conditio refertur, & circa decimam quæritur primò, an si res diuidatur in plures heredes, vel vendatur pluribus per partes, à singulis possit dominus census totam pensionem exigere?*

3 *Quæritur secundò, an si dolo aut culpa censuarij res destruatur, teneatur pensionem soluere?*

QVINTA conditio est, vt non fiat pactum restringens libertatem alienandi rem censui suppositam; neque vēditor cogatur soluere laudemium, hoc est, quinquagismam, vel trigesimam, vel aliam partem aliquotam pretij rei alienatæ. Laudemiū enim non debetur ex natura huius contractus, secus in emphyteusi, vbi in recognitionem dominij directi debetur. Vide Molinam *disp.390. clausula 5.* Num. 1.

SEXTA conditio est, vt dominus rei censuariæ, si illam vendere velit, indicet domino census pretium & conditiones, quibus res est vendenda, & expectet mensem, num ipse velit emere, eúmque aliis præferat, nempe iis qui antea non habebāt ius prælationis, vt notat Nauarrus *Comment. de vsuris n.127.* & Lessius *lib. 2. de iust. cap. 22. dub. 12. n. 84.* & nos dubio 20. cum Molin. Intelligitur, nisi dominus census huic fauori renūtiare voluerit, vt notat Rebell. *de oblig. iustitia p. 2. quæst. 6. n. 13.* Nauarrus *Comment. de vsur. nu. 29.* ait,

ait, hoc grauamen censuarij iustè potuisse omitti, introducereque illud, esse efficere de contractu censuali emphyteuticū. Eā sententiā videtur approbare Mol. *illa clausula 5.* Sed magis probo quod ait Læsius iustè potuisse imponi à Pōtifice, quia expedit animarum saluti.

An verò si debitor cēsus rem subiectam censui post hanc Bullam vendat, ac tradat alicui, non requisito priùs domino census, venditio valida sit, ait Molina discussum esse *disp. 372.* dictúmque ibidem esse grauamē hoc esse maximum, neque teneri Principes seculares illud admittere in suis Regnis, eo quòd natura contractus censualis, qui merè secularis est, id non efflagitet, neq; illo periculis animarum obuietur. Addit Molin. censuarium omissa tali conditione non cadere in commissum, sicut in emphyteusi, quia nullibi censuario imposita est hæc pœna, secus emphyteutæ. Similiter ait rem censuariam vendi posse potentiori, secus in emphyteusi: vnde si pactum fiat, ne potentiori vendatur sine consensu censitoris, pactum est irritum, imò & census vbi Bulla Pij V. seruatur; sed vbi non seruatur, contractus est validus & iustus, si grauamen hoc aliunde compēsetur, vt aucto pretio, quod tenet Ioan. Med. *de vsuris. q. vlt.* nec in hac re discrepat Sot. *6. iustitia. q. 5. art. 2. ad 12.* nā cùm ait esse iniustum, potest intelligi, nisi grauamen illud iusto pretio compensetur.

Septima, vt non fiat pactū quo venditor census incidat in vllā pœnam ob moram solutionis pensionū, vt in pœnam commissi, seu amissionis rei censuariæ, aut interesse lucri cessantis, aut salariorum, & aliarum expensarum. Vbi nota cum Rebello ꝰ. *n. 14.* Nauarr. *Comment. de vsur. n. 93.* Salon. *art. 3. de censibus. controuer. 16.* Molin. *disp. 390. clauf. 6.* etiā post Bullam Pij V. & vbi ea locum habet, licitè adiungi posse pactum de damno emergenti, vt si cariùs empturus sis triticum ex eo quòd pensio tibi non soluatur: etsi Læsius ait non esse adiungendum hoc pactū propter fraudem vsurarum; sed postea exigendū esse interesse damni emergētis; nam etiam sine pacto debetur. Ad quòd etiam iuxta citatos omnes pertinet, si ex culpa debitoris aliquas expensas coactus fueris subire in adipiscēda pensionis solutione. Molin. quem sequitur Rebellus ꝰ. *n. 15.* ait etiam posse in pactum deduci lucrum cessans intrinsecū, vt si tenebatur soluere triticum eo tempore, quo valebat duos aureos, & tanti erat à creditore vendendum. Nam hoc lucrū cessans est quodammodo damnum emergens, & sine pacto, de illo tenetur debitor, vt colligitur ex *l. si sterilis. §. per venditorem. ff. de actionib. empti.* Idem est de interesse extrinseco, si verè est damnum emergens, vt si ex eo quòd tempore debito mihi non soluas triticum, contingat mancipia mea mori, sine vllo pacto teneris in foro conscientiæ, vt ait Læsius ꝰ. quidquid sit de foro externo. At verò lucrum cessans propriè dictum, quale est, quod per negotiationem ex pecunia, vel per transportationē tritici ad alium locum perciperetur, non potest in pactū deduci, vbi Bulla Pij V. locum habet, vt tenet Ioan. Bapt. Corrad. *in Summa. q. 239.* & Bannez *2. 2. q. 78. art. 4.* Sal. Rebell. Nau. & Læsius ꝰ. licèt Salon ꝰ. dicat verū

lu

lucrum cessans posse in pactum deduci, quia iure naturæ debetur: vbi tamen locum non habet, pœna moderata & proportionata ob moram culpabilem, poterit in pactũ deduci, vt docent Molina & Rebell. s. ex Conrrad. *de cõtract. q.* 85. Med. *de vsur. q. vlt.* Nauarr. *Comment. de vsuris. n. 110.* & aliis communiter: non tamẽ amissio rei censitæ, quæ sæpe est pœna valdè culpam excedens. Nauarr. *Comment. de vsuris. n. 138.* Rebellus s. *n.* 16. vbi bene aduertit, etiam moderatam pœnam, si soluta fuerit, restituẽdã esse censuario: quia Pius V. nõ solùm ipsã pœnæ impositionẽ, sed etiam totum contractũ cẽsus irritauit, cui talis pœna fuerit adiuncta.

Molina quoque tenet pœnam amissionis rei censitæ, quæ valdè cẽsum excedat, illicitam & irritã esse, licèt *l.* 68. *Tauri.* in Regno Castellæ approbetur. quã legem esse iniustã, & nõ esse seruandã, nec seruari docet Ioan. Med. s. Couar. 3. *Vari. c. 7. n.* 1. Aluar. Valas. *de iure emphyteutico. q. 32. n. 31.* Guttierr. *de iuram. cõfirmatorio, p.* 1. *c.* 31. *n.* 10. *& lib. 2. quæstionum pract. q.* 168. & alij, quos citant.

Octava conditio, vt ex pensionibus nõ solutis nõ augeatur cẽsus, nec nouus creetur pro censitore, vel alia persona; secus iam solutis, nam ex pecunia propria numerata augeri census, & nouus creari potest. Læsius s. *n.* 87. cum Naua. s. *n.* 94.

Advertit autem *illa clausula 6. in fin.* hanc conditionẽ non requiri iure naturæ, sed posse grauamẽ illud imponi, si iustũ pretiũ detur: & rectè Sal. *art. 3. de cẽsib. contr. 17. cond. 8.* ait, vbi Bulla Pij V. locum nõ habet cõstitui censum posse ex pẽsionibus debitis, & nõ solutis, nõ verò ex debẽdis; q̃a cẽsus nõ potest emi pretio credito, sed dato. Addit, nonposse poni cõditionẽ, vt cũ pẽsiones sint debitæ, ex illis cõstituatur, vel augeatur cẽsus, nisi ob grauamẽ istud augeatur pretiũ: magnũ enim grauamẽ est, vt non possit censuarius pensionẽ soluere, sed ex ea teneatur censum augere, vel constituere.

Nona est, vt nõ fiãt pacta, quibus cogatur onera aliqua soluere is, qui ex natura contractus ad ea nõ teneba tur, vt si cõsuetudo, vel lex sit, vt venditor aliquid soluat fisco, non potest obligari vẽditor, nec è cõtrà. Vide Nauarr *n.* 94. & 132. Læsiũ *n.* 87. Molinã *disp.* 391. *clausula* 7. vbi aduertit, hîc nõ prohiberi accipere fideiussores, quòd res cẽsita sit vẽdẽtis cẽsũ, & quòd pẽsio soluetur tẽpore debito: & vbi hæc Bulla non seruatur licita esse talia pacta, modò iustũ pretiũ seruetur. Idẽ ait Sal. *art. 3. de censibus. contrau.* 17. *in fine.*

Decima, vt censita re in totum, vel partem perempta, vel effecta infructuosa, pro rata pereat cẽsus. Circa hanc conditionem notat Læsius *n.* 88. intelligẽdam esse de re, quę in perpetuũ periit, vel infrugifera est reddita, siue tota, siue ex parte; tunc enim tãtũmodo cẽsus perit pro rata: si enim ad tẽpus pars aliqua pereat, vel infrugifera sit reddita (vt si eam flumẽ ripis perfossis occupauit) non perit cẽsus ex parte, sed totus manet: vnde si reliqua pars aliquid ferat, ex ea debetur solutio integra. Etsi enim cẽsus tot' ita fũdatus sit in agro toto, & pars in parte agri, vt pereũte parte, vel in ꝑpetuũ reddita infrugifera pereat cẽsus pro rata; hoc tamẽ nõ est ita accipiendũ, quasi remanente salua, & ad tẽpus ex parte frugifera non

non debeat pars pensionis illi respondens solui; quia si res secundùm nullam sui partē sit absolutè in perpetuum infrugifera effecta, manet secundùm se totam, & secundùm omnes sui partes obligata pro tota pensione. Quod omnium confessione verum est, quandiu tota res censui subiecta manet in dominio vnius, inquit Læsius.

Sed difficultas est, si res diuidatur in plures hæredes, vel vendatur pluribus per partes, vtrùm à singulis possit dominus census exigere totā pensionē? Couarr. *3. Variarum. c. 7. n.* 7. negat, quia istæ obligationes sūt in rebus: ergo diuisis rebus diuiduntur. Multa alia ibidem pro hac parte adducit Couarr. Idem tenet Eman. *de censib. dub. vlt. in fine.* sed contrariū esse verius docet Læsius *n.* 89. cum Nauarro *Commēt. de vsuris. n. 114.* quia conditio creditoris non debet fieri deterior ex hæredum multiplicatione: & quia nemo vellet tali conditione censum emere. Quare dicit obligationem non diuidi, quandiu res salua manet; sed totam manere in tota re, & quodammodo in singulis partibus, ita vt ex quauis totam solutionē possit accipere, & hoc vsus ipse satis comprobat. Sumpsit hoc ex Molin. *illa disp. 391. claus. 8. & disp. 382.* Sed opinio Couarruuiæ magis placet, quam cum aliis multis amplectūtur Valasc. & Rebell. citati à me *dub. 7. diffic. 6. & dub. 39. ad finem.*

Addit *n.* 90. non esse illicitum pacisci, vt semper pēsio integra soluatur re salua manente, etiamsi interdum ob sterilitatem, vel casu minùs ferat, modò tamen talis sit, vt aliàs tantundem vel amplius ferat, ita vt illud alio anno compensetur. Quibus verbis moderatur quod *n.* 82. docuerat, si res casu fortuito aliquo anno nullos fructus ferat, non esse obligationem soluendi pensionem. Nos sine limitatione diximus superiùs, etiamsi in pactum non deducatur, deberi integram pensionē, quanuis nec fructus sufficientes eo anno sint, nec alio anno compensetur huius anni defectus & insufficientia. Addit Molina, tempore & loco quo hæc Bulla non obligat, licitum esse pacisci de solutione integræ pensionis, etiamsi res tota pereat, modò census cum hoc grauamine ematur maiori iustóq; pretio, seu contractus assecurationis census fiat iusto pretio.

Secunda difficultas, an si dolo aut culpa censuarij res destruatur, teneatur pensionem soluere? Læsius *Num.* 3. *n.* 91. ait, si dolo aut culpa censuarij res destruatur, teneri eum reddere pretium census, aut illum super alia re immobili constituere, quòd si res destructa (v.g. domus, aut molēdinum) instauretur, non esse ipsam cēsui subiectam, nisi de nouo ei supponatur, quia est res distincta à priori. Ita Naua. *n.* 118. in hoc tamē spectāda est consuetudo loci, quia multis locis vsus est contrarius. Hæc Læsius.

Sed Rebellus 3. *cond.* 4. *n.* 17. ait, si res, vel pars eius culpa censuarij interierit, Bartholom. Medina *in Sūma. c. 14. §. 26.* dicit, census obligationē nulla ex parte perire, & quanuis à à Pio V. nulla talis exceptio facta sit, tamen decretū interpretādū censet in euentu quo culpa censuarij non interuenit. Eandem interpretationē alij approbant, non quòd ex natura contractus, sed quòd ex debita satisfa

factione peccati contra iustitiā cōmissi eadem obligatio permaneat. Rectiùs tamen Naua. š.n. 118. & Emanuel Rodericus š.*cond.5.dub. 2.* respondēt, tūc etiam censū perire ad ratam, non secus ac si per culpā cuiusuis tertij res destrueretur, idémque rationes paulo antè adductæ cōcludūt: verùm vt dominus cēsus haberet contra tertiū actionē doli, vel aliam quoad census pretium, totūque interesse lucri cessantis, ac damni emergentis, sic cōtra suum cēsuarium eandem actionem dominum census habiturū fore. Addit Nauar. vt minimùm cogi posse (scilicet quoad forum externū) vt pretiū reddat quod pro censu accepit, aut vt censum rursus in alia re simili constituat. At verò si culpa leuis interuenerit, saltem in foro cōscientiæ, minorē satisfactionem, quàm totius interesse, alibi discutiendum erit. Hæc Rebellus.

Credo tamen censuarium debere censitorē omnino seruare indemnē, ac proinde debere censū in alia æquè commoda re collocare, vel pēsiones soluere, donec cēsitor habeat in quo possit æquè bene, restituto pretio, censum collocare, aut alio cōmodo medio damnum totum reparare: & probabile mihi est hoc prouenire ex natura ipsius cōtractus. Si tamen culpa sit leuis, ad nullā restitutionē, vel modicā tenetur, vt alibi dicemus. Imò dubio 30. dicā etiā si absque culpa censuarij res cēsuaria pereat, censum non perire.

DVBIVM XII.

De cæteris conditionibus positis à Pio V.

SVMMARIVM.

1 *Vndecima conditio, vbi primò quæritur, an census ante hanc Bullam, vel post illam vbi recepta non est, creati cum pacto, quòd vltra certum tēpus redimi non possint, vel quòd intra certum tempus redimi nō possint, & postea possint, validi & iusti sint? Respondetur n.2.*

3 *Quæritur secūdò, an Pius V. hac clausula auferre à Rebuspubl. Christianis intēderit omnes census reales irredimibiles, statueréque vt in posterū solùm redimibiles crearentur? Conclusio negatiua n.4.*

5 *Duodecima conditio, vbi quæritur an Pius V. dispositione hac intenderit debitorem census teneri perseuerare in censu per duos menses à die denuntiationis facta, ita quòd ante illos duos elapsos eū redimere non possit, si dominus census ita velit?*

6 *Decima tertia conditio.*

7 *Quæritur, an non solùm ea quæ cōtra Bullæ dispositionē in contractu cōtinentur, censenda essent fœneratitia, sed etiam ipse cōtractus cēsus?*

8 *Alia clausula Pij proponitur, & quæritur, an census possit licitè emi minori pretio, aut vēdi maiori, quā fuerit ab initio constitutus? Varia Doctorum placita referuntur n.9. Octo assertionibus respondetur n.10.*

Ndecima conditio. *Volumus etiam posse pro eodē pretio extingui, non obstante longissimi etiam temporis ac immemorabilis, imò centum, & plurium annorū præscriptione, non obstantibus aliquibus pactis directè, aut indirectè talem facultatē afferētibus quibuscumque verbis, aut clausulis concepta sint.* Num.1.

Prima pars huius clausulæ ponitur ad irritandū pactū, quòd cēsus maiori pretio redimatur quàm fuerit emptus. Secūda ad excludendam opinionem asserentium ius ad redimēdum, quod ex pacto de retrouendēdo oritur, præscribi 30. annorum spatio, cuius contrarium esse verum ostendit Moli. *disp.374.* & Couarr. 1. *Variar. c.9.* peculariter in censu. Tertia verò pars ad irritanda pacta quibus tollitur, vel restringitur facultas redimendi censum. Quò fit, vt census post hanc Bullā creati vbi illa recepta sit, redimi quocumque tempore possint, absque vlla restrictione.

Sed circa hanc conditionem est prima difficultas, an census ante hāc Bullā, vel post illam vbi recepta non est, creati cum pacto quòd vltra certum tempus redimi non possint, vel quòd intra certum tēpus redimi non possint, & postea possint, validi & iusti sint? Quidam, quos sequitur Couar. *3. Varia. c.8 n.7.8. & 9.* Eman. *tract. de censib. condi. 6.* Graf. *lib. 2. decision. c.118. n.23.* Bald. *cons.187. lib.1. & cons. 154. lib. 3.* Vinsfeld. *c. in ciuit. de vsuris. q.12. con.11.* Molinæus *q. 50. de vsuris. n.352.* Ioan. Baptist. Lupus *Commen. 2. de vsur. §.2. n.69.* Ant. Gom. *tract. de cēsib. c.5. n.1.* peculiariter improbant in cēsu omne aliud pactū de retrouendēdo, præter illud, quo vēdenti censum plena, ac perfecta facultas relinquitur redimēdi censū quandocumque voluerit, absque vlla restrictione, tam à parte ante, quàm à parte post. Addit Couar. in Granatēsi prætorio sæpiùs pronuntiatam esse sententiam, omnem talē restrictionem in eo cōtractu adhibitam, pro nō appositа esse habendā: manereque venditori census liberam facultatem redimendi semper censum, non secus atque si ea cōditio apposita nō fuisset.

Dvcvntvr primò, quia emptio censuū est de se odiosa, maiorémque similitudinē habet cū mutuo vsurario, quàm emptio cuiuscūque alterius rei. Secundò, quia Martinus V. *in extrauag.* 1. & Calixtus III. *in 2. de emption. & vend. inter.* quibus censum cum pacto de retrouēdo approbarūt, solùm faciunt mētionem, solúmque approbant census cum libero pacto eos redimendi quandocumque libuerit, sine vlla restrictione.

Oppositvm meritò docet Mol. *to.2. disp.391. clausu. 9.* cum Conrrado *de contract. q.83. con. 8. &* 484. Medina *de vsuris. q. vltima,* seu 15. *dub.1. §. aduerte tamen.* Gab. 4. *d.* 15. *q.*12. *art.* 2. *conclus.* 4. Soto 6. *inst. q.5. art.* 3. Palac. in Caiet. *verb. emptio. §. en la 4.* Angl. *q. de censib. art.4. con. 3.* Aragon 2. 2. *q.78. art.* 4. *con.* 6. *de censib.* & alij qui ante Bullā Pij V. scripserūt, vt refert Rebellus *de oblig. p.2. lib.10. q.6. cond. 5.* vbi idē tenet & Læsius *2. inst. c.* 22. *dub.9.* quibus acquiesco. Primò, quia talis emptionis exemplum habemus Leuit. 25. *vers.* 29. vbi dicitur. *Qui vēdiderit domū intra vrbis muros, habebit licentiam redimendi, donec vnus impleatur annus. Si non redemerit, & anni circulus fuerit euolutus, emptor possidebit eā, & posteri eius in perpetuum, & redimi non poterit, etiam in Iubilæo.* Secundò, tale ius est certo pretio æstimabile: ergo iustè poterit eo emi, & vendi. Tertiò, licitum est emere censum irredimibilem absolutè: ergo & sub conditione, vel ad certum tempus. Num. 2.

Intelligvnt autē Moli. Med. Læsius, & alij, modò quo plus restringitur libertas redemptionis, eo plus emptor cēsus acrescat in pretio: quatenus quo plus periculi imminet, ne cēsus in irredimibilē euadat, eo plus

valet

valet cẽſus; quandoquidẽ cenſus irredimibilis maioris valoris eſt, quàm redimibilis. Quo igitur maiori tempore fuerit irredimibilis, maiori pretio emẽd⁹ eſt. Niſi ratione lucri ceſsãtis, vel dãni emergẽtis pactũ illud apponatur: tunc enim non erit neceſſe pretiũ augere. Meritò tamẽ propter periculum palliandi ea via vſuras, committendique iniuſtitiam, irritauit Pius V. ea pacta.

Ad primũ argumẽtũ in cõtrarium bene reſpõdet Molina, quãuis materia odioſa, & periculoſa ſit, ſi tamen debitæ ſeruẽtur circũſtãtiæ in appoſitione earum reſtrictionum pacto de retrouendendo, nullam, eſſe rationem, cur ex natura rei damnetur.

Ad ſecundũ bene etiã reſpondet, quãuis in illis extrauagãtibus ſolùm fiat mẽtio de cẽſibus cũ omnimoda libertate eos redimendi quãdocũque libuerit, nõ propterea dãnari cæteros cẽſus, de quibus in eis mẽtio non fit, neque illos approbãdo, neque dãnãdo. Neque Pius V. in hac Bulla eiuſmodi cẽſus ante eã celebratos dãnat: imò Emanu. ſolũ videtur dãnare vt iniuſtos & vſurarios eos cẽſus qui cũ illo pacto emũtur eodẽ pretio, quo cẽſus omnino redimibiles, videlicet eo tẽpore ad rationẽ quatuordecim pro vno. Illud etiã bene notat Moli. cũ in Regno Caſtellę cẽs⁹ redimibiles ſine illa reſtictione non poſſint iuſtè emi minori pretio quã ad rationem 14. pro vno, iniuſtam in eo eſſe emptionem eorũdem cẽſuum cũ reſtrictione facultatis ad redimẽdũ pro eodẽ pretio: ac proinde meritò in tribunalib. Caſtellæ pronũtiari nulla pacta reſtringentia facultatẽ eos redimẽdi, ſi cenſus ſolum ſunt empti ad rationem pro vno, vt emi regulariter cõſueuerũt. Hæc Mol. Sed iã cẽſus emi nõ poſsũt niſi ad rationẽ viginti pro vno: vnde quod Mol. dixit de numero 14. iam intellige de 20.

Recte quoque aduertit Mol. ante hãc Bullã, vel vbi ea locũ nõ habet, nec lege pretiũ cẽſuũ taxatũ eſt, iuſtè cẽsũ cõſtitui ad rationẽ nõ ſolũ *18.* ſed etiã 10. aut alio intermedio numero, iuxta varietatẽ regionũ & locorũ, vbi tale pretiũ intra latitudinẽ iuſti pretij cõtineri cẽſetur: quia Mart. V. cõmemoratis in extrauag. citata maioribus aliis pretiis, nõ dãnat, imò approbare videtur pretiũ ad rationem vnius pro 10. in regione aliqua conſuetũ. Aduertit demũ Moli. cũ Ioan. Med. ſ. de rigore ſcolaſtico nõ minùs in cẽſu licitũ eſſe ex natura rei pactũ de redimẽdo illo maiori pretio, quãdo veriſimile eſt tẽpore redẽptionis plus valiturũ, quã ſit licitũ in aliis mercibus, in quibus licitũ eſſe oſtẽdit Mol. *diſp. 376.* quãdo tẽpore redẽptionis ſperãtur plus valituræ. Nihilominùs, quia rariſſimè ſperãdum eſt, cenſũ plus valiturũ in eadẽ regione tempore redẽptionis, quã tẽpore emptionis, atque res ex ſe ſpeciẽ mali, & vſuræ habet, regularitérque in ea vſura interuenit, proculdubio ſimpliciter eſt id damnãdũ, meritóq; redditũ fuit irritũ à Pio V. tale pactũ, ſecluſáque eius Bulla tãquam vſurariũ eſſet dãnãdũ à Iudicib. Eccleſiaſticis & ſecularibus. Non tã ergo ex extrauag. Mart. V. dãnandũ eſt tale pactũ, vt Couar. *3. Varia. c. 9. ad finem n. 4.* vult, quam ex natura ipſa rei, ac diſpoſitione huius clauſulæ Pij V.

Hinc non rectè dixit Eman. *in fine tractatus de cenſibus. dub. 3. & in 6. condit. dub. 5.* pactum de redemptione cenſus pretio maiori quàm ſit vendi-

tus esse nullum, quia hîc atttenditur vtilitas emptoris cum damno venditoris. Deberet enim Emanuel data distinctione vti. Bene autem Eman. *illo dub. 5.* cum Angles *quæst. de cēsib. art. 6. diffi. 1.* affirmat valere pactū de redēptione cēsus pretio quod valuerit tempore redemptionis, siue maius sit, siue minus, quia vtraque pars æquali periculo se exponit. Sed secunda difficultas est, an Pius V. hac clausula auferre à Rebuspub. Christianis intenderit omnes census reales irredimibiles, statueréque vt in posterum solum redimibiles crearentur?

Num. 3 PARS affirmans suadetur; tum quia de censu indistinctè atque vniuersim locutus est tota hac Bulla: quare dispositio huius clausulæ, & totius Bullæ etiam ad census irredimibiles se extendit: tum quia hæc clausula cum præcedenti ita connectitur, vt eādem clausulam efficiant. Sic enim habet Pius V. *Postremò census omnes in futurum creandos non solùm re in totum, vel in parte perempta, aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta, volumus ad ratam perire: sed etiam posse pro eodem pretio extingui*, &c. ergo vult Pontifex omnes census creandos esse redimibiles. Hanc sententiam tenet Rebellus *de oblig. p. 2. lib. 10. quæst. 7. in fine.*

Num. 4. PARS tamen negans secundùm Molinam est proculdubio asserenda, quā etiā per epieiceiā amplectitur Nauarrus *Comment. de vsuris. super c. 1. 14. quæst. 3. n. 98.* Nempe Pium V. non intendisse prohibere censum perpetuum irredimibilem, modò seruetur iustum pretium. Idem ait de vitalitio, nempe creari posse irredimibilem, vt etiam docet Nauar. *num. 128.* Idem ait Molina de censu ad certum annorum numerum, nempe creari posse irredimibilem.

PROBAT rectè Molina quadruplici ratione. Prima, quia nulla causa erat prohibendi huiusmodi census cùm ab omnibus semper iudicati sint iusti sine vlla vmbra, vel apparentia vsuræ, vel alterius peccati: Pontifex autem nec velit, nec possit de temporalibus disponere, nisi id sit necessarium ad salutem animarum. Secunda, quia Pius V. solùm voluit disponere de cēsibus, de quibus egerant Martinus V. & Calixtus III. in suis extrauagant. illi autem solùm locuti sunt de censibus redimibilibus, qui soli vsuræ effigiem habent, & in quibus facilè vsura palliari potest: ergo de his solis egit Pius V. Confirmatur; quia odia sunt restringenda maximè cùm ea videtur mens legislatoris: dispositio autem prohibens census, odiosa est: ergo restringenda ad redimibiles, maximè cùm hæc videatur mens Pij V. si enim interrogaretur, an intenderit auferre omnes census irredimibiles, proculdubio responderet negatiuè. Tertia, quia emere censum perpetuūm est emere partem iuris, vel dominij, quod alter habet ad fructus; non est autem verisimile sanctissimum Pōtificem prohibere voluisse talem emptionem sine pacto retrouendendi: ergo eam sine eo pacto fieri non prohibuit. Quarta, quia alioqui non posset quis vēdere censum perpetuum sibi à Rege in aliquo prædio constitutum. Nam Pius V. quos census de nouo creari prohibet, eosdem etiam postquam fuerint creati, similiter vendi, ac emi inhibuit. Hæc vltima ratio infirma est, quia Pontifex

tifex de modo emendi, & vendendi census nouos egit, non de constituẽdis censibus per donationem, nec de eorum, vel antiquorum emptione, & venditione, vt notat Nauarrus locis citatis.

Addit Molina, his non obstantibus ea quæ in hac Bulla Pius V. statuit, vt census redimibiles merè reales sint, & vt legitimo pretio sine admixtione aliqua iniustitiæ fiãt, etiam ad irredimibiles esse per epiiceiam extendenda: quoniam si ea de re consuleretur, dubitandum non est, eum affirmanter responsurum; & sermo in sua Bulla vniuersalis est, ac sine restrictione. In legibus autẽ interpretandis ad mentem legislatoris est præcipuè attendendum. Eiusmodi autem sunt quòd census collocari debeat in re certa; quòd nõ exigantur solutiones anticipatæ quòd debitor census non obligetur ad casus fortuitos circa fructus, quòd alienare possit rem censui subiectã quãdocumque voluerit, etiam sine solutione laudemij; quòd non obligetur ad pœnam, nec census augeri possint ob pensiones non solutas, aut in posterũ soluẽdas: & quòd pereunte, aut infructuosa reddita re censui subiecta in toto, aut in parte, in eadem proportione census pereat.

Concinit Læsius *lib. 2. cap.* 22. *du.* 12. *n.* 92. vbi ait per prædictã clausulam reiici census irredimibiles, non quidem omnes, sed eos qui non emuntur multo pluris quàm redimibiles: hi enim sunt iniqui. Qui verò iusto pretio emuntur, cùm per totũ orbem terrarum sint receptissimi, per iustam epieiceiam possunt excipi iuxta Nauarr. *num.* 98. non enim est credibile Pontificem tam generalibus verbis tam obiter census tam receptos velle tollere, præsertim cùm in illis cesset omnis præsumptio vsuræ.

Addit Læsius. *Reiiciuntur etiam census temporales (v. g. ad decennium) quibus adiicitur pactum, vt si intra certum tempus non redimantur, fiant irredimibiles.* Ita Boninsignius *cap.* 14. *num.* 9.

Tertia difficultas hìc esse posset, vtrùm emptor census teneatur permittere censuario vt censum per partes redimat? Sed de hoc agam ex professo dub. 49.

Decima cõditio sic habet. *Cùm verò traditione pretij reditus extinguendus erit, volumus per bimestre ante id denuntiari ei cui pretium dandum erit, & post denuntiam intra annum etiam ab inuito pretium repeti posse. Et vbi pretium, neque volens intra bimestre soluat, neque ab inuito intra annum exigatur, volumus nihilominùs, quandocumque reditum extingui posse, præuia tamen semper denuntia, de qua suprà, & non obstantibus his, de quibus suprà. Idq; obseruari mandamus etiam quòd pluries, ac pluries denuntiatum fuisset, neque vnquam effectus secutus esset.* Num. 5.

Dubitat Mol. *disp. illa* 391. *claus.* 10. an Pius V. dispositione hac intenderit debitorem census teneri perseuerare in censu per duos menses à die denuntiationis factæ, ita quòd ante illos duos elapsos redimere eũ nõ possit, si dominus cẽsus ita velit: & neganter arbitratur respondendum, solùm quippe intendere videtur concedere duos anni menses à die denũtiationis in quibus fas debitori cẽsus sit redimere illum in quacũque parte eorum voluerit, id

id quod apertè sonant verba illa quę subiungit, *& vbi pretium neque volens intra bimestre soluat*, & reliquum anni relinquere domino census, vt cogere debitorem possit eum redimere; quandoquidem dixit, se velle illum redimere. Sed existimo debitorem census ex vi huius dispositionis teneri perseuerare in censu, si emptor voluerit, quoniam hæc dispositio edita est in fauorem emptoris, vt interim quærat deliberétve quid facturus sit de illa pecunia, & si velit aliũ censum quærat, quem ex illa emat, aut aliud lucrum cui eam exponat: quæ diligentia ne inanis sit, datur emptori facultas cogendi emptorem ad redimendum intra annum à die denuntiationis. Et sanè si non teneretur venditor in censu per bimestre illud manere, non deberet denũtiare per bimestre ante redemptionem, cùm posset ante bimestre redimere. Consequens est contra verba & mentem Pontificis: ergo per bimestre tenetur in censu manere si emptori placuerit.

Addit Molina: Arbitror autem Principes seculares non teneri admittere in suis Rebuspub. grauamen hoc debitoribus censuum impositũ, sed posse simpliciter liberos illos relinquere, vt quando voluerint censum redimant, aut non redimant, vt ante hanc Bullam consuetũ in Hispaniis erat. Atque ita Nauarr. *Commẽtario de vsuris.n.*106. affirmat, neque hoc, neque illud, quòd scilicet is cui census debetur, debeat præferri cæteris emptoribus rei, in qua census est collocatus, ligare eos qui extra temporalem iurisdictionẽ sũt Pontificis Summi: ac proinde extra terras dominij temporalis Ecclesiæ necesse non est fieri tales denuntiationes.

Decimatertia cõditio his verbis in Bulla Pij V. continetur. *Pacta etiam continentia pretium census extra casum prædictum ab inuito, aut ob pænã, aut ob aliam causam repeti posse, omnino prohibemus.* Num. 6.

Molina super hanc clausulam, quæ apud illum est vndecima, sic loquitur. Cùm aliarum rerum emptio cum pacto de retrouendendo in fauorem emptoris, vt scilicet venditor rem redimere teneatur quandocũque emptor voluerit, illicita sit, si pactum sit vt res pro eodem pretio quo fuit empta redimatur, vt *disp.* 377. visum est, raróque admodùm, aut nunquam ita in praxi fiat, vt sit licita, vt ex iis quæ ibidem dicta sũt, constat; sanè longè maiori cũ ratione idem in censu erit dicendum, nihil impediente quòd si res censui supposita pereat interim dum census emptor non postulat, vt census redimatur, census ex natura rei emptori pereat, quãdo aliud deductum non fuit in pactum. Hac igitur de causa ad palliationes vsurarum atque iniustitias tollẽdas meritò Pius V. in hac clausula statuit, vt census non solùm simpliciter creari non possit cum pacto, vt venditor cogi possit eum redimere quandocũque emptor vellet, sed etiam cum pacto, vt in pœnam, si venditor pensiones non solueret, aut ex quacũque alia causa cogi possit illum redimere. Medina *de vsuris. q. vlt. de censibus*, & Olanus relatus à Guttierrez *in practicis lib.2.q.175.* non reputát ex natura rei illicitum pactum, quo onus redimendi censum venditori iniungitur in euentu, quo pensiones non

sol

soluat; quod nec ego condemnare audeo, tametsi sanctissimè ac prudẽter à Pio V. id sit prohibitum. Illud propter Coua. *3. Var. c. 9.* & Guttierrem s̃. admonuerim, ex extrauagãtibus Matini V. & Calixti III. non colligi, censum cum pacto de retrouendendo in fauorem emptoris illicitum esse, quoniam licèt cẽsus, qui in eis extrauagantibus approbãtur, non crearentur cum huiusmodi pacto, inde non sequitur, census qui aliter celebrantur, ibi reprobari, vt sæpe in superioribus dictum est. Hęc Molina, quæ mihi placent.

POSITIS prædictis cõditionibus subiungit Pius V. *Contractus sub alia forma postea celebrãdos fœneratitios iudicamus. Et ita illis præterea non obstantibus quidquid vel expresſè, vel tacitè contra hac nostra mandata dari, remitti, aut dimitti contingat, à fisco volumus posse vendicari.*

MOLINA super hac clausula quę apud illũ est duodecima notat *disp. 392.* cùm hos cõtractus cõtra formã huius Bullæ factos Pius V. vsurarios iudicat, intelligi debere nõ quòd omnes verè & ex natura rei vsurarij sint, sed aliqui iure tantùm positiuo, ad effectũ vt eadem pœna puniantur ac si verè essẽt vsurarij: vt etiã distinguitur duplex simonia, altera de iure diuino naturali, altera de iure positiuo humano.

AIT etiã ea sola ex hac Bulla teneri admittere Principes seculares in suis Regnis, quorũ opposita cõtra ius sũt naturæ, vel periculosa valdè saluti animarum. Quòd autẽ census creari nõ possit nisi in pecunia numerata corã tabellione, & testib. & quòd creari nõ possit ex permutatione rei, vt mãcipij, equi, prędij, aut alterius rei pro cẽsu, nõ arbitratur teneri recipere, de qua re copiosè Nauarr. *Comm. de vsuris. à n. 105.*

DIFFICVLTAS autẽ est, an nõ solùm ea quæ contra Bullæ dispositionẽ in cõtractu cõtinẽtur cẽsẽda sint fœneratitia, sed etiam ipse cõtractus cẽsus? Partẽ negãtẽ tenet Guttierr. *in pract. lib. 2. q. 176.* Excipit *n. 4. & 6.* nisi pactum aliquod, quod cõtra dispositionẽ huius Bullæ adiunctũ ad petitionẽ emptoris mãdatũ esset executioni; nã tũc corrueret totus contractus: item si pretiũ cẽsus solutũ nõ esset in pecunia numerata coram tabellione, & testibus, quia tunc similiter censet contractũ censualẽ esse nullum. Sed Mol. dicit, quidquid factũ fuerit cõtra hãc Bullã, vbi ea recepta est, reddere cõtractũ ipsũ censualẽ vsurarium præsũptione iuris. Primò, quia id apertè sonat Bulla ipsa dicẽs, *cõtractus sub alia forma posthac celebrandos fœneratitios iudicamus.* Secũdò, quia nomine *cõtractus fœneratitij*, in re proposita nõ intelligitur pactũ appositũ, sed integer cẽsualis cõtractus illo modo celebratus. Tertiò, quia in hac clausula nomine *dati, remissi, aut dimissi contra hac mandata*, intelligitur datũ pro cẽsu, & pẽsiones cẽsus solutæ, aut dimissæ, quæ omnia fisco adiudicantur. Ac sanè irrationabile, ac liberè dictũ arbitratur Mol. si pactum mandatũ sit executioni, etiam censum fœneratitium ac nullum esse iudicandũ: secus autẽ si pactum sit appositum, & non mandatum executioni ad petitionem emptoris. Num. 7.

EGO censeo, omnẽ cõtractũ cẽsus cõtra hãc Bullã celebratũ, vbi ea est recepta, fœneratiũ in se esse, vt docet Mol. præsũptione iuris, & eius auctorẽ tanquã vsurariũ esse puniendum. Sicut autem in aliis vsuris

non punitur,qui recipit aliquid sub vsuris,sed qui dat,ita in cẽsuali cõtractu,is qui lædit punitur, non læsus.Item lædens nõ punitur in amissione rei quam mutuò dedit, sed in aliis. Ita vsurarius emptor census non amittit pretium quod pro censu dedit, sed ex dispositione Pij V. amittit omnem donationem gratuitam & liberalem, seu remissionem, vel dimissionem sibi factam à vẽditore læso; & similiter venditor lædens amittit omnem donationem, remissionem, seu dimissionem liberalẽ & gratuitam; ita vt fiscus possit eam sibi vendicare: quod tamen læsus non liberaliter donat, remittit,aut dimittit,sed necessitate coactus,illi reddi debet,non fisco.

Illvd autẽ rectè admonet; quãdo contractus non est vsurarius iure naturæ,sed iuris dispositione puniri debet tanquam vsurarius,licitè ante Iudicis condemnationẽ perseuerari in eo posse,retinerique, accipique posse pensiones non computandas in sortem. Quod sentire videtur Naua.*n.*88. & probatur: nam lex non obligat ad pœnam soluẽdã ante Iudicis condemnationem,vt latè diximus *tract.de legibus.*& Molina *tract.2.de iusti.disp.96.* Rectè etiã *disp.* 392.cũ Naua.*Commentar.de vsuris. n.* 98. *&* 128. docet in hac Bulla solùm agi de constitutione census per emptionem,vel cõtractũ alium onerosum;secus per donationem, testamentum,vel legatum, vnde dicit in hoc censu constituendo nõ oportere seruari has conditiones.

Num. 8. Addit verò Pius V. *Hanc autem salutiferam sanctionem, nedum in censu nouiter creando, verùm etiam in creato, quocumque tempore alienando, modò post publicationem constitutionis creatus sit, perpetuò & in omnibus seruari volumus.* Vult Pontifex censum ad posteriores dominos cum eisdem conditionibus debere transire, quas statuit seruari debere in emptione, & venditione census.

Svbivngit Pontifex. *Declarantes pretium semel censui constitutum nũquam posse ob temporum, aut contrahentium qualitatem, seu aliud accidens, neque quoad vltimò contrahentes minui, vel augeri.*

Sic istam clausulam intelligit Læsius *lib.2.c.22.dub.12.n.95. & dub.7.n.48.* vt pretium census augeri non possit in grauamen venditoris,scilicet,vt teneatur quando voluerit redimere,maius pretium dare, quàm acceperit:nam semper potest eodẽ pretio censum extinguere,quo vendidit.Sed Molina ita,vt dominus cẽsus non possit censum vno pretio emptum,vendere illum tertio maiori pretio,etiamsi tempora,aut aliæ circũstantiæ varientur:neque etiam tertium posse illũ ab eo emere maiori pretio.

Occasione huius difficultas est, an census licitè possit emi minori pretio,aut vendi maiori quàm fuerit ab initio constitutus? Respondet Læsius *illo dub.* 7. & dicit primò: si cẽsus habeat pretium legitimum à Principe constitutum, non potest emi minori pretio quàm initio fuerit creatus,potest tamen vendi maiori;quia pretium taxatur in gratiã venditorum, ne miseri venditores, qui propter inopiam coguntur cẽsũ vendere, & emptores rogare,minori pretio cogantur esse contenti: nõ autem prohibentur maiori pretio vendere si maius inueniant. Quare cùm

cùm pretium lege taxatum consistat in indiuisibili, non potest minus dari, nisi consuetudo legi præualuerit; vt in Belgio taxatum est 16. in singula: quidam tamen emũt ad rationem 15.14. vel etiam 12. in singula, Principe, aut consilio permittente, quod non ausim condemnare, quãuis non deberet permitti, quanuis meritò permittitur vendere ad rationẽ 18. vel 20. in singula. Hæc Læsius. In Hispania etiam permittebatur vẽdi cẽsus ad rationẽ 14. in singula, non tamen emi minori pretio in prima census emptione, & constitutione: sed an idem sit in emptione census iam constituti? Læsius putat lege prohiberi emptionem eius minori pretio, sed consuetudinem præualuisse legi, & licitè emi minori pretio. In Hispania eadem seruatur consuetudo, quæ fortasse vtrobique magis legem interpretatur, quàm ipsi derogat. Nam lex tantùm loquitur de prima cẽsus emptione, in qua sola fuit necessarium taxare pretium: nam qui censum habent, non solent tanta necessitate premi ad vendendum illum quanta primi censuum venditores, & ideo nõ coguntur accipere minus pretium quàm census valeat. Quare Bulla Pij V. vel non loquitur in hoc euentu, sed in alio, vt interpretatur Læsius, vel in Belgio & Hispania quoad hoc non fuit recepta, aut consuetudine fuit abrogata.

Num. 9. SECVNDO dicit Læsius, si census non habet pretium lege positiua taxatum, vel consuetudo præualuit legi, potest emi minori pretio quàm initio fuerit constitutus, quia pretium naturale & vulgare non consistit in indiuisibili: vnde quod primò emptum est pretio maiori, postea emitur pretio minori: vt quando sunt plures emptores pretium naturale census crescit, ita minuitur, quando sunt pauciores. Hinc semota lege positiua posset ab initio iniri pactum, vt si venditor velit redimere, teneatur redimere eo pretio quo tempore redemptionis æstimabitur, & quo aliis tunc vendi posset. Quòd si moraliter fuerit certum pluris valiturum, eo quòd hypotheca erit melior, vel quia plures erunt emptores, potest etiam pacisci, vt pluris redimatur. Ordinariè tamen tale pactum lege positiua prohibetur, & Pius V. in sua constitutione illud prohibuit, statuens vt venditor eodem pretio possit redimere quo primùm vendidit. Idem in Belgio sanxit Carolus V. non solùm de censibus, qui ab origine sua fuerunt redimibiles; sed etiam de omnibus irredimibilibus, exceptis censibus reseruatiuis, & piorum locorum, qui antea fuerunt irredimibiles, vt patet ex ordinatione ipsius facta Bruxellæ anno 1528. die 21. Februarij. Hæc Læsius, & bene.

PARVM differt Molina *disp. 392. clausula 14.* vbi duo etiam dicit. Primò, quod attinet ad census ante Bullam Pij V. creatos, aut qui creabuntur vbi illa recepta non fuerit, si taxatum eo loco pretium non fuerit, illicitum non esse censum minori pretio emptum vendi pretio maiori cuidam tertio, neque itẽ emi, aut redimi minori pretio, ex partium conuentione, quando pretia latitudinem iusti non egrediuntur, &c. Ad tollendas autẽ iniustitias, atque oppressiones, quas censuũ emptores facere solent emendo

census vili ab iis, quos pressos pecuniæ necessitate conspiciunt, eosdémque reuendendo maiori pretio, videtur hæc clausula statuta.

Secvndo dicit Pium V. non intendisse impedire ne census minori pretio possit emi quãdo minoris valoris efficitur, vt quia res periclitari incipit, in qua census est collocatus, vel quia difficilè & cum laboribus ac expensis soluitur pensio ob potentiam debitoris, vel alia simili de causa. Quoniam hic euétus per epieiceiam excipiendus videtur, de quo si legislator fuisset interrogatus, an eum comprehendere ea lege intenderit, dubitandum non est, neganter fuisse respõsurum. Atque ita Doctores communiter affirmant, vbi pretium census lege est taxatum, vt in hoc Regno Castellæ ad rationem 14. pro vno, licitum nihilominùs esse ex capite de quo modo loquimur, emere censum minori pretio quàm ad rationem 14. pro vno, nihil impediente lege quæ pretium id taxauit. Hæc Molina suprà. *Disp.* autem 393. quærit, an census, præsertim in hoc Castellæ Regno, redimi, aut emi ex prioribus emptoribus possit minori pretio quàm fuerint empti? & respondet. Quando solùm in hoc Regno erant tres sanctiones quæ referuntur, & statuuntur *l. 4. titu.* 15. *lib. 5. noua collectionis*, licitum erat emere censum minoris quàm ad rationem 14. pro vno, vt tenet Couarru. *3. Variar. cap.* 10. *n.* 2. *&* 3. & Ioannes Medin. quia illa lex solùm loquitur de censibus, quorum pensiones non erant pecuniariæ, sed tritici, olei, aut aliarum rerum, præcipítque ea lex pensiones reduci ad pecuniarias ad rationem 14. pro vno, comparatione pretij quo à principio census fuit emptus, quæ lex non est extendenda ad census in quibus à principio constituta est pensio pecuniaria: & ita est iudicatum in Concellaria Granatensi. Postea tamẽ Philip. II. anno. 1563. legẽ sextam *tit.* 15. *lib.* 5. *noua compil.* tulit, quæ omnia Castellæ loca complectitur, & qua sanciuit, nullos census redimibiles vendi deinceps, aut imponi, vel constitui posse minori pretio, quàm ad rationem 14. pro vno, & aliter esse nullos quoad excessum pensionis, pœna amissionis officij addita tabellioni, qui instrumentum talis census confecerit, aut fidem de illo dederit. Insuper statuit vt census ante eam legem creati minori pretio, reducerentur ad rationem quatuordecim pro vno, eósque eo ipso ad id pretium reduxit. Quare deinceps si census minori pretio constitueretur, esset nullus, vt docet Guttierrez 2. *pract. quæst.* 172.

An verò census postquam semel est constitutus possit emi minori pretio, quàm ad rationem 14. pro vno? Guttierrez 2. *pract. q.* 171. *&* *q.* 173. cum multis quos sequitur Molina suprà, respondet neganter, primò, quia lex illa sexta habet non posse vendi censum minori pretio, quàm ad rationem 14. pro vno: venditio autem census quæ secundò, aut tertiò fit, est vera venditio: ergo neque secundò, neque tertiò fieri potest, nisi ad rationem quatuordecim pro vno. Secũdò, quoniam cẽsus minori pretio antea venditos præcipit lex illa reduci ad rationem 14. pro vno: ergo non permitit censum vllum etiam antea constitutum deinceps vendi nisi ad rationem 14. pro vno.

Ter

Tertio, quoniam eo ipso quòd frumenti, vel cuiusuis alterius rei pretium est taxatum, nefas est eam rem secundò, aut tertiò védere maiori pretio: ergo idem erit in censu redimibili. Nec est dubitandum, si legislator, dum eam legem condidit, interrogaretur an liberum relinqueret postquam census semel eo pretio est constitutus, minori pretio illum emere, neganter fuisse responsurum, præsertim cùm census non minorem valorem habet cùm secundò, aut tertiò venditur, quàm quando venditur primò. Quartò probat Molina ex hac clausula Pij V. quæ statuit, pretium semel constitutum nec augeri, nec minui posse etiam ab vltimò cótrahentibus. Quare si hæc Bulla in hoc Regno esset recepta, nefas in eo propter hanc clausulam esset emere ad rationem quatuordecim pro vno censum redimibilem iam antea venditum ad rationem quindecim, vel sedecim pro vno: non est tamen in eo recepta, & lex Regni non obligat ad non vendendum censum maiori pretio, quàm ad rationem 14. pro vno: sed ad non emendum pretio minori, inquit Molina. Itaque tenet, vbi census emptus est pretio per legem taxato, non esse licitum postea illum minoris emere.

Eandem opinioné tenet Læsius suprà, vbi consuetudo non derogauit legi, & Azebedo *l.6. tit.* 15. *lib.* 5. *nouæ collectionis. n.* 1. Bartholo. Medin. 1. *Summ.c.*14. §. 26. Emanu. Rodriguez *in explic. motus proprij de censib. cond.3.dub.*2. Gaspar Rodericus *tract. de redit.lib.*1.*q.8.*(vbi latè ré disputat) *n.*19.*& seqq.* Mercad.4.*de conract.c.vlt. de censib. fol.*76. *aliàs* 255. Corduben. *in Summ.q.*79. Albornoz 3. *de contract. tit.*4. *de cambiis.* Michaël Palac. 4. *de contract. c.* 7. Carolus Molin. *de contract. q.* 62. vt refert Couarr. *3.Variar. c.*10.*n.*3. vel *q.* 67. *de vsuris. n.* 411. vt refert Salon *controuer.* 10. *de censibus.* Hos sequitur Felician. *2.de censib.c.*1. *n.*44.*&* 45. *in* 1.*to.& in* 2.*to.lib.*2.*c.*1.*n.*9.

Contrariam opinionem tenuêre Syluest. *vsura.*2.*n.* 12. Nauarr. *in manuali Hispano. c.* 28. *ni additio. ad c.*33.*n.* 82. *& Commenta. de vsuris.q.*11. *n.*112. nec sibi aduersatur *in Summa Latina.c.*23.*n.*91. *in fine*, quia loquitur stando in motu proprio Pij V. & vbi receptus est. Olanus *in Antinomia Iuris.lit.A.n.*116. dicens idem esse dicendũ de venditione census soluẽdi in aliis rebus, quæ pecunia non sunt. Idem tenuit Sarmiento *7.Select. c.*1. *n.* 40. *vers. sed quid si Rex.* licèt ab huiusmodi contractibus abstinẽdum consulat, vt tutiores eligantur. Eandem opinionem tenet Salazar *lib. de vsu & consuetudine* (audacter asserens errare contrarium opinantes *c.* 11. *n.* 93.) quem probat Cenedo *in collectaneis.p.*2.*collectaneo* 24. *n.*5. eandem tenent quidam Iurisperiti relati à Feliciano *2.de censib.cap.*1.*n.*43.

Dico primò, si census constitutus est maiori pretio, quàm sit lege taxatum, vt ad rationem 15. vel 16. quando pretium taxatũ erat 14. pro vno, licitum est censũ iam constitutum emere pretio taxato per legem. Ita Molina, Guttierrez, Felicianus, Sarmiento, Vega, Salon *q.10.& 11.* & Gaspar Rodericus: solùm enim videtur obstare Bulla Pij V. vetans pretium augeri, vel minui etiam ab vltimò cótrahentibus, quæ tamẽ saltẽ quoad hoc non est recepta in hoc Regno, vt docet Mol. vel solùm vetat augeri, Num.10.

vel minui pretia inter primò contrahentes, vel eorum successores, cùm cēsus redimitur, vt exponit Læsius & Azebedo ſ. & Rebellus *de oblig. iustitia. p. 2. lib. 10. quæst. 5.*

Dico secundò, vbi consuetudo non derogauit legi, nō potest census iam constitutus emi minori pretio, quàm sit illud, quo est constitutus, si sit liquidus, & tutò collocatus, in qua re sequor primam sententiam propter eius rationes factas à Molina, quas latiùs etiam prosequitur Gaspar Rodericus: idémque in hoc euentu tenet Rebellus *illa quæst. 5.* Ioann. Baptist. Corra. *in Summ. quæst. 239. in fine.* Bannez *2. 2. quæst. 78. art. 4. dub. 3. de censib.* Vega *in Epito. verb. census. casu 6. & in Sum. col.* 409. Felicianus suprà.

Dico tertiò, in hoc Regno videtur consuetudo legi derogasse, & ita teneri potest quantùm ad hoc Regnum secunda opinio, non quia lex non prohibet talem contractum, sed quia consuetudo legi derogasse videtur. Testātur enim Olanus & Guttierrez ſ. eiusmodi contractus à Rege & Senatu Regio videntibus tolerari, & videmus quotidie à doctis & piis celebrari, & à nullo Iudice, quantunuis recto, puniri: ergo sicut in Belgio propter similem rationem dixit Læsius, consuetudinem legi derogasse, ita & in hoc Castellæ Regno dici potest, licèt aliter videātur sētire omnes ferè auctores primæ opinionis, præter Vegam *in Summa. & Epitom. verb. census. casu 27.* qui insinuat esse consuetudinem.

Dico quartò, saltem quando census iam constitutus, est litigiosus, vel venditor, aut res suppositæ censui minùs soluendo sunt, bene potest emi minori pretio quàm sit lege taxatum. Ita tenent Medi. Corrad. Bannez, Felician. Molin. Molinæus, Rebellus, Vega, Salon, Guttierrez, Azebedo locis citatis, & Emanuel Rodriguez ſ. *dub. 3.* Gaspar Rodericus ſ. *n. 22.* & Petrus Ledesma *2. p. Summa. tract. 8. cap. 34. con. 7.* Parisius Modernus *in consuetudi. Parisien.* §. *22. n. 65.* Ratio est, quia per epiceiam, seu potiùs epieiceiam, sic interpretari debemus & legem Regni, & diploma Pontificis, si de censu iam constituto emendo à tertio loquitur: durum enim & intolerabile esset Principes velle cogere, vt hi census emantur eodem pretio, quo sunt constituti, vel quod est lege taxatum, quando reuerà minoris valoris sunt, propter difficiles & pessimas pensionum solutiones, imò & ipsis venditoribus in quorum gratiam leges istæ prodierunt, esset valdè incommodum, quia quanuis indigerent, non inuenirent emptores, si non liceret emere in pretio descendere; neque item possent pensiones census, saltem sine laboribus, litibus, & expensis, aliisque incommodis obtinere.

Dico quintò, contractus, in quibus census priùs constitutus emitur minori pretio, etiamsi sit iniustus, vt quando census est bene collocatus, & consuetudo non derogauit legi, non tamen est vsurarius, nec debet tanquam vsurarius puniri. Ita Gaspar Rodericus *n. 20.* Ratio est, quia hîc nullum est mutuū, & ideo nulla potest esse vsuraria, seu fœneratitia negotiatio. Nisi emptor deduceret in pactum quòd venditor teneatur iterum censum emere eodem pretio non

non cōputatis pensionibus iam receptis in pretiū: talis enim esset vsura palliata, sicut in venditionibus aliarum rerum, ex quibus emolumentum aliquod percipitur , quod in pretium postea non computatur.

Dico sextò, etiam in ipsa constitutione potest census litigiosus, aut alia ratione parū tutus, & malè collocatus, emi minori pretio quàm sit lege taxatum. Ita tenet expresse Rebellus, Salon, & Carolus Molinæus ſ. Probat Rebellus, quia quando res notabiliter est vitiosa, etiamsi eius pretium lege taxatum sit in fauorem venditoris, tamen emptor potest viliori pretio illam emere, & venditor tenetur in pretio descendere: ergo idem est in censu siue antea sit constitutus, siue de nouo creetur, quia tunc census non meretur pretium lege taxatum: & tales esse possunt circūstātiæ, vt maius pretium mereatur, & tunc emptor tenebitur augere pretium. Nec obstat prædicta clausula Pij V. decernens, nunquam posse ob temporum, vel contrahentium qualitatem, vel circunstantias, aut accidentia augeri, vel minui pretium census, etiam ab vltimò contrahentibus, quia solùm vetat augeri, vel minui pretium inter primò contrahentes, vel eorum hæredes, & successores, quando vltimò cōtrahunt redimendo censum, vt explicant Læsius & Rebellus ſ. *& q. 6. in fin. seu condit. 6.*

Est enim census redimibilis cōditio, vt æquale prorsus pretium à vendente reddendum sit, si eum redimere velit, quo ab initio emptus fuit, quantacumque variatio valoris decursu temporis contigerit: nec in hac re vlla est iniustitia, cùm æqua alea quoad lucrum contrahentis vertatur; si enim contingat pretium rerum ac censuum augeri, cedet in lucrum censuarij, quòd maiori pretio non redimat, quàm ab initio receperit: si verò minui contingat, in lucrum cedet censualistæ, quòd minoris non redimatur, quàm dederit.

Dico septimò, census irredimibiles empti in hoc Regno ad rationē 30. pro vno, aut quouis alio pretio, licitè possunt postea emi minori pretio, dummodo attētis circunstantiis, & modo vendendi limites iusti non egrediantur. Ita Molin. *illa disp.* 193. probans, quia huic censui nullum in hoc Regno est pretium lege taxatum: neque de hoc censu loquitur motus proprius Pij V. vt *disp. 390.* ostenderat. De qua re legendum ait Nauarrum *Comment. de vsuris. n.* 112.

Dico octauò, vbi census redimibilis pretium lege taxatum non est, census vno pretio constitutus, potest alio tempore viliori pretio emi, si illud tunc in foro currat, sicut in aliis mercibus fit. Ita Salon *illa controuers.* 10. *de censib.* & res est clara, vbi Bulla Pij V. recepta non est, vel si solùm prohibet augeri, vel minui pretium inter eos qui censum constituerunt, vel eorum hæredes, aut successores, quando census redimititur.

Dico nonò, census vitalitius iam creatus minori pretio vendendus est quàm fuerit constitutus. Felicianus *to. 2. lib. 2. c. 1. n. 9.* quia valor huius cēsus vita & tēpore decurrēte decrescit.

DVBIVM XIII.

Vtrùm hæ conditiones Pij V. obligent Christianos vbique?

SVM

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmans has cõditiones vi Bullæ non obligare vbi non est promulgata, proponitur.*

2 *Varia Doctorum placita referuntur n. 3.4.*

Num. 1. EONARDVS Læsius *lib. 2. de iust. c. 22. dub. 13. de censibus* dicit primò, has conditiones vi Bullæ non obligare vbi non est promulgata. Probat primò, quia probabile est non solùm leges Imperatorias, sed etiam Pontificias, nõ obligare, nec vim irritandi habere, nisi sint promulgatæ in Prouincia, vt ostensum est 1.2. *q.* 90. *art.* 4. Secũdò, quidquid sit de aliis quibusdã cõstitutionibus Pontificiis, non est credibile suam Sanctitatem velle vt hæc Bulla, quæ tot nouas, & iure naturali minimè requisitas cõditiones cõtinet, circa contractum ciuilẽ obseruandas in aliis Prouinciis vim habeat ante promulgationem in illis factam, nam ex contrario sequerentur grauissima incommoda: infiniti enim contractus bona fide celebrati, essent irriti cũ maximo plurimorum damno, tenerentur enim plurimi omnes pensiones receptas cõputare in sortem, & multi amissa sorte deberent etiam aliquas pensiones refũdere (idque absque vlla sua culpa) qui tamen cum pari, vel maiori lucro pecuniam in rem fructiferam, vel negotiationem impendissent, si contractum censualem irritum esse putasent. Neque enim ex promulgatione Romæ facta passim innotescere potest noua illa ordinatio, sed paucissimis tantùm: atqui ratio postulat, legem eo modo promulgari, vt commodè & humano more possit innotescere omnibus, ne (quãtùm est ex parte legislatoris) subditi damnũ incurrant ex ignorãtia, neque se iustè possint excusare, si non obseruent.

IDEM ait Læsius, vbi hæc Bulla etsi sit recepta, nõ tamẽ est promulgata. Probat, quia etiamsi lex sit promulgata, si tamẽ ipso vsu & moribus vtentiũ non recipiatur, nec superiores instent, & curent executioni mandari, non obligat, vt docet Naua. *lib. 1. consil. 5. tit. de cõstit. & in Sũma. c. 23. n.* 41. Couar. *2. Vari. c. 16. n. 5.* Vel certè desinit post decenniũ obligare; decreta enim Cõcilij generalis, quæ per decenniũ in aliqua Prouincia non sunt recepta, amittunt vim suam, & desinunt obligare, vt docet Nauar. *consil. 83. de regularib. lib. 3.*

HINC infert Læsius has cõditiones nõ obligare in Belgio, quia nũquam ibi promulgatæ sunt, & quia contrarius vsus semper perseuerauit. Idem credit de Gallia, & Germania: ait etiam in Sicilia vim non habere; id enim concessum est primò à Nicolao V. deinde à Grego. XIII. vt cum tribus conditionibus possint census emere: quarum prima est, vt constituatur super aliqua re certa, vna, vel pluribus, & possit addi generalis obligatio omnium bonorum. Secunda, vt venditor possit redimere quando voluerit. Tertia, vt census non excedat decimam partẽ sortis seu pretij. Habentur hæc in Bullario nuper edito à Grego. XIII. De Hispania iam diximus *dub. 6.*

SECVNDO dicit Læsius: vbi Bulla hæc est promulgata & recepta, obligat

gat

gat in conſcientia. Vide Nauarr. *Comment.de vſuris.n.106.& 107.*

Tertio dicit: vbi non eſt recepta, ſeruandæ leges & conſuetudines loci; vbi autem nulla eſſet lex, nec conſuetudo vim legis habens, ſatis eſt ſeruare legem naturalem, quæ tantùm requirit æqualitatẽ inter cenſum & pretium.

Num. 2. De hac re fuſiùs agit Mol. *tract.2. de iuſt.diſp.395.* vbi refert dubitatum fuiſſe de quibuſdam cenſibus inſtitutis abſque conditionibus poſitis à Pio V. in quadam Luſitaniæ Prouincia, & multos affirmaſſe contractus eiuſmodi factos poſt duos menſes à publicatione Bullæ Romæ facta fuiſſe nullos, etiamſi bona fide fuerint celebrati, ac proinde pẽſiones ex eis cenſibus acceptas reſtituendas eſſe: & refert rationes quibus illi ducebantur, ſed ipſe contractus illos validos fuiſſe ait, quod late probat, quia leges irritatoriæ cõtractuum & abſolutionum vim non habẽt in ſingulis Prouinciis, ſaltem reſpectu ignorantium, donec in ſingulis Prouinciis publicentur, ita vt moraliter loquendo ad omnium notitiam poſſent peruenire, alioqui eſſent iniuſtę, quia ſine cauſa ſubditos grauarent, magnúmque illis damnum inferrent. Et ita tenet Sotus 1. *iuſt.q.1.ar.4.* & alij multi, quos ſecuti ſumus in materia de legibus, & ideo Concil. Trid. *ſeſ.24.c.1. de reform. matrim.* ſtatuit decretum irritans matrimonia clandeſtina vim non habere niſi poſt 30. dies à publicatione in ſingulis parœciis.

Secvndo probat, quia non ſolùm probabilis, ſed probabilior opinio eſt, leges ſaltem irritatorias non habere vim niſi poſt duos menſes à publicatione in ſingulis Prouinciis: vt enim Pan. Felin. & alij argumentantur *c.2. de conſtitu.* cùm ciuile ius in legibus irritatoriis ſtatuat duos menſes à publicatione in quaque Prouincia, vt vim irritãdi habeant, quod patet ex *Authent. vt factæ nouæ conſtitutiones.* quod loquitur de legibus irritantibus teſtamenta minùs ſolẽnia, & vbi ius canonicum nihil ſtatuit, ſtandum eſt diſpoſitioni iuris ciuilis. *c. 1. de noui operis nuntia.* & aliis iuribus, etiam illi duo menſes requiruntur in legibus Eccleſiaſticis irritatoriis, vt tenent Pan. Felin. Zabarella, Henric. & Decius *lectura 2. c. 2. de conſtit. citato.* idem Pan. *c. 1. de poſtul. prælat.* Angel. *verb. lex. num. 13.* & alij.

Tametsi Ioannes Andr. *gloſſ. vlt. ſuper datam. 6. decretalium* dicat, leges quæ in eo libro continentur obligare vniuerſos Chriſtianos poſt duos menſes à publicatione Romæ facta, & poſt illum multi vniuerſim aſſeruerint id de omnibus Pontificiis legibus; & ſit communis opinio, quam ſequitur Sylueſter *verb. lex. quæſt. 6. dicto 3.* & Pan. *cap. nouerit. de ſent. excom.* parum ſibi conſtans. In eandem videtur inclinare, tametſi addat potiſſimùm eam eſſe veram de conſtitutionibus in corpore iuris inſertis. De quibus etiam fatetur Molina, quia eo iure Prouinciæ vtuntur, idque in vniuerſitatibus addiſcitur, atque inter literatos viros practicatur: vnde infert, ſi Bulla Pij V. *de cenſibus* in Prouincia aliqua publicata non ſit, neque ea inter viros doctos practicetur, tabel- Num. 3.

lionésque & contrahentes communiter de illa non sint admoniti, non priùs reddere irritos contractus cõtra formam ipsius ab ignorantibus celebratos, quàm de ea in illo populo communiter notitia habeatur. Quòd si ante duos illos menses notitia legis habeatur, contractus contra eius formam facti, irriti erunt, vt tenet glos. *c.2. de reb. Eccles. non alienan. in 6.* Panor. & Felin. *c.2. de constit.* idem Pan. *c.1. de postul. prel.* Syl. *lex. q. 6. dicto 4.* & multi alij, quos citant. Idẽ tenet Bart. *Authen. cit. n.6.* confirmás id ex *c.1. de concess. preben. lib.6. verb. neque obstaret.* vbi clarè innuit textus, qui est quasi expositio Authẽtici citati. Eidẽ etiã textui innititur glos. citata: & ita Bulla Pij IV. declarauit decreta Conci. Trid. obligare Romę cœpisse à publicatione ibi facta.

Vide alia apud Molinam s̃. cum quo, & Læsio conuenimus *tract. de legibus*, dicentes leges irritatorias nõ habere vim apud ignorantes, donec in singulis Prouinciis sint sufficiẽter promulgatæ: secus apud sciẽtes. Vnde non placet Comitolus *lib. 3. q. 27.* qui docet Bullam hanc non solùm potuisse obligare omnes Christianos; sed reipsa omnes obligare, & non esse absoluẽdos Principes Prouinciarum nisi eam Bullã recipiãt, & quotquot contra formam in Bulla contentam contraxerunt, si gnari erant cõtractus irritos fecisse: ignaros verò validè contraxisse, & non teneri ad restituendas pensiones receptas.

Nam licèt fortè ab initio Principes seculares tenerentur in omnibus eam Bullam recipere, quod tamen negant Naua. Molin. Vinsfeld. & alij, tamen postquam non est suscepta, præsertim annuente aliqualiter Pontifice, non tenentur illam recipere, nec subditi illi se conformare, etiamsi illam norint. Vnde ipsemet addit, si coniecturæ essent verisimiles quòd illa lex consensu expresso, vel tacito Rom. Pontificis non fuit recepta vel fuit abrogata, eos absoluerem.

Observat autem Vinsfeld. *de vsuris. c. in ciuitate. q.12. con. 3* post vndecimã conditionem positam à Pio V. cum Nauarr. *comment. de vsuris. à n.105.* quem alij sequuntur, quædam esse in Bulla Pij V. expressa, vel supposita, quæ sunt iuris naturalis, & diuini, vt contractum vsurarium esse reprobum, vsuram palliatam extirpandam, cẽsum iusto pretio emẽdũ: eiusdem ordinis Nauarro videtur quòd census non constituatur nisi in re fructifera & immobili, quod tamẽ superiùs reiecimus. Quędam verò esse quæ inducuntur ad præsumendum contractũ esse vsurarium, & ad euitandũ vsuras, vt quòd pretium soluatur in numerata pecunia corã notario, & testibus, quòd non fiat anticipata solutio, quòd nõ apponantur pœnæ. Quædam alia esse, quæ tanquam rationabilia & digna obseruatione adiunguntur, vt quòd censitor præferatur in emptione rei censitæ, quando censuarius eam vult vendere, & vt ante redemptionem fiat denuntiatio per bimestre, &c. quæ in Bulla sunt iuris naturalis, & diuini, ait cum Naua. vbique, & ab omnibus obseruanda, quia ius naturale, & diuinum omnes vbique ligat. *c. quo iure. d. 8.* Num. 4.

Qvantvm ad res secũdi ordinis, etiã ait videri ab omnibus seruãdas, quia lex Papæ circa spiritualia, & illa,

la, in quibus versatur periculũ animæ, seruanda est in vtroque foro. Glos. recepta *c. 2. de regu. iur. in 6. c. fin. de præscrip. c. cùm contingat. de iureiurãdo. c. cùm sit generale. de foro cõpet. c. vlt. & penul. de secund. nuptiis.*

QVÆ sunt tertij generis, ait cum Nauarr. non esse necessariò ab omnibus obseruanda, sed tantùm ab iis qui Pontifici in secularibus subdũtur: quia non est credendum quòd sanctissimus Pontifex voluerit alios Principes & dominos in sua tẽporali iurisdictione perturbare. Additquoad ea quæ sũt iuris humani posse cõsuetudine Bullæ derogari, maximè Papa sciente & cõsentiente. *c. in istis. §. leges. d. 4. c. fin. de consuetud.* non verò quoad ea quæ sunt iuris diuini. *c. quod iure. & c. fin. de consuetud.* Item Bullam non obligare in Germania, & aliis locis, vbi recepta non fuit.

DVBIVM XIV.

Vtrùm nihil impediente Bulla hac Pij V. quando aliquis debet alicui aliquam pecuniæ summam, possit condemnari, vt vel eam statim soluat, vel annuum censum reddat dum eam non soluit?

Num. 1. NAVARRVS *Comment. de vsuris n. 99.* ait in hoc Regno Castellæ cōsuetum esse, & *n. 100.* licitum esse affirmat, modò tamẽ in interesse lucri cessantis creditori ex eo quòd pecunia nõ soluatur, statim atque in pœnam iustam contumaciæ debitoris ea sententia feratur. Nec obstat quòd Bulla Pij V. prohibet cẽsum constitui nisi numerata pecunia, & super re immobili, &c. Nam Bulla Pij V. solùm intelligitur de censibus ex cõtractu & conuentione partium creatis, non verò de creatis iustis aliis titulis, de quorum numero est iusta sententia Iudicis. Excipit, nisi debitum esset ex rebus in pondere, numero, aut mensura cõsistẽtibus. Sed bene Mol. *tom. 2. tract. 2. de iust. disp. 394. dub. 1.* arbitratur impertinens esse, vnde summa pecuniæ debeatur, modò verè debeatur, cessẽtque fraus aut dolus. Curare tamen debet Iudex ne simulatio aliqua interueniat ad ea via ex partium conuẽtione censum personalem, aut sine cõditionibus necessariis vt sit licitus, creandum. Addit Mol. in hoc Regno receptam nõ esse Bullam Pij V.

DVBIVM XV.

Vtrùm qui censum vẽdidit, possit dare partem pretij cuidam tertio, ea lege, vt soluat partem pensionis illi pretio respondentem?

SVMMARIVM.

1. *Quid sentiant auctores.*
2. *A principio potest fieri huiusmodi contractus, vt quis maiorem censum vendat quàm sibi expediret, vt partem pretij det indigenti, qui non habet bona in quibus census possit collocari, cum illo onere, vt ille soluat partem census ratione damni alij emergentis.*
3. *Alij dubio fit satis.*

NAVARRVS *Comment. de vsur. n. 113. & 122.* neganter respondet. Num. 1. Molina autem *disp. 394. dub. 2.* affirmat, præsertim in Nauarr. opinione, qui censet emptorem teneri acceptare redemptionem census quoad partem. Cùm

en m venditor census ea parte pretij, quam alteri tradit, redimere posset partem cẽsus, vtique beneficium illi impendit concedendo illi eam pretij partem cum onere, cum quo ipse illam accepit, relinquendo censum collocatum in bonis suis. Ad'it, ratione damni emergentis ipsi ex eo quòd ea parte pretij nõ redimat partem census, licitum id esse, præsertim cùm venditor census nullum lucrum inde reportet. Item addit: A principio etiam quando cẽsum vendebat, poterat dimidum vendere, vt ipse eum solueret, & alterum dimidium, vt solueret illum is, qui ea pecunia indigebat, collocando totum cẽsum in re aliqua sua, quod est beneficium conferre illi alteri sine vllo proprio lucro; in quo neque vsura, neque alia iniustitia cernitur. Quando autem qui censum vendidit, partẽ pecuniæ haberet otiosam, neque ea fas illi esset redimere partem census, tunc vsura vtique esset tradere illam alteri ea indigenti, cum onere vt partem census solueret, & fortè in hoc loco euentu loquitur Nauarrus, inquit, Molina.

Num. 1. Ego certum existimo à principio posse fieri istum contractum, vt ego maiorem censum vendam quàm mihi expediret, vt partem pretij dem indigenti, qui non habet bona in quibus census possit collocari, cum eo onere, vt ille soluat partem census ratione damni mihi emergentis. Sic vidi timoratos & doctos viros quotidie sine vllo scrupulo facere. Idem potest fieri postea, si ego ex illa parte pretij poteram vel partem census redimere, vel alium censum emere, vel in aliquo expendere pecuniam, ex quo lucrum tantum reportarem, quantam soluturus sum pensionẽ illi pretio respondentem, quia licitum est mutuum danti deducere in pactum lucrum cessans, vel damnum emergens. Si autem nec lucrum cesset, nec damnum emergat illi parti pensionis æquale, vsura est dicto modo contrahere.

Et sic potest intelligi Nauarr. cui partim consonat Rebellus 2. *part. de oblig. lib.* 10. *quæst. vlt. difficultate* 6. dicens contractum, de quo est quæstio, illicitum esse; quia ibi est lucrum ex mutuo, vt vult Nauarr. vel potiùs census personalis, qui, vt minimùm, iure canonico prohibitus est. Sed certè si ille daret pretium illud, vt emeret ab alio censum personalem, licitè faceret, quia census personalis nullo iure est prohibitus, saltem, vbi non est recepta Pij V.

Vnde deceptus est Gaspar Rodericus, qui pactum illud tãquam vsurarium damnat cum Nauarr. *illo n.* 113. Rectè verò Salon ait, quòd si à principio censuarius rogatus ab amico, & in gratiam ipsius maiorem censum vendidit, quàm esset aliàs venditurus, potest ratione damni quod in gratiam alterius patitur, ipsum obligare ad solutionem partis pensionis illi pretio respondentis: si verò ab initio non in gratiam alterius tantùm censum vendidit, sed eo vendito pretium alteri mutuò dedit, non potest obligare ipsum ad solutionem pensionis, nisi ex mutuo damnum sibi emergat, aut lucrum cesset: quia licitum est mutuanti in pactum deducere damnum emergens, & lucrum cessans.

Sed quærit Salon *art.* 3. *eadem controuer.* 25. quando duo in solidum censum Num. 3.

censum

censum vendunt, sed ita vt alter totam pecuniam pretij in suam vtilitatem recipiat, alter verò accepit ab eo, cui tota pecunia traditur, instrumentum indemnitatis, quo promittit censum illum intra certum tempus redimere, vel ab ea obligatione illum eximere, liceátne huic, adueniente termino, compellere verum illum debitorem ad redimendum censum, vel eximendum illum ab onere, sicut in instrumento indemnitatis promisit? Quòd si debitor ille neutrum velit, aut non possit, licebítne huic ex propriis censum illum redimere & compellere eundem debitorem ad illum redimendum, ac quandiu non redimit, pensiones decurrentes accipere, sicut accipiebat prior ille emptor? Circa priorem partem merito ait nullam esse difficultatem. Nam cùm is qui nullam partem pretij accepit, personam nihilominùs debitoris egerit, & pro illo se obligauerit, rectè potuit cum illo pacisci, vt intra certũ tempus censũ redimeret, vel ab illo onere ipsũ liberaret, & alter tenetur illi pacto stare.

Circa posteriorẽ verò partem ait maiorem esse difficultatem, quia in eo casu qui censũ à primo emptore redemit, videtur habere duo iura, vnũ tanquã fideiussor cõtra censuariũ, qui illi contulit instrumentũ indẽnitatis, quod ius nõ videtur amittere redimendo censũ: alterum tanquã emptor contra censuariũ ipsum, quia emit censũ à primo emptore, & ille videtur ius omne in illũ transtulisse: ergo potest accipere pẽsiones à cẽsuario illo non cõputando eas in sortẽ, in quo censuarius nullũ damnũ patitur, quia easdẽ soluturus erat primo emptori. Nihilominùs rectè responde cum Molinæo, cui cæteri subscribunt, *de vsur. quæst. 29. num. 245.* vsuram esse si pensiones accipiat non computatas in sortem. Ratio clara est, quia cùm ille sit in solidum venditor illius census, dato pretio illum extinguit: ergo ab alio venditore in solidũ non potest pensiones non computandas in sortem exigere, sed solam indemnitatem, nempe pretium, quo censum redemit & extinxit. Aliam rationem longiorem & obscuriorem reddit Salon, nimirum quia ille tanquam fideiussor censum emit à censitore: ergo non potest vt creditor pensiones accipere à censuario, quia nemo potest esse simul respectu eiusdem creditor & fideiussor. Cõfirmat, quia duæ obligationes non possunt simul concurrere, principalis & accessoria, seu fideiussoria; & ideo adueniente principali non potest esse fideiussor, sed obligatio principalis extinguit accessoriam. *l. si reus promittendi. ff. de duobus reis. l. hæres. §. seruus. ff. de fideiussoribus.* Ergo si vt fideiussor redemit censum, non potest vt creditor recipere pensiones non computandas in sortem: alioqui simul haberet ius creditoris, & fideiussoris.

DVBIVM XVI.

An si res in qua census erat collocatus. v. g. molendinum, aut domus omnino corruat, aut exuratur, iterúmque in eadem area alia similis erigatur, census debeatur?

Num. 1. Espondet Nauar. *Commen. de vsur. n.* 118. & Molina *illa disp. 394. dub. 3.* nō deberi, etiamsi ex eadem materia similis res fiat, quoniam pereunte re in qua census est collocatus, perit omnino census: sed licèt maneat area, perit domus, in qua erat collocatus census: ergo hîc perit etiamsi domus ex eadem materia fiat: nauis enim constructa ex materia alterius nauis est alia à priori. *l. inter stipulantem. §. sacram. vers. & nauis. ff. de verb. oblig. & l. quid tamen. §. 1. ff. quibus modis vsusfructus amittatur.* Ita etiam tenet Vinsfel. *q. 12. de vsuris. super c. in ciuit.* post Bullam Calixti. Quando autem res, in qua census erat collocatus, dolo, vel culpa debitoris census periret, teneretur collocare illū in re alia, in qua census æqualis esset valoris, aut soluere teneretur valorē cēsus. Ita Nauar. Vinsfeld. & Molina. Sed dubio 30. videbimus, etiam sine culpa censuarij pereunte re censita, censum manere, nisi aliter expresse cōuentū sit.

DVBIVM XVII.

An si census collocetur in re vinculo subiecta, aut aliena, pensiones licitè recipiantur?

SVMMARIVM.

1 *Molina vtitur distinctione, quæ responsio amplectenda est n. 2.*

Num. 1. Olina *disp. 394. dub. 4.* cum Nauarr. *Comment. de vsuris n.* 118. distinguit, quoniam vel emptor census sciebat rem esse talem, in qua census collocari non posset, vel ignorabat; in posteriori euentu licitè recipit pensiones, interim dum ea ignorantia perseuerat, neque tenetur computare illas in partem pretij, idque siue debitor census sciuerit rem illam esse incapacem census, siue non. Ratio est, quoniam emptor census bona fide illas recepit, vt sibi debitas ex contractu emptionis census: quòd si vēditor conscius fuit rem fuisse incapacem illius census, dolus interuenit in contractu, qui non debet illi patrocinari, vt immunis sit à pensionibus soluendis eo tempore. Quin in Regno Castellæ, esto res vinculata non sit, ac sit propria vendentis censum; si tamen onerata erat aliis censibus, aut tributis prioribus, neque venditor census id emptori detexit, punitur amissione dupli eius pretij, quod pro censu acceperat, & cogitur iterum collocare censum in re secura, vt census ex illa soluatur. *l. 2. tit. 15. lib. 5. nouæ collectionis. & l. 3.* ad lites vitandas quæ ex occultatione onerum rerum, in quibus census collocantur, sæpe oriuntur, statutum est, vt in vnoquoque loco, in quo caput sit iurisdictionis, deputata sit persona quæ librum habeat, in quo in catalogum redigantur contractus omnes, in quibus onus hypothecæ, census, aut tributi rebus imponitur, & vt celebrantes eiusmodi contractus teneantur intra sex dies à contractu celebrato eos in hoc libro scribi curare, sub pœna vt aliter confecti fidem non faciant; neque iuxta illos iudicetur. neque tertius earum rerum possessor ad aliquid propter tale onus teneatur. Præcipitur

pitur verò, eum librum non ostendi, sed eum cui incũbit in catalogum redigere eos cõtractus, debere fidem facere, num aliquod onus habeat res quæ est vendenda, aut in qua onus est constituendum, quando ad petitionem vendentis rem, aut collocantis in ea onus, id ab eo exigetur. Guttier. tamen *in pract.q.* 169. ait dispositionem huius legis tertiæ nunquam mandatam fuisse executioni: quare interim dum persona non deputatur, quæ id muneris habeat, lex non obligat. Esto autem venditor tempore venditionis census ignorauerit, rem, in qua collocabatur, incapacem esse illius, iustè tamen emptor census accepit pensiones non computandas in partem pretij toto eo tempore, quo ipse etiam ignorabat, quoniam venditor census tenetur de euictione illius eo ipso quòd comperitur, rem non fuisse capacem illius, atque adeò tenetur ad interesse emptori census iuxta ea quæ *disp.* 380. dicta sunt ex *l. Iulianus. ff. de actione empti.* & ita tenent Emanuel *tract. de censib. cond.* 5. *n.* 2. Anton. Gomez *simili tract. cap.* 5. *n.* 2. & constat ex *cap. ad audientiam. num. 2. de præscrip.* Rebuf. *tom. 2. tract. de consti. reditus. art.* 2. glos. 1. *in prin. num.* 2. & 12. Follerius *de censib. fol.* 30. Parlador *lib. rerum quotidian.* §. 12. *n.* 41. & §. 13. *num.* 44. colligitur ex *l. venditor hom. ff. de euiction.* Quando autem census esset redimibilis, quoniam in potestate venditoris est illum redimere quandocumque voluerit, totum interesse sufficienter soluitur, si vltra omnes pẽsiones illucusque ex censu debitas, integrum pretium restituatur, vel cẽsus iterũ collocetur in re æquè bona ac secura.

Qvando verò census esset irredimibilis, vltra pẽsiones illucusque debitas cogẽdus esset venditor cẽsus collocare illũ in re alia æquè bona, ac secura, si illam haberet, atque id emptor census eligeret, vel si id fieri non posset, cogendus esset soluere integrum, ac iustum pretium talis census, quoniam id esset integrum interesse illius.

In priori autem euentu quando scilicet emptor census sciebat rem esse talem in qua non poterat cẽsus collocari, dicendum est, nõ posse accipere eas pensiones; si autem eas acceperit, teneri illas computare in sortem, quia tunc locum non habet euictio ex *l. si fundum. C. de euictio.* & talis census reuerà non existit: imò verò si in foro exteriori constaret eo modo receptas esse pensiones, pœnis vsurariorum plecteretur qui eas accepit, vt affirmat Nauar. *s. n.* 119. quia tunc vi solùm mutui accipiuntur.

Placet tota hæc Molinæ respõsio, quam etiam amplectitur Læsius *lib. 2. c. 22. dub. 12.* expressiùs dicẽs etiã si tempore emptionis ignoraret emptor non posse in ea re censum collocari, si postquam sciuit, recepit pẽsiones, teneri illas cõputare in sortem: posse tamen cogere vẽditorem, vt in alia re æquè bona censum collocet, vel pretium restituat. *Num.* 2.

DVBIVM XVIII.

An si res in qua census legitimè erat collocatus, alicui vẽdatur nõ manifestato illi, eam rem tale reale onus habere, emptor id postea sciẽs poßit venditionem rescindere?

SVM

SVMMARIVM.

1 *Pars affirmans suadetur.*
2 *Dicendum imprimis venditorem rei illius non incidere in pœnam legis, & alia breuiter differuntur.*

Num.1. ARS affirmans suadetur, quoniam res cum eo onere vitiosa censetur, non secus ac si in se haberet seruitutem; qui autē cōscius est, rem quam vendit, habere seruitutem, seruitute nō detecta, censetur vēdere rem vitiosam vitio minimè detecto, ac proinde emptor detecta seruitute rescindere potest contractum. Quòd si vēditor seruitutem ignorans rem vēdat, datur emptori actio quanto minoris aduersùs illū, vt *disp. 353.* ostēdit Molina: ergo idem erit in re proposita.

Num.2. DICENDVM tamē cum Mol. *disp. 394. dub. 4. in fine.* & Guttierr. *in pract. lib. 2. q. 169.* imprimis venditorem rei illius non incidere in pœnam legis *2. tit. 15. lib. 5. noua collectionis*, quia illa solùm statuit pœnam venditori census in re grauata alio censu, aut tributo, grauamine non detecto: pœnæ autem extendendæ non sunt ad casum diuersum, etiamsi consonantius rationi esset, vt potiùs in illo alio casu statueretur. Deinde si census redimibilis sit, non potest agere ad dissolutionem contractus, nec etiā actione quanto minoris, sed solùm vt cēsus redimatur, soluantúrque pensiones ex illo debitæ, eo enim facto, quod in potestate venditoris est, res manebit libera à tali cēsu, ac proinde à vitio: quando autem vitium potest à venditore tolli, satis est illud tollere, & ad id venditor cogendus est, interim tamen dum census non tollitur, retinere emptor poterit pretium, si illud non soluit. Confirmatur, quia quando res venditur quæ hypothecæ specialiter erat subiecta, comperto postea onere illo reali, agi non potest ad rescisionem venditionis, sed vt res ab eo onere à venditore liberetur, si id in ipsius est potestate, vt apertè colligitur ex *L. ex prædiis. C. de euictio.* & ibi notant glos. Bart. & alij, quos Guttier. ṡ. refert. Quando autem census esset irredimibilis, locum haberent quæ argumentū partis affirmantis probat.

QVANDO autem quis emit hæreditatem alicuius Ecclesiæ quasi liberam à decima, & postea à Iudice compellitur soluere decimā, & alia onera, non potest decimam defraudare. Vega *in Epito. verbo census. casu 14. & in Sum. col. 416.* qui etiam *casu 17.* dicit illicitum esse quòd venditor census decipiat emptorem dicendo rem in qua census collocatur, reddere fructum æqualem pensioni, cùm tamen reddat minorem.

DVBIVM XIX.

Vtrùm vbi Bulla Pij V. est recepta, fas sit censum redimere, & extinguere non in pecunia numerata, sed in aliis rebus, quibus dominus census contentus sit loco pretij?

SVMMARIVM.

1 *Respondetur affirmatiuè.*

Rr 2

Num. 1. ESPONDEO cum Nauar. *Comment. de vsuris. n.* 123. *&* 124. & Molina *tom.2.de iust.tract.2. disp.394.dub.5.* & Vinsfeld. *de vsuris super c. in ciuitate.quæst.* 12.*post Bullam Pij V.condit.2.in fine.* licitum esse: quia Bulla illa solùm petit numeratã pecuniam in emptione census, non in redemptione, ad quam non est extendenda hæc constitutio, cùm sit exorbitans, nec ea sit mens Pontificis, tum quia in extinctione census non erat periculum ea via palliandi vsuras, atque iniustitiam committendi, sicut in illius emptione. Tum quoniã ea Bulla minui & extingui census curauit. Addunt bene Moli.& Nauarrus extingui etiam posse compensatione æqualis debiti liquidi, quod dominus census debeat census debitori: idque non solùm ex cõsensu mutuo vtriusque, sed etiam domino census renuente, debitoréque census id coram Iudice petente, aut etiam protestante coram testibus se velle æquali eo debito redimere censum, neque deinceps teneri ad pẽsionem soluendam. Ex eo autẽ præcisè, quòd æquale cum pretio census illo modo debeatur, non censetur census redẽptus, nisi id petat, aut protestetur debitor census; vt ibidem *n.*125. notat Naua. & approbat Molina. Quibus consentit Rebellus *de oblig. p.2.lib.10.q.6.condi.5.n.22.* dicens etiam vbi Bulla Pij V. recepta est, validam esse census redemptionem, licèt nõn fiat in pecunia numerata, sed in quacunque alia re, si debitor census sit contentus, imò per compẽsationem debiti liquidi censum extingui posse, etiam inuito censitore, & extraiudicialiter eum admonendo, vt deinceps censum pro extincto habeat ratione illius debiti æqualis. An verò si ante finem anni, quando pensio fortè solui debebat, redemptio census fiat, sit soluenda integra pensio? Respõdet cum Nauar. *n.*126. pro rata temporis soluendam esse.

DVBIVM XX.

Vtrùm si Bulla Pij V. recipiatur alicubi, etiã quoad clausulam, quòd in venditione rei censui subiectæ præferatur dominus census cæteris, sit præferendus etiam habentibus ius retractus ratione communionis in eadem re, aut ratione consanguinitatis, vt est ius retractus in hoc Castellæ Regno?

ESPONDENT bene Nauarr. *Comm. de vsuris.n.* 127. & Mol. *disp.* 394. *dub. 6.* neganter, quoniã gratia ac priuilegium domino census in hac Bulla concessa, neque tollit, neque impedit priores gratias ac priuilegia ritè antea concessa: quare dominus census solùm præfertur cæteris cõmunibus eiusdem rei emptoribus, non verò habentibus priuilegium prælationis. Idem tenet Læsius 2. *de iust.c.*22.*dub.*12.*n.*84. Num. 1.

DVBIVM XXI.

Vtrùm census imponi poßit in re aliena?

ESPONDENT bene Nauar. *Comm. de vsuris. num.* 131. & Molina *disp.* 395. *dubio* 7. Num. 1.

 affir

affirmanter, si consentiat dominus talis rei, quoniā illa est quæ deuincta manet tali censui, licèt is, in cuius commodum census cōstituitur, teneatur soluere pensiones, interim dum ea res salua manserit. Estque consuetum in Hispaniis ita cōstitui reales census.

DVBIVM XXII.

Quomodo sit constituendum iustum pretium censuum, præsertim redimibilium perpetuorum.

SVMMARIVM.

1 *Auctores de hac re agentes.*
2 *Varia Doctorum placita.n.3.4.*

Num.1. E hac re agit Læsius *2. iusti. c.22.dub.14.* Sotus *6. iust. q.5. art. 2. versic. de pretio autem.* Couarr. *3. Variar. c.9. n.5. & 7. & c.10. ex n.2.* Bertran. *consil.* 318. *n.2.* Matienzo *lib.5 noua collect. tit.*15. *l.6.* glos. 2. & 4. Tiraq. *de retractu linagier.* §.1. glos. *6. n.* 17. & 19. Pinel. *l.2. p.3. c. 4. n. 29. C. de rescin. vend.* Gaspar Caball. *in Ægidian. const. lib.1. c.17. in glos. A. n. 2. pag.* 30. Didacus Perez *8. ordinamenti. tit. 2. in Rub. pag.* 28. *col.2. & pag.* 32. *col.2.* Auendanno *respon.*12. *n.3. versic. & est considerandum.* Garsia *2. p. de contract. p.2. c.4. versic. algunos Doctores. pag.*131. Petrus Ledes. *2. p. Summæ. tract.8. c. 34. con.6. & 7.* Valen. *2.2. disp.5. q. 22. pun. 5.* Ioan. Baptista Corrad. *q.*239. Salon *2.2. disp. de censib. art.3. controu.9.* Bānez *2.2. q.78. art.4. dub.3. de censibus.* Grafis *1. p. decisionum. lib.2. c.*118. *n.*25. & 26. alios citans. Gaspar Rodericus *de reditib. q.6.* Vinsfeld. *super c. in ciuitate. de vsuris. q.* 14. Ioannes Medina *C. de vsuris.* tractans de censib. *fol.* 178. Anton. Gomez, & Emanuel *tract. de censibus*, vterque *cond.3.* Comitol. *lib. 3. q.*28.

LÆSIVS S. ait optimè constitui pretium census perpetui irredimibilis ex proportione pretij rerum frugiferarum, vt agrorum, domorum, syluarum, & similiū. Quo enim pretio emi potest res frugifera quæ deductis expensis quotannis reddat 100. aureos, eodem, atque etiam minori iustè potest emi census realis irredimibilis tantundem pendens. Ratio est, quia amplius est habere plenum rei dominium quàm solum ius percipiendi tantundem fructuum, quantùm res illa solita est ferre: Num.2.

HINC gradus fit ad statuendum pretium census redimibilis; quod secundùm omnes multo minus esse debet pretio census irredimibilis: quia pactum quodcumque in contractu appositum in fauorem vendiris, pars pretij censetur. *l. fundi partem. ff. de contrah. emptione.* Vnde aliqui de censu redimibili hanc regulam constituunt apud Couar. *illo c.* 10. *n.*1. considerandum esse in singulis Prouinciis, quo pretio cēsus perpetuus irredimibilis vendatur, & detracta ad summum tertia parte illius pretij propter pactum redimendi, vel paulo minùs quàm sit illa tertia pars, reliquum esse pretiū census perpetui redimibilis. Ita Caballin. seu Molinæus *de vsuris. q. 5. n.*117. & *q.35. n.*267. Quòd si emptori census hæc æstimatio iniqua videatur, & vtilis venditori plus iusto; erit, inquit *loco cit. n.* 120. saltem

censen

censendum iustum pretium census, redimibilis, ad minus dimidium pretij census irredimibilis.

GERSON *de contractib. consid. 5. 9. &* 19. Antonin. *3. p. tit. 5. c. 8.* §. 14. Conrad. & alij aliam regulam tradunt prædictæ non aduersam; iustum pretium census, sicut & aliarum rerum esse quod fuerit à Principe, vel Repub. taxatum, vel quod communi vsu & consuetudine in eo loco seruatur. Hanc regulam amplectitur etiam Couarr. *illo n.* 1. Guido Papa *consil.* 180. Nauarr. *Comment. de vsuris. n.* 104. Molinæus s. Franciscus à Ripa *lib. 1. responsionum. c.* 19. Rebuff. *ad constitu. Gallicas tract. 1. de constit. redituum art.* 1. & alij communiter, quos refert & sequitur Felicianus *lib. 3. de censib. c. 1. n.* 17.

Num. 3. VNDE in variis Prouinciis, & in eadem pro varietate temporũ fuerũt varia pretia horum cẽsuum. In Delphinatu erat pretium consuetudine inductum 20. in singula: in Aragonia idẽ est pretiũ, vt testatur Nauarr. *illo n.* 104. in Nauarra ferè idẽ, nã sex emũtur 100. vt idem testatur. Apud Hispanos olim in prouincia Betica, & aliis, quæ citra Tagum Grannatensi prætorio subsunt, annui reditus frequentissimè constituebantur ad rationem decimæ, eáque cõsuetudo nõ improbabatur sẽtentiis Iudicum. Hispani vltra Tagum frequentiùs constituebant ad rationem duodecimæ, vel quatuordecimæ, vt testatur etiam Couarruuias: postea fuit pro toto Regno Castellæ sancitum, vt non possent census isti emi minoris quàm ad rationem 14. in singula, quam legem Matriti tulit Philippus anno 1563. & habetur *l. 6. tit. 15. lib. 5. noua compilationis.* Sed Philippus III. sanxit quod hodie seruatur, vt non possent emi nisi ad rationẽ 20. in singula. Apud Gallos aliquando constitui ad rationem 10. 12. & 15. testantur Tiraq. 1. *de retractu.* §. 1. glossa *6. n.* 17. & Molinæus *q. 5. de vsuris. n.* 109. In Italia Romæ 8. vel 9. pro centum emuntur, vt testatur Nauarr. *illo n.* 104. Idem Bononiæ in vsu esse dicit Cosmus Philiar. *lib. 5. de officio Sacerd. c.* 17. vt plurimùm tamen in Italia nunc septem emuntur pro 100. vt ait Vinsfel. suprà, qui etiam ait apud Germanos aliquando ad rationem vnius pro 10. aliquando 15. aliquando pro 20. constitui solitos esse census. In Sicilia est 10. in singula. Quod approbauit Nicolaus V. & Gregorius XIII. pro Sicilia. Calixtus quoque III. & Martin. V. idem approbarunt in Polonia, & Germania, quando pro varia temporum conditione talis est consuetudo, vel æstimatio, vt patet ex illorum extrauagantibus.

ALIQVANDO est 11. vel 13. vt patet ibidem: vbi viget negotiatio, pecunia præsens pluris æstimatur, & minoris census, inopia pecunia facit census vilescere, copia æstimari, vt ait Læsius. Qui ex dictis infert, non debere iniquam videri emptionem censuum personalium cum hypotheca ad rationem 16. in singula. Nam hi census, vt experientia docet, ordinariè non sunt securiores quàm census reales, qui tamen multo minoris emi possunt: deinde quia eodem pretio potest emi prædium, quod tantundem ferat, deinde quia ita viget negotiatio in Belgio, vt multi parum curent census per- Num. 4.

ſonales. Nam facilè tantundem, & amplius lucrari poſſunt per tres contractus in ſocietate mercatorum, idque abſque vlla moleſtia. Addit cenſus irredimibiles non habere in Belgio pretium lege taxatum , nec poſſe de nouo creari, vt patet ex conſtitutione Carol. V. anno 1528. Buxellæ facta; reſeruatiuos autem vendi poſſe pretio 20. in ſingula , vel etiam minoris.

CONCINIT prædictis Conrad. *illa quæſt.84.* dicens in aliquibus Germaniæ locis fuiſſe conſuetum pretium 20. pro vno, & hanc conſuetudinem Vermacẽſi ſtatuto fuiſſe confirmatam. *& q.83.* ait in aliis Germaniæ locis fuiſſe 15. pro vno. Quod apud Gallos fuiſſe ſeruatum ſcribit Molinæus *de vſuris. q. 5. n.225.*

DVBIVM XXIII.

An minoris iuſto pretio cenſum emens peccet mortaliter cum obligatione reſtituendi, & quomodo debeat fieri reſtitutio & an contractus ſit nullus, an verò validus, ſed reſcindendus?

SVMMARIVM.

1 *Explicatur controuerſia, & variæ Doctorum ſententiæ afferuntur n.2.3.*

4 *Quando cenſus emitur minoris quàm ſit iuſtum pretium, qua parte contractus iuſtam penſionem excedit, eſt nullus, exceſſúſque reſtituendus.*

5 *An qui parum recedit à iuſto pretio, peccet mortaliter?*

OMNES iſtæ difficultates ſunt cõnexæ & depẽdentes, imò omnes pẽdẽt ex vna alia, an videlicet in emptione cenſuum locũ habeat lex 2. *C. de reſcindenda venditione*; quæ diſponit contractum emptionis eſſe validum, & tolerandum, ſi emptio ſit minoris iuſto pretio citra medietatem, ſi verò vltra medietatem, reſcindendum eſſe contractum, vel ſupplendum pretium, ad electionem emptoris, & decipientis: quam legem in emptione cenſuum locum non habere, docet Vinsfeldus *tract. de vſuris. ſuper cap. in ciuitate. quæſt.14. con.1.* & Couarruu. *3. Variar. cap.10. num.2.* ex Baldo *in Rubrica. C. de vſuris, in fin.* dicente quòd ea deciſio non eſt admittenda in contractibus vſurariis & ſuſpectis. Sed contractus cenſus eſt ſuſpectus, & vſuræ ſuccedaneus: ergo in illo non eſt admittenda. Idem tenet Gaſpar Rodericus 1. *de reditibus. quæſt.8. n.9.* 10. *&* 11. *& quæſt.* 1. *per totam, & lib.* 2. *quæſt.* 3. & Caballin. ſeu Molinæus *de contractibus & vſuris. quæſt.* 14. Antonius Gomez *tractatu de cenſibus. conditione 3. num.* 10. *&* 11. Emanuel *eodem tractatu, conditione 3. dubio 4.* cum Caſtro 1. *de lege pœnali. cap.*12. & Alcocer *in Summa. cap.* 21. Idem tenet *diſputatione 390. paulo ante clauſulam 3.* quatenus docet indiſtinctè, eum qui cenſum minoris iuſto emit, teneri ad moderandum cenſum, & reſtituendum incrementum penſionum illucuſque receptarum. Sed niſi mendum ſit in littera, ſibi ſtatim contradicit ſubiungens; *ſi prædium & cenſus in eo collocatus pereant, in nullo releuatur venditor quoad partem illam maioris penſionis, quam illucuſque ſoluit.* Num.1.

soluit. At verò Anto.Gomez,& Emanuel contractum putant nullum, etiamsi in modico pretium deficiat.

ALII ex Iurisperitis, si credimus Saloni *art.3.de censib.cont.*11.*in princ.* distinguunt; nam emitur census antiquus, seu iam constitutus, & tunc lex illa locum habet, quia talis contractus est commutatiuus, & vera emptio: lex autem illa in qualibet vera emptione locũ habet. Vel emitur census de nouo constitutus ipsamet emptione, & sic lex illa locum non habet, quia talis contractus non est commutatiuus, sed fœneratitius, & vsurarius.

HANC rationem meritò reiicit Salon ibi, quia etiam quando emitur census ipsa emptione constitutus, illa est vera emptio, & non mutuum, cùm nulla sit obligatio reddendi sortem: ergo non est vsurarius, licèt sit iniustus; ac proinde hac ratione non est dicendum, in eo non habere locum legem illam *2. Codice de rescin. venditione*.

VNDE ipse Salon ibi tenet, etiam cùm emptione census constituitur, legem illam locum habere, ac proinde si læsio seu deceptio fuit intra, seu citra dimidium iusti pretij, contractum non esse rescindendum, sed pretium augendum; si verò deceptio & læsio sit infra, vel vltra dimidium iusti pretij, contractum esse rescindendum, & venditori restituendas, seu in sortem computandas esse omnes pensiones illucusque receptas.

VNDE Salon cum Ioanne Medina, Soto, Palacio, & aliis Theologis docet, expendendum priùs esse an sit lex circa censum iniusto pretio emptum aliquid constituens; nam iuxta eam de firmitate, vel nullitate contractus erit iudicandum. Quòd si lex nihil certò constituerit, quod optimi rectique Iudices soleant iudicare, ita vt si sententiæ à multis latæ consentiant, pro lege habeantur, maximè in foro animæ: id enim in foro animæ seruandum quod iusti Iudices perspecta rei veritate iudicant esse faciendum.

REFERT autem Molinæus *quæstione* 10. *de vsuris. numero* 139. apud Gallos census constitutos ad rationem vnius pro duodecim iustos esse, quia sic habet apud eos communis vsus fori sententiis Iudicum confirmatus. *Num.1:*

QVOD si quis minoris emat, vt ad rationem vnius pro decim, vel vndecim, contractus ille non rescinditur; sed in pœnam diminuti pretij reducitur ad rationem vnius pro quindecim. Si verò ematur ad rationem vnius pro octo, vel nouem, iudicatur nullus & inualidus contractus, & ita iudicatur in Regiis tribunalibus ab 1500. in posterum. Sic ergo iudicandum etiam in foro animæ post Iudicis sententiam. Ante illam verò sufficit illum reducere ad pretium solitum, & receptum communi vsu fori, quia reductio ad maiorem quantitatem est pœnalis, & tenemur ad pœnam ante Iudicis condemnationem. Quòd si nec ex lege superiorum, nec ex Iudicum optimorum sentẽtiis aliquid circa validitatẽ, vel nullitatẽ censuũ elici possit, obser-

uandum est in eis, siue de nouo constituantur, siue secundò, vel tertiò iam constituti emãtur, quod in aliarum rerum emptionibus habet ferè omnium gentium consuetudo, vt si deceptio accidat infra dimidium, contractus sit nullus, debeátque emptor omnes pẽsiones in sortem computare, & nihil ampliùs quàm sortẽ ex illis, vel cũ illis, & illas includẽdo in sorte, recipere, & solùm quod desit sorti, à censuario repetere: & ita perspecta rei veritate Iudices optimi iudicarent, vel forsan acriùs, & pœnis vsurariorum eos mulctarent; & meritò. Similiter iudicandũ esset de censibus deficientibus à iusto pretio citra dimidium, vbi Bulla Pij V. recepta esset, nam præcipit vt iusto pretio emantur, & si aliter quàm cum conditionibus ibi positis, contractus censet irritos & fœneratitios. Vbi autem non seruatur (vt in Regno Castellæ, & Valentiæ) si pretium census non deficiat infra dimidium, erit in foro animæ reducendus ad iustum pretium lege statutum, vel in foro vsitatum, ad arbitrium venditoris, & læsi, ita vt nonsit in facultate emptoris pretij defectum supplere, quia forsan venditor non vult ad tantum reditum manere deuinctus, sed in optione venditoris erit, vel exigere ab emptore supplementũ iusti pretij præter excessum in pensionibus, quem eò vsque passus est; vel vt excessus ille computetur in sortem, & reliquum sortis emptori reddat. Et in Regno Valentiæ pretium censuum non est lege taxatum, sed communi vsu fori constituitur; in Regno autem Castellæ taxatum est *l. 6. tit. 15. lib. 5. noua collectionis*, ad rationem vnius pro 14. Et subiungit, si minori pretio empti sint, non posse eorum vi exigi, aut recepi plus: ergo quoad excessum pensionum irritantur. Hæc Salon in summa. Sed in multis deficit. Primò, quia quando census emitur pretio deficiente à medietate, censet esse irritum, & idem putat in cæteris emptionibus; quod falsum est, nam in cæteris emptionibus cõtractus non est irritus, sed rescindendus, vel defectus pretij supplendus ad voluntatem & electionem emptoris: ergo si lex 2. *C. de rescindenda vendit.* hic seruanda esset, sicut in cæteris venditionibus, ita faciendum esset. Secundò deficit, dicens, si læsio sit citra dimidium, vbi seruatur Bulla Pij V. contractum esse verè vsurarium. Nam cùm hîc nullum sit mutuum explicitum, aut implicitum, cùm sors non sit necessariò reddenda, non erit vsura, vt rectè dixit Sotus §. *inst. quæst. 5. art. 1. in fin.* sed propter Bullam Pij V. puniendus emptor erit pœnis vsurariorum. Tertiò deficit, quia dicit, in hoc eodem casu læsionis citra dimidium, vbi Bulla Pij V. non seruatur, rescindẽdum esse contractũ, vel supplendum pretium ad electionem venditoris læsi. Nam si seruanda esset lex *2. C. de rescind. vendit.* nihil horum posset petere in iudicio læsus, licèt in foro animæ supplendum esset pretium. Quartò deficit, quia suam sententiam tribuit Ioanni Medinæ, Soto, & Palacio: nam Ioan. Medin. *quæst. 5. de censibus §. sed pono Petrum* quando defectus pretij fuit in tertia parte pretij, vt si census valens 15. emptus est 10. tantùm ait, contractum non esse resoluendum, si dolus non dedit causam contractui:

ctui: sed emptorem teneri vel illum resoluere, & interesse damni emergentis, & lucri cessantis venditori restituere; vel pretium ad æqualitatem reducere, & interesse restituere. In Soto verò nihil reperio, & Palacium ad manum non habeo, credo tamen diuersum sentire à Salone. Ioanni autem Medinæ consonat Læsius 2. *iustitiæ. cap.* 22. *dub.* 15. refert sententiam asserentium, quando minoris iusto pretio census emptus est, pensiones esse restituendas, vt si censum valentem 15. aureos in singulos emeris 10. restituendam esse tertiam pensionum partem; ipse verò distinguit: si enim pretium census est lege constitutum cum clausula irritante cõtractum pensionum excessus, est necessariò restituendum reliquo retento, quia respectu huius pretium est iustum, & contractus validus: nam lex solùm intendit contractum irritare, qua parte pensiones excedunt iustum pretium Si verò pretium non sit lege constitutum, vel saltem non cum clausula irritante, tunc dubium est; quidam enim putat nihilominùs excessũ illarũ pẽsionũ restituendũ, iuxta dicta à Læsio *eod. lib. c.* 21. *dub.* 13. de fructibus restituendis, quæ sententia à Læsio iudicatur probabilis: contrariam tamen putat veriorem, nempe nihil de pensionibus esse restituendum, sed tantùm pretium esse supplendum, & interesse (si quod ex carentia iusti pretij obuenit venditori) compensandum, vt ait Medin. *de restit. quæst.* 15. *dub.* 4. seu potiùs *q.* 5. *de censib.* §. *sed pone Petrum.* Probat Læsius, quia debitor non fuit fraudatus ex eo quòd pensiones emptor perceperit, nam ipsi erant debitæ ex valido contractu, sed ex eo quòd iustum pretium nõ fuit ei persolutum. Confirmatur: si quis emeret agrum minoris iusto, non teneretur fructus agri reddere, sed pretium supplere, & damnũ sarcire, si quod ex defectu iusti pretij secutum sit: atqui pensiones sunt veluti fructus census: ergo, &c. Dices, qui emit censum valentem 15. pro 10. non efficitur dominus nisi dodrantis, id est, duarum tertiarum census, cùm pro reliqua tertia nullum pretium dederit, vel promiserit: ergo pensiones illius tertiæ retinere non potest. Respondet Læsius negando antecedens: fit enim dominus totius census, nam venditor totum intendit vendere, & emptor emere: sed quia pretium non fuit æquale tribus trientibus, sed duobus tantùm, tenetur supplere quod deest pretio pro reliquo.

Ex quo etiam tacitè reiicitur Molina s. dicens moderandum esse censum & restituendũ esse excessum pensionum vsque ad id tempus perceptarum: nec esse eandem rationem de prædio empto minoris iusto pretio cum pacto de retrouendendo: in prædio enim sufficit augere pretium, nec tenetur emptor restituere excessum, vt *disp.* 375. *in fine.* cum Ioann. Medina dixerat, quia prædium erat emptoris, & illi fructificabat: at verò res censuaria non est censitoris, ideo illi non fructificat, nisi quoad eam partem fructuum qui iusto pretio empti sunt. Quæ ratio Molinæ ex dictis Læsij impugnari potest, quia pensiones sunt fructus census, totus autem census emitur: ergo ementis sunt pensiones perceptæ, & tantũ tenetur Num. 3.

tur

tur emptor pretium supplere, vt tenet eodem argumento Medina. Vnde ipse infert deceptum fuisse Conradum, qui dixit emptorem satisfacere vel supplendo pretium, vel restituendo tertiam partem pensionum perceptarum: quia tantùm satisfacit supplendo pretium. Sed non est cur impugnetur Conrad. tãtùm enim voluit vtrouis modo posse fieri restitutionem, iuxta duas opiniones, contrarias quidem, sed probabiles.

Num. 4. PRO resolutione huius magnæ & grauis quæstionis dico primò, quando cẽsus emitur minoris quàm sit iustum pretium, non totus cõtractus ruit: sed qua parte iustam pẽsionem excedit, est nullus, & reiicitur, excessúsque pensionum receptarum est restituendus. Hanc tenent Vinsfeld. *tract. de vsuris. super c. in ciuitate. q. 14. con. 6.* Mol. Ant. Gomez, & Eman. quos initio dubij citaui, qui expressè docent id esse verum, etiamsi læsio sit citra dimidium, vel non vltra dimidium iusti pretij.

PRIOR pars conclusionis etiam est Medinæ, Læsij, Conradi, & aliorum communiter; & probatur, quia vtile per inutile nõ vitiatur. *c. vtile. de regu. iur. in 6. c. sancimus. §. siquis autem. C. de donation.* vbi donatio excedens summam 500. solidorum non in totũ vitiatur, sed tantùm quod excedit legitimam summam pro non adiecto habetur: & in materia vsurarũ probatur ex *l. placuit. ff. de vsuris. & l. cùm allegas. C. eodem titulo.* & in constitutionibus Caroli V. anno 1581. c. 17. & Rodulphi anno 1577. *tit.* 19. taxatur census redimibilis perpetuus ad rationẽ 20. pro vno, & solùm declaratur inutilis cõtractus quoad excessum pẽsionis. Vnde etiam patet secunda pars nostræ assertionis, quæ est cõtra Ioan. Med. & Læsium.

QVAM optimè cõfirmat Vinsfeld. sic enim Spiræ in Camera fiunt reductiones ad legitimam pẽsionem nõ reciso cõtractu, sed valido iudicato quoad partẽ pẽsionis legitimam, vt testatur Andreas Gail Cameræ Spirẽsis obseruãtissimus *lib. 2. practi. obseruationum, obseru. 5. n. 10.* Sic etiam Iudices Galliæ facere cõsueuerũt, vt fatẽtur Molinæus *de vsuris. q. 10. n.* 139. & Tiraquel. 2. *de vtroque retractu. §. finis. q. 25. n.* 151. & Molinæus *q. illa 10. n.* 151. docet non solùm summos, sed quoscumque Iudices ita debere iudicare, imò in illa Caroli cõstitutione *c.* 17. indicitur omnibus Iudicibus tam Ecclesiasticis, quàm sæcularibus, vt iudicent de vsurariis cõtractibus secũdùm formam prædictam. Vsurarium vocat cẽsum cui deest iustum pretiũ, quia tanquam vsurarius puniẽdus est: quo sẽsu verũ esset quod dixit Guido Papa *consil.* 180. contractum in quo plus quàm 5. de 100. soluitur, vsurarium esse, si loqueretur de tẽpore & loco, in quo hoc pretiũ taxatũ sit, sed de eo non videtur loqui, ideo reiicitur à Vinsfeld. 5.

RATIO verò cur in censu, sicut in aliis rebus minoris emptis non sufficiat postea pretiũ augere, sed restituẽdi sint fructus, est, quia cẽsus nõ potest vẽdi pecunia, aut pretio eredito, etiã stãdo in solo iure positiuo, vt dictũ est dubio 8. difficultate prima: ideo quando à principio nõ dantur nisi duæ tertiæ partes pretij iusti, tantùm emitur ius ad duas partes tertias pensionis, & nõ ad aliam tertiam partem, vnde nullus est fructus illi

illi respondens, etiamsi postea suppleatur pretiū,& propterea restituēda est tertia pars omnium pensionū receptarum, & deinde pensiones debent esse in tertia parte minores, nisi pretiū suppleatur, & hoc siue læsio fuerit citra medietatem iusti pretij, siue non.

Vnde rectè auctores primæ opinionis dixerunt hîc seruandam non esse legem secundam *C. de rescindenda venditione*. Nam ibi quando læsio est citra medietatem, quanuis in cōscientia teneatur emptor pretium supplere,& interesse, si quod est, restituere venditori: tamen in foro externo ad nihil tenetur emptor, & nullo modo auditur. Hîc verò etiam in foro externo debet audiri: deinde ibi quando læsio est vltra medietatem, potest venditor in iudicio petere, vt emptor pretiū suppleat, vel contractum, si voluerit, rescindat, & ille eliget, quod maluerit: hîc verò non satisfaciet etiamsi pretium suppleat, sed tenebitur perceptas pēsiones, quatenus pretiū ab initio acceptum superant, restituere: nec etiam poterit contractū rescindere venditore inuito, sed cogetur in eo permanere, & perceptarum pēsionum excessum restituere, & percipiendarū, si non sufficiat pretiū moderati. Lex ergo solùm loquitur de venditione rerū, quæ emi possunt pecunia, & pretio credito, in his sufficit pretium postea supplere, non in censu, qui emi non potest, nisi toto pretio dato antequam pensiones currere incipiāt,& propterea nihil pretij suppleri postea potest in ordine ad perceptas pēsiones totaliter retinēdas. Sed sicut probabile est emi posse censum pretio, vel parte pretij credita, ita est probabile emptorē quādo defecit in pretio, non teneri ad restituēdas pēsiones perceptas, sed satisfacere supplendo pretiū, vt tenuit Med. & Læsius, & probabile putauit Conrad.

Qvod dictū est de obligatione restituendi in emptore lædente, dicendū proportionaliter de vēditore lædente: tenetur enim diminutionem solutarum pensionum restituere, & soluendas augere.

Nec oportet distinguere de lædente emptore, aut venditore vltra, vel citra medietatem: nam in hoc eadē est ratio, licèt in aliis emptionibus,& venditionib. sit diuersa propter legē secūdam *C. de rescind. vend.* cui consonant leges Castellæ *l. 4. tit. 8. lib. 5. ordinam. & l. 56. tit. 5. parti. 5. & l. 1. tit. 11. lib. 5. nouæ collectionis*. Vnde nec oportet hîc inuestigare, quæ læsio dicatur vltra, vel citra medietatem: de quo non solùm inter doctores, sed inter leges citatas Regni videtur esse discrepantia, aliquando enim læsionem plusquā in duplo appellāt, vltra medietatē, vt si rem va entem 21 emas 10. aliquando læsionem plusquam in subduplū, vt si rem valētē 21 emas 15. emptor autē læditur vltra medietatē in prima opinione, si rem valentem 10. emat 21. in secunda verò si rem valentem 10. emat 16. de qua re latè differit Gaspar Rodericus, & alij, quos citat 1. *de censibus q. 11.* vbi secundam opinionem de proportione subdupla communiorem, & probabiliorem meritò putat, sed pro vtraque adducit multos vtriusque iuris Doctores.

Ex dictis constat si census antea creatus minoris iusto pretio ematur, pensionum excessum restituendum proximo venditori, qui solus iniuriam passus est, & non posse retineri à proximo emptore. Felician. *tom. 2. de censibus. c. 1. n. 11.* adducit Iauolenum *l. vlt. ff. de fundo dotali. ibi. Puto potius pro portione fructuum virum habiturum, reliquos mulieri restituturum.* quo iure vtimur. Habet autem emptor facultatem supplẽdi quod superest, quódque deficit vsque ad pretium legitimum, vt integros reditus percipere possit. Vide alia apud Felicia. *illo n. 11.*

Num. 5. Sed rogas, an qui parum recedit, & deficit à iusto pretio census peccet mortaliter? Respondent Anton. Gomez, & Emanuel Rodriguez s. cũ Castro, & Alco. ibi citatis, peccare mortaliter, quia licèt materia illa sit in se leuis, tamen magnum in lõgo tempore damnum facit; ex illis enim pensionum quas percipit excessibus magnus tandem cumulus consurget.

Sed hæc sententia mihi omnino displicet, nam ex ea sequitur eũ qui furatur à me obolum negotiationi cum aliis expositũ, vel qui futurus erat pars pretij census, mortaliter peccare, quia lucrum illius in decursu centum annorũ. v. g. futurũ erat nũmi aurei: consequens est rediculũ. ergo. Secundò, ille obolus per quẽ defeci à pretio census, æquiualebat in se parti iuris ad partes quasdã pẽsionum: sed in se non erat materia grauis: ergo nec est damnificans in toto illo iure, seu cumulo pensionũ per 100. annos recipiendarũ. Tertia est ratio à priori, quia longè minoris æstimationis sunt omnes illæ pẽsiones per tot annos, & per tam longa interualla recipiendæ, quàm si essent simul: ergo licèt essent simul, constituerent materiam grauem, & mortalis peccati, non tamen sunt materia grauis, vt recipiendæ per lõga illa tempora cum tot periculis, &c.

DVBIVM XXIV.

Vtrùm sit licitum emere censum cum pacto, vt venditor, quando voluerit redimere, teneatur redimere eadem moneta? & quid de pacto, vt eodem pretio redimatur, vel pretio currenti tempore redẽptionis?

SVMMARIVM.

1 *In quibus euentibus licitum sit.*
2 *In quibus non.*
3 *Quædam aduertenda.*

Respondet bene Læsius *lib. 2. c. 22. dub. 8.* in quibusdam euentibus esse licitum. Primò, si certũ erat æstimationem monetæ non esse mutandam. Secũdò, si vtrinque par erat dubium, an esset augenda, aut minuenda. Tertiò, si certum erat æstimationem augendam, & emptor statuerat pecuniã suam in illud tempus seruare: tunc enim ratione damni quod patitur pecuniam suam tũc exponendo, potest tale pactum apponere. Quartò, si tanti emi quãti emi solent irredimibiles; tunc enim non teneor reuendere: vnde possum exigere, vt eadem moneta redimat, si redi Num. 1.

dimere voluerit. Hoc tamen nõ habet locum in Belgio: nam Carolus V. in sua ordinatione, qua census irredimibiles vult posse redimi eodem pretio, quo primùm vẽditi sunt, statuit vt id fiat ea moneta, & secundùm eum valorem accepta, quem ipse vltimò imposuerat, nõ tamen secũdùm valorem antiquũ: vbi tamen nõ vetat quin si monetam valdè excrescere contigerit, possint redimi secundùm eum valorem monetæ, quem pro tempore habuerit: non enim intendit venditores grauare. sed illis consulere.

Num. 2. SECVNDO ait Læsius, extra hos casus tale pactum nõ esse licitũ. Vnde si census redimibilis ematur pretio ordinario, & addatur pactum, vt vẽditor quando redimere voluerit, eadem moneta redimat, hoc pactum est iniquũ, nec obligat in conscientia. Probat, quia emptor non dat nisi pretium cẽsus absolutè considerati, & præterea imponit debitori graue onus pretio æstimabile, pro quo onere nihil dat, neque in se incommodũ æquale suscipit: ergo iniustitiam cõmittit. Confirmatur: quia quando emptori imponitur aliquod onus à vẽditore, quod non petit cõtractus, potest emptor exigere compẽsationem: ergo similiter, quãdo venditori ab emptore onus imponitur, potest venditor præter iustum pretium cẽsus compensationem illius oneris exigere.

Num. 3. ADVERTE, hoc pactum sæpe in Hispania fieri, & sine augmento pretij. Sed quid de pacto vt eodem pretio redimatur? De hac re Med. refert varias opiniones *q. 5. de censibus*. Respondetur, valere, & ita habet cõsuetudo, imò Pius V. vult semper eodem pretio redimi posse, & existimo non valere eiusmodi pactum, vt tenet Eman. *tract. 2. de censib. post 6. conditionem. dub. 5.* Vega *in Sum. & Epitome. ca. su* 20. Salon *q. 3. de censibus. q.* 15. *ad finem.* sed si nihil exprimatur, ita esse intelligendum, & seruandum. Potest etiam fieri pactũ stando in iure naturæ, vt cẽsus redimatur pretio currenti tempore redemptionis, quia æquali periculo se exponunt contrahentes. Ita Eman. & Salon suprà, Angles *q. de censibus. art. 6. diffic.* 1. De pacto verò vt redimatur maiori pretio, illicitum esse docent Eman. & Angles suprà, & Graff. *lib.* 2. *c.* 118. *n.* 24. cum Couar. 3. *Variar. c. 9. n.* 4. cum Conrra. *q.* 84. *de contractib. con.* 4. Carol. Molin. *de contract. q.* 51. quia non seruatur æqualitas: nam magna est vtilitas emptoris, & incommoditas venditoris. Idem docet Eman. *dub.* 3. ex vltimis. Sed de hoc pacto alibi dixi in hoc tractatu; nam Ioan. Medina *quæst. 5. de censibus* hanc conuentionem licitam esse censet in aliquo euentu, vt si certum sit censum plus postea valiturum. Idem docet Salon suprà.

DVBIVM XXV.

Vtrùm licita sit emptio census vtrinque redimibilis, non solùm quando venditor, sed etiam quando emptor voluerit?

SVMMARIVM.

1. *Sententia affirmans hoc pactum esse*

vsurarium.

2 *Contraria sententia, quam probabiliorem reputat Lasius, pluribus probatur argumentis numero 3.*

4 *Tertia sententia quæ medium tenet, proponitur.*

5 *Quædam aduertenda.*

Num. 1. OTVS *libro 6. quæstione 5. articulo 3. con.* 1. censet tale pactum esse vsurarium: quia vbicumque datur pecunia cum pacto eandem recipiendi, & aliquid vltra sortem, illic vsura vel patet, vel latet: sed sic est in proposito.ergo. Idem tenet Sa *verb. census. num.10.* vbi ait. *Censum vtraque ex parte redimibilem constituere licere alij aiunt, alij negant, ego concedere non auderem.* Hoc pactum damnat etiam Couar. 3. *Variar. cap. 9. num.* 4. Ludouicus Lopez *lib. 5. Instructo. negotian. cap.* 57. Barthol. Medin. *1. Summa.cap.14.§.26.* Rebellus *de obligati. p. 2. lib.* 10. *q. 7. n.1. & 3. & q. vlt.* seu 8. *diffic. 4. n.4.5. & 6.* malè tribuens Conrrado, licèt postea de mente, vt putat, Couarruuiæ Ioannis Medinæ, & Conrradi, contra Sotum, & Ludouicum Lopez dicat, iustum fore pactum, vt venditor teneatur redimere censum, non eodem pretio, sed pretio currente tempore redemptionis.

SED illum contractum absolutè tanquam vsurarium damnat Aragon *2.2.quæst.78. art.* 4. *con.4. de censibus.* & Vega *in Summa, & Epitom. verb. census. casu 11. & 12.* nisi pensiones solutæ sint computandæ in pretium. Similiter tenet Gaspar Rodericus 1. *de reditibus.quæst.* 4. & 18. & *lib.* 2. *quæst.* 3. & *quæst.* 13. *n.* 28. Salon *de censibus. art.3. contro.* 18. *ad 2. ante 1. quæst.* &. latè *controuer.* 16. Nauarr. *Comment. de vsur. num.* 12. Molinæus *de vsuris. quæst. 51.num.* 355. Palac. 4. *de contractib. cap.* 6. Vinsfeld. *cap. in ciuit. de vsuris. quæst.* 12. *con.* 10. malè tribuens Conr. *de contract.q. 84.con.5.* ipse enim se explicat postea, vt dicemus: citat etiam Vinsfeld. Molinæum *de vsuris quæstione* 55. & 58. Ioannem Baptistam Lupum *Commentar. de vsuris.* §. 2. *num. 69.* & Andream Gail *lib. 2. obseruat.pract.in 7. obseruatione.*

CONTRARIAM sententiam esse probabilem, & speculatiuè veriorem tenet Læsius *lib. 2. cap. 22. dub.* 10. quia eam tenet Gab. 4. *d.* 15. *q.* 12. *art. 2. cond.* 4. Conrrad. *de contract. q. 84. post 5. con.* §. *circa enim solutionē. & corol. 1.* vbi docet, venditioni census licitè posse apponi pactum multis modis. Primò, vt neuter habeat potestatem resoluendi contractum. Secundò, vt solus venditor habeat. Tertiò, vt solus emptor. Quartò, vt vterque habeat eam facultatem fructibus in sortem computatis. Eandem sententiam tenet Ioan. Medi. *q. vltima de censibus.seu quæstione* 15. *de vsuris. dub. 2. &* 5. Valentia *disputatione 15. quæstione 22. punct. 6. & quæstione 25. punct.* 2. vbi etiam refert eandem sententiam à multis doctissimis Theologis Romæ in quadam consultatione, cui ipse interfuit anno 1581. probabilem esse iudicatam; etsi ob periculum vsurarum minimè suadēdam. Hanc etiam sententiam tenet Molina *tom. 2. de iustitia. tractat. 2. disp. 377.* & Petrus Ledes. infrà eam tribuit Victoriæ, Soto, Couar. & Conrrad. sed immeritò,

titò, nam Couarru. absolutè damnat illum contractum, & Sotus ait, etiamsi pactum sit redimendi minori pretio, si sit collatum in voluntatem emptoris, esse manifeste vsurarium. Contrad. tamen verè tenet hanc sententiam, & Toletus *libro 5. Summa. capite 45. numero 2.*

Num. 3. PROBAT Læsius primò, quia vẽditor potest censum vendere cum pacto, vt possit redimere quando voluerit, vt omnes fatentur: ergo similiter emptor potest emere censum cum pacto, vt quando ipse voluerit, teneatur vẽditor illum redimere: par enim ratio est. Si dicas esse disparem rationem, quia dare pecuniam cum obligatione ad eam reddendam est mutuare, nõ emere: dare tamen rem aliam vendibilem pro pretio cum obligatione ad illam restituendam, non est mutuare, sed vẽdere cum pacto redimendi: ergo est dispar ratio. Instat Læsius, quia dupliciter potest dari pecunia cum obligatione ad eam reddendam. Primò, si detur immediatè pro simili pecunia eiusdem valoris cum obligatione, vt illa post aliquod tempus reddatur, & tunc est mutuum. Secundò, si detur immediatè pro re aliqua vendibili, cum obligatione, vt venditor illam rem post aliquod tempus redimat, & pro ea pretium restituat; & tunc est vera emptio, & hoc modo fit in proposito: nam emitur census, seu ius recipiendi pensiones, cum pacto, vt redimatur ab alio cùm mihi placuerit.

SECVNDO probat: ideo enim iustè potest venditor emptori imponere obligationem reuendendi, quia hoc onus potest compensari, tanto minoris rem vendendo; atqui obligatio, quam emptor imponit venditori ad rem redimendam potest similiter compensari ad æqualitatem, tanto pluris emendo (non enim est infiniti pretij) ergo similiter potest imponi. Confirmatur: quia emptor census potest pacisci cum tertio, vt ille teneatur censum à se emere quando placuerit: ergo simile pactũ potest inire cum venditore.

TERTIO, si petas à me vt emam à te censum, possum vicissim à te petere vt emas vicissim à me domum, idque in pactum deducere (nam pro obligatione licita potest peti mutua obligatio) ergo similiter possum in pactum deducere, vt redimas censum: nam si possum te obligare, vt à me rem aliam emas, cur non vt emas censum, quem mihi vẽdidisti? Confirmatur, quia pactum de rescindendo contractu tam in fauorem emptoris, quàm in fauorem venditoris, in iure approbatur, vt docet Panorm. *cap. illo vos. de pigno.* & ibi glossa, & habetur *l. quòd si nolit. §. quid ita. ff. de ædilitio edicto. & in l. si ita res. C. de contrahen. emptione.* Idem tenet Imola *d. capite illo vos.* & Alex. *consilio 64. volumine 6.* vt refert Couarruuias *3. Variar. capite 9. in principio.*

QVARTO, hoc pactum potest addi emptioni aliarum rerum, verbi gratià, agrorum, domorum, animalium, vt docet Læsius *capite 21. dubio 14.* & Rebellus *ĩ. quæstione 8.* (licèt negare videatur *quæstione 7. numero 1.*) Syluester cum communi, *verb. vsura. 2. §. 19.* cur non etiam emptioni censuum? Vnde Couarruu. cùm *libro 3. Variar. c. 9. n. 3.* admittit hoc pactum in emptione

aliarum rerum, & *numero* 4. negat in emptione censuum, incompossibilia, & pugnantia docet. Rectè ergo Molina, Conrrad. & Ioan. Medina id sine exceptione etiam in censibus docent. Salon autē ꝫ. id etiam in aliis mercibus negat cum Panor. & Ioann. Andr. *cap. illo vos. de pigno.* Anto. Butrio *cap. ad nostram. de emp. & vend.* Tiraquel. *2. de retractu.* §. 5. glos. 2. & aliis multis.

QVINTO, pacta, quæ seorsum fieri possunt, ita vt neutrum destruat alterum, possunt fieri iunctim (quæ enim seorsum iusta sunt, etiam simul sumpta, sunt iusta) atqui hæc pacta censuum fieri possunt, qui enim emit censum redimibilem ex parte solius venditoris 100. aureis in Belgio, ei debentur quotannis sex aurei & quadrans. Sed hic potest inire pactum cum venditore, vt quotannis non soluat nisi quinque aureos, & vt pro reliqua parte se obliget ad redimendum quando emptori placuerit; illa enim obligatio videtur satis compensari, si quotannis condonetur pro ea vnus aureus & tres regales. Hæ, inquit Læsius, rationes satis probant, probabile esse hoc pactum emptioni census realis apponi posse: nam sicut totum rei dominium emi potest cum pacto redimendi; ita etiam ius fructuum, quod est veluti pars dominij. Si verò agatur de emptione census personalis, maior est difficultas. Sed auctores citati etiam de hac intelligendi sunt; nam generatim loquuntur: imò Gab. Medin. & Valentia expresse de hac agunt, & iisdem rationibus probatur. Nam sicut census realis est ius quoddam certo pretio vendibile, ita & census personalis; vnde eædem rationes vtrobique locum habent.

Ex his infert, cùm in Belgio ematur communiter census personalis redimibilis ex parte venditoris 16. in singula, non fore illicitum (vbi lex positiua non obstaret) emere censum personalem vtrinque redimibilem 20. in singula. Nam onus illud quod imponitur venditori, satis videtur compensari illo excessu pretij. Confirmatur, quia non magis grauatur tali censu quàm censu personali ordinario, imò minùs, quia solùm soluit 5. aureos, & quando cogetur redimere, facilè inueniet pretium vendendo alteri censum ordinarium centum aureis, qui pendet sex aureos & quadrantem. Itaque singulis annis vnum aureum & quadrātem minùs dedit pro vtrinque redimibili, quàm debuisset dare si fuisset census ordinarius.

Hoc modo, inquit, videntur excusari contractus quidam valdè vsitati, quibus solet pecunia pupillorum tradi mercatori, vel alteri pro vsura quinquunce, id est, pro 5. in 100. & quāuis cōtrahentes nō cogitent expresse de censu vtrinque redimibili; tamen videntur implicitè in illum consentire, dum is, qui pecuniam tradit, intendit hoc lucrum percipere omni modo, quo iustè id fieri potest, & alter intendit eo titulo, quo ille accepit, dare; qua de re aliquid dictum est ꝫ. *cap.* 20. *dub.* 12. Vide plura apud Valen. *disp.* 5. *quæst.* 25. *punct.* 2. Verùm hic modus contrahendi deberet in posterum vbique prohiberi.

POSTEA inquit, ex natura rei esse licitam emptionem census cum pacto, vt non possit redimi nisi velit emptor, & ipso volente debeat redimi,

mi, modo iusto pretio fiat, quod ſanè deberet eſſe maius quàm pretium cenſus abſolutè irredimibilis, quia additur obligatio venditori, vt eum redimat, quando emptor voluerit, quæ eſt pretio æſtimabilis. Poteſt tamen emptor paciſci, vt ſi redemptio fiat, eodem pretio fiat, quo emptio facta eſt; quia poteſt paciſci vt ſoluatur contractus: ſicut enim dum emitur talis cenſus, acquirit emptor cenſum, & illam obligationem à venditore: ita etiam dum emptio reſoluitur, reſtituit venditori cenſum, & illam obligationem, ac proinde poteſt exigere pretium pro vtroque datum. Hæc Læſius.

Num. 4. TERTIAM ſententiam & mediam tenet Bannez 2. 2. *tom.* 2. *quæſt.* 78. *art.* 4. *dub.* 2. *de cenſibus.* emptionem cenſus cum pacto de retrouendendo in fauorem emptoris, ſi fiat obligando perſonam venditoris, vt quando emptor voluerit, cenſum redimat, eſſe iniuſtam & vſurariam, quia in ea interuenit mutuum implicitum, & pro eo lucrum, cùm emptor lucretur pẽſiones inter medias, & venditor teneatur integram ſortem reddere quando emptor voluerit. Cæterùm emptionem eſſe licitam, ſi augeatur pretium, & non obligetur perſona venditoris, ſed tantùm res, ſuper quam conſtituitur cenſus, vt emptor ipſe poſſit exigere à re illa poſt aliquot annos pretium datum, non computando annuas penſiones quas receperat. Nam tunc nulla eſt ratio mutui, etiam impliciti; nam de ratione mutui eſt, vt mutuatarius obligetur reddere mutuum: ſed in caſu iſto venditor cenſus non tenetur pecuniam reddere. ergo non eſt ratio mutui. Item mutuatarius in omni euentu tenetur reddere quod accepit; ſed venditor cenſus non tenetur reddere pretium, nec penſiones, ſi res caſu pereat: ergo non interuenit ibi mutuum. Idem ex Orellana, & communi Thomiſtarum docet Petrus Ledeſma *in Summ. p.* 2. *tractat.* 8. *cap.* 24. *con.* 4. *& difficult. mota poſt* 5. *cond.*

Sed hæc diſtinctio friuola eſt; quoniam res per ſe non obligantur, ſed perſonæ, quanuis interdum dependenter ab ipſis: ergo ſi res cenſui ſubiecta, dicitur obligari, dominus ipſe rei obligatur, licèt non obligetur interdum, niſi dum illa manet. Item ſuppoſito illo pacto venditor teneretur pati, vt quando vellet alter ex re ipſius venditoris exigeret pretium vendendo ipſam, vel eius fructus, quæ obligatio eſt maior, quàm ſi teneretur ipſe dare penſiones & capitale pretium: ergo ſi in hoc caſu interuenit vſura, etiam in illo, vel ſi in illo non, neque in hoc. Item, quia omnes rationes factæ à Læſio, procedunt, etiamſi perſona, quandiu res ſubiecta cenſui manet, teneatur ſoluere penſiones, & reddere ſortem, ſi emptor velit.

ADVERTE tamen maximè, contractum fore iniuſtum, & implicitè vſurarium, ſi venditor cenſus obligetur ad redimendum illum eodem pretio, quo emptus eſt, penſionibus in ſortem non non computatis; parum enim refert pretium eſſe maximum, ſi emptor poteſt cùm voluerit illud habere, non computatis in ſortem penſionibus medio tempore perceptis: ſed pactum debet eſſe de redemptione pretio minori, nempe ordinario cenſus non habentis tale pactum: & ſic intelligo Rebellum, Num. 5.

bellum, Conrrad. Ioann. Medinam, & Molinam. Sic etiam potest explicari Læsius.

ADVERTIT etiam Rebellus, pactum de retrouendendo in fauorem emptoris nō habere locum vbi Bulla Pij V. recepta est; quia illa prohibet censuarium compelli posse ad redemptionem, & irritat contractum in quo tale pactum ponatur.

ADVERTIT etiam, si pretium rei emptæ cum pacto retrouendendi in fauorem emptoris, exiguum sit, præsumi vsurarium secundū Doctores *c. ad nostram. de emptio. & vend.* & ordinationes Lusitanas *lib. 4. tit. 14. §. 3. & tit. 27. §. 2.* de quibus latiùs disserit Rebellus *q. 5.*

ADDE, licitum esse pactum, vt vēditor censum redimat, quando creditor voluerit alium censum à venditore emptum redimere. Et malè Gaspar Rodericus *2. de reditib. q. 13. n. 28. in fin.* reprehendit Iudices, qui pactum illud licitū esse in fauorē creditoris iudicarunt.

DVBIVM XXVI.

An sit licitum pactum, vt si per biennium, vel triennium pensio soluta non fuerit, res censui subiecta cadat in commissum, & in pœnam negligentiæ fiat domini census?

SVMMARIVM.

1 *Hoc pactum continetur in contractu emphyteusis.*
2 *Quid contractus census reseruatiui?*
3 *Quid verò consignatiui?*
4 *Ad obiectionem quandam respōdetur.*

HOc pactum continetur implicitè in cōtractu emphyteusis, cui contractus censualis est aliqua ex parte similis; vnde etiam huic addi posset (ait Læsius *lib. 2. c. 22. dub. 11.*) præsertim contractui census reseruatiui. In contractu verò consignatiuo addi nō potest, nisi ex æquo compensetur, aucto pretio census, arbitrio prudentis. Quia sicut in pignoribus pœna commissi est excessiua (non enim par est vt ob non solutum tēpore præfixo paruū debitum, amittas pignus aliquod pretiosissimum) & ideo iure prohibita *c. significante. de pignoribus.* ita etiā in rebus censui subiectis (quæ sunt instar pignoris & hypothecæ) excedit iustum modum, nisi pretio compensetur, tunc enim poterit esse iusta. Posset tamen absque pretij augmento poni pactum, vt si per biennium non soluerit, contractus resoluatur, & censuarius cogatur restituere pretium, vt notat Med. *q. 15. de vsuris. dub. vlt.* quia pactum legis cōmissoriæ tali modo in contractibus est licitum, vt *eodem lib. c. 21. dub. 15.* ostendit Læsius, qui *c. 22. dub. 11.* aduertit, si absque culpa factum sit, vt debitor non soluerit pēsionem, rem non debere cēseri commissam; nam vbi non est culpa, locum non habet pœna. Num. 1.

BVLLA Pij V. de censu reseruatiuo non loquitur, vt notat Læsius *lib. 2. de iust. c. 22. dub. 2.* Boninsignius *tract. de censib.* & alij, vnde etiam vbi est recepta, posset in hoc censu apponi pactum legis commissoriæ, id est.

est, vt res super qua constituitur, cadat in commissum, & redeat ad eum, qui illam contulit, si biennio, vel triennio non fuerit pensio soluta, vt docet Couar. *3. Vari. c. 7. n. 1.* & Læsius *illo dub. 2.*

DISTINGVITVR autem hic cõtractus ab emphyteusi iuxta prædictos. Primò, quia in emphyteusi non transfertur nisi dominium vtile, hîc autem vtrũque, directũ & vtile. Secundò, si in emphyteusi non soluatur pensio intra biennium, dum est Ecclesiæ, vel intra triennium, dum est secularis, dominium vtile cadit in commissum, & ipso iure coalescit cum dominio directo: hoc autem nõ fit in censu, nisi de hoc sit expresse pactum inter partes. Tertiò, emphyteuta non potest rem vendere, domino directo non monito, aliàs cadit in commissum, & ex pretio tenetur ei soluere certam partem, quam vocant laudemium: ad neutrum tenetur debitor census reseruatiui. De differentia census reseruatiui, & emphyteusi plura dicunt multi citati à Cenedo *in collect. ad Decretal. c. potuit. de locato.* Graf. *2. lib. c. 118. n. 3. & seqq.* Salon *ar. 2. de censibus.*

Num. 3. SED vt ad censum consignatiuũ veniamus, licèt in contractu illius, vt in aliis contractibus, seclusa Bulla Pij V. fas sit pœnã moderatam & proportionatã apponere, vt tractatu de vsuris diximus, vbi etiam Rebellus *q. 12.* non tamen potest statui pœna amissionis rei censitæ, quia non est moderata, nec commensurata culpæ, vt cum Ioan. Med. *q. vlt. de censibus. § quibus non obstantibus.* docet Rebellus *2. p. de oblig. iust. q. 7. & q. 6. cond. 3. n. 16.* Naua. *Comment. de vsur. n. 138.* Vega *in Sum. & in Epitom. casu. 21. verb. census.* Vinsfeld *c. in ciuitate. de vsuris. q. 12. con. 15.* Nec obstat lex 68. *Tauri.* decernens, eandem commissi pœnam in census contractu seruandam esse, vt ibi etiam vult Ant. Gomez, & alij. Nam, vt Couar. *3. Var. c. 7. n. 1.* & Valascus *de iure emphy. q. 32. n. 31.* & alij docent, imò ipsa consuetudo, & praxis, quæ est optima legũ interpres, non in censu consignatiuo, de quo agimus, sed in reseruatiuo, de quo eadem est ratio, ac de emphyteusi, lex & pœna illa seruatur, & seruanda est.

SI verò contra Bullam Pij V. vbi recepta est, vel minima pœna ponatur, & soluatur, restituẽda est, vt notat Rebellus *illo n. 16.* vbi etiã *n. 15.* docet, in pactum deduci posse lucrũ cessans, & damnum emergẽs. Quod etiam docet Salon *art. 3. de censib. controuer. 16.* cum Nauarr. *Comment. de vsur.*

ANGLES *q. de censibus art. 6. dub. 1. difficul. 2.* circa hanc difficultatẽ ait, in emphyteusi hãc cõditionem licitè apponi, ex *c. querela de iureiurando.* Secundò, in censu consignatiuo esse illicitam, quia pœna excederet culpam. Quam rationem reiicit Emanuel *tract. de censibus. dub. 1.* ex vltimis: nam sponte sua potest quis se obligare ad pœnam culpa maiorem, vt cum communi Theologorum docet Medina *1. 2. quæstione 96. articulo 4.* Vnde ille aliam reddit rationem, quia in tali contractu esset inæqualitas & iniustitia, eo quòd illa conditio esset vtilis emptori, & noxia venditori, vnde propter illam emptor deberet augere pretiũ cẽsus, quod cùm nõ augeat,

iniustus est, tanquam partem pretij retinens: vt in simili habetur *l. fundi partem. ff. de contrahen. emptione. & l. si venditor. de seruis exportatis. c. cùm Ioannes. ibi. Huius conditionis intuitu. de fide instrum.* & resoluit Pinel. *l. 2. C. de rescindenda emptione. p. 3. c. fin. n. 19.* Couar. 2. *Vari. c. 3. n. 4. & lib. 3. c. 10. n. 1.* Tertiò dicit Angles hanc conditionem esse licitam, si proportione illius pretiū augeatur: hoc impugnat Eman. quia nescimus quanti sit æstimanda illa conditio Quartò dicit Angles, si solutio pēsionis omissa sit absque culpa venditoris, non incurri vllam pœnam, quia pœna est propter culpam. Hoc etiam reprehendit Eman. sed sine fundamento, quia tota doctrina Angles est communis & vera, & pœnam conuentionalem non incurri nisi ob culpam proportionatam, & ideo pœnam commissi in censu locum nō habere, cōmunis est & vera sentētia, licèt alia ratio ab Emanuele assignata optima sit, quando pretium nō augetur proportione grauaminis, non verò si sic augeatur: boni autem & prudentis viri est iudicare, quando augmētum pretij huic grauamini adæquetur. Bene autem dicit Emanuel, vbi Bulla Pij V. recepta est, neque hanc, neque aliam pœnam validè, aut licitè imponi posse.

An verò in dubio res sit censenda censuaria, an emphyteutica, habes dubio 35.

Num. 4. Sed obiicies quia *l. 1. tit. 2. lib. 8. ordina. regalis*, quæ est lex 4. *tit. 6. lib. 8. noua collectionis.* iudicatur vsurarius contractus emptionis cum pacto retrouendendi post certum tempus. v. g. post decennium, & non antea, ita vt illo tempore fructus sint emptoris: & non teneatur eos postea in sortem cōputare. Respondet Couar. hanc legem non censere cōtractum cum hoc pacto vsurariū in emptione aliarum merciū, propterea quòd venditor obligetur ad non redimēdum intra decēnium, nec propterea quòd emptor faciat fructus suos toto illo tempore, quo rem emptam habuit: quoniam iure naturæ res fructificat domino suo: sed quia cùm hoc esset de natura huius cōtractus, id exprimere præbet vsuræ suspicionem: insolitæ enim cautiones (vt habet communis Iurisperitorum doctrina) simulationem fraudis præ se ferunt. Salon verò respondet. Quidquid sit de huiusmodi lege, & illius præsumptione in foro externo & contentioso, in foro tamen interiori animæ, inquo non iuxta præsumptionem, sed iuxta rei veritatem ferendum est iudicium, vbi census cum isto pacto instituitur, reddito iusto pretio, contractus est iustus, neque lex illa obligat in conscientia, quia in præsumptione fundatur, & leges in sola suspicione fundatæ, quando aliter res habet, non obligant in conscientia, vt docent omnes Iurisperiti *c. 1. de consti. & c. quia plerique. de immu. Eccles. & l. si post diuisionem. C. de iuris. & facti igno. & l. 2. C. de fideicommiss.* Couar. *c. cum esses. de testam. n. 5.* Aduan. *quodlib. 6. art. 1.* Medina *C. de rest. q. 23.* Soto *4. inst. q. 5. art. 5.* Ledesma *2. p. Quarti. q. 18. art. 1. dub. 12.*

Secvndo respōdet Salon, legem illam, maximè circa census, loqui de emptore ficto, & non habente animum emendi, sed mutuandi cum lucro fructuum temporis intermedij, post quod teneretur mutuatarius

rius reddere pecuniam, ficta redemptione rei fictè etiam emptæ. Sed planus legis sensus est, emptionem esse iniustam, & sapere vsurã, quando communi pretio res emitur cum pacto, vt non possit ante certũ tempus redimi, sed eo elapso necessariò sit redimenda eodem pretio, si emptor voluerit. Noster autem casus procedit in emptione census, vel alterius rei cum pacto, vt intra certũ tempus redimi non possit, & postea possit si voluerit venditor, & res emitur maiori pretio quàm si prædictum pactum non apponatur, & communi pretio redimenda sit.

DVBIVM XXVII.

An possit in pactum deduci vt censuarius rem censitam vendere non possit sine censitoris consensu?

SVMMARIVM.

1 Vbi recepta, est Bulla Pij V. hoc pactum est nullum.

2 Vbi non est recepta, quidam affirmant, quidam negant: sed sententia affirmatiua adhærendum.

Num. 1. ESPONDETVR, vbi recepta est Bulla Pij V. hoc pactum esse vitiosum & nullum, quia Bulla disponit vt nullo pacto priuetur venditor cẽsus libera facultate vendendi, donãdi, vel transferendi rem illi censui subiectam in quemcumque voluerit sine facultate censitoris. Ita Salon *art. 3. de censib. controuer. 15.* Vinsfeld. 7. & alij.

VBI autem non est recepta, vel quando non erat edita, nec alia lex Num. 2. positiua quæ pactum hoc prohiberet, ait Salon esse duas sententias contrarias: alterã affirmantẽ Ioan. Med. *q. de censu redimibili.* Soti *6. iust. q. 5. art. 2. ad 2. arg.* Pal. *4. de contr. c. 6.* Couar. *3. Vari. c. 7. n. 6. ad finem* in impressione Salmant. anno 1561. vbi frequentissimè hoc pactum apponi deducit ex notatis à Roderico Xuarez *l. post rem. ff. de re indicata.* post 8. ampliationem ad legem Regiam. Alteram negantem, nisi augeatur pretium commune taxatum lege, vel vsu fori inductum pro censu, in quo non sit eiusmodi pactum; quam tenet ipse cum Naua. *Comment. de vsur. n. 91. & 114.* & Feliciano *de censib. lib. 1. c. 10. n. 8.* Sed hæc potiùs est prioris explicatio, quam étiam tenent multi Iurisperiti citati à Feliciano ibi. Probatur, quia quilibet potest sibi & rebus suis onera imponere, cùm earum sit liber moderator & arbiter *l. in re mandata. C. mandati.* etiamsi libertate illa abutatur, & prodigè agat. *l. sed etsi in lege. §. consuluit. ff. de pretio hæredi.* & in emphyteusi semper est hæc conditio *l. 1. & 2. C. de iure emphyt.* ergo potest ex volũtate cõtrahẽtiũ & iusto pretio seruato poni in censu. Præterea quisque potest se obligare cum pretio, vel sine pretio ad non alienandum rem suam sine consensu alterius. *l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verb. oblig. l. ea lege. C. de condictio. ob causam.* adeò vt alienatio aliter facta nulla sit, vt docent Iurisperiti *l. si creditor. §. vlti. ff. de distract. pign.* ergo & censuarius potest se ad id obligare, vel gratis, vel pro pretio.

Et ita tenet Vinsfel. *de vsuris. super c in ciuitate.q.* 12.*con.*14.posse in cōtractu census poni hanc conditionē aucto pretio.

DVBVIVM XXIII.

Vtrùm poßit in pactum deduci, vt censuarius non poßit rem censitam vendere, nisi admonito censualista, vt si velit, rem illā emat?

SVMMARIVM.

1 *Vbi Bulla Pij V. recepta est, non est necessarium hoc pactum.*

2 *Vbi non recepta est, licitum est etiam pactum monendi, & praferendi creditorem.*

3 *Posita iusta conditione in contractu census, si à venditore non seruetur, peccat mortaliter cum obligatione restituendi omnia damna ex omissione illius actus debiti resultantia.*

4 *Quis dicat hanc conditionem iustè à Pio V. dimitti potuisse?*

5 *Requiritur vt censuarius non alienet rem censui subiectam.*

Num. 1. 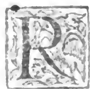ESPONDETVR primò: vbi Bulla Pij V. recepta est, non est necessarium hoc pactum, quia etiam sine illo ita fieri præcepit Pius V. & expectari per mensem deliberationem cēsualistæ, vt retulimus *dub.* 11.*cond.* 6. nec oportet ratione huius pacti augere pretiū, cùm ex mādato Pontificis obligationem iustitiæ habeat venditor ad talem monitionem. Nec obstat quod ait Pius V. *quemadmodum neque pactum restringens facultatē alienandi rem censui suppositam.* Nam per hæc verba Pius V. non prohibet hoc pactum, cùm sit de conditione quam ipse præcepit; sed alia pacta ab ipso prohibita, nempe alienandi facultatem restringentia simpliciter, vel cum conditionibus onerosis ab illo non præceptis, aut expressè ab illo prohibitis, vt per solutionem pœnæ, vel laudemij, &c. ait enim: *Quia volumus rem ipsam semper, & libere, aut sine solutione laudemij, aut quinquagesima, aut alterius quantitatis, &c.*

ITA Emanuel J. qui e[illegible]m ait sine incremento pretij apponi posse pactū de non alienando, quia intelligitur de alienatione in præiudicium creditoris, sicut non posse alienare rem hypothecatam, intelligitur in præiudicium habentis ius in illam *l. si creditor.* §. *fin. ff. de distract. pign.* hoc autem est debitum creditori: ergo non oportet pretio emi ab ipso creditore. Sed certè vbi Bulla Pij V. viget non est licitum, nec validum huiusmodi pactum, vt dictum est dubio præcedenti, licèt sit validum & licitum pactum monendi, & præferendi creditorem.

VBI autem non viget, dico secundò licitum etiā esse pactū monendi, & præferendi creditorem. Bart. *l. si creditor.* §. *fin. ff. de distract. pig.* Ant. Aug. *lib.* 4.*emenda.c.*5. Guttier. *l. nemo potest. n.*28.*ff. de legat.* 1. Sotus 6.*iust.q.*5.*art.*2. *con.*3. *ad finem.* Læsius *lib.* 2. *c.* 22. *dub.* 11. Eman. *tract. de censib. dub.* 5. & 6. ex vltimis. Patet, quia etiam vbi Bulla Pij V. recepta non est, nihil obstat huic pacto, modò augeatur pretium pro ratione huius oneris, vt tenet Salon *disp. de censibus. art.*3.*controuers.* 5.*ad finem.* Quod verò dicit Læsius fieri posse sine incremento pretij, intellige Num. 2.

telligе vbi Bulla illa seruatur.

Num. 3. Dico tertiò, posita ista conditione in contractu census, si a venditore non seruetur, peccat mortaliter cum obligatione restituendi omnia damna emergentia, & lucra cessantia ex omissione illus actus debiti de iustitia per regulam generalem, *si tua culpa datum est dãnum, iure super his satisfacere te oportet.* & ita tenet Salon ṡ. rectè quoque addens, venditionem alteri factam non seruata tali conditione validá esse, quia promissio rei futuræ alicui facta, nõ efficit, vt traditio actualis facta alteri non sit efficax & valida: Et quãuis ipse Iurisperitis remittat, quid sit dicendum in foro exteriori: tamẽ proculdubio in foro interiori idem est seruandum: nam leges disponunt rem vni venditam, aut promissam, si alteri tradatur, huius esse.

Dico quartò: Nauarrus *Comment. de vsuris. n. 92.* dicit hanc conditionem iustè potuisse à Pio V. dimitti. Primò, quia nulli alteri iuri diuino, aut humano nititur. Secundò, quia aliena est à natura census, cùm per eum nullum dominium transferatur in emptorem census, propria verò emphyteusis propter dominium directum, quod ille habet in re emphyteutica, iuxta Doctores *c. cùm dilectus. de religiosis dom. & l. 1. ff. si ager vectig. vel emphyte. petatur. & instit. de locato. §. adeò.* Adiectam verò illã putat ex quadam congruentia, eo quòd per illã minuitur facilitas imponendi census prædiis, aliisque possessionibus, quæ multorũ malorum occasio esse solet. Quòd verò sit repugnãs naturæ huius cõtractus, probat, quia per illam redditur deterior conditio vẽditoris: minuitur enim perfectum eius dominiũ in re censuaria & grauatur onere quodam pretio æstimabili. Sed certè meritò adiecta est à Pio V. cùm enim multa alia grauamina, alioqui non necessaria ex natura huius contractus, apposita sint emptori, meritò positum est hoc grauamẽ non magnum venditori, vt sine augmento pretij hoc onus subiret, sicut emptor alia subit onera sine pretij decremento, aut pensionis augmento.

Dico quintò, ex natura rei requiri, vt censuarius nõ alienet rem censui subiectã transferẽdo in aliquem, à quo sit difficile pẽsiones extorquere, nisi consentiente censualista, secus in alium, à quo æquè possint recipi pensiones. Ita Valen. *2. 2. disp. 5. q. 22. pun. 7.* Consonat Vega *in Summa, & Epit. verb. census. casu 3. & 24.* dicens validam, & licitam esse cõditionem, vt non vendatur res censuaria, nisi personæ idoneæ, vel admonito domino census.

DVBIVM XXIX.

Vtrùm liceat pactum apponere, vt si debitor rem vendat, teneatur decimam partem pretij dare emptori census?

SVMMARIVM.

1 *Hoc pactum est iniquum nisi ex æquo compensetur.*

2 *Quadam limitatio.*

RESPONDEO cum Læsio *illo dub. 11. numero 72.* hoc pactum esse iniquum, nisi ex æquo compensetur, quia est valde onerosum, & præter naturam contractus censualis. Possent tamen, inquit, hæc tria pacta (de quibus agitur hoc dubio, & tribus præcedentibus) Num. 1.

bus) locum habere si prædium illud, vel rem aliam fructiferam (super quam alter censum cupit vendere) iusto pretio emeres, & reseruato tibi dominio directo, & censu annuo, dominium vtile in eundem venditorem transferres cum obligatione pensionis annuæ, & decimæ partis soluendæ, si dominium vtile vendi contingeret, cæterísque pactis, sicut fit in contractu emphyteutico: quia tunc hic esset verè contractus emphyteuticus post emptioné rei. Possent autem hi contractus volente venditore simul fieri.

Num. 2. Et quidem in censu non deberi laudemium, vel partem aliquam pretij docét Areti. *cons. 14. n. 5.* Decius *cons. 154. n. 15.* & alij relati ab Aluaro Valasco *de iure emphy. q. 32. n. 31. & 32.* Idem tenet Molin. *disp. 390. claus. 5.* neque posse in pactum deduci docent Emanuel *tract. de censib. dub. 2.* ex vltimis, & Angles *quæst. de censib. art. 6. diffic. 2.* qui tamen limitat, nisi pretium proportione ad hoc venditoris grauamen augeatur; quam limitationem impugnat Emanuel, tum quia sic non occurritur fraudibus cùm ignoretur valor huius grauaminis, tum quia Pius V. in Bulla de censibus ait, *quemadmodum nec pactum auferens, aut restringens facultatem alienandi rem censui suppositam, quia volumus eam semper liberè, ac sine solutione laudemij*, &c.

Sed illa limitatio Angl. Læsij, & Salonis *art. 3. de censib. controu. 15. ante 6. conditionem* vera est vbi non est recepta Bulla Pij V. in quo solo euentu ipsi loquuntur; nec est difficile prudenti & docto viro taxare pretium quo illud grauamé dignum est: imò in Regno Aragoniæ, vt docet ipse Emanuel, admittitur in censibus talis conditio, & in hoc Regno Castellæ in censu irrredimibili, vt ait Couarr. 3. *Variar. cap. 7. num. 5.* Vega tamen *in Summa, & Epito. casu 22.* simpliciter damnat pactum decimæ in censibus, & Sotus *6. iust. quæst. 5. art. 2.* Palac. *4. de contract. cap. 6. in fine.* Salon autem *art. 3. de censib. contro. 15. §. in altera parte.* docet hoc pactum esse illicitum vbi est recepta Bulla Pij V. sed iure naturæ non esse illicitum reddito congruo pretio.

DVBIVM XXX.

An vbi recepta est Bulla Pij V. licitum sit pactum, quod aliàs licitum est, nempe vt pensio domi censitoris soluatur expensis censuarij adducenda?

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmatiua proponitur.*
2 *Seclusa Bulla Pij V. licitum est pactum, vt pensio domi censitoris soluatur expensis debitoris adducenda.*
3 *Vbi recepta est Bulla, illud pactum non valet, neque licet.*

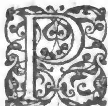

PARTEM affirmantem tenet Eman. Rodrig. *tract. de censib. dub. vlt.* nec obstare ait Pium V. cùm inquit, *Annullamus pacta continentia solutiones onerum ad eum spectare, ad quem de iure & natura contractus non spectarent*, &c. Eo quòd Pontifex non videtur prohibere eiusmodi pactum, & alia Num. 1.

necessaria

necessaria ad euitandas lites, aliáve incommoda, quæ in recuperando censu oriri solent; præsertim cùm res censita deuenit ad plures successores, qui pro rata soluere tenentur, vt suprà constituimus *dub. 7. difficultate 6. & dub. 11. conditione 10. diffic. 1.* sed illa duntaxat, quæ quasi contra naturam cótractus apponuntur, cuiusmodi est, vt expensis censuarij transsumptum scripturæ detur censitori, quod cùm ad solius censitoris ius conseruandũ fiat, ipsiusmet sumptu, de iure & quasi natura contractus transcribi debet; vel vt gabella, aliáve tributa ab emptore census soluerentur, quæ à venditore alioqui soluenda essent, & similia. Hanc sententiã tenet Vega *in Summa, & Epit. verb. census casu 25*. Rebellus *de oblig. iustitia. p. 2. lib. 10. q. vlt. difficul.* 2. hanc sententiam valdè probabilem arbitratur: contrariã tamen conformem legi, ac proinde tutiorẽ iudicat. Nam onus portandi pẽsionem in domum censitoris, in rigore de iure, & natura contractus non spectat ad censuarium: quare si verba vt sonãt, capienda sint, illud prohibere vidẽtur, quia regulariter non tenetur debitor debitum afferre in domum creditoris, vt docent Bart. & Paulus de Castro *l. ita in illa. ff. constituta pecunia.* Si tamen huiusmodi pactum sit, non videbitur improbandum: in alio verò pacto, nempe vt cẽsuarius soluat expensas, si quæ fortè eius culpa fiant in recuperanda pẽsione, minùs scrupuli esse; nam Pius V. non prohibet damnum emergens recipi, aut in pactum deduci, vt docuit Rebellus *quæst. 6. n. 15.*

Num. 2. Dico primò, seclusa Bulla Pij V. licitum est pactum, vt pensio domi censitoris soluatur expensis debitoris adducenda. Ita Eman. & Rebell. & Baldus *l. fin. n. 8. C. de conditionibus insertis*. Molinæus *de vsuris. num. 137.* quamuis regulariter non teneatur debitor debitũ adducere in domum creditoris, vt ait Bart. *l. ita in illa. ff. de constituta pecunia.* Probatur, quia etiã posita istã conditione potest seruari iustitia & æqualitas huius contractus: nam etiãsi pretiũ sit lege taxatum, ratione huius conditionis potest emptor augere pretium: imò, & sine pretij incremento potest secundùm Eman. emere censum, quia pretio taxato emit seruando se indemnem, vt potest, nullum subeundo laborem, & nullas faciendo expensas in recuperatione pensionis.

Dico secũdò, vbi recepta est Bulla Pij V. illud pactum non valet, neque licet: quia illa obligatio non est de natura huius contractus: nam debitor non tenetur ex natura contractus deferre debitum suis expensis in domum creditoris. Sed Pius V. prohibet pacta quæ sunt extra naturam contractus, dum ait. *Annullamus pacta continentia solutiones onerum ad eum spectare ad quem de iure, & natura contractus non spectarent*, &c. ergo prohibet prædictum pactum, vt si pactum fuerit de expensis à creditore faciendis ad habendam pensionem, quam ex culpa sua debitor non soluit in tempore; quæ ad ipsum potiùs debitorem spectant ex *l. properandum. §. fin. auth. altera. C. de vend.* Num. 3.

DAMNVM quidem emergens ex contractu census potest ab emptore census in pactum deduci, vt tenet Nauar. *Comment. de vsuris n. 44.* quia Pontifex solùm vetat pacta lucri cessantis, de quibus non est eadem ratio

tio, vt patet *l. fin. versiculo, non est par. C. de codicil.* non tamen emergens ex eo quòd solutio pensionum sit facienda in domo creditoris, nisi aucto pretio census, & vbi Bulla Pij V. recepta non sit: maximè cùm eadem Bulla prohibeat expressè pacta de expensis faciendis in habenda pensione; ait enim: *seu ad certas expensas, seu certa salaria* (scilicet liquida) *aut ad salaria, & expensas medio iuramento creditoris liquidandas.*

DVBIVM XXXI.

An vbi est recepta Bulla Pij V. contractus census, in quo pecunia cōram tabellione, & testibus non numeratur, validus sit, & an pacta alioqui iusta apposita in contractu census contra formam Pij V. valida, & licita sint?

SVMMARIVM.

1 *Pars negatiua docetur.*

2 *Aliqua colliguntur ex doctrina supposita.*

Num. 1. E hac re dictum est *dub. 8. difficul. 2.* vbi negantem partem contra Nauarr. & alios docui, quibus ex parte cōsentit Rebellus *2. p. de oblig. lib. 10. q. vlti. difficul. 1. in fine.* vbi validum esse contractū concedit, quando fraude venditoris fieret, ne integra pecunia coram tabellione, &c. numeraretur. *Iam verò,* inquit, *si venditor census per fraudem efficeret, ne sibi integra pecunia numeraretur, ad contractum irritum reddendum, sicut nuper in vicino oppido cōtigisse audiui, postulante per dolum venditore ad soluendum cuidam creditori, partem pretij ab inscio fraudis emptore, qui integrum pretium afferebat, & notarium pro conficienda scriptura expectabat: non solum in foro conscientiæ sed etiam iudiciali, si modo dolus sufficienter probaretur, dandum esse locum epieiceiæ putarem, nec Pōtificis mentem esse, vt in eo euentu contractus non valeret, ne alioqui venditori suus dolus aut fraus patrocinaretur contra regulam iuris in 6. cùm Bullæ fauore omnino indignus videatur.*

Ego verò nullum casum excipio, in quo census sine numeratione illa pecuniæ validus sit, vbi Bulla Pij V. omnino recepta est, quanuis in hoc secundo casu cogendus esset venditor à Confessario, & Iudice, totum damnum reparare, quod ex nullitate illius census subsecutuum est, siue iterū vendendo censum, & soluēdo etiam decursas pēsiones, siue alio modo.

Ex quibus etiam colligo, minùs probabile esse vbi omnino est recepta Bulla Pij V. quod ait Sa *verb. census. n. 3. Quædam in dicta Bulla prohibentur ob præsumptionem fraudis, quæ si absit, licent: itaque potest pretium nō statim solui, potest priùs solui, & fieri pactū, ne redimatur census, nisi totus simul; & quòd si ante certum tempus non redimitur, sit perpetuus.* Hæc ille. Sed ego omnia hæc pacta irrita censeo vbi Bulla illa omnino recepta est, præter illud de capitali simul soluendo, quia de natura emptionis cum pacto de retrouendendo est totam rem simul & non per partes redimi, nisi emptor consentiat in redemptionē per partes, ex *l. tutor. § nuntius. ff. de vsur.* decernente in casu simili non posse creditorem compelli ad recipiendam Num. 2.

par

partem debiti etiam diuisibilis propter damnum quod inde poterat ei accidere: ergo idem est in redéptione census, vt etiam tenet Rebellus *illa q. vlt. difficul. 3.* & Rodriguez *tract. de censib. cond. 4. dub. 4.* Nec obstant extrauag. Martini V. & Calixti III. quia licèt expresse approbauerint contractus concedentes venditori facultatem redimendi per partes, non tamen reprobarunt contractus, in quibus expressè talis facultas adimeretur. Nec Pius V. dixit censum per partes solui posse, sed absolutè eodem pretio debere extingui; vnde potiùs innuit, integrũ pretium simul reddẽdum esse. Quæ autem Pius V. statuit in constitutione censuum seruanda, non solùm procedere in foro externo, aut interueniente fraude, & iniustitia, sed etiam nulla fraude, aut iniustitia interueniente diximus *dub. 8. difficul. 2.* cõtra Nauar. Lęsium, Salazar, Sa, & alios dicentes, leges illas positiuas Pij V. fundari in falsa præsumptione fraudis, & iniustitiæ: & ideo vbi veritas est præsumptioni contraria, locum non habere, iuxta *c. tua. de sponsalib. & c. humanæ aures. 22. q. 5.* Quam opinionem tenet etiam Valen. 2. 2. *disp. 5. q. 22. pun. 2.* & efficaciùs quàm alij probat primò, quia Pius V. ait *omnes alios cõtractus posthac sub alia forma celebrandos fœneratitios iudicamus*; quod solùm est verum quoad præsumptionem. Secundò, quia satis erat obligatio in foro externo ad propositum Pij V. quod erat homines arcere ab alia forma emendi census: communiter enim nolunt homines ita cõtrahere, vt nequeant recurrere ad forum externum. Tertiò, quia similiter non nisi ex præsumptione procedit alia extrauagans Pij V. eodem ferè tenore edita, qua vetat pacta de lucro cessante, in materia cambiorũ, vt rectè sentit Nauar. *in Sum. c. 17. n. 301.* aliàs *283. lit.* M. sed ad primum respondeo, nõ iudicari fœneratitios quoad præsumptionem, sed quoad pœnam. Ad secundum, id non esse satis ad propositum Pontificis, quia nisi prohibitio procederet pro foro interno, & generaliter, multæ essent vsuræ, & iniustitiæ; multi enim putarent ibi nõ esse, vbi reuerà essent. Ad tertiũ dico, illam Bullã de cambiis non procedere ex falsa præsumptione, sed vtranque fundari in necessitate vera talium legũ ad occurrendum periculis, quæ essent aliter contrahendi: sicut lex nõ ferẽdi arma noctu, & taxans pretia, non fundantur in præsumptione, sed in cognitione damnorum, ad quæ vitãda istæ leges sunt necessariæ: & certè si leges de cambiis, & censibus dicamus fundari in præsumptione, idem poterit dici de multis aliis non sine magno Reip. detrimento. Vide dicta *dub. 8. difficul. 2. & dubio 6. in fine.*

DVBIVM XXXII.

Vtrùm gabella in censu, vel cuiusuis alterius rei venditione, quæ venditur cum pacto de retrouendendo, debeatur?

SVMMARIVM.

1 *Gabella non ex omnibus contractibus,* *sed*

tio, vt patet *l. fin. versiculo, non est par. C. de codicil.* non tamen emergens ex eo quòd solutio pensionum sit facienda in domo creditoris, nisi aucto pretio census, & vbi Bulla Pij V. recepta non sit: maximè cùm eadem Bulla prohibeat expressè pacta de expensis faciendis in habenda pensione; ait enim: *seu ad certas expensas, seu certa salaria* (scilicet liquida) *aut ad salaria, & expensas medio iuramento creditoris liquidandas.*

DVBIVM XXXI.

An vbi est recepta Bulla Pij V. contractus census, in quo pecunia coram tabellione, & testibus non numeratur, validus sit, & an pacta alioqui iusta apposita in contractu census contra formam Pij V. valida, & licita sint?

SVMMARIVM.

1 *Pars negatiua docetur.*
2 *Aliqua colliguntur ex doctrina supposita.*

Num. 1. DE hac re dictum est *dub. 8. difficul. 2.* vbi negantem partem contra Nauarr. & alios docui, quibus ex parte cõsentit Rebellus *2. p. de oblig. lib. 10. q. vlti. difficul. 1. in fine.* vbi validum esse contractũ concedit, quando fraude venditoris fieret, ne integra pecunia coram tabellione, &c. numeraretur. *Iam verò,* inquit, *si venditor census per fraudem efficeret, ne sibi integra pecunia numeraretur, ad contractum irritum reddendum, sicut nuper in vicino oppido cõtigisse audiui, postulante per dolum venditore ad soluendum cuidam creditori, partem pretij ab inscio fraudis emptore, qui integrum pretium afferebat, & notarium pro conficienda scriptura expectabat: non solùm in foro conscientiæ sed etiam iudiciali, si modo dolus sufficienter probaretur, dandum esse locum epieiceiæ putarem, nec Põtificis mentem esse, vt in eo euentu contractus non valeret, ne alioqui venditori suus dolus aut fraus patrocinaretur contra regulam iuris in 6. cùm Bullæ fauore omnino indignus videatur.*

Ego verò nullum casum excipio, in quo census sine numeratione illa pecuniæ validus sit, vbi Bulla Pij V. omnino recepta est, quamuis in hoc secundo casu cogendus esset venditor à Confessario, & Iudice totum damnum reparare, quod ex nullitate illius census subsecutuum est, siue iterũ vendendo censum, & soluẽdo etiam decursas pẽsiones, siue alio modo.

Ex quibus etiam colligo, minùs probabile esse vbi omnino est recepta Bulla Pij V. quod ait Sa *verb. census. n. 3. Quædam in dicta Bulla prohibentur ob præsumptionem fraudis, quæ si absit, licent: itaque potest pretium nõ statim solui, potest priùs solui, & fieri pactũ, ne redimatur census, nisi totus simul; & quòd si ante certum tempus non redimitur, sit perpetuus.* Hæc ille. Sed ego omnia hæc pacta irrita censeo vbi Bulla illa omnino recepta est, præter illud de capitali simul soluendo, quia de natura emptionis cum pacto de retrouendendo est totam rem simul & non per partes redimi, nisi emptor consentiat in redemptionẽ per partes, ex *l. tutor. § nuntius. ff. de vsur.* decernente in casu simili non posse creditorem compelli ad recipiendam Num. 2.

par

partem debiti etiam diuisibilis propter damnum quod inde poterat ei accidere:ergo idem est in redéptione census,vt etiam tenet Rebellus *illa q.vlt.difficul.3.*& Rodriguez *tract. de censib. cond. 4. dub. 4.* Nec obstant extrauag. Martini V. & Calixti III. quia licèt expresè approbauerint contractus concedentes venditori facultatem redimendi per partes, non tamen reprobarunt contractus,in quibus expresè talis facultas adimeretur.Nec Pius V.dixit censum per partes solui posse, sed absolutè eodem pretio debere extingui;vnde potiùs innuit,integrũ pretium simul reddẽdum esse. Quæ autem Pius V. statuit in constitutione censuum seruanda, non solùm procedere in foro externo,aut interueniente fraude, & iniustitia, sed etiam nulla fraude,aut iniustitia interueniente diximus *dub.8.difficul. 2.* cõtra Nauar. Lęsium,Salazar,Sa, & alios dicentes, leges illas positiuas Pij V. fundari in falsa præsumptione fraudis, & iniustitiæ: & ideo vbi veritas est præsumptioni contraria, locum non habere, iuxta *c. tua.de sponsalib. & c. humana aures.*22.*q.*5. Quam opinionem tenet etiam Valen.2.2.*disp. 5. q. 22. pun.*2.& efficaciùs quàm alij probat primò,quia Pius V.ait.*omnes alios cõtractus posthac sub alia forma celebrandos fœneratitios indicamus*; quod solùm est verum quoad præsumptionem.Secundò,quia satis erat obligatio in foro externo ad propositum Pij V.quod erat homines arcere ab alia forma emendi census: communiter enim nolunt homines ita cõtrahere, vt nequeant recurrere ad forum externum.Tertiò,quia similiter non nisi ex præsumptione procedit alia extrauagans Pij V. eodem ferè tenore edita,qua vetat pacta de lucro cessãte,in materia cambiorũ, vt rectè sentit Nauar.*in Sum. c.17.n. 301.* aliàs *283. lit.* M. sed ad primum respondeo, nõ iudicari fœneratitios quoad præsumptionem, sed quoad pœnam.Ad secundum, id non esse satis ad propositum Pontificis, quia nisi prohibitio procederet pro foro interno,& generaliter,multæ essent vsuræ, & iniustitiæ;multi enim putarent ibi nõ esse,vbi reuerà essent. Ad tertiũ dico, illam Bullã de cambiis non procedere ex falsa præsumptione,sed vtranque fundari in necessitate vera talium legũ ad occurrendum periculis, quæ essent aliter contrahendi: sicut lex nõ ferẽdi arma noctu,& taxans pretia,non fundantur in præsumptione, sed in cognitione damnorum, ad quæ vitãda istæ leges sunt necessariæ:& certè si leges de cambiis, & censibus dicamus fundari in præsumptione,idem poterit dici de multis aliis non sine magno Reip. detrimento. Vide dicta *dub.8.difficul. 2. & dubio 6. in fine.*

DVBIVM XXXII.

Vtrùm gabella in census, vel cuiusuis alterius rei venditione, quæ venditur cum pacto de retrouendendo, debeatur?

SVMMARIVM.

1 *Gabella non ex omnibus contractibus,*

sed ex emptione, venditione, & permutatione tantùm debetur in hoc Regno Castellæ.

2 *Quid notandum.*

3 *Duobus argumentis occurrendum. Aliud notatu dignum.*

Num. 1. ECTIGAL seu gabella non ex omnibus contractibus, sed ex emptione, venditione, & permutatione tantùm debetur in hoc Regno Castellæ. *l. 1. & 2. tit. 17. lib. 9. noua compil.* cum similibus. vbi *venditionẽ* strictè accipere debemus: nam quanuis *venditionis* appellatio omnes contractus interdum cõprehendat, vt in *l. statu liberi.* §. *Quintus. ff. de statu lib.* resoluit Tiraq. *de retractu linagier.* §. 1. glos. 1. *n.* 1. Id tamẽ intelligendũ est, vt procedat data paritate rationis in aliis contractibus, vt ad veram interpretationẽ *d.* §. *Quintus,* tradit Pinel. *l. 2. p. 2. c. 1. n. 12. C. de rescind. vend.* Vnde cùm in censuali contractu vera emptio contrahatur, vt post Couar. Grego. Lopez, & alios aduertit Gaspar Roderic. 1. *de reditib. q. 4. & lib. 2. q. 4. n. 6.* & nos cum multis *dub.* 2. certũ est ex eo vectigal deberi, nempe publicano illius anni in quo contractus celebratus est, vt tenet Anton. Gomez senior 2. *Variar. c. 2. n. 31.* & iunior *tract. de censibus c. vlt.* Emanuel *eodem tract. cond. 3. dub. 5.* Vega *in Summa, & Epito. verb. census. casu* 17. Rebellus 2. *p. de oblig. lib. 10. q. vlt. difficul. 4. n. 7.* referẽs, ita esse decisum in articulis gabellarum Lusitaniæ *fol. 31. p. 2.* §. 1. Gaspar Rodericus 2. *de reditib. q. 4. n. 6.* & Didacus Perez 8. *ordinam in rub. tit. 2. pag. 33.* §. *sed quaro, an debeatur gabella?* Parlador. *rerum quotid. cap. 3.* §. *4. n. 38. &* §. *8. n. 49.* Petrus Surdus *decisione* 204. tradit diligenter Lassarte *tract. de decima venditionis. c. 10.* vbi agit, an debeatur ex reditu annuo vitalitio, & an ex censu prædiali, seu reseruatiuo? Nec putes gabellam deberi in censu, quia census computatur inter bona immobilia; hoc enim parũ refert; aut quia hypothecæ reditus censeantur venditæ, vt putauerunt alij, quorum sẽtentiam improbaui *dub.* 2. & Gaspar Roderic. 1. *de reditib. quæst. 3.* & passim alij, sed quia census, seu reditus ipse venditur.

SED aduerte quòd licèt iure communi gabellam debeat emptor census, vt notat Alberic. *l. & ideo. n. 3. ff. de cond. furtiua.* Bald. *rubr. C. de rebus creditis.* Alexan. *consilio 51. lib. 3.* Paris. *in consuetud. Parisien. 1. p.* §. *2. n. 7. & 2. p.* §. *55.* glos. 2. & Gaspar Roderic. 2. *de reditib. q. 4. n. 1. 6. 7. & 8. per tex. in l. debet. ff. de ædilitio edicto.* tamen in nostro Castellæ Regno onus hoc incumbit venditori census, vt docet Rodericus *illo n. 8.* cum Menchaca *in controuersiis vsu frequentib. c. 11. n. 16. per leg. 1. tit. 17. lib. 9. noua compilationis.* Num. 2.

SED hìc duo sunt argumenta, alterum contra id quod diximus, gabellam in censu deberi, alterum cõtra id quod diximus deberi à venditore census in nostro Regno. Contra primum enim arguitur, quia cõtractus censualis resoluitur per pactum de retrouendendo: & resoluto contractu gabella non debetur, iuxta Bart. *l. à vẽditione. ff. de pactis.* Ad hoc respondet Anto. Gomez iunior *illo. c. vlt. de censib.* non deberi gabellam quando pactum initio positum ipso iure resoluit emptionem, quale est pactum legis commissoriæ, & adiectionis in diem, quo casu gabella debetur

betur ſemel tantùm ex celebratione contractus,non tamen ex reſolutione,præterquàm ſi reſolutio fiat non ex pacto in principio appoſito, ſed ex noua conuentione : tunc enim duplex contractus eſt,& ex vtroque gabella debetur:quæ diſtinctio colligitur ex Baldo *l.1.C. quando liceat à venditione diſcedere.* eodem Baldo,& Alberico *d.l.à venditione.*& ex Bertachino *tract.de gabellis.p.5.n.6.& p.8. memb.3.q.14.*Fabiano de Monte *tract. de emptione,& vend.p.8.n.5. & 6.* Anton.Gomez ſeniore *2.to.Variar. c.2. n.51.*Pinel *l.2.p.2.c.3.n.36.C. de reſcind.vend.* Quò fit,vt cùm in cōtractu cenſuali pactum de retrouendendo in principio contractus apponatur,gabella à venditore ſemel debeatur,non autem ex redemptione poſtea facta virtute pacti præcedentis.Idem docent Emanuel,Vega, & Rebellus ſ.& Gaſpar Roderi. *2. de reditib.q.4.n.9.* cum Menchaca ſ. affirmante ita ſæpiùs in Senatu Regio vidiſſe iudicatum. Contra ſecūdum argumentatur Rodericus *ibi numero* 10. quia in contractu annui reditus redimibilis ad rationem 14. pro vno, quod eſt pretium viliſſimum ex *lege 6. titulo 15. libro 5. noua compilationis,*non debet ampliùs grauari quàm onere quatuor decimæ. *argum. tex. in lege eos. Codice. de vſuris. verſ. ſi quis autem.& verſ. interdicta licentia creditoribus.*

Respondet,non debere ampliùs grauari ab emptore, bene tamen ab alia lege Regia imponente venditori onus ſoluendi gabellam, vt venditoribus aliarum mercium. Quod fortè factum eſt, vt homines ab emendis cenſibus retraherentur; modò autem nulla eſt difficultas, quia cenſus iſti venduntur ad rationem 20. pro vno; quod pretium eſt valdè commodum venditoribus,vnde non mirum ſi illis imponatur à lege onus ſoluendi gabellam. In Regno autem Valentiæ gabellam ex conſtitutione cenſus non deberi affirmat Salon citatus *dubio 8. diffic. 2.parte 2.* vbi ad tertium argumentum diximus,an quando cenſus ex mercibus, vel debito conſtituitur, gabella debeatur.

Illud quoque aduertendum eſt, quando ſimpliciter pactum fuit de retrouendendo cenſu, vel alia re, penſiones, vel fructus medij temporis ad emptorem pertinere, cùm verò de omnimoda diſſolutione contractus, ad redemptorem, vt ait Rebellus ſ. *& libro 11. quæſtione 23. conditione* 1. Ioannes Medina *quæſtione vltima de cenſibus. §. ac proinde.*Couarruuias *3.Variar.c.9.n.3.*Molina *tom.2. de iuſt. tract. 2.diſp.377.*

Nec obſtat quòd Leuit.25.præcipitur, vt quando res vendita redimeretur, fructus in ſortem computarentur. Nam lex vetus quoad iudicialia & cæremonialia non obligat poſt Chriſti Paſſionem : illud autem fuit iudiciale, vt & quòd anno Iubilæi res omnes venditæ ad ſuos primos dominos redirent. Quod factum eſt ne via venditionis ſortes omnes terræ promiſſionis in paucis diuitibus manerent, cæteris deinde ſpe antiquarum ſuarum poſſeſſionum priuatis.

Illvd etiam aduerte, quòd vbi lex, vel conſuetudo habet, vt onus ſoluendi gabellam incumbat Num.4.

NNn 2 tium.

emptori census, si pacto in venditorem reiiciatur, augeri debet pretium vsu fori, vel lege constitutum, aut pensio minui, vt ait Gaspar Rodericus 2. *de reditibus. quaestione 4. numero 2. & 3.* Qui *ibidem numero* 28. dubitat quo loco soluenda sit gabella ex reditus venditione debita, an in loco contractus, an vbi sita sunt bona reditui hypothecata? Hoc vltimum existimarunt Perez *in proœmio. titulo 2. libr. 8. ordinamenti.* Parladorus *rerum quotidianum libro 1. capite 3. §. 8.* Lassarte *de gabellis, capite* 10. Monterroso *in practica.tract. 7. fol.* 153. Primum tamen magis probat Rodericus cum Feliciano *2. de censibus. cap. final. num.* 12. latè satisfaciente fundamentis in contrarium adductis. Idem Rodericus *libro 2. quaestione* 21. *numero* 28. docet gabellam deberi ex venditione reditus reseruatiui, non verò ex constitutione reditus emphyteutici, aut reseruatiui. An verò debeatur ex constitutione reditus reseruatiui, si pactum sit quòd reditus possit redimi certa nummorum summa, tractat *ibidem num.* 29. Quid verò si partes conuenerunt de vendendo, aut aestimando fundo certo pretio, & pro eo reditum redimibilem super fundo constituerunt? tractat ibi *numero* 30. *& sequentibus.* An verò gabella debeatur ex redemptione pensionis reditus reseruatiui, discutit *num.* 32.

DVBIVM XXXIII.

An pereunte re censita census pereat?

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmans proponitur.*
2 *Probabilior sententia docens census, qui apud nos sunt in vsu vbi Bulla Pij V. non est recepta, vel qui ante illam erant, non perire pereuntibus rebus, in quibus sunt constituti, nisi contrarium deducatur in pactum.*
3 *Plura inferuntur numeris 4. 5. 6. 7. 8. 9. vbi ad argumenta contraria n. 5.*

HOc dubium mouet, sed non resoluit Grego. Lopez *l. 28. verb. por fuego. titu. 8. partita 5.* licèt in partem affirmantem inclinare videatur, quia in emphyteusi pereunte totaliter re emphyteutica perit emphyteusis, quod alij expressiùs tenent non solùm vbi recepta est Bulla Pij V. quae id expressè statuit, sed etiam vbi illa recepta non est. Ita Molina *to. 2. de iustitia. tract. 2. disp. 383. & disp. 394. dub. 3.* Tolet. *lib. 5. quaest. 39. n. 4.* Laesius *lib. 2. c. 22. dub. 5.* Rebellus *de oblig. iusti. p. 2. lib. 10. q. 1. nu. 7. & q. 6. cond. 4.* Valen. *2. 2. disp. 5. q. 22. pun. 2. corol. 6. & pun. 7. in fine* Sarmientus 7. *Select. c. 1. n. 29.* Emanuel Rodriguez *tract. de censibus. cond. 5.* Anton. Gomez *tract. de censib. c. 5. n. 2.* Vega *in Summa, & Epitom. verb. census casu 4. 17. 20. & 26.* Ludouic. Lopez *1. Instruct. c. 57.* Ioann. Baptist. Lup. *de vsur. Comment. 2. §. 2. n. 63.* Ioann. Medin. *q. vltima de censib. ad fin.* Hanc opinionem Vinsfeld. *c. in ciuit. de vsuris. q. 12. cond. 2.* post Bullam Calixti tribuit Conrrado *de contract. quaest. 83. con. 10. in declaratione.* Henrico de Asia, & Henrico de Hoita *de contract. in materia de censib.* Gabrieli Num. 1.

brieli 4. *d.* 15.*q.*12.*lit.Q.ad* 6.Angelo *vſura.* 1.*n.*78.Ioanni de Lignano *c. in ciuitate. de vſuris.* Laurentio de Rodulphis *cap. conſuluit.* 2.*p.q.* 12.Pan. *diſp.*5.*incipiente.Augerio.collat. vltima.* & ait Vinsfeld. hos locutos de contractibus cenſuum qui erant in vſu tempore Martini, & Calixti, in quibus ex natura, & conſuetudine intelligebatur ea conditio, vt pereuntibus rebus cenſui ſubiectis cenſus periret, qui erant cēſus merè reales, in quibus perſona directè, & per ſe non obligabatur. Sed malè citátur à Vinsfeld.Conrr.& Angel.& fortaſſe alij, quanuis bene citetur Gabriel.

PROBANT aliqui primò, quia in totum, vel ex parte pereunte ſubiecto perit neceſſariò accidēs: ſed cenſus eſt veluti accidens rei cenſitæ; ergo illa in totū, vel ex parte pereunte perit in totum, vel ex parte cēſus.

SECVNDO, quia alioqui cenſus realis conuerteretur in perſonalem: cùm tamen perſonalis, ſi non iure naturali, ſaltem iure antiquo Martini V.& Calixti III. prohibitus ſit *extrauag.* 1. *&* 2. *de emptione, & venditione.* in quibus ait Læſius conſtitui hanc opinionem, tanquam intrinſecam cenſui reali, vt pereunte re cenſuaria, pereat etiam pro rata ipſe cenſus.

TERTIO argumentatur Læſius, quia cenſus realis nihil eſt aliud, quàm ius percipiendi fructus, vel penſiones ex re fructifera alterius, vnde habet ſe ſicut ius ſeruitutis quod quis habet in re alterius. v. g. ius eundi per prædium alterius, venādi, piſcandi, colligendi glandes, & ſimilia, ratione cuius iuris res non dicitur hypothecata pro illo iure, ſi enim res pereat, perit ius, ſi ad alium transferatur, prior dominus omni obligatione ſoluitur; quando autem res aliqua eſt hypothecata, tunc etiamſi pereat, vel in alium transferatur, manet tamen obligatio perſonalis, quia hypotheca datur in ſecuritatem alterius debiti, maximè perſonalis: non igitur poteſt dici, rem cenſui ſubiectam à qua cenſus dicitur realis, eſſe veram hypothecam pro cenſu, qua pereunte, vel in alium tranſlata non pereat cenſus.

QVARTO, quia legatū certæ quantitatis ſuper certa re, illa pereūte extinguitur. *l. liberto.* §.1.*ff. de annuis legat. l. maritum.* §.1.*ff. ad legem Falcidiam. l. legatum.* §. 1.*ff. de annuis legat.* imò ſimplex debitum certæ quātitatis reſpectu certæ rei, non debetur perempta re, ſiue ex promiſſione, ſiue ex legato debeatur. Paul. *l. ratione. in princ. ff. ad l. Falcidiam. & in l. quidam.* §. *ſi tibi. ff. de lega.* 1. de quibus Lofredū *conſ.* 2. Peregrinum *de fidei commiſſis. art.* 4.*n.*57. ergo ſimiliter cenſus ſuper re certa cōſtitutus, illa pereūte pra rata perit.

HANC ſententiam ex parte tenet Nauarr. *Comment. de vſuris. n.* 115. vbi docet cenſum ante Bullam Pij V. creatum perire in totum rebus ſuper quibus creatus eſt omnino peremptis, ſed non perire in parte, ſi vna tantùm res, vel vna tantùm eius pars pereat, quin potiùs ab aliis rebus, vel partibus exigi poſſe totam penſionem: quia oppoſitum nullo iure, aut ratione probatur.

SECVNDA & probabilior opinio affirmat cenſus, qui apud nos ſunt in vſu, vbi Bulla Pij V. locum non habet, vel qui ante illam erant, non perire etiam pereuntibus omnibus rebus, in quibus ſunt conſtituti, niſi contrarium expreſſè eſſet in pactum Num. 2.

deductum. Ita tenet Couar. *3. Variar. cap.7. num. 5. & 6.* Sotus *6. iust. quæst. 5. art. 1. in 5. probatio. 4. con. & in fine articuli.* Felicia. *1. de censib. c. 4. n. 4. & c. 8. n. 19.* Mercadus *4. de contract. c. vlt. ad finem.* Salon *2. 2. tract. de censibus. art. 3. controuer. 5. 13. & 14. & 18.* & sæpe alibi. Palacios latè *4. lib. de contractibus. cap. 7.* Matienzus *lib. 5. nouæ collectionis. tit. 15. l. 1. glos. 1. n. 6. & 13.* Ioannes Garsia *de expensis. cap. 4. n. 43.* Petrus Surdus *de alimentis. tit. 7. quæst. 33. nu. 15.* Gaspar Rodericus *2. de reditibus. q. 7. n. 5. 13.* & aliis. Andr. Gail *lib. 2. obseru. obseru. 7. n. 13.* Carolus Molinæ. *de vsur. n. 15. 22. & 23.* Vinsfel. *de vsuris. super c. in ciuitate. q. 12. con. 4.* malè citans Conrradum *de contract. q. 76.* vt & malè citatur à Palacio Cordub. *q. 74. con. 4.* nam potiùs *hac q. 74.* in extremis verbis docet oppositam sententiam. Hanc verò docet ipse Vinsfeldius *ibi, & con. 2.* post Bullam Calixti, *& cond.* 9. post Bullam Pij V. de multis censibus, qui in Germania, & aliis locis nunc sunt frequentissimi; de quibus latè differit *con. 4. & sequentibus.* & *con. 8.* probat latissimè esse ex se licitos. & *con. 12.* ait non perire pereuntibus rebus, in quibus constituuntur, quia principalis obligatio est personalis.

PROBANT multi *l. ex creditor qui non idoneum. ff. si certum petatur,* & ex *l. aduersus.* vbi glossa, Bart. & Baldus *C. de actionib. & oblig.* nam in priori lege dicitur: *Creditor qui non idoneum pignus accepit, non amittit exactionem eius debiti quantitatis, in quam pignus non sufficit.* in posteriori verò: *Aduersus debitorem electis pignoribus personalis actio non tollitur: sed eo quod de pretio seruari potuit, in debitum computato, de residuo manet integra.* & *l. incendium. C. de rebus creditis. Incendium ære alieno non exuit debitorem*

SECVNDO, quia venditor census absolutè, & sine limitatione se obligat ad soluendam pensionem, quandiu census non redimatur: ergo tenetur, etiamsi res casu fortuito pereat; & ita Iudices in Regno Castellæ & Valentiæ compellunt venditores ad soluendas pensiones, etiamsi res censitæ pereant, vt experimur, & dicit Salon *controuer. illa 18.* Idem dicit de censibus in sua patria vsitatis Vinsfeldius suprà.

HINC infertur primò, quòd etiãsi res hypothecata fiat in toto, vel in parte infrugifera, vel insufficiens ad reditus solutionem, adhuc soluenda erit. Quod in praxi seruari affirmat Rodericus *illo n. 13.* cum Matienzo §. *n. 5. in fine.* Num. 3.

SECVNDO infertur, non solùm in censu perpetuo redimibili, de quo hactenus locuti sumus, sed etiam in aliis omnibus re pereunte non perire censum, nisi id in contractu expressum sit. Patet, quia eadem est ratio de perpetuo redimibili, & de aliis, quantùm ad hoc. Vnde in secunda opinione, quam tuemur, non est tenendum cum Lasio §. hypothecam quæ in censu irredimibili exigi potest, nullum effectum esse habituram si res censui subiecta pereat, solùmque ad hoc profuturam, vt si debitor census nolit (re censui subiecta permanente salua) pensiones soluere, possit vendi hypotheca ea, vt ex ea solutio petatur. Num. 4.

TERTIO infertur licitè posse in pactum deduci, vt re pereunte non pereat census in ea constitutus. Hoc corol. est contra Sarmien. Antoni. Gom. Eman. Rodriguez, Vegam, & Num. 5.

Ludouic.

Ludouic.Lopez, suprà asserẽtes, hoc pactum esse iniquum, quia est contra naturam contractus venditionis, qualis est iste, quòd res empta perat periculo venditoris. & venditor re tradita ad nihil aliud tenetur. *L. ex empto.ff. de act. emp.* Sed hæc ratio friuola est; non enim dicimus censum qui perit, perire venditori: sed dicimus non perire quando res, in qua est collocatus, perit; non enim pendet omnino ab illa, sed ab aliis etiam hypothecis, & fideiussoribus, & præcipuè à persona vẽditoris, quæ se, & omnia bona sua obligauit ad soluendam pensionem absolutè, & sine limitatione ad permanentiam rei censitæ, seu specialiter hypothecatæ: & cum ista independentia hominẽ posse se obligare manifestum est, & tenent omnes auctores secundæ opinionis, in qua res est clarissima, quia quod aliàs inest contractui, etiamsi exprimatur, nihil nocet: sed quòd pereunte re censita ad hoc venditor tenetur soluere pensionem contractui de se inest: ergo etiamsi exprimatur, nihil nocet, sed pactum expressum est validum, & iustum, licèt non necessarium omnino ad talem obligationem.

IMO etiam in secunda opinione hoc est satis perspicuum, si iusto pretio tale grauamẽ compensetur, vt ait Læsius *lib. 2. cap. 22. dub.* 11. iustum autem pretium esse putat, quanti illa obligatio conditionalis iudicio probi, & intelligentis viri considerato periculo euẽtus æstimabitur: si enim paruum sit periculum, paruo æstimabitur, si magnum, magno. Probat autem intẽtum primò, quia hîc sunt duo pacta quæ seorsum iustè fieri possunt, vt si primò ematur iusto pretio census absolutè, deinde seorsum fiat pactum illud soluendæ pensionis in quouis euentu: ergo etiam possũt simul fieri; quæcumque enim seorsum, etiam iũctim iusta sunt: non enim ex vi vnius contractus obligat emptor venditorem ad id: hoc enim esset illicitum, sed non vult vnum cõtractum celebrari sine alio: quod potest licitè facere, potest enim se nolle obligare, vel applicare ad vnum contractum, nisi alter se obliget, vel paratus sic applicare se ad alterum. Et fortasse hoc intendit Vega suprà dicens, non esse licitum obligare censuarium ad solutionem faciendam, etiamsi res censita pereat, nisi per alium contractum assecurationis, & alio pretio, quod etiam tenet Valen. suprà.

SECVNDO probat Læsius, quia pactum illud accessoriũ, est pactum assecurationis: sed pactum assecurationis aliis cõtractibus addi potest; ergo etiam contractui census. Sed non oportet his ambagibus vti, nam vnico contractu emptionis tota illa obligatio venditoris emi potest. Vnde meliùs idem Læsius id probat tertiò, quia census personalis & mixtus licitus est: illud autem pactum est huiusmodi: ergo est licitum. Maior à nobis ostensa est *dub.* 3. à Læsio autem *dub.* 5. Minor autem probatur, qui possum emere illam obligationem censuarij, nullam rem directè, & per se obligando; & tunc census erit merè personalis: possum etiam obligare directè, & per se personam, & rem, & tunc erit census realis: possum denique obligare solam rem directè, & per se, & tunc census erit merè realis, qui re illa pereunte peribit, & de hoc non loquimur

quimur, sed de mixto, quem dicimus manere re pereunte : & eiusmodi sunt qui apud nos sũt in vsu, & apud omnes esse possent, nisi iure positiuo prohibeantur.

IVXTA hæc respondet Læsius ad duo argumenta aduersariorum. Primum est, quia tale pactum est cõtra naturam contractus censualis, qui postulat vt re pereunte census pereat. Nos hoc negamus, ipse verò respondet, pactum hoc non ita esse cõtra naturam contractus censualis, vt illam destruat, sed ita vt obliget ad aliquid, ad quod nullo modo obligat nudus & purus contractus census realis: idque inducendo nouum contractum, nempe assecurationis, vel census personalis. Sic pactum retrouendendi est contra naturam cõtractus venditionis, rectè ei additur. Secundum argumẽtum est, quia iniquus esset contractus, si emerem à te agrum annuè reddentem 10. mensuras, cum pacto, vt si ager pereat, vel minùs reddat, tenearis in perpetuum supplere ex aliis bonis vsque ad 10. mensuras: atqui talis est census cum illo pacto: ergo. Respondet, illum contractum non esse per se illicitum, quia est pretium agri cum pacto assecurationis fructuum: quod pactum est licitum. Si enim potest fieri pactum assecurationis fructuum ad tempus, cur non etiam in perpetuum? Item si potest fieri tale pactum cum tertio, cur nõ etiam cum venditore agri? Sed ego dico vno contractu emptionis posse emi agrum, & obligationem personalem conditionalem dandi illas 10. mensuras, quando illas non ferat emptus ager. Sic eadem emptione possum emere censum realem, & personalẽ, seu obligationem mixtã ex reali, & personali. Vtcumque sit, tale pactũ esse licitum, præter Læsium tenet Vinsfeldius *de vsuris super c. in ciuitate. q. 13. con. 17.* cum Ioan. Medina *q. vltima de censibus. in fin.* & Conrrado *de contractib. q. 83. con. 4.* Idem tenet Valen. 2. 2. *disp. 5. q. 22. pun. 2. corol. 6. & pun. 6. corol. 4.* dicens multis Theologis placuisse in consultatione Romę habita anno 1581. Salon etiam cum Nauar. *Comment. de vsuris. n. 90.* tenet vbi Bulla Pij V. non seruatur posse venditorem renuntiare casui fortuito, ita vt licèt res casu fortuito pereat, adhuc teneatur pensionem soluere, ex *l. sed etsi. §. quæsitum. ff. si quis cautio.* vbi iuxta communẽ intelligẽtiam dicitur, quòd licèt generalis renuntiatio non obstet excipienti de casu fortuito, nocet tamen specialis, imò & generalis quoad casus similes aliis specialiter renuntiatis, *arg. c. qui ad agendum. de procurat. lib. 6.* Addit Salon *controuer. illa 13.* etiam communi pretio posse emi censum cum ea conditione, vt pensio soluatur re pereunte; nam in eo euentu etiam sine pacto speciali tenetur venditor soluere pensionem.

ADDIT, etiam vbi Bulla illa recepta est, posse emi censum antiquũ cum obligatione venditoris ad soluendas pensiones, etiamsi res cẽsuaria casu fortuito pereat. Citat Nauarrum *Commentario de vsuris. n. 133.* sed malè: nam ibi nihil de hoc dicit. *n.* autem 135. solùm dicit, quòd promissio, qua venditor census se obligat ad defendendũ censũ venditum emptori, & de euictione, videtur permissa, etiam post hanc Bullam, tum quia non videtur tollere ea, quæ sũt naturalia contractus emptionis, & ven

venditionis, qualia sunt obligatio, & cautio de euictione rei venditæ, iuxta *l. si fundus. & totum tit. ff. de euictionibus. & l. pacta cõuẽta. ff. de contrah. empt.* tum quia eorum quæ tacitè insunt, expressio nihil nocet *l. 3. de legat. & c. significasti. de election.* Sed meliùs id probat Sal. quia Pius V. nõ loquitur de emptione antiquorũ cẽsuum, sed de nouorum constitutione. Bene tamen dicit Sal. pactũ, quo obligatur venditor ad reddẽdum pretiũ, si res censita casu pereat, esse iniquum & vsurarium, nisi illud onus vẽditoris æquali cõmunis pretij augmẽto cõpensetur: aliter est enim pactũ recipiẽdi aliquid pro mutuo virtuali, ac proinde vsura implicita, & palliata.

QVARTO infertur, in aliquibus casibus re pereũte perire censum. Primus casus positus à Salone *art. 3. de censibus. controuer.* 18. est quando census fuerit fructuarius, ita vt venditor solùm vendiderit partem fructuũ, quos fundus aliquis reddiderit, cùm in eo casu solùm se obligauerit ad reddendũ partem eorũ, quæ res illa attulerit, & consequenter vbi nihil illa tulerit, vel omnino perierit, ad nihil tenebitur venditor.

SECVNDVS, quem Salon ibi ponit, est, quando, esto census sit pecuniarius, conuenit tamẽ cũ emptore se tantùm obligare rẽ certam illi cẽsui, quia tunc ea pereũte in totũ, vel ex parte, si nõ sufficiat reliqua ad pẽsionẽ, peribit omnino, vel ex parte ipse census.

TERTIVS casus positus à Salone ibi, est quãdo vẽditor census pecuniarij rẽ illã alteri tertio vendiderit cõsentiẽte domino census. Tũc enim si res illa perierit, non tenetur ampliùs illius rei emptor ad censũ: quia hic sola ratione & titulo illius rei à se emptæ seipsum obligauerat, qua pereunte, in totũ cessat titulus, & ratio obligationis. Si autem incõsulto & inscio emptore, & domino census res illa fuerit vẽdita, quanuis emptor illius rei nõ teneatur ea pereunte soluere censum, tamen venditor tenetur: quia personam suam, & fortè alia bona solutioni census obligauit; nisi dominus census ita consentiat in vẽditionem rei subiectæ censui, vt vẽditorẽ ab illa obligatione absoluat. Sed credo non eo ipso quòd annuat venditioni rei absoluere à tali obligatione. Si tamẽ res ex parte pereat, emptor tenetur ex residuo soluere totam pensionem, si id ad integram solutionem sufficiat, vt ait Salon.

QVINTO infertur solutio argumentorum in principio dubij positorum pro prima opinione Ad primum enim dicitur, subiectum census non esse rem censui suppositã, sed emptorem, & venditorem: nam census consistit in obligatione venditoris ad soluendam pensionem, & in iure emptoris ad eandem exigendam: quandiu ergo hi manent, vel eorum successores, manet census, nisi redimatur. *Num. 7.*

AD secundum respondetur, non conuerti cẽsum realem in personalem, sed ab initio illũ esse mixtum ex reali, & personali, & hunc non esse reprobatum à Martino, & Calixto, sed videri approbatum, vt s. deduximus *dub. 3.*

AD tertium respondetur, censum realem, nudum & purum esse ius percipiendi fructus ex

re aliqua ad id obligata,& talé perire pereũte re illa:census autem, qui modò apud nos sunt in vsu,esse mixtos ex obligatione reali,& personali,ideo non perire pereũte re,in qua sunt constituti,sicut pereũte pignore non perit debitum, vt leges citatæ dicunt;nam in hoc genere census hypothecæ sunt quædam pignora data ad securitatem solutionis: sic hypothecam dari ad securitaté habetur *l.fundus quem.ff. de annuis legatis.* vbi Bart.& alij illud annotarunt. Obseruant autem Couar.initio citatus,& Vinsfeld. *illa con.* 12. & Salon *art.2.de censibus.controuer.* 5. hoc genus pignoris & hypothecæ,quod in censu offertur ab aliis,quæ communiter tradũtur,differre,quòd in aliis, pignore vel hypotheca in alterius dominium translata creditor non potest agere in possessionem pignoris,vel hypothecæ, nisi priùs executio fiat in bonis principalis debitoris,& fideiussorum illius;& quando nulla illorum bona reperta fuerint, ex quibus debitum soluatur, tunc executio fieri potest, & non antea. *Authent.hoc si debitum. C. de pigno.* At si res in quibus census realis est collocatus, transeát ad tertium possessorem, qui hæres venditoris census non sit, competit ei, cui césus debetur,actio aduersùs illum, vt inde césum soluat,atque se debitorem census ex eo prædio, vel prædiis recognoscat,nihil priùs exigédo à census debitore,vel ab hæredibus ipsius.

Et obserua non solùm posse emptorem census ex hypotheca speciali in tertium possessorem translata pensiones exigere, sed etiam ex bonis quibuscunque generaliter hypothecatis,vt habet in Hispania cõsuetudo;nam illa etiam bona transeunt cum illo onere, & sunt obnoxia & affecta pro soluéda pésione.

Sexto infertur, quid dicendum sit ad illam quæstionem, an census pereat,quando culpa censuarij perit res in qua census est constitutus?Dicendum enim est primò,vbi recepta est Bulla Pij.V.censum non manere. Num.8.
Est contra Med. 1.*Summa.c.*14.§.*26.* qui ait tunc census obligationem nulla ex parte perire, & quanuis à Pio V.nulla talis exceptio facta sit, tamen eius decretum interpretandum,quando nulla censuarij culpa interuenerit. Sed nostrum corol. tenet Anton.Gomez *tract.de censib. c.5. n.2.*Eman.*eod.tract.cond. 5. dub.*2. Nauarr.*comment.de vsuris.n.*118. Valen. & Rebell.*illa q.6.con.4.* quia vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus,maximè vbi nihil ad distinguendum cogit,vt hic nõ cogit;nam alia ratione meliùs consulitur emptori census.Rectè enim omnes isti addunt emptorem census,sicut contra tertium haberet actionem doli, vel aliam quoad pretium census,totúmque interesse damni emergentis, & lucri cessantis, sic contra censuarium habere. Idem docet Molina *disp.394.dub.3.*

Addit Nauar.vt minimùm cogi posse quoad forum externum, scilicet,quòd pretium reddat pro censu acceptum,vel censum in alia re simili constituat,vt interpretatur Rebellus,subiungens quoque: *At verò si culpa leuis interueniat, saltem in foro consciẽtia,minorem satisfactionem quàm totius interesse,faciendam esse*; sed alibi cum communi dicam neminem ex culpa leui, & veniali ad grauis rei restitutioné teneri, nisi aliter pactũ sit.

sit. Posse autem censitorem in casu prædicto petere à censuario totum interesse, probant Emanuel, & alij, quia si res censuaria esset aliena, & à censuario auferretur, & euinceretur, teneretur censuarius ad totum interesse, vt *dub.17. & 21.* dictum est: ergo similiter si eius culpa interiret, Vide alia dicta *dub.16.*

Num.9. SEPTIMO infertur, quid dicendũ sit de sententia Toleti circa præsẽs dubium. Nã licèt *lib.5.c.39.n.4.* dicat pereunte re in qua census est constitutus, censum perire, & *c.47.n.1.* cẽsus qui mali sunt, esse reales, & nõ personales, & ideo ibidem contra Sotum affirmet, non posse maiorem pensionem imponi quàm sit valor annuus fructuum: sed *c. 46. per totum* probat licitum esse censum realem cum pacto assecurationis, ita vt etiã re pereunte supra quam census est constitutus, non pereat census, sed pensio soluatur; modò iustum pretium detur, quod ratione huius pacti maius esse debet, quàm si absque illo creatur. Et probat hos census esse licitos, quia illos probauit Nicolaus qui fuit ante Calixtum, & post Martinum anno 1450. in Bulla quam edidit ad petitionem Alphonsi pro Regno Siciliæ citra & vltra Pharum; & has nõ esse alias obligationes, quàm eas quæ modò fiunt, quæ sunt antiquissimæ, & vincunt memoriam hominum. Ergo reuerà sentit census qui modò sunt, re pereunte non perire, propter annexũ pactum assecurationis: & virtute idem est dicere, esse personalem cũ hypotheca pro assecuratione pẽsionis. Vnde in re sententia Toleti vera est & nobis consentanea.

PRO nobis etiam faciunt qui existimarunt prædium in censu solùm esse hypothecæ loco ad maiorem securitatẽ, quales sunt præter eos qui defendunt censum personalem, Speculator, Gratus, Meres, & alij relati à Felician. *to.2. de censib. lib.1. cap.1. n.5.* Item Aymõ Graueta, Redoanus, Castillo, Palac. Rub. Matienzus, Azebedus, Guttierrez, Henricus, Alciatus, Follerius, Gomez de Leon, Ioannes Garsia, Menochius, Cassaneus, Anton. Gomez, Cifuentes, Lassarte, Andreas Gail, Antonius Thesaurus, Auendanus, Barto. Bald. Imola, Cuman. Lancel. Decius, Rebuff. Afflict. Ioannes Baptist. Lupus, apud Felicia. *tom.2. de censib. lib.1. c.4. n.1.*

DVBIVM XXXIV.

An pensio esse possit in fructibus, qui ex re censuaria non percipiuntur, vt si in ædibus imponatur soluenda pensio vini, olei, vel frumenti?

RESPONDEO, vbi non est lex vel consuetudo in contrariũ, licitam esse talem impositionem. Læsius *lib.2. c. 22. dub. 5.* Sa *verb. cẽsus n.8.* Rebellus *2. p. de oblig. lib.10. q. vlt. difficul.5.* de quo etiam diximus *dub.30. n.1.* Sed in hoc Castellę Regno prohibiti sũt omnes cẽsus præter pecuniarios seu in pecunia soluendos, vt notat Ludouicus Lop. *lib.5. Instit. negotian. c.58.* & in Lusitan. non sunt prohibiti census fructuarij, vt ait Rebell. s. sed *lib.4. ordinationum tit.65. §. vlt.* cautum est, ne ædes, earúmve areæ in emphyteusim cõcedantur sub pensione tritici, vini, olei, similiúmque fructuum, sed sub Num.1.

pecuniaria duntaxat, vel aliquarum auium, alioqui contractum fore irritũ. Sed de cēſu fructuario dubiũ erit peculiare ad finem huius tractatus.

DVBIVM XXXV.

Quid iuris cùm æquè dubium eſt, ſitne res cenſuaria, an emphyteutica, & quid quando eſt dubium, an cenſus redimibilis ſit?

SVMMARIVM.

1 *Qui ſentiant Doctores.*
2 *Quatuor concluſionibus breuiter reſpondetur n. 3. 4. 5. & alia ſtatuuntur n. 6. 7. 8. 9.*

Num. 1. OVARRVVIAS *3. Variar. c. 7. n. 1.* & Nauarr. *Comment. de vſuris n. 109.* cum communi tenent cenſualem præſumendum, quia in dubiis minimum eſt ſequendum iuxta regulã iuris in 6. minus autem incommodum eſt poſſeſſori, cuius conditio melior, ſaltem in dubio æquali, eſſe debet, ſi per cenſualem, quàm ſi per emphyteuticũ contractum rem poſſideat: ſi quidẽ præter alia incommoda non ſoluendo penſionem, non amittet rem cenſitam; amittet tamẽ rem emphyteuticam, ſi per certos annos non ſoluat. Hanc reſponſionem admittit Valaſcus *de iure emphyteu. q. 32. n. 35.* quando in ea regione magis in vſu eſſent cenſus quàm emphyteuſis, cùm ſecundùm fortiorem coniecturã ſemper præſumendum ſit: & quando non conſtaret, rem aliquam fuiſſe ab Eccleſia, vel ab alio habitam, cui penſio ſolui conſueuit. Nam ſi id conſtaret, ac de titulo dubitaretur, putat præſumendam eſſe emphyteuſim, non cenſum, eo quòd in dubio non eſſet præſumendum quòd quis omne ius & dominium rei ſuæ abdicauerit, vt per iura, & auctores probat; nec approbat diſtinctionem, quam aliqui inter Eccleſiam, & priuatum faciunt, vt in fauorem Eccleſiæ in propoſito euentu præſumptio facienda ſit, ſecus verò in priuato; & non in præiudicium tertij, etiam ob fauorem Eccleſiæ, quæ pia mater eſt, & iuſtitiæ vltrix, præſumẽdum eſſe arbitratur. Hæc omnia refert Rebellus *de oblig. iuſt. p. 2. lib. 10. q. vlt. difficult. vlt.* Sed nihil reſoluit. Ego dico, ſi omnibus penſatis dubium ſit an ſit cenſus, vel emphyteuſis, quãtùm ad praxim cenſendum eſſe cenſum, vt *dub. 44. in fine* cum Salone, & aliis dicetur, & ſimiliter ſi omnibus penſatis dubium ſit an ſit cenſus redimibilis, vel irredimibilis, præſumendum in praxi redimibilem, vt ibidem cum Salone diximus.

SED pro maiori declaratione ſit prima cõcluſio: ſi loquamur de cenſu reſeruatiuo, vt pote quando concedens dat alteri fundum, vel prædium, &c. reſeruata ſibi annua penſione ex re tradita, ſi non ex circunſtantiis appareat an temporalis, vel perpetuus, præſumendus erit perpetuus. Ita Couar. *3. Variar. c. 10. nu. 4.* & Vinsfeld. *de vſuris. ſuper. c. in ciuitate. q. 13. con. 1.* quia cùm trãſlatio dominij perpetuò facta ſit à tradente, eodem paſſu præſtatio annui reditus incedere iudicanda eſt, ſi quidem ob perpetuam præſtationem res tradita ad cenſum videtur. Sic ſi dubium ſit an emphyteuſis ſit perpetua, vel tempo- Num. 2.

ralis, perpetua iudicanda est: nam de huius natura est vt dominium vtile perpetuò transferatur, ac proinde vt census quoque, seu præstatio perpepetua sit, vt docet Angel. *auth. de non alienan. §. emphyteusim.* Bald. & Iason *n. 116. in l. 2. C. de iure emphyte.* Couarr. §. Vinsfeld. *q. citata.* & alij multi, qui limitant nisi aliud consuetudo regionis, vel loci obtineat.

Num. 3. SECVNDA conclusio: si dubium sit an census sit reseruatiuus, vel consignatiuus, iudicandus est reseruatiuus. Ita Couarruu. §. Vinsfeld. *illa quæst. cond. 2.* quia census in iure Canonico magis pro reseruatiuo, quàm pro consignatiuo, qui olim fuit incognitus, supponere solet.

Num. 4. TERTIA conclusio: quando dubium est an census consignatiuus redimibilis, vel irredimibilis sit, nec liquidum est per scripturam, vel testes, aut per aliam viam, an conuentum sit inter ementem, & vendentem quòd redimi possit, vel quòd non possit, redimibilis debet iudicari. Hæc conclusio est contra Couar. *illo num. 4.* Ita tenet Vinsfeldius §. *con. 4.* & probat, quia in dubiis semper pro eo, quod minus est, & leuius præsumi debet. *l. semper in obscuris. ff. de regu. iuris. l. qui concubinam. §. cùm ita. ff. de legat. 3. C. ex parte. de censibus. & cap. in obscuris. de regul. iur. in 6.* Et confirmat, quia hic contractus est odiosus & suspectus de vsura, vel iniustitia ex parte ementis: ergo interpretandus est in fauorem vendentis, ne ei præiudicet, nec patitur interpretationem extensiuam, sed restrictiuam. Quod sanè expresè docet Molinæus *tractatu de vsuris. quæst. 5. num. 128.* quem citat Couarruuias §. ad alium tamen effectum: sic enim loquitur Molinæus. *Præterea tanquam succedanei* (scilicet census nostri) *vsurarum; & seruitutis imposita semper odiosi sunt, & fauorabilis redemptio: quare magis inclinarem vt semper redimi possent, etiamsi cautum non esset; imò etiamsi contrà cautum sit, nisi sint constituti ad rationem 25. pro vno.* Eandem conclusionem tenet Molinæus *quæstione 20. numero 212.*

CONTRARIVM tenet Couaruu. §. quem sequitur Anto. Gomez *tract. de censib. cap. 5. num. 1.* nempe censum iudicandum irredimibilem, quia in contractu emptionis non præsumitur pactum de retrouendendo, nisi probetur. *l. 2. de pactis inter empto. & vendito.* vbi Doctores. Sed Vinsfeld. ait pactum de retrouendendo non præsumi in emptione rerum corporalium, nisi probetur, quia odiosa non est, secus in emptione censuum, quia odiosa est: addo, & quia census redimibiles frequentiores sunt. *Num. 5.*

QVARTA conclusio: quando pretium annui reditus tempore contractus iniquum fuerit, secundùm consuetudinem regionis, & loci, in comparatione ad annuum reditum irredimibilem, etiãsi pactum de redimendo non fuerit expressum, census redimibilis censebitur. Molinæus, & Couar. quos citat & sequitur Vinsfeld. *q. cit. con. 4.* qui probat, quia cùm hi reditus sint odiosi, requiritur ad eorum vsum tolerabilem pretij, & æstimationis iustitia. Quando ergo ex aliis adiunctis non apparet, videndum an pretium conueniat censui redimibili, vel irredimibili pro more patriæ: sic si 25. aureis vnus emptus esset census, iudicandus esset irredimibilis;

si autem 20. vnus, redimi posset. Secundùm has regulas pro iudicio externo, vel interno incompletè practico iudicandum existimo. Sed pro foro conscientiæ, & iudicio interno completè practico, in dubiis iudicandum est in fauorem vendentis, & possidentis per tradita *tract. de conscientia*, & regulam illam, *in dubio melior est conditio possidentis*; quæ vera est, etiamsi magis inclinet animus in id, quod minùs fauorabile est possidenti. Vide *tract. de conscien.* qui in 1. tomo octauus est.

Num. 6. DE hoc dubio habes alia *dub. 11.* & in Couarr. §. Perez 8. *ordinam. titu. 2. in Rubric. pag. 36. colu. 1.* Guttierrez 2. *quæstionum pract. q. 68.* Sotus *6 iust. q. 5. art. 2. col. 3. ad finem.* Ioann. Martinez de Olano *in Antinom. lit. A. n. 97.* Ludouicus Messia *in pragm. frumentaria. con. 6. n. 124.* Salon *art. 3. de censib. controuersia 16.* vbi cum Nauar. *de vsur. n. 93.* ait primò iniquum esse pactum, vt propter moram soluendæ pensionis censuarius priuetur re censuaria, vel aliqua eius parte, quia hæc esset grauissima pœna, & quacumque mora multo grauior; vnde iure ipso prohibetur imponi *c. suam. de pœnis. l. stipulatio ista. §. alter. ff. de verb. obliga.* Sed hi textus à Nauarr. adducuntur, & meliùs, vt licitum sit pœnam non seruanti pactum imponere & stipulari.

SECVNDO, cum Nauarr. § *nu. 94.* iniquum esse pactum, quo venditor census obligatur absolutè, vel propter moram ad alia onera, quæ non debet ex natura census, veluti ad suscipiẽdos hospitio familiares emptoris, donec pensionem soluat, vel censum redimat.

TERTIO, cum eodem damna quæ verè ac realiter censuarius passus est, non esse illi persoluenda sola fide ipsius etiam iurata, sed ex his tantùm quæ debitis instrumẽtis, & probationibus constiterint, quia in dubio debitor non tenetur stare dicto, aut iuramento creditoris; sed præcepto Iudicis, aut certis probationibus.

QVARTO, iniustum esse pactum, quo censuarius obligaret se ad reddendam pensionẽ in forma cameræ. Primò, quia solutio in forma cameræ est maior quantitate, & onere, quàm quæ ex natura huius contractus debetur. Secundò, quia obligaret se ad pœnas, & incommoda quæ incurruntur per obligationem in forma cameræ, quæ sunt extra naturam census, & ad quæ venditor illius iure communi non tenetur, vt optimè Nauar. § *n. 116.*

QVINTO, non posse venditorem obligari ad pœnam dupli si fuerit in mora, quia est maior hæc pœna quàm culpa moræ: quamuis Nauarr. *n. 136.* existimarit ante Bullam Pij V. hanc pœnam apponi posse, quia non est improportionata culpæ. Similiter ait Salon, nec ante Bullam hanc imponi potuisse obligationem soluendi post lapsum terminum singulo quòque die ducatum, vel dimidium ducati, vel quid simile procuratori, aut nuncio creditoris, quia esset pœna grauissima; posse tamen constitui, vt sumptus quos procurator, vel nuncius fecerit ad recuperandam pensionem, propter illius moram, teneatur soluere: nam omnia damna tenetur resarcire qui est in culpabili mora.

IBIDEM ait, non obstante Bulla Pij V. vbi est recepta posse deduci in pactum Num. 7.

pactũ nõ solùm damnum emergens, sed etiam lucrum verè cessans, quia non intendit Pontifex liberare debitorem à debito iuris naturæ, quale est lucrum verè cessans ex mora culpabili debitoris. Alij tenent oppositum de lucro cessante propriè dicto, vt retuli *dub.*11. Deinde idem Salon *illo art. 3. de censibus, controuer.* 17. disputat ex professo, an seclusa Bulla Pij V. possit in pactũ deduci, vt morosus debitor pensionis incidat in pœnam commissi? Partem affirmantem tenent Sotus *6. iust. q. 5. art. 2.* Bartholomæus Albornoz *de contractib. lib. 3. titu. 2. doct. 3.* & aliqui Iurisconsulti Hispani *in l. 68. Tauri*, quæ est lex prima *tit. 15. lib. 5. noua collectionis.* in qua primò fundatur hæc sententia: quia in ea habetur, si quis suis fundis cẽsum imposuerit sub ea conditione & pacto, vt si in hoc, vel illo termino non soluerit, fundus cadat in commissum, & sic pronũcient Iudices, & ita instrumenta cum hoc pacto fiant; ergo licitum & seruandum est. Nec mirum, cùm quisque possit, & gratis, & pro pretio suis rebus onera imponere; & pœna conuentionalis quantumuis grauis imponi potest ex mutuo contrahentium concensu.

Num. 8. Sed tale pactum esse iniquum, & à venditore census minimè seruandum, tenet Salon ibi cum Nauarro *in Summa Latina. cap. 23. n. 68. & Comment. de vsuris. n. 93.* Couar. *3. Variar. c. 7. n. 1.* Conrrado & communi Iurisperitorum. Primò, quia, vt rectè argumentatur Couarru. hæc pœna commissi est odiosa: odia autem restringi debent *reg. odia. de reg. iur. in 6.* ergo non debet ad census consignatiuos extendi. Confirmatur, quia etsi in iure canonico statutum sit, nõ esse admittendas constitutiones, quæ Ecclesijs damnum aliquod inferũt. *c. 5. de consuetudine*, valebit tamen consuetudo, qua alicubi inductum fuerit emphyteutam Ecclesiæ nõ cadere in commissum, si triennio pensionem non soluerit, vt docent Panor. *consil. 32. col. 2. lib. 1.* Decius *c. 1. de consuetud.* & alij quos ibi refert Couarr. Ego hæc pœna est odiosa, & ideo restringenda.

Secundo, quia iniquum est vt pro culpa neglectæ solutionis pensionis per biennium, vel triennium expolietur quis fundo pretiosissimo. Nec eadem est ratio in emphyteusi, quia dominus directus fundi emphyteutici, cum ea conditione potuit dare dominium vtile alteri, vt illud amitteret, si pensionem non soluerit per biennium, vel triennium; pœna autem debet esse proportionata culpæ, ideo in censu consignatiuo hæc pœna imponi non potest. Nec obstat lex citata, quia illa lex solùm seruatur in censu reseruatiuo perpetuo irredimibili in consignatiuo autem non esset iusta, nec seruatur, vt docet Couar. & alij.

Hæc Salon, & bene *illa controu. 17.* qui argumẽta cõtrariæ opinionis soluit, quorũ solutio patet ex dictis; qui rectè etiã infert, si aliquando illa pœna executioni mandata sit, restituendam esse cum omnibus damnis ex eius executione secutis. Item cum Nauar. *Comment. de vsuris. n. 138.* iniquum esse pactum, quo venditor cẽsus copiam faciat emptori capiendi auctoritate propria rem censuariam ob cessationẽ solutionis. Nam iniquum est pro ea culpa tantam pœnã imponere, præsertim sine auctori-

ctoritate Iudicis executioni mãdandam. Licebit tamen censitori exigere apud Iudicem pensiones sibi debitas, ita vt nisi alia bona habuerit cẽsuarius, vnde illæ recuperentur, auctoritate Iudicis immobilia vẽdantur, præsertim hypothecata solutioni pensionis: imò leges Nauarræ cõcedunt, vt ex bonis censuarij pretiũ census restituatur; vt ait Nauarrus s. sed in nostro Castellæ Regno pretium repeti nõ potest. Cæterùm posset cẽsus cum ea conditione institui, vt venditore intra bienniũ, vel triẽnium non reddente pensionem, posset compelli ad illius redemptionẽ, seu pretij restitutionem, vt tenẽt nõnulli Iurisperiti apud Felician. 1. *de censib. c.* 17. *n.* 18. quia hæc pœna non esset immoderata, & faciliorem, atque expeditiorem redderet pensionis solutionem, ne pretium reddere cogatur, vt in Nauarra fit: refert enim Nauarrus *in Summa Hispana in addi. ad c.* 23. *n.* 66. *&* 67. in Nauarra esse legem, vt debitoris non soluentis bona in publica subhastatione vendantur, maximè quæ censibus hypothecata sunt, vt ex eorum pretio pẽsionibus & sorte creditori redditis, quæ supersunt debitori detur. Illud tamen pactum iniquũ, & vsurarium esse leuibus fundamentis tenet Salon *art. 3. de censibus. controuer.* 19. *post medium*: postea verò quærit, an ita constitui census possit, vt nisi intra certum tempus redimatur, maneat irredimibilis? & docet esse iniquum si ratione mutui pensio recipiatur, quantumcunque moderata sit, licèt Molinæus *de vsuris. q.* 66 *num.* 430. vsuras moderatas approbauerit. Nullo enim modo licitum est pro mutuo auctarium recipere. *Controuersia* autem 20. eandem quæstionem proponit Salon, & ait, duplicem in ea esse sententiam. Primam, quæ prædictum contractũ damnat, quam tribuit Couarruuiæ *1. Varia. c.* 9. *n.* 9. *& lib.* 3. *c.* 8. *n.* 6. *&* 7. Innocentio *c. in ciuitate. de vsuris.* Molinæo *de vsuris. q.* 50. *n.* 351. Tiraquel. *2. de retractu. in princ. n.* 30. Nauarro *Comment. de vsuris. n.* 7. *glos.* 16. qui illum appellat vsurariũ, licèt Couar. teneat nõ esse vsurariũ, sed iniustum. Addit Coua. in Granatensi prætorio pactum illud iniquũ esse iudicatum.

SECVNDA sententia est, illud pactum iustum esse, si pro ratione illius oneris, & grauaminis pretium census augeatur. Hanc sequitur Salon cum Conrrado *de contractib. q.* 83. *con.* 8. Ioan. Med. *q. de censu redimibili.* Soto *6. iust. q.* 5. *art.* 3. *con.* 3. Orellana *tract. de censib.* & aliis Theologis recentioribus, & Innoc. *c. in ciuitate. de vsuris.* Nos eandem cum aliis secuti sumus *dub.* 12. *difficult.* 1. *circa* 11. *cond.* & res est perspicua stando in iure, quia si eo iure licitus est census omnino irredimibilis, & omnino redimibilis, ergo etiam erit licitus census partim redimibilis, partim irredimibilis, qualis est iste. Imò etiam attentis extrauagantibus Martini V. & Calixti III. res videtur clara, quia in illis approbãtur census omnino redimibiles, non verò reprobãtur qui fuerint partim redimibiles, partim irredimibiles. Sed vbi recepta est Bulla Pij V. maior est difficultas, nam Salon *illa controuer.* 20. ad 2. putat illicitũ esse hoc pactum; sed affirmari posse cõtrariũ, & dici Pium V. solùm prohibere cõtractũ restringẽtem debitori facultatem redimendi censũ, qui cõmuni-

co

eodémque pretio constituatur, quo solent constitui, qui omnino redimibiles sunt. Sed existimo à Pio V. huiusmodi pactum in censu redimibili prohiberi, etiamsi cōmune pretium redimibilis census augeatur, vt in pacto sequenti censet Salon *controuer.* 21.

Addit Salon cum Soto & Couar. si talis cēsus minori pretio quàm sit iustum, ematur, non fore vsurarium, sed iniustum, & aliquid esse addendum, sed excessum pensionum non esse restituendum. Sed hoc vltimum reiecimus *dub.* 23. quia pars pensionis empta non est, cùm pretiū illius datum non fuerit, nec potuerit emi pecunia danda.

Num. 9. Idem Salon *contro.* 21. disputat, an possit constitui census cum eo pacto, vt intra 10. annos redimi non possit, postea verò possit? & meritò docet contractum hunc esse de se licitum, si iusto pretio fiat, nempe maiori pretio, quàm census omnino redimibilis, quod contra Couar. 3. *Variarum. capite 2. numero 8.* & Molinæum *de vsuris. quæstione* 50. *numero* 352. & nonnullos alios Iurisperitos tenent Conrrad. Ioan. Medin. & Sotus proximè citati, & multi Thomistæ, & Iurisperiti, quos refert, & sequitur Felicianus 1. *de censibus. capite 7. numero 9.* & nos *dubio* 12. *difficul. illa* 1. Sicut autem dixi cum Sot. & Salone in præcedenti pacto; esse iniustum si pretium sit minus iusto, non verò vsurarium; ita dico in præsenti: & non loquitur consequenter Couarr. putans hoc esse vsurarium, illud verò non. Rectè autem ait Salon, vbi Bulla Pij V. recepta est, pactum hoc non licere; secus vbi recepta non est.

DVBIVM XXXVI.

An licitum sit pactum, vt censuarius in re censita fenestram non aperiat, vel apertam claudat?

Rebellus 2. *p. de oblig. lib.* 10. *q.* 7. *n.* 2. ait, etiam vbi Bulla Pij V. recepta est, apponi posse pacta, quæ expressè non prohibentur, si de re illicita non sint, etiamsi debita non sint ex natura cōtractus, sed extra naturam ipsius, dummodo tantum in pretio augeatur, quanti ea venditoris obligatio, ac onus æstimabitur. Nam si reliqua omnia non expressa, quæ sunt extra naturam contractus, irritare intenderet, nòn tam longam pactorum prohibitionem exprimeret; vnde prædictum pactum, cuius meminit Sotus *6. iust. q. 5. art. 3. ratione 2.* & Palac. *de contract. lib. lib.* 4. *c.* 7. licitum putat aucto pretio pro grauitate indebita illius oneris. Ita docet Sotus ibi. Num. 1.

DVBIVM XXXVII.

Vtrùm licitum in censu sit fideiussores exigere?

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmans non licere proponitur.*

2 *Supponitur ad declarationem secundæ opinionis licitum esse fideiubere.*

3 *Licitum est pro fideiussione pretium accipere.*

4 *Licitum est in contractu census de nouo constituti exigere fideiussorem.*

5 *An emptor census possit aliquid à fideiussore accipere, vt eum à fideiussione eximat?*

6 *Ad contraria argumenta fit satis.*

Num. 1. VDOVICVS Lopez 1. *Instruct. negotian. c. 57.* ponit primò nõ licere in censu fideiussores exigere, vt re censita pereunte possit ad illos recurri. Probat auctoritate Nauarri *Comm. de vsuris n. 83.* & ratione, primò, quia periculum rei venditę non debet esse penes venditorem, sed penes emptorem, eo quòd res domino suo perit, vt habetur toto titulo *ff. & C. de periculo, & commodo rei venditæ.* sed cẽsus est res vendita: ergo periculum eius debet esse penes emptorem; & sic non debet fideiussores dare venditor. Idem tenet Vega *in Sum. & Epito. verb. census. casu 4.* Secundò, quia aliud est venditorem teneri de euictione rei venditæ, quod est iustum, & petit natura contractus, toto titulo *de euictio. ff. & C. & c. fin. de empt.* aliud verò teneri venditorem ad securitatem rei vẽditæ, quod repugnat naturæ vẽditionis: ergo non tenetur dare fideiussores ad securitatem census venditi, nisi alio contractu assecurationis, & alio pretio id fiat. Dicit secundò, cẽsitorem posse à censuario exigere fideiussores pro securitate pensionis, & rei censitæ, vt si tanquam aliena ab alio euincatur, vel aliis cẽsibus subiecta sit, ipse maneat indemnis, censu super alia re propria venditoris, & idonea sibi constituto, vel pretio cẽsus restituto cũ omni damno emergente, & lucro cessante. Quod verũ est, & postea ostendetur. Tertiò dicit, vbi possessio, & pensio est secura, illicitum esse fideiussores exigere.

SECVNDA opinio ait, quãdo nullum morale periculum est, quòd res censita pereat, vel infructuosa reddatur, vel euincatur, vel quòd pensio non soluetur à venditore, iniquum est fideiussores exigere, secus quando fuerit horũ morale aliquod periculum. Ita Salon 2.2. *art. 3. controuersia 14.* quia si sit tale periculum, sunt necessarij fideiussores, aliàs verò non.

PRO declaratione suppono licitũ esse fideiubere. Hoc difficultatẽ habet, quia Prouerb. 20. dicitur, *Tolle vestimentum eius qui fideiussor extitit alieni, & pro extraneis aufer pignus ab eo.* Eandem sententiam repetit Sapiens c. 27. & c. 22. *Noli esse cum his qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis.* vbi noua editio Tigurina secundùm Ioan. Baptist. *de vsuris Comment. 3. §. 1. n. 20.* habet, *Ne sis inter eos, qui stipulata manu fideiubent, & pro debito obstringunt: cur enim committeres, vt si soluendo non esses, lectus tuus sub te auferretur?* & c. 17. *Stultus homo plaudit manibus suis, cùm spoponderit pro amico suo*; secundùm vulgatam editionem. Tigurina verò sic habet, *qui stipulata manu pro proximo fideiussor spondet, imprudens est.* & c. 11. *Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo: qui autem cauet laqueos, securus erit.* Sed puto cum Gasparo Roder. 2. *de reditib. q. 12. n. 2. & 3.* Salomonẽ his locis solùm damnare frequentẽ & inconsultam fideiussionem, qua illaqueantur homines debitis alienis cum magna sua, & suæ familiæ Num. 2.

in

incōmoditate; interdum etiam spirituali:solet enim esse semen & occasio multarum litium, & dissidiorum ac peccatorum.Quod indicant verba eiusdem Salomonis eodē lib. c.6.& vetus Prouerbium.*Sponde,noxa prasto est.* Et hæc est vna de causis propter quas prohibetur dotium fideiussio.*l.1.C.ne fideiuss.dotium.*cùm enim frequentia matrimoniorum, & dotium sit necessaria, si fideiussores interponerentur, breui omnes ciues fideiussionibus propriis, vel hæreditariis essent implicati, & lites multiplicarentur. Sunt etiam aliæ bonæ rationes apud Orof.*l.ius publicum,de pactis.*Alciat.*lib. 4. pareg. c.26.* & *in c.cùm contingat. n. 108. de iureiurando.*Couarr.*c.quanuis pactum.p. 2.§.2.de pactis.in 6.*Guttierr.*de iuram. confir.p.1.c.21.* Ob facilitatem etiam prohibetur fideiussio in minore.*C.si aduersus fideiussorem.* & in muliere; quæ est ratio Senatusconsulti, vt dicit Roderic.suprà,*q. 5.* & pulchrè lex distinguit imbecillitatem sexus à vera liberalitate, & debito pietatis officio, vt cùm mulier fideiubet pro patre in necessitate constituto:quo casu cessat Velleianum. *l.si pro aliquo. in fine. ff. ad Velleianum.* Est etiam flagitiosa fideiussio, quæ fit in perniciem debitoris, vt filiifamilias vel adolescentis nequiter, aut inutiliter consumpturi quod ad creditum emit. Quo casu & credentes, & fideiubentes pro modo culpæ, vel collusionis puniendos ait Roderic.*illa q.12.num.5.* Præter hos casus fideiussio honesta, & pia, & sæpe necessaria, & obligatoria est. Sic Paulus pro Onesimo seruo apud Philemonem dominum suum fideiussit. & Ecclesiast. 29. *Vir bonus fideiubet pro proximo suo:at homo imprudens patitur fideiussorem excuti & luere.* & ibidem. *Gratiam fideiussoris ne obliuiscaris, dedit enim pro te animam suam.* Quod refert glos. *2.l. 1.tit.12.partit. 5.* & ibi per (*animam*) intelligit bona, glos. *in l. aduocati. C. de aduocatis diuersorum Iudicum.* & aliquando hominem nisi fideiubeat peccare docet Roderic.§.*n.6.*Archidia.per tex. ibi. *cap. sicut.n. quæst.* 1. Auilles *c.23. pretorum.*glos. *ver. de ord. n. 9.* Vnde iuramentum de non fideiubendo, generatim, vel in casu quo obligat charitas, est nullum. Pan.*c.si verò. num.5.*vbi Additio, de iureiurando. Sforcia Oddi *tract.de restit.p. 1. quæst. 54.art.2.n.* 4. Sic peccat homo si generatim voueat, vel iuret non mutuò dare.

Sæpe autem non tenetur homo ad fideiubendum gratis, & potest licitè aliquid pretio æstimabile pro fideiussione,quæ obligatio est pretio æstimabilis,accipere, vt tenent Angel.*verb. fideiussio. in fine.* Lauren. de Rodulphis *tract. de vsuris. parte 3. quæstione 3.*Antonin.Ioan.Medina, Conrradus & Caietanus, quos refert Couarruuias *3. Variar. capite 2.numero 6.*Idem tenet Decius *consil. 7. numero* 1. Bartholus, Paulus, & alij.*leg. hoc iure. §.Labeo.ff.de donat.* Vbi tex.dicit, non esse donationem, sed mercedem officij, si dedisti, vt pro te satisdarem. Colligitur ex *l. si remunerandi. §. Maurus*, aliàs *Marius Paulus.*& *leg. Antiqua. Codic. ad Velleianum.*vbi mulier,quæ pro fideiussione pretium accepit, non iuuatur Velleiano.& *l.3.titulo 12.partita 5.ibi.la quinta razon es, si la muger recibiese pretio por la fiaduria que ficiese.*

4. ubi id tenet Grego. Lopez *glos.* 4. Sot. 6. *iust. quæst.* 1. *art.* 2. *ad* 1. *arg. versi. quapropter placet mihi.* Auendan. *de exeq. mand. p.* 2. *cap.* 12. *versic. & videtur.* vbi dicit communem. Ioannes Baptista Lupus *de vsuris. Commentario* 3. §. 1. *num.* 19. Menesius *l.* 2. *C. de rescind. vend. num.* 27. Matienzus *l.* 1. *tit.* 1. *lib.* 5. *noua collection.* gloss. 8. *num. fin.* Nauarr. *in Sum. cap.* 17. *num.* 285. Emanuel Rodriguez *tom.* 1. *Sum. cap.* 120. *num.* 4. Nauarr. etiam *consil.* 25. *de vsuris. num.* 4. & *Commentar. de vsuris. sup. cap. fin. eodem tit. num.* 7. Anan. *eod. cap. fin. num.* 42. Ioannes Lup. *cap. per vestras. de don. inter virum,* &c. *notab.* 6. §. 9. *num.* 10. Petrus Nauarra *lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 247. Sa *verb. fideiussio. num.* 1. Ioann. Medin. *quæst.* 4. *de vsur.* quæ est de vsura restituenda. §. *sequitur.* Anto. 2. *p. cap.* 7. §. 45. Cau. 2. 2. *quæst.* 78. *art.* 2. *ad* 4. Vnde malè ab hac opinione, quam fatetur esse communem, declinat Gaspar Rodericus 2. *de reditibus. quæst.* 12. *num.* 8. dicens sustineri posse fideiussorem turpiter pro fideiussione exigere, & accipere, & condici posse per debitorem. Nam pro mutui officio nihil potest honestè exigi: ergo nec pro fideiussione, in qua minùs de suo præstat homo, minúsque officij impendit. Confirmat: quia recepta fides dicitur, si fideiussor emit bona debitoris. *l.* 1. *C. de dolo.* Pinel. *Rub. de rescin. vendit. par.* 2. *cap.* 1. *numero* 31. Ergo cùm non liceat aliquid de bonis eius emere, multò minùs pro fideiussione aliquid accipere. Alioqui aditus pateret vsuris; fœnerator enim nollet mutuare nisi per interpositam personam aliquid vltra sortem exigeret, quam pretio promisso, vel dato facilè mutuatarius reperiret, si pro fideiussione aliquid accipi posset. Vnde id non licere te- Carolus Molinæus *quæst.* 31. *de v-ris.* idémque tenet Couarr. 3. *Vari. cap.* 2. *nu.* 6. & 7. quando in fideiussione nullum esset fideiussoris periculum. Sicut Molinæus *quæst.* 34. probare nititur posse creditorem à fideiussore aliquid accipere, vt eum liberet à fideiussoria obligatione, quoties dubia est exactio debitoris; alioqui si sit certa debitoris solutio, nec vllum immineat fideiussori periculum, minimè licet creditori aliquid vltra sortem à fideiussore accipere in pretium liberationis. Concedit tamen Gaspar Rodericus pro obligatione ad fideiubendum, sicut & ad mutuandum aliquid exigi posse, vt docet Medina *libro* 1. *Summa. capite* 14. §. 23. quia istæ obligationes sunt petio æstimabiles; & ideo si pro mutuo vltra sortem in pactum deducantur, vsura erit, vt *tractatu de vsuris* diximus. Sed cur non erit pretio æstimabilis ipsa fideiussio, quæ est obligatio soluendi pro alio? & cur non poterit pro ea aliquid accipi? Et cùm communiter sit periculum in fideiussione, etiam secundùm Couarruuiam erit communiter licitum pro ea aliquid accipere: nec verum est quod ait Contrad. *tractatu* 1. *de contractibus. quæst.* 40. *con.* 4. & *quæst.* 46. *ante* 4. *con. casu* 14. fideiubere esse velut mutuare, & ideo sicut pro mutuo nihil potest accipi, sed pro damno, vel periculo si quod incurrat mutuans, ita pro fideiussione, vel officio fideiubendi nihil posse accipi, sed pro damno, vel periculo fideiubentis. Quod etiam videtur dicere Gaspar *libro* 2. *de reditibus. quæst.* 12. *num.* 12. & *n.* 14. *in princip.* licèt

cèt postea videatur dicere etiam pro officio fideiubendi, seu pro fideiussione ipsa posse accipi aliquid, quando est periculosa, vt post Couuarru. & Strachum, ait dixisse Ioann. Baptistam Lupum *Comment. 3. de vsuris. §. 1. numero 20.* pro quo etiam adducit Palac. Rub. *capite per vestras. de dona. inter virum. vers. ampliari potest iste tex. numero 11.* & Baëzam, *de inope debitore. capite 5. numero 25. & sequentibus.* quanuis non probet Gaspar quod Baëza ibi ait *numero* 28. licere fideiussori pecuniam accipere pro fideiussione, quando debitor multùm lucratur ex contractu. Sed Sa ait pro fideiussione etiam non periculosa posse aliquid accipi. Malè autem glos. *l. hoc iure. §. Labeo. ff. de donatio. verb. fueris.* videtur probabile censere non valere pactum, dabo tibi 10. si pro me fideiusseris: nam illa obligatio, saltem quando est periculosa (vt communiter est) est pretio æstimabilis. ergo induci pro pretio dato, vel promisso potest.

Num. 1. Hoc supposito, ad propositum dubium respondeo, licitum esse in contractu census de nouo constituti exigere fideiussorem, sicut in qualibet obligatione. *l. 1. & sequentib. ff. de fideiussor. l. 5. titulo 12. partita 5.* vbi Gregorius Lopez *in glossa, se puede obligar.* & in specie tradit Felicianus *1. de censib. cap. 4. n. numero 3. & sequentibus.* & consuetudine receptum, & in foro exteriori licitum fatetur Brunorus à Sole *quæstione 3. num.* 12. licèt ipse hunc contractum censeat non esse tutum in conscientia: quod etiam docuit Calcan. *consilio 84.* quia si contractui census accedat fideiussor, videtur creditor nolle suscipere periculum, sed quòd semper saluum sit capitale. Quæ ratio nulla est, cùm censuarius nunquam teneatur reddere capitale, & fideiussio non sit pro capitali, sed pro pensione. Vnde quòd licitùm sit in censu fideiussorem exigere, conueniunt Salon & Ludouicus Lopez 3. Sa *verb. census. numero 4.* Rebellus *de obligatione. part. 2. lib. 10. quæst. 7. num. 2.* vbi ait, licitum esse emptori petere, & in pactum deducere, vt dentur ei fideiussores, tū vt si res censita tanquam aliena ab alio euincatur, interesse ipsi soluatur. Quamuis remotis assecuratoribus, & fideiussoribus censuarius ad totum interesse censitori tenebitur, si scienter in re aliena censum vendidit, per *l. hominis. ff. de euictio.* non secus ac venditor prædij subiecti seruituti, emptori ad interesse tenebitur, si vitium sciebat, aut ex actione quanti minoris, si id ignorabat, per *l. Iulianus. ff. de actio. empti.* & Nauar. *Commentario de vsuris. numero* 118. Addit Rebellus cum Nauarro *numero* 119. vbi primùm censitor sciret, rem esse alienam, mortaliter peccaturum, si pensionem ex ea reciperet, receptámque in partem pretij debere computare. Quod intelligit nisi ratione lucri cessantis, & damni emergentis à fraudulento & iniusto emptore exigi posset.

Et quanuis Rebellus hoc pactum de præstandis fideiussoribus inter pacta ea numeret, quæ non nisi aucto census pretio fieri possunt, tamen vsus, & consuetudo est, vt sine augmento pretij fiat, quia ex natura rei ius habet emptor ad suam indemnitatem per fideiussores, & alia conuenientia media habendam.

Sed bene addit Rebellus, & ante illum Sa §. etiam vbi recepta est Bulla Pij V. fideiussorem exigi posse. In qua re distinguit Nauarr. *consid.9. de censib. num.3.& vlt.* dicens non obstante Bulla Pij V. posse dari fideiussorem à venditore reditus, quòd potuit vendere illum, & quòd est bene impositus, sed non pro soluendo reditu, quia datio fideiussoris de soluendo reditu videtur grauamẽ venditori impositum à Pio V. prohibitum. Sed meritò hoc vltimum impugnat Felician. 1. *de censib.cap.4.num.5. in fin.* & Petrus Surdus *consil.* 318. *n.* 6. *lib.3.* quos videtur probare Gaspar Roderic. 2. *de reditib.quæst.*12. *num.*9. quia quanuis contractus censualis stante illo motu proprio sit realis, admittitur tamen personalis obligatio in consequentiam realis ; & ita etiam admitti potest, vt accessoria, fideiussoris obligatio.

Imo, quanuis Ludouic. Lopez initio relatus teneat non posse exigi fideiussorem, qui se obliget ad soluendam pensionem, etiam pereunte re censita; tamen meritò Salon ibidem relatus tenet oppositum in nostris censibus; nam in illis re censita pereunte non perit census, sed persona venditoris manet obligata ad solutionem pensionis, vt *dubio* 33. patebit: ergo etiam fideiussor exigi potest, qui ad idem obligetur.

Et quanuis Salon doceat pereunte re censita, si alia bona maneãt creditori, non posse recurri ad fideiussorem, secus si nulla maneant; tamen hoc nec est in vsu, nec habet fundamentum, nam fideiussor se obligat ad solutionem pẽsionis, quoties venditor vel nolit, vel nequeat soluere : ergo licèt venditor possit soluere, si tamen nolit, potest recurri ad fideiussorem.

Sed quæres, an emptor census possit aliquid à fideiussore accipere, vt eũ à fideiussione eximat? Respondet Gaspar Rodericus 2. *de censibus quæst.*12.*num.*16.*&* 17.*& lib.*3.*quæst.*5. posse, si fideiussori ex fideiussione imminet aliquod periculum. Consonat Saloni, Couar. & aliis superiùs citatis, tenentibus fideiussorem, quando periculum ipsi non imminet, nihil pro fideiussione à venditore census accipere posse, quia non videtur tunc pretio æstimabilis; ergo eadem ratione quando periculosum emptori non est carere tali fideiussore; quia facilè poterit debitum à venditore exigere, nihil potest à fideiussore exigere, vt illum liberet à fideiussione, quæ ipsi fideiussori non est periculosa. Sed tenẽdo cum Sa, & aliis, pro fideiussione omni etiam non periculosa (si quæ est) posse pretium recipi; dicendum similiter est posse recipi ab emptore census pro liberando fideiussore ab ipsa fideiussione Num.5.

Certum autẽ est, creditorẽ postquam fideiussorem liberaliter à fideiussione exemit, posse aliquid accipere à fideiussore obligato solùm antidoraliter, & ex gratitudine; vt etiam potest debitor, teste Gasparo Roderico 1 *de reditib.quæst.*1 *num.*23.*& lib.* 2.*q.*12.*n.*13.*& lib.*3.*quæst.*5. docet debitorem posse ex gratitudine dare aliquid creditori, maximè si functus iam sit officio suo.

Sed dubitat *illa quæst.*12.*num.*18. casu quo creditor iniustè aliquid acceperit pro eximendo fideiussore à sua obligatione, ad quem pertineat repetitio. Respondet, si debitoris interest, vt si fideiussorem tenebatur obligatione

gatione eximere infra certum tempus, quia contrà eum fideiussor habet regressum per *l. in duobus. §. fin. & l. fin. de iureiuran. & l. fideiussor. de pactis.* tunc ipse poterit repetere, & deducere creditori primùm in reliqua, deinde in sortem. *l. cùm & sortis. ff. de pignoratitia actione.* Si verò nihil interest debitoris, non poterit illud quod creditor iniustè accepit à fideiussore repetere. Nec etiam fideiussor, nisi priorem subire obligationem, tã respectu personæ suæ, quàm bonorum, quæ tunc habebat, vel æquiualentem dare cautionem, offerat. *arg. l. fin. in fine. ff. si certum petatur.* vel nisi redemptum sit à debitore, & plenè satisfactum creditori. Vnde putat hunc fideiussorem valentem iniustè acceptum à creditore statim repetere, si offerat creditori redimere sortem cum reliquis offerendo, & simul imputando id quod dedit, & petendo cessionem actionum & iurium contra debitorem, vt loco creditoris subrogetur, audiendum fore, & ad hoc posse compellere creditorem. Deinde *num.* 19. proponit contra hoc obiectionem ex *l. nulla. C. de solutionib.* & eam soluit.

Sed *num.* 25. quærit, an creditor census compelli possit fideiussorem altero æquè idoneo accepto liberare? Respondet negatiuè, quia creditor non tenetur debitorem mutare. *l. si mandato meo princip. vers. idem si negotia mea gerit. ff. mandati.* Sed limitat, si adsit iusta causa. Finge (inquit) in concursu creditorum decretum fuisse pecuniam sub fideiussore liberari: aliquis creditor conuenit cum Titio, vt pro ipso fideiuberet, retinendo pecuniam loco indemnitatis, postea inuento fideiussore æquè idoneo ipsum offert, & petit Titium liberari, vt sibi pecunia tradatur, nónne æquum erit eum apud quem Titius fideiussit, compelli ad liberandum Titium, vt isti creditori sua carenti pecunia consulatur? Hanc æquitatem secutus est Senatus Neapolitanus, teste Vincentio de Franch. *decisione* 202. & idem in reditu dici posset, si fideiussor accepta pecunia pro indemnitate intercessisset. Hæc Gaspar. Sed licèt in his, & similibus casibus possit Iudex saltem supremus fideiussorem inuito creditore mutare; non tamen priuata auctoritate id fieri potest.

Ad argumenta Ludouici Lopez pro primo dicto, initio posita respondeo, in hac re non esse audiendum Nauarrum, nisi sermo sit de censu merè reali, qui perit re censita pereunte; census verò habens aliquid personalis, manet etiam re censita pereunte. *Num. 6.*

Ad secundum argumentum ex prima ratione respondeo, rem venditam emptori perire; & ideo si census sic pereat, periturum emptori; tamen non perire re censita pereunte, quia venditor se, & fideiussorem obligauit ad soluendam pensionem, etiamsi res censita periret.

Ad tertium ex secunda ratione respondeo, fatendo aliud esse teneri de euictione, aliud teneri ad soluendam pensionem: tamen etiam ad hoc secundum se & fideiussorem volentem obligare potuit, & in nostris censibus obligauit. In censibus autem constitutis iuxta formam Pij V. & vbi illa obligat, non licet fideiussores, vel alias assecurationes exigere, vt pensio soluatur etiam re censita pereunte, secus vt quandiu illa

illa manet, pensio soluatur, vt docet Toletus *lib.5.c.46.in fine*.

DVBIVM XXXVIII.

An fideiussor censuarij possit cum eo pacisci, vt censum intra certum tempus redimat, ipsúmque sic, vel alia via ab obligatione fideiussionis liberet?

SVMMARIVM.

1 *Licitum est huiusmodi pactum.*
2 *Quid Doctores circa prædictam doctrinam admoneant.*
3 *Iuxta varios casus varia traduntur.*
4 *Sex aduertenda.*

Num.1. ESPONDEO, huiusmodi pactum validè, & licitè fieri posse. Molinæus *de vsuris. q.29.& 30.n.250.* Emanuel Rodriguez *tract.de censibus.cond.6.dub.1.* Antonius Gomez *tract.de censibus.cap. 3. cond.5.n.20.* Rebellus *de oblig. p. 2.lib. 10.quæst.6.cond. 6.* Vega *in Summa, & Epitome.verb.census.* Gaspar Rodericus *2.de reditib.q.13.num. 13.19.25.29.* &alibi sæpe, ex *l.Lucius.ff.mandati.*& *l.si pro ea.C.eodem.*& *l.14.tit. 12. partita 5.* vbi indistinctè dicitur fideiussorem posse cum debitore conuenire, vt intra certum tempus eũ ab obligatione fideiussoria liberet. Et tradit Anto.Gomez *2.tomo Variarum. c. 13.*& ita habetur in vsu inter pios & doctos. ergo est licitum. *arg. l.quis sit fugitiuus.§.apud Labeonem.de ædili.edicto.c.nisi essent viri prouidi. de præbendis.* Bald.*l.1.col.7.C.de his,quæ pœna nomine.* Cœpola *de simulatione contract. in prin.col.3.& 8.* latè Tiraq. *de retract. lib.2.in fine.n.*120.127.& 130. Et sanè si hoc non admitteretur, non esset fauere, sed officere vẽditoribus qui non ita facilè fideiussores inuenirẽt. *arg. l. quòd si minor 25. §. non semper. ff.de minoribus.* & *l.si mulier tanquam. ff.ad Trebellianum.* & *l. ratas. 6. Codice de rescindend.venditione.* nam officium fideiussoris illi esset valdè noxium, contra *l.sed si quis.ff.quemadmodum testamenta aperiãtur.l.videlicet.ff.ex quibus causis maiores.* & apertissimè *l. si seruus communis.§.idq; euidentius. ff. de furtis.* vbi potiùs toleratur principalem vltra rei suæ æstimationẽ damnificari, quàm aliis officium suum quod contrahentis,& non sui commodi causâ susceperunt, noxiũ esse. Vlteriùs facit tex.in *l.fin.ff.de contraria actione tutelæ.* vbi tutor habet actionẽ, vt exoneretur à tutela antequam soluat: ergo eodem modo fideiussor habebit actionem, vt eximatur ab obligatione antequã soluat, si ita conuenit cum debitore, aliàs non, vt ait Vega suprà.

ADMONENT tamen Antonius Gomez *illo c.3.condi. 5. n. 21.* Emanuel, Rebell.& Vega suprà,& Gaspar Rodericus *lib.2.de reditib.q.13.n. 19. & 20.& q.12.n.9.& 10.*& Felicianus *1. de censib.c.7.n.17.* hanc resolutionem non procedere, quando fraus interuenerit inter creditorẽ, & futurum fideiussorem, vt si inter eos conueniret, ne aliàs fideiuberet, quàm si venditor fideiussori obligaretur ad redimendum censum intra certum tempus: nam sic creditor vsuram *Num.2.*

pal

palliatã & implicitam committeret, & contractus census esset nullus, & teneretur pensiones receptas in sortem computare, & tam ipse quàm fideiussor pro dolo & stellionatu puniẽdi essẽt, nisi re integra eos pœnituerit, & nihil nocumenti secutũ sit debitori, vt ait Anto. Gom. & Gaspar Roder. ex *l. 3. C. de his, qui sibi ascrib.* & ex *l. 1. C. de crimine stellionatus.* & notãt Doctores *in l. qui ea mente. ff. de furtis.* Et tale pactum est prohibitum & irritatum à Pio V. in Bulla de cẽsibus: ait enim semper venditori esse facultatem retinendi pretium, non obstantibus aliquibus pactis directè, vel indirectè talẽ facultatem auferentibus: sed tale pactum factum à creditore cum fideiussore, aufert vẽditori talem facultatem; ergo. Addit verò Gaspar *n. 20. si autem ex post facto collusio superuenerit, non debet contractus ex eo solo annullari: sed aliter dolus puniendus erit, & omne damnum restituendum debitori.*

Secvndo ait Anto. Gomez *n. 21.* resolutionem hanc non procedere quando fideiussor socius erat omnium bonorũ ipsius creditoris: nam tunc cùm ad eum spectet commodũ contractus, nõ valebit pactio inita cũ debitore, vt eũ liberet à fideiussione. Idem ait Gaspar *n. 21.* & addit, nõ solùm hoc esse verum, si tempore contractus fideiussor erat socius creditoris, sed etiam si postea cœpit esse: idémque ait *n. 22.* à fortiori esse dicendũ si creditori successerit etiã in parte, putà pro dimidia, vel tertia. Quando verò solùm fuit pactum de conseruando indemni fideiussore, non tenetur venditor censum redimere. Ita Anto. Gom. *illo num. 21.* & *Ioan. de Salas.* Emanuel 3. *dub. 2.* cum Molinæo *de vsuris. q. 30. num. 249.* idem ait Gaspar Rodericus *2. de redditib. quæst. 13. n. 18.*

Si obiicias, quòd sic fideiussor perpetuò manebit in obligatione: at qui diu est in obligatione, ex hoc solo potest petere se ab ea eximi, ex tex. *in l. Lucius. ff. mandat.* ergo multo magis, si pactio interueniat de conseruando eo indemni: cùm indemnis dici non possit qui obligationi subiectus manet. Respondet Anto. Gomez *illo n. 21.* quem imitatur Eman. *dub. illo 2.* dictã legem *Lucius.* procedere in obligatione, quæ momento contrahitur, & cùm debitor fuit in lõga mora (quæ autem sit ista longa mora, vide alium Anton. Gomez *tom. 2. Vari. c. 13. n. 10.*) at in censu obligatio est successiua, in qua nulla potest dari mora debitoris in redimendo censu, cùm ad hoc nõ teneatur debitor: & quòd lex *Lucius* non procedat in obligatione, quæ tractum habet successiuum, cum Bart. Alex. & communi in *leg. facere posse. ff. soluto matrimo.* resoluit Anto. Gomez *illo c. 13. nu. vltimo, & penult.* Solùm ergo ille venditor qui promisit indemnem seruaturum fideiussorem, tenetur ad hoc, & nõ ad liberandum eum ab obligatione fideiussionis; vt si quis fideiusserit pro conducẽte ad 10. annos, & stipuletur se indemnem seruari, vt resoluit Molinæus *illo n. 249.* Eandem doctrinam tradit Gaspar Rodericus *illa q. 13. n. 17.*

Advertit etiam Emanuel *dub. illo 1.* fideiussorem debere concedere competens temporis spatium venditori, vt censum sine incõmodo possit redimere: ne fideiussio in eius

fauorem facta, in damnum eius vertatur contra principium à Iurisperitis receptum,& rationi consonum. *l. cùm commodati.§.sicut.versic.idem est.ff. commodati.*

ADMONENT etiam Anto. Gomez *tract. de cens.c. 3.cond.5.n.22.*& Emanuel *cond.6.dub 3.* cùm fideiussor cui factum est pactum à creditore de redimendo censu, sortem soluit, & censum redimit, posse à creditore postulare vt sibi cedat ius suum ad hoc,vt possit reditus à debitore exigere:potest etiam debitorem ad solutionem sortis vrgere computatis in eam reditibus, si quos perceperit virtute cessionis; vt resoluit Molinæus *de vsur.q.29.& 30.n.245.& seqq.* Quod limitat Eman.cum Nauar.*Cōment.de vsuris.n.44.& seq.* & Medina *inSum.c.* 14. §.26. nisi ratione lucri cessantis,vel damni emergentis pēsiones illas retinere posset non computando eas in sortem. Idem docet Vega suprà.Idem ait Gaspar Roder. *2.de reditibus.q.13.n.23.* De qua re fusiùs tractat idem Rodericus 2. *de reditibus.q.13.per totam.*vbi imprimis docet creditorem eius qui promisit fideiussori intra certum tempus eū à fideiussione liberare,teneri cedere omnes suas actiones fideiussori id petenti,& soluenti sortem, vt probat *q.16.*Deinde docet fideiussorem cui talis cessio facta est, non posse virtute illius cessionis recipere pēsiones non computandas in sortem: nam ratione fideiussionis & creditorem compulit,vt cederet illi suas actiones,& ius habet cogendi venditorem ad redemptionem census: ergo non potest pensiones accipere non computandas in sortem, quia vsura est sic pensiones recipere, & capitale posse repetere;& idem esset de altero, in quem ipse sua iura & actiones transferret. Vnde illi non omnino habent iura creditoris, quia creditor poterat recipere pensiones non computandas in sortem: illi verò non. Et confirmatur, quia actio principalis & fideiussoria sunt incompatibiles: vnde adueniente principali fideiussoria extinguitur. *l.si reus promittendi.ff.de duobus reis. l. heres.§.seruo.& sequenti. ff. de fideiusso.* & nominatim, quando fideiussor creditori succedit, vel creditor efficitur; probat tex.*in d. l. hæres. §.quòd stipulator.vers.quòd si idem.* Ergo cùm illi fideiussoriam actionem retineant, non habent actionem principalem creditoris ad recipiendas pensiones non computandas in sortem.

AIT etiam *n.23.*ratione lucri cessantis,vel damni emergētis ex mora culpabili, pensiones posse retineri non computatas in sortem:imò etiā si mora non fuisset culpabilis, si vēditor fideiussori promisit seruare indemnem,possunt sic pensiones retineri ratione lucri cessantis,& damni emergentis; nam cessatio lucri damnum quoddam est.Sed per se loquendo fideiussor ille, & quicūque succedens in eius iure, non potest non computare pensiones in sortē, quia obligatio ad sic dandas pensiones extincta fuit, & obligatio semel extincta non reuiuiscit. *lege qui res. §. aream. de solution. lege inter stipulantem. §. sacram.de verb.oblig.* Secus,inquit Rodericus *illa q.13.n.9. & 10.* si non proprio, sed nomine alieno sine fraude emisset fideiussor: item secus si reditus ab eo ex causa vetustiore sine fraude,& collusio

lusione euinceretur, ita quòd confusiones medij temporis retrò restituendæ essent, vt *in l.2.§.fin.de hared.vend.l. Papinianus.de seruit.l.debitor ad Trebellian.* Tertiò limitat, si fideiussor succedat creditori per redemptionem: si enim redemerit, aut alio titulo oneroso reditum acquisierit, poterit eligere, an malit reditum percipere, quo casu cessabit fideiussoria obligatio; an verò malit cogere ad redimendum, & pretium recuperare, quo casu debet amittere omne commodum reditus, & siquid receperit deducere, vt dicit Gaspar Roder. *illa q.13.n.23.* & suprà ex eodem, & Eman. Vega, & aliis adduximus.

Num. 3. Posset etiam fideiussor ex sorte à se soluta creditori emere censum à debitore, si ipse vellet vendere illum, quia, vt superiùs vidimus, ex pecunia, quomodocumque antea debita potest census constitui.

Posset autem ab initio designare, & limitare tempus, quo obligetur ad soluendum pro debitore, vt docet Gaspar *illa q.13.n. 25. arg.l.tutori.C.de negotiis gest.ibi. Satis, abundéque sufficit, si cui vel in paucis amici labore consulatur.* Et addit Gaspar, solere Senatum Regium Vallisoletanum quandoque debitori, qui suo fideiussori reditum redimere promisit, tempus redimendi prorogare ad triennium, vel quadriennium, quod ea æquitate factum existimat, qua rescripta moratoria à Rege concedi solent, vt docet *lib.3.quæst. 9.n.16.*

Alium ponit casum *q. illa 13. n. 26.* in quo is qui se obligauit ad soluendum censum pro alio, debet liberari ab ea obligatione, vt si tutor, vel curator non habens satis pecuniæ ad redimendum fundum paternum minoris censum vendat, & se proprio nomine obliget, & promittat, quòd minor maior factus cēsum ratificabit, exonerari debet etiam antequam soluat, vel redimat, ex *l. finali de contraria, vel vtili actione tutela.n.* autem 27. docet duos posse conuenire, vt quisque censum æqualem alicui vendat, & mutuò se obligent, & sint fideiussores vnus pro alio, & quòd quisque altero petente teneatur intra certum tempus censum redimere. *n.* autem 28. docet non posse creditorem pacisci cum venditore, vt censum redimat intra certum tempus, vt dixerat *lib.1.q. 4. & 18.& lib.2.q.3.* cum Couar. *3.Variar.c.9.n.4.* Sed *dub.* 25. vidimus aliquando pactum redimendi positum in fauorē emptoris licitum esse, & *dub.15.* reiecimus quod eodem *n.*28. cum Nauar. *Comment.de vsuris.n.113.* ait, eum qui censum vendit, non posse dare partem pretij alteri cum obligatione soluendi partem census emptori. *n.* autem 29. ait, quod dictum est valere pactum, quo venditor reditus promittit fideiussorem suū ab obligatione eximere, aut reditum redimere, intelligendum esse, nisi principalis contractus inualidus sit, quia tunc prædictum velut accessorium, nullum etiam erit, nec ex eo agi poterit. *l.cùm principalis. ff. de regu. iur.* imò si fideiussor soluit sponte reditus huiusmodi, non repetet à principali, cùm soluerit indebitum, & potuerit se exceptione tueri. *l. constitutionibus. C. de vsur.* vbi notant Bald. & alij. Nullitatis enim aut vsuræ exceptio principali competens similiter competit eius fideiussori.

De quo, & an fideiussor vsuras soluens possit eas repetere à principali, aut à creditore cui fuerint solutæ, vide Ananiam *capite* 1. *de vsuris. numero* 4. qui distinguit post Baldum & alios, quos refert. Hæc Gaspar.

PONIT Gaspar *eadem quæstione* 13. *numero* 30. alium casum, in quo fideiussor possit compellere venditorem ad redimendum censum, si post fideiussionem debitor bona dissipauit. *dicta l. Lucius. ff. mandati l.* 14. *titulo* 12. *partita* 5. *versicul. la quinta.* & si duo sũt debitores, & vnus bona dissipet, contra vtrumque agit fideiussor, vt redimendo eum eximant. Ita Alberic. quem sequitur Gregorius Lopez *dicta l.* 14. *gloss. fin.* Addit Gaspar alium casum. Quando fideiussor fuit exactus à creditore reditus, & soluit ipsius pensiones, quia tunc poterit non solùm quod soluit exigere, sed etiam debitorem ad redimendum compellere. *d. l. Lucius. & d. l.* 14. ita ait se iudicatum vidisse in Regia Cancellaria Vallisoletana. Sed contrarium in iure verius existimat, quia fideiussor hoc onus scienter suscepit, & se obligauit ad soluendas pensiones, & pro his quas soluit, aut cœpit soluere, actionem habet contra censuarium, non verò vt censum redimat. Nec obstant iura relata; quia non loquuntur in debitis habentibus tractum successiuum, sed in his quæ vna solutione tolluntur: & certè si admittamus, fideiussorem, qui pensionem vnius anni exactus soluit, posse compellere debitorem ad redimendum, facilè subuertetur censualis materia, & aperietur via fraudibus, & vsuris: fœneratores enim non ement reditum absque fideiussore, quem conueniendo efficient, vt reditus redimatur; hócque desiderabit fideiussor, vt fideiussionis onus excutiat. Ita Gaspar. Sed existimo auditores Pincianos rectè iudicasse, quia licèt fideiussor ex vi contractus non possit compellere debitorem ad redimendum, cùm de hoc pactum non fecerit; tamen iura illa apertè disponunt, vt si fideiussor aliquid soluit pro debitore, vel ad id soluendum damnatus fuit, possit petere in iudicio, vt à fideiussione eximatur.

ILLVD etiam quod dicebat Gaspar, fideiussionem accedentem contractui inualido inualidam esse, difficultatem habet; sic enim si quis fideiussit in contractu minoris, qui non potest se obligare, non tenebitur pro minori soluere: quod videtur falsum. Sed respondeo primò cum Sa *verb. fideiussio. numero* 6. concedendo eam fideiussioné esse inualidam, licèt dicat alios sentire oppositum. Possemus etiam dicere, contractum minoris licèt non pariat obligationem ciuilem; parere tamen naturalem, & idem esse de fideiussione illa.

VEL dupliciter aliquem posse pro minori fideiubere: primò, volendo se obligare si ille, & quandiu ille fuerit obligatus, & hoc modo non valere: secundò, volendo se obligare etiamsi ille non sit obligatus, & sic valere: in dubio autem de hac, vel illa intentione, non tenetur, quia in dubiis melior est conditio suam libertatem possidentis.

ADVERTENDA hic demum sunt aliqua. Primum: pro fideiussione Prælati non tenetur successor; non enim est hæres. Sa *verb. fideiussio. n.* 2. Num 4.

Secun

Secundum: debitor tenetur de omni damno sua culpa accidente fideiussori, de quo Sa *ibi. num. 5. & verb. culpa.* Tertium: fideiussor simpliciter non tenetur ad interesse lucri cessantis, vel damni emergentis ex eo quòd debitor non soluerit, nec ad debiti augmentum. Sa *ibi. n.* 4. Quartum: fideiussor vsque ad certum tempus debiti soluendi, si id à creditore debitori prorogetur, non tenetur illi postea, nisi de nouo consentiat. Sa *ibid. n. 6.* Quintum: fideiussio eius, qui est sub alterius potestate, communiter non valet. Nec clericus, nisi in necessitate, debet pro laico fideiubere. Sa *n. 7.* Sextum: promittens aliquem præsentare, si is ob crimen capitale postea commissum sine illius culpa lata fugiat, non tenetur.

DVBIVM XXXIX.

Vtrùm pro securitate census liceat in pactum deducere, vt censuarius generali hypotheca, & obligatione obliget omnia sua bona mobilia & immobilia?

SVMMARIVM.

1 *Quid dicant auctores.*
2 *Quomodo vbi Bulla Pij V. omnino recepta est non valeret huiusmodi contractus.*
3 *Super quæ bona constitui possit census vbi motus proprius Pij receptus non est; & respondetur ad argumenta aduersariorum.*
4 *An liceat emptori obligare venditorem census, vt intra limitatum tempus det aliam specialem hypothecam, vel censum redimat?*
5 *Quid de censibus Galliæ iuxta clausulam dicendum sit. vbi alia traduntur.*
6 *An qui constituit censum super omnibus, & singulis bonis censeatur specialiter hypothecare omnia?*
7 *An creditor ex vi huius clausulæ possit apprehendere possessionem bonorum creditoris?*
8 *An venditor cedendo fundum reditui hypothecatum liberetur?*
9 *Multa alia de his hypothecis dicuntur, & quæritur.*
10 *An quando hypotheca diuiditur in plures hæredes, vel successores, possit tota pensio exigi à singulis?*
11 *Alij dubio occurrenti fit satis.*
12 *Iuxta doctrinam traditam quædam aduertenda.*

LVDOVICVS Lopez *1. Instructo. negoti. c. 57.* hypothecam generalẽ ait quatuor de causis exigi posse. *Num. 1.* Primò, vt etiam re censita pereunte emptor census ad bona generaliter hypothecata conuertere se possit, & ab illis pensiones exigere; & sic censet cum Nauar. *Commentario de vsuris. numero 83.* eisdem rationibus, quibus *dub. 37. in princip.* relatus, probare nitebatur, non posse fideiussorem exigi, vt etiam pereunte re censita obligatus maneat ad soluẽdam pro debitore pensionem. Fatetur tamen exigi posse pignora seu hypothecas, & bona generaliter obligata, vt si venditor census sit impotẽs ab soluẽdum, vel sit in mora, possit emptor ad illa bona se cõuertere: & vt si res censita euincatur, vel aliis oneribus grauata inueniatur, ipse securus & indemnis maneat. Limitat tamẽ, vt si possessio, & pẽsio sit secura, illicitũ sit fideiussores exigere, vel alia bona obligare.

Huic auctori consonant alij. Nam Ioann. Baptista Corradus *in Summa. quæst.* 239. & Miranda *in Summa Concilorum*, post extrauagantes Martini V. & Calixti III. docent, si præter rem censui subiectam cætera bona obligentur, contractum esse vsurarium, quia saluum manet capitale, & aliquid ampliùs, cùm non pereat census re pereunte, vt Pontifices præfati præcepêre, & natura censualis contractus postulat.

Rebellus etiam *2.p. de oblig. lib.* 10. *quæst.* 7. *num.* 2. ait contractum census esse irritum, vbi recepta est Bulla Pij V. si super bonis vniuersaliter creetur, nulla designata re, vt etiam dixerat *quæst.* 6. *cond.* 1. Imò etiamsi simul & super re certa designata, & super aliis bonis censuarij minimè designatis creetur, iuxta Nauar. *Comment. de vsuris.n.*86. *&* 130. eo quòd vt minimùm talis contractus sit contra formam præscriptam à Pio V. irritante omnes census sub alia forma in posterum creandos; qua ratione etiam docet, omnes contractus mixtos ex realibus, & personalibus esse simpliciter irritos, vt si pactum fiat, quòd re pereunte maneat persona obligata: & *num.* 3. ait, iure naturæ requiri, vt census super re immobili creetur, & censum personalem iure naturæ esse illicitum, vt *quæst.* 3. dixerat, & consequenter de iure naturæ esse, vt re pereunte, vel infructuosa reddita pereat similiter census, & non in personalem transeat, vt *quæst.*6.*cond.* 3. explicuerat, & quòd possessio fructus æquales pensioni reddat, vt *cond.* 1. dixerat. Similiter Vega *in Summa, & Epito.verb. census. casu* 4. putat illicitum esse exigere fideiussores, aut pignora, vt etiam pereunte re censita pensiones soluantur.

Dico tamen primò: vbi Bulla Pij V. de censibus omnino recepta est, non valeret contractus, si reditus super incertis bonis constitueretur, vel super vna re immobili, fructifera designata, & super omnibus aliis bonis non designatis. Ita tenet Nauar. *Comment. de vsuris.num.*86. Franciscus Viuius *decisio.*369. Gaspar Rodericus *2. de reditib. quæst.* 7. *num.* 13. Eman. *tract. de censib. cond.* 2. *Num.* 2.

Probatvr, quia Bulla statuit nullo modo censum constitui posse, nisi in re immobili fructifera, & quæ nominatim certis finibus designata sit: ergo non potest generaliter super omnibus bonis, vel super omnibus aliis bonis constitui. Quod intelligo, ita vt ab illis pendeat, bene tamen ad securitatem solutionis, dum res specialiter hypothecata manet, voluit enim Pontifex supponi censui quandam rem immobilem, qua pereunte pereat census, vt emptor periculo se exponat, non tamen prohibuit generalem aliorum bonorum hypothecam, quæ dum res illa maneret essent obligata ad solutionem pẽsionis, & non aliter: & sic Sa *verb. census. num.* 4. ait; *non prohibet Bulla dare fideiussorem, aut hypothecam etiam omnium bonorum ad securitatem venditionis, & solutionis.*

Dico secundò: vbi motus proprius Pij V. receptus non est, constitui census potest super omnibus bonis præsentibus, & futuris nullo designato, vel vno aut altero designato, aliis verò non. Ita Ioannes Medina, Sotus, Conrradus, & Couarruu. relati à Ioanne Baptista *de vsuris. Comment.* 2. §. 2. *num.* 63. Matienzus *Num.* 3.

tienzus

tienzus *l.1 tit.15.glos.n.5.lib. 5. noua collect.*& post Laurētium de Rodulphis hanc sententiam tenuit Redoanus *de rebus Eccles. non alienan. in Rubrica de constitutione census.n. 43.* Thesaurus *decisione* 154. *num. 3.* Francus *decisio.* 154.*num. 4.* Andreas Gail *lib. 2. obseruationum, obser.7.num.13.* vbi generali passim consuetudine hanc opinionem receptam dicit, Francis. Milanensis *desicio 1. Sicilia.num.91.p.2.* Tiber. Decian. *consil. 2. num. 72. lib. 1.* Gaspar Rodericus *2.de reditib. quæst.7. n.13.* dicēs ita fuisse iudicatū in Senatu Regio Gallæco, Salon *2. 2. disp. de censib. art. 3.controuer.* 14. Sa *verb.census.n.4.* Palac. *4.de contract.c. 6.* Vinsfeldius *cap.in ciuitate.de vsur.quæst.12. con.12.* Ratio est, quia nec iure naturæ, nec alio iure quàm Pij V. est prohibitus, nedum irritus: ergo valet, & licèt contractus census super omnibus bonis collocatus sit siue designata vna re immobili, siue non.

Si dicas cum Lupo s̄.& Cassaneo *consil. 63. ad 1.dub.* Castro *de annonis.in princ.n.36.* Brunoro à Sole *quæst. 4.per totam.* videri contractum illum prohibitum, & irritum per *extrauag. 1. & 2. de emp. & vend.ibi, super bonis suis, dominiis, oppidis & terris.* Contra hoc, quod etiam significat Ludouic. Lopez s̄. est, quod sæpe diximus, & notat Salon, in illis extrauag. approbari census habentes illas, & alias conditiones, sed non reprobari eos, qui illa, vel aliis ibi relatis carerent: & Gaspar Rod. ait ibi non dici, censum non posse imponi super generali hypotheca bonorum, nec quòd destructis & peremptis hypothecis super quibus fuit reditus constitutus, creditor non possit agere contra venditorem ad solutionem pensionis: sed quòd etiam peremptis hypothecis non liceat creditori pretium reditus repetere, ex quo potiùs colligit Felician. *1. de censib. cap. 4.num.13.* Couarruuias relatus à Matienzo, & Sotus *6. iusti. quæst. 5. art.1.* & Gaspar Roder. & Palac. suprà; nam ibi supponi videtur, extinctis hypothecis manere reditum, nimirum quia persona manet obligata. Vnde *dub. 3.* diximus, non obstante iure naturæ, vel illarum extrauagantium, censum purè personalem, vel mixtū ex personali, & reali esse omnino licitum; & *dub. 30.* pereunte re, in qua census est constitutus, non perire semper censum, quia potest niti aliis bonis generaliter obligatis, & personæ directè obligatæ ad solutionem pensionis etiam pereuntibus rebus specialiter, vel generaliter obligatis. Itaque hypotheca saltem generalis non datur, vt ab illa pendeat census, sed vt securiorem reddat eius solutionem. Sic de hypotheca generali loquuntur Molina, & Læsius, aliíque nonnulli ex iis, qui tenent pereunte speciali hypotheca perire censum: putant enim quandiu res illa manet manere obligatam personam, & cætera bona, siue sint hypothecata, siue non; ea verò perempta, seu extincta extingui etiam obligationem omnem personæ, vel aliorum bonorum. Per hæc patet ad fundamenta aduersariorum.

Sed rogas an liceat emptori obligare venditorem census, vt intra Num. 4.
quatuor annos. v. g. det aliam, specialem hypothecam, vel censum redimat? Respondet Vega *in Summa. & Epito. casu 30.* non posse emptorem venditori tale onus imponere: quod

verum

verũ eſt, ſi hypotheca erat ſufficiēs; niſi augendo pretium proportione huius oneris, vel, quod idem eſt, minuendo penſiones: & ſæpe fiet animo vſurario, nempe cùm ideo id deducit in pactum, vt ſortem cum lucro certo habeat, quia alius non inuenit aliam hypothecam, & ideo pretium reddet præter decurſas pēſiones; quod eſt mutuum implicitum cum lucro. Si autem poterit habere aliam hypothecam, erit iniuſtitia, niſi pretium pro oneris grauitate creſcat. Ita tenet Salon *art. 3. de cenſibus. controuer. 14. con. 4.* cum Molinæo *de vſuris. q. 8. n. 431.* & Ludouico Lopez ꝗ. Sed admonet Lopez, vbi ſeruatur Bulla Pij V. hoc pactum omnino eſſe illicitum, & irritum, etiamſi pretium augeatur, ideo teneri reſtituere penſiones illo tempore receptas.

Num 5. ROGAS præterea, quid operetur hæc clauſula in Galliç cenſibus apponi ſolita, qua venditor promittit hypothecas fore idoneas? Reſpondet Molinæus ꝗ. quem ſequitur Salon *controuerſia citata.* ſi omnia bona ſint hypothecata generaliter, vel quædam generaliter, & alia ſpecialiter, ad nihil obligare ad quod ex natura huius contractus non teneretur venditor. Nec enim obligatur ad dandas alias hypothecas, nec ad redimendum cenſum, ſi omnia bona hypothecata perierint, quanuis ſi venditor emptorem deceperit, dicēs rem hypothecatam eſſe ſuam, cùm ſit aliena, vel eſſe liberam, cùm ſit aliis oneribus grauata, poſſit emptor ab illo tanquam à doloſo venditore exigere vel fideiuſſores, vel hypothecam optimam, vel vt cenſum redimat ſolutis omnibus decurſis pēſionibus, quia fraus & dolus nemini debent patrocinari in damnum alterius, qui bona fide ab eo emit cenſum. Si verò cenſum venditor conſtituit in limitato prædio, aut poſſeſſione, & non in omnibus bonis, operari illam clauſulam duo. Primum, vt illa re pereunte non pereat cenſus. Secundum, vt ſucceſſor in illa re teneatur cenſum ſoluere, maximè admonitus de illo onere, quia niſi eſſet monitus tenebitur ad reditum illum venditor, aut ſaltem poterit ſucceſſor quidquid ratione illius oneris perſoluerit, à venditore, & eius hęredibus exigere.

SED credo etiam in hoc ſecundo caſu nihil operari nouum. Non primum; quia verba illa non ſonant pereunte re illa cenſum permanſurum: & abſque eius additione id fieret, ſi venditor abſolutè ſe obligauerit ad dandam annuam penſionem, & non limitatè, dum res illa maneret. Non ſecundum, quia nihil in illis verbis de ſucceſſore dicitur, & etiam ſine illa clauſula tota illa ipſius & ſucceſſoris admoniti, aut non admoniti eſſet obligatio.

DE eadem clauſula latiſſimè ſcribit Gaſpar Rodericus 2. *de reditib. q. 7. per totam.* vbi ait quòd ſi initio debitor fuerit mentitus, dicens ſe eſſe ſoluendo, creditorémque deceperit, tenetur tanquam doloſus venditor in id, quod intereſt. *l. ſi de dote. in fine. ff. de iure dotium.* & ſicut venditor nominis, vel hæreditatis tenetur, ſi ſciens actionem, vel hæreditatem inanem, tanquam bonam, & locupletem vendiderit, vel affirmauerit, & emptorem deceperit. *l. hoc autem. l. niſi. de hæredit. vel actione vendita. l. 12. & 63. tit. 5. parti. 5.* & Grego. Lopez ibi.

Te

Tenetur etiam pignoratitia, vel crimine stellionatus, si res alienas, vel prioribus hypothecis extinctas hypothecauerit. *l. cum debitore. de pignoratitia actione*, & secundùm notata *C. de crimine stellionatus per totum.* Ad quæ omnia tenebitur, sine illa clausula. Non tamen tenebitur qui rem alienã censui suppoſuit, ipsa euicta sortem reditus restituere, vt nec extinctis omnibus hypothecis, vt probat *extrauag. 1. & 2. de emp. & vend.* sed agit creditor aduersùs debitorem, vt idoneas hypothecas subiiciat cẽsui. *arg. l. si hæres generaliter. de lega. 1. ibi, vt alium hominem præstet: & l. qui autem. §. 1. ff. de const. pecun. ibi. vel in id, quod interest, vel, vt aliam personam non minus idoneam fideiubentem præstet.* tradit Petrus Belluga *in Speculo Principum. Rubr. 41. §. leges Reg. n. 12.* licèt contrarium scripserit Sarmient. 7. *Selectar. c. 1. n. 30.*

At reditu semel bona fide reddito, & assignato, liberatus est debitor ab ipsa cõstitutione, assignatione, & veluti noua traditione reditus, nec tenetur ob causas futuras; quia eorum periculum spectat ad emptorẽ. *l. necessariò. ff. de periculo, & commodo rei vendita.* Nec valeret pactum contrarium, vt colligitur ex Bulla Pij V. *de censib. vers. conuentiones.* & alioqui pro eadẽ sorte teneretur debitor, aut hęres eius pluries assignare reditum, subiiciẽdo nouas hypothecas, quod esset absurdum, & esset indirectè cogere ad redemptionẽ, atque sic non esset vera emptio reditus ex sorte, sed mutuũ sortis cũ lucro, & vsura. Secus si debitor constitueret reditũ, nõ generaliter absolutè, sed limitatim ad fructus certi fũdi, de quo agit Paris. Modernus *in consuetud. Parisien. p. 1. §. 11. n. 15.* quia tũc dicta clausula adiecta multùm operatur. Nam illa omissa ad nihil teneretur, perempto illo fũdo, aut facto sterili, & inutili. Adiecta autẽ ista clausula teneretur ipse & eius hæredes cẽsum soluere.

Et si reditus constitutus fuit super re quæ non posset illũ comportare, deberet reditũ supplere super alia re. *l. Lucius. ff. de alimen. & ciba. leg. faber. l. si quis argentum. in prin. C. de donat.* Guido Papa *q. 8.* & Cassan. quem refert, & sequitur Redoan. *Rub. de const. census. n. 41.* Multùm autẽ operaretur hæc clausula posita à tertio singulari successore certi fũdi singulariter hypothecati, qui recognitionẽ faceret, secundùm ea, quæ tradit prædictus Modernus suprà. §. 17. dummodo ex certa scientia animo augendæ obligationis adderetur, & hoc cõstaret. Aliàs præsumitur per errorẽ apposita, quia in necessitatibus nemo liberalis existit. *l. rem legatam. ff. de adimẽdis legatis.* talis enim recognoscẽs nõ præsumitur voluisse aliud facere, quàm id ad quod tenetur ex cõsuetudine, & ex natura pristinæ obligationis. Puto autem certam scientiam satis probari si in eodem instrumento narretur, vel si aliunde constiterit recognoscentem emisse hunc fundum, vt exoneraret & indemnes seruaret venditorem, & suos. Non tamen inducet hæc clausula obligationem soluendi censum, si fundus ad alium transeat possessorem, sed præstandi hypothecam idoneam & sufficientem. Hæc Gaspar Rodericus, maiori ex parte cõsonans Molinæo, & Saloni suprà. Sed mihi non videtur improbabile ex vi illius clausulæ teneri vẽditorẽ

bonæ fidei, si non qualis oportet, euaserit hypotheca, aliam saltem substituere, vel censum redimere. Id enim sonare illa verba videntur. Itẽ quãdo census limitatè esset super re aliqua constitutus, credo illam clausulam operari, vt venditor substituere teneatur idoneam hypothecam, vt in tertio successore dixit Rodericus: cur enim venditor non poterit, si velit ad id se obligare? & cur emptor non poterit reddito sufficienti pretio id exigere? Non verò operatur clausula illa quòd re illa pereunte teneatur adhuc venditor pensionem soluere. Nam verba hoc nõ sonant: ex aliis ergo verbis hæc obligatio colligenda erit, vt quia sine limitatione se obligauit ad soluendã pensionem, nulla verba adhibendo, quibus hæc obligatio pendere indicaretur ab existentia illius rei.

ALIAM clausulam in Regno Valentiæ vsitatam ponunt Salon *illa cõtro.* 14. & Belluga *in Speculo Principũ. Rub. de censualibus. n.* 12. *de faciendo habere, licere, tenere, & possidere.* quã dicit Salon operari id quod in Gallia illa, quòd hypothecæ erunt idoneæ, & obligare ad faciendas hypothecas securas, & idoneas, vel redimendũ censum. Vnde Iudices illius Regni re euicta non iubent absolutè, sed sub disiunctione, vel restitui, vel tradi aliam æquiualẽtem in specialem hypothecam, iuxta *l. si quis. ff. de conditione causa dat. & cap. Ecclesia sanctæ Mariæ.* Secundò, vt lite pendente nihil innouetur; & ait Salon *ibi con.* 3. sine ista, vel alia simili causa teneri venditorem fraudulentũ, qui censui subiecit rẽ alienam, vel aliis oneribus grauatam, ad resarciẽda omnia damna, & interesse; non verò absolutè ad pretiũ, & interesse: non enim tenetur absolutè ad pretium, licèt oppositum dixerit Belluga suprà, & Felician. 1. *de censib. c.* 4. *n.* 12.

SED quærit Gasp. Roder. 2. *de reditib. q.* 7. *n.* 14. an qui constituit censũ super omnibus & singulis bonis, cẽseatur specialiter hypothecare omnia? de qua quæstione ait videndam *l. si creditor. § fin. ff. de distract. pign.* Bart. & relatos à Gomezio *l.* 40. *Tauri. n.* 19. *versic. superiorem.* Xuarez *l. post rem iudicatam. ad l. Regiam. limit.* 1. *n.* 11. & Franciscum Milanensem *decis.* 1. *n.* 55. *& seq. in* 2. *parte decis. Siciliæ.* vbi latè, & optimè rẽ tractat, & dicit, quòd si reditus ponitur super omnibus bonis, bona sunt generaliter hypothecata; si autem super omnibus & singulis stabilibus, sunt specialiter hypothecata. Num. 6.

GASPAR *ibi. n.* 15. ponit aliã clausulã, qua debitor se diuestit ab omnibus suis, & inuestit creditorẽ vsque ad cõcurrentiam reditus, & ad hoc latorem instrumenti procuratorem constituit, quod cõstitutum ratione loci, & quotæ incertum non valet, vt resoluit Ant. Gom. *l.* 45. *Tauri. n.* 96. *& sequen.* & clausulam hãc in censu ineptam dicit Nauar. *commen, de vsuris. n.* 137. quia censuarius nõ vẽdit rem, sed censum, nec minùs eam possidet, quàm antea.

AN verò creditor ex vi huius clausulæ possit apprehẽdere possessionem bonorum debitoris resoluit Gaspar *n.* 16. non posse, quia clausula est nulla tũ propter incertitudinem, tũ quia cẽsus plus valet quàm sit pretium taxatũ in lege; & ita si nõ augeatur pretiũ, vel minuatur pensio, contractus est iniustus, de quo agit etiam 2. *lib. quæstione* 11. Vnde *illa* Num. 7.

quæst. 7.

quæst. 7. *nu.* 18. suspectam putat doctrinam Feliciani 1. *de censib.c.* 10. *n.* 3. *verf.quocirca.* vbi habet instrumentum césuale posse aduersùs tertium possessorem executioni mandari, si in eo fuerit adiecta clausula de ingrediendo possessionem rei censuariæ auctoritate propria. Quia hæc clausula est nulla prædictis rationibus, sicut *lib.2.q.1.n.26.* dixerat clausulam qua venditor césus copiã facit emptori capiẽdi auctoritate propria rẽ césuariã ob cessationẽ pésionis, esse iniquã, teste Nau. *Comm. de vsuris.n.*138. Sed credo verũ scripsisse Felician. si certus fũdus assignetur, & pretiũ iustũ detur, vel postea suppleatur, si .n. deest iustũ pretiũ, contractus quidẽ est iniustus: nõ tamen nullus, nisi quoad excessũ pésionũ: ergo ex vi illius clausulę potest auctoritate propria capere possessionẽ, sed debet minuere pésiones sequẽtes, & restituere excessũ præcedẽtiũ. Illa verò clausula de re césuaria amissa propter neglectã solutionẽ pésionis, est nulla, quia pœna illa non est proportionata culpæ, vt diximus *dub.*26.

Num. 8. An autẽ vẽditor cedẽdo fundũ reditui hypothecatũ liberetur, tractat Gasp. latè 2. *de rediti.q.9.n.68.* & bene resoluit partẽ negãtem, quia inuito vnũ pro alio solui non potest. Vnde malè Gab. 5. *d.*15. *q.*12. *tit.9. ad 6.* ait, si vẽditor césus relinquit fundũ, vel rẽ in qua fũdatus est césus, liberatus est à césu. Sic si emẽs césũ ob nõ solutionẽ césus tollit fũdum, solutus est vẽditor, licèt minùs valeat quàm pretiũ ꝙ dedit emptor; cessãte dolo, & fraude vẽditoris. Secus ait esse in pignore; vnde docet rẽ césui subiectã nõ esse pignus: nã pereũte pignore manet debitũ, & vẽdito pignore minori pretio, quàm sit debitũ, tenetur debitor supplere, non verò vendita re censuaria.

Mvlta etiam de his hypothecis dicit Vinsfeldius *c.in ciuitate.de vsur. q.*12. *con.*12. Primò, emptionẽ census nõ reddi illicitã ex eo quòd vẽditor obligat emptori aliqua bona in hypothecã, quæ possit distrahere secũdùm cõsuetudinẽ loci, aut pacta cõuẽta, si debitor tẽpore definito non soluat pẽsionẽ, aut creditor aliquod interesse patiatur ob morã solutionis. Probat, quia de iure licitũ est, tale pactũ in cõtractibus pro securitate apponere. *l. pactum. ff. de pigno. actio.* vbi valet pactũ, quòd si debitor intra certũ terminũ debitũ nõ soluerit, prædia impignorata & hypothecata liceat creditori vendere. Ad idẽ facit *l.1. C. de pact. pign. l. fundus. §. fin. ff. de pigno. l. si necessit.* *§. fin. ff. de pign. act.* notat Bart. cui glossa, Alex. & alij consentiũt, esse casum, quòd si quis ex certo fũdo teneatur pẽsionẽ soluere ad certũ terminũ, & nõ soluerit, quòd ex tũc possit creditor vẽdere pignus pro pẽsione nõ soluta, & *ibid. §. fin.* dicit per illam legẽ, quòd in illo casu pignus potest vẽdi nõ solùm propter debitũ nõ solutum, sed etiã propter accessiones; & facit tex. *in l. quæ specialiter. C. de distract. pigno.* Secũdò, Vinsfel. ait reuocãdũ esse in memoriã, quòd principalis obligatio in hoc annuo reditu qui modò est in vsu in Germania, & Hispan. est personalis, hypotheca autẽ accessoriè pro securitate creditoris apponitur; vnde etiam re hypothecata perempta obligatio manet ad reditus solutionem, vt *dub.*30. latè diximus; secus in aliis censibus, qui limitatè Num. 9.

fundantur in rebus aliis, & non in persona, de qua re Molinæus *in cõsuetudine Paris. titulo 1. §. 11. numero 15.* quem citat & sequitur Couarruuias *3. Variarum.capite 7. num.5.in fin.* Cum quo & aliis recẽtioribus dicit tertiò hanc hypothecam censuariam esse priuilegiatam. Regulariter enim tertius possessor qui nec contraxit, nec contrahentis in hæreditate successor existit, conuentus hypothecaria potest opponere excussionis nondum exactæ exceptionem.*auth.hoc si debitor. C. de pigno.cum annotatis.*At possessor prædij censuarij potest conueniri ad census solutionem nulla præmissa excussione: nam ad omnes transit cum onere solutionis, vt ait Guido Papa *quæst.42. & 576.* Cassan. *in consuetud. Burgun. Rubrica 11. §. 6. num. 2.*Couarruu. s. *num. 6.* & Ioannes Baptista Lupus *Commentario 2. de vsuris. §. 2. numero 69.*Atqui Guido, & Cass. hanc opinionem de consuetudine, & vsu Galliæ, & Burgundiæ esse existimant, si sit certa res assignata, & obligata prò debito, vt communiter fit; tunc enim creatur ius in re, & eidem adhæret, adeò vt sequatur rem, & eius possessorem, quod æquum & iuridicum est. *l. Imperatores. ff. de publican.* ait Cassaneus. Hanc de censibus doctrinam ab aliis breuiter fundatam longiùs prosequitur, & explicat Couarruu. teste Vinsfeldio. Sed dubitat Vinsfel. an quis non habens bona immobilia possit pro asseeuratione annui reditus dare vasa argentea, aut aurea, vel aliam pretiosam supellectilem, vt aliquando factum est? Respondetur, inquit, simpliciter, quòd sic in constitutione nostrorum redituum: quia cùm res supposita solùm habeat locum pignoris, aut hypothecæ, optimè fieri potest. Quia si sufficiat hypotheca pro asseeuratione capitalis, & pensione cum aliis accessionibus, siue sit res mobilis, siue immobilis, parum refert. Alia ratio est, inquit, de censibus creatis secundùm constitutiones Põtificum, quibus debent hypothecari res immobiles, & fructiferæ: imò in omnibus solent tales res hypothecari. Hæc ille. Ego credo in Hispania ex consuetudine censũ non valere nisi rei immobili, & fructiferæ adhæreat.

Dvbitat quoque Vinfeld. an quando hypotheca diuiditur in plures hæredes, vel successores, à singulis possit tota pensio exigi? Respondet non posse, sed tantùm pro rata. Guido Papa *decisione 432.* Cassan. *in consuetud. Burgundiæ. Rubrica 5. §. 2. n.35.*Couarr. *3.Varia.c.7.n.8.*Ioannes Baptist.Lup. *Comment. 2.de vsuris. §.2. n.69.*Panorm. *num.8.*Anchar. *num.13.* & tex.*cap. constitutus. de religiosis domi.* & id æquitatis esse ait: cùm enim vna pensio in pluribus rebus constituitur, tacitè videtur distributa in singulas res, & sic quælibet hypothecata pro rata ad solutionem pensionis censebitur, & hæc hypotheca census irregularis est, & non sequitur per omnia naturam aliarum hypothecarum. Ideo argumentum ab aliis ad hanc infirmum est. Hæc ille. Idem nos resoluimus *dubio 7. difficultate 6. & dubio 11. difficultate 1. circa 11. conditionẽ.* & hoc certius existimo, quando non potest ex singulis hypothecis tota pensio colligi. Num.10.

Qvarto dicit Vinsfeldius s. *conclusione 13.* emptionem census non reddi illicitam ex conditione, quæ nũc vt plurimùm adiicitur à multis, quòd

quòd bona hypothecata in valore excedant summam capitalem. Quia hypotheca adiicitur pro assecuratione non solùm capitalis, sed etiam pensionis & interesse veri: ergo non solùm commensuranda est summæ capitali, sed etiam aliis accessionibus, quæ moraliter contingere possunt.

QVINTO dicit *in con.14.* nõ esse iniquam conditionem, quòd res hypothecata vendi, aut alienari non possit sine consensu censualistæ, modò ipse proportione huius oneris augeat pretium census, de quo dixi *dub.27.*

SEXTO Vinsfeld. *ibi con.* 15. ait, quanuis deduci possit in pactum, vt si biennio, vel triennio pensio non soluatur, possit res censuaria distrahi, vt dixerat *con.* 12. tamen non posse in pactum deduci, vt cadat in commissum, quia est pœna immoderata, vt cum Conrrado *quæstione* 86. *con.* 3. & cum aliis diximus *dub.* 26. Addit, cùm creditor distrahit pignus, vel hypothecam, non plus debere sibi sumere quàm sibi debeatur. Quæ distractio vt rectè fiat, nouem cautelas ponit Conrrad. *de contractib. quæst.* 86. *con.* 2. Quod verò dicit Medin. *quæst. vlt. de vsur.* & Couarruuias 3. *Variarum. cap.* 7. *num.* 1. Nauarr. *Commentario de vsuris à numero* 110. *ex l.* 68. in censu posse imponi pœnam commissi, intelligit cum Couarruuia de censu reseruatiuo, qui est similis emphyteusi, in qua hanc pœnam habet qui biennio Ecclesiæ, triennio priuatis pensionem non soluerit. *l. 2. de iure emphy. cap. fin. de locato.*

SEPTIMO dicit Vinsfeld. *con.* 17. extraordinarias cautelas, insolita pacta, cautiores clausulas contractum efficere suspectiorem. Bald. & Alberic. *l. penul. C. de euictio.* Bart. & Cœpola *de simulatis contract. præsump.* 9. Bald. *consil.* 487. *lib.* 1. Decius *consil.* 448. *num.* 23. Anchar. *col.* 2. Bertrand. *consil.* 210. *num.* 17. *lib.* 1. Bald. ex glos. *cap. ex literis. de consuetu. num.* 8. Iason *consil.* 170. *col.* 2. *lib.* 2. quem refert, & approbat Tiraq. *lib.* 2. *de vtroque retractu. in præfat. num.* 8. Ad idem est glos. *l. si quis sub conditione. ff. de condit. institu.* sic ex renuntiationibus insolitis instrumentum est suspectum. Bald. *cap. tertio loco. num.* 15. *de prob.* Felin. *cap. si cautio. num.* 70. *de fide instrum.* Ange. & Bald. *d. l. si quis sub conditione.* Gerardus à Petra Sancta *sing.* 77. Couar. 3. *Varia. c.* 8. *n.* 6. *ad fin.* & alij. Vide alia similia apud Vinsfeld.

OCTAVO *in 18. cond.* dicit licitum esse pactũ, vt censuarius per medium annum, aut bimestre renuntiet emptori se velle redimere cẽsum. Conr. *q.* 83. *de cõtract. con.* 8. & antea per bimestre iussit Pius V. denũtiari censitori.

QVÆRES, quid si creditor pro suis debitis hypothecauit nomen reditus, quod fieri potest *l. si conuenerit.* 2. *ff. de pignor. actione. & l. nomen. C. quæ res pigno. oblig. possunt.* poteritne censuarius redimere censum, restituendo sortem suo creditori, aut tenebitur vocare creditores, quibus nomen pignoratum est? Respondeo cum Gasp. Roderico 1. *de reditib. q.* 18. *num.* 53. debitorem posse liberè reditum, ac proinde hypothecam extinguere soluendo censitori, nec teneri vocare hypothecarios nominis creditores, etiãsi sciat nominis hypothecã *d. l. nomẽ.* & ibi glos. fin. Fanus *de pig.* 2. *p. memb.* 3. *n.* 27. Quod limitat Gasp. nisi creditores nominis de sua hypotheca debitorẽ certiorauerint ostendendo *Num. 11.*

dendo instrumenta hypothecarum, ne ipsis non monitis redimeret. Bart. *l. non solùm. §. morte num. 35.* quia tunc non posset soluere creditori suo. *d. l. nomen. l. 3. C. de noua.* At verò ante hanc creditorum certiorationem liberum esset debitori redimere, imò etiam creditori liceret eum sollicitare (si sibi magis expediat habere nummos quàm reditum) ad redimendum, etiamsi cum ea voluntate fraus implicita creditoribus hypothecariis fieri videatur: nec enim illud dolus est, sed diligentia. *l. qui autem. vers. sciendum. ff. quæ in fraudem credito. l. nihil dolo. ff. de regul. iuris.* & in terminis resoluit Ioannes Garsia *de hypotheca post contractum. num. 13. & sequentibus.* Faciunt notata à Cyno, Alberico, & Salyceto *l. 1. C. si antiquior creditor.* vbi docent licere mihi emere pignus pluribus obligatum à primo creditore vendente iure creditoris, quanuis ex hoc cæterorum ius extinguatur. Sequitur Greg. Lop. *l. 46. tit. 13. partita 5. glossa 2.* Similiter in hoc casu licet creditori pecuniam suam recipere, & debitorem liberare, quanuis suorum creditorum pignora extinguantur.

Num. 12. SED circa id quod diximus ex Vinsfeldio, quando hypothecæ census diuidũtur in plures hæredes, vel alios successores, non posse singulos in solidum soluere pensionem, sed pro rata; aduerte contrariam opinionem tenere Antonium Gomez iuniorem *tract. de censibus. cap. 4. nu. 2.* per *leg. Moschis. ff. de iure fisci.* ex qua communiter (inquit) notatur actionem hypothecariam cõtra quẽcumque possessorem rerum obligatarum in solidum competere: quod præter ordinarios ibi, ex ea lege deduxit Iason *in §. item si quis in fraudem. num. 128. instit. de actionib.* Fanus *tract. de pigno. memb. 1. part. 8. principalis n. 50.* & alii, quos ipse congerit, & refert. Couar. *3. Variar. cap. 7. num. 7.* asserens hanc esse veriorem & communiorem opinionem, & frequentissimè iuxta eam protulisse sententiam Iudices in Hispania. Eãdem tenet Rebuffus *l. plebs. §. pignus. versic. & quilibet possessor. ff. de verb. sign.* affirmans ita fuisse iudicatum in Senatu Parisiensi. Limitat eam Couarr. vt non procedat, cùm vnus ex pluribus hæredibus constituentis censum rem possederit, quo casu pro rata tantùm, nõ in solidum conueniẽdus erit ad recognitionem, & solutionem annui reditus recursi: quia in eo casu non agitur hypothecaria actione simpliciter, sed ratione constitutionis, & assignationis annui reditus super ea re, quæ facta videtur pro rata & distribtiuuè. Sed hanc limitationem non esse admittendã probat dictus Gomezius. Nam iuris ratio admonet, vt eo casu potiùs in solidum conueniatur hæres: quia licèt in iure controuersum sit vtrùm hypothecaria actio in solidum, an pro parte debeat exerceri cõtra possessorem rerum obligatarũ, illud tamen sine controuersia est, aduersùs illum qui se obligauit, in solidum cõpetere ex *l. creditores. ff. de distractione pig.* Idémque est aduersùs eius hæredes, vt est expressus tex. *in l. 1. C. si vnus ex pluribus hæredibus creditoris, vel debitoris.* Per quem tex. idẽ tenet, & explicat Socinus *consil. 75. col. penul. lib. 1. consiliorum.* & agnoscit verum esse idem Couar. *dicto n. 7. paulo post principium.* Si ergo contra tertios possessores praxis admittit in solidum agi posse, pugnantibus pluribus,

bus,qui cōtrarium defendunt,quanto magis id admittendum est, quoties res obligata ab vno ex hæredibus possidetur, cùm in hoc casu iure expressum sit,ipsum in solidum conueniri posse? Quod eleganter in terminis docet Rupellanus ῑ *cap.*10.

NEQVE obstat ratio, qua mouebatur Couar. ς.quæ in iure non probatur: neque ad rem facit regula textus *in l. pro hæreditariis.C.de hæreditariis actionib.* Procedit enim in actionibus personalibus,secus verò est in realibus, quæ aduersùs hæredē rem possidentem in solidum competunt. Hæc Gomezius, quæ mihi hanc sententiam reddunt valdè probabilem: maximè cùm durum videatur obligare censitorem, vt pro rata multos successores in hypothecis cōueniat. Quare verisimile est quemque pro tota pensione posse cōuenire, quando hypotheca illa est sufficiens ad totam pensionem soluendam:& tunc ille poterit aduersùs alios possessores agere, vt pro rata ipsi soluant.

Ex alia tamen parte durum etiam videtur hæredibus, & aliis successoribus hypothecarum, vt in solidum teneantur;& aduersæ opinionis auctores relati à Couarr. quos partim, vt vidimus,ipse sequitur,in hanc retorquent *arg.ex d. l. Moschis.* & licèt concederemus, in ordinariis hypothecis posse quēlibet possessorem in solidum conueniri,tamen in censuariis, istis videtur alia ratio:nam isti census consignatiui censibus reseruatiuis assimilantur, in quibus quilibet possessor pro rata tantùm tenetur. *c. constitutus. de religiosis domibus.* Ergo idem videtur tenēdum in consignatiuis,vt tenet Guido *quæst.* 432. Cassan.*in consuetud.Burgun. Rubric.* 6. *§. 2.num.* 35. Rupellanus *lib.* 1.*forensium institutionum.c.*10.& alij quos refert,& partim sequitur Couar. ς.vltra quos Gomez allegat tex.*in l. 2.C. de reditibus ciuitatum.verſ. pro rata.lib.* 11.Alios auctores retulimus superiùs *hoc eodem dub.& dub.7.difficul.6.& dub.11,difficul. 1.circa 11.cond.*

DVBIVM XL.

An pacta in censu redimibili à Pio V. vetita, in censu quoque irredimibili prohibita censeantur?

EADEM quæstio est de cæteris cōditionibus necessariis.Rebellus 2. *part. de oblig. lib.*10. *q.*7 .*in fin.* ait de pactis iure naturæ inualidis,& de conditionibus eodem iure requisitis idem esse dicendum in censu irredimibili, quod in redimibili: & quanuis aliqui negauerint de requisitis, vel prohibitis iure tantùm positiuo in Bulla Pij V. tamen tutius esse, vt in censu omni idem dicatur, cùm disertè Pius V. census omnes in posterum creandos redimi posse statuat, vt sub alia forma creatos,non tantùm irritos, sed fœneratitios esse iudicet. Si tamē creentur, non audet Rebellus illos reprobare. Num. I.

DVBIVM XLI.

Vtrùm pensio soluenda sit etiamsi res censita fructus eo anno non ferat?

QVIDAM

Num. 1. VIDAM docent, si casu fortuito res censita, aliquo anno fructus nō ferat, nō esse obligationē soluendi eo anno pensionem, & ita quando Pius V. prohibet, *ne vlla pacta indebita, vel conuentiones adiungantur, quibus censuarius extra naturā contractus obligetur,* dicunt prohibere cōuentionem de soluenda pensione, etiamsi casu fortuito res eo anno nullos fructus reddat. Hæc enim cōditio est contra naturam huius contractus: nam cēsus realis est ius percipiendi pensiones de fructibus rei censitæ: ergo si casu fortuito nullos det fructus, non debetur pensio.

SED etiam tunc pensionem deberi docent Nauar. *Comment. de vsuris. n.* 117. Sotus *6. iust. q. 5. art. 1. post medium ante 1. corol.* Rebellus *2. p. de oblig. lib.* 10. *q. 6. cond. 3.* Sa *verb. census. n. 9.* Valen. *2. 2. disp. 5. q. 22. pun. 2.* esséque cōmuni praxi obseruatum, meritò dicit Nauarr. Ratio est, quia census nō imponitur super fructibus ipsius rei, sed super re ipsa, nec est ius percipiēdi eosdem numero fructus quos res fert; alioqui censuarius nō posset de illis disponere, sed est ius percipiēdi pensionem, quandiu res manet, siue anni steriles, siue fertiles sint, siue quotannis, siue alternis tantùm fructum ferāt, &c. imò, vt diximus *dub.* 30. etiam re casu destructa, debentur pensiones, vbi Bulla Pij V. recepta non est: vbi autē recepta est, re quomodocumque perempta perit cēsus, nec potest fieri pactū, vt etiamsi casu fortuito pereat, debeatur cēsus; quod putat Rebellus in verbis citatis prohiberi. Vide quæ diximus *dub.* 10. vbi retulimus Molinam asserentem, si fructus casu fortuito pereant, eo anno pensionem non deberi.

DVBIVM XLII.

Quando pensio soluenda sit.

ESPONDET Sa *verb. census. n. 5.* soluendus est cēsus in fine anni, nisi aliud habeat consuetudo, aut pactum. Idē docet Salon *art. 3. de censibus. controuer.* 12. Sed cōmuniter pactū fieri solet, vt medietas pensionis elapso medio anno statim soluatur. Num. 2.

QVANDO nō est conuentū in celebratione cōtractus, si fiat redemptio annui reditus ante finem anni, non debet solui census totius anni, sed tantùm pro rata temporis, vt ait Vinsfeld. *de vsuris. c. in ciuitate. q.* 12. *con.* 19. addens conuentionem fieri posse, vt redemptio non fiat nisi in fine anni, & vt tūc pensio cum capitali refundatur, iuxta Conrrad. *de contract. q. 83. con. 8.* modò pretium augeatur, de iure debet esse libertas nō restricta redimendi censum: esset autem restricta, si sine damno suo redemptio fieri nō posset à venditore; nam id iure possumus quod sine nostro damno possumus. *c. 1. de regul. lib. 6.* Dominicus & Philippus Francus ibi. glos. *Clemen. dudum. verb. liberè. de sepult.* Sic resoluit Nauar. *Comment. de vsuris. n.* 126. videtur Molin. *de vsuris. n.* 355.

DVBIVM XLIII.

Vtrùm si pensio non soluatur tempore debito, possit censualista à contractu resilire, & pretium datum repetere?

SVM

SVMMARIVM.

1 *Pars affirmatiua suadetur.*
2 *Non est licitum in conscientia ob hoc à contractu resilire, nec repetere datum pretium, etiamsi alter tempore debito pensionem non soluerit.*
3 *Ad contraria argumenta fit satis.*

Num. 1.
PRO parte affirmante arguitur, quia, vt docet Rebellus 2.*part.de oblig.iust.lib.* 2. *q.* 3. *&* *lib.*1 0.*q.*1.*n.*17. si contractus est innominatus, fas est in foro Cæsareo re integra ab eo resilire, quidquid sit de iure Canonico; imò etiam fas erit repetere id, quod datum est, quandiu alter nō implet, modò seruetur indemnis, si fortè aliquos sumptus fecerit præparando se ad impletionem: secus verò si nominatus sit.*l.si pecuniam.ad initiū.* & §.*si seruum.ff.de condictione causa data.l.sicut.C.de actionib. & oblig.* & ita docent communiter Doctores: sed contractus census est innominatus, quia omnis contractus à consuetudine inductus est innominatus. Bald. *in Rubrica.C.de rerum permut.n.*2.ergo non solùm fas est ab eo resilire re integra, sed etiam quandiu alius non præstat quod debet, fas erit pretium repetere.

Num. 2. RESPONDEO tamen, nullo modo esse licitum in conscientia ab hoc contractu resilire, nec repetere datum pretium, etiamsi alter tempore debito pensionem non soluerit, sed solùm habere ius & actionem ad ipsam pensionem. Ita habet cōmunis opinio, & praxis. Ratio est, quia emptor hac sola conditione, & onere dat pretiū, vt alter se obliget ad reddendā pensionē: sed alter se obligat: ergo vēditor non tenetur reddere pretiū, sed pensionē. Cōfirmatur: quia in aliis emptionibus dato pretio nō potest emptor illud repetere, sed solùm potest petere rem emptā si ea illi tradita non est: sed contractus census est quædam emptio: ergo in emptore nō est ius ad pretium repetendū, maximè cùm iam habeat, quod emit, nempe ius ad pensiones, propter quod poterit pensiones ipsas petere & exigere. Imò etiāsi pretium nō tradidisset, sed pecunia credita censū emisset, non posset à contractu resilire.

ET ratio aduersa parui momenti est: nam iste contractus nominatus est nomine proprio & specifico, nēpe census, & nomine generico, aut quasi generico emptionis, & venditionis, vt patet ex extrauag. communibus Mart. V. & Calixti III. Vnde etiam iure, & non sola consuetudine inductus est, nec vera est illa doctrina Baldi asserentis omnem contractum consuetudine sola inductū, esse innominatum, vt cum Valasco, Feliciano, & communi ait Reb. s̄. Neque ab omni contractu innominato resilire licet, saltem in foro interno, aut etiam externo Canonico: neque ab omni nominato resilire nefas est. Nam à mandato resilire licet. §. rectè *institution. mandati.* & à societate. *lege sed & socius.* §. *fin. ff. pro socio.* & à deposito. *lege* 1. §. *penult. ff. depositi.* & à precario, vt ait Rebell. s̄. Sed quod attinet ad forum conscientiæ solùm est attendenda intentio contrahentium. Nam quomodo cūque se voluerint obli

obligare, manent obligati non solùm in conscientia, & foro interno, sed etiam in foro externo secundùm leges expressas huius Regni. Sæpe autem non vult aliquis se obligare ad aliquid faciendum, nisi sub conditione quòd alius aliquid faciat tali tempore, aut modo: vnde tunc eo ipso quòd alter non faciat, potest resilire à contractu. Aliquando verò vult se obligare modò alter etiam se obliget, & ideo si alter se obliget, licèt id ille non faciat, non potest resilire à contractu: & sic est in proposito. Si tamen tempus faciendi designatum in contractu elapsum non est, & alter est paratus implere quod ex sua parte debet, nullo modo est licitum in conscientia à contractu resilire, aut pretium repetere; quidquid fortè in contrarium dicāt *Bald. l.petens.C.de pactis.& l.apud acta. C.de transactio.* Riminald. Lancelot. Bereng. & alij, quos citat, & sequitur Felici.1.*de censib.c.3.n.8.*& Pincianus *de successionum creat.*§.12.*n.4.* imò lex, quæ id statueret, iniusta esset secundùm Molin.*de contract. disp.* 258. Nec placet quod ait Rebellus, illorum sententiam non parum probabilem esse, & absque periculo defendi posse: sed placet quod statim ipse subiungit, contrariam sententiam esse securiorem, & verisimiliorem, quæ asserit ex contractu innominato, siue ex pacto nudo, etiam antequam vestiatur per formam stipulandi, aut per cohærentiam alterius contractus nominati incontinenti adiecti, aut per iuramentum, aut per rei traditionem, aliúmve modum, consurgere obligationem naturalem, si modò partes statim se obligare intendant; vt tenet Accursius *l. petens. C.de pactis.*& priori reuocata Baldus *C.de rerum permut.* Felin.c.1. *de pactis. n.*13. Grego. Lopez *l.3.tit. 6. partita 5.* per textum ibi dicentem, licitam esse pœnitentiam in eiusmodi pactis ante adimpletionem, si modò non interueniat promissio, qua videlicet contrahentes intenderint se obligare. *& c.1.& c.qualiter.de pactis.* conceditur actio ex pacto nudo.

Num. 5. AD leges Cæsareas pro prima opinione citatas respondet Couarr. *c.quanuis pactum.p.2.*§.4.*n.*14. eas esse tantùm permissiuas, vt sunt plerçque aliæ. Sed non satisfacit, quia licèt illæ quæ resilire à contractu innominato permittunt, permissiuæ dici possint: tamen illæ, quæ concedunt actionem ad repetendum datum de manu alterius contrahentis inuiti, non sunt permissiuæ; sed approbatiuæ, qualis est illa. *l.pecuniam.* & aliæ similes.

MELIVS ergo respondetur cum Rebello, leges illas esse intelligendas, quando non constiterit, contrahentes voluisse statim se obligare; nam in obscuris minimum est sequendum, de regulis iuris in 6. Quæ obscuritas sæpe contingit in cōtractibus innominatis, do vt des; facio vt facias; facio vt des; do vt facias, in nominatis verò rarior est.

VNDE patet si census pecunia credita ematur, quòd vbi Bulla Pij V. recepta non est, fieri potest, vt dixi *dub.8.difficul.*1. non posse emptorē re integra à cōtractu recedere. Idem est si loco pretij promisisset actionē licitam eo pretio æstimabilē. Quæres, an si debitor per plures tertias à solutione census deficiat, possit cogi ad redimendum? Respondet Graf. posse cogi, quanuis de æquitate, si

de

debitor ante condemnationem soluat, non cogatur ad restitutionem pretij.

DVBIVM XLIV.

An census inter immobilia bona numerentur?

SVMMARIVM.

1 *Auctores referuntur.*
2 *Sententia affirmans census ad longum tempus inter bona mobilia computari.*
3 *Quodnam sit iniure longum tempus.*

Num. 1. E hac re agit Bellug. *in Speculo Principum. Rubrica 13. §. restat n.* 8. vbi Camillus Borrelus *in additionibus in litera A.* Philip. Portius *lib. 3. communium opin. conclus.* 11. *pagin.* 997. Guttierr. *in practi. lib.* 2. *q.* 146. *n.* 2. Bartholom. Humada *l.* 1 *tit.* 17. *part.* 2. *in glos.* 2. *n.* 1 *fol.* 155. *in fine.* Caballin. *in milleloq.* 217. *n.* 1. Iacobus Menochius *consil.* 29. *n.* 16. *volum.* 1. *communium opin. pag.* 13. *verb. annuos reditus. & pag.* 182. *verb. reditus annui. & de arbitrariis. casu* 233. Matienzo 5. *collectionis tit.* 11. *l.* 2. *glos.* 1. *n.* 83. *& titulo* 11. *l.* 7. *glossa* 1. *numero* 18. *&* 22. Auendanno *respon.* 23. *n.* 1. Tiraquel. *de retractu linagier. ex n.* 3. & alij relati *dub.* 7. *difficul.* 1. & hic postea referendi.

Num. 2. PRIMA sententia est, reditus, seu census ad longum tempus inter bona immobili computari. *Clem. exiui de Paradiso. verb. cùmque annui reditus. & l. iubemus. C. de sacrosan. Ecclesiis. & l. si quis inquilinos. ff. de legat.* 1. *& §.* 1. *de non alien. reb. Eccles. in Nouella. & c.* 1. iuncta glossa recepta *de rebus Ecclesiæ non alien. in* 6. glossa, Bart. Bald. & alij *d. l. iubemus.* Tiraq. s. dicens esse communem sentētiā; quod etiam ait Vinsfeld. *de vsuris. super c. in ciuitate. de vsuris. q.* 9. Carolus Molinæus *de vsuris. q.* 37. *n.* 273. & Andreas Gail *lib.* 2. *practi. obseru. obser.* 10. licèt hic auctor, qui practicarum rerū in Imperio fuit obseruantissimus, dicat, in quibusdā Germ. Prouinciis, & ciuitatibus Imperialib. statuto receptū esse, vt reditus redimibiles inter mobilia cōputetur, & eis cedāt, quibus ex statuto res mobiles debētur.

QVÆ statuta, & cōsuetudines in successionibus ex testamento, vel ab intestato obseruandæ sunt. *l. Imperatores. ff. de pollicit. l. venditor. §. si constat. ff. communia prædiorum. & l. an in totum. C. de ædific. priuatis.* nisi pactis illis derogatū sit. Quia pacta fieri possūt, vt reditus redimibiles, nō obstantibus cōsuetudine, & statutis inter immobilia computētur, cùm hoc iuri consentaneum sit, vt ex dictis constat. Auendann. verò ad *leg.* 6. *Tauri. glos.* 11. *numero* 29. ait census redimibiles non esse bona immobilia, nec mobilia: sed medij generis: irredimibiles verò esse bona immobilia, & citat Mieres *tract. maior. p.* 1. *q.* 40. *n.* 14. *&* 15.

SED quia diximus, reditus, seu cēsus ad lōgum tēpus inter immobilia bona cōputari, quæritur, quodnam sit in iure lōgū tēpus. Respondetur, longū tēpus dici 10. annorum. glos. *l. cùm de in rē verso. ff. de vsuris. in verb. longo. & in l. filius. C. de petenda hæredi.* & Doctores in his legibus. Card. *dicta Clem. exiui.* & alij ibi cōmuniter. Tēpus autē perpetuum vocatur 30. annorū. glos. §. 1. *institu. de perpet. &*

*temporal.action.*glos.*auth.si quis ruinas. verb.dentur.C. de sacros. Eccles.*Felin.*c. sicut.n.* 30.*de senten. excommuni.* Pan. *c. nulli.de reb.Eccles. non alienan.* Tiraq. & Gail s̄.Obserua autem,licèt ius ad pensiones sit res immobilis,tamẽ ipsas pensiones inter mobilia computari,vt ait Vinsfeld. s̄. Bald. *c.quæ in Ecclesiarum.col.*4. *vers.sed statim quæritur de constit.*Andr. Alciatus *l.morientium.ff.de verb.signif.*Molinæus *in consuet.Parisi.tit.*1.§.1.*glos.*1.*n.*36.Tiraq.s̄. *n.*10.& alij quos citat,& refert in praxi apud eos seruari, & apud multos alios, vt relatione diuersarum consuetudinum comprobat.

HINC *dub.*7.*diffic.*1.diximus etiam vbi recepta est Bulla Pij V. vnũ censum in alio fundari posse.

DVBIVM XLV.

An & quomodo in censibus præscribi poßit?

SVMMARIVM.

1 *Difficultas, an præscribi possit contra ius, quod censitor habet exigendi pensiones? Vbi ratio dubitandi proponitur, & duplici conclusione ex quorundam sententia respondetur. num.*2.3.

4 *Secunda difficultas, an præscribi possit contra ius, quod venditor habet remitendi censum?*

5 *Tertia difficultas, an census præscribi possit contra censuarium?*

*Num.*1.

RIMA difficultas, an præscribi possit cõtra ius quod censitor habet exigendi pensiones? Pro parte affirmante est, quòd omne ius, siue publicum, siue priuatũ, præscriptione extinguitur 40. annorum spatio & interuallo, ex *l.omnes. vers. nullúmque ius.cum complicibus. C. de præscrip.* 30.*vel* 40.*annorum.*quod etiam in reditibus annuis procedit, ex *l.eos. C. de vsuris.*& facit tex. *in l.plures. C.de fide instrum.* notat bona glossa ibi *in c.tua. el.* 2. *de decimis.* & sequitur Rebuff. *tract.de constitutione redituum.to.* 2.*glos. vnica. in princip.* In contrarium est quòd in censu non vnum, sed plura debita,& obligationes sunt quotannis pullulantes, ex *l. si in singulos.ff.de annuis legatis.*dicẽte plura esse legata, vnum purum, alia sub conditione, si vixerit:& ob id vsu capi non possũt, quia in quolibet anno de per se ius capiendi inspicitur, ex *l.cùm in annos. versic. vt per singula. eodem titulo. l. cùm in annos.* 23. *ff. quando dies legatis cedat.* facit *l. cum notissimi.* §. *fin. C. de præscrip.* 30. *vel* 40. *annorum.* vbi notat glossa *vers. cuiscumque.* quam communiter approbari testatur Carolus Ruinus *consilio* 34.*n.*6.*lib.*2.*consiliorum.* Alciatus *l.vnica.C.de sentẽtiis,quæ sine iusta causa proferũtur.*& Lara *in l.si quis à liberis.*§.*sed vtrùm.n.*40.*ff.de rebus dubiis.*& nouissimè tradit Parladorus *lib. rerũ quotid. c.*1.§.13.*n.* 44. Cui sententiæ nihil obstare videtur *dicta l. omnes.* quæ procedit in actionibus habentibus continuum cursum. Secus tamen videtur, quando vna obligatio, & contra eam vnica actio nascitur. Deinde *in d.l.eos.* speciale est vsurarum odio, vt ibi obseruant Bellapertica, Raynerius,& Cynus *q. fin.* & Alberic. *in l. cùm notissimi.*§.*fin.col.penul.*& hanc legem esse communem interpretationem illius tex. testatur Iason *l.de pupillo*

pillo. §. si in pluribus.n.4. ff. de noui oper. nuntia. Neque item obstat textus *in d. l.plures.* procedit enim respectu illius reditus, qui ante legitimum tempus effluxit. Alij reditus qui postea cœperunt deberi, non potuêre præscribi, quanuis Hugo, & Roserius relati à glossa *dicto verbo cuinscumque.* vnicam sufficere præscriptionem affirment, eámque incipere à tempore cessationis solutionis.

Num. 2. His pro ratione dubitandi vtrinque propositis, Anto. Gomez iunior *tract. de censib. c. 5.* ad propositam difficultaté duplici conclusione respondet Prima est, contra censũ qui in signum subiectionis, & recognitionis Principi præstatur, vt *in c. 20. de censibus. & cap. magnum.* 11.*q.*1. præscribi non potest, vt notat glos. per tex. ibi, *in cap. cùm non liceat. de prascrip.* & est tex. de hoc expressus *l. comperit. C de prascrip. 30. vel 40. annorum.* & *l. 6. tit. 29. partita 3. l. 5. tit. 11. lib. 2. fori.* & *l. 1. tit. 15. lib. 4. noua compilationis.* Quod in specie notauit Pan. *c. cùm contingat. & c. ad audientiam.* vbi Felin. *de prascrip.* & plures alij, quos refert, & sequitur Rebuffus vbi s. *articulo 2. glossa vnica. numero 1. & 2.* & Petrus Follerius *tractatu de censibus. folio* 300. Emanuel *de censibus. conditione 5. dubio 1.* Vega *in Summa, & Epitom. verbo census. casu* 17.

Num. 3. Secunda conclusio, contra censum consignatiuum, de quo disputamus, præscribi potest, vt resoluit Parladorus s. §. *12. num.* 41. & §. *13. num.* 44. Emanuel & Vega s. Probatur primò ex adductis pro hac parte initio huius difficultatis, quæ non bene postea soluuntur. Secundò, quia nulla ratio est quare contra hæc iura censuarij non præscribatur, sicut & contra alia iura, & contra leges, nimirum spatio aliquo temporis bona fide non soluendo pensiones, quas soluere tenebatur.

Nec obstare putat Anton. Gom. quod in contrarium adducebatur cũ communi opinione de annuo legato, quoniam annua stipulatio vna est, & ideo sufficit vna præscriptio ex *l. si Stychum. 16. §. stipulatio. ibi. vna est. ff. de verb. oblig.* Legata verò annua sunt multa, & ideo non possunt vna præscriptione præscribi. Quam differentiam inter annuum debitum ex vltima voluntate, & ex contractu constituit gloss. *d. verb. cuinscumque.* vbi eam sequuntur Bart. & Fulgo. *num. 2.* & est glossa consimilis *in l. de pupillo. vers. remissionis. §. si in pluribus. ff. de noui operis nuntia.* & communiter approbari testantur Panorm. *num. 38.* Parisius *num. 33. cap. auditis. de prascriptio.* 4. Bal. *tracta. de prascriptionib. 4. part. 4. partis principalis. quastio.* 4. Gigas *de pensionib. quast. 37. num. 5.* Anton. Gom. Senior *2. Variarum. cap. 11. num. 25.* Parlado. *d. cap. 1. §. 12. num.* 4 Pro qua sententia est lex, *si vsus fructus alternis annis. ff. quibus modis vsusfructus amittatur.* inducendo eam à contrario censu. & *in cap. de quarta. de prascriptio.* Vnde sufficit vna præscriptio 40. annorum, licèt quarta singulis annis soluenda sit. Neque obstare putat Emanuel suprà quòd quotannis noua obligatio oriatur: nam omnes vni antiquæ nituntur, qua præscripta cæteræ præscribuntur, vt pereunte radice rami pereunt. Sed meliùs diceret illas non esse nouas obligationes, sed vnam antiquam

mandandā executioni quolibet anno, vt lex vna de cōmunione Paschali quolibet anno mādanda est executioni, & sic de legibus humanis præcipientibus aliquid quotannis fieri, contra quas præscribi potest: & similiter contra ius censitoris non soluendo multis annis pensionem bona fide.

Num. 4. SECVNDA difficultas est, an præscribi possit contra ius, quod venditor habet redimendi censum? Quidam posse dixêre spatio 30. annorum. Oppositum verius iudico; quod latè probat Molina *tom. 2. de iust. disp. 374.* & Gaspar Rodericus *1. de reditibus. quæst. 19. per totam.*

Num. 5. TERTIA difficultas, an census præscribi contra censuarium possit? Hanc difficultatem rectè resoluit Salon *art. 3. de censibus. controuer. 25. in fin.* quinque assertionibus. Prima est, si in solutionibus explicatum sit eas fieri ex beneuolentia, vel ex legato defuncti, vel alia causa à iure censitico aliena, nunquam præscriptione constituitur census: quia constat alio titulo factas esse.

SECVNDA, solutiones factæ nulla expressa causa per tempus non immemoriale, neque valent ad instituendum cēsum, neque vllam aliam obligationem titulo præscriptionis, saltem in foro animæ: quia redditæ fortè sunt ex beneuolentia, aut ex alia causa, quæ præscriptionem non admittat. Credit idem sentire Iurisperito, teste Salyceto *l. cùm de in rem vers. ff. de vsur. quæst. 4.*

TERTIA, solutiones factæ à tempore immemoriali, quanuis nullam causam contineant, iure præscriptionis inducunt obligationem, vt in posterum fiant. Nam illa immemorialis, & continuata solutio vim habet causæ, & tituli, vt docet optimè Couarr. *reg. possessor. de regu. iuris in 6. p. 2. §. 4. num. 4.*

QVARTA, si in solutionibus exprimebatur causa census, titulo præscriptionis inducunt censum si 10. annis sint continuatæ. Ita communis Iurisperitorum, cui standum in foro animæ, quanuis in foro exterterno non tam titulo præscriptionis, quàm ex probata rei veritate compelletur censuarius, vt ait Belluga *de censualib. numero 19. §. & quod iste.* Simile est in emphyteusi.

QVINTA, si omnibus pensatis dubium sit an census, vel emphyteusis sit, census iudicari debet, quia odia restringi, &c. & in ambiguis quod minus est, eligendum est. Ita Nauar. *Comment. de vsuris. num. 109.* Couarr. *3. Varia. cap. 10. num. 4.* Lege Caballinum, seu Molinæum *de vsuris. quæst. 17. num. 194. & quæst. 26. num. 205.* Similiter si dubium sit, an census sit redimibilis, vel irredimibilis, iudicandus red mibilis eadem ratione. Hæc Salon, cui subscribo. Vide dicta *dub. 35.*

DVBIVM XLVI.

An ciuitas, vel communitas libera possit super se censum constituere?

SVMMARIVM.

1 *Conclusio affirmatiua.*

2 *Census personalis licitus est, nec prohibitus à Pio V.*

RESPONDEO, posse, vt tenet Vinsfeldius *lib. de vsuris. super cap. in ciuitate. de vsuris quæst. 10. con. 3.* Num. 1. cum

cum Henrico de Hoita *tract. de censib. dub.* 1. & Conrrado *de contractib. q.* 74. & probat, quia ciuitas, siue communitas est res immobilis, & perpetua nata fructificare; quia singulis annis percipit fructus ex agris, tributis, censibus, & laboribus subditorum: ergo sicut licitum est constituere in domo, aut prædio: ita etiam in communitate; licèt enim ciuitas seu communitas libera non sit perpetua in eisdem personis singularibus; est tamen perpetua per successionem & continuationem personarum, sicut fluuius per successionem partium aquæ in eodem loco & alueo. Item in domo potest constitui census secundùm Bullam Pij V. ergo multo magis super ciuitate & Repub. libera. Neque incommoda quæ comitantur censum personalem constitutum in priuata persona, locum habent in communitate, aut ciuitate libera. Hæc Vinsfeldius; in quibus patet censum perpetuum constitui posse in communitate, etiam vbi vim habet Bulla Pij V. esto per illam prohibitum sit constitui censum in persona, vt *con.* 2. docuerat Vinsfeld.

Num. 2. Ego probabile puto censum personalem prohibitum nõ fuisse à Pio V. & ideo etiam vbi Bulla eius recepta est, licitum esse. Sed si census personalis prohibitus fuit à Pio V. consequenter dicendum puto, prohibitum esse censum constitutum in ipsa communitate, quæ est quasi priuata persona in emptione, venditione, & aliis contractibus; vnde non potest super se censum constituere vbi locum habet Bulla Pij V. nisi subiiciendo censui domum, agrum, aut alia immobilia præter seipsã: & ita in praxi seruatur. Vbi tamen non habet locum Bulla Pij V. cùm possit constitui in persona, vt *dub.* 3. ostendi, à fortiori poterit constitui in communitate, nempe in persona temporalis, in communitate perpetuus.

DVBIVM XLVII.

An qui emit censum ab vsurario, & dubitat an sit per vsuras acquisitus, teneatur restituere?

RESPONDEO cum Vega *in Summ. & Epitom. casu* 28. non teneri, quia in dubio melior est conditio possidentis, secus si id certò sciat. Sed in hac re idem est de censu, & de aliis rebus emptis ab vsurario. *Num.* 1.

DVBIVM XLVIII.

An qui fictè promisit se soluturum censum propter pecuniam quam debebat, teneatur censum soluere?

RESPONDEO cum Vega *in Summa, & Epito. verb. censũs. casu* 29. si creditor ex ea pecunia retenta à debitore empturus erat illum censum, vel redempturus alium, tenetur debitor soluere censum ratione damni cessantis, vel lucri emergentis ex illa fictione, & fraude. Hîc nihil est speciale præ aliis fictionibus, ex quibus lucrum cessat, vel damnum emergit. *Num.* 1.

DVBIVM

DVBIVM XLIX.

An consuetudo possit abrogare legem positiuam, quæ pretia censibus præscribit & taxat?

Num. 1. ESPONDEO, posse. Ioan. Medin. *q. 2. de censibus.* Palac. 4. *de contract. c. 7.* Salon 2. 2. *disp. de censib. art. 3. controuersia 11. in fin.*

ET generatim quòd consuetudo possit derogare legi, docent Belluga *de censualibus n. 14.* Tiraquel. *de retractu linagier. in præfatione. n. 17.* Couar. *3. Varia. c. 13. n. 4.* glossa *Clem. statutum. verb. consuetudine. de electione.* & alij Theologi ac Iurisperiti, quos *tract. de legib.* retulimus, & secuti sumus, & & ibi etiam explicuimus latè qualis debeat esse cōsuetudo, vt legē abroget: de quo Salon suprà.

DVBIVM L.

An Clerici, Ecclesiæ & Religiosi teneantur obedire legibus Principum secularium taxantibus pretia censuum?

Num. 1. ESPONDETVR ex Salone 2. 2. *disp. de censibus art. 3. controuer. 10. in fin. & q. 77. art. 1. controuer. 10.* illos in suis contractibus, & commerciis debere obedire Principibus secularibus; quod præsertim est verum de legibus taxātibus pretia censuum, & aliarum rerū, vt latè docuimus *tract. de legibus.* Idē docet Didacus Perez 8. *ordinamenti. tit. 2. in Rub. pag. 32. & sequenti.* vbi rē tractat latissimè, & Gaspar Rodericus 1. *de reditibus. q. 6. n. 49. & quæst. 10. n. 12.*

DVBIVM LI.

Vtrùm sine scriptura, vel instrumento tabellionis contractus census validus sit?

ESPONDEO cum Salone 2. 2. *disp. de censibus. art. 2. controuer. 25. in medio.* vbi est recepta Bulla Pij V. nullū esse, cùm ea Bulla statuat irritū esse nisi in confectione instrumenti coram tabellione, & testibus pecunia numeretur. Vbi autem ea Bulla recepta nō est, neque datur alia lex, aut consuetudo contractū sine scriptura factū irritans, validus est, sicuti & aliæ emptiones, & cæteri cōtractus, vnde tradito pretio statim emptor fit dominus census. Hæc conclusio est Theologis certissima, & videtur Bart. *l. 1. C. de iure emphy.* Probatur, quia per se, & ex natura rei scriptura non est necessaria ad contractus; sed sufficiunt verba, vel alia signa cō. sensum exprimētia; scriptura autem requiritur ad memoriam, & fidem, ac probationem inter homines. *l. cōtrahatur. C. de pignorib.* licèt glos. *c. 1. §. postquam autē. verb. scriptis de censibus. in 6.* ponat aliquos casus in quibus requiritur scriptura, in quibus tamē hūc nō numerat, & addit, nec in omnibus illis esse omnino necessariū. Num. 1.

DV

DVBIVM LII.

Quis teneatur facere expẽsas pro scriptura census, & eius expeditione.

Num. 1. RESPONDEO, emptorem. Bald. Cynus, Salycet. Angel. Paul. de Castro, Alberic & alij *l. eos. nõ longè à fin. in verb. interdicta.* per illũ tex. *C. de vsuris.* Alberic. *l. dissolutè. C. de cõdictione ex lege.* Cœpola *de simulatis contract. præsumpt. 6.* Molinæus *de vsuris. quæst. 6. num. 130.* Vinsfel. *de vsuris ad cap. in ciuitate. quæst. 12. con. 19.* Ratio est, quia scriptura est ad comprobationem iurium emptoris, & apud ipsum manet: & qui sentit commodũ debet incommodum sentire. *c. qui sentit. de regu. iur. in 6. l. secundũ naturã. ff. eodem.* debitórque non tenetur propriis expẽsis aduersariũ instruere. *arg. leg. Prætor. in fin. ff. de edẽdo.*

DVBIVM LIII.

Vtrùm sit licitũ minori pretio censum emere quã sit lege taxatũ, cũ pacto nõ recipiẽdi pensionẽ per quadrienniũ, vel aliud certũ tempus?

Num. 1. GASPAR Rodericus tenet partem negantem 1. *de redib. q. 15. n. 31. & 32.* sed sine fundamento, quia sicut emptor apponens grauamina venditori debet ea compẽsare incremento pretij, vel diminutione pensionis: ita venditor apponens grauamina emptori debet ea compensare iusta dimitutione pretij, vel augmẽto pẽsionis.

DVBIVM LIV.

Quis sit Iudex legitimus quando agitur de redemptione census. Ioan. de Salas.

RESPONDEO, Iudicem creditoris esse adeundum: quia cùm agitur ad distractum, forum rei sequi debemus. *l. 2.* vbi glos. & alij *C. vbi, & apud quem.* Signorolus *cons. 162.* Tiraquel. alios referens *lib. 1. retract. §. 8. glos. 5. n. 2.* Gaspar Rodericus 1. *de reditib. q. 18. n. 53.* Num. 1.

DVBIVM LV.

An census fructuarius iustus sit, & an meritò ad pecuniarium reductus fuerit?

SVMMARIVM.

1 *Supponuntur tria.*
2 *Huiusmodi census prohibiti sunt, & reducti ad pecuniarios.*

SVPPONO primò, licitum de se esse emere, & vendere censum fructuariũ, hoc est, in frumento, vino, oleo, aliisve similibus fructibus soluendum. Ita tenent communiter Theologi, & Iurisperiti, Henric. de Hoita *de contractib. dub. 2.* Conrrad. *q. 72.* Gab. *4. d. 15. q. 12. con. 1.* Maior *ibid. q. 34.* Medina *q. 11. de vsuris.* quæ est prima *de censibus.* Innoc. *c. in ciuitate. de vsuris.* Vinsfeld. *super eodem c. q. 15. con. 1.* Ioan. Anani. & alij *eodem. cap.* Ambrosius à Vignate *super c. salubriter. à n. 74.* Couarr. *3. Variar. c. 2.* Nauarr. *Comment. de vsuris n. 104. & 120.* Guido Papa *tract. de vsuris. n. 74.* Petrus Ancharran. *consil. 30.* & alij multi, præsertim moderni; & res est clara, quam multis rationibus probat Num. 1.

TTt Conr.

Contrad. & addunt Nauar. & Vinsfeld. nec in Bulla Pij V. prohibitum fuisse.

SVPPONO secundò tales census seclusa lege positiua in contrariũ in eadem specie, & quantitate postea soluendos esse in qua sunt constituti, siue fructus in pretio creuerint, siue decreuerint. Ita Nauarr. *commẽta. de vsuris. n. 120. q. 30.* Salon 2.2. *art. 4. de censibus. controuer.* 2. Ioan. Med. *q. 15. de vsuris.* quæ est 15. & vltima *de censibus.* §. *sequitur ex dictis.* Vinsfeldius *illa q. 15. con.* 2. & alij. Probatur primò, quia ius ad illos fructus in illa quãtitate, seu fructus illi in ea quãtitate iusto pretio empti sunt: ergo ex iustitia debentur; antecedens patet, quia iusta rerum pretia nõ secũdùm præteritum, vel futurum tempus, sed pro tempore quo emuntur æstimanda sunt. *l. 2. C. de rescind. vend.* & *l. pretia rerum. ff. ad l. Falcidiam,* quanuis cùm fit contractus perpendendum sit quem valorem tempore traditionis res habebunt; & maiorẽ tunc habebunt valorẽ si maior sit spes incrementi, quàm decrementi futuri; aliàs venditiones omnes essent mutandæ, quia passim pretia rerũ successu temporis variantur. Vnde mores, cõsuetudines, & aliæ circunstantiæ occurrentes tempore cõtractus, nõ quæ postea fortassis erũt, considerandæ sunt iuxta Bart. *l. omnes populi. n. 39. ff. de iust. & iure.* Bald. *l. leg. & constes, C. de legib.* Glos. *c. licèt canon. de electio. in 6.* Felin. *c. fin. n. 2. de constit.* & certè licèt fructus minuantur in valore, non maiorem mensuram reddet censuarius: ergo nec si augeantur, reddet minorem, quia sicut operatur oppositum in opposito, sic propositum in proposito. *cap. sciendum. 8. q. 1.* Confirmatur ex *l. sancimus. C. de admi. tut. l. qui furere. ff. de testam.* & oppositorum eadem est ratio. *l. etsi contra tabul. ss. ff. de vulg. l. si quis. ff. de acquir. rer. hæredit.* Ex quibus colligit optimè Couarr. *loco cit. c. 6. n. 8.* quod semel legitimè factum est, non debere retractari ex his, quæ postmodùm acciderint.

TERTIO suppono, censum fructuarium redimibilem in hoc Regno Castellæ per *legem 4. tit. 15. lib. 5. noua collecti.* quæ edita est Matriti anno 1534. & est lex 127. prohibitum esse, & census eiusmodi antea cõstitutos reductos esse ad rationẽ vnius pro 14. In Lusitania verò esse licitos, & frequentes, docet Molin. *tom. 2. de iust. disp. 347. §. ex parte verò.*

HIS suppositis, dico meritò eiusmodi census prohibitos esse, & reductos ad pecuniarios. Ita Molinæus *de vsuris. q. 21.* Couar. *3. Variar. c. 1. q. 10. n. 31.* Sot. *6. iust. q. 5. art. 2. ad 1.* Vinsfeld. ſ. *con. 4.* Salon ſ. Ratio est, quia tales reditus magis suspecti erãt, maiorémque fraudis ac iniquitatis speciem habebant quàm pecuniarij, vt cum Molinæo, & Couarr. ſ. docet Vinsfeld. *con. 3.* quoniam rerum pretia in Rep. frequentissimè variantur; & vix duobus annis continuis in eodem statu permanẽt, nec tempore emptionis ob rerum & temporum mutationem certa moraliter æstimatio fieri potest: vnde hæc emptio redituum ad excessum iusti pretij, & deceptionem est aptior, & debitori periculosior. Hinc in Imperio constitutiones sunt, vt ait Vinsfeld. *illa con. 4.* quæ reducunt pensionem frumenti, & vini ad iustam pretij æstimationem, ita vt in *Num. 2.*

fru

frumento, & vino non plus accipiatur, quàm quod resolutum in pecuniam faciat valorem vnius pro 20. vt tum alibi, tum maximè est videre in ordinatione politica reformata à deputatis Imperij anno Domini 1577. Francfordiæ sub Rodulpho II. *tit.* 19. vbi ratio redditur his verbis. Contingit quòd dum frumenta, & vina in vili pretio sunt, quidam in huiusmodi speciebus emunt census, qui durāt etiā tēpore caritatis annonæ, ita vt quandoque in pretio recipiantur pro 100. 10. aut 20. aut etiā 30. quod non solùm vergit in damnum pauperū, sed etiam in præiudicium dominorum, quibus pauperes subduntur, cùm exhausti substantia necessaria debitos census persoluere, & onera consueta subire nō possint; atque talis emptio est contra diuinas humanásque leges, charitatem proximi, bonósque mores, & præsertim contra Imperij cōstitutiones. Conceditur nihilominùs quòd reditus frumenti, vini, aliarúmque specierum emantur, ita tamen vt non plus in frumento, vino, aut aliis rebus accipiatur, quàm quod resolutis speciebus in pretium pecuniæ, non nisi 20. florenis vnus ematur; & taxatio facienda habito respectu ad tempus celebrati contractus, vel ad pretium quo frumentum, & vinum currenti anno venduntur spatio 14. dierum post tempus messis, aut autumni, & semper tam liberum erit venditori census singulis annis redimere. Qui contra hanc constitutionem fecerit dolo, astutia, aut fraude emptor capitalem summam perdet, & aliàs ex officio à magistratu punietur pro ratione excessus. Hæc in illa cōstitutione. Et Carolus Molinæus *q. 21. de vsuris.* testatur Senatum Parisiensem sæpe arestis & decretis annuos reditus frumentarios cum pacto redimendi constitutos statuisse commutandos ad rationem vnius pro 15. ita tamen vt debitori electio daretur soluendi in frumento, vel pecunia ad rationē vnius pro 15. Cùm enim reditus frumentarij rusticos & agricolas qui suis laboribus totam Rempub. nutriunt, exhauriant, meritò à bonis omnibus damnantur; semper enim fuerunt, & sunt rustici, & possessiones ruri tenentes, vt rectè Molinæus *loco cit. num.* 220. ait, pecunia carentes, procliuiores, & faciliores dum occurrit necessitas, ad constituendum reditus in fructibus, quàm in pecunia; quare prudenter moderatores Reipub. salutaribus constitutionibus eis prospexerunt, non secus atque olim Iustinianus *in constit. 32. in authen. nullum cred. agrico.* inhibuit exercere antichresim in agricolas, ne impediretur cultus agrorum, & pauperes rustici fundis, & rebus exuti locum relinquere cogerentur. Vide plura de hac re in Vinsfeldio suprà.

DVBIVM LVI.

Vtrùm emptor census teneatur permittere venditori, vt censum per partes redimat, & quid de diuidenda solutione pensionis

SVMMARIVM.

1 *Prima sententia affirmans emptorem teneri permittere redemptionem per*

partes, nec licere in pactum deducere, vt redemptio fiat tota simul.

2 *Vera sententia tenet pactum de redimendo simul, & non per partes totum censum licitum esse. explicatur num. 3.*

4 *Census redimibilis mutuo contrahentium consensu constitui potest concessa facultate venditori ad redimendum illum per partes.*

5 *Emptor potest in pactum ferre, vt venditor non possit per minutissimas partes censum redimere.*

6 *Pactum de redimendo toto censu simul non est illicitum ex se.*

7 *Si deducatur in pactum, vt venditor non possit per partes, sed totum simul censum redimere, non ideo pretium augeri oportet.*

8 *Etiamsi ematur census ex paupere, potest in pactum deduci, vt totum simul redimere teneatur.*

9 *Ad contraria argumenta respondetur.*

10 *An debitor reditus possit inuito creditore vnius termini pensionem diuidere, soluendo partem illius?*

11 *An valeat pactum vulgare de redimendo reditu in eisdem speciebus monetæ quibus fuit constitutus?*

12 *Variis casibus respondetur iuxta doctrinam traditam.*

Num 1. AVAR. *Comment. de vsuris. num.* 101. & 102. secundùm aliquos existimat, emptorem teneri permittere redemptionem per partes, nec licere in pactum deducere, vt redemptio fiat tota simul. Suadetur primò ex *l. quidam existimauerunt. ff. de reb. credi.* vbi habetur Prætorem humaniùs facturum, si coëgerit creditorem ad accipiendum debiti partem, quæ illi offertur. Vbi autem lex non distinguit, nec nos distinguere debemus: ergo etiam in censu id seruandum est. Cõfirmatur: nã debens aliquid Reipub. potest illi per partes soluere. *l. vltima. C. apoch. pub. lib.* 10. & *l. placuit. C. de collat. fundi patrim.* ergo à fortiori qui debet priuatæ personæ, potest illi per partes soluere. *arg. c. cùm in cunctis. de electione.*

SECVNDO, quia obligatio conferendi aliquam quantitatem est diuidua in se & in effectu. *l. 2. §. & harum. ff. de verb. oblig.* & *l. si stipulatus sum. §. si decem. ff. de solutionibus.* vbi habetur. *Qui decem debet, partem soluendo liberatur.* Nec valet dicere, has leges intelligi creditore volente, secus inuito. Nam leges non declarant quæ perspicua sunt, sed quæ dubia: solùm autem poterat esse dubium de solutione per partes inuito creditore; ergo de hac loquitur.

TERTIO argumentatur Alciatus *d. l. quidam existimauerunt.* nam si liceret debita per partes soluere, iniqua esset lex 12. tabularum decernens, vt debitum defuncti diuidatur inter hæredes illius pro portionibus hæreditatis. Nam iuxta hanc legem non daretur debitum totum simul, sed quando quisque hæredum partem suam offerret, teneretur creditor eam accipere.

QVARTO, quia in 1. extrauag. Martini V. *de emptio. & vendi.* dicitur, *ipsum annuum censum in totum, vel in parte pro eadem summa denariorum, quam ab ipsis emptoribus receperunt, quandocumque vellent redimere.* & in 2. Calixti III. *vers. hoc adiecto.* dicitur, reditus redemptionem posse membratim, & pro parte fieri: & Pius V. in sua Bulla statuit censum

censum per partes redimi posse.

QVINTO, quia pactum hoc est graue, & onerosum valdè debitoribus, præsertim pauperibus, quales esse solent, qui censum vendunt; quia non possunt totam sortem simul habere; ergo non est licitum, saltem communi pretio hoc onus censuariis imponere.

HANC sententiam tenet Palac. *de contract. c.6.* & alij recentiores Theologi, si credimus Saloni infrà. Eandem tenent Sotus *6. inst. quæst.5. art.3. con.4.* Guttier. *in practicis. lib. 2. quæst.* 174. Azeb. *ad l. 1. tit. 15. lib.5. compilat. numero 5.* Felicianus 1. *de censibus. capite 8. numero 16.* sic redimus Gaspari Roderico *1. de censibus. quæstione 18. numero 35.* Et quidem Nauarrus illud pactum censet vsurarium; Sotus autem & Guttierrez iniustum tantùm. Quidam limitant hanc sententiam, vt venditor possit redimere censum per partes maiores, vt per medietatem, tertiam, vel quartam partem, non per minores, seu minutissimas: & vt possit fieri pactum, vt non nisi totus simul redimatur, aucto tamen pretio pro ratione huius grauaminis: quia Pontifices solùm prohibent imponi venditori hoc onus communi pretio. Alij, vt Lopez *1. Instructorij negoti. cap. 59.* dicunt, si debitor est diues, posse fieri pactum, quo cogatur ad totum simul censum redimendum; si verò est pauper, non posse cogi ad redimendum totum simul, quia esset indirectè cogere illũ ad numquam redimendum, cùm nũquam possit tantam pecuniã congregare qua totum censum simul redimat, vnde est censũ emere irredimibilẽ. Ita Lopez dicit sẽsisse Pennã. Idem tenet Vega 7.

SECVNDA & vera sententia tenet Num. 1. pactum de redimendo simul, & non per partes totum censum, esse licitum, saltem si pretium census ita augeatur, vt cõpensetur hoc grauamen venditoris. Hanc tenet Moli. *tract. 2. de iust. disp. 393.* & ait omnes in ea conuenire, & specialiter citat Nauarrum (qui malè à Salone, Gasp. Roderico, & aliis pro contraria sententia citatur) *Commentario de vsuris. num.78.* Sotum *6. iust. quæst.5. art. 3.* & alios, quos refert, & sequitur Guttier. *2. practi. quæstionum, quæst.174.* & Sotus ac Gutierr. aiunt arbitrari, si non augeatur pretium, contractum esse iniustum, sed non vsurarium, Nauar. verò etiam vsurarium. Ipse verò Molina cum Sarmiento *7. Select. cap. 1. n. 27. & 28.* non solùm censet posse in pactum deduci, vt totus census simul redimatur, sed etiam cùm nullum aliud pactum nisi de retrouendendo ponitur, emptorem non teneri permittere redemptionẽ per partes, sicut nec in aliis mercibus; imò si grauetur emptor, vt census redimi possit per partes, minuendum esse pretium pro ratione illius grauaminis. Vnde infert contra Guttierrez s. non esse iniustum contractum, si emptor non aucto pretio in pactum deducat, non posse censum per partes redimi, sed pretio taxato per legem emat censum cum prædicta conditione. Idem tenet Emanuel *tract. de censibus. cond. 6. dub. 4.* Sed malè tribuit Soto & Angli: nam Sotus suprà putat emptorem debere pretium augere si in pactum deducat redemptionem non posse per partes fieri. Angles autem *quæst. de censibus. art. 6. conditione 7. con. 4.* tantùm docet non esse necessariam conditionem, vt

census possit per partes redimi. Læsius 2.*inst.cap.* 22.*dub.* 12.*num.* 93. ait emptorem non teneri redemptionem per partes admittere, licèt in censibus de quibus consulti sunt Martin. V. & Calixtus III. id fuerit permissum; & sic conuentum erat. Hoc enim Pius V. non petit in Bulla sua, & meritò, quia id posset esse valdè incommodum emptori, qui si integram summam perciperet, vel bonam eius partem, posset prædium, vel aliam rem fructiferam comparare. Citat Boninsignium *cap.* 14. *de censib. num.* 11. vnde posset emptor, ait Læsius, in pactum deducere, vt non redimat nisi totum simul, vel notabilem partem. & *dub.* 11. *n.* 73. dixerat pactum, quòd census non possit redimi per partes, esse licitum, & consentaneũ naturæ contractus: nam in cæteris emptionibus cum pacto retrouendendi non habet ius venditor redimendi per partes: ergo nec in emptione census, nisi expressè deducatur in pactum, vt liceat per partes redimere: vel nisi iura, aut consuetudines loci id concedant, & creditorem non teneri debitũ etiãsi sit diuisibile, per partes accipere, habetur *l. tutor.* §. *Lucius. ff. de vsuris.* & notant Doctores. *l. quidam existimauerunt. ff. si certum petatur.* Ad idem est lex, *obsigatione totius. C. de solut.* Sa *verb. census. num.* 3. solùm ait etiam vbi recepta est Bulla Pij V. posse in pactum deduci, vt census redimatur totus simul.

PETRVS Ledes. 2.*p. Summæ. tract.* 8. *cap.* 34. post omnes conditiones pag. 450. tenet cum Orellana sine augmẽto pretij posse deduci in pactum, vt redẽptio per partes minutas non fiat, non tamen vt redimatur totus simul: item si persona est pauper, hoc non posse in pactum deduci sine magno augmento pretij, quia non poterit censuarius tantam vim pecuniæ simul habere: vnde permittendum est ei vt per tertiam, vel quartam partem redimat; alioqui census erit ferè irredimibilis, & pretio census ferè irredimibilis emendus erit. & Nauarr, *Comm. de vsuris.* ait emptorem teneri admittere, vt census per quartas partes redimatur: quia quarta pars est notabilis pars census.

BANNEZ 2.2.*q.*74.*art.*4.*dub. vlt. de censibus.* ait primò illam conditionem positam à Marti. V. & Calixt. III. iam non esse necessariam, quia Pius V. eam supprimẽs aliis expressis tacitè eam reuocauit. Secundò dicit, licitum esse in contractu ponere, vt venditori liceat censum per partes redimere, minuẽdo tamen pretium, quia grauat emptorem. Tertiò, si nihil sit cõuentũ, nõ teneri emptorem admittere redemptionem per partes, quia tantùm fuit pactum de retrouendendo, nisi fortè consuetudo sit in contrarium. Quartò, si nunc emptor cogitur in foro externo admittere redemptionem medietatis, posse fieri pactum, vt venditor huic consuetudini renuntiet sibi fauorabili, & tunc emptor debet augere pretium, quia venditor huic fauori renuntiat. Quintò, non esse attendendum de iustitia (quidquid sit de charitate, aut misericordia) in hac conditione, vt quidam volunt, an emptor sit diues, vel pauper, quia pretia rerum eadem sunt diuitibus, & pauperibus. Totam hanc sententiam Bannez retulit, & secutus est Ioannes Baptista Corrad. *in Summa,*

*ma.quæst.*235.Consonat Vega *in Summa,& Epitome.casu* 19.dicens vtrumque pactum initio fieri posse, nisi venditor sit pauper;nam illi imponi non potest onus redimendi totum censum simul, quia esset censum emere irredimibilem; cùm pauper non possit totum censum simul redimere; pro quo dicendi modo etiam Ludouicum Lopez retulimus in fine primæ sententiæ.

Petrvs Vinsfeld. *super cap.in ciuitate.de vsuris.quæst.* 12.*con.*16. ait:licitum est censum emere adiecta conditione, vt non per partes, sed simul tota fiat reluitio, vt nunc passim apud nos emuntur. Citat Sotum suprà,& Ioann.Baptist.Lupum *de vsur. Comment.2.§.2.n.71.* & addit duo: alterum est, pro hoc grauamine venditoris augeri debere pretium:maius enim debet esse pretium quando reluitio debet fieri tota simul, quàm si per partes fieri posset.Alterum est, hoc non habere locum in terris temporaliter Pontifici subiectis propter Bullam Pij V. de censibus, in qua Pontifex vult reluitionem posse fieri per partes.Hoc idem dixère Nauarr. *Comment.de vsuris.num.*101. & Salon *art.3.de censibus. controuer.* 24. *in princip.* Quod non possum non mirari, cùm in tota illa Bulla de redemptione census per partes nihil habeatur, vt aduerterunt Læsius,Sa,Bannez,& Ioann.Baptista Corradus suprà. Malè etiam Salon ibi putat Nauarrum *illo n.*101.*& sequentib.* reprobare tanquam iniustum, & vsurarium pactum de redimendo simul toto censu: nam ibi positis vtrinque argumentis potiùs videtur tenere non solùm hanc pactionem esse licitam: sed etiam sine illa creditorem cogi non posse, vt particulatim census redimatur.Illud etiam quod ex Ban. & Baptista Corrado retulimus,hanc conditionem,quòd census per partes redimi posset, positam à Marti. & Calixto, tacitè fuisse reuocatam à Pio V.quia eius nō meminit, falsum est:quia illi Pontifices, vt sæpe diximus,licèt census cum illa conditione constitutos probauerint, non tamen eam necessariam esse explicarunt,aut eam præceperunt:ergo nec expresè,nec tacitè potuit reuocari; maximè cùm suppressio illius cōditionis (si esset præcepta) ad eius reuocationem tacitam non sufficeret.

Mvlta etiam de hac quæstione dicit Salon ibi,& Gaspar Rodericus 1.*de reditib.q.*18.*n.*35. & aliis, quæ à nobis opportunè referentur, & nūc silemus,vt sensum nostrum promamus.

Dico igitur primò,censum redimibilem mutuo contrahentium cōsensu constitui posse concessa facultate venditori ad redimendum illū per partes.Id certum ait Salon, quia Martin. & Calix. suprà census cum ea facultate constitutos approbarūt: & ratio suffragatur; nam cùm ius censiticum onerosum sit,rationi est consentaneum,vt possit vēditor hoc onus à se excutere via sibi commodiori in totum,vel per partes, consentiente emptore, ac volente tali beneficio illum afficere, pro quo an debeat venditor pretij aliquid remittere,dicemus postea. Modò tantùm aduerto, falsum esse quod dicit Anton. Gom.infrà,in nostro Regno esse consuetudinem compellendi censitorem, vt admittat redemptionem per medietatem, vel tertiam Num.4.

partem,

partem, etiamsi præcesserit pactum de redimendo toto simul.

Num. 5. SECVNDO dico: emptor potest hanc conditionem in contractu exigere, vt venditor non possit per minutissimas partes censum redimere. Ita Salon cum Soto, & meritò dicit esse certum apud omnes, quia valdè incommodum esset emptori, vt facultas esset venditori redimendi cēsum per partes minutissimas, quæ facilè elabuntur, & non facilè aggregantur ad aliquod prædium, vel aliū censum ex illis emendum; maximè cùm possit censuarius reliquas partes sortis nūquam dare: & ita etiam sine hoc pacto nunquam cogunt Iudices creditorem, vt ad redemptionē census minutissimas partes accipiat. Vide Comitol. *lib. 3. q. 28. n. 8.* vbi docet non posse cogi creditorem decimam vt partem pretij accipiat: & si hoc deducatur in pactum, minuendū esse pretium census.

Num 6. DICO tertiò: pactum de redimendo toto censū simul non est iniquū, vel illicitum ex se. Ita tenent omnes, vt dixit Molina, & malè dixit Salon esse contra Nauarr. & Palac. & peiùs dixit Gaspar Roderi. suprà esse contra Nauar. Sotum, Guttier. Azebedum, & Felicianum; quanuis hoc dictum bene admittāt Salon, & Gaspar Rodericus, qui præter Sarmientum, Anglem, Emanuelem, Ioan. Baptistam Lup. & Sotum suprà, refert etiam pro hac sententia Francis. Garsiam, & Spinum relatos à Feliciano, & addit Paris. Modernum *in labyrintho diuidui. 2. p. num. 215. & 3. p. n. 295.* & Iacobum de Grasis *libro 2. decisionum. cap. 118. num. 24.* Eandem sententiam tenent Sarmien. & Ottomanus infrà, & Anton. Gom. *tract. de censibus. cap. 3. num. 13.* Toletus 5. *Summa. cap. 45. num. 4.*

PROBATVR primò, quia hoc pactum non est prohibitum in extrauagan. Martini V. Calixti III. nec Pij V. vt vidimus; nec potest assignari aliud ius humanum, canonicum, vel ciuile, vbi prohibeatur: nec verò est prohibitum iure naturali, quia quisque potest emere rem cum oneribus sibi expediētibus vēditori impositis, modò æqualitas, & iustitia seruetur. Item, quia æquum est, & emptori sæpe necessarium, vt sicut totum pretium census in emptione simul datur, ita in redemptione simul reddatur: ergo iustè potest emptor hanc conditionem exigere proportionato pretio dato.

TERTIO, quia iure communi non cogitur creditor accipere solutionem debiti per partes, vt patet ex *l. tutor. §. Lucius. ff. de vsuris.* vbi dicitur, soluta parte sortis adhuc decurrere vsuras minori debitas, nisi in contractu habeatur posse sortem diuisim solui. *& l. 2. §. & harum. ff. de verb. oblig.* dicitur, debitorem quantitatis inuito creditore non posse solutionem diuidere, neque partem præstare præterquàm in fauorem libertatis, vt dicitur *l. cùm hæres. §. penult. ff. de statuliber.* & ita conditionem hanc contra Fulgosum, & Alciatum tenet Sarmientus *6. Selectarum. c. 17. & lib. 1. c. 1. n. 27.* Ottomanus *lib. singular. qq. quæst.* 20. ergo non erit absurdum exprimere hanc conditionem, quia quod aliàs inest, expressum nihil nocet. *l. 3. ff. de legat. 1. l. non rectè. C. de fideiussor. vers. nam licet. ibi. Nihil hæc res mutat conditionem iuris.* Confirmatur, quia Iurisperiti communiter dicunt debiti solutionem

tionem inuito creditore nō posse diuidi, vt affirmat tanquam commune axioma Tiraquel. *de retract. conuentio.* §. 4. ergo nec pretium census poterit in redemptione ipsius inuito creditore diuidi. Confirmatur secundò, quia in redemptione census debet creditor indemnis seruari. *l. debet. ff. de editilitio edicto. ibi. indemnis enim emptor discedere debet.* non autem seruaretur indemnis, si redemptio membratim fieret, cùm partialis solutio habeat incommoda. *l. planè. ff. familia herciscunda.* ergo. Confirmatur tertiò ex *l. fistulas. §. fundum ff. de contrah. empt. ibi. Nec si partem soluat ex empto cum venditore aget, quoniam ita contractum as alienum diuidi non potuit.* Ad idem facit *l. obsignatione totius.*)*C. de solutio. & l. in executione. §. pro parte. ff. de verborum obliga.* Alia ad hoc probandum adducunt Nauarr. *Commentario de vsuris numero* 101. *& sequentibus.* & Gaspar Roderic. suprà, sed non oportet in re perspicua immorari, quam vsus Hispaniæ proborum & doctorum contrahentium, & consulentium, ac Iudicum confirmat: quem vsum etiam apud suos esse Vinsfeldius suprà affirmat Consuetudini autem loci standum in hac re esse rectè admonent Sotus, Salon, Læsius, Bannez, Baptist. Corrad. & nonnulli alij suprà: nā consuetudo vim legis habet.

Num. 7. Dico quartò: si deducatur in pactum, vt venditor non possit per partes, sed totum simul censum redimere, non ideo pretium augeri oportet. Ita cōtra Sotū, Guttier. Bannez, Corrad. Felicia. & Nauar. tenent Moli. Sarmien. Eman. Salon, Gaspar Rodericus, Antonius Gomez. Ratio est, quia hoc pactum alicubi nihil operatur, nam etiam sine illo potest emptor non admittere redemptionem per partes. Alibi autem etiamsi aliquid operetur, vt in nostro Castellæ Regno, vbi consuetudo est, vt non adiecto hoc pacto cogatur censitor admittere redemptionem per partes notabiles, vt per medietatem, vel tertiam partem; præsertim si census est magnus, ipsa eadem consuetudo habet vt propter hæc pacta pretium non mutetur; imò & lege ita pretium est constitutum, vt propter hæc pacta, quæ rem efficiunt maioris, vel minoris naturalis valoris, non immutetur valor lege taxatus. Sic eodem pretio emitur triticum omne, quanuis vnum sit maioris valoris naturalis quàm aliud; sic in vino, & aliis mercibus habentibus pretium taxatum contingit; sic in locatione iumentorum pro itineribus videmus. Et hinc etiam dico cum Salone non oportere, vt venditor deducens in pactum, vt ei liceat per partes notabiles censum redimere, descendat à pretio per legem taxato, quidquid dicat Molina, Sarmient. Emanuel, & Toletus: nam consuetudo, & lex non patitur in hoc Regno, vt propter hæc pacta pretium maius, aut minus sit.

Dico quintò: etiamsi ematur census ex paupere, potest in pactum emptor deducere, vt totum simul redimere teneatur. Est Soti, Bannez, Ioannis Baptistæ Corradi, Salonis contra Ludouicum Lopez, Pennam, & Vegam suprà. Quia in contractibus non debet attendi an aliquis sit pauper, aut diues; alioqui iniquum erit communi pretio emere censum redimibilem à pau- Num. 8.

pere, quem scio nunquam esse habiturum facultaté redimendi; quod redundaret in damnum pauperum: nam si augendum propterea esset pretium, nemo ab illis censum redimibilem emeret, cùm nemo vellet pretium augere, timens ne communi pretio totum censum citò redimant præter spem collecta tota sorte.

Num. 9. AD primum argumentum respondeo cum Salone suprà ad 2. in debitis contractis, quæ Iudicis decreto & sententia soluenda sunt, posse Prætorem iuxta varias locorum, temporum, & personarum circunstantias creditoribus præcipere vt solutionem, vel redemptionem per partes accipiant, quando aliud conuentum non est.

AD secundum, in iure obligationem conferendiq uantitatem aliquam diuiduam esse, id est, non repugnare quin illa diuisim, & per partes reddatur, & sic acceptanda sit, quando lex, vel consuetudo ita præscribit, vel Iudices præcipiunt: quod non tollit, quin ex mutuo contrahentium consensu, vel ex lege, aut consuetudine diuidi non possit.

AD tertium respondeo, latum esse discrimen inter debita reddenda ab hæredibus defuncti, & alia ab vno tantùm persoluenda: illa namque necessariò diuidenda sunt in partes, cùm hæredes nõ teneantur ad debita defuncti, nisi iuxta partes hæreditatis acceptæ; quod rectè disponunt leges 12. tabularum: at cùm vnus solus est debitor, vt in censu redimibili, potest illud debitum integrum, vel per partes solui, prout contrahentes conuenerint, vel si non conuenerint, prout lex, vel consuetudo, vel Iudices præscripserint. Quòd si nec ex lege, nec ex consuetudine, vel conuentione res constet, non tenetur emptor per partes solutionem accipere, sicut tenetur in aliis emptionibus, vel redemptionibus pretium per partes accipere; sed iustè exigere potest, vt simul totum detur.

AD quartum: iam vidimus in illis extrauag. Martini & Calixti approbari contractum de redemptione per partes, non tamen reprobari contractum de simultanea redemptione, vt docet Gaspar Rodericus, & Salon suprà; & multo minùs in Bulla Pij V. quæ de hac re nihil dicit, imò Gaspar Rodericus suprà contendit ex illa colligi censum non posse per partes redimi, quia præcipit redimi eodem pretio. Sed neque collectio hæc firma est: quia eodem pretio redimi census censetur, etiamsi per partes reddatur, & paulatim census redimatur.

AD quintum respondeo, maius onus esse emptoris, vt census per partes redimatur, quàm venditoris, vt quando voluerit redimat illum totum simul, ideo sic est redimendus quando aliud conuentum non est, nec consuetudo, lex, aut Iudices præcipiunt redemptionem per partes admitti. Quòd si pauperes sic redimere censum non valent, vel illum non emant, vel sibi damnum imputent: melius enim illis esset vendere census irredimibiles, quia maius pretium accepissent pro illis, quàm communi pretio illos emere

cum

cum eo pacto, vt redimi per partes non possint.

HABEMVS ex dictis, emptorem non teneri acceptare partem pretij ad redimendam partem census nisi aliter conuentum sit: sic nec debitum sub conditione, tollitur, nisi conditione in totum adimpleta. *l. cui fundus. de cond. & demonst.* Fulgos. & Decius *l. quidam exstimauerunt. num. 6. ff. si certum petatur.* Nauarrus *Commentario de vsuris. num.* 103.

HANC conclusionem de censu non redimendo per partes inuito creditore ampliat Gaspar Rodericus suprà *numero 37.* vt locum habeat etiam in pluribus cẽsuarij hæredibus: non enim poterit vnus eorum pro sua hæreditaria portione reditum inuito creditore redimere: quia ex persona hæredum non mutatur qualitas obligationis. *dicta l. 2. §. & harum. ff. de verb. oblig.* & in specie ita tenuit Parisi. Modernus *in consuetud. Parisien. p.* 1. §. 11. *numero* 14. Ampliat secundò, & eadem ratione, vt nec ab vno ex pluribus creditoris hæredibus possit eo inuito reditus pro parte, seu portione sua redimi. Vnde infert Gaspar *n.* 37. si reditum vendidisti duobus adhibitis fideiussoribus; quibus promisisti reditum in triennio redimere, & eos obligatione eximere, & decedas quatuor relictis hæredibus, quemlibet eorum hæredum teneri in solidum reditum redimere, & fideiussorem, & quemlibet hæredum eius ab obligatione liberare; & quemlibet fideiussorum hæredem posse in solidum agere, eo quòd creditor non tenetur reditum diuidere, nec eius hæredes tenentur redemptionem pro parte pati; vt aduertit Moder. prædictus *in labyrinth. diuid. 2. p. num.* 215. *& num.* 38. infert Gaspar, non solùm non posse reditum pro parte redimi, quando ita contrahentes pepigerunt, sed etiam quando conuentum inter eos non est, vt ait Modern. *3. p. labyrinthi. num. 23.* Reliquorum autem debitorum, id est, pensionum decursarum solutio diuidua est, & à pr ncipali; postquam eorum dies cesserit, separata, ex *l. prædiis. §. His. & §. Pater. l. quæsitum. §. Peto. ff. de lega. 3.* vnde debitor reditus, saltem si non ideo imminet implicatio rationum, potest integram vnius termini pensionem offerre, nec creditor recusare poterit, vt tenet Gaspar *num. 39.* cum Moderno Parisie. 2. *p. labyrinthi. n. 48.* Potest tamen pensionum solutio ex pacto indiuidua fieri, vt tractat Gaspar *ibi, & libro 2. quæst. 9. num.* 62.

SED quæres, an debitor reditus possit inuito creditore vnius termini pensionem diuidere soluendo partem illius? Mouet hanc quæstionem lex *si placuit. C. de collat. fundo patrimon. lib.* 11. *ibi, & quantum habuerint pensionis paratum. glos. penul. l. 2. C. de iure emphyt.* Num. 10.

SED lex illa procedit in emphyteuta Principis, cui specialiter concessum est pensionem pro parte soluere, aliis verò id non licet, vt tenet Gaspar *lib. 1. q. 18. num. 39.* Iason *l. quidam existimauerunt. nu. 7. §. si certum pet.* Gomezius *tom. 2. Vari. cap. 3. num. 13.* Caldas Pereira *de nomin. emphy. q. 10. num.* 33. Et eandem sententiam de pensione emphyteutica loquens sequitur Aurelius Corbulus, de causa priuationis

ob non solutum canonem *quæst.* 7. alios referens. Si verò debitor plurium annorum reliquator vnius anni pensionem soluat, pro priori anno, vel antiquiori pensione censetur soluisse,, imò etiamsi pro vltimo anno offerret, non teneretur creditor accipere, tum ne conturbet rationes suas, tum ne ex eo præsumatur pro præcedentibus annis, vel terminis iuxta *leg. penultim. de apochis publ. libro* 10. *Codicis.* & notatur *in dicto labyrintho. 2. p. numero 44.* vt ait Gaspar *illo numero 39. in fine.*

*Num.*11. QVÆRIT vlteriùs *numero 40.* an valeat pactum vulgare de redimendo reditu in eisdem speciebus monetæ, quibus fuit constitutus? & positis pro parte negante argumentis *numero 41. & 42.* tandem *numero* 43. *& sequentibus* resoluit, pactum esse licitum cum quibusdam temperamentis: sæpe enim creditor non erat sortem numeraturus in pecunia aurea, sed in argentea, vel minuta; debitor autem siue profecturus, siue prædium auitum redempturus, quod non poterit redimi nisi nũmis aureis, specialiter illis indigebat, ideo noluit vendere reditum, nisi haberet sortem in aureis. Ex eisdem autem causis iustè creditoris interesse potest nummos potiùs aureos retinere, vel recuperare posse. Cùm ergo non solùm creditorum intersit (alioqui hoc solùm non sufficeret) sed etiam debitorum, quibus vt plurimùm, præsertim in magnis summis, vtilius est in huiusmodi aureis sortem accipere, quàm in alia viliori moneta, iustum est pactum. Non solùm enim vsus simplicis quantitatis æris alieni necessarius est, sed etiam quandoque vsus certæ speciei monetæ.

TEMPERAT primò hanc doctrinam, vt propter defectum vnius aurei tantùm, si debitor suppleat in proba moneta æquiualenti, non debeat oblatio reprobari. Idem de tribus, aut quatuor aureis in magnis summis: quia propter tam modicum defectum non dicitur probabiliter interesse creditoris; nec de tam leui defectu curandum est. *leg. quanuis. de conditionib. & demonstrationib.* Baldus *leg. pro hæreditariis. col. 2. C. de hæreditar. actionibus.* Antonius Corsetus *tractatu de minimis.* idque eo magis quo reditus est grauior, & quo diutiùs perseuerauit, & maximè si creditor nihil de pensionibus remittit, sed cum puluisculo certat exigere. Creditor enim qui summum hunc & lucrosum quatuordecimæ reditum recipit, non est audiendus, si nimis onerosus esse pergat, vel nimis acerbus exactor. *leg. si seruus. Codice de pignoratitia. act. leg. si bene. Codice de vsuris.* Quod esset si propter defectum vnius, vel alterius aurei, vel leuiorem, vellet totam oblationem cauillari, nec admittere debitorem, qui fortè prædia redemptionis causâ vendidit, vel eius procuratorem ad supplendum quod deest in proba moneta, sed semper totum reditum currere. Huiusmodi nimis sordidas & infestas scrupulositates contemnere & spernere Iudices debent, *dicta leg. si seruos. dicta leg. si bene facit. leg. sicut.* §. *si debitori, quibus modis pignus, vel hypotheca solui.*

TEMPERAT

TEMPERAT secundò, si creditor sortem numerauit in specie rara, minúsque frequenti; quia facultas redimendi esset nimis angusta, & sic non esset libera: quod est contra substantiam horum redituum. Idem si tempore contractus species numeratæ frequentes erant, sed postea successu temporis raræ: tunc enim sufficiet in alia frequenti specie similis materiæ sortem reddere. Hoc enim æquitas postulat, quæ in his attendi debet. *leg. in omnibus. ff. de regul. iuris.*

TERTIO temperat, vt si sors sit numerata in multifariis speciebus, putà in coronatis argenteis, & aliis minutis monetis; sufficiat totam reddere in vna specie: nec admittendum pactum contrarium tanquam nimis captiosum & onerosum.

QVARTO temperat, vt si constet, quòd creditoris nullo modo intersit monetam promissam accipere, putà auream, quia vult eam commutare cum minori, & solùm recusat minorem, vt officiat, satis sit minorem reddere: quia non licet creditori dicto pacto, aut alio iure sibi competenti vti ad officiendum, & non ad seruandum quod sua interest. *leg. in fundo. §. constituimus. de rei vendicatione.* Alia temperamenta habes *dub.24.*

Num.12. SED quid si debitor non habet pecuniam, nec emptores bonorum suorum, potéstne bona dare æstimata creditori reditus in solutum, & sic reditum redimere? Videtur posse per *authen. hoc nisi debitor. C. de solutio.* idque si plures adsint creditores bonorum, & non adsint emptores, æquum existimauit Azebedus *leg. finali. titulo 21. numero 133. libro 4. nouæ collectionis.* qui in hanc sententiam refert Pizarrum. Sed Gaspar Rodericus 1. *de reditibus. quæstione* 18. *numero* 42. ait, se in Pizarro nihil inuenisse. *numero* autem 50. ait hanc Azebedi doctrinam defendi non posse, quia creditor reditus cogi non potest bona æstimata & taxata pro sorte in solutum recipere, sed pecuniam tantùm numeratam, & aliter non impeditur pensionum cursus, vt post Roma. & Iasonem dixit Menochius *de arbitrariis libro. 2. casu* 232. *numero* 5. & Rodericus suprà, ac *libro 2. quæst. 9. num. 68. in fine.*

SED quid si agitur de pondere & probitate monetæ ab aurifice probanda, cuius expensis id fieri debet? Bartol. quem omnes sequuntur, *leg. Paulus. col.* 1. *numero* 4. respondet, communibus expensis, per *leg. 4. §. 1. finium regund.* & placet Roderico *illa quæstione* 18. *numero* 52. nisi tamen constaret pecuniam esse probam, & creditorem non nisi causâ vexationis hoc petere.

SED quandoque reclamant monetales, quasi ad se solos spectet probare, & reprobare, sicut & cudere. Atqui duplex est probatio, inquit Rodericus *num.* 52. Altera iudicialis & definitiua, quæ ad præfectos monetarum spectat. *leg. 11. titulo 22. & leg. 1. titulo 23. libro 5. nouæ collectio.* Altera extraiudicialis, quæ ad quemlibet rei peritum spectat, vt ad

quoslibet campsores, & nummularios, & est mos antiquus, vt patet ex Aristot. 2. Rhetor. cap. 37. conferente Iudicem argentario, vt sicut ille nummum adulterinum à probo nummo; ita hic iustum verum à fucato discernat.

CÆTERVM si solùm agitur de probitate, & puritate materiæ, monetales id sibi vendicant, & ab ipsis fieri solet tam per aquam chrysuleam, quàm per ignem, quibus fit aurum obrizum, & excoctissimum, de quo auro, & quare obrizum dicatur, vide Couarruuiam *de collatione numismatum. capite 3. §. 1. numero 5. vers. hæc quidem.* vbi *numero* 4. agit de probanda qualitate monetæ; de quo etiam Decianus *tractatu criminali. libro 7. capite 26. numero 7.*

DVBIVM LVII.

De quodam contractu census vitalitij posito à Comitolo lib. 3. moralium responsorum. c. 24.

SVMMARIVM.

1 *Si bona fide fiat hic contractus, caret vsura & iniustitia labe.*

Num. 1. Catherina hac ratione instituitur census cum Andrea; centum Andreæ tradit hisce conditionibus. Prima, vt quinque pro sua, & filiæ suæ vita singulis annis soluat, & ipsis defunctis ad nihil ampliùs teneatur. Secunda, vt quando ipsæ in grauiorem aliquam necessitatem coniectæ fuerint, sortem possint redhibere.

HVNC contractum Comitolus censet vsurarium, quia quoties voluerint Catherina, & eius filia, possunt grauiorem necessitatem fingere, & pretium repetere post lucrum in sortem non computandum, & sic habent implicitè lucrum pro mutuo.

SED certè si bona fide fiat, non solùm contractus caret vsuræ labe, sed etiam iniustitiæ: nam pro illo pretio posset Catherina censum maioris valoris emere, nempe perpetuum redimibilem: quia verò venditori imponit onus restituendi pretium cùm in grauiorem necessitatem ipsa, vel eius filia inciderit, dat maius pretium quàm sit census vitalitij etiam ad duas vitas; ergo iustè compensat illud onus, & sic neque vsuram; neque iniustitiam committit, & ius habet repetendi sortem non computatis in eam decursis pensionibus, si verè in grauiorem necessitatem inciderit. Si autem fingat hanc necessitatem, iniustè facit: nec debitor tenetur ei credere, nisi satis probetur, vel constet moraliter.

DVBIVM LVIII.

De alio contractu census vitalitij posito à Comitolo eodem lib. c. 25.

SVM

SVMMARIVM.

1 *Imprimis tradit Comitolus censum vitalitium licitum esse.*
2 *Deinde ponit casum, cui respondetur.*

Num. 1. OMITOLVS eo cap. imprimis statuit, censum vitalitium licitum esse, vt contra Henricum Gandensem *quodlib. 11. quaestione 39.* Gaufredum *in Summa.* & glossatorem Raymundi, & Tabienam *vsura.5.§.8.& vsura.15.§.9.* docent Pisanella *vsura. 3. §.5.* Innocen. *capite in ciuitate. de vsuris.* & Ioannes Andreas & Panormitan. qui sentiunt, emi posse eiusmodi censum olim constitutum, non tamen ipsa emptione constitui. Contra quos meritò simpliciter, & sine distinctione census vitalitios licitos esse docent Syluester *vsura. 2. §.12.* Angel. *verbo vsura. §. 44.* Contrad. *de contract. quaestione 79.* Richard. *quodlib. 2. quaestione 23.* Palud. quem citat, & sequitur Gerson 2. *p. tract. 36. de contractib. consid. 6.* Sotus 6. *iustitiae. quaestione 5. articulo 2. in fine.*

QVOD verum est non solùm de censu constituto pro vita venditoris, sed etiam emptoris, vt docent Richardus *quaestione citata articulo* 4. Angelus & Syluester suprà.

Num. 2. DEINDE Comitolus hunc casum ponit. Ex ciuitatis statuto Petrus, qui filiam habet vnius anni, centum dat ciuitati ea lege, vt si ad 15. annum ea peruenerit, quingentos in dotem tribuat; quòd si antea moriatur, ciuitas 100. lucretur; quem contractum esse vsurarium docet Angelus *vsura. 1. §. 42. & 43.* Rosella *vsura. 2. §. 40.* Armil. *eodem verbo. §. 36.* Tabien. autem *vsura 16. §. 10.* & Syluester tenent esse licitum, quia hic non est mutuum; sed ludus fortunae, & tam Petrus quàm ciuitas aequali periculo se exponunt, ciuitas perdendi 500. pro 100. acceptis, quod est maius periculum ex parte obiecti: Petrus verò se exponit periculo amittendi 100. spe quingentorum; quod periculum est longè probabilius, licèt minoris damni. Ipse Comitolus ait tutum esse ab huiusmodi contractu abstinere, sed si fiat, & celebretur, non esse condemnandum, cùm eum nulla certa ratio, vel humana lex, vel communis Doctorum consensio condemnet.

EGO licitum eum existimo, quia emere licet censum ad tempus determinatum irredimibilem, emendo ius ad annuam pensionem. v. g. dando 7. vel 8. pro vno annuatim reddendo per 15. annos: amplius autem potest exigi, si non sit annuatim recipienda pensio; sed totus cumulus pensionum recipiendus sit post 15. annos. Ita verò videtur facere Petrus in illo casu: posset enim quotannis pro 10. recipere 10. vel 12. in quindecim annis; vt autem toto eo tempore nullam recipiat pensionem, & si filia moriatur antequam 15. annos attigerit, nihil prorsus dare ciuitas teneatur, potest residuum vsque ad summam 500. Petrus recipere in filia sua 15. annum explente. Si obiicias, quòd pro

pro periculo susceptо nihil vltra sortẽ potest recipere mutuans ex *c.nauigant.de vsuris.* vbi dicitur, vsuram esse mutuum dare nauiganti, vel eunti ad nundinas cum pacto recipiendi aliquid vltra sortem, etiamsi mutuans periculum in se suscipiat. Respondeo, hîc non esse mutuum, sed emptionem iuris ad habendum 500. pro 100. post annos 15. deinde etiam mutuantem posse pro periculo auctarium aliquod recipere : & ad *cap. nauiganti.* respondet Rosella *vsura.1.§.62.* intelligi quãdo ille non rogatus periculum suscepit. Sed credo cum Tab. parum referre quòd rogatus, vel nõ rogatus periculum susceperit. Et cõmunis expositio est, illum damnari, quia pro mutuo, & non pro periculo in se suscepto auctarium receperit. Ita Tabien. *vsura.12.* cum Antonino *2.p.tit.1. cap.7. §.20.* & Pisanella *vsura.1.§.24.* quos videtur sequi Comitolus. Sed latiùs *c.nauiganti.* exposuimus *tract.de vsuris.*

Alia de censibus videri possunt apud Felicianum *tom. 1. & 2. de censib.* Verginium *lib.de censibus.* Gasparem Rodericum *lib. de annuis reditibus.*

TRA

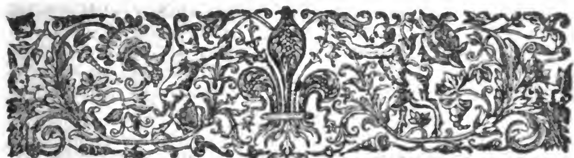

TRACTATVS DE CAMBIIS.

Auctores referuntur.

Num. 1. E cambiis differunt Canonistæ *cap. finali de vsuris.* Nauar. *in Comentario huius cap.* quem in summam redigit *in Manuali. cap.* 17. *post numerum* 283. De iisdem disserunt Angelus *vsura.* 1. *num.* 51. Syluest. *vsura.* 4. Rosel. *vsura.* 6. Tabien. *vsura.* 15. Armil. *verb.* campsor, Caiet. *in opusculis to.* 2. *tract.* 7. qui totus est de cambiis. *&* *verb. cambium.* & super Caiet. ibi. Didacus à Rosar. & Palac. Sotus *6. iust. q.* 8. *& seqq.* Ioan. Medi. *C. de restit. tract. de cambiis.* Bartholom. Medin. *in Summa lib.* 1. *c.* 14. §. 24. Conrrad. *de contract. q.* 93. *vsque ad* 99. Gab. 4. *d.* 15. *q.* 11. *art.* 3. *dub.* 12. Maior *ead. d. q.* 36. *&* 37. Læsius 2. *iust. c.* 23. Rebell. *de obligat. p.* 2. *lib.* 11. Comitolus *lib.* 3. *responsionum. q.* 15. *&* 16. Toletus *lib.* 5. *Summæ. c.* 50. *& sequentib.* Salon *to.* 2. *de iust. post q.* 78. vbi & Bannez, quem transcribit, aut compendio refert. Ioan. Bapt. Corra. *tract. de cambiis. adiecto Summæ.* Valen. agit de eadem re 2. 2. seu *to.* 3. *disp.* 5. *q.* 23. Mol. *to.* 2. *de iust. tract.* 2. *disp.* 396. *& sequentib.* Thom. Boninsignius *tract. de camb.* Angles *in floribus.* 4. *p.* 2. *q. de cambiis.* Gasp. Roderic. 3. *de reditib. q.* 5. *n.* 17. Mercad. *lib. de contract. tract. de cābiis.* Petrus Ledesma 2. *p. Summæ. tract.* 8. qui est *de iustitia commut. pag.* 453. & deinceps. D. Thom. *lib.* 2. *de regimine Principum.* Anton. 2. *p. tit.* 1. *cap.* 7. *&* 3. *p. tit.* 8. *c.* 3. Hieronym. à Luca *tract. de camb.* Couar. *tom.* 2. *tract. de collati. numismatum. c.* 7. *n.* 3. *& seqq.* Eman. Rodriguez 2. *p. Summæ. c.* 102. *vsque ad* 105. inclusiuè Iacobus de Graf. 1. *par. decisionum. lib.* 1. *c.* 110. Alphon Vega *in Summa, & Epitome. verb. cambium.* Emanuel Sa *eodem verbo.* Palac. *lib.* 3. *de contractib. per totum.* Ludouicus Lopez 2. *p. Instructorij negotiātium.* Fabianus de Genua, vel Ianua *tract. de cambiis.* Franciscus Garsia 2. *p. de contractibus. tit.* 12. Guttierrez 2. *practicarum. q.* 178.

DVBIVM I.

Quid sit cambium, & quomodo ab aliis contractibus differat.

SVMMARIVM.

1 *Nominis cambij variæ acceptiones.*
2 *Cuius generis iste contractus sit. vbi quatuor opiniones referuntur, & ad contraria argumenta respondetur num. 3. 4. 5.*

Num. 1. AMBII nomine non vtuntur Cicero, aut Quintilianus; bene tamen alij Latinæ linguæ periti, Priscillianus *lib. 10. cap. 2.* vbi ex Ennio affert. *Leucatem. campsant,* Vnde ars campsoria sic appellata à D. Thom. *2. de regimine Princip. cap. 13. & 14.* quæ etiam dicitur nummularia, vt & cãpsores nummularij, apud Aristot. 1. Polit. c. 6. & Matthæum cap. 21. *mensas nũmulariorum subuertit.* A Græcis hæc ars dicitur collybia, & campsores collybistæ, quia lucrum campsorum dicitur collybus, vt habet Budæus *in Pandectis. l. vlti. ff. de pignorat. actione.* Dicuntur etiam campsores, bancarij, telonarij, argentarij & mensularij, vt refert Couarr. suprà probans ex Plauto in Persa, & Asinaria, & ex Terentio in Phormione; & domus campsoriæ vocabantur Romæ tabernæ argentariæ. Vnde lex, *qui tabernas argentarias. ff. de contrahen. emptione.* & lex, *argentarius. ff. de edendo. in princip.* Habebant has domos in foro prope Ædem Castoris. Vnde, vt ait Budæus *l. si hominem. ff. depositi.* ortum fuit, vt quando hi recedebant fallentes suos creditores, dicerentur cedere foro.

MEMINERE huius cõtractus sub nomine *permutationis* Arist. suprà, & D. Thom. *2. 2. q. 74. art. 4.* Nec mirum, quia generatim cambium idem est quod permutatio, speciatim autem in communi vsu significat permutationem pecuniæ pro pecunia: quando verò aliæ res pro pecunia, vel aliis rebus permutantur, non dicuntur strictè, & in communi vsu cambiri, sed vendi, emi, aut permutari: imò si pecunia consideretur, vt metallum quoddam pulchra figura insignitum, præscindendo à valore legali, emi potest, & interdum dando aliam pecuniam æqualis valoris legalis, & aliquid amplius, quia valor naturalis alterius pecuniæ maior est propter metalli maiorẽ puritatem, vel excellentiam, aut propter figuræ pulchritudinem, antiquitatem, aut raritatẽ, vt ait Tolet. *5. Summ. c. 51.*

ROGAS, cuius generis sit iste contractus. Quidam dicunt esse emptionem, & venditionem: nam quanuis pecunia vt est pretium, & mensura aliarum rerum, merx non sit; vt tamen ad alios vsus conducit, merx esse potest. Vel licèt sit mensura aliarum rerum, potest etiam esse mensura alterius pecuniæ, ita vt alia pecunia per eam ematur. Ita tenet Caiet. *opusc. de camb. c. 6. & 7.* Syluest. *vsura. 4. q. 7. dicto 1. & q. 8. dicto 1.* Boninsignius *tract. de camb. c. 6. n. 7.* Bannez *2. 2. tract. de camb. dub. 3.* Nauar. *c. 17. n. 291.* Petrus Ledes. *2. p. Summæ. tract. 8.* vbi de cambiis *con. 2. ad finem,* malè citans Thomam *2. de regimi. Princip. c. 13. & 14.* Sotum *6. iust. q. 6. art. 2.* nam ibi nihil dicunt: & Sotus *q. 8. eiusdem libri.* Num. 2.

libri. artic. 1. *&* 2. docet oppositum. Alij dicunt esse mutuum quoddam, quando pecunia præsens datur pro absenti eiusdem rationis, quia in isto cambio datur pecunia post aliquod tempus reddenda, vt in mutuo. Hanc sententiam tribuit Conrrado & Ioanni Medinæ Salon *quæst.* 2. *de cambiis.*

Num. 3. ALII dicunt hunc esse contractum innominatum, do vt des. Ita Salon *q.* 1. *de cambiis. art.1. & art.2. ad* 2. & Molin. *disp.* 396. & Rebellus *de oblig. iust. p. 2. lib.11. q.* 1. cum Nauar. *cap. nauiganti. de vsuris. num.* 9. colligente eam ex *l. ex placito. C. de rerum permut. & l.1. ff. eodem.* & aliis legibus. *& num.*21. tribuente eam Calderino *consil.* 11. *de vsuris.*

ALII dicunt esse contractum nominatum à cæteris diuersum, cui proprium nomen est cambium. Ita etiam dici posse putat Salon locis citatis. Quæstio est de nomine, & non magni momenti, vt docet Nauar. suprà, & Læsius *2. de iust. & aliis virtutib. cap. 23. dub.1.* Existimo tamen esse contractum innominatum à nominatis, & aliis innominatis diuersum. Nam à mutuo differt, vt docet Conrrad. *de contract. q 98. con.1. & q. 99. con. 2.* Salon *illa quæst. 1.* Læsius *illo dub.*1. Rebellus *quæst.*1 *.de cambiis.* Valen. 2.2. *disp.5. q.23. pun.* 1. Sotus *6. iust. quæst.* 8. *art.*1. *&* 2. Vega *in Epito. & Sum. verb. cambium. casu* 1. Palac. 2. *de contract. cap.* 3. *&* 4. Primò, quia materia cambij est sola pecunia, mutui verò etiam alia vsu consumptibilia, vt frumentum, vinum, & oleum. Secundò, quia mutuum postulat interuallum inter dationem, & redditionem pecuniæ: cambium non nisi per accidens, quando commutatur præsens pecunia in distantem, cuius non potest statim fieri traditio: imò res quæ existit, potest commutari cum futura, vt triticum præsens cum eo quod in messe fuerit collectum, & pecunia præsens cum futura, vt contra Sotum *6. iustitia. quæstione* 1. 2. *articulo 2. colum. penultima.* & Grafis 1. *parte decisionum. lib. 2. cap.* 110. *n.3.* & Syluest. *vsura. 4. q. 9. dicto 6.* docent Nauar. *cap. 17. numero.* 287 Molina *tract. 2. de iust. disp. 396.* Vega *in Epito. & Sum. verb. cambium. casu.* 11. Læsius *2. iust. cap. 23. dub. 1. num.* 3. Rebell. *de oblig. p. 2. lib.* 11. *q. 6. n.* 10. Si enim talia possunt emi, & vendi, cur non etiam commutari; cùm contractus emptionis, & venditionis similis sit contractui permutationis? *l. 1. & 2. ff. de rerum permutatione.* imò idem formaliter in esse moris, vt docet Sotus *6. iustitia. q.* 8. *art.1.* & Valentia *2.2. disp. 5. q. 20. punct.* 1. *& q.23. punct.* 1. cum D. Thom. *q. 61.* Sicut enim furtum auri, & argenti, & vini, & pecuniæ eiusdem rationis & speciei sunt in esse moris, ita permutatio pecuniæ pro pecunia, pro vino, oleo, &c. sunt eiusdem speciei in esse moris.

TERTIO, quia in mutuo potest restitui eadem numero pecunia; in cambio non, sed ad cambium debet esse diuersa saltem numero. Quod verò aliqui dixêre, in cambio pecuniam debere reddi diuersæ rationis, vt Valen. suprà, & Ioann. Medin. *q.1. de cambiis.* meritò impugnant Rebellus *q.1. de camb.* Soto *6. iust. q.8. art.1. & q.10. art.1.* Molin. *disp. 398. in princip.* nam si pecunia eiusdem speciei reddatur, vt solet Romæ, cum ea, quæ in Hispania est tradita, ne-

mo negauerit esse cambium: semper tamen debet esse pecunia diuersa specie, vel loco: in mutuo verò hoc non requiritur.

QVARTO, mutuum datione vnius pecuniæ completur, cambium verò non completur, sed inchoatur, vsque ad traditionem alterius pecuniæ. Ergo cambium non est mutuum. Nec verò est venditio, aut emptio, vt docent Sotus *6. inst. quæst. 8. art. 1. & art. 2. con. 3. in fin.* Vega suprà, Graf. *c. cit. n. 1.* & Salon *q. illa 1. de cambiis. art. 1. & 2.* quia emptio est commutatio pecuniæ pro re, quæ est pecunia non. *l. 1. & 2. ff. de rerũ permut. l. 1. ff. de contrahenda emptio.* Cambium verò est commutatio pecuniæ pro pecunia. Item emptio, & venditio ante traditionem pretij, vel rei completur: cambium verò & permutatio non; vt patet *l. 1. ff. de rerum permut.* Item in venditione vnum est pretium, aliud merx: in cambio autem non est maior ratio cur vna pecunia sit pretium, vel merx quàm alia, præsertim si sint æquales in valore. Vnde Syluest. suprà, & Eman. *2. p. Sum. cap. 102. n. 2.* dicunt solùm esse emptionem, quando vna pecunia est alia melior, saltem, quia est præsens, & tunc meliorem habere rationem pretij, & deteriorem rationem mercis. Sed meliùs dicit Tolet. *5. Summa. c. 51.* pecuniam, vt metallum est, emi posse; non verò vt pecunia est. Neque verò cambium depositum est. Primò, quia in deposito eadem numero res est restituenda: in cambio verò diuersa. Secundò, quia depositarius non potest rem depositam in proprios vsus conuertere: secus campsor, vel campsuarius. Neque verò cambium locatio est, quia in locatione datur pretium pro vsu rei locatæ, vel conductæ, in cambio autem nihil recipitur, aut datur pro vsu pecuniæ: non igitur locatur pecunia, & alioqui non transferretur eius dominium, quia in locatione non trãsfertur dominium rei locatæ. Sed dicunt aliqui locari operas, do enim pecuniam vt des pecuniam. Contrà, quia dare pacuniam non est opera locabilis, nisi quatenus pro labore numerandi pecuniam aliquid datur; in cambio autem non datur sic pecunia; sed solùm auctarium aliquod minimum pro labore numerandi pecuniam, & datur pecunia pro pecunia. Non est igitur locatio, sed genus quoddam permutationis, vt patet ex *l. 1. ff. de rerum permut.* Vnde innominatus contractus est, nam præter emptionem, & venditionem omnes permutationes sunt contractus innominati, vt dicit Mol. suprà, & Rebell. cum communi Doctorum; & colligitur ex legibus, do autem vt facias, & facio, vt facias; sunt etiam contractus innominati, vt etiam affirmat Molina.

VT autem in emptione, cui contractus cambij similis est iuxta leges ad hoc citatas, venditor tenetur de euictione, & tenetur defectus rei venditæ manifestare, ita in cambio. Salon *quæst. 1. de cambiis. art. 1.* Molina *disp. 369.*

ADVERTIT autem Nauar. *illo n. 9.* ante cambij ex vtraque parte impletionem licitum esse ab eo resilire, non secus atque in cæteris innominatis contractibus plerique putant esse per iura concessum. Vnde Bart. *leg. 1. Codice de rerum permutatione.* asserit non transferri dominium ante Num. 4.

antequam is,qui accepit ex sua quoque parte contractum adimpleat. Sed Rebellus *q.illa 1.de cambiis. n.10.* ait,licèt cambium pecuniæ pro pecunia,vel rerum quarum neutra est pecunia sint contractus innominati; tamen etiam ante impletionem ex vtraque parte,obligare in foro conscientiæ(quidquid sit de externo, de quo egit *p. 2. lib. 2.*) ita vt neutri liceat sine alterius consensu à contractu resilire , nisi fortè contrariam mentem sese mutuò habere intelligant,præsumántve,imò etiam transferre dominium posse per rei ex vna parte traditionem, vt apertè in permutatione presfè sumpta patet ex *l. cum precibus. C. de rerum. permut.* ad quam Bartolus non videtur aduertisse.In cambio verò idem consuetudo habet:is enim qui pecunias accipit, non tamquam alienas eas assecurare solet quousque ex sua parte impleat,sed tanquam suas statim potest distrahere,non secus , ac si per mutuum illas accepisset. Nec ab illa generali regula,quæ habet,traditione rei transferri dominium,*instit. de rerum diuisione.§.vendita.*fieri debet exceptio in cæteris contractibus dominij translationis , præterquàm in venditione , vbi per rei traditionem antequam pretium sit ab emptore solutum , vel pro soluto habeatur, non transfertur dominium , idque ex priuilegio ipsius contractus pecuniarij iuxta gloss. *in leg. 1. Codice de rerum permut. & in leg. traditionibus.C.de pactis.*

Num.5. AD iura verò quæ licitam esse pœnitentiam in contractibus innominatis asserere videntur , respondent aliqui intelligenda esse , quando mens contrahentium talis est, vt se obligare non intenderint. Roctiùs tamen dices,prædicta iura non negare obligationem naturalē pro foro conscientiæ ex contractibus innominatis suapte natura resultare:sed tantùm velle non debere cōtrahentes cogi in foro externo, nec vnum in eo foro posse agere aduersùs alterum pro impletione contractus innominati , ne patentius litibus ostium aperiatur. Vide quæ *lib.1.q.3.*dixi.Hæc Rebellus , de quibus alibi dicam. Vide Palac. *lib. 7. de contractibus.*vbi latè disputat, an aliqui contractus sint innominati , & cur sic appellentur,& an obligationem producant,&c.

DVBIVM II.

Quotuplex est cambium.

SVMMARIVM.

1 *Cambium reale & fictum quid sit.*

2 *Quid minutum , quidve locale.*

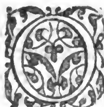

OMISSA diuisione cambij latè dicti,quam ponit Sotus *libro 6. de iustitia.quæstione 8. art. 2.* & Salon *quæstione 1. de cambiis. articulo 1.* Toletus *libro 5. capite 50.* & alij multi , vt cambium aliud sit pecuniæ pro pecunia , aliud pecuniæ pro non pecunia,aliud non pecuniæ pro nō pecunia : quia hîc agimus de cambio strictè sumpto , quod est cōmutatio Num.1.

pecuniæ pro pecunia; omissa etiam alia diuisione Caiet. *opusc. de cambiis. c.1.* vt aliud sit apertè licitum, aliud apertè illicitum, & vsurarium, aliud dubium, quia hæc diuisio non pertinet ad substãtiam cambij, sed ad accidentia justitiæ, vel iniustitiæ certæ, aut dubiæ. Cambium communiter diuiditur in reale, & fictum seu siccum. Cambium fictum seu siccum est quod non est verum cambium, sed fingitur esse, eo quòd imaginem quandam cambij præ se ferat, vt quãdo fingitur alibi solutio facienda, & dantur literæ ad ipsum, tamen solutio est facienda in eodem loco, & propter solam temporis distantiam redditur sors cum lucro. Hoc dicitur siccum, quia caret humore, & succo, vel substantia, seu iusto titulo, & vi ad pariendum, vel operandum iustum lucrum. Reale verò est quod non est fictum cambium, sed verum, non siccum, sed viride, & vires habens ad pariendum, & operandum iustum lucrum.

Hoc cambium est duplex; alterum scilicet minutum seu manuale, in quo monetæ maiores pro minoribus eodem loco de manu ad manũ reddendæ commutari solent. Alterum locale seu per literas, quia solutio in diuerso loco per literas facienda est. Minutum est permutatio numismatum diuersæ rationis & speciei, vt aureorum cum argenteis, argenteorum cum æreis, maiorum cum minoribus, arrosorum cum integris, vetitorum cum legitimis, antiquorum cum nouis, patritiorum cum externis. Locale seu per literas, quãdo permutatur pecunia præsens cũ absente. Hoc fit dupliciter, primò, vt campsuarius det hîc pecuniam alibi recipiendã. Secundò, vt cãpsor det hîc pecuniã alibi recipiendã. v.g. Romæ, vbi suũ factorem, vel correspondentẽ habet. Vide Mol. *disp. 398.* qui rectè de cambij diuisione agit, & Rebellum *2. p. de oblig. lib. 11. q. 3.* Lessium *2. iust. cap. 23. dub. 1.* Palac. *3. de contract. c. 3.*

DVBIVM III.

An cambium minutum cum lucro licitum sit, & qua ratione?

SVMMARIVM.

1 *Licitum est aliquando, primò ratione lucri cessantis, vel damni emergentis.*
2 *Secundò, ratione officij cambiendi, à Principe, vel Repub. iniuncti.*
3 *Tertiò, ratione puritatis materiæ.*
4 *Quartò, ratione commoditatis.*
5 *Quintò, ratione antiquitatis, pulchritudinis, vel raritatis.*
6 *Sextò, ratione vsus, seu expendibilitatis.*
7 *Cambium cum lucro aliquo sæpe est licitum: & ars campsoria licitè potest exerceri.*
8 *Medina impugnatur.*
9 *Ratione commoditatum, recipi potest aliquid vltra pretium taxatum pro moneta superioris metalli.*
10 *Tria docet Molina circa propositam difficultatem.*
11 *Explicatio doctrinæ præcedentis.*

ESPONDETVR, licitum esse aliquando, vt docent Læsius 2. *de virtutib. c. 23. dub. 2.* Salon 2.2. *tom.* Num. 1.

tom.2.disp.de cambiis. q.2. Toletus *lib. 5.c.51.* Conrrad, *de contract. q.99.* Bannez *2.2.tom.2.tract.de cambiis.dubio 2.* Petrus Ledes. *tract. de cambiis.con. 2. difficul.1.* Sotus *6.insti.q.9.art.vnico.* Molin. *tom.2.de iust.disp.399.& 400.* Caiet. *tract.de cambiis.* Vega *in Sum.& Epito. verb.cambium.casu 1.* Sa *n. 1.* Valen. *2.2.disp.5.q.23.pun.2.& 4.* Med. *q. 2. de cambiis.* Nauarr. *comment.c.fin.de vsur. n.10.* Couar. *de colla.nummis.c.7.n.4.* Syl. *vsura.4.q.7.* Rebell. *de oblig.p.2.lib.11.q. 4.n.3.* Sa *verb.cambium.n.1.& 2.* Graf. *tom.1.decisionum.lib.2.c.110.n. 12. & sequentibus.* Angles *q.de cambiis.art.3.& art.5.dub.4. diffic. 6.* & alij cõmuniter, quos postea citabo, qui ponunt varias causas, ob quas id sit licitum, quæ non semper omnes concurrunt.

PRIMO, ratione lucri cessantis, vel damni emergentis tantùm potes exigere supra valorem legitimũ, seu lege taxatum, quanti æstimabitur illa spes lucri, qua te per cambiũ priuas, vt si constitueras nummos aliò deferre, vbi plus valent: vel alibi merces emere, vbi sine damno alia moneta emere nequis. Eodem modo licitũ est accipere supra pretium lege taxatum vini, olei, & cæterarum mercium, si aliò, vbi plus valẽt, delaturus eras, vel in aliud tẽpus, in quo maiorem haberent valorem, reseruaturus. Hic titulus quãdo interuenit, manifestè honestat cãbium minutum cum lucro. Valen. *illo pun.4.* Nauar. *c.17.n.292.* Med. *q.2. de cambiis.* Caiet. *opusc.de camb.c. 1. & 9.* Eman. *2.p.Sum.c.103.* cum Conrra. Syluest. & Garsia *de contract. 2. part. cap.7.*

Num 2. SECVNDO, ratione officij cambiẽdi, à Principe, vel Repub. iniuncti. Nam officium sic susceptum includit obligationem cambiendi, & multa onera pretio æstimabilia, vt paratam habere pecuniam varij generis in gratiam aliorum, numerare cùm aliquis petierit, custodire assiduè cum solicitudine, manere domi per se, vel famulos expectando campsuarios petentes ad cambium, esse expositum deceptioni, & errori in numerando, & accipiendo falsam monetam pro vera, attonsam pro integra, &c. Ad quæ officia habere oportet famulos, & officiales fideles, & peritos, quales non semper inueniuntur, & quorum defectus valdè incommodus esse potest campsori. Ratione igitur huius obligationis, & onerum, & obsequiorum, quę in aliorum commodum præstantur, potest campsor à singulis aliquid exigere, si aliunde stipendium non habet, nempe quantum necesse est vt tale officium ex æquo compensetur: sicut de monte pietatis dictũ est à nobis *tract.de vsuris.* vbi Læsius *cap. 20.dub.penultim.libri citati.* Valen. *illo pun.4.*

NOTAT autem idem Læsius *c.23. dub.2.* ratione huius tituli nõ solùm posse campsorẽ aliquid lucrari dum monetam magnam cambit pro parua, vel auream pro argentea; sed etiam dum minutam pro magna, siue aurea, siue argentea commutat. Nam vtrunque fit in gratiam eius qui permutationẽ petit, & ob vtrũque suscipitur officium, & varia pecunia procuratur, & nulli alteri negotiationi exponitur, nec persona alteri officio vtili vacat. Graf. *illo n.12.*

QVANVIS autem quidam, vt Caiet. *tract.de cambiis.c.1.5.6.& 7.* putent nihil

nihil posse accipere eum,qui sponte sua absque auctoritate Principis, vel Reip. tale officium assumit,nisi quia se priuat aliqua commoditate. Melius tamen Læsius *illo dub.* 2. Ledes.*2.p. Sum. tract. 8.* vbi de cambiis. *con.5.*Eman.*2.p.Sum.c.103.n.1.& 4.*Palac.*3.de contract.c.2.*Guttier. *2. practicarum.q.178. in fine.* Lopez *Instruct. negot.lib.2.c.2.*Mercado *lib.4.de contract.* Anton:n.*2.p.tit.1.c.7.§.47.* Rebellus suprà *n. 4.* Angles suprà dicens, decretum esse in quadam pragmatica Regia.Conrrad.*de contract.q.99.con.5.* Nauar.*c.17.n.288.*Conrr.suprà *con.4. & 5.*Sotus *6.iust.q.9.art. vnico.*Vega *in Sum.& Epito.verb. cambium. casu* 11. Bannez *tract. de camb.dub. 5.con. 2.* & alij affirmant,posse aliquid exigere, licèt minus quàm qui ex obligatione præstat illa obsequia,vel subit ea onera. Nam etiam sponte suscepta in aliorum gratiam digna sunt mercede, & possunt non illis applicari sine illa.Idem tenet Ioan.Med.*q.2.de cambiis.*licèt *q. 1. §. penul.* contrarium primo aspectu innuere videatur. Nauarr.*c.17.n.288. & in Comment. c. fi. de vsur.n.19.*Gab.*4.d.15.q. 11. art. 3. dub.12.*Maior *ibi.q.37.* Couarr. *tract. de colla.numism.c.7.in prin.n.4.*Syluest. *vsura.4.q.7.dicto 3.*Molin. *tom. 2. disp. 399.*Valen.*illo puncto 4.*Ioan.Baptist. Corrad. *tract. de cambiis.* & quanuis Caiet.*tract.de cambiis c.1.* putet ratione laboris numerandi pecuniam nihil posse exigi; quia hic labor non est pretio æstimabilis, vel si est pretio æstimabilis,sufficienter compensatur labore alterius qui pecuniam etiam numerare debet.

Sed communis sententia est ratione huius laboris posse aliquid exigi,etsi parum.Conrrad. suprà *con. 5.*Sotus *lib.6.q.9. art. vnico.* Læsius *illo dub.2.*Nauarr.suprà.Vega *verb. cambium.casu 1.in Summa, & in Epitome.* Palac.suprà.Syluester *vsura. 4. §. 7. dicto 3.*Molina, Rebell. & alij paulo antè citati, imò Caiet. *in Sum. verb. cambium.* absolutè & indistinctè affirmat,fas esse pro cambio minuto moderatum lucrum accipere.

Ratio est,quia hic labor est pretio æstimabilis, licèt interdum gratis subiri soleat: quare cùm fiat ad petitionem alterius, poterit pro eo exigi compensatio; ab eo enim qui petit laboris aliquid in suum commodum præstari,potest merces peti: vnde etiam in mutuo aliquid ratione huius laboris & aliorum accipi posse,testantur Læsius *ibi*, & Molina *disp.399.*cum Medin.Nauarr.& Maiori.adde Durandum *3.d.37. q.2. n.6.* Valen. *2. 2. disp. 5.q.23.puncto 4. con.5.*Bannez *2.2.tract.de camb. dub. 5. con.4.*de quo dicam *dub.* 40. Neque verum putant numerationem vnius compensari per numerationem alterius; quia vtraque fit in gratiam eius,qui cambiũ petit, sicut in mutuo: nam secunda est propter primam;prima autem est propter petẽtem:ergo etiam secunda censetur esse propter eũdem. Et hæc ratio procedit,etiamsi quis non habeat ex officio cambire, sed semel aut iterum cambire velit.

Tertio,ratione puritatis materiæ.Ioan.Medina *q.3.de camb.* negat hoc titulo posse aliquid accipere campsores, quia in taxando pretio Princeps habuit rationem puritatis materiæ, ac proinde non potest moneta ob hãc causam pluris æstimari.Sed cõtrarium tenent Læsius, Sotus,Nauar.Petrus Ledes.Angles, Tolet.

Tolet.Couar,Bãnez,Palac. Eman. ṡ. Caiet.*opusc.de cambiis.cap.6.*Guttierr. Lopez,Syluest. Rebellus suprà *quæst.* 5. Grafis *num.* 14.

PROBATVR, quia scutum auri purissimi,cui nihil alieni metalli est admixtum,etsi non sit maioris taxæ legalis, quàm scutum auri impurioris, est tamen maioris pretij vulgaris ratione materiæ:communi enim hominum iudicio pluris æstimatur, quia materiæ æstimabilis,nempe auri,plus habet, & ad plures fines magis conducere potest, ad deaurandas res, ad pompã & ornatũ,ad cõficiendũ ex illo annulos,torques,iocalia,& alias res aureas,&alias minores monetas in eodem Regno,vel maiores, aut æquales in alio, ad faciendum aurum potabile, & coquendas cum eo carnes pro medicina, & ad alia multa,& quia magis splendet, rutilat, & lætificat. Ergo instar mercis pluris potest vendi, aut commutari. Sic antiqui ducati duplices pluris æstimabantur, quàm noui, etiam quando lege idem pretium habebant. Itaque licet veteres commutare nouis cum tanto auctario,quanto plus auri est in illis quã in his.Sic pluris æstimantur, præsertim extra Hispaniam, nummi argentei Mexicani, quàm Segobiani, quia plus argẽti habẽt,&min⁹ mixturæ seu ligæ.

AD argumentum Ioann. Medinæ respondeo cum Læsio, Petro Ledes. Sa,Palac. & aliis communiter,Principis mentem non esse quin huiusmodi nummi puriores, si tanquam res commutentur cum impurioribus, possint ratione materiæ pluris æstimari (id enim esset irrationabile, ac proinde non obligaret subditos in conscientia) sed tantùm præscribere pretium eorum, quatenus sunt mensura rerum venalium,& solutioni debitorum, vt sequenti dubio amplius declarabo.

QVARTO,ratione commoditatis conseruandi,transferẽdi, numerandi,& vbique negotiandi,nam in pluribus locis currit,& libentiùs recipitur,& pluris æstimatur, quia est rarior. Est etiam maioris securitatis: nam Principes solent facilè ex auctorare, vel minuere inferiores monetas,superiores verò euehere. *Num.4.*

HVNC titulum negat etiam Ioan. Med.suprà,& nonnulli alij:sed affirmant Caiet.Bann. Sot. Læsius,Sylu. Petrus Ledesma citãs Orellanam & Canum,Couar.Rebell. Sa, Graf.*n.13.* Angles,& alij communiter,& meritò.Quis enim nõ pluris æstimet mille aureos coronatos in auro,quàm in pecunia minuta argentea, vel ærea? Itaque in his permutãdis potest hæc commoditas,qua se quis priuat,æstimari,nihil tamẽ amplius peti potest ratione commodi, quod alteri inde prouenit, vt rectè notant Læsius & Caiet.quia scilicet id est per accidẽs.

SED contra hunc titulũ obiiciunt Ioann.Med.& alij primò,quia Princeps in pretio taxando huius commoditatis rationem habuit. Secundò,quia sicut moneta magna, & aurea suas habet cõmoditates,ita etiam minuta,eleemosynæ enim paruæ,& emptiones rerum vilium sine minuta moneta fieri non possunt.

AD primum respondet primò, Læsius, Principem eatenus habuisse rationem huius commoditatis, quatenus maius pretium illis nummis imposuit, quàm tantundem auri in minutissimas partes distributum haberet:eo tamẽ pretio imposito adhuc,

pluris æstimatur quàm pretium illud in minuta pecunia: neque id Princeps tollere potest (quanuis possit prohibere cómutationé) quia est conditio consequés rei naturam.

Secundo respondet Læsius, & alij, Principem non intendere illos nummos taxare secundùm omnem rationem, & ad omnem vsum, quem habere possunt, sed solùm, vt sunt mensura rerum venalium, & solutionis debitorum. Dupliciter enim nummi considerari possunt, primò formaliter, vt nummi, seu vt sunt mensura rerum venalium, qui est vsus earum primarius. Sic non plus valent, quàm lege Principis sunt taxati, vel saltem, quàm vulgò in emptionibus, & debitorum solutionibus solent exponi.

Quod addo, quia sæpe fit, vt valor nummorum crescat supra taxam legalem, ex appretiatione & vsu vulgi, Principe non contradicente, idque ob materiæ puritatem, vel pondus, vel quia in locis vicinis pluris æstimantur; & tunc possunt passim in contractibus eo pretio exponi; quia illud censetur legitimum. Secundò, materialiter, seu ratione conditionum, quas habent ex materia, vel figura, vt ratione puritatis, vel copiæ materiæ, vel raritatis, vel cómoditatis, vel antiquitatis, vel pulchritudinis. Hæc enim omnia césentur conditiones materiales; nam etiam ipsa imago est quid materiale in nummo, quà nummus est. Secundùm hanc rationem habét vsum secundariũ, vt docet D. Thom. *2. de regim. Princip. c. 14.* & fiunt res vendibiles, & permutabiles cum aliis nummis, nec sunt taxati lege, sed habent vulgaré æstimationem, quæ nõ consistit in indiuisibili, sicut legitima, sed constat suis gradibus pretij infimi, medij, & sũmi. Vnde possunt vendi, & permutari cũ aliquo lucro, iuxta receptã locorũ cõsuetudiné. Ita docét Caiet. *c. 1. & 6.* Conr. Rebel. Sot. & Nauar. suprà, & alij passim. Nemo tamen in solutionem debitorum tenetur eos acceptare, nisi secũdùm æstimationem legalem, seu eam, quã habent vt nummi ad vsum primarium, vt tenent Læsius & Rebellus.

Ad secundam rationem respondet Læsius, licèt monetæ paruæ sua etiam commoda habeant, tamé exiguam copiam cuique sufficere, quæ facillimè haberi potest: nemo enim quærit ingétes aceruos exiguæ monetæ, sed magnæ, cuius summa copia quæritur: interdum tamen moneta inferioris metalli tam erit necessaria ad negotiãdum, vt pro 32. dispondiis, seu marauedinis licitè accipi possit argenteus, vt ait Bannez. Admonet tamen Rebellus in Lusitania *l. 4. extrauag. tit. 10. §. 10.* sanciri, ne pro monetis aureis Lusitanis cambiédis inter priuatos ampliùs quàm taxatus ipsarũ valor recipiatur. & *l. 3. ordina. tit. 8. p. 3.* ne pro regalibus Castellanis ampliùs quàm *36.* quadrãtes, & tertia pars vnius quadrantis, id est, *dous ceptis*, recipiatur.

An verò solutio in quacũque moneta sit necessariò à creditore accepiéda, vide *dub. 33.* Pro solutione auté argumétorũ Med. videre licèt Palac. qui latè omnia soluit *3. de contract. c. 2.*

Qvinto, ratione antiquitatis, pulchritudinis, vel raritatis: hæc enim cõditio facit nũmos pluris æstimari quã alioqui valerét. Læsi. Tolc. Rebell. & alij. Sed hic titulus in 4. inclusus fuit: & ad hũc pertinet curiositas, Num. 5.

ius, & doctrina aliqua peculiaris, quæ ex figura quarundam monetarũ elicitur. Itẽ vendẽti esse charã, eo quòd sit maiorũ suorum auctoritate cusa, vel alia ratione, & ideo eam nollet alienare. Toletus suprà.

Num. 6. SEXTO, ratione vsus seu expendibilitatis, vt aiunt Caiet. *cap. 6.* Læsius, & Salon; vt si in aliquo loco commutes nummos, qui possunt ibi expendi cum iis qui non possunt: cùm enim non habeant ibi pretium, vt nummi, sed solùm vt aurum, vel argentum, possunt notabiliter minoris emi, quàm valeant in sua prouincia, inquit Læsius. Quamuis si prouinciæ essent vicinæ, & facilè possent eò deferri, & ex eis emi necessaria, vel transituris in illam prouinciam, aut in ea habitantibus pro patritia pecunia dari, non possent multo minoris emi, aut commutari. Hac ratione, inquit Molin. *disp. 399. in fin.* qui in confiniis sunt Regnorum, lucrari solent cambiendo pecunias asportatas ex alio Reguo, quæ in loco, in quo fit cambium, valorem non habent, pro minori pretio quàm valeant, vnde sunt asportatæ; id quod licitè fit, eo quòd in loco, in quo fit cambium, valorem non habent, eásque asportando in eum locum vbi valorem lege taxatum habeant: aut pro eo valore eas commutando cum transeuntibus in eum locum. Consentiunt Medina *q. 3. de cambiis. §. vltim.* & alij.

SED addit Molina, tam modicum posse esse aliquando pretium habita ratione materiæ monetæ (vt si esset argentea Lusitaniæ) vt contractus esset iniustus cum restituendi onere vsque ad infimum pretium iustum: si enim pretium pro æquali frusto argenti esset infra infimum iustum, quo argentum in massa in simili vendendi modo emi consueuit, sanè contractus esset iniustus cum onere restituendi vsque ad infimum pretium iustum.

HIS titulis potest fieri cambium manuale cum lucro. Alia ratio adducetur *dubio 6. in fin.* nimirum cùm est certum, vel probabile, breui exauctorandam, vel minuendam monetam; tunc enim licebit eam emere, vel commutare minori pretio quàm lege sit taxata.

QVOD verò diximus, etiam priuatis licitum esse cum lucro cambire, intellige, etiam non obstante iure positiuo huius Regni, vt *dub. 5.* dicam contra aliquos existimantes, lege positiua Regni huius Castellæ prohibitum esse priuatis cambire cum lucro.

Ex dictis de iustitia cambij minuti seu manualis, & ex dicendis de iustitia cambij localis seu per literas, constat cambium cum lucro aliquo sæpe esse licitum, & artem campsoriam posse licitè exerceri. Num. 7.

HOC est contra Hostiensem *in Summa. tit. de vsuris.* Antoninum *2. & 3. p.* & alios, qui, vt refert Caiet. *op. de cambiis. c. 2.* absolutè artem campsoriam damnarunt, quibus ex recentioribus subscribere videtur Mercatus *4. de contractib. cap. 1.* & quidam Iurisp. Genuensis magni nominis, apud Fabianum Genuensem *tract. de cambiis. p. 2. cap. 7.*

SED nostrum corollarium docent ex Iurisperitis, gloss. *authen. de fideiussoribus. §. argentarios.* Bald. & Salycet. *l. 2. C. si aduersus rem iudica. & l. 3. C. de exerc.* Ioannes Ananias *cap. fin. de vsuris.* Nauarr. *eod. cap. num. 11.* Ex Theo

Theologis Conrad. *de contractib. q.* 98.*& 99.*Rosell. *vsura. 6.*§. *6.* Angel. *vsura.1 num.52.* & optimè ibi Angeli scholiastes Iacobus Vngarellus, Salon *q.1 .de cambiis.art.* 2. Sotus,Molina,Rebellus, Valentia, Bannez, Petrus Ledes.Caiet.Fabianus Genuensis,Graf.Tolet.Palac.Eman.Veg. Sa, Molina, Læsius, & alij citati initio huius materiæ,& omnes recentiores tam Theologi quã Iurisperiti:& cõstat ex Bulla Pij V.de cãbiis.Et quanuis Arist. 1.Polit. cap.6. & 7. artem istam damnare videatur,tamẽ reuerà eam non dãnat, sed docet in ea vsurpari pecuniam ad vsum eius minùs proprium, & naturalem,scilicet ad commutationem pro alia pecunia, cùm eius vsus magis proprius & naturalis sit,esse pretium & mensuram aliarum rerum, & pro illis commutari. Argumẽta quæ cõtra hãc artem fiunt, facilè diluit Salon suprà.

Num.8. Ex dictis quoque patet,non rectè dixisse Medinam *q.2. de cambiis*.cambium minutum cum lucro, seu recipiendo aliquid vltra pretium taxatum à lege, licitum non esse, nisi ratione lucri cessantis, vel dãni emergentis, vel officij,vel alterius tituli distincti ab excellentia, puritate & commoditatibus superioris metalli: cuius sententiam malè Soto tribuit Bannez *2.2.tract.de camb. dub. 2.* quia Sotus nominatim impugnat Medinam:eam tamen sentẽtiam sequitur Valentia 2.2.*disp.*23.quæ est de cambiis,*puncto* 2.& præter illas duas rationes ex Medina relatas, nimirum quia Rex in taxatione monetæ superioris attendit ad omnes illas commoditates, & quia etiam in inferiori moneta sunt suæ commoditates,vtitur hac ratione. Eadẽ frumẽti quantitas, quæ iustè emeretur pro pecunia aurea,iustè emitur secũdùm omnes pro pecunia inferioris metalli, quæ est pretium legitimum aureæ pecuniæ, seu pecuniæ metalli superioris: ergo etiam iustè pro pecunia metalli superioris commutabitur inferior pecunia iuxta taxatum eius pretium, ac proinde iniustè pro illa exigitur maius pretiũ:quæ enim omnibus consideratis sunt æqualia vni tertio, sunt æqualia inter se.

RETINENDA tamen est sentẽtia asserens,ratione talium commoditatũ recipi posse aliquid vltra pretium taxatum pro moneta superioris metalli. Sotus *6.iust.q.9.art. vnico.* Caiet. *tract.de camb. c. 6.*Syluest. *vsura.4.q.3.* Nauar.*c.17.n.283. lit.D.* aliàs *n. 288.* vel *287.& Comm.c.vlt.de vsur.n.20.*Bãnez 2.2. *tract. de camb.dub.* 2. Sa *verb. cambium.n.2.& 3.*Couar.*tract. de collatione numismatũ.*Læsius 2.*de iust.c. 23. dub.*2.Petr.Ledes.2.*p.Summ.tract.8.de iust.commut.*vbi de cambiis *con.2.*citãs Canũ, & Orellanã;& verè dicẽs hũc esse vsum timoratorum & doctorum hominũ: nam scutũ quotidie cõmutabãt 12. nũmis argenteis,quãdo taxatum erat 11. cum 24. marauedinis: nunc verò 11. argenteis taxatum est à Rege Philippo III. Num.6.

ET ad nouã Valentiæ rationẽ respõdeo,illas duas monetas esse æquales in ordine ad emptiones inter se, sicut cum vno tertio, scilicet frumẽto,sed in ordine ad se esse inæquales, quia in ordine ad se nõ sũt taxatæ,& ideo pl⁹ exigi potest pro moneta cõmodiori ad asportãdũ,numerãdũ,&c.

CONCEDIT tamẽ Med.si cõsuetudo vigere incipiat,vt pro pecunia aliqua accipiatur aliquid vltra pretium lege taxatũ, & Princeps illiúsve Senatus

natus

natus id sciat, nec puniat, aut cōtradicat, tunc censendum esse voluntatem illius non esse, vt lex ea in parte obliget: atque adeò tutò tunc posse accipi incrementum illud. Molina *disp.* 341. Ego, inquit, etiam adderem, ex tūc incremētū illud limites ingredi pretij naturalis iusti, licitéque deinde posse extendi intra limites iusti pretij naturalis, quia in indiuisibili non consistit, nec est fixum, sicut est pretium lege taxatum. Atque hac ratione Medina immunem defendit à culpa, & à restituēdi onere consuetudinem accipiendi incrementum pretij pro quibusdam pecuniis aureis antiquis. Iuxta eam verò sententiam dicendum esset, eos qui primò accipere incrementum illud cœpêre ante tacitum illum ac præsumptum consensum Principis, non solùm peccasse, sed etiam restituere id esse astrictos illis, à quibus illud accepêre, vtpote adhuc vim lege retinente. Hæc Molina. Ego verò addo ex *tractat. de legibus*, præscribi aduersùs legem posse, etiam Principe ignorante.

Num. 10. DEINDE Molina tria dicit circa propositam difficultatem de pretio vltra lege taxatum recipiendo pro superiori, & cōmodiori moneta. Primò, nunquā quādo cudūtur monetę, pretiúmq; illis statuitur, valere plus materiam illarum spectatam quoad cōmoditates omnes, quæ ex ea percipi possunt, quàm sit pretiū, quod monetis imponitur, imò minùs, quādoquidem ex materia vnde monetæ cuduntur, extrahuntur expensæ, quæ in eis cudendis fiunt, soluitúrque tributum, si quod inde Principi sit soluendum; valdéque stultus esset Princeps, qui minus pretium imponeret monetæ quam cudi iuberet, quàm esset tunc valor materiæ, ex qua fieret. Iuxta copiam ergo materiæ quæ tunc est, commoditates omnes illius, cæteráque omnes circunstantias cōcurrentes imponitur pretium monetis, neque quisquam tunc pro illis plus pretij inueniret ratione materiæ, aut cuiusuis alterius circunstantiæ. Atque in hoc verum dicit Medina.

SECVNDO dicit Molina, eo ipso quòd moneta inferior in auro quoad caracta, Hispanè *quilates*, vel quoad pondus, cuditur, eíque pretium imponitur æquale præcedenti monetæ, aut maius, cessare censetur lex, quæ præcedenti monetæ pretium imposuerat, posśúntque homines ascendere in pretio illius pręcedentis intra limites iusti naturalis, quod in se habet, spectatis circūstantiis omnibus cōcurrentibus, nisi Princeps rationabili ex causa cōtrarium præcipiat: erítque irrationabilis, atque iniusta lex, qua id statuet, nisi rationabili ex causa id fiat, quandoquidem irrationabile, atque iniuriosum subditis est, sine rationabili causa æqualia pretia rebus in valore inæqualibus statuere. Cum hac nostra doctrina ex se perspicua, ac manifesta consentiunt leges Castellæ & Lusitaniæ circa monetas aureas: etenim Philip. *l.* 13. *declarationum. tit.* 21. *lib.* 5. *nouæ collectionis.* postquam taxauit scuta, vt deinceps essent valoris 400. marauedinorum, præcepisśétque vt nullus quacunque ratione plus pretij acciperet pro illis, declarauit valorem ducatorum illorum purioris auri, quos Ferdinandus & Elizabetha cudi fecerant, esse maioris valoris quàm fuerint quando iussi sunt cudi, iuxta maius pondus, & maiorem copiam

auri, quam habent; præcepitque vt valerent 429. marauedinos. Neque sanè quisquam meritò ante eam euectionem scutorum quoad pretiũ, damnare poterat accipere pro ducatis pretium proportionale scutis habita ratione non solùm maioris ponderis, sed etiam maioris copiæ auri purissimi, quam habent. Similiter *Lusitana l. 4. tit. 11. p. 4. legum extrauag. à §. 3. vsque ad 9.* explanatur maior valor grani aurei cruciatorũ 24. caractorum supra valorem grani aurei monetarum 22. caractorum, & vnius octauæ caracti, dicitúrque granum auri harum posteriorum monetarum esse valoris *6. reais* cum dimidio, granum verò illarum priorum esse valoris 7. *reais* cum tertia parte vnius septimæ, & ita obiter declaratur valor grani intermediarum monetarum.

Tertio, dicit Molina, cùm quãdo monetæ auri cuduntur, eísque pretium primò imponitur, esse soleat copia magna eius auri, atque iuxta eam magnam copiam, & cæteras circunstantias tunc concurrẽtes eis pretium imponatur; sanè si temporis progressu circũstantiæ varientur, extractísque de Regno monetis illis auri purioris, cõsũptísque in deaurãdo, & aliis ministeriis magna sit earũ raritas, atque penuria, multúmque appetantur, vel ad deaurandum, vel ad ornatum, & pompam, vel ad similia alia, eáque ratione valor earum materialis multùm accrescat, credendum non est, legislatores velle vt lex antiquæ taxæ perseueret, neque si vellent, iustum id esset atque æquum: quare tunc absque peccato, & restituendi onere vendi possent pretio iusto ipsarum naturali, non solùm tanquam merces, sed etiam tanquam pretium in commutationẽ pro aliis rebus, quoniam semper eadem est ratio de moneta vtroque modo spectata, vt rectè Ioannes Medina affirmat. Atque tunc meritò non contradicunt, nec puniũt ministri publici, qui iuribus non vtuntur ad subditos durè, & iniquè vexãdos, sed per epieiciã similes leges interpretantur locũ iã non habere variatis tãtùm circũstãtiis, quæ erant quando leges illæ latæ sunt. Licèt ergo leges Ferdinandi & Elisabethæ insertæ sint *titulo 21. lib. 5. nouæ collectionis*, propter multa alia in eis contenta, quæ hodie vim habẽt: quemadmodum tamen quod de valore ducatorum taxato in eis continetur hodie vim non habet declarãte id Rege Philippo *l. 13. citata*, nec ante eam declarationem vim habebat, vt dictum est, ita neque verba, quibus ea taxa seruari præcipitur, vim hodie habet. Philippus autem licèt præceperit ne vlla ratione plus acciperetur pro scutis, quàm pretiũ ab ipso taxatum, eo quòd & quando ea lex lata fuit, & modò maxima sit earum copia; dum tamen ad ducatos antiquos deuenit, solùm definiuit, quem valorem hodie haberent, collatione facta cum valore scutis imposito, neque addidit verba illa, vt nulla ratione liceret accipere plus pretij. Quoniam ob eorum raritatẽ, necessitatem, & vtilitatem ad aliqua, integrum est accipere totum valorẽ naturalem, quem spectatis omnibus circunstantiis concurrentibus habent. Atque, vt summatim dicam, in quocumque tempore licitum est accipere pro vnaquaque moneta, quãtùm eo tẽpore acciperetur pro æquali-

li frusto auri eiusdem ponderis, ac puritatis: quoniam ea auri quantitas non ex eo est inferioris conditionis ac valoris, quòd in monetam sit redacta, quàm si in monetam nõ esset redacta, quin potiùs melioris cõditionis, maiorísque valoris est redacta in monetã: quare ex eo capite aliquid amplius posset accipi, quàm pro æquali frusto auri.

Num. 11. Hæc Molin. ex quibus patet ipsũ cum Ioan. Medina, & Valen. sentire non posse manente taxatione monetæ, & vigente lege taxante monetã, plus pro illa accipi quàm lege taxatum sit ratione puritatis, vel commoditatis materiæ: secus ratione damni emergentis, vel lucri cessantis, vel officij cambiendi, vel quia ex taxatione minoris, aut inferioris metalli, vel ex mutatione circunstãtiarum, lex quæ pretium taxauit, incipit vim non habere. Quæ opinio satis est acuta & probabilis: habet tamen aliquam difficultatem. Primò, quia si ex eo quòd imponatur idem pretium metallo minoris puritatis, vel ponderis, cessat taxatio monetæ præcedentis cusæ in puriori, vel maiori portione eiusdem metalli. v. g. auri, & manet melior illa moneta in pretio merè naturali, perdet valorem quem ei adiecerat auctoritas Principis, & Reipublicæ, qui fortè erit minor quàm monetæ de nouo cusæ, quia licèt hæc sit minoris valoris naturalis, tamen fortè est maioris valoris simpliciter, eo quòd maius incrementum accipiat à lege quàm superior moneta habeat à natura. Secundò, si valor legalis talis monetæ tunc cessat, ergo verè non erit moneta, & non cogetur creditor eam accipere pro solutione debiti pecuniarij, sicut nec frumẽtum, vinum, aut oleum: quod est absurdum. Tertiò, quãdo cuditur moneta aurea, antequam circumstantiæ varientur ob quas fiat maioris valoris, est commodior mihi simpliciter & omnibus pensatis, quàm moneta inferioris metalli eiusdem valoris legalis; ergo vt me priuem ista commoditate, possum aliquid accipere vltra taxatum valorẽ: maximè cùm iam id recipiatur ratione damni emergentis, nempe quia me priuo tali commoditate, & taxatio solùm facta est in ordine ad emptiones, locationes, & debitorum solutiones, in quibus non est conuentũ de qualitate monetæ, in qua solutio facienda est: & quòd in taxatione monetæ Princeps non videtur respexisse ad omnes commoditates metallorum, sed ad naturales & cõmunes. Sunt enim quædam commoditates non naturales omnino, sed resultantes ex ratione monetæ, quę ab impositione voluntaria pendet. Si enim aurum non esset ad monetam redactum, nihil, vel parum cõmodi esset posse facilè transportari, & numerari, siquidem non esset eo veluti aliarum rerum pretio negotiandum, ac proinde neque esset vtilius ad negotiandum, nec in suo valore haberet maiorem securitatem. Imò nec in dando valorem monetæ necesse est seruare proportionem, quæ est in valore naturali metallorum, ita vt si seruato eodem pondere valor naturalis est duplo maior, etiam legalis sit duplo maior, sed satis est attendere an Reip. expediat hunc, vel illum gradum valoris legalis adiicere naturali. Censeo ergo cum communi opinione, si quis

vide

viderit monetam aliquam considerato valore tum naturali, tum legali sibi esse commodiorem, posse aliquid vltra pretium à lege taxatū accipere, vt se priuet ista commoditate: imò etiamsi sibi non esset cōmodior, si tamen per se loquendo omnibus esset commodior, liceret in commutatione auctarium accipere, quoniam taxatio pretij non est pro commutationibus vnius pecuniæ cum alia, in quibus ipsa pecunia est veluti merx, sed pro commutatione pecuniæ cum aliis rebus, vt sequenti dubio dicemus,

INTERIM aduerte Sotum *6. inst. q. 9. articulo vnico cit.* dixisse, posse esse monetam tantæ pulchritudinis, vt gemmæ æquiualeat. & Sa *verb. camb.* verè dixisse: *Plus valet pecunia præsens quàm absens, item cùm multi accipiunt ad cambium, & pauci dant, item ob metallum, figuram, pondus, temporis occasionē, dubium de valoris mutatione, raritatem, aut dantis incommodum; quæ omnia considerari oportet, ne facilè cambia, quæ sunt in vsu, damnentur.* Angles etiā *q. de cambiis. art. 5. dub. 4. diffic. 6.* bene docuit integrum esse pecuniam auream cariùs vendere, aut commutare quàm sit eius pretiū legale, & ratione materiæ resolubilis in panes aureos ad vasa deauranda, in quibus plus lucri erit, & ratione formæ, seu pecuniæ, quæ faciliùs asportabitur, seruabitur, & vbique terrarum recipietur, saltem libentiùs quàm argentea pecunia.

NON tamen mihi placet quod ait Palac. *lib. 3. de contractib. c. 2.* iam aureos nummos duplicatos non habere rationem monetæ, sed mercis; vnde iniustum non esset eos vendere maiori pretio, quàm erat antiquus eorum valor: erat namque eorum valor 22. regalia & duo dispondia: nunc verò venduntur pro 25. aut 26. regalibus. Non, inquam, placet, quia si non esset adhuc moneta, nemo cogi posset accipere in eo solutionem debiti, etiam secundùm valorem antiquum: quod est falsum.

DVBIVM LV.

An etiam in ordine ad emptiones, & debitorum solutiones poßit pecunia magis æstimari quàm sit lege taxata, vt si sit purior, vel commodior, &c.

SVMMARIVM.

1 *Sententia asserens etiam in ordine ad emptiones, & debitorum solutiones pecuniam superioris metalli magis æstimari posse, quàm inferioris.*

2 *Distinctione vtendum.*

3 *Inter extremas sententias media eligitur via.*

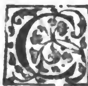

CANVS relatus à Petro Ledesma *2. p. Sum. tract. 8. de iustitia commut. con. 4. de cambiis.* & à Bann. *2. 2. tract. de camb. dub. 2.* ait, etiam in ordine ad emptiones, & debitorum solutiones pecuniam superioris metalli magis æstimari posse, quàm inferioris metalli. Quod etiam tenuit Molina *tract. 2. de iusti. disp. 401. dicto 3.* quando post taxationē propter circumstantias minutus est valor naturalis monetæ. Ipse verò Ledesma secutus Bannem suprà, ait commutationes Num. 1.

tiones rerum venalium, quarũ mensura est pecunia, esse duplices; ad quasdam enim præcedit debitum, & obligatio iustitiæ, vt cùm quis mutuum soluit & reddit, nam de iustitia tenetur soluere & reddere. Similiter cùm quis debet aliquid, quia domum, vel operariũ cõduxit. Aliæ verò fiunt nullo debito de iustitia præcedente, sed liberè, & gratis, vt in emptionibus; nam communiter neque emere, neque vendere quis tenetur. In commutationibus primi generis illicitũ putat accipere plus pro pecunia quàm lege taxatum sit, & ait esse communem sententiam omnium Theologorum. Rationem reddit, quia pretium nummi, vt est mensura aliquarum commutationum, taxatum est; si autem in ordine ad has nõ esset taxatum, in ordine ad nullas taxatum esset, quia statim probabitur in ordine ad alias taxatum non esse: ergo in ordine ad has taxatũ est. In cõmutationibus verò posterioris generis putat licitum esse plus pro pecunia puriori, vel cõmodiori accipere, quàm lege taxatũ sit, in hac ait conuenire communiter Doctores, præsertim eos qui cõmutari posse cum lucro pecuniam superioris metalli cum pecunia metalli inferioris censent, quos ait licitum putare merces aurea moneta emere minori pretio quàm argentea, vel ærea. Probat, quia licitum est cum lucro cõmutare auream monetam pro argentea, vel ærea, vt superiori dubio decisum est licitũ esse cum lucro cõmutare monetã aureã pro rebus venalibus, quia moraliter idem est commutare pro illis, & pro inferiori pecunia. Et ideo dicendum est pecuniam non esse lege taxatam in ordine ad commutationes voluntarias, sed in ordine ad necessarias, ad quas faciendas potest Iudex compellere, vt ad solutionem mutui, vel domus, aut operarij conducti.

Commvniter tamen Doctores docent, pretium pecuniæ non solùm in ordine ad solutiones debitorum, sed etiam in ordine ad emptiones, & venditiones taxatum esse, quia taxatum est, vt est mensura rerum venalium, & aliorum commerciorũ, quæ sunt veluti emptiones, & venditiones, nam cùm quis domum, vel operarium conducit, eius vsum, vel operas emere censetur.

Aliter ergo distinguendũ puto. Vel ab initio conuentum est, in qua moneta soluenda sit res empta, locata, & conducta, & tunc standum est pacto. v.g. emi triticum exigente venditore, vt totum pretium à lege taxatum ei darẽ, & in auro teneor dare: si autem non est conuentum de genere monetæ, in quacunque tenetur pretium accipere. In ordine ad has solutiones, & emptiones, aut conductiones taxatum est pretium pecuniæ, & quædam merces taxatæ sunt, ita vt non possint pluris vendi quàm tali, vel tali pretio; sed venditor potest conuenire de hac, vel illa moneta vsuali, in qua soluendum sit tale pretium. Quando autem merces taxatæ non sunt, potest venditor conuenire de summo pretio, & de genere monetæ, exigendo vt sibi soluatur in optima moneta, & si emptor annuerit, manebit ad id obligatus; potest tamen non annuere, & non emere cum obligatione dandi tale pretium in illa moneta: sed medium, vel infimum, vel in moneta Num. 21.

media, aut infima. Rem autem taxatam per legem 12. argenteis, vel cuius pretium infimum vulgare sunt 12 argentei, non potest emere scuto taxato 11. argenteis cum dimidio, vt falsò sensêre Canus, & Petrus Ledesma. Potest tamen emptor non efficere contractum emptionis, nisi facta priùs permutatione, vel sub conditione quòd fiat illa permutatio monetæ superioris pro inferiori cum lucro.

Num. 3. TAM ergo Medina, & Valentia relati superiori dubio, decepti sunt, dicentes, eandem esse rationem de moneta in ordine ad cambia, & in ordine ad emptiones, locationes, & solutiones, & propterea sicut in ordine ad emptiones, & solutiones, nõ posse plus accipi quàm lege taxatũ sit; quàm Canus, & Molina, & partim Ledesma & Canus hîc relati dicentes, eandem esse rationem in ordine ad cambia, & ad alia; & ideo sicut in ordine ad cambia potest plus accipi quàm lege taxatum sit, ita in ordine ad alia.

INTER has igitur sententias extremas media via eligenda, vt possit pro pecunia puriori, & commodiori plus accipi, quàm lege taxatum sit, in ordine ad cambia, nõ in ordine ad alia. Quã sẽtẽtiã tenẽt Caiet. Lessius, Syluester, Nauar. Sotus, & Couar. relati dubio præcedenti, & perspicuè Sa verb. *cambium n. 2.* dicens, *aureus, cuius pretium æstimatur 11. Iuliis, potest dari pro 12. est enim illa pretij taxatio facta ad emptiones, non ad permutationes.* & Toletus *5. Sum. c. 51.* vbi ait, si pecunia consideretur ratione materiæ, posse locari, cõmodari, emi, vendi, & patia lios contractus, quos patiuntur aliæ res, & ipsa pateretur, si nõ haberet sigillum numismatis, nec esset pecunia. Hoc dictum est cõmune, & ratio eius aperta est, quia ex eo quòd sit pecunia, nõ amittit naturam, & alias qualitates quas haberet semota ratione pecuniæ. Hinc duo sequuntur. Alterum est, posse pecuniã cõmodari, locari, & pro locatione eius pretium recipi, vt pro locatione aliarum rerum, vt si locetur ad sanitatem, cui conducit coquendo cũ ea carnes, vel aliud faciẽdo, vel ad ostentationẽ, aut alios vsus, quos habet præcisa ratione monetæ. Alterũ est, quòd licet hoc modo excedẽdo valorẽ eius legalem, putà si scutũ valet 10. potest vendi maiori pretio, quia hîc non consideratur vt pecunia, aut pretium, sed vt res, ac si aurũ esset. Vnde multis de causis excedi potest valor legalis. Primò, ratione puritatis, & nobilitatis: nam aurum auro, & argentum argento purius, & nobilius esse potest. Secũdò, quia talis pecunia rara est, nec inuenitur. Tertiò, ratione antiquitatis, vel pulchritudinis. Quartò, quia vendenti chara est, nec ipse alienare eam vellet, sed propter importunitatẽ emptoris eam vendit.

SI tamen pecunia consideretur vt est pretium, non licet valorẽ eius legalem excedere. v. g. nõ licet emere rem augendo valorem Iuliorum, aut pecuniarum quibus emitur: id enim facere peccatum est ex suo genere mortale, & obligans ad restitutionem; & in hoc omnes conueniũt. Possunt tamẽ pecuniæ maiores pro minoribus dari, & econtrà, exigẽdo aliquid vltra valorẽ moralẽ pro tali permutatione & hoc est cãbiũ minutũ quod ferè omnes Doctores approbant, Debent tam obseruari tres cõditio

ditiones Prima ne sit aliqua in campsore falsitas, putà quia radit pecunias, aut vnam pro altera dat, aut orichalcũ pro auro, aut minorẽ pro maiori. Secũda, ne decipiat in valore, si enim ei cõstet monetã plus valere, quãuis alter putet minùs valere, debet ei veritatẽ aperire. Tertia, vt pretiũ cãbij sit iustũ: pretiũ autẽ iustũ cognoscitur ex lege, vel consuetudine taxãte illud, vel proportione loci ad eũ, in quo lex est: vel vsu fori habita cõsideratione abũdãtiæ, vel penuriæ pecuniarum. His seruatis cambium licet cum lucro etiã nõ habentibus cãbiẽdi officiũ, vt tenet Sotus *6. iust. q.9. art. vnico.* Vnde cùm aliquis Regnũ aliquod ingreditur inquo pecuniæ alterius Regni nõ sũt in vsu, & vult cum aliquo illius Regni mutare, licet huic minùs dare quàm sit valor legalis pecuniarum, dummodo iustum sit pretium. Addit Toletus cũ Soto 5̄. Cùm in emptiõibus miscetur aliqua permutatio absque dolo, & fraude, licet valorẽ legalem excedere. v.g. emit quis domum valẽtẽ 500. aureos singulos Iuliorũ 11. & paratus est reddere pretiũ hoc in argẽto, si venditor velit sibi in auro reddi, potest emptor offerre minùs, puta 490. Hoc autẽ nõ fit solius emptionis ratione, nã sic pretiũ minui, vel augeri nõ potest; sed ratione cõiũctæ permutationis. Hæc Toletus.

DVBIVM V.

Qui poßint esse in Regno Castellæ & Lusitaniæ publici campsores, & an alij poßint cambia facere priuatim?

SVMMARIVM.

1 *Quid in Regno Castellæ dicendum.*
2 *Quid in Regno Lusitaniæ.*

DIco primò, in Regno hoc Castellæ liberũ, atque immune à quocũque grauamine est omnibus obire munus publici campsoris, sed in Curia debent esse electi è Rege, in aliis locis à Iudicibus & Rectoribus *(regidores)* ciuitatis, vel oppidi, in quo munus exercere debent. *l. 1. tit. 18. lib. 5. noua collectio. l.* autem *4. eiusdem titul.* eis permittitur pro cambio vnius Castellani accipere 4. marauedinos, pro cambio verò ducati, aut doblæ tres marauedinos, & pro cambio vnius floreni duos marauedinos: atque idẽ de ducato repetitur *l. 62. tit. 21. eiusdẽ libri.* Nauarrus *in Comment. cap. fin. de vsur.* refert Salmãticæ publicũ campsorem, quo tempore ipse ibi docebat, solitum fuisse accipere pro cãbio vnius ducati vnum marauedinũ. Num. 1.

IN Lusitania verò, vt refert Mol. *tract. 2. de iusti. disp. 399.* inhibitum est *4. p. legum extrauag. tit. 11. l. 4. §. 9.* tam pro dandis, quàm pro accipiẽdis monetis aureis, quæ in eo Regno valorem habent, siue cusæ sint in eo Regno, siue in alio, quicquam incrementi vltra iustũ earum valorẽ accipere sub pœna amissionis valoris earum, dimidium accusanti, & dimidium alterum in redemptionem captiuorum: & insuper sub pœna duorum annorum exilij ad loca Africæ. Excipitur, nisi sit aliquis constitutus à Rege publicus campsor in aliquo loco, præscripto illi à Rege certo aliquo incremento; tunc enim licitè poterit illud accipere. Si autem præscriptum ei non sit certum Num. 2.

incrementum,ſub eiſdem pœnis nihil poteſt accipere,eſto conceſſum ei à Rege ſit,vt publici campſoris munus exerceat. Cùm autem incremẽtum,quod campſor hoc modo iuſtè accipit,non accipiatur pro moneta, quam dat, ſed pro obſequio quod præſtat, conſequens profectò eſt, vt in huiuſmodi cambio duo contractùs inueniantur coniuncti, vnus cambij pecuniæ pro pecunia æquali in valore;alter verò locationis operarum campſoris pro iuſto illo incremento:ſicut enim *diſp.* 364. dixit Molin. cum Med.Nauarro,Dur.Maiori,& aliis,quanuis mutuans nihil poſſit accipere vltra ſortem pro mutuo,poteſt tamẽ ex ipſa rei natura accipere moderatum ſtipendium pro numeranda pecunia,& pro aliis obſequiis,quæ mutuando in commodum mutuatarij præſtat.Ita *diſp.* 399. dicit, campſorẽ poſſe pro obſequiis commemoratis accipere moderatũ ſtipendium, quantùm eſt ex natura rei, Remp. tamen prohibere poſſe ne quis pro cambio quicquam accipiat vltra valorem monetæ quam cambit. Tum ne monetarum pretia accreſcant, tum ne externi offerendo plus pretij pro aureis, aut argenteis monetis,illas in Reip. præiudicium extrahant:& Sotus *6. inſt. q. 9. art.vnico.con.3.*ait, latam iamdudum eſſe legem in hoc Regno Caſtellæ, vt nullus pro cambio minuto accipere poſſit incremẽtum præter publicos campſores ad id à Repub. deputatos, affirmátque eam legem ex ſuo genere obligare ſub culpa lethali, tranſgreſſoréſque reſtituere teneri incrementum. Econtrà Nauar.*in Comment.c.fin.de vſuris.n. 19. & in Sum..c. 17.n. 288.* ait,quanquam in hoc Regno prohibitum ſit, quenquam ſuſcipere munus campſoris publici propria auctoritate, non tamen prohibitum eſſe priuatis cambire,& pro cambio iuſtum accipere ſtipendium, citátque pragmaticas, quæ id tantùm ſtatuunt, ſolúmque reprehendit, quòd legem pro ſua ſententia non citet. Couarr. *op.de collatione numiſin.* & Eman. 2. *p.Sum. c.103.con. 5.* & Rebellus 2. *p. de oblig. lib.*11.*q.4. n.7.* Soti opinionem amplectuntur,& pro ea citant *l.* 1.*tit.8. lib. 5. ordinamenti.* quæ eſt lex prima *tit.18.lib.5.noua collectionis.* In ea tamẽ, vt bene notat Molina *diſp.399.*ſolùm prohibetur,quenquam munus campſoris publici ſuſcipere,niſi in curia Regia eligatur à Rege,& in aliis oppidis à Iudice,& Rectoribus, vt retulimus:ea verò non prohibet alios cambium priuatim exercere, imò generatim dicit *todos cambien y puedan cambiar ſin pena y ſin calumnia alguna*;ſaltem quoad hæc lex hæc non eſt in vſu, ſi autem in vſu non eſt, non obligat, vt fatetur Rebell. addens ſimilem legem eſſe in Luſitania 4.*part.extrauag.titulo 11.l. 4.* §. 10. in cuius tranſgreſſione, inquit, licèt timeri poſſit de culpa lethali propter pœnam, quam adiungit de amiſſione monetæ eodem minuto cambio commutatæ, & inſuper de exilio in Africam per biennium; probabilius tamen videtur non maiorem, quàm venialem culpam committi, cùm non adeò acerba pœna appoſita videatur; quod ſimiliter pro Regno Caſtellæ, dictum putat. Quanuis Mercatus *libro 2. de cambiis.* nullum putet eſſe peccatum. Hæc Rebellus. Sed iam dixi

dixi illa lege Castellæ id non prohiberi. Ex legibus verò, quibus hodie monetæ aureæ taxatæ sunt, quas dubio sequenti referam, quibus prohibitum est vlla ratione plus accipere, fortè inhibitum priuatis esse censendum, inquit Molina *illa disp.* 399. accipere incremẽtum pro cambio minuto, vt Guttier. *2. lib quæst. pract. quæst.* 178. contendit. Sed malè, quia pretium monetarum non est taxatum in ordine ad commutationem vnius pro alia, sed pro aliis rebus, & vt publicus campsor potest pro labore & obsequiis aliquid accipere, ita & alij; & ita habet modò vsus frequentissimus, vt priuati cãpsores aliquid vltra pretium taxatum accipiãt dando monetas aureas pro argenteis, vel argentas pro aureis. Vnde non placet quod subiungit Molina, in Regno Castellæ & Lusitaniæ non esse in more positum vt pro cambio minuto quicquam ex hoc capite laboris, qui pro campsuario suscipitur, accipiatur: quãuis magis in more sit, vt accipiatur pro commoditatibus superioris monetæ, quibus se priuat, quásque aliis confert cambiens.

Recte tamen protinus admonet, id quod Sotus & Couarr. affirmãt, nempe data lege, quæ pro cambio minuto quicquam accipi inhibeat, si aliquid accipiatur, esse restitutioni obnoxium, non carere scrupulo, si sermo sit de pretio alioquin pro cambiendi actu ex ipsorummet sententia iusto. Etenim licèt Princeps in Reip. commune bonũ possit in eo euentu accipientem efficere incapacem incrementi illius, & *l. non dubium. C. de legib.* dicatur satis esse prohiberi aliquid lege, vt si fiat, cassum ac nullum esse censeatur: nihilominùs cùm in re proposita iusta sit compensatio ex natura rei inter id quod accipitur, & id pro quo accipitur, atque eiusmodi leges pœnales esse soleant, in quibus locum non habet lex, *non dubium*, vt præter multa alia, quæ circa eam legem diximus, constat ex dictis *disp.* 88. præsertim ad confirmationem primi argumenti, neque tales leges incapaces efficere soleant iusti stipendij eos, qui illud accipiũt, arbitror, in tali legum transgressione solùm interuenire peccatum inobediẽtiæ Principi, ex suo genere nequaquam lethale, neque ante latam sententiã obligationem esse restituendi iustum ex natura rei stipendium acceptum. Quòd si quod acciperetur ex natura rei, limites iusti stipendij excederet, tunc lethale peccatum ex suo genere esset accipere incrementum vltra limites iusti cum onere illud restituendi. Hæc bene Mol. De lege autem illa, *non dubium*, multa dixi *tract. de legib.* Et quòd in euentu qui priuatim, prohibente lege, cum lucro cambiunt non teneantur restituere, rectè probat Læsius *lib. 2. c. 23. dub. 2. num.* 17. quia non tenentur Reip. cùm nihil damni illi sit illatum: neque ei cum quo cambium fecẽre; quia nulla ei facta est iniuria, cùm non plus ab eo sit acceptum, quàm communi campsorum iudicio nummi in tali permutatione soleãt æstimari. Concinit & Rebellus suprà, dicens. Cæterùm si in vtroque Regno merces à priuatis accipiatur contra leges citatas, quanuis venialiter peccetur, non tamen obligatio mercedem restituendi cõtrahi videtur, quidquid Sotus contradicat, cùm nec per di-

ctas leges, nec aliunde contractus ipse cambij irritari videatur. Nec obstat lex *non dubium*, citata, ea enim videtur procedere duntaxat, quando aliunde constat, mentem legislatoris fuisse contractum irritum reddere. Si tamen pro mercede vltra latitudinem iusti pretij aliquid reciperetur, obligatio esset restituendi excessum illub sub mortali, vel veniali, pro ratione notabilis, vel non notabilis excessus. Hæc Rebell. Quod verò dicebamus, personis quibuscumque licitum esse priuatim cambire, his verbis docet Sa *verb. cambium num. 5. Cambio lucrari etiam ei licet, qui alioqui non habet ordinarium campsoris officium, sed ex occasione oblata facit.* Et ratione lucri cessantis, & damni emergentis quemlibet in hoc Regno cum incremento cambire posse, non obstante illa lege, fatetur Eman. suprà, & videtur cum Soto & Couar. dubitare, an lex illa in Hispania, quoad hoc sit in vsu, an verò vel nunquam fuerit vsu recepta, vel per contrariam consuetudinem sit contra eam præscriptum.

DVBIVM VI.

De variis aureis, atque argenteis monetis in Castella temporis progressu cusis, déque earum valore tunc & modò, atque de valore massæ aureæ, vel argenteæ in eodem Regno diuersis temporibus, & de monetis Lusitaniæ.

SVMMARIVM.

1 *Tria notanda.*
2 *Ex doctrina præcedenti varia explicantur.*
3 *Aliqua notatu digna à Molina traduntur. vbi quæritur, num quædam emptio argenti sit iniusta cum onere restituendi?*
4 *An ex parte emptorum pactum liceat, vt intra certum tempus eiusmodi argentum alteri non reuendant?*

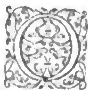

OBSERVA cum Mol. *disp. 400.* selibram auri, aut argenti, *marco* Hispanè dicitur, & in quibusdam aliis regionibus, *marca*, esse ponderis octo vnciarum. vncia diuiditur in 8. octauas, quas Hebræi *adharcon*, Græci *drachmi*, Latini *drachmas* appellant; Hispani verò corrupto nomine Græco, Latino, & Hebraico *drama*, *adarame*, & communiùs *adarme*. Suspicatur tamẽ Molina vocabulum *adarame* à Sarracenis qui Hispanias occuparũt, & quorum lingua cum Hebrææ maximè est coniuncta, in Hispanos dimanasse, vt pleraque alia Hispana vocabula: in hoc autẽ Regno dimidiũ octauæ, hoc est 16. vnciæ partem, *drama*, seu *adarame*, vel *adarme* appellãt, & *castellanum*. habet selibra 64. octauas, granum autem est 72. pars octauæ. Num 1.

OBSERVA etiam cum eodem, aurifices ad exprimendam auri puritatem, aut impuritatem, selibram aut quodcumque aliud auri pondus appellare 24. caractorum de 24. *quilates*, quando est purissimum nullam habens admixtionem alterius metalli; & hoc dicitur aurum obrizum, quòd Græcè *sincerum*, ac *delicatum* significat: alij obrizum quasi Ophirizum, & ex Ophir adductum esse dicunt. Cæterùm dura admodùm est ea etymologia Molinæ. Quando autem 23. partes auri mixtam habent vnam partem.

partem alterius metalli, dicitur 23. caractorum, quando verò 22. partes sunt auri & duæ alterius metalli, dicitur 22. caractorum, & sic deinceps: caracta autem diuiduntur in octauas, & alias proportionales partes maiores, ac minores.

SIMILI modo ad meliùs exprimendam puritatem, vel impuritatem argenti, diuidunt selibram, aut quodcunque aliud pondus argenti in 12. partes, quas denarios appellant: quando autem selibra argenti nihil alterius metalli habet admixtum, dicitur 12. denariorum & purum: quando verò 11. partibus argenti admiscetur vna alterius metalli, dicitur argentum 11. denariorum, & sic deinceps. Denarium diuidunt in 24. partes, quas grana argenti vocant, quò fit, vt plus ponderis habeat granum argenti, quàm auri.

OBSERVA tertiò, in hoc Castellæ Regno à Ferdinando, eiúsque vxore Elisabetha, referente Couarru. *de collat. veterum numism. cap. 3. in prin. num. 1. & §. 1. n.* 4. & habetur *l.* 1. *tit.* 21. *lib.* 5. *nouæ collect.* cudi fuisse iussos ducatos ex auro 23. caractorum cum tribus quartis. Itaque solùm illi auro deerat 4. pars caracti, vt esset purissimum: & fortè illa parua pars alterius metalli illi permiscebatur ad aliquantam maiorem firmitatem, eo quòd purissimum aurum non adeò durum sit, sed facilè flectatur. Cudebantur verò ex selibra auri 65. ducati, & tertia pars alterius: atque ita vnusquisque ducatus habebat vnam octauã vnciæ auri, demptis ab vnoquoque 64. ducatorum tot granis pro expensis in cudenda moneta, quot sufficerent ad conficiendum vnum alium ducatum, & tertiam partẽ alterius. Quò fit, vt vnusquisque ducatus habuerit minùs quam octauam vnciæ auri ferè granum cum dimidio. Illi iidem Reges cudi præterea ex eodem auro fecêre monetam aliam duplam ad hanc quæ dobla in hoc Regno nuncupatur, & aliam quintuplam, quinque scilicet aureorum; aliam decuplam, aliam 20. aliam 50. aureorum. Cùm autem ducatus in hoc Regno valeant vndecim regales argenteos, & vnum marauedinum: regalis verò argenteus valeat 34. marauedinos, ducatus valebat 365. marauedinos. Hæc omnia habentur *l. 4. tit. 21. lib. 5. nouæ collectionis.* Quò fit, vt selibra illius auri in massa æstimaretur tunc pretio 24. mille marauedinorum: etenim 64. ducati ad rationem 375. marauedinorum conficiunt 24. mille marauedinos. Ducatus autem cum tertia parte alterius, qui insuper ex selibra auri conficiebatur, erant pro expensis cudendi ex massa illa eas monetas. Quo fit, vt massa ponderis selibræ illius auri æstimaretur 24. mille marauedinis, ad rationem 375. marauedinorum pro octaua vnciæ: ducati verò confecti ex libra vna habebant valorem 24. mille quingentorum marauedinorum, eo quòd ducatus cum tertia parte alterius, qui pro expensis extrahebatur ex 64. octauis vnciæ, ex quibus reliqui 64. ducati conficiebantur, valebant 500. marauedinos.

Ex his facilè intelligitur primò, cur ducato in hoc Regno impositum fuerit pretium vnius marauedini vltra 11. regales argenteos; vt enim selibræ auri illius imponeretur pretium 24. mille marauedinorum, singulíque *Num.* 1.

gulíque

gulíque ducati drachmam auri haberent, demptis ex 64. tot granis pro expensis quæ sufficerent ad ducatum vnum cum tertia parte alterius conficiendum, id effectum est.

Secvndo intelligitur, drachmas illas Euangelij ponderis fuisse ducatorum huius Regni, seu regalium argenteorum, vt ex dicendis constabit: modò tamen argenteis, & aureis addas quod ab vnaquaque drachma ex qua vnusquisque conficitur, pro expensis extrahitur. A pōdere enim illi nummi drachmæ dicti sunt: erant tamen argentei, & non aurei; & didrachma, aut didrachmum, quod in tributum soluebatur, & de quo etiam mentio fit in Euangelio, duas drachmas appendebat; respondebátque duobus regalibus argenteis.

Tertio intelligitur, tépore quo ducati illi cusi sunt, granum aureum fuisse valoris 5. marauedinorum, & ferè quartæ partis vnius marauedini: nam 72. grana quæ appendit octaua vnciæ auri ad rationem 5. marauedinorum pro vnoquoque grano reddunt valorem 365. marauedinorum. Quindecim verò marauedini, qui vsque ad 375. marauedinos supersunt, 65. quartas vnius marauedini habent: quò fit, vt 12. tantùm quartæ vnius marauedini desint, vt grana auri eo tempore essent valoris 5. marauedinorum, & quartæ partis vnius marauedini.

Temporis progressu, quia purissimum illud aurum multùm in aliis prouinciis æstimabatur, extrahebatúrque ex Hispaniis, Carolus V. vt habetur *leg.* 10. *declarationum. titulo* 21. *lib.* 5. *noua collect.* refértque Couarr. *de collat. numismatum. cap.* 3. *in princ. num.* 2. *&* §. 1. *numero* 4. cudi iussit monetas ex auro 22. caractorum, quas tum *coronas*, tum etiam *scuta* voluit nuncupari. 68. ex illis habent pondus selibræ; valor verò cuiuscumque eorum erat 10. regalium, & 10. marauedinorum, seu (quod idem est) 350. marauedinorum. Si autem hinc demas scutum vnum, quod in tributum Regi ex vnaquaque selibra horum scutorum soluebatur, & insuper vnum *temin* auri, & tres quartas alterius quæ ad expensas in cudendis illis monetis soluebantur. *l.* 46. *tit.* 21. *lib.* 5. *noua collectio.* inuenies tunc selibram massæ illius auri 22. caractorum, valorem habuisse 2331. marauedinorum: *temin* enim 12. grana auri habet, & valet duos regales argenteos. *Temin* verò, & tres quartæ habent grana 21. & valent tres regales argenteos cum dimio, hoc est, 119. marauedinos, qui cum scuto quod eo tempore valebat 350. marauedinos, conficiunt 469. marauedinos. Hos si demas à 23800. marauedinis, comperies selibram massæ illius auri valuisse 23331. marauedinos Hæc fusiùs prosequitur Molina.

Philippvs II. anno 1566. vt habetur *leg.* 13. *titulo* 21. *libro* 5. *noua collectionis.* nihil in pondere & caractis horum scutorum mutando, valorem singulorum ad 400. marauedinos euexit. Sed lex ipsa illos euexit ad 429. marauedinos.: postea Philipus III. euexit illos ad 13. regales argenteos, quos nunc valent.

Lege 4. *titulo* 24. *libro noua collectionis.* inhibitum est aurificibus confice-

conficere ex auro artefacta, nisi quæ sint auri 24. caractorum, vel viginti caractorum: imponuntur in eadémque lege pœnæ vendẽtibus artefactum quod minùs aliquid auri habeat pro aliquo ex illis trium, quali Ferdinandus & Elisabetha ex argento 11. denariorum & 4. granorum iusserunt cudi regales argenteos 67. ex vnaquaque selibra, qui proinde 20. grana ligæ habent alterius metalli, æris nempe, vt habetur *l. 2. tit. 21. lib. 5. noua collect.* valor horum erat 34. marauedinorum, vt habetur *l. 4. eiusdem tituli.* Selibra autem massæ huius argenti taxata est, vt non maiori pretio vendi posset quàm 65. regalibus argenteis, vt habetur *l. 5. eiusdem tituli.* Cùm autem ex ea 67. regales cudantur, vt *eadem l. & l. 2. citat.* habetur, consequens est, vt regales solùm habeãt 32. marauedinos argenti, cùm pro expensis solùm ex selibra eorũ regaliũ soluatur vnus regalis, vt habetur *l. 46. eiusdem tituli.* & insuper vnus marauedinus, vt ministri domus monetæ affirmãt, consequens est vt reliqui 33. marauedini in lucrum illius cedant, qui argentũ tradit, vt ex illo regales fiãt, quod apertè significant *l. 5. eiusdem tituli.* Quoad hæc omnia nihil vsque ad hodiernũ diem immutatum est, vt partim constat ex *l. 13. declarationum eiusdem tit.* hoc excepto quòd schedulla Regis missa ad domus monetæ Hispaniarum impositũ est tributum 50. marauedinorum soluendorũ Regi ex quacũque selibra argenti quæ in eis cuditur, atque id tributum *segnorage* nuncupatur. Itaque hodie cudenti selibram argenti solùm redduntur 64. regales argentei cum dimidio.

Ioan. de Salas.

De monetis autem Lusitaniæ tractat latè Molin. *disp. 400.* vnde *disp. 401. in fin.* colligit leges Lusit. quæ monetis aureis pretia imposuêre, nõ obligare hodie in conscientia: sed posse etiam pro monetis impurioris auri, quibus pretium 1000. aut 500. *reais* est cõstitutũ, accipi plus pretij intra limites valoris earum naturalis, propter ea quæ *disp.* 400. dixerat. Lex verò quæ regales argenteos taxauerat, vim (inquit) amisit eo ipso quòd regalis argenteus ad valorem 40. *reais* fuit euectus, simúlque cessarunt scrupuli, & difficultates, num pro eis accipi posset vltra pretium lege taxatum: nec enim est, qui pro eis hodie offerat vltra 40. *reais.*

EADEM disp. 401. in fin. infert, cũ legibus tã Castellæ, quàm Lusitaniæ declaratũ hodie sit, quantùm monetæ aureæ antiquæ in pretio ascenderint, quantúmque hodie valeant, cõstat, siquis hodie soluere creditori suo velit in eis monetis, cogendum creditorẽ esse illas accipere in pretio illis legibus declarato, neque iustè accipi posse pro minori pretio, eo quòd illud sit minimum iustum, quod hodie habent, nullúsque minori pretio illas dabit, nisi qui hodie illarum valorem ignorauerit. Quòd autem attinet ad pretium maius, quod hodie pro monetis aliquibus inuenitur, iustéque iuxta ea, quæ dicta sunt, accipitur vltra id quod legibus declaratum est, vt de monetis 1000. aut 500. *reais* Lusitanis dictum est; nullus sanè creditorum cogi potest accipere illas maiori illo pretio, quoniam incrementum illud quod pro eis inuenitur, spectat ad pretium illarum non legitimum, sed naturale, quod in indiuisibili nõ

consistit, quamplurimique sunt, qui illas dant pretio quondam legibus taxato, quod interim dum aliud non statuitur, nec declaratur, censendum non est egredi limites infimi pretij iusti. Debitor autem ipse quærat, qui maius pretium pro illis det, & tunc soluat in aliis pecuniis.

Num. 3. DISP. etiam 400. *prope fin.* aliqua dicit Molina notatu digna. Primum est. Cùm in Castella, & Lusitania massæ auri pretium non sit lege taxatum, neque item argenti, nisi illi in Castella quæ 11. est denariorum, & 4. granorum, vt selibra illius vendi non possit vltra 65. regales, cùm tamen prohibitum non sit illam minori pretio emi, quotidiéque vel illo pretio, vel minori ematur, ac vendatur, prout quisque potest, facilis erit responsio ad dubium; num sequens emptio argenti iniusta sit cum restituendi onere? Multi cùm pecunia indigent vendere coguntur artefacta argenti, quæ habent; dum verò illa aurificibus, aut mercatoribus vendenda offerunt, non plus pretij pro illo reperiunt, quàm si argentum illud fabrefactum non esset, cùm tamen opificium multùm aliquando valeat: interdum etiam non plus pro eo argento reperiunt, quàm ad rationem 64. regalium pro selibra, ita vt præter valorem opificij descendere cogantur in valore massæ regalem vnum in vnaquaque selibra. Respondet Molina, cùm in ea re nulla transgressio humanarum legum fiat, vt dictum est, atque in ea merce aurifices, aut alij mercatores, qui eam emunt multùm pecuniæ collocent, vt illam mundando, atque aptando, iterum maiori pretio reuendant, damnandam non esse eam emptionem vt iniustam; modò tamen spectato illo emptionis modo (qui aurificibus ex suo officio non secus incumbit, quàm bibliopolis emere minori pretio libros, qui ipsis vendendi offeruntur, vt maiori pretio illos reuendant) pretium quod pro illis dant, attentis circunstantiis omnibus concurrentibus, atque inter eas, quòd vltroneæ merces minùs valent, prudentis arbitrio non iudicetur in eo emendi modo non attingere ad infimum iustum. Tanti enim valoris potest esse opificium, & tanta posset esse spes breui eam mercem reuendendam esse longè maiori pretio, vt meritò iniusta prudentis arbitrio iudicari posset ea emptio cum restituendi onere quantùm ad infimum pretium deesset, etiamsi selibra 65. regalibus emeretur, idque nihil impediente quòd pretia eiusmodi rerum in indiuisibili non consistant, sed magnam latitudinem habeant. Non tamen damnes, inquit, quæ consuetudine in hac parte recepta esse comperies; quoniam ea consuetudo multùm facit, vt pretium in eo emptionis modo iniustum non sit censendum.

SED dubium est, an ex parte emptorum pactum liceat, vt intra certum tempus argentum huiusmodi alteri non reuendant, sed fas ipsis sit intra idem tempus illud redimere pretio maiori quàm fuerit quod pro eo acceperint? Respondet Mol. si vera interuenit venditio, ita vt si argẽtum illud medio tẽpore pereat, emptori Num. 4.

ptori pereat, & contractus primus iuxta ea quæ dicta sunt, iustus sit, atque in secundo non cõstituatur maius pretium, quàm illud, quod primus emptor iuste accipere poterat à quocũque emptore pro eodem argento, neque vsuram, neque iniustitiam in eo cõtractu interuenire, sed potiùs gratiam, quã primus emptor venditori primo facit, seipsum inhabilem reddendo ad eam mercem cuiquam alteri intra id tempus vẽdendam; vt *disp.* 376. adhibitis etiam aliis exemplis ostensum est. Secundũ quod *in ea disp.* 400. aduertit Mol. quanuis quãdo erant in hoc Castellæ Regno ducati illi valoris 375. marauedinorum, & in Lusitania iidem ducati seu cruciati erant valoris 400. *reais*, cambia pecuniarum de loco ad locum, ac cõtractus fierent, multáque alia constituerentur mẽtione facta de ducatis non solùm in his Regnis, sed etiã ex eis ad prouincias alias, atque ex prouinciis aliis ad ipsa, & hodie similiter cãbia, atque contractus sub nomine ducati fiãt, multáque alia cõstituãtur; à multis tamen tẽporibus facta variatione in auri valore, nullũ nũmũ in his Regnis esse qui eius sit valoris, sed valorẽ illũ qui ducati nomine quondã intelligebatur, atque hodie etiam intelligitur, solui facta cõpensatione ad æqualitatẽ cum eo valore in aliis monetis, vt quotidianus vsus testatur. Sed aduerte communiter in ducatis Castellæ non haberi rationem marauedini, sed nomine ducati intelligi 11. regales argenteos.

PRÆTEREA Mol. *disp.* 401. aduertit, in Lusitania *lib. 6. ordinationum. tit.* 6. *§. vlt.* prohibitũ esse destruere monetas argẽteas, aut eas destrui præcipere, vt ex eis fiat artefactũ, aut quacumque alia ratione, esto alterius sint Regni, pœnámque statui exilij 10. annorum ad loca Africæ, atque amissionis dimidiæ partis bonorum diuidendæ æqualiter inter accusantem, & fiscum Regis: & sub eisdem pœnis inhiberi seligere monetas maioris ponderis, eásque vẽdere ad pondus. Qui autem aliquid horum fecerit, si de numero eorũ ministrorum Regis sit, quibus incumbit recipere pecunias Regis, pœnam mortis incurrit, atque amissionis omniũ suorum bonorum. Nescio tamẽ (inquit) an ea lex tãto rigore executioni mandetur, vt lethalis culpæ condemnandus sit aurifex, vel persona alia priuata, quæ pecunias aliquas argenteas destruxerit, vt ex illis artefactum conficiat, præsertim postquam euecto regali argenteo ad pretium 40. *reais*, & imminuta quãtitate tostonis, quantum *disp. praced.* relatum est. Quòd si lex illa in suo robore permaneret perseuerãtibus circũstantiis, quæ erãt, quando lata fuit, plenéque executioni mandaretur, nõ dubitarem obligare sub culpa lethali, attenta pœnæ acerbitate, & damno, quod Reip. ex eo euenit, quòd monetæ æqualis valoris ac maioris ponderis destruãtur, vt regulariter euenire solet, quando monetæ aliquæ destruuntur. Ea tamen lex nõ intelligitur de monetis argenteis quæ in Lusitania valorem non habent, vt liquidò constat *l. 3. tit.* 11. *p.* 4. *legum extrauag.*

NOTAT etiam Molina ibi, in Regno Castellæ *l.* 67. *tit.* 21. *noua compil. iuncta l.* 6. *tit.* 17. *lib.* 8. sub pœna capitis, amissionísque omnium bonorum prohiberi destruere monetas

aureas, argenteas, vel æreas, aut illas ex hoc Regno extrahere. Hanc tamē legem non intelligit de monetis illis antiquis, quæ hodie rarissimæ sūt & quarum loco aliæ successerunt, si quæ ad deaurandum destruantur, quoniam & est modicum quid, & mutatio temporum ac circūstantiarum licitum id reddit.

NOTAT præterea Molina, licèt cambium monetarum fieri in eodē loco debeat ad æqualitatem valoris, si tamen timor probabilis esset breui monetam aliquam publica auctoritate minuendam in valore, licitè emi posse minori pretio, quàm lege esset taxata. Quoniam timor ille ac probabilitas quòd minuenda sit in valore, efficit illam minoris valoris, non secus ac pecunia, quæ collocata est in tempestate, aut à periculo maris pendet, iustè emittur minori pretio, quàm sit lege taxatum. Ita Med. *q. 3. de cambiis. § vltimo.* Interim tamen dum pecunia illa publica auctoritate imminuta non est, licitè dari pretio taxato putat Molina, quoniam reuerà adhuc retinet antiquum valorem ad effectum, vt licitè dari, ac expendi possit in eos vsus in quibus expendenda foret, si non esset talis timor. Concinit Sa. *verb. camb.* dicens, dubium de valoris mutatione variare valorem ipsius.

DVBIVM VII.

An minister deferens solutionē in pecuniis aureis, illásque in itinere iustè commutans pro maiori pretio, sibi retinere possit incrementum?

SVMMARIVM.

1 *Explicatur quæstio.*
2 *Respondet Molina tribus assertionibus n. 3. 4. & quiddam obseruat n. 5.*
6 *Rebellus quatuor conclusionibus respondet n. 7. 8. 9.*

IDEM est si commutando eas in inferiores monetas cum lucro, ex inferioribus monetis emeret merces domino ad id eum mittenti. Idem dubium est de ministris Regis, aut alterius qui reditus, & alia debita ipsius in auro, vel argento recipiūt, & de depositariis, qui in eadē moneta pecuniam recipiunt, & postea ex præscripto Regis, aut alterius, cuius sunt ministri, soluunt stipēdia, ac debita, aliósque sumptus faciūt, an possint, si pecuniam eo medio tempore cum incremento commutent, sibi incrementum retinere? Num. 1.

RESPONDET Molina *tract. 2. de iustitia. disp. 402.* per has conclusiones. Prima est. In omnibus his propositis euentibus si is minister, aut depositarius, postquam eas pecunias aureas cambiuit cum incremento, iterum ex pecunia cum eo incremento accepta compararet minori pretio similes alias pecunias aureas, eísque executioni mandet, quæ illis aliis pecuniis ex eorum præscripto, quorum negotia agit, erat executurus, licitè retinere potest incrementum, tanquam fructum suæ industriæ, licèt vsus fuerit pecunia aliena. Idē tenet, & meritò Lessius *lib. 2. c. 23. dub. 2. n. 18.* dicens, si tradam famulo, vel negotiorū gestori mille aureos in auro, vt soluat meo creditori, nō curās qua specie id fiat, & ille eam commu Num. 2.

mutet contra monetam argenteam cum lucro, cáque soluat creditori retento lucro, non teneri ad restitutionem illius lucri. Ratio vtriusque auctoris est, quia illud lucrum est effectus industriæ prouenicns ex negotiatione pecuniaria famuli industria,& periculo facta,ac proinde nec domino pecuniæ debetur(sicut dum fur,vel vsurarius negotiatur aliena pecunia,nec tenetur domino pecunię lucrum dare) nec etiã creditori eius, quia hæc species illi nó erat debita,& illi integrè alia specie est satisfactũ.

Num.3. SECVNDA conclusio Molinæ, in qua etiam cum illo conuenit Læsius. Si domini voluntas, saltem quasi habitualis fuit, vt illam pecuniæ speciem meo creditori traderet, eo quòd cuperem illi gratificari, & dare occasionem illâ lucrandi, tunc distinguendum est; vel enim creditor illa specie erat lucraturus, vel non erat. Si erat lucraturus,tunc famulus tenetur ei de lucro cessante, quanti illa spes lucri æstimabitur; quia hæc species erat ei debita,quam non soluendo est ei causa iniusta amissionis lucri. Si autem non erat lucraturus; sed pretio communi expositurus,ad nihil tenetur, quia etsi iniuriam fecit speciem debitam non soluens, tamen nihil damni intulit. Vide Læsium *eodem lib. cap.* 20. *dub.* 18.& 19.& Molinam š. ac *disp.*327.

Num.4. TERTIA conclusio Molinæ.Si is qui pecuniam alteri mittebat, erat quasi habitualiter contentus, vt internuntius potiùs eo lucro gauderet,quàm is,ad quem eam mittebat, aut ea de re nihil curabat,internuntius licitè facit cambiendo cum lucro, & illud sibi retinere potest,etiãsi qui eam mittebat, ita esset affectus, vt vellet potiùs sibi lucrum, quàm famulo:quia creditori, vel donatario nulla fit iniuria non dando illi eam speciem, nec eius lucrum: neque verò domino pecuniæ:quoniam si internuntius eam pecuniam esset furatus ab eo, qui illam mittit, tale lucrum non pertineret ad dominum eius pecuniæ, etiamsi ita esset affectus, vt potiùs sibi, quàm furi id lucrum vellet. Ergo nec in re proposita lucrum pertinet ad dominum pecuniæ, sed ad famulum,nihil impediente illo affectu domini.

OBSERVAT tamen Molin.quando depositarius est talis, vt dominium depositi ad ipsum spectet, non ad deponentem, quia suo periculo suscipit deposita, neque reddere tenetur id potiùs numero, quod recipit,quàm aliud, vt esse solent publici depositarij pecuniarum, & receptores, quos *Almoxarifes*, vel *Thesoreros* Regis appellant, atque alij similes, tũc magis habere locum,quæ dicta sunt. Licèt enim pecuniam auream recipiant communì pretio, satisfaciunt tamen reddẽdo quæ apud ipsos sunt deposita in quacumque pecunia, soluendóque Regi, aut aliis,quorum sunt ministri,atque ex eorum præscripto quibuscumque aliis in quacumque moneta. Quare si quid, cambiendo similes monetas aureas, lucrentur, ad ipsos spectat lucrum,atque hoc est vnum ex commodis, ac velut stipendiis, quæ ex suo munere reportant. Num.5.

PRÆDICTIS consonat Rebellus *de oblig. p.* 2. *q.* 8. vbi ponit de hac re quatuor conclusiones. Prima est. Si in propositis negotiis post lucrum ex aliena pecunia,quomodocumque campsa receptum, iterum aliã eius- Num.6.

d m prorsus rationis minori pretio acquiras, quam iuxta domini præscriptum absque vllius partis detrimento tradas iis, quibus debetur, fas tibi erit retinere lucrum illud tanquam tuæ industriæ fructũ, quanuis ex re aliena tanquam instrumento comparatum sit. Idem dicendum est, si triticum alienum vẽderes tempore quo triticum cariùs valet, tantundémque postea emeres eiusdem bonitatis, & in eodem loco reponeres; lucrum enim retinere potes, si dominus triticum eousque erat seruaturus; quidquid sit de peccato in aliena re inuito domino contrectanda. Hæc de se constat, cùm nullius in hac retentione iniuria cernatur.

Num.7. SECVNDA conclusio. Si alienam pecuniam alicui tradere iussus, priùs nomine tuo cum altero pro lucro cambias, ac viliorem pecuniam tradas, rectè poteris lucrum istud tibi seruare, si modò dominus pecuniæ per verba, aliásve coniecturas velle saltem virtute censeatur, vt tibi serues: secus verò si velle præsumatur, vt eadem numero, vel æquè bona tradatur in gratiam creditoris cui tradi iubeatur. Prior pars de se patet: posterior probatur; quia creditorem, cui iussu domini tradenda fuerat, ab eodem lucro iniustè impediisti, & damnum ei intulisti, posito, quòd inde lucrum similiter esset recepturus. Ergo totum satisfaciendum erit (excepta compensatione tuæ industriæ) si supra id fortè quod facere tenebaris, impendisti.

Num.8. TERTIA conclusio. Si pecuniæ dominus perseueret in eadem voluntate donandi lucrum illud creditori cui tradere pecuniam iusserat, eidem, non domino satisfaciendum erit, vt patet: si verò dominus voluntatem mutaret antequam creditori fieret satisfactio, domino, non creditori restitutio facienda erit, vt aliqui volunt: tum quia ab eodem lucro recipiendo ob valorem suæ pecuniæ iniustè fraudatus fuit, vt suppono; tum quia famuli ministerium debet potiùs in domini, quàm in creditoris vtilitatem cedere; si quidem creditor ante traditionem sibi factam nullũ ius ad easdem numero pecunias habebat, quod tamen haberet, si famulo, vel procuratori suo traderentur; quare damnum illud domino læso à te compensandum erit, quanuis dominium lucri ex eo cambio facti penes te sit, non secus ac pretium acceptum à fure pro re aliena, quam vendidit, ad furem pertinet. Confirmatur: nam si tu per fraudem, vel mendacium voluntatem domini tui, vel alterius nitereris mutare, vt tibi rem donaret, quam mihi fortè donare constituerat postea domino detecta fraude, dominus ex sese liberè mutaret eam voluntatem donandi, antequam res mihi esset tradita, vel à me, vel ab alio, nomine meo accetata foret, profectò res, totúsque rei valor ad dominum pertineret, ac proinde si quod ex iniusta rei contrectatione damnum pateretur, eidem satisfactio illius damni facienda foret, non mihi, præterquàm iniuriæ per fraudem, vel mendacium mihi irrogatæ, si alicuius momenti foret, & cuiusuis alterius damni, si quod in bonis, ad quæ ius iustitiæ haberem, datum fuisset.

SVPPONIT in vtraque conclusione, lucrum illud vel à creditore fuisse capiendum, vel à domino, si à te non fuissent impediti, atque adeò damnum

damnum fuisse datum. Sed quid si veri similiter à neutro foret tale lucrum recipiendum, & consequenter nullum damnum per te datum fuisset?

Num. 9. QVARTA conclusio. In eo euentu, quo nullum damnum domino, aut alteri dares, ad te lucrum pecuniæ campsæ tamquam fructus tuæ industriæ pertineret, quia eadem ratio pro te militat, quæ cernitur in depositario, vsurario, & fure, de quibus communiter dicitur, si per pecuniam à se raptam, vel vsurariè acquisitam, vel apud se depositam negotientur suo proprio nomine, ad se lucrum pertinere, quanuis ad restituendũ damnum emergens, & lucrum cessans dominis teneantur: quod iudicium vim habet ex illa regula iuris, *qui sentit commodum, damnum sentire debet*, & vice versa. Si autem aliquod damnum ex tali cambio, vel negotiatione contingeret, ad negotiantes pertineret: ergo & lucrum.

SED contrà, quia si famulus iussus rem vendere pro 10. venderet pro 12. lucrum spectaret ad dominum: ergo similiter in casu proposito. Negatur consequẽs: nam famulus cambiens per pecuniam domini, nomine proprio cambit, ideo ad ipsum pertinet lucrum, & damnum. Ille verò alius nomine domini vendit, ideo ad dominum pertinet lucrum, & damnum.

SECVNDO obiicies, quia fructus permutationis pecuniæ, eius fructus est: ergo ad dominum pecuniæ pertinet, vt si ager, vel equus alienus à famulo locaretur, tota merces domino deberetur, præter id quod fortè industriæ famuli supra debitam industriam impensæ responderet.

RESPONDEO, lucrum illius cambij fructum esse industriæ famuli, non verò pecuniæ; quia pecunia nõ est fructifera secũdùm se: si tamen inde lucri nihil famulus acquisisset, sed potiùs dãnũ alteri intulisset, non est propter adhibitam industriam à toto damno excusandus, cùm in gratiam sui, non domini, industriam suam posuerit. Hæc Rebellus.

DVBIVM VIII.

An campsor in cambio locali, quando prior accipit, vt alibi reddat, possit aliquid lucrari, & quo titulo?

SVMMARIVM.

1 *Quædam suppositio.*
2 *Potest lucrari variis titulis.*
Primo, titulo translationis virtualis, & eminentis.
3 *Secundo, titulo assecurationis.*
4 *Aliqui impugnantur.*
5 *Dubio cuidam fit satis.*

SVPPONIMVS cambij localis vtilitatem, & necessitatem; frequenter enim homines indigent in vno loco pecunia, quam habent in alio, vel ad merces ex eo loco asportandas, in quo illa indigent, vel ad ibi commorandum, vel ad quoscunque alios sumptus ibi faciendos, nec tamen possunt eam exportare ex alio loco, aut quia sub grauibus pœnis inhibitum est illam extrahere ex eo Regno, aut quia tranferri Num. 1.

transferri non posset sine magno periculo maris, latronum, aut alio simili, aut non sine magnis sumptibus, laboribus, ac molestia, aut non tam citò quàm citò in alio loco est necessaria, vel esto nihil horum interueniat, pecunia illa non valet in loco vbi illa egent, vel non tantùm, quantùm in loco, in quo illam habent.

Qvod autem examinare intendimus, est, an licitum campsoribus sit pro huiusmodi commutatione de loco ad locum priùs accipiendo, & postea reddendo pecuniam, incrementum aliquod accipere, supposito quòd valor pecuniæ in vtroque loco sit æqualis? nam si esset minoris pretij & valoris, vbi campsor accipit, quàm vbi eam restituit, non est dubium quin possit licitè incrementum accipere, vt in sequentib. dicetur.

Num. 1. Respondeo, posse lucrari, idque variis titulis. Gab. 4. *d.* 15. *q.* 11. *art.* 3. *dub.* 12. Maior *quæst.* 37. Conrad. *de contractibus. q. 99. ferè tota.* Caiet. *tract. de cambiis. cap. 1. & 6.* Medina *q.* 4. *de cambiis.* Nauar. *cap. 17. num. 289. & ad cap. fin. de vsuris. num. 21.* Rebellus *de oblig. p. 2. lib. 11. quæst. 6.* Valen. 2. 2. *disp. 5. q. 23. puncto 4.* Tolet. *lib. 5. c. 54.* Sotus *6. iust. quæst. 10. art.* 1. Molina *to. 2. tract. 2. de iust. disp.* 403. Læsius *lib. 2. de iusti. cap. 23. dub. 3.* Lopez *in Instructo. negoti. lib. 2. de cambiis. cap. 4.* Gaspar Rodericus *3. de reditib. quæst. 5. num.* 17. Bannez 2. 2. *to.* 2. *tract. de cambiis. & dub. 5. & dub. vlt.* Petrus Ledesma 2. *p. Summ. tract. 8.* vbi de cambiis, *con. 6.* Emanuel 2. *p. Summ. cap.* 104. *num.* 1. Sa *verb. camb. num. 1.* Primò, titulo translationis virtualis, & eminentis, quem titulum omnes ferè ponunt: traiicit enim cāpsor modo virtuali, & eminēti pecuniā quam hic habes in locum, vbi optas eam esse, citiúsque, & securiùs, quàm si eam esset realiter translaturus; nam se obligat ad dandam alibi æquiualentem. Pro hac igitur translatione virtuali, vel eminenti potest aliquid accipere, sicut agaso, vel nuntius qui certo pretio pactus est 100. aureos in locum remotum transferre, si inueniat hominem, qui accepta hîc illa pecunia, paratus sit tantumdem tibi gratis numerare, potest accipere pretium translationis virtualis, ac si reuerà & formaliter pecuniam transtulisset. Idem est si hîc expendat illam pecuniam, & in loco destinato det aliam similem, quam ibi habet. Nec refert, quòd sine incommodo vllo, aut labore hoc fecerit, quia id suæ industriæ, aut bonæ fortunæ assignandum. Idem dicendum de campsore; licèt minùs possit exigere pro virtuali trāslatione, quàm pro formali, nempe pro ratione obsequij, quod est multo minus, quia facilitas & commoditas operæ præstandæ multùm detrahit de pretio, vt Molina, & Læsius annotarunt. Nec refert quòd dās suam pecuniam campsori, non intendat formaliter, & explicitè conducere operam campsoris; satis enim est id velle virtualiter, & implicitè volendo formaliter cambire, & campsor potest suam pecuniam pluris æstimare, quatenus conducit ad virtualem translationem pecuniæ alienæ, & pro hoc obsequio, & beneficio indebito aliquid accipere. Neque obstat huic obsequio, & virtuali translationi, quòd penes ipsum maneat acceptæ pecuniæ dominium; non enim

enim obligatur ad dandam eandem numero alibi, sed æquiualentem; & hæc obligatio est pretio æstimabilis, quia est magnum & indebitũ beneficium, leuat enim illum onere transferendi suam pecuniam in eũ locum, & ea ratione plus valet vtrique pecunia absens quàm præsens; nam per præsentem non posset cãpsor dare, nec petens accipere talẽ commoditatem habendi alibi pecuniam, qua ibi indiget, & felix fortuna, vel industria campsoris fuit ibi habere pecuniam, vt hoc beneficiũ aliis præstare posset, & pro eo pretium aliquod accipere; quod si lege non sit taxatum, vt regulariter taxari non solet, non cõsistit in indiuisibili, sed habet certam latitudinem, vt pretia rerum venalium, confértque non parum ad iudicandum pretium aliquod esse in hac re iustum consuetudo id accipiendi, modò per tyrannidem, monopoliis, aut siti insatiabili pretia rerum plus augendi, quàm natura rei postulat, non sit introducta, vt notat Molina. Multitudo verò petẽtium cambium, & paucitas campsorũ auget eiusmodi pretium, sicut econtrario paucitas petentium cambium, & multitudo cãpsorum illud minuit, vt notãt Ioan. Med. Nauar. Maior, & Molina *locis citatis*: tametsi Medina non videatur penetrasse rationem illam virtualis transportationis, in qua duplex contractus admisceatur: vnus permutationis pecuniæ pro pecunia; atque hic fieri debet ad æqualitatem. Alter locationis operarũ atque industriæ in pecunia saltem virtualiter transferenda de loco ad locum: & ratione huius accipitur etiam statim incrementum cum eius & præsentis pecuniæ dominio. In hoc autem cambio potest interuenire iniustitia ex parte campsoris cum onere restituẽdi, si maius incrementum accipiatur, quàm sit dignus pro industria & obsequio præstito. Vsura verò interuenire non potest, quia ipse neque formaliter, neque virtute mutuò dat. Quia vero is, qui cum eo cõtractum cambij init, virtute dat illi mutuò, quatenus priùs ei soluit in vno loco, vt recipiat postea in altero, poterit committere vsuram cum restituendi onere; vt si cernens campsorẽ indigere hîc pecunia, det illi cum onere, vt tantundem restituat in loco distanti. Tunc enim petit vltra sortem onus transportandi pecuniam in locum distãtem, quod onus pecunia est æstimabile, ac proinde vsuram committit cum onere restituendi, si credimus Molinæ, & Nauarro suprà, & aliis. Ego tamen his non acquiesco, quoniam in hoc euẽtu vterque recipit ab altero beneficium; nam campsor indiget hîc pecunia, alter verò alibi, & horum beneficiorum vnum altero compensatur: ergo ad æqualitatem possunt cambire; vt si ego Salmanticæ do tibi triticum quo indiges, possum petere, vt tantundem des mihi Burgis, vbi tu illud habes, & tantundem valet. Confirmatur ex eo quod paulo pòst subiungit Molina, si duo vicissim egerent transportatione pecuniæ: vnus v. g. Olysipone Toletum, alter Toleto Olysiponem, tunc esto vnus ex officio esset campsor, & alter non, licitum esset vni dare pecuniam in vno loco, vt alter tantundẽ redderet in alio, quoniam vt duabus sequẽtibus disputationibus dicetur, licitum est cuique eorum virtualem

transportationem pecuniæ, qua alter indiget, illi vendere, & lōgè maiori cum ratione licitum erit mutuam transportationum cōpositionē facere. Hæc Molina. Cùm igitur in re proposita etiam qui petit ad cambium, virtualiter transportet campsori pecuniam ab alio loco in hūc, vbi ea eget, poterit dari transportationum compensatio, & ad paria cābiri. Si tamen petens ad cambium conueniret, vt tantundem pecuniæ sibi daretur in loco, vbi plus valeret, esset vsura cū onere restituendi, quia esset virtuale mutuum cum lucro ratione temporis, vt tenet Molina, qui addit: quādo campsor indigeret hìc pecunia, sed dans illam alibi eadem indigeret, vbi æqualiter valeret, neque locorum distantia esset magna cùm pretium transportationis esset modicū, præsumi sæpe posset campsorem remittere velle ex liberalitate, atque in recompēsationem beneficij quod suscepit, modicū illud incrementum. Quando verò incrementum esset magnum, non leues coniecturæ sufficerent, vt tutò quis posset sibi persuadere ex gratitudine, & liberalitate fieri eam remissionem. Hæc additio Molinæ necessaria non est, quia iam diximus ex iustitia posse fieri illorum beneficiorum, & virtualium transportationum compensationem; neque necessariam esse gratitudinem, aut liberalitatem campsoris. Quanuis, sicut *dub. 3.* cū multis Doctoribus diximus, eum, qui sponte suscepit cāpsoris officium minùs posse à singulis pro cābiendi exercitio recipere, ita dicēdū videatur, minùs posse recipere eū, qui semel, aut iterū oblata occasione beneficium cambij alteri præstat, quàm ille recipiat, qui ex officio, præsertim à Republica imposito, cambia ad bonum aliorum vtilia exercet. Quod si ita est, qui dat pecuniam publico cāpsori, cùm indiget, vt eam postea sibi tradat in loco alio, vbi ea indiget, minùs potest recipere pro virtuali transportatione, quàm ipsemet publicus cāpsor, qui ad cambiendum conquirit, & habet paratas varij generis pecunias, & famulos, & ab aliis se expedit negotiationibus, & occupationibus quæ sibi vtiles essent.

SECVNDVS titulus, quo lucrari potest campsor in hoc cambio, ponitur à Læsio, Gasp. Rōderico, Bannes, Eman. & Ludouico Lopez, assecuratio, & dicit Lopez hanc sententiam esse inter omnes receptissimam. Probat, quia campsor accipiens hìc pecuniam aliò traiiciendā, non solùm suscipit onus traiiciendi, sed etiam periculum, vt si pereat, non danti, sed ipsi pereat: atqui suscipere periculū traiectionis est pretio æstimabile, vt patet, quando cū nuntio paciscimur, vt suo periculo transferat. Nec refert quòd campsori in pecunia transferēda nullū sit periculum, cùm ipse eam alibi paratam habeat: id enim ipsius industriæ, vel fortunæ assignandum; & satis est illam obligationem qua se obligat alteri, vt rē ipsius saluam loco condicto repræsentet, esse pretio æstimabilem, etiāsi eam facillimè posset implere. Num. 3.

Ex quibus sequitur, quo longius est iter & periculosius, eo amplius ratione assecurationis, & translationis posse stipulari, quia ea traiectio pecuniæ si reipsa fieri deberet, esset difficilior & periculosior.

SED notat Læsius assecurationem im

implicitè contineri in obligatione transferendi, prout in praxi exercetur. Hoc enim ipso quòd cāpsor accipit pecuniam, vt alibi restituat, cēsetur eam assecurare, quia acceptat eius dominium, ac proinde non minùs se obligat, quàm si eam assecuraret; quare videtur non minus posse exigere pretiū, quàm si duplici obligatione se obstringeret, traiectionis & assecurationis. Verùm non ita est in praxi; quia enim dominium præsentis pecuniæ, quam hìc accipiunt, est valdè commodum campsoribus; ideo communiter parui æstimant illam implicitam assecurationem, & traiectionem, neque multùm curāt, an locus procul absit, an sit propinquus, sintne pericula itinerum, an non; quò fit vt sæpe is qui petit pecuniam aliò traiici, prior tradens, vt postea alibi recipiat, lucretur à campsoribus, tanquam ipse campsoris munus exerceret: qua in re campsores ostendunt se non satis intelligere iustos titulos, ob quos in reali cābio possunt lucrari, & sæpe alia quędam spectare, in quibus est magna quædam suspicio vsuræ; quanuis aliqui eorum sibi persuadeant, hoc negotium cambiorum, & iustos titulos meliùs à se, quàm à Doctoribus intellectos. In eo tamen quòd in pretio constituendo non omnes titulos cōgerant, quos alioqui possent, ostendunt, se satis sincerè procedere, nec facilè eorum contractus, tanquam vsurarios condēnandos, quādo pretia, vt passim fit, communi iudicio sūt cōstituta. Hæc Lessius.

Ego tamē existimo assecurationē, & trāslationem virtualē nihil aliud esse quàm formalē obligationē dādi alibi pecuniam æquiualētem, in qua cōferēda nullū est periculū, nullūmque onus præter illud quod præcessit, ponendi eā ibi, & habendi correspondentes, qui illam dent literis ab eo acceptis, & domi expectādi venientes ad petendum cambia, & habendi libros rationum, & numerādi pecuniam, & ab aliis lucris abstinēdi, &c. pro quo beneficio petentibus applicato & exhibito possunt campsores aliquid recipere, vt docent Petrus Ledes. 2. *p. Summa. tract. 8. con. 7.* Alij tituli, quasi distincti ab isto, sunt ficti à Doctoribus, sicci & frigidi, qui nisi adhūc reducātur, nō sufficiūt iustificare lucrū campsorū, quādo pecunia vtrobique eundē valorē habet, quādo verò habet hìc maiorem valorē, nihil cāpsores recipiūt, sed ille maior valor cōpensatur beneficio quod præstant, vel etiā dando aliquid vltra sortem in alio loco, idem est, si ea magis indigent alibi, quàm hic, quia alibi plus ea lucrantur, vel alia ratione: tūc enim nihil solēt recipere pro trāsportatione, quia cōpēsatur alio beneficio. Hoc genus cābij licitū esse, ac proinde cāpsorē legitimū titulū habere lucrandi, cōstat ex Bulla Pij V. quam de cambiis edidit, & ex Lusitanis ordinationibus *lib. 4. tit. 14. §. 6.* & ex lege quā tulit Sebastianus Lusitaniæ Rex an. 1570. vt ait Mol.

Ex quo patet nō bene aliquos definiisse cābia sicca cùm cāpsor priùs dat: & postea cū incremento recipit; nā cābia sicca illicita sunt: nō autem est semper illicitū cāpsori priùs dare, & postea cum incremento recipere. ergo. Num. 4.

LOQVVNTVR autē eo modo apud Gasparē Roder. s. Laur. de Rod. *tract. de vsur. p. 2. q. 26. n. 8. & p. 3. q. 1. n. 1.* Pal. Rub. *repet. x. per vestras. notab. 6. §. 9. n. 13.*

Nauar. *in Comment. c. fin. de vsur. n. 21. & 78. & in Sum. c. 17. n. 283.* aliàs 286. Menechaca *lib. controu. vsu frequentiũ, c. 60. à n. 7.* dicentes (si Roderico credimus) cambium verũ, & reale licitũ esse, vt quando campsor priùs accipit pecuniam, quàm det; siccum verò illicitum, vt quando campsor priùs dat, quàm accipiat. Sed Nauarrus nõ sic definit cambium siccum, sed refert, & impugnat Laur. de Rodul. & Syluest. sic definientes, quos etiã cũ Naua. reiicit Mol. *disp. 398. ad finem.*

Num. 5. SED quid si pecunia hîc vbi campsori datur amplius valeat, quàm vbi est reddenda campsuario, fásne erit integrã aliã mercedẽ recipere preter pecuniæ summam? Rectè negãt Sot. Rebell. suprà, & alij, alioqui duplex lucrũ pro eodẽ obsequio reportaretur. Itẽ, quia post integrã trãsportationis mercedem tota pecunia transportata cãpsuario debetur, & quòd plus ibidem valeat. Vnde aliquando continget vt cãpsuarius nõ solùm nõ teneatur illã mercedẽ cãbij soluere, sed etiã possit aliquid pretij exigere vltra totidem pecunias alibi sibi à campsore soluendas; si videlicet excessus valoris vbi à campsuario tradũtur, maior sit toto pretio iusto trãsportationis. Ita docet Sylu. Cait. Sot. Didac. à Rosar. & Rebellus suprà.

DVBIVM IX.

Vtrùm quando campsor dat prior, vt alibi recipiat, possit lucrari, & quo titulo?

SVMMARIVM.

1 *Sententia asserens hoc cambium illicitum esse cum onere incrementum restituendi.*

2 *Contraria sententia vera est.*

3 *Varij tituli lucrandi in hoc cambio referuntur, & explicantur.*

HOc cambium illicitum esse & vsurarium cum onere restituendi incrementum, definiêre Lusitanæ ordinationes *lib. 4. tit. 14. §. 6. seu antepenult.* & tenuêre aliqui Doctores: quia tunc campsor non videtur transportare pecuniam, quam non dat, sed potiùs recipit in loco distãti, quã de causa non potest ratione obsequij, quod nõ præstat, accipere incrementum illud: neque videtur esse alius illud accipiendi titulus præter expectatam solutionem, in qua formaliter, aut virtute cernitur ratio mutui: ac proinde ea incrementi acceptio videtur vsuraria. Idem cambium damnat Antonin. *3. p. tit. 8. cap. 3. in principio* cum Bern. Innoc. Goffredo, Innoc. & Hostien. & Sarmientus 7. *Selectarum. cap. 2. num. 7. &* 8. Albornoz *lib. de contractib.* vt refert Palac. *3. de cõtract. c. 4. §. quocirca.* Num. 1.

CONTRARIA sententia vera est & communis. Conrad. *de contract. q. 99.* Caiet. *tract. de cambiis. cap. 8.* Sotus *6. iust. q. 10. art. 1.* Nauar. *cap. fin. de vsur. n. 25. & in Summa. cap. 17. nu. 289. 290. & 294.* Ioan. Med. *q. 4. & 5. de cambiis.* Mol. *tract. 2. de iust. disp. 404.* Læsius *2. iust. cap. 23. dub. 4.* & Antonin. suprà refert multos viros doctos & timoratos sic tenere. Idẽ tenet Bannez *2. 2. 10. 2. tract. de cambiis. dub. 5. & dub. vltimo:* Reb. *de oblig. p. 2. lib. 11. q. 7. n. 6.* dicens, approbatum fuisse hoc cambium à Pio V. in Bulla de camb. & à Sebastiano Lusitaniæ Rege lege lata anno 1573. Hãc etiã sentẽtiam tenet Val. *2. 2. disp. 5. q. 23. pun. 4.* Sa *verb. cãbiũ n. 3. & 4.* Tol. *5. Sum. c. 55.* Graf. Num. 2.

p. 1.

*p.1.decisionum.lib.2.c.110.n.5.*cum Ioan. And. *cap.naniganti.de vsuris.*Salycet. *authen. ad hac.c. de vsuris.*Angles *q.de camb.art.4.diffic.2.* Ponũt hi auctores varios titulos lucrãdi in hoc cãbio.

Num.3. PRIMVS titulus, quem ferè omnes ponunt,vt Læsius, Molina,Valen. Nauar.Sa, est virtualis translatio: quia numerando hîc pecuniam præsentem ei, qui habet absentem, tantundẽ beneficiũ ei pręstat, quantũ si pecuniã absentẽ huc trãsferret; atqui hoc obsequiũ translationis est pretio æstimabile:ergo etiã numeratio pecuniæ præsentis pro abséti est pretio æstimabilis, quia æquiualet formali trãslationi. Nec ex eo quòd cãpsor nõ recipit prior,sed posterior, minori præmio dignus efficitur,imò maiori dign⁹ est, si maiorib⁹ expẽsis, & industria opus sit,vt alibi habeat, qui nomine suo pecuniam recipiat vel si vbi reddenda est,minùs valeat, quàm vbi eam dedit. Aliqui hunc titulum reiiciunt. Primò,quia is qui prior accipit,vt alibi restituat, videtur potiùs pecuniam campsoris aliò traiicere,quàm campsor ipsius:ergo illi potiùs mercedem debebit campsor, quàm ipse campsori. Secundò, campsor non potest aliunde huc transferre pecuniam alterius, nisi antea eam acceperit: sed non accepit antea: ergo.

SED ad primum horum respondet Læsius.Campsor censetur transferre pecuniam alterius, quia præstat operam æquiualentẽ translationi:&quia liberat illum onere transferendi, & illud in se suscipit: & quãuis alia ratione campsuarius videatur traiicere pecuniam campsoris, non tamen ideo campsor ei debet mercedem, quia campsor eius operam non implorauit. Ad secundum respondet. Non potest eam tranferre realiter antequam acceperit,potest tamen æquiualenter,facit enim aliquid æquiualẽs trãslationi.

ADDIT Læsius quasi alium titulum, quem priùs cum hoc confudetat, inquit enim. *Sed etiamsi concederemus, campsorem non traiicere pecuniam alterius in hoc cambio; tamen ex permutatione aliquid lucrari potest, quia pecunia procul absens à loco contrahentium minoris æstimatur cæteris paribus quã præsens:ergo præsẽs potest cũ lucro cõtra absentẽ permutari. Antecedẽs probatur,tum quia absens nõ præbet ex natura rei eam facilitatẽ & commoditatẽ, quàm præsens: tum quia absens, quantùm est ex natura rei, sine sumptu, & periculis non potest effici præsens, imò interdum maioribus periculis est exposita. Hinc fit, vt etiam merces absentes minoris valeant, quàm præsentes.*Hanc rationem reddit Syl. *vsura. 4. quæst. 4. versùs finem.*Caiet.*tract.de camb.cap.7.*Nauar. *cap.17.num.295. & in cap.fin.de vsuris. num.62.&63.*& Valen. *s. con.4.* vbi etiam docet hunc titulum esse distinctum à præcedenti: Sa verbo cambium. *num. 3.* Tol. 5. *Summ. cap. 54.num.1.& 53.num.3.* quanuis hunc titulum reiicere videatur Bannez suprà, & Sotus *6. iust. quæst. 12.art.2.* vbi ait absentiam pecuniæ secundùm locum nihil facere ad lucrum campsoris secluso periculo; & Angles *s.*& latiùs hunc titulum reiicit Palac. *de contract.lib.3. cap.4.*quia sic cùm campsor priùs recipit, non posset referre lucrum. Item quia etamsi non negotiantibus pecunia præsens vtilior sit quã absens, nempe ad emẽda cibaria, vestes,& vtesilia: tamen mercatoribus pecunia

absens est melior quàm quæ in arca seruatur: nam absente pecunia emunt, quæ postea cariùs vendunt. Sed dici potest cãpsorem cùm priùs recipit, lucrari ratione traiectionis & officij; cùm vero priùs dat, lucrari ratione pecuniæ præsentis, quæ simpliciter melior est absenti, licèt secundùm quid absens possit esse melior mercatoribus. Ibidem etiam *con.* 2. & 3. reiicit alios lucrandi titulos, & tandem resoluit titulum lucrandi vniuersè in cambiis solùm esse ratione officij: vnde etiam videtur reiicere titulum traiectionis, vt communem omnibus cambiis: non enim putat reperiri cùm campsor priùs dat, quia potiùs alter traiicit aliò pecuniam campsoris: non aduertit Palac. etiam campsorem virtualiter traiicere huc pecuniam campsuarij.

Nec obstat primò, quòd campsor alterius pecuniam sine periculo, & labore efficit virtualiter præsentem, tum quia id non semper verum est; nam sæpe magnos sumptus, & pericula ob id perfert, & suos factores, quos alibi habet magna mercede conducit, tum quia si id ita est, hoc ipsorum industriæ & bonæ fortunæ est acceptum ferendum. Satis enim est pecuniam absentem loco ex ipsa rei conditione minoris æstimari, eo quòd communiter non sine periculis, & sumptibus præsens haberi queat.

Non obstat secundò, quod interdum campsori commodum sit pecuniam habere absentem; quia hoc non prouenit ex ipsa conditione absentiæ per se consideratæ, sed ex industria campsoris, qui pecuniam absentem nouit vtiliter impendere; vnde non tenetur idcirco eam secundùm se pluris æstimare. Sicut enim is, cui commodum est reducere equum Louanio Parisios, non tenetur illud commodum æstimare, aut minùs pro reductione equi stipulari, si aliquis eius opera in equo reducendo vti velit: ita campsor, cui vtile est pecuniam, quam dat Hispali, recipere Antuerpiæ, non tenetur illud commodum æstimare, aut minùs pro sua opera exigere, quando aliquis flagitat ad hoc eius industriam. Hæc Læsius; de quibus vide etiam quæ dicimus *dub.* 11. & concinit Valen. suprà. Et eundem titulum transportationis virtualis, & leuati oneris in se transferẽdi, quod alius subire deberet, vt transferret suam pecuniam cum labore, sumptibus, & periculis, & interdum cum tanta mora; vt ea translatione non sucurreretur eius necessitati & indigentiæ, ponunt Molina suprà, Caiet. Nauarr. & alij, qui bene dicunt, pro hoc obsequio, & gratuito, ac indebito beneficio transportationis virtualis & leuaminis ab onere transportandi aliquid exigi posse. Confirmat primò Molina eandem sententiã: quia non plùs, neque maioribus sumptibus, aut industria facit campsor priùs accipiens, & postea dans, quàm priùs dans, & postea accipiens, sed minùs: ergo si ille potest lucrari eo cambio, vt dubio præcedẽti dictum est, à fortiori hic, de quo in præsenti dubio, cùm maiorem gratiam & beneficiũ præstet.

Confirmat ex Bulla Pij V. de cambiis, quæ cambium hoc approbauit: & Sebastianus Lusitaniæ Rex lege lata anno 1577. die 5. Nouembris. Auctor verò legis alterius

contra

contrariæ Lusitaniæ errauit, dum secutus opinionem falsam damnauit hoc cambium vt vsurarium, & legi naturæ contrarium, vt Molina dicit, quanuis Rebellus dicat solùm illud damnasse propter præsumptionem, & periculum vsuræ.

Ex his colligit Molina primò, licitè quondam Genuenses cum lucro commutasse reditus annuos quos in Castella in locis ab Hispali distantib. habebant pro reditibus annuis Hispali recipiendis, si excessus erat moderatus ratione habita onerum, quibus leuabant dominos talium censuum, & fortè simul etiam ratione habita difficultatis in eis recuperandis à ministris Regis.

Colligit etiam rectè potuisse mercatores conuenire cum nobilibus fœminis Olysiponensibus habentibus annuos reditus in Castella, pro certa quantitate pecuniæ, vt ipsi exigerent à ministris Regis, & Olysiponem transferant, ac tradant huiusmodi mulieribus, nimirum translatione virtuali, quia Olysipone pecuniam habebant ibi dandam pro ea, quam in Castella recipiebant, & qua ibi indigebant ad negotiandum.

Læsius verò colligit cum Nauarr. *in cap. fin. de vsuris. num.* 21. *& sequentib.* campsorem lucrari posse, etiamsi vtrobique sit idem pretium monetæ, & eadem copia, vel inopia. Valen. verò colligit, quo plus distant loca, eo plus posse campsorem lucrari, quia virtualis translatio est maius beneficium præstitum campsuario: & si campsor priùs det pecuniam quàm recipiat, est magis distans, ideo minoris valoris ad suos vsus.

An verò possit præterea lucrum aliud habere quando pecunia est maioris æstimationis in loco vbi à campsore datur, quàm vbi à cãpsore recipitur, dicemus infrà; & an aliis titulis campsores lucrari possint.

In *principio disp.* 405. rectè docet Molina hæc duo genera cambij, de quibus hoc & præcedenti dubio actum est, non solùm licere campsoribus publicis, qui id habent ex officio, sed etiam aliis priuatis hominibus: quoniam effectus qui in gratiam petentis cambium præstatur, valet incrementum illud, à quocumque is effectus præstetur: neque est lex aliqua, quæ tale cambium priuatis hominibus prohibeat. Idem docet Rebell. suprà *num.* 9.

Saltem in hoc & sequenti cambio posse campsorem aliquid recipere propter periculum, expensas, labores, & obligationem, vel animi promptitudinem, qua paratus est dare, & accipere, meritò docent Tolet. *lib.* 5. *cap.* 53. *num.* 3. *in fine.* & alij communiter, vt Grafis 2. *decisionum. cap.* 110. *num.* 4.

DVBIVM X.

Vtrùm campsor possit lucrari etiamsi det, & recipiat intra idem Regnum?

SVMMARIVM.

1. *Sententia negans refertur.*
2. *Præfertur sententia affirmatiua.*
3. *In hoc Regno Castellæ doctrina hæc, quæ ex natura rei vera est, est interdicta.*

4 *Cui*

4 *Cuidam dubio respondetur.*
5 *Aliqua ex dictis colliguntur.*

Num. 1. Otvs *6. iust. quæst. 10. art. 1. & quæst. 13. art. 1.* negat, quem sequitur Gaspar Rodericus *3. de annuis reditibus. quæst. 5. num. 17.* citans Mercadum *4. de contract. cap. 7. fol. 178. 2. p. vers. algunas veçes.* Thomam de Vico *tract. de cambiis. cap.* 1. *num.* 4. Lopez *lib.* 2. *Instructo. negot. cap.* 12. & putat Rodericus tale cambium esse siccum & vsurarium. Eandem sententiam tenent Palac. & Didac. à Rosar. vterque *super Caiet. verb. cambium.* excipiunt, nisi auctarium recipiatur ratione lucri cessantis, vel damni emergentis.

Num. 2. Sed communis & vera opinio est, lucrari posse. Nau. *c.* 17. *n. 290. & ad c. fin. de vsur. n. 28.* Boninsignius *tract. de cambiis. cap. 7. num. 27.* Læsius *2. iust. cap. 23. dub. 4. num. 32.* Molin. *tract.* 2. *de iust. disp.* 405. *parte 2.* Emanuel *2. p. Summæ. cap.* 104. *num. 4.* citans Garsiam *tract. de camb.* imò Nau. & Eman. putant hoc alibi docuisse Sotum, & ita sibi fuisse contrarium. Idem tenet Rebellus *de oblig. p.* 2. *lib.* 11. *q.* 6. *num.* 14. & ait Sotum idem tenere *6. iust. quæst.* 13. *art. 1.* in posteriori editione, & non se retractare, sed explicare, quãuis priorem sententiam Soto tribuant Nauarr. Palac. & Didacus à Rosar. §. & Tolet. *lib. 5. c. 54.* qui tamen hanc posteriorem sequitur, & Angles *quæst. de camb. art 4. con. 2.* Vega *in Sum. & Epit. verb. cambium. casu 27 & 28.* Probatur, quia sicut opera, quam præstat transferendo pecuniam alterius ab vna prouincia, in aliam modo dicto, est pretio æstimabilis, ita etiam ex vna vrbe in aliam distantem intra eandem prouinciam, siue priùs accipiendo, & postea dando, siue econtrà.

Confirmatvr: nam agasones scholasticorũ pro formali trãsportatione pecuniæ ab vna Regni parte in aliam pretium licitè accipiunt: ergo similiter campsores pro virtuali pretium accipere possunt. Neque credit Molina Sotum intendisse hoc negare, sed solùm non esse dignam tanto pretio quantum mercatores accipiunt à nobilibus pro pecunia, quam in curia Regis illis dant, recipiendam postea in locis in quibus nobiles habent suos reditus, & domicilia: ea enim via mercatores nomine *cambij* vsuras palliare solent. Nam minus pretium exigi debet, quando cambium est à partibus minùs distantibus, & vbi minus esset realis transportationis periculum, & vbi pro reali transportatione nulla soluuntur tributa, & minores in ea essent faciendi sumptus. Et quòd à locis distantioribus, si cætera sint paria, transportatio hæc virtualis maiori pretio compensari debeat, docent etiam Nauar. & Toletus suprà, Graf. *tom. 3. decisio. lib.* 2. *cap.* 110. *num.* 4. Angles §. *& art.* 5. *dub.* 4. *diffic.* 4.

Qvanvis autem ex natura rei hæc sententia nostra vera sit, tamen in hoc Castellæ Regno *l. 8. tit. 18. lib. 5. nouæ collect.* prohibitum sit tam naturalibus, quàm exteris, dare pecunias ad cambium cum quocumque incremento, vel interesse ab vno loco eiusdem Regni ad alium, etiam vbi fuerint nundinæ, sub pœna amissionis totius pecuniæ quæ ita data sit accipienti illam ad cambium, & vt qui illam dedit, subiaceat pœnis Num. 3.

omnibus

vſuratiorũ: quã legẽ Nauarrus *locis citatis* dicit ſolũ habere locũ, quãdo cãpſor priùs daret pecuniã, quã poſtea acciperet cũ incremento in alio loco; quoniã in huiuſmodi cambio palliari poteſt vſura, vt ratione mutui dilatæ ve ſolutionis accipiatur incrementũ: non autem habere locum quando campſor priùs acciperet, & poſtea daret minùs in alio loco, quoniam in huiuſmodi cambio nullum eſt periculum palliãdi, aut committendi vſuram: prohibitióque illius impedimento eſſe poteſt, ne licitè, & cum Reipub. ac priuatorum detrimento transferatur ab vno loco in alium eiuſdem Regni, vbi ſcholaſtici, & alij ea indigent. Arbitratur etiã Molina legem illam Caſtellæ non comprehendere hunc ſecundũ contractum, quoniam id non eſt dare pecuniam ad cambium cum intereſſe iuxta intentum illius legis. Eman. quoque ſuprà putat hanc legem vel non eſſe vſu receptam, vel intelligi quando campſor priùs dat, & poſtea recipit. Palac. *3. de contr. cap. 3. in fine.* licèt innuat hanc legẽ vſu eſſe receptam: tamen *cap.* 4. ponit cambia intra Regnum, vt ab Hiſpali in Methinam. In Luſitania autem licèt idẽ prohibuerit Rex Sebaſtianus anno 1570. tamen 1577. id permiſit, quando pecunia acciperetur in aliquibus ex quatuor nundinis, quas in Luſitania ſtatuit, & quæ nõ ſunt ſortitæ effectũ, vt ſolueretur in aliis ex eiſdẽ nundinis, aut quando pecunia acciperetur extra loca nundinarum, vt ſolueretur in proximis ex eiſdẽ nũdinis. Idémque Rex in quadam prouiſione quam Molina affirmat apud ſe habere ante legẽ latã anno 1577. reuocauit legem latam anno 1570. quoad omnia cãbia, quæ iuxta Bullã Pij V. aut Luſitanas ordinationes, vel naturam rei licitè poſſunt exerceri. Quò fit, vt hodie illicitum non ſit in Luſitania cambium ab vno loco in alium eiuſdem Regni, cum incremento, modò id ſit moderatum.

Num. 4. Sed quid ſi contra præſcriptũ legis poſitiuæ ob cambium de loco ad locum eiuſdem Regni aliquid acciperetur quod ex natura rei liceret accipere, eſsétne reſtitutioni obnoxium nulla expectata ſententia? Molina meritò negat, quoniam reuerà obſequium id valet quod pro eo acceptum eſt. Eſto tamen contractus propter huiuſmodi legem eſſet nullus (quod lex Caſtellæ nõ ſonat, ſed ſolùm ſub grauibus pœnis id prohibet fieri) qui tamen id accepit, nõ tenetur ante latam ſententiam illud reddere, licèt lex id præciperet, quia pœnalis eſſet ea in parte, & ita ante latam ſententiam in foro conſcientiæ non obligaret. Ita Molin.

Ex dictis patet falſum eſſe, quod dicunt Bannez *2.2.10.2. tract. de camb. dub.* 8. & Ledeſm. *2. p. Sum. tract. 8. con 21. de camb.* Ioan. Batp. Corrad. *tract. de camb.* qui ſummæ appẽdet, cambium omne intra idem Regnum lege illa Caſtellæ eſſe prohibitũ, & licèt non eſſet prohibitũ, fore iniuſtũ ſi in eo lucrari velit cãpſor, non ſolũ ratione traiectionis (quod licet) ſed etiã ratione penuriȩ, & abũdãtiȩ pecuniȩ. Probat hoc vltimũ Ban. q̃a intra idẽ Regnũ facilis eſt aſportatio pecuniæ, & perinde eſt ac ſi vbiq; eſſet pecunia ad eiuſmodi cambia tranſigenda, & ideo nihil poteſt exigi ratione copiȩ, vel inopiæ, licèt poſſit aliquid exigi ratione tranſportationis: in diuerſũ autẽ Regnũ difficilis eſt trãſportatio

quia vel est lege prohibita, vel magnis periculis exposita: vnde copia pecuniç non solet esse similis. Ledes. autem probat, quia æstimatio pecuniæ ratione abũdantiæ, vel penuriæ attendẽda est in diuersis Prouinciis, vel Regnis, & non in locis eiusdem Prouinciæ, vel Regni, alioqui etiam in diuersis domibus eiusdem oppidi posset æstimatio in ordine ad cambia variari: ergo cambia intra idem Regnum cum lucro ratione penuriæ, vel abundantiæ illicita sunt.

ADDIT Bannez id esse intelligẽdum regulariter; namsi contingeret duo Regna ita inter se conuenire, vt pecuniæ liberè ac facilè transferri possent, non essent licita illa cambia, & econtrà si loca eiusdem Regni essent adeò dissita, vt transportatio esset difficillima, vt per multas ambages fieri deberet, & copia, vel inopia pecuniæ esset valdè diuersa, licita essent eiusmodi cambia, vt inter Castellam & Indiam Occidentalem quæ ad idem Regnum spectant, sunt.

PATET etiam ex dictis falsum esse quod videtur Nauar. suprà dicere, cambia intra Regnum prohiberi nõ posse, nam etiam extra Regnũ propter incommoda annexa prohiberi interdum possent, vt monet Rebellus *q. cit. n. 14. seu finali.*

PATET etiam quid sit dicendum de eo quod scribit *Sa verb. cambium. n. 6.* etiam in eodem Regno licet cãbium per literas, nisi sit lex quæ id prohibeat: præsumit enim fraudem, quæ si absit, non intendit prohibere. Idémque dicendum de cambiis omnibus alioqui licitis, aut cambiorum licitis conditionibus, si lege aliqua prohibeantur; cessante enim fraude, quam lex præsumit, fieri possunt. Hæc ille, quæ admitto quatenus dicit cambia intra Regnum licitè fieri posse nisi lege sint prohibita: sed nõ admitto, stante lege prohibente cambia intra Regnum, vel cum alia conditione non vetita iure naturæ; esse licita, eo quòd leges fundentur in præsumptione, quæ si non consonat veritati, non obligant in conscientia: nam vt dicemus *dub. 13. & 24.* sæpe leges prohibent conditiones iure naturæ nõ prohibitas, quia possunt esse occasiones peccandi, & tales seruari debent in conscientia, etiamsi illæ conditiones alioqui essent licitæ: nec tales leges dicuntur fundari in falsa præsumptione, sed in veris periculis, quæ illis conditionibus coniuncta esse solent.

DVBIVM XI.

An poßim lucrari dando pecuniam hîc ea indigenti, reddendam alibi, vbi ea indigeo?

SVMMARIVM.

1 *Explicatur titulus.*
2 *Respondetur affirmatiuè.*
3 *Explicatur doctrina; Doctorum sententiis expeditis.*

VERBI gratiâ, habeo pecuniam hîc, qua indigeo in Flandria ad merces emendas, vel soluendum debitũ, vel ad aliquid aliud, traditurúsque erã illã alicui cãpsori, vt soluẽdo aliquid pro traiectione Flãdriæ reciperem, Num. 1.

accedit

accedit ad me alius qui hîc indiget pecunia, quā habet in Flādria, & cābium petit, possúmne illi dare hîc pecuniam, quam cum stipendio mihi soluto reddat in Flandria?

Num. 2. RESPONDEO, posse, vt ait Molina *tract. 2. de iust. disp. 40. p. 1.* & Læsius *2. de iust. c. 23. dub. 4.* Sotus *6. iust. q. 10. art. 1.* Med. *q. 5. de cambiis.* Emanuel *in Sum. p. 2. c. 104. n. 1.* Lopez 2. *Instruct. negotian. c. 4.* Bart. Med. 1. *Sum. c. 14. §. 24.* Valen. *2. 2. disp. 5. q. 23. puncto 4. con. 4.* Graf. *tom. 1 lib. 2. c. 110. n. 6.* Vega *in Epit. verb. cambium. casu 16. n. 3.* & latiùs *in Summa. 1. p. col. 341. & 342.* Ratio est, quoniam ministerium quod alteri præsto, est pretio æstimabile, quanuis alia via incommodum meū redundet: ergo possum idem pretiū pro eo accipere, ac si commodū mihi non esset, sic quando aliquis detulit conductum equum in aliquem locū, facturúsque erat expensas in illo reducendo ad locatorem, si conductorem inueniat qui in eum locū ipsū asportet, licitè eum potest illi locare, nihil impediente quòd insuper lucretur expēsas quas in equo reducēdo erat facturus. Cùm enim cernatur æqualitas inter vsum equi, quē concedit, & pretium, quod pro eo accipit, iustus est contractus quem celebrat, etiamsi aliunde per accidēs commodum ex illo reportet. Similiter esto quis conducturus esset equū in aliquem locum, si inueniat, qui ipsius operam locare velit ad asportandum equū in eū locū, poterit accipere iustū stipendiū pro labore & industria reducendi equū, esto ipse sumptibus alienis eques in eū locū eat, excusétque sumptus itineris & cōducēdi aliū equū. Quia obsequiū, quod alteri præstat, dignū est stipēdio illo, per accidens autem est quod ex eo obsequio maius aliud commodum reportet.

Num. 3. ADDIT bene Molina, si simul qui asportatorem quærit, sciat de necessitate alterius indigentis equo, & econtrà, poterunt inuicem sibi remittere vel pretiū totum quod vnus vicissim intendit accipere ab alio pro eo quod illi locare conatur, vel partem, vel nihil, & quidquid inter eos conuenerit, erit iustū. Quia nullus eorum tenetur celebrare contractum, qui in alterius bonum cedit, sed poterit solùm velle celebrare cōtractum, qui in ipsius bonum cedat, neque illum coniungere cum altero contractu; si autem ob suam necessitatem, velit remittere aliquid, id est in sua optione. Idem dicendum est de mercatoribus, quorū vterque de alterius necessitate sciret. Decentia tamē moralis ac Christiana charitas poscit, vt de eiusmodi rigore fiat remissio, eum tamen, qui remittere nollet, non damnes culpæ, saltē lethalis, inquit Molina. Ioan. Med. *q. 5. de cambiis. §. ius forte.* affirmat vsuram committi si indigens mille ducatis in Flandria, illos tradat mercatori qui quærat alium, qui eos velit ad cambium in Hispania, vt cum incremento illos soluat in Flādria, vnde fiet vt ille primus cum lucro reportet pecuniam suam in Flādriā. Non tamen video, inquit Molina, cur sit censendum interuenire vsuram. Quoniam reuerà ille vtitur iure suo tradendo eam pecuniam ad cambium illud, in quo quiuis alius, qui non egeret pecunia in Flandria, posset licitè lucrari: ex eo autē quòd per accidens sequatur transportatio suæ pecuniæ in Flandriam, vt opta-

bat & intendebat, non redditur contractus ille illicitus, vt explanatum est, & ipsemet Ioan. Med. consentit: neque item ex eo redditur illicitus, quòd per se, vel per alium inuitet ad cambium alioqui iustum.

VIDE dicta *dub.9.* Vide etiam Rebellum *de oblig.p.2.lib.* 11. *q.* 7. vbi hunc contractum cum Medin. damnat; & ad dubium propositum, an si tu indiges hîc pecunia quam Romæ habes, & ego Romæ indigeo pecunia, quam hic habeo, vterlibet ab altero pretium cambij & transportationis exigere valeat? Pro parte affirmante refert Sotum, & Medinam suprà: pro negãte autem Mercatum *lib. de camb. c.* 2. *ad finem.* Lopium 2. *de contract. lib. c.* 3. cum Garsia, quem citat.

IPSE verò ait: quando neuter cõtrahentium ab altero rogatur, vel præuenitur, & onera ac commoda transportationis sunt æqualia, neuter ab altero iustè potest mercedem cambij exigere: quia eadem est ratio de vtroque, & sic daretur quasi bellum iustum ex vtraque parte. Si verò vnus præuenit, & rogat alium, is deteriorem efficit suam conditionẽ, quia cambia vltronea vilescunt, sicut merces, & locationes vltroneæ; nam eadem est ratio in cambio, quæ in emptione & locatione: ergo qui rogatur potest aliquid pro cambio recipere, licèt minùs, quàm si in æquali necessitate non esset constitutus: & ideo contractum illum quẽ Med. damnat, & ipse danat, quia in eo ille rogat, & præuenit per alium, vnde viliorem & deteriorem fecit conditionem suam: ergo non potuit stipendium exigere, sed deberet dare. Sed quid (inquit) si præuẽtor ignoret præuenti necessitatẽ, vel vtilitatẽ, tenebitúrne præuẽtus eã declarare, vt minorem cambij mercedem exigat? Respondet, imprimis minùs fideliter præuentum agere, si eam subticeat. Deinde posito quòd cãbij merces omnibus spectatis sit iusta subticendo nõ peccabit, ac proinde ad nullam tenebitur restitutionem, si eodem pretio ac modo præuentor contrahere debuisset: si autem vel non esset cõtracturus, vel sub minori pretio, & intra iusti pretij latitudinem, profectò tantæ culpæ ac restitutionis esset condemnandus, quantæ capax fuerit damnum illud ex simulatione profectum. Si enim tantũ fuerit, quantum ad lethale sufficiet, mortaliter peccabit, & ad restitutionem erit obligandus.

IDEM quod dicit de cambio, dicẽdum ait de transportatione equi vtrique contrahentium necessaria. Partem huius doctrinæ repetit *q.* 8. *n.* 2. & concinit Sa *verb. cambium. n.* 4. dicens, in cambio lucrari potest qui rogatur pecuniã accipere alibi reddendam, vel dare alibi recipiendam: ille enim velut transfert ad locum vbi reddenda: hic verò velut trãsfert à loco vbi recipienda. Graf. quoque ait, dantẽ posse aliquid pro cãbio accipere modò sit præuẽtus. Cæterùm existimo cum aliis initio citatis, quemlibet posse exigere stipendium cùm neuter alterum præuenit, quod raròcontinget: item etiam qui præuenit, posse stipẽdium exigere, & recipere, & alioqui cambium non facere: & præuentum idẽ posse & in nullo horum casuum dari bellũ iustũ ex vtraque, vel altera parte, quia nullus potest alterũ cogere ad dãdũ stipendium. Itẽ præueniẽtẽ posse petere totum stipendiũ, ac si præuentus fuis

fuisset, quia licèt merces vltróneæ vilescant, quatenus emens potest in pretio descendere, non tamen quasi vendens teneatur descédere, alioqui qui expositi sunt ad vendendum & cambiendum tenerentur descendere à pretio communi mercium & cambiorum; quod est falsum, & contra vsum. Quod dictum est de stipendio cambij vtrique partium necessario, dicendum de transportatione equi vtrique parti necessaria, & idem vsu seruatur.

DVBIVM XII.

An campsor possit lucrari ratione maioris æstimationis pecuniæ vbi eam dat quàm vbi eam recipit?

SVMMARIVM.

1 *Lucrari potest, siue ea maior æstimatio sit intrinseca, siue extrinseca.*
2 *Maior æstimatio, vel minor extrinseca ex quatuor potest causis prouenire.*
3 *Quid de intrinseca dicendum.*
4 *Occurritur obiectioni cuidam.*
5 *An si commutetur ducatus Castellæ pro ducato Lusitaniæ, vel Flandriæ inibi recipiendo; commutatio censeatur ad æqualitatem?*
6 *Obiectioni cuidam fit satis.*

Num. 1. ESPONDET bene Læsius 2. *inst. cap. 23. dub. 4. numero 34. & sequentibus.* posse lucrari, siue ea maior æstimatio sit intrinseca, siue extrinseca. Intrinsecam vocat eam quæ est à lege, vel consuetudine (quæ vim legis habet) quia lex, & consuetudo accommodari solent in taxatione monetæ causis intrinsecis monetæ, nempe qualitati, & ponderi materiæ. Hæc æstimatio dici potest legitima, quia à lege est. Extrinsecam vocat eam quæ ex causis extrinsecis, & fortuitis prouenit, ratione cuius non censetur maior plus valere respectu minutarum in eodem loco, quanuis & hunc habeat, vt superiùs diximus ratione puritatis, & maiorum commoditatum: sed tota pecunia simul plus valet tum respectu rerum venalium in eodem loco, tum respectu pecuniarum, quæ sunt in alio loco.

PROVENIT autem maior, vel minor æstimatio extrinseca ex quatuor causis. Prima est copia, vel inopia pecuniæ. Quo enim in alio loco apud mercatores est maior copia pecuniæ, eo ipso est minoris valoris ad res venales præsentes, & etiam ad pecunias dissitas, quæ tunc rerum venalium rationem subeunt, comparandas, & consequenter pro eisdem mercibus plus pecuniæ dandum est quàm dum est inopia. Copia enim pecuniæ facit pretia mercium crescere, quia pecunia quæ pro illis datur, minoris æstimatur. Pari modo, quo minor est copia pecuniæ, maioris est valoris respectu mercium, & facit decrescere pretia mercium, quia ipsa pluris æstimatur. Sic in Indiis minùs æstimatur pecunia, quàm in Hispania, & in Hispania, quàm in Belgio, & magis merces: sic etiam copia mercium minuit earum pretium, & inopia auget. Num. 2.

SECVNDO, maior æstimatio pecuniæ prouenit ex maiori numero

petentium ad cambium, & minor ex minori; ſicut multitudo emptorum auget pretia rerum, & paucitas minuit.

Tertio, maior æſtimatio pecuniæ manat ex paucitate dantium ad cambium, & minor ex multitudine, vt pretia mercium creſcunt ex paucitate vendentium, & minuuntur ex multitudine.

Qvarto, ex neceſſitate pecuniæ, vt ſi Principi ingentes ſummæ pro bello, vel alia cauſa publica ſint corrogandæ, vel ingens copia mercium offeratur venalis: quo enim pecunia eſt magis neceſſaria ad quoſdam vſus magni momenti, eo pluris æſtimatur reſpectu aliarum rerum venalium.

Num. 3. Ratione igitur æſtimationis intrinſecæ ſeu legalis qui dat 100. aureos Antuerpiæ, vt Hiſpali recipiat; debet Hiſpali plus recipere, quia Antuerpiæ maiorem habet aureus æſtimationem legalem. Si verò det Hiſpali, vt recipiat Antuerpiæ, debet minùs Antuerpiæ recipere, ſepoſito traiectionis pretio, & incommoditatis, quam patitur in abſentia ſuæ pecuniæ, qua interim negotiari poſſet, & fortè negotiaretur, quibus ſpectatis rarò minùs accipit Antuerpiæ. Similiter ratione æſtimationis extrinſecæ ortæ ex illis quatuor cauſis, plus valet pecuniæ tum ad merces, tum ad pecunias abſentes comparandas, quàm ſi iſtæ cauſæ abeſſent; nam pecuniæ abſentes ſe habent inſtar merciũ reſpectu præſentis. Hanc ſententiã docet Caiet. *tract. de camb. c. 5. & 7.* Nau. *c. 17. n. 291. & 294. & ſequentibus. & cap. finali de vſuris, num. 51. 59. 62. 65. & ſequentib.* Sotus 6. *iuſt. quæſt. 12. art. 2. & ſequentib.* Bannez *2. 2. to. 2. tract. de camb. dub. 8.* citans Victoriam. Eman. *2. p. Sum. cap. 104. num. 3.* Bart. Medina. *1. Sum. cap. 14. §. 24.* Sa *verb. cambium. num. 3.* Tolet. *5. Sum. cap. 54.* Tabien. *vſura. 15.* Sylueſt. *vſura. 4. quæſt. 8. §. 1.* & Molina *diſp. 406. & 410.* qui tamen ſententiam Ioann. Medi. & Valen. ſuprà impugnatam ſequitur, quòd nec ratione maioris puritatis, vel commoditatis poteſt in eodem loco recipi pro moneta aurea, argentea, vel ærea plus quàm lege taxatũ ſit: ſecus in diuerſo. Sed quidquid ſit de hoc, probatur concluſio. Nam monetæ non habent pretium legitimum lege (vel conſuetudine habente vim legis) introductum reſpectu aliarum monetarum, ſaltem diuerſi loci: ſed vulgare, quòd non conſiſtit in indiuiſibili, ſed habet latitudinem ſecundùm hanc duplicem æſtimationem, quam periti huius negotiationis bona fide illis imponunt: poterunt campſores ergo recipere maiorem pecuniæ quantitatem, vbi minùs valet pro minori vbi plus valent data, vel danda. Vnde conſtat, campſores ſimul interdum lucrari triplici titulo, nempe traiectionis, & valoris intrinſeci, & extrinſeci, præcipuè tamen attendere ſolent ad valorem extrinſecum, & ratione illius lucrari, vnde ſemper inquirunt vbi eſt pecunia, & neceſſitas pecuniæ, vt ibi dare poſſint, recipere autem, vbi eſt copia & vilitas pecuniæ, vt notant Læſius, Sotus ſuprà, Mercad. *illo c. 5.* & Molin. *illa diſp. 410.*

Dices, ſi campſor velit lucrari ratione traiectionis, non poteſt lucrari ratione valoris, quia traiiciendo tuam pecuniam eò vbi plus valet, illud incrementum tuum eſt, Num. 4.

non

non campsoris: ergo non debes ei aliquid ratione maioris valoris. Ob hoc argumentum Sotus *6.inst.q.12. art.2.* docet, campsorem dum lucratur ratione maioris valoris, non posse simul lucrari ratione traiectionis. Sed contrarium docet Læsius cum reliquis Doctorib. in quibus est Molina *disp.* 410. Primò, quia sunt distincti tituli pretio æstimabiles. Secundò, quia si pecuniæ vtrobique habent æqualem valorem, nihilominùs potest lucrari ratione traiectionis: ergo similiter si vbi pecunia datur à campsore, maiorem habet valorem: vnde ad argumentum respondent Molin. & Læsius, campsorem illum non transferre realiter & formaliter pecuniam tuam (tunc enim solùm posset petere pretium translationis & assecurationis, sicut baiulus) sed transferre illam secundùm æquiualentiam & superabundantiam, dando tantundem de suo, & aliquid amplius in valore, vnde debes ei ampliùs dare, & insuper pretium translationis.

Num.5. SED quæres, an si commutetur ducatus Castellæ pro ducato, nummus aureus pro nummo aureo, vel argenteus pro argenteo Lusitaniæ, vel Flandriæ inibi recipiendo, commutatio censeatur ad æqualitatem in valore legali, seu intrinseco quod est quærere, an ducatus vel nummus aureus, vel argenteus idem valeat in his tribus Regnis seu Prouinciis loquendo de valore legali? Supponimus, nullam esse monetam in his Regnis, quæ ducatus vocetur, licèt olim fuerit moneta aurea sic vocata, & valor quem tunc habebat, vocatur modò ducatus, nempe in Castella 375. marauedini, qui efficiunt 11. argenteos cum vno marauedino: in Lusitania olim 400. reais, & in Flandria æstimatio illius in grossis respondet 400. reais Lusitaniæ. Porrò nummus simplex argenteus valet in Castella 34. marauedinos, in Lusitania olim valebat 36. reais; iam verò 40. & sic ducatus plus quàm 400. reais, seu regales æreos.

QVÆRITVR ergo an isti argentei, ac proinde ducati sint æqualis omnino valoris in Castella & Lusitania, & ita ad æqualitatē fiat commutatio dando vnum ducatum in vno Regno recipiendum in alio? Nauarr. *Comment. cap. fin. de vsuris. num.60.& 61.& in Manuali.cap.17. num.* 295. arbitratur non esse commutationē ad æqualitatem, esseque mutuum iniustum, & vsurarium, si quis det 100. ducatos, vel argenteos in Castella, vt totidem recipiat in Lusitania, quia ibi plus valent modò, imò & tempore Nauarri quando argenteus valebat 36. reais. Nam reais, seu regalis æreus Lusitaniæ videtur æquiualere marauedino Castellæ: continet enim 6. ceptis, sicut marauedinus in Castella 6. cornados olim continebat, aut 6. meajas, quæ monetæ iam non sunt in vsu, sed infima moneta, quæ etiam iam rara, vel nulla est, est vna *blanca* & duplex *blāca*, est vnus marauedinus: nec enim vlla est moneta, quæ dicatur marauedinus, sed infima moneta Castellana est iā duplex marauedinus. Sicut ergo esset vsuariū mutuò dare triticum recipiendum in eadem mensura vbi plus valet, ita mutuò dare ducatum, vel argenteum in Castella recipiēdum vbi plus valet, nempe in Lusitania, vsura videtur.

SED

Sed Molina *disp* 407. tenet ducatos & argenteos in Lusitania, & Castella, in Valentia, Aragonia, Catalonia, & Italia eiusdem valoris esse, & æqualẽ esse inter eos cõmutationẽ. Quia hęc est, & fuit sẽper mercatorũ & cãpsorũ praxis, qui meliùs norunt rerum æstimationes quàm Doctores scholastici. Apud illos autem nummus argenteus eundem valorem legalem vbique habet, & marauedinus Castellæ maiorem valorem habet quàm regalis æreus Lusitanus, etiam antequam nummus argenteus in Lusitania valeret 40. reais: idémque censent mercatores de marauedinis Castellæ collatis cum grossis Flandriæ. Vnde lex quam Carolus V. circa cambia tulit, & refertur à Nauarr. *cap. fin. de vsur. num. 30.* ait 375. marauedinos Castellæ in Lusitania valere 400. reais, loquitur antequàm nummus argenteus in Lusitania valeret 40. reais, & vt ait Molina, falsò putat Nauarrus ei legi standum esse. Nam reuerà non solùm est contra æstimationem, & praxin mercatorum, sed etiam contra rationem: nam regalis æreus Lusitanus est modò in valore 40. pars argentei, & olim 36. ergo est minoris valoris quàm marauedinus Castellæ, qui est 34. pars argentei. Similiter in Valentia, Catalonia, & Aragonia denarius in valore excedit marauedinum Castellanum, quia est 23. vel 24. pars argentei: vnde quando merces eodem nummo argenteo in hoc Regno, & illis emuntur, non emuntur regali æreo Lusitano marauedino, & denario coronæ Aragonicæ: argentei ergo sunt æquales, non verò monetæ minutæ. Vnde quando statutum est in Lusitania vt regalis argenteus 40. æreos valeret, non tam ipse creuit in valore quàm ærei decreuerunt; vnde merces quæ pro certo numero æreorum dabantur, tunc pro maiori numero eorum dari cœperunt. Sic in Castella, quando valor monetæ æreæ variatus fuit, argenteæ valor immutatus & inuariatus mansit. Deinde si Nauarri opinio vera esset, sequeretur vsuram hodie committi, si quis in Castella mutuò daret 100. ducatos, vel mille & 100. nũmos argẽteos, vt reciperet mille in Lusitania: quia pro 374. marauedinis reciperet 400. & plures reais, quorum quilibet per se æquiualet vni marauedino: quod est ridiculum.

Admonet tamen Molina illa lege euehente argenteum ad 40. reais effectum esse, vt qui deberet 40. reais, solueret vno argenteo, quod antea non poterat: similiter vt merces lege, aut consuetudine taxatæ 40. reais, possent deinceps emi vno argenteo, quæ antea non poterant eo solo emi. Aduertit etiam ducatum 400. reais iam non valere nisi 10. argenteos, vnde non posse ad æqualitatẽ commutari cum ducato Castellæ, qui valet 11. argenteos, & vnum marauedinum.

Bene autem dixit Sotus *6. iust. q. 12. art. 1.* vsuram esse si quis mutuò det pecuniam vbi habet minorem valorem, vt eam recipiat, vbi maiorem valorem habet, vt si ducatus plures regales argenteos valeret in Italia, quàm in Hispaniis, qui tamen eiusdem essent in se valoris cum regalibus Hispanis, aut si ducatus plures grossos valeret in vno loco quàm in alio, &

& grossi essent in se æqualis valoris.

Num. 6. SED aduersùs id quod diximus, ratione maioris valoris, quē ex circunstantiis habet pecunia in vno loco, quàm in alio, posse plus pecuniæ accipi in vno loco, quàm detur in alio, arguitur, quia si à loco, in quo minor est copia, & maior necessitas pecuniæ licitum est cambire minorem pecuniæ quantitatem pro maiori reddenda vbi maior est illius abundantia, & minor necessitas, idque propterea quòd ex circūstantiis illis minùs valeat pecunia in vno eorum locorum, quàm in alio; sequitur licitùm etiam esse cambium minoris quantitatis pecuniæ tempore, quo minor illius est copia, & maior necessitas in aliquo loco pro maiori quantitate reddenda in eodem loco, tempore, quo in eo maior erit pecuniæ abundantia, & minor necessitas: quod nullus concedat. Sotus *6. inst. q. 12. art. 2.* negat consequentiam, quia quando pecunia reddenda est in eodem loco, & alio tēpore, est mutuū, pro mutuo autem non licet quicquam accipere. Hanc solutionē meritò impugnat Moli. *disp.* 410. licitum enim est mutuanti accipere plus in quantitate quando est æquale in valore ei quod antea dedit, vt si mutuò dedit vnam tritici mensuram, potest postea duas accipere, quando duæ habent eundem valorem quem antea habebat vna: imò esset vsura mutuò dare vnam mēsuram tritici reddendam quando plus in duplo valet, vt dictū est etiam cū Soto in materia de vsuris: ergo similiter in pecunia si plus antea valebat quàm postea, licitum erit plus in quantitate & æquale in valore recipere.

Ioan. de Sala.

VNDE Mol. ibi aliter respondet ex dictis *in calce disp. 406.* rationē negādi consequentiam esse, quia pecunia, siue ipsius sit magna necessitas, siue magna copia & abundantia, nūquam comparatione loci, in quo est, habet rationem mercis, sed semper retinet pretium & valorem lege taxatum, aut consuetudine receptum (loquor, inquit, de regionibus, in quibus pretia monetarum sunt fixa, neque pendent à voluntate & pacto priuatorum) eáque de causa comparatione eius loci non habet maiorē valorem vno tempore, quàm alio, sed solùm vt commutetur pro pecunia in alio loco.

OBSERVAT tamen ratione lucri ex eo cessantis quòd quis det mutuò pecuniam eo tēpore quo minor est illius copia, & maior necessitas, vt in eodem loco restituatur tempore quo futura est maior illius abundātia, & minor necessitas, licitè posse accipi incrementum, quantum lucrum illud cessans æstimabitur; vt si tempore quo magna est penuria, & necessitas pecuniæ, decrescant ea de causa merces in pretio, isque qui pecuniam habet, empturus erat tunc merces, quibus lucraretur, & aleret suam familiam, atque quòd eam alteri concedat restituendam in eodem loco, priuetur eo lucro, aut emergat illi damnum, quia empturus est postea maiori pretio necessaria ad familiam, vtique quādo illam concedit, poterit deducere in pactum incrementum vltra sortem, quantū tale lucrū cessans, aut emergens æstimabitur. Simili modo si erat eam daturus alteri ad cambium in alio loco cum notabili lucro, atque vt eā cōcedat reddendā in eodē loco,

DDDd pri-

priuetur eo lucro, sanè tantum incrementum poterit deducere in pactum, quantum æstimabitur lucrũ, quo ea de causa priuatur.

Sed difficile intellectu videtur, quomodo si decrescũt merces in valore, non crescat pecunia, & ecõtrà: si enim modò vno aureo emo vlnã panni, quam antea non poterã emere nisi duobus aureis, proculdubio videtur creuisse valor pecuniæ, & eius moralis æstimatio: taxa autem legis eadem perseuerat quatenus sẽper valet aureus 13. argenteos, & argenteus 34. marauedinos, sed cùm illi crescant in valore, etiam crescit valor argentei, & aurei. Ergo si mutuò do aureum, bene possum pacisci vt si tempore, quo redditur, duplo minorem valorem habuerit, dentur mihi duo aurei: vel reddenda est ratio cur non possim.

Respondetvr ergo, me id nõ posse, quoniam cùm nullũ sit certum tempus reddendi mutuum: sed hoc pendeat partim ex volũtate mutuãtis, qui potest quando voluerit exigere, si nullũ designauit terminum, & post terminum præfixum etiam potest quando voluerit exigere, & similiter mutuatarius potest quando voluerit restituere, & mutuans tenetur acceptare solutionem, sicut non debet mutuatarius minùs dare si decrescat in valore ex circunstantiis, ita nec tenetur plus dare si crescat; alioqui contractus esset inæqualis, cùm vnus maiori periculo subiaceret, quàm alius, & hic alius maiorem haberet spem lucri quàm ille.

Aliam habes huius rei rationem *dub.* 35. *ad* 2.

DVBIVM XIII.

An campsor poßit aliquid exigere ratione lucri cessantis ex cambio?

SVMMARIVM.

1 *Illud incrementum potest exigere vt se indemnem seruet.*
2 *Explicatio Bullæ Pij V.*
3 *Quid addat Lasius.*
4 *Quid colligat Lasius.*
5 *Quomodo iudicandum est quãdo pretium cambij realis iustum sit, quando non.*

Vt si pecunia quam tradit ad cambium, erat destinata maiori lucro, ita vt deducta æstimatione laboris, expensæ, & periculi illa spes lucri maioris pluris valeret quàm commune lucrum cambij, respõdeo, posse illud incrementum exigere, vt se indemnem seruet. Ita Molina *disp.* 404. Læsius 2. *inst. c.* 23. *dub.* 4. *n.* 42. Nauarr. *c.* 17. *n.* 301. & 303. & 292. Med. *q.* 2. *de cambiis.* Eman. 2. *p. Sum. c.* 104. *n.* 6. & 7. Rebellus *de oblig. p.* 2. *lib.* 11. *q.* 8. *n.* 1. & fusiùs *q.* 13. *n.* 2. Valen. 2. 2. *disp.* 5. *q.* 23. *pun.* 4. *con.* 2. Num. 1.

Ratio, quia sicut in aliis cõtractibus licet de lucro cessante conuenire, vt me seruem indemnem; ita in contractu cambij, vbi eadẽ est ratio.

Nec Pius V. vetuit, indefinitè deducere in pactum lucrum cessans, sed tantùm vetuit, à principio siue aliàs certum & determinatum interesse pacisci etiam in casu non solutionis, voluitque solùm ex euentu Num. 2.

secu

secuto iudicari & exigi posse. Ita Lęsius *eodem c. dub. vlti. n. 90.* Valen. 3. Sed quid si definiretur ; & determinaretur à principio? Nauarr. Val. & Molin. dicũt, adhuc posse exigi, & recipi in foro conscientiæ, si verò cessat tãtum lucrum: quia Bulla illa fundata est in præsumptione vsuræ ; lex autem quæ in præsumptione fũdatur, vim non habet in foro cõsciẽtię, quando de contrario eius præsũptioni in eodem foro constat. Sed existimo non fundari in falsa præsũptione, sed in veris periculis & occasionibus vsuræ, quibus id statuendo obuiare nititur. Vnde vbi ea Bulla esset recepta, existimo, illũ peccare mortaliter sic paciscendo, vt indicat Læs. *dub. 4.* & magis exprimit *dub. vltima n. 90.* vbi posita sententia Nauarri, subiungit: Hæc sententia videtur vera, præsertim cùm Põtifex nõ irritet tale pactũ, mẽs tamẽ ipsius est absolutè tale pactũ vetare: vnde erit illicitũ vbi Bulla est recepta, quãuis nõ irritum. Hæc ille. Vide dicta *dub. 24.*

Num. 3. ADDIT Lęsius aliũ titulũ *n. 43.* distinctũ à lucro cessante, & aliis superiùs positis, dicẽs: Quartus titulus esse potest carẽtia pecuniæ suæ ; & id quod huic carentiæ est coniunctum, nempe periculũ, ne nõ restituatur, & priuatio commoditatis ea pecunia negotiãdi: magni enim æstimãt omnes mercatores, & cãpsores quòd ad vnũ, duos, vel tres mẽses cogãtur carere sua pecunia, idq; tũ ob periculũ, cui exponitur, tũ quia interim priuãtur commoditate per illam aliter negotiãdi. Vnde in omnibus cãbiis, quo lõgius est tẽpus in quod eã cõcedũt, eo plus exigũt lucri, & quo breuius, eo minus. Atque hic est potissimus titulus, quem mercatores in cãbiis hoc tempore spectãt, vt ipsimet disertè fatẽtur, addentes omnia cambia huius tẽporis iniqua esse, si hic titulus nõ sit iustus: parui autẽ æstimãt traiectionẽ, quantũuis locus distet; qua in re ait Læsius, nõ prudẽter facere; nã reuerà titulus traiectionis est præcipuus in cãbio reali; ob hanc enim causã sũt cãbia introducta. An verò iste titulus validus sit, tractat Læsius *dub. 6.* nos inferiùs *dub. de cambio Francofurtensi.*

Ex dictis colligit Læsius *n. 44. & sequentib.* quid dicendum sit ad speciem facti, quam Sot. *6. iust. q. 12. art. 2.* proponit, cuius æquitatẽ se ignorare fatetur: Tempore Soti si campsor accipiebat Metymnæ restituturus in Flandria, lucrabatur in singulos aureos 50 dispondia seu marauedinos: si verò accipiebat in Flandria recepturus Metymnæ, lucrabatur 70. vel 75. cùm tamen nõ videatur recepturus, nisi 50. tunc enim tãtùm valebant in Flandria 360. marauedini, quantùm Metymnæ 400. vnde accipiens Metymnæ, vt in Flandria restitueret, poterat accipere 400. qui valore æquãtur 360. in Flãdria reddendis, & præterea 10. in pretium traiectionis, & sic lucratur 50. Verùm non apparet cur in Flandria dans 360. possit recipere 430. cùm non possit Metymnæ plus accipere quàm ipse ibidem solet dare pro 360. Flandricis. Sed dicendum est quòd quando accipit Metymnæ, tunc solùm lucratur ratione diuersæ æstimationis pecuniæ, & ratione traiectionis: ratione diuersæ æstimationis accipit 400. marauedinos Metymnæ pro 360. in Flandria : nam istæ duæ summæ sunt valore æquales ad diuersa ista loca comparatæ, Num. 4.

& sic lucratur 40. ratione autem traiectionis accipit adhuc 10. & sic lucratur 50. accipit enim 410. marauedinos, & reddit 360. tunc enim dicitur lucrari quãdo plus materialis pecuniæ accipit quàm dederit, etiãsi illud plus nõ pluris æstimetur in illo loco, quàm istud minus in hoc loco.

Si verò prior det in Flandria, tunc dat 360. marauedinos, & Metymnæ recipit post duos menses 430. vel 435. sicque lucratur 70. vel 75. 40. enim accipit ratione diuersi valoris; cùm 400. Metymnæ non pluris valeant, quàm 360. in Flandria: præterea accipit 10. ratione traiectionis, & 20. reliquos ratione carẽtiæ pecuniæ, eo quòd prior det, & debeat per duos menses sua pecunia carere: hũc enim titulũ maximè æstimant campsores & mercatores.

Sed hoc lucrum reuerà est nimium, inquit Læsius, & excedere videtur metas iustitiæ, nec quisquam est qui hoc tempore tantùm lucretur; duobus enim mensibus lucratur 20. in 100. nam in singula scuta lucratur 75. marauedinos, quòd si prior det Metymnæ 400. marauedinos, non recipiet in Flandria solùm 360. vt quidam putant (sic enim nemo vnquam campsor vellet pecuniam suam dare, nam amitteret 400. marauedinos in singulos aureos) sed tanti æstimabit carentiam pecuniæ duorum mensium, vt ei in Flandria sint restituendi 410. vel circiter. Hæc Læsius. Molina verò *disp. 410. §. ex proximè dictis.* ad hanc difficultatem paulo aliter propositam breuiùs, & aliter respondet, vtrunque cambium posse esse iustum, quia ratione diuersarum circunstantiarum 360. in Flandria valere poterunt quantùm Metinæ 420. ac tunc si cambium petatur à Metina in Flandriam, iustè detrahit campsor 10. à 420. pro onere, quo leuat eum, qui cambium petit. Si verò petatur cambium à Flandria in Metinam, iustè addit 10. supra 420. quæ sibi reddantur Metinæ propter onus quo leuat eum, qui cambium petit. Hæc Molina, cui consonat Bannez 2. 2. *tom. 2. tractat. de cambiis. dubio 8. condit. 2.* & Ledesma *2. parte Summæ. tractatu 8. con. 13. de cambiis.* Angles *quæstione de cambiis. articulo 5. dubio 1. & 2.*

Ex dictis infertur ad quæ capita coniiciendi sint oculi, vt iudicetur quando pretium realis cambij iustum sit, an non, quantúmque liceat accipere in vnoquoque cambio incrementi, & quãdo oporteat vel nihil accipere incrementi, vel etiam minorem accipere summam quàm sit data, vt cambium iustum sit.

Primvm caput est diuersus valor quem eadẽ pecunia habet in diuersis locis respectu minutarum pecuniarum, quæ in illis locis sunt æquales; vt si nummus idem aureus valeret in vno loco 12. argenteos, & in aliis 13. & ipsi argentei essent inter se æquales. Iam autem superiùs diximus *dub. 12.* marauedinos Castellæ nõ esse æquales cum reais Lusitaniç, nec cũ denariis Aragoniæ, Catal. & Val. Ad quod ibidẽ adduxi Molinam *disp. 407.* qui idẽ repetit *disp. 410.* nàm denarius est maioris valoris quàm marauedinus, & hic quàm reais, & ideo si cambium fieret in his monetis, & daretur æqualis earũ numerus, non esset cambium ad æqualitatem.

Se

SECVNDVM caput est diuersus valor monetæ, non legalis, sed ex circunstantiis desumptus, de quo valore actum est etiam *dub.*12.

TERTIVM caput est virtualis trãsportatio, de qua diximus *dub. 8. & 9.*

QVARTVM caput est lucrum cessans, vel damnum emergens, de quo diximus in præsenti dubio: de tribus prioribus capitibus agit Molina *disp.* 410. Vbi etiam obseruat, iustum pecuniæ valorem in ordine ad cambia in distinctis locis vno & eodem tempore non consistere in indiuisibili, sed latitudinem habere, nõ secus atque habẽt aliç merces lege minimè taxatæ, idéque esse de valore transportationis virtualis pecuniæ, vnde non solùm ad diuersa loca, sed etiam ad eundem eodem tempore esse posse diuersum, & in diuersis temporibus, id est, faciliùs ob diuersitatem circunstantiarum. Sed id debet cẽseri pretiũ iustũ summum, medium, vel infimum quod communiter tale iudicatum fuerit, modò non sit introductum per fraudem monopolij, aut aliam similem. Si enim qui in nundinis pecuniam retinent, inuicem conueniant, vt nullus nisi cum tanto incremento det ad cambium, atque id incrementum sit vltra commune pretium rigorosum, quod secluso eo monopolio erat futurum, sanè qui causa fuerunt illius excessus, peccarunt cum onere restituendi excessum acceptum. Smiliter si ante nundinas, vel statim in nundinarum principio aliqui ad cambium accipiant cum minori incremento ad diuersa loca pecuniam totam, quæ in eo loco est, vt initio nundinarum, aut in illarum progressu illam cum longè maiori incremento ad suum libitum dent ad cambium ea indigentibus, eo quòd ipsi soli illam obtinent; vtique si eam concedant vltra iustum pretium rigorosum, quo alioqui in nundinis foret concedenda, & quo æquitas postulat, vt concedatur, attenta pecuniæ quantitate, quæ apud ipsos est, lethaliter peccãt cum onere restituendi. Quòd si neque hi, neque præcedentes pretium iustum rigorosum excedant, quod foret alioqui futurum, non cogerem (inquit Molin.) eos restituere, iuxta dicta *disp.* 345. tametsi interuenire in eo possit peccatum contra proximorum & patriæ charitatẽ, dignum quod acerrimè prohibeatur & puniatur. Quãdo autẽ aliqui præsumẽtes multùm valituram esse pecuniam in nundinis aliquibus, acciperent ad cambium ad diuersa loca totam pecuniam, quæ in eo loco est, vt postea illam concederent ad cambium maiore pretio iusto, quod æquitas tunc iuxta circunstantias concurrentes postularet, non esset cur lethalis peccati damnarentur, quoniam in iis omnibus suo vterentur iure, neque cuiquam facerent iniuriam, eo quòd id artem, dexteritatémque negotiandi spectet. Concinit Bannez *dub. cit. in fin.* & Ledesm. suprà *con.* 17. & 18. Præterea cùm dicimus commune pretium censendum esse iustum, excipit Molina, nisi sit ratione alicuius capitis, ex quo aliquid iniustè accipiatur, vt si pro maiori tẽpore pecunia cõmuniter maiore pretio daretur ad cãbiũ: vt enim bene notat Nau. *c. fin. de vsur. n.* 59. *& in Sum. c.* 17. *n.* 295. emptorũ abundãtia, quando res iniquè vẽditur, non facit pretiũ crescere, neque pretiũ attẽdendũ est pe-

nes iniquè vendentium communem vſum. Vide alia minoris momenti, quæ ibi notat Molina. Huic autem quod vltimò dicebat, conſonat Ledeſm. ſuprà *con.16.* dicens multitudinem petentium ad cambia ſicca non augere pretium veri, & realis cambij, & ratione huius multitudinis plus exigere, eſſe vſurarium. Sed *con.* 17. addit, ſi culpa aliorum campſorum ſit penuria, & paucitas pecuniæ juſto pretio cambiendæ, poſſe illum, qui in culpa non fuit, augere pretium ſui cambij: quia in ſimili caſu poſſet quis augere pretium aliarum ſuarum mercium: ergo & ſui cambij. Itaque qui non eſt in culpa defectus pecuniæ, eo exiſtente, ſed ex culpa aliorum; augere poteſt pretium ipſius cambij. Vide alia his affinia *dub. 18. & 38.*

DVBIVM XIV.

An cambium ſit vſurarium cum onere reſtituendi totum quod vltra ſortem fuerit acceptum, quando aliquis concedit alicui pecuniam ſoluendam cum incremento in loco, in quo intelligit accipientem neque pecuniam habere, neque alium qui eius loco eam ſoluat, ſed præſumit ſoluendam cum incremento in eo loco, in quo ad cambium accipitur?

SVMMARIVM.

1 *Eſt cambium ſiccum & vſurarium cum onere reſtituendi.*

2 *Quando cambium vſurarium ac ſiccum non ſit. num. 3. 4.*

5. 6. *Quid à Rebello ex dictis colligatur.*

RESPONDETVR eſſe cambium ſiccum & vſurarium cum onere reſtituendi. Cùm enim in eiuſmodi cambio nulla ſit formalis, aut virtualis trāſmiſſio pecuniæ de loco ad locum, neque vera releuatio eius, qui ibi pecuniam habeat, à tranſmiſſione illius in locum in quo cambium accipitur, imò neque ſit commutatio pecuniæ vnius loci pro pecunia in alio; ſed ſit commutatio pecuniæ in hoc loco pro alia cum augmento in eodem loco ratione dilationis ſolutionis, vtique in eo cambio non aliud cernitur, quàm mutuum cum incremēto pro expectata ſolutione, quod eſt vſurarium cambiúmve ſiccum. Multo autē iniquius eſt quando ita conceditur hîc pecunia ſoluenda cum incremento in loco vbi non habent petentes, vnde ſoluant, vt ſi ibi tempore præfixo non ſoluatur, recambientur literæ ex illo loco in hunc cum nouo incremento. In tali enim contractu duplex cambium iniquum cernitur cum onere reſtituendi vtramque incrementum. Neque campſores excuſantur ſi literas mittant ad loca ad quæ primum cambium fuit ſumptum, & dicant per eos ſtetiſſe qui cambium acceperunt, quòd ibi non ſoluerint, ipſóſque paratos fuiſſe ad eam pecuniam in illo loco recipiendam. Ita docent omnes Doctores. Caie. *opuſc. de cambiis. cap. 1.* Sotus *6. iuſti. quaſt. 10. art. 1.* Nauarr. *Comment. cap. fin. de vſur. num. 25. & 29. & in Manual. cap. 17. num. 286.* *Num. 1.*

num. 286. 290. *& 298. versic. aduertant. & consil. 31. de vsur. num. 5. lib. 5.* Syluest. *vsura.* 4. *quæst.* 9. *dicto* 5. Molin. *tract.* 2. *de iusti. disp.* 404. Gaspar Rodericus *de reditib. lib.* 3. *quæst.* 5. *num.* 17. Franc. Garsia *de contract. p.* 2. *cap.* 13. *pag.* 417. Lopez 2. *p. Instruct. negot. cap.* 12. *fol.* 341. *col.* 2. *in princ.* Mercado 4. *de contract.* vbi de camb. *cap.* 7. *fol.* 177. *versic. la primera.* Angel. *verb. vsura. num.* 54. Fabian. Genuensis *tract. de camb. n.* 57. Menechaca *lib. controu. vsu frequent. cap.* 7. *num.* 12. Hierony. Gab. *consil.* 158. *num.* 5. *&* 7. *lib.* 1. Ioann. Baptist. Lupus *Comment. de vsuris. super cap. nauiganti.* §. 2. *num.* 19. *&* 23. Bart. Med. 1. *Summæ. cap.* 14. §. 24. Caualcan *decisione* 12. *num.* 22 23. *&* 24. Peguera *quæst.* 23. *num.* 4. *versic. oportet enim.* Bertazol. *consil. crimin.* 254. *num.* 3. Eman. 2. *p. Summ. cap.* 104. *num.* 6. *&* 7. *& cap.* 105. *num.* 1. Rebell. *de oblig. part.* 2. *lib.* 11. *quæst.* 6. *con.* 3. Palac. 3. *de contract. cap.* 3. Vega *in Epito. & Summ. verb. cambium. casu* 21. 30. *&* 31. Estque hodie definitum à Pio V. Bulla de cambiis edita anno 1564. & alia anno 1570. & Rex Sebastian. lege, quam tulit in Lusitania anno 1570. celebranti huiusmodi cambium in pœnam statuit, vt dans ita cambium amitteret statim totum quod sic daret accipienti illud ad cambium, idque statim ante vllam sententiam, neque accipiens renuntiare posset huic legi, & esto id solueret, posset tam ipse quàm hæredes ipsius illud repetere. Ei verò, qui eiusmodi cambium acciperet, graues pœnas statuit, si aliquid eius, quod ita acciperet, restitueret in se, aut in aliquo æquiualenti ; campsori. Neque lex quam postea anno 1577. tulit, circa huiusmodi cābiū, quicquā mutauit.

In pragmat. etiam Matriti edita anno 1598. cambia sicca damnantur, & pœnis vsurarum plectuntur.

Num. 2. NAVAR. *Comm. cit. num.* 14. cum Syluest. *vsura.* 4. *quæst.* 9. *dicto* 7. ait, vt cambium vsurarium ac siccum non sit, satis esse si esto is qui cambium ad aliquem locum accipit, neque pecuniam, neque respondentem in eo loco quando cambium recipit, habeat, verisimiliter tamen sit habiturus tempore solutionis, eamque ibi soluet. Siue habiturus eam ibi sit mutuò, siue sumendo illam ibi cum interesse ad alium locum, aut aliqua alia ratione. Hoc tamen intelligendum censent Molina & Rebellus suprà, quando eam pecuniam est habiturus ab aliquo alio, non verò ab eo, aut à respondente seu famulis eius, cui est eam soluturus ibi. Sed de hoc infrà *dub.* 17. nam multi putant, procuratorem campsoris sustinere posse duas personas, & nomine campsoris recipere, & nomine petentis ad cambium dare, & soluere.

Num. 3. Ex dictis colligit Rebellus suprà, *num.* 11. iuxta communem à campsore adhibēdam diligentiam vt exploret, an petens hic pecuniam alibi reddendam, verè habeat animum soluendi alibi, alioqui exponet se periculo lucrandi ex mutuo, & mortaliter peccaret : si autem eam det falsò credens petentem non habere animū soluēdi alibi, ait peccaturum quidem ex conscientia erronea si lucrum recipiat, nec restituat, si tamē postea compererit habuisse animum soluendi alibi, licèt postea illum mutauerit, non teneri ad restitutionem lucri in foro conscientiæ : posse etiā vbi dedit pecuniam, eandem

eandem cum lucro recipere secluso scandalo, licèt in foro exteriori ob præsumptionem vsuræ puniretur.

DVBIVM XV.

An si campsor bona fide dedit ad cambium existimans alterum habere pecuniam in loco destinato solutioni, & postea comperiat non habere, possit accipere incrementum illud in loco, vbi pecuniam dedit?

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmans suadetur.*
2 *Sententia tenens tale cambium esse siccum, & campsorem nihil posse vltra sortem recipere.*

Num. 1. LIQVI negant. Molina *disp.404.in fin.* affirmat accipere posse non solùm damnorum compensationem ex alterius culpa subsequutorum, quia fortè daturus fuisset pecuniam illam alteri ad cambium, aut expositurus esset illam honestæ alteri negotiationi, sed etiam si ea damna minora sint, posse accipere quantùm sua intererat, dari sibi pecuniam cum incremento in loco constituto in contractu, posséque cogere eum, qui cambium accepit, vt suis sumptibus ponat pecuniam illam cum eo incremento illo in loco, si id fieri possit. Ducitur, quoniam contractus licitus in se erat, ac bona fide ex parte campsoris celebratus, & adimpletus. Cùm ergo sit contractus innominatus, consequens est vt cogere eum possit, qui secum contraxit, vt etiam is ex sua parte eum adimpleat, si id fieri possit, vel vt in loco, in quo sunt, soluat quantùm campsori intererat, eum impleuisse contractum in alio loco, iuxta ea quæ ex iuris dispositione à *disp.253.* & præsertim *disp.255.* dicta sunt. Neque hæc solùm habent locum in foro conscientiæ, sed etiam in externo. Tametsi in externo, si coniecturis præsumatur campsorem sciuisse, sciréve debuisse, eum, cum quo contrahebat, nec pecuniam, nec respondentem in illo alio loco habere, condemnabitur is contractus tanquam vsurarius, subiicíque campsor poterit vsurariorum pœnis. Conf. quia fraus & dolus nemini debent patrocinari. Item quia venditio rei alienæ à fure celebrata est valida, iuxta dicta *disp. 327. &* 380. non quidem vt emptor comparet dominium rei alienæ emptæ, sed vt fur de euictione teneatur quantùm emptori intererat, ipsum effici dominum rei emptæ. Consentiunt quæ *disp 362.* diximus de eo qui bona fide boues ab eo emit, quos illum habere credebat, eosdémque illi locauit. Hæc Molina, & ita vidi in hoc euentu interesse cambij cum sorte recipiendum Matriti, Barcinonæ cum sorte receptum esse, vbi pecunia campsario data fuerat. Consonat Læsius *lib.2.cap.23.dub.7.num.69.* vbi ait: Si campsor bona fide ad cambium dederit in certum locum, putans alterum ibidem habere pecuniam, aut habiturum, potest vbi resciuerit fraudem, illum cogere, vt cõtractũ impleat, & ibi soluat; quòd si alter nolit ibi soluere, poterit campsor

campsor repetere sortem, & pretiũ cambij in loco vbi dedit, & interesse, quod patitur ex eo, quòd loco cõstituto solutũ non sit. Ratio est, quia cùm ipse bona fide contractum ex parte sua impleuerit, tenetur alter quoque ex parte sua implere quantùm potest, vel soluere quantùm intererat campsoris eũ impleri: alioqui contractus semper paterẽt fraudibus, & contrahentes possent cum magno suo incommodo eludi.

Num. 2. SED Petrus Ledes. 2. *p. Sũme. tract. 8. de iust. commut.* vbi agit de cambiis *con. 5.* ait tale cambium esse siccum, & sic campsorem nihil vltra sortem recipere posse, & si receperit, teneri ad restitutionem ipsius, nisi bona fide consumpserit, quia tunc solũ tenetur restituere id, in quo factus fuit ditior; posse tamen exigere à cãpsario damnum emergens, & lucrũ cessans ex ea fraude. Et hæc sententia mihi magis placet, quia iuxta communiorem opinionem, qui fictè & sine animo se obligandi aliquid promisit, non tenetur implere in foro interno, sed tãtum tenetur de damno emergenti, & lucro cessante, vt *tract. de matrimonio* ostendimus.

HANC sententiam tenet etiã Veg. *in Epito. verb. cambiũ. casu 22.* dicens: *campsor dans ad cambium in certum locum, si postea compererit, accipientem non habere in eo loco creditum, nec correspondalem, non potest aliquid exigere ratione cãbij, sed tantũ ratione lucri, quod ex ea fraude ipsi illis mẽsibus cessauerit.* Idem docet *in Sum. verb. camb. eodẽ casu 22. & in Sũma, & Epito. eodẽ verb. casu. 32.*

DVBIVM XVI.

De praxi cambiorum quæ hoc tempore viget.

Ioan. de Salas.

SVMMARIVM.

1 *Tria circa huiusmodi praxin consideranda sunt; persona, nũmi, pretiorum variatio.*

2 *Quis contractus vsurarius sit.*

DE hac re sic scribit Læsius *2. iustitiæ. c. 23. dub. 5.* Vt hæc praxis intelligatur tria potissimùm sunt consideranda. Personæ, quæ ad cambium concurrunt, nummi, secundùm quos cambia ad varia loca reguntur, & variatio pretiorum secundùm longius, vel breuius tempus. Num. 1.

QVOD ad primum attinet, regulariter quatuor personæ requirũtur, vt contractus cambij sit perfectus, campsor, campsarius, respondens cãpsoris, & respondens campsarij.

DVM enim campsor alicui pecuniam numerat, accipit ab illo obligationem de pecunia illa alibi soluenda, & hanc transmittit ad suum respondentem, vt ibi eam recipiat, & campsarius similiter scribit ad suum respondentem, vt ibidem eam soluat, si hic acceptet, & soluat respondenti campsoris, iam perfectũ censetur primum cambium. Sæpe tamen nõ soluit, sed tradit illi obligationem tanquam pecuniam accepisset ad cambium, quam ille remittat ad campsorem, & simul scribit ad campsarium, vt soluat campsori recambium.

INTERDVM cãpsari⁹ nõ habet respõdentẽ vbi pecunia est restituẽda: sed cãpsor assignat ei suũ respõdẽtẽ, qui acceptet debitũ nomine eius, & nomine cãpsarij sibimet soluat, diuersas personas repręsẽtãs & diuersa officia exercẽs. Hic rursũ obligationẽ scribit, tanquã ipse ad cambium

acceperit, eámque trãſmittit ad primum campſorem, vt à campſario ſolutionem accipiat, cum pretio cambij, & recambij. Quotieſcunque autem fit ſolutio, reſpondens campſoris detrahit ex tota ſumma ſuas prouiſiones, quas vocant, id eſt, mercedẽ ſui laboris, quæ ſunt bini, vel terni aurei in ſingulos millenarios: vtrùm autem hæc ſint iuſta, patebit dubiis ſequentibus.

De ſecundo vario nummorum genere cãbia regũtur ad varia loca; explicat autem Læſius quomodo fiat Antuerpiæ ad loca præcipua Europæ. Vide illum, non enim oportet transferre quæ ipſe circa hoc dicit.

Qvoad tertium verò dicit, quãdóque mercatores cambia ſua dirigunt ſecundùm nundinas, tunc quo longiùs abſunt nundinæ, eo maius faciunt pretium cambij, ac proinde eo minùs dãt pro pecunia quã alibi ſunt accepturi; quò vero propiùs abſunt, eo minus eſt pretium, ac proinde eo plus dant pro pecunia, quã alibi ſunt accepturi, ita vt ſæpe non lucrentur, ſi nũdinæ ſint valdè vicinę. Quod an iuſtè fieri poſſit *dub*. 18. cũ eodem Læſio dicemus.

Rebellvs *de oblig. p. 2. lib. 11. q.* 12. ponit praxim cambiorum iuxta leges Luſitaniæ quas interpretatur.

Mvlta etiam circa cambiorum praxin tractat Mol. *de iuſt. tract. 2. diſp. 408.* & Sotus *6. iuſt. q. 11. & q. 12. ab art. 2.* Mercatus *4. de contract. c. 3. & 4.*

Num. 1. Adverte autem, vſurarium eſſe illum contractum, quo nõnulli pecunias ſuas mercatoribus initio nũdinarum, vel ante nundinas tradũt, vt in nũdinarum medio, vel fine, vel in aliis futuris nundinis aliquid vltra capitale accipiant, vt docet Rebell. *de oblig. p. 2. lib. 11. q. 14. n.* 1. cum Nauarr. *c. 17. n. 296.* Val. dicens eſſe certũ inter omnes Catholicos. 2. 2. *diſp. 5. q. 23. pun. 4. con. 1.* Tol. *lib. 5. c. 53.* Angl. *q. de camb. art. 5. dub. 4. difficult. 5.* Vega *in Sum. & Epito. verb. cambium. caſu 46. &* 49. & Henricus Rex Luſitaniæ, & Cardinalis *in libello monitionum ad confeſſores. 2. p. poſt medium*, niſi illud lucrum accipiant ratione lucri ceſſantis, vel damni emergentis, vel quia contractũ ſocietatis, & aſſecurationis cum mercatoribus ineunt, vel quia iniuſtè cogũtur, vt interdũ Reges cogũt ad ſibi mutuãdũ; inquo euẽtu pro cõpenſatione iniuriæ poſſunt aliquid, ſecluſo ſcandalo, vltra ſortem recipere ſecundùm Rebell. *s. q. 14. n. 2.*

Adverte, malè Anglem Nauarro tribuere quòd cõtra Sotũ doceat licitum eſſe mutuò dare, vt in aliis nundinis eiuſdem loci aliquid vltra ſortem accipiat, ſed ſolùm docet cõtra Sotum licere ad alia loca eiuſdẽ Regni cambire. Sed ſi in diuerſa moneta ſolutio fieri debeat, poſſet à cãpſario exigere id quod poſſet in cãbio minuto exigere, quia tale cãbiũ reuerà minutũ eſt, cùm ſit vnius pecuniæ cum alia in eodem loco, vt tenet Vega *in Sum. & Epito. caſu 50.*

DVBIVM XVII.

An cambium ſit licitũ, cùm pro campſario reſpondet procurator, ſeu reſpondens campſoris, vt in cambio Beſuntino vel Biſuntino, & ſimilibus?

SVM

SVMMARIVM.

1 *Prima sententia asserens tale cambium esse siccum, iniustũ, & vsurarium cum onere restituendi quod pro cambio, vel recambio accipit campsor. Probatur variis argumentis & confirmationibus.*

2 *Secunda sententia affirmans hoc cambium esse licitum si iustum pretium in eo seruetur. Probatur ab auctoribus variis argumentis, & à pluribus obiectionibus vindicatur n.3.*

4 *Si is qui petit à campsore non sit habiturus pecunias alibi actu, vel in credito, idque norit campsor, peccat contra iustitiam cum onere restituendi, si ei ad illum locum cambiat.*

5 *Si is qui petit possit habere pecuniam in illo loco per aliquem, qui non sit in ministerio campsoris, campsor non peccabit contra iustitiam si nolit ei dare nisi ad cambium in talem locum.*

6 *Sic tertia, & quarta conclusio breuiter statuitur n.7.*

8 *Ad contraria argumenta responsio.*

Num. 1. 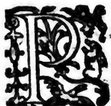RIMA sentẽtia est, tale cambium esse siccũ, iniustum, & vsurariũ cum onere restituendi quod pro cambio, vel etiam recambio accipit cãpsor.

QVAM sententiam tenet Molina *tract.2.de iustitia.disp.*404. Gaspar Rodericus *lib.3.de annuis reditib.q.*5.*n.17.* cum Mercado *4.de contract. c. 7.versi: demas de esto*, dicens, in cambio reali debere quatuor personas interuenire, dantem & accipientem hîc, dantẽ & accipientẽ alibi; & illos quibus mittuntur literæ cambij non posse sibi soluere. Eandem tenet Sot. *lib. 6. de iust.q.10.art.1.in fin.& q.13 art.1.con.3.* Comit. *lib.3.q.15.& 16.* qui tamen malè pro hac sententia citat Tabien. *vsura.15.n.*4.*§.3.* & Nauarrum *in Sum. c.17.n.*289.*& à n.* 297. *vsque ad* 299. Anton. *3.p.tit.8.c.3.* cum Bern. Goffredo, Innoc. Hostiensi, Syluest. *vsura. 4. q.9.* Angel. *vsura.1.n.*51. Caiet. *tract. de camb.c.1.* Rosellã *vsura.6.n.13.& 51.* Conrrad. *de contract. q. 99.* Medinam *de camb.q.5. & 9.* Qui condemnant quidem cambia sicca, sed non loquũtur in casu præsenti, vt fortè nec 17. patres Societatis, quos inquit Romę consultos à P.N. generali Euerardo, Mercuriano, inter quos fuisse ait Toletum. Nec patres Laynez, Adornus & Palmius, quos ait Ianuæ idem docuisse, & Pium V. eorũ suasu motum proprium de cambiis edidisse. Hanc tamen sententiam tenet Palac. *3. de contract.c.3.* Rebellus *de oblig.p. 2. lib.* 11.*q.6.con.3.n.10.*

SVADENT primò, quia in vero, & reali cambio cùm traditur pecunia, reperiuntur duæ personæ distinctæ, campsor & campsarius: ergo & in solutione; par enim ratio est, cùm vterque sit actus iustitiæ commutatiuæ, quæ quidem nõ potest esse eiusdem ad seipsum sed vnius ad alterũ. maximè quòd recipiens literas cãbij, licèt possit referre personã campsoris ad recipiendam solutionẽ: tamẽ personã campsarij fingit potiùs, quàm referat ad faciendã solutionẽ nomine ipsius, cùm neque pecuniã, nec creditum habeat cãpsarius apud illum factorem, neque nomẽ eius factor ille forsã agnoscat, sed quidquid agit, in fide & ex cõmissione cãpsoris agat, & iuxta ordinem sibi ab eo præscriptum: ergo in omnibus gerit personã ipsius, & facit quod ipse faceret, si in persona propria ibi esset:

sed si in persona sua ibi esset, nō posset sustinere duas illas personas soluentis & recipientis solutionem: ergo nec factor ipsius potest duas illas personas referre.

SECVNDO, in cambio reali debēt inueniri diuersæ pecuniæ, & diuersorum dominorum; nemo enim secū, aut vnam pecuniam suam cōmutare dicitur cum alia etiā sua; sed in euētu prædicto tota illa pecunia est campsoris: ergo non est vera cōmutatio, & cambium reale, sed fictum, siccū, & inane, sicut quando merces & pretium esset eiusdem, nō esset vera emptio, sed ficta. Cōfirmatur: nam sicut in emptione, vel permutatione (cui cambium comparatur, vt docet Baldus *consil. 190. n. 4. lib. 2.* Nauarr. *c.* 17. *n. 289.* Rota Genuensis *decisione 31. n. 4. & 5.*) requiritur pecunia, & res, quæ vēditur; vel vna res, & alia, quæ pro illa permutatur; ita in cābio requiritur duplex moneta, vt post D. Thom. dicit Caiet. *tom. 2. op. 7. de camb. c. 4. versi. secundùm.* Fabian. Genue. *de cambiis. p. 2. c. 5. n. 56. &* 57. Nauarr. *c.* 17. *n. 298.* non autem censetur ad hūc effectum duplex moneta, cùm vtraque est eiusdem domini, ergo tale cambium non est reale & verū, sed fictum. Sicut nemo potest, nisi fictè, emere suam domum, vel permutare suum vinū cū suo oleo, vel triticum suum cū alio suo tritico, quod alibi habet.

TERTIO, in hoc cambio Petrus hīc accipiens pecuniam à Ioanne post quatuor, vel sex menses reddēdā, cogitur in eodē loco eidē Ioāni illā restituere cū lucro, eadē ratione ac si mutuò illā accepisset restituēdā post aliquod tēpus cū auctario; sed hoc secūdum est vsura: ergo & illud primū. Literæ autem quæ cōficiūtur vel ab ipso Petro, sicut disponit idē Ioan. vel ab eodē Ioanne ad suū factorē, & rationes illæ & computationes quas factor Ioannis scribit in suo libro rationū, & aliæ literæ quę secūdæ, & quasi per 2. cābiū remittūtur ad Ioānē, quibus indicitur Petro illius pecuniæ solutio, nil aliud reuerà sūt, quàm ambages & circuitus quidam, in quibus impij ambulāt, & figmenta cupiditatis ad dissimulādū mutuū illud vsurariū Ioānis cū Petro ignorante plerūque omnes hos circuitus, & solū sciēte, se pecuniā, qua plurimùm indiguit, accepisse à Ioāne, post aliquod tēpus cū auctario in eodem loco restituendam.

QVARTO, in hoc cambio reipsa perinde se habet miser campsarius, ac si literas dedisset fictas, nēpe aut nō mittēdas, aut redituras inanes, & soluturus esset interesse; cū nullā habeat in loco solutionis pecuniā, vel creditū, sed ab eodē cāpsore omnia ordinētur & ad eius nutū fiāt; quinimò habet se sicut mutuatarius, cū quo cōueniret mutuās, dabo tibi cētum aureos, quos restitues hīc post quatuor mēses cū lucro, quod campsores reciperēt. Hæc autē conuētio esset vsuraria: ergo & illa cambij.

QVINTO, committitur etiam in hoc cōtractu alia iniquitas, quia campsor scribens ad suum factorē vt sibi ipsi persoluat in fide & nomine ipsius campsoris pro hoc officio, quasi verum creditum ad verum cambium exhibuerit campsario, exigit ab illo præter interesse cambij illius ficti aliquod stipendium illius officij, quod factoriam vocamus. Et nonunquam factor ille, qui fingit solutionem, & remisit alias literas

literas à loco ſolutionis,exigit quoque pro ſuo officio & factoria aliud intereſſe, ſeu ſtipendium, quæ omnia apertiſſimam iniquitatem continere videntur.

Num. 2. SECVNDA ſententia aſſerit, hoc cambium eſſe licitum,ſi iuſtum pretium in eo ſeruetur. Ita tenet Læſius 2.*iuſtitia.cap.2 3.dub.*7.vbi docet, hoc cambium dici Beſuntinum,quia ad vrbem Beſanzon dari ſolet, præſertim à Genuenſibus, vbi non eſt frequentia mercatorum & mercium:dici etiam Placentinum, quia ad eam quoque vrbem datur frequenter:addit approbatum fuiſſe in quadam conſultatione *art.* 7. à viris doctiſſimis in Luſitania, & à Syluestro *vſura.*4. *quæſt.9. dicto 6.* Nauarro *in Manuali.cap.* 17.*n.* 289. & 301. Thom.Boninſignio *c.7.de camb.n.7.8. & 9.*Eãdem ſententiam tenere videtur Vega *in Epito.verb. cambium.caſu 14.&22.&in Summ.1.p.col.340.&345. & 346.*Et Comitol.*lib.3.q.15.*ait,quẽdam ex Auguſtiniana familia pro cambio Biſuntino, & Lugdunenſi (quod pro eodem habet)ſeu Placentino,ſcripſiſſe ann. *1554.*& aliũ è Dominicanis ann. *1587.* vulgari lingua, qui tamẽ poſtea Latinè ſcribẽs cambiũ Biſũtinũ periculoſũ exiſtimauit.

S A *verb. cambium.* in approbationem huius cambij ſcribit *nu. 8. cambium quod fit ſuſtinente campſoris procuratore duas perſonas in nundinis, ſcilicet creditoris & debitoris, quod vulgò ditur, colla riccorſa,eſt à Pio V.approbatum Bulla quadam data ad Bononienſes.*

SALON *q.4.de camb.art.2.controuer.* 12. refert Thomam Senenſem Dominicanum, hoc cambium iuſtum cenſuiſſe,cui opinioni ipſeSalõ ſubſcribit vocans eam valdè probabilem. Primò, quia ſi poteſt cãpſor,vt plerique fatẽtur,dare literas ad proprium factorem, quibus ex pecunia ſua, vel alterius factor ipſe ſoluat cambium ab ipſo campſore collatum, debito illo per alias literas ad eundem campſorem poſtea remiſſo: cur non licebit eidem campſori efficere vt ex ſua ipſius pecunia ſoluatur? Quod enim per alios præſtare poſſumus in contractibus ciuilibus, cur non poterimus per nos ipſos præſtare? Secundò, quia regula eſt Syluestri communiter ab omnibus recepta, verum & iuſtum cambium eſſe illud, in quo nec aliquid ſumitur ratione temporis, nec campſuarius in aliquo grauatur: certum eſt autem campſarium, neque ratione tẽporis aliquid reddere, neque grauari in aliquo,propterea quòd cambium hîc acceptũ literis cãpſoris ab eius procuratore alibi perſoluatur ex pecunia cãpſoris,cũ nõ perſoluat campſuarius niſi illud idẽ intereſſe quod ſolueret ſi propriũ aliũ factorẽ ibidẽ haberet, qui ex propria pecunia ſolueret: ergo hoc cambiũ eſt verũ & iuſtũ.Tertiò,quia hoc genus cãbij exercetur publicè ab omnibus mercatorib.Italiæ in Lugdunũ, Biſũtiũ, Placẽtiã,aliáve loca,in quibus celebrãtur publicę nũdinæ, exercetur enim Florẽtię,Mediolani,Ianuę, & in præcipuis illius prouĩciæ ciuitatib. ſciẽtibus ſũmis Pont. vel ſaltẽ Epiſcopis,&aliis ordinariis illarum ciuitatũ,& locorũ,ꝙ nõ permitterẽt, ſi contractus eſſet vſurarius, vt non permittũt alias vſuras, ideo .n. Pius V.cãbia ſicca nõ permiſit,ſed ſuaBulla dãnauit, & reiecit,quia vidit eſſe vſuraria.Quartò,quia à viris fide dignis Matriti& Val.accepimus anno

 Domini

Domini 1574. Grego. XIII. cùm in Sicilia plurimi dubitarent an per Bullam Pij V. hoc cãbium esset prohibitum, Cardinales congregationis ab Archiepis. Panorm. cõsultos. Congregatio auctoritate S. D. N. censuit, huiusmodi cambium literis Pij V. minimè comprehendi. Hæc latiùs Salon.

Num. 3. LÆSIVS verò probat, quia si hoc cambium esset iniustum, maximè, quia campsuarius non habet pecunias vbi soluendum est, sed hoc non obstat, quia non requiritur vt actu ibi habeat, sed sufficit vt habeat in credito apud amicum, vel vt facilè possit habere correspondentem, qui eas ibi det mutuò, vel ad cambium, vt docet Nauar. *in Sum. cap. 17. num. 289. & 301. & in consil. loco cit.* & Syluester suprà: hoc enim sufficit, vt fiat cambium verum & reale, non siccum & fictum. Atqui iste hoc pacto facilè potest habere pecuniam & respondentem: ergo ex hac parte non est iniustum, fiet enim tunc vera emptio, vel permutatio pecuniæ, quam campsarius ibi habet per mutuum, vel aliud cambium reale.

DICES primò, nõ habet ibi alium respondentem cui debitum traiiciat, nisi respondentem campsoris; atqui hoc perinde est, ac si ipse campsor responderet, quod fieri videtur in fraudem vsurariam. Respondeo, si campsor illum cogeret, vt suo respondenti traiiceret debitum, id iniquum foret, quia præter naturam contractus non potest obligari: sed campsor id ei relinquit liberũ. Quòd si ipse sponte petat à campsore sibi aliquem respondentem dari, certè nulla fit ei iniuria, sicut enim quiuis alius (qui condicto tempore ibi potest soluere, potest ei respondere, debitúmque acceptare: ita etiam is quo ipse campsor vtitur, ibi potest hoc munere fungi.

DICES secundò, saltem hoc non licebit, quando respondens campsoris, cui creditum transmittitur, est famulus, vel merus executor campsoris, vel collega in societate. Nam tunc cẽsetur vna persona cum campsore, ac proinde dum ipsi debitum traiicitur, ipse sibi solueret; quæ solutio videtur fictitia & imaginaria. Respõdeo, nõ esse imaginariam: potest enim vnus & idem, quatenus subit diuersas personas seu officia, sibi ipsi soluere, sibíque esse creditor, & debitor. Hic autem subit duas personas, nempe campsoris, quatenus dat ad cambium, & transmittit debitum campsori, & campsarij, quatenus nominee ius sumit ad cambium, & soluit debitum campsarij, & mittit ad eum literas vt soluat recambium. Itaque vt respondẽs campsoris solutionem acceptat, & vt respondens campsarij solutionem facit. Nihil enim refert ad iustitiam contractus, quòd idem sit vtriusque respondens, modò in arbitrio eius, cuius interest, relinquatur, sicut etiam mutuans potest esse fideiussor siue assecurator mutuatarij, si mutuatarius id velit, vt diximus *cap. 20. dub. 1.*

SECVNDO probat Læsius, quia si tu à mercatore petas mutuum, & ille dicat se nolle dare mutuum, sed esse paratum vendere pannũ creditò, quem ipse præsenti pecunia ipsi, vel alteri reuendas, non peccat contra iustitiam, quanuis interdum contra charitatem, vt ostensum est *cap. 21. dub. 16.* Similiter si dicat se esse paratum

paratum emere aliquid præſenti pecunia à te, ſi ei dicas te nôn habere illud, & offerat tibi merces, quas alibi habet, vendendas creditò iuxta communem æſtimationem, quas paratus eſt præſenti pecunia redimere ſi velis, contractus eſt iuſtus. Huic autem ſimilis eſt contractus præſens cambij, in quo dicit campſor, ſe nolle mutuare, ſed eſſe paratum emere pecunia præſenti tuam pecuniam abſentem, quam habes. v. g. Beſuntij, & ſi ibi non habes, nec potes habere per alios, paratus eſt tibi creditò ibi vendere, & præſenti pecunia eandem emere.

Dices primò, iſte non liberè, ſed coactè accipit tale cambium: coactio autem facit inuoluntarium & irritat contractum: ergo hoc cambium eſt iniquum. Reſpondeo, non cogi à campſore, ſed à ſua neceſſitate, & hæc coactio non cauſat inuoluntarium requiſitum ad valorem & iuſtitiam contractus, vt patet in emptionibus, & venditionibus, aliiſque contractibus qui vrgenti neceſſitate fiunt. Pactio autem vſuraria non ideo eſt irrita, quia inuoluntaria, ſed quia mutuatarius nõ intendit transferre vſuras, niſi quatenus eas iure debet pro vſu pecuniæ, vt dictum eſt *cap*. 20. *dub*. 18.

Dices ſecundò, pretium in hoc cambio ſemper eſt iniuſtum: ergo & cambium. Antecedens probatur, qui pecunia, quam campſuarius cãpſori vendit, pluris valet ob ſumptus, quibus eam campſuarius comparare debet, ſicut merces maioribus laboribus & ſumptibus comparatæ pluris valent, vt frumentum aduectum ex Sicilia, quàm in agro Romano natum. Reſpondeo, quando merces ſecundùm ſe habent communem æſtimationem, non ideo pluris valent, quòd maioribus ſumptibus ſint comparatæ, vt dictum eſt *cap*. 21. *dub*. 4. atqui pecunia illa habet æſtimationem communem in illo loco, ad quem cambium mittitur, vt patet, alioqui ſequeretur vlnas panni cõparatas maiori pretio non poſſe emi pretio infimo currente: quod eſt contra omnes. Nec eſt ſimile de fumẽto Siculo, quia melius eſt Romano: quòd ſi non eſſet melius, poſſem illud emere eodem pretio, quo vulgò venditur Romanum.

Dices tertiò, hoc cambium videri ſiccum, quia literæ remittuntur inanes; vnde pecunia eodem loco, quo accepta eſt, redditur campſori cum lucro: quod lucrum non videtur exigi niſi ratione dilationis. Reſpondeo, non eſſe ſiccum: nam literæ, per quas fit, verè mittuntur, & virtute earum fit vera ſolutio in loco deſtinato: non enim eſt neceſſe pecuniam re ipſa ibi numerari, ſed ſufficit ipſam ibi eſſe, & debita, creditáque per chirographa transferri (qui modus ſolutionis eſt vſitatiſſimus inter ipſos mercatores) ita vt ſit aliquis, qui acceptet debitum, & aliquis qui acceptet creditum, ſiue vnus & idem eandem functionem ſubeat, ſiue diuerſi. Vnde verum non eſt literas redire inanes; nam virtute earum ſoluitur pecunia, & aliæ fiunt & mittuntur literæ recambij. Hæc in ſumma Læſius.

Vt autem explicem quod ſentio, ſit prima concluſio. Si is qui petit à campſore, non ſit habiturus pecunias alibi actu, vel poteſtate, ſeu in credito, idque cãpſor norit, contra *Num*. 4.

iuſti

iustitiam peccat cum onere restituendi, si ei ad illum locum cambiat. Ita Thomas Boninsign. *tract. de camb. cap.* 7. Lætius, Nauarr. Syluest. & omnes auctores relati pro prima & secunda sententia, & *dub.* 14. contra cambia sicca Salon *quæst.* 4. *de camb. art.* 2. *controuer.* 12. Fabianus *tract. de camb. p.* 2. *cap.* 2.

Ratio est, quia cambium est permutatio inter duas pecunias diuersorum dominorum: hic autem campsarij nulla interuenit pecunia: ergo non est permutatio & cambium verum, sed fictum, & sic pretium pro cambio sumi non posset, vt si quis emeret boues ab aliquo, qui nullos habet, & postea illos ei locaret, emptio & locatio esset nulla, nullúmque posset pretium pro locatione sumere.

An verò si campsor existimauit campsarium habiturum pecuniam in illo loco, & postea comperiat non habere, possit pretium cambij cum sorte in loco, in quo eam dedit exigere, vidimus *dub.* 15.

Num. 5. Secvnda conclusio. Si is qui petit, possit alibi habere pecuniam per amicum, vel alium, qui non sit in ministerio, vel societate campsoris, non peccabit contra iustitiam campsor, si nolit ei dare nisi ad cambium in talem locum; fieri tamen potest vt peccet contra charitatem proximi. ita Læsius *illo dub.* 7. *num.* 70. Molina, Nauarr. & Syluest. citati pro prima & secunda sententia, & latiùs Salon.

Prior pars probatur, quia ex iustitia non tenetur ei dare mutuum, sed potest nolle ei dare nisi ad cambium cum lucro, sicut posset nolle dare pecuniam, nisi emendo domum, vel agrum, vel equum petentis.

Posterior pars probatur; nam contra charitatem est non dare mutuò, sed cum tanto interesse homini pauperi & tenui indigenti hîc maximè pecunia.

Tertia conclusio. Licitum est campsori offerre campsuario suum respondentem. vel socium, & petere ab eo, vt ex propria respondentis pecunia soluat nomine campsarij pecuniam cum pretio cambij, quam recuperabit sumens ad cambium soluendum campsori à campsuario in loco vbi primum cambium celebratum est. Ita Salon 2. 2. *to.* 2. *quæst.* 4. *de cambiis. art.* 2. *controuersia* 11. contra Mercatum 4. *de contractib. cap.* 7. & alios nonnullos. Sed cum aliis multis id probantibus, quia ad cambium reale, & verum illud tantùm requiritur, vt pecunia in vno loco accepta soluatur in alio per factorem suum: nec refert quòd ille idem sit factor campsoris, aut quòd campsor talem proposuerit campsario procuratorem, & creditum dederit eidem campsario apud talem procuratorem. Sicut vera emptio est in qua venditor rogat amicum vt soluat pro emptore, & apud amicum est pro eodem fideiussor: & pro hoc beneficio potest campsor aliquid recipere, vt duo pro cẽtum, sicut si alius fideiuberet pro campsuario posset à campsuario aliquid recipere: eadem enim est ratio, imò contra eundem Mercatum docet Salon ibid. procuratorem illum posse pro illo officio quod gerit in vtilitatem campsoris, & campsuarij, ab vtroque partem aliquam stipendij exigere, licèt non possit ab vnoquoque integrũ illius officij. Num. 6.

officij ſtipendium accipere. Plura de hac concluſione dicit Sal. ibidem.

QVARTA concluſio. Si is qui petit à campſore nõ poſſit habere aliũ qui ipſius nomine ſatisfaciat in loco condicto, quàm ipſum correſpõſalem, vel ſocium campſoris, & ex pecunia cãpſoris, vel ſocietatis, probabile eſt eſſe contra iuſtitiam tunc ad cambium dare: ſed oppoſitum eſt probabilius. Vtramque partem tenet Læſius *illo dub. 7. n. 71.* & priorẽ ſuadẽt auctores, & rationes allatæ pro prima ſententia. Poſteriorẽ autem auctores, & rationes adductæ pro ſecunda ſententia, & ſupponimus omnia ſeriò agi, ita vt ſi factor campſoris qui debet reſpõdere pro cãpſuario, fugeret, vel decoqueret, campſor non ſit habiturus actionẽ in campſuarium: nam campſuarius ſolùm ſe obligauit ad intereſſe cambij, ſuppoſito quòd ille verè reſpõdeat; ad ſortem tamẽ ſe obligat in quocunque euentu ſoluendam.

HÆC ſecunda pars probatur ex Bulla illa Pij V. ad Bononienſes, quã refert Sa *verb. cambium n. 8.* vbi conceſſit Bononiẽſibus cambiũ exercere, in quo procurator cãpſoris duas perſonas ſuſtineret, quã Bullã fatetur Comitolus *lib. 3. q. 15. n. 10.* ſe vidiſſe Venetiis typis impreſſã. Sed ad eã reſpondet, priuilegiũ illud fuiſſe Bononiẽſibus conceſſũ, Bullã autẽ poſteriorẽ de cãbiis editã à Pio V. pro omnibus Chriſtianis, & per eã explicandam eſſe illã priorem. Sed hoc nõ ſatisfacit: nã illa Bulla nõ cõcedit priuilegiũ exercẽdi cãbia illicita ex natura rei, nec ſũmus Põtifex poteſt cõcedere tale priuilegiũ, ſed declarat talia cãbia eſſe licita, Bulla autẽ declaratoria ad omnes pertinet, nec poſterior Bulla de cãbiis illi aduerſatur, aut illã declarat: ergo cambia in quibus procurator cãpſoris duas ſuſtinet perſonas approbata ſũt per Pontificem, & licita. Secundò reſpõdet Comitolus, eſſe licita ſi fiãt quæ in ea Bulla continẽtur, videlicet vt campſor bis numeret pecuniam cãpſuario, primò, in loco in quo ambo ſunt, ſecundò, in loco vbi procurator campſoris perſonam etiam campſuarij ſumit: quod tamen non fit. Sed contrà, quia ita fit implicitè, & virtute; nomine enim cãpſuarij habentis fidem, ſeu creditum campſoris, ſoluit ipſi campſori primum cãbium, & vt ſoluat ſumit ad cambiũ ex commiſſione campſuarij, & ſoluẽdum ab eodem campſuario. Cùm igitur in loco ad quem literæ campſarij ſeu campſuarij mittuntur, fiat vera ſolutio, cambium eſt reale, & non ſiccum, & conſequenter eſt licitum ſeruata pretij æqualitate, vt quando habet correſpondentem diuerſum à procuratore cãpſoris, vel cùm procurator campſoris eſt etiam procurator alicuius mercatoris, qui pro campſuario ſubſcribit literas.

ET minor erit ſuſpicio labis vſurariæ, ſi campſor rogatus à campſario, & non rogans dederit correſpondentem illum campſario, vt pro illo ſoluat, vt notant Salon *illã contro. 12.* & Fabian. ſuprà; quanuis etiam rogans poterit campſor nullam vſuram, vel iniuſtitiam in ea aſſignatione committere.

AD primũ argumẽtũ primæ ſẽtẽtiæ, cõſtat ex dictis nõ repugnare naturæ cambij, vt idẽ procurator, ſeu factor duplicẽ gerat perſonã, & creditoris recipientis ſolutionem *Num.*

cambij, & campſuarij ſoluentis illud: cùm duplicem etiam agat perſonam cùm ſit cambium per literas ſubſcriptas à mercatore, cuius factor eſt etiam factor & correſpõſalis ipſius campſoris: & ſimiliter quando campſor per literas indicit illi eidẽ factori, vt ex propriis cambium ſoluat, iuxta dicta *in 3. con.*

Ad confirmationem reſpondeo, illum non ſoluere in perſona campſoris, ſed campſarij habentis apud ipſum fidem, ſeu creditũ à cãpſore.

Ad ſecundum reſpondeo, in cambio illo duas monetas diuerſorum dominorum reperiri, vnam, quæ hîc datur campſario: aliam, quam alibi dat campſuarius per ſuum factorem qui eam ſumit ad cambium, vt ſoluat pecuniam receptam in hoc loco, & priùs ſit ipſius, quàm alibi ſoluat campſuarius per ſuum actorem, vnde ibi reperitur duplex moneta, & diuerſorum dominorum, & ſic ſit cambium reale, & ſic diluitur confirmatio.

Ad tertium reſpondeo, Petrum non cogi reddere illam pecuniam poſtea in eodem loco cum auctario: ſed in alio, vbi verè eam per procuratorem ſumit ad cambiũ, & ſoluit campſori, non tamen cogitur à cãpſore ſumere eam ad cambium, ſed à ſua neceſſitate, quia non poteſt eã aliter campſori ſoluere, niſi medio ſuo actore ſumendo eam ad cambiũ: in mutuo autem vſurario ſit pactũ reſtituendi eam in eodem loco cum auctario, vnde nõ eſt ſimile. Eodémque modo poſſet fieri commutatio aliarũ merciũ, ita ſcilicet vt hîc accipiã triticũ reddendum alibi; quod vt ibi reddam medio procuratore meo emo illud ab eodẽ domino, credito tamẽ pretio, quod poſtea hîc ſoluo. Nego autem literas, ſcripta, & remiſſiones debitorum, & quæ in hoc genere cõtractus fiũt, eſſe ambages, & circuitus, ſeu figmenta ad ſimulãdas vſuras ſub titulo cambij: imò cenſeo, & ſuppono iſta omnia verè & ſeriò fieri, & factorem nomine cãpſarij ad cambiũ ſumere, & accipere ſolutionem nomine campſoris.

Vnde facilè patet ad quartũ: non enim literæ illæ quæ dantur, ſunt fictæ, nec redeunt inanes: nam earum virtute ſit ſolutio pecuniæ hîc acceptæ in loco deſtinato, & ad faciendã hanc ſolutionem procurator meus ſumit ibi pecuniam ad cambium à priori campſore, qui fecit vt fidẽ, & creditũ haberem apud procuratorẽ meum, qui etiam eſt procurator ipſius, vnde hîc nõ interuenit mutuũ cum auctario recepto ratione mutui, ſed verũ, & reale cãbiũ, ac proinde nec interuenit vſura.

Vltimvm argumentũ petit, an campſor in caſu præſenti poſſit ſtipendium aliquod recipere eo quòd aſſignet factorem campſario nullũ habenti? & dico in rigore poſſe, maximè vbi eſt conſuetudo, modò ſit moderatiſſimum, quia non tenetur cãpſor, ſicut neque alius teneretur id gratis facere. Ita tenet Sal. *illa cõtrouerſia 12. ad vltim.* addens etiã procuratorem vtriuſque poſſe pro procuratione ſua facta in vtriuſque vtilitatẽ, ab vtroque pretium accipere, partem ab vno, & partem ab alio, maximè vbi eſt cõſuetudo. Sed certè hoc pretium modicũ eſſe debet, quia ſumendo ad cambium pro cãpſuario, vt ſoluat campſori, nulli periculo ſe exponit, cùm pro cãpſario campſor ipſe fideiuſſor exiſtat: ergo

ergo parũ debet campſarius pro officio illo. Itẽ cùm pro campſore nulli periculo ſe exponat, nec rem difficilem faciat, parum etiã à cãpſore poteſt accipere, vltra illud quod accipit pro aliis officiis, in quibus nõ ſit campſarij procurator, maximè cùm in hoc modo cambiendi non habeat laborem numerandi pecuniam, ſed tantùm efficiendarum literarum, & ſcribendi in libris. Pro omnibus autem his officiis vnum habet à campſore deſignatum ſtipendium.

DVBIVM XVIII.

An cambium Francofurtenſe, & ſimilia, in quibus pretium variatur pro maiori, vel minori temporis intercapedine, ſint licita?

SVMMARIVM.

1 *Pretium cambij non poteſt variari ratione ſolius temporis longioris, ſeu breuioris.*

2 *Hoc pretium ob alias cauſas licitè poteſt variari. Explicatur.*

Num. 1. EGA *in Summa, & Epito. caſu 29.* abſolutè damnat cambia, in quibus quãto maius tempus datur ſolutioni, maius pretium exigitur.

PRIMA concluſio. Pretium cambij non poteſt variari ratione ſolius temporis lõgioris, vel breuioris. Ita Læſius *2. iuſtitiæ. c. 23. dub. 6.* Med. *q. 4. de cambiis. §. de alia cauſa quæ tempus.* Mol. Tolet. Sot. Bann. & alij citãdi.

RATIO eſt, quia in cambio nõ requiritur tẽporis interuallũ, niſi quatenus eſt neceſſariũ ad tranſlationẽ literarum, & ad præparationẽ ſolutionis, vt ea commodè in loco diſtãti fieri poſſit: ergo ſi plus temporis concedatur ad ſolutionem, id nõ fit ex vi contractus cãbij, ſed taciti cuiuſdã mutui: atqui in mutuo aliquid exigere ratione temporis vſura eſt: ergo.

SECVNDA concluſio. Hoc pretiũ ob alias cauſas iuſtè variari poteſt, videlicet primò, quia in maiori tẽpore maius eſt periculũ amittendi ſortem, maiórque incõmoditas negotiandi, quia ſine pecunia negotiari, & lucrari non poſſunt, & in maiori tempore maior eſt ſpes lucrãdi per negotiationẽ, aliqua oblata occaſione. Vnde mercatores, & cãpſores maius incommodum putant carere pecunia ad longum tempus, quàm ad breue: ergo pro hac maiori incommoditate maius aliquid poſſunt exigere. Secũdò, quia quo plures ſunt menſes ante nundinas, eo plures petunt pecuniam à campſoribus, vt diu pretio frui poſſint: atquiquo plures ſunt petentes, eo magis creſcunt pretia cambiorum. Hęc cauſa quibuſdam videtur ſufficiens ad inducendam tantam pretij variationem. Tertiò, quia ſi non concederetur plus temporis quàm natura vnius cambij poſtulet, qui pluribus menſibus egent pecunia, deberent pluries ad cambium petere cum magno ſuo damno, & incommodo, quod conſiderantes campſores concedunt longum tempus, vt in vno cãbio virtute concedãt plura cambia, quæ ipſi interim facerent cum iiſdem campſariis, ſi ſolũ tẽpus præciſè neceſſariũ ad trãſlationẽ cõcederetur, & hoc cedit in cõmodum Num. 2.

campſariorũ,qui lõgè minùs ſoluũt, quàm ſi tot cãbia cogerentur facere. Cauſa igitur cur quo tempus longius eſt, eo maius pretium ſtatuant, eſt quia eo plura cambia virtute cenſentur feciſſe. Hac ratione vir quidam doctiſſimus illam pretij variationem excuſabat,Læſióque probatur, præſertim accedente prima & ſecunda cauſa.Confirmatur,quia iuſtitia pretij cenſetur in quoquo foro, quod periti illius negotiationis bona fide conſideratis omnibus circunſtantiis imponunt,& quo inter ſe contrahendo vtuntur nemine contradicente,vel conquerente.Atqui periti mercatores & campſores omnibus conſideratis ſic pretia variant, & ſic inter ſe contrahunt nemine conquerente:ergo hæc variatio non eſt cenſenda iniuſta.Confirmatur etiam ex regula Syluestri *vſura.4.quæſt.9.dicto* 2. & Emanuel.2. *p.Summ.cap.* 105. §. *in fin.* in cambio quoties arbitrio prudentum & peritorum in arte non magis grauatur dans quàm recipiens, vel econtrà, nec attenditur preciſè diſtãtia temporis, nec cambia ſunt ſicut, cambium eſt licitũ: ſed ſicca eſt in præſenti caſu : ergo. Ex his patet hæc cambia non eſſe damnanda , præſertim cùm omnes paſſim illis vtantur, inter quos ſunt viri probi, & conſcientiæ religioſæ, qui ſi iuberentur abſtinere, ſoli laxiores illis vterentur, quo fieret vt pretia iſtorum cambiorum cum magno Reip. incommodo valdè augerentur : nec enim vnquam obtineri poterit, vt mercatores non magis æſtimẽt conceſſionem longi tẽporis quàm breuis. Hæc omnia deſumpſimus ex Læſio *illo dub. 6.* & Molina *tract.2.de iuſt.diſp.*404. §. *Timoratus quidam.* Sed Med. *quæſt. 2. de camb.* & Valen. *2. 2. diſp.5. quæſt.* 23 *pun. 4. con. 2.* ſolùm aſſignant primam cauſam;vt & Tolet. 5. *Summæ. cap.*53. *num.*4. Angles *quæſt.de camb. art.* 5. *dub. 4.difficult.4.* Ex quibus patet incertum eſſe quod dicit Bannez 2.2. *10. 2. tract. de camb. dub.8.ad fin.* valdè ſuſpecta, imò illicita eſſe quædam cambia, quæ fiunt à Metina ad Olyſiponem , ad æqualitatem,quod vulgò dicitur *aligual o a la par*,quia in illis aliquid exigitur propter temporis interuallum, cùm enim communiter cambia fiãt plus recipiẽdo Metinæ quàm detur Olyſipone, dato vnius menſis ſpatio ad ſolutionem, cùm dantur tres mẽſes, non plus datur in vno loco, quàm recipiatur in alio. Sed poteſt dici non recipi æquale propter maius tempus expectatæ ſolutionis , ſed propter alias cauſas dictas hìc in ſecunda concluſione. Vnde Ledeſm. *2. p. Summ. tract. 8. con. 20. de cambiis* cum Caiet. *tract.de camb.c.*7.Orellana,& aliis Thomiſtis,ait contra Sotum *6. iuſt. quæſt. vltima. art.* 2. licita eſſe cambia , in quibus dantes ad cambium , quo longiùs diſtat ſolutionis tempus ,plus pretij exigunt. Sic à Metina in Luſitaniam vbi nundinæ non ſunt,ſed intra menſem ſolutio fieri debet Olyſipone , cambium ad paria fit , ab Olyſipone verò in Metinam,vbi ſolutio differtur ad proximas nundinas , dans pecuniam lucratur 6. aut 7. pro 100. & quo nundinæ longiùs diſtãt plus lucratur. Ex his patet quid dicendum ſit ad quæſtionem illam,an quando, quia maius tempus conceditur ſolutioni, plures ſunt campſuarij, licitum ſit campſoribus maius pretium

tium cambij exigere? Sotus *6. iust. q. 12. art. 5. ad 2. & q. 13.* quæ est vltima. *art. 2.* negat, illum sequitur Eman. *2. p. Summ. cap.* 105 *.con. 6.* qui adducit pro se Nauarrum *Comment. cap. fin. de vsuris nu. 59. & in Summ. cap. 17. num. 295.* Sed hic potiùs fauet sententiæ oppositæ, nam ibi dicit multitudinem campsuariorum cambio licito augere pretium cambij. Sed cambium hoc est licitum, etiamsi detur maius tempus solutioni, præsertim vbi non seruatur Bulla Pij V. de cambiis, vetans differre solutionem vltra proximas nundinas, vel solitos terminos: ergo multitudo cãpsariorũ in hoc casu auget pretiũ, vt expressè tenent Molina, & Læsius suprà, & Caiet. *op. de cambiis. cap. 7.* & pro hac sententia Emanuel ipse citat Medinam, sed non indicat locum; & Medin. §. *illo cit.* potiùs dicit prorogationem temporis non esse iustam causam augendi pretium cambij, nisi alia causa interueniat, vt quia ex illa damnum emergit, aut lucrum cessat, quanuis eadem *q. 4.* §. *aduerte,* absolutè dicat, multitudine campsariorum augeri pretium cambij, & §. *illud,* indicet, quando ex prorogatione temporis sequitur multitudo campsariorum, augeri pretium.

DVBIVM XIX.

De cambio quodam quod mercatores Antuerpiæ sæpe cum Rege inierunt.

SVMMARIVM.

1 *Titulus exponitur.*

2 *Doctrina Læsij proponitur, & explicatur.*

DABANT Regi Antuerpiæ ad bellicos vsus centum millia aureorum. 82. millia in pecunia. 18. in pannis dimidio supra iustum æstimatis: nam quod valebat duobus, æstimabant tribus: vnde cùm totus pannus valeret 12000. ipsi æstimabant in 18000. Porrò ipsi in Hispania accepturi erãt intra duos menses centum aureorum millia in pecunia. *Num. 1.*

RESPONDET Læsius *lib. 2. cap. 23. dub. 6. num. 58.* primò, hunc contractum videri sic conceptum vt fraus fieret militibus, ideo enim totum onus cambij videri reuolui in pretium panni, vt in solutione stipendiorum militi pannus æstimetur, quasi reuerà tanti valeret: verũ quia solutio ista non fit à mercatoribus, sed ab officialibus Regiis, nõ est hęc iniuria mercatoribus imputanda, si huius consilij causa non fuêre. Si tamen possent eam absque suo incommodo impedire ineundo aliam speciẽ cõtractus, tenerentur ex charitate. Secundò dicit, hunc contractum non videri illicitum, nisi fortè sit excessus in lucro: continet enim tres contractus per quos seorsim si ad tantum lucrum perueniri potest, etiam potest per eosdem vnitos, dantur enim 82000. ad cambium, & venditur pannus, & hoc pretium implicitè in locum dissitum: nam soluendũ est in Hispania post bimestre. Itaque si cãbio formali 82000. Antuerpiæ in Hispaniã, & vẽditione illius pãni cãbio implicito pretij illius tãtũ à Rege lucrari possẽt, contractus esset iustus, quæ .n. seorsũ iusta sũt, etiã iũctim. Nec obstat quòd videatur pannus vendi vltra iustum *Num. 2.*

 pretium,

pretium, quia in eo pretio conprehendunt pretium cambij expressi 82000. & taciti 12000. neque propriè est venditio, sed contractus innominatus, do vt des, comprehendens plures nominatos.

Si verò non possunt tantùm exigere seorsum, contractus est iniquus, & tenentur ad restitutionem excessus. Et sanè lucrum videri possit excessiuum, nam in effectu non dant nisi 94. aureorum millia, & recipiunt centum millia: vnde intra bimestre lucrantur 6. in centum, & consequenter dum illum contractum singulis mensibus repetunt, lucrantur 36. in cētum intra vnum annum. Accedit, quòd hac ratione vendunt summo pretio magnam vim mercium: quod commodum est etiam magno pretio æstimabile.

Ad hæc respondent ipsi, se non posse tantam vim pecuniæ sine magnis sumptibus, laboribus, & periculis conquirere, cùm eam vel ab aliis cum magno interesse debeant accipere, vel etiam ex Italia, & Hispania per multos curare deferri. Deinde in contractibus cum Regibus magna esse pericula; soluere enim quando volunt, & facilè antiquos contractus, si per eos videantur læsi, reuocare. Quòd ad pānum attinet, ideo se hunc inserere summę, quòd id fiat sine ipsius Regis incommodo, & quòd ipsi tantam vim numeratæ pecuniæ non possint assiduè habere paratam. Quòd autem lucrum videatur magnum, hoc fieri ob crebram eiusdem contractus repetitionem. Verùm vtrùm lucrum sit moderatum, aut modum excedens non est Doctorum determinare, sed proborum virorum in arte illa peritorum. Hoc tantùm affirmo, hunc contractum ex forma sua iniquum non esse. Hæc Læsius, & bene, supposito quòd contractus cum Rege fuerit non dandi pannos iusto pretio, sed dimidio supra iustum propter cambium.

DVBIVM XX.

An campsores, vt depositarij sunt, possint pro custodia stipendium & mercedem suæ prouidentiæ, & custodiæ accipere, quod stipendium, prouisionem aliqui vocant?

SVMMARIVM.

1 *Respondet Læsius.*
2 *Obiectioni occurritur.*
3 *Quid addat Molina.*

RESPONDET bene Læsius 2. *inst. cap.* 23. *dub.* 8. campsorem, vel nummulariū, qui pecuniam campsorum, mercatorum, vel aliorum accipit custodiendam cum obligatione eam reddendi, quando, & cui voluerint depositores, posse accipere iustam mercedem pro custodia, & numeratione pecuniæ dandæ, & recipiendæ, & labore in libris rationum scribendæ, &c. si de ea mercede antè stipulatus fuerit, vel si ex consuetudine dari soleat: quia tale obsequium in gratiam alterius præstitum, est prætio æstimabile: si verò non fuerit stipulatus, non censebitur locasse operam suam pretio, sed gratis, vt vsu pecuniæ Numit.

pecuniæ frueretur. Nam depositores ordinariè nihil dare solent, cùm bancarij libentissimè hoc onus suscipiant ob commodum, quod illis inde prouenire solet, vt videre licet Romæ, Hispali, Barcinonæ, & in aliis Italiæ, Galliæ, & Hispaniæ locis, & obseruant Nauarr. *in Summa. cap.* 17. *num.* 293. & Mercatus 23. *de camb.* quos citat, & sequitur Molin. *de iust. tract.* 2. *disp.* 308. & Rebellus *de oblig. p.* 2. *lib.* 11. *q.* 8. quanuis licitè possint nolle pecuniam suscipere custodiendam nisi certo pretio, etiamsi ex vsu pecuniæ interim magnum quæstum faciant: etsi enim permittatur illis vsus pecuniæ, tamē pretio æstimabile est quòd obligant se ad pecuniæ custodiam, & ad eam restituendam quando alteri placuerit; quòd autem interim magnum quæstum faciant, industriæ fructus est, non pecuniæ. Interdum verò pecunia non deponitur, sed in societatē negotiationis traditur per tres cōtractus, de quibus infrà. Sic in Hispania, & Gallia domini pecuniæ lucrari solent 6. vel 7. in 100. à bancariis: & quanuis Nauar. *cap.* 17. *n.* 293. putet vsuram committere, hoc tamen intellige nisi contractus societatis fiat cum pacto assecurationis propter partem lucri. Si autem nolint pecuniam dare nisi mutuò, nec mutuatarius potest aliquid lucrari pro custodia, quia rem suam custodit, nec mutuans, quia vsura est pro mutuo auctarium recipere. Ita Læsius suprà.

Num. 2. SED obiicies, depositarij, quibus permittitur vsus pecuniæ, sunt domini ipsius, vnde si casu fortuito pereat, illis perit, vt ait Molina *disp.* 408. Rebell. *s.* ergo sunt mutuatarij. Ergo vel depositarij, quibus vsus pecuniæ permittitur, nihil possunt exigere pro custodia, vel mutuatarij possunt pro custodia accipere; vtrumque autem est contra prædicta: ergo. Respondetur tamen, licèt illi depositarij, quibus conceditur vsus pecuniæ periculo suo perituræ, reuerà sint mutuatarij, vt docet Nauar. *in Comment. cap. fin. de vsur. n.* 40. *& in Manuali. cap.* 17. *num.* 295. & Molina *disp.* 408. tamen sunt mutuatarij qui obligant se ad custodiendam illam pecuniam, donec mutuantes illam petant, siue simul, siue per partes, prout libuerit, in qua re oportet laborem magnum subire scribendo sæpe in libris, recipiendo, & numerando pecuniam, expectando semper eos qui cum literis depositorum veniunt, & prætera magnum onus suscipiunt custodiendi pecuniam, à quo non possunt, sicut alij mutuatarij, se exonerare cùm volunt: sed semper pecuniam debent habere in promptu, vt soluant afferentibus literas depositorum. Ideo possunt stipendium & mercedem horum laborum, & onerum accipere, vt tenet Molina, Læsius, & Nauar. *s.* & alij communiter, imò Nauar. *s.* tenet, deponentes, seu mutuantes, nisi stipendium illis dent, esse vsurarios, quia pro mutuo exigūt aliquid pretio æstimabile, nēpe susceptionem horum laborum, & onerum. Sed meritò Læsius, & Molina docent contrarium, quia cùm id bancarij in pactum non deducunt, gratis censentur id facere propter commodum magnum, quod inde reportant, licèt possent id in pactum deducere, quia beneficium non debitum de iustitia conferunt deponen

deponentibus, ſicut poteſt quis pro reductione equi ſibi cõmoda ſtipẽdium exigere. Sed ſciendum eſt, Rebellum ſuprà inter contractus cambij, non verò mutui, recẽſere depoſitionem pecuniæ, quando depoſitario datur facultas vtẽdi illa, ac proinde eius dominium, & ait in cambio ad eundem locum, poſſe recipi pretiũ ratione obſequij, ſeu obligationis habendi ſemper paratam eãdem numero, vel diuerſam pecuniam, vt illi reddatur, vel cui ipſe voluerit. Itaque non pro mutuo, ſed pro vero cambio, vel alio obſequio pretiũ recipitur. Addit, quo diutiùs ſic campſor pecuniã ſeruat, maiori præmio dignum eſſe, illúdque petere poſſe, licèt pecuniæ cuſtodia ſibi vtilis ſit, quia id ex ſua induſtria prouenit.

ADDIT Mol. bancarios, præſertim qui ſtipendium pro cuſtodia accipiunt, lethaliter peccare ſi pecuniam depoſitam in tanta quantitate in ſuis negotiationibus expendant, vt inhabiles reddantur ad tempore congruo ſoluendum quæ depoſitores petierint, aut ſoluere iuſſerint ex pecunia, quam in ipſorum depoſito habẽt, & teneri reſtituere damna etiam lucri ceſſantis quæ ex eo fuerint ſecuta, quòd iuxta deponentium præſcriptum eam non reddiderint: item ſi talibus negotiationibus intendant, vt periculo ſe exponant deueniendi ad eum ſtatum, in quo depoſita non poſſint ſoluere, quod vulgò dicitur *quebrar*, peccare mortaliter, etiamſi fortè negotiatio poſtea feliciter ſuccedat. Idem docet Rebell. *de oblig. p. 2. tit. 11. q. 14. n. 5.* Vega *in Sum. & Epit. verb. cambium.*

ADDIT Molin. etiam bancarios alios, quibus non permittitur vſus pecuniæ, ſed ſolùm ſunt factores 23
reſpondentes campſorum, aut mercatorum, poſſe ab illis ſtipendium accipere, quoniam recipere, numerare, & cuſtodire pecuniam, illã iterum numerare, quando eſt reddẽda, rationes eorum cum aliis conſcribere, ac expedire interdum cum periculo proprio, ne error in numerãdo ſubrepat, aut in examinandis, aut finiendis rationibus, accipere literas cambij illorum, qui adhuc non habẽt pecuniam in ipſorum banco, ac debitores ſe loco illorum conſtituere, & alia his ſimilia, pretio ſunt æſtimabilia eo maiori, quo ad hæc præſtanda homo requiritur magni ingenij & dexteritatis, ac facultatũ, & quo miniſteria maioribus lucris, & emolumentis inſeruiunt. Vide alia apud Molinam ibi, & apud nos infrà *dub. 26.*

DVBIVM XXI.

An dans pecuniam ad cambium poſſit à recipiente pignus vel fideiuſſorem exigere?

SVMMARIVM.

1 *Concluſio affirmatiua.*
2 *Aliqua à Doctoribus addita n. 3.*
4 *Quid aduertendum.*

RESPONDEO, poſſe, vt qui mutuò dat, vel vendit aliquid, poteſt pro ſorte fide iuſſoré, vel pignus exigere. Læſius *lib. 2. c. 23. n. 77.* cum Boninſig. *tract. de camb. c. 7. n. 23.* Num. 1

Ad

Addit, si campsor in se periculum illud suscipiat, posse aliquid bona fide æstimatũ pro illo periculo suscipere.

Num. 2. Addit præterea: si campsor dãs pecuniam campsario alibi à respõdente campsarij soluendam, fideiubeat pro campsario apud respondentem eius, potest aliquid pro fideiussione recipere, si respondens non sit famulus, nec factor campsoris.

Probatur, quia obligat se ad soluendũ respondẽti pro cãpsario, si cõtingeret campsariũ illi non soluere: quæ obligatio est pretio æstimabilis, quanuis exiguo, quando campsor aliunde est securus suæ sortis. Si verò respondens campsarij sit famulus, vel factor campsoris ex pecunia campsoris respondens, non potest campsor pro fideiussione quicquam accipere. Ita Læsius *n.* 78. probãs, tũ quia verè nõ fideiubet, nõ enim obligat se alteri pro cãpsario, nec vllum nouum periculum subit, nec idẽ potest esse creditor, & fideiussor; famulus autem soluens ex pecunia domini id volentis, censetur vna eadémque persona cum domino: ergo non est distinctio fideiussoris, & creditoris. Tum quia hoc ipso securus est famulus de solutione sibi faciẽda pro debito traiecto, quo dominus securus est de sorte, si pignus, vel aliam sufficientẽ cautionẽ acceperit: ergo pro ea fideiussione tunc nihil potest campsor recipere. Sed si nullam cautionẽ acceperit, nec cãpsarius eam dare potest, aut nõ cupit, potest campsor æstimare periculum, cui prior suam pecuniam numerando exponit, & pro illo periculo aliquid exigere, vt dictum est.

Num. 3. Exigere etiam potest suam prouisionem, & mercedem is, cui debitum traiicitur, id est, respondens cãpsarij, vel campsoris, nam is cuius nomine pecuniam numerat, & soluit, debet ei stipendium dare. Vnde iniqua est consuetudo quorundam qui cùm debeant v. g. mille aureos, iubent respondenti vt tantùm mille soluat, cùm sciant ipsum nomine prouisionum detracturum 5. vel 6. de tota illa summa. Debent enim curare, vt integra solutio fiat, vnde tenentur supplere quod ille detraxit, quanuis ille detrahendo iniuriã non fecerit. Læsius s̃ *n.* 79. Subiungítque *n.* 80. campsor, & respondens nihil possunt exigere à campsario ratione laboris numerandæ pecuniæ, vel scribendi literas, & mittendi ad suos respondẽtes, quia ex natura contractus hunc illi laborem debent, sicut emptor numerans pecuniam venditori, vel scribens ad amicum, vt ei soluat, non potest aliquid pro eo labore à venditore petere. Similiter nec amicus pecuniã ipsi numerans, quanuis huic merces debeatur ab eo, cuius nomine illam numerat, nisi gratis velit onus suscipere. Intellige Læsium, ita vt vltra pretium cambij non possit pro illo labore aliquid exigere; iã enim suprà cum illo vidimus campsorem pro labore illo posse pretium vltra sortem exigere.

Adverte etiam cum Toleto *lib. 5. c. 52. n. 2.* quando cãpsores priùs dantes, pignus, vel fideiussores à campsariis petunt, minùs pretij pro cambio posse accipere, quia minori periculo pecuniam exponunt. Num. 4.

DVBIVM XXII.

Vtrùm fieri poßit pactum de eo quod intereſt campſoris, vel de recambio, ſi campſarius fuerit in mora?

SVMMARIVM.

1 *Quomodo iuſte poſſit fieri pactum de intereſſe.*

2 *Quomodo campſor poſſit paciſci cum campſario, vt ſi elapſo termino non ſoluerit, teneatur eandem ſūmam accipere ad recambium?*

3 *An in caſu poſito præſenti concluſione campſor, & eius reſpondens poſſint conſuetas prouiſiones exigere?*

4 *An id quod campſoribus debetur ratione prouiſionum, & intereſſe poſſit ab ipſis continenter adiici ſorti, vt cambium augeatur?*

Num.1. Ico primò, iuſtè fieri pactum de intereſſe, ſicut in aliis pactis; vt ſi campſor ob hanc moram debuerit ſumere pecuniam ſub vſura, vel ad cābium, vel lucris ſperatis exciderit. Poteſt autem à principio dupliciter paciſci. Primò, de incerto, vt campſarius teneatur omne damnum emergens, & lucrum ceſſans quod poſtea ratione dilationis obuenisſe fuerit deprehenſum, reſarcire. Secundò, de certo aliquo, vt ſi exigat certū quid pro periculo, cui ſe exponit, concedendo dilationem vltra terminum ordinarium: ſeu quia certum eſt fore, vt tale damnum ſequatur, vel lucrum ceſſet. Sed hoc ſecundum eſt illicitum vbi Bulla Pij V. de cambiis ſeruatur: per ſe tamen non eſt illicitum, inquit Læſius *lib. 2. c. 23.* cum ea moderatione, qua dictum eſt *c. 20. dub. 13.* poſſe id in mutuo permitti, hæc enim conceſſio dilationis eſt tacitum mutuum.

Dico ſecundò: campſor non poteſt paciſci cum campſario, vt ſi elapſo termino non ſoluerit, teneatur eandem ſummam accipere ad recābium, niſi certò conſtet tantùm lucri illum ex illa ſumma amiſſurum, quantùm ex recambio perciperet, & campſarium nolle aliter compenſare lucrū ceſſans, vel damum emergens. Ratio eſt, quia non poteſt plus exigere ratione moræ, quàm æſtimationem lucri ceſſantis, & periculi ſortis. Itaque cùm detrimenta recābiorū ſæpe ſint maiora, nō poteſt illum ad hæc obligare. Si tamen campſor moraliter certus eſſet ſe eandem pecuniam, ſi termino conſtituto ſoluta fuerit, ſtatim ad cambium æquè, vel magis lucroſum dare poſſe, poſſet ſtipulari, vt campſarius teneatur tandiu pecuniam illam per cambia, & recambia ad ſingulos terminos accipere, donec tandē ſoluerit ſortē, niſi aliter vellet lucrū ceſſans, & damnum reſtituere; quia hoc nihil eſt aliud, quàm illum obligare ad intereſſe lucri ceſſantis, & damni emergētis. Hæc ferè Læſius: cui conſonat Graſ. *to. 1. lib. 2. deciſ. c. 110. n. 15.* cū Pariſienſib. & Nauar. *c. 17.* dicens, licitū eſſe cāpſoribus, cùm ad terminū nō reſpōdetur, recābire, ſi intelligatur ratione lucri ceſſātis, alioqui nō, vt tenēt Caiet. & Sot. quos ſequitur Angl. *q. de camb. art. 5. dub. 4. dif. 4.* Sed limita ſecūdā concluſionē, vt in pœnā moræ culpabilis liceat exigere recambium, quando ea eſt pœna moderata: nam in mutuo, & aliis cōtractibus moroſo debitori poteſt pœna conſtitui. Sic vidētur intelligēdi Nau. & Pariſ. Sic docet Tol. *lib. 5. c. 52. in fin. ſeu n. 6.* verba eius refero *dub. 38. in fin.* cōcinit Sal. *q. 4. de cābio art. 2.*

con

controu.14. dicēs, posse cāpsorem paciſci de pœna moderata morę culpabilis, posséq; cāpsorē aliquid exigere ratione lucri ceſsātis, vel dāni emergētis ex mora, etiā inculpabili, quādo ab initio ita pactum ſit.

Num. 3. PETES, vtrùm tūc ipſe campſor, & eius reſpondens poſſint conſuetas prouiſiones exigere? Videntur enim non poſſe, tum quia campſarius non petit illas ſcriptitationes, & gyrationes vltrò citróque; ſed illę fiunt gratiā campſoris, vt videatur ſemper verum cambium factitare; tum quia non fit ea pecuniæ numeratio.

NIHILOMINVS reſpondet Læſius, poſſe in rigore exigere (quanuis id ſit ſatis inhumanum, ac proinde apud honeſtos non vſitatum) idque titulo lucri ceſſantis. Nam ponimus campſorem, eiúſque reſpondentem percepturos eas ab aliis, ſi campſarius condicto tempore ſoluiſſet. Addit, has ſcriptiones non poſſe omitti, quia alioqui campſor cenſeretur vſurarius apud ſuos, inter quos vſu receptum eſt, vt niſi literarū miſſio appareat, cenſeatur cambium ad eūdem locū, & cōdēnetur tanquā vſurariū: vnde etiā ratione indemnitatis neceſſaria eſt literarum miſſio.

Num. 4. PETES, vtrùm id quod cāpſoribus debetur ratione prouiſionum, & intereſſe poſſit ab ipſis continenter adiici ſorti, vt cambium augeatur?

RESPONDET Læſius ſuprà, id fieri nō poſſe, niſi moraliter certi ſint, ſe illud potuiſſe ſtatim aliis ad cābium dare, & per illud lucrari. Tunc enim ratione lucri ceſſantis poſsūt illud ſorti vnire ad cambij augmentū. Adde non poſſe vniri ſi intereſſe vnionis ſit maius lucro ceſſanti, aut damno emergenti: item ratione pœnæ nihil exigi poſſe niſi cū campſario cōuentū ſit: vnde ſi de adiectione pretij ad ſortē in recābio cōuentū nō ſit, nō poterit pretiū recābiri. Vega autē *in Sūma, & Epito. caſu. 32.* abſolutè damnat exigere intereſſe recambij, ſi fuerit in mora campſarius, & *caſu 35.* ait eſſe apertam vſurā, ſi cāpſario nō ſoluente in termino conſtituto, pretiū cābij, & ſors recambiantur, aliud pretiū exigēdo pro recābio; & *caſu 37.* ait cāpſorem poſſe cum cāpſario paciſci indefinitè, & cōfuſè de lucro ceſſante & dāno emergēte ex mora in ſoluēdo; & *caſu 34.* ait: bene poteſt campſor deducere in pactū, vt ſi cāpſuarius non ſoluerit ſtatim viſis literis, ſoluat certam pœnam: ſufficiens autē pœna eſt, vt ſoluat 6. aut 5. partem intereſſe. Quod ita intelligo, vt vltra ſortē, & ſtipendiū cābij teneatur ſoluere aliā 5. aut 6. partē ipſius pretij.

Ex quibus patet, nō debere abſolutè dānari recābiorū exactionē, vt dānari videtur à Nau. *Comm. de camb. n.25.* Soto *6. iuſt. q.13. art. 2.* Merc. *4. de contr. c.10.* Pal. *3. de contr. c.4. con.8.* Nā ſi cābia & recābia ſint vera, & realia, & ex mora lucrum æquale pretio recambij ceſſet, vel aliquod recambij pretium pœna moderata cenſeatur, recambium poteſt licitè exigi, vt dictum eſt, & cùm multæ ſunt moræ culpabiles, multæ pœnæ imponi poſſunt, ſiue per recambia, ſiue aliter ſoluendæ.

DVBIVM XXIII.

Vtrùm campſor quādo poſt multa cābia, & recābia debitor ei ſoluit partem aliquam, teneatur illā acceptare in ſortem antequā ſit ſatisfactum detrimentis cambij?

SVMMARIVM.

1 *Consuetudo cambiorum de non accepanda solutione sortis, nisi simul soluantur cambiorum detrimenta seu lucra & interesse, à quibusdam damnatur.*

2 *Illa consuetudo iusta est.*

3 *Ad leges in contrarium respondetur.*

Num. 1. ONSVETVDO est campsorum, vt non acceptẽt solutionem sortis, nisi simul soluãtur cambiorum detrimenta, seu lucra & interesse. Quidam damnant hanc consuetudinem.

PRIMO, quia quando quis est debitor ex pluribus causis eidem creditori, in potestate debitoris est soluere priùs vtri debito maluerit, quia debitor potest legem dicere rei suæ, nempe vt sit pro debito, quod ipsi placuerit, vt habetur *l. 1. ff. de solutio.* Secundò, quando quis est debitor ex pluribus causis, si aliquid soluat, id censetur solutum pro debito quod magis grauat, nisi debitor cõtrarium exprimat, vt habetur *l. 3. 4. & 5. ff. de solut.* sed magis grauat debitum sortis quàm vsurarum, seu detrimentorum, quando hæc non sũt vnita sorti: ergo prima solutio cẽsetur facta pro sorte.

Num. 2. NIHILOMINVS Læsius *lib. 2. c. 23. dub 10.* ait, consuetudinem illam esse iustam, & iuri consentaneam. Quia, quãdo ex debito aliquo principali tanquam ex radice nascuntur alia debita tanquam fructus, tũc si fiat solutio, primò censetur fieri pro fructibus illis dependentibus, & siquid supersit, cõputatur in sortem, vt expresse habetur *l. 1. C. de solut. l. si vsuras. C. de vsuris.* idque consentaneum est praxi, in similibus debitis, vt in debito censum, & in debito ex contractu societatis.

LEGES autem illæ in cõtrarium citatæ loquuntur de debitis ex diuersis causis: hæc autem non nascũtur ex diuersis, sed ex vna eadémque radice; nam alterum ex altero tanquam fructus à re fructifera pendet. Idem dicendum quando aliquid debetur ratione interesse prouenientis ex mutuo. Hoc enim iura passim vocant vsuras, quas volunt intelligi solutas ante sortem. Num. 3.

DVBIVM XXVI.

De conditionibus quas requirit Pius V. in sua Bulla de cambiis edita anno 1571.

SVMMARIVM.

1 *Quatuor referuntur conditiones circa cambium reale.*

2 *Circa prædictam Bullam sex notatu digna.*

3 *Explicatur sententia Ledesmæ.*

4 *An si quis contra hanc Bullam de certo interesse paciscatur, ipsúmque recipiat, teneatur illud restituere?*

5 *An quadam doctrina tradita notabili secundo vniuersè vera sit?*

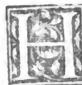ANC Bullam refert Nauar. *in sua Summa. c. 17. n. 300. aliàs 283. vel 297.* & Rebell. *de oblig. p. 2. q. 13.* Num. 1.

IN ea Pontifex damnat tanquam vsuraria cãbia sicca, qualia sunt ea, in quibus ex intentione contrahen

hentium fit ſolutio in eodem loco, eo quòd alter pecuniam alibi non habet.

Ivbet etiam ſeruari quaſdam conditiones in cambio reali. Prima eſt, ne campſor ratione dilationis vltra terminum præſtitutum conceſſæ paciſcatur de aliquo lucro, id enim eſſet vſurarium.

Secvnda, ne ab initio, vel poſtea paciſcatur de certo intereſſe, etiam in euentu, quo non fieret ſolutio debito tempore.

Tertia, ne realia cambia aliter quàm ad proximas nundinas fiant; vel ſi nundinæ non agantur, proximis terminis iuxta receptum locorum vſum.

Qvarta, vt in terminis ſolutionum conſtituendis habeatur ratio longinquitatis & vicinitatis locorum, in quibus ſolutio deſtinatur; ne dū longiores præfiguntur, quàm loca deſtinata ſolutioni deſiderant, fœnerandi detur occaſio.

Num. 2. Circa hanc Bullam nota primò, ſecunda conditione ſolùm prohiberi pactum de certo intereſſe futuro ratione lucri ceſsātis, vel damni emergentis. Vnde non prohibetur pactū de intereſſe incerto, quod poſtea ex mora campſarij deprehenſum fuerit, vt ait Rebell. ſuprà, Nauar. *cap.* 17 *num.* 301 *not.* 4. Merca. 4. *de contract. cap.* 12 *num.* 214. Valen. 2. 2. *diſp.* 5. *quæſt.* 23. *pun.* 4. *con.* 2. Salon *tract. de camb. q.* 4. *art.* 2. *contro.* 14. *conclu.* 3. Læſius *lib.* 2. *cap.* 23. *dub. vlt.* & nos diximus cū Mol. & aliis *dub.* 13. vbi etiam docuimus, ſi pactum de certo intereſſe fiat, vbi Bulla hæc recepta eſt, pactum eſſe illicitum, ſed non irritum, & Bullam hanc non fundari in falſa præſumptione vſuræ, vt exiſtimauit Nauar. *in Manuali. nu.* 301. ſed in vero periculo quod vitare volens ſimpliciter prohibet quædam pacta in quibus vidit periculum contineri: vbi verò Bulla hæc recepta non eſt, vel ante illam, licitum eſt in cābio, & in aliis contractibus de certo intereſſe veriſimili, ratione cuius periculi pretium recipi poteſt, ſiue lucrum ceſſet, ſiue damnum emergat, ſiue non, vt tenet Rebellus ſuprà cum Nauar. ſuprà, & Medin. *de reſt. fol.* 132. Soto 6. *iuſt. quæſt.* 1. *art.* 3.

Secvndo nota, tertiam conditionem ita debere intelligi, non licere ad ſecundas nūdinas dare cum maiori lucro, quàm ad proximas, cum pari tamen licere. Ita Læſius *illo dub. vlt. num.* 91. Vega *in Summa, & Epito. caſu* 29. Molin. *diſp.* 404. Nauar. *illo num.* 301. licèt Valen. 2. 2. ſuprà dicat, nec cum pari licere, niſi inſtante campſuario.

Tertio nota circa eādem conditionem cum Læſio ibi; ſi quis ratione veri intereſſe plus exigeret, quando ad ſecundas nundinas concedit, vel terminum ordinarium profert, peccaret contra hanc Bullam, vbi ea eſt recepta, & puniretur in foro externo tanquam vſurarius; non tamen teneretur ad reſtitutionem ante ſententiam Iudicis. Ratio eſt, quia in re nulla eſt facta inæqualitas.

Qvarto nota cum Molina *illa diſp.* 404. ſi proximæ nundinæ tam parum diſtarent à tempore in quo cambium ſumitur, vt literæ cambij peruenire non poſſent ad eas proximas nundinas, vt in eis ſolutio fiat, tunc in hac Bulla non eas intelligendas eſſe proximas nundinas,

nas, sed quæ post illas sequerentur: quoniam sermo est de proximis nundinis, in quibus possit fieri solutio.

QVINTO nota circa quartam conditionem cum Læsio 5. *num.* 92. non improbari hìc terminum solutionum in nūdinis, qui sæpe triplo, vel sextuplo sunt longiores, quàm locorum intercapedo postulet, quia non possunt illis locis commodè alij termini constitui: sed de terminis extra nundinas. Videtur autem tacitè improbari consuetudo illa qua campsores eo amplius lucrantur, quo longius est tempus ante nundinas. Verùm probabile est, non improbari, quando illa variatio fit communi mercatorum iudicio, idque ob causas, quæ communiter ipsis videntur æquæ, de quibus dixi *dub.* 18.

SEXTO nota cum Læsio *illo dub. vlt. num.* 93. hanc Bullam paucis locis, & fortè nusquam esse receptam, saltem quoad omnes conditiones. Quanuis Rebell. *de oblig. iust.* referat leges Lusitanas præcepisse vt Pij V. Bulla de cambiis edita anno 571. seruetur in iis in quibus leges ipsæ aliud non disponunt.

Num. 3. HINC patet quid veri habeat, quod dicit Ledesma *2. part. Summæ. tract.* 8. *con.* 23. *de cambiis.* cambia quæ dicuntur *à tranca ferias* non esse licita, sed vsuraria. Pro quo aduertit, cambia inter mercatores tripliciter celebrari. Primò, literis visis, *a letras vistas.* Secundò, ad tempus determinatum, vt intra tot menses. Tertiò, ad proximas nundinas. Solet autem poni conditio, vt si solutio non fiat in proximis nundinis, maius pretium soluatur in sequentibus, & sic deinceps. Cambia hæc dicit esse iniusta, & vsuraria, quia ratione temporis augetur pretium, & non attigisse veritatis scopum Parisienses cùm dixêre esse licita, & campsores non posse allegare lucrum cessans ad hæc cambia iustificanda. Vnde concludit, tribus illis modis licitè cambia celebrari, modò non maius pretium in vno quàm in alio exigatur.

SED nec sibi constat, nec veritatem attingit: nam ipse cum Caiet. Orellana, & aliis dixerat *con.* 20. cambia quædam Olysiponensia, & similia, in quibus pretium pro maiori, vel minori temporis intercapedine variatur, licita esse, quod retulimus, & probauimus cum Læsio, Molin. & aliis *dub.* 18. sed cambia ad secundas, vel tertias nundinas cum maiori pretio, sunt huiusmodi: ergo sunt licita.

SED quæres, an si quis contra hanc Bullam de certo interesse paciscatur, ipsúmque recipiat, teneatur illud restituere? Nauar. *illo num.* 301. *notab.* 4. sic scribit: si æqua sit pretij taxatio pro compēsando detrimento, tam de facto amissi interesse, quàm verisimiliter futuri, licèt postea non eueniret, putà in foro conscientiæ pretium ab initio, vel etiam postea taxatum, posse recipi, eo quòd prohibitio in præsumptione iustitiæ fundetur; si autem æqua sit taxatio pro onere, quod suscipitur à campsore, nulla cernitur iniustitia, cessátque contraria præsumptio pro foro conscientiæ, ac proinde licita est talis pretij acceptio. Num. 4.

AT verò Rebell. *de oblig. p.* 2. *lib.* 11. *quæst.* 13. ait peccare campsorem, ac fortè mortaliter si de certo interesse ante

antequam lucrum cesset, vel damnum emergat, paciscatur. Insuper ad restitutionem obligandum, si quid vltra debitam mercedem, interesse reciperet ab initio, vel postea ante solutionem taxatum ratione verisimilis futuri siue lucri cessantis, siue damni emergentis, si postea reuerà non eueniret. Deinde, non teneri illum ad restitutionem in foro conscientiæ; si non maius interesse accepit, quàm fuerit re ipsa damnum emergens, vel lucrum cessans. Primam partem huius resolutionis bene probat, vt & nos *notab.1.* quia id seuerè prohibet Pontifex ad tollendas occasiones peccati, vt expresse habetur in Bulla, quando autem aliquid prohibetur ad tollendas occasiones peccati, quanuis postea in particulari euentu nulla iniustitia fiat, tamen illicitè fit, quod prohibetur: ergo est peccatum mortale, vel veniale iuxta grauitatem, vel leuitatem materiæ. Secunda verò pars probatur ab eo, quia tunc non retinetur à campsore ad compensandum lucrum cessans, vel damnum emergens, quia nullum euenit, nec ratione alterius iusti tituli: ergo restitui debet. Tertia pars probatur, quia tunc tantùm valet detrimentum quod campsor de facto subiit: ergo cõtractus fuit iustus; & præterea non est irritatus, sed tantùm prohibitus à Pio V. ergo verè transfert dominium illius interesse, & retineri potest, vt in aliis contractibus, in quibus non est prohibitum pacisci de interesse ratione verisimilis lucri cessantis, & damni emergentis, seu ratione periculi, cui se exponit, siue eueniat id quod timetur, siue non. Sed ait Rebellus intentionem Pontificis fuisse, irritare tale pactum, atque adeò irritum censeri debere, iuxta *l. non dubium. C. de legibus*. sed certè non constat eam fuisse Pontificis intentionem, vnde & ipse Rebellus probabilem putat sententiam Nauarri *quæst. cit. num.8.* imò & veram censuit *quæst.13.* pro ea referens Medinam, & Sotum loquẽdo de tempore antecedenti Bullam Pij V. vt retulimus *n.1.* & certè cũ prohibitio illa, vt cambium non fiat ad secundas, vel tertias nundinas, vel terminos non annullet contractum, in quo maius pretium recipiatur, non ita debeat intelligi, vt pactum sit nullum: ergo nec illa prohibitio paciscendi certum interesse lucri cessantis, vel damni emergentis.

QVÆRES etiam, an quod ex Nauarr. Læsio, & Molina diximus *num. 2.* non prohiberi à Pio V. dari posse ad cambium soluẽdum in terminis, vel nundinis non proximis, seu ad intercalatas nundinas, sit verum vniuersè? nam Rebellus suprà ait, quanuis id sit verum quando, & vbi pretium cambiorum taxatum fuerit, eo quòd tunc omnis occasio vsuræ, & iniustitiæ cesset, ac proinde lex, quia cessante fine legis vniuersè, cessat lex: tamen vbi pretium cambij taxatum non fuerit, Nauarri limitatio non procedit, quia finis legis, qui est vitari occasiones peccatorum, non cessat, vehemẽs enim occasio & ansa præberetur campsoribus, vt ratione maioris dilationis soluendi ad intercalatas nundinas, siue terminos maius lucrum exigerent, atque adeò iniustitiam, & vsuram committerent. Neque huic legi debitor renuntiare potest, licèt in eius fauorem lata sit, quia etiam ordina *Num. 5.*

dina

dinatur ad auferendas peccati cambiorum occasiones. Sed respondeo, etiam procedere vbi pretium cambiorum lege taxatum non est: nam si dilatio solutionis non fit cum maiori lucro, nulla est vsuræ, vel peccat occasio; ergo nulla est ratio prohibitionis, maximè cùm ea noceret tunc debitori, in cuius fauorem Bulla ordinatur: quod verò in gratiam alicuius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum, vt habet regula iuris *in 6.* cui consonat *l. quod fauore. C. de legibus.* ergo ea dilatio non est prohibita.

DVBIVM XXV.

Quibus modis bancariis consignentur pecuniæ, & quibus modis eas soluant.

SVMMARIVM.

1 *Duobus modis consignatur.*
2 *Duobus etiam modis soluitur.*

Num. 1. ESPONDEO cum Moli. *disp. 409.* duobus modis consignari. Vno modo numerata pecunia: altero in altera cābij, & in quacūque alia litera, quā accipiūt, & ratione cuius nomine illā consignantis debeatur banco ab eo, qui illam est soluturus, quod in ea continetur. Addit Rebell. *de oblig. p. 2. q. 14. num.* 4. & in re aliqua certo venditionis pretio æstimata.

Num. 2. SOLVVNT etiam duobus modis. Vno, in pecunia numerata: altero, absque numeratione pecuniæ, vt trāsmittendo debitum in alium, qui eandem, vel maiorem summam debet banco; vel tradendo literā cambij ad alium locum, in quo potiùs is cui debetur, illam vult; vel bancario constituente se debitorem eius summæ, comparatione eius cui debet, qui illam consignare vult in eo banco, vel comparatione aliorum quos vult efficere creditores eius summę, qui illam in eo banco consignauit, aut soluendo aliud debitum, quod banco alius debeat. Hac ratione in nundinis Metinensibus, & aliis, quò multi accedunt cum literis cambij ad emendas merces necessarias, licèt multa emantur pecunia numerata, pleraque tamen chirographis peragūtur, quibusdam soluentibus chirographis pecuniarum, quæ sibi in banco debentur, aliisque eam solutionem acceptantibus, ac eam in eodem banco consignantibus; atque compensatione debitorum quorundam cum aliis; & concessione literarum cambij ad varia loca. Eadem ferè habet Bannez *2. 2. to. 2. post q. 78. art. 4. tract. de camb. dub. 7.* Ledesma *2. p. Summæ. tract.* 8. vbi de cambiis *post 10. con.* Valen. *2. 2. disp. 5. quæst. 23. pun. 3.*

DVBIVM XXVI.

Quibus formis literæ cambij scribantur, & soluantur, & quot sint nundinæ in Castella, & Flandria, & de bancariorū stipendiis.

SVMMARIVM.

1 *Litera cambij sub variis modis scribuntur.*

2. De

2 De quatuor nundinis.
3 Quid obseruet Molina.
4 Quid pro stipendio possit bancarius sibi sumere. Varia referuntur.
5 Quatuor conclusionibus Molina respondet.
6 Bannez aliis quatuor respondet assertionibus.

Num. 1. RESPONDEO cum Mol. *disp.* 409. literas cambij sub variis formis scrib i. In quibusdam dicitur, eo ipso quòd hæc tibi tradita fuerit, aut eam legeris, vel ad te peruenerit, aut aliud simile, solues tot, & tunc statim absque mora est ea pecunia soluenda: eiusmodi solutiones vocantur *à letra vista.* In aliis dicitur, tali die, vel post tot dies, aut menses, solues; & tunc veniente termino debet fieri solutio. In aliis dicitur, talibus nundinis, & tūc consuetudini est stādum quoad tempus solutionis; regulariter tamen in more est positum, vt in fine nūdinarum solutio fiat, præscripto tempore finitis, aut ferè finitis nundinis, tunc dicuntur sterni mensæ solutionibus, atque aperiri cambia. Sic intelligitur Sotus 6. *iustitia. quæstione* 12. *articulo* 2. dicens, in Castellæ Regno quatuor præcipuas nundinas esse statutas diuisas per 4. anni tempora, quibus respondent totidem in Flandria, & aliis locis. In his nundinis cambia sumuntur ad varias alias nundinas, & alia loca, in quibus nundinæ non celebrantur, & similiter in aliis locis ac nundinis cambia sumuntur ad has.

Num. 2. PRIMÆ harum celebrantur Metinæ campensi mense Maij, & in eis mensæ sternuntur, atque aperiuntur cambia 15. die Iulij. durántque solutiones vsque ad 10. diem Augusti. His nundinis respondent aliæ in Flandria mense Septembri, sternuntúrque mensæ, cambiáve aperiuntūr 10. die Nouembris, & toto eo mense fiunt solutiones. Secundæ nundinæ celebrantur Metinæ de *Ruiseco*: in eis aperiuntur cambia 10. die Septembris, perseuerántque solutiones vsque ad 10. diem Octobris. His respondent aliæ in Flandria celebratæ sub Domini natiuitatem, & cambia in eis aperiuntur 10. die Februarij, solutionésque durant vsque ad finem mensis. Tertiæ celebrantur Metinæ campensi mense Octobri, cambiáque aperiūtur mense Decembri, & durant solutiones vsque ad finem mensis. His in Flandria respondent nundinæ Resurrectionis, in quibus cambia aperiuntur 10. die Maij, & durant solutiones per totum mēsem. Quartæ celebrantur *Villalone*, quarum cambia in medio Quadragesimæ aperiuntur, & perseuerāt vsque ad Resurrectionem, eis respondent in Flandria nundinæ Iunij, quarum cambia mense Augusti aperiuntur, & perseuerant vsque ad finem mensis.

ALIQVANDO 4. nundinæ, quæ in Castella celebrantur, præsertim illæ quæ Metinæ campensi, iussu Regis protrahuntur vt plus durent, vel quousque appellat classis ex nouo orbe, vel aliis de causis. A nundinis Castellæ ad nundinas Flandriæ solùm conceduntur tres menses, videlicet vsque ad Num. 3.

ad proximas nundinas Flandriæ, quia id tempus videtur sufficiens ad transmissionem literarum. Idem tẽpus conceditur à nundinis Flandriæ vsque ad proximas nũdinas Castellæ. Hæc Sotus. quæ tamen nõ ita intelligit Molina, quasi in principio nundinarum, & reliquo anni tempore non sumatur pecunia numerata ad cambium, si ita fuerit necesse, vel quasi literæ transmissæ, vt certa die, aut statim soluantur, soluendæ non sint tempore illo præscripto in pecunia numerata, sed quoniam literæ, quæ solutionem in nundinis præscribunt, intelligendæ sunt, quando mensæ earum nundinarum sternuntur, & cambia aperiuntur.

Observat etiam Mol. cui concinit Sotus *6. inst. q. 11. art. vnico.* & Rebell. *de oblig. p. 2. q. 14. n. 4. in fin.* non censeri aliquem in nundinis emere creditò, si soluat consignando pretiũ in banco, esto non soluat pecunia statim numerata: quoniam bãcarius saltem in nundinarum fine soluturus est pecunia numerata, quidquid computatis omnibus restauerit soluendum. Idem est, si merces emat consignando preces in quocunque alio, qui tandem eo modo, quo bancarius, est soluturus. Solùm ergo in nundinis emere censetur quis creditò, si emat pretio soluendo alio tẽpore.

Observat etiam, literas cambij regulariter non mitti ad bancarium, sed ad correspondentem, qui pecuniam eis contentam soluat, aut recipiat. Correspondens autem cõsignat eas literas in bãco, vt bancarius tempore literis præscripto soluat, aut recipiat: certum tamen est literas ad soluturum destinari, per eum tamen qui solutionem recepturus est, vt eas soluturus acceptet, & soluat; de quo etiam immediatè ad eum missis moneri solet ab eo pro quo solutionem est recepturus.

Est alicubi cõsuetudo, teste Mercado *de camb. c. 13.* Nauar. *super c. fin. de vsuris. n. 37. & sequentibus, & in Manu. c. 17. n. 293.* vt bancarius ex qualibet summa, quam soluit numerata pecunia, accipiat pro mercede 5. aut 6. pro mille: secus si alio modo soluat. Atque hac de causa qui merces vendunt iis, qui pretium consignaturi sunt in banco, cariùs eas illis vendunt, quia tempore solutionis in pecunia numerata accepturus est bancarius 5. aut 6. pro mille, & quia expectaturi sunt solutionem vsque ad finem nundinarum.

Observat præterea Mol. quãdo quis pecuniam numeratam apud bancarium deposuit, si velit illam sibi extrahere, nihil dare bancario. Similiter si literas cambij, vel alias mittat, vt ex illa sua pecunia aliquid alicui detur, nihil dat bãcario: quin potiùs fertur bancarium aliquibus in locis ob lucrum magnum, quod v u pecuniç depositæ reportat, solere tradere deponenti interesse aliquod, putà ad rationem quotannis 4. vel 5. pro mille: & in quibusdam aliis qui deponit in pecunia numerata 10. millia ducatorum, habet creditum pro aliis 5. nimirum bancario se obligante ad soluendum etiam illa 5. si deponens cætera, literas pro illis etiam mittat. Sotus *6. inst. quæst. 11. art. vnico. ad fin.* hoc secundum approbat; vtrumque tamen

men ex natura rei esse vsurarium, si ex pacto, & non ex animo liberali & grato faciat, docet Molina suprà cum Nauar. *cap. fin. de vsur. n. 4. & in Manu. c. 17. n.* 293. & Mercad. *de cambiis. c. 13.* Ledesma *2. p. Sum. tract.* 8. *con.* 12. *de cambiis.* quoniam est lucrũ ex mutuo, cùm illud genus depositi mutuum sit. Si autem bancarius ex animo grato id præstet in recompẽsationem beneficij accepti, animóque ea via alliciendi deponentem ad continuandum depositum, neque vsura est, neque peccatum, non interueniente scandalo; & sic intellexit Sotus suum dictum.

QVOD paulo antè diximus, alicubi esse in more, bancarium, quando soluit numerata pecunia, accipere ad rationem 5. aut 6. pro mille, intelligit Mercadus *illo c.* 13. quãdo is qui literas cambij transmittit, nullũ depositum habet apud eum bancarium, tunc enim vt bãcarius se obliget ad solutionem eius pecuniæ in fine nundinarum, consuetudine in aliquibus locis receptum est, vt recipiat ad rationem 5. aut 6. pro mille, quæ ita in pecunia numerata soluerit, idque vltra stipendium, quod alioqui solet accipere pro expediẽdis illorum negotiis, qui suum cambium frequentant. Dixerat autem Molina *disp.* 408. hos bancarios in fine nundinarum ab vnoquoque qui apud illos deposuêre pecuniam, quorúmque literis susceptis soluunt, recipere præmium sui laboris, plus, aut minùs, prout quisque plura, aut pauciora negotia in suo banco expedierit, nempe ab vno ducatos 8. ab alio 10. ab aliis plus, vel minus. Scribit autem Mercadus ordinariè valere illis hæc salaria 1500. aut 2000. ducatos in singulis nundinis. Præter hæc igitur salaria recipiunt 5. aut 6. pro mille ab illis qui nihil pecuniæ apud illos deposuêre, quando in pecunia numerata pro illis soluunt, & ait Mercadus esse iustum titulum; quia sicut fideiussor accipere potest pretium competens pro obligatione quam in se suscipit fideiubendo pro alio, vt *disp.* 319. tractat Molina; ita bancarius, vt in se onus suscipiat soluendi pecuniam in fine nundinarum loco eius qui transmittit literas, iustè accipit pretium illud ab eodem, quod etiam licitum arbitratur Sotus 6. *iustitiæ. quæstione* 11. *articulo vnico.* & innuit legem in Castella esse, qua illa bancario sint concessa, quando pecuniam numerat & ab eo soluenda cui numerat; cui legi consonat consuetudo, & tacitus consensus Reip. Sotum sequitur Graf. *tom.* 1. *decisionum. capite* 110. *numero* 8. Vega *in Summa, & Epitom. verb. cambium. casu* 45. meritò tamen Nauarr. *in Commentar. capite fin. de vsuris. numero* 37. & 30. id reprehendit, quia si quid antea de ea re sancitum à Ferdinando, & Elisabetha fuerat, abeisdem fuit reuocatum *leg.* 5. *titulo* 18. *lib.* 5. *noua collect.* Nauarrus *ibi, & in Manuali. capite* 17. *num.* 293. absolutè damnat consuetudinem accipiendi 5. aut 6. pro mille ab iis quibus pecunia numeratur ex præscripto eius qui pecuniam in banco consignauit, & ait, bancarium debere illam illis restituere, nisi quando is cui est soluenda pecunia, vendidit merces cariùs ratione illius grauaminis, quod erat

subiturus, aut quando merè gratis condonare voluêre ea 5. aut 6. bancario: quod non est præsumendum. Ducitur, quoniam operas, quas bancarius impendit, & si quid facit pretio æstimabile, id totum facit in obsequium eius que præscripsit, vt eam pecuniam solueret, & cuius vices subit: quare solùm ab eo potest stipendium petere, non verò ab eo, cui pecuniam numerat. Idem ait Bar. Medina *1. Summæ. c.14. §.24.* & Valentia 2.2. *disp. 5. q. 23. pun. 3.* & probat, quia vel nummularius recipit illud stipendium propter laborem numerandi pecuniam: & hoc non, quia eum laborem suscipit gratiâ sui, ne erret plus soluendo, nô ratione creditoris, qui mallet solus pecunias numerare, vel propter laborem custodiendi pecuniam: & hoc non, nam iste labor solùm suscipitur in gratiam deponentis: ergo is solùm debet illum compensare, non creditor, cui fit solutio. Nec verum esse putat, quod Sotus insinuat, Rempub. in eo consentire, vt is cui numeratur pecunia, soluat nummulario stipendiũ: nõ enim cõsentit, vt qui nõ sũt iure grauãdi, grauentur. Hæc Val. Idẽ tenet Toletus 5. *Sum. c. 54. n.4.* cuius verba referam *dub.39.*

Num.4. MOLINA verò distinctiùs respõdet quatuor conclusionibus. Prima, quando bãcarius suscipit in se obligationem soluendi in fine nundinarum loco alicuius pecuniam, quã is non habet depositam apud bancarium, non videtur damnandum, quòd bancarius accipit 5. aut 6. pro mille, præsertim vbi id in more est: quoniam habet ad id iustum titulum, nempe suscipere in se obligationem illam, vt Sotus & Mercadus rectè affirmant.

SECVNDA conclusio, interesse illud formaliter, aut virtute is soluere debet, cuius nomine pecunia illa primò consignatur in banco. Probatur ratione Nauarri, quia reuerà onus illud, quod bancarius subit, loco illius, & in gratiam illius id subit: ergo ille soluere debet stipendium, vel per se, vel medio illo, cui pecunia numeratur, videlicet numerando ei plusquàm numerari deberet, vt inde bancario soluat.

TERTIA conclusio; quando mille tantùm soluenda in pecunia numerata, & ipsi debita, alicui cõsignãtur in banco; nihilominùs bãcarius potest ex illis mille accipere suum stipendium; eo quòd ea lege censetur voluisse se obligare ad eam solutionem, vt ex pecunia numeranda acciperet stipendium: is tamen cui integra debebatur, ius habet aduersùs eum, qui illam consignauit, vt sibi restituat stipendium, quod bancarius inde accepit, qui sanè tenetur id ei soluere.

QVARTA conclusio; quando non præcessit obligatio, quam bancarius in se susciperet pro pecunia, quam nomine alterius numeraret, ac solueret, nihil potest detrahere de pecunia, quam numerat, ac soluit, sed contentus esse debet stipendio, quod alioqui accipere ab eo debet, cuius negotia agit, & quo dignus est pro obsequiis, quæ in illius gratiam præstat. Probatur, quia nullum habet titulum accipiendi ab eo cui numeratur pecunia.

ALIVM bancariorũ abusum ponit Num.5. Mol. Quando enim pecunia aliqua cõsignata est in suo banco soluenda in fine nundinarum, si is, cui primò est

est consignata, aut alij, à quibus hic merces emit, quósque creditores debiti illius loco sui constituit, aliquando pecuniam velint ante finem nundinarum, solent nonnunquam bancarij eam illis dare ea lege, vt soluant interesse cum quo eo tempore daretur ad cambium ad aliqua loca, aut quoduis aliud interesse; quod est vsurarium cum onere restituendi, quoniam anticipata ea solutio virtute est mutuum, atque adeò vsura est quidquid ea de causa accipitur, nisi fortè accipiatur ob æquale lucrum, quod re ipsa & actu ex eo bancario cesset, quòd anticipata solutio fiat, quod rarò euenit.

LONGE maiori cum ratione dicendum est, peccare, & ad restitutionem teneri, quando iam tempus pecuniæ numerandæ aduenit, & ne solutionem differant, continuóque creditorem expediant, aliquid ab eo accipiunt: quod enim ita accipiunt, totum est inuoluntarium mixtè, iniustéque acceptum, nisi de liberali animo dantis constet.

TERTIAM conclusionem tenet etiam Rebell. *2. p. de oblig. lib. 11. q. 14. num. 3.* dicens, peccare contra iustitiam bancarium, qui exigit mercedem ab eo cui soluit pecuniam nomine eius, qui eã in eius bãco habet. Quamuis ipse à peccato regulariter excusaretur, si aliquid eiusdem pecuniæ retineret ad iustam suæ mercedis compensationem, præsertim si suum stipẽdium recuperare non valeret, vel id ipsum vt faceret à deponente fuisset significatum, esto creditor eandem sui debiti partem à deponente obtinere non posset. & *n. 4.* docet primam conclusionem cum Mercato *libro de cambiis. capite 13.*

CONSONAT ex parte prædictis Bãnez *2. 2. 10. 2. tract. de camb. dub. 7. & 8.* quẽ sequuntur Ioann. Bapt. Corrad. *tract. de cambiis.* & Ledesma *2. p. Sum. tract. 3.* vbi de camb. *con. 11. & sequentib.* vbi ponit. Bannez quatuor conclusiones. Prima est. Bancarius si certò scit rem venditam mille mercatori habenti pecuniam in suo banco, non valere nisi 994. vel 995. potest detraheri venditori, cui mille consignata sunt in eo banco, quinque, aut sex, vt stipendium sibi à mercatore debitum; nam quinque, vel sex, quæ accipit mẽsarius sibi, ad mercatorẽ pertinẽt qui debet ei stipẽdium æquale: ergo tanquã stipendiũ sibi à mercatore debitũ potest illa accipere; in qua cõclusione manifesta cõueniunt Nauarr. & Molina suprà. Num. 6.

SECVNDA conclusio eius est. Non est sufficiens titulus ad excusãdum mensarium, & mercatorem, quòd istæ remissiones fiant inter ipsosmet mercatores, qui interdum sunt mercatores, interdum venditores. Dicunt enim aliqui, quòd mensarius iustè recipit à venditoribus, quibus pecuniam numerat, quinque, vt interdum quando sit mercator, impẽdat illis suam operam. Bannez autem dicit, hunc titulum primò deficere, quia non est vniuersalis ad omnes venditores, vt quando agricola vendit oues, & remittitur ad bancum pro solutione. Secundò, quia non semper mercator, & venditor habent pecunias apud eũdem mensarium. Tertiò, quia non toties est aliquis mercator, quoties venditor, quæ omnia necessaria erãt ad æqualitatem iustitiæ ratione huius tituli, & ad hoc, vt talis mensarius posset iustè illa quinque recipere à vendi-

tore; quanuis Ledesma suprà censeat hunc secundum titulum aliquando sufficere.

Tertia illius conclusio. Verosimilis titulus ad excusandum mensarios est, quòd illorum officium est necessarium ad negotiationes emptionis, & venditionis, etenim si non esset tale officium, non possent recipere pecuniam numeratam, eo quòd mercatores non possunt pecunias ad tam varia loca secum deferre, & ideo quasi ex publico condicto decretum est stipendium mensariis soluendum etiam à venditoribus, nempe 5. pro mille sibi numeratis: & quanuis hæc pragmatica fuerit reuocata per *l. 5. tit. 18. lib. 5. noua compil.* tamen huic legi derogasse videtur contraria consuetudo. Nec mirum, quòd venditores soluãt bancario aliquid, cùm officium eius cedat in bonum etiam venditorum: & ita tenet Ledesm. *illa con.* 11. cum Orellana.

Qvarta conclusio. Optimus titulus ad excusandum mensarios recipientes 5. pro mille quæ numerant venditoribu est, illa quinque se recipere à mercatoribus, & campsoribus, quorum pecuniam custodiunt; quia hac ratione recipit mensarius pecunias custodiendas, vt quoties campsor, vel mercator numerat mille venditori, vel alteri, superaddat quinque mensario accipienda ex pecunia mercatoris, vel campsoris, quod manifestari debet venditoribus, si ignorare id præsumantur, nec tenetur mensarius examinare an iustũ pretium rei vẽditæ sint mille pręcisè, an mille exceptis 5. sed ipse venditor videat an mercator illa via sibi satisfaciat. In hac cõclusione conuenit etiam Mol. sed si, vt isti dicunt, mensarius ex pecunia campsoris, & mercatoris accepturus est 5. pro mille numeratis venditori, quid opus est ea inuoluere cum pecunia consignata venditori? nisi fortè vt si fuerit imperitus, fraudari possit illis quinque à mercatoribus, & campsoribus, aut lites cum illis habere pro illis quinque. Deinde, licèt iuxta tertiã conclusionẽ defenderemus bãcarios posse à vẽditoribus aliquid accipere, quia officiũ eorum etiam cedit in bonum eorũ, tamẽ sufficeret soluere medietatem illorum 5. vt etiam ait Bannez: cur ergo ab illis quinque exiguntur? Certè deberent Principes lege aliqua declarare, aut decernere, quantùm, & à quibus, & quo pacto bancarij possint exigere.

Refert ibidem Bannez *dub. 7. ad vltimum*, sententiam asserẽtium, vsurarium esse quòd mercatores, & cãpsores exigant aliquid à mensariis, apud quos pecuniam deponunt custodiẽdam, & ipse ait esse iniquum, non tamen vsurarium: quia pecunia non datur illis mutuò, sed in custodiã, pro qua cùm deberent accipere sti endium, iniquè grauantur exigentibus aliis ab illis pretium. Idem cum Orellana tenet Petrus Ledesma suprà *conditio. 12.* Vega *in Summ. & Epit. verbo cambium. casu* 44. Si verò mercatores excusent se dicentes, ipsos soluere mensariis stipendium, nempe 5. pro mille, sed quia stipendium est excessiuum, defalcare aliquod pretium ab illo stipendio, vel aliquid pretio æstimabile, scilicet fideiussionem, vt iustum tantùm mensariis maneat stipendium ministerij sui; ait Bannez, si hæc

hæc narratio vera eſt, nullã menſariis iniuſtitiam fieri; ſuſpicari ſe tamen, verã non eſſe,& ideo menſariis iniuſtitiam fieri, quam ipſi patiuntur,vt aliam maiorem irrogent ipſis negotiatoribus,& maiorem vtilitatem capiant. Iam verò diximus cum Molina,& Nauar. depoſitionem pecuniæ cum facultate facta depoſitario vtendi pecunia, mutuum inuoluere, & pecuniam facere depoſitarij, & nihilominùs pro illa cuſtodia poſſe ſtipendium accipere,& vſuram eſſe ab illo aliquid exigere;quanuis ſi deponentes maneant domini, per cõtractum ſocietatis & aſſecurationis poſſint aliquid ab illo exigere. De ſtipendiis bancariorum dixi alia *dub. 20.* Iniquum verò eſſe aliquid demere de pecunia creditoribus numeranda, vt citiùs eam numerent illis quàm aliis,docet Vega *in Summ. & Epito. caſu* 44.

DVBIVM XXVII.

Vtrùm pro impuriori moneta eiuſdem valoris legalis in eodem, vel diuerſis locis puriorem accipere liceat?

SVMMARIVM.

1 *Reſpondet Bannez affirmatiuè.*
2 *Hæc ſententia videtur contra Sotum.*
3 *Reuerà Sotus aduerſatur Bannez. Bannez autem reſpondet.*

Num.1. ESPONDET Bannez *2.2.to. 2. tract. de cambiis. dub.6.con.*1.quem ſequitur Corradus *in fin.Sum. tract. de camb.* & Ledeſm. 2.*p. Summ. tract.de iuſt.commut.*agens de cambiis, poſſe puriorẽ pro minùs pura licitè commutari,ſiue eodem loco,ſiue diuerſis, nam ſunt æquales in ratione menſuræ rerum venalium, & ſolutionum, licèt pro vna poſſet maius pretium exigi quàm pro alia propter maiorem commoditatem vnius quàm alterius, vt agendo de cambio minuto dictum eſt.

HÆC ſententia videtur contra Sotum *6. iuſt.q.*12.*art.*1.*con.*1.vbi ait: Num.2. cambire monetam minoris valoris, hoc eſt, inferioris gradus auri, vel argenti pro alia ſuperiori, niſi compenſatione intercedente, eſt manifeſta iniquitas.Hoc patet primùm,ſi in eadem fiat ciuitate, vt ſi coronas, quod deterius eſt aurum, pro auro ducatorum,aut Caſtellanorum eiuſdem ponderis, quod longè purius eſt,commutares.Nam perinde eſt,ac ſi triticum,aut vinum,aut æs,aut cuprum pro alio cambires quod eſſet ex natura ſua melius. Idem ergo ſi Pariſiis mille ſcuta Gallica aliquis numeraret, vt ſibi in Hiſpania tot puri ducati rependerentur. Res eſt plana, ſi exceſſus eſt alicuius momenti. Nam cambire ducatum Hiſpanum pro Hungaro, qui licèt ſit pretioſior,eodẽ apud nos argento æſtimatur,nihil habet iniuſtitiæ.Hæc Sotus.NihilominùsBannez non exiſtimat Sotum reuerà ſibi aduerſari: quia ille loquitur de permutatione pro alia pecunia ſecundùm pondus, quod vulgò dicitur *à peſo*,quòd ſi aliter intelligat,nos falſam reputamus illam ſententiam: eſt enim manifeſtum exemplũ in Regno; erat enim pecunia quædam quæ vulgò dicebatur *tarja de a veinte*,& alia dicebatur

tur *tarja de a diez*, quarum duæ in ratione pecuniæ tanti æſtimabantur, ſicut vna *de a veinte*, licèt minùs haberent argenti, vnde poſtea per legem factæ ſunt *de a nueue*, & ſic minutæ ſunt in pretio. Idem exemplum poſſet Bannez ponere *en el real de a 8. ſegoriano*, quod minùs argenti habet quàm Mexicanum, tamen pro illo commutatur, quia eiuſdem eſt legalis æſtimationis.

Num. 3. SED reuerà Sotus expreſsè aduerſatur Magiſtro Bannez, vt patet ex verbis citatis, nam loquitur de monetis eiuſdem ponderis, ſed inæqualibus in puritate, & bonitate metalli, & negat inferiorem ſine compenſatione poſſe pro puriori commutari, & probat exemplo tritici; nam triticum minùs bonum non poteſt ſine compenſatione commutari pro deteriori, licèt eadem ſit vtriuſque menſura. Sed reſpondet Bannez primò, non eſſe ſimile: nam triticum minùs bonum non tanti æſtimatur in foro ſicut melius; pecunia autem ex auro minùs puro tanti æſtimatur in taxatione legitima quanti pecunia ex auro puriori. Secundò, quòd ſi triticum minùs bonum tanti æſtimatur in foro quanti magis bonum, licitum erit pro magis bono illud commutare. Hoc tamen (inquit) non obſtat, quominùs qui habet melius triticum, poſſit illud permutare cum illo qui habet minùs bonum triticum, exigendo aliquod pretium pro illa commoditate, qua ſe priuat, modò abſit fraus, & dolus contra pragmaticam frumentariam; ſi enim fraus adſit, erit illicita permutatio propter malum finem. v. g. ſi Petrus erat venditurus facilè triticum optimum, & eadem facilitate vendit minùs bonum, non erit ei licitum permutare illud cum tritico minùs bono Pauli, exigendo ab illo maiorem menſuram tritici: hæc enim eſt fraus contra pragmaticam. Hæc Bãnez. Sed Ledeſm. 2. *p. Summa. tract. 8. con. 9. de camb.* Soto conſentit dicens: commutare pecuniam auri minùs pretioſi, & puri ſine vlla recompenſatione eſt iniuſtitia, ſiue fiat commutatio, & cambium in eadem Prouincia, ſiue ab vna in aliam prouinciam, vt quando commutãtur ſcuta in Hiſpania *por doblones o cruzados de Portugal*, nulla facta recompenſatione ex parte dantis ſcuta, eſt iniuſtitia. Oportet igitur addere aliquid iuxta qualitatem auri. Ratio eſt, quia dans ſcuta minùs dat, quàm recipit: ergo hic cõtractus eſt iniuſtus. Confirmatur: nam qui commutat vinum pretioſius pro viliori, vel oleum, nulla facta compenſatione, peccat mortaliter peccato iniuſtitiæ, & tenetur ad reſtitutionem: ergo idem eſt in noſtro caſu, quia eadem eſt ratio. Et hæc concluſio vera eſt etiam, quando moneta deficit in pondere, vel figura, & commutatur pro moneta integra, & perfecta, licèt commutatio fiat ad æqualitatem ſine alio intereſſe: quia quanuis ſubſtantia auri ſit æqualis in hac commutatione, & cambio, quantitas tamen eſt inæqualis, & ſic quantùm ad hoc interuenit iniuſtitia. Hæc ille.

DVBIVM XXVIII.

An commutare pecuniam in vno loco, pro eadem vel ſimili reddenda in alio loco, vbi pluris æſtimatur in ratione pecuniæ, licitum ſit?

SVM.

SVMMARIVM.

1 *Respondet Bannez iniquum esse, & obiectionibus occurritur.*

Num. 1. ESPONDET Bannez 2.2. *tom. 2. tract. de camb. dub. 6. con.* 2. iniquum esse, vt si Petrus Salmanticæ det Paulo 100. aureos reddendos Romæ, vbi pluribus argenteis æstimantur. Patet, quia recipit Petrus amplius quàm dat: ergo est iniquus. Idem tenet Petrus Ledes. 2. *p. Summæ. tract.* 8. vbi agit de *camb. con.* 10. & dicit esse omnium. Si obiicias, licitum est dare frumētum, vt simile, vel idem reddatur in quantitate, etiamsi in loco, & tempore vbi redditur, pluris æstimetur: ergo licitū erit recipere tot aureos permutatos, etiamsi pluris æstimentur, vbi reddendi sunt. Respondet Bannez negando consequentiam, quia semper manet idem secundùm vsū & cōmoditatē, licèt nō pretium: at verò pecunia nō manet eadē secūdùm commoditatem variato pretio.

OBIICIES secundò, quia Petrus poterat pecunias suas asportare Romam, & ibi permutare pretio currente: ergo potest exigere à Paulo, vt det eas Romæ in tanto numero sicut accepit. Bannez negat consequētiam, quia contractus permutationis pecuniæ ratione loci, non est cōtractus asportationis: nam in cōtractu asportationis asportator nō efficitur dominus pecuniæ: at verò in cōtractu permutationis, qui eā recipit statim efficitur dominus pecuniæ, vnde nō debet eā recipere maiori æstimatione, quàm valeat in loco vbi recipit. Exemplum est. Poterat Petrus suas merces asportare Romā soluto pretio portatori, & ibi eas vendere pretio currēte Romæ: at verò si Salmāticæ vendat, & tradat portatori, nō potest ab eo exigere pretiū quod Romæ currit. Ita pecunia permutata non debet æstimari pluris, quàm valeat vbi traditur. Eodem modo respondet Ledesma suprà.

DVBIVM XXIX.

An commutatam, vel mutuò datam pecuniam, eandem, vel similē exigere, quando Princeps auxit pretium illius, iniquum sit?

SVMMARIVM.

1 *Respondet Bannez iniquum esse, & obiectioni satisfacit.*

2 *Quid alij Doctores sentiant n. 3.*

ESPONDET Bannez 2. 2. *tom. 2. tract. de camb. dub. 6. con.* 3. iniquū esse. v. g. Petrus mutuauit Paulo 100. scuta, quorum singula valebant 400. dispondia, postea verò euexit scuta Rex ad valorem 12. argenteorum, tunc Petrus nō potest exigere à Paulo 100. scuta, sed pauciora, quia si exigeret 100. plus exigeret, quàm dedit in ratione pecuniæ; vt si Petrus mutuasset Paulo fanecam tritici, & illa augeatur, nō potest Petrus illam integram exigere, quia aucta est mensura: ita in casu proposito non potest recipere tot scuta, quia auctum est scutum in ratione mēsuræ. Idē tenet Ledes. 1. *p. Summæ. tract. 8. con. 11. de camb.* Sed obiicit sibi: quia licitum est mutuò dare alicui fanecam tritici tempore, quo valet 10. argenteos, licèt postea valeat 14. Ergo idem est in scutis, quia eadē ratio militat. Respōdet, nō esse eandē rationem, quia licèt augeatur pretium tritici, semper substancia est eadem, idémque vsus, quando Num. 1.

verò pretiũ monetæ variatur, licèt maneat idem metallum, & eadem moneta materialiter, non tamẽ formaliter, & in ratione pretij, & mensuræ rerum venalium, & ita non potest exigi eadem moneta materialiter. Exemplum est. Si quis faneccam tritici mutuò daret quando 10. modios habet, & postea Princeps statueret 12. habere, non posset exigi à mutuatario integra, quia variata est in ratione mensuræ. Quanuis si pactum fuisset inter campsorem, & cãpsarium de reddenda eadem moneta, siue pretium esset auctum, siue diminutum à Principe; quia tũc æqualis esset contractus si æqualis esset spes, vel timor augmenti, & decrementi. Item si campsor potuit verisimiliter existimare euehendam esse breui, poterat vt indemnem se seruaret, exigere eadem scuta, etiamsi aucta fuerint in pretio; vt qui seruaturus erat triticum in tempus quo plus valeret, potest deducere in pactum maius pretium, quàm nunc valeat. Item licèt campsor non coniecisset augẽdum esse pretium, si tam breui est auctum, vt esset verisimile scuta non esse à campsore distrahẽda, tenetur campsarius, non de rigore sed de æquitate, totidem reddere, poteritque campsor tuta conscientia eadem recipere.

Num. 2. Circa hoc sic ferè loquitur Emanuel *2.p. Sum. c. 105. n. 2. & sequentibus.* vbi ait: si is qui mutuò dedit monetam auream, seruaturus eam erat in tempus augmenti, potest exigere, vt eadem aucta reddatur, similiter si in pactum deduxit vt eadem in specie redderetur, siue ascenderet, siue descenderet in pretio: extra hos casus sufficit reddere valorem quẽ habebat moneta tempore mutuationis, siue tempore euectionis perseueret moneta apud mutuatarium, siue non, quidquid dicant Bartol. & Nauarr. contra quos tenent Sotus, & Ludouicus Lopez. Qui autem mutuò dat pecuniam, quam volebat commutare, vel mittere in locum, vbi pluris æstimatur, potest deducere in pactum illud augmentum valoris deductis expensis, quia mutuanti est licitum in pactum deducere lucrum cessans. Si tempore, quo campsor acceptam pecuniam debet alibi reddere, ibi est habitura maiorem valorem, potest hac ratione pretium cambij augere. Si tempore solutionis creuit in valore oleum, vel triticum, Sotus, Nauarr. & Mercad. censent reddendam mẽsuram eandem, & eiusdem valoris naturalis. Couar. & idem Nauarrus sibi contrarius, Scotus, & alij quos citat, & sequitur Petrus Nauarra, contrarium docent. Sed ego dico, si erat dubium an res esset augenda in pretio, vel minuenda, eadem mensura, & eiusdem valoris naturalis reddenda est, siue augeatur, siue minuatur, nisi esset eam seruaturus in tẽpus maioris valoris, & deduxit in pactum vt ille maior valor redderetur. Hæc ibi Eman. Sed magis pertinent ad tractatum de emptione, vẽditione, mutuo, & vsuris, quàm ad tractatum de cambiis, quanuis & ad hunc possint accommodari: nam etiam in cambio haberi potest ratio augmenti legalis, vel vulgaris monetæ, futuræ tempore solutionis, sicut in emptione, & venditione mercium, vel mutuatione.

Anglés *quæstione de camb. art. 5. dubio 4.* si quis det 100. scuta, vt totidem Num. 3.

tidem reddantur quando pretium fuerit auctum, vel probabilius putans augendum, contractus est vsurarius: si verò sub hac conditione, vt totidem reddantur siuè pretium fuerit auctum, siue diminutũ, cõtractus est iustus, vt etiam in tritico, quãdo æquè probabile est futurum esse incrementum, vel decrementũ, vel erat seruandum vsque ad tale tempus, ait hanc Syl. doctrinam esse contrariam Soto docenti, mutuantẽ qui simpliciter mutuò dedit 100. scuta non posse totidem exigere si pretium postea augeatur.

DVBIVM XXX.

An campsor faciat contra iustitiam cũ onere restituendi, si initio nundinarum quando apud alios est copia pecuniæ cambiendæ, pecuniam suam abscondat, vt aucto pretio cambij, illam manifestet, & maiorem quæstum faciat?

SVMMARIVM.

1 *Ledesma affirmatiuè respondet, cuius conclusio declaratur.*

2 *Quid sentiat Toletus.*

Num. 1. EDESMA 2. p. *Summæ. tract. 8. de iusti. commut.* vbi agit de cãbiis *con. 19.* sic loquitur. Non est contra iustitiam commutatiuam, quòd campsor suam pecuniam abscondat seruaturus in aliud tempus, in quo plus valebit: licèt sit contra bonum commune, & publicum, & iustitiam legalem. Declaratur conclusio: solent homines in negotiatione callidiores quando vidẽt initio nundinarum forum esse prosperum, & abundans pecunia, dare ad cambium pecuniam suam, vt per eam moderatè lucrentur, si autẽ vident esse pecuniæ penuriam, ipsi abscondunt suam pecuniam, vt sic pretium cambij augeatur, & tunc eam manifestant, & amplius lucrantur. Dicimus ergo hoc non esse contra iustitiam commutatiuam; esse tamẽ contra legalem. Prima pars probatur, quia sic occultare alias merces non est contra iustitiam commutatiuam, vt occultare, & seruare triticum vsque ad mensem Maij: ergo idem est de pecunia, quia eadem est ratio. Secunda pars probatur, quia in tali euentu augetur maximè pretium cambij cum ingenti damno Reip. ergo est mortale contra iustitiam legalem, vt esset occultare triticum in graui necessitate Reip. Ex prima parte cõclusionis infert, eiusmodi campsores in tali euentu non teneri ad restitutionem, quia non peccant contra iustitiam commutatiuam: ex secunda verò Iudices qui in tali euentu non compellerent campsores ad manifestandam, & cãbiendam suam pecuniam, peccare grauissimè, quia ex officio, & iustitia commutatiua tenentur bonum publicum procurare: cui aduersatur tunc pecuniam occultare. Tenentur ergo compellere campsores ad manifestandam, & cambiendam pecuniam, sicut tenentur tempore famis diuites compellere, vt triticum manifestent, & vendant. Inde infert Ledesma tertiò hos teneri ad restituẽda omnia damna secuta ex eorum negligentia: quia illa negligẽtia est contra iustitiam commutationem,

& obligationem officij sui: violatio autem iustitiæ commutatiuæ ad restituenda sequentia damna astringit: ergo.

Sed Toletus *lib. 5. cap. 53. num. 2.* innuit campsores abscondentes pecuniam, vt pretium augeatur, peccare contra iustitiam commutatiuam, ac proinde teneri ad restitutionem augmenti.

DVBIVM XXXI.

An qui dat pecuniam ad cambium in aliud proximum Regnum, possit pacisci cum campsore, vt literæ non soluantur nisi post tres menses; eo tamen pacto, vt stipendium nullum pro cambio detur campsori?

SVMMARIVM.

1 *Declaratur titulus.*
2 *Conclusio negatiua.*

Num. 1. Erbi gratiâ, finitis Metinæ nūdinis habet quis mille scuta quæ cupit habere Valentiæ, petit à campsore, vel bancario, vt ea per literas cambij transferat Valentiam, ille non vult nisi ei tres menses ad solutionem Valentiæ faciendam concedantur, potéstne petens cambium concedere eos menses ea conditione, vt bancarius ab eo nullum exigat stipendium?

Num. 2. Respondeo, non posse, quia est propter dilationem solutionis, quæ dilatio mutuum virtuale est, exigere scilicet aliquid pretio æstimabile, nempe nullum stipēdium bancario soluere propter traiectionem. ergo est vsura. Ita docent Eman. Rodrigu. *2. p. Summ. c. 104. n. 2.* Ang. *in florib. 4. q. de camb. art. 4. de cambio per literas. difficul. 1. con. 2.* Vega *in Epito. & Summa. verb. cambium. casu 4. & 5.* Ludouic. Lop. *in Instruct. negot. lib. 2. cap. 4.* contra Garsiam, qui ex parte vult à peccato excusare contractum istum.

Neque præsumitur in hoc casu mensarium donare pretium, & stipendium sibi debitum ratione transportationis, quia secundùm Nauar. *c. 23. n. 88.* in venditione, locatione, & conductione donatio non præsumitur. Neque hîc habet locum regula illa, *scienti, & volenti non fit iniuria*; nā hæc regula intelligitur de libero & absoluto cōsensu, qualis hic nō est, quia pressus necessitate bācarius, quia indiget illa pecunia, stipēdium sui obsequij remittit. Si tamen grato & liberali animo id facere intelligeretur propter beneficium sibi impensum, remissio illa stipendij valida foret.

DVBIVM XXXII.

Vtrùm Barcinonæ cum consensu Cæsaraugustæ & Valentiæ poßit statutum fieri, vt literæ cābij non nisi post 6. menses soluantur à die visionis earum computandos?

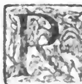Espondeo, fore illicitū, quia dantes ad cambium breuiori sæpe solutione indigent, eo quòd in Italiam sunt nauigaturi, vel Curiā Regiā citò adituri, &c. & quia hoc statuto daretur mercatoribus occasio vendēdi res cariùs iusto, eo quòd tādiu sint solutionē expectaturi. Nau. *lib. 5. cons. 5. de vsu.* Ema. *2. p. Sum. c. 104. n. 5.* Num. 1.

n.5. Veg. *in Epit. verb. cambium. casu* 17. *n.* 3. *& in Summa. p.* 1. *col.* 343.

DVBIVM XXXIII.

De multiplici valore, & vsu monetæ, & an moneta aliqua poßit in ordine ad solutiones debitorum, emptiones, venditiones, aut cambia refutari?

SVMMARIVM.

1 *Quibus modis moneta poßit esse maioris valoris.*
2 *An satisfaciant debitores soluendo debitum aurea, argenteæve pecunia per aliam vilioris metalli?*
3 *Quomodo poßit Princeps valorem pecuniæ augere?*
4 *An cùm valor monetæ alicuius statuto Principis variatur, soluendum sit debitum in eadem quantitate eiusdem monetæ? Rebellus respondet decem conclusionibus.*
5 *Contraria sententia Bartholo tribuitur.*

Num. 1. No è quatuor, vel quinque modis potest esse moneta maioris valoris. Primò, ratione materiæ in specie, vel indiuiduo, quia pretiosiori secũdùm speciem, vel in diuiduum metallo constat. Secundò, ratione puritatis, nimirum si nullam, aut minorem admixtionem inferioris metalli habeat. Tertiò, Principis statuto, & lege. Quartò, ex copia, vel inopia minuitur, vel crescit valor monetæ: nam copia minuit, inopia, & penuria auget, vnde cæteris paribus, vbi pecunia abundat, minùs aliarum mercium pro illa datur. Quintò, maior est valor pecuniæ, si plures sint campsarij eam petentes ad cambium, & pauciores campsores, qui eam dent.

Vsvs primarius pecuniæ est, esse pretium aliarum rerum, vt emantur, & debitorum, vt soluantur. Vsus secundarios septem refert Nauar. *c.* 17. *n.* 287. Vnus est, eius mutuatio, pro quo vsu nihil pretio æstimabile exigi potest, secus pro aliis, vt pro commutatione cum altera pecunia, siue per cambium minutum, & manuale, siue per cambium literarium, vt vidimus; quia iste vsus non est tam necessarius communiter proximis, sicut mutuatio, & ideo etiamsi fiat pro pretio, non necessariò exhaurit proximorum, præsertim pauperum facultates, sicut exhaurit mutuatio, propterea nõ est prohibitum pro hoc vsu exigere pretiũ, sicut pro vsu dandi mutuò. Similiter pro commodatione, pignoratione, & aliis vsibus secundariis monetæ exigi potest pretium, vel aliquid pretio æstimabile, vt cum D. Thom. *2. 2. q.* 78. *art.* 1. & aliis communiter dixi *tract. de vsuris.*

Pecvniæ publico sigillo signatæ refutatio prohibetur *l.* 1. *C. de veteris numism. potest.* & in Lusitanis ordinationibus *lib.* 4. *tit.* 53. qua de re vide Pinel. 3. *cap. prima p. l.* 2. *Cod. de rescin. vend. à num.* 16. videtúrque Rebello 2. *p. de oblig. lib.* 11. *quæst.* 2. esse mortale ex genere, saltem in Lusitania, pecuniam refutare, ob appositam verberum pœnam, quanuis lex Lusitana solùm prohibeat refutare monetam illius Regni, non alterius, modò aurea non sit. Nec etiam il-

iius Regni, aut aureæ peregrinæ refutationem vetat, nisi legitimi ponderis non sit. Quòd si defectus suppleatur, etiam sub iisdem pœnis refutationem vetat.

Num. 1. VERVM difficultas est, an satisfaciant debitores soluendo debitum aureæ, argenteæve pecuniæ per aliam vilioris metalli? Pinel. suprà, & alij affirmant: quia *l. Quæ extrinsecus. ff. de verb. oblig.* attendenda est summa pecuniæ, quæ debetur, & non qualitas.

NEGANT tamen Bart. & Doctores communiter *in l. 1. ff. de contrahen. emp.* quia debitum satisfaciendum est ad æqualitatem; atque adeò pro debito aureæ pecuniæ, aurea quoque pecunia reddenda erit.

VTROSQVE ita conciliat Rebell. suprà, vt quantùm est de se, & ratione contractus, sublata contraria lege, vel consuetudine, procedat posterior sententia, si mens contrahentium fuit vt in pecunia æquè bona solutio fieret, si verò contrahentes non ad materiam, sed ad nudam pecuniæ quãtitatem attenderũt, prior procedit. De quo videndum ait Couar. *lib. de monetis. num. 15. in collat. c. 7. §. vnico. n. 1.*

AIT, *sublata lege,* quia *lege Lusitana cit. §. vlt. & tit. 8. 5. p. extrauag.* statutum est, vt in quacunque moneta satisfieri possit debito præstantioris monetæ, modò non cogatur debitor recipere vltra certam partem debiti in ærea moneta, imò lex Lusitana citata ex 4. ordina. obligat creditorem ad acceptandam, quanuis aliam monetam, Regia auctoritate signatam, etsi specialis pactio de solutione in certa monetæ specie interuenerit. Vnde quoad hoc iniustam esse legem, nec esse ei standum, insinuat Pinel. *suprà n. 17.* cùm contra rationem videatur vnum pro alio, inuito creditore solui, maximè contra expressam conuentionem, quæ legem facit. Cæterùm, vt ait Rebell. suprà, non videtur reiicienda lex Lusitana, cùm iusta ratione niti videatur, alioqui passim pecunia reiiceretur, commerciáque impedirentur; quis enim vilioris generis numismata acceptaret pro suis mercibus, si liberum esset cuique contrahenti, saltem prædicta conditione, eadem refutare? Nec talis conuentio legem facit cùm propter commune bonum lege irritatur.

ADDIT Rebel. extra Lusitaniam etiam idem quod ea lege sancitur, defendi probabiliter posse propter similem receptam consuetudinem, vt testatur glossa *l. si quis argentum. C. de donatio.* cùm consuetudo vim legis habeat.

QVANVIS probabilius sit, vbi similis lex non fuerit, non obligari creditorem ad acceptandam alterius materiæ pecuniam, quando de certa materia conuentio præcessit, vt Pinel. & Couar. suprà cum plerisque aliis asserunt, respondéntque consuetudinem aliam contrariam vbique gentium seruari solitam non obtinere vim legis, nec pro lege receptam fuisse, eo quòd ex ciuilitate, vrbanitate, & benignitate creditorum profecta sit: consuetudo autem in dubio pari non debet extendi, vt in foro conscientiæ obliget, cùm sit stricti iuris quoad interpretationem, vt Rebell. *1. p. de oblig. iust.* differit, & nos *tract. de legibus.* Ait tamen priori loco, interdum, etiam intra Lusitaniam, pecuniam eiusdem

dem materiæ reddendam, quando ſcilicet dominium eiuſdem pecuniȩ retineat, vt in depoſita, vel locata pecunia accidit; aut ſi propterea cõtractus de certa pecunia fiat, quia ipſa tanquam merces quæritur, vel alia pro ea permutatur, vt ſi pecuniã, vel rem aliam des, vt tibi detur puriſſimi auri moneta, quia tunc de ſubſtantia contractus eſt certa moneta, lex autem loquitur tantùm, quãdo ſubſtantiæ contractus ſuperadditur pactum de ſolutione in certa ſpecie monetæ.

An verò ſatisfaciat debitor certæ pecuniæ reddendo maſſam auri, vel argẽti, vel alterius metalli eiuſdem valoris, communis opinio negat, ac rectè (quanquam Bart. & Iaſon contradicant) quia pecunia pretium eſt maſſæ metallorum, ſicut & cæterarum rerum, non verò maſſa, vel res alia eſt pretium pecuniæ, vnde eſto debitor pro maſſa ſatisfaciat reddendo pecuniam, non tamen qui pecuniã debet, ſatisfacit maſſa. Quanuis non ſit negandum, per maſſam æqualis valoris poſſe fieri iuſtam compenſationem, quando pecunia dari nequit, ſed tunc non erit cambium, quia non eſt pecuniæ pro pecunia commutatio. vide Pinell. 1. *p. legis* 2. *C. de reſcin. vend. cap.* 3. *nu.* 14.

Num. 3. Sed quæres quomodo Princeps poſſit valorem pecuniæ augere, cùm *in cap. quanto de iureiuran.* ſancitum ſit nefas eſſe Principi pecuniam cudere minoris ponderis, quàm valor requirat.

Respondeo cum Rebello ſuprà, Principem de conſenſu populi, imò & ſine illo, ſi rationabilis cauſa ſubſit, poſſe de nouo pecuniam aucto valore cudere, aut iam cuſſæ valorem augere, etiam ſupra valorem materiæ, & expenſarum, quæ in ea cudenda fiunt: nefas tamen eſſe id facere, ſi cauſa rationabilis non ſubſit. Ita Innoc. Pan. & Hoſtie. *d. cap. quanto.* quos citat, ac ſequitur Couar. *loco cit. n.* 6. eſt de mente D. Thom. 2. *de regim. Princ. cap.* 13. imò & Ariſtot. 1. *Polit. cap.* 6. *&* 5. *Ethic. cap.* 5. aſſerentis pecuniam lege conſiſtere, vímque ſuam habere, & non natura, fauétque *l.* 1. *ff. de contrah. emp.* decernens in nummis non ſubſtantiam, ſed quantitatem (hoc eſt, valorem publica auctoritate taxatum) conſiderari: idémque probatur ratione, quoniam huiuſmodi valoris mutatio facta à Principe, non poteſt in alterius præiudicium, quàm ſubditi populi cedere. Ergo ſi ea de ipſius populi cõſenſu fiat, licita erit. Quòd ſi non conſentiat, rationabilis tamẽ alia cauſa exiſtat, cuiuſmodi erit vel materiæ valor aliunde auctus, cùm irrationabile ſit monetam publico charactere ſignatam, & taxatam minùs valere quàm ipſius materiam deductis expenſis, nullam iuſtitiam continebit. In quo euentu vera eſt deciſio *d. cap. quanto.* & quanuis ex *eodem cap.* colligatur rectius eſſe, vt pecunia expenſis Regis, vel Reip. non deducendis ex valore metalli cudatur, nec pluris æſtimetur, quã nuda eius materia valeat, idque Bart. & alij apud Cou. ſuprà affirmẽt: fas tamen eſt ex publica poteſtate in qualibet moneta augeri, quantùm in ea cudenda expenditur, vt apud Luſitanos in cudenda moneta argentea fatetur *lex* 1. *tit.* 8. *p.* 5. *extrauag.* quod etiam in argentea, & aurea moneta declarant leges Caſtellæ citatæ *dub.* 6. ac meritò, cùm Princeps ſubditis

ſubditis pecuniam cudere propriis expenſis minimè teneatur; & ita habet conſuetudo totius Chriſtiani orbis, vt experientia, dictiſque auctores teſtantur, atque id conducit ad eum finem, ne extra prouinciam pecunia tam facilè ac frequenter exportetur. Et ſi id licitum non foret, illicitus quoque vſus talis pecuniæ videretur, quod cederet in ſcādalum ac perturbationē tali pecunia vtētium. Hæc Rebellus *illa q.2.* quæ poſtea repetit *q.vlt.* eiſdem verbis.

Vbi tamē diſtinctiùs explicat quęſtionem aliam, an cùm valor monetæ alicuius ſtatuto Principis variatur, ſoluendum ſit debitum in eadē quantitate eiuſdem monetæ? & ponit decem concluſiones.

Prima eſt. Quādo pactū fuit de debito ſoluēdo in certi metalli moneta. v.g. auri, vel argenti, in ea ſoluendum eſt. Pan. *d. c. quanto.* Bart. *l. Paulus. ff. de ſolut.* Cou. *illo c.7. §. vnic. n.10.* & alij communiter: quia vnum pro alio, inuito creditore ſolui non poteſt. *l.2. §.1. ff. ſi certum petatur.* Si autem eſſet eiuſdem metalli, quanuis diuerſæ formæ, cogeretur creditor eam acceptare, ſi ad æſtimationem debitam ſolutio fiat, vt poſt Bart. & alios ex *dicta l. Paulus.* probat Couar. ſ. Intellige hæc de iure communi, quia in Luſitania creditor in quacūque alia moneta legitima cogetur debitum acceptare, etſi ænea ſit, modò certam partem debiti non excedat, vt patet ex legibus *q.2.* citatis.

Secunda concluſio. Si pecunia promiſſa mutetur quoad valorē intrinſecum, nempe materiæ, vel ponderis, non eſt ſoluenda ſecundùm valorē quē habet tēpore ſolutionis, ſed ſecūdū antiquū, quē habebat tēpore cōtractus, modò nihil inter cōtrahētes de hac mutatione actū ſit. Hoc, teſte Couarr. ſ. *n.* 2. poſt alios commune eſt, quod tenent Bart. & alij ad *d.l. Paulus.* & ad *l. cùm quid. ff. ſi certum petatur.* & ad *c. olim. & c. cum canonicis. de cenſib.* ex quibus duobus capitibus non obſcurè colligitur

Tertia concluſio. Si antiqui nummi non ſolùm ſecundùm materiam, & pōdus, ſed etiam ſecundùm valorem legalem, & pretium publicum mutati fuiſſent, conſentiunt omnes, diſtinctos à veteribus eſſe, ac proinde ſoluendos eſſe veteres, vel veterum ęſtimationem: & aliud abſque temeritate affirmari non poſſe docet Couarr. ſ. cùm in eo euentu deciſio *d. cap. cum canonicis.* procedat.

Qvarta concluſio. Quæcunque variatio pecuniæ, ſiue quoad valorem intrinſecum, ſiue extrinſecum facta poſt moram culpabilem in ſoluendo, nocet moroſo debitori, ex *l.3. ff. de action. empti. ad fin.* tenent Bart. & alij *d.l. Paulus, & d.l. cùm quid.* & Canoniſtæ *d.c. quanto.* Reſtringit Bart. & alij communiter, vt procedat quando fit mutatio monetæ maioris, quæ per aliam minorē æſtimari poteſt, ſecus, ſi per minorem æſtimari non poſſit. Sed hæc reſtrictio reiicitur à Couar. ſ *n.4.* poſt Brunum, Antonium, Pan. Imol. Curtium ſeniorem & Laudenſem, quos citat: quia etiam nummi, quantumcunque minuti, ſaltem multiplicati per alium maiorem, æſtimari poſſunt. Aliam reſtrictionem ponit Bart. ſ. vt nō noceat debitori in foro externo prædicta mora, nec teneatur de intereſſe extrinſeco lucri ceſſantis, ſed de intrinſeco damni emergentis, iux

iuxta *l.si sterilis.§.si per venditionem.ff. de actio.empti.* verùm iam hodie dandam esse actionem in foro externo non solùm ex *l.C. de sententiis quæ pro eo quod interest.* sed etiam ex Accursij glos. *§.cit.in scholio,æstimandum. & lege Lusitana.5.ordin.tit.5.* ostendimus *sect.1.de vendit.q.7.* nec aliter in foro conscientiæ censendum esse, si per moram culpabilem contra iustitiã commutatiuam lucrum cessaret.

QVINTA conclusio. Nulla ratio habenda est mutationis numismatũ, quæ ante terminum solutioni præfixum finita est. Hæc est omnium, & probatione non eget.

SEXTA conclusio. Si ab initio cõtractus, propter metum mutationis cautum sit inter partes, vt pecunia sub certa æstimatione soluatur, ea pactio seruanda est, nisi fortè aliunde iniusta sit. Syl.*vsura.1.n.15.* Coua.*s̃.n.5.* probans ex *l.penul. §.si mancipia.ff.soluto matrimonio.* post alios, quos refert, in quibus est Bart.*d.l. Paulus.* communémque testatur Molinæus apud Coua.*eodem.n.* Verbi gratiâ, si tecum ita contraham, promitto tibi centum ducatos Lusitanos ad rationem 400. quadrantium pro singulis; quãtuncũque postea varietur ducatus, ista æstimatio soluẽda erit.

SEPTIMA conclusio. Si etiam ab initio conuentum foret, vt totidem nummi certę materiæ, ac formæ soluerẽtur, quot fortè mutuati fuissẽt, tot numero tunc eiusdem materiæ, ac formæ soluẽdi erũt, quot fuerint promissi, siue eorum valor accresceret, siue decresceret, cõmodúmque, & incommodum ad mutuantẽ tunc pertineret. Cõsentit Pan. & Cou. s̃. & cæteri communiter; vbi aduerte non esse vsuram obligare mutuatarium ad reddendam pecuniam eiusdem materiæ, ac formæ cum ea quæ data fuit: secus si ad rariorẽ, pretiosiorémque obligaretur, quia vltra sortem ad aliquid pretio æstimabile obligaretur.

OCTAVA conclusio. Quandò ab initio contractus pariter dubitando de verisimili incremento, & decremento futuro quoad valorem pecuniæ promissæ, atque adeò siue expressè, siue implicitè æquali aleæ, vel lucrandi, vel perdendi se exponere velint, totidem nummi eiusdẽ materiæ, ac formæ reddendi erunt, quot fuerunt promissi, vel eorũ æstimatio secundùm valorem, quẽ habent tempore solutionis, siue variatio sit secundùm valorem intrinsecum, siue extrinsecum: vtrobique enim contractus nititur fortunæ, in vtriusque partis commodum, & incommodum æqualiter vergens, atque adeò apertè est iustus. Syl.*vsura.1.n.14.* post alios, quos refert, elicitúrque ex *c.fin.de vsuris.* Syl. tamen reprehenditur à Soto *lib.6.q.1.art.2.ante solutiones,* quia ab eo non bene intelligitur.

QVOD si non esset par dubium, sed verisimilius esset, incrementum valoris futurum, siue per legem, siue ob pecuniæ penuriam, vt in nundinis sæpe cõtingit, siue aliam ob causam, quidquid alij dixerint, committeret vsuram is qui tales nummos mutuò daret sub pacto, vt totidem aucti valoris sibi restituerentur, si illos vsque ad id tempus seruaturus non erat. Si tamen eos seruaturus foret, cùm non teneatur in gratiam mutuatarij lucrum negligere, licitè posset illud in pactum deducere, atque totidem nummos aucti valo

valoris pacisci, nisi fortè aliquid inde diminuendum esset ratione expensarum, solicitudinis, & periculi, si quæ in conseruandis nummis vsque ad illud tempus digna pretio contingere debuissent, iuxta dicta *tract. de vsuris*. Syl. §. Nauar. *comment. c. fin. de vsuris. à n.* 48. *& in Summa. c.* 17. *n.* 294. Med. *de rest. fol.* 117. & alij, rectéque colligitur ex *c. fin. de vsuris*.

Nona conclusio. Quando nullũ pactum tacitum, vel expressum intercedit circa incrementum, vel decrementum, & contrà est obligatio soluendi certam pecuniæ quantitatem in certa nummorum specie, facienda erit solutio designatæ quantitatis in eisdem nũmis nominatim expressis sub incerto numero, æstimatis tamen secundùm eam æstimationem, quæ currit tempore solutionis. Bart. *d. l. Paulus. ad fin.* quẽ sequitur Couar. § *n.* 5. & post Brunum approbatam communi consensu videri, testatur.

Decima conclusio. Quando ab initio in mutuo, censu, cambio, emptione, & quouis alio contractu, siue dispositione, vt in testamento, legato, pensione, tributo, salario, vel pœnis pecuniariis per legem statutis, & cæteris, non exprimitur, vt pecunia designatæ materiæ, ac formæ soluatur, nec quicquam super incremento, decrementóve declaratur, solui debet valor, quẽ pecunia habebat tempore talis contractus, vel dispositionis, siue ipsius pecuniæ valor postea lege creuerit, siue decreuerit. Pan. §. Med. *de resti. fol.* 117. Soto 6. *iust.* §. Cou. § *n.* 3. post Molinæũ, & alios.

Num. 5. Contraria tamen sentẽtia tribuitur Bartolo *d. l. Paulus.* quẽ Aretin. *consilio* 11. & alij Iurisperiti cõmuniter sequuntur, & Nauar. vbi §. nũcupatim quoad contractum mutui: eos tamẽ possumus interpretari quòd loquantur de euentu octauæ cõclusionis, quando scilicet contrahẽtes, saltẽ implicitè, æquali periculo augendi, minuendi ve valoris se exponendo contraxêre, ne à cõmuni sententia temerè recedere videamur, præsertim cùm iuxta Bartoli sentẽtiam, quando à posterioribus Doctoribus communiter non reprobatur, in Lusitania iudicandum sit, quando nec lex Regni, nec Curię stylus, nec consuetudo legitima, nec leges Cæsareæ (quibus tamen præferuntur sacri canones in materia peccatum concernẽte) nec denique glossa Accursij contrarium disposuerit, vt 2. *ordina. tit.* 5. decernitur. Probatur cõclusio: imprimis in omni contractu transferente dominium respiciendus valor, quem pecunia, vel res habet tempore traditionis, si aliud nõ exprimitur; tempore autem traditionis est valor antiquæ pecuniæ: ergo siue accrescat, siue decrescat intrinsecùs, vel extrinsecùs, debet fieri solutio secundùm valorem antiquũ, vt cuius est incommodum, sit etiam lucrum, & vice versa. Nec est maior ratio in cæteris dispositionibus. Secundò, quia eadem conclusio ex *c. olim. & c. cum canonicis* §. *cit.* colligi videtur. Tertiò, res saltem post ipsius traditionẽ facta est eius cui traditur: ergo eiusdem debet esse commodũ, & incommodum, incrementum, & diminutio valoris. Quartò, alioqui non seruaretur æqualitas inter cõtrahentes, quæ necessaria est ad iustitiam contractus, etiam in mutuatione pecuniæ, vel aliarum rerum. Quamuis Sotus suprà aliter dicendũ esse

esse putet de valore pecuniæ in mutuo, aliter de valore aliarum rerum vsu consumptibilium: quia nulla lege, consuetudine, vel ratione (si liberalem donationem secludas) conceditur ius, vt non seruata æqualitate contractus mutuũ soluatur, vt *lib. de vsuris* diximus. Hæc ferè totidẽ verbis Rebellus.

DVBIVM XXXIV.

Vtrùm quo maior quantitas pecuniæ cambienda est, eo cæteris paribus maiorem mercedem campsor exigere valeat?

SVMMARIVM.

1 *Respondetur affirmatiuè.*

Num.1. ESPONDEO cũ Rebello *de oblig. p. 2. q. 8. n. 7.* & aliis communiter affirmatiuè.

QVANVIS Medina *q. 4. de cambiis. §. de alia causa lucrum augendi.* neget in cambio minuto fas esse plus exigere ratione maioris pecuniæ cambiendæ: imò etiam in cambio ratione loci plus exigi posset ratione præcisè maioris pecuniæ; sed ex eo quòd propter maiora onera quæ circa maiorem pecuniã campsores subeunt, sortitur maiorẽ valorem, non quidem proprium ac legalem, sed quasi aduentitium, qui tamen in ipsa pecunia quodammodo existit.

NOSTRA tamen conclusio etiam quoad cambium minutum frequẽti vsu recepta est, in cambio minuto ratio est, quia quo plus pecuniæ cãbitur, eo plus laboris, & occupationis, & periculi in numerãdo in gratiam alterius impenditur: quod genus officij pretio æstimabile est, vt *dub. 3.* contra Caietan. vidimus, cui etiam Sotum video subscribere, ait Rebellus suprà. Sed verè non subscribit, solùm enim loquitur de numeratione, quæ in mutuo dando, vel recipiendo est; nam de numeratione in cambio oppositum docet *q. 9. art. vnico.* Deinde, qui plus pecuniæ cambit, maius beneficium indebitum cõfert campsuario; ergo maiori pretio est dignus: quæ ratio etiã in cambio locali procedit, & in eodem id probant Medina, & Rebellus, quia in tanta pecuniarũ & correspondentium, ministrorúmque varietate conseruanda, vt alia taceãtur, campsoris industria, solicitudo, ac expensæ mercedem de iustitia merentur: ratio autem postulat vt tanto maior merces exhibeatur, quanto maior pecuniæ copia per prædicta onera in vtilitatẽ campsarij administratur. Secundò, quia sicut æstimatio mercium maior esse solet, quo maiori industria, & expẽsis opus est ad earum traiectionem, maiórque iste valor ratione huiusmodi onerum adueniens quodammodo existit; vnde qui plus merciũ emit, plus pretij soluit, sic etiã in ipsa pecunia per campsores aggregata totus ille ea de causa susceptorum onerum valor ad mercedem recipiẽdam quodãmodo existit, atque adeò, quo maior pecunia fuerit campsa, eo maior merces soluenda erit.

Quod etiam docet Graf. *to. 1. decisionum lib. 2. c. 110. n. 4.*

DVBIVM XXXV.

An quando pecunia rarior est, campsor localis plus mercedis exigere possit?

SVMMARIVM.

1 *Conclusio affirmatiua, vbi duabus obiectionibus respondetur.*

2 *Ex dictis varia inferuntur ab auctoribus.*

Num 1. ESPONDEO, posse, sicut è cõtrario, quando est maior pecuniæ abundantia, minùs, cæteris paribus, recipere tenetur; loquimur de dante vbi est raritas: nam valor rerum ex abundantia, & penuria variatur; quo autem res cambienda est maioris valoris, maius pretiũ cambij exigi potest. Ita sentiunt Sotus 6. *inst. q.* 10. *art.* 3. Nauar. *Comment. c. fin. de vsur. n.* 51. Caiet. & Syluest. quos citat, & sequitur Rebell. *de oblig. p.* 2. *q.* 8. *n.* 9. Tolet. *lib.* 5. *c.* 53. Angles *q. de camb. art.* 5. *dub.* 4. *diffic.* 1. quamuis repugnet Medi. *q.* 4. *de camb.* §. *illud tamen.* qui ducitur primò; quia pecunia siue multa, siue rara sit, idem pretium lege taxatum habet. Secũdò, quia si plus valet quo rarior; ergo qui mutuò accipit 100. satisfacit, si tempore raritatis minùs det in numero, quia æquale dat in valore. Sed ad primum respondeo: respectu aliarũ monetarũ sẽper retinet eundem valorem in ordine ad emptiones, locationes, cõductiones, & debitorũ solutiones; nã scutũ in ordine ad hæc sẽper valet 13. argenteos, argenteus 34. marauedinos, &c.

AD secundum respondeo negando consequentiam: obligatio enim soluendi intelligitur secundũ mentem contrahentium, vt fiat non secundùm rerum valorem, sed per pecuniam in ratione pecuniæ, & secundùm valorem legalem, non attento valore eius ex circunstantiis, cùm talis sicut potest augeri, ita & minui: & non consistit in indiuisibili, nec potest facilè definiri, vnde vterque meritò æquali spei & periculo se exposuit augmenti, & decrementi, quare contractus sic intellectus fuit iustus, & 100. sunt reddenda, siue valor monetæ ob penuriam creuerit, siue imminutus sit. Si autem in pactum deduceretur, vt si notabilis, ac perceptibilis variatio fieret, solutio fieret secundùm valorem, quem pecunia tempore mutuationis habebat, validus contractus esset, si eo tempore expendenda pecunia erat, & non in futurum seruanda. Vide alia de hac re *dub.* 12. *in fine.* Vide etiam Valen. 2. 2. *disp.* 5. *q.* 23. *pun.* 2. *con.* 2. vbi dicit, si copia, aut inopia metalli alicuius pecuniæ non est eadem, quæ fuit, quando pretiũ eius lege fuit statutum, licitũ esse variare eius pretium legitimum: nam copia metalli alicuius pecuniæ, sicut & cuiuscumque alterius rei, eius valorem minuit, sicut & inopia auget, vt bene notat Nau. *c.* 17. *n.* 204. & 295. ergo credẽdũ est, publicã potestatem superueniẽte copia, vel inopia tacitè, vel expresè (probãdo cõsuetudinem) cõsentire in variationem pretij: nam tunc iuxta penuriam metalli est etiam penuria pecuniarum, & ideo pluris æstimantur, saltem in foro conscientiæ. Confirmatur: quia cùm est penuria pecuniæ, minori summa merces emũtur: ergo crescit valor

valor pecuniæ. Cæterùm dico, non quoties eſt inopia, vel copia alicuius metalli, eſſe copiam, vel inopiam pecuniæ eiuſdem metalli, & eſto ſit, non variari pretium legitimum: ſed illud quod pecunia, vt & aliæ res, ſumit ex circũſtãtiis, abſque vllo arbitrio publicæ poteſtatis.

Num. 1. Ex dictis colligitur regula generalis, ex iiſdem cauſis augeri, minuíve pretium cambij poteſt, ex quibus valor pecuniæ dandæ hìc, vel alibi à cãpſore. Rebel. *q. cit. n. 13.*

Ex 8. verò cauſis dicit Nauarr. *Comment. cap. fin. de vſuris. n. 43. & in Summ. cap. 17. n. 294.* & aliis, pluris ſolere valere pecuniam, non variato legali valore. Primò, ex diuerſitate ſpecifica metalli. Secundò, ex nobilitate maiori metalli intra eãdem ſpeciem, vt ſi aurum ſit plurium caractorum, vel qualitatum (*quilates* vocant.) Tertiò, ex diuerſitate formæ, vel inæqualitate ponderis. Quartò, ratione diuerſarum regionum apud quas conſiſtit. Quintò, ob alterius pecuniæ reprobationem factam, vel veriſimiliter faciendam, vel ob eiuſdem aſcenſum, vel deſcenſum in valore. Septimò, propter abundantiã, vel penuriam eiuſdem pecuniæ. Octauò, propter præſentiam vnius pecuniæ, & abſentiam alterius, quia pecunia præſens loco per ſe vtilior eſt domino ſuo ad ordinarios vſus, quàm abſens loco. Conſonat Toletus *5. Summa. cap. 53.*

Ex his infert Valen. *pun. cit.* non eſſe licitum ex vi cambij ſimplicis ſecluſo adiuncto titulo, pro pecunia data in vna Prouincia, vbi illa propter copiam, vel aliam cauſam minoris æſtimatur, accipere in alia Prouincia pecuniam eiuſdem quantitatis, & metalli, vbi propter inopiam pluris æſtimatur; quia eſſet inæqualitas, & iniuſtitia, vt ait Sotus *6. iuſti. q. 12. art. 1. & 2.* ſic etiã iniuſtitia eſt commutare triticum datum pro tritico recipiendo, vbi propter inopiã, vel aliã cauſã pluris æſtimatur.

Falsvm verò putat Valen. quod ait Sotus, eum, qui mutuò dedit frumẽtũ tẽpore, quo minoris valebat, poſſe tantundem recipere tempore quo pluris æſtimatur, niſi eſſet illud ſeruaturus in aliud tempus, vel niſi expreſsè pactum fuiſſet de reddenda eadem quantitate in quocũque euẽtu. Alioqui contractus non eſſet æqualis, & iuſtus. Vnde Sotus non eſt locutus conſequenter.

DVBIVM XXXVI.

Vtrùm ex multitude, & paucitate campſorum, vel campſariorum iuſta pretia cambiorum varientur?

SVMMARIVM.

1 *Concluſio affirmatiua.*

Respondeo, variari, ſicut ex multitudine, vel paucitate emptorũ, aut vẽditorum variatur valor aliarum mercium. Itaque ſi plures ad cambium petant, augetur pretium, ſi verò pauciores, minuitur, nec mirum, quia ipſa pecunia inter eos cenſetur augeri, vel minui. Ita Caiet. *tract. de camb. cap. 7.* Sa *verb. cambium. n. 3.* Toletus *5. Summ. cap. 52.* Angles *q. de camb. art. 5. dub. 4. diffic. 1.* Num. 1.

Medin. *de camb.q.4.§.aduerte.* Rebellus *de oblig.p.2.lib.11.q.8.* qui cum Soto *6.iust.q.11.* aduertit, id verum esse, modò monopolia, & aliæ fraudes secludantur; si enim campsores omnem ferè pecuniam ad se colligant, & abscondant, vt sic multi cogantur cariùs pecuniam ad cambium recipere, non solùm iniustitiam committunt, sed etiam ad restitutionem obligandi erunt, vt in aliis monopoliis. Idem dicit Angles suprà, & Vega *in Epitome.verb.cambium.casu 25.* Malè autem *casu 26.num. 2.* ait, non est iusta causa augendi cambiorum pretia abundantia campsariorum, imò est vsura, & refert se ad *1.p. Summ. col. 349.*

DVBIVM XXXVII.

Vtrùm si campsor rogatus mutuet pecuniam, quam ad cambiendum cum labore, & expensis aggregatam habet, posśit mercedem inde recipere, ac si ad cambium eandem daret?

SVMMARIVM.

1 *Ioannes Medina respondet.*

Num. 1.

IOANNES Medin. *quæst.4. de cambiis.§.sed iterum.* ait, si illam pecuniam cũ labore, & expensis aggregauit ad benefaciendum aliis indifferenter per cambium, vel mutuum, posse valorem sui laboris, & expensarum exigere mutuando, ac si ad cambium eam pecuniam daret, quia labor ille, & expensæ sunt pretio æstimabiles, & etiam in mutuo æstimantur, vt liquet in monte pietatis, etiam seclusa obligatione ad mutuandum, quæ etiam est pretio æstimabilis secundùm D. Thom. & omnes.

HANC doctrinam reiicit Rebellus *de oblig.p. 2.q. 9.* dicens, mutuantem eiusmodi pecuniam etiamsi eo fine expensas fecerit, & laborem sustinuerit, non posse, nisi lucrum cesset, vel dãnum emergat, vel se obliget ad mutuandum: nec eandem esse rationem putat de mutuo in monte pietatis; nam ibi auctarium recipitur propter necessarium ministerium exhibitum ad conseruationem montis per se primò instituti in gratiam pauperum, quibus non tenentur ministri gratis deseruire, sed sicut *qui altari seruit, de altari viuere debet.* 1. Corinth. 9. ita qui monti seruit, de monte viuere debet. Hic autem non ordinantur expensæ, & labores præcisè in bonum aliorum, sed primò, aut æqualiter in lucrum cambij: ergo non poterit campsor satisfactionem exigere sicut in monte pietatis.

DVBIVM XXXVIII.

De monopoliis circa cambia factis.

SVMMARIVM.

1 *Quomodo fiant huiusmodi monopolia; & an peccent qui illa faciunt contra legem, aut charitatẽ. n. 2.3.4.*

SOLENT nummularij nonnũquam initio nundinarum totam ferè pecuniã præoccupare sumendo Num. 1.

mendo eam ad cambium sub minori mercede ad diuersa loca, vt sic ea in potestatem suam redacta, non solùm commune pretium pecuniæ, sed etiam cambiorum mercedem augeant. Interdum etiam inter se conueniunt de non cambiendo nisi pretio summo, vel supra summum, & similibus modis monopolia faciunt. In quibus non solùm peccatum lethale committunt cōtra charitatem, & iustitiam legalem, sed etiam contra iustitiam commutatiuam, ac proinde cum onere restituendi: videntur enim Respub. & earum subditi ius liberi fori, si non naturali, saltem gentium iure habere, ita vt per monopolia, similésque fraudes rerum pretia non augeantur, & vt minimùm leges ciuiles, quæ esse vbique solent, ius istud illis conferunt summè necessarium, vt commercia tam cum externis, quàm cum indigenis stare possint; maximè verò monopolia in cambiis perniciosa sunt; quanuis enim priuatus quisque absque vlla. iniustitiæ nota, quidquid sit de peccato contra charitatem, possit rogare alterum, aut omnes ne Reip. aut aliis quicquam donent, modò vim & fraudem non adiungat: similitérque rectè possint mercatores, & campsores non acceptare nisi supremum pretium, cùm vtrobique nullum alterius ius violetur, tamen ad monopolia iniusta facienda, non solùm qui rogat, sed etiam qui roganti consentit alterius ius violat, vt ex dictis probatur. Accedit, quòd quando nullum monopolium est, quisque eorum vult descendere in pretio, vt plus, & priùs vendat, vel cambiat, quàm alij: quòd si quis eorum descendere nolit, cùm nec ipsi campsuarij summum ei pretium dare teneantur, potest ad alios recurrere, qui fortè descendent: quod posito monopolio locum non habet; vnde eius iniustitia perspicua est, cùm cogat summum pretium dare pro cambio, quo indiget. Hæc Rebellus *de oblig. p. 2. q. 12. num. 1. & 2.*

Alia de his monopoliis dixi *dub. 13. in fin. & dub. 18.* etiā *in fin.* Vide etiā Rebellum 5. *num. 3.* vbi his verbis retractat sententiam quādam, quam *lib. 9. quæst. 7.* tenuerat. *Magis consentanea probata praxi ea sententia videtur, quæ tenet excusandos esse ab iniustitia, atque adeò à restitutione, illos, qui siue scienter, siue ignorāter vēdant, cambiantve sub pretio currēte, postquā per aliorum monopoliū, aliámve iniustā causā ab aliis præstitam effectum est pretium commune, & nulla taxa prohibetur, quamuis quæst. citata cum aliis in contrariam inclinauerim, licèt enim aliud pretium sit iniustè auctum, ac proinde damnum inde datum partibus sit ab iis satisfaciendum, qui in culpa sunt, eo modo, quo eadem quæst. explicatū est; tamen iustum euadit respectu aliorum, qui culpam non commiserunt, nec ex officio tenentur monopolium tollere, vel ei occurrere, cùm possint, eo quòd tantum mercis, siue cambij pretium sit, quantum communiter secundùm præsentes circunstantias æstimatur, licèt ea æstimatio ex causa iniusta originem duxerit, vt ex rapinis, furtis, & vsuris, quibus inducta est penuria pecuniæ.* Hæc ferè ille, quæ consonant dictis *dub. 13.* quāuis Molina *tract. 2. disp. 310.* Nauar. *Comment. cap. fin. de vsur. n. 9. & in Summ. cap. 17. num. 295.* & Ema. *2. p. Sum. cap. 105. con. 3.* tenere videantur augmentum pretij procedens ex causa iniusta, iustum non esse, etiam respectu eorum, qui sine culpa sunt. Num. 1.

VIDE

Num. 3. VIDE etiam Toletum 5. *Sum. c.* 83. vbi agens de monopolio in cambiis, ait, cùm duo, vel tres ante nundinas, vel in earum principio accipiunt pecunias ad cambium ad alia loca, vt augeatur pretium cambiorũ in nundinis, teneri ad restitutionem augmenti. Idem dicit, cùm abscondũt pecunias, vt pretium augeatur: quia debet ex licita causa augeri pretium, putà cùm verè est paucitas pecuniæ propter bella, aut alia impedimenta, aut propter multitudinem petentium ad cambium. Consonat Vega *in Epito. verb. cambium, casu* 24. *& in Summa. p.* 1. *col.* 347. damnans prædicta monopolia in cambiis. & *in eadem Epito. 1. casu 25.* pretiũ cambij iustum ait esse, quod est in foro campsorum, seclusis fraudibus, tempore contractus, non quod habebit quando literæ ostendentur, vel fiet solutio.

SALON etiam *tract. de cambiis. q. 4. art. 2. controuersia* 13. illa duo genera monopoliorum, quæ initio cõstituimus, ait esse iniusta cum onere restituendi, & damnata iure naturali, & ciuili, nec non Ecclesiastico: nam Pius V. in Bulla de cambiis ait. *Eos verò, qui conspirationes fecerint, vel cõgestam vndique pecuniam ita ad se redegerint, vt quasi monopolium pecuniæ facere videantur, pœnis, quæ à iure contra facientes monopolium constituta sunt, teneri sancimus.* Et quòd auctores monopoliorum peccent contra iustitiam commutatiuam, & teneantur ad restitutionem augmenti pretij quod ex eorum monopolio processit, tenent præter citatos, Gabriel. 4. *d.* 15. *q.* 10. *art.* 3. *dub.* 2. Ioan. Med. *C. de restit. q.* 36.

Num. 4. SED non peccare contra iustitiã commutatiuam, sed cõtra legalem, seu charitatem, ac proinde nec teneri ad restitutionem, tenet Molina *tom. 2. de iust. disp.* 345. *in fin.* cuius opinionem probabilem putat Læsius 2. *iust. c. 21. dub. 20.*

DVBIVM XXXIX.

Quot modis cambia sicca fieri soleant.

SVMMARIVM.

1 *Quatuor modis solent fieri cambia sicca. n. 2. 3. 4.*

TOLETVS *lib. 5. c.* 52. docet cambia sicca quatuor modis fieri solere. Primus est, Num. 1. cùm quis indigens pecuniis petit à campsore dari sibi tot scuta, campsor autem dat hac lege, vt soluat intra certum tempus iuxta valorem, quo tempore aliquo signato valuerint Venetiis, vel alio simili loco. Hoc dicitur cambium siccum, quia non est pecuniarum transmissio, cùm in eodem loco accipiantur, & reddantur: dicitur etiam casuale, quia potest accidere scuta valitura plus, & valitura minùs, quando æquale est periculum, cambium est iustum, secus si ex vna parte sit maior certitudo, quia tunc vna pars magis oneratur, & sic fieri solet; vnde est vsura palliata, quia est mutuum cum lucro ex ipso mutuo palliato nomine cambij.

SECVNDVS. Indiget Petrus pecuniis, petit à campsore, campsor non Num. 2. aliter dat nisi accipiat pro Sicilia, vel alio loco distanti soluendas, & petit

petit ab eo pretium, quo solet illas dare pro locis similibus, vbi tamen scit alium non habere pecuniã, nec respõdentes, nec velle alibi eas reddere, sed in eodem loco. Hoc est manifesta vsura secundùm omnes, nisi pretiũ recipiatur ratione lucri cessantis, vel damni emergentis. Caie. *opusc. de camb. c.* 1. Nauarr. *Comm. c. fin. de vsuris n.* 25.

Num. 3. TERTIVS est compositus ex cambio, & recambio sicco. Campsor dat Romæ Petro 100. soluẽda Venetiis, vbi campsor, aut campsuarius nullos habet correspondentes, & tempore solutionis fingitur aliud cambium à Venetiis, & soluitur Romæ sors cum lucro cambij, & recambij. Hîc est duplicata vsura cum onere restituendi totum lucrum.

Num. 4. QVARTVS est cambium aulicorũ, quod Romæ aliquando fit. Petũt aulici pecunias à campsore; ille dat ad locum distantem, vbi solutio non est facienda, sed Romæ, & accipit ab illis 5. 6. aut 8. vltra pretium quod accipit à mercatoribus, quia maius periculum est dandò aulicis. Hoc cambiũ geminã habet iniustitiã; prima est, quòd pro cambio sicco aliquid accipitur: secũda, quia pro periculo plus accipiunt campsores ab aulicis quàm iustum sit. Fit etiam aliquando cambium aulicorum hoc modo; datur certum tempus in quo campsuarij debẽt certificare de solutione alibi facta, quam certitudinem si non dederint, fit statim recambium ad locum campsoris, etiamsi reuerà solutio facta fuerit. Hoc autẽ quanuis aliquo modo posset tolerari, quia est ad modum cuiusdã pœnæ: tamen cùm sine culpa campsuarij fit, vt nõ possit certificare, quia aliquando in via deficiunt literarũ portatores, nõ potest iustè recãbium exigi, imò licèt statuto tempore non soluat, si id absque culpa sua fit, vel quia nõ potuit, vel quia non habuit. Hæc eisdẽ ferè verbis Toletus. Vide quæ dixi de recambiis *dub.* 22.

DVBIVM XL.

De cambio ad incertam solutionis quantitatem, & cambio ad creditum, an licita sint?

SVMMARIVM.

1 *Quid cambium ad incertã solutionẽ.*
2 *Quid ad creditum.*

CAMBIVM ad incertã solutionem est cùm quis dat suas pecunias Romę. v.g. vt recipiat eas alibi ad pretium fori tunc occurrẽs, quod modò crescit; modò decrescit. Sotus *6. iust. q. 12. art. 4.* ait, cùm est æquale periculũ augmenti, & decremẽti, iustũ cãbiũ esse: cùm verò probabilius est plus, aut minùs valituras pecunias, iniustũ esse vel ex parte dantis, vel ex parte recipientis. Idem tenet Angl. *q. de camb. art. 5. dub. 4. diffic. 2.* citãs etiã Caiet. Hoc bene intelligit Tol. *lib. 5 Sum. c. 54. n. 2.* quando excessus est tantus, vt vincat id quod minùs valet ratione absentiæ. Num. 1.

CAMBIVM ad creditũ fit hoc modo. Mercator nolens apud se habere pecunias, dat campsori, & cãpsor dat literas, quibus se obligat pro illo dare tot pecunias cui ipse per suũ chirographum dederit; mercator emit merces suas, & soluit dando chirographa pro cambio; venditores recurrunt ad cambium, & aliquãdo Num. 2.

pecuniam numeratam accipiunt, aliquando aliqua chirographa pro aliis cambiis;in hoc nulla est iniustitia. Solēt autē duo hîc fieri;vnum est,quòd campsor solet maius creditum facere mercatori quàm accipiat pecunias.v. g. accipit mille, & facit creditum duorum milliū, quia campsores maximè cupiunt habere pecuniam præsentem.Hoc bene approbat Sotus *6.iust.q.11.art. vnico.* & Tolet.*c.illo 54.n.3.*nam hoc creditum est quædam fideiussio, quam sponte sua campsor facit pro mercatore ex animi gratitudine, vel vt eum moueat ad deponendum apud se pecuniam : quod est vtile ipsi campsori. de quare dixi *dub.quodam praecedenti.* Alterum est,solere campsores ab iis quibus numerāt pecuniā propter aliorum chirographa exigere aliquid:hoc autem iniustum esse arbitratur Tol.*n.4.*cū Naua.*c.fin. de vsur. n.38.* quia debitor nō potest pro solutione aliquid exigere à creditore; campsor autem tunc debitor est:vnde pretium solùm debent soluere depositores pro custodia suarum pecuniarum.

Addit Tol.Et hîc apparet iniustitia illorum mercatorū, qui nolūt dare pecunias suas cāpsori nisi hac lege,vt pretium exigat ab illis,qui deferunt ipsorum chirographa, & minantur alteri campsori daturos. Tales tenentur ad restitutionē campsoribus,cāpsores autē illis à quibus acceperūt.Liceret in hoc casu,quòd mercatores emerēt tāto cariùs merces à venditoribus, quanto isti plus deberēt soluere pro receptione pecuniarum per chirographa:nō tamē credo ita fieri.Hæc Tol.& bene : sed de hac re plura dixi *dub.20.& 26.*

DVBIVM XLI.

An cambium ratione officij sit licitum?

SVMMARIVM.

1 *Explicatur titulus:varia sententia referuntur n.2.3.4.*

HOc cambium sic aliqui explicant,vt quis habeat mensam paratam ad mutuādum omnibus pecunia indigētibus,& mutuò det hac lege,vt aliquid vltra sortem ipsi mutuanti reddatur. Quod cùm sit mutuum,impropriè dicitur cambium. Num.1.

Hoc autem esse licitū putat Dur. *3.d.37.q.2.n.6.* Læsius 2. *de iust. & aliis virtu.c.23.dub.2.*Mol.*de iust.to. 2. tract.2.disp.399.*citās Medinam, Nauarr.& Maiorem.Idem tenet Valen. *2.2.disp.5.q.23.pun.4.con.5.* Bannez 2. 2. *tom.* 2. *tract. de camb. dub.5.con. 4.* Ioannes Baptista Corradus *tract. de cambiis.* & latè Palac. 3. *de contract. §.fortè obiicies,* & deinceps,citans nō solùm Medinam, & Dur. sed etiam Scotum 4. *d.15.q.2.* Num.2.

Sed Angles *in floribus Quarti.q.de cambiis.art.* 2. licèt fateatur eam esse absolutè Durandi, & Medinæ opinionem;Nauarri verò quādo auctoritate Reip.imponitur illi officium, & non quando sponte suscipitur:tamen absolutè, & vniuersè affirmat tale cambium esse vsurariū, suámque sentētiā,quam esse ait Caietani, probat, quia vsura est recipere aliquid vltra sortem ratione mutui:sed in hoc cābio recipitur aliquid vltra

for

ſortem ratione mutui: ergo eſt vſurarium. Ait etiam malè contrariam ſentẽtiam tribui Scoto *4.d.15.q.2.art.* 2.§.*ſequitur*, quam nec ſomniaſſe putat. Nam Scotus loquitur de negotiatione licita, quæ fit emendo, & vendendo in Rep. non autem de cãbiis huiuſmodi, quæ ipſe de vſuris verba faciens damnauit.

Num. 3. SED certè Nauarr. *Comment. c. fin. de vſuris. n.15. & tribus ſequentib.* vt idẽ refert *in Manuali. c.17. n. 288.* docet, cambium per officium licitum eſſe: nam quidquid aliqui ibi citati dicant, poſſet conſtitui à Rep. officiũ mutuandi egentibus cum ſalario de publico conſtituto, imò & præſtituto aliquo paruo lucro reddendo à mutuatariis vltra ſortem pro labore officiarij inſtar montium pietatis, quod ibi, inquit, copioſè probatur. Non ergo negat Nauarrus poſſe hoc officium ſponte aſſumi, quamuis id non affirmet: non eſſe tamen in vſu docet *eodem c.17. n.285. ad fin. & Comment. c. fin. de vſuris.*

Num. 4. DE Caiet. Soto, & aliis qui mõtes pietatis damnant, non eſt curandũ, quia eorum ſententia falſa eſt prorſus, & contra Pontificum, & Conciliorum decreta, qui hos montes meritò approbant: ſuppoſita autem hac approbatione manifeſtũ videtur, mutuanti ex officio licitum eſſe non ſolùm pro obligatione mutuãdi, ſi interuenit, ſed etiam pro laboribus & expenſis officij, aliquid vltra ſortem accipere, ſicut in montibus pietatis recipitur pro ſalariis miniſtrantium, & aliis laboribus, & expenſis. Si enim licet recipere aliquid vltra ſortẽ pro ſalariis miniſtrorum & expẽſis, etiam licebit recipere aliquid vt ſalarium propriũ ſibi à mutuantibus ſoluendum, in quorum bonũ laborat, & pro expẽſis: non enim tenetur in bonum eorum gratis laborare, & expenſas facere, *dignus enim eſt operarius mercede ſua.* Luc. 9. & *nemo militat ſtipẽdiis propriis.* 1. Corinth. 9. Pro labore autem numerãdi pecuniam cùm priuatim mutuò datur, & recipitur, nihil poteſt vltra ſortem exigi, quia hic labor eſt intrinſecus, vel per ſe annexus mutuo, quod ſecundùm legẽ diuinam naturalem gratis fieri debet: quamuis Læſius ſuprà videatur dicere pro hoc labore numerandi poſſe mutuantem aliquid accipere, vt in cambio, vt retulimus *dub. 3. ante medium.*

ET nota, bene Palac. & alios auctores prioris opinionis tenere, licitum eſſe accipere à mutuatariis ſtipendium iuſtum ſuorũ laborũ, expẽſarum, & damnorũ, non ſolùm quãdo munus mutuandi eſſet ei impoſitum à Rep. ſed etiam quando ſponte illud ſuſciperet. Quod licèt non teneat expreſsè Scotus, tamen ratio, qua vtitur ad id aſſerendum in officio mercatoris, procedit in officio mutuantis, nempe quia is qui laborat, & expendit in aliorum vtilitatẽ, licitè poteſt ab illis mercedem exigere, qui de ſuo labore, & expenſis participare velint; non enim tenentur gratis illis inſeruire, etiamſi id muneris ſponte ſubierit, nemine iniungente.

DVBIVM XLII.

An liceat ſub hac forma cambire?

Num. 1. Ccipe 100. ducatos auri Castellani hac lege vt Olysipone totidem ducatos auri cruciatorum reddas. Respondet Angles *quæst. de cambiis. art. 5. dub. 3.* cambium esse iniustum, quia non seruatur æqualitas, cùm aurum cruciatorum sit longè purius, perfectius, ac pretiosius auro ducatorum Castellæ. Hoc intellige, nisi compensatio fiat non exigendo stipendium pro traiectione, nec pro absentia pecuniæ, quam patitur campsor; quæ duo fortè merentur excessum illum cruciatorum.

DVBIVM XLIII.

An cãpsor petẽti ad cãbiũ in locũ, vbi minùs poßit lucrari, poßit nolle dare nisi in locũ, vbi plus lucrabitur?

SVMMARIVM.

1 *In rigore potest campsor id efficere, sed erit parum charitati consonum.*

Num. 1. Ega *in Epit. verb. cãbium. casu 24. n. 2.* simpliciter affirmat, sed *n. 3.* videtur sibi aduersari: ait enim, qui officium cambiendi habet, cambium facere tenetur iuxta petitionem, & voluntatem recipientis, modò petat in locum, in quem campsor solet literas dare. Ego dico in rigore posse campsorem id efficere, sed esse parum consonum charitati, & æquitati: imò si ex officio tenetur ad cambium dare, quia cum ea conditione permisit ei Princeps, vel Resp. officium huiusmodi, debere ad cambium dare in locũ, quẽ campsarius elegerit, si in illum locũ solet cambire, & ibi habet pecuniam, & correspondentes, quia eo modo debet intelligi ea obligatio sibi imposita à Rep. & hoc videtur intendere Vega, qui etiam *in Epito. & Summa. casu 25.* affirmat, duobus petẽtibus ad cãbium, posse campsorẽ abiicere eum, qui petit in locum, vbi minus est lucrum, & dare petenti in locum, vbi est maius; non posse tamẽ in pactum deducere, vt solutio fiat in nũdinis, vel terminis, vbi credit pretia cãbiorum maximum incrementum habitura, ac pretia cãbiorum, vt sint iusta, debere esse moderata, & iuxta forum mercatorũ, nulla attenta necessitate, vel vtilitate petẽtis. Repetit hoc *in Epito. & Summa. casu 26. casu* autem 48. ait licitum esse sumere ad cãbiũ cũ detrimento in vnũ locũ, vt cũ maiori lucro det in aliũ locũ.

Salon *tract. de camb. q. 4. art. 2. contro. 13.* ait esse apertã iniustitiã nolle dare ad cãbiũ in locũ vbi minùs cãpsor lucrabitur, si ibi habet pecuniã, & correspõdẽtes, quia cũ iniuria cãpsarij suis cõmodis prospicit; cogit enim cãpsariũ, vt soluat vbi minùs cõmodè potest: deinde docet, duobus ad cãbiũ petẽtibus, posse dare ei, qui petit in locũ maioris lucri, neglecto illo, qui petit in locũ minoris lucri. Sed existimo, si Resp. vel Princeps imposuit ei obligationẽ dãdi ad cãbiũ omnibus, & habet pecuniã pro vtroque, debere vtrique dare: sed si nõ habet pro vtroque, posse dare petẽti in locũ maioris lucri, & negare alteri. Statim verò subiũgit Salõ, licitũ esse cãpsori dicere; ego nõ compello, nec obligo te, vt pecuniã meã Hispali cõmutandã recipias: nolo tamẽ nisi ad hũc locũ tantũ, quia mihi ita expedit cõferre. Tu quoque vide quid

quid tibi expediat, si in eũ locũ vis, habésque ibi pecuniam, vel creditum, bene quidem, sin minùs, quære ab alio, liberum tibi est: certè ita agentem non damnarem; quia campsor non tenetur ex officio cuicumque, & in quécumque locum illam postulanti conferre) de huiusmodi enim nunc loquimur, de alio inferiùs dicemus) sed confert pecunias liberè, & propria sponte. Cùm ergo ita illas conferat, liberum est illi apponere conditionem illam; quæ quidem turpis non est, si campsarius ibi habet, vel habere potest pecuniam, vel correspondentem, secus si non posset habere, quia esset cambium siccum & fictum. Quæ verba prioribus manifestè contradicere videntur, in quibus dixerat apertam iniustitiam, & violentiam esse, nolle dare ad cambium nisi in locum, vbi habebit maius lucrum: nisi illa priora verba intelligat, quando campsor tenetur ex officio omnibus dare. Neque campsor cogit absolutè ad soluendum vbi minùs commodè campsuarius potest, sed illum cogit necessitas accipiendi ad cambium, & carentia campsoris, qui det ad locum commodiorem. Sic mercator, qui non vult vendere alicui merces, nisi pretiosiores, cogit quodammodo illas emere quibus emptor non indiget, non tamen irrogat iniuriam emptori, licèt fortè in hoc casu, & in alio de cambiis faciat contra charitatem, & liberalitatem, nimis intendens propriis commodis, & parum curans incommoda aliena, vt propria commoda consequatur.

DVBIVM XLIV.

De cambiis quibus Hispalenses dant pecuniam in Occidentali India soluendam.

SVMMARIVM.

1 *Doctrina cuiusdam expenditur.*

DE hac re bene agit Vega *in Summa, & Epitom. verb. cambium. casu 38. & tribus sequentib. casu 38.* Cambium (inquit) quod frequenter fit in foro campsorum Hispalens. inter ipsos campsores, & eos qui in Indiam Occidentalem sunt nauigaturi, est vsura apertè. Nauigaturi enim accipiunt ad cambium soluturi 50. vltra sortem pro 100. campsoribus assecurantibus nauim, & suscipientibus in se periculum ipsius. Quod pretium cambij nimium non est; nec potest dici esse etiam pretium assecurationis nauigij, & ideo nimium non esse. Nam sæpe nauigium illud non est campsariorum, sed aliorum qui ipsis soluunt pretium assecurationis: ergo non tenentur illud soluere campsarij. *Num. 1.*

In casu verò 39. ait vsurarium esse cambium in quo campsores Hispalenses magistris, seu gubernatoribus alienarum nauium dant 100. ea lege, vt vltra sortem cùm ex India venerint, accipiant 80. suscepto in se nauis periculo vsque ad reditum: nam tale pretium pro cambio est nimium; pro assecuratiõe verò pretium recipiunt à domino nauis: ergo nihil debent recipere à campsario.

In *casu* 40. ait, non posse magistros nauium dare ad cambium aliis ministris nauis ad pretium quod illi aliis campsoribus soluunt, quando id est nimium, nisi ministri illis iniunxerint, vt pro illis etiam ad cambium sumerent, & ita ipsi fecerint. Hoc est manifestum; quia non licet in cambio iustum pretiũ excedere.

In 41. *casu* ait, ab Hispali in S. Dominicum posse campsores exigere 10. pro 100. ad nouam Hispaniam & Nomen Dei 15. ad Peru, 25. ad Chile 35.

DVBIVM XLV.

An petere ad cambium vsurarium pro se, vel pro amico sit licitum?

Num. 1. 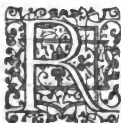Espondeo, id non esse licitum nisi vrgente aliqua necessitate, sicut non est licitum, vt dictum est *tract. de vsur.* pro se, vel amico sumere sub vsuris, nisi premente necessitate aliqua. Veg. *in Summ. & Epito. verb. cambium. casu 46.*

Si verò aliqua vrget necessitas, non solùm est licitum dare ad cambium verũ: sed etiam est charitas illum rogare, vt ad cambium verum pecuniam sibi necessariam sumat, vt docet Salon *tract. de camb. q. 4. art. 2. controue. 14. circa finem.*

DVBIVM XLVI.

An si amicus à me petat, vt ad cambium illi sumam cum lucro, vt solet, cãpsoris possim ego ex mea pecunia dare, vt lucrũ illud habeã?

Espondeo, posse, vt docet Veg. *in Sum. & Epit. casu* 47. nulli enim facio iniuriam. Num. 1.

DVBIVM XLVII.

Vtrùm peccent campsores dantes ad cambium iis, quos sciunt, ad ludos, & luxus, aliáque delicta committenda pecunias postulare?

Espondet Salon *tract. de camb. q. 4. art. 2. controuer. 14. ad fin.* cum Fabiano *tracta. de camb. n. 49. & 50.* illos malè agere, tum quia cùm huiusmodi communiter nullã habeant pecuniam, vel creditum in locis designatis solutioni, cambia, & recambia, quæ cum iis exercentur, ficta sunt, & simulata: tum quia esto illud haberent, tamen qui norũt in tales vsus esse conuertẽdas pecunias, cõsentiunt & cooperantur prodigalitati, ac peccatis illorum; *non solùm autem digni sunt morte, qui talia agunt, sed etiam qui cõsentiũt facientib.* Rom. 1. Imò addũt teneri ad restitutionem dãnorũ, qui pecunias dãt ad cãbium Principibus, vel aliis, quos sciũt illas cõsumpturos in bellis iniustis: nam *si tua causa datum est damnum, vel iniuria illata, iure super his satisfacere te oportet*, vt habet regula iuris. Sed *tracta. de vsur.* examinaui, an qui rem dat ei, quem scit ea abusurum ad damna aliis inferenda per vsuras, vel alio modo, teneatur de damnis. Num. 1.

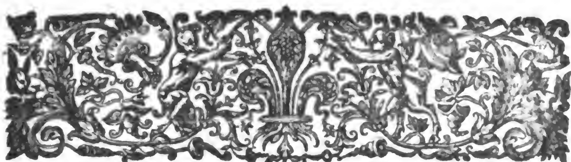

TRACTATVS DE LVDO.

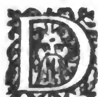

E ludo agit D. Thomas *quæstione 168. de modestia, quæ consistit in exterioribus motibus corporis.* de qua materia disserendum putaui, vt plures difficultates, quarum nec auctores meminêre, breuiter expediantur.

DVBIVM I.

An ludus aliquis licitus sit?

SVMMARIVM.

1 *Quid ludus latè sit.*
2 *Quid ludus propriè sit.*
3 *Quando licitus & meritorius sit.*
4 *Variæ causæ, ob quas ludus illicitus redditur.*

Num. 1.

VDVS propriè accipitur pro dictis, & factis ad oblectationẽ & relaxationem animi ordinatis, & quando dictis exercetur, propriissimè appellatur iocus, quãuis etiã factis iocari contingat: siue autẽ verbis, siue factis fiat, si consentaneè ad rectam rationem, debitisque circũstantiis exerceatur, actus est virtutis, quem Aristot. 4. Ethic. *c.* 8. εὐτραπελίαν vocat, aliqui vertunt *urbanitatem, comitatem, leporem, festiuitatem, & facetiam.* D. Thom. 2. 2. *quæst.* 168. *art.* 2. *arg. sed contrà*, ait appellari posse iocunditatem.

SED propriissimè ludus est certamen quoddam iucundum & festiuum ad animi oblectationẽ pertinens, cui adiuncta est conuentio, qua ludentes inter se paciscuntur, vt seruentur certæ leges ludi, & vincenti aliquid cedat, & tribuatur. De hoc genere ludi agendum modò, & quia in toto orbe, præsertim in Hispania, est frequentissimus, & multa in eo possunt iniustitiæ peccata committi. Vnde de ipso multæ leges iuris communis, & municipales, iurisque Canonici latæ Num. 2.

sunt,

sunt, multáque de eo Theologi, & Iurisperiti scripserunt, Paris de Puteo, Ioan. Bap. Cariarulus, & Stephanus Costa speciales de ludo tractatus scripserunt, qui habentur *tom. 7. tractatuum.* Alcozer etiam librum de ludo scripsit. Couar. de eo agit *reg. peccatum. p. 2. §. 4.* Venincasius *præfatione de actionibus à n. 364.* Thomas Grano *decis. 40. à n. 2.* Ornotomus *§. Item si quis in fraudem. n. 34. de actionibus.* Riminaldus *§. 1. n. 78. inst. per quas personas.* &c. Tiraq. *de retractu lìnagier. §. 1. glos. 4. n. 10.* Abẽdanno *de exequẽdis mandatis legis. lib. 2. c. 9. fol. 163.* Bernardus Diaz *in pract. verb. aleatores.* Nauarrus, Morla, Rebuff. Azebedo, Didacus Perez, & alij referendi: & communiter Iurisperiti *in ff. titul. de alea lusu, & aleatoribus. & C. de Religiosis, & sumpt. fun. l. alearum vsus.* & in aliis iuribus. Theologi verò cõmuniter *4. dist. 15.* & cũ D. Thom. *2. 2 q. 32. art. 7. ad 2.* vbi Arag. & Bannez *q. 168. art. 2. & seqq.* Valentia *disp. 5. q. 6. puncto 5. q. 8.* Castro *2. de lege pœnali. c. 2. corol 3. in conclus. 1.* Sotus *4. iustitia. q. 5. n. 2.* Alensis, Adrianus, Antoninus, Vega, Mol. Læsius, Reb. Toletus, Azor, & alij multi ꝗ citandi, & Summistæ *verb. ludus.*

Num. 3. CONVENIVNT omnes, ludum si debitam materiam, debitásque circunstantias habeat, & iure positiuo prohibitus non sit, licitum, imò & meritorium esse.

Num. 4. ILLICITVS erit ratione materię, si ea sit irreligiosa, seu idololatrica, cuiusmodi ludi vituperantur Exodi. 32. *sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere.* Tobiæ 3. *numquam cum ludentibus miscui me.* Hier. 15. *Nõ sedi cum ludentibus in consilio.* De quo genere ludorum posset intelligi Chrysost. Homil. 6. in Matthæum dicens, *non dat Deus ludere, sed Diabolus.* Quod confirmat illo Exodi testimonio, quanuis D. Thom. 2. 2. q. 168. *art. 2. ad 2.* de omni ludo inordinato Chrysostomum exponat, præsertim de eo, in cuius delectatione vltimus vitæ finis constituatur, sicut factũ fuisse putat D. Thom. ab illis impiis, de quibus dicitur Sap. 14. *æstimauerunt ludum esse vitam nostram.*

ESSET etiam ludus illicitus ratione materiæ, esset noxius, vel periculosus ludentibus, vt hastiludium cum spiculis.

RATIONE autem circunstantiarum esset illicitus: primò, si plus tẽporis in eo insumatur quàm oportet: nã, vt ait Cicero 1. de officiis, *ita parcè condienda est vita ludo, vt sale cibi.* Secundò, si fiat quando, vel vbi non oportet, aut à quo non oportet; vt si mulier, Clericus, Religiosus, senex aut Prælatus ludo sibi indecenti ludat. Tertiò, ratione scandali. Quartò, si sit occasio periuriorum, rixarũ, aut etiã blasphemiarum re sinistrè succedente. Quintò, si fiat vi alium trahẽdo ad ludum, vel in ludo illum detinendo. Sextò, si fiat fraudibus, deceptionibus, aliísque iniuriis aduersus colludentes, vel cartas illorũ videndo, aut è duobus alterũ in medio sumendo, & signa faciẽdo, vel si peritior cum imperitiori noto ludat. Septimò, si fiat conuertendo noctes in diem, & diem in noctes cum detrimento propriæ salutis, aut non recitando horas debitas, vel sacra diebus festis, proprium patrimoniũ, vxoris, ac filiorum bona dissipando, officium proprium negligendo cum damno familiæ, vel etiam publico, &

& bona aliorum vsurpando, debita non soluendo, vt pecunia ludo non desit. Nonò, ab iis lucrando qui alienare non possunt, vt à Religiosis, à pupillo, vel minori, à muliere coniugata, à seruo, &c. Decimò, proximos in extremā, vel grauē necessitatem coniiciendo, quo pacto debet intelligi Medina 1. *Sum. c.* 14. §. 28. dicens peccare mortaliter eum, qui ludo vtitur ad auferendum alterius bona. Vndecimò, malum aliquem finem intendendo.

DVBIVM II.

An ludus in quo lucrum notabile, & non animi relaxatio præcipuè intenditur, sit peccatum mortale?

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmans proponitur.*
2. 3 *Opposita sententia præfertur, & probatur.*
4 *Variæ sententiæ impugnantur.*
5 *Ad contraria argumenta respondetur.*

Num. 1. ARTEM affirmantem docet Gab. 4. *dist.* 15. *q.* 13. *art.* 1. *notab.* 3. & *art.* 2. *conclus.* 3. Panorm. *c. penult. de vita, & honestate Clericorum. n.* 12. Rosella, & Supplementum, & Dominicani apud Syluestrum *verb. ludus. q.* 2. *dicto* 6. & *q.* 4. Vega *in Epitome verb. ludus. casu* 1. *in fine*. Raymundus *in Summa. tract.* 4. *§. de quibus debet fieri eleemosyna*. Turrecremata *c. Episcopus. dist.* 35. *art.* 1. citans Archidiaconum, Laudensem, & Hugonem. Comitolus *lib.* 3. *q.* 7. & *Ioan. de Salas*. & Abulensis Matth. 6. *q.* 52. & 55. habens, etiamsi lucrum intentū non magnum sit, esse peccatum mortale. Ratio horum est, quia eo ipso quòd fiat ex cupiditate, est prohibitus decimo Decalogi præcepto, *non concupisces rem proximi tui*. Item, quia intēdere damnum proximi, est peccatum mortale.

SED hæc opinio meritò reiicitur à Ioanne Medin. *de restitut. q.* 22. Sot. 4. *Inst. q.* 5. *art.* 2. Mol. *disp.* 511. Læsio *lib.* 2. *c.* 26. *dub.* 1. Reb. *de oblig. p.* 2. *lib.* 12. *q.* 1. Valentia 2. 2. *disp.* 5. *q.* 6. *puncto* 5. *q.* 8. Azor *tom.* 3. *lib.* 5. *c.* 24. *q.* 2. Nauarr. *c.* 20. aliàs 19. *n.* 3. Caiet. 2. 2. *q.* 168. *art.* 3. & *in Summa. verb. ludus*. Morl. 1. *p. Empor. tit.* 7. *q.* 1. Grafis 1. *p. d.* 2. *art.* 121. *n.* 11. Alcoz. 1 *de ludo. c.* 6. Lop. 7. *p. Instructorij cōscientiæ. c.* 31. Beya 1. *p. respons. casu* 61. Pet. Ledes. 2. *p. Sum. tract.* 31. *c.* 2. Imò Syluester *illa q.* 4. & *verb. auaritia. q.* 1. ait, si ludus non sit prohibitus iure positiuo, etiamsi principaliter fiat propter lucrum, non esse peccatum mortale. Num. 2.

PROBATVR, quia ipse ludus est de se indifferēs, & potest appeti propter honestos fines distinctos ob animi relaxationem: ergo etiamsi animi relaxatio minimè, vel minùs principaliter intendatur, ludus erit licitus. Quæ ratio non solùm probat non fore peccatum mortale, sed neque veniale, vt docet Molin. Ioan. Medina, Rebellus, & Læsius suprà: si tamen affectus lucri sit nimius, & immoderatus, erit peccatum auaritiæ oppositum liberalitati, quod ex genere suo solùm est veniale, vt docet Molina, Ioannes Medin. Reb. Valentia, Alcozer, Læsius, & Morla 5. Grafis *illo num.* 10. Bart. Medin. 1. *Sum. cap.* 14. §. 28. Num. 3.

§.28.ex D.Thom.& Caiet. 2.2. q.118. art.3.& 4.& Doctoribus differentibus de auaritia.

Num. 4. VNDE fallitur Nauar.§.n.3.& 8. docens,quando lucrũ præcipuè intenditur,ludum esse peccatum,saltẽ veniale,quia re inuenta in vnũ finẽ vtitur ad alium, quod est ea abuti. Idem tenet Bart.Med.& Valentia §. & Vega *in Epitome.verb.ludus.casu* 1. *ad finem.* Sed dico non semper esse abusũ re inuẽta, & ordinata ad vnũ finem vti ad alium,præsertim illi nõ contrarium, & maximè si ille alius simul,licèt minùs principaliter,intendatur.Falsò etiam Petrus Couar. *tract.de ludo.p.2.c.7.*& Nauar.§.*n.*12. & Vega §.*n.*10. dicunt esse peccatũ prodigalitatis exponere pecuniam ludo fortunæ,quia non est prodigalitas cùm datio est debita ex iusto contractu,neque contractus in quo partes pari periculo se exponũt cũ pari spe lucri, prodigus est. Falsò etiam.Pet.Ledes.ait, quando præcipuum motiuum est lucrũ,esse auaritiã,ac proinde peccatũ veniale. Falsò quoque Azor putat ludum quãdo in solũ lucrũ refertur,esse actũ otiosũ,ac proinde peccatũ veniale;cùm actus vtilis ad lucrũ otiosus esse nequeat. Verum est si non sit maior spes lucri quàm damni,actum videri otiosum,cùm ad eũ finẽ mediũ assũptũ non magis possit prodesse quàm obesse:sed si quis magis indiget pecunia quam periculo exponit quàm ea quã lucrari sperat,peccabit,quia temerè se exponit tanto periculo. Cæterùm si plus lucrari sperat quàm possit perdere, prudenter ludet aliquando: vnde contra liberalitatem erit velle lucrari, quia est velle auferre ab amicis quibus esset dandũ, ait Aristoteles 4. Ethicorum cap. 1.

AD primum argumentũ aduersæ opinionis respũdeo,nõ esse cõtra decimũ Decalogi præceptũ velle alienas res suas facere contractu iusto, qualis est ludus: sed via iniusta,siue id principaliter,siue minùs principaliter intendatur. Ad secundũ respõdeo, propriè non inferre damnũ qui iustè incommodum infert, vt docet Mol.ex *c.qui assequitur.de elect.in 6.* Num. 5.

Ex iis patet malè aliquos dixisse, esse peccatũ mortale exponere bona ludo fortunæ. Hugo *c. Episcopus. 35.dist.*Matth.apud Cardinalẽ *Clem. 2. §.sed si talis. q. 11. de vita,& honest. Cler.* quos meritò reiicit Med.*de rest. q.21.*Sotus *4.iust.q.5.art.2.*Alcozer §. *q.2.* & alij, quia in contractu sortiũ, & assecurationis,& in emptione iactus retis,& similibus exponitur pecunia periculo fortunę.*l.iactum retis. ff. de actionibus empti.& l.in naui.ff.locati.*vbi Paulus Castrensis.& *C.nauiganti. de vsuris.* Vide Nauarr. *c.* 19. aliàs 20.*n.3.*Mol.*disp.* 511.*in fine.*Pet. Couarr.*de ludo.p.2.c.2.*

DVBIVM III.

An aleæ ludus iure Cæsareo sit prohibitus,vt peccatum mortale?

SVMMARIVM.

1 *Quid alea nomine intelligatur.*
2 *Alearum ludi prohibiti sunt.*
3 *Leges Imperiales non obligant modò sub mortali.*
4 *An leges Imperiales habeant locum in nostra Castella?*
5 *Aliquorum sententia impugnatur.*

SVP

Num. 1. Vpposito ex omnium sententia *alea* nomine omnes,& solos eos ludos cóprehẽdi, qui fortuna magis, & casu, quàm arte, aut viribus reguntur: huiusmodi sunt ludi tesserarum, taxillorum, & talorum; itẽ ludus tabularum, vt docet Nauarr. *c.2. num. 6. ex authentica interdicimus. C. de Episcop. & Clericis. & §. interdicimus. authent. de Episcop. collation. 9.* Idem ait Nauarr. & omnes de omnibus cartarum pictarum ludis, quia licèt aliqui multùm habeant industriæ, plus tamen habent fortunæ.

Num. 2. Hoc supposito, dico primò alearũ ludos prohibitos esse *l.2.3.& 4.ff. de alea lusu,& aleatoribus.* vbi prohibetur ludi pecunia, aut re pecunia æstimabili, nisi in conuiuio quod manducandum est, ludatur, aut pecunia, vnde aliquid ad manducandum ematur: prohibentur etiam exponsiones *trauiesas* in eiusmodi ludis prohibitis, atque repetitio conceditur lucri accepti. & in *l. alearum vsus. C. de Religiosis,& sump. fun.* sic legimus: *nulli liceat in publicis, vel priuatis domibus, vel locis ludere, neque in genere, neque in specie,& si contra factũ fuerit. nulla sequatur condemnatio, id est, victus non cogatur soluere, sed solutum reddatur,& competentibus actionibus repetatur ab iis, qui dederint, vel eorum hæredibus, aut iis negligentibus, à patre, vel defensoribus illius ciuitatis, vel recipiat fiscus non obstante 50. annorum præscriptione.* In Græco textu habetur, victum in aleæ lusu non posse conueniri, & si soluerit, habere repetitionem, tam ipsum, quàm hæredes eius aduersùs victorem, & eius hæredes, idque perpetuò, etiam post 30. annos: & in eadem lege virtutis exercendæ causâ permittuntur ludi cursus, saltus, sardopilij iaciendi, aut hastę, luctę, hippodromi (equorũ cursus) & similes, qui etiam permittuntur *l. solùm. ff. de alea lusu.* & in *dicta l. alearum* dicitur: *sed nec permittimus etiam in iis ludere vltra vnum solidum, etiamsi multùm diues sit.*

Dico secũdò, has leges Imperiales non obligare modò sub mortali. Ita Beya *1. p. respons. casu 61. punct. 1.* quia leges seculares non obligant communiter sub mortali. Secundò, quia non videtur esse intentio legislatoris obligare sub mortali, nisi transgressio sit contra iustitiam: hæc autem solùm est contra liberalitatẽ, quia est prodigalitas, quæ ex genere tantùm suo est peccatum veniale, vt docet D. Thom. ab omnibus receptus *2.2.q.183.art.7.* vel est contra tẽperantiam, & modestiam, quæ solùm obligat sub veniali. Tertiò, quia istæ leges, & aliæ similes non sunt vsu receptæ, cùm in omnibus mũdi partibus videamus cuiuscumque ordinis laicos magnam pecuniæ summã aleæ exponere, principaliter intendentes lucrum, qui tamen à cõfessariis absque vllo scrupulo absoluuntur, quanuis nõ habeant propositum abstinendi à tali ludo, quæ tamẽ absolutio esset sacrilega, & inualida, si illi ludentes peccarẽt mortaliter.

Hæ rationes sunt desumptæ ex *c. nau. 19.* aliàs 20 *& n. 10. vers. dico quartò.* Sed duæ priores nullius sũt momenti, quia falsum est leges seculares communiter non obligare sub mortali, aut nõ sic obligare, cũ non versentur circa materiam iustitiæ, sed liberalitatis, tẽperantiæ, aut modestiæ: nam multi actus prohibẽtur

ſub mortali, etiamſi non verſentur circa materiam iuſtitiæ:eo quòd sũt occaſiones grauium in Repub. malorũ:vnde neque vlla eſt ratio Soti 4. *iuſt.q.* 5.*art.*2. dicentis,huiuſmodi ludos cùm ex genere ſuo non ſint contra charitatem,neque iuſtitiam, licèt ſint prohibiti,non videri mortali charactere notandos: & rectè Alcozer *lib.de ludo.c.* 10. dicit has leges ſeculares vbi sũt receptę,& non abrogatæ contraria conſuetudine, obligare ſub mortali in materia graui, etiamſi ceſſent omnia ludi incõmoda in particulari; ſed re ipſa eſſe abrogatas contraria conſuetudine, ideo non obligare.Idem docet Læſi. *lib.*2.*c.*26.*dub.*1. vbi hac ratione cenſet neque ſub veniali obligare;quod etiam ſentit de aliis legibus huius Regni,& aliorum. Med. *1. Sum.c.*14. Valentia etiam *diſp.*5.2.2. *q.* 6.*puncto* 5.*q.ſua* 8.*dicit de laicis.* Nauar. Sot.& Caiet.locis citatis docẽt eos propter eiuſmodi prohibitiones nõ peccare, etiãſi pro magna quãtitate ludãt ſeclusis aliis prauis circũſtantiis contra ius naturæ, quoniam vel illæ leges non cum eo rigore obligãt laicos, vel certè quòd apud illos per contrariã conſuetudinẽ sũt paſſim eneruatæ, ſaltem quoad obligationem ſub mortali,vnde ſine ſcrupulo ſolẽt vbique abſolui laici,quãuis nõ habeãt propoſitũ à ludo abſtinendi. Loci Caiet. sũt *verb. ludus.* & 2. 2. *q.* 168.*art.*3.*in fi.*vbi dicit,ludũ aleæ cõmuniter licitũ eſſe laicis ex cõſuetudine; ait etiã *d.*35.legẽ quatenus prohibet laicis ludũ aleæ, per contrariã conſuetudinẽ eſſe omnino abrogatã:etiã dicit Læſius ſ.idem.Azebedo etiã *l.*11.*tit.*7.*n.*9.ait,neque *c.*1. *diſt.*31. neque leges ſeculares vnquã fuiſſe receptas quoad laicos, & ſic quotidie à cõfeſſariis ludẽtes abſolui ſine propoſito ſeruãdi dictas leges:& addit fortè legiſlatores ſeculares nõ intẽdiſſe obligare ſub mortali.Similiter Lopez 2.*p. Inſtruct. conſcientiæ. c.* 31.docet,laicos,etiamſi ludant quid notabile, non peccare mortaliter, quia conſuetudo id illis concedit.

Nota autẽ cũ Mol.quòd licèt leges Imperiales eſſẽt receptæ à ſubditis, & nõ abrogatæ cõtraria cõſuetudine, nõ haberẽt locum in noſtro Regno Caſtellæ,quia nõ eſt ſubditũ legibus Cæſareis,vt docẽt omnes,& nos latè *tract. de legib.*vbi autem vim habẽt,ſaltẽ circa Clericos, etiãſi illos directè obligẽt, vt generatim de legibus ſecularibus cũ multis cõtra alios diximus *eodẽ tract.*tamẽ Clerici quoad pœnas ſubiecti non sũt legibus,vel Prĩcipibus ſecularibus.Vnde quãdo in *authen.interdicimus. C.de SS.Epiſcop.*interdicitur Epiſcopis,& omnibus Clericis ludere ludo tabularũ, aut eis intereſſe ſub pœna, vt tribus annis arceantur à miniſterio, ita tamen vt ſi intra id tẽpus pœnituerint,liceat Epiſcopis minuere illis tẽpus,& ſuo miniſterio illos reſtituere,vt notat Mol.*diſp.*512.*in fin.*cum Greg.Lop.*l.*57.*tit.*5.*partit.* 5. citante Epiſcopum Calegurritanũ, cùm ea pœna ſãcita non ſit iure Canonico, non tenẽtur Prælati illã executioni mãdare:Prĩcipes.n.ſeculares nõ poſsũt Epiſcopis aut Clericis pœnas imponere, nec præcipere Epiſcopis vt pœnas Clericis imponant, vt docet Angel. *verb.ludus.n.*4.Imò Armil.*eodẽ verb.*& *num.*ait,Imperatorẽ nõ potuiſſe pręcipere Clericis ne luderẽt. Num.4.

Ex iis patet, falsò Beyam ſ. & Nauarr. *capite* 20.*numero* 6.& 10. docere, Num.5.

cere, leges Imperiales, & similes prohibentes ludum obligare laicos sub veniali: cùm enim sint omnino abrogatæ erga laicos cõtraria consuetudine neque sub veniali illos obligant. Et magis falsum est quod dicunt aliqui leges obligare laicos sub mortali in materia graui. Syluest. *verb. ludus. quæst.* 2. & 4. Alensis 4. *p. q.* 33. *membro* 2. *art.* 15. Sum. Confess. *lib.* 2. *tit.* 18. *quæst.* 23. Turrecrema. *cap.* 1. *dist.* 35. *art.* 1. Anton. 2. *p. tit* 1. *cap.* 23. §. 2. Raymundus 4. *Sum.* tractando de eleemosyna. Alex. de Ariostis *lib.* 2. *tit.* 3. *cap.* 1. Gab. 4. *distinct.* 15. *q.* 3. *art.* 1. *notabili* 3. & *art.* 2. *conclus.* 13. Comitol. *lib.* 3. *quæst.* 7.

DVBIVM IV.

De legibus in Regno nostræ Castellæ circa ludum.

SVMMARIVM.

1 *Lex Alphonsi circa ludum.*
2 *Ioannis I. & Ferdinandi.*
3. 4 *Lex secunda, & difficultati satisfit.*
5 *Alia lex.*
6. 7 *Lex Philippi II. circa varios ludos.*
8 *An legislatores possint obligare sub mortali?*
9 *Verba quibus leges Regni vtuntur, videntur obligare sub mortali.*
10 *Iam istæ leges non obligant sub mortali.*
11 *Aliarum legum explicatio.*

Num. 1. N hoc Regno variæ leges circa ludũ latæ sunt. Alphonsus Rex anno 1386. legem tulit quæ hodie est 1. *tit.* 7. *lib.* 8. *noua collect.* qua in expeditione belli ludum tesserarum, aut tabularum, fortè cartarum (quæ nondum erant in vsu Hispanis, ait Mol. *disp.* 512.) prohibuit sub pœna sexcentorum marauedinorum, & vinculorum. Item statuit, vt quicumque aliquid lucraretur eiusmodi ludo, continuò illud redderet ei à quo id esset lucratus, quòd si non haberet vnde redderet, conijceretur 30. diebus in vincula. Hæc lex tribuitur Ioanni Regi primo, *lib.* 8. *ordinam. tit.* 10. *leg.* 1. dicitúrque facta in Viruiesca anno 1367. & ex illis verbis, *cõtinuò illud redderet*, colligit Bannez 2. 2. *q.* 32. *art.* 7. in eiusmodi ludo non transferri dominium lucri, ac proinde qui illud accepit, teneri ad restitutionem ante Iudicis cõdẽnationẽ. Idem docet Alcozer *de ludo. cap.* 12. *conclus.* 3. & fusiùs *toto cap.* 29. cum Soto 4. *iustitia. quæst.* 5. *art.* 2. Sed hæc sententia non placet, quia illa verba solùm indicant, statim lata sententia debere lucrum reddi: & præterea hæc lex non est vsu recepta; hodie enim, vt ait Mol. s. in expeditionibus bellicis, atque in præsidiis nihil frequentius reperitur quàm ludus tesserarum, & cartarum.

POSTEA Ioann. primus anno 1387. & Ferdinandus anno 1476. *l.* 2. *eod. tit.* prohibuerunt ludum tesserarum, & cartarum sub quibusdam pœnis pecuniariis, quæ si solui non possint, conijceretur lusor per aliquot dies in carcerẽ & vincula. Idem Ferdinandus postea *l.* 9. *eiusdem tit.* immunes ab eiusmodi pœnis fecit, vt qui luderent fructus, vinum, aut pecunias ad emendum quod statim prandeatur, aut cœnetur, modò Num. 2.

 id

... qui eas transgrediũ. ... tamen Alcozer *ibi,& c. 10.* ... multos excusarià culpa, ... mortali,quia non est intentio legislatorum eos sic obligare:verum non indicat qui sint quos nolunt legislatores sic obligare,& qua de causà.

SED iis omissis nostram conclusionem tenet Nau.Bart.Med. Vega, & Azebedo citati *dub.praeced.*& Mol. *disp.*521.dicens:laicis in Regno Castellæ non est censendus prohibitus ludus cartarum sub culpa lethali, vt ex pœnis,à iuribus *disp.*512.relatis in eis Regnis ludentibus eo ludo constat, quoniam esto hodie aliqui ludant plusquàm duos regales argẽteos in Castella ludi permissos,modò non excedant quantitatem quam iuxta cõditionem suæ personæ animi gratià eos ludere deceat, neque venialiter peccabunt,tam in Castella, quàm in Lusitania,quoniam non eo rigore leges illæ vsu sunt receptæ in Regibus, & ministris publicis scientibus,atque ipsismet ludentibus longè plusquàm consueuit ludi.Neque obstat quòd non raró aliqui ob ludum cartarum pœna mulctentur,quoniam id inseruire videtur ad coercẽdum ne ludi vsus multùm se extendat,& si fas est dicere,vt ministri publici habeant vnde pœnas eruant, quas non à potentibus publicè ludentibus, sed à paruulis semel deprehensis solent extrahere. Timorati tamen Iudices,vt in Lusitania accepi, quando deprehensi de numero eorum nõ sunt qui nimiùm ludo sunt dediti, sed qui animi gratià nterdum moderatè ludunt, impunes illos dimittere solent:neque enim æquitas patitur, vt pœnas pro eo soluant quod sine vllo peccato efficiũt,& quod passim idcirco aliis permittitur,quòd eiusmodi leges nõ sint eo rigore susceptæ.Similia dicit Bart.Med.5,quæ mihi placent,præter rationem quã Mol.ponit de pœnis:licèt enim pœnæ pecuniariæ,saltem non valdè graues,non indicent obligationem sub mortali, tamen neque indicant sub solo veniali,aut nullam: sed grauitas obligationis ex grauitate materiæ pensanda est. Quòd autem conclusio nostra communis sit hoc tempore patet, quia omnes sine vllo scrupulo absoluũt ludentes,licet animus maneat ludẽdi vltra quantitatem legibus permissam,modò non ludant cũ magno familiæ,aut creditorum dispendio, cessẽntque alia grauia inconuenientia.

EX quibus patet quomodo sint accipiendæ aliæ leges præter relatas,vt lex *9.tit.7.lib.8. compilat.* vbi præcipitur vt nulla persona cuiuscumque qualitatis,& cõditionis sit, vna die possit ludere pila, vel alio ludo permisso plusquàm 30. ducatos in pecunia, etiamsi dicat se pro alio ludere,*ni en los dichos juegos aya trauiesas y que no puedan jugar ni juegen prese as ni prendas ni otra cosa en poca ni mucha cantidad,ni a credito ni a fiado, ni sobre palabra*: & ponuntur pœnæ pecuniariæ;& *lege* 15.de nouo addita eidem titulo dicitur.*mandamos que las leyes de nostros reynos que ponen pena alos officiales que juegan en dias de trabajo se entiendan y estiendan alos jornaleros que jugarẽ los tales dias.* Ista lex quoad circunstantiam temporis, & illa quoad quantitatẽ pecuniæ non sunt vsu receptæ:alias leges Regni inferiùs referemus. Num. 112.

D v

DVBIVM V.

An is qui ludo prohibito lucratur, etiam sine vi, & fraude ab eo qui alienare potest, teneatur lucrum restituere perdenti, aut pauperibus antequam petatur?

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmatiua proponitur, & suadetur.*
2.3 *Opposita vt probabilior sẽtẽtia præfertur, & confirmatur.*
4.5 *Duo notanda sunt.*
6 *Argumentis satisfit.*
7 *Panormitani sententia improbatur.*

Num. 1. Ro parte affirmatiua arguitur primò, quia leges Imperiales, & huius Regni prohibent ludū aleę; sed cùm leges prohibent cõtractum illum, etiam irritant, vt patet *leg. non dubium. C. de legibus.* ergo talis contractus est nullus, & sic non transfert dominium in victorem, & tenetur lucrum acceptum restituere. Secundò, quia in *lege quemadmodum. C. de agricolis & censitis. lib.* 10. dicitur: *malæ fidei possessorem esse, nullus ambigit, qui aliquid contra legum interdicta mercatur.* Ergo etiam qui contra legum interdicta lucratur, malæ fidei possessor est: ac proinde tenetur restituere. Tertiò, quia *l. alearum. C. de Rel. & sump. fun.* præcipit solutum reddi. ergo victor tenetur victo illud restituere. Quartò, quia in *eadem l.* in textu Græco irrita redditur omnis cautio super aleæ lusu: ergo etiam contractus ludi est irritus. Quintò, quia *l. 10. tit. 25. partita 3.* expressè deciditur, de ludo acquisitis non posse eleemosynam fieri; quod falsum est si victor comparat dominium. Sextò, quia est multorum, & grauissimorum hominum sententia, acquisita ludo prohibito retineri non posse: sed danda esse victo, si ad ludum à victore tractus est; si verò non est tractus, pauperibus. Ita D. Thom. 2. 2. *q. 37. art. 7. ad 2.* quem malè Aragon ibi, Sotus, & Valentia ĩ. interpretãtur, vt solùm ponat obligationem restituendi post Iudicis sententiam. Alij verò, vt Pet. Couar. *de ludo. p. 3. c. 2. ad* 4. vt solùm velit quòd si ius aliquod positiuum irritaret translationem dominij, tale lucrum retineri non posset. Sed vtraque expositio violenta est, vt patebit inspicienti: nam de Iudice nulla ibi fit mentio, & D. Thom. absolutè vult, ius Cæsareum prohibere, & irritare tale lucrum, & ideo vbi viget tale ius, restitui tale lucrum debere victo, si tractus fuit ad ludum à victore: pauperibus verò si non fuit tractus, quia victus cùm voluntariè lusit, indignus factus est cui fieret restitutio: atque ita eum interpretantur Anton. Angles, Syluester, Adrianus, Comitolus, Ioan. Medin. & multi alij referendi. Neque alienus est Bannez ibi ab hac interpretatione; ait enim intelligendum de legibus si quæ ferantur, quæ annullant translationem dominij, aut si loquatur de legibus iuris communis suo tempore iam editis, fortasse illo tẽpore sic intellectas fuisse à Iurisperitis: sed tamẽ vel illam

In *casu* 40.ait,non posse magistros nauium dare ad cambium aliis ministris nauis ad pretium quod illi aliis campsoribus soluunt, quando id est nimium, nisi ministri illis iniunxerint,vt pro illis etiam ad cambium sumerent, & ita ipsi fecerint. Hoc est manifestum; quia non licet in cambio iustum pretiũ excedere.

In 41.*casu* ait,ab Hispali in S.Dominicum posse campsores exigere 10. pro 100. ad nouam Hispaniam & Nomen Dei 15. ad Peru, 25. ad Chile 35.

DVBIVM XLV.

An petere ad cambium vsurarium pro se, vel pro amico sit licitum?

Num.1. 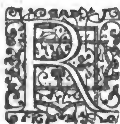Espondeo, id non esse licitum nisi vrgente aliqua necessitate, sicut non est licitum, vt dictum est *tract.de vsur.* pro se,vel amico sumere sub vsuris, nisi premente necessitate aliqua.Veg. *in Summ.& Epito.verb.cambium.casu 46.*

Si verò aliqua vrget necessitas, non solùm est licitum dare ad cambium verũ:sed etiam est charitas illum rogare, vt ad cambium verum pecuniam sibi necessariam sumat,vt docet Salon *tract. de camb.q. 4. art. 2. controue.14.circa finem.*

DVBIVM XLVI.

An si amicus à me petat,vt ad cambium illi sumam cum lucro,vt solet,cãpsoris possim ego ex mea pecunia dare ,vt lucrũ illud habeã?

Espondeo,posse,vt docet Veg.*in Sum.& Epit.casu* 47. nulli enim facio iniuriam. Num.1.

DVBIVM XLVII.

Vtrùm peccent campsores dantes ad cambium iis, quos sciunt, ad ludos,& luxus, aliáque delicta committenda pecunias postulare?

Espondet Salon *tract. de camb. q.4. art. 2. controuer.*14.*ad fin.*cum Fabiano *tracta.de camb.n. 49.& 50.* illos malè agere, tum quia cùm huiusmodi communiter nullã habeant pecuniam,vel creditum in locis designatis solutioni,cambia,& recambia, quæ cum iis exercentur, ficta sunt,& simulata:tum quia esto illud haberent, tamen qui norũt in tales vsus esse conuertẽdas pecunias, cõsentiunt & cooperantur prodigalitati, ac peccatis illorum; *non solùm autem digni sunt morte, qui talia agunt, sed etiam qui cõsentiũt facientib.* Rom. 1.Imò addũt teneri ad restitutionem dãnorũ,qui pecunias dãt ad cãbium Principibus,vel aliis,quos sciũt illas cõsumpturos in bellis iniustis: nam *si tua causa datum est damnum,vel iniuria illata, iure super his satisfacere te oportet*,vt habet regula iuris.Sed *tracta. de vsur.* examinaui, an qui rem dat ei,quem scit ea abusurum ad damna aliis inferenda per vsuras, velalio modo,teneatur de damnis. Num.1.

TRAC

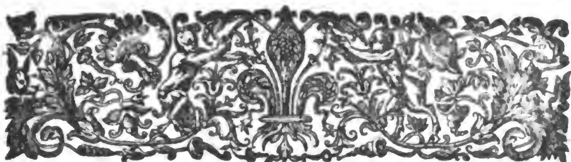

TRACTATVS DE LVDO.

E ludo agit D. Thomas *quæstione 168. de modestia , quæ consistit in exterioribus motibus corporis.* de qua materia differendum putaui, vt plures difficultates, quarum nec auctores meminĕre , breuiter expediantur.

DVBIVM I.

An ludus aliquis licitus sit?

SVMMARIVM.

1 *Quid ludus latè sit.*
2 *Quid ludus propriè sit.*
3 *Quando licitus & meritorius sit.*
4 *Variæ causæ, ob quas ludus illicitus redditur.*

Num. 1. VDVS propriè accipitur pro dictis, & factis ad oblectationē & relaxationem animi ordinatis , & quando dictis exercetur, propriissimè appellatur iocus, quāuis etiā factis iocari contingat : siue autē verbis, siue factis fiat, si consentaneè ad rectam rationem, debitísque circūstantiis exerceatur , actus est virtutis, quem Aristot. 4. Ethic. c. 8. εὐτραπελίαν vocat, aliqui vertunt *vrbanitatem, comitatem, leporem, festiuitatem,* & *facetiam.* D. Thom. 2. 2. *quæst.* 168. *art.* 2. *arg. sed contrà,* ait appellari posse iocunditatem.

SED propriissimè ludus est certamen quoddam iucundum & festiuum ad animi oblectationē pertinens , cui adiuncta est conuentio, qua ludentes inter se paciscuntur, vt seruentur certæ leges ludi , & vincenti aliquid cedat , & tribuatur. De hoc genere ludi agendum modò , & quia in toto orbe, præsertim in Hispania , est frequentissimus, & multa in eo possunt iniustitiæ peccata committi. Vnde de ipso multæ leges iuris communis, & municipales , iurisque Canonici latæ sunt, Num. 2.

ſunt, multáque de eo Theologi, & Iuriſperiti ſcripſerunt, Paris de Puteo, Ioan.Bap.Cariarulus, & Stephanus Coſta ſpeciales de ludo tractatus ſcripſerunt, qui habentur *tom.7. tractatuum.* Alcozer etiam librum de ludo ſcripſit. Couar. de eo agit *reg. peccatum.p.2.§.4.* Venincaſius *præfatione de actionibus à n. 364.* Thomas Grano *deciſ. 40.à n.2.* Ornotomus *§. Item ſiquis infraudem.n. 34. de actionibus.* Riminaldus *§.1.n.78.inſt.per quas perſonas.*&c. Tiraq. *de retractu linagier. §.1.gloſ. 4.n.10.* Abẽdanno *de exequẽdis mandatis legis.lib. 2.c.9.fol.163.* Bernardus Diaz *in pract. verb. aleatores.* Nauarrus, Morla, Rebuff. Azebedo, Didacus Perez, & alij referendi: & communiter Iuriſperiti *in ff.titul.de aleæ luſu, & aleatoribus. & C. de Religioſis, & ſumpt.fun.l.alearum vſus.* & in aliis iuribus. Theologi verò cõmuniter *4.diſt.15.*& cũ D. Thom. *2.2 q.32.art.7.ad 2.* vbi Arag. & Bannez *q. 168. art. 2. & ſeqq.* Valentia *diſp.5.q.6.puncto 5.q.8.* Caſtro *2.de lege pœnali.c.2. corol. 3. in concluſ. 1.* Sotus *4. iuſtitiæ.q.5.n.2.* Alenſis, Adrianus, Antoninus, Vega, Mol. Læſius, Reb. Toletus, Azor. & alij multi ꝑ citandi, & Summiſtæ *verb.ludus.*

Num.3. CONVENIVNT omnes, ludum ſi debitam materiam, debitáſque circunſtantias habeat, & iure poſitiuo prohibitus non ſit, licitum, imò & meritorium eſſe.

Num.4. ILLICITVS erit ratione materię, ſi ea ſit irreligioſa, ſeu idololatrica, cuiuſmodi ludi vituperantur Exodi. 32. *ſedit populus manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere.* Tobiæ 3. *nunquam cum ludentibus miſcui me.* Hier. 15. *Nõ ſedi cum ludentibus in conſilio.* De quo genere ludorum poſſet intelligi Chryſoſt. Homil. 6. in Matthæum dicens, *non dat Deus ludere, ſed Diabolus.* Quod confirmat illo Exodi teſtimonio, quanuis D. Thom. *2.2.q.168.art.2.ad 2.* de omni ludo inordinato Chryſoſtomum exponat, præſertim de eo, in cuius delectatione vltimus vitæ finis conſtituatur, ſicut factũ fuiſſe putat D.Thom. ab illis impiis, de quibus dicitur Sap.14. *æſtimauerunt ludum eſſe vitam noſtram.*

ESSET etiam ludus illicitus ratione materiæ, eſſet noxius, vel periculoſus ludentibus, vt haſtiludium cum ſpiculis.

RATIONE autem circunſtantiarum eſſet illicitus: primò, ſi plus tẽporis in eo inſumatur quàm oportet: nã, vt ait Cicero 1. de officiis, *ita parcè condienda eſt vita ludo, vt ſale cibi.* Secundò, ſi fiat quando, vel vbi non oportet, aut à quo non oportet; vt ſi mulier, Clericus, Religioſus, ſenex aut Prælatus ludo ſibi indecenti ludat. Tertiò, ratione ſcandali. Quartò, ſi ſit occaſio periuriorum, rixarũ, aut etiã blaſphemiarum re ſiniſtrè ſuccedente. Quintò, ſi fiat vi alium trahẽdo ad ludum, vel in ludo illum detinendo. Sextò, ſi fiat fraudibus, deceptionibus, aliiſque iniuriis aduerſus colludentes, vel cartas illorũ videndo, aut è duobus alterũ in medio ſumendo, & ſigna faciẽdo, vel ſi peritior cum imperitiori noto ludat. Septimò, ſi fiat conuertendo noctes in diem, & diem in noctes cum detrimento propriæ ſalutis, aut non recitando horas debitas, vel ſacra diebus feſtis, proprium patrimoniũ, vxoris, ac filiorum bona diſſipando, officium proprium negligendo cum damno familiæ, vel etiam publico,

&c.

& bona aliorum vsurpando, debita non soluendo, vt pecunia ludo non desit. Nonò, ab iis lucrando qui alienare non possunt, vt à Religiosis, à pupillo, vel minori, à muliere coniugata, à seruo, &c. Decimò, proximos in extremã, vel graué necessitatem coniiciendo, quo pacto debet intelligi Medina 1 *Sum. c.* 14. §. 28. dicens peccare mortaliter eum, qui ludo vtitur ad auferendum alterius bona. Vndecimò, malum aliquem finem intendendo.

DVBIVM II.

An ludus inquo lucrum notabile, & non animi relaxatio præcipuè intenditur, sit peccatum mortale?

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmans proponitur.*
2. 3 *Opposita sententia præfertur, & probatur.*
4 *Variæ sententiæ impugnantur.*
5 *Ad contraria argumenta respondetur.*

Num. 1. PARTEM affirmantem docet Gab. 4. *dist.* 15. *q.* 13. *art.* 1. *notab.* 3. & *art.* 2. *conclus.* 3. Panorm. *c. penult. de vita, & honestate Clericorum. n.* 12. Rosella, & Supplementum, & Dominicani apud Syluestrum *verb. ludus. q.* 2. *dicto* 6. & *q.* 4. Vega *in Epitome verb. ludus. casu* 1. *in fine.* Raymundus *in Summa. tract.* 4. *C. de quibus debet fieri eleemosyna.* Turrecremata *c. Episcopus. dist.* 35. *art.* 1. citans Archidiaconum, Laudensem, & Hugonem. Comitolus *lib.* 3. *q.* 7. & *Ioan. de Salas.* Abulensis Matth. 6. *q.* 52. & 55. habens, etiamsi lucrum intentũ non magnum sit, esse peccatum mortale. Ratio horum est, quia eo ipso quòd fiat ex cupiditate, est prohibitus decimo Decalogi præcepto, *non concupisces rem proximi tui.* Item, quia intẽdere damnum proximi, est peccatum mortale.

SED hæc opinio meritò reiicitur à Ioanne Medin. *de restitut. q.* 22. Sot. 4. *Inst. q.* 5. *art.* 2. Mol. *disp.* 511. Læsio *lib.* 2. *c.* 26. *dub.* 1. Reb. *de oblig. p.* 2. *lib.* 12. *q.* 1. Valentia 2. 2. *disp.* 5. *q.* 6. *puncto* 5. *q.* 8. Azor *tom.* 3. *lib.* 5. *c.* 24. *q.* 2. Nauarr. *c.* 20. aliàs 19. *n.* 3. Caiet. 2. 2. *q.* 168. *art.* 3. & *in Summa. verb. ludus.* Morl. *1. p. Empor. tit.* 7. *q.* 1. Grafis 1. *p. d.* 2. *art.* 121. *n.* 11. Alcoz. 1 *de ludo. c.* 6. Lop. 7. *p. Instructorij cõscientiæ. c.* 31. Beya 1. *p. respons. casu* 61. Pet. Ledes. 2. *p. Sum. tract.* 31. *c.* 2. Imò Syluester *illa q.* 4. & *verb. auaritia. q.* 1. ait, si ludus non sit prohibitus iure positiuo, etiamsi principaliter fiat propter lucrum, non esse peccatum mortale. Num. 2.

PROBATVR, quia ipse ludus est de se indifferẽs, & potest appeti propter honestos fines distinctos ob animi relaxationem: ergo etiamsi animi relaxatio minimè, vel minùs principaliter intendatur, ludus erit licitus. Quæ ratio non solùm probat non fore peccatum mortale, sed neque veniale, vt docet Molin. Ioan. Medina, Rebellus, & Læsius suprà: si tamen affectus lucri sit nimius, & immoderatus, erit peccatum auaritiæ oppositum liberalitati, quod ex genere suo solùm est veniale, vt docet Molina, Ioannes Medin. Reb. Valentia, Alcozer, Læsius, & Morla s. Grafis *illo num.* 10. Bart. Medin. 1 *Sum. cap.* 14. Num. 3.

 §. 28.

§.28.ex D.Thom.& Caiet.2.2.q.118. art.3.& 4.& Doctoribus differentibus de auaritia.

Num. 4. VNDE fallitur Nauar.§.n.3.& 8. docens,quando lucrū præcipuè intenditur,ludum esse peccatum,saltē veniale,quia re inuenta in vnū finē vtitur ad alium, quod est ea abuti. Idem tenet Bart.Med.& Valentia §. & Vega *in Epitome.verb.ludus.casu* 1. *ad finem.* Sed dico non semper esse abusū re inuēta, & ordinata ad vnū finem vti ad alium,præsertim illi nō contrarium, & maximè si ille alius simul,licèt minùs principaliter,intendatur.Falsò etiam Petrus Couar. *tract.de ludo.p.2.c.7.*& Nauar.§.*n.*12. & Vega § *n.*10. dicunt esse peccatū prodigalitatis exponere pecuniam ludo fortunæ,quia non est prodigalitas cùm datio est debita ex iusto contractu,neque contractus in quo partes pari periculo se exponūt cū pari spe lucri , prodigus est. Falsò etiam.Pet.Ledes.ait, quando præcipuum motiuum est lucrū,esse auaritiā,ac proinde peccatū veniale. Falsò quoque Azor putat ludum quādo in solū lucrū refertur,esse actū otiosū,ac proinde peccatū veniale;cùm actus vtilis ad lucrū otiosus esse nequeat. Verum est si non sit maior spes lucri quàm damni,actum videri otiosum,cùm ad eū finē mediū assūptū non magis possit prodesse quàm obesse:sed si quis magis indiget pecunia quam periculo exponit quàm ea quā lucrari sperat,peccabit,quia temerè se exponit tanto periculo. Cæterùm si plus lucrari sperat quàm possit perdere , prudenter ludet aliquando: vnde contra liberalitatem erit velle lucrari , quia est velle auferre ab amicis quibus esset dandū, ait Aristoteles 4. Ethicorum cap. 1.

AD primum argumentū aduersæ opinionis respūdeo,nō esse cōtra decimū Decalogi præceptū velle alienas res suas facere contractu iusto, qualis est ludus : sed via iniusta,siue id principaliter,siue minùs principaliter intendatur. Ad secundū respōdeo, propriè non inferre damnū qui iustè incommodum infert, vt docet Mol.ex *c.qui assequitur.de elect.in 6.* Num. 5.

Ex iis patet malè aliquos dixisse, esse peccatū mortale exponere bona ludo fortunæ. Hugo *c. Episcopus. 35.dist.*Matth.apud Cardinalē *Clem. 2. §.sed si talis.q.* 11. *de vita,& honest. Cler.* quos meritò reiicit Med.*de rest. q.*21.Sotus 4.*iust.q.*5.*art.*2.Alcozer §. *q.*2. & alij, quia in contractu sortiū, & assecurationis,& in emptione iactus retis,& similibus exponitur pecunia periculo fortunę,*l.iactum retis. ff. de actionibus empti.& l.in naui.ff.locati.*vbi Paulus Castrensis.& *C.nauiganti. de vsuris.* Vide Nauarr. *c.* 19. aliàs 20.*n.*3.Mol.*disp.* 511.*in fine.*Pet. Couarr.*de ludo.p.2.c.2.*

DVBIVM III.

An aleæ ludus iure Cæsareo sit prohibitus,vt peccatum mortale?

SVMMARIVM.

1 *Quid alea nomine intelligatur.*
2 *Alearum ludi prohibiti sunt.*
3 *Leges Imperiales non obligant modò sub mortali.*
4 *An leges Imperiales habeant locum in nostra Castella?*
5 *Aliquorum sententia impugnatur.*

SVP

Num. 1. VPPONO ex omnium sententia *alea* nomine omnes,& solqs eos ludos cõprehẽdi, qui fortuna magis, & casu, quàm arte, aut viribus reguntur: huiusmodi sunt ludi tesserarum,taxillorum,& talorum;itẽ ludus tabularum, vt docet Nauarr. *c.2. num. 6. ex authentica interdicimus. C. de Episcop. & Clericis. & §. interdicimus. authent. de Episcop. collation. 9.* Idem ait Nauarr. & omnes de omnibus cartarum pictarum ludis,quia licèt aliqui multùm habeant industriæ, plus tamen habent fortunæ.

Num. 2. Hoc supposito,dico primò alearũ ludos prohibitos esse *l.2.3.& 4.ff. de alea lusu,& aleatoribus.* vbi prohibetur ludi pecunia,aut re pecunia ęstimabili, nisi in conuiuio quod manducandum est, ludatur,aut pecunia, vnde aliquid ad manducandum ematur: prohibentur etiam exponsiones *trauiesas* in eiusmodi ludis prohibitis,atque repetitio conceditur lucri accepti.& in *l. alearum vsus. C. de Religiosis,& sump. fun.* sic legimus: *nulli liceat in publicis, vel priuatis domibus,vel locis ludere,neque in genere, neque in specie,& si contra factũ fuerit. nulla sequatur condemnatio,id est,victus non cogatur soluere, sed solutum reddatur,& competentibus actionibus repetatur ab iis, qui dederint, vel eorum hæredibus,aut iis negligentibus, à patre, vel defensoribus illius ciuitatis,vel recipiat fiscus non obstante 50. annorum præscriptione.* In Græco textu habetur, victum in aleæ lusu non posse conueniri, & si soluerit,habere repetitionem,tam ipsum,quàm hæredes eius aduersùs victorem, & eius hæredes, idque perpetuò, etiam post 30. annos:& in eadem lege virtutis exercendæ causâ permittuntur ludi cursus,saltus, sardopilij iaciendi, aut hastę,luctę,hippodromi(equorũ cursus) & similes,qui etiam permittuntur *l. solùm.ff. de alea lusu.* & in *dicta l. alearum* dicitur: *sed nec permittimus etiam in iis ludere vltra vnum solidum, etiamsi multùm diues sit.*

Dico secũdò, has leges Imperiales non obligare modò sub mortali. Ita Beya 1. *p. respons. casu 61. punct.1.* quia leges seculares non obligant communiter sub mortali. Secundò, quia non videtur esse intentio legislatoris obligare sub mortali, nisi transgressio sit contra iustitiam:hæc autem solùm est contra liberalitatẽ, quia est prodigalitas,quæ ex genere tantùm suo est peccatum veniale, vt docet D.Thom. ab omnibus receptus *2.2.q.183.art.7.* vel est contra tẽperantiam,& modestiam,quæ solùm obligat sub veniali. Tertiò,quia istæ leges, & aliæ similes non sunt vsu receptæ,cùm in omnibus mũdi partibus videamus cuiuscumque ordinis laicos magnam pecuniæ sũmmã aleæ exponere,principaliter intendentes lucrum,qui tamen à cõfessariis absque vllo scrupulo absoluuntur, quanuis nõ habeant propositum abstinendi à tali ludo,quæ tamẽ absolutio esset sacrilega,& inualida,si illi ludentes peccarẽt mortaliter.

HÆ rationes sunt desumptæ ex *c. nau.19.* aliàs 20 *& n. 10. vers. dico quartò.* Sed duæ priores nullius sũt momenti, quia falsum est leges seculares communiter non obligare sub mortali, aut nõ sic obligare,cũ non versentur circa materiam iustitiæ, sed liberalitatis,tẽperantiæ,aut modestiæ:nam multi actus prohibẽtur

ſub mortali, etiamſi non verſentur circa materiam iuſtitiæ:eo quòd sũt occaſiones grauium in Repub. maiorũ:vnde neque vlla eſt ratio Soti 4. *iuſt.q.* 5 *art*.2. dicentis,huiuſmodi ludos cùm ex genere ſuo non ſint contra charitatem,neque iuſtitiam, licèt ſint prohibiti,non videri mortali charactere notandos : & rectè Alcozer *lib.de ludo.c.* 10. dicit has leges ſeculares vbi sũt receptę,& non abrogatæ contraria conſuetudine, obligare ſub mortali in materia graui, etiamſi ceſſent omnia ludi incõmoda in particulari; ſed re ipſa eſſe abrogatas contraria conſuetudine, ideo non obligare.Idem docet Læſi. *lib.*2.*c.*26.*dub*.1. vbi hac ratione cenſet neque ſub veniali obligare;quod etiam ſentit de aliis legibus huius Regni,& aliorum. Med. *1. Sum.c.14.* Valentia etiam *diſp.5.2.2. q. 6.puncto 5.q.ſua* 8.*dicit de laicis.* Nauar. Sot.& Caiet.locis citatis docẽt eos propter eiuſmodi prohibitiones nõ peccare, etiãſi pro magna quãtitate ludãt ſeclusis aliis prauis circũſtantiis contra ius naturæ, quoniam vel illæ leges non cum eo rigore obligãt laicos, vel certè quòd apud illos per contrariã conſuetudinẽ sũt paſſim eneruatæ, ſaltem quoad obligationem ſub mortali,vnde ſine ſcrupulo ſolẽt vbique abſolui laici,quãuis nõ habeãt propoſitũ à ludo abſtinendi. Loci Caiet. sũt *verb. ludus.* & 2. 2. *q.* 168.*art.3.in fi.*vbi dicit,ludũ aleæ cõmuniter l citũ eſſe laicis ex cõſuetudine; ſit etiã *d.35.*legẽ quatenus prohibet laicis ludũ aleæ, per contrariã conſuetudinẽ eſſę omnino abrogatã:etiã dicit Læſius ſ.idem.Azebedo etiã *l.11.tit.7.n.9.*ait,neque *c.1.diſt.31.* neque leges ſeculares vnquã fuiſſe receptas quoad laicos, & ſic quotidie à cõfeſſariis ludẽtes abſolui ſine propoſito ſeruãdi dictas leges:& addit fortè legiſlatores ſeculares nõ intẽdiſſe obligare ſub mortali.Similiter Lopez 2.*p. Inſtruct. conſcientiæ. c.* 31.docet,laicos,etiamſi ludant quid notabile, non peccare mortaliter, quia conſuetudo id illis concedit.

NOTA autẽ cũ Mol.quòd licèt leges Imperiales eſsẽt receptæ à ſubditis, & nõ abrogatæ cõtraria cõſuetudine, nõ haberẽt locum in noſtro Regno Caſtellæ,quia nõ eſt ſubditũ legibus Cæſareis,vt docẽt omnes,& nos latè *tract. de legib.*vbi autem vim habẽt,ſaltẽ circa Clericos, etiãſi illos directè obligẽt, vt generatim de legibus ſecularibus cũ multis cõtra alios diximus *eodẽ tract.*tamẽ Clerici quoad pœnas ſubiecti non sũt legibus,vel Prĩcipibus ſecularibus.Vnde quãdo in *authen.interdicimus. C.de SS.Epiſcop.*interdiciturEpiſcopis,& omnibus Clericis ludere ludo tabularũ, aut eis intereſſe ſub pœna, vt tribus annis arceantur à miniſterio, ita tamen vt ſi intra id tẽpus pœnituerint,liceat Epiſcopis minuere illis tẽpus,& ſuo miniſterio illos reſtituere,vt notatMol.*diſp.512.in fin.*cum Greg.Lop.*l.57.tit.5.partit.* 5. citante Epiſcopum Calegurritanũ, cùm ea pœna sãcita non ſit iure Canonico, non tenẽtur Prælati illã executioni mãdare:Prĩcipes.n.ſeculares nõ poſsũt Epiſcopis autClericis pœnas imponere, nec præcipere Epiſcopis vt pœnas Clericis imponant, vt docet Angel. *verb.ludus.n.4.*Imò Armil.*eodẽ verb.*&*num.*ait,Imperatorẽ nõ potuiſſe pręcipere Clericis ne luderẽt. *Num.4.*

Ex iis patet, falsò Beyam ſ. & Nauarr. *capite* 20.*numero* 6.& 10. docere, *Num.5.*

cere, leges Imperiales, & similes prohibentes ludum obligare laicos sub veniali: cùm enim sint omnino abrogatæ erga laicos cõtraria consuetudine neque sub veniali illos obligant. Et magis falsum est quod dicunt aliqui leges obligare laicos sub mortali in materia graui. Syluest. *verb. ludus. quæst.* 2. *&* 4. Alensis 4. *p. q.* 33. *membro* 2. *art.* 15. Sum. Confess. *lib.* 2. *tit.* 18. *quæst.* 23. Turrecrema. *cap.* 1. *dist.* 35. *art.* 1. Anton. 2. *p. tit* 1. *cap.* 23. §. 2. Raymundus 4. *Sum.* tractando de eleemosyna. Alex. de Ariostis *lib.* 2. *tit.* 3. *cap.* 1. Gab. 4. *distinct.* 15. *q.* 3. *art.* 1. *notabili* 3. *& art.* 2. *conclus.* 13. Comitol. *lib.* 3. *quæst.* 7.

DVBIVM IV.

De legibus in Regno nostræ Castellæ circa ludum.

SVMMARIVM.

1 *Lex Alphonsi circa ludum.*
2 *Ioannis I. & Ferdinandi.*
3. 4 *Lex secunda, & difficultati satisfit.*
5 *Alia lex.*
6. 7 *Lex Philippi II. circa varios ludos.*
8 *An legislatores possint obligare sub mortali?*
9 *Verba quibus leges Regni vtuntur, videntur obligare sub mortali.*
10 *Iam istæ leges non obligant sub mortali.*
11 *Aliarum legum explicatio.*

Num. 1. N hoc Regno variæ leges circa ludũ latæ sunt. Alphonsus Rex anno 1386. legem tulit quæ hodie est 1. *tit.* 7. *lib.* 8. *nouæ collect.* quæ in expeditione belli ludum tesserarum, aut tabularum, fortè cartarum (quæ nondum erant in vsu Hispanis, ait Mol. *disp.* 512.) prohibuit sub pœna sexcentorum marauedinorum, & vinculorum. Item statuit, vt quicumque aliquid lucraretur eiusmodi ludo, continuò illud redderet ei à quo id esset lucratus, quòd si non haberet vnde redderet, coniiceretur 30. diebus in vincula. Hæc lex tribuitur Ioanni Regi primo, *lib.* 8. *ordinam. tit.* 10. *leg.* 1. dicitúrque facta in Viruiesca anno 1367. & ex illis verbis, *cõtinuò illud redderet*, colligit Bannez 2. 2. *q.* 32. *art.* 7. in eiusmodi ludo non transferri dominium lucri, ac proinde qui illud accepit, teneri ad restitutionem ante Iudicis cõdẽnationẽ. Idem docet Alcozer *de ludo. cap.* 12. *conclus.* 3. & fusiùs *toto cap.* 29. cum Soto 4. *iustitiæ. quæst.* 5. *art.* 2. Sed hæc sententia non placet, quia illa verba solùm indicant, statim lata sententia debere lucrum reddi: & præterea hæc lex non est vsu recepta; hodie enim, vt ait Mol. s. in expeditionibus bellicis, atque in præsidiis nihil frequentius reperitur quàm ludus tesserarum, & cartarum.

POSTEA Ioann. primus anno 1387. & Ferdinandus anno 1476. *l.* 2. *eod. tit.* prohibuerunt ludum tesserarum, & cartarum sub quibusdam pœnis pecuniariis, quæ si solui non possint, coniiceretur lusor per aliquot dies in carcerẽ & vincula. Idem Ferdinandus postea *l.* 9. *eiusdem tit.* immunes ab eiusmodi pœnis fecit, vt qui luderent fructus, vinum, aut pecunias ad emendum quod statim prandeatur, aut cœnetur, modò Num. 2.

ſæpe puniantur qui eas transgrediũtur. Addit tamen Alcozer *ibi,& c. 10. concluſ.* 5. multos excuſari à culpa, ſaltem mortali, quia non eſt intentio legiſlatorum eos ſic obligare: verùm non indicat qui ſint quos nolunt legiſlatores ſic obligare, & qua de cauſa.

SED iis omiſſis noſtram concluſionem tenet Nau. Bart. Med. Vega, & Azebedo citati *dub. præced.* & Mol. *diſp.* 521. dicens: laicis in Regno Caſtellæ non eſt cenſendus prohibitus ludus cartarum ſub culpa lethali, vt ex pœnis, à iuribus *diſp.* 512. relatis in eis Regnis ludentibus eo ludo conſtat, quoniam eſto hodie aliqui ludant pluſquàm duos regales argẽteos in Caſtella ludi permiſſos, modò non excedant quantitatem quam, iuxta cõditionem ſuæ perſonæ animi gratiâ eos ludere deceat, neque venialiter peccabunt, tam in Caſtella, quàm in Luſitania, quoniam non eo rigore leges illæ vſu ſunt receptæ in Regibus, & miniſtris publicis ſcientibus, atque ipſiſmet ludentibus longè pluſquàm conſueuit ludi. Neque obſtat quòd non rarò aliqui ob ludum cartarum pœna mulctentur, quoniam id inſeruire videtur ad coercẽdum ne ludi vſus multùm ſe extendat, & ſi fas eſt dicere, vt miniſtri publici habeant vnde pœnas eruant, quas non à potentibus publicè ludentibus, ſed à paruulis ſemel deprehenſis ſolent extrahere. Timorati tamen Iudices, vt in Luſitania accepi, quando deprehenſi de numero eorum nõ ſunt qui nimiùm ludo ſunt dediti, ſed qui animi gratiâ interdum moderatè ludunt, impunes illos dimittere ſolent: neque enim æquitas patitur, vt pœnas pro eo ſoluant quod ſine vllo peccato efficiũt, & quod paſſim idcirco aliis permittitur, quòd eiuſmodi leges nõ ſint eo rigore ſuſceptæ. Similia dicit Bart. Med. ſ. quæ mihi placent, præter rationem quã Mol. ponit de pœnis: licèt enim pœnæ pecuniariæ, ſaltem non valdè graues, non indicent obligationem ſub mortali, tamen neque indicant ſub ſolo veniali, aut nullam: ſed grauitas obligationis ex grauitate materiæ penſanda eſt. Quòd autem concluſio noſtra communis ſit hoc tempore patet, quia omnes ſine vllo ſcrupulo abſoluũt ludentes, licet animus maneat ludẽdi vltra quantitatem legibus permiſſam, modò non ludant cũ magno familiæ, aut creditorum diſpendio, ceſſéntque alia grauia inconuenientia.

Ex quibus patet quomodo ſint accipiendæ aliæ leges præter relatas, vt lex *9. tit. 7. lib. 8. compilat.* vbi præcipitur vt nulla perſona cuiuſcumque qualitatis, & cõditionis ſit, vna die poſſit ludere pila, vel alio ludo permiſſo pluſquàm 30. ducatos in pecunia, etiamſi dicat ſe pro alio ludere, *ni en los dichos juegos aya trauieſas y que no puedan jugar ni juegen preſeas ni prendas ni otra coſa en poca ni mucha cantidad, ni a credito ni a fiado, ni ſobre palabra*: & ponuntur pœnæ pecuniariæ; & *lege* 15. de nouo addita eidem titulo dicitur: *mandamos que las leyes de noſtros reynos que ponen pena alos officiales que juegan en dias de trabajo ſe entiendan y eſtiendan alos jornaleros que jugarẽ los tales dias.* Iſta lex quoad circunſtantiam temporis, & illa quoad quantitatẽ pecuniæ non ſunt vſu receptæ: alias leges Regni inferiùs referemus. Num. 117.

D. v

DVBIVM V.

An is qui ludo prohibito lucratur, etiam sine vi, & fraude ab eo qui alienare potest, teneatur lucrum restituere perdenti, aut pauperibus antequam petatur?

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmatiua proponitur, & suadetur.*
2.3 *Opposita vt probabilior sẽtẽtia præfertur, & confirmatur.*
4.5 *Duo notanda sunt.*
6 *Argumentis satisfit.*
7 *Panormitani sententia improbatur.*

Num. 1. PRo parte affirmatiua arguitur primò, quia leges Imperiales, & huius Regni prohibent ludũ aleç; sed cùm leges prohibent cõtractum illum, etiam irritant, vt patet *leg. non dubium. C. de legibus.* ergo talis contractus est nullus, & sic non transfert dominium in victorem, & tenetur lucrum acceptum restituere. Secundò, quia in *lege quemadmodum. C. de agricolis & censitis. lib.* 10. dicitur: *malæ fidei possessorem esse, nullus ambigit, qui aliquid contra legum interdicta mercatur.* Ergo etiam qui contra legum interdicta lucratur, malæ fidei possessor est: ac proinde tenetur restituere. Tertiò, quia *l. alearum. C. de Rel. & sump. fun.* præcipit solutum reddi. ergo victor tenetur victo illud restituere. Quartò, quia in *eadem l.* in textu Græco irrita redditur omnis cautio super aleæ lusu: ergo etiam contractus ludi est irritus. Quintò, quia *l. 10. tit. 25. partita 5.* expresse deciditur, de ludo acquisitis non posse eleemosynam fieri; quod falsum est si victor comparat dominium. Sextò, quia est multorum, & grauissimorum hominum sententia, acquisita ludo prohibito retineri non posse: sed danda esse victo, si ad ludum à victore tractus est; si verò non est tractus, pauperibus. Ita D. Thom. 2. 2. q. 32. art. 7. ad 2. quem malè Aragon ibi, Sotus, & Valentia J. interpretãtur, vt solùm ponat obligationem restituendi post Iudicis sententiam. Alij verò, vt Pet. Couar. *de ludo. p. 3. c. 2. ad* 4. vt solùm velit quòd si ius aliquod positiuum irritaret translationem dominij, tale lucrum retineri non posset. Sed vtraque expositio violenta est, vt patebit inspicienti: nam de Iudice nulla ibi fit mentio, & D. Thom. absolutè vult, ius Cæsareum prohibere, & irritare tale lucrum, & ideo vbi viget tale ius, restitui tale lucrum debere victo, si tractus fuit ad ludum à victore: pauperibus verò si non fuit tractus, quia victus cùm voluntariè lusit, indignus factus est cui fieret restitutio: atque ita eum interpretantur Anton. Angles, Syluester, Adrianus, Comitolus, Ioan. Medin. & multi alij referendi. Neque alienus est Bannez ibi ab hac interpretatione; ait enim intelligendum de legibus si quæ ferantur, quæ annullant translationem dominij, aut si loquatur de legibus iuris communis suo tempore iam editis, fortasse illo tẽpore sic intellectas fuisse à Iurisperitis: sed tamẽ vel illam

In *casu* 40. ait, non posse magistros nauium dare ad cambium aliis ministris nauis ad pretium quod illi aliis campsoribus soluunt, quando id est nimium, nisi ministri illis iniunxerint, vt pro illis etiam ad cambium sumerent, & ita ipsi fecerint. Hoc est manifestum; quia non licet in cambio iustum pretiũ excedere.

In 41. *casu* ait, ab Hispali in S. Dominicum posse campsores exigere 10. pro 100. ad nouam Hispaniam & Nomen Dei 15. ad Peru, 25. ad Chile 35.

DVBIVM XLV.

An petere ad cambium vsurarium pro se, vel pro amico sit licitum?

Num. 1. RESPONDEO, id non esse licitum nisi vrgente aliqua necessitate, sicut non est licitum, vt dictum est *tract. de vsur.* pro se, vel amico sumere sub vsuris, nisi premente necessitate aliqua. Veg. *in Summ. & Epito. verb. cambium. casu 46.*

Si verò aliqua vrget necessitas, non solùm est licitum dare ad cambium verũ: sed etiam est charitas illum rogare, vt ad cambium verum pecuniam sibi necessariam sumat, vt docet Salon *tract. de camb. q. 4. art. 2. controue. 14. circa finem.*

DVBIVM XLVI.

An si amicus à me petat, vt ad cambium illi sumam cum lucro, vt solet, cãpsoris possim ego ex mea pecunia dare, vt lucrũ illud habeã?

RESPONDEO, posse, vt docet Veg. *in Sum. & Epit. casu 47.* nulli enim facio iniuriam. Num. 1.

DVBIVM XLVII.

Vtrùm peccent campsores dantes ad cambium iis, quos sciunt, ad ludos, & luxus, aliáque delicta committenda pecunias postulare?

RESPONDET Salon *tract. de camb. q. 4. art. 2. controuer. 14. ad fin.* cum Fabiano *tracta. de camb. n. 49. & 50.* illos malè agere, tum quia cùm huiusmodi communiter nullã habeant pecuniam, vel creditum in locis designatis solutioni, cambia, & recambia, quæ cum iis exercentur, ficta sunt, & simulata: tum quia esto illud haberent, tamen qui norũt in tales vsus esse conuertẽdas pecunias, cõsentiunt & cooperantur prodigalitati, ac peccatis illorum; *non solùm autem digni sunt morte, qui talia agunt, sed etiam qui cõsentiũt facientib.* Rom. 1. Imò addũt teneri ad restitutionem dãnorũ, qui pecunias dãt ad cãbium Principibus, vel aliis, quos sciũt illas cõsumpturos in bellis iniustis: nam *si tua causa datum est damnum, vel iniuria illata, iure super his satisfacere te oportet*, vt habet regula iuris. Sed *tracta. de vsur.* examinaui, an qui rem dat ei, quem scit ea abusurum ad damna aliis inferenda per vsuras, vel alio modo, teneatur de damnis. Num. 1.

TRAC

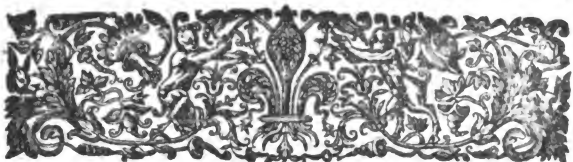

TRACTATVS DE LVDO.

DE ludo agit D. Thomas *quæstione 168. de modestia, quæ consistit in exterioribus motibus corporis.* de qua materia disserendum putaui, vt plures difficultates, quarum nec auctores meminêre, breuiter expediantur.

DVBIVM I.

An ludus aliquis licitus sit?

SVMMARIVM.

1 *Quid ludus latè sit.*
2 *Quid ludus propriè sit.*
3 *Quando licitus & meritorius sit.*
4 *Variæ causæ, ob quas ludus illicitus redditur.*

Num. 1. LVDVS propriè accipitur pro dictis, & factis ad oblectationẽ & relaxationem animi ordinatis, & quando dictis exercetur, propriissimè appellatur iocus, quãuis etiã factis iocari contingat: siue autẽ verbis, siue factis fiat, si consentaneè ad rectam rationem, debitisque circũstantiis exerceatur, actus est virtutis, quem Aristot. 4. Ethic. *c. 8.* εὐτραπελίαν vocat, aliqui vertunt *urbanitatem, comitatem, leporem, festiuitatem, & facetiam.* D. Thom. 2. 2. *quæst.* 168. *art.* 2. *arg. sed contrà,* ait appellari posse iocunditatem.

SED propriissimè ludus est certamen quoddam iucundum & festiuum ad animi oblectationẽ pertinens, cui adiuncta est conuentio, qua ludentes inter se paciscuntur, vt seruentur certæ leges ludi, & vincenti aliquid cedat, & tribuatur. De hoc genere ludi agendum modò, & quia in toto orbe, præsertim in Hispania, est frequentissimus, & multa in eo possunt iniustitiæ peccata committi. Vnde de ipso multæ leges iuris communis, & municipales, iurisque Canonici latæ Num. 2.

sunt,

sunt,multáque de eo Theologi, & Iurisperiti scripserunt,Paris de Puteo,Ioan.Bap.Cariarulus,& Stephanus Costa speciales de ludo tractatus scripserunt,qui habentur *tom.7. tractatuum.* Alcozer etiam librum de ludo scripsit.Couar.de eo agit *reg. peccatum.p.2.§.4.* Venincasius *præfatione de actionibus à n. 364.* Thomas Grano *decis. 40.à n.2.* Ornotomus §. *Item siquis infraudem.n. 34. de actionibus.* Riminaldus §.1 *.n.78.inst.per quas personas.*&c.Tiraq. *de retractu linagier.* §.1.glos. 4.*n.*10.Abédanno *de exequēdis mandatis legis.lib. 2.c.9.fol.163.* Bernardus Diaz *in pract. verb. aleatores.* Nauarrus, Morla, Rebuff. Azebedo,Didacus Perez, & alij referendi:& communiter Iurisperiti *in ff.tit ul.de alea lusu,& aleatoribus. & C. de Religiosis,& sumpt.fun.l.alearum vsu.* & in aliis iuribus. Theologi verò cōmuniter *4.dist.15.*& cū D. Thom. *2.2 q.32.art.7.ad* 2.vbi Arag. & Bannez *q. 168. art. 2. & seqq.* Valentia *disp.5.q.6.puncto 5.q.8.* Castro 2.*de lege pœnali.c.2. corol 3. in conclus.* 1. Sotus *4. iustitiæ.q.5.n.2.* Alensis, Adrianus, Antoninus,Vega,Mol.Læsius,Reb. Toletus,Azor,& alij multi ꝑ.citandi, & Summistæ *verb.ludus.*

Num.3. CONVENIVNT omnes, ludum si debitam materiam, debitásque circunstantias habeat, & iure positiuo prohibitus non sit, licitum, imò & meritorium esse.

Num.4. ILLICITVS erit ratione materię, si ea sit irreligiosa,seu idololatrica, cuiusmodi ludi vituperantur Exodi. 32.*sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere.* Tobiæ 3. *nunquam cum ludentibus miscui me.* Hier. 15.*Nō sedi cum ludentibus in consilio.* De quo genere ludorum posset intelligi Chrysost.Homil. 6. in Matthæum dicens,*non dat Deus ludere,sed Diabolus.* Quod confirmat illo Exodi testimonio,quanuis D. Thom. 2. *2.q.168.art.2.ad 2.* de omni ludo inordinato Chrysostomum exponat, præsertim de eo, in cuius delectatione vltimus vitæ finis constituatur,sicut factū fuisse putat D.Thom. ab illis impiis, de quibus dicitur Sap.14. *æstimauerunt ludum esse vitam nostram.*

ESSET etiam ludus illicitus ratione materiæ,esset noxius,vel periculosus ludentibus, vt hastiludium cum spiculis.

RATIONE autem circunstantiarum esset illicitus:primò, si plus tēporis in eo insumatur quàm oportet: nā,vt ait Cicero 1.de officiis,*ita parcè condienda est vita ludo, vt sale cibi.* Secundò, si fiat quando, vel vbi non oportet,aut à quo non oportet; vt si mulier,Clericus, Religiosus,senex aut Prælatus ludo sibi indecenti ludat.Tertiò,ratione scandali. Quartò,si sit occasio periuriorum,rixarū, aut etiā blasphemiarum re sinistrè succedente. Quintò,si fiat vi alium trahēdo ad ludum,vel in ludo illum detinendo. Sextò, si fiat fraudibus, deceptionibus,aliísque iniuriis aduersus colludentes,vel cartas illorū videndo,aut è duobus alterū in medio sumendo,& signa faciēdo, vel si peritior cum imperitiori noto ludat.Septimò,si fiat conuertendo noctes in diem,& diem in noctes cum detrimento propriæ salutis,aut non recitando horas debitas, vel sacra diebus festis, proprium patrimoniū, vxoris,ac filiorum bona dissipando, officium proprium negligendo cum damno familiæ, vel etiam publico,

&

& bona aliorum vsurpando, debita non soluendo, vt pecunia ludo non desit. Nonò, ab iis lucrando qui alienare non possunt, vt à Religiosis, à pupillo, vel minori, à muliere coniugata, à seruo, &c. Decimò, proximos in extremã, vel grauẽ necessitatem coniiciendo, quo pacto debet intelligi Medina 1. *Sum. c.* 14. §. 28. dicens peccare mortaliter eum, qui ludo vtitur ad auferendum alterius bona. Vndecimò, malum aliquem finem intendendo.

DVBIVM II.

An ludus inquo lucrum notabile, & non animi relaxatio præcipuè intenditur, sit peccatum mortale?

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmans proponitur.*
2. 3 *Opposita sententia præfertur, & probatur.*
4 *Variæ sententiæ impugnantur.*
5 *Ad contraria argumenta respondetur.*

Num. 1. PARTEM affirmantem docet Gab. 4. *dist.* 15. *q.* 13. *art.* 1. *notab.* 3. *& art.* 2. *conclus.* 3. Panorm. *c. penult. de vita, & honestate Clericorum. n.* 12. Rosella, & Supplementum, & Dominicani apud Syluestrum *verb. ludus. q.* 2. *dicto* 6. *& q.* 4. Vega *in Epitome verb. ludus. casu* 1. *in fine.* Raymundus *in Summa. tract.* 4. *C. de quibus debet fieri eleemosyna.* Turrecremata *c. Episcopus. dist.* 35. *art.* 1. citans Archidiaconum, Laudensem, & Hugonem. Comitolus *lib.* 3. *q.* 7. *& Ioan. de Salas.* & Abulensis Matth. 6. *q.* 53. *&* 55. habens, etiamsi lucrum intentũ non magnum sit, esse peccatum mortale. Ratio horum est, quia eo ipso quòd fiat ex cupiditate, est prohibitus decimo Decalogi pręcepto, *non concupisces rem proximi tui.* Item, quia intẽdere damnum proximi, est peccatum mortale.

SED hæc opinio meritò reiicitur à Ioanne Medin. *de restitut. q.* 22. Sot. 4. *Inst. q.* 5 *art.* 2. Mol. *disp.* 511. Læsio *lib.* 2. *c.* 26. *dub.* 1. Reb. *de oblig. p.* 2. *lib.* 12. *q.* 1. Valentia 2. 2. *disp.* 5. *q.* 6. *puncto* 5. *q.* 8. Azor *tom.* 3. *lib.* 5. *c.* 24. *q.* 2. Nauarr. *c.* 20. aliàs 19. *n.* 3. Caiet. 2. 2. *q.* 168. *art.* 3. *& in Summa. verb. ludus.* Morl. 1. *p. Empor. tit.* 7. *q.* 1. Grafis 1. *p. d.* 2. *art.* 121. *n.* 11. Alcoz. 1 *de ludo. c.* 6. Lop. 7. *p. Instructory cõscientiæ. c.* 31. Beya 1. *p. respons. casu* 61. Pet. Ledes. 2. *p. Sum. tract.* 31. *c.* 2. Imò Syluester *illa q.* 4. *& verb. auaritia. q.* 1. ait, si ludus non sit prohibitus iure positiuo, etiamsi principaliter fiat propter lucrum, non esse peccatum mortale. Num. 2.

PROBATVR, quia ipse ludus est de se indifferẽs, & potest appeti propter honestos fines distinctos ob animi relaxationem: ergo etiamsi animi relaxatio minimè, vel minùs principaliter intendatur, ludus erit licitus. Quæ ratio non solùm probat non fore peccatum mortale, sed neque veniale, vt docet Molin. Ioan. Medina, Rebellus, & Læsius suprà: si tamen affectus lucri sit nimius, & immoderatus, erit peccatum auaritiæ oppositum liberalitati, quod ex genere suo solùm est veniale, vt docet Molina, Ioannes Medin. Reb. Valentia, Alcozer, Læsius, & Morla s. Grafis *illo num.* 10. Bart. Medin. 1. *Sum. cap.* 14. Num. 3.

 §. 28.

§.28.ex D.Thom.& Caiet. 2. 2. q. 118. *art.3.& 4.*& Doctoribus differentibus de auaritia.

Num. 4. VNDE fallitur Nauar.§.*n.3.*& 8. docens,quando lucrū præcipuè intenditur,ludum esse peccatum,saltē veniale,quia re inuenta in vnū finē vtitur ad alium, quod est ea abuti. Idem tenet Bart.Med.& Valentia §. & Vega *in Epitome.verb.ludus.casu* 1. *ad finem.* Sed dico non semper esse abusū re inuēta, & ordinata ad vnū finem vti ad alium,præsertimilli nō contrarium, & maximè si ille alius simul,licèt minùs principaliter,intendatur.Falsò etiam Petrus Couar. *tract.de ludo.p.2.c.7.*& Nauar.§.*n.*12. & Vega §.*n.*10. dicunt esse peccatū prodigalitatis exponere pecuniam ludo fortunæ,quia non est prodigalitas cùm datio est debita ex iusto contractu,neque contractus in quo partes pari periculo se exponūt cū pari spe lucri , prodigus est. Falsò etiam.Pet.Ledes.ait, quando præcipuum motiuum est lucrū,esse auaritiā,ac proinde peccatū veniale. Falsò quoque Azor putat ludum quādo in solū lucrū refertur,esse actū otiosū,ac proinde peccatū veniale;cùm actus vtilis ad lucrū otiosus esse nequeat. Verum est si non sit maior spes lucri quàmdamni,actum videri otiosum,cùm ad eū finē mediū assūptū non magis possit prodesse quàm obesse:sed si quis magis indiget pecunia quam periculo exponit quàm ea quā lucrari sperat,peccabit,quia temerè se exponit tanto periculo. Cæterùm si pluslucrari sperat quàm possit perdere , prudenter ludet aliquando: vnde contra liberalitatem erit velle lucrari , quia est velle auferre ab amicis quibus esset dandū, ait Aristoteles 4. Ethicorum cap. 1.

AD primum argumentū aduersæ opinionis respūdeo,nō esse cōtra decimū Decalogi præceptū velle alienas res suas facere contractu iusto, qualis est ludus : sed via iniusta,siue id principaliter,siueminùs principaliter intendatur. Ad secundū respōdeo, propriè non inferre damnū qui iustè incommodum infert, vt docet Mol.ex *c.qui assequitur.de elect.in 6.* Num. 5.

Ex iis patet malè aliquos dixisse, esse peccatū mortale exponere bona ludo fortunæ.Hugo *c. Episcopus. 35.dist.*Matth.apud Cardinalē *Clem. 2.* §.*sed si talis.q.* 11. *de vita,& honest. Cler.* quos meritò reiicit Med.*de rest. q.*21.Sotus *4.inst.q.5.art.2.*Alcozer §. *q.2.* & alij, quia in contractu sortiū, & assecurationis,& in emptione iactus retis,& similibus exponitur pecunia periculo fortunę.*l.iactum retis. ff. de actionibus empti.& l.in naui.ff.locati.*vbi Paulus Castrensis.& *C.nauiganti. de vsuris.* Vide Nauarr. *c.* 19. aliàs 20.*n.3.*Mol.*disp.* 511.*in fine.*Pet. Couarr.*de ludo.p.2.c.2.*

DVBIVM III.

An aleæ ludus iure Cæsareo sit prohibitus,vt peccatum mortale?

SVMMARIVM.

1 *Quid alea nomine intelligatur.*
2 *Alearum ludi prohibiti sunt.*
3 *Leges Imperiales non obligant modò sub mortali.*
4 *An leges Imperiales habeant locum in nostra Castella?*
5 *Aliquorum sententia impugnatur.*

SVP

Num. 1. VPPONO ex omnium sententia *alea* nomine omnes,& solos eos ludos cóprehẽdi, qui fortuna magis, & casu, quàm arte, aut viribus reguntur: huiusmodi sunt ludi tesserarum,taxillorum,& talorum;itẽ ludus tabularum, vt docet Nauarr. *c.2.num.6.ex authentica interdicimus. C.de Episcop.& Clericis.& §. interdicimus. authent.de Episcop. collation. 9.* Idem ait Nauarr. & omnes de omnibus cartarum pictarum ludis,quia licèt aliqui multùm habeant industriæ, plus tamen habent fortunæ.

Num. 2. Hoc supposito,dico primò alearũ ludos prohibitos esse *l.2.3.& 4.ff. de alea lusu,& aleatoribus.* vbi prohibetur ludi pecunia,aut re pecunia ęstimabili, nisi in conuiuio quod manducandum est, ludatur,aut pecunia, vnde aliquid ad manducandum ematur: prohibentur etiam exponsiones *trauiesas* in eiusmodi ludis prohibitis,atque repetitio conceditur lucri accepti.& in *l.alearum vsus. C.de Religiosis,& sump.fun.*sic legimus: *nulli liceat in publicis, vel priuatis domibus,vel locis ludere,neque in genere, neque in specie,& si contra factũ fuerit. nulla sequatur condemnatio,id est,victus non cogatur soluere, sed solutum reddatur,& competentibus actionibus repetatur ab iis, qui dederint, vel eorum haeredibus,aut iis negligentibus, à patre, vel defensoribus illius ciuitatis,vel recipiat fiscus non obstante 50.annorum praescriptione.* In Græco textu habetur, victum in aleæ lusu non posse conueniri, & si soluerit,habere repetitionem,tam ipsum,quàm hæredes eius aduersùs victorem, & eius hæredes, idque perpetuò, etiam post 30. annos:& in eadem lege virtutis exercendæ causâ permittuntur ludi cursus,saltus, sardopilij iaciendi, aut hastę,luctę,hippodromi(equorũ cursus) & similes,qui etiam permittuntur *l.solùm.ff.de alea lusu.* & in *dicta l. alearum* dicitur: *sed nec permittimus etiam in iis ludere vltra vnum solidum, etiamsi multùm diues sit.*

Dico secũdò, has leges Imperiales non obligare modò sub mortali. Ita Beya 1.*p. respons. casu 61.punct.1.* quia leges seculares non obligant communiter sub mortali. Secundò, quia non videtur esse intentio legislatoris obligare sub mortali, nisi transgressio sit contra iustitiam:hæc autem solùm est contra liberalitatẽ, quia est prodigalitas,quæ ex genere tantùm suo est peccatum veniale, vt docet D.Thom.ab omnibus receptus 2.2.*q.183.art.7.*vel est contra tẽperantiam,& modestiam,quæ solùm obligat sub veniali.Tertiò,quia istæ leges, & aliæ similes non sunt vsu receptæ,cùm in omnibus mũdi partibus videamus cuiuscumque ordinis laicos magnam pecuniæ summã aleæ exponere,principaliter intendentes lucrum,qui tamen à cõfessariis absque vllo scrupulo absoluuntur, quanuis nõ habeant propositum abstinendi à tali ludo,quæ tamẽ absolutio esset sacrilega,& inualida,si illi ludente peccarẽt mortaliter.

HÆ rationes sunt desumptæ ex *c. nau.19.*aliàs 20 *& n. 10. vers.dico quartò.* Sed duæ priores nullius sũt momenti, quia falsum est leges seculares communiter non obligare sub mortali, aut nõ sic obligare,cũ non versentur circa materiam iustitiæ, sed liberalitatis,tẽperantiæ,aut modestiæ:nam multi actus prohibẽtur

sub mortali, etiamsi non versentur circa materiam iustitiæ:eo quòd sũt occasiones grauium in Repub. maiorũ:vnde neque vlla est ratio Soti 4. *iust.q.* 5.*art.*2. dicentis,huiusmodi ludos cùm ex genere suo non sint contra charitatem,neque iustitiam, licèt sint prohibiti,non videri mortali charactere notandos : & rectè Alcozer *lib.de ludo.c.* 10. dicit has leges seculares vbi sũt receptę,& non abrogatæ contraria consuetudine, obligare sub mortali in materia graui, etiamsi cessent omnia ludi incõmoda in particulari; sed re ipsa esse abrogatas contraria consuetudine, ideo non obligare.Idem docet Læsi. *lib.*2.*c.*26.*dub.*1. vbi hac ratione censet neque sub veniali obligare;quod etiam sentit de aliis legibus huius Regni,& aliorum. Med. 1. *Sum.c.*14. Valentia etiam *disp.*5.2.2. *q.* 6.*puncto* 5.*q.sua* 8.*dicit de laicis.* Nauar. Sot.& Caiet.locis citatis docẽt eos propter eiusmodi prohibitiones nõ peccare, etiãsi pro magna quãtitate ludãt seclusis aliis prauis circũstantiis contra ius naturæ, quoniam vel illæ leges non cum eo rigore obligãt laicos, vel certè quòd apud illos per contrariã consuetudinẽ sũt passim eneruatæ, saltem quoad obligationem sub mortali,vnde sine scrupulo solẽt vbique absolui laici,quãuis nõ habeãt propositũ à ludo abstinendi. Loci Caiet. sũt *verb. ludus. & 2. 2. q.* 168.*art.*3.*in fi.*vbi dicit,ludũ aleæ cõmuniter l citũ esse laicis ex cõsuetudine; ait etiã *d.*35.legẽ quatenus prohibet laicis ludũ aleæ, per contrariã consuetudinẽ esse omnino abrogatã:etiã dicit Læsius s̃.idem.Azebedo etiã *l.*11 *tit.*7.*n.*9.ait,neque *c.*1. *dist.*31. neque leges seculares vnquã fuisse receptas quoad laicos, & sic quotidie à cõfessariis ludẽtes absolui sine proposito seruãdi dictas leges:& addit fortè legislatores seculares nõ intẽdisse obligare sub mortali.Similiter Lopez 2.*p. Instruct. conscientiæ. c.* 31.docet,laicos,etiamsi ludant quid notabile, non peccare mortaliter, quia consuetudo id illis concedit.

NOTA autẽ cũ Mol.quòd licèt leges Imperiales essẽt receptæ à subditis, & nõ abrogatæ cõtraria cõsuetudine, nõ haberẽt locum in nostro Regno Castellæ,quia nõ est subditũ legibus Cæsareis,vt docẽt omnes,& nos latè *tract. de legib.*vbi autem vim habẽt,saltẽ circa Clericos, etiãsi illos directè obligẽt, vt generatim de legibus secularibus cũ multis cõtra alios diximus *eodẽ tract.*tamẽ Clerici quoad pœnas subiecti non sũt legibus,vel Pricipibus secularibus.Vnde quãdo in *authen.interdicimus. C.de SS.Episcop.*interdicitur Episcopis,& omnibus Clericis ludere ludo tabularũ, aut eis interesse sub pœna, vt tribus annis arceantur à ministerio, ita tamen vt si intra id tẽpus pœnituerint,liceat Episcopis minuere illis tẽpus,& suo ministerio illos restituere,vt notat Mol.*disp.*512 *in fin.*cum Greg.Lop.*l.*57.*tit.*5.*partit.* 5. citante Episcopum Calegurritanũ, cùm ea pœna sãcita non sit iure Canonico, non tenẽtur Prælati illã executioni mãdare:Pricipes.n.seculares nõ possũt Episcopis aut Clericis pœnas imponere, nec præcipere Episcopis vt pœnas Clericis imponant, vt docet Angel. *verb.ludus.n.*4.Imò Armil.*eodẽ verb.& num.*ait,Imperatorẽ nõ potuisse pręcipere Clericis ne luderẽt. *Num.*4.

E x iis patet, falsò Beyam s̃. & Nauarr. *capite* 20.*numero* 6.& 10. docere, *Num.*5.

cere, leges Imperiales, & similes prohibentes ludum obligare laicos sub veniali: cùm enim sint omnino abrogatæ erga laicos cõtraria consuetudine neque sub veniali illos obligant. Et magis falsum est quod dicunt aliqui leges obligare laicos sub mortali in materia graui. Syluest. *verb. ludus. quæst.* 2. *&* 4. Alensis 4. *p. q.* 33. *membro* 2. *art.* 15. Sum. Confess. *lib.* 2. *tit.* 18. *quæst.* 23. Turrecrema. *cap.* 1. *dist.* 35. *art.* 1. Anton. 2. *p. tit* 1. *cap.* 23. §. 2. Raymundus 4. *Sum.* tractando de eleemosyna. Alex. de Ariostis *lib.* 2. *tit.* 3. *cap.* 1. Gab. 4. *distinct.* 15. *q.* 3. *art.* 1. *notabili* 3. *& art.* 2. *conclus.* 13. Comitol. *lib.* 3. *quæst.* 7.

DVBIVM IV.

De legibus in Regno nostræ Castellæ circa ludum.

SVMMARIVM.

1 *Lex Alphonsi circa ludum.*
2 *Ioannis I. & Ferdinandi.*
3. 4 *Lex secunda, & difficultati satisfit.*
5 *Alia lex.*
6. 7 *Lex Philippi II. circa varios ludos.*
8 *An legislatores possint obligare sub mortali?*
9 *Verba quibus leges Regni vtuntur, videntur obligare sub mortali.*
10 *Iam istæ leges non obligant sub mortali.*
11 *Aliarum legum explicatio.*

Num. 1. N hoc Regno variæ leges circa ludũ latæ sunt. Alphonsus Rex anno 1386. legem tulit quæ hodie est 1. *tit.* 7. *lib.* 8. *nouæ collect.* qua in expeditione belli ludum tesserarum, aut tabularum, fortè cartarum (quæ nondum erant in vsu Hispanis, ait Mol. *disp.* 512.) prohibuit sub pœna sexcentorum marauedinorum, & vinculorum. Item statuit, vt quicumque aliquid lucraretur eiusmodi ludo, continuò illud redderet ei à quo id esset lucratus, quòd si non haberet vnde redderet, coniiceretur 30. diebus in vincula. Hæc lex tribuitur Ioanni Regi primo, *lib.* 8. *ordinam. tit.* 10. *leg.* 1. dicitúrque facta in Viruiesca anno 1367. & ex illis verbis, *cõtinuò illud redderet*, colligit Bannez 2. 2. *q.* 32. *art.* 7. in eiusmodi ludo non transferri dominium lucri, ac proinde qui illud accepit, teneri ad restitutionem ante Iudicis cõdẽnationẽ. Idem docet Alcozer *de ludo. cap.* 12. *conclus.* 3. & fusiùs *toto cap.* 29. cum Soto 4. *iustitia. quæst.* 5. *art.* 2. Sed hæc sententia non placet, quia illa verba solùm indicant, statim lata sententia debere lucrum reddi: & præterea hæc lex non est vsu recepta; hodie enim, vt ait Mol. s. in expeditionibus bellicis, atque in præsidiis nihil frequentius reperitur quàm ludus tesserarum, & cartarum.

POSTEA Ioann. primus anno 1387. & Ferdinandus anno 1476. *l.* 2. *eod. tit.* prohibuerunt ludum tesserarum, & cartarum sub quibusdam pœnis pecuniariis, quæ si solui non possint, coniiceretur lusor per aliquot dies in carcerẽ & vincula. Idem Ferdinandus postea *l.* 9. *eiusdem tit.* immunes ab eiusmodi pœnis fecit, vt qui luderent fructus, vinum, aut pecunias ad emendum quod statim prandeatur, aut cœnetur, modò Num. 2.

id non luderent tesseris. Et Carolus V. cùm *l.* 10. immunes ab eiusmodi pœnis fecisset qui solùm luderent duos regales ad emenda aliqua quæ manducarentur. *l.* 11. immunes fecit omnes qui non luderent vltra duos argenteos, etiamsi non luderent ad emendum quod manducetur.

Num. 3. Lex secunda citata nouæ collectionis præscribit eum, qui ludo prohibito aliquid amisit, posse illud repetere intra octo dies à puncto quo id soluit, & qui lucratus est, teneri illud reddere, si repetatur: si verò qui amisit, intra octos illud non repetat, potest quicũque alius id exigere, & retinere sibi, quòd si nullus id repetat, tunc quicumque Iudex ex officio suo tenetur illud exigere, & adiudicare fisco, &c. Postea Carolus V. *l.* 10. *eiusdem tit.* præcepit, vt ludentes condemnari non possint pœna ludi, nisi intra duos menses à crimine commisso: cùm autem repetitio eius quod quis ludo est lucratus, in pœnam concedatur, vtique locum non habebit nisi intra duos eos menses, vt bene docet Gutierrez *de iuramento confirmatorio. p.* 1. *cap.* 53. *num.* 3. & Molin. *illa disput.* 512.

Num. 4. Difficvltas autem est an transactis octo illis diebus concessis ei qui ludo aliquid amisit, vt repetere illud posset, repetere nihilominùs id possit reliquo tempore quousque duo menses integrè elabantur?

Avilles relatus à Gutierrez *illo n.* 3. negat. Mol. autem & Gutierrez cum Auendanno dicunt posse illud repetere, modò tamen post eos octo dies alius de populo, aut Iudex ipse ex officio id non exigeret. Ratio est, quoniam lex illa concedit collusori octo illos dies, in quibus ipse solus possit repetere quod ludo amisit, & non alius: reliquum verò tempus duorum mensium ipsi, & aliis est commune, atque locus est præuentioni: quare si elapsis octo illis diebus alius id exigere incipiat, excludetur qui id amisit.

Lege autem 7. *eiusdem tit.* omnibus etiam alienigenis prohibetur ludere tesseris quocumque ludi genere, aut tesseras conficere, vel confici præcipere, aut eas vendere, vel vendi præcipere per se, vel per interpositam personam, directè aut indirectè, aut eas in hæc Regna afferre sub pœna exilij duobus annis ab iis Regnis, & vt qui deprehẽsi fuerint eis ludere, amittant executoriè omnia quæ ludere deprehendentur, modò intra octo dies à puncto quo fuerint deprehensi, feratur sententia condemnatoria. Insuper qui tesseris luserint, soluent 20000 marauedinos fisco Regis. Item domus in qua fuerit compertum tesseris fuisse lusum, ac taberna in qua venditæ fuerint, ac repertæ ad vendendum, applicatur Fisco Regis: ministri verò iustitiæ, qui hæc executioni non mandauerint, officiis suis priuantur, ac inhabiles ad alia obtinenda redduntur. Num. 5.

Postea Philippus II. *l.* 15. *tit.* 26. *lib.* 8. *noua collect.* conficientibus, aut vendentibus tesseras per se, aut per alium directè, aut indirectè, vel eis ludentibus, vel apud se habentibus statuit in pœnã, si nobilis fuerit, aut ciuilitate illa gaudeat, quã *hidalgiã* vocamus, exulet quinquénio ab iis Regnis, & insuper soluat ducẽtos aureos: si verò fuerit inferioris notę, Num. 6.

flagelletur

flagelletur publicè,& quinquēnio remiget in triremibus, & amittat de suis bonis 30. mille marauedinos, &c. Ex quibus pœnis videtur peccatum mortale ludere tesseris, nam istæ leges videntur vsu receptæ, & imponunt grauissimas pœnas, quæ sine peccato mortali incurri non possunt. Consonat Pet. Ledesm. *p. 2. Summ. tract. 31. cap. 2. in fin.* vbi ait: ludere ludis prohibitis sub grauissimis pœnis mortis, aut similibus est peccatum mortale, quia ex grauitate pœnę colligitur euidenter intentio legislatoris obligandi sub mortali: & Læs. *lib. 2. cap. 26. dub. 1.* ait laicis non esse mortiferum ludere aleæ ludis, nisi alicubi aliqua lex politica sub graui pœna id prohibens sit in vigore.

Num. 7. IDEM fortasse est de ludo qui dicitur *alos bueltos*: est enim similis ludo taxillorum, & sub eisdem pœnis prohibitus est à Philippo II. anno 1586. *l. 14. noua compilat. tit. cit.* quæ sic habet: *Mandamos que todo lo dispuesto por las leyes de estos nuestros Reynos cerca de el juego de los dados assi quãto a las penas y aplicaciõ de ellas como al modo del proceder en ellas ordenado aya lugar y se platique y execute en el juego de los Naipes que llaman los bueltos. Bien assi y de la mesma forma y manera que si real y vedaderamente, el juego de los buelsos fuera juego de dados.* quamuis videam hunc ludum frequentem esse apud nobiles. Ideo non omnino audeo illum damnare. Imò apud proceres videtur introducta, vel introduci cœpta consuetudo ludendi tesseris, Rege, eiúsque consiliaris scientibus, & permittentibus, vel etiam colludentibus.

QVOD verò attinet ad alios ludos cartarum, tabularum, & similes; quia non sunt purè tesserarum, dico primò: causa, ob quam vetantur, sufficiens est, vt legislatores possint obligare sub mortali. Hoc est contra Sotum 4. *iustitia. quæst. 5. art. 2.* Nauar. *cap. 19.* aliàs *20. nu. 10.* Vegam *casu 6.* generatim asserentes, leges quibus prohibentur, non obligare sub mortali, quia earum trāsgressio non est contra iustitiam, seu charitatem: sed cōtra liberalitatem, temperantiam, vel modestiam: quos reieci *dub. 3.* cum Alcozer *de ludo. cap. 30.* quia satis est opus aliquod communiter esse occasionem grauium malorum contra charitatem, iustitiam, castitatem, Religionem, & alias similes virtutes, vt possit sub lethali peccato prohiberi. Num. 8.

DICO secundo: verba quibus leges Regni vtuntur sufficienter indicant mentem legislatorum esse prohibere grauiter, ac proinde sub mortali huiusmodi ludos; vtuntur enim verbo, *mandamus, prohibemus,* & simil. per quæ in materia graui, qualis est hæc, indicant obligationē sub mortali in legibus quæ non sunt purè pœnales, vt vidimus *tract. de legib.* vnde initio peccarunt mortaliter qui has leges non receperūt, vel receptas consuetudine abrogare cœperunt. Num. 9.

DICO tertiò: iā istæ leges nō obligant sub mortali, imò nec sub veniali; quod est contra Alcozer *de ludo. cap. 12.* & Pet. Cou. *de ludo. p. 2. cap. 6. & sequentib.* quia contendunt modò obligare sub mortali, eo quòd ad grauissima incommoda vitanda latæ sunt, & vsu receptæ, & contraria consuetudine non abrogatæ, cùm sæpe Num. 10.

ſæpe puniantur qui eas transgrediũtur. Addit tamen Alcozer *ibi, & c. 10. concluſ. 5.* multos excuſari à culpa, ſaltem mortali, quia non eſt intentio legiſlatorum eos ſic obligare: verùm non indicat qui ſint quos nolunt legiſlatores ſic obligare, & qua de causâ.

SED iis omiſſis noſtram concluſionem tenet Nau. Bart. Med. Vega, & Azebedo citati *dub. præced.* & Mol. *diſp.* 521. dicens: laicis in Regno Caſtellæ non eſt cenſendus prohibitus ludus cartarum ſub culpa lethali, vt ex pœnis, à iuribus *diſp. 512.* relatis in eis Regnis ludentibus eo ludo conſtat, quoniam eſto hodie aliqui ludant pluſquàm duos regales argẽteos in Caſtella ludi permiſſos, modò non excedant quantitatem quam iuxta cõditionem ſuæ perſonæ animi gratiâ eos ludere deceat, neque venialiter peccabunt, tam in Caſtella, quàm in Luſitania, quoniam non eo rigore leges illæ vſu ſunt receptæ in Regibus, & miniſtris publicis ſcientibus, atque ipſiſmet ludentibus longè pluſquàm conſueuit ludi. Neque obſtat quòd non raro aliqui ob ludum cartarum pœna mulctentur, quoniam id inſeruire videtur ad coercẽdum ne ludi vſus multùm ſe extendat, & ſi fas eſt dicere, vt miniſtri publici habeant vnde pœnas eruant, quas non à potentibus publicè ludentibus, ſed à paruulis ſemel deprehenſis ſolent extrahere. Timorati tamen Iudices, vt in Luſitania accepi, quando deprehenſi de numero eorum nõ ſunt qui nimiùm ludo ſunt dediti, ſed qui animi gratiâ interdum moderatè ludunt, impunes illos dimittere ſolent: neque enim æquitas patitur, vt pœnas pro eo ſoluant quod ſine vllo peccato efficiũt, & quod paſſim idcirco aliis permittitur, quòd eiuſmodi leges nõ ſint eo rigore ſuſceptæ. Similia dicit Bart. Med. ſ. quæ mihi placent, præter rationem quã Mol. ponit de pœnis: licèt enim pœnæ pecuniariæ, ſaltem non valdè graues, non indicent obligationem ſub mortali, tamen neque indicant ſub ſolo veniali, aut nullam: ſed grauitas obligationis ex grauitate materiæ penſanda eſt. Quòd autem concluſio noſtra communis ſit hoc tempore patet, quia omnes ſine vllo ſcrupulo abſoluũt ludentes, licèt animus maneat ludẽdi vltra quantitatem legibus permiſſam, modò non ludant cũ magno familiæ, aut creditorum diſpendio, ceſſéntque alia grauia inconuenientia.

Ex quibus patet quomodo ſint accipiendæ aliæ leges præter relatas, vt lex *9. tit. 7. lib. 8. compilat.* vbi præcipitur vt nulla perſona cuiuſcumque qualitatis, & cõditionis ſit, vna die poſſit ludere pila, vel alio ludo permiſſo pluſquàm 30. ducatos in pecunia, etiamſi dicat ſe pro alio ludere, *ni en los dichos juegos aya trauieſas y que no puedan jugar ni juegen preſeas ni prendas ni otra coſa en poca ni mucha cantidad, ni a credito ni a fiado, ni ſobre palabra*: & ponuntur pœnæ pecuniariæ; & *lege* 15. de nouo addita eidem titulo dicitur: *mandamos que las leyes de noſtros reynos que ponen pena alos officiales que juegan en dias de trabajo ſe entiendan y eſtiendan alos jornaleros que jugarẽ los tales dias.* Iſta lex quoad circunſtantiam temporis, & illa quoad quantitatẽ pecuniæ non ſunt vſu receptæ: alias leges Regni inferiùs referemus. Num. 112.

DVBIVM V.

An is qui ludo prohibito lucratur, etiam sine vi, & fraude ab eo qui alienare potest, teneatur lucrum restituere perdenti, aut pauperibus antequam petatur?

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmatiua proponitur, & suadetur.*
2.3 *Opposita vt probabilior sẽtẽtia præfertur, & confirmatur.*
4.5 *Duo notanda sunt.*
6 *Argumentis satisfit.*
7 *Panormitani sententia improbatur.*

Num. 1. PRo parte affirmatiua arguitur primò, quia leges Imperiales, & huius Regni prohibent ludũ aleç; sed cùm leges prohibent cõtractum illum, etiam irritant, vt patet *leg. non dubium. C. de legibus.* ergo talis contractus est nullus, & sic non transfert dominium in victorem, & tenetur lucrum acceptum restituere. Secundò, quia in *lege quemadmodum. C. de agricolis & censitis. lib.* 10. dicitur: *malæ fidei possessorem esse, nullus ambigit, qui aliquid contra legum interdicta mercatur.* Ergo etiam qui contra legum interdicta lucratur, malæ fidei possessor est: ac proinde tenetur restituere. Tertiò, quia *l. alearum. C. de Rel. & sump. fun.* præcipit solutum reddi. ergo victor tenetur victo illud restituere. Quartò, quia in *eadem l.* in textu Græco irrita redditur omnis cautio super aleæ lusu: ergo etiam contractus ludi est irritus. Quintò, quia *l. 10. tit. 25. partita 5.* expresse deciditur, de ludo acquisitis non posse elemosynam fieri; quod falsum est si victor comparat dominium. Sextò, quia est multorum, & grauissimorum hominum sententia, acquisita ludo prohibito retineri non posse: sed danda esse victo, si ad ludum à victore tractus est; si verò non est tractus, pauperibus. Ita D. Thom. 2. 2. *q. 37. art. 7. ad 2.* quem malè Aragon ibi, Sotus, & Valentia J. interpretãtur, vt solùm ponat obligationem restituendi post Iudicis sententiam. Alij verò, vt Pet. Couar. *de ludo. p. 3. c. 2. ad* 4. vt solùm velit quòd si ius aliquod positiuum irritaret translationem dominii, tale lucrum retineri non posset. Sed vtraque expositio violenta est, vt patebit inspicienti: nam de Iudice nulla ibi fit mentio, & D. Thom. absolutè vult, ius Cæsareum prohibere, & irritare tale lucrum, & ideo vbi viget tale ius, restitui tale lucrum debere victo, si tractus fuit ad ludum à victore: pauperibus verò si non fuit tractus, quia victus cùm voluntariè lusit, indignus factus est cui fieret restitutio: atque ita eum interpretantur Anton. Angles, Syluester, Adrianus, Comitolus, Ioan. Medin. & multi alij referendi. Neque alienus est Bannez ibi ab hac interpretatione; ait enim intelligendum de legibus si quæ ferantur, quæ annullant translationem dominij, aut si loquatur de legibus iuris communis suo tempore iam editis, forsasse illo tẽpore sic intellectas fuisse à Iurisperitis: sed tamẽ vel illam non

non fuisse legitimam intelligētiam; aut certè fuisse abrogatas contrario vsu. Idem tenet D. Thom. *4. dist.* 15. *q.* 2. *art.* 4. *q. vlt. ad* 2. Bonauent. 2. *p. illius dist. n.* 69. non solùm de ludo aleę sed etiam de ludo tornamenteorum prohibito, & de omnibus ludis illicitis intelligit: nā ratio eius ad omnes pertinet. Idem tenet Syluester *verb. ludus. q.* 13. Tab. *q.* 8. Rosel. *n.* 4. Armil. *n.* 6. Ricard. *eadem dist. art. vlt. q. vlt.* Alb. *art.* 43. Palud. *q.* 3. *art.* 5. Alēsis *4. p. q.* 33. *memb.* 2. *art.* 5. Arias *q.* 86. *memb.* 3. *art.* 6. Comitol. *lib.* 3. *q.* 8. Anton. 2 *p. Sum. tit.* 1. *c.* 23. §. 3. *&* 4. Turrecremata *c.* 1. *dist.* 35. *art.* 2. *&* 3. Hostiensis *in Sum. tit. de pœnitentiis, & remissionibus* §. *sed quid de lusoribus, à n.* 61. Sum. Confess. *lib.* 2. *q.* 25. Raymūdus *in Sum. tract.* 4. *c. de quibus debeat fieri eleemosyna*, qui alium Raymūdum citat. Aug. Triumphus Anconitanus *lib. de potestate Eccles. q.* 62. *art.* 6. Aluarus Pelagius *de planctu Ecclesię. c.* 46. *colum.* 22. *&* 23. dicens, omnes Doctores sui temporis in eadem esse sentētia: quam etiam tenet Alex. de Ariostis *lib.* 2. *tit.* 3. *c.* 1. & multi alij apud eūdem, & apud Anton. & Syluest. *s.* & Azorem *s.*

SED quidam limitant ad ludum prohibitum, in quo lex præcipit restitutionem, vt in ludo tornamēteorum, in quo lex eam non præcipit, dicunt non esse obligationem restituendi. Ita Armil. *s.* & Tabi. *q.* 9. cū Rosel. & Ricardo. Dicunt etiam Armilla, Rosel. & Syluest. *verb. ludus. q.* 12. *&* 13. hanc sententiam esse veram vbi leges sunt in viridi obseruantia, secus quando contraria consuetudine sunt abolitæ. Palud. etiam docet, si quis restituit pauperibus, non posse à Iudice cogi, vt victo restituat.

Num. 2. SECVNDA & probabilior sentētia est, in eo casu victorem comparare dominium lucri, & non teneri ad restitutionem ante Iudicis condemnationem. Ita Adrianus *in* 4. *q.* 11. *de restitut.* quæ est *de ludo*, & incipit, *quia in superioribus*. Ioan. Med. *de restitut. q.* 22. Maior *4. dist.* 15. *q.* 13. Gab. *q.* 13. *art.* 1. *&* 2. Sotus *4. iustitia. q.* 5. *art.* 2. Castrò 2. *de lege pœnali. c.* 2. *conclus.* 1. *corollario* 3. Couat. *reg. peccatum. p.* 2. §. 4. *à n.* 1. Nauar. *c.* 20. *n.* 18. *&* 19. Angelus *verb. ludus. n.* 3. Mol. *disp.* 513. Caiet. *in Sum. verb. ludus. &* 2. 2. *quæst.* 168. *art.* 3. *& q.* 32. *art.* 7. *ad* 2. vbi Aragon, Bannez, & cæteri Thomistæ, Lessius 2. *iustitia. c.* 26. *dub.* 6. Reb. *de obligat. p.* 2. *lib.* 22. *q.* 2. Sa *verb. ludus. n.* 6. Emanuel *n.* 1. Vega *casu* 5. Martinus Ledesma 2. *p. Quarti. quæst.* 18. *art.* 4. Morla *in Emporio. p.* 1. *tit.* 7. *q.* 2. *n.* 1. *&* 4. Toletus *lib.* 5. *c.* 27. Azor *to.* 3. *lib.* 5. *c.* 24. *lect.* 4. Valentia 2. 2. *disp.* 5. *q.* 6. *puncto* 5. *q.* 8. Angles *q. de ludi restitut. in principio*. Petrus Ledesma 2. *p. Sum. tract.* 31. *c.* 2. Beya 1. *p. respons. casu* 61. Bartol. Med. 1. *Sum. c.* 14. §. 29. Alcozer *de ludo. c.* 22. Pet. Couarr. *p.* 3. *c.* 9. Ioan. Baptista Corrad. *in Sum. q.* 196. Ludouicus Lopez 2. *p. Instruct. conscientiæ. c.* 33.

Num. 3. PROBATVR ex §. *per traditionem. Inst. de rerum diuis.* vbi dicitur, nihil tam conueniens esse naturali æquitati quàm voluntatem volentis rē suam in alium transferre, ratam haberi: Sed ludentes etiam ludo prohibito volunt rem suam ludo transferre: ergo bene transfertur. Ad idē est *l.* 1. §. *si conueniat. ff. depositi.* & *l. contractus. ff. de reg. iur.* vbi dicitur contractus ex conuentione legem accipere: &c. Confirmatur, quia stando

in

in iure naturæ ludus, & contractus iustus est dominij translatiuus secuta traditione, vt alij contractus: per leges autem positiuas licet aliqui ludi prohibeantur, non tamen irritantur, nisi in Castella, quando luditur creditò: ergo qui ludit præsēti pecunia, si lucratur, fit dominus rei, & non tenetur eam restituere antequam petatur, imò nec antequam per sententiam Iudicis condemnetur, vt latiùs postea videbimus. Ergo & miror sanè cur aliqui dixerint restitutionē pauperibus faciēdam: nam si per ludum non transfertur dominium, illud manet apud victum; ergo illi est facienda restitutio, & non pauperibus: vel si adhuc nō soluit, sibi poterit retinere.

Num. 4. SED nota primò ex Molin. *disp.* 513. quanuis intentio legū latorum esset irritum reddere eum ludi contractum, atque impedire translationem dominij, quod tamen falsum est, vt cōstat *l. si ipsas expendēdo* hodie tamen per contrariam consuetudinē essent quoad hoc obsoletæ, cùm consuetudo sit lucrum ex ludo non restituere, sed tanquam suum id retinere: & D. Thom. *illo art. 7. ad 2.* Anton. de Ariostis, & omnes, nullo reclamante, docent posse leges quoad hoc aboleri contraria consuetudine. Imò Armil. *verb. ludus n. 9.* Rosel. *n. 4.* cum Ioanne Andrea, & Calderino, Alex. Lombardo *tract. de vsuris.* & Scoto 4. *dist.* 15. dicunt quoad hoc leges Cæsareas esse abrogatas, ita vt nulla perdenti detur actio in iudicio, quod etiam ex Bannez s. retulimus.

Num. 5. NOTA secundò ex Mol. ibidem, & Reb. *illo lib. 12. q. 1.* Panor. *c. penult. de vita, & honestate Cler. n. 12.* Alcozer *de ludo c. 29. in fin.* cum Doctoribus *c. 1. de treug. & pace.* licet repetitio pecuniæ in ludo amissæ nunquam in vsu fuisset post receptam, validámque legem, non proinde censendum esse legem abrogatam, quia non est consuetudo per actus contrarios, qua sola lex abrogari potest, qualis fuisset si repetitio petita in iudicio negari consueuisset, non vsus autē legem non abrogat, vt *in tract. de legib.* cum aliis docui, vt si nullus natus sit multis annis hermaphrodita, non cessat lex *iuuenis*, vt hermaphrodita secundùm sexum præualētem iudicetur.

AD primum argumentum respōdeo ex Mol. *tom. 1. tract. 2. disp. 88.* Reb. & Adriano s. qui citant Bartol. & alios, legem illam intelligendā esse, vt locum non habeat quando lex prohibet aliqua, nec sistit, sed vlteriùs progreditur conferendo modum infirmandi quod contra eā legem factum fuerit: tunc enim non plus censetur infirmari quàm iuxta modum traditum. Vnde, quia leges Cæsareæ ludum prohibentes non ibi sistunt, sed vlteriùs progrediuntur concedendo repetitionem in iudicio eius quod ludo prohibito cōparatum est, ideo leges illæ non intendunt irritum efficere contractū, neque ad restitutionem obligare, nisi post latam sententiam. Addit Mol. ibi: fortè dispositio illius legis vim non habet nisi in foro externo, & post latam sententiam; quasi eo ipso quòd aliquid contra legem factum est, dignum sit quod irritetur, arbitrórque (inquit) legē illam nō amplius esse vsu recepta. Quod colligit ex nōnullis legibus Lusitaniç, & vsu totius orbis, qui legem illam Num. 6.

sic interpretatus est, vel contra eam præscripsit. Suar. *to. de legibus. lib.* 5. *c.* 27. post longam disputationem resoluit, eam legem velle, vt contractus prohibitus in substãtia, & non in solis circunstantiis irritus sit, id est, irritandus, retrahendo irritationem ad diẽ comissii criminis. Vasq. 1. 2. *to. 2. disp.* 164. ait, illam legem, *non dubium.* apertè decernere factum in substantia contra legem esse nullum: cæterùm non habere locum in hoc Regno, neque in aliis quæ non sunt Imperio subiecta.

AD secundum respondeo, legem quæ prohibebat emptionem seruorum rusticorum, & censitorum sine solo, impediuisse translationem dominij verbis legis, vel vsu ita interpretante, ideo seruos emptos contra illam legem non potuisse proscribi, quia mala fide possidebantur. In ludo verò nulla est lex quæ impediat dominij translationem.

AD tertium respondeo, ipsam legem alearum interpretari quomodo solutum sit reddendum: subiungit enim, *& competentibus actionibus repetatur*, scilicet in iudicio.

AD quartũ respondeo ex Læss. *s. dub.* 3. irritam quidem reddi omnem cautionem super ludo prohibito, qua nimirum caueatur, vt lucrum possit peti à victore; vel non possit repeti à victo in iudicio: ipsũ tamen ludi contractum esse validum, & dominium transferre, etsi infirmum.

AD quintum respondeo, malè illam legem citari à Morla *illa quæst.* 2. *n.* 11. in ea enim nihil ad rem: si tamen alicubi inueniatur, exponenda est, vt solùm velit de ludo acquisitis nõ posse fieri eleemosynam ex sententia Iudicis, quia restitui debent victo, si ea petat in iudicio, saltem intra octo dies, vel duos menses.

Ex iis patet quàm falsum sit quod ait Pan. *c. penul. de vita, & ho. Cler. n.* 12. & videtur sequi. Syluest. *verb. ludus. q.* 14. & Gab. 4. *dist.* 15. *q.* 13. *art.* 2. *conclusio.* 3. scilicèt ludentem præcipuè lucri causâ, etiam ludo non prohibito, teneri ad restitutionem. Num. 7.

DVBIVM VI.

An qui alium traxit ad ludum per vim, fraudem, minas, conuitia, vel nimiam precum importunitatem, teneatur restituere lucrum ante Iudicis sententiam?

SVMMARIVM.

1 *Pars negatiua proponitur, & suadetur.*
2. 3 *Sententia affirmans attrahentem teneri ad restitutionem præfertur, & probatur.*
4 *Ad contraria argumenta fit satis.*
5 *An attractus debeat restituere lucrum trahenti?*

PARTEM negãtem tenet Mol. *disp.* 516. & Francisc. Garsia *de cõtract. p. 2. c.* 19. Primò, quia talis absolutè voluntariè lusit; tale autẽ voluntariũ sufficit ad transferendũ dominium, præsertim in cõtractu oneroso, vt cùm aliquis sic cõpulsus vẽdit rẽ iusto pretio. Secũdò, quia si sic attractus vincat, nõ tenetur restituere lucrũ: ergo neque inductor si lucretur; debet enim esse par vtriusque cõditio. Tertiò, quia hoc ipso quòd intendis lucrari ab altero, cẽseris ei liberè cõcedere ius lucrãdi à te, alioqui debebas habere animũ restituẽdi si lucrareris, aliàs nõ esset æqualitas, ergo non tenetur tibi restituere. Num. 1.

SED

Num. 2. Sed vera & communior sententia est, teneri attrahentem ad restitutionem. Sic absolutè docent D. Thom. Bonau. Palud. Ricar. Anton. & Alens. citati *dub. præcedenti*, quos de quacunque tractione ad ludum prohibitum, etiamsi in ea non interueniat vis, fraus, dolus, vel iniuria; sed simplex inuitatio, & deprecatio, interpretantur Adrianus *q.* 11. *de restit.* quę est de ludo. Med. *de restitut. quæst.* 22. & Azor *lib.* 5. *to.* 3. *cap.* 25. *quæst.* 1. quia illi tenent, lucrantem teneri ad restitutionem, & in eo casu potiorem esse conditionem tracti quàm pauperum: ideo illi, & non pauperibus faciendam restitutionem. In quo casu illam sententiam esse falsam meritò docet Adrianus, Medin. & Azor, quia cùm nulla ex parte lucrantis iniuria interueniat, nihil est quod impediat trãslationem dominij in ipsum, aut inducat restituẽdi obligationem. Cæterùm multi D. Thom. piè, & benignè interpretantur, vt non loquatur de tractione merè deprecatiua, & inuitatiua, quæ propriè, & per se tractio non est, cùm non causet inuoluntarium mixtum cum iniuria, nec sit coactio; nam volentes ducimus, nolentes, inuitos ac repugnantes trahimus: sed de tractione in qua interuenit iniuria, & inuoluntarium mixtum, vt si interueniant minæ, metus, aut vis, opprobria, conuitia, preces importunæ, vel fraus. Ita D. Thom. & alios, qui ipsum imitantur, interpretantur Victoria, Caiet. Bannez, & Aragon 2. 2. *quæst.* 32. *art.* 7. *ad* 2. Alcozer *de ludo. cap.* 2. Valentia 2. 2. *disp.* 5. *sect.* 6. *puncto* 5. *q.* 8. Comitol. *lib.* 3. *q.* 9. & ita sentiunt ij omnes, & Sotus 4. *iustitia. quæst.* 5. *art.* 2. Castro 2. *de l. pœnali. cap.* 2. *corollario* 3. Couarru. *reg. peccatum. p.* 2. §. 4. *n.* 7. Angles *in* 4. *quæst. de ludo. dub.* 4. Morla 1. *p. Empor. tit.* 7. *quæst.* 2. *num.* 10. Rebell. *de oblig. p.* 7. *lib.* 12. *quæst.* 3. *n.* 7. Sa *verb. ludus. num.* 7. Lessius *lib.* 2. *cap.* 26. *dub.* 7. & alij communiter.

Ratio est, quia contractus graui metu facti sunt irriti iure naturæ, & dominium non transferunt, vt docet ipse Mol. *to.* 2. *disp.* 326. *ad* 2. & nos latè cum aliis 1. 2. *to.* 4. *tract.* 3. *disp.* 3. *sect.* 1. Ergo cùm in prædicto casu interuenit vis, metus, aut minæ graues, aut tanta importunitas, quæ æquiualeat violentiæ, contractus est irritus, & dominium non transfert, ac proinde parit naturalem obligationem restituendi. Lessius verò probat primò, quia iste contractus est extortus per iniuriã; ergo inducit obligationem restituendi damnum quod inde secutum est. Secundò, quia si per vim cogam te ludere cum tertio, tenebor ad restitutionem damni tibi prouenientis: ergo etiam si collusor te cogat, tenebitur, nam vtrobique eadem est ratio. Tertiò, quia si te cogam mecum inire contractum societatis mercaturæ, tenebor ad restitutionem, si nauis pereat, vel alia damna accidant, eo quòd sum iniusta causa, sine qua damnum non incurrisses: ergo similiter habet. Quartò, si non haberes animum lucrandi, collusor teneretur restituere, atque animus lucrandi ex contractu, supposita coactione iniusta, non adimit ius sarciendi damnum, si quod fortè ex tali cõtractu secutum fuerit: nam in potestate ipsius est contractum confirmare, vel rescindere: ergo &c. Num. 3.

Ad primum verò argumentum Num. 4.

respondet Læsius, licèt illud voluntarium sufficiat ad valorem contractus, & translationem dominij secuta traditione; tamen quia est per iniuriam extortum, posse læsum acta rescindere, & rem alienatam recuperare, & lædentem teneri ad resarciendum damnum, cuius causam iniustè dedit. Sed meliùs respõdetur, illud voluntarium mistum cum iniuria graui non sufficere ad valorem contractus, alioqui ansa daretur malefactoribus cogendi ad contractus: & sanè si ille contractus esset validus, & transferret dominium secuta traditione, posset lucrans vti lucro in quemcumque vsum, quia dominium est ius vtendi re in quemcumque vsum. ergo non tenetur restituere lucrum.

Ad secundum respondeo cum Læsio negando consequentiam: tenetur enim inductor ratione iniuriæ ex qua parte damnum obuenit, quia debet esse par conditio ludentium, si per se contractum ludi spectes, secus si intercedat iniuria: si enim mihi iniuriam facis in numero punctorum, vel calculorum, non potes lucrari; ego tamen possum. Simile quid concessit Moli. *disp.352. conclus.1.* vbi existimat, & rectè, contractum, cui dolus vnius contrahentiũ causam dedit, esse irritum in conscientia, ac si vis ab eodem illata causam illi dedisset. Addit tamen decipientem teneri in conscientia ad standum contractui, si id deceptus eligat, etiam nullà expectata sententia Iudicis, quia naturali æquitati consentaneum est, & bono communi expedit, vt detur optio decepto. Similiter multi Theologi, & Iurisperiti, quos nominatim refert Thomas Sanchez *to.1. de matrim. disp. 5.* tenent, eum qui metu graui coëgit ad matrimonium, debere stare contractui, si coactus id velit, quamuis ipse Thom. Sanch. cum aliis multis oppositum teneat; & meritò, quia non est eadem ratio in matrimonio, & in nostro casu, in quo quidam existimant, attractum restituere debere non trahenti, sed pauperibus. Ita Alex. *3. p. quæst. 32. memb. 3 art. 2. quæst. 1.* Palud. *4. dist. 15. quæst. 3. art. 5.* Anton. *2. p. tit. 1. cap. 23. §. 3.* cum Raymundo, quem etiam citat, & sequitur Turrecremata *c. 1. dist. 35. art. 2.* Idem tenet Panorm. *cap. penulti. de vita, & honest. Cler.* cum Innocentio, quos citat, & sequitur Comitolus *lib. 3. quæst. 9. num. 4.* Syluester etiam *verb. ludus. quæst. 13.* citat Archidiaconum, quem, & alios malè exponit, vt sentiant restitutionem faciendam pauperibus non de præcepto, sed de consilio: nam manifestè loquuntur de præcepto.

Alii verò tenent, attractum debere restituere lucrum trahẽti: nam sicut trahens lucrari non potest, ita nec attractus. Sic sentit Lopez *2. p. Instr. cap. 34.* citans Victoriam, & Alcozer *de ludo. cap. 2.* quorum sententiam probabiliorem putat Petrus Ledesma *2. p. Summ. tract. 8. cap. 31. conclus. 10.* qui citat Bannez. Probabilius mihi est oppositum, quod tenent Emanuel *2. p. Summ. cap. 188. conclus. 8.* Ioann. Medin. Molin. Garsia, Reb. & Læs. 5. in quod etiam videtur inclinare Angles 5. *dub. 5.* citans Vzedam Franciscanum. Sed contra Garsiam, & Mol. teneo, cogentem debere restituere. Itaque cogens potest amittere, & non lucrari: coactus verò potest lucrari, & Num. 5.

non

non amittere, quod verum est etiãsi coactus habeat animum lucrandi à cogente: per quod respondeo ad tertium argumentum: nam etiamsi coactus habeat animum lucrandi, contractus est validus in fauorem ipsius, nullus verò in fauorem cogentis. Læsius verò respondet, coactum non liberè, sed coactè dare alteri ius lucrandi: & ideo licèt contractus sit omnino validus; posse ipsum reuocare, vel ratificare pro vt voluerit: vt etiam docet *eod. lib. cap. 17. dub. 6.*

SED quæres an id sit verum quãdo metus, vel vis non est grauis, sed leuis? Azor ſ. dicit primò certum esse apud omnes teneri ad restitutionem quicumque quẽ traxerit alium ad ludum vi, fraude, vel metu cadẽti in virum constantem. Secundò addit, si trahat ad ludendum conuitiis, vel importunis precibus, aut metu leui, debere restituere tractorem. Citat Sotum, Couar. & Nauarr. & ait oppositum tenere Adrianum: sed Adrianus solùm ait, quando nulla noscitur iniustitia, non teneri ad restitutionem, & Sotus solùm docet, vim, aut metum grauem sufficere ad irritandum contractum, & ad inducendam restituendi obligationem; neque quidquam dicit de metu leui. Præterea nec semper vis leuis est per conuitia, vel importunas preces; sed interdum grauis, & tũc censeo esse obligationem restituendi, & contractum esse irritum, aliàs verò non, quanuis Couarr. *illo num.* & Reb. *de obligationibus p. 2. lib. 1. q. 5.* & Nau. *cap. 17. n. 5. 15. & 29.* aliàs *30. & c. 22. n. 51. & c. dicatis. n. 67.* & Comitol. *lib. 3. quæst. 2. nu. 8. & quæst. 3.* & Sarmiento *2. Select. cap. 11.* Emanuel *2. p. Sum. cap. 82. conclus. 2.* & alij teneant, metu leui facta irrita esse in conscientiæ foro, licèt non in externo. Quam sententiam reiicit *1. 2. loco cit.* & fusiùs eam impugnabo *tractatu de contract.* in communi.

QVÆ dicta sunt de trahente ad ludum, dicenda sunt de cogente ad eius continuationem, vt notat Azor, & communiter alij citati.

DVBIVM VII.

An qui fraudibus in ludo vtitur, peccet contra iustitiam cum onere restituendi?

SVMMARIVM.

1 *Qui fraudibus vtitur contra leges iustitiæ, vel ludi, peccat mortaliter cum onere restituendi.*

2 *Aliqua præcipuè obseruanda circa ludum, & sponsionem.*

3. 4 *An collusor, vel circunstantes debeant monere aduersarium si aliquid committat, vel omittat?*

5 *Qui fraudem contra leges ludi committit, ad quam restitutionem teneatur?*

6 *Iuxta doctrinam traditam quatuor notanda sunt.*

RESPONDETVR, qui fraudibus contra leges iustitiæ, vel ludi vtitur, peccat mortaliter ex suo genere contra iustitiam, & tenetur restituere damnum emergens, & lucrum cessãs collusori, secus si fraudes iuxta leges ludi, & æquales fiant. Ità docet Medina *de restit. quæst. 22. ad fin.* Num. 1.

Couarr.

Couar. *reg. peccatum. p. 2. §. 4. n. 5. & 6.* D. Thom. Caiet. Bann. Victoria, Aragon, & alij *2. 2. q. 32. art. 7. ad 2.* Valentia *disp. 5. q. 6. puncto* 5. Mol. *disp.* 517. Læſ. 2. *iuſtitia. c. 26. dub.* 2. Reb. *p. 2. lib.* 12. *q. 3.* Morla *p. 1. Empory. tit. 7. q. 2. n. 5. & 6.* Caſtro, Soto, Lopez, Bartolomæus Medin. Nauar. Alcozer, & alij.

Num. 2. HINC primò, qui certus eſt ſe lucrari, eo quòd primũ locum, & meliorẽ ſortẽ habeat, licitè poteſt augere expoſionẽ, & lucrari, quia hoc ferunt leges ludi. Hinc ſecundò, qui certus eſt ſe inferiores partes ludi habere, poteſt augere exponſionẽ, vt alter deterritus id augmentum recuſet, & pecuniam antè poſitam amittat.

Num. 3. HINC tertiò, ſiquis videat aduerſarium aliquid cõmittere, vel omittere, propter quod expõſionẽ amittat, licitè permittet eundem decipi, vt ſi lex ludi ſit expõſionẽ amittere qui plures cartas, quàm cõſuetas acceperit, & viderit aduerſariũ plures accipere, non tenetur eum monere. Idem eſt ſi videat illum errare in enumerandis punctis, calculis, ſeu ſignis, & non moneat. Quiſque enim (vt ait Læſ.) ſuas tantùm partes agit, neque cẽſetur ludenti prodeſſe, quod per negligentiam non aduertit. Addit tamen Læſ. hoc non eſſe vniuersè verum: ſed vbi conſuetudine eſt receptum. Imò Nauarr. *c. 20. n. 17.* Azor *to. 3. lib. 5. c. 25. q. 2.* Mol. & Reb. ṡ. dicũt, ſi aduerſarius lucratus eſt, & id non attendit, vel quia in numeratione pũctorũ decipitur, vel alia de cauſa, aut per obliuionẽ non petit quod eſt lucratus, colluſorẽ teneri ad reſtitutionem, niſi fortè lex ludi alicubi ſit, vt id noceat, aut non attendẽti, aut non petẽti: ſẽper enim legibus ludi ſtandum eſt.

ET quando colluſor nõ tenetur aduerſariũ monere, necqui ludo interſunt, ad id tenentur, imò tenẽtur non monere, & ſi monuerint, tenentur ob iniuriã illatam colludẽti reſtituere quod eius intererat aduerſariũ monitũ non fuiſſe. Addit Mol. hanc doctrinam procedere etiamſi alter colludentiũ obiiciat ſe ignorare eas leges, quia contractus ludi, ſicut & cæteri, cenſetur celebratus iuxta leges loci, in quo luditur: ſi alias ipſi non ſtatuerint, ſibíque imputare debet qui ludit, ſi non interroget leges eius loci. Idem dicunt Læſ. & Reb. Num. 4.

ADDIT etiam Læſ. ſiquis fraudẽ alicui faciens contra leges ludi, dubitet an impedierit alicuius lucrũ, non teneri ad reſtitutionem, quia melior eſt conditio poſſidentis. Eadẽ ratione ſi dubitet an ipſe ob fraudem fuerit lucratus, tenetur lucrum reſtituere, quia in dubio non poteſt ſibi rem alterius attribuere, cùm ſit melior conditio poſſidentis. Num. 5.

DICO tamẽ reſtituere debere quãtùm valebat ſpes quam alter habebat lucrandi, vel non amittendi, qua iniuſtè per illam fraudem illũ priuauit, vt dicunt Nau. & Reb. ṡ. de eo qui cartas ſuſurrat, vel notat, vel vtitur cartis quas à tergo nouit colluſore eas ignorante, non per negligentiã, ſed quia illis cartis antea nõ luſerat ſicut colluſor. Idem eſt de eo qui componit cartas arte, & induſtria, vt melior pars ſibi obueniat, & de eo qui ſcienter numerat ſibi plura pũcta, vel aduerſario pauciora quàm habeat, & de eo qui admonet de ludo aduerſarij, & de ſocio nõ

ad

adiuuante quantùm poteſt, & tenetur iuxta leges ludi, tenetur enim ludere quanta poteſt dexteritate, ſociúmque quãtùm expedit, & fas eſt, admonere. Idem eſt de eo qui ſcienter primum locum ſurripit, quam manum appellãt, quia ſurripit colluſori ius aptiùs ludendi. Idem eſt de eo qui commiſſione, vel ludo certo diſcedit, vel cartas euoluit, aut oſtẽdit, quando id non licet iuxta ludi leges, & cauſa eſt aliis vt amittant, aut non lucrentur. In iis enim ac ſimilibus euentis non totum lucrum eſt reſtituendum, ſed quãtùm colluſori valebat ſpes lucrandi, vel non amittendi, ſi id factum non fuiſſet, ſicut qui deſtruit meſſem non tenetur reſtituere quãtùm poſtea in area redderet, ſed quantùm in herba æſtimaretur. Ita Nauar. Azor, & Reb. ex Doctoribus. Thom. *2. 2. q. 62. art. 4.*

Sed nota primò cum Rebel. ſi quis bona fide primum locum alteri debitum acciperet, iſto error quaſi per leges ludi, & conſuetudinẽ toleratur, & obligationem reſtituendi excludit. Secundò nota, inſpectorem ludi non peccare contra iuſtitiam, ſi non admoneat ludentem errare computando puncta, vel non capiẽdo primum locum, niſi id promiſerit; & ita non teneri reſtituere, licèt interdum peccet contra charitatem. Ita Nauar ſ. & Vega *verb. ludus. caſu.* 19. quod verum eſt, etiamſi teneamus, colluſorem peccare contra iuſtitiam, ſi de iis nõ admoneat, vt tenuerunt Nauar. Azor, & Mol. ſ. citati. Tertiò nota, quando inter colludẽtes diſceptatio eſt an aliquid ſit contra leges ludi; cõſulendos eſſe eius ludi peritiores, eorúmque iudicio ſtandũ, vt ait Couar. ſ. *n.* 4. Bann. Arag. & alij. Quartò nota, cùm aduerſarius gratis dat tibi facultatem, vt aliquid facias quod aliàs facere nequeas iuxta leges ludi, *como hazer mas resto a que aya mas des carte,* ſi ſuppoſita ea gratia, & liberalitate lucreris, lucrum tibi ex iuſtitia deberi. Vltimò nota, abſoluta manu, ſeu commiſſione, niſi ab initio aliud cautũ ſit, quemlibet poſſe à ludo ſurgere, & lethaliter peccare perdentem, teneríque ad intereſſe, ſi cogat ad ludi proſecutionem, vt cũ Azor. & aliis diximus, & docet Reb. *lib. 12. q. 1. n. 4.* Nauar. *c. 20. n. 13.* Palac. *in Sum.* Caiet. *verb. ludus.*

DVBIVM VIII.

An à fure, vſurario, depoſitario, & quouis alio rem alienam ludente ſine facultate domini lucrari poſſimus?

SVMMARIVM.

1. *Si res eſt aliena, quæ vſu non conſumitur, tenetur qui illam lucratus eſt eam reſtituere domino ſtatim ac nouerit eſſe alienam.*

2.3 *Quando non tenetur reſtituere qui rẽ alienã lucratus eſt, & quãdo tenetur?*

4 *Etiamſi ludens cum fure ſciret pecuniam eſſe furtiuam, ſi fur habebat alia bona, contractus ludi eſſet validus.*

5 *Cuiuſdam difficultatis reſolutio tribus concluſionibus.*

Respondetvr primò: ſi res eſt aliena, quæ vſu non conſumitur, quæ eſt depoſita, &c. qui illam lucratur, etiã bona fide, tenetur ſtatim ac nouerit Num. 1.

esse alienam, eam restituere domino. Mol. *disp. 518.* Læs. *lib. 2. c. 26. dub. 5. n. 35.* Ratio est, quia licèt bona fides impediat obligationem restituendi ortam ex iniusta acceptione, non tamen ortam ex re accepta. Docent tamen Mol. & Læs. ludentem tunc teneri de euictione, deberéque restituere lucranti valorem rei domino redditæ, vel euictæ, nisi res sit furtiua, & lucrans id sciat, quia vẽditor rei alienæ tenetur de euictione, nisi emptor sciret rem esse furtiuam. Sed ego de hac doctrina dubito, tum quia non videtur eadem ratio de vendente, & de ludente rem alienam: nam vendens rem alienam aliquid accipit pro illa, ludens verò non: tum quia vendens rem in ludo, vel illam ludens, saltem ludo prohibito, non tenetur de euictione. *l. fin. ff. quarum rerũ actio detur.* Glossa, Angelus, & alij *ibi, & leg. 36. tit. 5. partit. 5.* vbi Gregorius Lopez. Nihilominùs non audeo damnare illam sententiam, quæ etiã est Reb. *de oblig. p. 2. q. 12. n. 13.*

Num. 2. Dico secundò, si fur, vel vsurarius pecuniã vsura, vel furto acquisitã, aut depositarius depositã, aliúdve vsu consumptibile ludo perdat, habeátque alia bona, ex quibus soluere possit antiquo domino, is qui rem illam fuerit lucratus non tenetur illam restituere, sed potest sibi retinere, quia qui rem perdidit, est dominus illius, & non tenetur eandem numero restituere: sed tantùm specie, quia res vsu consumptibiles functionem in suo genere recipiunt; vnde ille potest rem illam ludere, & de illa facere donationẽ, vel eleemosynã, vt latè docet Mol. *disp. 326. & 327.* Poterit ergo ea re lucrari, ac proinde illam amittere: & sic lucrantes non tenebuntur illam restituere. Ita sentit Mol. *disp. 518.* Læs. Reb. & Pet. Ledesma.

Dico tertiò, si fur, depositarius, vel vsurarius nihil omnino habebat, vnde redderet antiquo domino valorem rei furtiuæ, vsurariæ, vel depositæ vsu consumptibilis, qui illam fuerit lucratus, tenebitur eam restituere, quia illa res erat antiquo domino restituenda, nec poterat ludi, vel donari, &c. ergo ludens non poterat eam amittere, ac proinde nec per eam lucrari: ergo qui ludo ipsam acquireret, teneretur restituere. Si verò habebat vnde redderet partem valoris eius rei, posset perdere partem, & tantundem à colludente lucrari. Ita sentiunt authores citati. Atque de mente Mol. Reb. & Læs. in hoc euẽtu, si pecunia, vel aliquid aliud antiquo domino restituatur, vel euincatur, perdẽs eam ludo tenetur de euictione lucrãti, seu valorẽ illi restituere quando potuerit. Num. 3.

Dico quartò, etiamsi ludens cum fure sciret pecuniam esse furtiuam, si fur habebat alia bona, contractus ludi esset validus, & vterque ludentium posset licitè, & validè lucrari. Videtur contra Mol. *illa disp. 518.* asserentem tunc fortè contractum ludi esse nullum, quoniam quando emptor scit rem esse furtiuam, contractus est nullus, vt cũ ipso *disp. 327.* vidimus *tract. de empt.* Cæterùm non est eadem ratio de illo ludo, & de emptione: nã in illo ludo non exponit fur rem alienã, sed propriam, vt Mol. fatetur, & eius valorem potest reddere antiquo domino: ergo contractus est validus, & lucrum à lucrante retineri potest. Num. 4.

Ex

Num. 5. Ex quo infertur resolutio difficultatis tertiæ, quam tractat Ledes. *2.p. Sum. tract. 31.c.2. cõclus. 7.* de quodam qui cum alio ludens deficiente sibi pecunia, clàm eam surripuit à colludente, & lucratus est, an possit lucrum tuta cõsciẽtia retinere? Ad quam difficultatẽ confusè respõdet. Ego verò dico primò, si ille non habebat vnde pecuniam furto habitã restitueret, cõtractum esse nullum, & similiter donationem, & eleemosynam (sicut etiam in vsurario nulla habente bona nisi per vsuras acquisita) ac proinde eum qui lucratus est, vel in eleemosynam aliquid ab illo accepit, debere illud restituere. Ita sentit Ledesma.

Dico secundò: si lusor ille habebat alia bona vnde pecuniam subreptã posset domino restituere, probabile est lucrari à domino licitè potuisse, & non teneri ad restitutionẽ, sicut & dominus quod ab eo lucraretur, non teneretur illi restituere; & sicut fur, vel vsurarius, quod pecunia furtiuè, vel vsurariè parta lucratur à domino, vel ab aliis, nõ tenetur illis restituere. Similiter, si pecunia collusoris, quam quis suam bona fide putabat, & quam ex bonis quæ domi habebat, poterat restituere, aliquid ab eo lucratus fuisset, nõ teneretur postea illud domino restituere: in omnibus enim iis casibus eadem ratio videtur.

Dico tertiò, probabilius esse id quod magis ipse Ledesma innuit, talem debere lucrum illud restituere. Ratio Ledes. est, quia actus aliter est omnino inuoluntarius, & cũ illo nõ luderet, si sciret nullam habere pecuniã propriã præsentẽ. Itẽ, quia in hoc contractu non est æqualitas, licèt fur domi habeat bona propria, ex quibus possit furtum restituere: nam vnus ludit quasi pecunia absenti, alter quasi præsenti, & sic cõtractus est iniustus & nullus. Sed eæ rationes non cogunt: nam multi cõtractus sunt validi, qui tamen fiunt ex ignorantia alicuius circunstãtiæ, quæ si sciretur, non fierent, vt *tract. de empt.* vidimus: & in ludo etiã patet, nam si sciremus rem esse furtiuã, vel vsurariam, etiamsi à nobis rapta non esset, sæpe nollemu cum exponente illam ludere, tamẽ si ludamus, contractus est validus in fauorem vtriusque: ergo nõ obstat prima ratio. Secundam etiam inferiùs videbimus nõ obstare: nam si vnus ludat pecunia credita, & alius præsenti, contractus est validus iure communi: & præterea in hoc casu vterque ludit pecunia præsenti; quòd autem sit propria, vel aliena, nõ videtur obstare valori contractus in fauorem vtriusque, maximè cùm pecunia furtiua fiat propria furis, vt diximus, quando habet alia bona vnde possit illã restituere. Melior ergo ratio tertiæ assertionis est, quia fraus, violẽtia, vel iniuria directè ordinata ad extorquendũ cõsensũ, irritat cõtractum iuxta cõmunẽ Doctorũ sententiã: ergo similiter cõtractus ludi irritus est cùm surreptio fraudulenta directè ordinatur ad extorquendũ cõsensũ, vt aliquis ludũ incipiat, vel prosequatur: secus in aliis casibus secũdæ assertionis, vbi vel nulla est iniuria, vel non est contra collusorem, vel non est directè ordinata ad extorquendum consensum in talem ludum.

DVBIVM IX.

An quod à filiofamilias, vel minori quis lucratur, sit restituendum?

SVMMARIVM.

1 *Filiusfamilias pubes licitè sine consensu patris ludit bona castrensia, vel quasi castrensia.*

2 *Et bona aduentitia quæ patre permittente administrat.*

3 *Tria sunt aduertenda.*

4 *Filius ludens bona aduentitia inuito parente, peccat mortaliter, sed communiter loquendo nihil tenetur restituere.*

5 *Idem dicendum de quouis minori pubere, vel impubere, pubertati tamen proximo, quod dictum est num. 4. de filiofamilias.*

6 *Quomodo filius licitè perdat ea quæ officio seruitutis comparauit.*

7 *Ludens filius contra iustam patris voluntatem ea quorum dominium ad patrem pertinet, peccat mortaliter cum onere restituendi.*

8 *Quid de filiofamilias existenti in Curia, vel Vniuersitate dicendum.*

Num. 1. DICO primò: si filiusfamilias pubes sit, hoc est, decimumquartum annum excedat, licitè, & validè ludit bona castrensia, aut quasi castrēsia, etiã sine consensu patris: hæc sunt quæ militiæ castrorúmve causâ acquisierit, vel ex officio publico Clerici, aduocati, medici, aut professoris alicuius scientiæ, vel artium liberalium, vt fusè Mol. *to. 1. disp. 230. 231. 261.* & alij passim.

HANC conclusionem docet Mol. *to. 2. disp. 519.* Reb. *2. p. lib. 12. q. 4. sect.* Lessi. *lib. 2. c. 26. dub. 5.* & est cõmunis & notissima, quia ille filiusfamilias habet plenũ dominiũ, vsumfructũ, & administrationẽ illorũ bonorum: ergo qui ea ab illo lucratur, non tenetur restituere.

DICO secũdò: filiusfamilias pubes licitè, & validè ludit ea bona aduentitia, quorum vsumfructũ, & administrationem pater ei permittit. Ita citati, & plures alij. Aduentitia sũt quę nõ à patre, neque intuitu patris filio adueniunt, vt quæ à matre, vel auis maternis, & quæ filius opifex arte sua mechanica comparat, vel obsequio aliis exhibito, cũ non est in domo paterna; nec opibus patris alitur, & quæ ipsi nõ intuitu patris, vel matris viuẽtis donãtur; vt latè Mol. *disp. 332.* Ratio cõlusionis est, quia, vt docet Molin. *to. 1. tract. 2. disp. 8.* licet vsusfructus, atque administratio horũ bonorũ ad patrẽ spectet, potest pater & vsũfructũ, & administrationẽ omnino donare, ita vt nõ teneatur filius post mortẽ patris eũ vsũfructũ adducere ad collationẽ cũ fratribus. Ex quo capite sæpe excusãtur à culpa, & onere restituẽdi qui ludũt cũ filiofamilias qui extra parẽtũ domũ ex opificio, vel ex obsequio aliis exhibito, aut aliter sua industria viuit, maximè si cũ facultate patris domum paternam reliquit, nec pater egeat, nec bona sint magni momenti, vt ait Rebell. nam si prædictę circũstãtię cõcurrũt, cẽsetur pater vsũfructũ filio cõdonare. Num. 2.

ADVERTE primò: si pater sciẽs & vidẽs permittat filio accipere vsumfructũ, & administrare bona aduẽtitia, censetur ei tacitè cõdonare talẽ vsumfructum, & administrationem, donec expresse auferat. Secundò, si pater, ignoret eum vsumfructũ, Num. 3.

&

& administrationem ad se spectare, ex iuris dispositione hæc ignorantia ei nocebit;ita vt interim dum in ea est,licitè habeat filius& vsumfructum, & administrationē. Mol. *to.2. disputat.* 519. Tertiò, cùm pater permittit filio administrationem eorum bonorum, quanuis nollet ea ludere, alienationem ab eo factam esse validam. Molina *illa disp.* 519. Quod aliqui moderantur,nisi pater vellet filium non alienare ea bona si luserit: potest enim pro libito permittere filio, vt alienet per alios contractus,& non per hunc.

Num.4. Dico tertiò: filiusfamilias ludens inuito patre bona aduentitia, quorum administrationem non habet,peccat mortaliter ex genere:sed communiter loquendo, nec patri, nec post eius mortem fratribus tenetur quidquam restituere.Ita Mol. *illa disp.* 519.& probabile putat Læsius *illo num.* 34. Prior pars probatur, quia vsurpare patri vsum fructum, vel administrationem, ex genere suo lethale est. Posterior verò probatur,quia rarò credendū est patrem aliquem adeò esse morosum cum filio,vt velit eum cogere ad restituendum sibi, vel post eius mortem fratribus eum vsumfructum, cuius emolumentum communiter modicum est, cùm bona ludo amissa semper sint bona mobilia Iam autem diximus condonare posse filio huiusmodi vsumfructum, etiam in præiudicium fratrum,vt communiter condonare censetur: ergo filius,nec qui ab illo huiusmodi aliquid lucratus est, tenetur id restituere.Imò in hoc casu qui lucratus aliquid est contra præsumptam patris voluntatem, nec patri, nec filio teneretur id restituere,quia licèt alienatio bonorum aduētitiorum facta à filiofamilias, etiam pubere, sed minori 25. annis, sine consensu patris inualida sit, vt fert omnium Iurisperitorum sententia,quos refert, & sequitur Mol. *disp.* 261.verùm, vt ipse ibi docet,& *disp.* 519.contractus à filiofamilias pubere celebratus, validus est, ita vt teneatur in foro conscientiæ ei stare quandiu per beneficium restitutionis in integrum non eliditur,vel si sit contractus ludi prohibitus,per beneficium legis cōcedētis repetitionē. Ergo qui ea bona lucratus est nō tenetur quidquā restituere filio quandiu ille non vtitur aliquo ex prædictis beneficiis:vt enim quis iustè retineat quod sic obtinuit, necesse non est acquisisse eius dominium;sed satis est si sibi esset naturaliter debitum, vt docet Mol.*to.1.disp.224.ad finem.& to.2.disp.519.* Quod probabile putat Læsi.*illo num.34.*Hoc tamen,inquit,limitauerim ad eum euentum, quo parens censeri posset cōdonare filio vsumfructum,& cedere iure administrādi illa bona,vel quando per filium alia ratione compensari potest: nam si pater id quod sic amissum est, repeteret,vel constaret ipsum velle sibi restitui, restituendum esset;sed filius teneretur ad euictionem de rebus suis quamprimùm commodè posset, nisi fortè ludo vetito amiserit; tunc enim sicut non tenetur soluere,ita nec compensare, si fuerit euictum, vel nisi se posset eximere beneficio restitutionis in integrum, quod minori si fuerit læsus cōpetit vsque ad vicesimūnonū annū cōpletū,vt dictū est *c.17.dub.*8. Hæc Læsi. Alij verò tenent, rarissimè, qui lucratur

cratur hæc à filio, teneri patri restituere: raro enim, aut nunquam credendum est patrem aliquem, licèt doleat quòd filius luserit, velle vt cum tam exiguo suo emolumento, & cum grauamine filij, qui in conscientia manebit obligatus, & cum dedecore vtriusque, fiat restitutio vsusfructus qui solùm ad eum spectat; & Reb. ait: non desunt quibus videatur non esse peccatum mortale si filius absque patris voluntate talia bona alienet, si pecunia sit, quia cùm pecunia de se fructifera non sit, parum detrimenti regulariter ex eius alienatione pater recipit. Verùm si pater egeret, vel bona essent notabilia, vel aliunde pater rationabiliter putaretur inuitus, consulerem vt patri restitueres, vel sub mortali te obligarem, vt voluntatem patris explorares, consensúmque requireres, si fieri posset: in dubio tamen pari melior possidentis conditio hac in re cuidam perdocto viro videtur. Hæc Rebell. Bannez etiam ait: bona aduentitia potest filius ludere quando is qui donauit, concessit ei, vt liberè, & sine licentia patris posset ea administrare.

Num. 5. Dico quartò, quæ de filiofamilias pubere ludente bona aduentitia sine consensu patris dixi *conclusione 3.* dicenda sunt de quouis minori pubere, vel etiam impubere, pubertati tamen proximo, nempe qui excedat decimum annum cum dimidio, si sit masculus, aut nonum cum dimidio si fæmina, ludente sine auctoritate curatoris, vel tutoris, de quo latè Molina *to.1.disp.224.& to.2. disp.519.* & Rebell. *2.p.lib.12. quæst. 4.sect.1.* Angles etiam *quæst. de ludo. dub.1.* docet contractus, & alienationem factam à minore sine auctoritate tutoris, vel curatoris nullam esse, ideo qui ab illo lucratur teneri ad restitutionem. Limitat, nisi parua sit materia. Eandem limitationem ponit Rebel. ꝰ. alioqui nemo eis res ad victus necessarias vendere, vel mutuare, vel iumenta locare, vel eorum operas conducere sine tutoris, vel curatoris consensu auderet. Idem dicit de aliis alienare impeditis.

Num. 6. Dico quintò: validè, & licitè filius ea ludo perdit quæ officio vili, vt pro agricultura, aut pro mercede seruitij comparauit quando est in domo paterna, & opibus patris alitur, si modo huiusmodi lucra vidente patre, nec contradicēte solitus sit in alios vsus pro arbitrio insumere, vel si ea sciat pater à filio haberi, nullo tamen modo ea exigat, quia eiusmodi res censetur pater filio condonare si prædictæ circunstantiæ adsint, quanuis inter bona profectitia numerentur, quorum tam dominium quàm vsus fructus ad patrem per Doctores, & leges pertinet. Ita Reb. ꝰ. Imò Mol. *disp.234.& 519.* ait: si filiusfamilias in domo patris existens, atque de illius bonis alimento necessaria accipiens, plus patri ex opificio aliquo lucratur, quàm pater cum eo insumat, eáque de causa inscio patre aliquid sibi reseruet, vel de bonis patris vsurpet, quia non vult illud condonare patri, illúdque ludat, neque lucrantem teneri ad restitutionem, neque ipsum patri, aut fratribus post mortem patris, quia ludit quod suum est, & non patris, nisi fortè quoad vsumfructum, & administrationem, dum

dum pater viuit, quod non est tanti faciendum, vt statim subiũgo. Concinit Azor *to.3.lib.5.cap.26.quæst.2.*

SED iam ad bona profectitia, & alia, quorum dominium solus pater habet, reuertamur.

Num 7. DICO sextò: filius ludens contra iustam volũtatem patris bona, quorum dominium, & administratio ad patrem pertinet, peccat mortaliter cum onere restituendi tam patri quàm post eius mortem fratribus, quia contrectat rem alienam inuito domino rationabiliter: sunt autem omnino patris quoad dominium, vsũfructũ, & administrationẽ omnia bona profectitia filij, nimirum quæ sũt ei donata proximè, & principaliter intuitu patris, vel de patris substantia processerunt, vt colligitur ex §. *Igitur.vers. sancitum est. insti. per quas personas nobis acquiratur. & l. cum oportet.* iuncta gloss. ibi, *verb. ex illius substantia. Cod. de bonis quæ. & l. 5. tit.* 17. *partita 4.* quod latè explicat Mol. *to. 1. disp.* 233. & 234. & *to.2. disp.* 819. In iis computãtur quæ pater filio in suam sustẽtationem mittit dum extra paternam domũ versatur in scholis, Curia, alióve loco, & quæ in domo, vel extra domũ patris administrat negotia eius gerendo. Et quidem Nauarr. Syluester, & Anto. Gomez, quos citat Mol. censent, quæ filius de bonis patris occultè accipit, aut quæ sibi ab eo tradita erant in sustẽtationẽ in studio, aut quæ quouis alio modo malè consumpsit in ludo, vel cũ meretricibus, aut alia ratione, teneri ea adducere ad partitionem cum fratribus, & computare in portionem, quæ sibi contingit. Excipit Nauarr. cum Anton. nisi pater dum vixerat, ea illi condonasset. Sed quomodo potest condonare? Respondet Moli. *disp.24.tom.* 1. non semper, quando filius ita inordinatè aliquid contra voluntatem patris insumit, vt lethaliter peccet, teneri adducere illud ad partitionem cum aliis fratribus: quoniam rarò inuenitur pater qui si quod ita insumitur, non valdè excedat, velit vt filius post mortem suam ad partitionem id adducere teneatur: sufficítque illi tacita, & præsumpta voluntas patris, vt ad id non teneatur: nam licèt donata filio à patre alio titulo teneatur filius adducere ad collationem, nõ tamen donata ad sustentationem, nisi respectu sui status excessiua sint: nam si excessiua essent, esto constaret patrem quãtùm est ex se, liberè illa remittere, filius tamen cogendus esset adducere excessum ad partitionem, nisi pater in portionem, de qua liberè potuit disponere, illum acciperet, aut nisi fratres tantumdem inordinatè consumpsissent: nam tunc locus esse compensationi.

SED de filiofamilias, cui pater præbet alimenta in Curia, Vniuersitate, vel alio loco, & qui nulla habet bona nisi patris, difficultas est quantùm possit in ludo insumere. Sotus *4. iustitia quæst.5. art.2.* quem sequuntur Nauarr. *cap.20.num.12.* Alcozer *de ludo c.14.* Læsi. *lib.5. dub. 5. num.36. & 37.* Reb. *s̃.* Arag. & Bannez *2.2. quæst.32. art.2.* Valentia *disp.5. quæst.6. puncto 5. §.2.* Lopez *2. p. Instruct. consci. cap.33.* Med. 1. *Sum. c.* 14. §. 28. Molin. *illa disp.242.* Azor *s̃. quæst. 5.* & alij, dicit posse quotannis in ludo insumere quatuor, vel quinque ex centum. Num. 8.

DVBIVM X.

An si constet voluntatem patris esse vt filius qui in Vniuersitate, vel Curia versatur, nihil omnino ludat, adhuc possit aliquid ludere?

SVMMARIVM.

1 *Conclusio affirmatiua.*

Num. 1. OTVS, Valētia, Mol. Reb. & alij. 5. partem negatiuā tenere videntur, quiā totam facultatem ludēdi referunt in expressam, vel tacitam voluntatem patris. Idem tenere videtur Vega *verb. ludus. casū* 20. & Morla *in Emporio. p. 1. tit. 7. q. 2. n.* 8. sed dicendum est etiamsi pater velit, vt filius nihil omnino ludat, & vt ab illo lucrantes restituant, posse ludere quod eius ætas, & personæ qualitas postulat, & eos qui ab illo lucrantur ad restitutionem nō teneri, quia sicut iure naturæ, vel gentium filij possunt etiam inuitis parentibus accipere de eorum bonis id quod necessarium est ad decentem eorū victum, & vestitus, ita & ad moderatā recreationē, vt expresse docet Pet. Ledes. 2. *p. Sum. tract.* 31. *c. 2. conclus.* 8. & 9. Indicat Toletus *lib. 5. c.* 27. dicēs, filiumfamilias posse ludere modicā quantitatem, saltem ex tacito consensu parentum: & Alcozer *de ludo c.* 14. dicens rigidam, & irritationabilem fore voluntatem parentum, si nihil eiusmodi filiis permitterēt; & Angles *q. de ludo. dub.* 1. ait eū qui lucratur à filiofamilias existente in potestate patris, teneri restituere, nisi parua sit quātitas, vel pater sit diues, vel ex voluntate patris luserit: & Azor 5. *q. 6.* dicens huiusmodi filium ius habere exponendi ludo aliquam pecuniæ summam.

DVBIVM XI.

An filius qui est in domo patris, etiam eo inuito possit aliquid ex eius bonis ludo exponere quando propria non habet?

SVMMARIVM.

1 *Conclusio affirmatiua.*

ZOR *illa q.* 6. affirmat ius non habere, quia in minori cura & labore est. Sed hæc ratio ad summū probat ius non habere ad exponendam ludo tantam quātitatem: & ipse Azor addit, si pater videt filium quem domi habet, ludere solitum, & non reprehendit cùm commodè possit, videri tacitè consentire vt ludat. Item si sciat alios similis conditionis ludere per annū solitos. Reb. etiam *illa sect.* 4. *q.* 1. ait; quo pater fuerit ditior, & in maiori statu, tanto plura præsumitur concedere filiofamilias ad ludendum, vsúsve alios non necessarios, etiamsi in domo paterna existat, & opibus paternis alatur, tum etiam quo magis opes paternas auget, mercaturam fortè exercendo, vel alia ratione laborando, qua multo plus patri lucratur. Num. 1.

DV-

DVBIVM XII.

An si fortè filius in principio, vel medietate anni totam illam summam, quam poterat, in ludo, vel aliis non necessariis expenderit, possit in sequentibus aliis diebus aliquid ludo exponere?

Num. 1. RESPONDEO negatiuè cum Rebello *ibid.* & Azoreillo *cap.26.quæst.* 7. & Alcozer *de ludo. capite 14.*

DVBIVM XIII.

An filiusfamilias, minor, aut quiuis alius possit lucrari cùm non potest perdere, aut plus lucrari quàm possit perdere?

SVMMARIVM.

1 *Opinio negans refertur.*
2 *Opposita sententia proponitur.*
3 *Vno iactu cum vno solo ludens non potest plus lucrari quàm perdere.*
4 *Si multi ludant, plus potest aliquis eodem iactu lucrari quàm perdere.*
5 *Pluribus iactibus cum eisdem potest quis plus lucrari quàm in initio posset perdere.*
6 *Occurritur cuidam obiectioni.*
7 *Neque in diuersis iactibus plus potest lucrari quàm ab initio posset perdere, si decepit collusorem.*

Num. 1. PRIMA opinio negat, quia contractus debet esse æqualis ex vtraque parte. Ioannes Med. *de restitut.q.22.* Castro 2.*de leg.pœnali.c.* 2. *corol.* 2. Sotus 4.*iustitia.q.5. art.* 2. Couar.*reg.peccatum.p.2.§.4.* Azebedo *l. 2.tit.7.lib.8.compilat.n.88.& 89.* Morla *illa q.2.n.9.* Arag.2.2.*q.32.art.7.* Henriquez *tom.1.c.35. de indulgentiis.* Alcozer *de ludo.c.16.1.p.Sum.c.173. n.3.* Mol.*to.1.disp.519.*Lœs.*lib.2.c. 26.dub.* 5.Comitol.*lib.3.q.9.*

OPPOSITVM tenet Nau.*c.20.n.* 12.& Lopez 1.*de contract.c.21.& 2.p. Instructorij conscientiæ.c. 33.* Ledes.*2.p. Sum.tract.* 31.*c.* 2. Bannez 2.2.*q.*32. *art.72.*Reb.*de oblig.p.2.lib.12.q.4.sect.* 1.Angles *q.de ludo.dub.* 1.Corradus *in Sum.q.196.*Azor *to.3.lib.5.c. 29.q.5.* 6.*&* 7. Num. 2.

SED pro concordia harum opinionum, & explanatione veritatis dico primò: vno iactu cum vno solo ludens nō potest plus lucrari quàm perdere communiter, & per se loquendo. Ita docent auctores vtriusque sententiæ, quia contractus debet esse æqualis ex vtraque parte. Limitant aliqui, nisi quis capitalem maius *el resto*, in exponsione aliqua exposuerit contra minus: tunc enim qui habet capitale minus potest acceptare exponsionem, si timor perdendi excedat spem lucrandi. Ita Azor, dicens esse Garsiæ contra Alcozer. Limitari etiam debet conclusio, nisi vera donatio interueniat, quam quidam interuenire putant quoties quis plus exponit in ludo sciens alium minus ludere posse. Quod confirmant, quia scienti, & volenti nulla fit iniuria: ergo is qui lucratur plus quàm perdere posset, non facit iniuriam collusori id non ignoranti. Ita Rebel. Lopez, Emanuel, Angles, & Azor ǭ. Sa *verb.ludus.n.7.* Num. 3.

Pro eadem sententia Angles refert Gabrielem, & Syluest. & oppositam tribuit Castro:sed Emanuel putat non esse Castri,& Azoris esse contra Ioan.Med.Nau. & Garsiam: sed de mente Soti, & Alcozer *c. 16.* Ego existimo illic non interuenire donationem communiter, quia illi non habent animum faciendi, vel acceptandi donationem: sed ludendi,& lucrandi per fas,& nefas. Neque ille qui ludit cum eo qui alienare non potest,consentit liberè in eius lucrum:sed quia non potest aliter ludere,suæque libidini, vel cupiditati satisfacere, sicut *tractatu de empt.*diximus,eum qui scienter rem emit pluris quàm valet, quia non potest minoris eam emere,nihil donare:similiter nec donat auctarium qui non potest sine illo mutuum obtinere.

Num.4. Dico secundò:si multi ludant, plus potest aliquis eodem iactu lucrari quàm perdere,vt si quatuor ludant,& quilibet exponat vnum aureum,singuli solùm possunt perdere singulos aureos,cùm tamen possint lucrari tres propter maius periculum perdendi vnum aureũ, cui se quisque exponit, quo plures habet collusores. Ita docẽt ferè omnes citati,& confirmat vsus.

Num.5. Dico tertiò:pluribus iactibus cũ eisdẽ potest quis plus lucrari quàm initio posset perdere: nam si cœpit cum vno aureo,per illũ potest lucrari alterum, & per illos duos totidẽ, & sic deinceps.Ita habet vsus,& docent ferè omnes,& non negaret Sotus, neque alij qui id non exprimunt.Ratio est,quia in singulis iactibus singuli contractus æqualitatem habent.

Num.6. Sed obiicies, quia filiusfamilias, vel minor solùm potest ludere quatuor, vel quinque aureos: ergo si per eos lucretur alios quinque,non potest hos cum prioribus ludo exponere, & sic lucrari decem. Vnde Armilla *verb.ludus.n.*8.ait,filium familias ludendo ludo licito,vt scacorum,posse patri acquirere; sed non posse acquisita distrahere. Idẽ ait de vxore,seruo,Religioso, & aliis, qui alienare nõ possunt.Respondet Ban. licèt illud lucrum computetur in bonis profectitiis, quorũ dominiũ, & administratio ad patrẽ pertinet, tamen pater cõcedit tacitè filio administrationem, ne cogatur cũ suo dedecore,& aliorum offensione statim à ludo surgere. Eandẽ facultatẽ tacitè filio concedi affirmant Læs. Corr.& Eman. s̃.Lopez *illo c.33.* & Syluester *verb.ludus.q.17.*Sa *n.7.* Imò Mol.*illa disp.519.in fin.*ait, totum lucrum ludi posse filium in eodem ludo exponere,vt omnes cõfitẽtur,vel in alio cũ aliis lusoribus,vel cũ eodẽ. Idẽ ait Azor *illo c.26.q.3.* Limitat tamen Mol,nisi fortè esset ingens sũma,quam veluti acquisitã pecunia patris non posset prodigere, sed teneretur seruare patri, tametsi sẽper plus ex ea posset ludere quàm ex solis bonis quæ reciperet à patre: & ibidem docet, lucrum ludi factũ ex solis bonis aduentitiis cedere in augmẽtũ peculij aduẽtitij filiorũ. Sed Rebellus *illa q.4.sect.vlt.*ait, acquisitum ludo prohibito,vel alio illicito quæstu,etiam ex bonis patris,nõ patri,sed filio acquiri,ac proinde inter bona profectitia cõputandũ nõ esse, iuxta Bartolũ, cõmunémque.Iurisp. sententiam relatã *lib.6. communiũ opinionũ.verb.filius.* quam sequitur Syl.

pe

*peculium.1.q.14.*patétque ex *l.quod seruus.ff.de acquirẽda possessione.& l.quod autem.ff.pro socio.*Et ratio est,quia filius quoad illicitos acquirendi modos non est subiectus patri, etiã pręcipienti.Itẽ,quia si filius in eiusmodi ludis perderet; ipsemet, non verò pater teneretur soluere: ad filiũ ergo,non ad patrẽ lucrũ pertinebit, cùm eiusdem sit lucrũ cuius est damnũ,iuxta *l.55.de reg.iuris in 6.*aliásque leges ibi à glossa citatas. Idem eadẽ ratione dixit Reb.de ludo licito, vt scacorum. Fauent multa quæ habẽtur apud Greg.Lop.*l.5.tit.12.partita 4.* & apud Sa,Syluestrum, & alios Summistas *verb.peculium.*

Num.7. DICO quartò: neque in diuersis iactibus plus potest lucrari quàm ab initio posset perdere,si decepit collusorem, dicendo se plus posse perdere.ita Tolet.*lib.5.c.27.* Patet ex iis quæ diximus *dub.* 8. de eo qui per fraudem trahit alterũ ad ludum:sed attractus poterit lucrari, quidquid dixerit Tol.ibi,& alij *eodem dub.*impugnati.

DVBIVM XIV.

An probabile sit lucrantem à minori sine consensu tutoris, vel curatoris, non teneri in conscientia restituere ante Iudicis cõdẽnationẽ?

Num.1. RESPONDEO, nõ esse omnino improbabile, vt docet Sa *verb.ludus.n.7.* & *verb.licèt minor.n.5.* similiter Alcozer *de ludo.c.14.* existimat,filiumfamilias sine cõsensu patris validè ludere sua bona aduentitia,reseruato patri dùm viuit, vsufructu,& administratione.

DVBIVM XV.

An si pater filio tradat certam pecuniæ summam, vt agat pro libito,& ipse parcè viuendo aliquid ex ea summa sibi reseruet, poßit illud ludere?

RESPONDEO cum Azore *illo c.26.q.5.* posse, modò non petat plura alimenta à patre,quia hæc pręsumitur patris voluntas. Num.1.

DVBIVM XVI.

An si pater filio in scholis versanti tribuat 100.aureos ad alimenta propter suam liberalitatem, cùm septuaginta illi sufficiant ad vsus ordinarios, poßit ludere triginta?

RESPONDEO cũ Reb. *illa sect.1.q.4.*posse, quia hæc præsumitur voluntas patris. Num.1.

DVBIVM XVII.

An si quinque ex 100.quæ ex præsumpta voluntate patris potest filius in Vniuersitate expendere in eleemosynas, donationes, & honestas recreationes, expendat ludis illicitis, & rebus turpibus, qui illa accipit,teneatur restituere?

Num. 1. Espondeo cum Mol. *to.* 1. *disp.* 242. nõ teneri, quia pater non est inuitus quoad sumptus, sed quoad modum, & obiecta circa quæ filius insumpsit, quia in alios vsus inhonestos sine restitutionis onere potest honestos commutare. Vnde neque meretrix, nec qui ludo est lucratus, tenetur restituere, quando pater eius est ingenij, vt, quãuis omnino nollet vt filius eo pacto insumeret, nihilominùs postquam est insumptum, restitutionem non exigat. Eius ingenij sunt multi patres, vt latiùs prosequitur Molina.

DVBIVM XVIII.

An quod quis lucratur à muliere coniugata, obnoxium sit restitutioni?

SVMMARIVM.

1 *Lucrans non tenetur ad restitutionem si ludat ex facultate expressa, vel tacita mariti.*

2 *Etiam inuito marito potest ludere quantùm eo loci aliæ sui status ludere consueuêre.*

3 *Si plus ludat sine licentia mariti, non tenet factum.*

Num. 1. Ico primò: si ludat ex facultate expressa, vel tacita mariti, lucrans non tenetur ad restitutionem, quia ex tali licentia licitè, & validè ludit: tacitam verò licentiam ludendi quantùm eius status, conditio, & necessitas postulat, ei concedit maritus, cùm ei concedit liberam aliquorum bonorum administrationem. Ita Azor *tit.* 3. *lib.* 5. *cap.* 26. Ledesma 2 *p. Summ. tract.* 3 *cap.* 2. *conclusio.* 9. & alij.

Dico secundò: etiam marito inscio, vel inuito potest validè ludere quantùm aliæ sui status, qualitatis, & conditionis eo loci ludere consueuerunt. Ledes. s. Molin. *disp.* 520. Reb. *de obligationibus p.* 2. *quæst.* 4. *sect.* 2. Alcozer *de ludo. cap.* 14. Anton. 2. *p. tit.* 1. *cap.* 23. Maior 4. *dist.* 15. *q.* 13. Sotus 4. *inst. quæst.* 5. *art.* 2. Ratio est, quia in contractu coniugali, præsertim si mulier competentem dotem attulit, tenetur vir necessaria ad victum, vestitum, & decentes recreationes ipsi dare. Vnde malè Morla *in Emporio p.* 1. *tit.* 7. *quæst.* 2. *num.* 8. ad solam mariti voluntatem verisimiliter præsumptam retulit, quòd paruam aliquam quantitatem ludat. Intellige cum Reb. & Mol. nisi ex aliqua rationabili causa ludum ei maritus prohibeat. Cauendũ etiam, vt monet Corrad. *in Summ. quæst.* 196. ne ex eius ludo scandala, vel graues rixæ inter ipsam, & maritum oriantur. Num. 2.

Dico tertiò: si similiter sine mariti licẽtia luserit de bonis mariti, vel dotalibus, vel cõmunibus plus quã eius cõditio postulet, factũ nõ tenet. Tol. *lib.* 5. *c.* 27. Angl. *q. de ludo. dub.* 1. & alij: imò in hoc Regno nec de paraphernalibus potest donationem, vel eleemosynã facere, vel ludere, quia *l.* 55. *Tauri.* quæ hodie est 2. *tit.* 3. *lib.* 5. *noua collect.* dicitur non posse sine licentia mariti facere cõtractum, vel quasi contractum, vel distractum. Vide Azebed. & Matienz. ibi, & Anto. Gom. *l.* 54. *Tauri. n.* 8. & Couar. *de sponsalib. p.* 2. *c.* 7. §. 1. *lib.* 3. qui alios referunt, & Alcozer s. De iure tamen Num. 3.

tamen communi poteſt liberè diſponere de bonis paraphernalibus, vt docet Alcozer ex quodam *c*.Corrad. ſ.& indicant Tol.& Angl.Imò licèt Mol. *to.1 tract. 2.diſp. 94.§.vtrũ verò* cum Soto, & Pet. Ledeſ. *2.part. Sum.tract. 8.c.10.con.9.* dixerint bona ex turpitudine aliqua eſſe communia,& ideo non poſſe de illis liberè, & validè diſponere ſine licẽtia mariti:ac proinde lucrantem teneri ad reſtitutionem;tamen totum oppoſitum docent Reb. *de oblig. p. 2.lib.12. q. 4.sect.2.n.8.* & Palac. *5.de contract. cap.vlt.pag.834.& ſequentib. & 4.diſt.* 15. éſtque valdè probabile.

DVBIVM XIX.

Vtrùm qui lucratur à viro coniugato debeat reſtituere vxori, vel filiis?

SVMMARIVM.

1 *Quantumuis pater inordinatè ludat, non tenetur reſtituere, nec qui ab eo lucratur.*

2 *Quantùm poteſt maritus licitè & valide ludere.*

3 *Quando peccat mortaliter,ſed non tenetur ad reſtitutionem?*

4 *Quando vxor poteſt officium Iudicis implorare?*

5 *Si maritus habet alia bona,qui ab illo lucratur,nõ tenetur vxori reſtituere.*

6 *Qui lucratur bona propria viri,hypothecata vxori,nõ tenetur reſtituere.*

Num.1. Ico primò: quamtumuis pater inorditatè ludat de bonis propriis,nõ tenetur filiis reſtituere, & ſimiliter nec qui ab eo lucratur, quia ipſe habet liberam ſuorum bonorum adminiſtrationẽ,nec tenetur filiis conſulere ex iuſtitia: ſed ex pietate, maximè quòd per ludum ſicut poteſt perdere, ita & lucrari.Ita tenet Azor *illo c. 26.q. 11.*& Mol.ꝫ. ſecus ſi amitteret bona filiorum.

Dico ſecundò: maritus licitè, & validè ludit quæ ſpectato vſu aliorũ ſui ſtatus,& conditionis non non dedecet ipſum ludere,quin eſto excedat, & notabilẽ amittat quantitatem, interim ſaltem dum non comperitur ex ludo notabile detrimentum in bonis communibus(huiuſmodi ſunt in hoc Regno omnia lucrata conſtante matrimonio)nec fit impotens ad ſoluendam dotem, arras, aliáque bona propria vxoris, validè ludit, & lucrans nihil tenetur vxori reſtituere. Ita Molin. *diſp.* 520. Azor ſ.Læſ.*lib. 2.c. 12.dub.14. n.* 88.Reb. *illo n. 8.* Cùm enim contractus ludi ſit iuſtus, & maritus ſit legitimus adminiſtrator bonorum ſocietatis initæ inter ipſum,& vxorem, poterit vltra ſuam oblectationem experiri hunc contractũ, ſicut & alios in commodum, vel detrimentum ſocietatis. *Num.2.*

Dico tertiò:quando compertum eſſet virum ludo multa bona conſumere in detrimentum vxoris, ſæpiùs perdendo, quàm lucrando, & deſerere negotia quibus res familiaris augenda eſſet,mortaliter peccaret ludendo:verùm in hoc Regno non teneretur reſtituere vxori,ſi ſolùm afferret ei detrimentum quoad bona ſuperlucrata. Ita Molin. & Azor ſ.& Nau.ꝫ.nã ex *c.5.tit.9.lib.5. noua collection.* conſtat, maritum liberè omnino poſſe diſtrahere validè ea bona, etiam cum præiudicio vxoris, niſi id faceret animo eam defraudandi. Sic legem illam *Num.3.*

PPPp 3 de

de alienatione quouis titulo facta intelligunt Gomez ad *l. 50. Taur. n.* 75. Greg. Lopez *l.* 13. *tit.* 10. *partita* 5. Ioannes Lupus relatus à Nauarr. *c.* 17. *num.* 155. quanuis Nauarr. & Azor s. eam legem intelligant de alienatione facta titulo oneroso, & dicant donationem viri minuere eius lucra, non vxoris.

Num. 4. Dico quartò: si vxor viderit maritum plus iusto ludere, & perdere, poterit officiũ Iudicis implorare, vt cogatur ea quæ perdiderat ludo ex bonis cõmunibus, cõputare in sortem sibi debitam, vt pars lucrorum debita vxori salua maneat. Ita Azor.

Num. 5. Dico quintò: si maritus habet alia bona vnde possit vxori restituere dotem, arras, & bona paraphernalia, qui à viro lucratur ea, non tenetur ipsa vxori restituere, quia maritus habet liberam eorum administrationem, nisi sint bona immobilia: ipse tamen maritus tenebitur ex suis bonis damna vxoris resarcire: si verò maritus non habet vnde resarciat, qui ea lucratus est, tenebitur vxori restituere. Ita Azor.

Num. 6. Dico sextò: si maritus ludit ex propriis bonis, hypothecatis tamen vxori pro dote, arris, vel paraphernalibus, qui lucratur, non tenetur restituere, quia maritus habet eorũ dominium, & administrationem; tamẽ vxor poterit implorare officium Iudicis, vt à collusore extorqueãtur, vel à quouis alio, præsertim si maritus ea perdiderit in fraudem vxoris.

De iure verò Lusitaniæ vide Molinam, Rebellum & Nauarrum, suprà.

DVBIVM XX.

An qui à seruo alterius lucratur, teneatur restituere?

SVMMARIVM.

1 *Sententia Azoris refertur.*
2 *Si seruus sine consensu domini ludat de bonis domini maiorem quãtitatem quàm petat eius conditio, qui lucratur, restituere tenetur.*
3 *Seruus potest aliquorum bonorum dominium habère, de quibus poterit libere disponere ludendo, vel alio modo.*

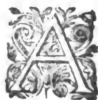

AZOR *illo cap. 26. q. 9.* ait; in tribus tamen casibus nõ teneri restituere. Primus est, quando dominus sciẽs permittit seruum habere aliquas pecunias sibi donatas, laboréque partas, vel quando dominus eas illi dat, vt pro libito expendat. Secundus, quãdo conuenit cum seruo, vt quotidie certam portionem ex suo labore, & industria reddat domino, & reliquum sibi retineat. Tertius, quando dominus concedit seruo quotidie certam pecuniam, vt se alat, & ille parcè viuẽdo, ita vt desit debito seruitio, aliquid sibi reseruat, quia tũc ex tacita voluntate domini illud potest ludere. Num. 1.

Dico tamen primò: si seruus sine consensu domini, saltem tacitò, maiorem quantitatem ludat de bonis domini quàm petat eius conditio, qui Num. 2.

qui ab eo lucratur, tenetur restituere, nisi ludus sit boni vsu consumptibilis, & seruus habeat alia bona vnde possit domino restituere, sicut de lucrante res furtiuas dixi *dubio 8.* vt ait Azor *illo cap. 26. quæst. 5.* & Mol. *disput.* 520. Conclusio est de mente Reb. *illa quæst. 4. sect. 2.*

Num. 3. Dico secundò: seruus potest aliquorum bonorum domnium habere, de quibus poterit liberè disponere ludendo, vel alio modo. Hæc est contra Vasq. *1. p. to. 1. disp. 85. num. 44. & 45. & 1. 2. to. 2. disp. 223. num. 25.* Sed est de mente Sa *verb. seruus. num. 7.* vbi ait: serui bona ludo, aut dono, aut hæreditate acquisita non sũt domini, sed serui. Idem tenet Suar. *opusc. de iustitia. sect. 6. nu. 9.* dicens, seruum ex donatione, permissione, aut pacto domini posse habere ius iustitiæ contra illum, verumque dominium: & Lopez *2. p. Instruct. consci. cap. 33.* cum Soto *4. Iust. q. 2. art. 2.* docet, si quid dono acceperit, vel hæreditario iure, vel ludo licito lucratus fuerit, non teneri in conscientia domino exhibere; ideo posse ludo id exponere. Hoc intelligunt Sotus, & Lop. de seruis bello captis: de reliquis verò dubitãt, & remittũt ad Iurisperitos. Sed Mol. *disput. 38. 261.* & 520. Reb. *illo n. 13.* de vtrisque seruis id docẽt, & Mol. *illa disp. 38.* ponit 5. casus, in quibus serui possunt habere dominium, & probat ex nonnullis iuribus, & *disput. 261.* ponit contractus quos facere possunt: imò Azor *to. 3. lib. 5. 14. in fin.* addit, naturaliter, licèt non ciuiliter posse alios sibi obligare, & aliis obligari, & probat ex nonnullis legibus.

DVBIVM XXI.

An à Religiosis aliquid ludo lucrari possimus?

SVMMARIVM.

1. 2 *Sententia negans Prælatum nec sibi sumere, nec subdito dare posse facultatem expendendi in ludo excessiuo, proponitur, & suadetur.*
3 *Hæc sententia probabilis est.*
4. 5 *Sententia affirmans, Religiosos quibus per superiorem licet de re aliqua liberè disponere, etiamsi ludis illicitis expendant, validè expendere, probabilis etiam est, & confirmatur.*
6 *Hæc sententia præcipuè locum habet in Religiosis militibus, & eorum clericis.*

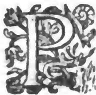

PRIMA opinio est, Prælatum nec sibi sumere, nec subditis dare posse facultatem expendendi in ludo excessiuo, aut prohibito, nec in aliis rebus turpibus & illicitis; ideo qui ab illis accipiunt, teneri ad restitutionem: secus in ludo licito & moderato. Ita tenet Mol. *to. 1. tract. 2. disp. 94. §. si quid fornicarium. & disp. 140. & to. 2. disp. 256. col. 242. litera D. & 144. litera B. & 145. litera C. & disp. 520.* Azor *to. 3. lib. 5. cap. 26. quæst. 8.* Læsius *2. iustitia. cap. 4. dub. 5. num. 29. & cap. 18. dub. 11. n. 83. 84. & 85. & cap. 41. dub. 8. num. 73. & dub. 9.* Grafis *1. p. decis. lib. 3. cap. 5. num. 133.* Abulensis Matth. *6. quæst. 37.* Antoninus *in Sum. §. defecerunt. cap. 2. de restitution.* Petr. Num. 1.

Ledes.

Ledesm. 2.*p. Sum.tract.*31.*c.*2.*conclu.* 10.Veg. *verb. Religiosus.casu* 27.Corduba *in Sum. quæst.* 188. Petrus Nau. 3.*de restitut.cap.*1.*num.*194.Corrard.*in Sum.quæst.*59.citās Victoriam,Eman. 1.*p.Sum.cap.*173.*num.* 4. malè citans Alcozerem, & Lopez.

Num. 2. SVADETVR secūdò,quia Prælatus non est dominus bonorum religionis, sed dispensator, & administrator:ergo non potest sibi sumere, vel aliis dare facultatem expendendi ea in rebus illicitis Confirmatur, quia etiamsi posset talem facultatem dare, tamen nisi id exprimeret, censendus esset non dare nisi ad licitos vsus, quia in generali concessione non veniunt intelligenda,quę si in particulari proponerentur, nequaquā fuissent concessa, iuxta regulam Bonifacij VIII.*c.in generali.de reg.iur. in* 6. sed Prælatus in speciali non cōcederet facultatem insumēdi in illicitos vsus:ergo neque in illa generali concessione talis facultas concessa intelligitur.

Num. 3. HÆC sententia est valdè probabili.,cui fauet Valentia 2.2.*disp.* 10. *q.*4.*puncto* 3. dicens, peccare mortaliter Prælatum,qui multa superflua concederet Religiosis, vt ea pro libito vsurparent ad omnem vsum siue honestum,siue illicitum.& Pan. *c.Monachus.de statu Monachorum.n.*8. dicens, Religioso legatum ad proprios vsus de piis debere intelligi. nō vt Religiosus pro libito possit vti, & donare cui voluerit.

Num. 4. SECVNDA tamen satis probabilis opinio est, Religiosos quibus per superiorem licet de re aliqua liberè disponere, etiamsi ludis illicitis, vel rebus turpibus eam expendant, validè expendere, nec recipientes teneri ad restitutionem.Ita Alcozer *de ludo.c.*12. Angles *q.de restitut.ludi. dub.*1. Lopez 2. *de contractibus.*40. §. *an autem. & 2.p. Instruct. consci. c.* 33. aliàs 183.Medina 1. *Sum.c.*14.§. 29. Reb.*de obligat.p.* 2. *lib.* 12. *q.* 4. *sect.* 2. *conclus.*2.Imò & Læs.*lib.* 2.*c.* 26. *dub.* 5.dicit Prælatum posse dare facultatem ludendi validè,& perdendi notabilem summam, & quia iste contractus onerosus posset esse Monasterio vtilis,quanuis peccet res Monasterij sic exponendo periculo, & quidem mortiferè, vt ait Nauarr.*c.* 20.*n.*9.si tamen contingeret Monasterium grauitur lædi ex ludo, datur ei restitutio in integrum.

PROBATVR hæc opinio primò, Num. 5. quia Religiosus eiectus à religione, vel extra illam de licentia Papæ viuens,siquid expendat in vsus illicitos,factum tenet, vt consuetudo habet, & testantur Mol.*to.* 2. *disp.* 276. & Læs.*lib.*2.*c.*41.*dub.*15.*n.* 113. Ergo similiter Religiosus existens in aula, Vniuersitate, aut beneficio, cui aliquid pro libito, vel in vsus licitos expēdendum datur, si in illicitos expendat,factum tenet.

SECVNDO probatur:nam Religiosus est sicut filiusfamilias,& minor respectu Prælati:sed filiusfamilias, & minor si habeat facultatem à patre, tutore,vel curatore liberè, vel in vsus licitos aliquid expendēdi,& in alios expēdat,factum tenet, vt docet ipse Mol. *tom.* 1. *disp.* 242. Reb. s. & alij communiter: ergo si similiter Religiosus, quia Prælatus ex iustis causis id potest, & censetur ratum habere. Prima est, vt subditus lucrari possit, quia si non posset perdere,non posset lucrari. Secunda,vt peccata in Religioso,& colluden

dentibus minora, & pauciora sint sublata actus nullitate, & restituẽdi obligatione. Tertia, quam ponit Reb. vt consulatur honori, & famæ Religiosi, & religionis, quæ periclitaretur, dum ageretur de restitutione, maximè si personæ cum quibus Religiosus illicitè expendit, publicè cõquererẽtur se esse delusas, & deceptas à Religioso. Quarta, quia licèt turpes actus mali sint, tamẽ pro illis iam factis aliquid dare per modum doni, vel pretij, vel datum non repetere licitũ est, maximè si persona indigeat: huic enim dare, vel datum ab ea nõ repetere, eleemosyna est. Quinta, quia id non erat expendendum in commodum religionis, sed Religiosi, ergo meritò Prælatus potest ratũ habere si in rebus illicitis expendatur, maximè quando restituendum esset Religioso, qui fortè illud iterum in malos vsus conuerteret.

Num. 6 Hæc sententia præcipuè locum habet in militibus, Religiosis, & eorum Clericis, præsertim si in beneficiis sint, & quidquid Alcozer, Angles, & alij dicant, locum habet in ordine minorum: nam licèt ij neque in particulari, neque in communi proprium habeant, habent tamen bonorum administrationẽ, quæ sufficit vt ratum sit quod in prædictis euentibus faciũt. Idem dicendum esset de Clericis, etiamsi nõ essent domini redituum Ecclesiasticorũ, quia sufficit esse liberos administratores, quanuis Nauar. *c. 20. n.* 12. & Corr. *q.* 33. *&* 196. dicant, si de bonis Ecclesiasticis illicitè ludant, siue ipsi lucrentur, siue perdant, lucrantes teneri ad restitutionem.

Ioan. de Salas.

DVBIVM XXII.

Quantùm Religiosi licitè ludere possunt.

SVMMARIVM.

1 *Varia Doctorum placita.*
2 *In hac re ius & consuetudo attendenda est.*

NAVARRVS *c. 10. n.* 12. ait, Religiosum in studio, vel Curia versantẽ posse licitè ludere quatuor, vel quinq; ex 100. ei datis ad alimenta. Idẽ tenet Grafis 1. *p. decis. lib.* 2. *c.* 22. *n.* 5. Probabile putat Aragon 2. 2. *q.* 32. *art.* 7. nisi cõstaret de contraria voluntate Prælati. Azor verò *tom.* 3. *lib.* 5. *c.* 16. *q.* 8. Nauarr. reiicit, & ait primò regularem non habere ius aliquid exponendi ludo regularibus prohibito, vt aleæ. Citat Anton. 2. *p. tit.* 1. *c.* 23. Secundò ait, ludo non prohibito, nec sibi indecenti posse modicum aliquid recreationis gratiâ ludere dum laborat extra conuentum, quia tunc est tacita voluntas Prælati. Tertiò, si examinentur aliquid sibi subtrahi, posse honesto ludo illud exponere. Alcozer autem *de ludo. c.* 14. cum Maior. *4. dist.* 15. *q.* 13. ait, Religiosum in studio existentem validè, & licitè posse ex bonis Monasterij in alimenta sibi datis modicam quãtitatẽ ludere, presertim verò de bonis parentum, cognatorũ, vel amicorũ, quæ illis dantur vt pro libito expẽdãt. Eman. verò *verb. juegos. c.* 173. *n.* 4. ait, Religiosos non posse ludere Num. 1.

 quan-

quantitatem quam liberè alienare possunt, præsertim si sint ordinis minorum, qui nihil habent proprium etiam in communi: ait etiam idem Alcozer *c.12.& 14.* & Lopez *2.p. Instr.conscien.c.33.*

VEGA verò *verb. ludus.casu 15.* ait, non posse perdere, ac proinde nec lucrari vltra duos argenteos.

Num. 2. SED in hac re attendendum est ius commune, de quo statim, & ius, vel consuetudo cuiusque religionis, & voluntas expressa, vel tacita Prælati, sunt enim religiones quæ nihil ludo exponere permittunt, nisi fortè aliquas paruas imagines, vel grana benedicta, aut quid simile.

DVBIVM XXIII.

An Religiosi, vel alij licitè ludant pias aliquas preces pro victore, vel animabus Purgatorij dicendas?

SVMMARIVM.

1 *Conclusio affirmatiua.*

Num. 1.

OPEZ *2.p. Instr. consc.c. 32.* & Vega *verb.ludus. c. 14.* dicunt esse irreuerẽtiam, quia sacra profanis miscentur: imò esse simoniã si ludentes ciuiliter ad huiusmodi preces obligare intendãt. Sed oppositũ dicendum est cũ Nauar. *c.20. n. 6.* aut *7.* Reb. *de oblig.p.2.lib.12.q.1.* & ex vsu nostræ Religionis, & quia nulla est irreuerentia si preces reuerẽter dicantur, cùm iuxta Paulum in omni loco orare liceat, nec simonia, aut alia inordinatio, pro præmio, & quasi in pœnam si id proponant in ludo religioso, & honesto, vt sit stimulus maioris recreationis. Imò neque sic commutare vnam rẽ specialem pro alia, est simonia; nisi aliquando de iure positiuo, vt in beneficiis, si fiat auctoritate priuata: sic licitum est de Missa dicenda sponsionem facere.

DVBIVM XXIV.

An ludus aleæ sit prohibitus Clericis?

SVMMARIVM.

1 *Ludus aleæ Clericis prohibitus est.*
2 *Clerici beneficiati, vel in sacris constituti peccant mortaliter si ludum alearum in consuetudinem ducant. Secus si secluso scandalo rarò ludant.*
3 *Sex præcipuè aduertenda sunt.*

ESPONDEO: Innocentius III. *c. penul. de vita, & honest. Cler.* prohibet Clericis ludum aleæ, & taxillorum, imò & tali ludo interesse. & *can.41. Apostol.* legimus: Episcopus, aut presbyter, aut Diaconus aleæ, atque ebrietatibus vacans, aut desinat, aut damnetur. Id est, excommunicetur, vel beneficio priuetur, aut ab officio suspẽdatur. & *can.42.* subdiaconus, aut cantor, aut lector similia faciens, aut desinat, aut separetur. Id est, communione priuetur. Similiter & laici. Habentur ij canones *c.1.dist.35.* licèt loco illius verbi *vacans*, habeatur, *deseruiens.* & *c. inter dilectos. de excessibus Prælat.* quidã Clericus Num. 1.

ricus eo quòd esset publicus aleator,& vsurarius, repulsus est à quodam dignitatis gradu,ad quem fuerat electus, nec profuit illi dicere,in Gallia esse cōsuetudinem, vt Clerici aleis ludant,quia(ait Pontifex)est corruptela non tolerāda, sed puniēda. Renouati sunt isti canones per Trid.*ses.22.c.1.de reformat.& sess.14. c. 12.de reformat.ad fin.*

Iis suppositis dico primò:Clericus qui non est in sacris, aut beneficiarius, potest ludere, sicut laicus. Nauar.*c.20.n.10.* cum Panor. recepto *in c.penult.de vita,& honestate Cler. & c.1.& 2.de postulat.Prælatorum.* Rutilio Vēconio *in speculo.lib.1.disp.1.q.7. dub.2.*Ratio est,quia sicut illud caput primum *dist.35.*quatenus loquitur de laicis,vel non fuit vsu receptum, vel contraria consuetudine fuit abrogatū, vt *dub.3.*dixi, docétque Læs.*lib.2.c.26.dub.* 1.& Caiet. *2. 2.q.168.art.3.* ita quatenus loquitur de Clericis,qui neque in maioribus sunt,nec beneficiarij, quia laicare possunt.

Num.2. Dico secundò:Clerici beneficiati, vel in sacris constituti peccant mortaliter si ludum aleatum in cōsuetudinem ducant, secus si rarò ludant, etiamsi magnam quantitatem ludant secluso scandalo.Prima pars, in qua omnes cōueniūt, probatur, quia violare leges canonicas in re graui est peccatum mortale,præsertim si imponant pœnam excōmunicationis,suspensionis ab officio, aut beneficio, quia eæ pœnæ sine mortali peccato infligi nō possunt.*arg.capit.non afferamus.24.q.1.& c. nemo. 11. q.3.*Sed sacri canones, vt vidimus prohibent Clericis assiduitatem ludi aleæ sub illis pœnis. ergo.Secunda verò pars probatur, quia illi canones solùm prohibent assiduitatē, & cōsuetudinē ludēdi, vt patet ex illis verbis, *vacans, deseruiens, aleator*, quæ consuetudinem,& quasi ludum ex officio designant. Ergo si rarò ludant,non peccant mortaliter.Ita docet glossa *c.5.dist.55.*Molin. *disp.512.* Læs.*loco citato.*Rebell.*p.2.lib.12.q.1.* Azor *to.3.lib.5.c.27.q.2.*Med.*c.* 14. 1. *Sum.*§. 28.Guillelmus apud Anton. *2.p.tit.1.c.23.§.2.*licèt ipse Anton.teneat,etiam semel ludere notabilem quantitatē,esse mortale,quod etiam tenere videntur Nauar.*c. 20. n. 6. & seqq.*Sotus *4.iustitia.q.5.art.2.*Tolet.*5. Sum.c.27.*Azebedo ad Bernar. Diaz *in praxi c.70.*Alexander de Ariost.*in Sum.tit.3.c.1.*Valentia *2.2.disp.5.q.6. puncto 5.*§.2.& multi alij,quos refert, & sequitur Rutilius ꝰ.licèt ipse postea limitare id videatur, vt solùm habeat locum quando ludus ducitur in consuetudinem. Imò Nauarr. ait,si in ludo principaliter intendatur recreatio,non esse peccatū mortale,quod etiam tenet Sa *verb.ludus. n.1.*Syl.*q.4.*Armil.*n.4.& verb. Clericus.n.10.*Med.Tol.Rutilius,& Val.ꝰ. Pan.*c.penult.de vita,& honest.Cler.*Sed credo etiā esse peccatū mortale ludere assiduè, etiam propter recreationem.

Adverte tamen primò ex Mol. ꝰ.Pan.*c.penult.de vita,& hon. Cler. n. 11.*glossa ibi,Bernardo Diaz, & Arm. ꝰ.& Greg.Lop.*c.57.tit.5.partita* 1. vt Clericus à beneficio obtinēdo arceatur,satis esse si sit publicus aleator, esto admonitus non sit vt à ludo se contineat, iuxta *dictum c. inter dilectos.*vt verò priuetur beneficio iam obtento,vel suspendatur,necesse est se priùs moneri, iuxta *c.1.dist.35.* Num.3.

SECVNDO aduerte, Pótificem *dicto cap. inter dilectos.* dixisse, consuetudinem nihil suffragari Clerico, quia vel non erat vtilis, vel non legitimè præscripta, vel erat contra ius diuinum, ex quo indecens est Clerico publicũ aleatoré esse, maximè cũ scãdalo, & distractione à debito officio.

TERTIO aduerte, Rebell. putare Sacerdotes, præsertim Religiosos & Episcopos non posse à veniali excusari si vel semel ludant, nisi vrgeat necessitas excitandi; vel recreandi infirmum, vel alia similis, cui non possit aliter satisfieri, in qua necessitate licitè ludere posse docet Nauarr. *cap. 20. n. 3.* & Salcedo s. Sed credo nec peccare venialiter, si semel, aut iterum fiat, quia canones solùm prohibent assiduitatem.

QVARTO aduerte, hanc prohibitionem, quæ de Clericis tantùm loquitur, à nonnullis extendi ad omnes Religiosos, vt à Valentia, Med. Bernar. Diaz, & Rutilio s. & Nauar. *c. 20. n. 9.* sed sine fundamento: & Religiosi, qui Clerici non sũt, non peccant contra illos canones ludendo etiam assiduè.

QVINTO aduerte, de ludo Clericorũ solere statui aliquid in constitutionibus Synodalibus, quæ custodiendæ sunt. De Eborensibus agit Mol. & Reb. de Toletanis Bernard. Diaz, & Salcedo s.

VLTIMO aduerte, non esse curandum de *l. 56. tit. 5. partita 1.* vbi prohibetur Clericis ludus pilæ, *y del tesuelo,* sub pœnis quę clericis aleatoribus iure Canonico statutæ sũt: tum quia, licèt illi ludi si publicè exerceantur, nõ ita Clericis sũt decẽtes, quòd nudari interdũ oporteat ad illos exercendos, si tamẽ exerceãtur vbi conspici à solis familiaribus possint, nihil indecentię habẽt: tũ quia hæc lex ve non fuit vsu recepta, vel contrario vsu est abrogata: tũ quia Rex nõ potest Clericis pœnas imponere, neque ab vno casu ad alium pro Clericis illas extendere; nec leges speciales facere pro Clericis, præsertim bono tẽporali communi minimè necessarias. Ita docet Mol. s. Salcedo, & Bern. Diaz *illo c. 70. litera C.*

DVBIVM XXV.
Vtrùm ludens possit ab imperitiori lucrari?

SVMMARIVM.

1 *Communis sententia est quòd si quis sciat aduersarium longè imperitiorem esse, non possit lucrum accipere, aut retinere.*

2 *Oppositum probabile reputatur.*

3 *Stando communi sententia, si peritior meliores cõditiones imperitiori concedat, quibus excessus peritia compensetur, licitè potest lucrari.*

4 *Si imperitior expressè dicat se velle donare lucrum peritiori, & quantitas sit modica, censendus est donare, secus si quantitas magna sit, & in hoc casu peritior restituat excessum.*

COMMVNIS sententia est, si quis sciat se esse longè peritiorem, ita vt moraliter in tuto, & certus de victoria sit, non posse lucrum accipere, aut retinere, sed debere restituere, nisi, non ratione maioris peritiæ, sed fortunæ ministrantis meliores cartas lucratus fuerit. Ita Grafis *1. p. decis. lib. 2. c. 122. n. 9.* Angl. *q. de resti. ludi. dub. 2.* Ema. *p. 1. c. 173. n. 6.* Mol. *disp. 517.* Azor *to. 3. lib. 5. c. 25. q. 4.* Veg. *verb. ludus. cas. 9.* Læsius *lib. 2. c. 27. lib. 5. in princip.* Reb. *p. 2. lib. 12. q. 3.* Lop. *2. de contract. c. 21.* Corra. *q. 192. in addit.* Medin. *de restitu. q. 22. ad fin.* Sa *verb. ludus. n. 9.* Pet. Ledesm. Num. 1.

2. p.

2.p.Sum.tract.31.c.2.con.7.Fundamētū est,quia in ludo debet esse ęqualitas, seu par conditio ludētium. Idem in expōsitionibus docet cōmunis sententia, nempe eum qui certus est de veritate,de qua cōtēditur,lucrari nō posse.Azor *to.3.lib.11.tit. de expōsitionib.dub.3.& seqq.*Eman.*ʃ.c.*174.Mol. *illa disp.*517.Franc. Garsi. *de contract. p.2.c.13.*Alcozer *de ludo.c.*47.& alij propter eandem rationem.

Num.2. NIHILOMINVS oppositum tam in ludo quā in expōsionibus est probabile,quia in expōsionibus(de quibus eadem est ratio quæ de ludo,ait Lęs.)multi tenent,certum de veritate, & victoria lucrū accipere, & retinere posse.Ita expresse Sa.*verb.contract.n.*12.Tole.*lib.*5.*c.*27.*n.6.*Nauar. *c.*20.*n.*18. Decius *consilio* 115.quem citat,&sequitur Cou.*reg.peccatū.*§.4. *n.6.*quorū sētētia cōfirmari potest:nā in ludo qui certus est de victoria, & lucro,potest augere exponsionem,vt docent omnes Doctores, & vsus ergo similiter qui antequam ludum intraret, propter suā peritiā certus est de victoria,vel in aliis expōsionibus potest lucrū accipere,& retinere.Dices nō esse simile,quia illud est secundùm leges ludi colludentibus æquales,hoc verò nō:cōtrà,quia etiā dici potest hoc esse secundùm leges ludi, vel exponsionis, vt cuique sua scientia, vel peritia prosit, ignorantia verò, vel imperitia obsit.

CONFIRMATVR secundò,quia si inæqualitas in scientia, vel peritia non sit notabilis,contractus est licitus,vt docent ferè omnes citati:ergo etiamsi sit notabilis, quia magis & minus non variant speciem.

CONFIRMATVR tertiò,quia Alzer *illoc.* 47.fatetur si duo certēt de re cōsistēte in ingenio habet:etiā si quis certus sit de victoria, lucrari posse: ergo. Idē est dicendum de aliis exponsionibus, & de ludo.

CONFIRMATVR quartò, quia idē Alcozer *c.*19.absolutè ait,cùm res sūt paruæ, certum de victoria posse eas lucrari : ergo idē est de magnis.

NEQVE obstare putat Læs. fūdamentū cōtrariæ sētētię,scilicet,quia par debet esse cōditio ludētiū. Id.n. verū nō est de paritate industriæ,vel notitiæ : sed de paritate in legibus seruādis, & in iure lucrādi,vel perdēdi:vnde ad rē nō facit.Alio tamen fundamēto cōmunem sētentiā tenet Læsi.scilicet,quia tūc error dat causā cōtractui:si .n.hic alterius peritiā nosset,nollet ludere; quādo autē error dat causam contractui, vel contractus est irritus, vel in irritum ab errante reuocari potest. Sed hoc fundamentum minùs solidū est,quia error sine dolo,aut fraude neq; irritat cōtractū,nec facit vt propria auctoritate ab errāte reuocari possit,vt diximus *tract.de emp.*Hîc autē supponimus nō interuenire dolū,aut fraudē:ergo ratione erroris ille contractus nō est irritus,neque illicitus.

TENENDO tamē cōmunē sētētiā dicēdū est,si peritior excessū aliū,seu meliores cōditiones imperitiori cōcedat,quibus excessus peritiæ cōpēsetur, licitè lucrari posse.Ita Ang.*illo dub.2.*Reb.&Lop.*ʃ.*&alij.Cōcedēdū est etiā est cū Med.Alcoz. Sa,Ledesm. Mol.& Reb.si vterq; alterius peritiam ignoret, peritiorē lucrari posse,nec debere restituere,quia pari periculo se exposuit: sed cognito excessu debere à ludo desistere : sic cū aliqui ignorātes valorē rei venalis cōueniūt de pretio pari periculo se exponētes,neuter tenetur restituere,vt ait Led.*ʃ.& disp.*553. cū Caiet. Num.3.

Num. 4. ALIQVI etiam dicunt, si is qui imperitior est excessū alterius colludentis sciat, vel ab eo monitus, vel alia ratione, & nihilominùs velit ludere, peritiorem lucrari posse, quia scienti, & volenti nulla fit iniuria, & sibi imputare debet quòd amiserit, & donare illud censetur. Ita Grasis, Azor, Medin. Ledes. Corrad. Mol. Reb. & Lopez.

EGO autem dico prætereà; si imperitior expressè dicat se velle donare lucrum ei qui dicit se esse peritiorem, & quantitas sit modica, credendum est esse donationem, vt dicunt Angles §. *dub. 3.* & Alcozer *de ludo. cap. 19. in fin.* si verò quantitas sit magna, non est credendum donare velle, etiāsi id expressè dicat: sed excitatū affectu ludēdi, vel alia ratione, nō credere dicēti se esse lōgè peritiorē, ideóque cum peritiore ludere. Ita Angles, & Alcozer: si verò non dicat se donare; sed ludat tātùm, quia non credit dicenti se esse peritiorem, non censeri donare. Ita à fortiori dicerent Angles, & Alcozer, vt expressè ait Mol. §. Idémque affirmat in exponsionibus cùm quis dicit se certò scire veritatem, & alter illi non credit: tunc enim victus non censetur donare, ideóque victor non potest lucrum retinere. Prætereà si certò credit alium esse longè peritiorem, & nihilhominùs vult ludere, non est censendus donare, sed affectu obligationis ludere impulsus: & ideo lucrum à victore retineri non potest titulo donationis: sed vel conformando se opinioni asserenti certum de victoria lucrari posse, vel quia constituit aliam legem ludi, nempe vt longè peritior lucrari possit, quod innuunt Couar. & Reb. §. vel potiùs, vt docet idem Reb. quòd sit eius contumaciæ, & temeritatis condigna pœna conuentionalis. Et hæc videtur lex ludi. Idem ait in exponsionibus, & bene admonet semper hanc pœnam debere esse culpæ proportionatam. Denique si non certò, sed probabiliter iudicat se esse peritiorem, potest ludere, & lucrari, & similiter si sciat excedere, non ita tamen vt certam habeat victoriam. In hoc videntur omnes conuenire: & sanè cùm certa esset omnimoda æqualitas, otiosum & impertinens esset ludere, nisi propter recreationem, cùm non sit maior spes lucri, quàm timor incommodi.

DVBIVM XXVI.

An ludens pecunia credita teneatur soluere, & an si soluat, qui accipit, teneatur restituere?

SVMMARIVM.

1 *Sententia affirmans teneri soluere qui pecunia credita ludit.*

2. 3 *Secunda sententia negans teneri, & eius fundamenta.*

4 *Qui creditò ludit, potest non soluere, si petatur in iudicio.*

5 *Iure Castella nemo tenetur soluere pecuniam creditò amissam, sed propria eam potest auctoritate reseruare.*

6. 7. 8 *Sententia affirmans non debere restituere eum qui accepit pecuniam creditò amissam, si soluat aduersarius, proponitur, admittitur, & explicatur.*

DE-

Num. 1. 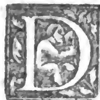E primo puncto quidam dicunt stando in iure Cæsareo, debere soluere Ita Ioann. Medin. *de restit. q.* 42. Cast. 2. *de lege pœnali. cap. 2. conclu.* 1. *corol.* 3. Bannez 2. 2. *quæst.* 32. *art.* 7. *circa* 2. §. *reliquum est.* Cordoua *in Summa. q.* 98. Corradus *quæst.* 196. Garsia *de contract. p.* 2. *cap.* 19. Azor *to.* 3. *lib.* 5. *cap.* 24. *q.* 7. Probant primò, quia iure naturæ promissio, maximè cùm mutua est, obligat in conscientia, nisi aliquo iure positiuo irrita sit: sed promissio facta in ludo qui fit pecunia credita, est mutua, nullóque Cæsareo iure irrita. ergo obligat.

SECVNDA pars minoris probatur, quoniam lex alearum. *C. de Religiosis, & sumptib. fun.* solùm ait: *nulla sequatur condemnatio, solutum reddatur, & competentibus actionibus repetatur.* Quæ verba non indicant irritationem: nec vlla alia lex Cæsarea reperietur quæ promissionem illam irritet. Secundò, qui ludit pecunia præsenti tenetur, si perdat, soluere: ergo similiter qui ludit data fide: in toto enim iure Cæsareo nullum inter hæc discrimen habetur. Confirmatur: aliàs si duo colluderent, alter credita, alter posita pecunia, vnus teneretur soluere, alter nō, quod est contra leges ludi, in quo debet esse æqualitas.

Num. 2. SECVNDA sententia est, non teneri soluere. Adrianus 4. *quæst.* 11. *de restitut.* quæ incipit, *quia in superioribus.* Sotus 4. *iust. quæst.* 5. *art.* 2. Aragon 2. 2. *quæst.* 32. *art.* 9. *ad finem. & quæst.* 62. *art.* 1. Couar. *reg. peccatum. p.* 2. §. 4. *n.* 8. Nauar. *cap.* 20. aliàs 19. *num.* 15. & 16. Lessius *lib.* 2. *cap.* 26. *dub.* 4. Alcozer *de ludo. cap.* 30. 31. 33. 42. Guttierrez, quē citat, & sequitur Mol. *disp.* 215. *con.* 4. Comitolus *lib.* 3. *quæst.* 9. *num.* 6. & *q.* 11. *n.* 6. & *q.* 11. *n.* 3. Tol. *lib.* 5. *c.* 27. Angles *quæst. de ludo. dub.* 6. Morla 1. *p. Emporij. tit.* 2. *quæst.* 3. *in fin.* Martinus Ledesm. 2. *p. Quarti. quæst.* 18. *fol.* 273. *col.* 3. Petrus Ledesma 2. *p. Summæ tract.* 31. *cap.* 2. *con.* 11. Lopez 2. *p. Instruct. consc. c.* 33. Medin. 1. *Summ. c.* 14. §. 29. Rebellus *de oblig. part.* 2. *lib.* 12. *quæst.* 2. malè pro hac sententia citans Cordubensem.

FVNDAMENTVM est, quia iure Cæsareo victor, si soluerit, datur actio ad repetendum *lege alearum citata.* ergo rectè poterit victus non soluere: nam exceptio, & retentio competit ei cui datur actio *leg. inuitus.* 199. §. *cui damus. ff. de reg. iur. l. creditori. C. de pactis. cap. quia ad agendum. de reg. iur. in* 6. & quorsum per inutiles ambages, & circuitus duceretur victus, vt rem sibi debitam recuperaret, cùm ab initio posset nō soluere? Respondet Bannez, hoc argumētum pariter probare, eum qui ludit præsenti pecunia, non teneri soluere, quia etiam ibi datur actio ad repetendum: neque circuitum illum priùs soluendi, & postea repetendi esse inutilem Reip. quoniam sic homines arceantur ab eiusmodi ludis, dum norunt priùs debere soluere, licèt postea possint repetere, eo vel maximè, quia seruare finem nūquam est inutile. Regulam autem iuris ait non habere locum quando iure cōceditur restitutio in integrū: tunc enim in odium contractus prohibiti, vt hìc in odium ludi, conceditur repetitio, quanuis non concedatur retentio in foro conscientiæ. Fatetur tamen Bannez in foro externo permitti retentionem, & lædenti

denti intra dimidium iusti pretij.

Sed vrget Læſ. quia in dicta *l. alearum.* ſancitur, vt victus non cogatur ſoluere, atqui parum eſt nō cogi in foro externo, ſi interim cogatur in conſcientia. Deinde cur non vult cogi niſi quia mens eius eſt, vt non ſoluat, & rebus ſuis ſe non exuat, & victor non fruatur lucro? Præterea cùm ibi concedatur, vt victus & eius hæredes poſſint ſolutum repetere, eo ipſo videtur concedi, vt victus nō teneatur ſoluere. Cur enim nō eximat illum ab obligatione ſoluendi, cui, ſi ſoluerit, dat ius repetēdi? Præterea *in dicta l. alearum.* in textu Græco redditur irrita omnis cautio data ſuper aleæ luſu. Vult ergo ex aleæ luſu non naſci obligationem ſoluendi: cur enim vellet cautionem, quæ contractum confirmet, eſſe irritam, ſi ex contractu velit aliquam obligationem naſci?

Nec obſtat (inquit Læſius) quòd iure naturæ tenemur promiſſa implere: hoc enim verum eſt niſi lex ea reddat irrita, aut niſi faciat poteſtatem non implēdi, quod ex iuſta cauſa facere poteſt: quanuis enim lex contractum ludi nō reddat propriè irritum, victor enim poteſt exigere à victo ſolutionem rei quam lucratus eſt, & cùm ei tradita fuerit, acquirit eius dominium, nec tenetur ante ſententiam rem victo reſtituere, tamen concedit victo poteſtatem liberandi ſe, & excutiēdi obligationem per contractum inductam, ſi velit: itaque etſi victor poſſit ſolutionem exigere, tamen non poteſt eam extorquere ſi victus beneficio legis vtens nolit ſoluere. Videntur Læſ. & alij auctores huius ſententiæ idem tenere quando luditur expoſita pecunia: quia eius rationes etiā in hoc caſu militare videntur. Bannez tamen, & alij oppoſitum certū putant: vnde quidam ex auctoribus ſecundæ ſententiæ ad confirmationem ſecundi argumenti pro prima poſiti reſpondent, debere eſſe æqualitatem inter colludentes, niſi quis eorum aliquid de æqualitate expreſsè, vel tacitè remittat, vt qui ludit pręſenti pecunia remittit, alij ſolutionem credens: nam eo ipſo lex concedit illi retentionem cui ſolutio creditur.

Dicendvm tamen cum Rebel. ſ. & Valentia 2.2. *q.6. puncto* 5. §. 2. poſſe non ſoluere ſi petat in iudicio. vt caſſetur talis promiſſio: nam lex concedens repetitionem, vt poſtea translatio dominij irritetur, à fortiori concedit promiſſionem in iudicio caſſari poſſe; & interim dū res agitur in iudicio, poteſt ſolutionem retinere: non poſſet autem eam retinere ſua auctoritate propria ſine ſententia, vel ſine quaſi diſpenſatione obtēta à publica poteſtate. Sic cōciliātur illæ duæ ſentētiæ; & ſecunda limitari debet cum Morla ſ. quādo quis ludit ludo prohibito: nam in ludo licito ſicut non datur iure Cæſareo repetitio, ita nec retentio; quia verò datur in ludo prohibito repetitio, etiamſi appoſita pecunia ludatur, dabitur quoque retentio, niſi ſcandalum, aut rixæ timeantur. Imò Comitolus, & alij putant in tali ludo non transferri dominium, & lucrantem teneri lucrum acceptum reſtituere: ſed hoc ſuprà reiecimus. Num. 4.

Ivre autem Caſtellæ certum eſt apud omnes non ſolùm ſecundæ, ſed etiam primæ ſententiæ auctores, & Num. 5.

Eman.

Eman. 1.*p.Summ.cap.173.n.* 9.neminem teneri soluere pecuniam creditò amissam; sed propria auctoritate posse illam retinere, etiamsi ludus sit licitus,& sub pignore,aut fideiussore ludatur, quia hunc contractum irritauit Carolus V.in Comitiis Matriti anno 1518. vt habetur in *Repertorio.tit.* 8. *lib.* 8. *l.*2.& est lex octaua *tit.*7.*lib.* 8.*noua collect.*vbi Carol.V. vetuit creditò ludere, etiam pila,& & aliis ludis hoc in Regno permissis aut toleratis; & negatur actio lucrantibus contra collusores, vel eorum fideiussores,& irritantur omnes obligationes,scripturæ,& promissiones,quas tales personæ super hac re fecerint. Est autem lex æquissima: postquam enim animus collusorum ludo incaluit,si ludatur pecunia credita,ludunt sine modo,& termino,& in maiori quantitate, quàm si luderetur pecunia exposita,& nobiles ac illustres viri in magnam pauperiem rediguntur, & mercatores ipsi decoquunt,*se alçan.* Vnde dici solet, quod non ponitur,non soluitur. Ita docent Bannez, Cordubens. Sotus, Petrus Ledes.Mol. Nauar.Azor,Valentia,Emanuel, Couar. Castro,Alcozer,Vega,*verb.juegos.casu* 7.*&* 8.

Num.6. De secundo autem puncto partem affirmantem tenet Comitolus, Sot. Castro,Couar. Alcozer, & Cordubensis. Sed negantem, nempe accipientē nō teneri ad restitutionem, tenent Bannez,Aragon,Vega,Corr. Bart. Med. & Pet. Ledes. s̄. Idem tenet Ema. *in Bulla compositionis.cas.*10. & meritò, non quia tunc victus censeatur renuntiare beneficio legis allegatæ, ac proinde donare, præsertim si non sit ignarus legis,vt tenent Bannez, & nonnulli alij, quod non placet,quia non videtur esse animus donandi, præsertim quando victus legem ignorat:sed propter aliam rationem,qua cæteri præter Bart.Med. vtūtur, scilicet,quia lex illa vel non intendit obligare ad restitutionem lucri, si solutum fuerit,vel si id intēdit,non fuit in eo sensu recepta, vel saltem contraria consuetudine fuit abrogata,vt ait Mol. s̄.& valdè consentaneum id rationi fuit:cùm enim hoc sit Hispanorum ingenium, præsertim nobilium, vt si solutum reddatur,ignominiæ deputent, non debuit Carol. ad eā redditionē obligare,aut meritò nō in eo sēsu lex est recepta: vnde cū frequēter nobiles sic ludāt&soluāt,inauditū est cōfessarios lucrātibus restitutionē iniunxisse.

Sed petit Laes. an si vterque ludentium credita pecunia beneficio legis renuntiauerit, cesseritque iure suo,possit adhuc victus solutionē negare,aut solutum repetere? Respōdet bene,si solū renūtiauerit simplici verbo absq; iuramēto,posse nō soluere,posse quoque solutū repetere:simplex.n.cessio nō priuat hominem iure ꝙ lex ei tribuit in fauorē boni cōmunis,alioqui facillimè lex inanis& inutilis redderetur.Idē tenet Sa *verb. lud.n.*9.Cou.& Reb. s̄.dicētes à nullo viro docto negādū.Sed Sot. Azor, & Cord. id negare vidētur,quorū sētētiā probabilē putat Reb. si promissio per vī aut fraudē extorta nō sit,nec tāta bonorum iactura interueniat,vt propter scādalū, aut propter vxoris, filiorū, vel creditorū detrimētū implere promissionē peccatū sit.Si verò alteri,vel vtrique beneficio legis renūtiauit cū iuramēto,tenetur,inquit Laes.soluere,& solutum nō repetere, quia iuramētū est de re licita:ideo de *Num.* 7.

necessitate seruandum, ex *c. quis pactum de pactis in 6. & c. debitores de iureiurando.* Ita etiam Sotus, Cordub. Bannez, Pet. Led. Mol. Couar. Reb. Vega, Nauar. Valentia, Tolet. Sa, Lopez, Eman. & Arag. s. Guttierrez *de iuramento confirmatorio. c. 53. n. 2.*

SED an tunc possit victus petere, & Prælatus concedere iuramenti relaxationem, Mol. & Reb. putant relaxari non posse sine consensu eius, cui factum est, quia factum est in eius commodum absque vi, fraude, vel iniuria, ac proinde acquisitum est illi ius quo inuitus spoliari nō potest. Læsius verò inquit relaxari posse si solùm iurauit soluere, non autem exclusit repetitionem, quia tale iuramentum non confirmat contractum, cùm non excludat priuilegium legis, quo repetitio conceditur: si autem iurauit soluere, & non repetere, vel saltem ea mens eius fuit, licèt non expresserit, tenet relaxari non posse eo inuito cui præstitum est, nisi vis, aut fraus interuenerit: secus est de iuramento soluendi vsuras, quod per iniuriam extortum est, & nullum ius cōtulit vsurario. Sotus etiam ait nisi magna esset bonorū iactura, non posse eum qui legis beneficio renuntiauit, petere relaxationem, vel dispensationem.

Num. 8. VERA tamen & communis cæterorum sententia est, peti & concedi posse talis iuramenti relaxationem, etiam non citato eo cui præstitum est, & eo inuito, quia tale iuramentum nullum ius iustitiæ contulit illi: sed solùm obligat ex religione: vnde per relaxationem nulla illi fit iniuria. Ita Nau. Couar. Valen. Tolet. Veg. Eman. Sa, Guttier. & alij, quos citat, & sequitur Henriq. *lib. 7. de Indulgentiis. c. 35. n. 6.* Vbi etiam virtute Bullę, vel similium priuilegiorum mendicantium poterit tale iuramētum mutari: hìc enim nulla fit iniuria parti, si amissum nō soluatur, vel solutum in iudicio repetatur. Ita Vega, Em. & Henriquez alios referens.

EXISTIMAT Reb. citans Couar. promissionem etiam iuratam de soluendo, & non repetendo illicitam, & inualidam esse: & hoc falsum esset contra omnes, imò & contra ipsummet, quia licèt illa promissio inualida sit quantùm ad conferendū ius iustitiæ promissario, tamen valida est quatenus obligationem religionis adducit, alioqui non esset necessaria iuramenti relaxatio. Item promissio illa est de re licita: ergo licita est & valida non ex iustitia, sed religione.

DVBIVM XXVII.

An qui lucratus est aliquid ludo prohibito à potente alienare, & sine vi, aut fraude, teneatur illud restituere victo petenti extra iudicium, vel ante iudicis sententiam?

SVMMARIVM.

1. 2. 3 *Pars negatiua, vt probabilior admittitur, suadetur, & à contrariis argumentis vindicatur.*

SOTVS s. probabilem putat partem affirmantem, quam etiam tenere videtur Mol. 1 *Sum. c. 14. §. 29.* Sed probabilius est oppositum: imò, vt ait Sotus, certissimum, & cōtrarium improbabile, vt putat Bannez *2. 2. q. 32. art. 1 ad 2.* vbi & longè probabi Num. 1.

probabilius. Item & Arag. *q. 62. art. 1.* Castro 2. *de lege pœnali. cap. 2. corol. 3.* Ioan. Med. *de restit. q. 22. §. neque obst. ut.* Couar. *regula peccatum. p. 2. §. 4. n. 8.* Valentia 2. 2. *disp. 5. q. 6. puncto 5. §. 2. in fin.* Tolet. *lib. 5. c. 27.* Corrad. *q. 196* Salon *to. 1. q. 5. de dominio.* Eman. *1. p. Sum. c. 173. num. 1.* Mol. *disp. 514.* Morla *p. 1. Emporij. tit. 7. q. 2.* Mart. Ledesm. 2. *Quarti. q. 18. art. 8.* Pet. Ledesm. 2.
Num. 2. *p. tract. 31. conclu. 11.* Angel. *verb. ludus. n. 7.* Azor *tom. 3. libro 5. cap. 24. q. 5.* Læsius *lib. 2. cap. 26. dub. 3.* Vega *p. 1. casu 61.* Lopez 2. *part. Instructorij conscientiæ. casu 33.* Palud. & alij communiter.

PROBATVR, quia illa restitutio est pœna per Iudicem infligenda, vt patet *l. alearum vsus.* & aliis legibus Regni citatis *s.* Talis autem pœna non debetur ante Iudicis condénatione, vt latè docui *tract. de legib.* ergo. Nec est eadem ratio de vsuris ad quas repetendas datur actio *c. debitores. de iureiurando.* quia vsurarius non acquirit dominium vsurarum : ideo ante omnem sententiam aut petitionem tenetur eas restituere. Deinde, quamuis hæc lex non esset pœnalis, saltem est dispositiua modi, quo res perdita debet recuperari, sicut cùm concedit restitutionem in integrum contra præscriptionem, vel contractum vtrimque impletum, iuxta doctrinam Læsij *lib. 2. cap. 6. dub. 18. & cap. 17. dub. 9.* Sed modus quem lex præscribit ad recuperationem rei ludo amissæ, est per Iudicem *dicta lege alearum. C. de Religiosis, & sumptibus funerum.* vt competentibus actionibus repetatur : actio autem non dicitur nisi quæ fit in iudicio *l. 1. §. quibus. ff. quod cuiusque Vniuers.*

ADDE non esse cōsentaneū moribus hominum, vt victus obligetur ante sentētiā, quia rari sponte restituerent, & ita conscientiæ hominum absque fructu implicarentur: denique consuetudine receptum est, vt neme putet se teneri lucra reddere, nisi per sententiam Iudicis compellatur.

DICES, in Græca constitutione alearum vsus habetur, vt data super aleæ lusu cautio sit irrita : ergo contractus ludi, ac proinde solutū debet restitui. Respōdet Lesius, licèt omnis cautio sit irrita, quia ex vi ipsius victus nō potest cogi ad solutionē, & si quis ex ea coactus fuerit soluere, eo quòd non potuerit probare datā esse super aleæ lusu, potest vti occulta cōpensatione, tamen contractus ludi est validus, & lucri dominium trāsfert: ideo victor ante sentētiam non tenetur lucrum reddere. Addit Mol. lucrantem non teneri fateri crimen in iudicio, nisi antè semiplenè ipsi probatum fuerit, etiamsi sub iuramento fuerit interrogatus: at verò non satis esse si ludus ei semiplenè probetur, vel ipse illud fateatur, si non ei fuerit probatum quantum lucratus fuerit, non enim obnoxius est pœnæ propter solum ludum, sed propter ludum cum lucro, & ad mensuram lucri. Num. 3.

SED quid si victor impediat ne Iudex ipsum condemnet ad restitutionem, tenebitúrne adhuc restituere ? Respondent Molin. & Læs. si impedit per vim, vel fraudem, tenetur, quia per iniuriam impedit ne victus possit recuperare id ad quod leges ius tribuunt; secus si absque vi, & fraude, quia vtitur iure suo, ne condemnetur, vt si neget se ludo quidquam lucratum, eo quòd res

sit omnino occulta, nec victus habeat vllũ testem: cùm enim hic examinetur criminaliter, vt puniatur priuatione lucri in pœnam criminis, non tenetur fateri, etiamsi sub iuramento interrogetur, antequam semiplenè probetur, scilicet per vnum testẽ omni exceptione maiorem. Addit Læs. hanc Mol. opinionem esse probabilẽ, contrariã tamẽ videri veriorẽ ex contrario fundamẽto, nõ enim ista lex videtur pœnalis, sed dispositiua boni, & æqui, ne homines rebus suis per ludũ irrecuperabiliter priuentur cum magno Reip. incommodo. Confirmat, quia si victor in pœnam delicti condemnaretur ad restitutionem lucri, non deberet restitutio fieri victo, qui fuit particeps delicti, sed Fisco, sicut cùm aliquid datum est pro adulterio, vel homicidio. Itaque victor non examinatur criminaliter, sed ciuiliter: ac proinde tenetur fateri veritatem, licèt occulta sit. Ego quidem existimo hãc legem non esse purè pœnalem, quatenus præcipit restitutionem lucri, sed dispositiuam, alioqui si constaret, aliquem bona fide lusisse, non posset damnari ad restitutionẽ lucri, etiamsi ludo verè prohibito lusisset. Itẽ, etiãsi iuridicè, & post semiplenam probationem negaret ludum, vel lucrum, non teneretur restituere, sicut nec reus qui iuridicè interrogatus negat delictum, tenetur restituere pœnam, ad quã dãnaretur, si crimẽ fateretur: nihilominùs censeo legislatorẽ velle neminẽ dãnari ad restitutionẽ, nisi & ludus, & lucrũ quasi crimẽ probatum fuerit, eo quòd etiam hæc est quasi pœna; & ideo non teneri ad confessionẽ, vel restitutionẽ, nisi ludus, & lucrum semiplenè probatum fuerit.

DVBIVM XXVIII.

An cùm quis ludo prohibito aliquid amisit, & soluit quod veretur petere in iudicio, vel non potest auctoritate Iudicis commodè recuperare, possit occultam compensationem facere, tantumdem accipiendo, vel retinendo occultè de bonis lucrantis?

SVMMARIVM.

1 *Occulta compensatio in hoc casu illicita est.*

COMMVNITER Doctores partem affirmantem tribuunt Adriano *q. 11. de restitut.* cuius prima verba sunt: *quia in superioribus. §. sed oritur ex iis dubium.* immeritò tamen, vt probat Mol. *disp.* 514. Eam tamen opinionem probabilem putat Angles *q. de ludo. dub.* 10. Sed tenendum est cum Mol. Ledes. Barthol. Med. Soto, Arag. Bannez, (qui meritò contrariam sententiam putat improbabilem) Lopez, Eman. Valentia, Ioanne Med. Castro, Azor. Rebel. Sa, imò & ipso Angle, & Adriano, illicitam esse eo casu occultam compẽsationem: nam qui auctoritate propria cepit alienum sibi indebitum, fur est, & nemo potest ius sibi dicere in causa propria, & nemo, etiã publicus fiscalis, potest pœnam infligere sine Iudicis auctoritate; & lex solùm concedit, vt competentibus actionibus solutũ repetatur. Ergo nemo potest auctoritate propria compensationẽ facere, nisi victor iniustè impediuisset ferri iustam sententiam, qua id victo fuisset adiudicandum, Num. 1.

candum, vt ait Mol. bene addens, eodẽ modo fore iniustã compensationẽ, & cum restituendi onere, si cùm quis in ludo prohibito amisisset, vellet cõpẽsare ludẽdo cũ eodẽ fraude, & dolo: denique cùm quis aliquid ludo prohibito amisit, potest lucranti comminari repetitionem, & cum eo pacisci vt partem sibi restituat, ne totum in iudicio repetat, vel vt à petitione in iudicio cœpta desistat, & iure suo cedat. Ita Molin. & Azor.

QVI tamẽ (inquit Mol.) ob verecũdiã, infamiã, vel aliam causã repetiturus non erat, animúmque repetendi finxit, vt alius deterritus partem lucri restitueret, retinere illud in conscientia non possit, quoniam qui ita restituit, per fallaciam & simulationem alterius re sua spoliatus est.

ADDO ego, si nihil fingendo pro iuris cessione aliquid accipiat, posse id in conscientia retinere, modò illa cessio tantumdem valeat.

RRRr 5 INDEX

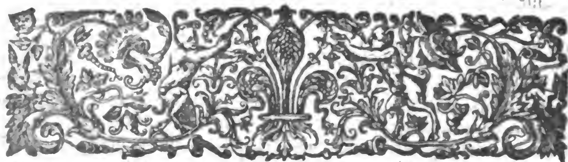

INDEX

RERVM ET VERBORVM QVÆ IN HIS COMMENTARIIS CONTINENTVR.

Primus numerus columnam, secundus dubium, tertium numerum marginalem indicat.

A

Abundantia.

Æqua-

Cam

C

Cambium.

Canon.

Castella.

Cautiones insolitæ.

Ioan. de Salas.

Causa.

Charitas.

Census.

Clerici

Confessarius.

Conscientia.

Consensus.

Consignatiuus census.

Consilium.

Consuetudo.

Constitutio.

Conuentionalis pœna.

Contractus.

Contractus

taceant

Dispositio.

Distans.

Doctrina.

Dolus.

Dominium.

Donatio.

Dos.

Ducatus.

E

Ecclesiasticus Iudex.

Ele

Factum

F

Factum Lot.

Facultates.

Fames.

Feudum.

Fides.

Fideiussio.

Filiusfamilias.

Fœnus.

Forum.

Fraus.

Fructus.

G

Gabella.

 tracti.

quid

Merces

N

Naturale pretium.

Negotiatio.

Nesek.

Nobilis.

Notorij vsurarij.

Nullitas.

Nummi.

O

Obligatio.

Obli

Odia.

Opera.

Obsequium.

Ioan. de Salas.

P

Pactum.

Panificus.

Papa.

Peri

Princeps.

Prior tempore.

Priuilegium fori.

Prodigalitas.

Proloquium.

Promissio.

Protectio.

Proxenetæ.

Proximus.

R

Realis census.

S

Sagitta.

Scandalum.

Scientia.

Scriptura.

Simonia.

Socer.

Societas.

Solutio.

Sors.

Spes.

Spiritualia.

Statutum.

Sterilitas.

Stipulatio.

Subiectum.

Sub

Vsus.

Vtilitas.

Vxor.

FINIS INDICIS.